

ქართლის ცხოვრება,
დასაბამი-გან შეათხრამეტე საქუქუქედის,
თარგმნილი და გამოცემული ღვაწლითა
უ. ბ რ ო ს ე,

საქრის ხანძვარტორი დეიდუმას შეტოვებოა.

ნაწილი პირველი.

მედი მონსრობა, 1469 წლადის ქრისტეს აქო:

HISTOIRE DE LA GÉORGIE
DEPUIS L'ANTIQUITÉ JUSQU'AU XIXe SIÈCLE,

PUBLIÉE EN GÉORGIEN

PAR

M. BROSSET,

Membre de l'Académie Impériale des sciences.

I^e Partie.

Histoire ancienne, jusqu'en 1469 de J.-C.

სანკტპეტერბურღს.

DE L'IMPRIMERIE DE L'ACADÉMIE IMPÉRIALE DES SCIENCES.

1849.

Se vend chez MM. Eggers et Comp. libraires, Commissionnaires de l'Académie, Perspective de Nevsky, No. 12, et à Leipzig, chez M. Léopold Voss.

4123

ქ ს ნ თ ზ ი ს ც ხ ჟ ძ ნ ე ბ ა :

მ ა თ ს ბ რ წ ე ი ნ ვ ა ლ ე ბ ა ს

ღ რ ა ჭ ხ ს ე რ გ ი ა ხ ჯ მ ე ო ნ ა ს ძ ე ს

უ ვ ა რ ო ვ ს ,

ს ა ი მ ქ ე რ ა ტ ო რ ო პ ე ნ ს ი ე რ ე ბ ა თ ა ა ჯ ა დ ი ძ ი ს ჰ რ ე ზ ი დ ე ს ტ ს ,

ქ ა რ თ უ ღ ი ს ს ი ტ ე ვ ე რ ე ბ ი ს რ უ ხ ე თ ს შ ი ს

დ ა მ ფ უ მ ნ ე ბ ე ლ ს

დ ა მ ი წ ე ა ლ ე ს მ ფ ა რ ე ე ლ ს

უ მ ა ბ ლ ე ს დ შ ე ს წ ო რ ა ე ს
წ ო გ ნ ს ა მ ს
გ მ ი ა მ ც ე ვ ი ა თ ლ ხ ა

PUBLIÉ PAR ORDRE DE L'ACADÉMIE.

En octobre 1849.

Le Secrétaire perpétuel P.-H. Fuss.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი .

მკითხველთათვის სიტყვა, ვითარმედ რადსათვის არს შრომა ესე:

იტყვს ბრძენი ზღინი სტოიკი რამეთუ ეოველი ჟამიიგი წარწემდეს, რომელნიცა სწავლასა სედა არა საკმარ ვიუთ. ჭეშმარიტ არს სიტყვა ესე, ვინათგან ჟამი ძლგოვარე არს, არვის ძალუცს მოქცევად და წარწემდეს ჩუენგან, უკეთუცა არა მოვიდოთ ნაყოფი მისი ჟამსა მისსა: და არათუ ჟამისა, წამისა, და წუთისა, არამედ თთვისა და წელიწდისაცა არღარა შემოღებელ ვართ კელ-ყოფად: სოლო არს ჟამი ჟამიცა, კვლად დაისახების დღეცა ჟამად, თთვე, წელიწადი, და საუკუნოცა. განა თუცა მოქცევის ესენი, არამედ არა იგინივე რომელნი წარხდენ ჩვენგან, და არა ძალ-გუცს მის წინანდელთაებრ ეოფად მათ შინა რაოდენცა წადიერ ვიუენეთ: და ესე ვინაფთგან ჭეშმარიტ არს, ამისთვის არა ჯერ არს რათა უქმ ვიუთ ჟამი და განუტეოთ ჩვენგან, და დავუთეთ ურგებნი მის მიერ: არამედ რად მოგუცემს ნაყოფსა მისსა. თუ შევიკრიბოთ საუნჯე დიდძალი, წარვალს და არა დაადგრების ერთისაცა საუკუნოსად. ხოლო უკეთუ ¹⁾ ვიუთ სასელნი, და დავიპურათ ქვეყნანი, ვითარცა მაკედონელ-მან

¹⁾ L'auteur écrit toujours უკეთუ, par désir d'archaïsme, car dans les plus vieux manuscrits on lit უკუთუ; mais de ces deux formes, la seconde est entièrement tombée en désuétude, et l'autre n'a jamais été suivie par personne.

და სსჭათა, არცა ესე დაადგრეს, არამედ წარწემდეს მასვე წინათ-თქმულთავე დროსა. უკეთუ აღვაშენოთ სახლნი და ვჭეოთ ქვეყანის-მოქმედებანი, და განვაშენოთ სავარდისა, და წაღვოტითა, და წელითა აღმა აღმცენარითა, და წყაროებითა, წარწემდეს ივინიცა მასვე ხანებთა შინა. უკეთუ განვი-სვენოთ და განსცხრეთ შებობთა, ნადირობითა, ნადიმობითა, მგოსნითა და მწეობრითა, და სახიობითა, მამანი-დედათა-თანა, და დედანი მამათა-თანა, წარვიდეს ესეცა უადრევეს თთხსა, დღისა და ჟამისა. ხოლო უკეთუ შივივოტადეთ მეცნიერებისა მიმართ, და ესე არს ნაყოფი კეთილი, არამედ წარვალს ესეცა, და არა ვითარცა წინათ-თქმულნი ივინი. რამეთუ სწავლა განაბრობს, თავის-უფალ ჭეოფს, აცნობებს ღმერთსა, და შიშა მისსა დანერტავს, აღაცურეებს ზღუასა-მას შინა სრულიადსა, აღაფრენს და წინა-დაუდებს ყოველსა ქმნულებსა ცისა და ქვეყანისასა, შეკრებულად თუბლთა შინა ასვენებს ბუნებასა და ნიმატსა ვარსკულაფთა, ცხოველთა და ნერგთა. განსდევნის ბოროტსა, შეაუწარებს მოეუასსა, შე-მოიუწანს კეთილსა, მატებს ქვეყანასა, აღაშენებს და დაამშვიდებს, სულ-გრძელ ჭეოფს, შეფეთა და დიდებულთა ჰატევის-ცემს, და ერთა მოურნე ექმნების. მტერთა დაამდაბლებს და მშიშრულ ჭეოფს, თხსთა აღამაღლებს და აკადნიერებს: არამედ რაღასაგანმე არს ეს-ოდენი კეთილი, გარნა არს არა-თუ ხსოვნისა-გან. არამედ ხსოვნაცა ესე წარწემდეს სამისა, ანუ ოთხისა, და უფროჲს სუთისადმდე ნათესავისა, და ამის-თხს ვინილავთ უძობესად წერილთა რომელი გუასწავებს საბრძნეთა წინათ-თქმულთა, და მოგუასსენებს დასაბამითგანთა წამთა, ჟამთა, თთვეთა და წელიწადთა, და საუკუნოთა, კვალად უმეტესთაცა, და არა წარწემდების, არამედ ჭკეის უკუნისამდე, ვითარცა ვინილავთ: რამეთუ აღწერა მოსემ ღუთის-მხილველ-

მან შესაქმე, შემდგომად სუთისა კსოვინისა, სულითა წმიდითა, ვინად-გან არღა-რბ შესაძლებელ იყო შემდგომად კსოვინად, და გვეუწუების დასაბა-მითგანი, სრულიად: და უკეთუ არა მით, წარწმდა ეოველი ქმნულება-ნი, ვითარცა წარწმდეს მრავალნი დიდ-შემქმენი: ხოლო წერილნი ესე მოგჭყემენ ნაყოფსა ჟამისასა, და არა-თუ ხოლო ჟამისასა, არამედ სრულადსა მოსსენებასა, რომელი აღაფრენს გონებასა ღმერთისა მიმართ, და მოგჭანჩუებს ეოველთა წინა-თქმულთა ცნობასა, კელოვნებასა და გემოცდილებასა, ვითარცა იტყვის იგივე ზღინი სტოიკი. „არა არს არცა ერთი ეგრეთი წიგნი, რომლისა რაჟმე მის-გან ნაწილი სარგებლისა არა მოვიდოთ.“ და უკეთუ ესრეთ, და რა-ოდენსე სამღრთონი წერილნი, რომელნი მოგჭყემენ მადლსა სეცვისასა, და მოგჭმადლებენ სოფლისა კეთილობასა, და შემდგომად აღგვიტაცებს წინაშე ქრისტეს ღუთისა ჩვენისა:

ხოლო კვლად წიგნი ფილასოფოსთა მიერ ქმნულნი, აღგუთავსებენ სიბრძნითა, კელოვნებითა და სიკუვიერებითა. გუთაცნობებენ თავსა, და გუთსწავებენ ვითარ ჯერ არს ცხოვრებად, და მიღტოლვილ გუთოვს ღუთისა მიმართ: კვლად მატანსე მოგუთხსენებს ქმნულებასა და ეოფათა მუყუათა, მთავართა და დიდებულთა, ვიდრე მცირედმდე, ვითარებათა მათთა, განგუთპორებს ბოროტსა, და შეგუთრთავს კეთილსა: ხოლო წიგნი დედაბერებული სიდაპართა, განა-თუ არა არს მონასსენებელ, არამედ იციცა აღსინებს ოდესმე, და გონიერი მოისთლობს მის-განცა ნაყოფსა: ვითარცა იტყვის დამსკელი იოანე, წიგნსა და თავსა იც. „ამის-თჯს ჯერ არს რათა ვიკითხვიდეთ წიგნთა, რამეთუ მის მიერ მოვისთლობთ სულითა ნაყოფსა: და უკეთუცა ვერ შევიგნოთ, კვლადცა ჯერ არს კითხუბად და არა უგულებელს ეოფად. რამეთუ ვსცნობთ მის მიერვე, და არა-თუ

საღიბობა, არამედ გარეშენიცა არა არიან განსაგდებელნი. რათა უძჯობენი მისნიცა შევიკრიბოთ, ხოლო უჯერონი ძაღლთა მიუჭერთა:“

განა თუცა არს ეს-ოდენ კეთილობანი მის მიერ, არამედ უგულვებელნი იქმნებიან და საგმობელ ვიეთა-განსე. განა ესრეთთა არა ჯერ არს რიცხუად, არამედ მეცნიერთა-განცა დატყვებულ იქმნებიან, მისესითა უცალოებისათა. და არა-თუ უცალოებითა, არამედ უტრფიალობითა წერილისათა, და კინძა საზოგადო მსიად არს ტრფიალი ათ-ასთა-შინანი ერთ: რომლისა-თუც მკითხველთა მიუგებდა სოკრატ ბრძენი, ოდეს ჰკითხვიდენ. „რასა-თუც არა რადჲე სიბრძნისა წარსწერე.“ მიუგო სოკრატ. „ამის-თუც ვინაღ-გან ვხედავ რამეთუ ქალაღდი უძვირეს არს ვიდრეა წერილი:“ ხოლო უკეთუ ქალაღდი უძვირეს არს, აწცა რადღა სასმარ არს შრომა და წერა, ვინათ-გან ჩანს მის-გამო რამეთუ არს წიგნი უზატო:

არამედ ჩვენ ვისმინოთ დამასკელისა თქმული, და ჰლინი სტოიკის სიტყუა, ვინათ-გან არა განსაგდებელ არს გარეშენიცა წიგნი, და ვითარისა უჯეროსა-განცა მოვიკებთ სარგებელსა. რადგენით უძჯობეს არს რომელიცა წარმოვსთქვით მათნი კითხუანი, და რა-ოდენ სასარგებლო და შესაწენარებელ არს წიგნი მატანეთა: რომლისა-თუც იტყუეს ბრძენი ციცერონ. „უკეთესა ეოველი ღუთის-მეტყველება, ფილასოფია, ფიზიკა და რიტორებანი შევიკრძალოთ, და არა მატანენი ბუნებისანი, ნერვთა და ცხოველთა, ვერა რადჲე შევიკრძნათ:“ რამეთუ მატანე მოგუხანსენებს დასაბამითგანსა კამისა, წელსა და საუკუნოსა, მატანე განარჩევს კეთილსა და ბოროტსა. მატანე აღმაღლებს კეთილის ქმნულებასა, და ჰკმობს უკეთურთ ქმნულებასა. მატანე მეტყველებს ჰემდარტსა, და არა სცდის და მოწმობს სსუათა და სსუათა. მატანე განამკნობს კაცსა, და ერთ-გულ

ჭეოფს ქვეყანისად. მატინე აცნობებს ნათესავთ შთამომავლობასა, და დასდებს თავსა სარწმუნოებისათჳს, და მოეჭურულ ჭეოფს მოეჭასსა მოეჭისისა მიძართ:

არამედ ესე მატინე განიყოფების ოთხ წილად. ადგილის აღწერად, ნათესავთ მეტყველებად, წლის მრიცხველობად და მოქმედებისა აღწერად: და ესეცა განიყოფების ორად. საეკლესიოდ, და სამოქალაქოდ: საეკლესიოდ არს წმიდათა ცხოვრება, და ქმნულებანი. ხოლო სამოქალაქო, ქმნულება სოფელსაშინათა ¹⁾, დიდთა და მცირეთა. არამედ ვინათჳან ესენი კეთილობანი მას შინა მოიპოებიან, არა არს განსაგდებელი, არა-თუ უმეცართა მიერ, გარნა სურვილით შეტებობა: ხოლო უკეთუ ჩვენ ქართველთა მატინე შემოიპყრობს სამსა-მას წილსა მატინისასა, არამედ წლის მრიცხველობასა და ნათესავ-მეტყველებასა მცირეთ, ხოლო მოქმედების აღწერასა განაგრცვლებს. განა ამასაც უკლესის მატინეს შემოკლებს, და სამოქალაქოსა მოგვითხრობს შესხმით და ვრცლად, ადგილით-ადგილად, და ოდესმე შემოკლებით, ნოედამ ვიდრე ბრწეინვალის მეფის გიორგისამდე. ხოლო შრომა ჩვენი ამის-თჳს არს, ვინათჳან ორნი წილნი ივინი გამოუჩენელ არიან, რათა გამოვაცხადოთ, და შესამისა განაგრცვლებული შევამოკლოთ, რათა მკითხველთა არა საწყინოდ და აღრე საცნობელი იყოს:

ხოლო მოქმედი ვევედრებით, უკეთუ ვისმე სნდთეს კითხვად, რათა არა შემოვიდეს მრისხანებით და შურათა. რამეთუ მრისხანება განსდევნის სასჯელსა, და შური დაუტყვებს კეთილობასა. არამედ აღიძალლოს გონებისა თჳალი სიწრფოებით, ვითარცა ორბ-მან, რომელი ცრფიადლებით

¹⁾ L'auteur écrit შინანი.

აღვალს, რათა განახილოს სრულიადი ქვეყნის შევნიერება, და ეს-
ოდენს სიძაღლესა ზედა, რომელ ყოველსა სოფელსა გუგათა შინა შემო-
იკრეფს, არამედ ამისი მოქმედი და უგონებელი განახლდების, და კვა-
ლად განჭაბუკდებისცა. ეგრეთვე უსაკველი მკითხველი ჰსცნობს შრომა-
სა ჩვენსა და არა სავსებელ ჰყოფს, და მიიღებს მიზლსა წადიერები-
სასა: ესე-გითარცა ვაძინებთ მოქმედნი, რათა გონიერად ისმინოს თქმუ-
ლი ჩვენი. რამეთუ ვინათ-გან დავისახსენით ქარტა ანუ რუკანი საქართვე-
ლოსა ანუ ივერიისანი, რომელსა ხაზვიდნენ მცირედ და არა ჯეროვანად,
და ჩვენ სრულიადი წინა-დავდეგით: განა ამისდა ჯერ იყო საძქირნოთ
რათა აქენდეს დეოდრაფიის აღწერისადა დადება, რომელ არს ქვეყნისა
შხაზველობა, რომელი იგიცა ვქმენით: და კვალად მისდაცა ჯერ იყო
მოკლე მატიანე, რათა მკითხველთა სცნან ვის-გან ქმნულ არიან ქმნუ-
ლებანი, და მეფენი და მთავარნი, და მათმისანი კეთილნი და ბორო-
ტნი, არა-თუ დატევიებულ იქმნას მატიანე-იგი. არამედ იგივე უძჯობეს
სივრცელე, და ამის განმარტლებისა-თჳს. ხოლო ესე სიმოკლისა და
რომლისად აღვსწერეთ სახმარად მისდა:

გარსა უწეება ჯერ არს, უკეთუ ცხოვრებისა ჩვენისა ქორონიკონსი
არიან იშვით. არამედ ნოეღამ მირიანისამდე რა-ოდენსი მოიპოებინან უძე-
ტეს მოწმობენ რომაულსა, ხოლო მირიანიღამ ბაგრატოვანამდე, ბერ-
ძნულსა. და მას ქვეითნი, თამარ მეფისამდე, არიან ხუთასიანი, რო-
მელსა ჩვენ უწოდებთ ქართულსა, და ჩვენცა ეგრეთვე შემოწმებულ ჩვენთა
ცხოვრებათა ზედა ვქმენით. ხოლო თამართ-გან ბრწუნივალის გიორგი-
სამდე კვალად უწინო: არამედ ვინათ-გან მცირედად და უწინო არს,
სეთით და ქვეითი ქორონიკონსი, ჩვენ ვითარ ვწავეთ წარმოვანინოთ,

ზმითა ურწმუნოთათჳს: რამეთუ ნოდამ ნებროთის გაბეჭებადჳ საჩი-
 ნო არს დაბადებისა-გან. ხოლო ნებროთ რა-ოდენი წელი იძუა და
 მოკუდა, იხილვების სხვათა მატანეთა-გან, რომელნი მოწმობენ ზენთა
 მატანეთა: ხოლო მას ქვეითნი, კერძთათაუვანის-ცეისა და მოსეს ზღვის
 გამოსლვა, დაბადებისა-განვე. სხვანი, სპარსთა მეფეთა, და ნაბუქოდორ-
 სესა, და ალექსანდრე მაკედონელისათი ვზოვეთ: ხოლო ვინათ-გან ალექსან-
 დრეს მოსლვა ქართლსა შინა მოვიზოვეთ, ამით ადვილ გვექმნა გამეფება
 ფარნაოზ ჰირველისა მეფისა, ვინათ-გან მოსლვასა ალექსანდრესასა, რა-
 ოდენის წლისა იყო, და რა-ოდენისა გამეფდა, და რა-ოდენ წელ იძუა მუნვე
 წერილ არს: და მის შემდგომად მეფენი, ასურულთა მეფეთა მოწმობითა,
 ვითარცა მოიხსენებს მუნავე სასელებთა, ვიდრე ადერკის მეფობადმდე:
 ხოლო ადერკის მეფობა იქმნა ჰირველსა წელსა შობისა ქრისტესსა, და
 მეფობაცა მისა ცხად არს. არამედ მას ქვეითნი მეფენი, მირიანისამდე,
 კეისართა, სპარსთა და სომეხთა მეფეთა-გან მოწმობითა დავსენით:
 ხოლო მირიანის მეფობისა ჰირველი ქრისტეს მიერ მოქცევისა, და
 შემდგომად მოქცევის წელნი, ვინათ-გან წერილ არს მის-თჳს დღე მო-
 ქცევისა, კ ივლისის დღე, შაბათი, ეს ვზოვეთ, რომელი არს. ერთი,
 ქრისტესით ტვ. ქართული ნტ. მეორე, ქრისტესით ტიზ: ქართული
 ეთ. და მესამე, ტვდ. ქართული ოვ. რომელნი შეეცევიან მას: არა-
 მედ ჰირველი-იგი არა არს დღე-იგი მოქცევისა. რამეთუ კოსტანტინე
 დიდი ჯერეთ არა იყო მოქცეულ ქრისტეს მიმართ, და არცა დაეპურა
 რომი და სრულიადი მეფობა: რამეთუ წერილ არს მირიან ერნახ
 ოთხთა წარჩინებულთა თჳსთა კერძთ-მსახურებისათჳს. „უკეთუ არა და-
 უტეოს ნანა დედოფალ-მანცა სჯული რომთა, ვსტანჯო ივაცა.“ რამე-

თუ უკეთუ მოუქცევდნენ იყო კოსტანტინე, არა ახსენებდა სჯულსა რომათსა. ვინათ-გან სჯული რომთა კერძივე იყო, და ნინო ქრისტეს ჭქა-დაგებდა: კვალად შესამეცა არა არს, რამეთუ ერთის წლის შემდგომად იყო კრება ნიკიური ჰირველი. არამედ ნიკიის კრებისა-გან უწინარეს იყო მიქცევა მირიანისა, ვითარცა ვინილავთ ცხოვრებასა შინა სახინოთ: ხოლო მეორე-ივი ჭქმობრიტებს, ამის-თჳს რამეთუ კოსტანტინეს სუთის წლის წინარე დაეჯერა რომი და სრულიადი მეფობა, და ქრისტესანეცა ქმრულ იყო. ვინათ-გან მირიან რომისავე ¹⁾ მეფობასა შინა მიუვლინა მთხოველი ეპისკოპოსისა და მღუდლისა: რამეთუ არა დაწეებულ იყო ბიზინტია აღსაშენებლად, ვითარცა ვინილავთ წერილებთა შინა ჩვენთა, და მას ჟამსა სილივიუსტროცა სცოცხლებდა, რომელ-მან მოაჟღინა დი-აკონი თჳსი:

ხოლო ნინოს სიკუდლიის ქორონიკონი არა არს ურთიერთის მოწმობილი, ვითარცა თამარ მეფისა, რომელი წარმოვანინოთ თჳსსა ადგილსა. რამეთუ უკეთუცა ქრისტეს-აქათი ქორონიკონი ქრისტეს ჯუარ-ცმიდამ იყო ტლც, ჯერ იყო დასაბამითგანი ყოფილ იყო ჭყდ. და უკეთუ დასაბამითგანი იყო ჭყლც, ჯერ იყო ქრისტეს-აქათი ჯუარ-ცმიდამ ყოფილ იყო ტლ. არამედ არცადა ჟამსა ამას კოსტანტინე სცოცხლებდა, არამედ მეცათომილ არს მწერალთა-გან: ხოლო ჩვენ ვინათ-გან ვპოვეთ მირიანის მიქცევისა იგი დღე, აღმოჩენითა-მით, ამას სედა აღვრიცხვეთ მოსლვა ნინასა მცხეთას, რომელ-მან დაჭყო წელი იდ, ამის-გან საში წელი უწი-

¹⁾ წელთა ქრისტესსა 306, მოკუდა კოსტა, მამა კოსტანტინესი, და იქმნა კოსტანტინე კეისარი. 307, მოკუდა მაქსიმიან-ლერკული, იქმნა კოსტანტინე აკგუსტი. 311, მოკუდა მაქსიმიან-ლალკონი, და 312, რომს მიმკვდის კოსტანტინეს გამოუნდა ჯუარი ცაში, და იქმნა ქრისტესანე, სძლო და მოკვალა მაქსენტი, დაიპყრა ჭრომი და სრულიად კეისრობა ვითარცა ქსწერს ბარონისა:

ნარეს მოქცევისა იყო მცხეთას ქალაქსა შინა. რომლისა-გან დაძმების ია წელი: ეს მირიანის მოქცევის წელს დაუადევით, რომელი იქმნების ქორონიკონი ჩვენ მიერ აღწერილი: არამედ ნაკლულევენებს მუნ წერილისა-გან ესე დასაბამითგანსა ორის წლითა. ხოლო ქრისტესაქათსა, ი წლითა, და სსჟანი მირიანის მეფობის წელნი მითვე რიცხუულ ვუყენით და აღვსწერენით:

ხოლო ბაქარიდამ ვარსა-ბაქარისამდე, ეგრეთვე კეისართა და სომეხთა მეფეთა შემოწმებით ვუყენით: არამედ ვარსა-ბაქარ მცირე თეოდოსისაჲსაჲსა არა არს, რამეთუ ვარსა-ბაქარ დიდის თეოდოსის ჟამს იყო, და ძე მისი მირვანოს მცირე თეოდოსის ჟამსა: ესე იცნობის ესრეთ. ვინათ-გან ერმა წარიყვანეს მურვანოს, და მუნ აღიზარდა მოღუაწებით. და შემდგომად განივლტო და მოსაზონ იქმნა: კვალად უკეთუცა ესრეთ არ იუოს, წელი მირიანიდამ მეორეს ფარსმანისამდე წერილი არა მისწოდების, და არცა ვახტანგ ლეონ კეისრის ჟამსა იქმნების. ესრეთ უსწორო არს: ხოლო ესე განასწორებს და რიგოვან ჰყოფს რიცხუსა წელთასა მოწმობულებითა:

კვალად ვახტანგისამდე მეფენი რომელნი მუნ წერილ არიან, რამეთუ ვახტანგისამდე მირიანიდამ გარდასდენო წელი რს. ესე არა მდე 1) არს, არამედ სიკუდიდმდე ვახტანგისა, და ამა-ზედ შევასწორეთ. რამეთუ დაღაცათუ გარდაცუბალებადმდე არა იუოს, ყოველნი სსჟანი უსწორო იქმნებიან, და არცა იგი წელი მეორეს ფარსმანისამდე სწორე იქმნების, ვინათ-გან ვახტანგის შემდგომთა მეფეთა მეფობის წელი წერილ არიან: არამედ ჩვენის

1) მდე n'est pas un mot géorgien, mais une finale inséparable, signifiant *jusqu'à*; je le laisse pourtant, parce qu'on devine l'intention de l'auteur, qui a bien pu faire exprès ce barbarisme pour plus de brièveté.

რიცხვით, რათა ჭეშმარიტი იყოს ს წელი, მირიანიდამ ვახტანგის ეარდა-
ცუბლებამდე, წელი იგივე არიან, რს: ესრეთ ჭეშმარიტ სხუათა მება-
ტინათა მოწმობითა და მუნ წერლითა რიცხვითა, და მეფენიცა ამას
ხედა განვასწორენით, კეისართა და სწარსთა მეფეთა შეთანასწორებითა
ვახტანგისამდე:

არამედ ლეონ კეისრისას ვინამენი მებატინენი სწერენ, მ წელს
მეფობასა მისსა, და ჩვენიცა მათ ემოწმების. რომლისათუხ ჩვენცა ეგ-
რეთვე ვუვებით და შეთანავასწორეთ ვახტანგის და ლეონის მეფობა: ხო-
ლო სსტანი ათ-შვიდ-მეტსა წელსა ამტკიცებენ ლეონის მეფობასა, რა-
მელი არცა ესე არს წინააღმდეგომ მისსა: დადაცათუ არა იყო ლეონ
დიდი, არამედ მეორე ლეონცა იგივე აღწერა ჩვენ-მან ცხოვრება-მან, და
სენონცა იგივე. და შემდგომად სწარსთა მეფისა ბრძოლასა ზედა სენო-
ნად წარმოაჩინა სიეჭარულისა-თუხ: განა სსტანს ქართლის ცხოვრება-
ში უსახელოდ კეისარი სწერია. ამითი იქმნება ანასტასი კეისარი, ვი-
თარცა ვიუწეებთ: ხოლო ვახტანგის შემდგომნი მეფენი რა-ოდენთა წელი-
თა მეფობდენ ცხად არიან ვიდრე მეორის ფარსმანისამდე, და ქმნული
ესე ჩენი ჭეშმარიტ არს, ს წელი შესრულებული მირიანიდამ ფარ-
სმანისამდე:

კვალად ბაკურ მეფიადამ, გურამ კურატვალატისამდე საჩინო არს კე-
ისრის ძავრიკისა-გან, და სწარსთ მეფის ურმუსისა, და მისა მისისა
კოსროსა-გან: ხოლო დავით წინასწარმეტყველის ნათესავის გურამის
მოსლვა, ცხოვრება და გამეფება მათი აღვსწერეთ თუხს ადგილს,
მით იუწეების: ხოლო სტეფანოსის გურამ კურატვალატის მისა, ერე-
კლეს კეისრისა გამო, და ადარნასე კოსროფანისა ეგრეთვე: განა ვი-

ნათ-გან ჟამსა აღარნასესასა და ერეკლეოს კეისრისასა გამოჩნდა მანქანად, მოძღუარი სარკინოსთა, ჩვენ იგი მანქანდის ქორონიკონი ვაზოკეთ, რა-ოდენი ქრისტესაქთი უოფილ არს. ამის მიერ და წლის მრისცხველობით ვიდრე მოწამის არჩილ მეფის სიკუდილისამდე, და მეთა მისთა იოვანეს და ჯუანშერის სიკუდილისამდე, და ვიდრე ამოტ კურატალატისა მისა ბაგრატიისამდე, რომლის გამეფება წერილ არს, რამეთუ მანქანდის გამოჩინებდამ ბაგრატიის გამეფებამდე, გარდასრულ იუწუნე წელიწადი სით. ამას უედა შევასწორენით აღარნასეადამ ბაგრატიისამდე გარდამსდარნი წელიწადი სით:

ხოლო ამოტ კურატალატადამ ვიდრე თამარის მეფობამდე, წერილ არს უოველთა ქართულნი ქორონიკონნი, და ამით გამოვრიცხეთ ქრისტესაქთინიცა: არამედ დავით აღმაშენებელისა წერილ არს, ივ წლისა მეფე იქმნა, და ლვ წელი იმეფა, რომელი იქმნების ნბ წელი. განა მუნჯეუ წერილ არს, ივ წლისა გამეფდა და სს-სა მოკუდა. ამ რიცხვით იქმნების მეფობისა მისისა წელი მა. და სვენც ესევე აღვსწერეთ, ვინათ-გან სსჯათა მეფეთა ქორონიკონნი ამას უმეტეს მოწმობენ: და სიკუდილის დღე შაბათი, იანუარი კდ, ეს ქორონიკონი იქმნების რომელი დავსდევით:

კვალად თამარის გამეფების ქორონიკონი არა არს შეთქმული. რამეთუ წერილ არს, დასაბამითგანი იყო სქავ. ქრისტესი ჩრხვ: ხოლო უკეთეს დასაბამითგანი იგი იყო, ჯერ იყო რათა ქრისტესი უოფილიცა იყო ჩროც. და თუცა ქრისტესი ჩრხვ იყო, დასაბამითგანი ჯერ იყო უოფად. სქად. ესრეთ არა ჭეშმარიტებს: ხოლო ჩვენ აღექსი ანგა არისა, და ფრანკთა-გან კოსთანტინეპოლის აღების ქორონიკონი ვაზოკეთ, მით მათ სეითი და მას ქვეითი მუნვე წერილის წლის რიცხვე-

ულეებით ვეყენით, რომელსა სწერს, იც ველს ლაშას გამეფებას, და თამარის კდ წლის მეფობის აღმავლობას, და მისი სიკეთილის ქორონიკოსსა შედა, რომელი ვაზვეთ, ვვათ:

ხოლო მისა თამარის ლაშას სიკეთილი იქმნა იანვარს იც, დღესა ოთხ-შაბათსა, ესე ვაზვეთ, რომელია. ჰირველი, ქრისტესა-ქათი, ჩსია. ქართული, ულა. მეორე ქრისტესი ჩსივ, ქართული, ულვ: არამედ ვინათ-გან ჩინგის-ეყენ-მან დაიწერა სრულიად დიდი თათარი ქორონიკოსსა ქრისტესით ჩსბ, და ამ ქაშებთა შინა წარმოავლინა სწანი განმსტრობად, და დავით მცირე ერმა დაძთა ლაშას, და რუსუდანის მეფობის წელი მუნავე წერილითა აღვრიცხეთ. ამის-თვს ჰირველი უმეტეს მოწმობილი არს, და არცა შექმირნებულ ჰყოფს მას ქვეითთა მეფეთა წელსა, ჩვენცა იგივე აღვსწერეთ, განმართლებინათვს წერილთასა:

აკვლად ლაშადმ, დიმიტრი თავ-დადებულისამდე, აღრიცხვითა წელთა და მეფეთა, კეისართა მუნ წერილთათა, გვიქმნიეს: ხოლო დიმიტრი თავ-დადებულისა დაღათე არა წერილ-არს წელი, არამედ წერილ არს თთვის რიცხვი, და დღე შაბათი, მარხვისა მესამე, ამით ვაზვეთ წელიცა იგი, რომელი ეოფილ არს ქრისტესი ჩსწთ, ქართული ფთ: ხოლო მეორე, ქრისტესი ჩტ, ქართული ფკ. და თვინიერ ამისსა, არა არს სხვა: არამედ ჩვენ ვაზვეთ ბრწყინვალე გიორგისა და მის ძისა მისისა ბავრატის ქორონიკოსი მველთა ქორონიკებთა შინა, და ამით გულ-დებულ ვიქმენით ლანქთემურის და კონთქრებთა-გან, და რიცხვეულ ვვათ ვასტანგისა და დავითისა, ვასტანგისა და გიორგის, დავითის ძის, მეფობანი. ამის-თვის იგივე ჰირველი გვექმნებოდა და დავსდევით: ხოლო მეორე ესე ფრიად შეაძქირვებს მათ მეფეთა წელსა, და არა სწორ-რიცხვეულ ჰყოფს: ხო-

ლო კვალად ვასტანგ, წარინ-დავითის ძისა, დავით მეფისა, და ვასტანგ, შისა მისისა, წელნი აღვრცხვენით მათთა შეფობათათა და მით წარმოვაჩინებით: არამედ ვასტანგის აღსასრული დაღაცათუ არა სსაინო არს, გარნა იცნობის ესრეთ, რომელნი აღვევიწერია:

ხოლო გიორგისა და ბრწყინვალე გიორგი, რომელიცა წარმოვაჩინეთ სცნობს გონიერი მუნ წერილსა ზედა-ქვეთა, რამეთუ ესრეთ არიან. ვინათ-გან სწერს, დაუტკევა დავით მეფე-მან მე თუხი გიორგი, წლისა ორისა მეფე ქმნული: და მცირე გიორგის, რომელსა მოისსენებს, თუცა ზირველ მეფობასა მცირე იყო, არამედ აწ არღა-რან, წელთა რიცხვისა წარმოჩინთა. ამის გამო გიორგი დავითის მე სსუა არს, და დიმიტრის მე სსუა: არამედ სიკრძე წელიწადებთა ოღჯათ-ეყენის გამო, რამეთუ მან ოღჯათ-ეყენ-მან იგ წელი ექენს, და ამ წელთა აღრცხვითა იქმნებიან ესე ორნი გიორგი ესრეთ: ხოლო შემდგომად ბრწყინვალე გიორგისა მოვისსენოთ თუხსა ადგილსა ჯეროვანად:

განა სცნობს ბემომსლველნი ამას შინა კითხვისად უსაკველობით, რამეთუ არა რადმე თნებისა, ანუ თჳალთ-ღებით წარგვიწერიეს, არამედ შემღება ჩვენი ეს-ოდენ იყო, და ესრეთ მიწდომილ ვიქმნებით: ხოლო უკეთუ უმჯობესი ვისმე ძალ-ციცთ, ჩვენი ესე თქმული არა დამაყენებელ არიან, ვინათ-გან დედანი იგი მატანისა შეურუეველად ჰკიცეს, არა ერთი, არამედ მრავალი: განა შრომა ჩვენი არა მცირე იყო, რომელსა ზედა ვიშრომეთ კინღა წელნი სსამნი, მარადის წერთა, გამოძიებთა მატანებთა, და ცხოვრებთა მიებთა. რამეთუ არა დაუტკევეთ სონოღროფნი ბერძნისა, არა-თუ ერთისა ვირწმუნებით, არამედ სსუათა და სსუათა შემოწმებთა: ვერეთვე განურჩილობისა შემდგომად, რომაულთა კეისართა-

გან, მეფეთა ევროპიელთა, აწინდელთა სულტნებთა სტამბოლისათა, სწარ-
სთა მეფეთა შინათა განოვიპოვეთ, შემოწმებულად ვქმენით, რომელნი
მოწმობენ ჩვენთა მატანეთა და ქორონიკონებთა. ამისთჳს სწარწმ-
ნო ვართ, რომელმან იხილოს მრომანი ჩვენნი არა სავკობელ გუეოს,
არაჲდ მადრიელ იქმენს, და მისცეს ლოცუბა მიზდისა მოქმედსა: დაღა-
თუ არა იქმნას ესე, ჩვენ სურვიელ ვართ აღსრულებად წმდიხა დამასკე-
ლის თქმულისა, და ჰლინი სტოიკის სიტკუვისა, რათა არა განვლოთ
ჟამი უქმობით, რომელ არღა მოვიდოთ ნაუოფნი სარგონი მისძიერნი,
და თქვენდაცა წინა-მდებარედ გვიქმნიეს. უკეთუ ვის ცინდესთ ძიილოთ,
უკეთუ არა, არა არს ძალი, არაჲდ უმჯობესისა ჩვენება, და რომელ-
მანცა აღიწიოს იგი ჰქოს, ძაღლითა და კაცთ-მოუწარებთა ღმერთი-
სათა, მამისა, და ძისა, და სულისა წმდიხათა. ამინ:

სოლო სრულ იქმნა შრომა ესე ქრისტესაქეთა ქორონიკონისა წლისსა ჩემუ, ქარიულ-
სა უღკ, ოკლახბურსა კ, მეფის შვილის ვახუშტის მიერ, სამეუფოსა ქალაქის მასკოვის
პრესისა:

ქ ა რ თ ლ ი ს . ც ხ ო ვ რ ე ბ ა :

ზატოასანსო და დიდებულსო ქართველსო, ჟამთა ვითარებისა-გან ქართლის ცხოვრებას განრუენილ იყო, რომელიმე მწერალთა მიერ და რომელიმე ჟამთა ვითარებისა-გან, არღა-რს წერებულ იყო: ხოლო მეხუთე-მან ვახტანგ, მე-მან ლეონისა-მან და მძის წულ-მან სასწავლოვის გიორგისა-მან, შეკრიბნა მეცნიერნი კაცნი და მოიკვანა, საც რამ ქართლის ცხოვრებები ჰოვნა, და კჳაზად გუჯარნი მცხეთისანი, გელათისანი და მრავალთა ეკკლესიათა და დიდებულთანი, და შეამოწმეს, და რომელი განრუენილ იყო განმართეს, და სხვადა წყრილნი მოიხრეს, რომელიმე სომეხთა და სხარსთა ცხოვრებისა-გან გამოხვნეს, და ესრეთ აღაწერინეს: ¹⁾

პირქელად ვაცხენით ესრეთ, რამეთუ სომეხთა და ქარიზელთა, რანთა და მოვანელთა, სერთა და ლეკთა, შერელთა და კაკასიანთა, ამათ ვოველთა ერთი იყო მამა, სასკელათ თარგამოს ²⁾: ესე თარგამოს იყო ძე თარშისა, მისა ავანანისა ³⁾, მისა იაფუკისა, მისა სოქსა: და იყო ესე თარგამოს კაცი გმირი: და შემდგომად განდოვიზა ესათასა, ოდეს აღაშენა ⁴⁾ სეროთ ბაბილოანს გოდოლი და

¹⁾ Cette espèce d'introduction se trouve dans toutes les copies que j'ai vues, et même dans le M-it du Tsarévitch Théimouraz, qui servira de base à notre texte; mais ici tout le premier feuillet est d'une autre main que le reste, ce qui permet d'en nier l'antiquité. — Les notes géorgiennes que l'on verra au bas du texte font également partie du M-it; quand j'en insérerai d'autres, j'en ferai connaître l'origine.

²⁾ ადამს აქვთ, მას წელს უკან, აშუა სოჯ, და შემდგომად ქ წელს იყო წელითარგამოს. «Noé naquit 1240 ans après Adam; 600 ans après eut lieu le déluge.»

³⁾ Autres M-its, ვარსა.

⁴⁾ ადამს აქვთ წელითარგამოს უკან იყო სეროთ. «Nebroth parut 1796 ans après Adam.»

განკუთხეს მუნ ენანი, და განისინეს მუხით ყოველსა ქუჭქანასა. წარვიდა ესე თარგამოს ნათესაიყოთი მისით, და დაიკვიდრა ართა-მთ მათა შორის კაცთა შუალსა, არარატსა ¹⁾ და მასისსა ²⁾. და იყო ნათესავი მისი დიდი და ურიცხვი, რამეთუ ესნეს ცოლ-მსავად, ქინი და ასულნი, შუღნი და შუღის-შუღნი ძეთა და ასულთა მისთანი. რამეთუ ცხოვრდა იგი ქუჭქან-ას წელ, და ვერღარა იტყვდა ქუჭქანსა ³⁾ არარატისა და მასისისა: ქუჭქან-იგი რომელი წილით სდომოდა, ესე არს საზღუარი ქუჭქანის მისისა. აღმოსავლით, ზღუა გურგანისა, რომელსა აწ გილანის ზღუად სახელ-სდებენ. დასავლით, ზღუა ჰონტოხა, რომელსა აწ შავ-ზღუად სახელ-სდებენ. სამხრით, მთა არუიხა, რომელ არს ქუჭქანასა, პირის-პირ მიდისა ⁴⁾. ჩრდილოთ, მთა კაკასია, რომელსა სპარსნი იაღბუზს უწოდენ:

ხოლო შუღთა-გან თარგამოსითა, გამოხნდეს კაცთა რუანი, გმირსი ძლიერნი, და სახელოვანნი, რომელთა სახელები ესე არს. პირუჭღსა ერქუა ჰაოს. მეორესა, ქაროლოს. მესამესა, ბარდოს. მეოთხესა, მოჯავს. მესუთესა, ლეკოს. მეექვსესა, ტეროს. მეშვიდესა, კაკას. მერვესა, ეკროს: ესე რუანი იუქნეს გმირნი, ხოლო ჰაოს უმეტესი გმირი იყო ყოველთასა. რამეთუ კუკვიითრი არა-ოდეს უფად იყო არცა წყლის-რღვის წისთ, არცა შემდგომად, ტანითა, ძალითა ² და ხიმენითა: ხოლო ვერღარა იტყვდა ქუჭქანსა არარატისა და მასისისა. განუყო თარგამას ქუჭქანსა და ნათესავი თვისი რუთა ამთ გმირთა. ნასკუარი ნათესავისა მისისა ⁵⁾, და ნასკუარი და უმჯომესა ქუჭქანისა მისისა, მისცა ჰაოსს. ხოლო შუღთა ამთ მისცა სევერი მათი, არძანების-ებრ მათისა. წარმოიქმნა შვიდნი იგი ჩრდილოთ კერძო და განუქუნსა ქუჭქანსა ღირსების-ებრ მათისა: მისცა ქაროლოსს, და უსინა საზღუარი. აღმოსავლით, ტერეთი და მდინარე ბერდუჯისა ⁶⁾. დასავლით, ზღუა ჰონტოხის, სამხრით, მთა რომელი მიჯუკების ბერდუჯის მდინარის თვის, და მთა რომელი მიჯუკების დასავლით კერძო, რომლისა წყალი კარდმადის ჩრდილოთ კერძო, და მიერთვის მეტეკურსს, რომელი მიჯუკებსა მთა შორის კლარჯეთსა და ტაოს, ვიდრე ზღუამდის, და ჩრდილოთ საზღუარი დადო-მთა ⁷⁾, რომელსა აწ ჰქიან ღისი. და ამთ საზღუარით საშუად მისცა ყოველი ქაროლოსს:

¹⁾ არარატი ალგოზითა. *Ararat est l'Alagöz.*

²⁾ *Le M-it T porte მასისსა, au génitif, comme venant du nominatif მას Masi; mais la grammaire demande le datif, venant de მასის, Masis.*

³⁾ ქუჭქანისა.

⁴⁾ შიდა თარგამოსი არს. — კაკასია, ელბრუზი: *la Médie est Tawrez, ou Tauriz; le Caucase est l'Elbrouz.*

⁵⁾ *Les autres M-its portent habituellement, dans les phrases de ce genre, le possessif -ის, qui est plus régulier.*

⁶⁾ ბერდუჯისა მდინარე ბუბედაი: *la rivière Berdoudj est la Dèbèda.*

⁷⁾ ჩრდილოთ საზღუარი დადო-მთა: *ici mes manuscrits ajoutent რომელი კარდმადის შიგნით კაკასისა, ვან. და მოკვიდეს წყარა დასავლეთს დადოსს, phrase bizarre, traduite dans la note du texte français.*

სოლო ბარდოს მისცა მტკუწარს სამკრით, ბერდუჭის მდინარით-გან ვიდრე სდა შკერბუ-
ბანს მტკუწარი და რაკი ¹⁾. ამან ბარდოს აღაშენა ქალაქი ბარდვი, და ეშენა მუნ:

და მოაუკანს ²⁾ მისცა მტკუწარსა ჩრდილო, მცირის აღაზნის შესართავით-გან ვიდრე
ზღუემდე. და ამან აღაშენა ქალაქი მოვაქეთი, და დაემკვიდრა მუნ:

სოლო ტროსს მისცა ქუჭუქანს მტკუწარსა ჩრდილო, მცირისა აღაზნის შესართავით-გან
ვიდრე ტუგ-ტაბდმე, რომელსა აწ ჰქვიან გულგულა. და ამან ტროსს აღაშენა ჰირველად ქალაქი
შესაყრეელთა შორის ორთავე აღაზნისასა, და უწოდა სახელი თვისი ტროეთი ³⁾, და მის გამა
ჰქვიან ტროეთი, და აწ მის ადგილს ჰქვიან სორანთა:

ეგროსს მისცა ქუჭუქანს ზღვს ეურისა და უჩინს საზღუერი. აღმოსავლით, მთა მცირე რა-
მელსა აწ ჰქვიან ღისი. დასავლით, ზღუე, მდინარე მცირისს საჩარეთისა, სდა წარსწუთების წვერი
კაკახისა. სოლო ამან ეგროსს აღაშენა ქალაქი და უწოდა სახელი თვისი ეგროსი. აწ მას ადგილს
ჰქვიან ბეღა: სოლო კაკახისათა ჩრდილოთ არა იყო სკვდრი თარემოსისა, არამედ არცა იყო კა-
ცი კაკახისათა ჩრდილოთ ⁴⁾, და უმკვდრო იყო ქუჭუქანა-ცი კაკახისით-გან ვიდრე მდინარემდე
დიდად, რომელი შესდის ზღუესა დარუბანდისას. ამის-თხ მთაუქანისა მრავალთა გმირთა-გან
ორნი გმირნი, ლეკან და კაკახა, და მისცა ლეკანს. ზღუით-გან დარუბანდისათა, ვიდრე მდინა-
რემდე ლომიქისა. ჩრდილოთ, ვიდრე მდინარემდე დიდად საჩარეთისა ⁵⁾. და მისცა კაკახისს,
ლომიქის მდინარით-გან ვიდრე დასასრულამდე კაკახისს, დასავალით:

სოლო ჰაოს დაემკვიდრა საყოფელთა მამისა თვისის თარემოსისათა, და დიპურს ქუჭუქანს
ჩრდილოთა, ვითა დაუკვირბა. ხამსრთ, მითი ორეთისით-გან. აღმოსავლით, ვიდრე ზღუემდე
გურანისს, და დასავლით ვიდრე ზღუემდე შონტოას. და ამით შვიდთავე გმირთა ზედან იყო
გამკებულ და უფალ ჰაოს, და ესე უოკველნი იუშენს მორჩილ ჰაოსის ⁶⁾. და ესე რვანივე ერთო-
ბით ჰმონებდეს სებროთ გმარსა, რომელი იყო ჰირველი მეფე უოკვლის ქუჭუქანისს:

¹⁾ რაკი ამანთა «Le Rakhs est l'Arax, ou Araxe.»

²⁾ მოვაქეთი არს შვირის აღაზნის შესართავს ქვეთ ვიდრე ზღუემდე. მცირე აღაზნის ბინათ; «le Mowacan est le pays depuis la jonction du petit Alazan jusqu'à la mer; le petit Alazan est l'Ior.»

³⁾ ნაკროთი არს მდინარის აღაზნისა ამოღებლით ვიდრე გულგულამდე ცოტე ქალაქი და ვიდრე მდინარემდე და მტკუწარს. «Le Héreth est le pays situé sur le haut du petit Alazan, jusqu'à Goulgoula, en-deçà du mont Tziw, jusqu'à Azanbour et au Mtcour.» Azanbour n'est pas connu, dans la géographie moderne de ces contrées. Je remarque que les noms ტროსს, ტროეთი, sont écrits archaïquement ტროსს, ტროეთი, parceque la lettre 't' est à elle seule un e aspiré; mais ce genre d'orthographe n'est plus suivi; et même notre M-it porte souvent, dans la suite, კავალი.

⁴⁾ Fin du 1-er f-o. du M-it T, qui a été recopié par une main moderne.

⁵⁾ Quoique tous les M-its portent კაკახისათა «au N. des Caucasiens.» je propose de lire, et je lis et traduis კაკახისათა «des Caucases, ou plutôt du-Caucase.

⁶⁾ T. მორჩილ-ჰაოსი.

⁷⁾ Ici les M-se ajoutent; და ამით უოკველთა იყო ერთი ენი, ხამსრეთი v. la traduction française, p. 19, note, et cf. p. 9.

3 შეიღვამდა ამის მცირეობა წაღწავდა, მოუწოდა ჭაბს შევიდეს მათ გმირთა. შეიკრიბნა და ჰრქვა მათ. „მოკვდა ღმერთ-მან ძალად-მან ძალი და სიმრავლე სათესვის ჩქრნისა. აწ შექვიანა ღმერთისა დამადებულისათა ვიუწისეთ არა-ვისა მონა და არა-ვის ვისახურაოთ, თვისიერ ღვთისა და მბედულისათა:“ ეწმსეს შეიღვინი-იგი გმირნი, და დაუტყვივეს განზრახვა-იგი, და განუდგეს ნებროთს, და არაღ-რა მისცეს ხარკი. და ეზრახნეს სსწათა ვითამე სათესავთ, და დაურგულავენ სსწანიცა სათესავნი: მამის გაუწერა ნებროთ და შეიკრიბნა გმირნი მისნი, და ყოველი რამელნი ერწდეს სზანი მისნი, და მომართა თარგამოხანთა: სოლო ჭაბს მოუწოდა შევთავე გმირთა და სათესავთა თარგამოხისა, და შეუწინეს სსწანიცა ვინმე სათესავნი დასაუღუთისანი: შეკრიბნა ჭაბს ესე ყოველი და დადგა ძირსა მასიხასსა: და ვითარ მოადგა ნებროთ ქრქვანასა და რბადგანისასა ¹⁾ და დადგა მუნ, წარაუღისა გმირნი სამეოცნი, და მათ-თანს სზანი ძლიერნი ²⁾ წუობად თარგამოხანთა: სოლო ვითარცა მოაწინეს სზანი ნებროთისანი, მამის მიუგებნეს შეიღვინი-იგი გმირნი ჭაბისანი, სზითა მღიერითა: სოლო ჭაბს სზითა უდიერეითა და უდგა უკანით, ზურგით: იქმის მათ შოთის ბრძოლა სასტიკი, რომელი ემსგავსებოდა ხასტიკებას ჭაბისასა. რამეთუ მტკერი ფერვისა მათისა ვითარცა დრუბელი სქელი, ელვა ახერხის მთისა ვითარცა ელვა ცისა, ესე შირისა მათისა ვითარცა ვის ქუსიღისა, სიმრავლე ესართა და ტყორცს ქვისა მათისა ვითარცა სტყვესა იშირი, და დასთქვა ხისხღისა მათისა ვითარცა ღვარი სტყვეთა: გასტყველდა ბრძოლა მათ შორის, და მოსწიფეს ორგნითვე ურიცხვი:

სოლო ჭაბს უდგა ზურგად გმირთა მისთა, ძალ-სტემდა, ნუგეშინის-ტემდა, კმითა სსწარე-ლითა, რომელი მსგავსი იყო მესინ-ტყისსა: მამის სძლეს თარგამოხანთა და მოხსნეს სამეოცნი-იგი გმირნი ნებროთისნი და სზანი მათნი: სოლო შეიღვინი ესე გმირნი თარგამოხანნი. ქართლს, ბარდოს, მოკვანს, ჭეროს, ლეკას, კავკასს ³⁾, ეტროს, ესენი დაჩქეს ცოცხლებით, თვისიერ წელე-ლებისა, და ძლევა-შეიძლიან მადლობდეს ღმერთს: სოლო ვითარცა ესა ნებროთს, განსწერა და წარმოქმართა მათ კრძალს, ყოველითა ძალითა მისითა: სოლო ჭაბს არა ჰყვეს სზანი ნებრო-თის სზითა ოდენი: გამაგრდა იგი ღირდალთა ⁴⁾ შინა მასიხისათა. მიუდგა ქრქვე კრძალს ნებროთს, და იყო იგი ჭურჭელი რქითისა და რუბლითა, ტრფით-გან ვიდრე თსემამდე: აყდა ერთსა გორასა ზედა მრასწად ჭაბისას, და ეტყოდა დამორჩილებასვე მისსა, სათა მიუცევა სთნდეს მისდავე ⁵⁾: სოლო ჭაბს ჰრქვა მათა მისთა. „განხმობარეთ ზურგით კრძი ჩემს, და მიუკასლოთ ნებროთს,“

¹⁾ აღმრავლებანი, აღმრავლებანი არა, თარგამოს ზე; ²⁾ Adarbadagan ou Adribéjan, qui est le pays de Tauris; note des M-ss.

³⁾ M-ss. ურცხვი.

⁴⁾ Je laisse cette forme insolite. Caucasan, qui se trouve dans trois M-ss, mais qui devrait être remplacée par კავკასი ou კავკასია.

⁵⁾ T. ღირდალთა.

⁶⁾ T. მისი.

და წარუდა და მივიდა ¹⁾ შირის-შირ მხლობელად ნებროთის, სტეპარტა ისარი და ჭრას მკერდას ნებროთისასა, ფიცარსა ზედა რვაღისასა, და განავლო ზურგი: მაშინ დაეცა ნებროთი, და იატა ზასაკი-მისი, და ჭაბ ჭეო თავი თვისი შეფედ მისთა თხზთა ზედა, და სხუთადა ნათესავთა ზედა მასლობელთა ხაზღურთა მისთას: სოლო შვიდნივე ესე მძანი წარვიდეს ოჯს თხზად ქუჭყანად, და იუწუნეს შორხილ ჭაბისხს: სოლო აქამოდის დაწერეთ ჭამბავი ესე რვათავე მძანთ:

სოლო აქათ-გან ვიწუეთ და წარმოვთქუთ ჭამბავი ქართლისა და ხაოესავის მათისა, და ცხოვრება მათი ვიდრე აღეთა ჩუქნსთამდე: და ვითარ-იგი გასუყო ქუჭყანს თარკამის სთუესხს მისდა, რუთავე შედთა მისთა, და მისცა ქუჭყანს ქართლოსს რომელი ზემო აღვწერეთ: და ესე ქართლოსს მოვიდა შირეკლად ადგილსა-მას ხდა შეუროყის არაკვი მტკუნარსა, და განვიდა მათსა-მას ზედა რომელსა ეწოდების არმაზი, და შირეკლად შექმნა ხიმბერენი მას ზედა, და აშქნა მუნ ზედა ხასლი ²⁾, და უწოდა მათსა-მას ხასელი თავის თხზის ქართლი, და ვიდრე აღმართებამდე მუნ ზედა კერძი არმაზისი ერქუა მათსა-მას ქართლი. და მის გამო ეწოდა ყოველს ქართლოსს ქართლი, სუნანიო-გან ვიდრე ზღუდამდე სპერისა: შემდგომად ამისხს ამასვე ქართლოსს აღაშენა ციხე ორბისა, რომელსა აწ ჭქვიანს ხამშვილდე. და კვლად აღაშენა მტკუნარის-ციხე, რომელსა აწ ჭქვიანს ხუნანი ³⁾: ცხონდა იგი მრავალთა წელთა და გამბრავლად ნათესავი მისი: სოლო შვიდთა შორის მისთა გამოინდეს ხუთნი გმირნი, რომელთა ხსენებები ესე არს. შირეკლას, მცხეთოს. მკორეს, კარდაბოს. მესამეს, კახს. სეოთისეს, კუსოს. მესეთეს, ტაჩიოს: ესე სუთნივე იუწუნეს გმირნი, არამედ მცხეთოს უტომრე ⁴⁾ იყო ხსენათამთ ⁵⁾: მოკუდა ქართლოსს, და დაფლეს იგი თავსა ზედა ქართლისასა, რომელსა აწ ეწოდების არმაზი: და შემდგომად ამისხს ცოლამის მის-მის აღაშენა ეღა-ციხე, და მასვე აღაშენა ბახტან-ქალაქი, რომელსა აწ ჭქვიანს ორეს-თავი: და გან-ყენა ცოლ-მას ქართლისასა-მის ხუთსივე იგი გმირნი, შვიდნი მისნი: მისცა კარდაბოს ⁶⁾ ხუნანი, და უჩინა ხასღურთი. აღმოსავლეთ, მდინარე ბერდუყისი. დახაკლით, ქალაქი გაჩინა, და ხამხროთ მთა შირეჭ-კესქებულთი, და ჩრდადეთა მტკუნარ:

¹⁾ T: წარუდა ზედა, «departirai, j'irai près de Nébroth.»

²⁾ Ce petit membre de phrase est rejeté un peu plus loin dans les autres M-ss.

³⁾ სუნანი კარდაბოს კილის ციხე, «Kliondan est la citadelle du Pont-Brisé- aujourd'hui, le Pont-Rouge, sur la Khram, ou Ktzia, non loin de son confluent dans le Kour. Le M-it T porte, ainsi que le mien. შირეჭ-კეს, «le fort de la Poussière.» Pourtant cette même variante se retrouve dans mes trois M-ss, p. 6, 10. J'ignore quelle en est la valeur, d'autant plus que Wakhoucht, Descript. de la Gé. p. 169, a adopté la lecture *Miccris-Tzikhé*: je suivrai donc l'orthographe du savant prince géorgien.

⁴⁾ Pour უტომრე.

⁵⁾ M-ss. ხეოთისეთა.

⁶⁾ კარდაბოს ჭამბავი ქართლი ზღურთი და კარდაბოს ქალაქი ვიდრე შირეჭ-კეს ეწოდება: «On appelle Gardaban le pays au-dessous de Dechajala, de Nakhidour et de Taguagéthra, jusqu'au Mitouar.» N. des M-ss.

სოლო გახიოს მისცა ორბის-ცისე, და სკვირეოისა ¹⁾ მდინარით-გან თავადმდე აბოცისა. და ამან გახიოს აღაშენა ქალაქი გახიანი, რომელსა მამის ერქვა სხანადროა-ქალაქი:

სოლო კუსოსს მისცა ბოსტან-ქალაქი, რომელსა აწ ჰქვიან რუს-თავი: მისცა არაგვიტ-გან ვიდრე ტყროთამდე, თავადმდე მთასა კახეთისასა და მტკაშრის შუა:

სოლო კასოსს მისცა გუგასიასა და კახეთის მთასა შორის, არაგვიტ-გან ვიდრე ტყე-ტბად-
5 მდე, რომელი არს სხელუარი ტყროეთისა. და ამან კასოსს აღაშენა ჩელიკი, და კუსოსს შექწია შე-
ნებასა ჩელიეთისასა, რამეთუ დედა-ცისე კასოსის სვედრი იყო, და მისცა კასოსს შექწინისა-თვის,
და შექწია შენებასა ჩელიეთისასა, რომელსა ბერ ერქვა, ჰირველ შენებულსა კახეთისასა ²⁾: სოლო-
მცხეთოს, რომელი უცმიერ იყო მამათ მისთა, ესე დარსა საყოფელთა მამისა მათისა ქართლოხისა-
თა, რომელსა აწ ჰქვიან არმაზი. და მსხვე აღაშენა ქალაქი შესაკრებულსა შორის მტკაშრისა და არაგვი-
თისა, და უწოდა სასელი თვხი, მცხეთა, და დანაურა ქუჭქანსა, ტფილისით-გან და არაგვიტ-გან, დასაუ-
ვლით ვიდრე ზღუამდე სპერისა: და ესე იყო განტე და უფალ მათ ოთხთავე მათსა ზედა, და ესე ოთხ-
სივე იუქუნს მორხილ მისხს: ესე არიან განყოფისი ქართლოხის მეთანი და რომელნი განუქუნსა დედა-
მან მათ-მანს შემდგომად სიკუდილისა ქართლოხისა: სოლო მრავალთა წელთა და მრავალთა კამისა ცხონ-
და მკ ქართლოხისა, და განმრავლდა სათესავი მისი, და მათ ყოველთა განმრავლდა ნათესავი მათი:

სოლო შულთა შორის მცხეთოხისათა გამოხნდეს სამნი გმირნი სასელთკანისი, რომელთა
ხასელეები ესე არს. ჰირჭულსა, უფლოს. მეორესა, ოძრგოს. მესამესა, ჭავახოს: გასუყო მათ
ქუჭქანსა და ნათესავი მათი, ყოველი: ოძრგოსს მისცა ტახის-კართით-გან ვიდრე ზღუამდე სპერისა,
ქუჭქანსა კლდოვანი. ამან ოძრგოსს აღაშენა ორნი ციხე-ქალაქნი, ოძრგე და თუხარისი: სოლო ჭა-
ვახოსს მისცა ფანავრით-გან ვიდრე თავადმდე მტკაშრისა. და ამან ჭავახოსს აღაშენა ორნი ციხე-
ქალაქნი, წუნდა და ქალაქი არტანისა, რომელსა მამის ერქვა ქავთა-ქალაქი, სოლო აწ ჰქვიან
ჭყური: სოლო უფლოს დარსა საყოფელთა მამისა მათისა მცხეთოხისა, მცხეთას, დანაურა ქუჭქანსა
არაგვიტ-გან ვიდრე ტახის-კართამდე, და ფანავრამდე. და ამან აღაშენა უფლის-ცისე, ურბისი,
კახვი. არაგვიტ-გან და არმაზით-გან ვიდრე ტახის-კართამდე უწოდა ამან ქუჭქანსა ჭყანს-სო-
ფლისა ³⁾, რომელსა აწ ჰქვიან შიდა-ქართლი ⁴⁾:

¹⁾ სკვირეთის ზღუამდე მამავრია: «La rivière de Scwirth est la Machawer.» M-ss.

²⁾ კახეთის თხრელის კვირკვიითა თანეთა, ვიდრე კახეთისამდე; კუსოსს მისცა სხანადროა-ქალაქი, და ამან სკვირეთისა მამისა და არაგვიტ-გან: «Le Cakheth est le Thiamneth, au-dessus de la vallee de l'hourdo, jusqu'au Khewsoareth: le Coukheth est Sam-Gor, au-dessus de Nimo-Tsminda, et plus haut que le Sam-Gor jusqu'à la montagne d'Erso et à l'Aragwi; N. de mon M-it.

³⁾ M-ss. «უფლის-ცისე» ces deux formes se retrouvent dans les livres postérieurs.

⁴⁾ შიდა-ქართლი ამან ოძრგოსსა ჰქვიან; სკვირეთისა მისცა ტახის-კართსა სკვირეთსა და კლდოვანსა. «Le Chida-Karthli est le pays au-dessus de Tasis-Car; le Zemo-Karthli est le Samtzkhé et le Clardjeth, au-dessus de Tasis-Car. N. de mon M-it.

სიღო ვიდრე სიკუდილადმე მცხეთობისა, ესე უოველი ნათესავნი თარგამოსინი იუენეს სიუქარულსა სედა ერთმან-ერთისხსა, და შიში აქუნდათ სებროთიანთა, და ჭკოანებდენ ივინი ნებროთიანთ-გან ძესხსა სიხსლის სებროთისხსა, და ისწრაფდეს ივინი მკრებასა ¹⁾ ცისე-ქალაქთსა შაშის-თვს სებროთიანთსა. სიღო ვითარცა მცხეთოს მოკუდა, ძე ქართლოსისი, შთავარდა შური შორის შჯლოა ქართლოსისთა. იწყეს ბრძოლად და კლომად ურთიერთარს ²⁾. რამეთუ უფლოსს, ძეს მცხეთოსისხსა. არა ერზდეს, არცა სადოდეს უფლად, რომელი დტკეპულ იყო საედართა ³⁾ ქართლოსისთა, მამისა ⁴⁾ მისის-გან მიგრემულ ⁵⁾ იყო უყალობა ქართლოსისთა: იწყეს ბრძოლად და კლომად ურთიერთარს, და განკრძელეს მათ შორის ბრძოლა, რომელ ჟამსამე ⁶⁾ აღდგინა ამოვანნი ორნი სათესავნი ერთსა სედა და სხუნანი შექუეოდათ რომელნიმე მას. და რომელნიმე კვალად სხუნანი აღდგინა ერთმან-ერთსა სედა, და სხუნანი შექუეოდათ. რომელსამე ჟამს იქმის 6 მშვიდობა მათ შორის, და შეიძალნინა და ებრძოდან: და განკრძელდა მათ შორის ქსეკითარი სეძემე, და არავან იყო მათ შორის უწარჩინებელეს და უსასკლავიეს, არამედ ადგილითი-ადგილად თავადნი იხიან: სიღო რომელიცა იუენის მცხეთას რეცა თავადი ივა იუენის უოველთ-მათ სხუნათ სედა, და არცა სასკლ-უკებოდათ მეფედ, არცა ერისთავად, არამედ მამა-სასლისი ეწოდებოდათ, და იგი იუენის მასკეპულ და ბჭე სხუნათ ქართლოსისთა, რამეთუ ქალაქი მცხეთა განდიდებულ იყო უმეტეს უოველთსა, და უწოდდეს დედა-ქალაქად: და მას ჟამსა დაივიწყეს დიუროი დამბადებელი მათი, და იქმნეს მხსსურ მისისა და მითარისისა, და ვარსკულავთა სეთთა, და მტკიცე და უფროსი საფიფარი მათი იყო საფლავი ქართლოსისა :

გ ა მ ო ს ლ ვ ა ს ა წ ა რ თ ა : ⁷⁾

მას ჟამსა შინა განდიდებდეს საზარნი და დაუწყეს ბრძოლა სათესავსა დეკისთა და გეკე-

¹⁾ მტკიცეს, M-ss.

²⁾ Jusqu'à la fin du §, on lit ce qui suit, dans le mit R: და აღდგინა ბრძოლებდეს უფლოსს, არამედ იყოველ-მე ერთსა ბრძოლად საქართველოსა მანა აღიზნეს თავადნი კენი მათ შორის და უწოდეს მასსასლისად ე. ი. მას სასლით (არე მამე მოსხლეთა) და მართოდეს მათ მასსასლისი: და შეძგომოდ ეგრემდოდან მათ შორის მართოდეს მასსასლისი, დამკვლადენ კვალად ქართლოსისი, და აქუნდათ ურთიერთობა შჯლოად და ერთობა, და მასსასლისი განკრძელეს მათ შს ვმას მან ქალაქი მცხეთა უმეტეს ცანდინა. და სასლი უმრავლეს იქმნა: და შედგომად დაივიწყეს დიუროი დამბადებელი თვნი და იქმნეს მხსსურ მისისა და მითარისისა, და ვარსკვლავთა სეთთა, და სიღოდენ ივინი საფლავი ქართლოსისისა :

³⁾ M-ss ajoutent ici ვადა.

⁴⁾ M-ss ajoutent რამეთუ, avant ce mot.

⁵⁾ M-ss სიღო.

⁶⁾ M-ss ვამსამე.

⁷⁾ მხარნი რეცოთა, « K hazar, c'est la Russie; n. de mon M-it.

სიოსთა ¹⁾: ესე თარგამოსიანი ეოკელნი მას ემას იუჟნეს მშვიდობით, სიუჟარულსა კრიმან-კრთისასა. სოლო შეიღოთ ზედა კავკასიისთა ეო უფად ღურძუქ, ძე ტირეთისა: ეზანსეს ესე ექწესავე სათესაეთ თარგამოსიანი და იოსოვეს შეედა საზართა ზედა. სოლო შეკრებს ეოკელნი ნათესაენი თარგამოსიანი, და გარდავლეს მთა კავკასია, და მოსტეუწეს ეოკელნი საზღურნი საზარეთისანი, და აღაშენეს ²⁾ ქალაქნი ჰირსა საზარეთისასა, და წარმოვიდეს: ამისსა შეამდგომად, საზართა იხიეს მუვე და დემორჩილნეს ეოკელნი საზარნი იუფესა-მას ჩინებულსა მათსა, და წარმოიდუმნეს იგი ³⁾, და გამოკლეს ზღვისკარი, რომელსა აქ ჰქვიან დარუბანი: ვერ წისა-აღუდგეს თარგამოსიანი, რამოუ ეო ხიმრავლე ურიცხვი საზართა: წარტეუწეს ქუჭყანსანი თარგამოსიანთანი და შექმნეს ეოკელნი ქალაქნი არარატისანი ⁴⁾ და მახისისანი, და ჩრდილოეთისანი. სოლო დაურჩეს ცისქ-ქალაქნი თუსარისისა, სამშვიდე და მტკვირის-ცისე, რომელ არს სუსანი, შიდა-ქართლი და ეგრისი: და ისწავეს საზართა ორნივე ესე ტზანი, რომელ არს ზღვის-კარი, დარუბანი, და არაგუს ⁵⁾ კარი, რომელ არს დარაალა ⁶⁾. და განამრავლეს საზართა გამოხლუა და ტეუენუა მათი, და ვერღარა წინა-აღუდგეს, და მიერთ-გან იქმნეს ეოკელნი თარგამოსიანნი მოსარევე საზართა: სოლო ოადეს ჰირეულ გამოვიდა საზართა მუვე და მოსტეუწეს ქუჭყანსანი რომელნი ზემოთ დაკვიწრია, და გარდავლო მთა კავკასია, და ეო ძე მიხი სასელით უბოხს, და მისცა ძეს მისსა ტევე სომხითისა და ქართლისა. და მისცა ქუჭყანსა, კავკასის საწილი, ლომეკის მდინარის დასავალით, დასავლეთობდე მთისა, და დაეშენ: უბოხს და მათნი ნათესაენი არიან ოგენი, და იგი არს ოგენოთი, რომელ საწილი ეო კავკასიისა: და ღურძუქ, რომელი უწარმინებულეს ეო შეიღოთ შორის კავკასიისთა, მაკიდა და დაჯდა ნაზრულს შინა მიისსა, უწოდა სასელი თვის ღურძუქოთი, და მისცემდა სარკსა მუფესა საზართას:

სოლო მისვე გზობასა მისცა მამის მამის-წულსა მისსა საზართა მუვე-მან საწილი ლეკანისა,

¹⁾ Précédemment, p. 1, ce personnage est nommé simplement *Caucas*, et non *Caucasios*; mais je laisse subsister cette variante, parce que les M-ss donnent ici celle, plus défectueuse encore კავკასიოსი, qui va se retrouver plus bas.

²⁾ M-ss დაშენეს იქს პრენთს რილს.

³⁾ იგინი.

⁴⁾ M R. და შეიკრეს ეს დარეალანი რომელი გარდავლეს კავკასიას, არაგუსს გზით, -et la seconde. celle de Dariéla, qui franchit le Caucase en suivant l'Aragwi. Mes M-ss portent ici არაბის კარს, la porte de l'Arabe.

⁵⁾ Le M-it porte très lisiblement la leçon *Darghala*, et les autres დარეალანი, *Dariéla*; or si, dans les M-ss *khoutzouri* en lettres minuscules, le *რ* et le *ღ* s'écrivent de même et peuvent se confondre, et si, dans notre M-it T, le *რ* est souvent écrit comme *ღ*, il n'en est pas de même dans ceux en lettres capitales. comme j'en ai vu un au Comptoir synodal de Tiflis, que je crois être du IXe ou du Xe siècle. Là ce mot se lit clairement, dans la Vie de S. Abo, **დარეალანნი**, *Darialani*, et non **დარეალანნი** *Darghalani*, d'où je suis très porté à conclure que le vrai nom est le premier des deux ici indiqués, *Darialani*. d'où s'est formé *Darial*, *Dariéla*, *Dariel*.

ადმოსვლით, ზღვით-გან დარუბანდით, მდინარეჲდ ლომიქისა, და მისცა ტუქუ რანისა და მოკაცისა, და ექნა იგი მუნ, რომელ ნაწილი იყო ლეკნისი: ხოცანისი ¹⁾, რომელი უწარმინებულეს იყო ნათესავთა შორის ლეკნისათა, მივიდა და დაჰდა ნაპრალსა შინა მთისასა, და მესა ქალაქი და უწოდა სასელი თუხნი ხოცანისეთი ²⁾: და გარდასდეს მას შინა უამინ მრავალნი ³⁾, და ესე ეოკუდნი ნათესავნი იუქნეს მოსარკვე სახართა :

მიერთ-გან განძლიერდეს სპარსნი, მზისა ადმოსვლით-გან, ნათესავნი ნებროთისნი, და გამოუწინადა ნათესავთა შორის ნებროთისთა გარე ერთი გმირი, აკრიდონი. „რომელ-მან შეკრაო ჯაჭვი-თა ბეჭრასუ, ტკელთა უფალია, და დაბა მთას ზედა რომელ არს კეთ-მეუღლიო ⁴⁾“ ესე-გითარი წერილ რს ცხოვრებასა სპარსთასა : აფრიდონ ეუფულა ეოკულსა ქუქუნასსა სპარსთასა, ხოლო რომელთამე ქვეყანათა შუგზავსა ერის-თავნი, კულდნი მიხნი, და რომელნი ქუქუნას მოსარკვე ეოკო : ამან წარმოგზავნა ერის-თავი თუხი, სპითა დიდითა, რომელსა ერქუა არდამ, შვილი ნებროთისი ⁵⁾ ნათესავთა. მოვიდა ქართლად და შექერსნა ეოკულსი ქალაქნი და ციხეი ქართლისსი, და მოსრნა ეოკულსი რა-ოდენსი სახარნი ჰოკუნა ქართლსა შინა : ამან არდამ ერის-თავ-მან აღაშენა ქალაქი ზღვის-გარს, და უწოდა სასელი დარუბანდი, რომელი ითარგმნების „ადამ კარი“ და მასვე მოზღუდა მცხეთა ქალაქი ქეთი-კირიათა. და აქამომე არა იყო ქართლ შინ საქმე ქეთი-კირისა, ამის გამო დასწყველეს ქეთი-კირი : მასვე არდამ ⁶⁾ მოჰკიდა კირით სღუფე ციხესა არმაზისასა; და აქით მტკვარმდის და წარმოზღუდა ცხვირი არმაზისი, ვიდრე მტკვარამდე : და ერისთავობდა აგადონ მრავლთა წულთა. ხოლო იადეს გასუეთა აფრიდონ ეოკული ქუქუნას სამთა მეთა მისთა, მასინ რომელსაცა ძესა მისცა სასილად სპარსეთი, მასვე სვდა წილად ქართლი, რომელსა სახელად ერქუა იარედ : ხოლო შეიძღვრად ადარმა ⁷⁾ ერის-თავისა გარდაიცვალეს ე ერის-თავნი, მიერთ-გან უცალო იქნეს ძესი აფრიდონისნი, რამეთუ იწუეს ბრძოლად ურთიერთარს, და მოკლეს იართა ძმთა იარედ, მბა მათი. მასინ ჰოკუეს უამი მარკვე ქართლოსათა ⁸⁾... ბერძენთასა, ხოლო კერისა

¹⁾ Il est impossible de lire autrement ce nom, dont Wakhoucht, dans sa Géogr. de la Gé., p. 227, fait *Khzonis*; M-it R; ხოცანისი, cf. Chron. arm.

²⁾ Quoique le M-it porte ხოცანისეთი, je n'hésite pas à ajouter le premier „ qui me paraît nécessaire pour la régularité de la dérivation. Corrigez dans ce sens la n. p. 223, Wakhoucht, Géogr. de la Géogie.

³⁾ Dans le M. R. on lit au lieu de ce qui suit, jusqu'à *მეფითაგან და ამისთვის შინად სპარსნი და ქართლისნი*. ერთიერთადვე „ et les Khazars et les Karthlosides étaient perpétuellement en guerre. „

⁴⁾ Les ~ qui terminent plusieurs mots de cette phrase indiquent que c'est une citation.

⁵⁾ T ნებროთისი.

⁶⁾ T. ადარ, v. infra ადარმა. et Chron. arm.

⁷⁾ Lis. არდამ, comme plus haut.

⁸⁾ Il est évident qu'après ce mot, il manque quelque chose, qui servait de transition au suivant, et à la phrase où il est encore question des Grecs. D'ailleurs, après le mot *სპარსთასა*, on lit dans le M-it T: *ეს იმეო კულა დარუბანდი*, „ ici les originaux avaient une lacune dans l'histoire. Cette même lacune existait dans le

წელის ქვეით ღარსა ბერძენთა. რამეთუ მკვდროა მის ადგილსთა ერასნეს ოკისო, გარდმოი-
 ვკანეს ოკსნი და ჭპოეს ერს-თავი სზარსთა ველს ტარე, და კისიხობად, და მოკლეს იგი. და
 8 რომელ ჭპოეს სზარსი, ყოველი მოსწყვიდეს ოკსთა და ქართუჭლთა, და განთავისუფლეს ქარ-
 თუჭლნი. სოლო რანი და ტერეთი დარსა სზარსთა: და შეიძგომად ამისხა, შრავლთა წელიწდათა,
 კვალად განსლიერდეს სზარსნი, და ¹⁾ განდღნა მეფე სზარსთა რომელს ერქვა ქეკაზოს: იყო გა-
 რე ვინიუ მს უამხა ლეკოს, მგრძობდელი, ნათესავი ზანისიხსი ²⁾, და მის გმძინებთა თვისითა
 დახარსო ქეკაზოს მეფე და სზა მისი, და ვერ შეევიდა ლეკოს: უგ-მოიქცა, და მისინა განუნ-
 თლდათ თვალეთი. ამის ქეკაზოს მეფე-ი კვალად მოსარეკე უქნა ქართუჭლნი და წარვიდა:

შეიძგომად ამისხა რა-ოადენთავე წელიწადთა, მოვიდა ჭამბავი ვითარმედ მოსე განსავლო ზღვა
 ისრავლთა, და იჭრდებან იგიანი უღასიხსა მასანათა. განვიერდეს ყოველნი და მით ყოველთა წარ-
 მართთა აქეს ღმერთი ისრავლთა:

და შეიძგომად ამისხა რა-ოადენთავე წელიწადთა, ურავლო იქმნა ქეკაზოს მეფე სზარსთა, რა-
 მეთუ იყო ბრძალა თურქთა. პოეს უამი მარჯუჭ სომესთა და ქართუჭლთა და განუდგეს სზარსთა,
 და განსაზგრეს ციხესი და ქალაქნი მასნი, და შეიერთეს ყოველნი ნათესავნი თარგამოსხანსი:
 შეიძგომად ამისხა რა-ოადენთავე წელიწადთა, გამოგზავნა ქეკაზოს, სზარსთა მეფე-მან, ძე მისი რა-
 მელს ერქვა ფარშორატ, სხითა დიდითა, სომესთა და ქართუჭლთა და ყოველთა თარგამოსხანსთა
 ვიდა: სოლო შეკრბეს ესე ყოველნი თარგამოსხანსნი, მიეგებეს და ყწეესეს არდაზაგანს. სილეს,
 და იოტეს ფარშორატ, და მოსნეს სზა მისი: შეიძგომად ამისხა მღირედთა წელიწადთა, კვალად
 მოგზავნა ამანვე ქეკაზოს მის-წული მისი, ძე შიომ ბედნიერის, რომელი მოიგვა თურქეთს, გო-
 თარვა წერილ არს წიგნთა სზარსთა ცხოვრებისასა, არა ყოველი მართალი, არამედ უმრავლესი
 ტყუილი: წარმართა ესე ძე შიომისი, ხსენებით ქახოსხრო: ვერ წინა-აღუდგეს მას სომესნი და

M-it dont Klaproth a fait usage, et est indiquée dans le commencement de traduction russe des Annales, existant au Musée asiatique; v. S.-Martin, Mém. t. II. p. 190. Faut-il conclure de-là que la mention des Grecs, venue-là si subitement, soit exacte? on pourrait le croire, en voyant comment le M-it R remplit cette lacune: და შეკრბეს ბერძენთა, და მოკლეს ერს-თავი სზარსთა, და ყოველი შეკრბომად მათი განსლიერდეს. და განთავისუფლდა სზარსთა. გან სპარსავლთა, და ქართუჭლთა მისხსილასი ოკსნი, და ფოთელს შეერთებთ ყოველს განსრავნას და სპარსს მან. ამს მან, გან ველს რა-ოადენთავე უამთა, და განდღნა... Suiv. p. 8. «Les Grecs les ayant secourus, ayant tué l'éristhaw perse et massacré son armée, la Géorgie fut affranchie des Perses. Sous le gouvernement de leurs manasaklia, ils furent d'accord dans tous leurs projets et actions. Cependant, quand il se fut écoulé de la sorte bien des années un roi de Perse, nommé Kéapous, devint puissant...» Ici, nulle mention des Osses ni des possessions des Grecs dans les pays géorgiens. J'ajoute que, dans le M-it T, il y avait réellement un vide, commençant ici au milieu d'un verso, et se prolongeant durant deux pages et demie, jusqu'à l'endroit indiqué plus bas, vide qui a été comblé par un autre écrivain, et dont le contenu est entièrement semblable à celui de mon M-it. L'abrégé de la Chron. arm. et celui de Wakhoucht sont rédigés dans le même sens.

¹⁾ Ici finit la variante du M-it R.

²⁾ Il faudrait, je crois, lire ici მასხისი, i. e. le nom du personnage nommé déjà de diverses manières, p. 7:

ქართულნი, რამეთუ დიდი იყო ძალი მისი: მოკლო ყოველი სომხითი და ქართლი, მოტყუენს ყოველივე და იავრ ეუნს ყოველნი ციხენი და ქალაქნი, და დაუტყუენს ერის-თავნი, და აღაშენს აღწაბადეგის სხელი ხალოცავი ხეულისა მათისა, და წარვიდა:

და შემდგომად ამისა რა-ოადინთაჲ წელიწადთა, უგალო იქმნა ქანისობა, და იყო ბრძოლად თურქთა, ეკებდა ხისხლსა მამისა მათისასა. და იპოეს ჟამი სომეხთა და ქართულთა, განუდგეს სპარსთა, და მოსწრეს ერის-თაჲნი სპარსთანი და განთავისუფლდეს: მასვე ჟამსა მოვიდეს თურქნი, ოტებულნი მისვე ქანისობისა-გან. გამოვლეს ზღუა გურჯანისი, აღმოექცნა მტკვარსა და მოვიდეს მცხეთას, ხსალი ოცდა რვა ¹⁾: და ესრესნეს მამასხლისსა მცხეთისასა, აღუქუქნს შექუქნა სპარსთა ზედა. ხოლო მამასხლის-მან მცხეთელ-მან აუწყო ყოველთა ქართულთა. იხებეს დამეცობრება მათი თურქთა, რამეთუ აქუნდა შიში სპარსთა, და შემწეობისა-თვის დამეცობრეს თურქნი-იგი გამოხსმულნი, და განიყვანეს ყოველსა ²⁾ ქალაქთა შინა:

ხოლო უმრავლესნი მათგანნი მოვიდეს და ჰოეს ადგილი ერთი, მცხეთას დასავალით კერძო, კლდეთა შორის გამოკვეთილი, ღრმა. და მოითხოეს ადგილი-იგი მცხეთელის მამასხლისისა-გან. მისცა და აღაშენეს იგი, მოზღუდეს მტკიცედ, და ეწოდა მას ადგილსა სარკინე: და იუენეს ესე თურქნი და ქართულნი სიების ჰყოველ ერთმან-ერთისა, მოკლოდეს მოხლესა სპარსთასა, და ამაგრებდეს ციხეთა და ქალაქთა: მას ჟამსა შინა სადაც უნს მოვიდის, ოტებულნი საბერძნეთით, გინა ასურეთით, გინა სსარეთით, ყოველივე დანიეცობრისან ქართულთა, შემწეობისათვის სპარსთა ზედა: და გამოვიდეს ამას შინა ესანი მრავალნი:

მასინ ნაბუქოდონოსორ მეფე-მან წარმოასტყუენს იუდეუსალიმი, და მუნთი ოტებულნი ქუჩინანი მოვიდეს ქართლს, მოითხოეს მცხეთელ მამასხლისისა-გან ქუქუასა სარკითა. ხოლო მცხეთელ-მან მამასხლის-მან მისცა და დასსსა არაგუსა ზედა, წყაროსა რომე ქვანს ზანავი. და რომელი ქუქუასა აქუნდა მათ სარკითა აწ ქვანს ხერკე, სარკისა-მის-თვის:

აქამოდის ქართლისანითა ენა სომხური ³⁾ იყო, რომელსა ზრასხედეს. ხოლო ოდეს შემოკრბეს ესე ურციხელნი სათესავნი ქართლსა შინა, მასინ ქართულთა დაუტყუენს ენა სომხური, და ამით ყოველთა სათესავთა-გან შეიქმნა ენა ქართული ⁴⁾: დაიპყრეს ხეული უბორცხენი ყოველთა სათესავთასა. რამეთუ ცლო-ქმრობის-თვის არ უწინდით სათესავთა და ყოველსა ხეულირს ჭამდეს. საფლავი არა იყო, მკვლარსა შესჭამდეს:

შემდგომად ამისა რა-ოადინთაჲ წელიწადთა, აღმოვიდა იქ სპარსთა იუფისა კაშტაშაბისა,

¹⁾ M. R. ოც და რვა მათი, «28,000 familles.»

²⁾ Au lieu de ყოველთა, dans les divers M-ss.

³⁾ M-ss შილო ქართული ენა: «leur langue était uniquement la géorgienne.»

⁴⁾ M-ss ცხრეუნი ენა თუხი, და ამით ყოველთა სათესავთას შექმნა ენა ქართული: «Les Géorgiens aussi ayant altéré leur langue, il y eut chez toutes ces races une grande diversité d'idiomes.»

სახელით სპანდიატ-რვალი, კოლიათი და სახელოკაი: სოლო ვერ წინ-აღუდგეს სომეხნი და ქართველნი, არამედ განამარცხეს ციხენი და ქალაქნი და მოელოდნენ მოსლავსა: მისხა: სოლო მოვიდარა იგი ადრასდაგანს, ეწია ამბავი ვითარმედ შეკადეს თურქნი სპარსეთად და მოკლეს მამის მამამ მისი. მამინ დაუტყვა სპანდიატ ბრძოლა სომეხთა და ქართველთა, შეიქცა იუტქო ზედა, ქუბნად სისხლის მამის მამის მისხას, და განთავისუფლდეს ¹⁾ სომეხნი და ქართველნი:

შემდგომად ამისხა რა-ოაქნათამე წელიწადთა, მეფე იქმნა სპარსეთს ძე სპანდიატ-რვალისა, რომელსა ერქვა სახელად ბამას, რომელი იცნობუბის არაშინობით: ესე განდიდნა უფროს უოკელთა მეფეთა სპარსთას; ამან დაიპყრა ბაბილოკანი და ახურეთი, მოხარვე ყუნა ბერძენის და ჰროშის, და მამინ ქართველნი მოხარვე იუტუნეს მისდევ: და იუტუნეს ქართლს ესრეთ აღრუელ ესე ²⁾ უოკელნი სათესენი, და იხრასებოდა ქართლს შინა ექქეს ესა. სომხური, ქართული, სპანდიატ-რვალი, ახურული, ებრეული და ბერძნული. ესე ესანი იუტუნეს და იცოდეს უოკელთა ქართველთა ³⁾, მამათა და დედათა:

შემოსლვა ალექსანდრე მაკედონელისა:

ესე ალექსანდრე გამოსნდა ქუჭყანასა სახერმეთისასა, ქუჭყანასა-მას რომელსა ჰქვია მკედონია, ძე ფილიპისი გაცნობისა ⁴⁾ მეგუტელებისა, ვითარცა წერილ არს ამბავი მისი წიგნსა ბერძენთას: ამან ალექსანდრემ დაიპყრა უოკელი კიდეი ქუჭყანისანი: ესე გამოვიდა დასავლით, და შევიდა სამხრეთ, შემოვიდა ჩრდილოთ, გარდმოვიდა კავკასნი და მოვიდა ქართლად: და ჰპოვნა უოკელი ქართველნი უბორატეს უოკელთა სათესავთა, სეფულითა. რამეთუ ცოლ-ქრობისა და სიმებისათვს არს უსნდათ სათესავთა, უოკელსა სულსა ჰამდეს, მეტლარსა შესჰამდეს ⁵⁾: იხილარამ ესე სათესენი, სსტაქნი წარმართნი, რომელთა-იგი სვენ ბუნთურქად და ვიგნაქად უწოდთ, მხსდომარენი მდინარესა ზედა მტკვრისასა მისევეთ, და უკვლად ესე ალექსანდრეს, რამეთუ არა-რომელნი სათესენი იქმოდეს ამას:

და ჰპოვნა ციხე-ქალაქნი ძლიერნი შუა-ქართლ. წუნდა, ხერთავისი მტკვრისა. ოძრე, მოკედუელი კადესა ლადოსსა: თუხარისი, მდინარესა ზედა სპერისასა, რომელსა ქვიან ჰქორობი. ურბისი, კახი და უფლის-ციხე. ქალაქი დიდი მცხეთა, და უახსნი მისნი, სარკენი, ციხე-დიდი.

¹⁾ T. კანთაკელი, «il affranchit les Arméniens.»

²⁾ T. კარე.

³⁾ M-ss უოკელთა მეფეთა ქართლთას: « tous les rois de Géorgie.»

⁴⁾ M-ss. ჰენი, კენი, მისი.

⁵⁾ M-ss ვითარცა მცხეთის და ზარდუტის, რომელთა ძველნი წარმოქმნი სულ ამას; v. la traduction de ceci, en note: du texte français.

და წინაჲ: უბანი ურითა. და რუხ-თავი, და დედა-ციცი. სამშუღდე ¹⁾ და მტკერის-ციცი, რომელ არს ხუნანი, და კახეთის ქალაქნი: ამით უოკუელთა ციხეთა და ქალაქთა შინა ჰოვინა კარნი ხსატკავად მიზმოჲსი. და განუყო ლაშქარი მისი, და უოკუელთა ამით ციცი-ქალაქთა გარე მოადგინნა: და თუთ დაღჯა მცხეთას, და დაუდგინსა დაშქარნი იმიერ და ამიერ, სკითთ და ქუჭმით, და თუთ დაღჯა ქსანს ზედა, ადგილსა რომელსა ქვიან ნსტაკიხია მტკერის-ციხესა ²⁾ და თუხარისსა არა ბრძოდა, რამეთუ ვერ შეუძლებდა დაპერობად. სოლო ხსუნი ესე ციხენი და ქალაქი დაიპურნა ექუხს თითუჭ: სოლო სარკინელთა ბუნთურქთაგანთა აგინეს მეფესა. განუწერა ალექსანდრე და არღარა ინება ზავი, და კედრება მათი არა შეიწყნარა, და რქა მათ. „ქინაო-ბან მაგინით მე, ესე-არს ნაწილი თქუჭნი, რათა დატკობნე უოკუელი:“ და მოიგვა ქალაქი ხარკინე, და კერას-დადით განერა ერთიგა კაცი. სოლო სარკინელთა შესჭირდა, რამეთუ ბრძოდა თერთმეტ თითუჭ. იწყეს ფარულად კლდესა კაფა, და განკურთკეს კლდე იგი, რომელი რბილ იყო და ადვლად საჭურჭელი, და განკრებეს კურულსა-მას სარკინელი, დასე, და შეივლტოდეს კავკასად, და დაუტკეეს ცალიერადი ქალაქი, დაიპურნა ალექსანდრე უოკული ქართლი: და ამა ალექსანდრემ მოხრნა უოკულის-იგი ნათესავნი აღრუელნი, ქართლს მუოფნი, და უცხონი-იგი ნათესავნი აღრუელნი, ქართლს მუოფნი, და უცხონი-იგი ნათესავნი მოხრნა, და დატკეენა, და დედანი და ერმასი უეგმნი, თსუთმეტის წლისა უმგირესნი, და დაუტკეეს ნათესავნი ქართლოხიანნი, და დაუტკეეს მათ ზედა ჰატრიკად, სხსელით აზონს, სე იარეღისიხი, ნათესავი მისი, ქუჭყინით მკედრონიო. და მისცა ახი ათ-ახი კაცი ქუჭყინით რომით, რომელსა ჰქვიან ფროტათოს: ესე ფროტათოსელნი იუწინეს კარნი მღიერნი და მკენი, კვირთუბოდეს ქუჭყინასა რომისასა, და მოიკუნანს ქართლად, მისცა აზონს ჰატრიკას: და დაუტკეეს ქართლს კონს-თავად აზონს ჰატრიკას, და ამის თანა ხხანი-იგი მპერობლად ქართლისა:

და უბრძანა ალექსანდრემ-ი აზონს, რათა ჰატრიკ-ნტემდენ ქუჭეს და მოვარესა, და ვარსკუ-ლაკეთა ხუთთა, და მსახურებდენ ღმერთისა უხილაკესა, და მბადებულსა უოკულისასა. რამეთუ მას ჟამსა არა იყო წინასწარმეტყუელი და მოძღვარი ხუჯელსა ჰქემარტისა, რომელ-მსიცა ახვავა და ამხილა, არამედ მოციონს ხუჯელი ესე ალექსანდრე, მეფობასა შინა-მისსა, უოკულსა ქუჭყინასა ხუჯელი ესე დაუდვა. და წარვიდა ალექსანდრე:

სოლო ამას აზონს-მან მოარღვიესა ზღუდენი ქალაქისა მცხეთას, საფუძველითურთ, და დაუტკენს ოხსნი-იგი ციხენი, რომელი მოხდემიღეს ჰირსა ქართლიანსა. თავადი ციხე რომელ არს არმაზი, და ერთი ციხე დახსრულსა არმაზის ცხვირისასა, და ერთი თავსა ზედა მცხეთისასა. მეოთხე ციხე, დახსვლით, მცხეთა მტკეპრას ზედა. და ესენი მომტკინეს და განახუნსა იგინი ლაშქროთა, და

¹⁾ Ici finit l'addition signalée plus haut, dans le M-it T.

²⁾ Ici, comme p. 4, 6, le M-it T porte მტკერის-ციხე, fort de la poussière, bien qu'on lise plus haut ზე-და-ციხე, dont le sens n'est pas clair, et qui parait être une faute de copiste.

ყოველი: ქართლისა ქალაქთა ¹⁾ მთარღვევსა ზღუდენი, და დაიპყრსა ყოველი სხელქმირნი ქართლისანი, ბერდუქის მდინარით-გან, ვიდრე ზღუდემე სპერისა. დაიპყრსა ქართლსა ზედა ეგრებიცა, და მოსარგე უნეს ოსნი, ლეკნი და საზარნი:

და ვითარ წარვიდა ალექსანდრე გეგუბტედ, და ვითარ ადაშეს ქალაქი ალექსანდრიჯ, და თორმეტ წელამდის მოკლე ყოველი ქვეყანა, თორმეტს წელსა შინა დაეპყრეს ყოველი ვადენი ქმსქანისანი, და შეთორმეტესა ²⁾ წელსა შინა ალექსანდრიას შინა მოკუდა იგი უსწორო დიდი კელქიფივე: და ვითარ მოკუდებოდა იგი, მისხვე სივრცელსა შინა განუტყვეს მთავრნი იგი რომელნი შეპერობილ და დამოსუბულ იუენეს მის-გან და იგინი წარვიდეს თვს თვსად ქალაქად, ვითარცა ბრძანებულ იყო: მეტე მასშინ მოიუყანს ოსისნი კანნი, ცომი მისნი, რომელნი იუენეს სასკელით ანტიოქოზს, რომოს, ბიზინტოს და ზლატონს. და მისცა ანტიოქოზს ასურსტანი და სომხითი, და კერო ადმოსკელითა უსინა მას, და მას ადაშეს ქალაქი ანტიოქია. სოლო ჰრომოს მისცა თრნიკოზი, და უსინა კერო დასავლეთისა, და მან ³⁾ ადაშეს ქალაქი ჰრომი: და ბიზინტოს მისცა საბერძნეთი და ქართლი, და უსინა კერო სრდილოის: და მოუქრსა წიგნი ანდერბი ახოს ჰსტრიკ-
12 ს, ერის-თავსა ქართლისსა, რათა მისა-ურებდეს იგი ბიზინტოსს ⁴⁾. და მას ადაშეს ბიზინტო, რომელსა აქ ჰქვიან ვოსტანტიპოლი: სოლო ზლატონ დაუტყვა ალექსანდრიას, და მოკუდა ალექსანდრე: ამას ახოს დაუტყვა ზეული ალექსანდრეს მოცემული, იყო კერპო-მისა-ურებად, და შექმნს ორნი კერპნი ვეცელისანი, გაცი და ჯამი. და მოსებდა იგი ბიზინტოსს, მეფესა საბერძნეთისანი: იყო გაცი მხელი და მრისსხვე: ესე დაწერა და ამერო სხათა მისთა, ვითარმედე „ყოველთა ქანთვე-ლთაგან-მან რომელ-მან შოვოს საჭურველი, მოკალით იგი:“ და ყოფდეს ჰრომი-იგი ესრეთ, ქართველთა ზედა. და ვინცა-ვის გამონდის ქართველთაგანი ქმნილ კეთილ ჰსავოვანი, მოკლიან იგი: და იყო სირი დიდი ქარლველთა ზედა: და ესე ახოს მათ ჰრომთაგა ზედა იყო მესისსდე, და მოკლეს მრავალი მსაგანნი:

5. ცნობებზე ფარსავასიანი რომელი იყო პირველი მეფე ქართლისა:

მაქ უამხს იყო ჰსბუგი ერთი მცხეთას ქალაქსა შინა, რომელსა ერქვა ფარსავაზ: ესე ფარსავაზ იყო მამულად ქართველი, სათესხვი უფლობის, მცხეთოსხს მისს. და დედულად სზარსი, ახვა-

¹⁾ Il y a ici la conjonction „et“, que je crois devoir effacer, comme inutile; de même, plus bas, avant le mot „ურდუგა“.

²⁾ T. „ყოველმეტეა“, „dans la 14-e année.“

³⁾ T. ადამს ბჭო სხმ ათას ორას ოცდა ოცმეტს წელს-წდე უნა; „en l'année 3233 depuis Adam.“ Le M-it T. insère ceci dans le texte même, après le mot მან. Je n'ai pas besoin d'insister sur la fausseté de cette date, qui se trouve en marge dans mes M-ss.

⁴⁾ Ici, plus haut et plus bas, les trois M-ss portent ბიზინტოსს; il faudrait dtu moins ბიზინტოსისს.

ნელი: და იყო იგი ძმის-წული სამარასი, რომელი მოსლვასა-მას ალექსანდრესს, მტკთელ მამასსლისი უოფელ იყო: ესე სამარა ¹⁾ და მას მისი, მამა ფარსავასისი, მოკლულ იყო ალექსანდრესს-გან: სოლო დედას ფარსავასისს წარეუქუნა ფარსავას, სამიას წლისა ერმა, და შეღატაკილ იყო გუკასიანდ, და მუნ აღზრდილ იყო: და მოსრულ იყო მტკეთას, მამულს თვისს: სოლო ესე ფარსავას იყო კაცი გონიერი, მეკლარი და შემართებული, და მონადირე კელოვანი: და იმსლვიდა იგი სავიოესა თვისსა, აზონის შიშისა-გან: სოლო მონადირეობითა მისითა აქმსა მეგნიერ აზონისსა, და შეიუქნარა იგი აზონ-მან მონადირეობისა-თვის: ეკედრებოდა ფარსავასს დედა მისი. „შვილო ჩემო, ეკრალე აზონს, და ნურა-რას იხინებ სიკეთეს თავისა შენისსა, ნუ-უქმებ მოკვლან შენ.“ და იყო ძრწოლა მათ ზედა: და ვითარ განძრვალდა შაში აზონისი მათ ზედა, ჭრქვა ფარსავასს. „შვილო ჩემო, დაუტკევე სავიოფელი მამათა შენთა, და წარმიუენე იმბულსა ქემსა, ახანს, ძმათა ჩემთა თასა, და გასკერე შენ ცოცხალი კელისა-გან აზონისს:“ და დაამტკიცეს განზრახვა ესე, წარსლვა ახანისა: ჭირ-უნდა ფარსავასს დატკეება სავიოფლისა მამათა მისთასა, არამედ შიშისა-გან დედისა დაამტკიცა წარსლვა: მამის იხილა სიხმარი ფარსავას, რეცა იყო იგი ხსალსა შინა უგადურს და ეგულეებოდა განსლვა, და კერ განვიდა: მამის გამოვიდა სარეუქმელს მისსა შუქი შისსა და მოერტყა წელითა მისთა, და განიზინდა, და განიყვანა სარეუქმელსა-მას: და ვითარ განვიდა ველად, იხილა მსე ქვეშდებარედ, მიჭყო კელი მისი, მოკოცა ცვარი ჰირისა მისისა, და იცხო ჰირსა მისსა: განიღვიძა ფარსავას და განუკვირდა სიხმარი იგი. „ესე არს, მე წარვალ ახანს და მუნ სიკეთეს მიევემი:“

სოლო მას დღესა შინა განვიდა და ნადირობდა მარტო, და დევსა უყო ირემთა, კელსა 13 დილომისსა: და ეულტოდეს ირემისი ღრიდალთა შინა ტფილისისთა: მისდევდა ფარსავას, სტორცა ისარი და ჭკრა ირემსა, და მტირედ წარვლო ირემ-მას, და დაეცა ძირსა კლდისსა: მივიდა ფარსავას ირემსა ზედა, და დღე-იგი მწუსრი, გარდაეცა და დაეცა ირემსა-მას ²⁾ თასა, რათამცა დაყო მუნ ღამე იგი, დილეულამცა წარვიდა: სოლო კლდისა-მის ძირსა იყო ქვაბი, რომლისა კარი აღმოქმნულ იყო ქვითა ძველად, და სიძველითა შექქმნოდა: დარღვევა შენებულსა მას: მამის დახსნა ³⁾ წავსა მასფრი: სოლო ფარსავას აღმოიღო ჩუკლუვი და გაიარღვიო კარი ქვაბისა-მის, რათამცა მუნ შიგა დაიმშრალა წვიმისა-მის-გან: და შევიდა ქვაბისა-მას და იხილა მუნ შინა განძი მიწოდომელი, ოქრო და ვეცხლი, და სამსახურებელი ოქროსა და ვეცხლისა მიწოდომელი: მამის ფარსავას განკურდა და აღიეხო სიხარულითა, და მოკოცა სიხმარი-იგი, და დარქალა კარი ქვაბის ეგროთევი: მსწრფელ წარმოვიდა და უთხრა დედასა თვისსა და ორთა დათა მისთა: მასვე ღამესა წარმოვიდეს სამნივე-იგი. საკედრებითა და ჭურჭლებითა,

¹⁾ Plus bas, p. 13, on trouvera: სამარა Samara.

²⁾ Mes trois M-ss portent შა, ce qui prouve qu'ils ont une origine commune.

³⁾ T. დახსნა.

და იწევს გამოღებად განიხილას-მის და დაფლავდ სიმაღრვეს თვსს: ვითარ განთენდებოდას, კვა-
ლად ეგრეთვე აღმოქმინას ჯარი ქვაბისა-მის, და ეგრეთ გამოკრებიეს იგი სუთ ღამე, და დიკუ-
ლეს სიმაღრვესა მათსა:

მაშინ ფარსავაზ წარგზავნას მონა თვსი ქუჯის-თანა და ჰრქვა. „მე ვარ ნათესავი უფლო-
სისი, მცხეთოსის 1) მისა, და შმის-წული სამარა 2) მამასსლისისა, და არს ჩემ-თანა სუასტატი
დიდ-ძალი: აწ იხებო რათა მით სვასტატიოთა მოვიდე შენ-თანა და ეიუწესო ჩუწს მძა, და ვიკმართ
ჩუწს სვასტატიო-იგი ორთავე: გამოუსნდეთ ჩუწს მტერად აზონ ერის-თვისა, და სუწ-მას ჩვენ-
მას გვეს ჩუწს ძლევა კეთილი:“ მაშინ განისარა ქუჯი სისარულითა დიდითა, და ჰრქვა. „აღდეკ
და მოკედ ჩემ-თანა, და ნუ შურობ სვასტაგს შენსა, და სვასტატიოთა შენითა განვიძრავლენ
სხანსი შენსი, ვიდრე გამოქმინდეთ მტერად აზონისა: მაშინ განისარონ ეოკელთა ქართველთა,
აწუწმდითა მის-გან, და მიწუქდეულთა, და კვონებ რომელ ჰრომოთა-მთავანსიდა გამოკვერთენს,
რამეთუ ურიგსნი აწუწმდით არიან მთავანსიდა აზონის-გან:“ მაშინ ფარსავაზ ფარულად წარვიდა,
სისარულითა, და რომელი შესამლეებელ იყო განიხილას-მის-გან წარიტანს თანს, ღედა და დანი მი-
სნი მის-თანს: და მივიდა ქუჯის თანს, და ჰრქვა მას ქუჯი. „შენ სარ შვლი თავთა მათთა ქართლი-
სათა და შენ გამართებს უფლობა ჩუწსნი: აწ ნუ შურობ სვასტაგს შენსა, რათა განვიძრავლენო
სხანსი. და უგეთუ მოგუქეს ძლევა, შენ სარ უფალი ჩუწსნი, და მე ვარ მონა შენი:“

მაშინ შეიერთეს და ეზრასეს ოკნათა: სოლო მათ განისარეს, რამეთუ არს
სინდა სარკის მიტემა აზონისა, და მოუწმეს ოკნისი და ლეკისი, და განვიძრავლეს სხანსი: ეგრისით
შეკრბეს ურიგსნი სხანსი, და მომართეს აზონსა: სოლო აზონ-მან მოუწოდას სხანსა თვსთა და
14 შემოჭვირინას მაშინ ათ-ასი მკედარი რჩეული ჰრომოთა-მთავანი, რომელთა ბოროტი წაჭვივებოდა
აზონის-გან, განუდგეს აზონს, და მოვიდექ წინაშე ფარსავაზისს: მაშინ ეოკელნი ქართუწმდნი
განუდგეს აზონს: სოლო სხანსი რომელ დაწომიდა იუწეს კერლ-რან მიენლო მათ, რამეთუ ბო-
როტის მოქმედ იყო: წარვიდა აზონ და მივიდა კლარჯეთს, და გამაგრდა იგი სიმაგრეთა შინს
კლარჯეთისათა: სოლო მოვიდა ფარსავაზ მცხეთას და დიპქრან ოთხნი-იგი ციქნი მცხეთისანი,
და მახვე წელიწადს შინს დიპქრან ეოკელი ქართლი, თვნიერ კლარჯეთის: ამან ფარსავაზ წარ-
ვლისნა მოციქულნი წინაშე შეიყის ანტიოქოს ახურასტანისა, და წარსდა ძღუწნი დიდ-ძალი, და
აღუთქვა მას მისსურებაჲ, და ითხოვას მის-გან შეწევას ბერძენთა ზედა: სოლო ანტიოქოს შეი-
წყნარა ძღუწნი მისი, და უწოდა შვლად თვსად, და წარმოცა გვრგვნი, და უბრძანა ერის-თავთა
სომხითისათა, რათა შეეწოდენ ფარსავაზს:

სოლო წელსა მერაგსა აზონ მიართნას სხანსი სხდემრჩეით, განმდევრდა ფრად და მომართა
ფარსავაზს: სოლო ფარსავაზს განიძრავლეს მკედარსი ქართლისანი: მოუწოდა მათ და უკმო ქუჯის

1) Dans les trois M-ss უფლოს, ზეჟლოს.

2) Tous les M-ss portent cette leçon, cf. p. 12.

და ოკნთა, და შვერბეს ესე ყოველნი, და მოკრთეს ერისთავნი ანტიოქოზისნი, სომხითით: და ესე ყოველნი შვერბის ფარნავაზს, და მიეკებნა ნაქალაქებსა თანს არტანისსა, რომელს: ერჭა მამინ ქაჯთა-ქალაქი, რომელ არს ჭური, და ეწეუნეს მუნ: და იქმნა ბრძოლა დიდ-ძალი, და მოსწყუდეს ორგნითვე ურიცხუნი: სოლო იძლიენეს ბერძენნი ფარნავაზის-გან: ივლტოდა ბანაკი მითი, და მოკლეს აზონი, და ურიცხუნი სხანი მათნი მოსრნეს და ტყუელ ქმნიეს: და წარვიდა ფარნავაზს, და მოტყუებნა სასდუარი საბერძნეთისა, ანანძორისა. და ეკლევით შემოიქცა, მოვიდა კლარჯეთს და დაიპყრა კლარჯეთი, და წარმოვიდა მცხეთად, სისარულითა დიდითა: სოლო სიმდიდრესა მისსა ზედა დაერთო სვანთა აზონისა, და იქმნა სიმდიდრე გარდარეული.

სოლო ეგრისის წყალს ქვეშით დარსა ბერძენთა. რამეთუ მკვდრთა მის ადგილისათა არა ინებეს გარდგომა ბერძენთა: მამინ ფარნავაზს მისცა დაჲ თხის ოკნთა მეფეს ცოლად, და მეორე დაჲ თხის მისცა ქუჯის ცოლად, და მისცა ქუჯის ეგრისის წყალსა და რიონს შუა, ზღვდვან მთამდე, რომელსა შინა არს ეგრისი და სვანეთი, და დამტკიცა იგი ერისთავად მუნ, და მუნ ქუჯი-მ აღაშენა ციხე-გოჯი: მამინ ფარნავაზს უშიშ-იქმნა ყოველთა მტერთა თხსთა-გან, და მეფე იქმნა ყოველსა ქართლსა და ეგრესსა ზედა: და განამრავლნა ყოველნი მკედარნი ქართლოსანნი, განაწესნა ერისთავნი რვანი და სხასხუტი:

ერთი გავზავნა მარგვს ერისთავად, და მისცა მტირით მთიოვანს, რომელ არს ღვისი, ვიდრე ზღვამდე, რიონს ზემოთ. და ამანვე ფარნავაზს აღუშენა ორნი ციხენი, შორაპანი და დომის:

და გავზავნა მეორე კასეთისა ერისთავად, და მისცა არაკუთ-გან ვიდრე ტყეითამდე, რომელ არს კასეთი და კუსეთი:

მესამე გავზავნა სუნანისა ერისთავად, და მისცა ბერდუჟის მდინარით-გან ვიდრე ტფილი-სამდე და განიანამდის, რომელ არს გარდაბანი:

მეოთხე გავზავნეს სამშუღლეს ერისთავად, და მისცა სვრეთისა მდინარით-გან ვიდრე 13 მთამდე, რომელ არს ტაშირი და აბოცი:

მესამე გავზავნა წუნდას ერისთავად, და მისცა ფანავარით-გან ვიდრე თავადმდე მტკურისა, რომელ არს ჯავახეთი, კოლაჲ და არტანი:

მექუჩუხე გავზავნა ოძრისის ერისთავად, და მისცა ტახის-კარით-გან ვიდრე არსიანთამდის, ნოსტის თავით-გან ზღვამდის, რომელ არს სამცხე და აჭარა:

მეშვიდე გავზავნა კლარჯეთის ერისთავად, და მისცა არსიანით-გან ვიდრე ზღვამდე: და ქუჯი იყო ერისთავი:

მერვე დაადგინა სხასხუტად და მისცა ტფილისით-გან და არაკუთ-გან ვიდრე ტახის-კარა-მდე და ფანავარამდე, რომელ არს შიდა-ქართლი: და ესე სხასხუტი ყოვლადვე წინაშე მეფისა მთავრობდის, განაკებდის ყოველთა ერისთავთა ზედა: სოლო ამით ერისთავთა ქვეშე, ადგილთა და

ადგილთა განახინის სხასლარნი და ათასის თავნი, და მათ ეოველთა-გან მოვიდა სარკი სამეფო და სარქისტავო: ესრეთ განაწესა ესე ეოველი ფარნავაზ; მიმსტავსებულად სამეფოსა სხარსთასა:

და მოიქმნა ცოლი დურმუკელთა, ნათესავი კავკასიის: ამან ფარნავაზ მოზღუდა ქალაქი მცხეთა მტკიცედ და ეოველნი ქალაქნი და ციხენი ქართლისანი, მოაძრებულნი აღუქსანდრეს-გან: და ამან აღაშენა იგისი, და ვერღა-რა იძიეს შური ბერძენთა ფარნავაზსა ზედა, რამეთუ უფლო იუჟნეს იგისი უფელისა-გან ჰრომთასა: და ამანვე ფარნავაზ შექმნა კერძი დიდი, სასელსა ზედა თუხსა. ესევე არს არმაზი, და ფარნავაზს სხარსულად არმაზ ერქვა: ამრთა კერძი-იგი არმსი თავსა ზედა ქართლისასა, რომელსა მიერთ-გან ეწოდა არმაზი, კერძისა-მის-თუხ: და ქმნა სატფურება დიდი კერძისა-მის-თუხ აღმართებულისა: ოც-და-შუდის წელისა მეფე იქმნა, და სამეოც და სუთს წელს მეფობდა ნებიერად, და მსახურებდა იგი ანტიოქოსს, მეფესა ასურასტანისასა: და ეოველნი დღენი მისნი, რაჲ დადგა, მშვიდობით დაეუნა, და აღაშენა და განავსო ქართლი: სოლო თქმნი განავსულისანი და სთელისა არიანნი დაეუნის მცხეთას, სამეფოსა, და თქმნი სამთრისანი დაეუნის კახიანთა. სოლო თქუნი სავსებულისანი წუნდას: და ყაბითი-ყაბად მივიდის ეგრისს და კლარჯეთს, და მოიკითისის მეგრელნი და კლარჯნი, და განავსო ეოველი საქმე და შლილი: სოლო რომინი-იგი ათასნი მკედარნი, რომელნი აზონის-გან მოერთნეს ფარნავაზს, რომელი ზემო ვასხესეთ, იგისი განჰქუენს სკეთა და ქვეყნათა შინა, იპურნა იგისი კეთილად, რამეთუ ბრძოლას-მას აზონისა მენედ იუჟნეს, და უწოდა მათ სასკლად აზნაურნი:

რად-გან წარვიდა აღუქსანდრე, არღარა სჭამდეს კაცსა, თუნიერ რომელ შესწირიან კერძსა მსხუტრზლად: იყო განსკენება და სისარული ეოველსა ქართლსა ზედა, მეფობისა-თუხ ფარნავაზისა, და იტყოდეს ეოველნი. აჟიადლობით ხუტსა ჩუტსსა, რამეთუ მრგუტცა ჩუტს მეფე ნათესავისა-გან მამათა ჩუქითასა, და აღგუტსდა სარკი და ჭირი უცხოთა ნათესავთა-გან: და ესე ეოველი აღასრულა ფარნავაზ, სიბრწინითა და სიქუტლითა, სიიგნითა და სიმიდობითა.“ ესუჲ მე 16 და უწოდა სასული საურმაგ: და ესე ფარნავაზ იყო ჰირველი მეოვე ქართლსა შინა, ქართლსისა ნათესავთა-გან: ამან განაურტო ესა ქართული, და არღარა იზრახებოდა სსუჲ ესა ქართლსა შინა, თუნიერ ქართლისა: ამანვე შექმნა მწიგნობრობა ქართული: და მოეჭადა ფარნავაზ, და დაფელეს იგი წინაშე კერძისა არმასისა:

ბ. მ ე ო რ ე მ ე ო ე. ე, ს ა უ რ მ ა გ :

და 1) ამის-წილ მეფე იქმნა მე მისი საურმაგ: მას ყამსა შინა ზრახუა ვუტს ერის-თავთა ქართლისათა და თქუტს. „არა კეთილ არს ჩუტსდა, რათამცა ვმსახურებდეთ ნათესავსა ჩუტსსა. არა-

1) Ce commencement prouve que le texte était autrefois sans division.

შედ ვიოთ ერთად, და მოკვლათ ჩუწნ სურმაგ, და ვიუწყო ჩუწნ თავის-უფალ, ვითარცა ვი-
უწუნით პირველ, და მიხვდემოთ სარგსა ვინცა-ვის გამოხსნდეს მძლე. რამეთუ ესრეთ ეოფითა
უფროს განვიხებებთ:“ განამტკიცეს განზრახვა ესე ¹⁾ და მოკვლა სურმაგისი: სოლო იგრძნა
სურმაგ, წარვიდა იარულად და ივლტოდა, წარიტანს თანს დედა თუხი, მივიდა ქუწუნასსა ²⁾
დურძუკოსსა, დეღის მამთა მისთა: მაშინ რომთა-იგი ახსაურნი წარვიდეს და მივიდეს დურძუკო-
სავე, და რქუწნ სურმაგს. „დიდი კეთილი დგას ჩუწნს-სუდა მამისა შენისს. ამას-თუხ ვარი
ჩუწნ მტკიცე ერთგულობას შენსა:“ მაშინ სურმაგ ეჩრახს ოკსთა მეფეს, მამის დის წულს
თუხსს, და ითხოვა შეწვენ: სოლო იგი სისარულით წარვიდა, შეკვლად მისს: და სურმაგ შე-
იკრება დურძუკეთიდა, და წარმოჰართა ქართველთა ზედა, და კერ-ვის წინა-აღუდგა მას: და და-
იპერა ქართლი, და მოხრნა განდგომილნი თუხნი, და რომელთამე შეუნდო, სოლო დაამდაბლა
ქართლობისანი, და წარჩინებულ ეუნს ახსაურნი, და განამრავლნა დურძუკნი, ნათესაჲნი კავკასიისნი,
რომელნიცა ტყუწუნკას-მას საზართას ეოკელნივე მშვიდობით დარწმობილ იუწუნეს, სიმაგრისა-გან
ქუწუნასისა, და ვერღარა იტყვდა დურძუკეთი:

მაშინ ამან სურმაგ წარმოიუწუნა ეოკელთა კავკასიისა ჩათესკათა სსხეკარნი, და რომელნი-
მე მათგანნი წარჩინებულ ეუნს, და სხუანი დახსნა მთიულეთს, დილოეთითა-გან ვიდრე კერისამდე,
რომელ არს სწუნეთი: და ესენი დაიპერნა მისანდობულად თუხსად, დედულნი: და დასკვდა სურმაგ
მცხეთას მეფედ: და უმატა ეოკელთა სიმაგრეთა მცხეთისათა და ქართლისათა: და მან შექმნა ორნი
კერზნი, ანისსა და დანანს, და ამართნა გზას ზედა მცხეთისასს: და ჰმსახურებდა იგი მეფეს ასუ-
რანტანისასს, და მოიუწუნა ცოლი სპარსი, ასული ბარდაველის ერის-თვისა, და ესსნეს მის-თანა
ორნი ასულნი, და არა ესე მე: მაშინ მოიუწუნა სპარსეთით შვილი სუბროთისი, ნათესავისა-გან
ცოლისა მისისა, დეღის დის წული, და დაიჭირა იგი შვილად, რომელსა სსხელი ერქვა მირვან:
და მისცა ასული თუხი ცოლად, ქალაქი ტახანსი, და საერისთეო სამშვილდისა: და ერთი ასული
მისცა მესა ქუწუნასსა, მამის დის წულსა მისსა: მეფობდა სურმაგ ბუღნიყრად, მრავალთა წელთა: **17**
და მოკვდა სურმაგ, და მეფე იქმნა მის-წილ შვილობილი მისი მირვან:

გ. მესამე მეფე, მირვანოს, სუბროთიანი:

ესე მირვან იყო ტანითა სრული, შუწნიერი, ძლიერი, მკუნ და ქუწლი: ამისსა მეფობას
დურძუკთა დაივიწყეს სიუწარული ფარსაკაზისი და სურმაგისი, და გარდამოვიდეს დურძუკეთს
მეოფნი, და გაერთნეს თანს ჭართალეთსა მსხდომნი კავკასიისნი, მოტყუწუნეს კასეთი და ბაზა-

¹⁾ Ce mot manque, T.

²⁾ Ce mot manque, T.

ლეოი. მამის მირვან მეფე-მან მოუწოდა ყოველთა ერის-თავთა ქართლისთა, და შემოკრიბნა ყოველნი სპანა, მკედარი და ქვეითი, და ყოველნი გავაგნიანნი იუენეს სარწმუნოდ მორწილებას ზედა მირვანისხს, რომელნი გარდამოვლინებულ იუენეს საურმაგ მეფის-გან, თხიერ ჭართალთას: შემოკრიბნა ესე ყოველნი, წარემართა დურმუკეთს. შეკრებეს დურმუკინი¹⁾, და დაუდგეს სიმაგრეთა ზედა გარდასაგალოთა გზას: მამის მირვან გარდასადა ცხენისა-გან, მივიდა ქვეტვიითთა თანა თვსთა, და წარუძღვა წინა²⁾. ზურგით შემოადგინნა მკედარნი, და მოვიდა კართა-მათ შინა, ვითარცა ვიქი სიფიცითა, ვითარცა გეფესი სიქინითა, ვითარცა ლომი წასხილით: იქმნა მათ შორის ბრძოლა ძლიერი. სოლო მირვანს კურ გეშთადა მასვილი დურმუკეთა, ვითარცა კლდეს სიშხა. დადგა უძრავად, ვითარცა კოშკი მტკიცე: და განგრძობდა მათ შორის ბრძოლა, და მოხწყდა ორგნითვე ურცხვ. სოლო უკანასკნელ იძლიერეს დურმუკინი, და ივტოდა: მიუდგეს უკან ქართველნი, მოხსრეს და ტუჩქ ქქინეს. და შეკიდა მირვან დურმუკეთს, და მოაოხრა დურმუკეთი და ჭართალი. და შეანსა კარნი ქვით-კირითა, და უწოდა სასულად დარუბად: და დაჯდა მირვან მცხეთას, მეფობდა ნუბიერად, უშიშრად:

იყო კაცი უსკად მიმინჯებელი კეთილის. შეუეკარეს იგი ყოველთა მკვდრთა ქართლისთა, და მსასურებდა იგი მეფეს სახურახტარელთას: ამის-ზე მიიგვლა ასტოიქიის მეფობა ბაბილონს: და მას უამის შინა მეფე იქმნა სომხითა რომელსა ერქვა არშაკ. ეზრანა მირვან არშაკს, და მიხცა ახული თვხი მესა არშაკისხს, არშაკს: და მოკრედა მირვან, და მეფე იქმნა მის-წილ ძე მისი ფარნაჯომ:

დ. მეოთხე მეფე, ფარნაჯომი, ნებროთიანი:

ამან უსატა ყოველთა ცისი-ქალაქთა შენებაჲ, და ამან აღაშენა ციხე ზადენი, და შექმნა კერძი სახელით ზადენ, და იწყო შენებდა გასეთს ქალაქს ნელქარისხს, რომელ არს ნეკრები: ამისა შეიდგომად შეიქმნა სჯული სპარსთა, ცეცხლის მსახურება, მოიყვანნა სპარსეთით ცეცხლის მსახურნი და მოკრინი, და დახსნეს იგინი მცხეთას, ადგილსა-მას რომელსა აწ ქქინა მოგუთა, და იწყო ცსადად გომობად კერძთა. ამის-თვხ მოიძღვლეს იგი მკვდრთა ქართლისთა, რამეთუ 18 დღად ხსოვება აქუნდა კერძთა მიმართ: მამის შეითქმუნეს ერის-თავნი ქართლისანი უძრავლესნი, და წარავლინეს მოციქული წინაშე სომეხთა მეფისა, და ჭაქუქს. „მეფე ჩუქნი გარდასადა სჯულსა მამთა ჩუქნითას, არა-არა ჭმსახურებას დმოერთთა მპერობელთა ქართლისთა. შემოადლო³⁾ სჯული

¹⁾ დურმუკინი, T.

²⁾ T. წინა ქვეითთა.

³⁾ T. შემოადლო.

მამული და დაუტოვა სჯული დედული: აწ არღარა ღირს არს იგი შეფედ ჩუწნად: მოგუწტე ქე შენი არშაკ, რომელსა უზის ¹⁾ ცოლად ნათესავი ფარნავანისთა შეფეთა ჩუწნითა. გვაშველე ძალი შენი, და გაოტოთ ფარნავომ, შემომღებელი ახლისა სჯულისა, და იუოს შეფედ ჩუწნდა ქე შენი არშაკ, და დედოფლად ჩუწნდა ცოლი მისი, შვილი შეფეთა ჩუწნითა.“

მასინ სონდა სომეხთა შეფება განზრახვა ესე. კაცსაუნა მოციქული მათი ზახუსითა გითილითა, და ჰრქუა მათა. „უკეთუ ჰქუშმანიტად, უბიწოათა გულითა, გნებავთ შეფედ თქუწნდა ქე ჩემი, თქუწნა უოკელთა ერის-თავთა მოძეცითი მე მძევალი, და მიტე ქე ჩემი შეფედ თქუწნდა, და უოკელითავე ნიჭითა აღგახსენე.“ მასინ ერის-თავთა ქართლისთა უმრავლესთა მისცეს მძეველები, განაგხადეს განდგომად ფარნავომისი: მასინ სომეხთა მეფე, უოკელითა ძალითა მისითა, წარმოქმართა ქართლს. სოლო ფარნავომ შეფემან მოუწოდა სზარსთა, და მოიყენას სზარსნი ²⁾ ძლიერნი, და რომელნიმე დაწხოიშადეს. შემოკრიბნა ქართველნიცა: სოლო ერის-თავნი ქართლისანი განდგომილნი მიეგებნეს სომეხთა შეფებსა, ტაშირს, და მუნ შეკრბა სიმრავლე სომეხთა და ქართველთა: სოლო ფარნავომ მოეკება მუნვე, ტაშირს. იქმს მათ შორის ბრძოლა ძლიერი, მოსწუდა ორგნითვე ურიცხვი: სოლო ³⁾ იძლია ფარნავომ, სომეხთა და ქართველთა-გან, და მოიგება ფარნავომ ⁴⁾, და მოხსნეს ⁵⁾ სზა მისი: სოლო ქე ფარნავომისი მირვან, წელიწდისა ⁶⁾ ერთისა ერშაჲ, წარიყუნა მამა-მძემუ-მან მისმან, და ივლტოდა სზარსეთს. სოლო სომეხთა შეფემან მოხტა ქე თუხი არშაკ:

ე. მესუთე მეფე, არშაკ, არშაკუნინანი: ⁷⁾

და ⁸⁾ დაიპერა უოკელი ქართლი, და შეფობდა ნებერად, და უმატა უოკელთა სიმაგრეთა ქართლისთა, და უმეტეს მოამტკიცნა ზღუდენი ჯავახეთს, ქალაქს წუნდას: მოკრუდა არშაკ, და შეფე იქმსა ქე მისი არტატ.

¹⁾ M-ss უზის.

²⁾ M-ss ივან.

³⁾ T. რმყოუ.

⁴⁾ M-ss ივან.

⁵⁾ M-ss მომძნა.

⁶⁾ M-ss წლას.

⁷⁾ M-ss ქე სომეხთა შეფისა

⁸⁾ M-ss იმან.

ვ. მეექვსე მეფე, არტაგ, არშაკუნიანი:

და ორ-წელ ოდენ მეფობდა, და მეორეს წელს მეფობის მისისას მოვიდეს ერისთავნი სპარსთანი, სზითა დიდთა, იქებად სისხლს ფარსჯომისა და სპის-მის სპარსთასა, რომელნი აღწუწდელ იუწუნეს ფარსჯომის თან: ვერ წინა-აღუდგა მათ არტაგ, მეფე ქართველთა, რამეთუ დიდი ძალი იყო სპარსთა, არამედ განამაგრნა ცისენი და ქალაქნი: და მოკლეს სპარსთა უოველი ქართლი, და მოაოსრნეს გელნი, არამედ ცისე-ქალაქნი კერა-რომელი წარიდეს, და წარვიდეს: მოკლეს არტაგ, და დაჯდა მის-წილ ქე მისი ბარტონ:

19.

ს. მეშვიდე მეფე, ბარტონ, არშაკუნიანი:

ამან უმეტა ზღუდე მცხოვროს და უოველთა სიმკრეთა ქართლისათა: სოლო აღზარდეს სპარსთა ქე ფარსჯომისი, მირვან, რომელი სიკუდილს-მას ფარსჯომისს წარუეყას მამა-მშუესა მისსა, რომელი ¹⁾ ვასსენთ პირველ: ესე მირვან იყო კაცი ქუჭლი, მკვი, მკედარი, და მრავალ-გზის გამოცდილი ბრძოლას თურქთა და არაბთას: ამან შეკრიბნა სპანი ძლიერნი სპარსეოს, მოუგზავნა მოციქული ერისთავთა ქართლისათა, და ჰქრუბა მათ. „მოისსენეთა სიუწარული მამისა-მის ჩემისა მირვანისა, და კეთილი მისი თქუწნდა მომართ: დაღაცათუ მამა-მან ჩემ-მან შემოიღო სჯული უცხო თქუენ შორის, სამართლად მოიკლას მამა ჩემი, რამეთუ ვერ გუთილად იპურა ჰსჯული მამათა თქუწნათ, რომელსა-გან გაქუწნით კეთილი: აწ ნუ არს შიში და საურავი გუელს თქუწნას, სიკუდილისათუ მამისა ჩემისა. რამეთუ სჯულისა დატუეებისათუ მოკლუენ მამანი შვილთა და მამნი მამათა. არს ითების სისხლი სჯულისა დატუეებისათუ მოკლულთა: ქე ვარ შული მეფეთა თქუწნათა ფარსჯანისანი: დაღაცათუ აღზრდილ ვარ სპარსთა თანა, არამედ ვარ ქე სჯულსა ზუდა მამათა თქუწნათას, და ვესავ ქე დიერთთა მამათა თქუწნათას: სასოებითა მათთა მოკლ იქებად მამულისა ჩემისა. აწ შიდილთ ჩემ-გან დიდება და კეთილი:“

სოლო ერისთავთა ქართლისათა არა შეიწინარეს ბრძანებული მირვანისი; არამედ უოველნი შვიდეს წინაშე ბარტომ ²⁾ მეფესა. სოლო მცირედნი ვინქე ქართველნი, არა წარსინებულთაგანსი, წარვიდეს და მიერთნეს მირვანს: სოლო მეფე-მას ბარტომ შემოკრიბნა უოველნი სპანი ქართლისანი, მოართო ძალი სომხითით, და მიეგება იგი სუნასს. იპურა ზურგად ქალაქი სუნასი: მოვიდა მირვან და დაჯდა მდინარეს ზუდა ბურღუჯისას, და იწუეს ბრძოლად, და გამოსნდეს ორთავანკე ³⁾ შორის ბუშპურასნი. იუწუნეს თქუწნა ერთსა, უოველსა დღესა. ბუშპურასთა ბრძოლანი. ოდეს

1) M-68 ვიანსო.

2) M-68 ბარტონ.

3) M-68 ორთავანკე.

მათ სილანს, და ოდესმე მათ სილანს: სოლო ამ თუშსა ერთს შინა ამან მირვან თავის-თავითა მოკლა ცამეტი ბუმბურაზი ქართველთა და სომეხთაგანი ¹⁾, და არა-ვინ გამოისნდა ქართველთა და სომეხთა შორის მძლე მირვანისი, და კერცა თათ მეფე ბარტამ ჰბრძოდა მას ²⁾, რამეთუ არა იყო მის თანა ³⁾ ძალი გოლიათობის: მამის ბარტამ მეფე-მან განაწყუნა სხანსი მისნი ⁴⁾ და მომართა ყოველთა სხითა, და მუნით მირვან მიეკება სხითა ყოველთა, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, მათ შორის, მოსწყდა ორთაგანვე ⁵⁾ ურიცხვ. იძლივნეს სომეხნი და ქართველნი სხანსთა-გან, და მოჰკლეს ბარტამ მეფე ქართველთა: სოლო ამას ბარტამ მეფეს არა ესწა მე, არამედ ⁶⁾ ასული ერთი, და სიგოცხლესვე მისსა მოყუანსა ეგრისით მიხ-წული ქუჯისი, სასულით ქართამ, რომელსა შესდგმიდა ფარსავანისობა, ფარსავანის დის ქუჯის ცოლისა-გან და დედისა მისისა 20 ხაურმაგის ასულისა ქუჯის მის ცოლისა-გან: და ამის ქართამისა ეგრისით მიეცა ასული ცოლად ბარტამ მეფეს, და აღელო ესე შვილად. ქართველთა ხათინობისა-თს კქმნა ფარსავანისით მიმართ: რამეთუ არა უნდა ქართველთა სხუსა ნათესავისა მეფობა, რომელსამცა არა შესდგმიდა ფარსავანისობა: ესე ქართამ, მე შვილობილი ბარტამ მეფისა, მასვე წყობასა შინა მოიკლა, ბარტამის თანა: სოლო ცოლი მისი, ასული ბარტამისი, უძლები დარჩა. ივლტოდა და წარვიდა ხომსითხ: მუნ ⁷⁾ ჰმუნა ერმა, უწოდეს სასული აღერე, და ცხრდებოდა იგი მუნ:

ვითარცა ⁸⁾ მოკლა იგი ბარტამ, შემოვიდა მირვან ქართლად, დიხურსა ქართლი ⁹⁾, და რომელი დაშთომილ იუქნეს ერის-თავნი ქართლისანი ცისეთა და სიმაგრეთა შინა, მისცა მათ ფიცი და აოღქმეს, და გამოიუქნა ყოველნი, და მძლავრებით გამოიუქნა ცოლი ბარტამისი სამშუდლით, და შეირთო ცოლად, რომელი შვილი იყო არმაკუნისთავე. დაჟდა მცხეთას:

ც. მ ე რ ვ ე მ ე ფ ე , მ ი რ ვ ა ნ :

და ¹⁰⁾ სეპიერად ჰმეფობდა ¹¹⁾ მცირედ-უამ, და მოკუნდა. ¹²⁾

¹⁾ M-ss ქართველთაგან და სომეხთა.

²⁾ M-ss მათ.

³⁾ M-ss პარს.

⁴⁾ M-ss თუხნი.

⁵⁾ M-ss ორგანოვე.

⁶⁾ Ce mot manque, T.

⁷⁾ M-ss სიღვი.

⁸⁾ M-ss ajoutent სოლო, avant ce mot.

⁹⁾ M-ss aj. ყოველი, avant ce mot.

¹⁰⁾ M-ss aj. იგი დიდად მცხეთას. და..

¹¹⁾ T. წყობად.

¹²⁾ M-ss aj. და მეფე იქმნა მას-წინა მე მისი-ადამი.

თ. მეცხრე მეფე, მეორე ¹⁾ არშაკ, მე ძირვანისი, ნებროთიანი:

ესე არშაკ მეფე იყო ღვლით არშაკუნიანი და მამით ნებროთიანი, ფარნავაზიანი. ამან გან-
 აშტენს ნესქარ ქალაქი კასეთისა, რომელ არს ნეკრესი, და ჰმატა სიმაგრესა უფლის-ცისისასა,
 და იყო ესე ძლიერი ძალითა, ღიდი გოლითა: სოლო ესე ადერგი, მე ქართამ, მისა საურმაგისა,
 ასულის წული ბარტომ მეფისა, რომელი ვასისეთ ზემო, აღზარდეს ხომისთ: იყო გაცი ჰსაპი-
 თა²⁾ შეტნიერი, ტანითა ღიდი და გოლითა: მრავალ-გზის გამოცდილ იყო იგი ბრძოლათა შირის
 სომქეთსა და ასურთასა; და ამას მოკვლა მრავალი ბუმბურაზნი, და სასკლოვან ქმნილ იყო: ამან
 მოითხოვს სპანი სომქეთსა მეფისაგან. მოსცა მან ³⁾ და წარმოემართა არშაკს, ქართველთა მეფე-
 სა ზედა, დედის მისა მისსა: სოლო არშაკ შემოკრიბსა ყოველი ერის-თავნი ქართლისანი, მო-
 იროო შალი სპარსეთისა და მეტეხა წინა: შეკრბეს ორნივე სპანი თრიალეთსა, და დაიხანაკეს ის-
 სლობლად ერთმან-ერთისა: სთხოვა ბრძოლა თავის-თავ არშაკ ადერგის. სოლო ადერგი სისარუ-
 ღლით აღიჭურა საჭურველთა შეტნიერითა, აღვიდა ტაიჭისა და ჰრქვა სპათა მისთა. „განმითარეთ
 ზურგით კერსი ჩემი, და ნუ შესმწეუნდებით.“ და განვიდა კერეთვე არშაკ, აღიჭურა და განვიდა
 განწყობილთა შორის:

აღიხანეს ორთავე სმითა სასტიკითა, და მიეტყვნეს ურთიერთსა ⁴⁾, და იწეეს ორთავე
 გეტრმად ოროლითა, და ვერ ჰტენთდეს საჭურველთა ერთმან-ერთისა, და ბრძოლისა სიგრძესა შინა
 გატრულათ ოროლები. აღმოიღეს ჩუგლეუბი, და იწეეს ბრძოლა ჩუგლეუბითა: აღდეს უსეთქიან
 21 ჩუგლეუგი-იგი საჭურველსა მათსა ზედა, მიზავს იყვს სმასა უროსასა, რომელ იგემის მტკელ-
 საგან გეტრდემლსა ზედა, და სმსა ხასილითა მათისა მცხავს ⁵⁾ იყო ქუსილსა: მაშინ ვერა სმლეს
 ერთმან-ერთსა, და შეტრეს და უკურდეს ამიერ და იმიერ. შეღამდა დღე-იგი და განისუტნეს ორთა-
 ვი, და დიეუელ კვლად გამოვიდეს, აღიღეს მშულდები, იწეეს რბეკად და სისრად ერთმან-ერთი-
 ს: ჰკრა ისარი ადერგი მკერდსა არშაკისასა, და ვერა უფარა სისარე-მან საჭურველისა-მან. გან-
 ელო ზურგით, და ჩამოვარდა არშაკ ცხენისაგან: შეიქცა ადერგი მსწრაფლ, მივიდა სპათა
 თანსა სომქეთისათა; და ჰრქვა მათ. „გაფუცებ ღმერთთა თქვენთა, ნუ განმარტებთ მსულთა
 თქვენთა ქართველთა ზედა, რამეთუ მამულნია ჩუტნი ⁶⁾, და აწ მე ვარ მეფე მათი, ძალითა და
 შეწეებითა თქვენთა:“ ისმინეს სომქეთა ვეღრება მისი და დადგრეს ადგილსა ზედა: შემოიქცა
 და მოვიდა მასლაბულად ქართველთა სპისა, და სმსა ყო სმითა ძალითა. „მე ვარ მული მეფეთა

1) Omis dans les M-ss.
 2) M-ss რომელიც შილო ჩასკან.
 3) M-ss ურთიერთსა.
 4) La forme მეფისი dans les M-ss est plus régulière, mais les autres sont plus usitées.
 5) M-ss შემულნი არანი; leçon plus correcte.

თქმნობა, და ხმებსა ჩემსა მოუგეშია მეფობა ჩემდა. აჲ მიიღეთ ჩემ-გან კვილი და ხასხრული : აჲ ესერა ხმანი ხომისითისანი არა მოუშვენ თქმნს ზედა.“ მაშინ მიუგეს ქართველთა. „გამოხსნდი უმჯობესი ყოველ-გან საოყსავთა ფარსავანისთა. რაჲთ-გან მოუქდა მეფე ჩემნი, შინ სარ მეფე ჩემნი, და ვამდლობთ სვეს ჩემსსა, რამეთუ მოგეტყვნა ხაზღურად მეფისა ჩემსისა შვილი მეფეთა ჩემსთა, გოლიათა და სასულავანი.“ გარდასდეს ყოველნი ქართველნი, და სვავეს პირსა ზედა თვისსა, და თაჲწინის-ცეს ადერკის, და მშვიდაბით შეკრბეს ერთად ხომესნი, და ქართველნი, და ხმარსნი რანისანი, და მოიღეს ქართველთა გურგუნი არშაგისი, და დაადგეს ადერკის, და წამოაყენეს :

ო. მკათე მეფე. ადერკი, ქე ბარტოპისი, არშაგუნისანი : 1)

და მან ადერკი-მ დიბჳრა ყოველი ქმნესანი ქართლისა და კერისი, და მოსცა ხომესთა მეფე-მან ასული თვისი ცოლად, და აჲდა მცხეთას, და მეფობდა კეთილად. ოც და ათის წლისა მეფე იქმნა, და ორ-მეოც და ოთხ-შვიდ-მეტ წელ მეფობდა : სოლო პირველსა წელსა მეფობისა მისისას იშვა უფალი ჩემნი იესო ქრისტე, ბეთლემს ჭურისტანისას : მოვიდეს მისსა მოგუნნი, ძღუნისა შეწირვად, და მოგვთა შესვლისა მოვიდა ჰამბავი მცხეთას, ვითარმედ „ხმარსთა იელუსალიმი წარტყუქსესო.“ და ჭურანნი, რომელნი მცხეთას იქმნეს, იქმნა მთ შორის გლოვა და ტირილი : და შემდგომად მეთორსა წელსა სსქე მოვიდა ჰამბავი, ვითარმედ „ხმარსნი არა წარტყუქსნად მოვიდეს იელუსალიმს, არამედ აქმნდათ ძღუნნი ერმისა ვისმე შობილისა-თხს :“ განისარეს ურათა მცხეთელთა : შემდგომად ამისსა, ვითარცა გარდასდეს წელნი ოც და ათნი, მოვიდა მოციქული 2) ანსა ძღუნდლისა ჭურათა, იელუსალიმით, ჭურათა თანა მცხეთელთა, ვითარმედ „რომლისა-თხს იგი მოვიდეს მოგუნნი და შეწირეს ძღუნნი, აღზრდილ არს იგი და იტყვს თავსა თვისსა ქედ 22 დემურთისა, და სსქესა რასმე ასდსა სჯულსა გჳქადაკებს. და აჲ წარმოგჳკვლენთა მოციქულნი ყოველთა თანა ჭურათა, რათა მოვიდენ მენიერნი სჯულისანი. მოკედით უკვე ყოველივე მოსეს სჯულის თანა-მდებნი 3), 4) და განსაბჭოთ მას ზედა. 5) აჲ თქვეყანსიგა წარმოვიდენ მენიერნი სჯულისანი მანდეთ, რათა სჯული მამათა ჩვენთა შეუცვალებულ ვუთ და დჳამტვიტოთ, და მცხებაჲ მოსესი აღვასრულოთ, რათა ასლითა-მით სჯულითა, რომელ რასმე გჳქადაკებს, არა შეგოთუნეს უმარტოევისნი ვინმე სჯულისა ჩემსისანი, სოლო ხაჲწილითაგა მისითა შური ვაძოთ : 6)

1) Ce mot est habituellement écrit ამბავისანი. dans le M-i T : du reste il faut lire ქართველნი, ici et dans les rubriques suivantes.

2) T. მოციქული.

3) Omis dans R, depuis 2-ლი, jusqu'ici.

4) M-66 aj. და განკუთვნილი.

5) Après ce mot. M-66 aj. depuis აჲ jusqu'à მანდეთ.

6) Manque à R. depuis რათა სჯული jusqu'ici.

მაშინ უკვე წარვიდა ელიოზ. კაცი მოსუცებული: ხოლო ეხუა მას დედა ტომისა-გან ელი მღუდლისა, და კვლად ერთი დამა: ხოლო წარმავალსა-მას ეკედრებოდა დედა მესა თვისსა, ვითარ-მედ. „წარვედ უეჭვქ, შვილო საუწარელო, წოდებასა-მას მეუფისასა და წესსა სჯულისასა, გარნა ესე ხოლო რომელსა განცნებ შენი დაისარსენ, ნუ უეჭვქ შეერთენ ცნობა შენი განწინასა-მას მათსა ბოროტსა, და ნუცა ვიდრეუე ეზიარები დათსკვას სისხლისა-მისი. მისისასა. ნუ, შვილო ნუ-მო, ტეკედრები, ნუ. რამეთუ უეჭვქვლად უწეოდე, ვითარედ იგი არს სიტუქუა წასასწარმეტუქვქლთა, რომელსა ჰირველითა-განვე მოესწავებოდე:“ და ვითარცა წარვიდა ¹⁾ ელიოზ მცხეთელი და ღოთა-ნოზ კარსნელი, და მუნ დახუდეს ჟურ-გმასა უფლისასა: ხოლო რა-კამს-იგი იელუსლამის და-მსტყუალვიდეს უფალსა, ცემასა-მას კუჭრისასა სამსჭუალთა ზედა, მვის მებრ მასვე კამს მცხეთას ხმა ესმა დედას ელიოზისას: ხოლო მის საშინელითა კრწსიადებისა დაისახნა. და თქვა. „შვი-დობით, მეფობა იხრავლითა, რამეთუ უტუნურებით მოკალთ, უბადრუენო და წარწემდიდნო, უფალი და მცხოვარი ყოველთა, და იქმენით ბოროტად მკვლელ შემოქმედისა თქუქსინის: კამ თქუქნა, უბადრუენო. ვინმეა უეჭვი იპოვა ეგე-ვითარი გლოვა, რომელსა თქვენ დირს ხართ. სო-ლო უფროსდა კამ ჩემდა, რომელ ჰირველ საეჭვილისა ჩემისა მხმეულ იქმენს ეურნი ჩემნი ყო-ვლისა მწუსარებისა სასმეულსა:“ და მვის, ამს სიკვებასა ზედა, შეუქსეულად უეჭვი შეიხვენა დედა-კაც-მან მან მწუსარებასა და გლოვასა შინა ფრიადსა და მიეთსრობელსა: ხოლო ოდეს ²⁾ კვარისა-მას ზეთა უფლისასა წილი-იგეს უდმროთა ურიათა ჟურ-გმასა-მას, განტეხულება-მან ღმერთისა-მან მიასწქდრა მცხეთელთა ურიათა. და წარმოვიდა იელუსლამით ელიოზ და ღოთა-ნოზ, და წარმოიღო გეზრთი-იგი წმიდა: ვითარცა მოიღო ელიოზ მცხეთას, მვის წინა უეჭვქ მიეკება დამ-იგი მისი, გოდეებითა და ტირილითა საშინელითა, ცრემლითა შესწარული, და მოკ-სვია ეელსა სასურველისა-მისი ძმისა: ხოლო ვითარცა იხილა უსასურველსი-იგი ყოველთა სასურ-ველთა გეზრთი მსხსელისა ჩუქსინის, მვის წადიერებით უეჭვი და სურვილით შეიტკობა მკერდსა **23** თვისსა და შეუქსეულად სულნი წარსადეს ნეტარსა-მას დედა-კაცსა, ხამ-სასეთა მიზეზთა-თს. ჰირველ უეჭვქ, უფლისა სიეჭვილისა და ენებისა მისისა-თვის. მეორედ, რამეთუ ეზიარა მამ მისი სისხლსა უფლისასა. ხოლო მესამე, ვინათ-გან მოესხენა დედისა-გან თვისსა იგი მწუსარებით სიეჭვილი: ვინათ-გან უეჭვქ ეთავილეჯ მწუსარება ერთბადად შემოუგრიბა, ამის-თხვცა ძლეულ იქმნა ბუნების-გან გავობრივისა, და სიეჭვილი დაესჯა, ღმობილსა მწუსარებათა-გან ფრიადთა: მაშინ უეჭვქ საკვრველი საქმე-იგი დიდს განისმა ³⁾ ყოველსა-მას ქალაქსა შინა ⁴⁾. და ვითარცა საცნაურ იქმნა

1) M-ss წარუდგ.

2) T. omet ce mot.

3) T. aj. კჳ. omet ორ précédemment.

4) M-ss ზეგობა.

მეფესაც და ყოველთა მთავართა, და ყოველს ერს, და ყოველთა ერთბაშად, დაუკურდა საქმე იგი საშინელი: ხოლო ვითარცა ისილა ადრეგი მეფე-მან წმიდა ¹⁾ ქართი-იგი, სინდა უკუტფ ფრიად, შტწნიერებისა-მის-თხნ მისისა, და ენება შვიოსა მისი შტგინებულსა-მას გუამს თხსსა ²⁾. ხოლო სავრკულეებისა-მის-თხნ, და მის მიხეზისა-თხნ რომელ-იგი იქმას, არღარა უკუტფ ინება გამოღე-ზად მკერდისა-გან მკუდრისა-მის: ხოლო ელიოზ დამარსა და-იგი მისი სსსატრელითა დამარსუ-თა. რამეთუ ერთბაშად ³⁾, ვითარცა აქუნდა მკერდსა თხსსა ზედა კვართი-იგი ⁴⁾, ეგრეთვე და-მარხსა ხოლო წმიდა-იგი ქართი წმიდადვე უკუტფ დაშთა, და წმიდადვე გიეს, ვითარცა პირ-ველვე. ვითარცა წერილ არს ესე განცხადებულად მოქცეეასა ქართლისსა:

და ⁵⁾ შემდგომად ამაღლების უფლისა, რა-ჟამს წილ-იგდეს მოციქულთა, მასინ ყოვლად-წმი-დასა დმერთის-მშობელსა წილად ზუდა მოქცეეად ქუტყანსა საქართველოსა, და ენტწნს მას ძე მისი უფალი ჩუტწნი, და ჰრქუა. „ჰ, დედაო ჩემო, არა უგულებელ ვუო ერთ-იგი სსსეპურთა ფერთს ყოველთა სათესვთა, მეოხებთთა შენითა მათ-თხს. ხოლო შენ წარავლივე პირველ-წოდებული ანდრის ნაწილსა-მას შეიდა სვედრებულსა, და თანა წარავტანე სავტი შენი, ვითარცა პირსა შესსა დაღებითა გამოისახოს, და შენ-წილ სავტი-იგი შენი მკუდრობდეს მტუტლად მათა უკუნისამდე ჟამთა:“ მასინ ჰრქუა ყოვლად-წმიდა-მან მოციქულსა ანდრისა. „შულო ანდრია, დიდად უნხს სულსა ჩემსა, რომელ ქუტყანსა-მას ნაწილსა ჩემსა არა ქადაგებულ არს სასული მისა ჩემისა. ოდეს წარვემართე ქადაგებად მისა ჩემისა ქუტყანსა-მას წილად ჩემად სვედრებულსა, მასინ გამო-მეცხადა სასიერი ძე ჩემი და დმერთი, და მიბრძანსა, რათა შენ წარსუდე და წარსვენო სასე ჩემი და სასიერისა მისა ჩემისა ჩემდა წილ-სდომილსა, რათა ძე ვიყო განმგებელ ცხოვრებისა მათისა, სული აღმურდა და შევეწიო მათა:“ და ჰრქუა მას მოციქულ-მან. „ყოვლად-წმიდაო, ნება სასიერი-სა მისა შენისა და შენი იყუნე ყოველსა ჟამსა:“ მასინ ყოვლად წმიდა-მან მოთხოვა ფიდარი, დაიბანს პირი, და დაიდუა პირსა ზედა თხსსა, და გამოისხს სავტი ესეუითარი, რომელ წიდათა თხსთა ეტურთა განკორციელებული ჩხული, ყოვლად სასიერი სიტუეა დეთისა, რომელ აწ ყოველთა მიერ სასილვედ არს სავტი ყოვლად-წმიდისა, წოდებული აწუტწრისა დეთის-მშობლისა, და მისცა ²⁴ იგი მოციქულსა ანდრისა, და ჰრქუა. „მადლი და შეწუგება ჩემ-გან შობილისა უფლისა თანა-შემწე გუეგან შენ, სადაცა ზუდოდე. და მეცა თანა-შემწე ვარ ქადაგებასა მაცას, და დიდად შევეწიო მო-ნაწილსა-მას ჩემად სვედრებულსა:“ მასინ დაჯარდა მოციქული ქუტყანად, და მადლი შესწირა ტრემლითა ყოვლად-წმიდასა, და გამოვიდა მიერ სისარულით, და წარემართა ქადაგებად სასარებებისა:

¹⁾ Manque à T.

²⁾ T. ჰუმისა სს-სელა-იგი.

³⁾ T M 65 ერთბაშად წილითა მათ კვართთა.

⁴⁾ M-as au lieu de ces quatre mots: და ვითარცა იგი მოქცეა.

⁵⁾ Ce qui suit, jusqu'à fin du §, manque à R et à T.

ამან ადრეი 1) უმატა სიამტრეთა ქართლისთა, ქალაქთა და ცისეთა, და უმეტეს მომტკიცინა 'ხედუენი ქალაქისა მცხოვისისა, წყალსა ამიერ და იმიერ: ამისჲუ ადრეის მეფობასა შინა მოკლდა ათ-ორ-მეტა წმიდათა მოციქულთაგანი ანდრია ქალაქად ტრაპიზონად 2), რომელ არს სოფელი მეგრელთა, სადაიგი დაჲო ეპი მცირედი, და იხილა უგუჲსურებაჲ პირეტუჭებრივი მკვდრთა შორის მის ქალაქისათა, განვიდა მიერ და შევიდა ქუჭყანასა ქართლისასა, რომელსა დიდ-აჭარა ეწოდების, და იწუთა ქადაგებად სახარებისა: სოლო მუს გარნი პირ-უტუეუთა უგუჲსურეს იეუნეს, რამეთუ არა იგნობდეს შემოქმედსა ღმერთსა, და უთუელსა სამკელსა, და არა-წმინდასა წესსა აღასრულებდეს, რომელი ხათქმელადგა უკერო არს: და მრავალნი ჭირნი, და გასაცდელნი დათმობინა ურწმუნთა-გან, და შეწვენითა ღვთისათა და წმიდისა-მის საცისათა უოკელნივე მადლობით მოითმინს, ვიდრემის უოკელნივე მოაქციენს, და მოიუყანსა საწმუნოებაჲ: რამეთუ ადგილსა რომელსა დასვერა სატი უოკლად-წმიდისა ღვთის-მშობლისა აღმოეყენა წყარო ფრად შეჭნიერი და დიდი, რომელი-იგი ვიდრე დღესსა დაუწვეველად აღმოხდის: და შემოკრბეს უოკელნივე უოკლით კერძო მეგრენი მის ქუჭყანისანი, და ნათელსტა უოკელთა სახელითა მამისათა, და ძახათა, და ხულისა-წმიდისათა, და დაადგინსა მღუდელნი და დიაკონნი, და დაუჭა წესი, და სახღურანი საწმუნოების: და აღაშენა ეკლესია შეჭნიერი, სასელსა ზედა უოკლად-წმიდისა ღვთის-მშობლისასა და კითარტა ენება წმიდასა მოციქულსა მიერ წარსლჳს, ეკედრებოდას, და არა უტკეპბდეს წარსლჳსად არსილ ეტყოდას. „ეკეთე შენ წარსულ, სატი-ევე უოკლად-წმიდისა ღვთის-მშობლისა აჲ დაგზხეუ, სასოდ და მტუჭლად ჩუჭლად:“ სოლო წმიდა-მან მოციქულ-მან ანდრია შექმნა ფიციანი მსგავსი ზომისა, და დახდჳს სატსა-მას ზედა, და შეუქმნულად გამოიხსნა სახე უნტელაბელი სატისა-მის და მიხტა იგი მათ: სოლო მათ სახარულით შეიწუნარეს და დასვესეს ეკლესიასა შინა თჳსსა პატრიოთ, რომელი-იგი დღეს აქამომდე ტიეს. სოლო წმიდასა მოციქულსა მიხტეს მშვიდობა და მოწულე მოიკითხეს, ამბორს უუეეს და წარმოგზავნეს:

25 სოლო იგი წარმოეპართა, გარდამოვლო მთა რომელსა ეწოდების რენის-ვუჳარი, და თქმულ არს, კითარტე ვუბრი-იგი თჳთ სეტარისა ანდრიას მიერ აღმართებულ არს: სოლო კითარტა შთავლო სევი ოპრისისა, და მოკლდა სამხღურთისა ხმცხისათა, დაიკანს სოფელსა რომელსა ეწოდების ზადენ-გორა: მისელსა მოციქულ-მან და იხილა, რამეთუ გარნი მის ადგილისანი უხორავდეს კერძოა ერთთა, და ილოტა წმიდისა-მის სატისა მიმართ, და უოკელნი-იგი კერძინი დაემხენეს და შეიძურეს: სოლო წმიდა მოციქული წარმოეპართა და მოაწა აწვეკრეს, რომელსა პირველად ეწო-

1) M-as aj. მეუ. 26.

2) Ce qui suit manque à R, jusqu'à *სახარებასა*, p. 28, dans T, on trouve ce texte jusqu'à *ქართლისასა*, deux lignes plus bas. Mais aussi, après le nom *ანდრია*, le M-it R ajoute: *სოლო განსჯელი-ორთა აქსისეთსა და აგროსა და შინ ადგილ-სადა წმიდა სუმან განსჯელი, ქალაქსა სოფლისასა, მხღვრასა პერმენოსა, სოლო ანდრია მოაქციენსა მეგრელნი და წარბაღ ც'ისა ვლადიკოვსასა*. Suivez p. 28: *სოლო კითარტა ენება...* Le reste manque, jusqu'à *სევიოტა*, p. 29.

დებოდა სოსანკეთი, და ჰირის-პირ საქრისი, და დავანა ადგილსა ეროსა, სადა-იგი იყო ტაძარი საკურზო, რომელსა აწ ძეულ-ეკკლესია ეწოდების, და მას შინა იმსახურებოდეს კერზნი მათნი: სოლო მთავრობდა მასინ დედლა-გაგი ვინმე ქმრივი, სამივარი, რომელსა ერთი ოდენ ქე ეხვა და ოველი ხასოუბა მისი მისხს მიმართ მოძრაობდა, და მას ოდენ უმისა მომეწუდარ იყო, და იყო კაბაბა ცირილისა, და შვოთი ფრიად მრავალი. და ღამეს-მას იხილეს ცისით-გან ნათელი დიდი, სადა ესკენს ხატი ყოვლად-წმიდისა, განკვირდეს ფრიად ვინაობასა მათსა. და რა განიუხდა, მსწრაფლ წარმოგზავნეს კაცნი, რათამცა იხილონ, თუ ვინ არიან, ანუ რა მას: და ვითარცა იხილეს კაცთა-მთ წმიდა მოციქული და ხატი ყოვლად-წმიდისა, მსწრაფლ წარვიდეს და აუწუეს ქმრივის-მას დედა-გაცას, ვითარმედ „უცხონი ვინმე კაცნი არიან, და უცხოსა ღმერთსა ქადაგებენ შემოქმედად და დამადგებულად, და სიცოცხლესა კაცთასა მომნიჭებულად, და მეწუდართა აღმადგინებულად, და ჰყავს მათ ხატი შუჭნიერი, და მას ჰატე-სტემენი:“

ვითარცა ესა სიტყუა ესე მეწუდართა აღდგომისა დედა-გაცას-მას, განიკრდა და მცირედ რამე სუგეშინის-ეცა გულსა მისსა. წარავლინსა მოხანნი თჳსნი მოაწოდებდა მოციქულისა, რომელი ვითარცა მოვიდა, ჰრქუა დედა-გაცამან. „ვიინ ხართ, ანუ სადა მოხუალთ, ანუ რა არს უცხო ეტე მომადჭურბა თქუნი, რომელსა იტყუთ, რამეთუ არ-სადა სმენილ არს ეტე-ვითარი თხრობა:“ მიუგო წმიდა-მან მოციქულმან, და ჰრქუა. „მოვალ წმიდით ქადაგით იფულს-ლიმით, სადა და-სდგეს ფერეხი უფლისანი, გოლგოთას და ბუთლეკს, ცათა მობაძავთა, და მონა ვარ უფლისა ჩუჭ-ნისა იესო ქრისტესი, რომელი წამის-ყოფით აღადგენს მეწუდართა, და მას კჳქდაგებ ღმერთად და უფლად, და მწერობულად დაბადებულთა ყოველთა, და რომელსა ჰრწმენეს იგი და ნათელს-იღოს სახელთა მამისათა, და მისათა, და სულის-წმიდისათა, ყოველი რა-ოდენი ითხოვოს სარწმუნო-ებთი მიეცემის, და ყოველთა სენთა-გან განიკურნების: „სოლო ვითარცა ესმა ესე დედა-გაცასა, დავარდა ქუჭუნანად, და ჰრქუა ცრემლით მოციქულსა. „შეიწუალებე სეჭმირევე ესე ჩუჭნი და უბადრუ-ებამა, ვინათ-გან მოხამა სარ მეწუდართა აღმადგინებულისა. ილოცე ღმერთისა შენისა მიმართ, და მიანაწე შეილსა ამას ჩემსა სიცოცხლე, და ყოველი რა-ოდენი მიბრძნო, გისმიხნა, და არა ურჩი გექმსე, უკეთუ ქე ჩემი აღდგომიდა ვისილო. რამეთუ მსოლოდ ესე მივის, და სხვა არა:“ სოლო წმიდა-მან მოციქულმან მიუგო და ჰრქუა. „უკეთუ გრწმენი იესო ქრისტე ქე ღმერთისა ჳეშმარიტი ღმერთი, რომელი აქადაგების ჩუჭნი მიერ, რა-ოდენიცა-არა ითხოვო სარწმუნოებთი, ყოველივე მო- 26 ბეცის მის-გან:“ სოლო დედა-გაცას-მას ვითარცა ესმა ესე, ადივოს სისარულთა, და ცრემლით ჰრქუა მოციქულსა. „ჰ, მონაო ჳეშმარიტისა ღვთისაო, ჳეშმარიტად მრწამს და ადვიარებ იესო ქრისტე, რომელსა შენ ქადაგებ, არამედ შეიწუე ურწმუნობასა ჩემსა.“ სოლო მოციქულ-მან გა-მთხასსა ყოველი-იგი ვრი და მგონსუბი, და არა-ვინ უტყვა მუნ, გარნა ქმრივი-იგი და მცირენი ხაკუთარნი მისნი, და მიიქუა კელთა ხატი ყოვლად-წმიდისა ღვთის-მშობლისა, და დასკვნა ცხუ-

დაწას-მას ზედა, სადა იდგა ურმა-იგი. და იყო ღოცუნად და კედრებად ღვთის მიმართ კელ-
 აღზერობით, და შექმდომად ღოცვა, უფრო კელი ურმასა-მას, და ვითარცა ძილისა-გან, კერო
 აღდგინა იგი, და მისცა დედას თვხს: და ვითარცა იხილეს ეოველთა უცხო ესე სასწაული,
 განკვრდეს ფრიად, და თქმად რასამე უღონო იუენეს: სოლო დედა-კაც-მან, ვითარცა იხილა ქე
 თვხი განცოცხლებული, სისარულით აღსდგა და დაკარდა ფერეთა თასა მოციქულისათა, ცრემლით
 თაუკანის-ცა და მადლი შესწირა, და ჰრწმენა უფალი იესო ქრისტე, და სათელს-ილო დედა-კაც-
 მან მითურო და ეოველით სასლევლით თვხით, და მსწრფელ წარაუღინა მონანი თვხნი, და წარ-
 სცა წიგნები საიგნისა მთავართა მიმართ, და მისწერა.“ მე ქერივი გახარებ, ძმანო, სისარულსა
 დიდსა, ეოველთა ერთა. მოკისმევიდა კაცი ერთი უცხოასა ქმწენისა-გან, რომელი უცხოასა დემერ-
 თსა ქადგებს, და ჰუკვ მას სატი ზე-ცინა, რომელ-მან ქე ზემი მომეჭადრი აღდგინა. აწ უნვე
 მსწრფელ მოკვდით, რათა უმჭროქნი წები და სჯული გამოვარჩიოთ და კსცნაიო, თუ რამ
 ჯერ არს:

და ვითარცა ესმა მესხთა ამბავი ესე საგვრველი, მსწრფელ შეკრებს ეოველით-კერძო, და
 იქმან სიმრავლე ერისა ფრიადი, ვიდრემდის აღივსო კელი-იგი საქრისისა, და განუკვრდა ეოველთა,
 იხილეს-რა ქე-იგი ქერივისა აღდგომილი მეჭდრეთით: სოლო იყო ქალაქსა-მას შინა ბომონი
 საკერძო, რომელსა შინა იმსახურებოდაც ბილწნი დემერთნი მთნი, არტემი და აპოლონ. და ვი-
 თარცა იხილეს საქმე ესე მღუფელთა მათთა, აღივსეს შურითა და იწყეს ცილობად და წინა-
 აღმდგომად მოციქულისა, კერეთვე ერთ-იგი რომელნიმე იტყოდაც. „ჯერ არს თაუქანის-ცემად
 რომელ-მან ესე-ვითარი სასწაული აღსწრულა.“ რომელნიმე იტყოდაც, ვითარმედ „აპოლონ და
 არტემი არიან დიდნი დემერთნი.“ და იყო ცილობა და შფოთი მათ შორის, ვიდრემდის ესე-ვი-
 თარი საქმე და ბჭობა დასიტვიცეს, თასა-მოწამებითა ეოველისა ერისათა, და ჰსთქმეს: „განადეთ
 კარი საკერძო-ახსა-მაგის ტაძრისა, და შევახვეთ ჩუენს სატი ესე შუა კერძო კერძთა თქუენსთა
 და დაუბეჭდეთ სოკად ორთავე კარსა ზედა, და მცველნი დაადგინეთ, და ილაკეთ თქუენს და-
 27 მესა ამას დემერთთა მიმართ თქვენთა. სოლო ჩუენს ვილაკეთ იესო ქრისტეს ჭეშმარიტისა ღვთი-
 სისა ჩუენისა მიმართ, და ვიხილოთ ჩუენს განთიად: უკეთუ ხდლოს დემერთ-მან თქუენს-მან, მისი
 ჯერ იყო თაუქანის-ცემა. სოლო უკეთუ ხდლოს დემერთ-მან ჩუენს-მან, მას თაუქანის-ვსცნეთ
 ეოველთა:“

და დასკენეს ესე ესრეთ: შეასკენეს სატი ეოველად-წმიდისა ღვთის-მშობლისა შუა კერძთა
 მათთა და დაბეჭდეს კარსა ზედა, და მცველნი დაადგინეს, და იწყეს ღოცუნად მღუფელთა-მათ
 სიერუეისათა: სოლო წმიდა-მან ილაკა ქრისტეს მიმართ. ჭეშმარიტისა ღვთისა ჩუენისა. და ვი-
 თარცა განთენდა და განაღეს კარი საკერძო-ახსა, იხილეს ეოველნი კერძნი მთნი ქმწენად დათხე-
 ულნი, და სასუდ მტუენისა შემუსრვილნი, სოლო სატი ეოველად-წმიდისა ღვთის-მშობლისა

ბრწეინიდა, ვითარცა მსუ, დიდებითა და ჰატიკითა: მისინ მღუფელნი-იგი კერზონი აღიხსნეს ხირცხელთა, და უმეტრებისა მათისა-თხს შენდობასა თხოვეს მოციქულისა-გან, და უოკელ-მან ერ-მან მადლობისა სსა აღუტყვეს, სოქქეს ვითარმედ „დად არს ღმერთი ქრისტესათა, რომელსა მოციქული ანდრია ქადაგებს.“ და ჰრწმენა უოკელთა უფალა ჩქნნი იესო ქრისტე, და სისარულით სათელს-იღეს უოკელთა, სასელთა მამისათა, და მისათა, და სელისა-წმიდისათა. და იქმსა სისარული დიდი მას დღეს შინა უოკელისა-მის ერისა, და ადიდებდეს ღმერთსა, რომელ-მან ისხსნა იგინა სელთა-გან კშისეისათა:

სოლო წმიდა მოციქულსა ენება კვალად წარსლუა სხუათაცა ქადაქთა და სოფელთა, ქადაგებად სასარება ქრისტესი. გარნა დელ-კაცი-იგი და უოკელი ერი ეკედრებოდას, რათა არა განეშოროს მათ-გან, არამედ დლითა-დღე ასწავებდეს წესსა სჯულისსა, და მოციქულიცა ერნა მათ და ეამ რა-ოდენმე დადგრა მათ თასა, და ასწავა მათ უოკელი წესი სჯულისა და სარწმუნოებისა, დაუდგინა ეპისკოპოსი, მღუფელი და დიაკონი, და კვალად განქმნადა ქადაგებად სასარებისა. და კვალადცა ეკედრეს ქეროვი-იგი დელ-კაცი და სულად მესხნი, რათა არა განეშოროს მათ-გან: სოლო წმიდა-მან ანდრია მიუგო და ჰრქვა. „სხუათაცა ქადაქთა და სოფელთა ვერ არს ჩემდა ქადაგებად სასარება უფლისა.“ და მათ ჰრქვს. „უკეთო წარსულ შენ, ხატი ეცე უოკელად-წმიდისა აქა დაგვსენე, სასიად და მღუფლად ჩქნდა.“ მიუგო მოციქულ-მან და ჰრქვა ვითარმედ „ხატი ესე ათ უოკელად-წმიდისა ღვთის-მშობლისა ჰირსა სედა-დადებით განიხასნულ არს.“ და მიუთხრა უოკელიცე შემდგომითი-შემდგომად, ვითარ-იგი შემდგომად ამაღლებისა უფლისა, წილ-იგდეს წმიდათა მოციქულთა უოკელი ქმნესა მოსაქნეველად, და ვითარ-იგი უოკელად-წმიდასა ღვთის-მშობელსა წილ-სუდა ქმნესა ესე ხამცისა, და მის მიერ წარმოგზავნილ არს აქა ხატი-იგი, სასიად და მღუფლად წილ-სდომილთა-თხს და ვერეთცა გერეთ არს, აქა დაესვენოს მკვდრად უკუნისამდე უამთა: და ვითარცა ესს ესე მოციქულისა-გან ქმრეხს-მას და შესხთა, უმეტესითა სისარულითა აღიხსნეს წილ-სდომისა-თხს უოკელად-წმიდისა ღვთის-მშობლისა, მადლი შესწირეს ქრისტესა, და უბიწოდ მშობელსა მისსა, და უმეტესი სიერული და სურვილი სურვილსა ჩე- 28 და შესხინეს წმიდისა ამის ხატისა მისართ, და ცრემლითა სისარულითერთ აღიღებდეს მას, და დასვენეს უოკელად დიდებულისა აწევერის ღვთის-მშობლისა მცირესა-მას ექუქერსა, რომელსა აწ ძველ-ეკლესიად სასელს-ხებენ:

სოლო წმიდა-მან მოციქულ-მან ანდრია მოიკითხსა უოკელნი სიმიდალით და სისარულით 1), მისცა მშუდობა და წარემართა სხუათაცა ადილთა, ქადაგებად სასარებისა 2), ნივლას 3),

1) Il faudrait, ce semble, სოკვარული.
 2) Fin de la lacune de T. indiquée p. 24.
 3) Je lis ცვალი et traduis en conséquence.

კლარჯუოს და არტაქსი-კოლას ¹⁾, ხადა-იგი დაჰყო ჟამი ფრიად ²⁾ მრავალნი, და განსათლას სი-
ცუთა მომღებრების მისისთა, და მესწინას უფელს წმიდისა ნათლის-ღებისა მიერ. მიერ წარულსა
გზანი კლარჯუთისანი, ქუჭყანისანი ჰართისანი, რომელ-არს სომსითი, და აღვიდა იელუსლიმად,
აღსრულებად ჰსსეკისა:

სოლო ვითარცა ესმ მიუვხა ადერკის ქაროველთა და მეგრელთა-გან სჯულის დატყეება,
განუწერს და წარავლისა ერის-თავნი მისნი, კვალად იძულებით მათციუნს ³⁾ ქართველნი და იე-
გრელნი, და ⁴⁾ დამალეს სტნი და ჟჷარნი, და შერისხსნა ადერკი ერის-თავსა კლარჯუთისასა,
რომელ მშვიდობით განუტკვა ანდრია: სოლო ვითარცა აღესრულა დღე-სასწაული მარტავლისა,
წამოვიდა იქნით დიდებული ანდრია, სსუათა-მათ თანა მოციქულთა ⁵⁾, მოვიდაღვს ქალაქითი-
ქალაქად და სოფლითი-სოფლად, ახწაკებდეს ერთა, და იქმოდეს ხასწაულთა. და ესრეთ მიეწინეს
ქუჭყანასა ქართლისასა, და შერძე წარულეს ტაოს კერძი ქუჭყანსა და ვიდრე მდინარედ ჭოროხად-
მდე, ყოველი-იგი სოფლები მის კერძისა მოკლეს, და დაუცადებულად ქადაგებდეს ხასწელს ღვთი-
სასა, და ესრეთ ქადაგებთა მიიწინეს სვანეთისა ქუჭყანასა: სოლო მას ქვეყანასა ⁶⁾ მთავრობდა
დღეთა-მათ დედა-კაცი ვინმე მთავარი, რომელსა ჰრწმეს ქადაგება მოციქულთა. და მატათა სსუათა-
მათ თანა მოწაფეთა დაშთა მათ კერძოთა: სოლო დიდი ანდრია სიმეონითურთ შეკვიდა ქუჭყანასა,
ოპსეთისასა, და მიიწინა ქალაქად, რომელსა ეწოდებოდა ფოსტაფორი და ბოხფორი ⁷⁾, ხადა-იგი
დიდი ხასწაული ქმსეს და მრავალნი ერნი მათციუნეს და განსათლეს: მიერ წარვიდეს და შევი-
დეს ქუჭყანასა აფსაჩეთისასა, და მივიდეს ხეკასტე ქალაქად, რომელსა აწ ეწოდებინ ცსუმი, და
უქადგეს სიტყუთა ღვთისა, და მრავალთა შეიწყარეს: და მუნ დაუტკვა ნეტარამს ანდრია სიმონ
ქანსელი, სსუათა თანა მოწაფეთა, და თავადი ჟიქეთისა ქუჭყანად აღვიდა: სოლო კაცნი მის ქვე-
ყნისანი ჟიქნი იეუნეს ფიცხელნი გულისა და ხსქეთა შინს ბოროტთა განაფრდილნი, ურწმუნოანი
და უძღებნი, რომელთა ⁸⁾ არა შეიწყარეს ქადაგება მოციქულისა, არამედ ექნა ⁹⁾ მოკლეს მისი:
სოლო მადლ-მან ღვთისა-მან დაიჭუა, და ისილ-არს მიუდრეკელბას მათი, და ჰირუტყუწმბრივი
29 გონება, დაუტკვა და წარვიდა, ამის-თხცტა ვიდრე აქამომდე ურწმუნოებას შინს არან: სოლო

¹⁾ M-ss portent არტან ხადა-იგი, variante très facile à expliquer dans l'écriture khoutzouri.

²⁾ Ce mot manque dans les M-ss.

³⁾ M-ss რომელიც კვალად მიეციუნეს.

⁴⁾ M-ss სოლო მათ.

⁵⁾ Omis dans les M-ss.

⁶⁾ M-ss ხადა-იგი.

⁷⁾ Ce mot et le précédent manquent à T.

⁸⁾ M-ss ავ. არა-თუ ოდენ.

⁹⁾ M-ss ექნა-იგი.

სქიონ განსაწილს საფლავი არს ნიკოპს ქალაქსა, შორის აფხაზეთისა და ვიქითისა ¹⁾. რამეთუ მუწი აღესრულა წმიდა სქიონ განსაწილი: სოლო კვალად განამტკიცეს წმიდა-მან ანდრია მეგრულნი და აფხაზნი, და წარვიდა სკვთედ:

ამხვევ ადერკის მეფობასა გამოხსნა კვალად მეფობა სპარსეთისა. რამეთუ რათ-გან შესრულ იყო აღექსნადრე და განერუენს სპარსეთი, აქა ეპამდე არღა დაჯდომილ იყო მეფე სპარსეთს, რამეთუ ადგილთა და ადგილთა იუენეს ერის-თავსი სპარსეთს. სოლო მამის შეკრბეს ეოველნი ერის-თავსი სპარსეთისანი, და დახუტეს მეფედ ავლანს ბრძენი. მამის სომეხსი და ქართველნი იუენეს მიარჩილ აღუქალსი: და ვიდრე ადერკისა მეფობამდე ქართლს ერთი დაჯდის ქართველთა მეფედ, რა-ზომცა მრავალნი იუენიანს შვილნი მეფეთანი. სოლო ამას ²⁾ ადერკის ეხსნეს ორნი ძენი, რომელთა ³⁾ განუეთ ქალაქი მცხეთა და ქუტუყანს მტკუყანს: შიდა-ქართლი, მუხსარით კერსი ქალაქი და ეოველი ქართლი, მტკუყანს ჩრდილოეთით, ჰერეთით-გან ვიდრე თავადმდე ქართლისა და ეგრი-სისა, ეხე მისცა ბარტომს უსუტეხსა ⁴⁾ ძესა თვსსა. სოლო არმზით კერძი ქალაქი, მტკუყანს ხამსრით ქართლი, სუხანი-თ-გან ვიდრე თავადმდე მტკუყანს, და კლარჯეთი, მისცა ქარაამს ძესა თვსსა უმრწყეხსა ⁵⁾. და მოკუდა ადერკი:

ია. მეათერთმეტე შეივენი, მეორე ბარტამ ⁶⁾ და ქართამ, ძენი ადერკი-სომეხსთ მეფის მისანი ⁷⁾, არმსკენიანნი: ⁸⁾

და ⁹⁾ მეფობდეს ძენი მისნი: სოლო ამათს მეფობასა უქსნიანთს ჰრომთა კეისარ-მან წარმოტყუენს იელუსალიმი, და მუწით ოტეხელნი ჰურთანი მოკიდეს მცხეთას, და დასსდეხს მუწელადვე მოსრულთა ჰურთათა თანს, რომელთა თანს ერთნეს შვილნი ბარბახსნი, რომელი ვუწარ-გმასა უფელისას განუტევეს ჰურთათა, უფელის ჩვეინს იესო ქრისტეს-წილ: და მოკუდეს ადერკის ძენი ბარტო და ქართამ, და მეფე იქმნეს შვილნი მათნი. არმზს დაჯდა ფარსმანს, და შიდა-ქალაქსა ¹⁰⁾ კაონ:

¹⁾ M-ss ქვეთისა, — ავ. სსდევინს სურმეთას, სავით...

²⁾ M-ss ავ. ვანით-გან.

³⁾ Omis, M-ss.

⁴⁾ Manque à T.

⁵⁾ Manque T. R.

⁶⁾ M-ss ბარტო.

⁷⁾ T. ადერკი სომეხი მეფის.

⁸⁾ Ici et dans toutes les rubriques suivantes, T porte *ადმეფისანი*, au singulier.

⁹⁾ Au lieu du mot და, qui indique la liaison de ce texte aux précédents, on, lit dans les M-ss: *უმრადოდ*

სკვთედლისა ადერკისა.

¹⁰⁾ M-ss *ბადა-ქართლის*.

იბ. მებათორმეტე მეფენი, ფარსმან და კაოს, მენი ბარტოსი და ქართლისა, არშაკუნიანნი:

სოლო აღერგებით-გას ესე მეფენი იუწინს შორილგებას შინა სამესთა მეფისასა, უმეტეს არმაზელნი მეფენი შეეწოდეს სამესთა, ყოველთა მტერთა მათთა ზედა: მაშინ მეფე იქმნა სამისით დიდი-იგი მეფე იარვანდ, და ¹⁾ დაივიწყა მან კეთილი ქართველთა, ემლაკრა ფარსმანს არმაზელსა, და მიუღო ხაზღუარი ქართლისა, ქალაქი წუნდა, და არტანი მტკურამდე, და დასსა წუნდას შინა კაგნი მსგენი, სათესავნი დევთანი, და უწოდა წუნდას სახელად ქაჯატური, რომელი ითარგმანების დევთა-სასილი: და ვერ იძებნეს მეფეთა ქართლისთა საზღუარი, და მოკრეს მწუ-
30 სრებასა შინა დიდსა ფარსმან და კაოს: დასსდეს მეფედ შემდგომად მათსა შვილნი მათნი, არმასს აზორკ, და შიდა-ქალაქსა ²⁾ არმაზელ:

ივ. მეცამეტე მეფენი, აზორკ და არშაკელ, მენი ფარსმანისა და კაოსისა, არშაკუნიანნი:

ესე იუწინს კაგნი მსენი და შემართებულნი. შეითქმუნეს ესენი და განიზრახნეს ძიებად ხაზღუართა ქართლისათა: მაშინ მოკლა სუმბატ ბივრიტაის-მან იარვანდ, მეფე სამესთა, და დასტა მეფედ მამა იარვანდისი არტაშან: მაშინ ამით მეფეთა ქართლისთა, აზორკ და არმაზელ, მოუწოდეს ოკსთა და ლევთა, და გარდამოიუწყასნეს ოკსთა მეფენი, მისნი ორნი გოლიათნი, ბა-
'სუქ, და აზსუქ, სპითა ოკსეთისთა, და მათ გარდამოიტანნეს ³⁾ თანა ჰაჭანინი და ვიქნი. და გარდამოვიდა მეფე ლევთა, და მან გარდმოიტანსა დურმუჟინი და დიდონი: და ამით მეფეთა ⁴⁾ ქართლისთა შემოკრიბნეს სპანი თხსნი, და შეკრბა ესე ყოველი სიმრავლე ურიცხვ. და სიმარჯვით ფარულად შეკრიეს: ვიდრე შეკრებულეს სპანი სამესთანი ⁵⁾, შევიდეს ესენი სამისთს, და უგრძნულად წარმოტყუწნეს შირაკუანი და კახანდი ბაგრუკასამდე და ბასიანდმდე, და შეიქცეს, და ხატკუწნეს და შტი ვიდრე ნახტკუწნამდე, და აღიდეს ტუწმელ და ნატკუწნავი ურიცხვი, და აღივსნეს ყოველითავე სვასტაგითა, და გაძოკლეს გზა ფარისობისა: მაშინ სუმბატ ბივრიტაის-

¹⁾ M-ss რომელ მს.

²⁾ M-ss შიდა-ქართლს.

³⁾ Mon M-it porte გარდამოიუწყეს, qui est certainement plus correct; l'autre leçon se voit dans R et T.

⁴⁾ M-ss ხალხი მეფეთაგან.

⁵⁾ M-ss ვიდრე შეკრებამდე სამესთა შინა.

მან მოაწონდა სხვათა სომხითისათა, და შეჭერბეს მხწრაფელ ხომეხნი, და დვენა უყუზნ: სოლო ეხე უოკელსი ჩრდილონი ¹⁾ განსრულ იყუზნეს მტკუარსა და მისრულ ივენეს კასიქოვანს და და-
 ებნახათ იორსა ზედა, და განიყოფდეს ტუჭუნსა და ნატკუჭუნსა: მაშინ ხუმბატ წარავლინა მო-
 ციქული და ჭრქუა. „რომელი აღვლით ნატკუჭუნსა სომხითით, პირ-ტუკუ, ოქრო, კედელი და
 ნაქსოვი, ყოველა მიმინისტერებს თქვენდა. და რომელი დათხუელ არს ხისლი სომხითა თქვენ მიერ,
 იგაფა უძიებელ აუბს თქვენ ზედა. არამედ რომელნი გუპსო კანნი ტუჭუნდ განუტევეთ, და წარვე-
 დით მიშვიდობით, განმდიდრებულსი და აღსავსესი ყოველითავე:“ სოლო მით ჰახუს-უტეს. „არად
 ხსუად შეიპოვედით სომხითს, არამედ სიუბად შენდა, და ვერ გზოვეთ შენ. და აწ მოკედ სკენდა,
 და მიიღე ნაწილი შენი, თუ-არა მოვიდეთ შენდა, ხადაცა იყო, და არა განერე ბელთა-გან ჩუჭის-
 თა ცოცხალი:“ მაშინ ხუმბატ ბიერტიანის-მან განკლო მტკუარა: და ბახოკ ²⁾, აკვთა მიუყუამან,
 ხოსოკა მუქარა, მიუტხავსა მოციქული და ითხოვა თავის-თავ ბრძოლა:

სოლო ხუმბატ აღიჭურა ცა აღხუდა ვარსამატსა თვისსა, და განვიდა განწყობილთა შო-
 რის, და მუნით გამოხდა ბარხოკ. და აღიხანსეს ორთავე, და მიეტყუეს: დახცა ხუმბატ ოროლნი
 ხარტკელსა ზედა, და განავლო ზურგით წურთა ერთი, აღილა ცხენისა-გან და დახცა ჭკვეანას
 ზედა: მაშინ მიეტკვა ანბაზუგ, შველად მძისა თვისსა, და მოხწუადნა ხუმბატ ოროლნი, და მი- 31
 ეტება, ერუთვე მხნა სცა და განავლო, და აღილა, დახცა ჭკვეანასა, და ჰხთქუა. „ეხე სომეხთა
 დედათა და მასათა, ყრისთა ჩხვლთა-თვს, რომელნი თქვენ აღწყუადნიო:“ მაშინ სხვათ-მთ ყო-
 ველთა ოკვთა და დეკთა, და ქართველთა, და უოკელთა ჩრდილოთა ნათესავთა, ვითარცა ერთითა
 პირითა აღიხანსეს და ხთქუტხ. „კინბათ-გან მოიკლეს ორნი-იგი მძანი თავნი გოლიათობისა
 ყოველისანი ³⁾, სიკუდილი ჩვენ არა-არად შეხარცელ არს:“ უფროხად განბოროტეს და შეერბეს
 ყოველნი სხანაღარობასა ქუჭმუ არხოკ და არმაზელისა, ქართველთა მეფეთასა, და ყოველნი მი-
 ეტკესნეს ხუმბატს და სხვათა მისთა: მაშინ იქმნა ბრძოლა დიდ-ძალი მთ შორის, ხამ ყამით-გან
 ვიდრე ცხრა-ყამამდე. და მოხწუდა ორთა-განვე ურიტჩუ, აღხდა მტუჭნრი, და დღე სათელი იქმნა,
 ვითარცა დამე ხელი: აღრუელ იყუზნეს ერთ-გან, და ვერ იგნობდეს ერთმან-ერთსა მტუჭნრისა-
 გან: მაშინ იძლია ბანაკი ჩრდილოთა ხომეხთა-გან, მეოტ იქმნეს და დაიფანტეს ყოველივე:
 მაუდგა ხუმბატ, მრავალთა-გან მოაწულელი, და ხდევსა დამუმიდ, და მოხრნა ყოველნი ოკხნი და
 ლეკნი. მიგრუნეს დაურჩეს: სოლო ქართველნი უფრო დაჩნეს, ხამეოტოთა გსათა მენციერობი-
 თა: და შემოასიჭუნეს ორნივე მეთენი ქართლისანი მცხეთას, მოაწულელნი:

¹⁾ Au lieu de ce mot on lit dans mon M-it, ხრდილოა კერძი, qui ne vaut guère mieux que la leçon T: en tout cas c'est une expression elliptique.
²⁾ Cette variante est dans tous les M-ss, ainsi que; plus bas, არხოკი.
³⁾ M-ss ჩუჭუნისანი.

მაშინ სუმატ გამარჯვებული შემოვიდა ქართლად, მოაოსრა ქართლი, რომელ ჰქოვა ცი-
სიოს და ქალაქთა გარე: არამედ ციხე-ქალაქთა არა ჰბრძოდა, რამეთუ არა მის იყო, მხწრათელ გა-
მოსლესა-გან. არამედ აღაშენა ციხე ერთი ოძისისხა, რომელსა ეწოდებოდა ხამცხე, ადგილსა რა-
მელსა ჰქრეიან დემოთი, მოკიდებულად მოსა ღადრამსხას, და დაუტყვის შიგან ლაშქარი, შემდეგ
წუნდელთა, რამეთუ ბრძოლად ოძრსულთა წარვიდა: სოლო მეფენა ესე ქართლისხანი, აზორე და
არმაზელ, სიფიგსლითა გულისა მათისათა, არა შეეშინდეს, არამედ განამაგრეს ციხე-ქალაქნი
თუხნი, და განწირეს ყოველნი გულისა ქართლისხანი, და არა დახცურეს კირთებისა-გან სომეხთა
ყუდა: იქვეს ოკსთა სისხლისა მათისა მიუბად სომეხთა ზედა, გარდამოვიდეს ქართლად და დაეძე-
გობრეს ქართველთა, და აღირიეს ერთ-გან ოკსნი და ქართველნი, და მარადის ბრძოდას სო-
მეხთა: და იყო ერის-თავი ოძისსე ქალაქსა შინა, მეფისა არმაზელისხანი, ახსნურთა-განი. იგი და-
დგრომილ იყო ხარქონობით ერთგულებას ზედა არმაზელისხანს, და მას შეეწოდას მეგრელნი:
სოლო წუნდელნი და დემოთელნი შეეწოდას ერთმან-ერთსა, და დაუცრომილად იბრძოდას. და
ყუეროსი ბრძოლს იუჯ მდინარესა ზედა რომელსა ჰქრეიან ნოსტე: და იყო კლარჯეთს ერის-თავი
აზორე ჩეიხი, ახსნურთა-განივე. იგი ავსუბდის საზღურთა სომხითისხანს, ქრესანასა ჰარსისხანს,
რომელ არს ტაოს, და ვერვის შევიდას მასე კლარჯეთს. რამეთუ შეუალი და მარა იყო ტყი-
32 თა და კლდითა, და მკვდრნი კლარჯეთისხანი იუქეს კაცნი მკვრცხლნი და მკვდარნი: სოლო
თვთ მეფენი ქართლისხანი მცხეთით გამარჯობადან სომხითს, გზასა აბოცისხანს, და მარადის
ესრეთ ჰკირთებოდას ¹⁾ ქართველნი: მაშინ წარმოემართა ძალითა თხლითა ყოველითა არტაშანს,
სომეხთა მეფე, და სპახბეტი მისი ხუმატ ბიერიტისი: სოლო ქართველთა განამაგრეს ციხენი
და ქალაქნი, და მოირთეს ძალი ოკსეთით, და განავსეს ციხენი და ქალაქნი: მოვიდეს სომეხნი
და დადგეს მცხეთას, და ჰბრძოდას სუთ თუზ, და დღეთ ყოველთა იუჯ ბრძოლა ბუმბურათა:
მაშინ შესჭირდათ ქართველთა და ოკსთა, ითხოვეს მშვიდობაჲ, არა მესხად სისხლისა და ზღვრი-
თა: ისინსა სომეხთა მეფე-მან ვუდრებაჲ მათი, და იქმნა საფიცი და აღთქმა, და დაიძაძნა ქარ-
თველნი და ოკსნი სომეხთა მეფე-მან, და წარვიდა:

სოლო გარდასდეს ამას შინა წელნი რა-ადენსიმე, აღაშენდა ქართლი მოაოსრებულე სო-
მეხთა-გან. მაშინ უფლო იქმნეს სომეხნი, რამეთუ იქვეს ბრძოლა სპარსთა და ბერძენთა. მაშინ
ჰქოვეს ქაში მარჯვე ქართველთა და ოკსთა, იქვეს კირთებად სომეხთა, რამეთუ სპარსი სომეხთასი
ყოველნი და ორსი ძესი მეფისხანი ხუმატითურთ იუქნეს ბრძოლად სპარსთა. და ვითარ განამრ-
ვლეს ქართველთა და ოკსთა ბრძოლა და ესება სომეხთა, მაშინ არტაშან მეფე-მან შეკრიბნა
სპარსნი, რომელნი შინა დარბოდას, და მისცა მესა თხსსა ზარენს, და წარმოტყუანს ქართველთა
ზედა. სოლო შეკრებს ქართველნი და ოკსნი და მიეგობნეს ქრესანასა ზავსეთისხანს, და ეწეუსეს,

¹⁾ M-ss ქართველნი.

და ხსდეს ზარენს და აოტეს იგი, და მოხრეს სჰაჲ მისი ეოკელი, და ჰსდგენეს საზღურადმდე სომხთისა. მიეწივნეს ზარენს, ძესა მეფისსა, და შეიბურეს იგი ტბისა-მის ზირსა, რომელსა ჰქვიათ ცელი, და უკმოიუქნეს: სოლო ოკნთა ჰსებუდა მოკლუა მისი, ხისხდისა-წილ მეფეთა მათასა. არამედ ქართველთა დაიგვეს ცოცხლებით, მიუბისა-თხს საზღურათა მათასა, დასწრს ზურთბილად ცისუსა დარიალსისსა ¹⁾: ვერ ძესრეს სომხთა, რამეთუ უფალა იუქნეს სზარსთა-გან: მაშინ წელსა მესამესა მოვიდა სუმბატ ბივრიტისნი და ორნი ძენი მეფისნი, არტვან და ტივრან, ეოკლითა სზით სომხთისათ. მაშინ მეფეთა ქართლისთა უბრძანეს ჰქსეანასა მათსა შელტოლუ ცისე-ქალაქთა, და მთიულელთა განმავრნეს ცისენი და ქალაქნი: მოვიდეს სომეხნი და დადგეს ორნი-ალეთს. აღსდგეს მათ შორის მოციქულნი, და დაიზანეს: მისცეს ქართველთა ძე მეფისა შეპურთ-ბილი, და ადუთქსნს შეწქენს ესრეთ. „უკეთუ ვინმე აღდგეს მტერი და მოღმართ გბრძოდეს, წესნ ორნივე მიუყენი თავითა ჩვესითა და სზითა ჩწნითა თანსა დაგიდგეთ და გიშველოთ. და თუ ვისმე მაღმართ ჰბრძოდეთ, ათასათასითა მკედრითა ჭურვილითა შეგეწყოდით:“ და ესეცა ადუ-თქსნს ქართსწლთა, ვითარმედ „ქალაქსა ჩწსნსა დრამა არტამან მეფისა სატითა დავსცეთო.“ სო- 33
ლო ამის-თხს სომეხთა უკმოხსცეს საზღურად ქართლისა, ქალაქი წუნდა, და ცისე, ჯემოთისა, ჯა-ვასეთი და არტანი, და მიერით-გან იქმნეს მოყურარე სომეხნი, და ქართველნი და ოკნნი, სამნივე ერთ-გან ჰბრძოდეს მტერთა მათთა: აღესრულნეს აზორც და არმასაელ, ნუგეშინის-ცემულნი დი-დად, რამეთუ სომხთისა მათთა უკუმოხსნეს საზღურადნი ქართლისანი. და შეიღვომად მათსა მე-ფობდეს შვილნი მათნი, არმასს ამსახს და შიდა-ქართლს ²⁾ დეროც:

იდ. მეათოთხმეტე მეფენი, ამსახს და დეროც, ძენი აზორც და არმა-
სელოსნი, არშაკუნიანსნი:

ესენი მეფობდეს და აღესრულნეს ³⁾: სოლო შეიღვომად მათსა მეფობდეს ⁴⁾ შვილნი მათნი, არმასს ფარხმან-ქსწლი, და მიდა-ქართლს ⁵⁾ მირდაც:

¹⁾ R დარიალის; T se prête à la même lecture, mais il faut lire დარიალის; cf. p. 6, n. 5.
²⁾ T. შიდა-ქალაქი.
³⁾ Toute cette phrase manque au M-it T.
⁴⁾ M-ss შიდა-ქალაქი.
⁵⁾ T. შიდა-ქალაქი.

იუ. მეათხუთმეტე მეფენი, ფარსმან-ქველი და მირდატ, ძენი ამსახვისა და დეროკისი, არმაკუნინანი:

აქამდე ესე უოკელნი მეფენი ორ-ორნი ¹⁾ იქნეს მოუწარებას ზედა, ერთ-გან მოეჭ-
არენი ვისნიმე, და ერთ-გან მტერნი ვისნიმე. მაშინ ამან მირდატ ქართველ-მან მოიქცა ცოლი
სზარსი, სათესვი მეფეთა, და წუჭვითა სზარსითა მტერ კემნეს ფარსმან-ქუჭლსა არმაკულსა, და
განიზრასკე მუსთლად ხიჭუდილი ფარსმან-ქველისა ²⁾; და მოსადა მირდატ ფარსმან-ქუჭლსა, ხახლსა
თახსა, რეცა მეჯლისად და განცრომად, რომელი ესე უთხრა ვინმე ფარსმანს და განაკრძალა, და
არა მივიდა: მიერთ-გან იქმნეს ³⁾ მტერ ურთიერთარს, და მირდატს შეეწკოდე სზარსნი, სოლო
ფარსმანს სამქისი: ესე მირდატ იყო კაცი ურგილი და მახისხლე, სოლო ფარსმან-ქუჭლი იყო
კაცი კეთილი და უხუად მიმნიჭებელი და შემნდობელი, ჰასკითა შუჭსიერი, ტანითა დიდი და
ძლიერი, მსსე, მსკადრი და შემსართებელი ბრძოლისა, უშიში ვითარცა უგორცო, და უოკლითავე
უძვობები უოკლთა მეფეთა ქაროდისათა ⁴⁾ რომელი გარდაცვალებულ იქნეს უწინარეს მისსა:
ესე უეწადლათ მირდატის კერძოცა ქართველთა, და სხუელათ მირდატ მესხლოებისათხ, და
მედგობის მისისათხ, და გაიოქმარსენეს უძრკელისნი მირდატისაცა კერძი. ემძღურა ფარსმან-
ქუჭლი, აოტა, და წარვიდა მირდატ სზარსეთად:

სოლო იყო მაშინ სზახვეტი ფარსმან-ქუჭლისა, გერთვე ქუჭლი და გოლიათი, სახელით
ფარსავაზ. ესე ფარსავაზ მუძუსამტე იყო ფარსმანისი, ხარწმუნო, ერთ-გული და მისანდობელი:
იგი დაადგინა შიდა-ქალაქსა, ადგილს მირდატასასა, და უოკლადვე იყვის ⁵⁾ ფარსავაზ სზახვეტი
ქალაქს შინა: სოლო მეფე ფარსმან ქუჭლი იარებოდის და განაგებდის სამეფოსა მისსა: მაშინ
მირდატ გამოიქცინა სზარსნი, სზანი ძლიერნი, მიმართა ფარსმანს: სოლო ფარსმან შემოკრინსა
34 სზანი ქართლისანი და მთითო ძალი სომხითით, და შეიკება იწროთ რეინის-სეკისათა. იწექს
ბრძოლად ბუმბერაზსა დღეთა მრავალთა, და რომელი. ⁶⁾ გამოანდის ბუმბერაზსნი სზარსთა შორის,
რომელსა ვერ ებრძოდან ბუმბერაზსნი ქართლისანი და სომხითისანი, მახ-ზედან განვიდის ოთ
მეფე ფარსმან, და ანუ სზახვეტი მისი ფარსავაზ, ავობის და სძლიან. და მას ბრძოლას შინა
მოკლა ფარსმან ათვიდმეტნი ბუმბერაზსნი სზარსთანი, სოლო სზახვეტ-მან მის-მან ფარსავაზ
მოკლა ოც და ხაძი: მაშინ იყო სზარსთა შორის კაცი ერთი გოლიათი, სახელით ჟუსნშერ, რომ-

¹⁾ M-ss აქამდე უოკლნი ხიჭუდილი: le mot suivant manque à T.

²⁾ M-ss: le nom propre est remplacé par le pronom შინა.

³⁾ Mon M-it აქ ცხად.

⁴⁾ M-ss აქ არმაკუნინთა.

⁵⁾ Manque à T.

⁶⁾ M-ss უკეთ.

მედი ღომს კელითა შეიპერთბდა: ამან სოსოვა ბრძოლა თავის-თავ შეყვს ფარსმანს. სოლო ფარსმან-ქექლი ხისარული აღიჭურს და განვიდა. აღიზანსს ორნივე სხითა სხსტიკითა, და მი-
 ეტყენეს ურთიერთარს, და აქვეს ბრძოლად კრძლითა, და საჰში ბრძოლისა მათისა ემხეცეს სა-
 ჰმისა ¹⁾ ქუხილისა და ტუხისას: აჯობა ფარსმანს, ჩამოაგლო და მოკლა, მოიქცა ხანის მისისა
 კრძო, სმა-უო სმითა მადალი ²⁾. „აჰ ღომისო მიჰნარერო, ცხოვარნი დასეკუელნი:“ მაშინ მი-
 ეტყენეს ქართველნი და სომეხნი სზარსთა ზედა, აოტნეს და მოსწყუდინეს, და ტუქტ-ქენეს ური-
 ცხუნნი, და წარვიდა მირდატ მეოტი სზარსთადავე:

და წელსა მეორესა კვალად მოვიდა მირდატ სხითა მეტად უძლიერსითა. სოლო ფარსმან-
 ქექლი-მან შემოკრიბნს იქედანნი და ქექლითნი და დადა მცხეთას ქალაქსა შინა, რამეთუ არა ჰქენეს
 სზანი მირდატის სხითა ოდენის: მოვიდა მირდატ და დადა ჰაჭუნს, და ყოველთა დღეთა იბრძო-
 დიან ბუშბერაზნი. და აის ბრძოლასა შინა შეყვ-მას ფარსმანს: მოკვდა თავის-თავითა თორმეტი
 ბუშბერაზი, სოლო სზასხეტ-მან ფარსავაზს მოკვდა ათ-ქუხს-მეტი ბუშბერაზი: მასინ ფარსმანს შეყვ-
 მან სთიფისთა გულისა მისისთა არაღარ განასა სიმრავლე სზარსთა, არამედ განვიდა ყმისა გან-
 თიადისას, სხითა მისითა, და დავსხა, და მოსტა სქექ-მან მის-მან ძლევსა, აოტა ბანჯი მთი და
 მოსწყვიდნა ურიცხუნნი, და წარვიდა მირდატ მეოტი სზარსთადავე: მიერთი-გან განითქვა სასელი
 ფარსმან-ქექლისა, და სზასხეტისა მისისა ფარსავაზისი, და წინა-მდღურს ქქმის იგი სხითა ქარ-
 თლისა და სომხითისთა. დაუქუო ბრძოლად სზარსთა, და შესღუად სზარსთეს, და გურდა-რა-ოდეს
 ვის წინა-აღუდა ფარსმან-ქექლსა: მაშინ სზარსთა ტუბა-უქუქს, სიმარკითა მოიუქნეს მზარეული
 ერთი, და აღუქექს მას კეთილად დიდი, და ჰსთქექს ესრეთ, ვითარმედ „წარვედ და შექვენარე
 ფარსმანს, და წარატანე თანა წაილი სხსიეჟდინე, ჩაურთე ხაჭქელსა მისსა და შეჰბაი:“ სოლო
 წარმოვიდა მზარეული-იგი და ეო კერე, ვითარცა უთსრეს სზარსთა, და მოკლა ფარსმანს: მაშინ
 აქმსა გლოვა და ტირილი, და ტყუბა ყოველთა ზედა ქართველთა, წარწინებულთა-გან ვიდრე გლ-
 სხათამდე: იტყებდეს თავთა მათთა ყოველნი, და ყოველთა ქათაქა და დაბნობთა დასხდიან
 მგობსანი გლოვისანი, შეკრიბან ყოველნი და ასხენებდნან სისისქისა და სიქექლესა, სიშქტნიერე-
 სსა და სხსიერებდას ფარსმან-ქექლისასა, და იტყოდინ. „ავა ჩექსნდა, რამეთუ მოგუბინა სხქექ-
 მან ბოროტ-მას, და მიყუე ჩვენი, რომდისა-გან სსნილ ვიუქტსით მოანების-გან იტყობდა, მო-
 ივდა კაცთა მგრძმებულთა-გან, და აჰ მივეციო ჩვენ წარტუქტსნად ნათესავთა უცხათა:“

მაშინ გამოვიდეს სზარსნი, და გამოიტანეს თანა მირდატ, და დაიპურეს ქართლი, და მისცეს
 მირდატს ნაწილი მისი, სოლო ნაწილი ფარსმანისი თვით დიჭირეს, და დაუტყეს ერის-თავი
 არმანს: სოლო სზასხეტ-მან ფარსავაზს წარიუქნას ცოლი და მე ფარსმან-ქექლისა და ივლტოდა,

¹⁾ R. ებ... უმს.

²⁾ M-ss ჰელთო, qui me parait plus correct; mais la leçon T peut se défendre, comme archaïque.

და მივიდა სომხეთს, რამეთუ სომეხთა მეფისა ასული იყო ცოლი ფარსმანისი, და დაიპყრეს ქართლი მირდატ და ერის-თავ-მან სპარსთა-მან. სოლო მეგრელი დადგეს ერთგულებას ფარსმანის ძისას:

მას უკის მოუჭრე იქმნეს სომეხნი და ბერძენნი. სოლო სომეხთა მეფე-მან მოირთო ძალი სპარსეთით, და წარუგართა ბრძოლად სპარსთა და ქართველთა, მიერთნეს მეგრელებიცა და შეჭკრბეს სპარსი ურცხვნი: მაშინ მირდატ და ერის-თავ-მან სპარსთა-მან მოირთო ძალი სპარსეთით, სოლო სომეხნი და ბერძენნი, და მეგრელები, ჩავიდეს შიდა-ქართლს, და მუნ მოეგებნეს სპარსნი და ქართველნი, მდინარესა ზედა რომელსა ჰქვიათ ლიხვი, და მუნ იქმნა ბრძოლა მათ შორის, ადგილსა რომელსა ჰქვიათ რესი: მოჭხწყდა ორთა-განსეკ ურცხვ, იძლივნეს სპარსნი და ქართველნი, მოკლეს მირდატ და ერის-თავი სპარსეთისა და მოხსნეს სპარსნი მათნი:

ივ. მეფე, ადამი, მე ფარსმან-ქუჭლისა, არშაკუნიანი.

და დასტეს მე ფარსმან-ქუჭლისა, რომელსა ერქვა ადამი, და სამ წელ მეფობდა და მოკუნდა. და დაწა მე მისი, წელიწადისა ერთისა ერშაჲ. და ვიდრე აღიზრდებოდა მეფობდა მამის დედა მისი, ცოლი ფარსმან-ქუჭლისა, რომელსა ერქვა დაწანა:

იზ. მეფე, ფარსმან, მე ადამისი, არშაკუნიანი.

და ვითარ აღიზარდა მის-წული ფარსმან-ქუჭლისა, სასულით ფარსმანსეკ, მეფობდა იგი: სოლო შემდგომად მისსა მეფე იქმნა მე მისი ამჴახს:

იწ. მეფე და მეორე ამჴახს, მე ფარსმანისი, არშაკუნიანი.

ესე ამჴახს იყო კაცი ძლიერი და დიდი გოლითი, მსგავს ფარსმან-ქუჭლისა: ამისსა მეფობასა გარდამოვიდეს ოკსნი, სპარსი დიდნი, გზასა დვალებითსა. ვერ იგრონა ამჴახს მეფე-მან მოხლუე მათი, ვიდრე გარდმოკლადმე მთისა: მოვიდეს ოკსნი, დადგეს ლახსეს ზედა რუა დლე განსტენებდა, და არხად განვიდა მარბიელი, რამეთუ ქალაქისა მცხეთისა შემოსრუად გარდამოსრულ იუქნეს: მაშინ ამჴახს მოუწოდა ეოკელთა ერის-თავთა, მოვიდეს ერის-თავნი აღმოსავლისანი. ერის-თავი კახეთისა, ერის-თავი ხუნანისა, ერის-თავი სამშვილდისა, და შემოკრიბნეს მკედარსი სპარსეკ ტისანი: და ვიდრე მოვიდოდენ ერის-თავნი, მოვიდეს ოკსნი, ჩრდილოსა კართა ¹⁾ ქალაქისთა,

¹⁾ M-გვ კერძოთ.

რომელ-არს მუხსარა: მამინ ამხსნხ მეფე-მან განაცხსა ციხენი და კარნი ქალაქისანი დაშქრითა, და იყო ხომარაკლე ქუჭითთა მცხეთელთა, რომელნი კართა და ზღუდეთა სცუდეს, მათ-გან კიდე გარე გამავალი ქუჭითი მეომარი იყო ოც და ათი ათასნი ეოვლადჲე, და მამის რომელ ჰქუჭანდა მქედარი ათი ათ-ასნი. და განვიდა მკედარი და ამხსნხ და განაწყისსა ქუჭითინი-იგი არაგუხს იმიერ და ამიერ, სიმაგრეთა შინა კართასა: სოლო მკედართა ¹⁾ დაშქრითა განვიდა, ადგილსა რომელსა ჰქუჭკანს სასურდელე. იმერს ზურგად ქალაქი და ქუჭითინი-იგი, რომელ დაჲქუჭინეს კართა შინა:

ხოლო იყო ბუმბერაზთა ბრძოლად ²⁾, განვიდა ამხსნხ, მშვიდდითა, და იწყო სროლად გუ-ლითა ფიჭლითა და მკლავითა ძლიერითა. უხომოდ შორს ისროდა, რომელ დამართებთა ოკხსა-გან არა შეეტკუჭებოდა, არცა ინსხოდა ხსომართ, ეოვლად თუ აქეს მშვიდდი. და მუნ ჰკრის იხარი, რომელსა არა დაუდგინს სიმაგრე-მანს ხატურველიხა-მანს. და მან დღესა შინა ამხსნხ თავის-თავითა მოკლა ბუმბერაზი ათ-სუთ-მეტი და ცხესი მრავალი: სხუთა-გან ბუმბერაზთა ამხსნხისათა მოკლეს ბუმბერაზნი ოკხთანი, და დახდუა წულულება დიდი ოკხთა ჴედა: მან დღესა შინა შემოვიდა ამ-ხსნხ ქალაქად, მკედართა სხითა, სოლო ქუჭითინი-იგი დგეს ადგილსაჲე ზედა, კართა შინა: და და-მკლავე-მან მოკლეს მსედარნი რომელსი მოკლეს თანა ერის-თავთა-მათ, ხსწრათთა:

და ვითარ განთენდა განვიდა კვლად მესვე ამხსნხ, და აღიქნს ჰოროლნი, და გამოვიდა ოკხთა-გან კარე ერთი, სახელით სენსენა, რომელი განმრწეულ იყო სხათა შორის ოკხასა: აღიხსისეს ორთაჲე და მიეტკუქეს ურთიერთს, და ზირველსაჲე მიხდესა სცა ოროლნი, და განს-ვლო ზურგით, და მოკლა იგი. და აღიოისადა კრძალი, და მიეტკუვა სსუათაც ბუმბერაზთა, და მოკლეს ორნი სსუანაც ³⁾: შეიქცა და შევიდა ქალაქად მკედრემათურთ. დადგეს ქუჭითინი მუნვე კართა შინა, და მან დამეს კვლად მოკლეს მკედარნი: სოლო განისრავეს დახსნა ოკხთა, და განვიდა და დაესხა ეამსა განსიადისასა, მკედრითა და ქუჭითითა ეოვლითა ძლითა, აოცა ხანკი მათი, და მოკლა მესვე ოკხთა, და მოხრა ეოველი ხამარაკლე მათი:

და წელსა მეორესა მოიროთ ძალი ხომისითით, და შეკრბნა ხანნი მისნი ეოველნი, და გარდავიდა ოკხთოს, და ვერ-ვინ წინა-აღუდგა. და მოატუჭეს ოკხეთი, და მოვიდა შინა განმრეკე-ბული: და შემდგომად ამიხსა შექქის ხილადე, და იწყო მესხისლყოიად, და მოხწყუნდა მრავალნი წარსსკაულსი. და ამის-თვს მოიძულეს იგი ერ-მან ქართლისა-მანს, და მტერ-ეკქმს იგი ხომესთა-ცა, და შეიქუჭარს ხანრსნი: მამინ განუდგეს ერის-თავნი დახვეთიხანი სუთნი. ორნი ერის-თავნი ეტრისიხანი, ერთი ოძრისიხ, ერთი ჭლარკუთისა, ერთი წუნდისა: ეხრასსსე ⁴⁾ ხომესთა მესვესა, და იოსოვეს მუ მისნი მესვედ, რამეთუ დის-წული იყო ამხსნხიხი: მამინ ხომესთა მესვე ძლი-

¹⁾ M-ss მკედართა.

²⁾ T ბრძოლად.

³⁾ M-ss აქ. ბუმბერაზნი.

⁴⁾ M-ss რომელი ეხრასსსე ხომესთა.

თა მრავლითა წარმოემართა ქართლად, და მოირთნა ძილნი საბერძნეთითა, და ეზრასნეს ოკსიადა, 37 რომელთა სასარულით წარმოვიდეს, რამეთუ მესისსლე იყო ამხსაზ მათი, და გარდამოკლეს გზა თაკურისა ¹⁾, და მოვიდეს ერის-თავთა თასა მეტრელისთა: მაშინ ამხსაზ მოუწოდა სპარსთა, და მოვიდეს სპარსნი ძლიერნი, და შეკრიბნა ქართველნიცა, რომელნი დაწინაშობდეს: მაშინ ოკსთა და მეტრელთა გარდამოკლეს მთა მცირე, და შეკრბეს ივინი და ერის-თავნი ქართლისსანი განდგომილნი, და მოვიდეს ესე უოკელნი წინაშე სომეხთა მეფისა: სოლო წარმოემართა ამხსაზ და მოეტემა იგი გუთის-სეკს, და არა-ვის იზოვა ეგოადენთა-მთი სპათა შინა ბეძმენტა და სომეხთა, ოკსთა და მეტრელთა, და ქართველთა შორის, მარტოდ მბრძოლი ამხსაზნი, არამედ ეწუწეს ურთიერთარს სპანი-იგი, და იქმნა ბრძოლა მთი შორის: იღლია ამხსაზ, და ივლტადა სპა მისი, და დაიბურეს ქართლი. და მოკლეს ამხსაზ, და მოსრეს სპა მისი. და დაუტევა სომეხთა მეფე-მან ქე თაზნი მეფედ ქართლსა, დის-წული ამხსაზნი, სასელით რეე:

ით. მეფე, რეე, ქე სომეხთა მეფისა ²⁾, არშაკუნიანი.

და ამან რეე მბიუჭანა ცოლი საბერძნეთით. ასუფი ლალოთეთისა, სასელით სეფელა, მოიხეს თანა კერზი, სასელით აფროდიტოს ³⁾, და აღმართა თაზს ზედა მცხეთისას: ესე რეე მეფე, დაღცთო იყო წარმართი, არამედ იყო მოწყაფე და შეძვე უოკელთა ჰირვეულთა. რამეთუ სმენილ იყო მისდა მცირედ რამე სასარება უფლის ზეინისა იესო ქრისტესი, და აქუნდა რამე სიუჭარული ქრისტესი. და მეფობას შინა მისსა არღა-რა-ვის უტევა ქართლსა შინა ერმთა კლუა, რომელსა-იგი ამისსა უწინარეს და ჰირველ კერზთა მიზრთი შესწირვიდეს მსხუჭრზლად ერმთა. და ვიდრე იგი იყო მეფედ, არღა-რა-ვის კლეიდა ურმთა კერზთათს. სოლო ცხურისა და ზროსისა შეწირვა განუწესა, და ამის-თვს ეწოდა რეე მართალი. და მეფობდა იგი კეთილად: და მოკუდა ⁴⁾ რეე, მეფე იქმნა ქე მისი ვანე:

ქ. მეფე, ვანე, ქე რევისა, არშაკუნიანი:

და შემდგომად ამისსა მეფე იქმნა ქე ვანესი ბაკურ:

¹⁾ M-ss თაკურისა.

²⁾ Tout ce membre de phrase manque à T.

³⁾ Dans mon M-it აფროდიტო.

⁴⁾ M-ss აქ. რ.

კა. მეფე, ბაკურ, მე ვანესი, არშაკუნიანი:
და შემდგომად ბაკურისა მეფობდა მე მისა მირდატ:

კბ. მეფე, მეორე მირდატ, მე ბაკურისი, არშაკუნიანი:
და შემდგომად მირდატისი მეფობდა მე მისი ასფაგურ:

კგ. მეფე, ასფაგურ, მე მირდატისა, არშაკუნიანი:

და ამან ასფაგურ აღაშენ ციხე-ქალაქი უჯარმა:

სოლო აღექსანდრეს მეფობით-გან ესე ყოველნი მეფენი მეფობდეს ქართლს, და იუენეს კერპო-მსახურ. და ესე ასფაგურ იყო უკანასკნელი მეფე ფარსავაზიანთა სათესკვისა. და ამის-ზე მეფე იქმნა სპარსეთს ქასრე ანუ შირვან ხასანიანი, რომელ-მან მოხრნა მეფენი აქლადისნი, რომელ იცნობების არდაშირობით, ვითარცა წერილ არს ცხოვრებას სპარსთასა:

სოლო სომსითს მეფე იქმნა გოხაროს, და ამან გოხაროს, სომესთა მეფე-მან, უწყო ბრძოლად ქასრე, მეფეს სპარსთასა, და შეეწოდა მას ასფაგურ, მეფე ქართველთა. და ამან ასფაგურ განუხუნის კარნი კავკასიანთანი და გამოიუწანის ოვსნი, ლეკნი და სპარსნი, და მივიდის კუსარუ მეფეს თან სომესთასა, ბრძოლად სპარსთა, და პირველსავე შესლტა სპარსეთად ეწოა ქასრე, მეფე სპარსთა, და აოტეს იგი და მოხრეს სპარსნი, და მიერთო-გან კერდა-არ წინა-აღუ-დგა ამთ მეფე-იგი სპარსთა, და განამრავლეს შესლტა სპარსეთად და ტუქწნა სპარსეთისა: სოლო დაესრულნეს მეფენი ქართლისანი ფარსავაზიანნი და სომესთა მეფის ძენი: ¹⁾

შემოსლტა სპარსთა ქართლს და მეფობა მიტინისი:

ვითარ აოტეს სომესთა და ქართველთა და ჩრდილოს სათესკვი მეფე სპარსთა, და განამრავლეს შესლტა სპარსეთს და ოხრება სპარსეთისა, და კერდა-არ-ოდეს წინა-აღუდგა მეფე სპარსთა, მამის მეფე-მან სპარსთა-მან, მწუსარებითა შეპერობილ-მან, მოუწოდა მთავართა სოფლებსითა, პატარსთა და ერის-თავთა, და ეო განზრასლტა, და ეძიებდა ღონეს ბოროტისა-მის მოწყენული-სასა, და აღუთქიდა ნიჭსა დიდსა და პატევს, რომელ-მან უძიოს ღონე შურის-გებისა: სოლო

¹⁾ M-68 ავ. მეფენი არშაკუნიანნი.

გრებულსა-მს შორის იყო წარმინებული მთავარი, სახელით ანაკ, ნათესავისა-გან კობაროს, სომეხთა მეფისა: აღდგა იგი, წარმოადგა, და ჰხთქუა. „ოტრებულ არს ხვამ ლეონ კობაროს, სომეხთა მეფისა-გან, აღწუქებლიდ არიან იკედარნი ჩვენი, და დასდებია შიში და ძრწოლას მათი ხმარისა ზედა, და განსიღიერებულ არიან ივინი, და ვერ ძალ-გვიძს წინა-აღდგომის მთდა 1): აწ ესე არს განსრახუა ჩემი, რათა მშვიდობითა და კედრებითა, და ხარკისა მიცემითა დავამშვიდოთ კობაროს მეფე:“ ესე რამ თქუა ანაკ, არა გულისთ თქუა, არამედ სიმრავლესა-მას უფარვიდა გულისს მისისა გან-ხრახუას: მიუანდა მეფესა და ჰრქუა თვსა-გან. „ეწყოდუ, არა ესრეთ არს განსრახუა ჩემი, რომელი ვოქუ, არამედ ღირს მეჲ მარტოდ შენ წინაჲ ზრახუად, და ვაწყო მეფობასა შესსა გულისს განსრახუა ჩემი:“ სოლო წარმსებულთა-მთ იზრახეს თვს-თვსად წინაჲ მეფისა და წარვიდეს: მაშინ ფარულად მოჴწოდა მეფე-მან ანაკ, და თქუა ანაკ. „რხონდი, მეფე უკუისამდე. მე გიძიო ღონე შერის-გების კობაროს ზედა, ესრეთ რათა წარვიდე მე მცხ-თანა დედა-წულით ჩემითურთ, და მე მომესდობის იგი ნათესავობისა-თვს, და ზუჭ-მან შენ-მან მოავლინოს გუთილად, მოკვლა მეფე-იგი, და დავდე თავი ჩემი შენ-თვს:“

ხოდა განსრახუა ესე მეფესა, და მოკლეთა დღითა წარმოვიდა ანაკ და მძა მისი დედა-წულითურთ, რეცა განდგომილად ხმარისთა მეფისა-გან: და მოვიდა სახელმწიფოსა სომხითისსა, ქალაქ-
 39 სა რომელსა ჰრქვიან სილხადა, სახამირითა ადგილთა სომეხთა მეფეთსა: იხილა-რა კობაროს მეფე-მან, დიდითა ჰატივითა შეიწუნარა, რამეთუ ეოკლითავე სიმარჯვითა მოხელეჲსა მისსა აჩვენებდა საწმინდოდ, და ხედავდა მეფე რამეთუ ეოკლითა სახლეულითა მისითა მისდა მოქმართა: მაშინ მიხდა მას მეფე-მან ჰატივი, მოჴრედად მისსა ხედავსა აღიუქნა, სისარულითა და განსრულ-ნებით: და დაუქრეს დღესი წამითისანი, მოაწივნეს დღესი ზაფხულისა არიანი, და განდიდნეს მდინარეანი. წარვიდა მეფე მუნით, და მოვიდა არარატსა ქალაქსა, და განსივადებულ იყო კობარო მეფე კვლად შესლუად ხმარისთა: მაშინ დღეს კრთხს განვიდა მეფე ნადირობად, და განქუჭნ თანს ანაკ და მძა მისი, და იპურსეს მახლნი დესულანი ფარულად, საწმინდსა ქუჭსა სტოკედსა, და ჰოეს დარი, მოკლეს მეფე და ივლტოდეს: სოლო დეჴნა უქუჭს მთავართა სომხითისთა, და მოჴსწრეს ვითამე სიდას ზედა, და რომელთამე მოჴსწრეს ფოსსა ზედა, და ახწუდნეს იწროს შინს, და კურდა-რა წარვიდეს, მოკლეს ივინი და მოხრეს ეოკელი ნათესავი მათი, თვსიერ და-შოეს ორნი შვიდნი მათნი, რამელსიცა აღისრეს მამამეჴითა მათთა 2): ერთი შეივლტოდა სახელმწიფოსა ხაბერმსივითა, და იქორე სახელმწიფოსა ხმარისითა:

ვითარცა ესა ხმარისთა მეფესა ქახრეს სახსიანსა, აღივხო სისარულითა და წარმოქმართა ეოკლითა ძალითა მისითა. მოვიდა ჰორველად სომხითს და დიპერს სომხითი, მოხრს და ტუქუ-ტუქო

1) M-ss 2000.
 2) Ce mot manque à T:

ყოველი სათესავი სომქითა მეფისა: სოლო ერთი ძე ვახსაროს მეფისა, მცირე ერმა, შეივლტოდა საზღურთა სხერმსეთისათა ¹⁾, და მუნ ისრდებოდა, რომელსა ერქუა თრდატ: მაშინ ვითარცა დაიპერა სომსითი სპარსთა მყოფემან და შემოვიდა ქართლად, წარვიდა ასფეგურ ქართველთა მეფე ოვსეთს, რათამცა მოამტკის სპარსი ოვსეთით და განსპერსნა ცისე-ქალაქნი: სოლო რა-ეამს შევიდა ოვსეთს, ეწია სიგუდიდი, და მუნ აღესრულა:

ამას ასფეგურს არა ესუა ძე, არამედ ასული ერთი: მაშინ შეკრბეს ყოველნი ერის-თავნი ქართლისანი მცხოვას ქალაქსა, სპარსეთისა თასა, რომელსა ერქუა მაიყან ²⁾: ზრასუა ეწესნ, სავსეთა მწესარებითა, და თქუესნ. „არა ვაუფლოთ გულთა ჩვენთა ზედა მწესარებას, რათა არა მივკვლონ გონება, გარსა ვიძიოთ დონე ტირთა და განსადგელთა ჩვენთა-თვს:“ მაშინ ხოქუა მაიყან სპარსეთს-მან. „უკეთილცა იყო ჩვენ-თანა ძალი ესე-ზომი ³⁾, ჩვენმცა შეესდეთა სპარსთა შეკესწორებო-დით, დამცავსენით თავნი ჩვენნი სიგუდილად და წინა-აღუდეგით ისთ. და თუმიცა დარჩომილ იყო მკვდრი მუფობისა ჩვენისა, ასუ სათესავი მეფეთა ჩვენთა, რომელიმცა დირს იყო მუფობასა, დადუ-გითმიცა ცისე-ქალაქთა შინა, და დამცავსენით თავნი ჩვენნი სეკუდილად, და კვამიმიცა კორცი გაცისა, ვითარცა პირველ მამთა ჩვენთა. არამედ ყმთა მოწვესანდა ესრეთ მოუვლენია, რამეთუ მოვიდა ⁴⁰ სპარსთა-გან დიდი-ივი მეფე სომსითისა, წაღებულ არს სომსითი, რომელსა ეკიდა სამეფოა ჩვენი, და აღუღია პირი თვნი სპარსთა მეფესა შოსთქმად ყოვლისა ქვეყანისა ჩვენისა. არა-ვინ არს ჩვენ-თანა წინა-ადმგომი მისი, და დარჩომილა კერა ჩვენი ობლად, ვითარცა ცხოვარნი უმწვემსონი: აწ ესე არს განზრასუა ჩვენი, რათა მივაგებოთ წინა მეფესა სპარსთასა მორჩილებამა და კითხო-ვით მის-გან ⁴⁾ ძე მისი მეფედ ჩვენდა, და გვედრსით, რათა შეერთოს ცოლად ძესა მისსა ასული ასფეგურისი, მეფისა ჩვენისა: ვაწყოთ ქალისა ამის სათესავიანა სებროთიანთა, და დიდებულთა არშაგუნიანთა, და მეფეთა ჩვენთა ფარსავაზიანთა, და ვითხოვით მის-გან დამჭირვა სჯულსა-ზედა მამთა ჩვენთასა, და არა აღრევა ჩვენ-თანა სპარსთა, და წარჩინებულად ჰერობამა ჩვენი. სუ-რეპტ შეიწესაროს ვედრებამა ესე ჩვენი, და ყოს ესე ყოველი ჩვენ-ზედა: და უკეთუ სჯულსა მამთა ჩვენთასა მივკვლებეს, და ჩვენ-ზედა სპარსთა წარჩინებულ ყოფადეს, და სათესავსა მეფეთა ჩვენთასა მოწვეწმდეს, სიგუდილი უმკობეს არს თათა ჩვენთა-თვს, ვიდრე მონასუა ესე-ვითა-რისამა. დაჯსხენით თავნი ჩვენნი ცისეთა და ქალაქთა, და მოგესწედეთ ყოველნი:“

მაშინ დამოწმეს ყოველნი ერის-თავნი ზრასუას მაიყან სპარსეთისასა, და წარგზავნეს მოციქული წინაშე სპარსთა მეფისა, და მოასხენეს ესე ყოველი, რომელი განზრასნა: სოლო გა-მოვიკითხა სპარსთა მეფე-მან პირველად ქალაქისა მცხეთისა, და უთსრეს სიერცე და სიერძე მისი,

¹⁾ M-ss ავ. სხვდითი ობლტ.

²⁾ M-ss მაიყან; la même leçon se trouvait et a été corrigée par le copiste, dans le M-it T.

³⁾ M-ss ავ. რაბა.

⁴⁾ M-ss ავ. წულგობამა, რათა მოვკვებ.

და მასლობლობა სსწართა და ოკუნთა: და კვალად გამოიკითხა გუბრი ასფუგურის ასულისა, და უთხრეს სათურავობა ნებროთათისა და არსკვიანისა, და ფარსკვიანისა: კვიოლად სთხდა სწახსობა მეფესა, და შეიწუნარა ვედრება ქართულთა, და თუთუთ უგვე გამოაჩინა მცხეთას დასწამად მისა თუხისა მეფედ. რამეთუ ეოკულთა ქალაქთა სომხითისა და ქართლისა, და რანისა და მის კერძისა, უფროდსა და უმეტრესა გამოაჩინა, და მასლობლად წრდილოთა მტერთა, რათა ჰბრძოდას მათ მეუნიოთ, და იპურობდეს ეოკულთა კავკასიათა ¹⁾: აღუხრულა ეოკელი-იგი სათსოკელი ქართულთა, და მისცა ეოკულსა ზედა ფიცი და აღოქმად, და მოვიდა მცხეთას, და მიეცა მათი სწახსებრი, და ეოკელი ერის-თავის ქართლისისი: მაშინ მოიქუწასუ ასული ასფუგურ მეფისა, რომელსა ერქუა აბუშურა, და შეკრთო სწახსობა მეფე-მან ქეს თუხსა, რომელი მუნ-თანა ჰქუა, შუდისა წლისა, საშობი მეკელისა, რომელსა ერქუა სწახსულად მიჭრან, და ქართულად მირან: ესე მირან იგი არს, რომელ-მან უაის სიბერიის თვისისა იცნა ღმერთი დამადებელი, შეიწუნარა სსახრება მოციქულთა, წმიდისა სინოს მიერ, იქმნა აღმსარებელ სამებისა, და თაყუანის-მცემელ ვაჟარისა პატიოსნისა:

კვ. მეოცდამოთხე ²⁾ მეფე: მირინა, მე სწახსობა მეფისა, სოხროთანი: აწ ვასხესო ³⁾, ცსოკრება მირანისი, მისა ქასრე არდამირისი ⁴⁾, სსახსელისა.

§ 1.

41 ვითარცა შეიწუნარა მეფე-მან ქასრე ვედრება ქართულთა, შეკრთო ქეს მისსა მიჭრანს ასული ქართულთა მეფისა, და მისცა მეფედ, და დასწა მცხეთას, მისცა ქართლი, სომხითი, რანი, მოკავანი და ჰერეთი: და იყო მირინა მშინ წლისა შეიდისა, და თანა-ჰქუა დედა მირანისი, და არა დაუტკუა იგი მირანის თანა, რამეთუ უეჭარდა იგი, ვითარცა თავი თუხი, არამედ დაუტკუა მამა-მეუღედ და განსტებულად წარჩინებულად ერთი, რომელსა ერქუა მირვანოზ, და დაუტკუა ორმოტი ათასი მეკლარი სწახსი, რჩეული, და არა დასხსა ქართლისა საფუჯართა სწახსნი-იგი, ფიცისა მის-თუხს, რომელ ფურცულად იყო ქართველთად, არამედ დასხსა ჰერეთს და მოკავანს, და სომხითას: სოლო უბრანა მირვანოზს რათა სწახსობა-მათგანა შეიდი ათასი რჩეული მეკლარი ეოკულად ქალაქსა შინა იპურან მცხედლად მის მისისა: და ესრეთ დაეზავა ქართველთა, რათა კარნი და ციხენი და ქალაქნი ეოკელი იპურნეს ლაშქრითა სწახსითა: და სსწა სიმძვალე სწახსობა არა იყოს ქვეყანასა შინა ქართლისასა აღრულად, „და იყოს შული ესე სემი ორსვე სჯულსა-ყედა, მამათ სვეთა ცეცხლის-მსახურებასა, და თქუწითა კეწოასა.“ რამეთუ პირველვე ამასცა ზედა მოკვცა ფიცი:

¹⁾ M-ss კავკასიათა.

²⁾ M-ss ოც დამოთხე.

³⁾ M-ss ვასხესო.

და წარვიდა ქასრე მეფე, წარუსუნა და დაიძირილხს უოკელი ხევი გავკაცინათნი, და დასხსა უოკელ-ჯან მოვარნი, და უბრძანა მთ უოკელთა, რათა იფუნეს მორხილ მის მისისა მირიანის: და უბრძანა მირიანს, მესა აზხსა, და მამა-მძეჱმეს მისსა მირვანოსს, რათა ბრძოლიან საზაროა, და წარვიდა თუთ სზარსთვად: ხოლო ამს მირვანოს ჭმატა უოკელთა ხიმბერუთა ქართლისათა და უმეტეს უოკელთა მოამტკიცეს ზღუდენი სეკრესისა ქალაქისანი: აღიზარდა მირიანს მსახურებასა შანს შვილთა-მთ კერპოსასა და რეცხლისასა. ხოლო შეიჭურნა ქართველნი და დივიწყს ენა სზარსული, ხოლო დაიხწავდა ენა ქართული. და ჭმატა შეიჭობა კერპოსა და ბომიანთა, კეთილად იპურნა ქურუმნი ¹⁾ კერპოსანი, და უოკელთა შეეგთა ქართლისთა უმეტეს აღასრულებდა მსახურებას-მას კერპოსას, და შეამყო საფლავი ფარსავაზისა: ესე უოკელი ქართველთა სთისიუბისა-თჳს ქმნა. კეთილად იპურნა ქართველნი, ნიჭითა და უოკელთავე დიდებითა, და შეიჭურნა იგი უოკელთა ქართველთა უმეტეს უოკელთა. შეეგთასა. და მიეფობდა ესრეთ მირიანს, მტკითით-განს, ქართლს, სომხითს, რანს, ჭერეთს, მოკავსს და ეტრისს:

ვითარ იქმნა მირიან ათ-სუთ-მეტისა წლისა, მოუკუნდა ცოლი, ასული ქართველთა მეფისაჲ, და ამას-ზედა დაესრულა ქართლს შინა მეფობა და დედოფლობა ფარსავაზისთა მეფეთა: შექუხილეს უოკელნი ქართველნი სიკუდილსა-ზედა დედოფლისა მათისა, არამედ დადგრეს ურო-გულეპასა ზედა მირიანისსა: არცა ძალ-ადრუა და არცაღა-ვიც იყო ფარსავაზისთა ნათესავი, რომელიმცა დირს ქმნილ იყო მეფობასა ქართველთასა, და ესრეთ შეიტკებეს ამის მიწყინება-თჳს მეფობაჲ მირიანისნი: ხოლო მირიანს მეფე-მან უმეტეს ჭმატა კეთილსა ქართველთასა, და მოიუწუნა ცოლი საბერძნეთით, ჰონტკოათ, ასული ულიოტარისნი, სასულით ნანა: იყო ბრძოლად საზაროა, და მარადის ჭირმო-დის. ოდესმე გადაგან ²⁾ მირიანს დეკნი, და მთ გამოიუწინან საზარნი. მიეგების ჭერეთს ანუ მოკავსს, და მუნ ეწევს. ოდესმე გამოიუწინან დურმუკოსა და დიდოთს, მაშინ ეწევს და კერ-ოდეს სძლეოს საზაროა, არამედ უოკელადვე მირიანს სძლიოს, და ესრეთ მრავალ-გზის გარდაიხსნა ბრძოლასა საზაროა:

და უფროსი დაშქრობა მისი იყვის დარუბანდს, რამეთუ მოვიდინა საზარნი, და მოადგინა დარუბანდსა, რათამცა წარდიეს და განაღეს კარი ფართოა, და მიწნიმცა იწევს გასლტუ სზარსთა ზედა. ხოლო ოდეს მოვიდინა საზარნი დარუბანდს, მაშინ წარვიდის მირიანს შველად დარუბანდისა: ოდესმე უჭომროდ მიჭირდინა საზაროა, და ოდესმე ბრძოლით აოტრისნი: ხოლო ვითარ იქმნა მირიანს წლისა ორ-მეტისა, მაშინ მოუკუნდა მამა მისი, სზარსთა მეფე, და დაჟდა მეფედ სზარსეთს მძა მირიანისნი უმრწემესი, რომელსა ერქუა ბარტამ: ვითარცა ესმა მირიანს, მოუწოდა უოკელთა სზარს მისსა, შეიკრინისა და წარუბართა ბელადს, რათამცა დაჟდა ხუდართა მამისა მი-

¹⁾ De l'arménien *pou-pou*, prêtre des idoles.

²⁾ M-ss *გარდგობის*; T *გარდგობის*, j'ai toujours fait disparaître ce α médial, comme dans *გარდგობის* précédemment, parceque ce α est complètement inutile.

ხისათა: მისინ ძმა-მსნა 1) მის-მის შეკერბნა ხვანი ურცხუნნი, და მიეკება ბრძოლად, სკეს-ძის ხახიბისხა: და ვითარცა ისილეს მოხუცებულთა და მარხაზნთა ხვარსეთისთა ვითარმედ მახვლი დაეკვიბს ურთიერთსა, აღდგეს მათ შორის მოციქულად და ბჭედ, და დასჯერდეს ორნივე მუფენი ბჭობასა მათსა და დახსდეს ბჭედ:

მირიან ატყოდა ხარზლად. „პირ-მშოა შვილი ვარ მე მამისა ჩემისა, და საყუდისწულად ებოძინე 2) ქუჭყინისი უცხონი მკლავითა წარსმულნი, და მუნი დღენი ჩემნი უოკელისი დამიყოფიან ბრძოლასა შინა ხაზართასა, და მრავალგნის ხეხსლითა ჩემითა დამიგავს ხვარსეთი ხაზართა-გან. ამისათვის ჩემი არს საყდარი მამისა ჩემისა:“ ხოლო ბარკამ ატყოდა ამა-ზედა 3) „ოჲმე პირ-მშოა არს იგი, არამედ ნაშობი არს მსველიხამ და ნაშობას მკველიხასა უყოფის ზუჭედ, რომელ მას მისჭჭდრია სამეფონი:“ ხოლო მე ნაშობი ვარ ჭინდლთა მუფენსა სხულისა, ხვარსთა დედოფ-ლისამა, და მოვიხმუნია ანდერძი მამისა ჩემისამა, და მოვიხსნავს რომელ კელითა მისითა დამადგა გურგისი თავსა ჩემსა:“ ხოლო მათ განბჭეს და მისცეს მუფობამ ხვარსეთისა ბარკამს. ხოლო მი-რისის გულის-ხადებულად მისცეს ბარკამის-გან ჯახირეთი და შამისა ნახკვარი და ადარბადაკანი, ეხე უოკელი ქართლსა, ხომითისა, რანსა. ჭერეთს და მოაკასისა ზედა მოურთეს: და წარმოვიდა მირიანს, ხოლო მირიანს ვიდრეა ვერეთ იყო მუნი კარდმოვლეს ოკხთა ფერომ და კავრია და გან-ჭერუნეს ქართლი: ხოლო მირიანს კარეს-გარე კარდავიდა ოკხეთს, მოტყუნეს ოკხეთი და მოწყა ხაზართამდე, და კარდამოვლო გზა დგაღეთისა, და მოვიდა შინა:

და შემდგომად ამისხს რა-ოღონთაიე წელიწადთა, ჩუჭულეების-ებრ მოვიდეს ხაზარნი ბრძო-ლად დარუბანდისა: ხოლო მირიანს წარვიდა შუჭლად დარუბანდისა, და ვიდრე იგი მუნი ჟეო წყოზად ხაზართა, მისინ უჭუჭ მუფე გუთთა, ხვითა ურცხუნთა, შვიდა ხაბერძინეთს: ხოლო, მუფე 43 ბერძინთადა შეკრბა ხვითა მისთა და წინა-აღუდგა. მისინ მუფე-მანს გუთთა-მან სთხოვა თავის-თავ ბრძოლად კეისარსა. ვერ ძალ-იდეს კეისარსა 4) ბრძოლად მისი: ხოლო იყო მე კოხაროს ხომეისთა მუფენსა, ხასელით ორდაც, რომელი ვახსენეთ ჩემთა, აღსრდილ იყო ხაბერძინეთს, და იყო იგი გოღათით. მას ჟამსა შინა იყო იგი ხვასათანა ბერძინთასა, იგი გამოსაჩიეს უოკელთა: ხვითა ბერძინთა, და შემოსეს იგი შესამოსლითა და საჭურველითა კეისარისათა, და კეისარის ხასედ გა-უგზავნეს ბრძოლად გუთთა მუფენსა: გამოვიდა მუნით გუთთა მუფე 5), და მიეტყუნეს ურთი-

1) T. მ. 26.

2) M-სს ზეპანეს.

3) T. მ. 26. ა. 3.

4) Au lieu de répéter ce mot, les M-ss mettent au commencement de la phrase le mot რომელია პარკა, ce qui est une tournure plus recherchée; des variantes de ce genre avaient lieu précédemment, dans les endroits où le M-ii T répète პარკა, ოკხეთის, j'ai préféré, comme indice d'une simplicité antique, ce système de répétitions à l'emploi du pronom უა.

5) Cette répétition est remplacée en T, par რა-ოღონთაიე.

ერთას¹⁾ ბრძოლად. სძლო თრდატ და კელად შეიპყრა, და იოტეს ბანაკი გუთოს: სოლო კეისრ-მან მისცნა სპანი თრდატს, და გამოკავსა სომხითს, მამულსა მისსა: გამოკადეს სომხათს და განაახსნეს სპანი ერის-თავანი მირიანისნი: მაშინ მირიან შეიქცა წყობისაგან სახარათსა, და მოი-უწყნა სპარსეთით თუხი მისი, სათესუვი მეფეიანად, სასელეთი ფეროზ. მან მოიტანა თანა²⁾ სპაჲ დიდი. და ამას ფეროზს მისცა მირიან ასული თუხი ცოლად, და ქვეყანა სუნდით-იგან ბარდავდეჲ, მტკუპარსა ორივე კერძი, და დაადგინა იგი მუნ ერის-თავად. და სხუეცა ძალი მოირთო სპარსე-თით, უწყუო ბრძოლად თრდატს: სოლო ოდეს მოირთის ძალი თრდატ საბერძნეთით და მომართის მირიანს. და მას ვერ ძალუდგვის წინა-ღაგომად. განსამგონის ცისენი და ქალაქნი, და მოკლის თრდატ ქვეყანად მისი. და ოდენსე განსლიერდის მირიან სპარსეთით, ვერ წინა-აღუდგვის თრდატ, შოუღის სომხითი: ესრეთ დაუცხრომელად იუვის შუგითი მათ შორის წელთა მსავალთა, და არა-ვინ იპოვა ოდეს სპარსთა შორის მარტოდ მბრძოლი თრდატისნი. და სასელოვან იქმნა იგი ეო-გელსა ქუჩუანასა, და სძლო ეოვლადვე მბრძოლთა მისთა, ვითარცა წერილ არს ჰამაკვი მისი ცხო-ვრებასა სომეხთასა:

შემდგომად ამისა მეფე იქმნა სპარსეთს ძმის-წული მირიანისი, ძე ბარტამისი. ³⁾ მოუკლი-ნა მირიანს მოციქული და ჰქუქუა, „როთა შეკვრბოუ და გარდავლოთ სომხითი, და შეკედეთ საბერძნეთად:“ მაშინ გამოვიდა სპარსთა მეფე, და მიეგება მირიანს, და შეკრბა სიმრავლე ურიცხუ, ვითარცა თივანი ველთანი და ფურცელნი სეთანი სიმრავლითა: გარდავლეს სომხითი, ვერ წინა-აღუდგა თრდატ, არამედ განსამგონა ცისე-ქალაქნი და წარტყუწეს სომხითი, და შეკედეს საბერ-ძნეთად, და ვერ წინა-აღუდგა მათ ბერძენთა მეფე კოსტანტინე, შთავარდა მწუსარებას დიდსა. იწყეს ტყუწნად საბერძნეთისა: მაშინ არწმუნეს მეფეს კოსტანტინეს კაცთა ღუთის-მსახურთა, და ჰქუქუწეს. „ისილე საკვრელებე ქრისტესნი და ძლევაჲ მტერთაჲ მოსხუთა მისთაგან, ვითარ ეოკელნი მოსავნი ქრისტესნი, წარმდუანებითა ჟურისათა, სძლევენ მტერთა მათთა:“ სოლო კოს-ტანტინე მეფე-მან ირწმუნა მათ, ვითარცა წერილ არს ესე განცხადებულად ცხოვრებას ბერძენ-თასა. სათუღს-ილო კოსტანტინე და წარმოიღუჴანა სახე ჟურისის, და ეწუო მტერთა სპარსთა-მათ ურიცხუთა, სპითა მგირითა, და ძალითა ქრისტესითა აოტა ბანაკი მათი, და მოსრა სიმრავლე მათი: ივლტოდეს ორნი-იგი ძმანი, მგირეღითაჲ მკედრითა, და მიუდგა უკანა კოსტანტინე, და შეკიდა სახელწართა მათთა: სპარსთა მეფე შეკიდა სპარსეთად, მყოტი. სოლო მირიან დადგა ქართლად 44 და განამაგრნა ცისე-ქალაქნი. უღონო იქმნა მირიან და შეეშინა შემდგომად ოტუბისა ქართლით, რამეოუ აღწუწნდიდ იუწუნეს წყობასა შისა ეოკელნი წარწინებულნი მისნი, სპარსნი და ქართუწნდნი: წარტყუწნისა მოციქულინი წინაშე კოსტანტინე მეფისა და ითხოვა მის-გან მშვიდობა, და აღუ-

¹⁾ ურთიერთობა. M-68; le mot suivant est omis, ibid.

²⁾ M-66 ოქტობრისა.

³⁾ M-68 აქ. რამდენიმე.

ქუ მას მსასურებამ და მოწუჭდაა სმარსთა: ხონდა კოსტანტინეს, რამეთუ შიში აქუნდა კვა-
ლად სმარსთა მეფისა-გან, და შემწეობისა-თხ დაუზავა მირიანს. აღიღო შჯლი მირიანისი მკე-
ვლად, რომელსა ერქუა ბაქარ, და დამოყურნა თრდატ და მირიან, და ამისაილნს. მოსტა თრდატ
ასული მიხი, რომელსა ერქუა ხალომე, მესა მირიანისსა ცოლად, რომელსა ერქუა რეე: უჩინს
საზღვარი ესრეთ. რომელთა ქუჭყანათა მდინარენი დიან სამსრით, მიერთიან რახსსა, ესე ქუჭყა-
ნანი თრდატის კერძად დაყარნა, და რომლის ქვეყანისა მდინარენი ჩრდილოთ დიან, და მიერთიან
მტკაჭარსა, მირიანის კერძად დაყარნა, და შუამდგომელ ქმნა მათ და წარვიდა: მეფობდა მი-
რიან ქართლს, რასს, ქუტეთს და მოკავსს, და აქუნდა კერისიგა, კერის-წულაძე, და მისტა მესა
მისსა რეეს საუფლისწულოდ კასეთი და კუსეთი, და დასვა იგი უჯარმოს, რეე და ცოლი მიხი
ხალომე, ასული თრდატისი, და ცხონდებოდეს უჯარმოს: ხოლო ფეროზს, ხიძესა მირიანისსა,
აქუნდა ქუჭყანს რომელი ზემოთ ვასსენეთ მიგეშულად მირიანის-გან, და იყო მუნ ერის-თავად:
მას უამს შინს მოსრულ იყო წმიდად და ნეტარი დედა და კმბაზი ჩვენი ნინო, და დაეუო მესე-
იას მინს სამი წელი, და განაცხადა ქადაგება ქრისტეს სჯულისა, და იქმოდა კურსებასა თვნიერ
წამლისა, და სმამაძლად იწუო ქადაგებად ქრისტეს სჯულისა ჰუმარიტისა, ქრისტეს დემოთისა
სკვირისა: (ოდეჲს ქართლი მოაქცია წმიდა-მან ნინო ქრისტეს ამაღლებით-გან გარდასრულ-იუქნეს
წელსი სამ ახ ოც და ათ-ერთ-მეტნი: ¹⁾)

§ 2.

მოცეკვად მირიან მეფისაჲ და ეოვლისა ქართლისაჲ, წმიდისა და
ნეტარისა დედისა ჩუჭნისა ნინო მოციქულისა მიერ:

პირველად ვასსენოთ ცხოვრებამ წმიდისა და ნეტარისა დედისა ჩვენი და ეოვლისა
ქართლისა განმანთლებულისა ნინო მოციქულისაჲ, რომლისა-თხ მანვე ნეტარ-მან მოგვიტოსნა,
უამს აღსრულების მიხისა. რომელი აღწერა მორწმუნე-მან დედოფალ-მან ხალომე, უჯარმო-
ელ-მან ²⁾, მის ცოლ-მან მირიან მეფისა-მან, ასულ-მან თრდატ ხოქსთ მეფისა-მან:

და იყო მათ უამთა შინს ოდეჲს წმიდა გიორგი კაბადუკელი იწამა ქრისტეს-თხს, იყო კაბა-
დუკიამთ ქადაქით კაცი ვინმე მთავარი, შეხაბამი მოსა დუითისა, სასულიოთ საბილოს: და ესე წარ-
კადა ჰრომედ წინაშე მეფისა მახიმინესა, მსახურებად და სიჭინა მოღებად მოხ-გან: და მათუკ

¹⁾ M. R. აღმეცნო.

²⁾ T უჯარმელ-მან; mais comme ce M-it porte plusieurs fois უჯარმ., la leçon que j'adopte est plus régu-
lière.

დღვთა შინა კაცი ვინმე იყო კოლასტრას შინა, და ესხნეს მას ორ შვილ, ძე და ასული. და სს-
სული მის მიხისა იბუნალი, სოლო ასულისა-მის სოხანა ¹⁾: აღესრულეს ქმარი და ცოლი-იგი, ²⁾
და დასნეს ³⁾ და-მანია ობლად: აღდგეს და წარვიდეს ქალაქად წმიდად იერუსალიმად. იმედ ჰქუენს
იმედი-იგი ეოკელთა ქრისტესნეთა წმიდაა აღდგომაჲ ⁴⁾, და მივედრნეს მუ: ესე მძაჲ იობუნალი
შიქთხვაჲ დეკტალარობასა, სოლო და-იგი მისი სოხანა ჰმასხურებდა ნიფორს სარ ბეილქმელს:

სოლო ესე ჰაბუგი კაბადუგელი, სასელით საბულონ, რომელი ვასსენიო, მიიწია ჰრომედ,
წინაშე მეფისა, და აღდგომილ იუქუნს მას ეამს ბრანენი ბრძოლად ჰრომთ, ეელსა ზუდა ჰატა-
ლანისას. მისცა უფალ-მან ძალი 'ზაბილონს, ჰაბუგსა-მას კაბადუგელსა, და ქმნა წინა-აღდგომაჲ
მტერთა-მათ უზომოჲ, და იოტნა ბრანენი და შეიპერა მუვე ბრანჯთაჲ, და ეოკელნი-იგი მთა-
ვარნი მათნი, და მიიყუნა იგინი წინაშე მეფისა. სოლო მუვე-მას განაწესა სიკუდილი მათი: მა-
შინ იწვეს ტრილად ბრანჯთა-მათ, და ევედრებოდეს ზაბილონს. „მოკვერე პირველად სჯულთ
შენი, და შეგვიყუნენ ტაძარსა ღვთისა თქუენისასა. მაშინ იყენ სიკუდილი ჩენი, რამეთუ შენ-
მიერ შეპერობილ ვართ და შენვე ჰვაჲ ესე ჩვენ-ზედა, და უბრლო იქენ სისხლისა ჩვენისაგან,
ასოვანო:“ სოლო ზაბილონს ვითარცა ესაჲ ესე, იწრაფლ მივიდა იდუმალ ჰატრაქისა, თარულად
მეფისა, აუწესა ეოკელი: სოლო ჰატრაქ-მან მისცა ნათელი ხელსა ქუენს ზაბილონისსა, და შე-
იყუნეს ტაძარსა ღვთისასა, აზიარნეს საიდუმლოსა კორცსა და სისხლსა ქრისტესისა და უჩუენ-
ნეს დიდებანი-იგი მოციქულთანი. და დილეულად აღრე აღდგეს ბრანენი-იგი და შეიბოსეს სამოხე-
ლი სამეგრლო, განვიდეს ადგილსა-მას კაცის საკლავსა; სასისხლესა, ლოცვდეს და ჰმადლობდეს
ღმერთსა, ნათლის-ღებისათჲს, და იტყოდეს. „ჩვენ სიკუდილსა შინა უკუდავის ვართ. რამეთუ
ღმრს გვექნა ღმერთ-მან ესე-ვითარსა დიდებასა, მიღებად საცაღლსა-მას დაუღუკუნელსა, კორცსა
და სისხლსა ქრისტეს მისა ღვთისა უკუდავისასა, რომელ უძალდეს არს ეოკელთა მათთა, და
უქუესკვლეს ეოკელთა უფსკრულთა, რომელ-იგი არს ვურთსუფლ ევინისადი ⁵⁾: სოლო ვა (ვაჲ?)
მშობელთა ჩვენთა, ნაყოფთა სამწარისათა და მკვიდრთა ბნელისათა:“ და სმობდენ. „მოკვედნი
მესრმდე და აღხუენ თავსნი ჩვენსი ჩვენ-გან:“

ამს-რამ იტყოდენ იგინი, სედივად ზაბილონ, აღიძრა გონებითა და სტიროდა იწარედ.
რამეთუ ვითარცა ცსოვართა თავსი მათნი კლუდა წარბერეს, და ვითარცა კრავთა შულოთ მითთა
სწყალობდეს: მაშინ მოწყაუე ქმისული ზაბილონ მათ-ზედა შევიდა მეფისა და გამათისოვნა მეფი-
სა-გან სამეგრლოდ შეკაზმულნი, და ⁵⁾ მიმადლნა მეფე-მან და ჰრქუა. „მიმინიჭებია იგინი შენდა,

¹⁾ M-ss მას სოხანა.

²⁾ M-ss აღესრულეს.

³⁾ M-ss, ce mot et le précédent manquent.

⁴⁾ T უმე.

⁵⁾ M-ss რომელიცა.

და რამდენ გინებავს უკვე მათ:“ მამის საბილონ განუტყვენს. სოლო ივინი კვედრებოდეს საბილონს, რათა წარუტყნეს ქვეყნას მათსა, და მისცეს სხუელი ქრისტესი, სათლის-ღება წყლითა, ეოკელსა ერსა მათსა: სოლო მან იხმინა კვედრება მათი, და მოითხოვა მღუღელი პატრიარქისა-გან: 46 და ბრძანება მოიღო ¹⁾, სხუთს მიზეზითა რომლითაჲმე, მეფისა-გან, და წარვიდა მათ-თანა: და ვითარ მიქაელს დღისა ერთისა საგაღსა, მოვიდა წინა ჰამბავი, ვითარმედ მეფე ცოცხალი მოვალს, და ეოკელნი მთავარნი მის-თანა: შეიძინეს ათნი საერისთონი. სო ზამოა, სო ზაა, გასილაჲა ²⁾, სონებუაჲ, სისიგირაჲა ³⁾, ზაჲა, ზაგა, ზარდაა, ზამრად და თომინი, და სამეფო: მაეკებოდეს ესე ეოკელნი მდინარეს ზედა დიდსა და ღრმასა. დაჲეს მეფე-მან ერთ-იგი წყალსა იმიერ და ამიერ და აეროსეს წყალი-იგი, და შოსად ეოკელი-იგი ერი, და განიბანეს, და აღმოსდეს აღმოსა-ფალს ერთსა, და დასდეს მღუღელი ეოკელსა-მან ერსა კელს, და იყო მუნ ათ დღე, და აზი-არსა საიდუმლოსა ქრისტესსა ერი ეოკელი, დაუტყნა მღუღელნი, განუწესა წესი ეოკელი: და ამისსა შედგომად მისცა მშვიდობა ეოკელთა და წარვიდა, სიჭითა დიდითა, ჰრომედ, და გან-
 'ხრასა გონებას თუხსა. „წარვიდე იერუსალიმად, და კისხურო სიჭი ესე ჩემი ⁴⁾ ადგილთა დვით-
 სითა:“ წარვიდა ზაბულან, და განუყო ეოკელი-იგი მონაგები გლასკათა: და პირველ სსენებულთა
 იგი დეეტალრი პატრიარქს უღეს იყო, და ფრიად დაიეგობრნეს ურთიერთსა ⁵⁾ საბილონ და
 პატრიარქი: ჰრქუა სარა ნიაფორ-მან პატრიარქს ⁶⁾. „ესე საბილონ მამად და ემბაზი ⁷⁾ ბრასკათაჲ,
 ცდი სრული დვით-მოშეშებითა და ხიბრებითა, მიეც უმეჭ დაა შენი სოხანს ცოლად მისსა:“
 და ხინდა წმიდასა პატრიარქსა, და მისცა სოხანს ცოლად, და წარვიდა თუხად ქალაქად კოლასტრად:
 ესე წმიდა ნინო, მოადუარი ქართლისა, მათუგან იშუა ოდენ მსოლოდ, თუნიერ სსესა შვილისა
 და აღზარდა დედა-მან მის-მან სოხანს მსახურებას შინა გლასკათას: და ვითარ იქმნა ნინო
 ათ-ორ-შეტისა წლისა, მშობელთა მისთა განვიდეს ეოკელი მონაგები მათი, და წარვიდეს იერუ-
 სალიმად:

მამის საბილონ-დაიწერა ვუფარი პატრიარქისა-გან და ივინა ცოლისა-გან მისისა, შეიტკობო
 ძკრდეს თუხსა ასული თუხი წმიდა ნინო, და დაღუარსა ვითარცა წყარონი ცრემლნი თუღლთა-
 გან ჰინას მისსა ⁸⁾, და ჰრქუა. „შენ მსოლო ასული ჩემო, ესე-რ დაგიტკობ ობლად ჩემ-გან,

¹⁾ T მოლო.

²⁾ Mon M-it კარდალა.

³⁾ Ibid. სსენებულთა.

⁴⁾ M-ss სსეთა მო.

⁵⁾ M-ss ფლოკონსაჲ T écrit habituellement ფლოკონსა, qui vaut mieux: je laisse l'autre leçon, comme marquant la transition entre les deux.

⁶⁾ Mes M-ss écrivent toujours პატრიარქი.

⁷⁾ T სსენა. qui est tout-à-fait inadmissible et insignifiant.

⁸⁾ T ჰინას მისსა.

და მიგითუღუ შენ მამას ზეცოას, უაკველია მხრდელს დიეროს, რამეთუ იგი არს მამა ი-
ზოლოთა და მსაკული ქურბითა. და ხუკეშინიან შენ, შვლა ხეო: შენ სოლო მარამ ძაგა-
ლინელისა შური აღიდე, ქრისტეს სიუწარულისა-თვს, და დთა-მით დაზარებთა. და თუ კერეთ
შეიუწარო იგი, ვითარცა მთ, მან კერეთვე მოკცეს შენ უოკელივე რაფა სთხოვა.“ დაუტყვა
ამბორის-ყოფადა სუჟუნომ და წარვიდა წიად იარღანეს, კატო-მთო-თანს ვეღუთა, სდა უო-
ფადა მიხი უჟუის უოკელისა დამბადებელ-მან დმერთ-მან: სოლო დედა მიხი მიხტა პატრიაქ-მან მსხუ-
რებად გლასაკთა დედითა: და წმიდაა ნინო მსახურებად ნაიფორსა, სომეხსა დვინელსა, ორ წელ,
და ჭკითხვად უოკელად ვნებთა-მთ ქრისტესთა, ჭუწარ-ცმისა, დაივლეს და აღდგომისა ძალსა, და
სამოსლისა მიხისა, ტილოთა და ხუნდარისსა, მიწეებით უოკელსა: რამეთუ არა-უინ ეო- 47
ფილ იეო, და არცა იეო შორის იელესადიმს სწორ მიხსა მეწიერებით: სჯელისა, ძველსა და
ასლას უოკელსავე ზედ-მიწეებით: სოლო იწუო მან ¹⁾ უწეებად მიხსა და ჭრქვა: „სიკადე, შვი-
ლო ხეო, ძალსა ლომისა ძუისსა, რომელი იხასიან ²⁾ უაკველია-სედა ოთს-ფერეთა, გინა ვი-
თარცა არწივი დედადი, რომელი აღვიდის სიძალესა ჭურთას უფრას მამლისა, და უოკელი სმელეთი
გუგასა თუბლისა მიხისსა, მგირისა მარგალიტისა სწორად შეიყენის, განსილისა და განიცდის ს-
ჭმელი მიხი ცუტხლებერ, და რაა იხასის, მიუტკენის ფრონი და მიეტკეის მს-ხედა. კერეთ იეოს
ცნობურება შენი: აწ ვიწუო და გითხრას უოკელივე: ოდეს იხილეს დმერთი-იგი უკუდავი კატო
მოკუდავთა ქვეყანასა ზედა, რომელი მოხრულ იეო მოწოდებად წარმართთა, ვითარცა თვთ ინება
სხსნადა სოფლისადა, იწუო კეთილისა უოფად ჭურითა, მეწადართა აღდგინებად, ბრმათა აღსილვად,
სჩეულთა განკურნებად: ესე შეიშურებს და შეიზრახნეს, და წარავლისეს სტრატოტნი უოკელსა
ქუჭყანასა. სწრაფით მოხლუნად ჭურითა, და ჭრქვებს, რამეთუ „ესე-რა წარესწმდებით. მოკედით
და შემოკერბეთ უოკელნი:“ მოიწინეს უოკელით ქუჭყანით კაცის მრავალ ³⁾ რაცსენი, სწავლულნი
სჯელსა მოხესსა, რომელნი-იგი ანტაკრად ⁴⁾ წინა-აღუდეკეს სულსა წმიდასა ანტაკრად, რაა-იგი
ჟერ-იეო უოფად ქუჭყანასა, მთ აღასრულეს, ჭურახს-აღვეს და სამოსელსა ზედა მიხსა წილ-ივადეს,
და სუდა წილთა სრდილოელთა მესეთელთა მოქალაქეთა კურთი-იგი უკურავი: სოლო დაივლეს ⁵⁾
იეო და დაჭრალეს საფლავი მიხი, არამედ იგი აღდგა, ვითარცა სთქვა პირველად, და ტლადას-
იგი ჭპოენეს საფლავსა შინა და შემდგომად რაოდენთამე ემით, მივადეს სელთა ლეჟა მსარ-
ბლისათა, და დასსნა იგინი სდაცა თვთ იგინ: სოლო სუდარი არს იპოვა, არამედ სთქვებს ვიომე.

¹⁾ T omet ce mot.

²⁾ T ანტაკრ.

³⁾ T omet ce mot.

⁴⁾ C'est le grec *ἀντακρος*, directement, à l'opposite. Soulikhan-Saba explique ce mot par l'arménien სუკარსოც, *խսսպարսնց*, qui en est l'équivalent imparfait.

⁵⁾ M-ss aj. 4.

შეტრუს-ოჯ ვითარმედ, „სელა-წიფთა აღხუმალო და აქუხ მასო.“ არამედ განცხადებულად არა კვთისრებს: სოლო ჭუჭინი ამსვე ქალაქსა შინა დამარსულ არაბს, არამედ ადგილი მათი არა-ვის ირის: ოდეს ისეობს ღმერთ-მან, გამომჩნდეს ივინიტა: „ვითარცა ესმა ესე უოკელი წმიდასა ნინოსს ნიაფორის-გას, მისცა კურთხევაა და მადლი ღმერთსა, და კვალად ჰკითხა. „სადა არს ჩრდილოსა-იგი ქუჭყასა სადა არს სამოსელი-იგი უფლისა ჩვეინის.“ ჰრქუა ნიაფორ-მან: „ქალაქი მცხეთა, ქუჭყასაა ქართლისაჲ, სომხითისა მთიულეთი, არს საწარმართოჲ, რამეთუ ეპისა ამას უეივითა ხაკელაწიფთო. შექმნილ არს იგი:“

სოლო მთ დღეოს შინა მოვილა დედა-კაცა ვინმე ევესოთ ¹⁾, თაყუნის-ცემად წმიდისა აღდგომისა; და ჰკითხდა დედა-კაცსა-მას ნიაფორი ვითარმედ „ელენე დედოფალი ჭურთცა ეკე-ვითარსა ცთომასა და ბიულსა შინა არსა:“ სოლო მან ჰრქუა ესრეთ, ვითარმედ „ეგრ მკვლელი მათი, და მსლობელი. გასწრასტესა მათსა უოკელსა, ცხადსა და დაფარულსა, და უწეი ²⁾ მე მისი, რამე-
48 თუ აქუხ მას დიდი წადიერებაჲ ქრისტეს სველისა და ნათლის-ღებისათჳს:“ სოლო ესმა-რა ესე დედა-კაცასა მის-გან წმიდასა ნინოსს, ჰრქუა ნიაფორსა ესრეთ, ვითარმედ „წარმოგზავნე მე და მივიდე დედოფლისა ელენესა, ნუ-უგუჭნ მთკვალა სიტყვს-გებად ქრისტეს-ოჯს წინაშე მისსა:“ სოლო ნიაფორ-მან აუწუა ჰატრიაქსა წადიერებაჲ ესე და სპექე ნინოსი. მამინ ჰატრიაქ-მან, დედის მამან მის-მან ³⁾, მოუწოდა წმიდასა ამას ნინოსს, დის-წულსა თჳსსა, და დაადგინა იგი აღსაკლასა წმიდისა საგურთხეველისასა, და დასნა გელნი მისნი წმიდანნი მხართა ზედა მისთა, სულთ-თაქუნსა ცად მიმართ, სიღრმით გულისა მისისათა, და ჰსთქუა: „უფალო ღმერთო საუკუნე-თაო, კვლთა შენთა შეკვერდებ ობოლსა ამას შულსა დისა ჩემისასა, და წარკავლინებ ქადაგებად ღუთაიებისა შენისა, რათა ასაროს აღდგომაჲ შენი: სადაცა ხათრო იუოს სრბამ მისი, ექმენ, ქრისტე ღმერთო, ამას თანა-მოგზაურ, ნათ-სადგურ, მოძღუარ, ენა-მეცნიერ, ვითარცა უწინარეს ამისსა მოშითა სასელისა შენისათა:“

და უქმისა დედისა-გან თჳსისა ამბორის-ყოფითა განშორებისათა, და გამოსასა ⁴⁾ მას-ზე-და სასწაული ჭუჭინისა, და ესრეთ ლოცვთა ღვთისა მიმართ და გურთხევითა განუტკვა: და წარ-მართა წმიდაჲ ნინო დედა-კაცისა-მის-თანა ევესოთ მოსრულისა, და ვითარ მიიწიენეს სამე-ფოსა ჰრომს სასილ დედა-კაცისა, რომელსა-იგი თანა-მოგზაურ ექმნა, ისილეს მუნ დედოფალი ვინმე და ტომი მეუფოს, სასელით რიფსიჲ, და დედა-ამჟამე მისი გაიანე, რომელნი-ესე იუოგო-დეს მოსასტერსა შინა ქალ-წულთასა, და ჰსუროდათ ⁵⁾ ქრისტეს-ოჯს, და მოძლიადე იუქეს

¹⁾ T ანხორ.

²⁾ M-66 აწეუ.

³⁾ T სოლო დედის მამან.

⁴⁾ T ეპოსისა.

⁵⁾ T მურთად.

იელუსლიმით ნათლის-ღებას: მაშინ დედა-კაც-მან მის წარუდგინა წმიდა ნინო, და აუწყა საქმე მისი დედოფალს რიფსიძეს, რომელი-იგი იხილა-რამე ქრისტეს მოუწერ-მან რიფსიძე, ხისარ-ულით შეიტკბო და შეიწქნარა სასიღ თვხად, წინაჲ შიხსა, წმიდა ნინო კლათა-გან მას დედა-კაცისა თანა-მოგზაურისა: და ესრეთ იყოფოდა-რამე მის-თანა წმიდა ნინო, მასვე შინა წელი-წაღს ნათელ-აიო რიფსიძე, რომლისა-თვს იგი სურველ იყო, მის-თანა გაიანჯა დედა-მეუქა-მან და სხუთა-მით სასიღეულოა მისთა, რიცხვთა ორ-მეოც და ათთა სულთა, სელსა შინა წმიდისა ნინოსა, და იყოფოდეს მოსასტერსა შინა თვხსა, და მათ-თანა წმიდა ნინო, ორ წელ:

მთ დღეთა შინა წარავლინს კეისარ-მან ძიებად ქალისა ქმნულ-კეთილისა და შუჭნიერისა, რათამცა უზოკეს ღირსი ცოლად მისხს. და ვითარ მოიწიენეს მესიურელი-იგი მოსასტერს ქალ-წულთასა და იხილეს, და განიცადეს რიფსიძე, და გამოაგითეს ტყარი მისი, და სცნეს მეფეთა სათესკობამე მისი, რომლისა ხსენებდნენ სოსდა შვენიერებამე მისი, რომელსა ვერსად იხილვა მტკავსი სიღვითა და შუჭნიერებითა. და გამოასხეს სასიღ შუჭნიერებისა და ხატისა მისისა, ფიცარსა ზედა, და წარკვ ჩაქნეს წინაჲ კეისრისა. რომელი იხილა-რამე კეისარ-მან ფრიად ხონდა და ხისარულით აღივსო, და განაწესა აღსრულებამე ქორწილისა მრავლითა ხისარულითა, რომლის-თვსცა მსწრედ წარავლინს მოციქული და განმკებელი ყოველია შინა სამძანებელი მისთა, 47 რათა ყოველი დიდითა ხისარულითა მოვიდენ ბრძანებითა ამასდა ¹⁾ ქორწილსა სამეფოსა: სოლო იხილეს-რამე ყოვლად-წმიდათა-მით დამარული-იგი მასქანებად იტრისა, და ისარსი მისნი განსურებულნი, რომლითა-იგი იხსრავდა ხისრად წმიდათა ქრისტესთა, იუროდეს, რამეოე ტყარი რისხსა იზოკე მეფე, ვითარცა გველი სამოთხეს: შინა შხრასველ ქქისა, კეროეკე აქა მტკავსად მისხს უსჯულო ეხე, რომელსა აქუნდა შეგინებული თაყუანის-ცემამე ბაღითა და შეგი-ნებულთა კერათა:

სოლო იხილეს-რამე ნეტარ-მან რიფსიძე, გაიანე და სხუთა-მით წმიდათა დედათა განსადე-ლი ეხე მთ ზედა მოწვეულად, მაშინ მოახსენეს მთ უბიწო იგი ალიქმამ და ღირსი ქებისა მარტოებოთი ცხოვრებამე, რომელსა-იგი იუქნეს განსწავლულ, და გოდავით ტაროდეს გამოსა-ტვით შესწავებისა-მის-თვს წინაჲ მეფისა უსჯულოსა შუჭნიერებისა წმიდისა რიფსიძესა, რომელი-იგი გამოეხატკათ და წარსჯეს. და მისცნეს თანა თვხნი ფიცხელისა მოღვაწეებისა კანასხსა, ლოცვთა და კედრებითა ღვთისათა, დაუცვლებულითა, და ერთობით განსრავსათა უროი-ერთარს, ყოველთავე დეტეკეს ქუჭუნა-იგი ფარულად, ორ-მეოც და ათამეტ-მან სულ-მან, და მოიწიენეს ღვთაღვლინი არეთა და სასახეთა სომითისათა, ადგელს რომელსა ჭრქვიან სასად-ქა-ლაქი, უადრეს შენიღულსა, რომელ არს დვინი, საყოფელი სომეხთა მეფისა, და შევიდეს მუნ ტა-ღავარათა-მით შინა საწინასღელთასა, რომელი-იგი იუქნეს შენიღულ ჩრდილო-თ-კერდ, და აღმოსავ-

¹⁾ M-ss 22.

ლით, და იზრდებოდა მენ შინა კელთ-საქმის თვისის განვაკრებთ: სოლო იხილა-რამ კეისარ-მან, რამეთუ განერსეს კელთ-გან მისთა და ტრფიალებს-გან მისის ბოროტის წმიდა რიფსიძე და სხუნანი-იგი მისთანანი, აღივსო უნუგეშინისცემოათა მწესარებთა, და წარავლისა გაცნი ყოველთა ადგილთა, მოაიებად მათა:

მაშინ მოიწიეს მოცუქული-იგი კეისრისანი წინაშე თრდატ, სომეხთა შეფისა, და მართვეს წიგნი კეისრისა, რომელსა წერილ იყო ესრეთ: „თუთ-მპერობელი კეისარი, საუერელსა მძასა და მეგობარსა და თანა-მოხაყდრეს ჩემსა თრდატ ¹⁾, გიკითხავ: უწყებულ იყავნ მძობად შენი და თანა-შემწობა, რომლისა-თვს-იგი პირველად გვეგნების შეტომილისა-მის ქრისტეანეთა სათესვისა. რამეთუ ყოვლადმე შეურაცხ იქმნების ჩვენი უფლებად მათისა-გან კრებულისა, და სწულად არს ჩვენი კელმწიფებად მათ-გან. რამეთუ ივინი ჭურ-ცმულსა ეისმე მომეჭდარსა ჰმას-სურებენ და ძელსა თაუჟანის-ცემენ, და თავისა მათისა სიკვდილსა უფლისა მათისა-თვს დიდებად შერაცხებენ: და არა ეშინის ჭურათა-გან, და მოკლულისა-მის-გან ჭურათა-გან და ჭურ-ცმული-სა ეშინის და შეტომილ არიან: მეფეთა აგინებენ. დმერთთა შეურაცხ-ჯყოფენ, და ძალსა მათისა, მოვარისასა და ვარსკულათა სათლისასა არად შეჭრაცხიან, არამედ შექმნულად იტყვიან მათ ჭურ-ცმულისა-მის მიერ, და ესრეთ მიაქციეს ²⁾ ქმნასამ ვიდრეშინ მამანი დეათ-გან, და 48 დედანი მამათ-გან ცოცხალვე განაშორეს: დადაცათ დიდიოთ ქადაგებთა და ფრადიოთ სატან-ჯველითა მოკსწვევდესთ, არამედ კვალდაც უფროსად განმავლდეს: სოლო აწ შექმნისკია მუხილუად სათესვისა მათისაგანისა, ქალისა ერთისა ჴაბუკისა, და განვიზრახე მოკვანკება მისი ცოლად ჩემდა, სოლო მას არცალოთ ვითარცა მეფისა უთქუა გულ-მან სურვალად ჩემდა ³⁾, არამედ საძულელად და არად-წმიდად შემრაცხეს მე, რომლითაცა მეოც იქმნეს ფარულად ჩემ-გან და გერმოთა ქმნასანისა შენისათა წარმოსრულ არიან: უწყებულ-იყავნ შენდა, მძო ჩემო, და მოიხიენ ივინი და ჴბოკენ-რამ მისთანანი-იგი, სიკვდილითა მოაკვდინენ: სოლო რომელი-იგი მათ შეცთუნეს, შექმნიერი-იგი სატითა და სასულით რიფსიძე, ჩემდაც წარმოავლინე: და უკეთუ შენ ვინდეს იგი, თავისა შენისა-თვს იგულე, რამეთუ არად იზოგო სხუამ მსჯავსი მისი იონთა სოიულსა შინა, და ცოცხალბითაცა იყოფები შენ მსახურებასა შინა დმერთთასა:“ ⁴⁾

სოლო აღმოიკითხა-რამ თრდატ ბრასნება ესე კეისრისა, მუის იწყო მოსწრავებით მიებად მათი, და ჴბოკენ-რამ საწნასკელათ-მათ შინა პირველ-სხუნებულთა, და იხილა-რამ რიფსიძე, აღივსო ტრფიალებითა გულს-თქმისათა და სისარულითა დიდიოთ, და დამტკიცა მიუქნებად მისი ცოლად მისდა: სოლო ურნ ექმნა-რამ თარდატს საქმისა ამის-თვს წმიდად რიფსიძე, მაშინ

¹⁾ T écrit souvent თრდატ.

²⁾ T მოკვდა.

³⁾ M-as ჩემდა.

⁴⁾ T დეათსა.

იწმა იგი მის მიერ წამებისა ღუაწლითა, მის-თანა გაიანება, დედა-მუჟყ-იგი მისი და სხუნი მრავალნი მათთანნი, ვითარცა-იგი წერდნ არს წიგნსა-მას წამების მათისას, მოკვებას შინს სომეხთასა, რამეთუ თრდატ მუჟყ, განკუბითა ღვთისათა, ეშვად შეიგვალა: სოლო რომელნიჲ მათგანნი წმიდანი დამადნეს და იელტადეს, რომელთა-თანსჲე მამინ ესე წმიდა ნინო დამადულ იქმნა კვალთა შორის ვარდისათა, რომელა-იგი ჯერით არა-არა გამოძლეულ ქმნილ იყო ყვა-ლისა ჟამსა, და ესრეთ დამადულ რაჲ იქმნა წმიდაჲ ნინო, და ისილა მუნიტაჲ, სანითა მია-ვარ-დაიკუნიხათა შთამომავალი ზუ-ციით, ნათლისა ოლარათა მოხილი, და მუერობელი სასაკუიკლი-სა გელთა მისთა, რომლისა გუამლისასასჲე სუნსელებაჲ დაჭვარვიდა ცათა. და კვალად იყო მის-თანა სიმრავლე ერთა ზუ-ცისათა, რამეთუ მას ჟამს განუგოადეს ¹⁾ კორცთა-გან სულნი წმიდათა-მთ მოწამეთანი, რომელნი-იგი შეიერთნეს ბრწყინწალეთა-მთ ზუ-ცისა ძალთა, და ესრეთ ცად მი-მართ აღიწოდა: რომელ ესე ისილა-არაჲ ესრეთ წმიდა-მან ნინო, დადა-ჭყო ესრეთ. „უფალო, უფალო. რად დამიტკეპს მე შორის ასხიტთა და იქედსთა:“ მამინ სმა ესმა ზუკარადამო, რომელი ეტყოდა, ვითარმედ „ესრეთჲე იეოს შენიცა წარუქანებაჲ სასუფაჲჲელად, წინაჲე ღვთისა. ჟამსა-იკეე ეკალი, რომელ არს კარმოს შენსა, ეოველიჲე იქმნეს ვარდის ფურცელი სურნელი ²⁾, არამედ აღჭსადე და ვიდადე ³⁾“ ჩრდილოთ კერძო, სადა-იგი ფრთად არს სამკალი, ხოლო მუჟყ ეოვლად არა:“

ამისსა შეიღგომად წარმოვიდა მუნიტ წმიდაჲ ნინო, და მოიწია ორბასიად, საზღუროთაჲე სომხათისათა, და მუნ დანიხამირა ჴირთა შინა მრავალთჲე, და თთვეს მუოსთესა მარტო-გან, რომელ-არს იენიბი, წარმოემართა და მოიწია მათთა ვაკსეთისათა, სადა-იგი მიემთხვია ტბას 49 დიდსა გარდამომდინარესა, რომელსა ეწოდების ეარაჲ: სოლო მიხედნარაჲ მუნიტ და ისილნ მთანი ჩრდილოხსანი, დღეთა-მთი ზაფხულისათა საუხენი თოვლითა და ჴაერთა სასტიკისათა, შესხრწუნდა წმიდაჲ ნინო და თქვა. „უფალო, უფალო, მიიღე ხელი ჩემი ჩემ-გან:“ და დაეო მუნ ორ დღე, და ითხოვა საზრდელი მეთევზურთა-გან, ტბასა-მას შინა მონადირეთასა: და რამეთუ მწუქმსინცა იუწუნეს ადგილსა-მასჲე და ხმილვიდეს-არაჲ სასილაჲესა ღამისასა საიწესოსა ზუდა მათსა, სადალენ ივინი შემწე და მფარველად მათად ღმერთთა მათთა, არმაზს და ზადენს, და აღუთქმიდეს მათ შესაწირავთა, „ოადეს მოვიდეთ წინაჲე თქმწესსა მშვიდობითო:“ და ამას იტყო-დეს ივინი ენითა სომხურითა, რომელ-ესე ესწავლა მცირედ რამჲე ნინოსდა ჰირველჲე ნითფორი-სა-გან, და ჴოვაჲე მწუქმსათა-მთ შორის მზრასკელი სომხურისა ერთი, და ჴვითსა მას და ჴრქუა ენითა სომხურითა, ვითარმედ „რომლისა სოფლისანი ხართ:“ სოლო მან მიუგო და ჴრქუა, ვითარმედ „კართ სკენ დაბით ელარბინით და საფურცლით, და ქმნარელნი, რაბატელნი, და დიდისა

¹⁾ M-86 განკვლ-არბ.

²⁾ M-86 ხუნჯელი.

³⁾ T აღადე და ეკ-ად.

ქალაქის მცხოვრისნი, ხდა ღმერთინ ღმერთობენ და მეფესი მეფობენ:“ და ჭკითსა. „ხდათ არს მცხეთა:“ სოლო მან მიუგო და ჭრქვა, ვითარმედ „გარდამდინარე ესე ტბისა თანა-წარვლის ქალაქსა-მას მცხეთას:“

სოლო წმიდას ნინოს შეუინდა სიგრძე გვისა-მის და სიბრტყე მითა-მით, რომელი იხილა, და ამის-თვის შემწუნებულ-მან სულთ-ითქუნს და დაიჭრა ლოდი ერთი სახთუნად ¹⁾, და ესრეთ მიიძინა გარდასდინელსა-მას ტბისას: და ვითარ ეძინა იგი ²⁾, მოვიდა გაცი ერთი ჩვენი-ბით, ჭასაკითა ზომიერ, სოლო თმითა სასვეარ-თმოხანი, და მიხცა მას წიგნი დაბეჭდილი წმიდას ნინოს და ჭრქვა. „მიართვი ესე მსწრაფლ ქალაქსა შინა მცხეთას, მეფესა-მას წარმართოას:“ სოლო წმიდა-მან ნინო იყო ტირილად და ჭრქვა მას ვერბობთ, ვითარმედ „იე, უფალო, დედა-გაცი ვარ უცხო და უმეტარი, არცა მრავლის-მეტყუნდ მეცნიერ. ვითარ მივიდე უცხოას ქუჩასანს და გცთა-მით უცხო-თესლთა:“ მაშინ გაც-მან მან ³⁾ განუხსნა ⁴⁾ წიგნი-იგი, და იყო წერილი. რომელუბრ, რომელსა ზუდა იყო ბეჭედი იესო ქრისტესა. და წერილ იეუნეს მათ შინა აინი სიტყუანი, მსგავსადვე ფიცართა მათ ქვსათა, მოსეს-ზე: მიხცა კითხუად წმიდას ნინოს, და (გაჲ სიყვართსო-რა წმიდამან, აქუნდა კელთა შინა: სოლო ⁵⁾ იყო დასაბამი სიტყუათა-მით ესე.

ა. ხდაცა იქადაგოს სასარება ესე, მუნცა ითქოდის დედა-გაცი ესე:

ბ. არცა მამა-გაცება არს, არცა დედა-გაცება, არამედ თქუნდნ უოკლნი ერთ ხართ:

გ. წარვედით და მოიძოწათენით უოკლნი წარმართნი, და სათელს-ცემდით სასელთა მამი-სათა, და მისათა, და სულისა წმიდისათა:

50 დ. ნათელი გამობრწყინებულ წარმართთა ზუდა, და დიდება ⁶⁾ ერისა შენისა ისრაილისა:

ე. და ⁷⁾ იქადაგოს სასარება ესე სასუფეველისა ⁸⁾ უოკლსა სოფელსა:

ვ. რომელ-მან თქვენ შეგიწყინარნებ, მე შემიწყინარა, და რომელ-მან მე შემიწყინაროს შეი-წყინაროს მომავლისებელი ხემი:

ზ. რამეთუ ფრთად უეწარდა მარამ უფაღსა, რამეთუ მარადის იხმენდა მისხსა სიტყუასა ჭკეშმარიტსა:

ტ. სუ-ტეშინიან მათ-გან, რომელთა მოსწყევედნენ კორცნი თქვენსნი, სოლო სულისა ვერ შემძლეულ არიან მოწყევედად:

¹⁾ M-ss T, R: ხსოვსად; mais dans la Gen. c. XXVIII, v. 11, on trouve l'orthographe que j'ai suivie.

²⁾ კოანდ. იგი ესანა.

³⁾ Omis, T.

⁴⁾ გან უცხად, M-ss.

⁵⁾ Cette parenthèse manque dans T, R.

⁶⁾ M-ss დიდებად.

⁷⁾ T ხადცა.

⁸⁾ T აქ მუნცა ითქოდის.

თ. ჰრქუა მარიამს მაგდანელსა ¹⁾ იესო. „წარვედ, დედა-კაცო, და ახარე მშობა ჩემთა:

ო. სადაცა ჰქადაგებდეთ, სასელთა მამისათა, და ძისათა, და სულისა წმიდისათა:

ვითარცა წარიციონსა სიტყუჲსი ეხე წმიდა-მან სინო, იწყო კვდრებად ღვთისა მისწრო და გულის-სმა-ჰყო, ვითარჲდ ზე-ვით იყო მუწუნებაჲ ესე, და აღსიღსა თუდნი ზე-ცად და თისთაჲ მადლთა შინა დამკვდრებულისა და ფოკლისა გარე-შემცკვლისა ღვთისა-გან შეწყვეს მისი, და წარმოქმართა და მიჰქუა მდინარეა-მას ტბისა-გან კარდამომდინარესა, რომელი-იგი წარმდინარეობს დასავლით, მერმე კვლად იწყებს აღმოსავლით დისებას: მიუდგა გზათა მსელთა და ფოცხელთა, ნახსა ჰირნი დიდნი გზათა-გან და შიშინი დიდნი მსეტა-გან, ვიდრე მიწყნადმედ ადგილსა-მას, რომელსა იწყებს წყალი-იგი აღმოსავლით დისებას, და მიერთ-გან ექნსა ლსინებაჲ მისი. რამეთუ ზოგნა მუნ მგზავრნი, რომელთა თასა მიიწია სხანსებსა ქართლისსა, ქალაქსა-მას, რომელსა ეწოდებოდა ურბნისი, სვლა-იგი იხილა ერი უცხო და უცხოთა დმერთთა მსხურნი. რამეთუ თაყუანის-ცემდეს იგინი დმერთად მათად ცეცხლსა, ქუასა და ძელთა, რომლისა-თხცა შეეურვა სულსა ამის წმიდისასა, და შეკადა უბანსა ჰურიათასა, რომელთაცა სრასჯად მათ-თანა ენის-თხს ებრაულისა, რომელსა იგიცა მესინერ იყო. და დაჲუნა მუნ თოჯნა ერთისა დღეი, და განიდგადა სჰქუასა და ძალსა მის ქვეყნისასა: ხოლო აღმინეს დღესა შინა ერთსა ერთი დიდნი სიმარულითა მით ქალაქით, წარმავალინი დედა-ქალაქად სამეთად მცხეთად, მიავაჭრებად სხმართა რათამე და ზორკად წინაშე არმაზ ღვთისა მათისა, და წარჰქუა მათ წმიდაჲგე სინო: ხოლო ვითარ-იგი მიიწიენეს ჰალაქად მცხეთად, და დაისადგურეს მათ წიად მოგუთასა, ხედსა-მას სედა, იხილა მუნ მოგობა ცეცხლისს მსას-ერთთა-ით ერთა და ხატოური, და ხტოროდა წმიდაჲ სინო წარწყმედასა-მას სედა მათსა, და იგლოვდა უცხოებასა თხსა: და აჰა სუალისა დდე იყო სმა ოსრეისა და სჲურისა, და ჴარი სა-შინელი, და გამოსლუა ერისა ურცხვისა, ვითარცა ევაკილთა ველისათა, და ჴარი საშინელი გა-
მოვიდოდა, ვიდრე გამოსლუადმედ მეფისა: და ვითარ-იგი მოიწია ეამი, იყო სივლტოლაჲ და მი-
მოდასნიკაჲ ფოკლისა კაცისა, და შიშისა-გან შეივლტოდეს და დაიძაღვოდეს საყარველსა შინა
თხსა: და აჰა მისი გამოვიდა სანაჲ დედოფალი, და შეიდგომად მისსა გამოვიდა სიმარულე ერისა
ნელიად, და შეამქუენეს ევაკელინი გზანი-იგი და ფოლორცნი, და სამოსკლთა მიერ და თეთო-ფერთა
ფურცელთა-გან სეოსას: მერმედა გამოვიდა მეფე მირიან, სასწარელითა და თჳალ-შეუდგამითა სი-
ლგითა, და იწყო ეთკულ-მან ერ-მან ქებად მეფისა: და ჰქითსა წმიდა-მან სინო დედა-კაცსა ვისმე
ჰურისა, ვითარმედ „რამა არს ესე?“ ხოლო მან ჰრქუა. „ღმერთი დმერთთა არმაზ ²⁾ უწყის მათ,
წინაშე მისსა აღსლუაჲ, რომლისა მსკავს არა არს ხსუა გერზი:“ და ეუწყარაჲ წმიდასა სინოთ,
აღვიდა სილვად კერპისა-მის არმაზისა, ერისა-მის-თანა, რომელითა აღვიხსენს მთანი-იგი, და გან-

51

¹⁾ M-ss მადლელსა; il faut მაგდანელსა.

²⁾ M-ss არმაზ.

აშენებდეს დროშათა მიერ და სამკაულთა, ვითარცა ყუავილნი გელისანი ¹⁾: და შეუსწრო წმიდა-მან ნინო ცისედ არმაზად, და დადგა იგი მასლობელად კერპისა-მის, ნაზრალსა ზღუდისასა, და სედვიდა საკურგელუბას მიუწდომელსა და ენითა გამოაუთქმელსა, ვითარ-იგი იყო შიში და ძრწოლად ზარისა აღსასდელი, შეყუთა-მით და ყოელისა ერისა, წინაშე კერპთა-მთ წარდგომილთა: რამეთუ ისილა მის წმიდა-მან ნინო, მდგომარე კაცი ერთი, სვილენისა, რომელსა ეცჳა ტანსა მისსა ვაჟვი ოქროსა, და თავსა მისსა ჩაესუტი ოქროსა, სასმრენი და თუადნი მისნი იეჳსეს ზურმუხტისა და ბიერიცისანი, და ეპურა ხრმალი კელსა მისსა, ელჳარე და ბრწინუალე, რომელი-იგი იქცეოდა კელსა შინა მისსა, და შიშითა მისისა მიმთსჭვისა და სიკუდილისა მის-მიერთისა, არა-ვინ განუკრასლველად შექითსჭროდეს კერპსა-მას, არამედ ესრეთ განიციონის თავი თჳსი და თქვის. „ვი ჩემდა, უკოჳო დასამეკვლდი დიდუბას დიდისა ამის ღვთისა არმაზისსა, ანუ შესამეკვლეთ სიტყუად ებრალეთა თანა, გინა მოტუთა თანა სმენას ოდენ დამთსჭულ იყო მზისა მისსურთასა, და მათსა, რომელნი-იგი იტყუან უმეგრებით დიდსა ვისმე ღმერთისა და ქესა ღვთისა ზე-ცათასა, და იპოოს ²⁾ რამდე ესე-ვითარი ბიწი, დამცეს მე მასული მისი, რომლისა-გან ესანიის ყოველსა ქმტყანასა:“ და ესრეთ წინასწარვე განციოხუთა თვით თჳსთათა, შიშითა და ძრწოლით თაყუანის-ციან მას:

და კვალად იყო მარჯვენით მისსა სხუამ კერპი ოქროსა, სასითა კაცისათა, მდგომარე, და სასელი მისი გაცი, და მარცხენით მისსა უდგა კაცი ვეცლისა, და სასელი მისი გაბი, რომელნი-იგი ღმერთად უჩნდენ ერთა-მთ ქართლისათა: მაშინ, ვითარ ისილა ნეტარ-მან ნინო, იყო სულა თქმით და ცრემლით ტირილად ღმერთისა მიმართ, ცთომილთა-მთ-თჳს ქმტყანისა ჩრდილოსათა, და მიფარვის-მის-თჳს მათ-გან სათღისა, და უფლებასა მათ-სეად ბნელისა-თჳს: რამეთუ მისედნა მეყუთა-მთ დიდ-ძალთა და ყოველთა მთავართა, რომელნი-იგი ცოცხლად შთაქსტეს ვაჟო-
52 სეთს, დაეკრათ დამადებელი, და ქმთა და ქელთა, სვილენისა და რვალსა განჭვიდილსა ღმერთად თაყუანის-სცემდენ, და ესენი იცნობებოდეს ყოელისა შემოქმედად: და მოესხნა წმიდასა ნინოს მაშინ სიტყუა-იგი, რომელი ამგნო დედისა მამა-მან მის-მან იობენალ ჰატრიაქ-მან, ღირს-მან, წმიდა-მან, ესრეთ, ვითარმედ „მამა-გაცნა სრულსა წარგავლინებ, და მიწვენად სარ ქვეყანასა უცხო-სა და ნათესავთა დარგველ, ზეველი, ბარკადულ, რომელ-არს ბრანჯულად, კაცთა ღვთის მბრძოლთა და მსდომელთაო:“ მაშინ აღიხილნა ზე-ცად მიმართ და თქვა. „უფალა, მრავლითა ძალითა შენითა გეგრუენეს მტერნი შენნი, და მრავლითა სულ-გრძელეებითა შენითა იქმენ, რასაცა იქმან, და მოიგონებენ ყოველთა მტკვერებრ და ნადრებრ, განქარებუადნი-ესე ქმტყანასა ზედა. არამედ ნუ უგულებელ-ჰყოფ რომელი შექმნეს კელთა შენთა გაცი საცად შენდა. და რომლისა-თჳს ერთი

¹⁾ M-86 ყუავილთა შერე კვლასათა.

²⁾ Omis T.

ხაიებისაგანი განჭკარენ და აცხოვენ უოველი სოფელი, და მოსვლენ წყალბოთი ამოცა ზედა სათუ-
სავთა და შეჭრისსენ სულთა ამთ ბორაკთა და ჟინოსთა, სოფელისა მშვერობელთა, მთავართა
ბრელისთა, და შთახდენ ადგილთა მსელთა, და მიჩვენე მე, უფალო, ღმერთო მამისა და დედისა
სემისაო, მხეკალსა ამას შენსა და ნაშობსა მონათა შენისა, რომელი იხილონ უოველითა კიდეთა
ქრტიანისა მაცხოვარებაჲ შენი, და რათა სრდილო ბღურსა თანა ისარებდეს, და ყოველმან
ერმან მსოფოსა ღმერთსა თაქუნის-გგენ ქრისტეს იესოს მიერ ძისა შენისა, რომელსა შენის
მადლობაჲ, დიდების მიცემაჲ უგუნისამდე:“

და ვითარცა დახსრულა ღაგუა ესე წმიდამან ნინო, მეს, წამის-ყოფითა სადმერთთა
აღდგეს დახველითა ქარნი, და ჭყარნი ღრუბელთა თანა, ხილვთა საშენელითა და სმითა ზარისა
აღსასდელისა ქუსილისათა, და მოჭებრსა ნიავ-მან მზისა დასხვლისა-მან სული ჟურკეჟელი, სიმწ-
რისა და სიმყარლისა, რომელი-ესე იხილა-რამ სამრავლე-მან ერისა-მან მათ-ზედა მოამკალად, მა-
შინ იწყეს მსწრაფელ სირბილად, შეღტლელჲად ქალაქთა და სოფელთა თვსთა, და რამეთუ მგირედ
დრო-სცა ღმერთ-მან ვიდრე განსრინებადმდე თავთა მითა და ყოფად ამისსა, რათამცა შეესწრეს
იგინი მომსრველსა-მას საყოფელთა შინა თვსთა. და ვითარ განიბნივნეს იგინი უოველნი, მგეჟ-
სეულად მოიწია რისხვსა-იგი ღრუბელი, მწარედ სასტიკი, და მოიღო სეტყუა სწორი ქვისა,
ღრთა მიერ სელთა მძლეად ძლით სატჳორცებელი, ადგილსა-მას ოდენ ზედა, საყოფელსა კერათა-
სა, და შეიოსრვით დაწწელიანს იგინი, და დაარღვიეს სლუდსი-იგი ქარისა მიერ სასტიკისა, და
შთაბნივნეს იგინი კლდეთა საზრალთა-მათ შინა. სოლო წმიდა ნინო ეგო უგუნებულად, დაცული
ზდვილსა-მასკე, სადა-იგი ჰირველ შესრულ და მდგომარე იყო:

სოლო დღეს მეთრეს გამოვიდა მირიან მეფე და უოველი-იგი ერი, მიებად ღმერთთა
მათთა, და არა ჭბოებდეს, რომლისა-თვს-იგი ღაგუა მათ შიში და ძრწოლა, და განკვრება-მან
შეიბერნა, და უმრავლენი-იგი ერნი იტეოადეს გულ-ფიცხელნი, მოუდრეკელნი ესრეთ, ვითარმედ 53
„ქაღდგეველია ღმერთთა ითრუჳან და ჩვენი ესე ღმერთი არმის უოვლადვე ურთიერთარს მტერ არიან.
რამეთუ ამან ოდესსე მათ-ზედა ზღუმა მოაქცია, და აწ მან შური იძია და მოაწია ესე ამას-სე-
და:“ სოლო რომელნიე ესრეთ იტეოადეს, ვითარმედ „რომლისა ღმერთისაჲ მადითა თარდატ,
სომეხთა მეფე, ეშვად შეიცვალა, და კვლად ეშვისა-გან ცაცადვე მოაქციეს; მან უგუტ ღმერთ-მან
ჭეო და მოაწიენა 1) ესე რისხუბა თვსი 2) მათ-ზედა:“ და ამას ესე-ვითარსა იტეოადეს, ამის-
თვს მამინ, რამეთუ ვინათ-გან მეფე თრდატ ქრისტეს ძლითა ეშვად გარდაქეველ იყო და მა-
დითავე ქრისტესითა კვლად ცაცადვე შეცნალებულ იყო, მიერთ-გან, ქება, დიდებაჲ ქრისტესი

1) T მოაწიენა.

2) T ღმერთსა.

არდა-რა ფარულად ითქმოდა ქართლს ¹⁾ შინ. რამეთუ მადლს ღუთისას ეწყო მიფენად აღმო-
საკლეთს:

სოლო მასვე დღეს რისხვს და კერზოა შემუხრვისას დახცნა სეკუცამ-იგი და ქარი სა-
სტიკი. მამინ გამოვიდა წმიდა ნინო კლდისა-მის-გან სპარლისა და ზოგა თქალი-იგი ბიერიტი,
აღიღო და წარმოვიდა წინა-კერძო, დასასრულსა-მას კლდის ცხვრისას, სადა-იგი უოფილ იყო
ქველადვე ცისე და ქალაქი, და იხილნა მუნ მდგომარედ სენი ერთნი, რომელთა ბრისვე უწოდის,
მდალნი, შუჭნიურნი და რტო-მარკალნი, სადა-იგი უოფილ იყო ბარტამი მეფისა საგრილი და
განსასკენებელი, და მივიდა სესა-მას ქუჭსუკ გამოხასა ²⁾ სასწაული ქრისტეს ვაგარისა, და აღ-
სრულსა მუნ დღესი ექქესნი, მადლობით და ვედრებით ღუთისა მიმართ, წყალობით მოხედვისა
თვს და სხნისა ერისაძის ეუმავთა შეტომილისა: სოლო ოდეს იქნა კერზოა შემუხრვამ, იყო
თქუ მარტო-გან მექქესუ, ავსტოსი, და დღე მექქესუ, რომელსა შინა ფერი-იფუნა ქრისტე-
მან, წინაშე თავთ-მთა წინახწარმეტყველთა და მოწათეთა თვსთას:

და ვითარ-იგი ვთქუ იოფებოდა-რამა წმიდა ნინო საფარველსა-მას ქუჭსუ სეთას, მაშინ
მოვიდა მისდა სუფე ქალი ერთი, სასულით შრომანს, და იხილა მუნ წმიდა ნინო ესრეთ მეოფი,
განკურდა და ჭიოსა მას, სხვისა მიერ ბერძულ-იეტუქელისა დედა-გაცისა, ვინაობაა მისი, სხვისა
უოვლისავე თასა საქმისა მისისა. რომელი-იგი აუწუარამა უოველივე ნინო, თუნორ უწუებას
მშობელთა თვსთას, და იხემა ტუქუჭობა თავისა თვსისა, მამინ შრომანს თანა-ღმობილი და მო-
წულად ქმნილი უცხოებისა-თვს მისისა, ცრულით აძიულედა წმიდასა ნინოს წარსლედ მის-თანს,
სასიდ სამეფოვად, რომელი-ესუ არა ინება წმიდა-მან ნინო, არამედ გაჩუშორა და წარვიდა მის-გან
შრომანს ³⁾: და შემდგომად სამთა დღეთა აღდგა მუნით, განვლო მტკემარი და მიიწია სამოთხესა-
მას მიყვისას, სადა-იგი აწ არს სეკტი-იგი ღვთივ-აღმართებული და ეკმეხისა საკათალიკორო,
და იხილა მუნ სახლი მცირე, სამოთხისა-მის მცველისა, და შერვიდა მას შინა იხილა და მოეტკ-
ბა მას დედა-გაცი, ცოლი სამოთხის მცველისა-მის, სასულით ანასტასია ⁴⁾, და მოწულად ამბორისა
უოფითა შეიტკებო, ვითარცა მრავალ-ეპით-გან მეცნაურ-მან და მეგობარ-მან, დაბანა ფერგნი და
განუხვას ცსებთა სყოისთა, და დაუგო ჰური და ღვინო:

54 ⁵⁾ დაჭეწნა მის-თანა წმიდა-მან ნინო დღესი და უამნი ცხრთა თვეთანი: სოლო იუენეს
ესე ანასტასია ⁶⁾ და ქმარი მისი უშვილო, რომლისა-თვს ფრად მწუხარე იუენეს ივინი: მამინ

¹⁾ M-88 შიგნად.

²⁾ T გამოხას.

³⁾ T შრომან.

⁴⁾ T ანასტასია.

⁵⁾ M-88 აქ. და.

⁶⁾ T ანასტასია.

ინილა წმიდა-მან ნინო ჩუენებას შინა ძილისხას კაცი ნათლით-შემოსილი, რომელი ეტყოდა, ვითარმედ „შევედ სამოთხესა მკას, და ჰპოო ქვეშე-გერმო სამუთას მცირე ხაბილო შემზადებული გამოძილებლად ევაილთა სურნელთა, და აღილე მიწამ ადგილისამის-გან, და ეც ჰამად მუელეთა მკათ და ესვას შვილი:“ სოლო წმიდა-მან ნინო ულოცა და სცა ჰამად ცოლ-ქმართა-მით, ჩუენებით უწუების-მის-ებრ, და შენეს მით იე და ახულები მრავალ, რომლისა-თხსცა ჰრქმეს მით ქრისტე, ნინოს მიერ. და დამოწაფენ მას ფარულად: სოლო წმიდა-მან ნინო შემდგომად ცსართა-მით თუოთას, რომელი დაეუწუნეს ¹⁾ სამოთხისა მცველთა-მართანს, ჰპოვა გარეგნით ზღუდეთა-მით ქადაქისთა ქოჩი ერთი ბრწმლი, ხახედ ტლავრისა მცრისს, მაყვალთა მიერ შემზადებული, გას-გებობთა ღვთისათა, ადგლხა-მას, ხადა-იგი აწ არს ხაკურთისეველი ზემოას ეკლესიისა ხამთავარ-ეპისკოპოზოზამას, და ჰყო იგი ხყოფელად განსახუნებულად თხსად, და ჰმართო მუნ შინა ჰუარ-რო თუთ მისამიერ შემზადებული ნახსლეუთა-გან ვაზთასა, რომლისა წინაშე განათუენ იგი დამეს მარადის მღვიბარებთა, და ეგრეთვე შეადამენ დღეთა დაუცხრომელად ღოცვითა, მარსეთა და ედრებობთა ღვთისათა, და გასკვრებულნი სიმრავლეს ზუდა ამს ღუაწლთა მისხთას, ჰმსხსურებ-დეს მას მუელელი-იგი მცველნი სამოთხისა-მის მეფისანი. და ესრეთ მუნ მეოფი იგი წმიდა ნინო მრავალ-ღვთის მივან ღუბანსა-მას ურითასა, ესინა-თხს ებრულისა ²⁾ და გამოიბიხის-თხს გუართისა-მის უფლისა, რომლისა-თხს იგი ესმინს იელუხადაიმს ნიაფორისა-მის-გან, ვითარმედ „წამოჟღიარო იგი მცსეთელთა-მით ჰურითა,“ რათამცა ეოვლით-გერმოვე სცნა, და ეუწუე მას კვართისა-მის ვითარებაჲ ³⁾: მამინ ჰპოვა მას ურთა ერთი ხასელით აბითარ, მღუდელი. და ახუ-ლი მიხი ხიღონი, და უქადაგა მათ ხასარება ჟუფლისა ჩუენისა იესო ქრისტეხი, რომელითა-იგი ჰრქმეს და დამოწაფენ მას, და მათ-თანს ხსუასიგა დღასი დამოწაფენს ჰურითანი, რიგხუთ ექმსნი, სწავლას-მას წმიდის ნინოსსა, თხნიერ ნათლის-ღებისა, რამეთუ არამ იყო მას ვამხა მღუდელი, რათამცა ნათელ-ეცა მით. და იუწუნეს იგინი ფარულად მოწაფე მისი: და ადარულებდა დემოთი ეკელითა წმიდისა ნინოსათა ხაკვრელებათა და კურნებათა მრავალთა. რამეთუ რეცათუ მიზეცითა წამალთა სმარებისათა მრავალნი განუგერნებლთა ხერთა-გან შეჭრობილნი განათავის-უფლას კულურებათა-გან მათთა. და ესრეთ იეცოდა-არამ ქადაქსა-მას შინა მცსეთას წმიდა ნინო, ვამთა ხამისა წლისათა, მათ დღეთა შინა იქმნა შესლვა მირიანისი და მძის-წულისა მისისა, დიდი-სა ხმარსთა მეფისა, ხაბურმყოფად. რომელი-იხე კოსტანტინე, მეფე-მან ბერძენთა-მან, აოცნა ძაღითა ქრისტესითა და ჰუარისა მისისა წინა-მდღრობითა, ეოვლით ხზითურთ მათით:

¹⁾ T რუჟანა.

²⁾ T კანა-ურდლას.

³⁾ Tous les M-ss, même le M-ii T, portent კერება, qui ne donne pas de sens.

§ 3.

თქმული აზიათარ მღუდლისა, რომელი დაეიოწაზა წმიდასა და ნეტარსა
ნინოს:

„იე აზიათარ მღუდელი, ვიკვ წილით სკედრებული მის წელიწდისა, ოღეს წმიდაჲ ესე და
ნეტარი ნინო მოიწია მცხეთად, და მასვე უკუწ უახსა მოწყვენულ იქმნა ჰემდა წიგნი ანტიოქიით
ურათა-გან მღუდელთა, რომელსა შინა წერილ-იყო ესრეთ, ვითარმედ „განსეთქა ღმერთ-მან სამ
ნაწილად მეფობაჲ ისრაილისა. რამეთუ აჰა ესე-რა წინასწარ-მეტყუებლნი ჩვენნი დასტერეს, და
რომელსა სული ღვთისა აწვევდა მათ და თქვეს აღესრულა ვიკვლიკე, და განვიბნიენით ჩვენ ეო-
კელსა ქუჭუანასა, და ჰრომთა დაიპურეს ქუჭუანა ჩვენი: ურთანი კტიროდით ჩვენ ერთოურთ,
ღღეს, რამეთუ განგარისხეთ შემოქმედი ღმერთი: აწ განისილხელა შენ წიგნი-იგი მოსესხი და
სიტყუა-იგი, რომელი მან დამიწერა ესრეთ, ვითარმედ რომელი იტყოდეს თავსა თვსა ქუჭუანასა
ზედა მად ღვთისად, მოაქუნინა ¹⁾: ანუ შეუკვეცხეთით ნაზარეკელისა-მის-თვს იესოს სიკუდი-
ლისა. რამეთუ ესედავთ, ოღეს პირველ მამათა ჩვენთა შესტოლადინ-რაჲ ღვთისა და ეოკლად და-
ივიწვიან იგი, მაშინ მისცნის იგინი კელ-მწიფებასა ქუჭუ მხელსა და ტყუებობას ბოროტსა.
სოლო მოაქციან-რაჲ და ღაღად-ყვიან ღვთისა მიმართ, სწრაფით განარინის იგინი ჭირისა-მის-
გან: ესე ესრეთ ეოფადი და აღსრულებადი შეიდ-გზის უწყით ²⁾ წერილისა-გან: სოლო აწ ვი-
ნათ-გან კელნი შეასხნეს მამათა-მთ ჩვენთა ძესა მის მწირისა დედა-კაცისასა და მოკლეს იგი,
ადილო ღმერთ-მან კელი წკალბობის მისისა ჩვენ-ზედა და განსეთქა მეფობაჲ ჩვენი, განგვაშო-
რა ტაძარსა თვსა წმიდასა, და უგულუებელს ეო სთოეხავი ჩვენი სულიად, და არს მით ეამით-გან
სამაზი წელიწადი და უმეტესცა, რომელ არს ისმისა კედრებაჲ ჩვენი, და არცაჲ ეო ღსინებაჲ
ჩვენი, რომელისა-თვს სჯოასებულ გვიხსნ ჩვენს, ვითარმედ სუ უკუწ ზე-ვით იყო კაცი იგი:“ და
განამრავლეს მათ ესე-ვითარისა პირის-თვს მოწერა ჩვენს:

„სოლო მე ვითარცა მეხმა ესე, ვიწვე კითხუად დედა-კაცისა-მის ნინოს-გან ქრისტეს-თვს,
თუ ვინ იყო იგი, ანუ რომლისა მიზეზისა-თვს იქმნა კაცად მე ღვთისა: მაშინ ადლო პირი
თვლი წმიდა-მან ნინო, ვითარცა-რაჲ ჟურღმულ-მან ³⁾ აღმოძინარე მან, და იწყო სიტყუად და-
საბამით-გან, წიგნთა ჩვენთა ზე-პირით წარმოთქმად და განმარტებად ძალსა მათსა, რომლითა-
იგი ვითარცა მძინარეს განმადვიებდა მე, და ვითარცა დასულუებულს გოიიერ-მოფდა მე, და
მამათა ჩვენთა შემაწყალებდა, და მარწმუნებდა ცუტალებსა სჯულისსა, კიდრემდის მრწუნსა მე,

¹⁾ M-68 მოაქუნინო tuez-le; bonne leçon.

²⁾ M-ss ეწყო.

³⁾ M-ss ჟურღმულ-მან.

სიტყვიან მისითა, იესო ქრისტე მე დვითსა ვნებულად და აღდგომილად და კვლად მომავალად დადებით, და ვითარმედ ჭეშმარიტად იგი არს მოლოდება წარმართთა: და ღირს ვიქმნეთ, მე და შეილი. ესე ჩვენი სიღონია, მოდესად საპურებელსა-მას განსაწმენდელსა ¹⁾ ცოდუთა-გან, წყალსა 56 ემბანისას, რომელსა ინაცრიდა წინასწარმეტყველი დავით, და ვერ ეწითა: და მეცმა მე სმამ ასლი-სა სუელისა ერთად მგალობელთა, რომელსა-იგი დავით ინაცრიდა, და ღირს ვიქმნეთ ზიარებად ჭეშმარიტსა კორცსა და სისხლსა ქრისტეს, მისა დვითისას, და გრავსა ცოდუთა-თვს სოფლი-სათა შეწირულსა ²⁾, რომლისა ცკბილ არს გემოს-სიღუბა მისი, და ამას-ზედა სარწმუნოება ჰყავ, უფალო, განსღუბა ჩემი კორცთა-გან ჩემთა: კვლად სსუენიცა მრავალნი სასწაულნი ვიხი-ლენ თუაღითა ჩემთა, მცხეთას შისა, ნინიას მიერ აღსრულებული დღეთა ჩემთა:“

§ 4.

მეორე თქმული მისივე აბიათარ მღვდლისაჲ, კუართისათჳს უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა:

„მე აბიათარ შოგთოსრობ თქუენს თსრობასა-მას, რომელი შეუწყა და ეურითა ჩემითა ვისმინე, მამის დედისა ჩემისა-გან, და რომელი წიგნთა-განცა უწყი. რამეთუ მითცა ზაპათა და მშობელთა-გან თვსთა მოთსრობითა და სმენით უწოადეს: ოდეს-იგი მეფობდა ტეროდე ეელუს-ლიმს, მას ჟამსა გვესმა ესრეთ, ვითარმედ „იელუსალიმი სზარსთა დაიპურესო:“ რომლისა-თვს იქმნა გლოვამა და წუსალი ჭურთათა ზედა ქართველთა, მცხეთელთა მკვდრთა, ზოადელთა მღვდელთა, კოდის-წყაროელთა მწიგნობართა, და სობის კანახელთა თარგმანთა. რომლისა-თვსცა ესე უო-ველნი აღიძრეს წარსღუბად და შეწვეწვანად იელუსალიმელთა: ხოლო შემდგომად მცირელთა დღეთა სსუამა მოიწია დადღისი ჩუკეშინის-გემისაჲ, ვითარმედ „სზარსნი-იგი არამა დაპერობად იელუს-ალიმისა მოვიდესო, არამედ საჭურველთა-წილ აქუნდა ოქრო სამეფეო და მური მსწრაფლ მკურ-ნალი წოდებულისა, და გუფდრეკი სურსელი, და ემიებდეს ყრმას ვისმე, შობილსა თესლისა-გან დავითისაჲ, რომელ რედა ზოკეს იწირი ერთი ყრმამა, მწირისა დედა-კაცისაჲ, შობილი უქაიოდ, უადგილოსა ადგილსა, ვითარცა არს ჩვეულებამა გარე-გან დბისა მდგომართა კაცთა, და ესენი მის ყრმისაჲ მიაკივს, და შესწირეს მისსა ძღუენსა-იგი მშვიდობით:“ და იქმნა სისარული დი-დი სმენითა ამც ჰამბავისათა ურთათ ზედა ქართუწლთა:

¹⁾ T განსწმენდელსა.

²⁾ Tous les M-ss უწარღლო.

„ხოლო შემდგომად გარდასდეს-რამ წელსი ოც და ათნი, მაშინ მოწერა ანნა ძღუდეღამან, იულუსადით, მამისა ჩემისა ელიოზის-თან ესრეთ, ვითარმედ „იგივე რომელისა-თჳს სწარსნი შეფენი ძღუენითა მოკიდეს, აღზრდილ არს და ჰასაკას ზომისასა მოწვეულ არს იგი, და თჳსა თჳსსა მედ ღვთისად ხადის. აწ მოკვდით ეოკუნნი სიკუდილსა მისსა, რათა აღვასრულოთ მცნება მოსესი:“ და წარვიდა აქათ ელიოზ, მამის მამა ჩემი, გაცი მოსუცხუბული, და ესჳა მას დედაჲ ტომისა-გან ელი ძღუედლის, და ესჳა მას დაჲ ერთი. და ეკადრებოდა ელიოზს დედაჲ მისი ესრეთ. „წარვიდა, შევილო, წოდებასა-მას მეფისასა და წესსა სჯულისასა, გარსა რომელსა-იგი გან-
57 იზრასკენ, ნუ შეერთვის ცნობაჲ შენი, შევილო ჩემო, რამეთუ იგი არს სიტყუჲ წინასწარ-მე-ტრეკლათ, და იაკობ ბრძენისა¹⁾, და საიდუმლო დაფარული პირველითა-გან, და წარმართთა ნათელ, და ცხოვრებაჲ საუკუნო:“ და წარვიდა ელიოზ მცხეთელი და ღონისიოზ კარსნელი, და მუნ და-სუდეს, გჳარ-ცმას უფლისა ქრისტესა: ხოლო რა-ეჲმს-იგი დამსჭუალებეს უფალსა ჳუჳარსა ჳედა და ჰასანი-გან გვერითა-მით რკინისათა სცა სამსჭუალთა-მათ-ჳედა უფლისათ. იულუსადიმს, მაშინ ესმს სმ სამსჭუალთა-მათ-გან გამოსრული დედას ელიოზისას, მეოფეს მცხოვარს შინს, და მეუწესე-ულად იერსიადს, და თქუა. „მშვიდობათ, მეფობაო ურათათო, რამეთუ მოჰკალით თავისა თქუენისა მაცხოვარი და მსხნელი, და იქმნით აძიერთა-გან მელეულ და მესისხლე შემოქმედი-ს: ვამ თჳსა ჩემსა, რომელ არა მეუფელ უწინარესეუ ანისსაჲ სიკუდილა, რათამცა არდა-რს სმე-ნილ იყო ერთთა ჩემთა, და არცაღა შემდგომად ანისსა დირს-ვიქმენ მე სილულად ნათლისაჲ წარ-მართთა ჳედა, და-მშვიდობაჲ ისრადის:“ და მისი შეისკვნა, რამ სრულ ეო სიტყუჲჲ ესე:

„ხოლო გჳართი-იგი უფლისა სულა წილითა მცხეთელთა-მათ ურათათ, და მოილო აგი მცხე-თად ელიოზ: და მიეგება დაჲ მისი ცრემლთა მიერ შესვარული, და მოსკია ეყლს მძას თჳსსა ელიოზს, და მოულო მას სამოსელი-იგი იესუსი, შეიტკობო მკერდსა თჳსსა, და მისი მეუწესეულად სულნი წარსდეს მასვე ვამსა, სამთა ამათ ტკივილთა სიმწართა. ქრისტეს სიკუდილითა, და დე-დისა თჳსისა, და ზიარებისა-თჳს უარის-მეოფელთა ქრისტესთა მძისა თჳსისა: მაშინ იყო სა-გვირველი დიდი და შემფთება მცხეთის შინს. რამეთუ განკვრდა თვთ დიდი მუვე ადერგი და ეო-ველი სიმრავლე ერას და მთავართა. და სინდა მეფესა ადერგის სამოსელი იგი, გარსა სკავრე-ლებისა-მის-გან წარ-განსილ და შეშინებულ იქმს იგი, და კვრდა-რამ იკადრა გამალებად კელთა-გან მის მეუდრისათა, რომელსა-იგი მკრად და სურველითა შემოქმედრდა: და ესრეთ კელ-თავეუ შეიხუბული სამოსლისა უფლისაჲ დამარსა მძა-მან მის-მან ელიოზ დაჲ-იგი თჳსი, ადგილ-სა-მას, რომელი უწყის დმერთ-მან, და არაჲ-ვინ სსუჲ-მან, თვინიერ ანისა რომელ ესე უწყიანს, ვითარმედ არს ადგილი-იგი მსხლბუქე ნამების-მის, ღიბანით წარმომლებულისა, და მცხეთას და-ნერეულსა და აღმარისიებულისა:

¹⁾ T. ბერძენთა des Grecs.

„და ესევე მეუწყა მამისა-გან ჩემისა, ვითარმედ არს სხეცა, საღმერთთა ძალითა შემო-
ხილი, მრთობლი-იგი ხალხი ელიასი, მას ქალაქსა შინა და კვლავ ჩვენთა, საკურთხეველის სი-
მტკიცესა ქუჭქუ ქათა, უზოკუნელად ვადრევე ვამადმდე მისსა: რამეთუ მრავალ-გზის მოიბარა წმი-
და-მან ნინო მამისა მიმართ ჩემისა, რათამცა გამოვიწოდე მის-გან ადგილი-იგი მსურველად ხა-
მოსილსა-მის: ხოლო მან ესე ოდენ მძქუა, ვითარმედ „აჲ არს ადგილი-იგი სამარსავი მისიო,
რომელსა ზედა ესანი კაცთანი არს დადუშენი გალობად ღვთისა მიმართ, და არს ადგილი-იგი
ადგილი ვითარცა 1) იაკობისი, კიბედ ხილული და ზე-ცად აღწევილი:“ და შემდგომად წელთა
მრავალთასა მის-წულის 2) შულ-მან ადერგი მეფისა-მან აშხელ ძიებას ეო სამოსილსა-მისთჳს, 58
ჭურითა თანს, და გერ უძლო ჰოვანად და ცნობად მისსა, გარსა მსცდა ესრეთ მიეთხრა, რომელთა-
გან ესრეთ გამოიკითხვდა, ვითარცა ესე-რა ზემოთ ითქუა „სამოსილს-მისსა დადგობელად ეოფა
ადგილსა-მას, რომელსა დამარსულ იქმნა:“ ხოლო დამარსულ იუვენს ესეცა, ვითარმედ სახლი
ელიოზისი, რომელ-მან კუბრთი უფლისაჲ მოიღო, და დამარსა მი-ურთ დაჲ თჳსი, იეო ქალაქსა
დასავალით, წიად მოგუთასა, სიდას სედა:

„მთ დღეთა შინა ისილა წმიდა-მან ნინო ძილსა შინა, ჩვენებით, რომელი-იგი მუხლსა
თჳსსა ზედა მიკრძნობილ-მან იგივედ რამეჲ მიირულის, რამეთუ სედედა იგი ესრეთ, ვითარმედ
რეცა-თუ მოვიდინს მერსინელები ფრთითა შავნი და შთავიდიან მდინარესა-მას შინა, და განიბანის,
განსუტკანისა, და ადვიდიან იგი სამოსილსა-მას შინა ჰირველ სხენებულსა ბაბილოვანსა, და მუნ ში-
ნა მოისთველებიან ნაყოფსა მისსა და უკავილო-მთ იხუტევიან, და ესრეთ მოწყლდა 3) და სურ-
ვილით წმიდისა ნინოსდა მოიღებდა 4) რეცა მისი არს სამოსილ-იგი, და გარემოს მისსა მო-
ავრბიანს 5) იგი ყოვილითა შვენიერად: ხოლო ესე-რამა ესრეთ იხილა წმიდა-მან ნინო, აუწყა მო-
წათესა თჳსსა სიღონისა, ასულსა აბიათარისსა, რომლისა-თჳს-იგი მიუგო მან და ჰქუა წმიდასა
ნინოს. „უცხოთა და აჲ არს შობილო ტყვეო, სიტყვისა-ებრ შენისა, და ჩვენ ტყვეთა მისხელო,
უწუი, რამეთუ შენ-ზედა მოიწია ახალი ესე ჟამი, და შენ ჟამით იხმეს ჰამავი-იგი იკელი მამათა
ჩვენთა ნაქმარი, ზე-ცისა-მის კაცისა უბრალოსა სისხლისა უსამართლოდ დათხევა, რომელთა
იქმან 6) ურათა სირცხული და კიდეთა ქუჭქანისათა განსიკვად, მეფობისა-გან დაცემად, და ცა-
ძრისა-მის წმიდისა მიღებდა მათ-გან, ერისა უცხოთა წოდებად და მიღებად მათდა დიდებისა მათი-
სა: იელუსალიმ, იელუსალიმ, ვითარ განგიმარტაენ ფრთენი შენნი და შეიერებ ეოველთა ცის-კი-

1) M-ss ვითარცა ადგილი.
 2) T მის-წულიან, fils du fils.
 3) T მის-წულიან.
 4) R ნინოს მამართ მიღებულს; mon M-it ნინოს ზე-ცად ადგილსა: ici le verbe est juste.
 5) M-ss მის-წულიანს იკელი.
 6) M-ss მის-წულიანს ქუჭქანს.

დიოთ ნათესავთა ფრთოთა ქვეშე შენთა. რამეთუ აჰა აქცა მოსწულ არს დედა-კაციოიგი რომელ-მანცა შეცუალოს უოკელი წესი ამის ქექსანისა:“ და კვალად მიეჭრა წმიდისა ნინოს და ჰქრქა ესრეთ, ვითარმედ „ხვერებაჲ ეგე შენი მოასწავებს და ცხად-ჭყოფს ადგილს ამას შენ-მიერ სუ-ლიერად სამოთხედ შეტწულებას და საღმერთოთა ნაყოფითა გამოძეგბარობას მისსა უეუხისმადე:

„სოლო ვითარ მოვიდა მირიანს მეფე საბერსეთით, ოტებული კოსტანტინე მეფისა-გან, და ვიდრე მოსლწუადმე მისსა, განცხადა წმიდისა ნინოს-მიერ ქადაგებაჲ ქრისტეს სჯულისა. რამეთუ იტყოდა იგი სმა-ძალად, ვითარმედ „გზოგენ მკვიდრნი-ეგე ¹⁾ ხრდილოსანი ცომაძსა შინა:“ და გამოჩინს ჭუჭარი-იგი სასლევისა, და იქმოდა მის-მიერ სჯურველებათა დიდა: რამე-
59 თუ განჭკურნის განუკურნებელი თუნერ წამალთას, შესებოთა-შით ჭუჭარისათა, და კვალად ჰქა-დაკებდეს მისათსვე მოწაფენი მისნი, რომელნი შირველ ფარულად იუენეს მოწაფე მისდა, რი-ცხო შვიდნი დედანი, ნათესავნი ჰურიათანი, ხილიანი, ასული აბიათარ მღვდელისა, და სხვანი-იგი ქქისნი, და სამოთხისა მცველნი-იგი ურთიერთარს მეუღლენი, და აბიათარ მღვდელი, სახლი-იგი შავლე, რომელი უშიშრად და დუგსრომელად ჰქადაგებდა ქრისტეს სჯულსა და ფრიად მე-ტინიერ იყო მკვლის სჯულისა, და სახლი ესე სჯული ესწავა მას წმიდისა ნინოს-გან, და უმეტეს ნინოსსა ამხილებდა უოკელსა კაცსა და ასწავებდა სჯულსა ჭეშმარიტსა ქრისტესს: მაშინ აღი-ძრეს ჰურიანი აბიათარს წყადა, რათამცა ჰქადა დაერბეს მას: სოლო მირიანს მეფე-მან მიაღივნს მსასურსნი, განარინა აბიათარ მოკვლესა-გან ჰურიათას, რამეთუ აქწინდა მირიანს მეფეს სურვილი ქრისტეს სჯულისა, ამის-თჳს რომელ ასმოდეს მრავალნი სასწაულნი ქრისტეს მიერნი, საბერძნე-თით და სომხთით. და არაჲ დაბრკოლებდა ქადაგებდა ნინოსა და მოწაფეთა მისთა, არამედ ჳბრძოდა მათ მტერი-იგი ყოველთა მისართ მორწმუნეთა ეშმაკი, და ვერ დაძტვიებდა აღსაწუბა-სა ქრისტესს. და კრთოვე სანს დედოფალიცა უმეტეს გულ-ფიცვიელ და შეურაცხის-მოყოფელ იყო ქადაგებასა-მას ქრისტეს სჯულისასა ჭეშმარიტსა: სოლო წმიდაჲ ნინო იყო ესრეთ და ილოცვიდა დაუცრომელად საუფელსა-მას მისსა, მაჴუალთა ქექსე, და დაკრკებულ იუენეს წარ-მართნი-იგი ლოცუას მისსა და მღვიპარებასა. უცხო უწინდა საქმე-იგი: იწყეს გამოკითხუად მის-სა, სოლო. იგი აწყებდა მკვლთა და სალთა წიგნითა, და განაბრძობდა უტელისსიძოთა-მით, და შთაუდებდა გულს მათსა სიუწარულსა ქრისტესსა:

„და იყო ესრეთ სამ წელ, ვინამცა განაცხადა ქადაგებაჲ და დამოწაფნა მრავალნი: მაშინ იყო ვინმე ერძა-წელი, უფლისა მძიმისა ხელისა ²⁾, და მიოჯქუნდა დედას მისსა კართ-კარად, რათამცა ვინმე ჳხოვავ მტენიერი გურსებისა, და ჳეომცა სარტებელი მისი. და შეისწავეს იგი ყო-ველთა, და არა-ოდეს ჳხოვეს სარტებელი გურსებისა ერძისა-მის-თჳს. და მკურნალთა ჰქრქეს დე-

¹⁾ T უ.

²⁾ Il faut lire უფლა 2. ს. Mon M-it porte: შინაჲ ვინმე, ხელთა შეკრბილ. ce qui donne un sens raisonnable: „Il y avait un garçon, fils d'un étranger, atteint d'une maladie.“

და-გაცხადებს, ვითარმედ „არა-არა სარტებელ ექვს ერძას მაგას:“ და დედა-გარე-იგი იყო გულ-ფიცვლი წარმართი, და მარადის სმატებს სჯულსა ქრისტესისთვისა, და აფენებდის ¹⁾ სხუათაცა გითსუად და მისლუად ნინოსსა. სოლო ვითარცა სხო-წარგვეთილ იქმნა მკურნალთა მიერ, მო-ვიდა და დავრდა წინაჲ ნინოსსა, და ევედრებოდა გურნებასა ერძისას: მაშინ ჰრქვა წმიდა-მან ნინო. „გურნება რომელი ვატა-აგან არს, მე არა-არა ვყო, სოლო დმურთამან ჩვენამან, რომელსა მე ვმსახურებ, ქრისტე-მან მისცეს ერძისა აბს გურნებად, რამეთუ ყოველია-გან განწირულ ⁶⁰ არს:“ და რომელსა კილიკსა ზედა მარადის ილოცვან წმიდაა ნინო ²⁾ მას ზედა დადებდად უბრძანა მან სნუელი-იგი, და იწყო ვედრებად უფლისა, და მასე ეამს განიკურნა ერძა-იგი. განვფრებული და მხიარული მისცა დედას თვისსა: სოლო დედა-მან ერძისამან აღიარა ქრისტე და ჰსთქვა. „არა არს სხუა დმურთი, თვნიერ ქრისტესსა, რომელსა ჰქადაგებს ნინო.“ და დამო-წათა წმიდასა ნინოსა, და შეუდგა გუალს მისსა, და ადიდებდა დმურთს:

„მაშინ დელოფალი ნანა შეკარდა სენსა ფიცვლესა, დიდსა და მწარესა, რომლისა გურნება ვერა-ვინ შეუძლო. რამეთუ ყოველითა კელოვანთა მკურნალთა წარმოადგლიერეს წამალნი მათნი, და ვერა შეუძლეს გურნება მისი: უდონო იქმნეს და სხო-წარგვეთილ. სოლო აუწევს ვითომ დელოფალსა, ვითარმედ „დედა-გაცხადის-მის ჰრომიზს ტყუას მიერ, რომელსა ჰრქვიან ნინო, ლოცვთ მისითა მრავალნი სენნი განიკურნებინა:“ მაშინ უბრძანა მსახურთა თვისთა, რათა მოეყვანონ ნინო: და მივიდეს მსახურნი დელოფლისანი, და ჰპოვეს ნინო ქონსა-მას ქვეშე მკელოვასა, ილოცვ-და ³⁾ ეამს მექუესსა, და მიუთხრეს ბრძანებად დელოფლისა: სოლო წმიდა-მან ნინო ჰრქვა. „არა ბრძანებულ არს ჩემდა. სადა ბანაკი ჩვენი არს, არა ⁴⁾ განვიდეთ მიერ. არამედ დელოფალი აქა მოვიდეს, საყოფელსა ჩემსა ჰგმადრიტსა, და განიკურნოს ძალითა ქრისტესითა:“ სოლო მსახურთა მიუთხრეს დელოფალსა თქმული-იგი ნინოსი: მაშინ დელოფალი გულს-მოდგინედ ეტყო-და მათ. „შემიმზადეთ მე მცხედარი და მიმიყუანეთ მისსა:“ მაშინ წარიყუანეს მცხედრითა მსახურთა-მათ და ძე მისი რვე, და სიმრავლე ერისა მის-თანს: ვითარ მოვიდეს საყოფელსა-მას წმი-დისა ნინოსსა, და დადეს დელოფალი კილიკსა მისსა ზედა, იწყო წმიდა-მან ნინო ლოცვად და ვედრებად ღვთისა მიმართ მოკარ-ჟამ, და მოიღო ჰვარ-ი-იგი, რომელი ჰქმნდა, და შეასო თავსა და მკართა, სხედ ჰვარისა, და მიეწესებუად განიკურნა, და აღდა განცოცხლებული: ჰრქმენა ქრისტე და თქვა. „არა არს დმურთი, თვნიერ ქრისტესსა, რომელსა ჰქადაგებს ტყვე ესე დედა-კაცი.“ და მიერთ-გან შექმნა იგი მეტობრად თვსად შინაურად, და მარადის ჰკითხვან და გამოიწ-

1) T სხუატენ... იფენებდეს.
 2) T ლოცვან წმიდასა ნინოს.
 3) M-ss aj. ო.
 4) M-ss aj. ო.

ლილავს¹⁾ სჯულს ქრისტესსა, და აწვაკებს წმიდა ნინო და აბიათარ, ახალი ჰაკლე, და ასული მისი ხილონია: და იქნა დედოფალი მორწმუნე და იცნა ღმერთი ჰქმნარტი, და ჭკითხდა დედოფალსა შევე. „ვითარ-იგი შევესულად განიგურნე.“ და უთხრობდა დედოფალი ეოკელს-მას რომელი იქნას მის-ზედა, ვითარ²⁾ თანიერ წაძლისა, ღოცვთა ნინოსითა და შეხებითა ვურისისთა, განიგურნა. და³⁾ ხირსაველი-იგი ერთა, რომელთა ესილვა, დამტკიცებდეს სიტუფას დედოფლისას:

„ისინი მირიან მეფე განჭკურდა და იწყო გამოიგებად სჯულსა ქრისტესსა, და მარადის ჭკი-
61 ოსავს⁴⁾ ჭურია ეოფილსა-მას აბიათარს ძველთა და ახალთა წიგნთასა, და იგი აწუქებდა ეოკელს: და წიგნიცა, რომელი აქმნდა მირიანს შეყვას ნებროთისი, მასცა⁵⁾ წიგნსა შინა ჰოვა წერილი ესრეთ. აღშენებას-მას გოდლისას სმა იყო ზე-ერთი ნებროთისი მიმართ, რომელი ეტყოდა. „მე ვარ მიქელ, რომელი დადგინებულ ვარ ღვთისს მიერ მთავრობასა ზედა აღმოსავლისას: განუვად ქალაქით მავით, რამეთუ ღმერთი დაჭმარავს: სოლო უკანსკენელთა უმთა მოვადეს მეფე-იგი ცისა, რომლისა შენ გნებავს სილვაჲ, შეურაცხი ერსა შეურაცხსა: შიშ-მან მის-მან განსქარავს გემონი სოფლისანი: მეფენი დაუტოვებენ მეფობასა და ესიბედენ სივლასკებას. მან გიხილავს ჭირსა შინა, და გისხნას შენ:“ მასინ გულის-სმა ჭყო მეფე-მან მირიანს, რამეთუ ძველნი წიგნნი და ახალნი ემოწმებოდეს, და ნებროთის წიგნიცა დამტკიცებდა: და შექმნას სურვილი ქრისტეს სჯულისა. არამედ ჭბრმოდან მტერი-იგი უნინო, და აქეიებდა აღსარებას ქრისტესსა, გულისა შთა-უდებდა სასიკვამისა კერძოსა და ცეცხლისას: არამედ დედოფალი მარადის ეკადრებოდა აღსარებას ქრისტესსა, და იყო მეფე დედოფლისა მოქცევით-გან წელიწადის ერთისა ორგულებასა შინა:

„სოლო აწვაკებდა ერსა დაუცხრომელად წმიდაჲ წინო, და არავის აწუქებდა, თუ „ვიც ვარ, ანუ ხადათ მოვალი,“ არამედ ტყვედ იტყოდა თავსა თვსს: შედგომად ამისსა მოგვ-იგი მთავარი სპარსი, სასელთი სვარასსელი იყო, სულთა უკეთურთა ფიცხელად იგვემებოდა, და სიგუდილსა მოასლებულ იყო, და იყო მთავარი-იგი ნათესავისა-გან მირიანს მეფისა: მასინ ეკადრნეს წმიდასა ნინოს ნანა დედოფალი, და მეფე ისილვიდა საქმესა მისსა მტერედ ორგულებით: ეტყუნ⁶⁾ წმიდასა ნინოს. „რომლისა ღვთისა ძალითა იქ გურნებას აძას: ანუ ხარ შენ ასული არმაზისი, ანუ შეილი ზადენისი, და უცხოებით მოსკუდ, და შეურდი, და ზედა-ავ მათ წყალბაჲ შენი, და მიგანიჭეს ძალი გურნებათა, რათა მით სტსოვნდებოდი უცხოზა ქვეყანასა, და დადებულმცა არიან უკუნისამდე: სოლო შენ წინაშე სვენსა იყავ ვითარცა ერთი მარჯვენა-ბედა შველთა სვენთაგანი, და

¹⁾ T გამოწვლავს.

²⁾ Manque à T.

³⁾ Omis.

⁴⁾ T სოლავს.

⁵⁾ T მასცა.

ზატვი-ცემული ქალაქს ამს შინა. არამედ უცხოას ამს სიტყუასსუ იტყუ. ჭროთიანთ შერთომილსა სუულსა ნუ გნებავს ყოვლადგე თქმად: რამეთუ აწ ესე-რა ღმერთნი დიდნი, სოფლის მპერობელნი, მზის მომფენელნი, წვიმის მომქუანებელნი, ქმნესით საყოფათ აღმომქუანებელნი, გამომზრდელნი ქართლისანი, აწმაც და სადენ, ყოვლისა დაფარულისა გამომქუიებელნი, ძველნი ღმერთნი მამათ ჩვენთანი, კაცი და ცაიმი, ივინი იუვნენ სარწმუნებულად კაცთა მიმართ, და უკეთუ განჭკურნო შენ მთავარი ესე, განგამდიდრო და გყო შენ მკვდრ მცხეთას შინა, მხასურად არსაზისი: დაღვრათუ 62 ჰაერთათ და სეტყუათ მოიწია მას-სედა შეიურება მისი, არამედ ავგილი-იგი უძრავ არს, და ქალ-დეკელთა ღმერთი იორუჟან და ესე ¹⁾ ყოვლადგე მტერ არაან. ამან ზღუდა შეიოადგინა ზედა, და მან ამას ზედა ესე-ვითარი ურავ მოაწია, ვითარ აქუს ჩემ²⁾ულეობა სოფლის მპერობელთა, და გამა ტყუენ ჩემ-გან ბრასნებაჲ ესე:“

„მიუგო წმიდა-მან ნინო. „შენ შეფე, სასელითა ქრისტესითა, და ვედრებითა დედის მისისათა, და მისთა ყოველთა წმიდათათა, მოავლინენ შენ-სედა ღმერთ-მან ცისა და ქვეყნისსა შემოქმედ-მან, დამადებელ-მან ყოვლისა დაბადებულისა-მან, დიდისა, დიდებულისა და აურაცხელისა მისისა ²⁾ მრავალ-მოწყალებისა-გან, მოავლინენ შენ, ვითარცა სასმილისა-გან ნაბერწყალი ერთი მადლისა მი-სისასა, რათა სენა და გულის-სმა ჰყო სიმაღლე ცისა და ნათელი მზისა, სიღრმე ზღვისა საძირ-გველისა, და სიერცე ქვეყნისსა და ³⁾ საფუძველი მისი: და უწყებულ იუვენ, მეფე, ვინ შეიონის ცანი ღრუბლითა და ქუსან სმითა ჰაერისათა, და ივრის ქვეყანაჲ სიმასურითა, და ჰრბინ მესხ-ტესანი, და ყოველსა მთასა კც⁴⁾სებინ გულის-წერომითა მათითა: ანუ ოდეს შეიძრას ყოველი ქვე-ყანაჲ, ვიდრემდის დაირღვიონ მთანი და მყარნი კლდენი, და ქვანი, და შეცნიერ იუვენ შენ ამას ყო-ველსა მიწენად. რამეთუ ღმერთი ცათა შინა უსილაჲ არს თავადი-იგი, ყოველთა დაბადებულთა-გან, თჳნიერ მისა მისისა, რომელი მის-გან გამოვიდა, ქვეყანასა ზედა გამოიწდა ვითარცა კაცი, რო-მელ-მან აღასრულა ყოველი რომლისა-თჳს მოსრულ იყო, და აღვიდა მათვე სიმაღლეთა მამისათა: და ისილე ⁴⁾ რამეთუ დაუსაზამო-იგი მხოლო მალად არს და მდაბალითა ⁵⁾ სედაჲს, და მალდნი-იგი შორით ივნის: შეფეო, ახლოს არს მიასლება შენი ღვთისა, მისივეად, რომელი არს ქალაქსა ამს შინა, სასწაული ერთი, სამოსელი მის ღვთისაჲ აქა არს, და საღესი მის ელასი აქვე არს ყოყაჲ, და სასწაულნი არიან, რომელნი ღმერთ-მან გამოაჩინენს. თუ არა მე კჳალაჲ მთავარი ესე შენი განსჭკურნო სასელითა ქრისტეს ჩემისათა და ჳვარითა ენებისა მისისათა, ვითარცა-იგი დედოფალი სანა კანიკურსა სენისა-გან დიდისა: რაჲ იგი ვაუწყე მას, ჰფოჲს იგი, რათა სუელიცა

¹⁾ T omet ce mot et le précédent.

²⁾ Manque à T.

³⁾ Manque à T.

⁴⁾ T ისილა.

⁵⁾ T დაბადებულთა.

ოჯი განხარწევიანობა და კრიცა თჯი მიიხლოს დმქრთისა: “ და შიჭტყარეს მას მთავარი-იგი და მოკიდა ნანა დედოფალიცა სამოთისეს-მას შინა, ნამჟთა-მათ ქმწჳე, დაადგინა იგი აღმოსავალით და აჰურობად სტა კელნი, და ჰქრქჳ მას სამ-გოის. „კვიკიმი შენ-გან, კმშაკო, შეუკრდები ქრისტესა, ქესა ღვთისსა:“ და სტიროდა ნინო სულთქმით თვისითა, და ითხოვდა ღვთისა-გან 63 შეწევნასა გაცხა ამას ზედა, და იუჟეს მოწაფენი მისნი მუნვე ერთ დღე და ორ ღამე, და მწრათულ განვიდა მის-გან სული-იგი ბოროტი, და დაემოწაფა ნინოს სასლუეულით და კრითურთ მისით, და აღიდეგეს მამასა, და ქესა, და სულსა წმიდასა: “

§ 5.

თქმული სიდონია დედა-კაცისა, რომელი იყო მოწაფე წმიდისა ნინოსი, რომელი ესე იხილა და დაიწერა მოქცევა სასწაულითა მირიღნ მეფი-ლათა, და შევრდომად ნინოსი, აღსარებისა-თჯს ქრისტესისა, ჯუარის აღმართებისა თჯს, ეკკლესიათა აღმენებისა-თჯს, და მას შინა სასწაულითა მისთა-თჯს: ¹⁾

„და იყო დღეს ერთსა ზაფხულისსა, თვეს ივლისსა ოგსა, დღეს შაბათსა, განვიდა მე-ფე მირიან ნადირობად მუნსართი კერძო, და მოუსდა უნინოაიგი მტერი ბოროტი, კმშაკი, და შთაუგლო გულსა სიუჟარული კერძთა და ცეცხლისა, და იგონებდა უოკელსა მსახურებასა მათსა ²⁾, მასვილითა მოწყუნდასა უოკელთა ქრისტესათასა: და ჰქრქჳ მეფე-მას ოთხთა თანა-მხრასკელთა მისთა. „ღირს ვართ ჩვენ ღმერთთაგან ჩვენთა ბოროტის უოფასა, რამეთუ უდებ-ვიქმენით მსახურე-ბისა-გან მათისა, და მიუშვიო ჩვენ ქრისტესათა გრძნეულითა ქადგებად სჯულსა მათსა ქვეყანასა ჩვენსა. რამეთუ გრძნებითა ჰყოფენ საკურელებათა-მათ: აწ ესე არს განზრახუად ჩემი, რათა ბო-როტად მოსრეს ³⁾ უოკელი. მოსავნი ჟუარ-გმბულისანი, და უმეტესად შევეუდგე ⁴⁾ მსახურებასა დმქრთოსან მათ მჟერობელთა ქართლისათა: ვამხილოთ ნანას, ჩემსა ცოლსა, შენსკებად, და დატყ-

¹⁾ Ici T aj. აჟ. ზეზადე, პეპო, გეგრობენ. -Chapitre VII-e. Notre père. Je vous salue; au lieu du dernier mot, qui est en abrégé, ეპ, je lis: ეპ, abréviation du premier mot de la Salutation angélique. En tout cas, cet appendice prouve que le récit de Sidonia est extrait d'un ouvrage plus considérable.

²⁾ M-ss aj. და.

³⁾ M-ss ა. ბ. ბ. ბ.

⁴⁾ T ზეზადე.

ოაბა სჯულისა ვჟირ-ცმულისასა, და თუ არა მერხედს, დავივიწყო სიუწარული მისი, და ხსნუთავე თანა წარვუტყვიდოდო ივიცა:“ დაუმტვიცეს განზრახუაჲ მისი თანა-მზრახველთა-მათ, რამეთუ მსურ-კალედ იუწუნეს ივანი საქმესა აძას, და ასებვიდა ¹⁾ ზირველით-გან, და ვერ ივადრებდეს განცხადებულად: სოლო მეფე-მან მოვლო უოკელი ხანახები მუნსნარისა, და აღვიდა მისას ზედა თხოიისასა, მალაღსა, რათამცა მოახილა კასჰად და უფლის-ცისედ: განვიდა თსემსა მთისასა. შუასამხრისი ოდენს, დაუბნელდა მათ-ზედა მზე და იქმსა ღამე ბნელი, უკენი, და დაიპურა ბნელ-მან არენი და ადგილნი. განიბნიენეს ურთიერთარს ჭირისა-გან და ურვისა: და დაშთა მეფე მარტო, და იარებოდა მთათა მალნაროთა, შეშინებული და შეძრწუნებული, და დადგა ერთსა ადგილსა, და წარწირისა ხანახებამცა ცხოვრების მისისა: და გაითარცა მოეგო თავისა ცნობასა, და განიზრახვდა ესრეთ გუ-ღსა შინა თვხსა. „აჲ ესე-ურა გზადღე ღმერთთა ჩემთა, და არა ვბოაკე ჩემ-ზედა ღსინებამცა. აჲ რომელსა ქადაგებს ნინო, ჯვარსა და ჯურ-ცმულსა, და ჭეოფს კურჩებოთა მისითა ხანოპოთა, არამცა მალ-ედაც სხნამ ჩემნი ჭირისა აძის-გან. რამეთუ ვარ მე ცოცხლივე ჟოჯოხეთსა შინა, ⁶⁴ ვერა უწეი, თუ ეოვლისა ქვეყანისა-თვს იქმნა დაქვევბა ეხე და ნათელი ბეულად გარაიქცა, და თუ ჩემ-თვს ოდენს: აჲ თუ ჩემ-თვს ოდენ არს ჭირი ესე, ღმერთო ნინოსო, განმინათლე ღამე ესე და მიჩვევე საოფელი ჩემი, და აღვიარო ხსელი შენი, აღვიართო ძელი ჯვარისა და თაქუნის-ცსცე მას, და აღვაშენო ხსელი ხალაგველად ჩემდა, და ვიყო მორჩილ ნინოსსა სჯულისა ზედა ჭრომთასა:“

„ესე უოკელი რამა წარმოხსიქება, განთენა და გამოუბრწყინება მზე, და გარდამოვიდა მეფე ცხენისა-გან, და დადგა მას ადგილსა: განიპურსა კელნი აღმოხვალით და თქუა:“ შენ სარ ღმერთი ეოკელთა ზედა ღმერთთა, და უფალი უოკელთა ზედა უფლებოთა, ღმერთი რომელსა ნინო იტყვს, და საქმელად არს ხსელი შენი ეოვლისა დაზადებულისა-გან, ტასა ქვეშე, და ეოკელსა ქვეყანასა ზედა. რამეთუ შენ მისხენ მე ჭირისა-გან და განმინათლე ბნელი ჩემი: აჲ ესე-ურა მიცნობიეს, რამეთუ გინდა სხნა ჩემი და ღსინებამცა, და მისაღებამცა შენდა: უფალო კურთხეულო, ამას ადგილსა აღვიართო ძელი ჯვარისა, რომელითა იდიდებოდეს ხსელი შენი, და ისხენებოდეს საქმე ესე და ხსწარული უკუნისამდე:“ და ისწავა ადგილი-იგი, და წარმოიქმნოთ, და იხილა ერ-მან მან ნათელი და გამოერთინეს ²⁾ ერი განსწეული ³⁾: სოლო მეფე დადავებდა. „მიეცით ღმერთსა ნინოსსა დიდება ეოკელ-მან ერ-მან. რამეთუ იგი არს ღმერთი ხსუტუნეთა, და მას მხოლოსა შეგინის დიდებამცა უკუნისამდე:“

„სოლო ხანა დედაფელი და ეოკელი ერი განვიდეს მიკებუბად მეფისა. რამეთუ ესმა პირ-ველ წარწყმენიდა, და კვლად მოხლუა დიდებით, და მიეკებოდეს ქიხნარას და დართას: სოლო ნუ-

¹⁾ M-ss ცხელი.

²⁾ M-ss გამოსწავლანი.

³⁾ Mon M-it ერი განსწეული.

ტარი ნინო დადგრომილ იყო ღოცუნას მწუსრისას, მაელოვანსა-მას შინა, ჩუწულეებისა-ებრ მისისა, ეამს თჯსა, და ჩვენ მის-თანა ორ-მოც და ათი სული: და იყო ვითარცა შემოვიდა მეფე, აღიმოცდა ქალაქი, და სიმთა მდღითა დაღაქდა მეფე. „სადა არს დედა-კაცი-იგი უცხო, რომელ არს დედა ჩემი და დიერთი მისი მსხსელი ჩემი:“ ვითარცა ესმა, თუ „აჲჲ მაელოვანსა არს და ილოცავს,“ მოდრეკა მეფე და ყოველი-იგი დაშქარი: მოვიდა და გარდაიჭრა სახედრისა-გან და ეტეოდა სინოს. „აჲ ღირს მეჲ სახელის-დედად სასელისა ღვთისა შენისასა და მსხსელისა ჩემისასა:“ სოლო წმიდაჲ ნინო ასწავებდა და აწვევდა მსწრაფელ თაყუანის-ცემად აღმოსავალით და აღსარებად ქრისტეს ღვთისა: მამის იქმნა გუბრევიჲ და ტირილი ყოვლისა კაცისა, ოდეს ხედავდეს მეფესა და დედოფალსა ცრემლოსანთ: და სვალისა დღე წარავლისა მოციქულნი. საბერძნეთად მირანს მეფე-მან წისაჲ კონსტანტინე მეფისა, და წაგნი სინოსი, ელესე დედოფლისა წისაჲ, 65 და აუწევს ესე ყოველი სასწაული ქრისტესნიერი, რომელი იქმნა მცხეთას შინა, მირანს მეფეს სუდა, და იოსავნეს მოსწრაფებით მღუდელნი, ნათლის-ღებისა-თჯს: სოლო წმიდაჲ ნინო და მოწაფენი მისნი ქადაგებდეს ერსა-მას შინა, დღე და დღე დაუცხრომელად, და უჩვენებდა ცხესა ჭეშმარიტსა სასუფეველისასა:“

§ 6.

თქმული მისივე, აღშენებისა-თჯს ეკკლესიათა:

„ოდეს წარემართა მეფე და ყოველი ერი ქრისტეანობასა მოსწრაფებით, ვიდრე მღუდელთა მოხლენადმდე, რქუა მეფე-მან წმიდას ნინოს. „მესწრაფები მე აღშენებად სასლას ღვთისასა. სადა უშენოთ:“ ჰრქუა სინო. „სადაცა მთავართა გონებაჲ მტკიცე არს:“ ჰრქუა მას მეფე-მან. „მიუვარან მე მაყვალნი ესე შენნი, მნებაჲს მე გონებისა-ებრ ჩემისა, კარსა არა ესე რაჲ ¹⁾, არამედ არა ვრდო სამოთსესა ამას საიფოსა და ნამუთა ამათი სიმაღლესა, და ბაბილოთა ამათი საყოფიერებასა, და ყუბაილოთა სურსელებასა. რამეთუ ჩვენსასა, რომელი ძილვე შენ, მფრინველთა-მათი ფრთითა უშევრთა განზანს წელითა და განსხუტაკება ბრწყინვალედ, და დასსდომს სეთა-მთ-ზედა სამოთხისათა, და სმოზაჲ მათი სმითა ტკბილითა, ჭეშმარიტად სამოთხე ესე კორციელი და წარმაკალი შეტბეველთა ცხოვრებად საუკუნოდ, და მუნ აღაშენოთ სასლი ღვთისა, სალოცველად ჩვენდა, ვიდრე მოხლენადმდე ჩემდა მღუდელთა საბერძნეთით:“ და მიუწესეულად მოილო ძელი ²⁾ და ასწავებდა სურთა, და მოჰქუტნათა სამჯ-იგი, და საძვისა-მის-გან შემზადნა შვიდნი სუეტნი

¹⁾ Mon M-it, კნოი.

²⁾ Tous les M-ss portent იქლი, du bois; mais je crois qu'il faut lire იქლი ou ცული, une *facile*.

ეკლესიისანი: და ვითარ აღაშენეს კედელი-იგი ძელითა, და ამარსნეს ექუსნი-იგი სვეტი თხს-
თხსად. სოლო სვეტი-იგი უდღესი, რომელი საკვირველ იყო სიღვთა, სამუად გეკლესიისა შე-
სადგმელად განმზადებული, ვერ შეუძლებ აღმართებად მისსა, და აუწყეს მეფესა საკვირველი-იგი,
ყოვლადვე ვერ ძრვას ადგილითა სვეტისა-მის: მასინ მოვიდა მეფე, სიმრავლითა ერისათა, და მო-
ესუსეს შრავალ-ღოსანი მასქანანი, სიმარჯვითა და ერისა სიმრავლისა ძალითა, ეცადნეს აღმართე-
ბად, და ვერ შეუძლეს:

„და იყო დაკვირვებულ მეფე და სიმრავლე ერისა და იტყოდეს. „რამე არს ეს:“ და ვითარ
აიო მწესრი, წარვიდა მეფე ხასლად თხსად. შექუსებული დიდად: სოლო წმიდაა ნინო და ათ-
ორ-მეტნი მოწაფენი მისნი დედანი დაადგრეს სვეტისა-მისთანა: სოლო იგი სანატრული გო-
დებითა სვეტსა-მას-ზედა დადანიბდა ცრუმლით: ვითარცა შუაღამე ოდენ იყო, წარმოიქმნეს
ოზრნივე მთანი არმაზი და ზადენი, რეცა-თუ ჩამოირღვიეს და დააყენეს წყალნი ორათვე: და მტკვარ-
მან გარდამოსეთჱ და წარჭჭონდა ქალაქი. და შეიქმნეს სმანი საზარელი, ტყეებისა და გოდე-
ბისანი, ეგრეთვე არაგვა გარდამოსდა დისეხა ზედა, და იქმნებოდეს საზარელი გრგვინანი: შე- 66
შინდეს დედანი და ივტყოდეს. სოლო ნეტარი-იგი დადებდა. „ნუ-გეშინი, დანო ჩემნო,
მთანი მუნვე ჭგინს, და წყალნი მუნვე დიან, და ერსა ეოველსა სძინავს:“ სოლო ესე რომელ რეცა
მთანი დაირღვიეს სამართლად გენჭნებობს, რამეთუ ურწმუნოებისა მთანი დაირღვიეს ქართლს ში-
ნა. და წყალნი რომელ დაეყენეს, სისხლანი-იგი ერსათა კერპთა მისართა შეწირვისა დაეყენოს: სო-
ლო სმა ესე ტყეებისა არს ეშმაგთა სიმრავლისა. რამეთუ ივტოვენი ივინი თავსა თხსს, რომელნი
არინს მყოტ ამათ ადგილით, ძალითა ძაღლისათა და ვეჩართთა ქრისტესითა: მოიქცეით და ილო-
ცეკვით ღვთისა მიმართ:“ მეუწესუელად დახცხრეს სმანი-იგი, და იყო არა-რამა:

„და დაგა წმიდაა ნინო, განუბრეს კელნი და ილოცეკვა ღვთისა მიმართ, და იტყოდა.
„რათა არა დაებრეოლოს საქმე ესე რომელსა წარმართებულ არს მეფე:“ და ვიდრე არა ევიდა ქა-
თამსა სამთვე კერძთა ქალაქისათა დაჭინა ზარსა ლაშქარ-მის ძლიერ-მან, და დაჭლეწენს კარნი, და
ადიგოს ქალაქი სზარსითა ლაშქრითა, და შეიქმნა ზარის სასაღელი ზრზინა, და ეუილი და კაჭუ,
და სისხლი დიოდა, და ადიგოს ეოველი ადგილი, და მოვიდა მათა სიმრავლე, ზისილითა და
მასვილითა, და სხვათა-მათ შიშისა-გან დადნებოდნეს კორცნი და განილია სული მათი. ტიროდეს
ნათესავთა-მათ-თვის: და მსწრაფლ იხმოდა ჭსობადეს-რამა ძლიერად. „მეფე სზარსთა, სვარამა
ჭობანებს, და მეფეთა მეფე სუარან-სვასარა: ეოველი ჭურამა განარისეთ ზირისა-გან მასვლისა:“
ესე-რამა მესმა და მოეკეკე ცნობასა, შეორგულდით ¹⁾ მე და ათნი-იგი ჩემთანანი, და მოასლებულ
იუწუნეს მასვლოხანნი გარემოს ჩვენსა, სველდეს და კლავიდეს:

¹⁾ Mon M-it *საკვირველია, de même qu'il porte toujours* ანუ *ყოველთვის* là où T écrit *წინაა*. La der-
nière leçon est plus archaïque et se voit toujours, en pareil cas, dans le Nouv. Testam. imprimé. D'ailleurs
j devant უ peut à-peine se prononcer.

„და ისმა კმა ძლიერი. „მირიან მეფემ შეიპყრეს:“ ცარე მოიხილა მგნე-მან მოღვაწე-მან, და თქვა: „ესე რომელი ყოვის, ვიცი რომელ აწ სადამე დიდად ჰსჭირს, და ჰმადლობით ღმერთსა რომელი ესე ნიში მათისა წარწემედისა არს და ქარისლის ცხოვრებისა, და ამის ადგილასა დაბისა: და სუ-გეშინის გეცემდა ვითარცა მოძღუარი კელოვანი, ჭეშმარიტად მოძღუარი და მოციქული სანატრელი: მიეცა ერსამას მომხრეწლსა, და ჰტყუა. „სადა არიან მეფეი სპარსთანი, სურარ და სურარს-სურარაჲ. საბატანით გუშინ წარმოსვლდით, მალე მოხვედით. დიდი სადამე ლაშქარი ხართ და ძლიერი, რად დალევით ქალაქი ესე, და მასზელი დაეცით. ქართა და ნიათა წარტყალეთ, ბნელთი ჩრდილოთ კერძო, მათა და კედართა. აჰა მოვიდა რომელსა თქვენ ევლტოი:“ და განი-ძრა კელი ჯურარს სასედ, და მეუხუელად უჩინო იქმნეს უოკელნი-ოიგი, და იქმნა დაუუღება დიდი, და დედანი-იგი ჰსნატრიდეს მას და ადიდებდეს ღმერთსა:

67 „სოლო ვითარცა ცის-კარი აუღებოდა მიერულა დედანა-მათ, სოლო მე სიღონის მღვიძრე კიეჲ, და იგი დგა გელაგანპრობით. აჰა ესურა ზედა მოადგა ჭაბუკი ერთი ნეტარსამას, ეოვლად ხათლითა შემკობილი, შებლარდნილი ცეცხლისა ზეწართა, და ჰტყუა რამე სამნი სიტყუანი: სოლო იგი დაეცა შირსა ზედა, და ჭაბუკ-მან მან მიუო კელი სუჭტასამას და აღმადლა, და წარ-ილა სიმაღლესა შინს, და განკვირებული მიეკასლე მე სიღონის, და ვარქე ესრეთ. „დღელოფა-ლო, რაჲ არს ესე.“ სოლო მან მტყუა. „მოიდრივე თაჲი ქვეყანად,“ და ტირილად იყო ზარისა-მის-გან. და მგირედისა ჟამისა შემდგომად აღდგა და აღმადგინა, და განკუშორებით მას ადგილსა: სოლო დედანი ვითარ იუწინეს კიდე, აჰა ისილეს მათგა სეკტი-იგი, ცეცხლის სასედ ჩამოვიდა და მოკასლა სარისსამას და დადგა, აღმორებულიად ქვეყნით, ვითარ ათ-ორ-მეტ წურთა, და ნელიად-ნელიად ჩამოიგვალებდა სარისსად თხსად მოსაკუთოსა და ძირსა მისვე ნამკისსა: ვითარცა რიყრაჲი ოდენ იყო, აღდგა მეფე გულგოდებული ურკათა-გან, მისულან სამოთხესა დაწეებულსამას ეკელესიასა, და იგი მტკიცე იყო გონებითა, ისილა ნა-თელი ვითარცა ელვა აღწეული ცად, სამოთხით მისით: იყო სრუად და მკურსელ მოვიდოდა, და ეოველი სიმრავლე სახლის მისისა და უოკელი ერთი ჰალაქისა მივიდა: ვითარცა ისილეს საკვირკელი-იგი, საითლითა ბრწეინულე სეკტი ჩამოვიდოდა ადგილად თხსად, რეცა ვითარცა ზე-ცით, და დადგა სარისსამას-ზედა, დაუმყარა გელით შეუსებულიად კაცთა-გან: და ნეტარ იყო მას ჟამსა შინს, რამეთუ რაჲ-იგი იქმნებოდა შიშითა და სისარულითა აღივსო მტკეთა ქა-ლაქი და დიოდეს მდინარენი ცრემლისი, მეფეთა და მთავართა, და ეოველს ერსა. სულ-თქმითა სულიას მათისათა ადიდებდეს ღმერთსა, და ჰსნატრიდეს წმიდას ნინოს, და იქმნეს სასწაულნი ჭიღნი მას დღეს შინს:

„პირველად მოვიდა ჭურია, ბრმა შობით-გან, მიკასლა სეკტასამას ღვთოჲ აღმართებულსა, და იქმნა მხედველ მუნ-თქეხსე, და ადიდებდა ღმერთსა: მეორე სეფე-წული ვინმე ერმა, ამკასნა-

ნი, იღვა რვის წლის მდებარე ¹⁾. მოიღო იგი დედამან მისამ სარწმუნოებით, და დასდგო ცხენდროთა წინაშე სკეტს-მას ნათლისას, და ნამდვლვე ნათლისას, ევედრებოდა ნინოს. „მოსედენ, დედოფალო, ძეს აძს სესს სიგუდილად მისსებულსა, რამეთუ ვიცი, დემერთი დემერთა არს, რომელს შენ მსასურებ და ჩვენ გკვლავებ.“ მაშინ ნინო შეასო კელი სკეტს-მას, და დახდებოდა ერმას-მას, და ჭრქებოდა. „გრწამს იესო ქრისტე, ძე ღვთისა, ცხოვრებისათჳს ყოველის სოფლისა კორციითა მოსრულ. ამიერთაგან განიკურსე და ადიდებდი მას, ვისამან ძალ-მან განგკურსა:“ და მსწრაფლ აღდგა ერმამა-იგი, ვითარცა მრთელი, და დაეცა შიში დიდი მეფესა და ყოველსა ერსა. და თათოსასენი სხეული მოკიდოდას და განიკურნებოდას, ვიდრემდის მეფე-მან შეუქმნა საბურველი ძელისა გარემოს სკეტს-მას, და დაფარა სუენისაგან, და აგრეთვე შეესიოდას ერნი, და განიკურნებოდას: მსწრაფლ იწყო მეფე-მან და განასრულა ეკლესია სამოთხესა-მას შინა:

„და ვითარცა მიიწივნეს მოციქულნი მირიან მეფისანი წინაშე კოსტანტინე მეფისა, და მათხსნეს ყოველი რამცა იქმნა, მაშინ აღიკხო სისარულითა მეფე და დედა მისი ელენე დედოფალი, პირველად ამის-თჳს, რამეთუ მადლი ღვთისა მიეფინებოდა ყოველთა ადგილთა, და გელს მათს ქუჭუქუ ნათელაილებად ²⁾ ყოველი ქართლი. და შეიდგომად ამის-თჳს განმსიარულდეს, რამეთუ დაადსტურეს მირიან მეფისა-გან სრულად მოწვევად სპარსთა და მტკიცედ მიღებად ხიუჭურელისა მათისა: და ჭმადლობდეს დემერთსა, და წარმოგზავნეს მღუდელი ტეშმარტი, იოანე ებისკოპოსი, და მის-თანა მღუდელნი ორნი და დიაკონნი სამნი. და მიუწერა მეფე-მან კოსტანტინე მირიანს წიგნი ღოგვასა და კურთხევა ღვთისა, მადლობისა, და წარმოსცა ჟვარი და საცი მაცხოვრისა, და მის-თანა ნიჭი დიდი. და ელენე დედოფალ-მან მოუწერა წიგნი ქებასა და სუ-გემინისცემისა: მოიწია ებისკოპოსი, მღუდელნი და მოციქულნი მცხეთად, და აღივსნეს სისარულითა მეფე და ყოველი ერი მათი. რამეთუ სურვიელ იუქნეს ყოველნივე ნათლის-ღებისა-თჳს: მაშინ მსწრაფლ გაგზავნა ბრძანება მირიან მეფე-მან ყოველთა ერის-თჳთა თანა, სპასალართა და ყოველთა პირთა სამეფოსათა, მოწოდებად წინაშე მისსა. და მსწრაფლ მოიწივნეს ყოველნი ქალაქად:

„მაშინ ნათელს-ილო მეფე-მან გელსა ქუჭუქუ წმიდისა ნინოსსა. და შეიდგომად დედოფალ-მან და შეიღოდა მათთა, კელთა ქუჭუქუ მათი მღუდელთასა. და დიაკონთასა. და შეიდგომად ამისა აკურთხეს მდინარე მტკურარი, და ებისკოპოს-მან შექმნა ადგილი ერთი, მიწურეთითა სიდიასა ³⁾, კარსა მოკეთისასა, სადა ყოფილ იყო სახლი ელიოზ მღუდელისა, და მუნ ნათელს-სცემდა წარინებულთა ერთი-ერთისა, და ეწოდა ადგილსა-მას მთავართა სანათლავი: სოლო ქუჭუმოთ მისსა, მდინარისავე პირსა, ორნი-იგი მღუდელნი და დიაკონნი ნათელს-სცემდეს ერსა, და მიატყდებოდა ერი-იგი ურთიერთარს, მოსწრაფებით ეუბნებოდენ მღუდელთა, რათა პირველად მასვე ნათელს-სცემ:

¹⁾ Omis T.
²⁾ T ნათელს-ღება.
³⁾ T კარს.

და ესრეთ სურვიელ იყო ერთი-გი ნათლის-ღებისა-თხს, რამეთუ ესმინა ქადგებდა წმიდისა ნინოსი, რომელსა იტყუნ. „ყოველ-მან რომელ-მან არა ნათელს-იღოს, არა ჰოვოს მან ნათელი საუკუნო.“ და ამის-ოვს მოხწრათე იუვნეს ნათლის-ღებად ყოველნი-იგი, და ესრეთ სახედ ნათელს-იღეს ყოველ-მან ერთ-მან და სიმრავლე-მან ქართლისა-მან. თუნიერ სოლო არა ნათელს-იღეს მთუელთა კავკასიანთა, მიფესასამან ნათლისსა, არამედ დადგეს ბნელსა შინა ესმსა-ოადენსმე, და ჰჭრიათა მცხოვრებელთა არავე ნათელს-იღეს, გარსა ბარბანთა ნათელს-იღეს ორ-მეოც და ათ-მან სახელ-მან, და იქმსნეს ჭკუშარიტ. ამის-თხსება დიდ იქმნეს წინაშე მეფისა, და მიუბოძა დაბაჲ, რომელსა ჰქრქიან ციხე-დღი: არამედ არა ნათელს-იღო ფეროზ, სიძე-მან მირიან მეფისა-მან, რომელსა ჰქონდა რანი ბარდავამდის, მირიან მეფისა-გან, არცა ერ-მან მის-მან ნათელს-იღეს, არამედ კორციელად ოდენ მორჩილობდეს მირიან მეფესა:

„მამის წაწვლისა მირიან მეფე-მან ებისკოპოსი იოანე და მის-თანა წარჩინებული ერთი ¹⁾ წინაშე კონსტანტინე მეფისა, და ითხოვა ნაწილი ძელისა ცხოვრებისა, რომელი მას ოდენ ვაძს გამოკრინს ღვთის მსახურსა და ღვთის მოყვარესა ელენე დედოფალსა: და ითხოვნა მღუდელნი მრავალნი, რათა განავლისნეს ყოველთა ქალაქთა და ადგილთა, და ნათელს-სცემდეს ერთა, რათა მსწრაფელ ნათელ-იღოს ყოველ-მან სულ-მან ქართლისა-მან. და ითხოვნა ქვით-სურომას მოძღუარ-ნი, აღშენებისა-თხს ეკკლესიათა: ვითარცა მიიწვივნეს წინაშე კონსტანტინე კეისრისა, სისარულით მანისა ნაწილი ძელისა ცხოვრებისა, და ფიცარნი-იგი ²⁾, რომელსა ზედა ფერკნი დაუმსჭვანდეს უფალსა, და სამსჭვანდი კელთანი. წარმოგზავნეს მღუდელნი და სურონი ფრიად მრავალნი: რამეთუ კონსტანტინე მეფე-მან მეუობასა შინა მისსა აღაშენა ეკკლესიაჲ ტაძარი წმიდაჲ, და მოხდა განიდი დიდ-ძალი ებისკოპოსისა იოანეს, და უბრძანა. „სადგა ვერ იუოს ადგილთა ქართლისათა, მუნცა აღაშენენ ეკკლესიანი, სახელსა ზედა ჩემსა, და ნიჭი ესე დიდ-ძალი დაიმკვდრე ³⁾ სახელუართა ქართლისათა:“ და წარმოვიდა ებისკოპოსი, და მის-თანა მოციქული: და ვითარ მოიწვივნეს ადგილსა რომელსა ჰქრქიან ერუშეთი, დაუტყვენ მუნ სურონი, საქმედ ეკკლესიისა, დაუტყვენ განიდი და სამსჭვანდი უფლისანი და წარმოვიდა, და მოვიდა მანგლისს, და იყო ეკკლესიასა, დაუტყვენ ფიცარნი-იგი უფლისანი: მამის შეწუსდა მირიან მეფე, რამეთუ პირველ არა სამიფოსსა ქალაქსა მოვიდეს, არამედ სსუათა ქალაქთა და ადგილთა აწიეს შენებად ეკკლესიასა და დაუტყვიეს ნაწილი: სოლო მოვიდა წმიდაჲ ნინო, და ჰქრქუა. „ნუ სწუს, მეფეო, რამეთუ ესრეთ ვერ არს, სადგა მივიდოდან დასთესვიდან სახელსა ღვთისაზა, რამეთუ არს ქალაქსა ამის შინა სამოსელი-იგი დიდებული უფლისა:“

¹⁾ ერთი T.

²⁾ ფრანკული serait mieux, mais tous les M-es sont d'accord.

³⁾ T დამსკვდრე.

„მასინ მოიყენას მეფე-მან ახათორ და მის-თანა ჰურინანი მრავალნი, და გამოიციოს მათ-გან 70 გუწროთისა-მის-თვს, და მათ მიუთსრეს უოკელი რომელი ზემო წირიდ არს: და აღიპურს კვლნი თვსნი მირინა მეფე-მან, და თქუა. „გურთსეულ სარ შინ, უფალო იესო ქრისტე, მუო ღვთისა ცსოკვლისაო, რამეთუ პირველით-განვე გინდა სხსა ჩვენი უშმაკისა-გან და ადგილისა-მის-გან ბნელისა. ამის-თვს სამოსელი-იგი შენი წმიდა წარმოუცა წმიდით ქალაქით შენით იერუსალიმით უბრავლთა-მათ, ღვთაებისა შენისა-გან უცსო ქმნილთა, და ჩვენ უცსოთა სათესვთა:“ და წარ-მართა მეფე და უოკელი ქალაქი ქრისტეანობასა. იწყეს სუროთა შენებად ეკვლევისა, გარე უბანსა, მანკალთა-მათ-ზედა, საყოფელთა წმიდისა ნინოსთა, ხადა აწ არს ეკვლესია სამთავარ-ებისკაო-სოდა: მასინ ჰსთქუა წმიდა-მან ნინო. „გურთსეულ არს უფალი იესო ქრისტე და მამ უფლისა ჩვენისა, რომელ-მან მოაღლისა სიტყუა მისი წმიდათა-გან მადლთა, თუთ იღერისა-გან საჯღრისა გარდამოსრული ქვეყანად, მდაბლად, შობილი უმტყულად თესლისა-გან დაკითისსა, დედა-განისა-გან მარტოდ შობილისა, წმიდისა და უბიწოსა, რომელი სათნო ეუო მას მიზეზითა, მი-ზეზი ცსოკვრებისა ჩვენიისა. რომელ-მან ცასა ქმსშე უოკელივე განანათლა, და მორწმუნესი აცხოენ-სა. რომელი იშუა ვითარცა კაცი, სათელი უოკელთა, სატი ღვთისაჲ, და ვითარცა მსახურ-მან ვინძე სჯულისა-მან სათელს-ილო წელისა-გან და სულისა, ჯვარს-უცნუა, დაეფა და აღდგა მეს-მესა დღესა, ამაღლდა სიმაღლესა, მამისა თანა, და კვალად მოკალს დიდებითა. რომელსა ჰშენის უოკელივე დიდებაჲ, თანა მამით და სულით-წმიდითურთ, აწ და მარადის, და უკუნითი-უკუნის-სამდე. ამინ:“

§ 7.

აღმართებისა-თვს ჰატოისნისა ჯვარისა:

ვითარცა სათელს-ილეს მეფე-მან და დელოფალ-მან, შვილთა მათთა თანა, და უოკელ-მან ერ-მან მათ-მან, მასინ დტა სე ერთი ადგილს ერთსა, კლავეს ზედა შეუკალს, და იუო სე იგი შეკინიერი, ფრიად ხელსულად. 1) საჯარველბაჲ იუო სისა-მის-გან, რომელ ისარ-ცემული სადარი მივიდის და სჯამის ფურცელი მისი, გინა თესლი ჩამოცეივნებული, განერის სიჭუდელისა-გან, და-დაჯოთუ საკლავსა ალაგსა დიდად წელულ-იუების: ესე დიდად საჯარველ უნდა პირველთა-მათ წარ-მართთა, და აუწყეს ეპისკოპოსსა იოანესს სისა-მის-თვს. სოლო ეპისკოპოს-მან თქუა. „აჲ ჰე-შმარიტად პირველით-განვე დამარსულ არს ქვეყანა ესე ღვთისა-გან მსახურად თვსად, და ღვთისა მიერ აღმოცენებულ არს სე იგი, და 2) დამარსულ ჟამისა-მის-თვს, და აწდა მიეფინა მადლი

1) M-ss aj. 40.

2) Manque, T.

ლეთის ქართლს, და მის სისხლ-გან ჯერ არს შექმნა ჯვარი ჰატიოხანი, რომელსა თაყუანის-სცეს 7.1. უოკელ-მან სიმრავლე-მან ქართლისა-მან:“ და წარვიდა რუკე, იქ მუყისა, და ვბისკოპოსი მის-თანს; და სიმრავლე ერისა, და მოჭკუნტეს სუ-იგი, წარმოიღეს რტოთურთ მისით. და მოაქუნდა ათხა 1) ათუელსა გაცხს, სუ-სე რტოთურთ და ფურცლითურთ შემოაქუნდა ქალაქად, და შემოკრება ერი სილვაჲ მწუნისა 2) ფერობასა-მას და ფურცლიასობასა, ესაისა ზამთრისასა, ოდეს სსწა უოკელი ხე გმელი იყო, სოლო ესე ფურცელ-დაფრვანელი, სულ-ამო და ხასიღტლად შეწნისერი: და ძირსა ზედა აბრთეს ხე იგი, კარსა ზედა ეკკლეხისასა, ხამხრით მის სისათა. და ბერვიდა სელი ნიაგი, და შლიდა 3) ფურცელთა 4) ძრვითა რტოთა მისთა, და იყო სილვა მისი შეწნისერი, ვითარცა სმენით ვიცით ხასამის ალვისა: ესე მოჭკუნტეს მარტსა ოც და სუთსა, დღესა ზარასკეპსა, დაადგრა გერეთ სუ-იგი დღეს ოც და ჩვიდმეტსა, და არა შეცვალა ფერი ფურცელ-მან მის-მას, ვითარცა დგა ძირსავე ზედა თვხსა, თავსა ზედა წყაროსასა, ვიდრემის უოკელნი სენი მადარისანი შეიმოსეს ფურცლითა, და სენი ნაყოფის გამოამღებულნი შეიმოსეს ევაგილითა: მაშინ თჳწსა მათსა ერთსა შექმნისუ ჭურანნი ესე, და შვიდსა ამის თვხასა აღემართეს კელის-დადებითა მუყეთა, თანა სისარულითა და წადიურებითა უოკელისა ერისა ქართლისათა, და იუენეს ეგველსიასა შინა:

ისილა უოკელ-მან ერ-მან ქართლისა-მან, უოკელთა-მთ დლეთა აჴა ჩამოვიდის ჭურარი ცეცხლისა ზე-ცით მის-ზედა, გარემოს, მსგავსად გზრგვთა 5) ვარსკულავისათა, და დაადგობს ზედა ეკკლეხისათა ვიდრე განთიადმდე, და რიჟურაჲ ოდეს გამოვიდის მის-გან ორნი ვარსკულავნი. ერთი წარვიდის აღმოსავლით და ერთი დასავლით, და იგი თავადი ეტრუო ბრწყისქალად, სელად 6), გასვიდის მიერ კერძო, ახლოს წყაროსა-მას შემოაკერძო არაკვისა. და დადგის ბორცუქსა ზედა გლდისასა, რომელი აღმოეცეს ცრქილითა წმიდისა სინოხითა, და მუნით აღმოსავლის ზე-ცად: და ესრეთ მრავალ-გობის ისილა უოკელ-მან ერ-მან მაცხოვრებლად ლეთისა ჩვენისა: მაშინ იწვეეს ვითხმუდ სეტარისა ნინოხსა, თუ „რად არს, რომელ გამოვალს ბრწყინქალე ვარსკულავი, და ერთი წარვალს აღმოსავლით, და ერთი დასავალით:“ სოლო მის თქუა. „გასავალსკით განი მათთა ზედა მაღალთა, აღმოსავლით ვიდრე ვასკიობის მთამდე და დასავლით ვიდრე ხანახებამდე ამის ქალაქისა, და ოდეს გამობრწყინდეს მთიებნი-იგი ისილონ თუ ხადა დადგეს, მუნცა აღვიართინ ორნი იგი ჭურანნი ქრისტესნი:“ მაშინ უო მუყე-მან ეტრუ და შეცვნა თავნი მათანი მიწეებით, სოლო

1) Mon M-it ათხა, „mille dixaines.“

2) Au lieu du génitif, qui se trouve ici dans les trois M-ss, il faudrait le datif, ou le génitif également dans les mots suivants.

3) Mon M-it დაქმნიდა.

4) T, R: ხასა მათა.

5) T გვრვანეთ.

6) Mon M-it ხალხად.

დღე ესე იყო ჰარსკვეი და შაბათი განთენდებოდა. იყო იგივე ხსწაული, და იქმნა კერეთვე ვითარცა პირველ იქმნის: სუაღისა დღე მოვიდეს დასვლისანი, რამდენი დღეს მათა სუა ქუბათა- 72 თავისთა, და მიუთსრეს მცეყეს. „ვითარცა გამოვიდა ვარსკვლავი-იგი, ამაღლდა და მიიწა მოსა-ზედა თხოთისასა ¹⁾, გარდასვალსა კასპისასა, და დადგრა ადგილსა ერთსა, და ყოვალად უჩინო იქმნა:“ და კერეთვე მოვიდეს მითი კასეთით და თქუძს. „ვიხილეთ ვარსკვლავი აქათ მოძაული, და დადგა დაბასა ბოდისასა ²⁾, კუსეთისსა ქუჭუქასასა:“ მაშინ უბრძანა სეტარ-მან ნინო. „წარსუჭნით ორნივე ესე ჟუჰარნი და აღმართენით, ერთი თხოთს, ხადა-აგი დემრო-მან გავსილათ ძალი მისი, და ერთი მიეცეს სალაიმეს, მკველსა ქრისტესსა, აღმართს უჯარმოს ქალაქსა. რამეთუ ბუდი ³⁾, დაბაჲ ვუხეთისა, არა წინა-აღუდგეს ქალაქსა მეფეთასა, რამეთუ ერისა სიმკრავლე არს მუნ: ბუდისა კელა დაბაჲ თუთ იხილოს სათნო-იგი ადგილი ღვთისა:“ და უჭუძს კერე ვითარცა უბრძანა ნინო :

ხოლო ესე ხსწაულითა ზე-ვისა ჩუჭნებით ჟუჰარი ჰატოისანი მცეთოს იწერეს, კელითა კაცობრივითა, მივიდეს ბორცუს-მას ქუჭუქე, და წყაროსა-ისხ-ზედა ათივს ღაიე, და ილოცეს ღვთისა მიმართ, და ნეტარი ნინო ცრემლითა შესაზვებდა წყაროსა-მას, და იქმნებოდავს კურნებანი და ხსწაულნი დიდნი: ხოლო სვალისა დღე აღვიდეს კლდეხა-მას-ზედა, და მივიდა ნეტარი-იგი ბორცუს-მას-ზედა, და ვარდა ქუბათ-მათ-ზედა და სტიროდა თუთ იგი, და მის-თანს მეფესი და მთავარნი, და ყოველი სიმკრავლე ერისა, ვიდრემდის მისანი ჩმას-ცემდეს, და დასდუბა კელი ერთს ქუჭასა და ჰრქუე ებისეოპოსსა. „იოკედ, რამეთუ შენდა ჟურ არს, და დასწერე ქუჭას ამას ჟუარი:“ და მან ეო კერეთ, და მუნ აღემართა ჟუარი-იგი დიდებითა, მეფეთა-განს, და მოსდრვა ერი-იგი ურიცხვ, და თაჟინის-ცეს ჟუჰარსა, და აღიარეს ჭეშმარიტად მკ ღვთისა ცხოველისა, და ჰმწმენს საძიებით დიდებული ღმერთი:

ხოლო დიდნი-იგი მთავარნი არა განუშორებოდავს ეკლესიასა წმიდასა, და სვეტსა ნათლისასა, და ჟუჰარსა-მას ცხიკულსა. რამეთუ სუდვდეს ხსწაულთა-მათ უსამოთა, და კურნებთა-მათ მიუთსრობელთა. და დღესა კურაიკესა აღესებინა წადიგსა ეო მირიან მეფე-მან და ყოველ-მან მცეთა-მან, შესაწირაჲდ დღე-იგი განაწესეს, ჟუჰარისა მსასურებად, აღესებინა წადიგსა ⁴⁾ ყოველ-მან ქართლ-მან დღეინდელად დღემდელ: და იყო რა-ოდენისამე დღისა შემდგომად, მარტულისა უკანისა, იხილეს ხსწაული დიდად საშინელი, დღესა ოთხ-შაბათსა ⁵⁾: აჲჲ ესე-რა სვეტი ერთი

¹⁾ Mon M-it *ოხრისასა*.

²⁾ Mon M-it porte *ზედასა, sans le mot précédent*.

³⁾ Tous les M-ss portent cette leçon.

⁴⁾ L'étymologie arménienne de ce mot, *quarkh*, demande un *ღ*, mais souvent on écrit, comme plus haut, par un *რ*.

⁵⁾ Mon M-it *— ღ. შაბათი un lundi*.

ნათლისა, სახედ ჭუჭრისა; დგა ჭუჭრისა-მას სედა, და ათ-ორ-მეტისი ვარსკენდანი სახედ გვრგვინისა, გარემოს მისსა: ხოლო ბორცვა-იგი ჭუჭრისა კმეოდა სახედ სუფუნულად, და სედჯდეს სახწა-ულსა მას ყოველსი, და მრავალნი უღმრთოთაგანსნი შიბიქცეს და ნათელს-ილეს მას დღესა შინა: ხოლო ქრისტესი უფროს მორწმუნე აქმნებოდეს და ადიდებდეს ღმერთსა: მერმე კვლად იხი-
73 ლეს სახწამ სახწაული ჭუჭრისაჲ, ვითარცა ცეცხლი დგა თავსა ზედა მისსა, შვიდ წილად მისისა უბრწუნებელსი, ზედა დაადგრა მას, ვითარცა სახმილისა საბრწუნებელი ავლეს, ეგრე სახედ ასკე-ლოზნი ღვთისანი ავლიდოდეს და გარდამოვიდოდეს მას-ზედა: ხოლო ბორცვა-იგი ჭუჭრისა იძრო-და ძლიერად, და ვითარცა სახწაული-იგი დასცხრებოდა, ეგრევე ძრვა-იგი დასცხრებოდა: ვითარ-ცა იხილეს სახწაული-იგი, დაუკვრდა ყოველთა უფროსად და უმეტესად ადიდებდეს ღმერთსა: და ვითარცა იქმნებოდეს სახწაულნი-იგი წლითი-წლად და ყოველი-იგი ერთი სედჯდეს, შიშით და ძრწოლით მოვიდოდეს თავუქანის-ცემად გულის-მოადგინედ:

მას ჟამსა რევის, ძესა მეფისასა, ესეა ერმა მცირე წული, და იყო სხეულ და მიწვეულ იყო სიჭედლად, და ¹⁾ იგი ოდენ მხოლო ესეა მთ. მოიღო და დადგა იგი წინაჲ ჭუჭრისა წმიდისა, და ცრულით ითხოვდა. „უკეთუ მაიმობო ერმა ესე ცოცხალი, აღაშენო კუბო საუელად შინა:“ და მუნ-ათქევეტ განიკურნა ერმა-იგი, და განკურნებული და განცოცხლებული წარიუქნა: მერმე მოვიდა ალექსისა აღსრულებად, და ყო მადლის მიცემა დიდითა სიხარულითა, და გულს-მოადგინებით აღაშენა კუბო ჭუჭრისა მცხეთისა რევი, ძე-მან მეფისა-მან, და წლითი-წლად მოვიდის და აღსრულის აღნათქეამი-იგი მსხტრზღისა, და მიერთი-გან უფრო მოვიდოდეს ყოველნი უძღუენი და სხეულნი, განიკურნებოდეს და სიხარულით ადიდებდეს ჭუჭრისა წმიდასა ქრისტესსა:

იყო ვინმე შამა-კაცი ჭაბუკი, და ორნივე თჳაღნი დახდგომოდეს, ჯდა იგი წინაჲ ჭუჭრისა წმიდასა ქრისტესსა, და შემდგომად შვიდისა დღისა აღესიღნეს თჳაღნი, სედავდა და ადიდებდა ჰატოასანსა ჭუჭრისა: მერმე დედა-კაცი ერთი იყო, მარადის გვეძული სულთა-გან უკოურთა ეკე-ოდეს, რომელ ძალი და გონებაჲ მისი მიეღო რკასა წელსა, და სასახელსა თვსსა ²⁾ დაიბობდა. ვითარ მოიქუქას და ჰატოასანსა ჭუჭრისა უკამოსიკეს, შემდგომად ათ-ორ-მეტისი დღისა განი-კურნა და თვსითა ფერკითა წარვიდა. ადიდებდა ღმერთსა და თავუქანის-ცემად ჰატოასანსა ჭუჭრისა: მერმე კვლად იყო ერმა მცირე და სუქუქულად დაეცა და მოკუქდა: აღიღო იგი დედა-მან მის-მან და დააგლო წინაჲ ჭუჭრისა ერმა-იგი მოამკუქდარი, დილეულით-გან მიიწუნსადმდე: ხოლო დედა მისი ტირილითა ილოცვიდა წინაჲ ჭუჭრისა. სახანს ეტყოდეს. „წარილე, დედა-კაცი, და დამარსე. რამეთუ მოამკუქდარ არს, და სულ-რა აწიანებ.“ ხოლო მან არა წარიკვთა სასახება, არამედ უფროს და უმეტეს საწალობულად ტიროდა და ილოცვიდა. მწესისა ოდენ ჟამსა სულეორ იქმნა, და

¹⁾ T სიძველე.

²⁾ T მისსა, qui est évidemment fautif.

თქალნი აღიხილნა, და შემდგომად შეიღისა დღისა განგურნებული და განცოცხლებული წარიყენა: ურმა-იგი დედა-მან მის-მან, და ადიდებდა ღმერთსა:

ისილეს-რამა სასწაული და გურნებაჲ ყოველად წმიდისა ჭეჭარისა მიერ, მრავალნი უშვილო- 75
ნი მოვიდოდეს და იოსოვდეს შეიღიერებასა, და შეიღ-მრავალ იქმნებოდეს, და შესაწირავთა და მადლთა ჭყოფდეს. არა-ხოლო-თუ რა-ბიჯიანი მოკლეს, მათ ოადენ მიანიჭის გურნებაჲ, არამედ რომელი შორითგა ითხოვდიან შეწყვიანასა წმიდისა ჭეჭარისა მცხეთისა-გან, მუნ-თქვესვე შეწყვნითა მისითა მიდიან მადლი. მძლე იქმნიან მტერთა და მსწრაფელ მოვიდიან შეწირვად მადლისა: მრავალნი უკვე უდმართონი, ჭირსა-რა შთასცვივიან, რა-ვამსა ხადიდან წმიდასა ჭეჭარსა, მუნ-თქვესვე განერიან ჭირისა-გან, და მოვიდიან შემთხუჭვად ჰატეოსნისა ჭეჭარისა. და მრავალთა ნათელს-იღეს, და სისარულით ადიდებდეს ღმერთსა: მრავალნი უკვე მრავალთა ჭირთა შთასცვივიან, და ძალითა ჰატეოსნისა ჭეჭარისათა განიგურნეს. მრავალნი ჰირად-პირადთა-გან საცხატველთა მოივლტივდ კედრებად, მუის განიგურნებინ, მუისით-გან დღეინდელად დღედღე, და ადიდებდეს მამასა, და ძესა, და წმიდასა-სულსა, რომლისა არს დიდებაჲ აწ და მარადის, და უკუწითი-უკუნისამდე. ამინ:

§ 8.

წიგნი რომელი მოუწერა ჰატეოს-ქ-მან ჰრომისა-მან და ბრანჯთა მეფე-მან ნინოს და მეფესა, და ყოველთა ერთა ქართლისათა:

მათ დღეოა მინა მოიწია წიგნი ჰრომიოთ, წმიდისა ჰატეოსისა, ნინოსსა და მეფესა, და ყოველსა ერსა ქართლისასა: და მოუვლისა ბრანჯი დავკონი, ქებისა შესხმად და გურთხევისა მიცემად, და ამის ნეტარისა ნინოს ღოგვისა წარლებად და მადლისა ზიარებად: აქინდა წიგნი ბრანჯო მეფისა ნინოსცა თასა. და რამეთუ მამისა მისისა-გან ნათელს-ველო ბრანჯეთს ყოველსა ერსა, და ყოველი ესე მსხმენელ იყო იურუსალიმით და კოსტანტინუპოლით, ვითარმედ ქვეყანასა-მას ქართლისასა მიეფისა მზე სიპართლისა. ამის-თჳს სანატრელი წიგნი მოეწერა, რათამცა ეუწყუნეს აქანი იგი სასწაული სვეტისა-მის, მეუღლოვანისა, და ძალი-იგი გურნებობისა: ესე ყოველი ისილად და მოისმინა სასწაული-იგი ყოველნი რომელნი ქმნილ იუწყუნეს მცხეთას დავკონ-მან ბრანჯთა-მან, და განკვირებულნი ადიდებდა ღმერთსა და წარიღო წიგნები:

მაშინ მეფე-მან ჰატეოა წმიდასა ნინოს და ებისკოპოსსა. „მნებაჲ ესრეთ, რათა იძულებით, მანვილითა მოვაქციენით მოუღლნი, და სიძე ჩემი ფეროზ, და დავამოხნე ძესა ღვთისა, და ვით-ყუანნე ჰატეოსანსა ჭეჭარსა:“ მაშინ ჰატეოა მათ. „არა ბრანჯებულ არს უფლისა-გან მსჯელისა ადგებაჲ, და სსანარებობა და ჰატეოსნითა ჭეჭარითა უხეინოთ გზად კეშმარიტი, მიმეწინებულნი ცსოარე-

75 ხად საუკუნოდ, და მადლ-მან ღვთისა-მან განანათლავს ბნელი-იგი გუფთა მათა:“ და წარვიდა წმიდა ნინო, და ებისკოპოსი იოანე, და მათ წარატანა მეფე-მან ერის-თავი ერთი. და მოვიდეს, და დადგეს წორბასს, და მოუწოდეს მთიულთა, პირ-უტყვის სასეთა-მთ კაცთა, ჭირთაღელთა, ფსოელთა, გუდამაყრელთა, და უქადაგეს მათ ყვარი ქრისტესათა ჭეშმარიტა, მიმუჭუნებელი ცხოვრებად საუკუნოდ: სოლო მათ არა ინებეს სათლის-ღებამ. მაშინ ერის-თავ-მან მეფისა-მან მტირედ წარმართა მასვილი მათ-ზედა, და ძლეუით შემუხრნა კერპნი მათნი:

გარდამოვიდეს. მუნით და დადგეს ეალეოსა, და უქადაგეს ერწო-თიანელთა. სოლო მათ შეიწუნარეს და სათელ-იღეს. სოლო ფსოველთა დაუტყვეს ქვეყანა მათი, და გარდავიდეს თუშეთს, და სსუნისიგა მთიულელნი უძრაველსნი არა მოიქცეს, არამედ დაუმიძმა მათ მეფე-მან სარკი, ოდეს არა ისებეს სათლის-ღებამ: ამის-თვისთა წაგრბეს ივინიგა და შესცდეს, და რომელნიმე უქანასკნელ მოაქცივნა აბიბოს, სეკრესელ ებისკოპოს-მან, რომელნიმე მათგანნი დარჩეს წარმართობასეუდელსამომდე: სოლო წმიდა-მან ნინო წარემართა წარსლვად რანს, მოაქციევად ფეროზისსა. და ვითარცა მიკასლა გუხეთს, დაახა ბუდისასა, დაუენს მუნ დღენი, და მოვიდოდეს მისს კახეთით. ჭკითსვიდეს და აღიღებდეს სწავლას მისსა, სიმრავლე ერისა: მაშინ დასსეულდა მუნ, და ვითარცა ცნა რუკ, მე-მან მეფისა-მან, და საღამუ, ცოლ-მან მის-მან, რომელნი ცხოვნიდებოდეს უქანროს, მოვიდეს ნინოსსა, და აცნობეს მეფეს და დედოფალს: სოლო მათ მიავლინეს ებისკოპოსი იოანე წარუჭუნებად ¹⁾. წმიდა ნინო არა ურჩდა: სოლო წარვიდა თვთ მეფე და სიმრავლე ერისა ძლიერისა, და მივიდეს მის-ზედა, და შეკრბა სიმრავლე ერთა, და სედევიდეს ყოველივე იგი ერთი პირს ნინოსსა ვითარცა ზე-ცისა ანგლოზისსა, და მოსწყვედიან ფეხსა სამოსლისა მისისსა, მიიღებდეს და ემთხვეოდეს საწმუნოებით, და იმულებით ეკედრებოდეს ყოველნი დედოფალნი, გარემოს მსხდომნი, რომელთა მოსლიდეს ცრემლნი თქალთა-გან მათთა, განშორებისა-თვთ მოძღვრისა-მის ²⁾ და მოღვაწისა, და სსეულთა მკურნალისა კელოვანისა: და ეტეოდეს საღამუ უქანმელი, ჭკრამე აერისსელი ³⁾ და მათ-თანს ერის-თავნი და მოავარნი, ჭკათსუდეს, თუ „ვისამა ანუ ვითარ მოსჭუნდ ქვეყანასა ამს მცნოვარებად ⁴⁾ ჩვენდა, ანუ სადაჰომე იყო აღზრდაჰა შენი, დედოფალი: მაუწუე ჩვენ საქმე შენი. რას იტუვ ტუვეობასა, ტუვეთა მსხსელო სანატრელო, რამეთუ ესე-რს გვისწავებს შენი-მთერ, ვითარმედ ეოაჸილ არიან წინასწარმეტყველნი პირველ მისს ღვთისსა, და შე-მდგომად მოციქულნი ათ-არ-მეტყნი, და სსხანი სამ-ოც და ათ-არ-მეტყნი. ჩვენდა არა-ვინ მოავლინა.

76 დმერო-მან სსუნა, გარნა შენ, და შენ ვითარ იტუვ, ვითარმედ შე ტუვენ ვარ, ანუ ვითარ უცნო:“

¹⁾ Mon M-it aj. წადის ნინოსს. სოლო...
²⁾ T მსხდ.
³⁾ La vraie lecture de ce nom est უკრამე ბუნელ, pour სუნელ.
⁴⁾ M-66 უცხოვრად.

ხილო მამან იწუო სიტყუა წმიდა-მან ნინო და თქუა. „ახულო სარწმუნოებისხო, მსლო-ბელხო დელოფაღხო ჩუხო, გხედუ თქუწნ, ვითარცა პირველთაჲთ დუაო, ყოველთა სარწმუნოებასა და სიუწარულსა ქრისტესსა, და გუბავს გზათ ჩუთა ციაბაჲ. გლასავის მკველის, და გაუწოცა. რამეთუ ესე-რა მოხრულ არს ხული ჩუმი კორკად ჩუღა. და მეძინებან მე ძილთა დედისა ჩემისათა, საუკუნოდ. არამედ მოისვენით საწრულნი და დაწრეთ გლასავი და უდები ცხოვრებაჲ ჩუმი, რათა უწყოდაინ შვილთაჲ თქვენთა სარწმუნოებაჲ თქვენი და შეწყისარებაჲ ჩუმი, და ხსწყულნი ღვითხანი, რომელ გისილავს:“ მშინ მსწრფელ მოისვენეს საწრულნი ხლომე უჯარმელ-მან და ჭუროჲ ავრისვენელ-მან: იწუო სიტყუად და იგინი წყრდეს, და წარმოუთსა ყოველი, რომელი ზემოთ დაწრეთ, ცხოვრებაჲ მის წმიდისა და სეტარისა. და შევედრ: მეფესა 1) იაკობ მღვდელი, რათა შემდგომად ღოანესხა იგი იუოს ებისკოპოს: მშინ იოანე ებისკოპოს-მან შესწირა ფიმი 2) და აზიარა წმიდაჲ ნინო კორცსა და ხისხლსა ქრისტესს. და შევედრა ხული მეუფესა ცათსა, ქართლად მოხლეთ-გან მიხით მეთოთსიტეტს წელს, და ქრისტეს ახლდებოთ-გან ხამ ახ ოც და თურბიტეს წელს, და დასაბაით-გან წელთა ხეთ ათას რვა ახ ოც და ათო რვა-მეტს: მამინ შეძინეს ორნივე ესე ქალაქნი, მცხეთა და უჯარმო, და ყოველი ქარლი, მიცხულაბას მიხსა. მივიდეს და დამარეს ძლეკით შემოსალი გუმი მიხი ადგოლსაჲ ზუდა ჭურთისა, დაბას ბუდისას. რამეთუ მუნ ითხოვა თუთ დაფელაჲ მეფის-გან, შექედოთ ღვითსათ: და ხიმდაღისათჲს ჭქმის ესე წმიდა-მან, რამეთუ ადგილი-იგი შეურაცხი იყო: და მწუსარე იყო მეფე და ყოველნი წარჩინებულნი მეს დაფლავსა მიხსა. არამედ მცნებისა და ახღვრისა მიხისა აღსრულებისათჲს დაფლეს მუნ:

და ვითარ აღასრულა ესე ყოველი ღვთიუგანბრძნობილ-მან მიხიან მეფე-მან, განამტკიცა ყოველი ქართლი და ჭურთი სარწმუნოებასა ზუდა სამეზბისა ერთარსებისა ღვითსას, დაუნაბამოსა, დამაღებელისა ყოველისას, და განამტკიცეს სრულსა სარწმუნოებასა ზუდა: მშინ კეისარსა გოსტანტინეს რომელ ჭქუწ მძეკალი მე მირიანისი, რომელსა ერქა ბაჭყალ, გამოუგზავნა მეფე-მან კოსტანტინე, ნიჭითა დიდითა, და მოუწერა ესრეთ. „მოგსწერ შენდა ღვთიუგანბრძნობილისა, ჩემ-თანავე ახლ-სურვისა, მორწმუნისა მეფისა მირიანისის: იავს შენ-თანა მშვიდობაჲ და ხსარული, ვინათ-გან იგან შენ სამეობა ერთ-არსებაჲ, ღმერთი დაუნაბამოა, დამაღებელი ყოველისა. არღარა მიხმს მე შენ-გან მძეკალი, არამედ გმა არს ჩვენ შორის შუა-მდგომალედ ქრისტე, მე ღვითსა, პირველ ყაბთა შობილი, რომელი განჭკვრნა ხსინისათჲს ჩვენისა, და ჯვარი მიხი ზატონისანი, რომელი მოცემულ არს ჩვენდა წინამძღურად ჩვენდა, გულთა მოხავთა მიხითა, და შუამდგომელობითა ღვითსა დამაღებელისათა ვიუწეთ ჩვენ სიუწარულსა ზუდა მკებრავს: შვილი შე-

1) T ნუფს.
2) Mon M-it უხსლო მსვეტელი.

ნი შენდაეუ მომინიჭებებს, ისილე და განისარე, და ღვთისა-გან მოკლენებული ანკლოზი შვეი-დობისა იყავნ შენ-თანა მარადის. განდევნენ ღმერთ-მან დამბადებულ-მან კშმაკი მატოური საცდურ-თა-გან შენისა:“

მოკვდა ბაქარ, ძე მეფისა მირიანისი, და მოციქული კოსტანტინე მეფისა კეისრისა მცხეთას. აღიხსენს სისარულითა მირიან მეფე და ნანა დედოფალი, და ჰმაღლობდეს ღმერთსა ნიჭითა სრულითა დიდითა მომცემელსა: მაშინ მირიან მეფე-მან განასრულა ეკვლესიაჲ საეპისკოპოსო, და აღასრულა საცოფურებაჲ მისი ძრავლითა დიდებითა: და მოქცევით-გან მირიან მეფისათა ოც და შესუთეს ¹⁾ წელს მოკჳდა ძე მისი რეე, სიძე თრდატ სამეხთა მეფისა, რომელსა მიეცა მეფობაჲ სიფოცლესსეუ თვხსა. დაფლეს ავღამასეუ, რომელი თვთ მასეუ რეეს აღეშენა: და მასეუ წელიწადსა დასწეულდა მირიან მეფე, რომელიცა აღესრულა: და მოიქუნა ძე მისი ბაქარ და უთირა ²⁾. „აჲჲ ესე-რა მე წარულ ვინცა მოკედ, და კმაღლობ მრავალ-მოწყალესა ღმერთსა, დამბადებულსა ცათა და ქრტიანისსა, რომელ-მან წარტყუწნილი კშმაკისა-გან მისსა მე ჰირისა-გან ჟოჯოსითისა, და ღირს მეო მე მარჯვენით მის-თანა: შენ, ნანა, უკეთუ გეცხლა ³⁾ მოცალეებაჲ, ცხოვრებისა ჩემისა შემდგომად, განჰყავ სამეფო განმი ჩვენი ორად, და მიილე სამარსაჲსა ნისოსა, განმნათლებელისა ჩვეინისა ⁴⁾), ჟამთა შეცულებებისა-თჲს, რათა არა შეირიოთ უკუნისამდე იგი ადგილი. რამეთუ მეუკეთა საჯდომი ⁵⁾ არს, არამედ შვირ არს: კერუთჲ დაკედრა ებისკოპოსოსი, რათა ადიდონ დიდება მის ადგილისა, „რამეთუ ღირს არს ჰატოც-გემასა.“ სოლო ძესა თვხსა ჰრქჳს. „შულო ჩემო, შეიცვალა ბნელი ჩემი ნათლად და სიკუდილი ცხოვრებად, შენდა მომიცემითა გურგუნი მეფობისა ჩემისა. ღმერთ-მან ცისა და ქრტიანისა-მან განსამტკიცეს შენ სრულსა საწმენსოებასა ზედა: იწურითილი უოვლადეუ მცნებათა მისა ღვთისათა, და დაადგურ სულიად მათ-ზედა, და სასელსა ზედა ქრისტესსა სიკუდილი ცხოვრებად გინდენ, რომლითა წარუვალი ცხოვრება მოიგო. და სადაცა ჰოვენ ვნებანი-იგი ცეცხლის-მსასურებისანი და კერძნი, ცეცხლითა დაწვეს, და საცარდ შეასწო რომელნი მათ ესხდენ, და ესე შულთა შენისაჲ ამცენ. რამეთუ მე ვინი იგი, რომელ კავასიანთაჲ შინაჲ დაილევიან: სოლო შენ ამას შეუდგე უოვლითა გულითა შენი-
78 თა, და თავი შენი შეკედრე ძესა ღვთისსა და ჰირველ ჟამთა შობილსა, განკაცებულსა ⁶⁾ და კნებულსა სხნისა-თჲს ჩვეინისა, და წარმდუნებოთა ჰატოხნისა ჟურისთა სოლო მტერთა, ვითარცა აქნს ჩრტილებსა გულითა მოსავთა მისთა: და ჰატოხს-ცემდე სეცტსა-მას ცხოველსა, ღვთივ-აღმარ-

¹⁾ Cf. Chron. arm. Mon M-it porte ც. დ. კ. ე. ბ. უ. ბ. ე. ტ. ე. ბ.

²⁾ Ce mot et le précédent manquent à T.

³⁾ T აცხლა.

⁴⁾ T განმნათლებელისა ჩვეინისა.

⁵⁾ Mon M-it aj. აბ.

⁶⁾ M-ss avant ce mot: უკანასკნელ წყნ. თჲს

თებულსა, და იუვენ ყოვლითურთ სსსოკობა შენი მის მძართ, და იუვენ მიხლუა შენი ძილად სხუენოდ, სარწმუნობასს ზედა წმიდისა სამებისასსა:“

და მოაუქანებია ჭურბი-იგი წმიდისა ნინოსი, რომელი პირველით-გან აქუნდა, და ჩამოჭვი- და გვრჯინი სამეფო ჭურბსა-მას, და მოიუქას იე თუხი ბაჭქარ, და თავს მისსა გამოსსას სსსე ჭურბისა, და აღიღო გვრჯინი ჭურბისა-გან, და დადგა თავსა ზედა მის თუხისას: და აღესრუ- ლა მირიან მეფე, და დაეფლა ზემოსა ეკკლეისასა, სსშუაღს სეკტსა, სამხროთ გერძო, და მას სეკტს შინა არს ნაწილი ღვთიე-ადმართებელის სეკტის: და მეორესა წელს მოგუდა სანა დე- დოფელი, და დაეფლა მასეკ სეკტს დასავალით, სსდა მირიან მეფე დაძმარულ იყო:

კე. მყოცდასუბე მეფე, მოქარ, მე მირიანისი, სოსტრიოიანი:.

და დასჯდა მე მისი ბაქარ, და იყო მორწმუნე, ვითარცა მამა მისი. და ამან მოაქცივნა უმრავლესნი კავკასიანი, რომელნი ვერ მოუქცივნეს მამას მისსა: სოლო შთავარდა შორის მისსა და სომეხისა მტრობაჲ. რამეთუ სომეხნი ბაჭქარის მძის-წულისა ¹⁾, რევის მისა, ორდატ მეფისა ახელის წულისა შეუობასა ღამთადეს ქართლს: სოლო ესე ბაქარ ქრისს სხარსთა მეფისა, მისი მძის-წულსა მისსა, და დემოუერს და გუგვალს ქუეყანაჲ, და სიქეს მისსა ფეროზს, რომელსა ჭქონდა რანი ბარდაკამდის მოცემულად მირიანისა-გან, და მისცა მის-წილ სამშეიღვთო-გან მიღმართ ქუეყანაჲ ვიდრე თავადმე აბოცის: მსშინდა ნათელ-იღო ფეროზ და ერ.მას მის-მან, და შირითეს ძალი სესარსთა-გან, და ეწეუნეს სომეხთა ჳავასეოს. სძლეეს და აიტუნეს სომეხნი: მსშინ მეფე-მან ბაქარ, შუა-მდგომელობითა ბერქენთა მეფისა და სხარსთა მეფისათა, დაწერა კე- ლით-წერილი მძის-წულთა მისთა, და დედისა მათისა საღომეხი. „ვიდრემდის იეოს ნათესავი ბა- ქარისი, რომელ ეძლოს ზერობაჲ მეფობისა, მათი იეოს მეფობაჲ, არა-ოღეს სესონს მეფობასა ნ- თესავთა რევისთა:“ მსშინ მოიუქანს მძის-წულნი მისნი, და მისცა გუსეო, და დასხნა რუსთავს ერის-თვად: ამან ბაქარ ეოკელნი დღესი ცსოვრებისა მისისანი დიდსა სარწმუნოებას შინა აღ- სრულნა, და განამრავლნს მღერედნი ²⁾ და დავიონნი ეოკელსა ქართლსა და რანს შინა, ეკკლე- სიათა მსსსურად: ამან აღაშენა ეკკლეისა წილახისა: მოგუდა და დაეფლა მამასეკ ³⁾ თუხს თანა:

¹⁾ M-as ბაქარის მძის-წულს.

²⁾ T მღერედნი: c'est l'orthographe ordinaire. mais vicieuse, du. M-it R, qui ne peut être admise.

³⁾ T მისი, avec son frère, comme dans la Chron. arm.

79 კვ. მეოცდაექვსე მეფე, მესამე მირდატ, მე ბაქარისი, ხოსროიანი:

და დაჯდა მეფედ მე მისი მირდატ და მეფობდა დიდსა სარწმუნოებას შინა. და მან ღაძ შენსა ეკვლესიანი, თუხარისსა ცისკსა შინა, რამეთუ ეგებს კლარჯეთისას არა იყო ეკვლესია, და მეს შინა დაადგინა მღვდელნი, მოადგურად კლარჯთა, და ჰმატა შენება და შექმობა ერუშეთისც და წუნდისა ეკვლესიათა: ხალა ამის მირდატის მეფობას იწუქს ქართველთა სვეტისა ცხოველისა-გან ნაწილისა გამოადება და ქმნად ჯუარად, რამეთუ დიდნი სასწაულები და კურნებანი იქმნებოდეს, სადაცა იუკის ნაწილი სვეტისა ცხოველისა. და არა აქუნებდა მირდატ მეფე ნაწილისა გამოადება. რამეთუ ებისეპოპოს-მანცა ჭეშმარიტ-ის იაკობ კრეთვე კერობინს, და თქვა: „მინიჭებულ არს უფლისა-გას, და ჯერ არს სვეტისა-მის ღვთიუ-ადმართებულისა ქმნაჲ სასხედ ჯუარისა:“ და განეფისა ეოკელთა ადგილთა ქართლისათა ნაწილი სვეტისა-მის ცხოველისა: და ამან მეფე-მის მირდატ მისვე სვეტისა-გან შექმნა ჯუარნი, და ერთი წარგზავნა ერუშეთს, და რომელი დაწა სვეტისა-გან მის ცხოველისა, მას გარემო ქმნა ქეით-კირითა, ჰირველ სვეტისაოქანად, და თავსა ზედა მის სვეტისას აღმართა იგი ძეგლი განმანათლებელი: და ეოკლები დღეიანი ცხოვრების მისისანი უშფოთველად აღასრულსა, სარწმუნოებებსა შინა დიდსა: და მისსა-ზე მოკუნდა იაკობ ებისეპოპოსი, და დაჯდა იობ სომქეი, ნერსე კათალიკოზისა დაეკოსი, და მოკუნდა მირდატ მეფე:

კს. ოცდამეშვიდე მეფე, ვარაზ-ბაქარ, მე მირდატისი, ხოსროიანი:

და დაჯდა მე მისი ვარაზ-ბაქარ, და შეირთო ცოლი, ახული თარდატისი, რევის ძისა, მირანის ძის-წულისა, მორწმუნე და კეთილ-მოქმედი: ¹⁾ [იყო ესე უშულო, რამეთუ არა ესეა მე წუელი, და ეკვდრებანი ღმერთს მარსუთა და მსურვალედ ევდრებთა, რათა დირს იქმნეს იგი მიცემად ძისა, რომლისადა მამთხვევად დირს იქმნა: რამეთუ ეამსა რომელსამე მოძავალი ქვეყანათა-გან სა-მეუფოდ მისდა, მცხოვად, მწუხრი დაივანს კიდესა მის დიდისა მდინარისასა რომელსა მტკვარ ეწოდებინ: ვითარცა აღასრულა მწუხრისა ლოცვა, რათა მიიძინოს, რამეთუ თუნაკერ ლოცვისა არა-ოქეს ისეობს არცა მიიძინოს, ამას ლოცვასა შინა გამოუწინდა ანკელოზი სათლისა ბრწყინვად, რომლისა ხილვასა შეშინდა მეფე: ხოლო მან თქვა: „ესე გეშინის, ჭი მეფე. რამეთუ შეისძეს ევდრებანი შეინი წინაშე ღმრთისა, და მოატყვეს მე რომელი იყო ან დიდ და სრულ წინაშე ღმრთისა და კართა, და მრავალნი ერნი ღმრთისა მოაქცივნეს:“ და ვითარცა განიღვიძა მეფე-მან, მსიარული სულითა ადიდებდა ღმერთსა. და შეძგომად მგირედისა მიუდგა ცოლი მეფისა და უშვა მას ძე, და დიდი ხისარული

¹⁾ Ici le M-it T contenait 6 lignes et demie du même texte que le M-it R, ^{სოლომონისა...} mais on a collé dessus une bande de papier, et inséré la variante qui se voit ici entre [] .

ჩვენს მეფე-მან, როგორც სამეფოთ მისიით, ვამხან-მას შობის მისინას, და ნაოულ-სტეს სასუ-
 ლითა წმიდისა სამებასას, და უწოდეს სასულად მურვანოს: ესრეთ ანგელოზის ხარებთა იშუა წმი-
 და ესე, ვითარცა სამოელ და ერემია. და საშოთა-განვე წმიდა იქმნა, ვითარცა დიდი წინა-მორბედი:
 და ვითარ მივეს სასწავლოდ, მცირედთა ვამთა დასწავლა უოკელივე წერალი, და გულის-კმისა
 ყოფით აღმოკითხავს და იწრთის დღე და ღამე: რამეთუ ფრთხილ იყო და მასულ გონებთა, და
 მადლი ღვთისა იყო მას-სულად: ვამთა მცირისა იყოფოხი, ბერქმითა მეფისათა, იქმნა მტკრება ბერ-
 ძეთსა შორის და ხმარსთა. და მეფე-მან თეოდოსი, სომეშ-მან, ნუ უკვე შეერთეს ქართველნი
 ხმარსთა და ძღვინენ ბერძენნი, ამის-თხსნა მოსთხოვა სიყვარული ქართველთ მეფესა, და უმეტე-
 სისა სიმტკიცისათს მძევალნიცა სთხოვნა. სოლო რათა არა განიცვალეს ქართველნი ბერძენთა
 გან: ყოველი სათხოველი ბერძენთა მეფისა აღესრულა მეფე-მან ქართველთა-მან, და წარმოავლისა მე
 თხსი მურვანოს, ათოთს-მეტისა წლისა, მძევლად, ქალაქად კოსტანტინოპოლად, სხვათათსა სე-
 ყე-წულთა, მრავლითა პატრიარქთა და დიდებით: და ვითარცა მიწინეს და გნა მეფე თეოდოსი,
 მრავლითა მძევლებითა აღიკვანს სამეფოად ზალატად, და სიღვასავე თანა, ვითარცა ღვთიე მო-
 ნატეხული მე მათი, ესრეთ სურვილით და სიყვარულით და ამბორისყოფით მოკითხეს, მეფე-მან
 თეოდოსი და მეუღლე-მან მის-მან ევდუკია, ყოვლისა თანა სამეფოთს მათითა: ვითარცა იხიდა
 ერძა-მან მან მურვანოს მეფე და დეოფალი. და ყოველი ზალატი, რამეთუ ფუქსეს დიდსა შინა
 ღვთის მისასურებასა, მარხვითა, ღოტვითა, გლასკით მოწყალებითა, ამან უფროსად განამრავლა
 მძალეპყება, მარხვა ფრადი, მღვიმ-რება უსომო, ღოტვა დეუსტრომელი, გლასკით მოწყალესა,
 სიმძდე, სიყვარული, სახიერება, მოთმინება და ყოველსივე საყვარელი სულიანისი შეიტკბეს, რომელ
 არას წმიდანი სათნოებანი, სიტყვას-ებრ წმინდისა მოტიქლისა: სოლო უმეტეს და უადრეს ყოვლისა
 მოიგო სიწმიდე სულისა და გორგთა, ვითარცა დიდ-მან იოსებ: ხოლო მცირეთა ვამთა ესწავა ეს
 ბერძენი, და ყოველივე სწავლულება ასურესითა და საფილასოფოხო: გეროევი, წარვიდა-რამ
 იერუსალიმად, საფლავსა უფლისასა მიწია, და მუნ აკვირდ იქმნა მონოზონებად, და უწოდეს
 სასულით ჰეტრე: ესწავა ესა და სწავლულება ასურებრივი, ვადრემდის უყვრდა ყოველითა სიფრთხით
 და სიძახულე გონებისა მისისა. სოლო დღითი-დღე ზალატი მოტიქულსა მოტიქსა გლასკითა გან-
 უფლავდა, ემოს ფლასი ფიცხელი და მქისე ქვეშე-სწრძო სამეფოთსა სამოხელთა, იხარსავი იგი
 ორ-ორით, სამ-სამით, და უფროსად უჯდულოთ: რამეთუ იყო დიდი და წმიდა წინაშე ღვთისა:
 და იქმნა სწავებითა და ბრძანებითა ქრისტიანთა უბისკანოზო მოპამისა, რამეთუ არავისი შემდეგულ
 იყო ქება მისისა. განა გრიგოლი დიოლოლი პატრიარქი რომისა, რომელ აღუწერა ქება მისი
 წიგნსა შინა თხსნა: [სოლო მას ანგელოზის ხარებთა მოენიჭა მე, რომელსა უწოდეს მურვან-
 ნოს. ესე მურვანოს საშოთ-განვე დედისათ, დიდი წმიდა იქმნა, ვითარცა წინა-მორბედი, და
 ყოველივე საღმრთო წერილი დასწავლა, და წარემტეობდა ჭასკითა და მადლითა, წინაშე
 ღვთისათა :

კითარ იქნა ათ-ორ-მეტას წლისა, მასის ბერძენთა მეფე თევდოსი მცირე შემოსილულ-
 იქნა, რათა არა მიერთებინ ქართველნი სპარსთა. და სთხოვა ვარან-ბაქარს მურვანოს
 მძევლად, და წართქნს კონსტანტინეპოლად, და ვითარცა ქეს თუხსა წმინდას, ფეფურსებო-
 თა დიდთა: სოლო მურვანოს არ-არს იურეუბოდა სოფლისა ამის დიდებისა-თუხ, არამედ
 შესძისა ღოცუბა და მარხუბა და სიწმინდით ცსოვრუბად, და შეიძინა შინა-გან, კორცთა
 თუხთა ზედა, ფლახი თისის ბაღისა, და მით აწირუბდს კორცთა თუხთა ზედა. და მსწრაფელ
 80 ისწავა ენა ბერძული და ახურებრივი და ჭიღობოძობობა სრული, ვიდრე ეოკელთა უკრდა:
 სოლო მიენსეს მას მადლნი, ღმრთისა მიერ, სხეულთა კურნებისანი, რომელი წყრად არს
 სრულს ცსოვრუბას მისსა: და ღამეს განცხადებისსა მდგომარე იყო უძილოდ, და ჰრქუბა
 მისწრს თუხსა, მოღებად ზეთი აღნასთებლად კანდლისა: სოლო მან შეურაცხ ეო მურვა-
 ნოს. „რამეთუ მეფისა იქ სარ, და არა გხურის სამეფოთა-თუხ, და ვითარცა მონაზონი
 იყოფები, მძიერი, კურაკადმდე:“ სოლო მურვანოს აღნთოა წყელი კანდელთა შინა, თაქიერ ზე-
 თისა, და ილოცვდა უკრე. სოლო შვიდ-ღამე ეთებოდა კანდელი წყალსა-მას შინა, და ეჩქნა
 უფელი იესო ქრისტე, და აღუთქუბა მის-თანა ეოფა მარადის, და მრავალი ხასწული აღასრულა
 კანდლისა-მის მიერ, ცხებითა სხეულთათ: სოლო საჭურების ვინმე იყო მეფისა. რომელნი-ესე
 ორნივე შეითქნეს წარსლად: ხნა მეფე-მან თევდოსი და დაუდგინს მცველნი, არამედ წინა-
 მძღურებითა უფლისათა განვლეს ღამე და წარვიდეს: რამეთუ ხეკტი სათლისა წინა-უძღოდა მათ,
 ვითარცა ისრაილთა, და სმა ესმით ხეკტით გამო. „რომელი შემომიდგოს მე, არა ვილოდეს ბრელ-
 სა:“ და ჰზოკეს ნაეი და ვლეს რა-ოდავნიმე დღენი: სოლო ქალქსა ერთსა შინა შეპურობილ
 იქმეს ვის-განმე და შეიყენეს საპურობილესა: სოლო მას ღამესა იქმს ძრვა და მესის-ტესა, და
 ეღუბა ფრადი, და მთავარსა მის ქალქისსა დაადგა კაცი ვინმე, საშინილებით ეტყოდა. „გასიტკ-
 ვეს მონანი ღმრთისანი. უკეთუ არა, დაიქცევის ქალქი ესე:“ და ესრეთ შესწესებულ-მას განუ-
 ტმენა:

ამის შემდგომად მოვიდეს იელუსალიმად, და მუნ იყო ვინმე მეფე, რომისა სამთავროთ
 მოსრული, სასკლით ზინინოს, და მეუღლე მისი, რომელთა დაეტყუათ სოფლისა სიცილი და მუნ
 იყოფოდეს. რამეთუ მონაზონი-იქმნეს და აღაშენეს ორნი მონასტერნი, სადა თუთოეულნი მუნ
 იყოფოდეს. და ამით მიერ შეწყნარებულ იქმნეს: შემდგომად ამისა, საფლავსა უფლისსა მი-
 იქმნეს და მუნ აღკვეცილ იქმნეს მონაზონი, და უწოდეს მურვანოსს ზეკრე, სოლო საჭე-
 რისსა იოანე, რომელთა ღმრთისა და შრომანი გამოუთქმელ არიან: და აღაშენეს მონასტერნი
 და ქსირონი: ამისა შემდგომად გამოხნდა ეშმაკ-მან ზეკრე და აუკვდრა მამულთა სამეფოთა და-
 ტმენა, და მონაზონებითა არა კეოილად ცსოვრება: სოლო ამან შერისხსა და განაძო: ამისა
 შემდგომად გაიოცდა და კვლად ქრისტე, და აჩვენა ცათა შინა ეკკლესია და ერვანისნი კანნი მგ-
 ლობუღნი, შვენიერი სილვიითა, და აღუთქუბა ცსოვრება საუკუნოთ:

სოლო ანასტასი პატრიარქის მიერ იძულებით მღვდლად კელ-დასხმულ იქნა: შემდგომად განვიდა უდაბნოთა და აღაშენა მუნცა მონასტერნი. ჰირსა იორდანიისა, მჟღამო მკინურე კან-
 ჰურის: მოკლნა ყოველნი უდაბნოსი კვავტისა და სკვტისანი და მრავლნი წახსწულნი აღასრულ- 81
 ნა: კვლად მონასტერსა და ქსენონსა თხსა მოიქცა, და სიმილსა შინა საფუქილე, საგერგე-
 ხაზეთუ და ხადიცი, ყოველნივე ჭურჭელნი ღოჯოთა თხითა აღავსნა: მას ვამსა შინა აღასრულა
 ებისკოპოსი პაოპისა, და შეკვრბეს კაცნი მის ქალაქისანი და გამოითხოვეს ჰეტრე ქართუჭლი:
 სოლო მან არა თავს-იდუა, რათამცა უხმინა პატრიარქსა და ენებსა თავისა გარდაცდება სიძლი-
 ხაგან და კერუო წარტოლუა სხუათა ადგილთა. არამედ კვლად ქრისტე გამოეცხადა სიძავლეს
 თანა ანკლოზთანსა, და სიტყუთა უფლისათა ებისკოპოზობასა თავს-იდუა: მრავალ-გზის ეხმა სმა
 რეუტარდამო ქალაქსამას, რამედღა ეტყოდა ჰეტრე ქართუჭლესა, და უწყმობასა წამიან ჭყოფდა,
 უშეილოთ: შეიღოერ, ხსიულთა განჭურვნიება, უნაყოფითა ნაყოფიერ ჭყოფდა, მეთევზურთა გან-
 უმარკვებდა: სოლო მისცა ღმერთ-მან მადლი წინასწარმეტყულებიისა და ხელისა-წმიდისა ხილვსა:
 რამეთუ ხული ამისა ესიანისა და მამისა ზესონს ხეტელისა გორგოთ-განსა განვიღოდეხ, ისილსა
 ზეს-ცად აღმაგაღნი: ამისა შემდგომად ხენს განსლუა თხსა გორგოთ-გან, და ყოველთა აუქნა:
 სოლო მამა-მან ვინმე ათასხე ისილა სვესება ჰეტრეს-თხს, რამეთუ წმიდანი ევედრნეს ღმერთსა.
 „ჰეტრე ქართველისა ბბრძინე მოუქნიებად სვესდა, რამეთუ ფრიად სტანკისა გორგნი თხსნი:“ და
 შემდგომად ათისა დღისა უბრძანსა მოხლუად მისსა: ამისა შემდგომად ათ დღე ილოცდა ხენსა
 თხსსა, და გამოვიდა მეთაიუსა დღესა და შესწირა წმიდა მსხუჭრელი, და ესიარა წმიდათა სიად-
 მლოთა, და სხუანიცა აზიარსა, და აკურთხნსა და მშვიდობას მისცა: შევიდა ხენსაგად, მიწასა და დი-
 ძისა ძილი თხსი, თთვესა დეკემბერსა ორსა, და ისილეს წმიდათა კაცთა ვიეიქე წმიდა ხული მი-
 სი, რომელ შეჰქუენდათ სიმრავლესა წმიდათასა, გალობითა და დიდებითა, რომელთა წინა-გუ-
 რობდა მღვდელ-მოწამე ჰეტრე ალექსანდრიელი: და მრავლნი ხსულნი განიგურნიეს, რომელნი
 შეესნეს წმიდასა გუმასა მისსა, რომელი ცხადებდას შინა მისსა წერილ არს: ხოლო ამის ნეტარსა
 ფრიადი ქება აღეწერა გრიგოლ დიოლოფოსსა, წმიდასა პატრიარქსა რომისა, წიგნსა შინა თხსსა:
 სოლო ჩვენ ჰირველსავე სიტყუესა მოვიდეთ: ვინათ-გან ესე ვარზა-ბაქარ დამთა უქიოდ,
 შეიქურბა სოფელი ესე, და მიდრეკა კეთილისა-გან და შეირთოა ხსენება ცოლი, მის-წული ფერო-
 ზისი, მირანისი ახელისა, და უშუა ფეროზის მის-წულ-მან ძე, რომელსა ერქუა ფანმანსა: ხოლო
 რევის მის-წულ-მან, რომელი ჰირველ ვასხესე, ორნი ძენი, რომელთა ერქუა მირდატ და თარდატ:
 ესე ვარზა-ბაქარ იეფე კაცი ეყო ურწყმუნთა და მომულე სხუელისა, გარისა კერ ივადრება ერისა-გან
 განცხადებად სხუელისა სიძულილისა. რამეთუ მოციქულ ეყო ქართლი, და დიდსა სარწყმუნობასა
 შინა იუქნიეს აზნაურსი და ყოველი ერთი ქართლისაჲ, და ესე ვარზა-ბაქარ, შიშისა მათისა-გან კერ 82
 განაცხადებად დატყუებისა სხუელისა: არასადა აღაშენა ეკლესია და არცა ჰმატა აღმუნიებულსა,
 და ყოველივე იტყუიდა უმუხლოდ:

ამისხს-ჩუ გამოგზავნა სპარსთა მეფე-მან ერის-თავი, ხშითა დიდითა, სომეხთა და ქართველ-
თა ჩუდა ხარკისა დადებდა: მაშინ სომეხთა მოგზავნეს მოციქული ვარსა-ბაქარისხა, და ჰქრქვეს,
რათა შეჰკრბენ და მოიროთონ ძალი ბურძენიან-გან და განუხიზნიეს კარნი კავკასიანთანი, გამოეუწი-
ნეს ოკუნნი და ლეკნი, და წინააღმდეგეს სპარსთა: და წარჩინებულნი თჳსნიცა ეტყოდეს წინა-
აღდეგობასა სპარსთასა: არა იხმინა, არცა სომეხთა, არცა წარჩინებულთა თჳსთა. რამეთუ იყო იგი
წიუკნი და მოშიში: უგუ-ჳდა იგი გეგსა კახეთისხა, და აღაშენა ციხე სიდარს, და ტანაბტრსა
ციხე-ქალაქნი, და უბრძანა ყოველთა, რათა დამსდეს ჳჭარნი: მოვიდეს სპარსნი შირველად სომ-
ხითს და მოახრებს. შემოვიდეს ქართლს, აღაშენა ერის-თავ-მან სპარსთა-მან ტფილისი, კართა
შორის. ციხედ მცხეთისა: მაშინ ვარსა-ბაქარ უზრასა შეერდომით და იოსოვა მშვიდობაჲ: სოლო
ერის-თავ-მან სპარსთა-მან ჰქრქუა მას. „შირველად მომეტ რანი და მოკავანი. რამეთუ სახლურითა
სპარსეთისა არს, და მათი არს რანი ხელადა. შეიღწი არიან სპარსთა მეფეოანსი და სხესანს სა-
უდართა მათთა ¹⁾ მათთას, და თქვენდა კმა არს ქართლი, რომელნი ნაშობნი სართ მსკვლისანი.
ტაქუნდეს უკუ ქართლი და ხარკსა მისცემდით მეფეთა სუხაროვანთა:“ მაშინ ვარსა-ბაქარ უკლარს
შახუნი-უგო შიშისა-გან დიდისა, მისცა რანი და მოკავანი, და განჰკუჭრთა სარკი, სოლო ერის-თავ-
მან მას მისცა ციხე ტფილისისა და წარვიდა ძიერთ-გან აქმსსეს მოხარკე:

ამისხსა შემდეგამად განუდგეს კლარჯინი ვარსა-ბაქარს და მიერთჳსს ბურძენთა, და დაიპურეს
ბურძენთა თუხარისი და ყოველი კლარჯეთა, ზღვთ-გან არხიანთამდე: და დარს ვარსა-ბაქარს ქარ-
თლი, თხზიერ კლარჯეთისა, და ჰქრეთი და ეგრისი: მასვე ერის-თავ-მან სპარსთა-მან წარეუქსნსა
ტყუჭდ შეიღწი ფეროზისნი, ასულის-წულნი მირიანისნი, მორწმუნისა მეფისნი, და ქვეყანისა
მათისა სახლურთა ქართლისა მოსცა ვარსა-ბაქარსკუ: და მოკუდა ვარსა-ბაქარ. და დარჩეს ძენი
მისნი ხაზნი წურღინი, რომელნი ვერ იპურობდეს მეფობასა:

ქ³. მეოცდარვა მეფე, თარდატ, სიმამრი ვარსა-ბაქარისა, სოსროიანი:

მაშინ წარჩინებულთა ქართლისთა ზრასტა ჰქუჭს და დასვეს მეფედ სიმამრი ვარსა-ბაქარ-
83 სი, ძე რევიხა, ძის-წული მირიანისი, კაცი მახუცებელი, სახელით თარდატ, და მისცეს შეიღწი
ვარსა-ბაქარისნი სარდად ²⁾. ასულის-წულნი მისნი: და მესამესა შეიღწა, მეორისა ცოლისხა,
ზრდალა სამშვილდისა ერის-თავი, რომელსა ერქვა სახელითა ფარსმან: სოლო მეფობდა ესე თარ-
დატ მოხუცებული კეთილად, და იყო კაცი მორწმუნე, ბრძენი და გონიერი. ამან სიბრძნითა თჳ-
სათა დააშვიდნა სპარსნი, გამოაჩინა ჳჭარნი, და შეჰკარმის ებღუესიანი: ამის-ჩუ მოკუდა ები-

¹⁾ Les trois M-ss portent შოთა.
²⁾ Mon M-it, აღწერდა.

სკოლაში იობ, და დასვა მის-წილ ულია, და სარკსა მისცემდა სპარსთა მეფეთა. და მან გამო-
~~თხოვა რუს-თავი და აღაშენა ეკლესია, და მანვე აღაშენა ნეკრესი, და მეფობდა უმყოფელად, და~~
 მოკუდა სარწმუნოებას შინა დღეს:

ვთ. მეოცდაცხრე მეფე, და მეოთხე ფარსმან, მე ვარას-ბაქარისი, სოსროიანი:

და დაჟდა მეფედ მე კარსა-ბაქარისა, მის წუღის წული ფეროზისი, რომელსა ერქვა ფარს-
 მან, რასიეთ უხუცესი იყო მათა: და მოკუდა ულია ებისკოპოსი, და დასკეს სვიმიან: ესე ფარს-
 მან იყო კაცი მორწმუნე, მკვლარი, შემპრობული: ესრანა მეფესა ბერძენთასა, იოსოფა მის-გან
 შეწენა, და აღუხრულა თხოვა მისი კუისარ-მან: მშინ განუდგა ¹⁾ სპარსთა, არდა-არა მისცა
 სარკი, და განამრკვინა ჯვარნი, და განასლნა ეკლესიანი ყოველსა ქართლს შინა: აღაშენა ეკლეს-
 ია ბოლნისისა. და მცირედ-კამ იყუობდა, და მოკუდა:

ლ. მეოცდაათე მეფე, და მეოთხე მირდატ, მძა ფარსმან მეფისა, სოსროიანი:

და დაჟდა მძა მისი მირდატ მეფედ, ასუღის-წული თარდაციხი, მე ვარას-ბაქარისი, მამუ-
 ლად ბაქარისანი, დედულად რუიანი. იარათვე ²⁾ მირიანის ქოთა სათესავი: და იყო ესე მირდატ
 კაცი ქველი, მკვლარი და შემპრობული, ურწმუნო და უშიში ღვთისა, ღალი და ამპარკავანი, და
 მინდობილი მკვდრობასა თვისსა: და არა ჰმსასურა მან დმერთსა, არდა აღაშენა ეკლესია, არდა-
 რა ჰმატა აღმსებულთა, და სიღალითა მისითა მტერ ექმნა ბერძენთა და სპარსთა: ბერძენთაგან
 ესიებდა ვლანჯეთს, სსლდურთა ქართლისათა, სოლო სპარსთა არა მისცემდა სარკსა: მშინ სპარს-
 თა მეფე-მან გამოგზავნა ერის-თავი, რომელსა ერქვა უბარაბ ³⁾, სპითა ძლიერთა, მირდატს
 სუდა: მშინ მირდატ, სიღალითა თვისითა, არა ჰრიდა სმირავლეს სპარსთასა, და მცირედითა სპი-
 თა მიეგება გარდაბანს: ეწყო, აოტეს და შეიბერეს იგი ⁴⁾ სპარსთა, წყობასა შინა: შემოვიდეს
 ქართლს, დაიპურეს ქართლი სპარსთა, განრეშინეს ეკლესიანი ⁵⁾: სოლო წათესავნი ქართლისა
 მეფეთანი დარჩეს გეგსა გასეთისანს, და სუმონ ებისკოპოსი მათ-თანსვე. სოლო მირდატ წართუწა-
 ნეს ხაღდადს და მენ მოკუდა: ⁶⁾

¹⁾ T ანუ T.

²⁾ Mon M-it, რომელიც.

³⁾ Mon M-it, სპარს.

⁴⁾ Manque, T, R.

⁵⁾ Ici le M-it T ajoute la phrase: დამდგეს... ცხილთ. qui va se retrouver dans le § suivant.

⁶⁾ Le M-it T ajoute la phrase: და უმყოფელად ხელისა... სპარს. qui va se lire dans le § suivant.

84 ამბავი ¹⁾ უახტანგ-გურგასლის მობეღთა, და შემდგომად თუთ მისი, დიდისა-მის და ღვთის-მსახურისა მეფისა, რომელი უმეტესად კაცთა-გან განთქმულად გამოხდა ყოველთა მეფეთა ქართველთასა: ²⁾

ვითარ-იგი შეიპერეს ქართულთა მეფე მირდატ სპარსთა, წყობასა შინა, წარიყვანეს ბაღდადს და მუნ მოკუდა. და დაიპერეს ქართლი სპარსთა, გასრევნეს ეკვლეხიანი. დამალეს ჭურჭლები ქართულთა, და ყოველთა შინა ეკვლეხიანთა ქართლისათა ცეცხლის-მსახურთა სპარსთა აღაგზნეს ცეცხლი: ხალაო ნათესავნი ქართლის მეფეთანი დარჩეს კეკს კახეთისას, და შემდგომად სამისა წლის უცალო იქმნა მეფე სპარსთა, რამეთუ აღუდგეს მტრნი აღმოსავლეთ. მაშინ შეითქმნეს აზნაურნი ქართლისანი, მოიუწყანეს და დახვეს მეფედ მცხეთას ქე მირდატ მეფისა წარტყევილისა, ხსელთ არილ:

ლა. მეოცდაათერმეტე მეფე, არჩილ, ქე მირდატ მეფისა, ხოსროიანი:

ამან არჩილ მოიყვან ცოლი საბერძნეთით, ნათესავი ივბიძიანსა ³⁾ მეფისა, ხსელთ მარამ, და განაცხადა მტერობაჲ სპარსთაჲ, გამოაჩინა ჭურჭნი და შეამკუნა ეკვლეხიანი, მოხრნა და განახსნა ყოველნი ცეცხლის-მსახურნი საზღურთა-გან ქართლისათა, მოართო ძლი საბერძნეთით, წარმდგანებთა ჭურჭისათა, იწყო ბრძოლად სპარსთა: მაშინ ერისთავი სპარსთა მეფისა, რომელი ერისთავობდა რასს და მოკაკანს, ვიდრე არჩილის მეფობამდე, მისივე განსაკებელი იყო ქართლი: ამან შეკრიბა სპაჲ რანისაჲ, და მოკაკანსაჲ, და ადარბაღჯანისაჲ, და მოამართა არჩილს: ხალაო არჩილ, ხსოვბითა და მინდობითა ღმერთისათა, მიეგება საზღურთა ზედა ქართლისათა და რანისათა, აწყო მუნ, მდინარესა ზედა ბურდუჯისას, და ძლითა ჰატოიანისა ჭვარისათა მოხრნა და ტრუჭ-ჭეჭნა, და შევიდა რანს, და წარმოტყეუნა, და მოვიდა შინა გამარჯვებული: განავლნა ქაღალი ყოველს ქართლს შინა, და ჰტრქნა ყოველთა. არა ძლითა ჩეჭითა, არცა სიმკითა, არცა სიბრძნითა, არცა სიბრძნითა სპათათა ვხმლეთ მტერთა, არამედ ჭურჭითა უფლისა ჩეჭისა იესო ქრისტეს, ძინა ღვთისათა, რომელსა-მსა მსაგეტა წინა-მძღურად და სარგებელად ჭვარი მისი ჰატოიანი: აწ ყოველთა ქართულთა ადაღეთ ხსიება ერთ-არსება, ღმერთი დაუსაბა-
85 მთა, დამბადებული ყოველთაჲ. შეწირეთ მადლობაჲ და მტკიცებდა არიან გუდანი თქმულნი ს-

¹⁾ M-ss ციხეკუბა... გურგასლისა.

²⁾ Ce titre. dans le M-it T, se trouve après le 31-e règne, peut-être mieux à sa place; mais comme j'ai l'autorité d'un bon M-it, je crois qu'il suffit d'en faire la remarque.

³⁾ Mon M-it ივბიძიანსა.

რწმუნობას ზედა საიების წმინდის: “ და ეოველითა ქართულთა შეწირეს მადლობა ღვთის მი-
 მართ, და განასხლეს ეგველისინი: მათნ არხილ მეფე-მან აღაშენა ეგველსთა სტეფან-წმინდის,
 მცხეთას ¹⁾, ვართ ზედა არაგვისათა, სადა იუენეს კუბონი მტკიცენი საბძოლნი, რომელნი მასჲ
 აღუშენეს: ესა არხილს ძე, და მოუწოდა სასელი მირდატ, და აღიზარდა ესე მირდატ, და დადგა
 ჰასაკსა მამა-ვატობისათა: იყო მორწმუნე და ღვთის მსახური, ვითარცა მამა მისი, და იყო იგი
 ქველი და შემართებული: ამან უმეტესად იწყო ბრძოლად სპარსთა, შესლვად და ტყვენვად რანსა
 და მოკაცანსა. რამეთუ მას ჟამსა შინა უცალო იყო მეფე სპარსთა, ჰბრძოდა იგი ჭინდია და სინ-
 დთა, და აბაშთა, და ვერ შემდეგულ იყო სპარსთა დიდისა გაიოლ'ხანსა, და სპარს რანისა და მო-
 ვაკისათა, და აღარბაგანისათა, ემდევრებოდეს ქართულნი: წინა-მძღუარ ექმნის მირდატ სპარ-
 თა მამის თვისათა და მარადის სტყუენვიდა რანსა და მოკაცანსა:

მას ჟამსა შინა იყო ერის-თავად რანს ბარსაბოდ, ვერ-ოდეს წინა-აღუდგებოდა იგი, არა-
 მად განამარხის ცისქი და ქალაქნი, და შესლვას ქართულთას რანს, სადაცა ეწვენიან სპარსნი
 ნაწყველთა ლაშქრისათა, მტკიცეკლათა ქართულთა, მარადის სპარსნი ილკოდაინ: სოლო ბარსა-
 ბუდ ერის-თავსა რანისას ესა ასული ქმრელი კოილი, შვესიერი, რომელსა ერქვა საგდუსტ:
 უთსრეს მირდატს, ესა არხილისასა, სიშუშნიერეა მისი, და სძენითა სიშვენიერება მისისათა
 ცრთვალ იქმნა მირდატ მის-სყდა: მოაკუნა მამას თვისსა, აკვედრები მუფთასა თვექნსა, მო-
 მუწარე ცოლად ჩემად საგდუსტ, ასული ბარსაბოდისი, და შექმნით ჩვენ შორის შვედობადა:
 დალათუ ძალათა ქრისტესითა ჩვენ ვართ მძღვარნი, არამედ ვერ წავისკათ ჩვენ ცისქითა და ქა-
 ლაქთა რანისათა: სუ უქუტ იცალოს მეფე-მან სპარსთა-მან, და იძიოს ჩვენ-სყდა შური და
 მოაკუნეს ეგველისინი და სასლუარნი ჩვენნი: აწ ამითა განქარდეს მტრობადა ჩვენი, და ჩვენ-
 თს რაცა მოაკუნოს მეფეს სპარსთას უხმენს იგი, ჯა ამით მტკიცედ და შურეკველად ვი-
 ჰერსეთი სასლუარნი ქართლისანი, და განმტკიცენს სჯული ქრისტესი ქართლს, და არდა-არა შე-
 ქმნას გულსა ქართულთას იჭვი და გზობადა სჯულისა ქრისტესისა. და მძღვარებისა-თვს სპარ-
 სთასა: “ ესე ეოველი მირდატ, სიგურულისა-თვს მის ქალისა თქუა:

მაშინ არხილ მეფე-მან აღუსრულა თხოვა მისი, წარგზავნა მოციქული ბარსაბუდისსა, და
 ითხოვა ასული მისი ცოლად მის მისისა. სოლო ბარსაბუდ განისარს სიხარულითა დიდითა,
 რამეთუ მოაკრებულ იყო ქვეყანა მათი და შესჭირდებოდა: ითხოა ფიცი და აღთქმა მშვიდობა-
 86
 სა-თვს, და მისცეს ფიცი მშვიდობისა-თვს, და მოხცა მან ასული თვისი ზითითა დიდითა, მო-
 იუწუნეს მცხეთას და ქმნეს ქორწილი, შვება და განცხრობადა, დლეთა მრავალთა: და მისცა მე-
 ფე-მან სამშვილდე ესა თვისსა საერისთავითა მისითა, და მუნ დასხეს ²⁾ მირდატ და საგდუსტ:

¹⁾ M-it T note, თქმის შეფუძნ სიხარულიანს აღმენ ეგველთა ბოლისის, და მას მას მას მარდატ და აღმენ, და მარდატს მას
 აღმენ ეგველთა სტეფან-წმინდის მცხეთას: ეს ე შეფუ თქმისწინათ სიხარულიან.

²⁾ Mon M-it დასტავ.

სოლო ამან ხადგუსტ დელოფაღ-მან გამოიკითხა სჯული ქრისტესი. რამოუ ქმარ-მან მის-მან მოჭკარანა კანცის სჯულის შევნიერნი, და უთარგმნეს სასარებაჲ უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესი. და ამხილეს ვითარმედ ჭეშმარიტი ქრისტე ღმერთი არს, რომელი განკარგნა ეხნისა-თხს ჩუენისა: მამის საგდუსტ გულის-სამა-ჰუო და ცნა ჭსჯული ჭეშმარიტი, დაუტკვა ცეცხლისა-მხსნურებაჲ, საოულ-ილო, და იქმნა მორწმუნე. და მან აღაშენა სიონი სამშვიდლისა:

ამის არხილისა-ზე გარდაიგწალებეს სამნი ებისკოპოსნი. იოანე, გრიგოლი და ბასილი. და ბასილისა შემდგომად ამანვე არხილ დასვა ებისკოპოზი რომელსა ერქუა მობიდან: ესე იყო ნათესავით: სპარსი, ახუნებდა იგი მართლ-მადიდებლობას. სოლო იყო ვინმე მოკვი უსჯულო, შემშლედი წესთა, და კერ უგრძნა არხილ მეფემან და ქემან მის-მან უსჯულოებაჲ მობიდანისი, არამედ ჭტარებდეს სარწმუნოდ: და ვერც განაცხადებდა მამის ქადაგებას სჯულისა მისისა, შიშისა-გან მეფისა და ერისა. არამედ ფარულად წერდა წიგნებს უოელისა ხატურებისას, რომელი შემდგომად დაწვა ყოველი წერილი მისი ჭეშმარიტ-მან ებისკოპოზ-მან მიქელ, რომელი განაგებოთ კადრებისა-თხს ვასტანტ მეფისა: სოლო მან არხილ მეფემან ყოველნი დღენი ცხოვრებისა მისისანი აღასრულნა სარწმუნოებას შინა სამებისა წმიდისასა, ეკვლეხათა შესებას. და ყოველსა ქართლსა შინა განამრავლნა მღვდელნი და დიაკონნი, მსახურნი ეკვლესიანთანი: და მოკვდა, და მეფე იქმნა მის-წილ ქე მისი მირდატ:

ღბ. მეოცდაათორმეტე მეფე, მესუთე მირდატ, ქე არხილ მეფისა, სოსროიანი:

და მეოთხდა იგი ვითარცა მამა მისი, დიდსა სარწმუნოებასა შინა: მიუღვა დელოფაღი ხადგუსტ და შუა ასული, და უწოდეს სახელი სპარსნი: კვლად ევედრებოდეს ღმერთსა მეფე მირდატ და დელოფაღი საგდუსტ, რათა მისცეს ქე. შემდგომად ოთხისა წლისა მიუღვა საგდუსტ და შვა ქე, და უწოდა სახელი სპარსულად ვარან-სვასრო-თანტ. სოლო ქართულად ეწოდა ვასტანტ: აღივსნეს სასარულითა მშობელნი მისნი, შობასა ერმისა ვასტანტისასა, და განავლინეს მასარობელნი ყოველთა ერის-თავთა, და გამოილეს სვასტავი დიდ-მადი, ოქრო, და ვეცხლი, და განუეკებ გლასავთა, და შეწირეს მადლობაჲ ღვთისა მიმართ, ლოცვითა და ღამის-თეკითა, დღეთა მრავალთა: 87 და შემდგომად ამისსა მოსადნა მეფემან ყოველნი წარჩინებულნი ქალაქად, და დღეთა მრავალთა უო. პურობაჲ და განცხრობაჲ, და ევედრებოდეს ყოველნი ღმერთსა აზღვრდისა-თხს ერმისა ვასტანტისას: მოითხოა მეფისა-გან საზრდელად საურმატ სპასუტ-მან ვასტანტ, დიდითა ევედრებითა. სოლო მიანსჭა მეფემან, და მისცა ქე მისი ვასტანტ საურმატ სპასუტსა საზრდელად. რამეთუ წესი იყო რათა შეიღინ მეფეთანი წარჩინებულთა სასლსა აღზარდნენ: შემდგომად ამისსა, ქე-

ქქესხსა წელსა, შუა საგდუსტ ასული სსჭა, და უწოდა სახელი მიქრანდუსტ, და მოითხა იგი საზრდოდ სხასალარ-მან კასპისა-მან. და მისცა იგი მეფე-მან, და წარიყუნა ქალაქსა კასპისას, და იზარდებოდა მუნ: შემდგომად ამისსა, წელსა მეორესა, მოკჳდა მეფე მირდატ. დარჩა კასტანგე შვიდის წლისა, ურმაჲ:

ლუ. მეოცდაათსამეტე მეფე, ვახტანგ, ქე მირდატისი, სოხროიანი:

§ 1.

მამის საგდუსტ დედოფალი შეძრწუნდა მამის მისის ბარჩაბუდისა-გან, „ნუ უკჳტ შური-ოვოს მამა-მან ნაქირისა-თხ მამათილისა და ქირის ჩემისა, რომელ კკ-ოდენნი ბოროტნი მოა-წიენსუ მას-ზედა. ნუ-უკჳტ შური-ოვას ჩემსზედა დატკეპებისა-თხ სჯულისა, და წარწყმიდოს შული ჩემი, განრყენეს ქართლი და სჯული ქრისტესი წარწყმიდოს:“ ესე ეოკველი მოიგონა და შთავარდა შწუსარებასა შინა დიდსა, კვედრებოდა ღმერთისა და განიზრასა წარსლეჲა წინაშე მამის მისისა, და შეერდომაჲ მიხი: მოიყუნანს ეოკველი ერისთავნი სხასპეტისა თანა, და ცრემლითა ზიძწარისათა შეკვედრა ქე მიხი სხასპეტსა და ერისთავთა ეოკელთა. და წარვიდა ბარდავს, მამის თუხისა თანა: განილო თავი და ამოუქარანა მუქუნი მისნი, დავარდა ჰირსა ზედა, დასდგა ჰირდ თუხი ფერკთა მიხთა ზედა, და დალატობდა ფერკთა მამის თუხისათა ცრემლითა: და იოსოვდა მიხ-გან შეწულებასა, და არა კსენებასა ნაქმართა ქმრისა თუხისათა, და შენდობასა დატკეპისა-თხ სჯულისა, და კვედრებოდა რათა არა აიძულოს დატკეპებად ქრისტეს სჯულისა, რამოუ იგი არს ღმერთი ჰქეშმარტი: და კვედრებოდა რათა იხურას შვილი მიხი მამულსა შინა თუხსა, და მოურაჲ ქქინეს იგი სხარსთა მეფისა წინაშე: მამის ბარჩაბუდ, განმზადებულ-მან ბოროტის ეო-ფად ქართლისა-თხს, შეიწულა ასული თუხი, არა აიძულა დატკეპებაჲ სჯულისა, და აღასრულა ეოკველი თსოკჲა მიხი: სოლო სჯულისა-თხს ესრეთ თქვა. „იძულებით არცა-ვის სსკასა ქარ-თველსა დაგატობებ¹⁾ სჯულსა ქრისტესსა, არამედ მიეცავენე ცეცხლისამსხსურსი ქალაქსა თქვენსა, და იყუნენ მუნ მათ-ზედა ებისკოპოსი სჯულისა ჩვენისაჲ. და ვინცა ქართველი ჩებითა თუხითა აღირქევეს სჯულსა ჩვენსა, ნუ აუწებთ:“ მამის საგდუსტ ერწდა მამასა თუხსაჲ შიშო-სა-გან დიდისა, და აღუოქვა მინდობითა ღვითისათა, და წარმოვიდა ქართლად:

მამის ბარჩაბუდ წარმოგზავნა ცეცხლისამსხსურსი მცხეთას, და მათ-ზედა ებისკოპოსად ზინქარ, და დასდეს მოკეთას: სოლო საგდუსტ დედოფალი განაგებდა მეფობასა, ძალითა და შეწყნითა მამის თუხისათა: და მოკჳდა ბარჩაბუდ, მამაჲ საგდუსტისი. და მის-წილ დააგვიწნა

¹⁾ R ლიტერობებ; mon M-it ლიტერობებ.

სწარსთა მეფე-მან, ადგილს მისსა, ძევე მისი ვარაზ-ბაგურ, ძმა სავლესტ. დეოფოლის: მოაქდა საურმაგ სხასპეტო, მამ-მძევე ვასტანგისი. მაშინ მეფე-მან დაადგინა სსუა სხასპეტო, რომელს ერქვა ჟუან შერ¹⁾. სოლო ბინქარიან ებისკოპოსი მცხოვროვდა, რომელი იყო სწარსი, ცეცხლის-მსახური, ასწავებდა ქართულთა სჯულსა თუხსა. არამედ არა-ვინ ერჩა წარჩინებულთაგანი, გარსა წვრილის ერისგანი მიჰცია მრავალი ცეცხლის-მსახურებას:

და შეერია ქართლსა შინა წვრილსა ერსა ზედა ცეცხლის-მსახურებამ. ამის-თჳს მწუსარე იყო დიდად სავლესტ დეოფოლი, არამედ მძღაერებისა-გან სწარსთას კვარა-რამ იადრებდა: მაშინ მოიუქნა მღუდელი ჭეშმარიტი საბერძნეთით, სასულით მიქელ, და დაადგინა ებისკოპო-ზად, ჟემოსა კველესიას. რამეთუ მობიდან ებისკოპოსი გარდაცვალებულ იყო: და ესე მიქელ ებისკოპოსი წინა-აღუდგა ბინქარს მატეუსსა, რამეთუ ასწავებდა უოკელთა სჯულსა ჭეშმარიტსა: ამან იპურნა ხარწმუნობასა ზედა უოკელნი წარჩინებულნი ქართლისანი და ერცა უმრავლესი, არამედ მგირედი ვინმე წვრილის ერისგანნი მიიქცეს ცეცხლის-მსახურებას:

მაშინ ვითარ იქმნა ვასტანგ წლისა ათისა გარდამოვიდეს ოკსი, სხანი ურცხუნნი. და მოტყუეს ქართლი, სავითა-გან მტკვრისით ვიდრე სუნანამდე, და მოაოკრეს ველნი, არამედ ცი-სე-ქალაქი დაურჩეს, ოჯიერ კახისა: სოლო კახისა ქალაქი შექურსრეს და ტყვე ეგნეს, და წარ-იუქნეს ვასტანგის და მძღანდელსტ, სამის წლისა ქალი: რომელ დაურჩეს წარუტყვევებლად ბენი ქართლისანი, კასეთი და კლარჯეთი, და ეგრისი, ხავლეს რანსა და მოვაგანს და მოტუქსნეს იგიცა, და განვლეს კარი და რუბანდისა, რამეთუ თათ გზა სცეს დარუბანდელთა, და შევიდეს ოკსეთს გამარჯუებულნი:

მახე ჟამსა გამოვიდეს ბერძენნი აფსაზეთით, რამეთუ ბერძენთა ჰქონდა ეგრის-წყალს ქუჭროთ კერძი უოკელი, დაიპურეს ქუჭროთ ეგრის-წყლით-გან ვიდრე ციხე-გოჯადმდე: მაშინ იქმნა გლოჯამ და წუსილი უოკელთა ზედა ქართულთა, და იტყუადეს. „სანკაძრავლიო ცოდუბ წინაჴე ღვობისა, და არცა კეთილად ვიპურთ სჯული ქრისტესი და წესი იოანეს მცნებისა, და სხ-
89 მართლად მოაწია ღმერთ-მან ჩვენს-ზედა ესე რისსუა. რამეთუ მიტყვის ჩვენ წარტყვევად უცხოთა ხთოკათა, მიტყველი ჩვენ სასღუარო ბერძენთა-გან, ვითარცა მიქელ ვარაზ-ბაგურ მეფესა ბერძენ-თა-გან კლარჯეთი-იგი: ცოდვითა ვარაზ-ბაგურისითა მოიწია, რამეთუ ვერ კეთილად ეპურა სჯული ქრისტესი. სოლო ესე არა მეფეთა ჩვენთა ცოდვისა-გან იქმნა, არამედ ერისა ცოდუთა-გან: აწ მეფე ჩვენი ერამა არს, და არა გვივის ჩვენ წინა-მძღუარი რომელიცა სასოებითა ქრისტესითა და წინა-მძღურობითა ჟუარისათა წარგვიძღუა ჩვენ, და ვიძიეთ ჩვენ შური ზირველ ოკსთა ზედა, და შემდგომადმცა ვძებნეთ სასღუარისი ქართლის ბერძენთა-გან:“ ამას იტყუადეს უოკელნი ქართულ-ნი, და იუქნეს მწუსარებასა შინა დიდსა:

¹⁾ ტ. ჟუან შერ.

მშინ ვასტანგ იზარდებოდა და ისწავლიდა, მიქელ ებიკოპოსის-გან, ეოკელს მინებას უფლისა, და სიერმისავე ჭასკას შეეუარა სჯული ქრისტესი უფროს ეოკელთა მუყუთა, და მწუხარე იყო იგი ამის-თჳს, რამეთუ შემორეოდა ქართლს ციცხლის-შასხურებაჲ, ტყუებისა და საზღუარო მისჭმის-გან. და უმეტეს იერეოდა სჯულის-თჳს გონებას შინა, არამედ ძლიერების-გან ხზარსთას ვერ ეკადრებდა გამოცხადებად: მშინ ვითარ იქმნა ვასტანგ წლისა თსუთმეტისა, მოუწოდა ეოკელთა წარჩინებულთა ქართლისათა, და შემოკრიბნა ეოკელნი ქალაქნი, და განმისადა მეფე-მან ხსელი ერთი და დასჯდა საუდართა ზედა მადლათა: სოლო ჟუანშერ¹⁾ ხზასპეტი და ორნივე ებიკოპოსნი დახსდეს საუდართავე, და ხსუნანი ეოკელნი ერის-თავნა დახსდეს სელეებითა, და ათ-ახის თავნი და ახის თავნი, და ეოკელი ერი წარმოადეს ზე: მშინ მეფე-მან ვითარცა მოხუცებულ-მან და ბრის-მან, და ვითარცა აღსრდილ-მან ფილასოფოსთა თანა, იწყო ზრასკვად კმითა მადლითა, და თქვა:

„იყუთა და ერთა ზედა მოიწვევის განსადელი და ჭირი ღვთისა მიერ, ცოდუთა მათი-გან. ოდეს მორწმუნეთა ავლან მსახურებაჲ ღვთისა და გარდაედენ მცნებათა, მოაწვეს ჭართა ესე-ვითართა ზედა, რომელ აწ ეხ მოაწია ჩვენ-ზედა, ვითარცა რაჲ მამა კეთილი სწრთიღ შულსა კეთილად საქმითა ზედა კეთილთა. და უგეთუ არა კეთილად აღასრულებეს ხწავლასა მამისა თვისისასა, გვექს მამა-იგი გვემითა და სწავლითა, რათა სწავლობს ეოკელი კეთილი, და იქმნას საქმარ კეთილისა: ეგრეთ გიწვართინა ჩვენ ღმერთ-მან და მზადებულ-მან ცისა და ქვეყნისა-მან: ამის-თჳს გვიქს ჩვენ რათა ემადლობდეთ²⁾ მოწვალეებთა მისთა:“ მშინ ამით ეოკელთა მისცეს ღმერთსა მადლობაჲ ტირილითა: კვლად იწყო ზრასკვად მეფე-მან ვასტანგ. და თქვა ეოკელთა წარჩინებულთა. „ისმინეთ კამასა სემისა. დაღაცეთუ ურბა ვარ და არა გინასვსო ჩემ-გან კეთილი, მამათა კვლა ჩვენთა-გან გინასვან დიდნი კეთილნი და დიდებანი, რომელნი დაღვიბულ ხართ მთავრობასა ზედა: აწ უგეთუ ევაფიცნებეს ღმერთი, მოგხედენ ჩემ-გან კეთილნი და დიდებანი რომელნი არა გუხილენ მამათა ჩვენთა-გან: აწ რომელსა გეტუვი თქვენ, დაღაცათუ ჩემ-ზედა და თქვენ-ზედა სწორეთ მოწვეულ არს განსადელი ესე, არამედ ესრეთ იპუართ თავით თქვენით ვითარცა არა მოწვეულ არს თქვენ-ზედა, არამედ ჩემ-ზედა ოდენ. და არა იყო გულსა ჩემსა სიტყუა, თუ რომელ მოიწინეს მათ-ზედა განსადელისი, თვისისა შურის-გების-თჳს ჭყოფენ ამას. არამედ ეოკელი ჩემად სამსხურად დაკითვალო, ეოკლისა-თჳს კეთილი მოკავთა: არა დავითმინო გიცხევაჲ ოვსთა, არამედ ხსოვიითა სამების ერთ-არხებისა, და მზადებელისა ღვთისა დაუხზამოსათა, და წარძღვანებითა ჟურის-მის ჰატოსნისათა, რომელი მოცემულ არს წინამდურად საჭურველად გულთა მოხსეთა მისთა, და ვიძიოთ შერი მათ-ზედა: უკეთობა წაგვი-

1) T ჟუანშერ.

2) T მადლობაჲ.

საქმისი მწიგნობარი
T 113

დებოდნ ესე სპარსთა მეფისა-გან, ანუ ბერძენთა მეფისა-გან, მომგავითმინეთ. არამედ რამ მო-
წვესულ არს ჩვენ-სეჲდა ოგოსთა კიცხთა-გან, არა კამს მისი დაჲმენამ, და სიგჳდილი სჯობს თაჳ-
თა ჩვენთა-თხს:“

მაშინ აღდგა ჭუნსჳქერ სპასჳქუტი და თჳქა. „ცხოვრდინ, მეფეო, უგუნისამდე დიდებით და
მტკრთა შენთა ზედა ნება-აღსრულებით. ჳეშმარტი ბრძანე, ცოდუნთა ჩვენთა მიერ მოიწია ესე
განსაცდელი ჩვენ-სეჲდა, და სამართლად გესაჯნა ღმერთ-მან, რამეთუ განგამრავლეთ ცოდუნად, წი-
ნაჲ შე მისსა, და გვიღირს მადლობამ ღვთისა, რამეთუ დიდსა ჰატეჯნა ¹⁾ ღირს ვიუგუნით, და არა
ეზომსა რომელ მოიწია ჩვენ-სეჲდა: არამედ მრავალმოწულე-მან ღმერთ-მან, არცა შეცოდებთა
ჩვენთა-ოდენი ჰატეჯი ²⁾ მოგატეგო, და ამით კინითა ჰატეჯითა გეწვეართსა, და ჩვენ მკვიდრთა
ქართლისათა, ამას-თვის დიდი მადლობამ გვიღირს ღვთისა მიმართ, რამეთუ შენ უმჯობესი ყო-
ველთა მეფეთა ქართლისათა და მამათა შენთა უფროსი, ყოველითა სრული, მსგავსი სებროთ გმი-
რისა, გამოგახინა ღმერთ-მან: წინა-მძღჳრად ჩვენდა მოცემულ სარ შენ ღვთისა-მიერ, განსაქარვე-
ბული ჳირთა ჩვენთა ძველთა და ახალთას: და უკეთუ ცოდუნანი ჩვენნი არა დასძლევენ, შენ-მიერ
მოველით განსაქარვებას ყოველთა ჳირთა ჩვენთასა, უმეტეს წარმატებას საზღჳართა ჳვენთასა
ყოველისა ჟამისასა, რათა ³⁾ არა-ვის მამათა შენთა-განი ყოფილ არს მსგავს შენდა: ცხოვრდინ,
მეფეო, უგუნისამდე რად-გან ⁴⁾ მოწვესულ არს ოგოსთა-გან სუთსა ამს წელსა შინა, გეოფილ-ვართ
ჩვენ მწუსარებასა შინა დიდსა. ამის-თხს რამეთუ ურმამ იუჳ, და არა ძალ-გედვა მკედრობამ და
წუობათა წინა-მძღჳრობამ, და არცა შინა მეფობისა განსჯობამ: აწ, მეფეო, დაღაცეთუ სრულ სარ
ხობრძნითა და ძალითა, სიმცნითა და ჳასაკითა, არამედ გაკლს სისრულე დღეთა მკედრობისა-თხს:
სოლო ვსედაჳ სობრძნესა შენსა, დაღაცეთუ ურმამ სარ, არამედ ძალ-გიცხს განსჯობამ მეფობისა,
მკედრობისა და წუობათა წინა-განწუობისა შენისა არა არს ჟამი: ესე არს განზრახვამ ჩემი, რა-
თა სობრძნითა შენითა და კითხვითა დედისა შენისთა გამოარჩინე ერთი ვინ ჩვენგანი წინა-მძღჳ-
რად სპისა ჩვენისა, და მიტევენ ჩვენ ყოველნი მას, და გიუენეთ მორჩილ ვითარცა მამისა შენისა,
და ძალითა სამებისა, ღვთისა ერთ-არსებისათა, წარვიდეთ და ვიძიოთ შური. სოლო შენ იუჳ
შინა და განსჯობდე მეფობასა: უკეთუ ცოდუნთა ჩვენთა-გან ვიძიებეთ ოგოსთა-გან, მეფობამ შენი
უგუნებულად დარჩეს. უკეთუ კვლა თავითა შენითა ცოდუნთა ჩვენთა-გან იძლიო, სულიად წარწყმდეს
ქვეყნამ ჩვენი, რამეთუ ნაცვალი შენი არა არს ქმნჳნასა ზედა:“ ესე თჳქა ჭუნსჳქერ სპასჳქუ-
ტან, და დაემოწმეს ყოველნი წარჩინებულნი და ერის-თავნი ზრახუნასა მისსა:

1) M-ss ჰატეგს.

2) M-ss ჰატეგ.

3) Il faudrait ici მძღჳრად.

4) T რათა-გან.

მაშინ თქვა მეფემან: „ვითარ სხედების სრულს სხპრძნეს და ერთ-გულობას შენსა, ეტრეო წარმობთქი ეოკელი, ჟვანშურ. სოლო მე არა ვარ მორხილ ზრასვისა მავსი შენისა, რამეთუ რად-გან ¹⁾ მოწყენულ არს განსაძღელი იგი ჩვენ-სედა, ეოკელინ დღენი ცხოვრების ჩემისანი მწყესრებასა შინა დამიოყიასი, ვითარცა მეოფეს ბნელისასა: და სიწყალული დისა ჩემისა განლეკს გულსა ჩემსა ვითარცა მასელი ცუცხლისა, და სიკუდილი მირჩენია ²⁾ თავისა ჩემისა, ვადრეა სიტოცხლე: მინდობთა ღვთისა და წინა-მღერობითა ჟუარისათა-მის ჰტიოსნისა, თავით ჩემით წარვალ, და გესხე მრავალ-მოწყალებთა მისთა რათა არა განმწიროს, და მომცეს ძლევა:“ მაშინ ვითარ ვერღა-რა დაუშლიდეს, მიემოწმენ ეოკელი-იგი წარჩინებულნი და თქვეს. „გსოხდინ მე-ფე ³⁾ უკუნისამდე. იქმნეს განზრახვაა შენი, დემრო-მან დამხადებელ-მან მთავლისეხ ასტელოზი მისი ⁴⁾ ძალად შენდა და დასცენ ეოკელინი მტერნი შენნი:“

§ 2.

ლასქრობის გახიზვად ოვსეთ-სედე:

და დამტვიცეს ლასქრობადა ოვსეთისა, და განიყარნეს ეოკელინი სასლად თვხად, კაზმვად: სოლო ვასტანგ წარვლინა მოტიქული წინაშე ღედის მძის მისისა ვარზა-ბაგურიისა, რანისა ერის-თვსა, აუწყა ლასქრობადა ოვსეთისა და ითსოა მის-გან შეწყვნამ: სოლო მან სისარულითა აღუთქვა, რამეთუ ქვეყანა მისიდა ტუვე ქმნილ იყო ოვსთა-გან: სოლო ვასტანგ მოუწოდა ეოკელთა სხათა ქართლისათა, და შემოკრბეს ეოკელინი, და დაბანაკეს მუსხარს და სერეს, იმიერ და ამიერ არაგვსა. და იყო ახი ათ-ახი მკედარი, და ხამ-ოცი ათ-ახი ქვეითი, და მოკვანეს ვარზ-ბაგურ სხანი თვხნი თორმეტი ათ-ახი მკედარი: და ვასტანგ მეფე განვიდა ქალაქით მცხეთით, და განასხნა სხანი მისნი. მოეწონნეს სიმრავლითა, ცხენ-კეთილებითა და მოკანსივლებითა, და იხილნა ეოკელინი-იგა მსიარულად და აღმრტით, რამეთუ სავსე იუფნეს შურითა ოვსთათა: აღვიხო სისარულითა და მადლობად ღმერთისა, შემოვიდა ქალაქად, და ადარულა შვიდეული ერთი ლოცვიითა და მარსვიითა, და დამის-თუვიითა, და განუყო სვარტავი დიდ-ძალი გლასკათა: დაუტენნა განმტკბულად სამეფოსა მისისა დედა მისი სავდესტ, და დამ მისი სვარანსე, და დაწერა ანდრეი ესერო. „უკეთუ არღა-რა შემოვიცე ცოცხალი, დამ ჩემი სვარანსე შერიოთს მიპრან (რომელი ეკვოდა 92 ვასტანგს მაშინ მძის-წყლად, ნათხვეისა-გან რევისა, მირინის მისა, რომელი ხიდე იყო თრდატ

¹⁾ T რად-გან. ამ ...
²⁾ M-ის ატელოზი მისი.
³⁾ M-ის ატელოზი მისი.
⁴⁾ M-ის ატელოზი მისი.

სოპხოსა შეთვისა), მან შეირთოს ღამ ჩემი, და მან დაიპურას მეფობაჲ:“ და ესე დაწერილი დედასა მისსა მისცა, და სხვასა არა-ვის აუწუა. და იგი მიჭრან მამისა მძის-წული მისი დაუტევა მცხეთას:

წარვიდა კასტანგ და დადგა თიანეთს, და მიერთნეს ყოველნი მეფენი კავკასიანსი, ორ-მოც და ათი ათასი მეუღარი, და წარმოართა სასკელსა ზედა ღვთისსა, კასელი კარი დარიალისა 1): შესვლასა მისსა ოჯხეთს იყო კასტანგ წლისა თქუესმეტისა: მაშინ მუყეთა ოჯხეთისათა შეგებეს სპანი მათნი და მოირთეს ძალი საზარეთით, და მოეკებსეს მდინარესა ზედა რომელი განკლის დარიალსა 2) და ჩაკლის კელსა ოჯხეთისსა, და მისცა მდინარესა არაგვი ჭქქიანს, რამეთუ ერთი-სა მთისა-გან გამოკვალს თავი ორთავე, ქართლისა არაგვისა და ოჯხეთისა არაგვისა:

და დაიბანაკეს ორთავე სპათა ამიერ და იმიერ, რამეთუ მდინარისა-მის ჰირსა ორგინითვე ქართლის იუქრეს კლდისანი, უღლანნი და გულანნი ჰირთა მდინარისათა, და განეკრძალნეს ერთმან-ერთისა-გან, და დაიცივნეს ტახნი ქარაფთანი, და დადგეს ეგრე შვიდ დღე: ამას შვიდსა დღესა ბრძოლაჲ იყო ბუმბურათა მდინარესა-მას-ზედა: რომელ ჭუქუნს ნივანნი საზარათნი ოჯხთა მათ-თან ერთო ერთი კაცი გოლიათი, სასულით თარგანს: გამოვიდა ესე თარგანს საზარი, სმა-ჭყო კითა მდღლითა და თქვა. „გეტყვი თქვენ ყოველთა სპათა კასტანგისათა, ვინცა არს თქუენს შორის უძლიერესი გამოვიდეს ჩემ-ზედა:“ სოლო კასტანგ მეფესა რომელ ჭუკა სპანი სპარსთა ნივანნი, მათ-თან ერთო ერთი კაცი რომელსა ერქუა ფარსმან-ფარუს, ამისდა კერას-ვის დაედგნებ ბრძოლასა შინა, მრავალი ღოში კელითა შეეპურა: ესე განვიდა ბრძოლად თარგანისა, და აღიზან-ნეს ორთავე, და მიეტყვენეს ურთიერთსა. და პირველსავე შეკრებასა უხეთქისა კრმლითა ფარსმან-ფარუსს ჩაბაღასსა ზედა, და განუპო თავი ბუჭთაჲმე: მაშინ დაქმუნდა კასტანგ და სპანი მისნი, რამეთუ არა-ვის დარჩა მათ შორის მხცავსი ფარსმან-ფარუსისი: შემოწუნდეს ყოველისი-იგი სპანსა და აღივსნეს მწუსარებითა:

და დადამდა დღე იგი: კასტანგ შევიდა კარვად თხზად და დადგა ღოცვად, და ცრემლით კვედრებოდა ღმერთსა, და ვიდრე გათენებამდე არა დაჯდა ქუჩს ღოცვისა-გან: იოსოვდა ღვთისა-გან შეწყენასა, და მინდობითა ღვთისათა ეტულებოდა თუთ ბრძოლაჲ თარგანისი. რამეთუ უშიშო იყო კითარცა უკორცო, და იმედსა ჭქქონდა ღვთისა-გან, და ძალისა თვისისა-გან: კითარ გათენდა, 93 კვალად შთამოვიდა თარგანს კიდესა მდინარისსა, აუკვედრებდა და კვალად იოსოვდა მუქარასა, და არა-ვის იპოვა სპათა შორის კასტანგისათა მბრძოლი მისი: მაშინ კასტანგ ჭრქუა სპათა თხზთა. „არა მინდობილ ვარ მე ძალისა ჩემისა და სიმცნისაჲ 3), არამედ მინდობილ ვარ ღვთისა დაუსაბა-

1) M. R. portait დარიალისა, qui a été corrigé entre lignes, en დარიალისა; T დარიალისა, lie. დარიალისა.

2) M. R. portait დარიალისა, qui a été corrigé entre lignes, დარიალისა; T დარიალისა; toutefois dans ces deux endroits on peut aussi bien lire დარიალისა, დარიალისა, à cause des abréviations de l'écriture ecclésiastique.

3) T ძალისა ჩემისა და სიმცნისა.

მოსა, ხაიების ერთ-არსებისა, უფლისა დამადებელიათა: განვალ თუ ბრძოლად თარჯანისა:“ მასინ განკვირდეს წარწინებულნი-იგი და აუკვდრებდეს ¹⁾ ვასტანგს, და მრავალ-დონედ ზრასვიდეს რათამცა დააქუნეს ბრძოლისა-გან, რამეთუ ერმა თუ ვასტანგ, და არა იცოდეს გამოცდილებამ მისი:

არა ერწადა ვასტანგ არამედ დაამტკიცა ბრძოლამ მისი, კარდავდა ცხენისა-გან და დაჯარდა ქვეუხანსა ზედა, თაუჭანის-ცა დმურთისა აღიშურისა კელსი თუნისა და თქუა. „უფალთა დამადებულთა უფლისათა და შემატკებულთა კეთილთათა, აღმადლებულთა მოხსვთა შენითა, შენ იყუე მუე რეჟდა, და მოავლისუ ანგელოსი ძალად რეჟდა. დაეც უსჯულოთა ისი, და არცვისუ მტომობროთა შენთა, რამეთუ არა ძალისად ჩემის მინდობილ ვარ, არამედ მოწყალეობის შენისად:“ მოიქცა ვასტანგ და აღვდა ტაიჭსა თუნსა, და ჭრქვა სპითა თუნთა. „აკვდრებოდეთ დმურთისა და ნუ შექრწუნდებით:“ წარვიდა ვასტანგ და დადგეს სპის მისინი ზურგიით მისხა, შექრწუნებულსი და სავსენი მწუნსარებითა თვის-თუნსხა სჯულებსა ზედა კვდრებოდეს დმურთისა:

§ 3.

²⁾ აქა ვასტანგისი და თარჯანის ომი, და მოკლუბ თარჯანისი ვასტანგის-გან:

მასინ ჩავლო გვერდი ვასტანგ, და ჩავიდა მდინარისა პირსა. აქწინდეს ოროდსი- მოსულთარჯან და თქუა. „მუე გოლიათთა და გმირთა გამოცდილთა მბრძოლი ვარ, არა უმარწვილთა. განს შენ-ზედა დავიმდაბლო თავი ჩემი:“ აღიხასნეს და მიეტყვეს ურთიერისა, და პირველსუ შეკრებასა სცა ვასტანგ ოროდსი ხარტუელსა ზედა, და ვერა უფარა ხიმატრუმან სავკრეგელისა-მან. და განვლო ზურგით და მოკლა: სოლო ქაროჭიტლთა ნე-გეშინის-რემულთა და სავსეთა ხასარულითა აღიხასნეს კითა ხაშისელითა, და შეწირეს დვითის მიმართ მადლობამ: სოლო ვასტანგ მასეუ აღვიღეს გარდასდა ცხენისა-გან, და დაჯარდა მიწასა ზედა, თაუჭანის-ცა დმურთისა და თქუა. „კვრთსეულ ხარ შენ, უფალთა, რომელ-მან მოავლისუ ანგელოსი შენი, და დაეც მტერი ჩემი: შენ ხარ აღმარებულთა მოხსვთა შენთა, შენ ხარ რომელ-მან აღადგინე ქვეუხანსა-გან ვლასავი, და სკოროთა-გან აღასდადეუ დავრდომილთა:“ მოჰკვითა, თავი თარჯანს. აღვდა და წარვიდა დასქართა თუნთა თანსა, და უფალთა მათ სპითა კითა დწუნითა ³⁾ შეახსეს ქება ვასტანგს, და ჭადადობდეს დმურთისა: 94

¹⁾ Ce mot a été corrigé dans R, et remplacé par *განწინებულნი*, qui me paraît plus juste.

²⁾ Les M-ss portent ici N 1, ce qui indique qu'autrefois il existait une division normale.

³⁾ Leg. *დწუნითა*, comme plus bas p. 94 dernière ligne.

§ 4.

იქა ვანტანგისი და ბაყათარ ოგისის ომი, და მოკვლა ბაყათარისა
ვანტანგის-გან:

და შორესა დღესა სსჭა გამოვიდა ბუმბურაზი ოგისთა-გან, რომელსა ერქვა ბაყათარ: იგი იყო გოლიათი, და რამეთუ-გან დაწყო მეფრობად, ვერ-ვის დაეგნეს მასდა, და მოესრა ყოველი მბრძოლი მისი. რამეთუ იყო სავრძე მშვილდისა მისისა თორმეტი შტაკველი. და ისარი მისი ექვსი შტაკველი: მოდგა ესე ბაყათარ პირსა მდინარისასა და კმა-ჭყო, კითა დიდითა, და თქვა. „ვანტანგ მეფეო, ნუ განლაღებუი შენ მოკვლისა-თჳს თარქანისა: არა ერთო გოლიათთა და ამის-თვის ზოივლა იგი უმაწილისა-გან ¹⁾: აწ უკეთუ შენვე გამოხვიდე ბრძოლად ჩემდა, მოგხედენ ჩემ-გან ბრძოლასი ფიცხელნი, რომელთა-გან კელა-რა განერე. თუ არა, ვინცა სპათა შენთაგანი გამოვიდეს, მის-თვისდა მზა ვარ:“ მაშინ პასუსუგო ვანტანგ ბაყათარს, და ჰქრქვა. „არა ძალითა ჩემითა ვსძლე თარქანს, არამედ ძალითა დამბადებელისა ჩემისთა, და არა მუშინის შენ-გან, ვითარ-ცა ძაღლისა ერთისა-გან. რამეთუ ძალი ქრისტესი ჩემთანა არს, და ჭურთხი მისი შატოვანისა სა-ჭურველ ჩემდა:“ და განაწესა ვანტანგ სპანი, და დაადგინს განმსაღებულად, და აღუდა ტაიჭსა შეჭურვილსა ჯაშუსითა, და აღიღო ფარი მისი ვიგრის ტყავისა, რომელსა ვერ ჰკვეთდა მხვილი, და ჩავლო გვერდი, შიდაცა მასლობელად მდინარისა: კმა-უყო ბაყათარს და ჰქრქვა. „არა გამოვალ მე მდინარესა, რამეთუ მეფე ვარ. არა მივეკანდეუი სპასა ოგსეთისასა, რამეთუ წარწინებული ვარ.

უ5 რამეთუ სიკუდილითა ჩემითა წარწიმდების ყოველი სპაა: სილოა შენ მონაა ხარ, და წარწიმედა-თა შენითა არა ვკნების სპასა ოგსეთისასა, ვითარცა ძაღლისა ერთისა: გამოკვდე მდინარესა, ჩემ კურმო:“ მასინ ბაყათარ ოგს-მან აღასრულა სიტყვაა მისი და თქვა. „მე მომკვლელ-მან შენ-მან გამოვლო მდინარე. არამედ მდინარის პირისა-გან ეკუდეს სამ უტყუან:“ მაშინ ვანტანგ უკურნიდა და გამოვლო მდინარე ბაყათარ, და უწყო სროლად ისრითა: მაშინ ვანტანგ სიფროსილითა თვალთა მისთათა, და სიმახვილითა გონებისა თჳსისთათა, და სიციხვასითა ტაიჭისა მისისთათა, ჰრ-იდებდა ისარსა. რამეთუ შორსვე ისილის ისარი მომაჯალი, და უსლანებეს ²⁾ იგი სიიარჯეთითა, და ვერ მისაგედრებდა: ამიერ და იმიერ იყო სპათა-გან ცემაა ბუჭებისა და დაბადათა, და იხადეს კითა აღწევნულითა სპანი ორნივე, ოგისი და ქართუჭლანი, რომლითა იძროდეს მონი და ბორ-ცუნნი: და ვერ შეჭერს ისარი ორის მეტი ბაყათარ ფარსა ვანტანგისასა, და ვერ ჰკვეთა ყოვლად: და კვლად ჰქრს სსჭა ისარი ცხენსა ვანტანგისასა, განხდო შიგან, და ვიდრე დაეცეოდა ცხენი ვანტანგისი, მიუკვდა სიგა, და უკეთესი კრძლითა შკარსა ბაყათარისასა, და ჩაჭკვეთა ვიდრე ბუ-

¹⁾ T უმაწილისა-გან.

²⁾ M-სა უსლანებლის.

ღამდე: მაშინდა დაეცა ცხენი ვასტანკისი. სწრაფით მიჰყო კელი, და შეიპურა ცხენი ბაჰათარისი, და დაჰარდა ქვეყანას ზედა, და თაუყანისადა ღმერთსა, და შეწირა მადლი უსკუთავს პირველისა: და აღჰდა ცხენსა ბაჰათარისსა და მოდგა მასლობელად სზათა თხსთა, და ჰქრქვა კბითა მადლითა. „მეც იაუჭნით და განსლიერდით, რამეთუ ღმერთი ჩვენ კერძო არს.“

სოლო სზანსი-იგი წარმოჰყარათიეს განმზადებულნი, ცხესათორნოსანნი, და ჯაჭვ-ჩაბაღასი-სანნი, წინაჰკერძო მათსა, უკანით კერძო ქვეითნი, და ქვეითთა უკანით სიმრავლე მკედართა. და ესრეთ მიჰმართეს: სოლო ოჯხნი წარმოადგეს ქარაფსა ზედა და დაახეს ისარი ვითარცა წვიბა მძლავრნი ¹⁾: მაშინ ვასტანკ შეეფო მოქცეულ იყო სზანს მისსა ზურგით, რჩეულითა მკედრითა, უზესედა და განსლიერებდა და სუგეშისის-რემდა სზათა მისთა: მაშინ წინათ ცხესათორნოსანთა აღვლეს ტზაჲ ქარაფისა, აღვიდეს ვაკესა, და აღუდგეს უკან ქვეითნი, და შემდგომად სიმრავლე მკედართა მისთა, და იქმს ბრძოლას ძლიერნი მათ შორის: სოლო ვასტანკ უგეთუ მარჯველით ჩერძო იბრძოდის, მარცხელით კერძო მრწოდის. და თუ მარცხელით ჩერძო იბრძოდის, მარჯველით ჩერძო მრწოდის: და ეგუოდეს-სამს შინს კმასს სზათას იცნობებოდა კმა ვასტანკისი, ვითარცა კმაჲ ღობისა, და თანა ჰქუებოდაჲ მს ორნი იკვედრნი. არტაჲ, ძუძუხმტუ, ძე საურმაგისი სზახუტისა, და ბივრტიანს სუფუ-წული, და იგინდა იბრძოდაჲ მკნუჲ: მაშინ იძლიერეს ოჯხნი, და ივლტოდა ბანკი მათი: მოიხსნეს და ტყუილ იქმნეს, სოლო უმრავლესნი მეოტი ოჯხთა-გან ცოცხალი შეიბურეს, უმეოქსისა-თხს ტყუთას, რომელნი წარტყუილნი ²⁾ იუქნეს პირველ ოჯხთა-გან ქართუილნი: ვითარ უკუთ მოიქცეს დავნიას-გან და დაიბანაკეს ბანაკსავე თხსსა. სმ დღე განისვენეს და შეწირეს მადლობაჲ ღვთისა მიმართ, და მერსე განიბნისეს ტყუილად ოჯხთისა, შემკნეს ქალაქნი მათნი და აღვიდეს ტყუჲ და სატყუენსვი ურიცხვი:

სოლო დაიმორჩილსა ოჯხნი და ყავხაყნი, და შექმნა ვარნი ოჯხთისანი; რომელთა ჩვენ დარჩანისად უწოდთ, და აღაშენსა მას ზედა გოდოლნი მალდნი, და დაადგინს მკედლად მასლობელი-იგი მთეულნი: არა კელ-ქოიფების გამოსლვად დიდთა-მთ ნათესავთა ოჯხთა და ყიფხაყთა, ოჯხიერ ბრძანებისა ქაროველთა მეფისა: და განვიდეს ჰაჭსნიკეთს, რამეთუ მაშინ მიუნ იყო ჰაჭსნიკეთი მოსაზღვრედ ოჯხთისა, მდინარესა-მას ოჯხთისასა წადა; და ჯიქეთი მუნსე იყო: შემდგომად ეპბთა მრავალთა იოტუნს ჰაჭსნიკენი და ჯიქნი თურქთაგან, და წარვიდეს ჰაჭსნიკისი და სხულით კერძოს, სოლო ჯიქნი დაჰკვიდრეს ბოლოას აფხაზეთისასა: და მოტყუენს ვასტანკ ჰაჭსნიკეთი და ჯიქეთი, და შექცა, და გამოდგა ოჯხთისავე: და მეფენი ოჯხთანი შელტოდაჲ იუქნეს სიძვრეთა კავკასისათა: აღვიდეს მთ შორის მოციქულნი და დიხაყნეს, და ითსიკეს ვასტანკისა-გან ოჯხთა, საცლად დისა მისისა, ოც და ათი ათასნი ტყუჲ ოჯხთისა, ყოველი უმი-

¹⁾ Je crois qu'il faut lire. მსგავს.

²⁾ ტყუილად.

თესი, რომელი სასულებით თქვენ ოკნთა: და მისცა ვასტანგ ოც და ათი ათასი ტყვე დასა მისასათვს, და ესრეთ მოიყვანა: ხოლო ტყვენი ქართველნი რომელნი ჰქუეს ოკნთა ჰქუენს წყლსა, იგი ყოველნი უგმოიკნნს, თათო თათოს-თჳს, და აიღო მძევალი ოკნთა-გან და მძევლისათვს მისცა სსვა ტყვე ოც და თურამეტი ათასი, და რომელი უგმოიკნნს ტყვე ქართლისა, რიგსკით სმ ამ ორ-მოდ და ათი ათასი, და რომელ დარს ტყვე ოკნეთისა ამთ გატეობილთა-გან კიდე, თვაღვით, ექვს ან ორ-მოდ და ათი ათასი, თვნიერ ჰაჭსნიგთა და ჯიქთასა: და ესე ყოველი აღესრულა ოთს თვე:

მაშინ ვასტანგ მეფე-მან განუტყენა ნაჯადნი-იგი სზარსთანი და მეფენი ვავკასიანთანი ¹⁾, ნიჭითა დიდითა, წარმოგზავნს დაჲ მისი მიჭრანდუსტ და ტყვე-იგი ყოველი გზას დარაილისას ²⁾, და თუო სზითა ქართლისთა წარმოვიდა გზასა აფსაჭეთისას, სულ-გომელად და უშიშად იწყო ბრძოლად ცხეთა აფსაჭეთისათ: და მოვიდა სასლსა მისსა, ქალაქსა სამეფოსა მცხეთას, და გაეკუბა დედაჲ და დანი მისნი, და სიმრავლე ქალაქისაჲ, მამათა და დედათა მიუფენდეს სასულთა და სამოსულთა მათთა ფერკთა ქვეშე მისთა, დაჭერიდეს თავსა დრამასა და დრაჭკასსა, და აღუკუნულთა კმითა შესკვიდეს ქებასა. რამეთუ არა-რომელს მეფეს ექმსა იგე-ვითარი ძლიერი წყობაჲ: მაშინ ვასტანგ მეფე-მან შეწირა მადლობაჲ ღვთის მიმართ, მრავლითა ლოცვითა და ღამის-თვეითა, და გლასკათ მიცემითა, და გასცა ნიჭი ერსა მისსა ზედა, და წარჩინებულ-ქმნს მკენად მისხურნა და გამოცდილნი წყობასამას შინა ოკნთასა: და წარსცა ძვენი სატყვენიანსამა-გან დედის ძმას მისსა ვარაზბაგურის თასა მონაჲ ათასი, ცხენი საკედარი ათასი, კრდალი ცხენი ათასი. და კვლად წარსცა წინაშე სზარსთა მეფისა მონაჲ ათი ათასი, ცხენი საკედარი ათი ათასი, ცხენი კრდალი ათი ათასი: ესე ყოველი მიუძღვანა სზარსთა მეფეს, კვლითა ბუნქარ კუბისკომოზისთა, და ითსთა სზარსთა მეფისა-გან ასული ცოლად. ხოლო სზარსთა მეფე-მან მოსცა ასული ცოლად, რომელსა ერქუა ბაღენდუსტ, და მოსცა სომხითი და ყოველნი მეფენი ვავკასიანთანი ზითვად: მიწერა მის-თანა წიგნი, რომელსა ჰატრურატსა წკარილ იყო ესრეთ. „ჭუმბიზდის-გან, ყოველთა მეფეთა მეფისა, ვასტანგის მიმართ ვარაზ-სპარსო-თანგისა, ათთა მეფეთა სხოვანისა:“ და მოუწერა მან ბრძოლაჲ კეისრისა, რამეთუ კეისარი ბრძოლად განსრულ იყო სზარსთა:

მაშინ ვასტანგ აუწუა ყოველთა სზათა მისთა, და ყოველთა მეფეთა ვავკასიანთა, და შემოკრებს და დადგეს მტკვარსა იმიერ და ამიერ, ვითარ ორ ან ათასი. და მოერთო ვარაზ-ბაგურ, დედის ძმაჲ მისი, ერის-თავა რანისა, ბრძანებითა სზარსთა მეფისთა, სზითა ადარბადაგანისთა, რანისა და მოვანისთა, ვითარ ორ ან ათასითა მეუღრით: მას უამსა იყო ვასტანგ წლის ოც

¹⁾ T ვაკასიანთანი.

²⁾ დარღლასის R, corrigé დარღვლისას; V. p. 92.

და ორისა. იგი იყო უმაღლეს ფოველთა კაცთა მის უამისათა, და უშვენიერეს სასიათა, და ძლიერი ძალითა. რამეთუ სიმაღლე იყო მისი ათ-ორ-შეტი ბრჭალი კაცისა, და იყო საზარელ, და გოლიათი, და განთქმულ ფოველსა ქვეყანასა, რომელ ჭურვილი ქვეითი ირუმს მიეწიის, უშერის რქა და დაი-მჭირის, და ცხენი ჭურვილი ალიის მკართა ზედა, და მცხეთით ალვიდის ციხესა არმაზისასა: და მარტო იყო ძე მამისა მისისა, და ურთი დაჲ მისი სვარანხვედა იყო ძლიერი და შვენიერი: და ნათესავისა-გან მირიანს, მეფისა მოკწმუნისა, ვასტანგ და დანი მისნი დაწმომილ იუწესეს: იგინი იუწესეს საოქსავისა-გან ბაქტარ, მირიანის ძისა: სოლო მირიან და გრიგოლ იუწესეს სათესავისა-გან რევისა, მირიანისვე ძისა, და აქუნდა მას გუხეთი, და ცხოვრებოდეს რუხ-თავსა ციხე-ქალაქსა. რამეთუ შემცირებულ იუწესეს ურთიერთისა ¹⁾ კლეითა:

მირიანს მეფისითა-გან ვიდრე ვასტანგ მეფისამდე კარდაცვალებულ იყო ნათესავი ათი და მეექვსი რჯანი, და წელიწადნი ახ ორ-მოც და ათ-შვიდი-მეტი: სოლო ებისკოპოსნი წესსა ჭეშმარიტსა ზედა კარდაცვალებულნი რჯანი, სოლო სხვანი შემოქმედნი წესისანი:

§ 5.

აქა ვასტანგ გორგასლისა-გან საბერძნეთის წასლვა, საომრად:

წარემართა ვასტანგ შესლვად საბერძნეთად, და მიიწიეს სომხთს, და მოერთნეს ჰეროკაფარს, სადა-იგი ციხე აუგო ჰირველ-კისქებულსა-მას იეროზს, ერის-თაჲნი სომხითისანი, სიენელი არეკ, ასფორანგელი ვკანშერ ²⁾, ტაროკიელი აშხაზ, გრიგოლის შენებულისა ქალაქისა-გან, თრდატ, ნათესავისა-გან დიდისა თრდატისა: და მოადგეს ციხე-ქალაქსა რომელსა ერქვა კარასპალი, და აწ წოდების კარნუ-ქალაქ: და ბრძოდეს მას, სოლო ვერ შეუძლეს დაპურობად. რამეთუ იყო იგი ზღუდითა მადლითა სამითა: და დაუტყვენეს ორნი ერის-თავნი, მკედრითა თორმეტ-ათას თორმეტ-ათასითა, ბრძოლად ქალაქისა-მის: წარვიდა ვასტანგ ჰონტოსა და მოაიკრის გოხას ქალაქნი სამნი, ასძინამორი ³⁾, ეკლეგი, დასტური, და მოადგეს დაშქარნი ჰონტოსა ქალაქსა დიდსა, ზღვის კიდესა, და ჰბრძოდეს სამ თვე, და მიუწია დაშქარნი ვიდრე ქალაქისა-მის კოსტანტისა: სოლო სვარსნი, რომელთა ჰპოებდეს ეკელესიის მსახურთა დაჭკლვიდეს, არამედ ვასტანგ მიეფი-მან აძინო სვითა სომხითისათა და ფოველთა სვარსთა, რათა არა-ვის კლვიდეს მოწესეთაგანსა, არამედ ტუქვი ჰყოფდენ, და ჰრქვა. „მამის მამაჲ ჩემი მირიან, ოდეს შემოჭევა შეე-

¹⁾ უსოვრად.

²⁾ Le M-it T écrit ainsi, distinctement.

³⁾ T მ. მ. მ.

სა ხპარსთასა, ძმის-წულსა მისსა, ბრძოლად ბერძენთა ზედა, ესე-ვითარს უყოფდეს მოწესეთა და ეკლესიის მხასურთა, და ილივიეს ძლევეთა ბოროტითა ურეტსუნი სპანი, მტრედითა და შპართა-გაზ: მიიღეს ჯაზღვარს ესე ბერძენთა ჩვენ ქართუჭლთა-გან, აღმოსავლით ზღვისა აიხ: სოლო წყობა ჰირველთა მეფეთა იყო ანძიანობრსა ¹⁾, სდა უგუჭ აწ არს საფლავი დიდისა მოძღვრისა გრიგოლისი, და მუნით იოტნეს მეფენი ჩვენნი: სოლო ჩვენ ათისა დღისა სავალი ჩამოგვივლია, ჩრდილოთ მოქვეყნად ვართ, და ჩვენცა ვართ სჯულსა ზედა ბერძენთასა, აღმსარებელ ქრისტესი, რომელ არს ჭეშმარიტი ღმერთი უოკელთა: ასე არა გასიასსა სასწაულსი რომელნი იქმნა კოტანტინე-ზე ²⁾ მეფისა, წარძღვასებითა ვაჭარისათა, ასე ქვეყნასა შინა სპარსთასა იქმნეს ივლიანე-ზე, მიკერძისა მეფისა. ვითარ-იგი ისარ-მან ზე-ცისა-გან მოკლა იგი, და შეკრბეს სპანი ბერძენთასი, ივბიძიანობ მოწმეუხე ანინეს მეფედ, სოლო მან არა თავს-იგა ვიდრემდის არა დამურსეს კერძნი და აღმართნეს ჯვარსი, და მას-სედა დაარქვეს კვირგვინი მეფისა: სოლო ასეკლოზ-მან უფლისა-მან აღილო კვირგვინი და დადგა თავსა ივბიძიანობისსა, ჭეშმარიტსა მეფესა, და კამა იყო ზე-ცით რომელი ეტყოდა სპარსთა მეფეს სკასრო-თანსება. დაეცადენით ბრძოლად ივბიძიანობისსა, რამეთუ ძალა ვაჭარისა უაღველდ არს: და აიხერით-გან იქმნეს მეკობარ მეფე ივბიძიანობ და სკასრო, ვიდრემდის ორნივე იგი მიიგვალეს:

„ასე თქვენ მკვდრთა-მავათ სომხითისათა არშაქუნინათა, ჰატაის-შთა ბივრიტაინთა, არა გა-კსოჰსანსა საქმეისი გრიგოლი ჰართეველისანი, და წინა-აღმდგომთა მისთათ, თრდატ მეფისა არშაქუნიანის. ვითარ დასტა ზვობისა-გან და იქმნა იგი ეჟუად: არამედ გრიგოლი-მ მოაქცია იგი და მიერთო-გან იქმნა იგი მუშაქ ეკლესიათა. და ებლასიაჲ დიდი აღაშენა თრდატ ზურგითა თუხითა, რამეთუ იყო იგი გძირი: სოლო თქვენ, მკვდრნო ქართლისანო, რომელნი სათესავსო მეფეთა ქართლისათანო, რომელნი დადგინებულ სართ დღეს მთავრობასა ზედა ჩვენ მეფეთა-გან, რომელნი ჩვენ ვართ სათესავსი სებროთ გძირისანი, რამეთუ ესრეთ წერილ არს წიგნთა შინა მათთა, რომე-
 49 დი უწინარეს უოკელთა მეფეთა გაიოხნდა ქუჭყანასა ზედა, რომელი ღოშსა ძალთა ვითარცა თი-კანსა მიიუჭანებდა, კანჯართა და ქურდოკთა ჭკეითი იხურობდა. რამეთუ ესომ განდიდნა ძალი მი-სი, რომელ დაჰორჩილეს უოკელნი სათესავსი სოუსნი, ვადრემდის შეუძლოა ქმნად ქალაქი, რომ-ლისა ქუად შექმნა ქვაჲ ოქროჲ, და სარისსად ვეცსლო, და გარემოს მისსა მოიქმოდა აგურითა და კირითა, სოლო ქუდნი ვართა და სარემელთანი იავნითისა და ზურმუტისანი შექმნნა. რამეთუ მათისა სათლისა-გან ვერ შეუძლებდა დაბნელებად დამე: და ქმნა მას შინა ტამრები ³⁾ და კოშკე-ნი, რომელ ვერ შესაძლებულ არს გატანებად თქვენდა, მოუგარსებელ არს თუთოჟღისი სიბრძნე მისი, რომელ მიგა მას, ვიდრემდის აქმართა სამისა დღისა: სავალსა, რომელი ქმნა აღსავალად.

¹⁾ T მისიანობ.

²⁾ Omis. T.

³⁾ Omis. T.

ხარისხად სდღუდეთა ზედა: და ჭნებვიდა რათა აღვიდეს და ისილნეს მეოთხნი ციხანი: სოლო ვი-
თარცა განვლო საზღვარი ჰაერისა, და შევიდა საზღვარსა ვარსკვლავათსა, კერალა უსლუბდეს
საქმედ მოქმედნი-იგი, რამეთუ დადნობდა ოქრო და კვცლი: რამეთუ მუნათ-გან ვინმე არს
კელწიფება ცეცხლისა ეთერისა-მის, რომელი ეგზეზის შილაფრიად, სამიაროხა ქრეცისა-გან: და
ესმა მუნით საზრასვი შევიდა გუნდთა ზე-ცისათა, რომლისაგან შესულბეს ¹⁾ ადამიანნი: და
იქმნა ეოველი თუთო კაცი ნათესავითურთ მეტეველ თუთო ესხსა, და არღარა ერხდეს ურთიერთანს
პირსა მოკვების თვისისა, და წარვიდეს:

„სოლო ნებროთს ენითა სზარსულთა ჰრქვა. „მე ვარ მაქელ ანტელოხი, რომელი დადგი-
ნებულ ვარ ღვთისა მიერ მთავრობასა ზედა აღმასხავალისას. განსკედ ქალაქით მაგით, რამეთუ
ღმერთი დაჭვარავს მაგას, ვიდრე გამოინებამდე სამოთხისა, რომელ ესე დგას მასლობელად ნაშუ-
ნებსა მაგას შესსა, რომელსა შორის არს მთაჲ ესე, რომლისაგან აღმოკვლს შვე და გამოკვლს
მბს-გან ორნი მდინარენი სიღოხი და გეოხი. რამეთუ გეოხსა გამოაქვს სამოთხით სე სულენლი
და თივა, რომელი შეეხავების მეშესა: აწ წარვედ შენ და დაჟედ ორთავე მდინარეთა შორის
ეუფარტასა და ჟიღასა, და განუტკეპს ნათესავნი-ესე ვითარცა ვინ ინებოს. რამეთუ წარუკვლენის
ჟუფალსა: სოლო მეფობა შენი მეფობდეს ეოველთა ზედა მეფეთა, არამედ ჟამთა უკანსეკელთა
მოვიდეს მეუფე ციხსა, რომელი შენ ენებავს სიღვაჲ მისი, ერსა შორის შეურაცხსა. შიშ-მან
მის-მან განაქრენეს ტეოხი სოფლისანი, მეუფი და უტეობდეს მეფობასა და ეციებდეს ²⁾ გღა-
ხაკობასა: მან გიხიღოს შენ ჭირსა შინა და გიხსნეს:

„და დაუტკეპს ეოველთა ქალაქი, და დაუტკეპს ჭინდურად მზრახველნი ინდოეთს, ხინდნი
ხინდეს, ჭრომნი ჭრომს, ბერძენნი საბერძნეთს, აგ და მაგუტ მაგუტეთს, სზარსნი სზარსეთს: სო-
ლო პირველი ენაჲ ახურებრი იყო, და ესე არიან შევიდნი ენანი რომელნი ნებროთისამდე ზრახვი-
დეს: ამის-თვს მოგითხარ, რომელ მამთა ჩვენთა დაფარულად ეზურა წიერი ესე, სოლო მე შურ-
მან საღვთო-მან მამულა თქმად ამისხსა: ამის მიერ შევიწყნარა მამა-მან ჩვენ-მან მირიან სახარე- 100
ბა-იგი ნინოხი:

„ანუ არა ქრისტეს მოსლვადმდე მიიღებდეს მამანი ჩვენნი ხარცხა და მუნით-გან მოუღლურ-
დით. ესე-არა ბერძენნი მიღმართ ბრძანას: მაშინ იხილა ნებროთ ვოჯოხეთს შინა, და იცხნა. იგი
არს პირველი მეფე ეოველთა მეფეთა, და დახილცა ეწამების ვითარმედ მიქელ დადგინებულ არს
ძალად სზარსთა: და თქვენ ³⁾ ქართველ-მან არა ვიხილენითა სახწაულნი რომელ ქმნა ნინო, ანუ
ჭკონებთა ვითარმედ ბერძენნი განწირნა ღმერთ-მან: არა უმეტეხნი ქვეყანანი სზარსეთისანი მათ
შემოურთვანსა, და დღეს მექქუსე თვე არს, რათ-გან ასმიეს გამა და შქრო-ბის ჩვენისა, ქვეყელ

¹⁾ Le sens de ce mot n'est connu que par le Dictionnaire de Soukhban-Saba.
²⁾ T ვუბან.
³⁾ Je lis et traduis წყნოუს.

არს კეისარი, რამეთუ ახმუკ შეიოსხვკა ხუნი, და აჲ მოასღებულ არს ბრძოლად ჩვენდა: აჲ ჴუჴიჲ ყოველნი ნათესავნი ჴუფალს ღმერთის მსახურებდით და ღაცხეურით ვნებათა-გან ეპყლე-სიისათა:“

და ვითარცა ესე ყოველნი წარმოთქვა განავლინა ქადაგი, რათა ყოველნი მოწყესნა გამოვი-ღენ სამალავთა-გან მათთა, და ტყვენი განუტყვენ სხადთ უნდევ წარვიღენ. და გამოვიდა სიმრავ-ლე მღუდელთა და დიაცთა, და მოწყესთა, მოსაზონთა და ენგარტისთა, ქებაებით და მითათა-გან, და უმრავლესნი ზონტო ქალაქით, რამეთუ შეიწრებულ იყო ქალაქი იგი ოთხ თოვე ოდენ. და მათთანა აუჴნეს ორნი კაცნი, ჰეტრე მღუდელი, მოწყესთა-გან გრიგოლი ღვთის-მეტყვე-ლასათა, რამეთუ ხაულავს მისხა ზუდა მღუდლობდა, და სამოელ მოსაზონი: წარდგეს წინაჲ ვახტანგისხა, მადლის მინემად, განტეობის-თხს ტყვეთასა და განთავისუფლების-თხს ეპყლე-ხითასა და მღუდელთასა: და ვითარ წარმოთქვეს, სინდა მუფესა და მოასლნა იგინი, და უბრძა-სა შემოსად ყოველთა ტყვეთა და მოწყესთა, განტეობილთა მის-გან უმღურთა, რამეთუ ყოველნი უმღურნი ქალაქით გამოხრულ იუჴნეს: უმღურთა მისცა საყვდრები, და ჴაბუეთა სამ-სამი დრაჴკა-ლი, და განუტყვეს. ხოლო ჰეტრე მღუდელი და სამოელ მოსაზონი დაიუქნა:

და ვითარ წარვიღეს სჰანი-იგი კარავად თხსად, და მეფე შევიდა სერაბად, ჴრქვა მეფე-მან ჰეტრეს. „სინდაიცა ღმერთსა ხაქმე ესე ჩემი, რამეთუ დავიღვენ ეპყლებისანი და განუტყვენ ტყვე-ნი:“ ოჴკა ჰეტრე. „იტეოდის მონაჲ შენი წინაჲ შენსა ვანდინად, ასუ მიგვემდე ქებას სიერუ-ვისას:“ ჴრქვა მან მეფე-მან. „იტეოდე. რამეთუ არს ვეძიებ, გარნა მხილვასა, რათა განვირსეთ სიერუვისა-გან:“ ჴრქვა ჰეტრე. „ეპყლებისანი ეორგთანი უფროს არას წინაჲ ღვთისა, ვიდრე-და ¹⁾ ეპყლებისანი ქვათანი: ეპყლებისაჲ ქვათა ოდესმე დაიღრვეს და აღაშენის მითვე ქვითა, ხოლო ეპყლებისანი კორგთანი ოდეს დაიღრვეს ვერ-გინ შემძლებულ-არს განუერსიხად, ვერცა მეურნალი ვერცა მეფე: აჲ რა-ოდენი ეკაშნი კაცთა მართალთასი და გიგინი. რამელს იტყვის სისხლი-
401 ხა-თხს აბელისხა, ყოველი სისხლი სოეს რღვნითა განწმიდა. და სისხლისა-მის-თხს ჴაქარასხა, ბარჴის მისა, მიაგო ყოველი შეურაცხება ურითა; ვითარცა იტყვის ესთა, აღილე და წარწყმიდე ყოველი წული მათი, ტიტოს და სჰასინონის მიერ: ანუ არა აღმოგიპითხავთა წიგნთა-გან მო-სესთა, რა-კამს იხრანტელ-მან ისიჴვა უცხო-თხსლ თანს რა-ოდენი ხული მოკედა ერთისა-მის სიძვის-თხს: აჲ ჴუჴიჲ სჰათა შენთა-გან რა-ოდენი ქალწულნი განსწწნილ არიან, ტაძარი ღვთისანი:“ და ჴრქვა მეფე-მან. „არა უწეი ვითარ-იგი ივბიძანოს დცვის-თხს ეპყლებისათას იყო ივლიანეს თანა უკეთურისა, და თუ დაბრკოდეგს კაცი, უმჯობეს არს დცემა. ხულიად:“ ჴრქვა ჰეტრე. „არა დაბრკოლებულსა დაგრეჲ, არამედ დარეჲლსა ადგადგინებ, ვითარცა დაუთ მისხლას-გან ურითასა, სხეთურისა-გან ჴურითასა. და არა მნებაჲ შენი რათა იყო ვითარცა კა-კი, რომელი მარჯვენითა ოქმ და მარცხენითა არღვევენ. და არცა რამელნი ჰირითა მათთა აჲურ-

¹⁾ T ოდეს.

თსკედენ, და გულისთ მათით სწუკედენ და ავინებდენ, არამედ ვითარცა მეფეები კვირილად კსენე-
ბულნი, რომელთა დაიპურეს სოიული ესე და სასუფეველს არს განეშორნეს, დავით, ხალომოს,
კოსტანტინე, ივბიმიანოს და ყოველნი მგზავსნი მათნი: სოლო არს არს მგზავსებაჲ შენი ივბი-
მიანოსისა ¹⁾, და ვინ არს შენ-ზედა უფალ, რომელ-მანცა კრმალი მისი იყო კისერსა შესსა ზე-
და, ვითარცა-იგი ივბიმიანოსისა ²⁾ ივლიანესი: ანუ სადა გვესოს შენ ვითარცა ივბიმიანოსს
ავლიანესა-გან. ანუ ვის ჰსედავს ღმერთი რომელი შენ-სედა უფალ იყოს, და აქონდამცა ჰსესე
შენ-ზედა, სიმაართელსა წინაშე ღვთისა: არა შენ უფალ გეო ამთ ყოველთა ზედა, და შენ შეკ-
დგენ ყოველნი. ამიერთ-გან ითსოოს ღმერთ-მან ყოველი კელთა-გან შენისა საქმე ბოროტისა, და
შენ მიტგოს ³⁾, არა-თუ შეინანო: „ჭრქვა მეფე-მან. „შენსება განმართლებამა ოჯისა ჩემისა, ხო-
ლო სიმაართლით შენ დასსავუ უმსჯავრობასა ჩემსა:“ ჭრქვა ჰეტრე. „ვიინთ-გან გზა ეს შენაზე-
ბად, ცოდვა შენი განგეშოროს შენ-გან: სოლო აწ გითსრა გულის-სიტყვაჲ შენი: არა უმეტრე-
ბაშს ადგმნს ბრძოლად ძეთა ზედა ღვთისათა, არამედ შუჭლესა-თჳს საოჯისაგისა შენისა სმარ-
ხათსა. და არა უწეია, რამეთუ ბერძენნი ნათესავნი ღვთისანი არიან, აღთქმისა-მის-თჳს. რა-ჟამს
უწოდა მათ შვილად ღვთისა და მოხდა მათ ბეჭედი რომელია შეჭმურსა ყოჯოსითი და არს იგი
ჯუარს:“ ჭრქვა მეფე-მან. „აწ რაჲ გნებავს შენ:“ რქვა მას ჰეტრე. „მნებავს, რათა შენ-ძიერ
ადგებულნი ესე ცრული შენკე დაშრიტო, და მეტობარ იყო კეისარისა, ვითარცა დღესამოდე
იყო სმარხათა:“ მიუგო მეფე-მან. „იუკე მნებავს, რათა მისწინათ ღოცეთათა თქვენიათა ამს დამკეს
კეისარი და-მე შეგრებულნი, და რომელი ზრასავად არს ჩვენ შორის სიყვარულისა ყოფა, და
ვენა მე ვითარმედ სონავს ქრისტესა ზრასავად ესე შენი ჩემდა მომართ:“ ჭრქვა ჰეტრე „დამიმიდა
თხოვამ ესე შენი ჩემ-ზედა, რამეთუ ესე არს კაცთა რჩეულთა, რომელნი არიან ვითარცა ანკე-
ლოზნი სრულთა საქმითა, და არიან ამთ კედელთა შორის ესე-ვითარ, მათ განკების საქმედ, **102**
რომელსა შენ ითხოვ: მეც მე დროჲ რათა წარვიდე, კვედრო მათ და უთსრა ბრძანებაჲ შენი,
და ღოცეთათა მათითა აღესრულოს განზრახვამ შენი. არამედ შეურაცს გვიჩინს თავი ჩვენი, რამე-
თუ კატნი ვართ ცოდვილნი, სუ უმეც სილაღედ ისილოს ღმერთ-მან.“

შერისხნს მას სამოელ მონაზონი და ჭრქვა. „მღვდელი ⁴⁾, საქმეს ღვთისა ვითარცა საქმე-
სა-კაცისასა ჰზრასავ: ანუ არა აღმოვიკითხავს ვითარ ეტყვის ღმერთი ჰალეკატოსს. უკეთუმიცა
არს დაბრკოლდებოდეს ანკელოზნი, კაცთა სთინოებისა-თჳს, ყოველთაშიცა ქადაქთა შინა ჟუარს-
ვეცე, რათა ყოველნი ვაცხოვრებ: ანემე უფროს არსა აქ-ზ, მეფე ისრაილისა, მეფესა ქრისტე-
ანეთასა, რომელსა ეტყვის ესათა, ითხოვ სასწაული სიმაღლედ ანუ სიღრმედ, და მის-თჳს თქვა.

¹⁾ T ევბიმიანოს; sup. ევბიანოს.

²⁾ T sic.

³⁾ T მიუგო.

⁴⁾ T მღვდელი c'est l'orthographe ordinaire; mais vicieuse, des. M. et T. R

მიუღევს ქალწული: ანუ ეინ ჰქვია ისინი. რაღაც ითხოო სასკლითა ჩემითა, მოგუგეს: ისო ჰქვია სამყაროსა ცისასა, მოიქცე, და სამის ჭკვლას მოიქცა იგი: აწ სიტყვა სიმდაბლისა შინისა კითხლ არს, ჰეტრე, არამედ საბრკოლებულ არს მცირედ მოწმუნეთა კაცთა: სოლო შენ, მეფეო, მცირედ შეგვეწინ სკენ სარწმუნოებითა, რამეთუ ლოცუა-მან ტირეველისა-მის ქალაქისა-მან ჰქოს ბრძანებაჲ შინი:“

და წარვიდეს წმიდანოიგი სადგურად თვსად: სოლო მეფე-მან მეორაჲმ ილოცა და დაწვა, და მირულებასა შინა მისსა, აჰა უეჭურ მოვიდოდა დედა-კაციო-იგი რომელი იყო წმიდა ნინო, და ჰქვია. „აღდეტ, მეფეო, და განსრამლულად მიეტეობდე, რამეთუ ორნი მეფენი ზე-ცისა და ქვეყნი-ხანი მოკლენ შენდა:“ და რეცა მისუდნა და ისილა ჰირველ სსე ქალისა, ვითარ არს ვოსტანტი-ნეს, და მიიწა იგი სწრაფით, და ისილას ორნი საუდანნი. ერთისა ზედა ჭაბუგე მჟღამარე, სხ ჭურველითა, გურგუნოსანი, და მეორეთა საუდანთა მოხუცებული მჟღამარე, ზეწრითა ხეცაკითა, და თავსა ზედა გურგუნი ნათლისა, არა ოქროსა, და ფერეთა თანს დაჟდა ნინო, და კელი ვასტან-გისი მარჯვენაჲ ეპურა ჰეტრეს მღვდელსა, და მარცხენაჲ სამოელ მონაზონსა. და ჰქვია სამოელ. „შეუვრდი დიდსა იმას მთავარსა ზე-ცისასა გრიგოლს:“ მივიდა და თაუენის-ცა, და ჰქვია გრი-გოლი. „რამ ესე ჰქმენ, ბოროტო კაცო, რამეთუ მთავარე ბანაკი ჩემი, და მკვეთა შეატყმენ ცსოკარნი ჩემნი. უკეთუმიცა ორნი-ეკე არა რომელნი გვერდით გიდგან, და დედა-კაცისა ამის-თვს ხათნოსა, რომელი მარად იღვწის მამისა თანს თქვენ-თვს, შური ეოცემდა შენ-გან, ვითარცა მამთა შენთა-გან, რომელნი ესეკვენ ცეცხლსა შემწველსა, და არა ბრწენივალუბასა განმნათლებულსა ყო-ველთასა:“ და მისცა კელი და ამბორს-ყო, რეცა კელი მიჰყო გურგუნსა ნათლისასა, რეცა

103 ეტე-ვითარივე გურგუნი მისცა ვასტანგს, და ჰქვია. „დაარქე ეტე ჰეტრეს:“ და აღილო ჰეტრე მის-
 55- კე გურგუნისა-გან: რეცა უდაბესი, დაწვეა სამოელ მონაზონსა: და ჰქვია ნინო ვასტანგს. „აწ უეჭურ მივედ მეფისა და მიიღე. სიღი შინი:“ მივიდა მეფისა, და ამბორს-უევეს ურთიერთარს და ადგილ სცა საუდანთა თვსთასა, დაისეა იგი თანს: და მისცა ბეტკედი კელისა მისისა-გან, რომელი-სა იყო თვალი ფრიად ნათელი, და თქვა კეისარ-მან. „უკეთუ გნესავს რათა მოგტე გურგუნი, აღუთქმე ვითარ ესე დგას ჩვენ-ზედა რათა ჰბრძოდე მტერთა მისთა, და მიიღე მის-გან გურგუნი:“ მოსილდა ვასტანგ და ისილა ვკარი, რომელსა ფრთათა მისთა ზედა აქუნდა გურგუნი, და უმეტრ-სად ხილვა-მან ვკარისა-მან დასცა შეძრწუნებაჲ, და რამეთუ უსამისილეს იყო ზარი მისი და დადუმნა: სოლო აღდგა ნინო და მისუდნა ჰეტრეს კერძო და სამოელს, და ერთითა ჰირდაჲ თქუეს. „ჩვენ კართ თავს-დებნი ვითარმედ უმეტეს ყოველთასა წარმეტოს, ჰ ჰურთო უსლუ-ველო:“ და მიჰყო კელი კეისარ-მან, და მოილო გურგუნი ჰურარისა-გან, და დაადგა კეისარ-მან გურგუნი-იგი ვასტანგს თავსა:

დაწვეს გამოსლავად, რეცა სიმ-ჰყო ებისკოპოს-მან სამ-გზის და თქვა. „ვასტანგ, ვასტანგ, ვასტანგ. უმეტეს მოწმუნეთა იყო შენ ყოველთა მხარისა, ნათესავთა სხარსთასა: მეორედ, შენგან

აღუშენენ კვლავსიანი, და განუწესნენ ებისკოპოსნი, და ებისკოპოსთა მოაჯარსი. მესამედ, გურგუ-
 ნიცა წამების მიიღო: “ და გამოვიდა, რეცა მოუწოდა ძილხაკე შინა ჰეტრეს და სამოელს, და
 უთსრობდა ძილხაკე შინა ჩვეუებას, და იგინი უხესიადეს. რომელიცა-იგი იხილეს საუდართა
 გურგუნოსანი ნათლითა, იგი არს დიდი მოძღუერი გრიგოლი, და მის რომელ მომცა იუ გურგუ-
 ნისა-ძის-გან მოიქცა ებისკოპოსთ-მოაჯრობა, და მე რომელი მივე გურგუნისა ჩემისა-გან მოვესხს
 ჩემსა, ჩემ-მიერ ყოფად არს ებისკოპოსად. და რომელ ნასე გურგუნითა ოქროსათა ჭურჭელი,
 იგი არს ჰეისარი. და რომელ მოცდა შენ ბეჭედი, და მოცდას შენ ახული ცოლად, და ყოველი
 საზღუერი ქართლისა-ძის-გან უქმოდებული უნქმოდებულ სოლო გურგუნი ჭურჭისა-გან რომელი
 მოცდა, ვრცელსი ღვაწლსი გარდაიკანდე, შეწვესითა ჭურჭისათა. ხოლო მოძღუარ-მან ჩვენ-მან
 რომელ სამ-გის გიგითა, სამნი ნიჭნი გითსოვნა ღვთისა-გან, რათა შენ-მიერ ჭეშმარიტებად
 დეტკიცავს, ქართლას კათალიკოსისა-გან და ებისკოპოსთა, და ხმელეთ მტერთა ვიდრე დედ-
 მდე აღსრულებისა შენისა: სოლო აღსრულებასა შენსა გურგუნა წამებისა მიიღო ბრძოლასა
 შინა, კვლთა მტერთასა არა შეკანდე. ესე ყოველი აღსრულოს ვიდრე მოუძღურებადმდე შენდა
 სიბერემდე:“

ვითარცა განიღვრის იფეე-მან ჰმადლობდა დმერთსა, რამეთუ ყოველივე გამოუცხადა, და
 მოუწოდა მსწრსულ ჰეტრე და სამოელს, და ჰტრეჟა. „რად იხილეთ:“ სოლო მათ ჰტრეჟს. „ვი-
 ტრეადეთ 1), მეფე. ერთი მარჯვენით, და ერთი მარცხენით ვდგით: რა-ჟამს შენ საუდართა მსხლო-
 მართთა წინაჟე კეისრისა დეთვი-გამომეტრეველისა დიდისა გრიგოლისა, და კვლად იგივე დელო-
 ფალი დაამჟვიდებდა მოძღვარსა-მან განრისხებულსა შენ-ზედა, და მიცემდა შენ კვლთა მისთა:“
 და ჰტრეჟა მათ მეფე-მან. „დუმენით, წმიდნო, რამეთუ ყოველი ჩემ-თანა გისილავსთ, აწ ვითარ
 განებაჟს თქვენ ქალაქისა ამის საქმე, რომელი შემხსრვად მიწვესულ არს, ანუ რად ვითო ტრეჟის
 ამის-თჳს, რომელი უმეტეს არს ბეკრისა ათ-ახისა, რომელი არს კვლთა ჩემთა: აწ უკვე სწრაფით
 განვიდეს აქთ ქალაქი, ვითარმედ სმარსთა მეფე წარმომართებულ არს ქვეყანად ჰსირეთად, და
 გამოვლეს ფილისტინი კვალსა მეფისა კეისრისისა, რამეთუ მან მოაკარს ქვეყანად სმარსთა, და
 მეფე-მან ვერ შეუძლო ბრძოლად. და ჯლისარ-მან ვითარცა რს ვითარმედ ჩვენ მოკვდით ქვეყანასა
 მათსა, მოისწრაფის ბრძოლად ჩვენდა, და ესედავით სმარსთა მეფე მოვალს ძალად ჩვენდა. და ვი-
 ცით ვითარმედ სმარს სმარსთანი. სომისითისა და ქართლისა სმართა უძრავლეს არიან. და არა-ვიც
 არს ჩვენ შორის ჭეშმარიტი მორწმუნე, რომელნი დასწრგან მამა-მან ჩვენ-მან მირიან გინ
 თრდატ, დედით ნათესავ-მან ჩემ-მან აქთ ამათ ყოველთა სარწმუნოება ვიცი, რამეთუ ხავე არს
 ხატოურითა: სუ-უგვე გამოცხადებასა საქმისა ჩემისა განსწრეს დედის მამად ესე ჩემი, და ვაწუგეთ
 ურთიერთარს და ვიქმნეთ ხატინელ ყოველთა ზედა მტერთა ჩვენთა: არამედ ესე ვუო, რეცა მო-

104

1) I ტომად.

ვადენ დასწინი ¹⁾ ჩვენნი, მაჟწო ჩვენ მოხლვა კეისრისაჲ მას-ზედა: უგერიდოთ ჩვენ. შირველ: სჯემე ესე უაჟწოთ. ოდეს მოვიდეს და დაგვესლდოს ჩვენ კეისარი, მამინ ვითარცა იზრასოს სიწმინდე-მან შენ-მან, კერეთ ვეოთ და არცა ერთი ტუკუთა მისთავანი დაჩხეს ჩვენიანას:“

და წარვიდა ჰეტრე კეისრისა, სოლო სამოელ დადგა წინაშე მეფისა: სოლო სვალისა მოკვიდა რეცა დასწინი, და უქადაგა მეფესა ვითარმედ სწანი ბერძენთანი შემოვიდეს კოსტანტინეპოლეს. სოლო მოჴწოდა მეფე-მან დედის ძმას მისსა და უოკელთა მეფეთა, და ჰტყუა. „რას იტყვიოთ, რამეთუ უწეით სიმრავლე სწათა ბერძენთა და ვერცხობა წყობისა მათისა, და სიმარჯვე ზღვათა შინა სავებოთა. ესე-რა შევიდეს იგინი სწარსეთს, ქვეყანასა გმირთა და გოლიათთასა, და ვერ უძლეს წყობად: აწ მეშისინი რუ-უგეტ²⁾ სწანი სავებოთა მოვიდენ, შეიპყრან გზა ჩვენი და მოგვეწვიდენ ჩვენ, ვითარცა ბავსა შინა: არამედ აღვდგეთ აქამო და დავიბასავოთ ზღვასა, სომხითით კერძო, რათა გვაქენდეს ჩვენ გზად ჭირისა და ლსინისა:“ აღიყარა დაშქარი-იგი გარემოსა ქალაქისა, და ვლეს სუთისა დღისა სავალი სომხითით კერძო, და დადგეს სპერის კერძო, და განვიდეს მუოფინი ქალაქისანი, მიწვეწულნი სიგუდილად, და მისცეს მადლი ვასტანგს, და მისცეს ძღვენი ათასი ლიტსა ოქროჲ, და სუთ ანი თავი სტავრა, და განვიდა ერი მშვიდობითი სავაჭროსა-თჳს და სავებრისა:

105 სოლო ვითარცა მივიდა ჰეტრე წინაშე კეისრისა, და უთსრა უოკელი იგი. სოლო კეისარ-მან განასარა ყრინად, და უოკელი რამელი ესილვა ჩვეუებასა შინა მისცა მას-ზედა ვასტანგს, და წამოავლისა ჰეტრე მღუწველი და მიუძმნო აღთქმითა და საფიგროთა ძლიერითა, რათა სწოთ იყოთ მეფეობისა მისისა: არამედ ორთავე სწათა დასცენ სწარსნი, რომელნი-იგი არიან ვასტანგის თანა, არა აღვიდენ სხბრძენებელთა მათთაგან, ოდეს შეკრბენ ვასტანგ და იგი: სოლო ვიდრე ჰეტრე და მოციქულნი მოვიდოდეს ვასტანგისსა, კეისარი შემოვიდა კოსტანტინედ და წარმოავლისა სუთ ანი დრომოსი, რომელსა შინა იყო სუთისა-სუთასი გაცი, და უბრძანასა რათა მიეხსენენ ვასტანგს, და დადგენ თჳსიერ ბრძოლისა: და წარმართა კეისარი გზასა ჰოსტოსსა, რვა ას ათასითა მკედროთა, და ვითარ მოეხსენენ სწანი-იგი ზღვისანი, უნდა სწარსთა წყობად მათი, სოლო მეფე აყენებდა და არა მიუშვებდა ბრძოლად:

სოლო ვითარცა შეართვეს ძღვენი მოციქულ-მან კეისრისა-მან და ჰეტრე, ჰქონდა სიტყუაჲ საიდუმლოჲ და ჰქონდა სიტყუაჲ სავროჲ, და თქვა ცხადად ვითარმედ. „რუ ივლტი და დადგე ჩემდა მოხლვამდე, რათა რომელნი-იგე შენ-თანა არიან სწარსნი, რომელნი დაკურნეს შესღვასა მას ჩვენსა სწარსეთს, მოუწვეწულად მოვწვიდნეთ ეკნინა:“ სოლო საიდუმლოდ მოართვეს მას ვერ და გარკვინი შუამდგომლად, და შესამოსელი ტანისა მისისაჲ, და თქვა. „რად შეკრბეთ,

¹⁾ Tous les M-ss portent სწინი. mais je crois que le sens veut სწინი. que j'ai introduit ici dans le texte, comme on le trouve en effet, quelques lignes plus bas.

მიგვცე ცისე თუხარისის და სასლვარნი ქართლისანი:“ სოლო მინცა მეფე-მან ვასტანგ ზახუსი ხაროდ, ვითარმედ „არა-რომლის მიხეზისა-თხს მოკვდით აქა, განსა წყობისა შენისა-თხს: აწ მოკედ აქა, თუ არა ზეჟნ მოკიდით კოსტანტინეპოლედ:“ და ფარულად ამცნო და ჰქრქუა. „რო-მელი არა შეგნის შენსა ღვთის-მოყურებასა, რომელი შენ არა ჰყოფ, სხვასა სუ აწვევ, რამეთუ ღადრობაჲ არა კელი არს კაცთა ზატიოსანთა: დაღაცითუ აწ შენ მიგვცე ზახრსნი, არა უგჳსტ გან-ცრუვდება ხახელი სემი, და უმეტეს სვესსა აქეს მრავალთა მათგანთა ხიეზურული ქრისტესი, არა-მედ შეშის-გან მათისა, კერ გამოაცხადებუნ. აწ ბრასნე რათა საქმე ესე ზვენი მშვიდობით ვეოთ, ვითარცა იეზიმინოს და ყოველითა ზხარსთა:“ სოლო შემდგომად ამისსა, რა-ჟამს გაწმდენ საქმე-ნი ზეგნნი, უმარჯუვსადრე შეეყარნეთ ივინი კელსა შენსა, და ნუმცარად ექმნევის საქმე უშვერი. და ნუმცა საქმე შეთოთისა თქვენ-მიერ, რათა არა დაეცენ ზირითა მახვლასთა ერთი თქვენსი. რამეთუ ერთი თქვენნი განლაღებულ არიან ჟოსხასა ზედა ზხარსთა: სოლო ზხარსნი არავე შე-შინებით არიან, არამედ შერთთ თქვენითა წადიერ არიან წყობას: ანუმცა მოკედეს, ანუმცა შერი იძიეს სისხლისა მათისა, სოლო ზხანი ესე შენნი თუ მიღმა ჰბრძოდაინ, მეიცა უბრალო ვარ:“

და წარვიდა მის-თანა მოციქულად ვარაზ-მიჭრ, მამასუმუძისა მისისა მძაჲ, და სამოელ მონაზონი. სოლო კეისარი მოწვეულ იყო ზოსტოდ ქალაქად, და ზოსტოელნი გამოხრულ იყუ-ნეს მიგებებად, და შესხმიდეს ქებასა და ვასტანგ მეფისა მადლობასა, რამეთუ უეჭორიდა მათ და არა მისცნა ივინი სიგუდილსა: ვითარცა მიიწინეს მოციქულნი ვასტანგ მეფისანი ქალაქად, მძარ-თვეს ძვესნი, ათ-ასი მუტკალი მუშკა, სუთ ახი ამპარი, და ათ-ასი ლიტრა ალვად: და გასრულ იყო გუნდი ვასტანგ მეფისა ალაფობად. მიეტყვეს მათ მკვირცხლნი ბერძენთანი, და მათ-თანა შეკრებულნი კვეთა და ქალაქთანი მკედარა ხამ ას ათ-ასი: სოლო მეფე ვასტანგ აყენებდა მძე-ლებად სპათა-მათ შეალაფეთ:

ვითარცა ²⁾ მივიდა დედის მძაჲ მისი. ერის-თავი ზხარსთა, და რისხვით ჰქრქვა ვასტანგს. „აჲ გველო და ნათესო ახპიტისო, არა უწყია რამეთუ დედაჲ მამისა შენისაჲ ბერძენი იყო; ნათესავი იეზიმინოზისი, და გძლო შენ ბუსება-მან მამის დედისა შენისა-მან, და სიეზურული ჟურ-ცმუდლისა-მის კაცისა მომკედრისა გიჟურთეს. და გნებაჲს შეეყება ზეგნი კელსა ბერძენისა:“ სოლო ვასტანგ ჰქრქუა. „აჲ შენ და ბერძენნი. იხილო ძალი კაცისა-მის მომკედრისა და იცხლისა-მის, სხოსა შენისა:“ და სცეს ხაკვირს და განვიდეს ყოველი სომსითი და ზხარსნი, და მეფე დარუბანდისა: სოლო მეფე ვასტანგ და ყოველნი ქართუწლნი განვიდეს სედვად და დადეს, და აღჯდა მეფე სპილოსა ზედა თეთრსა, და ეწვენეს ივინი სღვის კიდესა-მან რომელ არს ჭლავი, რიე სერთვისსა: მისვლამდე ზხარსთა ლაშქრისა, მოკელა ბერძენთა ერისა-მის-გან ოც და შვიდი ათ-ასი; და განმდღორდა ბრძოლაჲ და მოკლეს დედის მძაჲ ვასტანგისი, ერის-

¹⁾ Je lis et traduis შაშველებად.

²⁾ Tous les M-ss portent ვითარ არა, qui me paraît faire un contresens.

თავი სწარსთა, და მოკლეს იპაჭაჳ, მეფე ლევთა, და მრავალნი ერის მთავარნი, და იღვია ბანაკი აღმოსავლისა: იო ბერძენთა სწასალარი ჰალეკარტოს ღოდოდოელი, დის-წული მეფისა, და იოსო იგი ძლიერი, და მას მოკვდნეს ძლიერად ბუნებურაზნი სწარსთანი, და ესეცა ერის-თავი მსხვე მოკლა:

მაშინ კარდამოგდა მეფე ვასტანტ კელთა-გას ¹⁾. „არა-რომელი ჩვენ გვინდა, გარნა რაჲ ძელი სთნდა ²⁾ ჩვენ ვიტყოდით მშვიდობასა. არამედ სიღალე-მას სწარსთა-მან ავინა ღმერთსა, და ღმერთ-მან შურ-იღო, და მოკლეს ერის-თავი რანისა, რომლისა-თჳს უოკელი სწარსეთო ვითარცა მოკურებას სწარსთას ავლოკს: აწ დამდაზდა სიღალე სწარსთა. მოიკანსეთ ჟვარი და წარვიძ ძღვინთა, რათა რომელთა ვკძლევდენ მითვე იღვივნენ, და ჰქმენით ქედ ძლიერებისა ³⁾, და სუ-ვისკ ებრასეთ ურთიერთსა, სსკისა მიერ. და სუ კიებთ ძღვეას მტერთასა, არამედ იუწინენ კელსძ თქვეისი ვითარცა კელსი ჩემნი, რათა არა ვიდისიეთ სულიად: არა სოლო აჲ ვადვენხეთ. არამედ ადარბადგასამდე, ვითარცა იდეკიას ეორანსნი მართვეთა-გან თჳსთა:“

და მოიუქნას ჰეტრე მღუფელ-მან ჟვარი, და ჰრქუა მეფე-მას. „დადეკ წინაშე პირსა მტერისასა და ერისა ჩვენისასა, და არქუ ეოკელთა, თაუწინის-ეცით ჟუარსა, და ესძლიოთ:“ და 107 უბრძანა დემეტრეს, ერის-თავსა თჳსსა, და ჟაუნსურს სხასხეტსა, რათა მიჰევენ ჟუარსა თანა: ქადავი ემობდა ძლიერად. „რომელ-მან არა თაუწინის-სტეს ჟუარსა მოკვდინა:“ და მივიდოდეს უოკელნი ერნი, და თაუწინის-ცემდენ, და დგებოდეს წინაშე ჟვარისა: სოლო ბორზო მოკანელ-მან მეფე-მას ჰრქუა. „არა დაჟუკობ სათელსა შემწველსა, და არა თაუწინის-ესცემ ძელსა მაშელსა, რომელი განშენებულ არს ოქროთა და ანთრავითა:“ დახდა მს ღასკარი ჟუანსურ სხასხეტ-მან, და დავცა მძორი მისი: მიერთ-გან არღა-რა-ვის იკადრს ემობად ჟვარისა, და აღთქმით ეტყოდა კრიბივი მეფეს ვასტანტს. „უკეთუ შემეწიოს ჩვენ ჟვარი, არღარა იყოს ჩვენდა სხუა ღმერთი, გარნა ჟვარ-ცემელი:“ და გარდაგდა მეფე და თაუწინის-სცა, და ეოკელი ური მის-თანა: და თქვა მეფე-მას. „სიკუნე ძალი შენი ერსა ამას შესსა ⁴⁾ ურწმუნობსა, რათა მოიკანსე სარწმუნოებად, უფადო ღმერთო. მარწმუნენი შენნი, დაღცათუ მოკვდენ, ცოცხლად არიან. და ცხოველნი შენნი, შენ ცხოველისა-გან ძლიერ არიან:“ და სწანიბი ბერძენთანი გამოვიდეს ვითარცა კელად: სოლო ჰალეკარტოს ვითარცა მტელი სისხლითა აღმოსკრელი და ვითარცა ღომი ტანმინებელი მოიხასდა, და შეურაცხ-ჰყოფდა სწათა-მით: სოლო მეფე-მან თქვა. „ვის არს თქვენ შორის კაცი, რომელი ეწეოს ამას და სწორ იყოს მეფობისა ჩემისა:“ და წარვლა ჰდაცა მან ორ-გზის და ვერ-ვიცხ იკადრა ეოკლად სიტუტად:

¹⁾ Il faut suppléer ici les mots « et il dit, » qui manquent dans les trois M-ss.
²⁾ T გარნა რამდენა სთნდა, რამდენო.
³⁾ M-ss აღვირბისე.
⁴⁾ შესსა ne se trouve que dans T.

§ 6

აქა ვასტანგ გორგასლისა და ზალექარტოს ბერძენთ სპასწავლის ოძი,
და მოკვლა ზალექარტოსისი ვასტანგის-გან:

მამის თქვა ვასტანგ. „არა ძალითა განსლიერდების კაცი, არამედ ღმერთ-მან მოხცეს ძალი, და მე ვესაჲ ძალსა შენსა, და ვითარცა დავით განკალ ნიშითა ჭურბლისა შენისათა. მომეც მე ძალი ვითარცა დავითს გოლიათს ზედა, რამეთუ ესერა მუგედრებულად შეურაცხებით მოუკდა ჭურბისა შენსა: რამეთუ რაჟამის იხილა ჭურბი აღმართებული ძალიად ჩვენდა, არა ივლტოდა მის-გან, არამედ ხსოვითა ძალისა მისისთა განვიდეს ბრძოლად:“ და თქვა. „ისილქ, ღმერთო, ამმარტავანი, და დაძმდალქ. კვლად იხილქ ჭირვეული და იცხენ: ხოლო იხი შეურაცხად მიჩნეს და არა მეშინის, რამეთუ ძალი შენ-მიერ დიდ არს, რომელთა ვხსლოთ, არამედ მეშინის შენ-გან, რამეთუ მდაბალთა კმანი იხმიან, და შენ გვადი შემწედ ჩვენდა:“ აღმოცადა კრძალი და შეამთხვა ჭრახსა და განვიდა შორს განწყობილთა-მთ, და თქვა. „არა ჰბრძანს¹⁾ ღოამი კარსა, რამეთუ მე მუჟგვარ და შენ მოსა, არამედ დავჯვა თავი ჩემი ერისა ამის-თჳს, რათა ჰრძმეხეს ძალი ჭურბისა:“

მოუტკვა ზალექარტოს, ხოლო ვასტანგ ხაომრად სებას მიავსლებოდა: და აღიხასნეს ორთავუ-მთ განწყობილთა კითა სპისივლითა, და იყო კმად-იგი ვითარცა კმად ქუხილისა, რომელითა შეიძრა ქვეყანაჲ: და დასცა ლახარი ზალექარტოს ფარსა ვასტანგისსა, რომელი იყო ვიგრის ტყავისა, და განვლო ფარსა ვითარცა მწყრთა ერთი, რომელი იყო სიმსლო ლახვრისა ვითარცა მელავი კაცისა: და მისცა ფარი-იგი მეფე-მან ლახვარსა მისსა, და მიეტკვა პირის-პირ, 108 დასცა კრძლითა ჩაბაღასსა ზედა, და განაჴო თავი მისი ვიდრე ბუჭათამდე: და მიერ კვლქ და უპურა თავისა მისისა ნახევარი, და მიიღო წინაშე ჭურბისა, და თქვა. „ყოულისა გამდგომისა შენისა ესე იუჴენ ნაწილი:“ და მიეტკუნეს სპანი ვასტანგისნი სპათ ბერძენთასა, და აოტნეს იგი-ნი, და აღიჭურნეს გუნდ-გუნდად, და მაიწყვდისეს ზღვის პირსა, და არაჴინ განერა მთიანის, გარსა რომელი შეესწრა ზღვად, და ივლტოდეს სავითა: მას დღესა შინა მოსწედა სპათა-გან ვასტანგისთა ორ-მოც და სპამ ათასი, ხოლო სპათა-გან ბერძენთასა მოსწედა სპ-მოც და თორმეტი ათასი. და შეიპურეს ტყვედ მთიანი ას ოც და ხუთი ათასი: და ვითარცა მოიჭვენ სპანი-იგი გვაშსა ზედა ვარაზ-ბაკურ ვასტანგის დედის მძისსა, ივლოვდეს და შეუშრეს იგი შერთა და მუერთთა, და წარსცეს ბარდავად: ხოლო მეფე-მან ვასტანგ მოუწოდა უოკვლთა სპათ, და უბრძანა მოუკანსაჲ უოკვლთა ტყვეთაჲ: და მოიუკანეს, და იყო ერთ რიცხვად უოკველი მამა-კაცი და დედა-კაცი შვიდ ას ოთხ-მოცი ათასი. და წარსცა იგი უოკველი წინაშე კეისრისა, კვლითა ნახვრისთა, და ადარჩერესითა, კრის-თავთა მისთათა: და შესწერა წიგნი, ვითარმედ. „ხიბრძმე ღოთისა

¹⁾ T ქმარს.

მიუწდომიელ არს, და სიბრძნესა კაცთასა და სუბასა სიღვეს ნებაჲ დავითას: მე უწყი, რამეთუ არს არს ნებაჲ შენი სჯემესა ამას, რომელ ესე იქმნა: ჰაღვარტობისა-გან. არცა-თუ ერთო ნებაჲ ჩემი, რომელი ესე ქმნა დედის ძმა-მან ჩემ-მან, და ორნივე ესე ძვირის მოქმედნი ძვირ-მან მონადირნა: ამის-თვს ეოა ესე ღმერთ-მან, რამეთუ ასაღ სერგნი ესე სოლო იფუნეს სარწმუნოებად შიშსა მასსა ქვეშე, ვითარცა-იგი უძღვებისა-თვს შევლისა ეოა სჯემე განსაცხრომელი: სოლო თქვენ ზირველნი შჯღისი სახრთ ღვთისანი, და მარადის მიხსნივე ხართ: აწ მწუხარებაჲ ესე დედისა ძმისა ჩემისა და დის-წულისა თქვენიას მიერ სუ-გეშინის-გვეც, რა-ჟამს კიძიე შური მეტელელთა მისთ: სოლო თქვენ სუ-გეშინის-გვეცით ერისა ამის-თვს რომელი იკისა ღმერთ-მან შევიდ ას ოთხ მოცა ათასი: და უკეთუ ბრძანებულე მიმთხვევად ჩემდა, გამოისწრაფე. და უკეთუ არს, მოცაქვლით განსაქ სჯემე ჩვენი: რამეთუ დამძიდა დგომამ ჩვენი ქვეყნისა ამის-თვს მოაქრებულისა:“

სოლო ვიდრე მოხდვამდე მოცაქვლითა ფრიად მწუხარე იფო კიასარი. არამედ რა-ჟამს უოსრეს, ვითარმედ არტვე ზირველ შეპურობილი და ტუვე ერისა-გან მეოცისა ეოკელი და უკლე-ბელად განუტუობია,“ მისნი განიხარა ფრიად და ეოკელთა დაუტუვეს მწუხარებაჲ: და შეჟდა მეფე ნავსა, ხამ ათასითა დრომონითა, სუბუქად ზღვის კიდესა, და მოუწოდა ვასტანეს, და ევეს ურთიერთს აღთქმა და ფიცი, და განსაქეს სჯემე წინდობისაჲ. და უკუნ-სცა კიასარ-მან საზღვარი ქართლისანი. ციხე თუსარისისა და კლარჯეთი ეოკელი, ზღვით-გან ვიდრე არსიანთამდე, და კეგნი რომელნი მოხდგანან დადოთ: და გამოიციოსა კიასარ-მან საზღვარი საბერძნეთისა, ქვეყანაჲ 109 ზღვისა ზირსა, რომელ არს აფსაჟეთი, და ჰრქუა. „ესე ეგრის წყლით-გან ვიდრე მდინარემდე მდინისა საზარეთისა, ესე საზღვარი არს საბერძნეთისა, აღექსნდრობით-გან, რომელი აწ შენ მოკლია მკლავითა ჩვეს-გან. აწ იგი უკუმოგვეც, და ოდეს წარიუქანებულე ცოლსა შენსა ასულს ჩვესსა, მასნი მოგვეც მის-გან ქვეყანა:“ და დაუწერა ეგრის-წყალსა და კლისურასა შუა ქვეყანაჲ ზითუად, და სსუამ აფსაჟეთი უკუნსცა ვასტანე ბერძენთა:

და წარმოვიდა ვასტანე გზასა კლარჯეთისასა, და ხვანი მისნი განუტუეგნა გზასა სომხითისასა: და ვითარ მოიწი თუსარისსად, მისუნდა და შეუევრად ციხე, და თქუა. „შეშმარიტად თუ ხარ შენ ციხე:“ და ვითარცა წარმოვიდა, იხილა კლდე შუა კლარჯეთისა, რომელსა სოფელსა ერქუა არტახუჯი, და მოუწოდა არტახუ მძემს-მტესა მისსა, და დაადგინა იგი ერის-თვად, და უბრძანა რათა აავოს ¹⁾ ციხე არტახუჯისა, და უბრძანა რათა გამოხასოს კვეს-მან შინსა სამონასტრე და აღაშენოს ეველესია, და ჰქმნეს მონასტრად, ვითარცა ეხილენეს მონასტრენი საბერძნეთისანი: და ჰრქუა არტახუს. „უკეთუ განმადიდებენ ხვარსნი ჩვენ-ზედა, საუფელი ჩვენი აწ ეოფად არს:“ სოლო არტახუ აღაშენა ციხე არტახუჯისა და მონასტერი, და სამნი ეველესიანი, დაბაჲ მერისა, შენდობისა და ასიზისა, და განასაღ ციხე ასიზისა, და ჰქმნა იგი ქვაბად: და

¹⁾ T იგოს.

ვითარ წარმოვიდა ვახტანგ ქალაქად თვსად მცხეთად, იყო სისხრული დიდი და მადლით მიცემად ღვთის: და შეიქცა იგი მშვიდობით, და მისცა ნიჭი ერსა თვსა:

ხოლო მეფე-მან სპარსთა-მან ვითარცა სცნა ვითარმედ მიიქცა ვახტანგ ბერძენთა კერძო, შეიქცა სპარსეთად და მოკვდა: და დაჟდა მეფედ ქეა მისი, და ვიდრე მოიწიებოდა იგი, წარმოკდა ამას შინა სამი წელიწადი:

ხოლო ვახტანგ მეფეს უშვა ცოლ-მან ქე და ასული მარნბივად, და მოკვდა შობასა შინა ბაღლანდუსტ დედოფალი, ასული სპარსთა მეფისა: ხოლო ვახტანგ უწოდა ქეს თვსსა სასელი სპარსეთად დარნილ, და ქართულად დანი: მაშინ ვახტანგ მეფე-მან ვერ მოიგება მოაუწყებად ცოლისა ბერძენთა მეფისა ასულისა, და ვერცა კათალიკოსისა და ეპისკოპოსთა. რამეთუ მოკლავდა იგი სპარსთა მეფისა ¹⁾ მოსლავსა, ამგვრედ ცისეთა და ქალაქთა, და ჰკაზბეკვდა მკვლართა, და განამზადებდა ბრძოლად სპარსთა: მაშინ შეაკვლა საპურობილესა შინა ბინქარ მცეთური, ეპისკოპოსი ცეცხლის მსახურთა, და მოხრნა და განასხნა: ყოველი ცეცხლის მსახურნი. საზღვართა-გან ქართლისთა:

ხოლო სპარსთა მეფე, შეიდგომად სამისა წლისა, წარმოემართა ბრძოლად ვახტანგისსა, და მოიწია ინდაბრისთა, და დაიბნაჲ: ხოლო ვახტანგ წარავლინა ბერძენთა თანა, და მიუძვრო, ვითარმედ „აჲ დღე იგი რომელ აღმითქუამს ვითარმედ სპარსნი შემოვაწყვიდნი კელსა შენსა: აჲ ესერა მომიუქნებინა შეა საზღვრთა ქართლისთა, და ყოველი კაცი მათ-თანა, ვითარ ხამ ახი ათასი (რამეთუ ჰგონებდა იგი განმრავლებასა სპათა მისთასა სომხითით და მეფეთა-გან კავკასიანთასა. ხოლო მათ ვერ იკადრეს განრთვად მისა: რამეთუ რომელთაჲ მათგანთა აქუნდა სასოებაჲ ჯუარ-ცმულისაჲ, ხოლო რომელნი იღლისეს ეშაკისა-გან, მეფენი დარუბანდისანი გაერთისეს): აჲ აღმისრულეობეს აღიქმად ჩემი, რომელ აღმითქუამს, სადაცა მიზოვნისსა სასლი ცეცხლისა დამივსია ფსლითა, და მოგვნი და გაზინინ მიმიცემიან სატანჯველსა ბორცსა, და მცეთური ბინქარისანი მივეც საპურობილესა, და სიუფიდილისა-გან გარდაისკეწა: მან უკუჭ მოიუყანსა სპარსნი ქართლად, და დაესუ ეპისკოპოსად მიქელ, კაცი სარწმუნო. ხოლო ბინქარ, ვითარცა მოიწია საზღვართა ქართლისთა, მოკვდა: აჲ სწრავითი წარმოეპარისინ სპანი შენნი, რომელ აქა შინა დაეცნენ ყოველი მტერნი ჯუარისანი, და მოიცალა შენ ყოველთა მტერთა შენთა-გან, ხოლო ჩვენ თუ გეძლავს და განძლიერდეს იგი, და შემოვიდეს ოსასა შიმშატისასა:“ ხოლო ვიდრე მიქელადეს მოციქულნი ვახტანგ მეფისანი, წარსრულ იყო კეისარი ქვეყანით ხაზარეთით კერძო, რომლისა-გან ვერ მოიცალებდა მოსლავად ქართლად: ხოლო ვახტანგ განძლიერნა ცისენი ქალაქისანი, და ურჩეულესი შებრძოლი ერისა მისისა, ვითარ ახი ათასნი მკვლარი, და ახი ათასნი ქვეითი, იბურა მის-თანა, და დაურხანსაჲ მათ დიდუმით ვიდრე ქართლისა კართამდე, და სპარსთა დაიბნაჲკეს ცხენის-ტყრეთი-გან ჩაღმართ:

¹⁾ Tous les M-ს მკვლ.

§ 7.

აქა სწავრსთ მოსლუგად ქართლს, ვასტანგ გორგასლის საომრად, და
ვასტანგის-გან გასწრჳეგება მათ-ზედა:

სოლო ვასტანგ განაფართო კიდი მოგუთისაჲ ვიდრე სამოც მკარი, ქვევისათჳს მათ-ზედა
სწათას: სოლო მეფე და სწავსჳეტი უჭარჳე დადგეს მცხეთას, სოლო ნახრ და მირდატ დაუტყეს
სწათა ზედა სომხითისათა და ქართლისათა, რომელნი დგეს არმაზით კერძო. და რაჲ ბრძოლადან
სწარსნი არმაზით კერძო, მცხეთით გასვიდნან. და რაჲ განვიდის ლაშქარი-იგი იმიერ კერძო
მცხეთით, ეწვენიან არაკეს ზედა: ოდესჲ ¹⁾ განვიდის ფორი მტკურისა, და შვიბნიან ფონსა ზე-
და ტვილიზისასჲ, და რომელსაჲ დეღეს. მათ სმდიან, და რომელსაჲ მათ: სოლო ვასტანგ მე-
ფესა შვექმნა ჩაბაღსა ოქროსა, და გამოესვა წინათ მკელი და უკანათ ღომი, და რომელსა კერ-
ძოსა იძლეოდან ქართულნი, მუხითცა მიჭმართის, და მოსრის სწიპა-მის-გან სწარსეთისა ვი-
თარცა ღომი-მან კანჯარის: მიერთ-გან კერდა-რა შეუძლებეს სწარსნი წყობად მისა, და იხჳავეს
იგი რომელსა ეწერა მკელი და ღომი, და ვითარცა იხილიან ვასტანგ, და თქვიან. „დურ აზ
გორგასლად:“ რომელ არს ესე. „მიჭრიდეთ თავსა მგლისასა:“ და მის-მიერ სხელ-ეღჳა ვასტანგ
მეფესა გორგასლად: განდიდებდა მათ შორის ბრძოლად ოთხ თვე ოდეს, და მოიწია მოციქული
111 კეისრისა-გან, და მოართვა ძღვენი ვასტანგს, და მოჭკარა სწათა-გან ბერძენთას ოთხ-მოცი ათ-
ანი მკედარი, და მოუწერა ვასტანგს, ვითარმედ „შვექვეც წყობასა სხუანისასა, და მომივლენია
შენდა ოთხ-მოცი ათ-ანი მკედარი, და მომიწერია ღვინისდა, უკეთუ ტიკმდეს შენ ლაშქარი, წი-
ნაჲ შენსა არს შელიტენით-გან ვიდრე ლამდემდე, და აღმომართ ვიდრე ვარს-ქალაქამდე, და
მაბრძანებია ღვინისდა წინაჲ შენსა იყოს:

და მოწვენილ ²⁾ იყო ლაშქარი ბერძენთა ჯავსკეთს. სოლო ვითარცა სცნა სწარსთა მეფე
მას ბერძენთა მოსლგა შველად მათდა, იწყო ზრასვად ვასტანგისს: მიუმენო მოციქულსა, და
ჭრქჳა. „რას-თჳს მოგწუდებით ურთიერთარს, მასნი კაცნი და შვილი ნებროთისნი: უკეთუ ცერ-
ხლი არს ღმერთი, შე-შვექ-მეწიენ იგი თავსა. სოლო თუთოეული ჩვესგანი სათნოსა სულისა
ოჯისსა მსასურებეს:“ ვითარცა მივიდა მოციქული და უთხრა, სინდა ვასტანგს და ეოკელსა
ეზსა მისსა, და მისცა ნიჭი ვასტანგ მეფე-მან, მიუვლინა მოციქული და ჭრქჳა. „გობილავს ძი-
ლი ჭყარისა, და ფოკელთა მოკაკაქუნდა სარკი ვიდრე გამოიხიებადმდე ჯვარ-ცმულის: რა-ჲმს
გამოხნდა იგი, მძლე ექმნეს ეოკელნი თაუენის-მცემულნი მისნი წინაჲ მისსა, და მოსარკენი
შენნი ბერძენსი მოღმართ გბრძანან, და მოაოკრნეს სამსასურებულნი ცეცხლისანი: აჲ უკეთუ

¹⁾ Mon M-it რომელსაჲ დღეს.

²⁾ M-as მიწვენილი.

ტებობდი. ჩვენ დატობისათვის. ზეულისა. მოკვლევით ჩვენ მისთვის, ვითარცა მოკვდა ჩვენ-
 თვის, და მან აღმადგინეს ჩვენ: ხოლო უკეთუ აღასრულა სიტყვაჲ შენი, და არა იყოს ცხვენსა
 დემართად შენდა, და იყოს დემართად შენდა ქრისტე, მამად და უფლად გხლო შენ: დაღვთო
 ჩვენ ბირ-მშონი ვართ, არამედ თქვენ სხდეთ საყდართა ზედა მამისა ჩვენისათა:“ ვითარცა უოსრეს
 სიტყვაჲ ვასტანგისი, შეიწესარა და წარსტა. მღვწიანი გორგასხალსა ძლიერად, და მის-თანა გურგუნნი
 ანთრავონი, და ჟამი დადგეს შეკრებისა: აიყარა მეფე სპარსთა განთიად, და დადგეს ველსა კალი-
 ხასა: ხოლო ტფილისი სოფელი და კალაგა მოაკრებულნი იყო მამის. ხოლო მეფე ვასტანგ
 დადგა ჯაჭვს, და შეკრებს მასვე ველსა თრნივე მეფენი, და მოაითხეს ურთიერთარს, და უკვებს
 აღთქმად თავის-თავისა სჯულს ზედა გარდაუკალ: და მოჭსად მას დღესა სპარსთა მეფე გორგა-
 ხალ-მან დაშქრით თვისი ტფილისად, და უმღვნა გორგასხალ-მან შეველი ათასი, მოსამა სუთ
 ახი, ზეტარად სპარსანსი სუთ ახი, ბიზირანი რუჴმა 1) სუთ ახი. გლალი ცხენი ათი ათასი, ცხენ-
 ნი ბარგისა სუთ ახი, ჯორი სმ ახი, ზროსა 2) ოთხ ახი, ცხენარი ათი ათასი: და დღესა მესა-
 მესა, მივიდა გორგასხალი მის-თანა, და თანა წარიტასა ლეონ, ანთიპატრიკი კეისრისა, და ვეგის
 განზრხვა. და აზრასა ანთიპატრიკ-მან გორგასხალსა, რათა ყოს მშვიდობად შორის კეისრისა და
 სპარსოსა, რამეთუ ესმითა ბერძენთა, ნუ-უეჭუ შევიდნენ საბერძნეთად სპარსნი, და მოაკრონი
 იგი. რამეთუ სპარსნი საბერძნეთისანი ყოველნი იუწუნეს საზარეთს: და ჰქრქუა სპარსო გორგასხალსა.
 „ითხოე ჩემ-გან რაღა გნებავს თავისა შენისათვის, და სხვისა ვის-თვისცა გნებავს:“ ხოლო 112
 გორგასხალ-მან ჰქრქუა. „მნებავს რათა იყოს მშვიდობად შენ შორის და კეისრისა:“ ჰქრქუა სო-
 სრო. „დაამსიბე თხოვაჲ შენი ჩვენ-ზედა: არა ვვიან წყალობა. ამის-თვის ვევა სვიწარული შენ-ზე-
 და, რათა შევიდე საბერძნეთად და შური ვიძიო მათ-გან, და ავა მოციქული სპარსთა მუფისა მქ-
 ათე დღე არს რამათ-გან მოსრულ არს, და შენ არა უწეი მიზეზი მტრობისა ჩვენისა: ხოლო
 აწ მივითხრა ხილადუ მათი ჩვენ-ზედა, და მერმე ვქეო ნებაჲ შენი ვინათ-გან აღვითქუ ფიციოთა
 ძლიერითა, ვითარმედ არა ვეო უნებელი შენი:“ და თქუა, ვითარმედ „შენ უწეი რამეთუ ზღვასა
 მოღმართ ჩვენი არს საზღვარი, განუოფილი ნოესით-გან, და აწ იგი მძრძავს ჩვენ ჯაჩირსა და
 შამსა, და მოაკრებულ არიან ქალაქნი-იგი. ხოლო შამი საძიფთა ჩვენი არს: არამედ ჯაჩირისა
 ნაკვეარი განწკალებულ არს მამათა ჩვენთა, შენი არს ხვედრად. და მიუღებოც იგი ბერძენთა, და
 მე ესენა შევიდოდე უემოღებად მისა: აწ რომელი ნაწილი მამათა შენთა არს, შენ განევა, შენ
 იგი და ბერძენთა. ხოლო სხვა ჯაჩირისად მომცენ მე ბერძენთა, და რომელი ვითხოე მე
 შენ-გან:“

ხოლო ვითარცა ესმა ესე ლეონ ანთიპატრიკსა, განხიარა ფრიად და იუწუნეს-სა ორთავე
 მუფთა, და თქუა. „სუთნი ქალაქნი ჯაჩირისანი შენდავე იუწუნენ, შენნი კერძი. რამეთუ ნაკვეარი

1) R ზუნს.
 2) T სპარს.

სივლიანსა, რომელი მოკვლა შენ-გან, უწყებ-ცემოთ¹⁾; და დღეთა ჩვენთა იუვენ მშვიდობა შორის შენსა და მისსა:“ და თქვა მეფე-მას. „ვისაჲ უწყის, თუ დასჯერდეს ბერძენთა მეფე, ქმნულსა ჩვენსა:“ და თქვა ლეონ. „რამად წარმომავლენდა მე, ძალად ამის მეფისა, ჰქრება მეტეს ჩვენსა მონაზონ-მან ვინმე ღვთის მეციორ-მან, ვითარმედ სხანავ ღმერთსა მშვიდობაჲ სათავე ამო მეფეთა: და იქმნად ეგრე: ხოლო კეისარ-მან უბრძანა მწიგნობარსა და დაწერა წიგნი ზავისაჲ. აჰა აქ არს აღწერილი წიგნი მისი, ვითარცა ესე ვთქუე:“ წარვიტეს წიგნი-იგი, დაწერილი იყო ფაფით. „თუხიერ მისა რომელი მოსდა ხმარსთა მეფე-მან ივბიმიანოზს, არა ესებო თქვენ-ზე-და:“ და მოუწოდა მეფე-მან ხმარსთა-მან. ხაზართა მეფისა მოციქულსა, და უთხრა მან აღზრუნება ხმარსთა ბერძენთა ზედა: მაშინ მოილა ხმარსთა მეფე-მან ქარტად და დაწერა კვლითა თუხითა წიგნი ბერძენთა მეფისა სიუჭარულსაჲ და ჩინებაჲ საზღუდროაჲ და საკილითა უკუდგმისა-თუხ, მისცა ფილისტინი საზღუდროთა იერუსალიმისათა: და თქვა, ვითარმედ „ქალაქი სჯულისა თქმნი-თა არს იერუსალიმი:“ და მისცა გორგასალსა ნიჭი, ალვად ლიტრა სამ ათ-ასი, ამბარი ლიტრა სუთ ასი, მუშკი ლიტრა სუთ ასი, სამოხელი სვასრონიანი ათ-ასი, და საზვი სამი ათ-ასი:

და წარვიდა ვასტანგ მეფე შინს სვალისა-დღე, მიავლინა ვასტანგისსა ბარზაზან, ხაგუთარი, 113 და მოზადან, და ჰქრება ესრეთ გორგასალსა. „რომელი გინდა ჩემ-გან და ვქმნი აწ იგი. და განა-გან ხმარსიხებულნი შენნი, ვითარცა გიუბავს: მიავლინენ დასტურნი და ითვალე ქალაქი შენი რომელი მიტრეს შენ: ხოლო ბარზაზანილდა მიბრძანებია მისლვად კეისრისა, მითვალვად ქვეყნისათა და ქალაქთა თქვინთა: ხოლო შენ უწყე, რამეთუ ხაქმეს ამს ჩემსა ზედა-განრისხსენ ხმარსნი მოხუცებულნი, რამეთუ მათ უბრძანა ჩემ-მიერ შემუსრვა საბერძნეთისა. ხოლო მე დღეს საზღუდ-როთ ჩემით ორი სამეფო მივანიტუე: აწ ესე არს სათხოველი ჩემი, რათა დაჲ შენი მომცე მე ცო-ლად, და შენ წარმოსვიდე ჩემ-თანს ქვეყნისა მამისა ჩვენისა, რათა ჰსახე ნათესავნი შენნი და მენ შემქნე მეოა მე თავითა შენითა, მტერთა ჩემთა ზედა, აბაშთა და ელამთა, ჰინდოთა და ხინდოთა, რამეთუ უსვირენი ბორატი და დამდაბლებად მეფობისა ჩემისაჲ მათ ჰქევენ: აწ ოდეს მოსვიდე ჩემ-თანს, ესრეთ ვრქვა მოხუცებულთა და მარზაპანთა ჩემთა, რამეთუ სიუჭარული ვუვ ჩემი და მოუჭარეთა ჩემთა, რამეთუ ესრეთ ირება მშა-მან ჩემ-მან ვასტანგ მეფე-მას: რომელნი ქვეყნანი მივსტენით მათითვე შემსწეობითა მოსარგე ვეუენით მტერნი ჩვენნი, და ამითა დავაცსროთ გულის-წერობაჲ მათი ბერძენთა ზედა: ხოლო შენ თავითა შენითა მინებ ძალად ჩემდა, არამედ სპანი შენნი ადგილსავე იუქნენ:“

მაშინ ვასტანგ მოუწოდა თანა-მხრასკვლითა თუხთა და ესრესა ლეონ ანთიპატრიკსა²⁾ ესრეთ, ვითარმედ „დიდ არს კეთილი შენი ბერძენთა ზედა უფროს მეფეთა-მათ რომელნი სსენან სუადარ-

¹⁾ R უხუცხო; Mon M-it უხუცხო.

²⁾ T ანთიპატ.

თა მათა. რამეთუ შენ დახვევ ქალაქი პოსტოსა. შემოწმებისაგან, და შენ ქონიჭე შეიდა ახ
 ოთხ-მოცი ათასი ხელი, და დავე შენ-მიერ მიეგვიძის ვაზირად და ფილისტიმი, რომელ მშვი-
 დობათ არა-რომელსა მეფეს ბერძენთსა შეეძურათ: და მართალ არს სჯარო. უკეთუ არა ჰყო
 მის-თანა საინოებად, უკრძალ შეურაცხყოფს იგი ერ-მან მის-მან. დაღაცათმდგ მან არა გვიხსნა,
 მიღმართ ვადლიოთ, რამეთუ ესე არს სრული ხიუჭარული. მიგვე დაშქრისა წემისაგან ათი ათასი
 ჭურვილი, და მე წარუვევ მოციქულთა შენთა თასა, წინაშე კვიხრისა. და მუნით გამოვეროთ ჟა-
 ზირას, ხშითა ძლიერთა:“ ესე განაზრასა ლეონ ანთიპატ-მან ¹⁾, და სთნდა მეფესა ვასტანგს და
 უოველთა წარწინებულთა მისთა განაზრასა მისი, და მისცა სჯარსთა მეფესა ვასტანგს და მისი
 ცოლად, რომელსა ერქვა მიტანდელსტ, რომელი წარტყვენილ იყო ოჯხთა-გან, და გამოვესსა ვას-
 ტანგს: სჯარასძე ამის-თჳს არა მისცა, რამეთუ დაწინდებულ იყო იგი სომქსთა ჰატიანსთა: და
 მოიყვანა ვასტანგს ძე მისი, რომელსა ერქვა სჯარსტელად დაწილ, ხოლო ქართულად დაწი: მამის
 იყო ხუთისა წლისა, და დაღა გურგჯი, და დაუტყვე-მიფუდ, და დაუტყვენა მის-თანა შეიღისი
 წარწინებულნი მისნი. პირველად ჟგანშერ სჯარსტელი, მშრობელი შიდა-ქართლისა და მფლობელი 114
 ჭურეთისა. ნერსარის, ერის-თავი სუხანისა. და ადარსტე, ერის-თავი სმშვიდლისა. და სამხლერ,
 ერის-თავი შიდა ეგრისისა და სუხეთისა. და ბაგურ, ერის-თავი მარგუისა და თაგურისა: და ამით
 შევედრა ძე თჳნი დაწი, და უბრძანა აღმწინებ: უკარსოას, და მუნ შინა ზრდა და დაწი მეფისა, რა-
 მეთუ სიმარჯვედ გამოსას იგი სადირთა და საცხრავართა-თჳს: და წარიტანსა თასა ოთხსი ²⁾
 წარწინებულნი მისნი. არტავს, ერის-თავი კლარჯეთისა, და ნასურ, ერის-თავი წუხნისა, და ბიერი-
 ტიანი, ერის-თავი ოძრეისა, და ხაურმაჯ, ეუიბი მისი დიდი, და მათ-თანა ათი ათ-ასი მკედარი
 დაშქრისა მისისა დაწი: და ლეონ ანთიპატრიე-მან დაშქრისა მისისაგან დაუტყვენა ათი ათ-
 ასი ბერძენი, და თჳთ წარვიდა წინაშე კვიხრისა, და ვასტანგს მეფე-მან წარატანა თანა დეხანად
 არტავს ერის-თავი, კლარჯეთისა თავი. და წარსტა უოველი სიჭე წინაშე კვიხრისა, რომელი მი-
 ესტანგს მეფეს სჯარსთა: გარსა სტავრები და ტანიკები დაიჭირა თჳვისა თჳსისა-თჳს, და სსუა
 უოველი წარსტა და უბრძანა არტავსს, რათა ვაზირას მოერთოს ლეონ ანთიპატრივს თანა: ხო-
 ლო ვასტანგს ევედრის და და და მისი სჯარასწე, რათა წარიტანეს თანა და ილოტონ
 იერუსალიმს: წარიტანსა, და წარვიდეს ვასტანგს მეფე და სჯარო გჯასა ადარსადგანისსა, და
 მუნით წარვიდეს ვასტანგს, და და და და მისი, იერუსალიმს, და სჯარო ელოდა ანტოიქს:
 შევიდეს და ილოტონს წმიდასა აღდგომისა, და მოილოტონს უოველნი ადგილნი წმიდანს, შევიდრეს
 წმიდასა აღდგომისა, და შესწირეს შესწირავი დიდი, და წარმოვიდეს ანტოიქს:

¹⁾ Précédemment on voit *ἀντιπατριος*, plus habituellement; mais c'est ici la vraie orthographe, du grec *ἀντιπατρις*.

²⁾ T ხუთასი.

სოლო ლეონ, ანთიპატრივი გეისრისა, და არტავსი ერისთავი ვასტანგისი, მოვიდეს ოდი ათასითა მკედრითა და რჩეულითა, და მოართვეს სვასროს კეისრისა-გან ძველი მიწოდებული, და ვასტანგს ნიჭი მიუწოდებელი, და მოემცნო კეისრისა მოციქულთა სისარულთა და მადლიან მიცემად ლეთისა, და ვასტანგის ქება და მადლი მიუწოდებელი: და მოემცნო ვასტანგისად „მბრძანებან ლეონისდა ესრეთ, რათა იყოს შიშსა და ბრძანებასა შენსა ქვეშე ვითარცა ჩემსა:“ და შეკრბა ვასტანგის საბრძანებულსა, ქვეშე ბერძენნი, და ქართველნი და ხომესნი, ორმოც და ათი ათასნი მკედარი, რჩეული: მათნი უბრძანა სვარსთა მეფე-მის ვასტანგს. „ოდეს დედა და დაა შენი აქა- მომდის დამაშვრად არიან, მოვიდეს იგინიცა სამეუფოდ ჩემად, რათა ერთობით აღვასრულოთ სისარული ჩვენი მქმე თუ იხებონ წარსლვა ქართლს, წარვიდენ იგინი გსახს რჯისხას: სოლო თუ იხებონ დოღინებდა შენი, გელოდანი ურატას ქალაქსა შინა:“ სთიდა ქვეშე ვასტანგს ბრძანებდა სვასროსა, და წარტანსიეს თანს და წარემართინეს: და წარგზავნის სვარსთა მეფე-მის მოციქულთა და წინაშე უოკელთა წარჩინებულთა მმართველისათა, და მიუთრს ესრეთ უოკელი: სოლო მათ განისარეს სისარულითა დიდითა: რამეთუ ცეცხლე-ებრ ეგზებოდეს ბრძოლისა-თჳს ინდორა, სინ- დელთა და აბაშოჲ და ჯორჯანთა-თჳს: და მივიდეს ბაღდადს, და მოეგებნეს უოკელნი წარჩინებულნი სვარსთანი, სისარულითა დიდითა. და აღასრულეს ქორწილი სამეუფოდ, ექვს თვე განცხრო- მითა და განსვენებითა მიუწოდებელთა: და შემდგომად ქორწილისა მისცა ნიჭი დიდ-მადლი დედა- სს და დასა ვასტანგისსა, და წარმოვიდეს ურატას: მატეო-სცემდა ვასტანგს უოკელი ერი სვარ- სთა, ვითარცა სვასროს, მეფესა მათსა, და მეჩმე წარემართინეს მტერთა ზედა:

§ 8.

აქა ვასტანგ გორგასლისა-გან სვარსთ მეფისა შველა ჰინდოთა, სინ- დელთა, აბაშთა და ჯორჯანთა ზედა, და უოკელთა-ზე გამარჯვება ვასტანგისა-გან:

მირწმუნად მივიდეს ჯორჯანეთს და წარმოტყვენეს ჯორჯანეთი, ეოკლად უმკვდრო ეკეს, და დასსიეს ადგდეს მათს ნათესავნი სვარსთანი, და ელაშხი: და მიერთ-გან იქმნეს ჯორჯანთი უფლად, რომელთა აწარინს მიუბერენი სვარსთანი:

მესლვა ჰინდოეთს ვახტანგ გორგასლისა-გან და ვახტანგის-გან გამარჯულებდა მათ-სედა:

და მუნით შევიდეს ინდოეთად, და მუნ იქმსეს წყობანი ძლიერნი ბუმბერაზთანი, თითო-ს-თითოიანი. და იყო მუნ წესად, რომელ-მანც მათგან-მან სძლის ბუმბერაზთა, ივლტინ მის წინაშე ბანაკი მიხი: სოლო ვახტანგ მეფე-მან, მოკლა ბუმბერაზა თხუთმეტი მუნ შინა, რომელთა დაეცნეს მრავლნი გოლიათნი სპარსთანი: დაეკეს ბრძოლან შინა ჰინდოეთისსა საძი წელი. და წარმოტყუესნი უმრავლესნი ქვეყანანი ჰინდოეთისანი, არამედ მტკიცესი ციხე-ქალაქნი ვერ განტყენეს, რამეთუ ზღვათა შინა იყვნეს, და წარმოიღეს სარკი ჰინდოთა შეყისა-გან. მუშგი, ლიტრა ათასი, აშარი, ევ-ზომივე. ალგამ, საკი ათი. თვალეზი, იაკისთი და ზურმუხტი, საკი ერთი, და მას-თანა საფირონი თუთია სასე. ოქრო, აქლემი ახი. ვეცხლი, აქლემი სუთ ახი:

§ 10.

მესლვა სინდეთს ვახტანგ გორგასლისა-გან, და გამარჯუებდა ვახტანგისა-გან:

და მუნით შევიდეს სინდეთს ზე მასინ სინდთა მეფე-მან განყო ერისთავნი ცისეთა და ქალაქთა შინა: და რომელსადა კერძა განვიდის სპარსნი მტკიცეზანი, გამოუკლდის დაშქარნი სინდელნი, ცისეთა და ქალაქთა-გან, და დასდვიან ვეზბამ დიდი სპარსთა ზედა: და მოსწულა ურიცხვი ერი სპარსთაზანი, სოლო ძალითა ქრისტესითა არა-სადა იღვივნეს ვახტანგის სპათავანნი, და ყოვლადვე მძლეად გამოხნდეს მტკრთა ზედა: და მკნელ მბრძოლად გამოხნდეს ოთხნი-იგი წარწინებულნი ვახტანგისნი. და ღლონ ბერძენი. რამეთუ მათ დასნეს მრავალნი მებრძოლნი, 116 სინდელნი ბუმბერაზისნი. სოლო სიხდთა მეფე იყო ქალაქსა შინა სინდისს: მასინ ყოვლითა ძალითა მათითა მივიდეს სინდისს, და მუნ მიხედეს ბრძოლანი ძლიერნი, და დღეთა ყოველთა გამოვიდის თუთ სინდთა მეფე, რამეთუ იყო იგი მკნე გოლიათი, და შემბრთუბელი, და გამოიტანინს მკვდარნი სინდეთისანი, და იყვის ბრძოლა ბუმბერაზთა: რომელსა-მე დღესა მათ სძლიან, და რომელსა-მე მათ: და სინდთა მეფე-მან სძლო, თავის-თავითა, ყოველთა ბუმბერაზთა²⁾ მბრძოლთა მისთა, და არა მისვდეს იგი ვახტანგ ბრძოლასა-შინა, დღეთა მრავალთა: მასინ სინდთა მეფე-მან ველხა-მას-სედა, კართა ქალაქისათა, ლამე თსარა, მთხრებლი

1) T, R, ს. 63.

2) Sic T.

დიდი, და სამალაგუბი შიგან მისრუბლხა მკედართამ, და სიმარჯვით დაუტყენა გზანი გამოს-
 კალსი, და ჩაადგინის მუნ შიგან მკედარნი აინი რსეულნი. და დილხს ადრე გამოგზავნა ბუმბე-
 რეზი ერთა: მას დღეს სკედრი იყო ვასტანგისი, კართა ცვის-თუხ, და მიდგა ესე ბუმბერაზი,
 და ხონოა ბრძოლამ ვასტანგს თავის-თავ, რათამცა წარტყუა, და შეკვდა მთ მკედართა ზედა:
 მამის ხაურმაგ, ეჯიბი ვასტანგისი, განვიდა და ჰრქჳ. „არა სარ შენ კანდიურ ბრძოლად მეფისა,
 არამედ მე გებრძოლო, მონამ მონას:“ და მიეტყჳ. სოლო სინდელი-აგი გაიქცა, და მისდევდა
 ხაურმაგ, ჩუჭულეზის-ებრ. რამეთუ მრავალ-გზის ბრძოლიდ იყო კელხა-მას-ზედა: და ვითარ
 წარკვდა, დამალულთა-მთ მკედართა გამოუკდეს ზურგით მისხს, და იგი მეოტი შემოიქცა. სო-
 ლო ხაურმაგ სცა ოროდნი წინას-მას და მოკლა. სოლო ათია-მთ მოკლეს ხაურმაგ: მამის
 მეტეკეა თო მუფე ვასტანგ, და მის-თანს სამნი-იგი წარჩინებულნი მისნი, არტყავს, პირიტან
 და ნახარ, და მთა-თანს ლეოს ბერძენი: სოლო სინდელნი-იგი იელტოდეს, და მისდევდა ვასტანგ
 მოყვითოთრთ, ვადრე კართამდე ქალაქისათ, და ხინდნი-იგი შეივლტოდეს ქალაქს შინ: მამის
 ვასტანგ მწუხარებთა შეიქცა, და იგლოდა გვამს ზედა ხაურმაგისხს, ვითარცა ძმისა ხაურ-
 ლისხს, რამეთუ თანა-ზრდიდ იყო მისი, ძმის-წული მამა-ძემის მისისა, არტყავის მამისა.
 ერთ-გული მინდობილი და ქველი:

ხ რ ა კ ი :

მამის სინდოს მუფე გამოდგა კართა ქალაქისათ, და კმა ეო კმითა მადლითა, და თქვა.
 „ვასტანგ მუფეო, მსგავსი სარ შენ ევაგის-მის უგუნურის, რომელ-მან ზოა ქორი მოწულელი
 და გაგლეჯილი არწივისა-გან, რომელს ვერ ეძლო აფრესამ, და მისალეულ იყო სიკუჭილხა: და
 არა ქნა ევაგ-მან მას ვითარცა წესი არს ევაგისამ. რამეთუ სხვა-მან ევაგ-მან, ოდეს იხილოს ქო-
 რი, იწუის კმა-მალად ევიელი, და იხმინის სსვათაცა, და დაესნის სიმრავლე ევაგთა ქორსა, რა-
 თამცა განიოტეს სყოიელთა-გან მისთა, და უშიშადმცა დაეყენეს დღესი მთინი: რამეთუ პირ-
 უტყუთაცა იფისა სარკებელი თავისამ: არა ქნა ევაგ-მან მან ესე-უთარი, არამედ შეიწულა ქორი-იგი,
 ვითარცა კეთილის მეოიელი მისი, უწყო ზრდამ მარჯვითა თხსთ თანა, მარადის უგრებნ მკალხს
 და გელხს, რამეთუ სხვისა შეკურობამ არა-რასა მალ-უნ ევაგსა, და მით ზრდიდა ქორსა: ვი-
 თარცა მოკლარდნეს ქორსა-მას ფრთენი, თქვა გონებას თხსს. „ესე-რა დღეთა მრავლთა გ-
 ზრდიდ ვარ მკალითა და კველითა, და არა მომცემია მე ძალი მამა-დელთა ჩემთა, რამეთუ მკალიწ
 თა ვერ განსვლირდები: თემცა ძალ-მედვა მიწვენამ მფრინველთა, და მით გამოზრდა თავისა ჩუ-
 მისა, არამედ შევიწერა ევაგი ესე, მზრდიელი ჩემი, და შეკვამო და გავიხვეო ორ დღე: მომცენ
 ძალი, და ვიწყო წესისა-ებრ ნადირობად, მამათა ჩემთა-ებრ:“ რომლის-თხსცა აღასრულა ესე,
 შეიძურა ევაგი-იგი და შეკვამო, მიერით-გან იწყო ნადირობად დიდთა და მალეთა მფრინველთა: არა

მიეცა ყვავის-მას ქება მთაწველების, არამედ უგუნურად და თავის მკვლელად ითქმის: არცა მიეცა ქორის-მას ვეველებად უწაღობის და კეთილის უგუნებლობის: და იგი არს ცარი და წესი ქორისა. განილელად და მოკვდებოდა მკალითა, და ქმნა წესის-ებრ, და განსა სიგულილისა-აჟან: სოლო ყვავის-მან არს წესის-ებრ თვისა ქმნა, და მითცა მოკვდა: აჟ სმარსნი პირველით მოკვამომედ და წაღმართ, მიუგუნისამედ მტერსი არიან ¹⁾ ჯვარის-მასსურთანი, უამსა შინა, უღანობითა, ლიქნით უვიან სიუწარულა, და ოდეს უცის უამი არს უვიან წყაღობად და კეთილის-სესეება: ესე ბევრის-ბეკრეულ-ჯერ ქმნიდ არს, რომელი გავსია წიგნთა-გან: და ოდეს მხილენ სმარსნი წემ-მიერ შექმნიებულნი, არა ჰყავ იგი რომელი ჯერ იყო შესდა საქმედ, სისარული და მადლისა შეწირვად ღვთისა შესისა, და ზრახვად სსუთაცა ნათესავთა, და მტერად აღზრცენად სმარსთა ზედა, და შეწენად მტერთა სმარსეთისათა: არს ჰყავ ესე-უთარი, არამედ დაგიტობად საყოფელი მამათა შესთა, და წინა-მძღურ-ქმნიდ სარ სმასა დიდსა საქრისტანისა საბერძნეთისასა, და მოკვილია ორსა წელიწდისა გზად, და მოსრულ სარ ძალად სმარსთა, რათა განმდიდრდენ და მოიწყვენ და წარგწემილებს შეს და ქვეყანად შესი, და იპრეს წარსწემედელად უოკელი ჯვარის-მასსურთ: ტეშმარცად ამას იმხადებ თავისა შესისა-თვს, და უოკელთა ჯვარის-მასსურთათვს: რად ვთქუ მე შესათას ყვავისა იგავი. რამეთუ შეფე სარ თვთ მპერობელი, ასოკანი, და ნებთა შესითა მიგიტემათ თავი შესი მონად მტერთა შესითა: ვითარ არა უგუნურად ვთქვათ თავი შესი:

...მძღურ-ქმნიდ სარ სმასა დიდსა საქრისტანისა საბერძნეთისასა, და მოკვილია ორსა წელიწდისა გზად, და მოსრულ სარ ძალად სმარსთა, რათა განმდიდრდენ და მოიწყვენ და წარგწემილებს შეს და ქვეყანად შესი, და იპრეს წარსწემედელად უოკელი ჯვარის-მასსურთ: ტეშმარცად ამას იმხადებ თავისა შესისა-თვს, და უოკელთა ჯვარის-მასსურთათვს: რად ვთქუ მე შესათას ყვავისა იგავი. რამეთუ შეფე სარ თვთ მპერობელი, ასოკანი, და ნებთა შესითა მიგიტემათ თავი შესი მონად მტერთა შესითა: ვითარ არა უგუნურად ვთქვათ თავი შესი:

მეშინ ვასტანგ ჰქვე. ,,გეგონა შეს ვითარმედ სიბრძნითა გამოანსულად იზრასე, არამედ ცრუ არიან სიტყუანთ-ებე შესნი. მე გითსინა, და გაუწყო ტეშმარცა: უგუნურო, მხვავს სარ შეს თავის-მის მისუნკელისა, რომელსა არა ასსენ თუზლი, და საყოფელი მისი არს მიწასა ქმეშ, და არა უწეის ბრწენივალუბად მზისა და შეენიერებად კელთა, და დაჯერებულ არს იგი ცხოვრებას თვისსა, რამეთუ ებე ოდენ ჰგონიეს მას ცხოვრებად უოკელთა იბრვისთა, ვითარსა ცხოვრებას თვისსა არს. და არა სურვიელ არს სილვად სათლისა, და შეენიერებას ცისა და ქმეშანისა: ეგრეთვე შეს ზრმა სარ გონებისა თუალითა, და ყრუ სარ გონებისა ყურითა, და არა სედაგ, და გესმის, და არცა უწეი ცხოვრებად სრული, და არცა სურვიელ სარ შეს მისლვად ცხოვრებას-მასს საუგუნესა, ნათელს-მას დაუსრულებულსა: არა იგნობ შეს ღმერთსა შეიქმედსა უოკლისასა, რომლისა მიერ შეიქმნა უოკელივე: არა მიქმნია მოსლვა ამას ქვეყანასა დიდებისათვს სოფლისა, არცა მსასურებისათვს სმარსთა მეფისა, არამედ მსასურებისათვს ღვთისა დუგსამომსა, სამებისა ერთ-არსებისა, დამბადებელისა უოკელთასა, და დიდებისათვს მერმისა საუგუნოსა დაუსრულებულისა: რამეთუ ჩემითა აჟა მოსლვითა პირველად გამოიმკნენა იერუსალიმი, წმიდა ჭაღაჟი, სდა

111

118

¹⁾ T, R, ზღერია.

დადგეს ფერკნი უფლის ჩვენის იესო ქრისტესნი, და მუნ აღსრულა უოკლეძე ქსნისა-თჳს სულთა ჩვენთასა. და შედგომად უოკლეი საქრისტიანო დამოკნისი მოკარებისაგან, რამეთუ მისცემდა უამი სპარსთა მეფეს მოტყუევად უოკლისა საქრისტიანოსა: დაღვათუმა ქვეყანაჲ ჩემი დატულ იყო ძალითა ქრისტესითა და სიმკნისთა სპათა ჩემითა, არამედ უცალო იუჴნეს ბერძენნი, და ვერ წინა აღუდგებოდეს: და ესრეთ ვერ არს ჩვენდა ქრისტეს მოსლვითა-გან, რათა ერთისა ჭოყნისა ჩვენისა-თჳს დაუღუთ სული ჩვენი: სოლო ბუერის ბუერეული სული დაკნნილ არს ჩემისა აქა მოსლვითა, და ამის-თჳს მიქმნიეს ესე, რათა ღმერთ-მან დამაღებულ-მან ჩემ-მან შეიწიროს მსახურებაჲ ესე ჩემი, და აღმისუბუქეს ცოდუნი ჩემნი: და რომელ სიქუ შენ, ფუ მოიწონარაჲ სპარსთა, მტერ ექმნების ქრისტესეთა, მე ძალითა და შეწვენითა ქრისტესითა, უამისა ამას დამოკნის ქრისტესენი ჭირისა-გან დიდისა, და უკანის ღმერთ-მან დამაღებულ-მან წყალობაჲ ეოს კვალად მოსაკთა მისთა-სედა: დაღვათუმცა არა იყო მისეზი, ქრისტესეთა გსინს სა-თჳს ძალად სპარსთა მოსრულ ვიყუ აქა: ვერ იყო ესეცა ჰირეულად ნათესაობისა-თჳს და შე-მდგომად ამის-თჳს, დაღვათუ არა ჭეშმარიტს სჴულსა სედა არიან სპარსნი, არამედ მეცნიერნი არიან ღვთისა დამაღებულისანი, და ურწამს ცხოვრებაჲ სულიერი. სოლო თქუწნს სულიად უმე-ცარნი სართ ღვთისანი, და უგულის-სმო ვითარცა ცხენი და ვორი: ვითარ უკუწ არამცა მსახუ-რებად შეიწირს ღმერთ-მან დამაღებულ-მან უოკლისა-მან: და საქუთროსაცა ამის საქმეთა-გან სა-ძაკელ არს განებაჲ შენი: რამეთუ ქორ-მან ღადარ-მან რომელ-მან შეჭამა უვაი-იგი, მსრდელი მისი, აქებ ნაქმარს მისსა. სოლო ბუნებაჲ ჩვენი ესე არს, რათა კეთილის მეოფელის ჩვენისა-

119 თჳს დაუღვათ სული ჩვენი, და მოვიგოთ მადლი ღვთისა-გან, და ვპოოთ ცხოვრებაჲ საუკუნო, და სოფელსა ამას მოვიგოთ ქებაჲ კატოა-გან: და სასულსა სედა ღვთისასა, და მცნებათა მისთა-თჳს თუ მოკუწდეთ, უკუდანივე ვართ, და სიკუდილისა-გან ცხოვრებად მივიცუალებით:“

811 მამინ ჭრქუა სინდთა მეფე-მან. „ცუდ არს სიგრძე წრასვისა ჩვენ შორის, არამედ რომელი სიქუ შენ, თუ სასელისა-თჳს ღვთისა ჩემისა მოკუწდე, სიკუდილისა-გან ცხოვრებად მივიცუალებ-ბი. მამინ უკეთუ კაც-მან უწუოდის მის-სედა მამაკალი დიდებაჲ და კეთილი, ვერ არს ესრეთ, რათა ისწრაფოს მიმთსეკვად სუფევის-მის: აწ უკუწ ჭეშმარიტად უწუი სუფეკად მისლვა შენი. გამოკედ ბრძოლად ჩემდა, რათა ჩემ-მამიერ მიიგვალო დღეს სიკუდილისა-გან ცხოვრებად. რამეთუ წარჩნებუელიცა შენი წარმოელქისა წინა-მორბედად შენდა, რათა განვიძხვალს სადგური შენი:“

ჭრქუა ვასტანც. „მე აწინდელი არა მიჩნს სისარულად, რამეთუ ცოდვილი ვარ, და არა სულიად აღმობრულება მცნებაჲ ღვთისაჲ, და არა სრულიად აღმოვიციან ცოდვანი ჩემი სინანულთა, არამედ ძალითა ქრისტესითა, არა შეშინან შენ-გან სიკუდილისა. რამეთუ იგი არს მუარეული ჩე-მი, რომლისა მიერ დაცულ ვარ უოკლადვე. და მრავალ-მოწყალე-მან ღმერთ-მან, მრავლითა მისიმ-ერთითა შანდითა, ჩემ მამინის შისისა-გან მოგვლავს, მამობარი მისი, და სული შენი წარვიღებს ბგელსა-მას გარკენელსა, ცეცხლსა უშრეტსა:“

მაშინ განვიდა სინდთა მეფე, და ვასტანგ ჰქრქუა მოეუხსთა თხსთა. აღმერთსა ეკვდრებით, და ზურგით კერძი ჩემი განმიმაცრეთ:“ და განვიდა ვასტანგ, და ორთავე აქუნდა ჭოროლები: მაშინ იწვეს რბევად მრგვლივ სავარდსა, და ღონესა ეკობდეს ორნივე, რთამცა შეჰქვეს წვერს ჭოროლისსა: მაშინ დაიკაძა სინდთა მეფე-მან შუილად ვასტანგის ჭოროლისა წვერის, და შეუტეკეს რთამცა სცხა ჭოროლსნი. სოლო სიმკნითა და სივისკასითა ტანისა მისისთა წარვიანდა და მიუდრკა ჭოროლსა და შემოუძრგულა ¹⁾ ვითარცა გრივალ-მან, და სცა ჭოროლი სინდთა მეფესა ბეჭსა მარცხენასა. ვერ უყარა სიმცრე-მან საჭურველისა-მან, დაწელა წელულებითა დიდითა, რამეთუ წისთა განსლო ²⁾ წყრითა: და ჩამოიჭრა სინდთა მეფე, და მავიდა ზედა ვასტანგ, ჩაჭო კელი და უპურა ფერკი მისი, და თრეით მოილო წინაშე სპარსთა მეფის: მაშინ ეოკვეჯ მცხ სპა-მან კმითა მადლითა შეასხა ქება ვასტანგს, და აღიესო სისარულითა სპარსთა მეფე და ეოკელი ხანკი მისი: და მოვიდოდეს ეოკელნი წარწინებულნი წინაშე ვასტანგ მეფისა, ძღვნიით; და შეხწირვიდეს ძღვნითა: მაშინ სპარსთა მეფე-მან მოიუყანა მეურნალი კელოვანი და დაადგინა ზედა სინდთა მეფესა, რთა განგურნოს წელულებისა-გან, და მისამიერ წარიღოს ეოკელი სინდითი: სოლო სინდთა დაიჭირეს, ნავლად მეფისა მათისა, მე მისი: მაშინ მეფე-მან ვასტანგ აწრახა სპარსთა მეფესა განტეკებად სინდთა მეფისა, აღუბა სარკისა და მკევალითა, რამეთუ ვერ წაიღებდეს სინდეს: არამედ სთნდა მეფესა სპარსთასა განზრასკადა ვასტანგისი. განსტეკა მეფე სინდთა, ჯიღო მის-გან სარკი ორნი ეკ-სომი რომელი ჰინდოთა-გან, და ორნი შვილნი მკევლად, და ვსე სარკი ჩინდთა მაშინ სპარსთა მეფე-მან ეოკელივე მიანიჭა ვასტანგს: მაშინ მიფე-ვი სინდთა დაემოყვრა ვასტანგს სიეურულითა დიდითა. პირველად ამის-თჳს რომელ, ოდეს შეკარდა კელსა ვასტანგისასა, არა მოკლა და ცოცხლებით მოიყვანა წინაშე სპარსთა მეფისა, და შემდგომად ამის-თჳს რამეთუ ვასტანგისევი მიერ განთავისუფლდა ტყვეობისა-გან, და უძღვანა ვასტანგს ძღვნი მიუწდომელად დიდ-ძალი. და წარმოვიდეს სინდითით წელსა მეოთხესა სინდთოს შესლვისასა, და დარწმოდეს ქალაქნი სინდეთისანი მოუოგრებულად, სინდა, თოფორი, კირმა:

§ 11.

აქა სპარსთა მეფისა და ვასტანგ გორგასლისა-გან შესულა აბაშეთს და დაჭირვა აბაშეთისა მთავან:

და მოვიდეს მენიო. სოლო აბაშნი მსხდომარე-იუნეს ქვეყანასა რომელსა მოსდგოდა წყალი და ლერწამიანი, რომელსა ვერ იარებოდა ნავი, და ვერცა ოთხ-ფერკი, არამედ სასლწარსა ზე-

¹⁾ შემოუძრგულა, dans mon M-it.

²⁾ T, R, ვგლო.

და სრს სხარსთას, და სულ-გროსელად ბრძოლეს. რამეთუ წყალიაიგი რომელი შესდიოდა გარდა-
 უგდეს, და ლერაწმინათაიგი დაწვეს ცეცხლითა: და წარმოტყუენს აბაშეთი ყოველი, და განუყენს
 მეფე-მან სხარსთა-მან აბაშეთი ორად. და ნასკვარნი დუტყენს ადგილსავე ზედა, და ნასკვარნი
 წარმოიყენს, ვითარ სხელი აბაშისი, და განუყენს იგი ადგილითა-ადგილად: ესე არიან ქურდნი,
 ნათესაენი-იგი რომელ წარმოტყუენს აბაშთა-გან:

და ვითარ მოვიდა ვასტანგ მეფე, წელს მერვესა შესლეთი მისით-გან სხარსეთადვე, ასტ
 რქაიმდე, და მოვიდა ურატად: სოლო სხარსთა მეფე აძლევდა ვასტანგს ცოლად თხთა-გან მეფეთას.
 სოლო ვასტანგ ჰქრქვა. „არა ვერ არს ჩემ-გან ორთა ცოლთა შერობად, სოლო მივის ცოლი
 ასული კეისრისა:“ დაუმიძიდა ესე მეფეს სუარობს, არამედ ვერა-რამ ჰქრქვა: სოლო ვასტანგ
 მშვიდობით¹⁾ ჰპოეს დედა და დამ მისი, წა წარმოივიდეს ვიდრე განსყოფელს ბერძენთას და სო-
 მქენთას: და წარვიდა ლეონ ბერძენი და სხამ მისი შიმშატად, სოლო ვასტანგ წარავლინს მო-
 ციქული²⁾, წარმოუყენებდა ცოლის მისის და პეტრეს-თს კათალიკოზისა, და სამოელ ებისკო-
 პოზისა: წარმოვიდა ვასტანგ ქართლად. და მიეგება მე მისი დანი, და ყოველი სხასლარნი, და
 მათ-თანს ებისკოპოზნი, და ვითარცა ცნა ებისკოპოზ-მან ვითარმედ წარავლინა მეფე-მან მოუყ-
 ნებდა კათალიკოზისა და ებისკოპოზთა, დაუმიძიდა მას-ზედა: იწერა რეტა ამბობსება და მიზე-
 ზობდა. და მიუვლინა მეფეს, ვითარმედ. „შენ დაგიტეობია ქრისტე და ცეცხლის ესა:“ სოლო
 ვასტანგ მოუვლისა, ვითარმედ. „ძალითა ქრისტესითა შეგედ და სიმართლით გამოგედ, ძალითა
 121 ქრისტესითა: უბრალო ვარ, იცხს-ღმერთ-მან, მაგრა წარმოვიღენიეს მოუყანებდა კათალიკოზისა
 და ებისკოპოზთა:“

და ვითარცა ესმა ესე ებისკოპოზისა, დაიდასტურა, და ჰტონებდა რომელ შეფითათა დააგა-
 ღონს საქმე იგი, და მოსდევდა მათი, და კრულ ჰქო მეფე და ყოველი სხანი მისნი: სოლო მე-
 ფე-მან იქვა. „დავადვათუ უბრალო ვარ, სიძდაბლე ვერ არს ჩემ-გან:“ და მივიდა მეფე, და გარ-
 დავდა საკვარსსა, რათამცა შეემთხვია ფერკთა ებისკოპოზისათა, და განსადა²⁾ მან ფერკი, და
 მიათხვია პირსა მეფისსა, ფანდაკითა შემუსრა კბილი მისი: სოლო მეფე-მან თქვა. „სილალე ესე
 ამბარტავსებას არს საცთური ეშპავისა. უკეთო სიმრავლე-მან ცოდუნთა ჩემთა-მან ადგმრა, არა გაქმს
 კედშითებდა ბოროტისა, არამედ შენდობისა, ვითარცა იტყვის სხასრება. „არა დაშრიტო ჰატრუ-
 ქე³⁾“ გაბნდენიანკერე⁴⁾ ვრცაწასტყესო⁵⁾ ლელაში დაჩქქული⁶⁾:“ სოლო შენ ჰტონებ ვითარმედ შენითა
 სიყვარვით რვერ დაგვადვენ სიწყარულსა ქრისტესსა: მამინ გამოგანჩნდა ცნადად რა-ეამს ტესმა უმთა-
 ვრეხიხა შენისა ქართლად მოუყანებდა, და ალკუნ შურით ბოროტად, ვითარცა იუდა პეტრესითა,

1) Mon M-იტყოფილნი.
 2) R, T, ცხარა; mon M-it ცხარა; ces deux leçons me paraissent fautives.
 3) R, T ჰატრუ; ce mot dérive de l'arménien, պատրուկ, et devrait s'écrire პატრუკი.
 4) Ou დაჩქული.

რამეთუ შენ სარ ვითარცა იუდა, და ეკლესია ვითარცა ჰეტრე: ეგესლის მოყუარე სარ. რამეთუ შენცა მეგადრუცე ხარ ქრისტეის: აწ მიგაგლიხო შენ ჰატრიაქისა, კოსტანტინეპოლელ. და ვითარცა ჯერ იოს განგვიოსოს: “ და წარხნა იგი დეხშანთა ¹⁾, და მის-თანა კბილი მისი, და შეუთულა რათა კათალიკონი და თორმეტნი ეპისკოპოსნი სწრაფით წარმოავლინენ: მთ შორისმცა არს ჰეტრე კათალიკონი და ხამოელ ეპისკოპოსად, და სხუანი ვინცა ²⁾ სთნდენ: და ვითარ მიაწიეს მიქელ ეპისკოპოსნი, ჰრქვა მას ჰატრიაქისან. „ვისით-გან დაითხია ხისხლი შენ-მიერ ქვეყანასა ზე-და, არღარა ხარ შენ ღირს ეპისკოპოსად, და კანდიერებისათჳს იყოფის თანა-გაც შენ სიკუდილი, ვითარცა იტუჯს „დაეძორჩილენით თქვენ იმეფოა, რამეთუ არა ცრუად გრძალი აბიეს, რამეთუ ღვთისა მიერ მთავრობს, ვითარცა ლომი შორის ცხოვართა:“ და ექსორია ევეს მიქელ ეპისკოპოსი მონასტრისა მღვიანრეთასა, და წარვლინეს ჰეტრე მღუღელი და ხამოელ მონაზონი ანტიოქიას: და მიუწერა ანტიოქიისა ჰატრიაქსა იეჟუ-მან და ჰატრიაქ-მან კოსტანტინეპოლელ-მან. „პირველად, დასამას ქართლისა მოქცევისასა, დედა-განისა ჰრომაელის ნინოს მიერ, განავლინა აქ ეპისკოპოსი, რამეთუ შორის ჰხარსთა და ბერძენთა შერთი იყო, და მით ვერ მოაწიეს ხაქმე ესე ჯერის-აგბრ ხეულის, რამეთუ ჩვენ უწყით ვითარმედ ქართლა, აღმოსავლეთა და ჩრდილო, მკის წმიდის საუდრისანი არიან, ვითარცა განაწესეს მოციქულთა სასარგბასა შინა, რომელ არს უჩინრესობა:“ და მიუწერეს უოკელი ხაქმე დიდისა კასტანგ მეფისა, ვითარ „ეპისკოპოსი-იგი რომელი მით-მიერ დადგინებულ იყო უგუვადით, და დღეს იცოდეთ ასალ ნურგად ჰქმარტად ქართლი: აწ ესე ორნი მთგანი თსოილნი აკურთსენ, და ათ-ერთ-მეტნი ვინ შენ გნებავს აკურთხენ: ზოლო ჩვენდა მოვიდენ, რათა ჩვენ სიწითა და საკმითა უოკლითა გასუტყუენთ:“

ხალა ანტიოქელ-მან ჰატრიაქ-მან ჰეო ეგრე, ვითარცა მიუძენეს ჰატრიაქ-მან და-გისრ-მან, აკურთსნა თორმეტნი ეპისკოპოსნი, და ჰეტრე კათალიკოსად: და მოვიდეს კოსტანტინეპო-122
ლელ, და შეეე-მან მისცა ნიჭი დიდ-ძალი, და მისცა ასული თჳნი, სახელით ელენე, შეეგსა
კასტანგ: და განავლინა იგი სპითა დიდითა, ვიდრე საზღურთამდე სომსითისთა, და მოეკბ
კასტანგ მეფე, და შეიქცეს. ხანი ბერძენთანი, და წარმოვიდეს მცხეთად ³⁾: ხალა მცხეთას მე-
ფე-მან კასტანგ აღაშენა საკათალიკოსოდ დიდი ესე კათოლიკე ⁴⁾ ეგესლისა მოციქულთა, ხეტი-
ცისოკელი ⁵⁾, და უშურს სვეტსა შინა, ხამსრით, ადგილსამას სადა-იგი დაგემულ იყო ეგესლისა,
რომელ არს სიონი დიდი: მუნ შინა დახვეს ჰეტრე კათალიკოსად და განაწესეს მწყემსთ მთავრად
და მამად მთავრად, და მთავრად უოკელთა ეკლესიასა და მღვდელთ-მთავართა, ეპისკოპოსთა და

1) T დიხანთა.

2) Mon M-il სხანტე ვიწუცე.

3) ქართლისა მოქცევისა კოსტანტინეპოლისა დედა-განისა ვითარცა აღწერილია, ვითარცა აღწერილია ნიჭი მისი და მისი ასული ელენე, რომელიცა აღწერილია იუნიუს ბონი, მოავრცესკოპოსნი, იგ, Note de mon M-il; v. la Traduction, p. 193, n. 2.

4) Les quatre mots precedents ne se trouvent que dans le M-il T.

5) რამეთუ პირველ მიერ იყო მონასტრისა აღმკურთხეული; note moderne.

ეოკლეთა ერთა მორწმუნეთა ზედა. სოლო ¹⁾ სამოლ ეპისკოპოსად, მცხოვრებულს ზენა ²⁾ სეკულ-სეპარატორს: და დასდა ერთი ეპისკოპოსად კლარკოტს, ეკლესიას ახიზისას. ერთი, არტანს, ერუშეთს. მესამე, ჯავახის, წყნდას. მეოთხე, მანგლისს. მესამე ბოლნისს. მეექვსე, რუსთავს. მეშვიდე, ნინო-წმიდას, უჯარმის გარსა, რომელი გორგასანდა აღეშენა. მერვე, ჭრამს, მისსავე აღშენებულსა, და მუნ ქალაქი ერთი შორის ორთავე ეკლესიათა, რომელი-იგი მანვე აღაშენა, მცხრე, ჩელეთს, რომელი სოფელსა შუა აღაშენა. მეათე, ხორნაბუჯს. მეათერთმეტე, აგარაკსა, რომელი არს ხუნანს გამართებით ³⁾: შემდგომად მისსა, აღაშენა ეკლესია ნიქოზისა, საცხებულსა თანა ცეცხლისასა, და დასვა ეპისკოპოსი, სადა-იგი ეფელა გვამი წმიდისა რაქვინისი, რომელი იწამა სპარსთა მიერ, წიობასა ვასტანგისას: ესე იყო რაქვინ მამა-მძემვე ვასტანგის ცოლისა, რომელი-იგი ზირველ მოაქუანს სპარსთა მეფისა ასული, და მოიქცა იგი ქრისტეანად, და იქმნა დიდად მორწმუნედ, და იყო ბრძოლას-მას შინა ძლიერ, და შეიპურეს იგი სპარსთა, და აიძულეუბდეს რათამგა უარყო ქრისტე: სოლო მან წმიდა-მან აღიბრია წარუალი იგი დიდება და იწამა ქრისტეს-თვის:

და ესხნეს ვასტანგს, ბერძენისა ცოლისა-გან, სამ ქე და ორ ასულ. სოლო მეს მისსა პირ-მშობსა ზირველისა ცოლისასა, დანის, მისცა ქალაქი ჭრამისა და ნეკრესისა, და ქალაქი გამ-ბეჩისა, რომელ არს სორნაბუჯი, და ყოველი ქვეყანა მტკვარსა აღმოსავალით, და თათ ვასტანგ დაჟდა უჯარმოს, და აღაშენა იგი ნაშენებითა უზომოთა, და დაამ მისი სვარანხე მისცა ბაურს, პატაქსისა ზამხითისასა, ცოლად:

და ვითარცა წარვიდეს ამას შინა ჟამნი რა-ოაქენსიძე, მოაქუდა სვასრო მეფე, და დაჟდა მისწ-წილ მე მასი სვასრო, და განსლიერებულ იყუნეს სპარსთა, რამეთუ ყოველნი მტკვარი მათნი დაემორჩილეს შესლეთა ვასტანგისათა, და წარმოემართა იგი ბრძოლად ბერძენთა, და მოუგლინა გორგასანდა მოციქული და ჭრქუა. „მოაქუდა მამა ჩემი, და მეფედ მყო მე ერ-მან მის-მან საყდარ-
 123 თა მისთა ზედა, და ესრეთ მადრძანეს მოსურებულთა ჩემთა, რათა მოვიდე წინაშე შენსა და ვერ-დე ბრძანებას შენსა: შენ წარმოიღვე ჩვენ, მეფეო, წინა-მძღვრად ჩვენდა, შესლვას ამას ჩვენსა საბერძენეთს, და მომეც ასული შენი ცოლად, რათა ვიყო მე ვითარცა ერთი შეილთა თქვენთა, განი:“ და ვითარცა მოვიდა მოციქული ვასტანგ მეფისდა, ვასტანგ აშენებდა ქალაქსა ტფილისისა, და საფუძველი ოდენ დაჟდა; და ვითარცა უთხრა მოციქულ-მან შეთავაზულობა სვასრო მეფისა, ჭრქუა მეფე-მან, „ამისი თქვიან. მჭედლო, განმასვე მახვილი შენი, რათა მსწრაფლ განსწონოს ასოთა შენთა:“ დღეთა მიწეინდ იყო ვითარ სემოცინსა წლისა, და თქუა. „ესრეთ უთხართ მე-

1) Tout ce qui précède, depuis le commencement, est une addition du M-it T.

2) Addit. du M-it T.

3) Note T. ამ ვასტანგისა და ზირველისა ზრდელად მცხოვრებულსა და წინა-მძღვრად, და ჭრამის ეკლესია, და ზელეთისა და მეფე-მამა მისი ნიქოზისა მის-მან აღაშენებულად იტყვიან. Note moderne, du M-it T.

ფეხს სვასროს, პირველად განეძახე ბრძოლად ჩემდა, და უკრე შევედ საბერძნეთად, რამეთუ ძალენ რომელნი იქმნეს ძალითა ჭურისათა იქმნეს: აწ ცხოვრებაჲ ჩვენი იყავნ სასოებითა ჭურ-ცმუ-ლისათა:“ და წარავლინა ქდავი, რათა დაუტეონ სოფლები და ქალაქები, რომელი იყო არა ქლი-ერი, და შეივლტოდინ კვეკსიანთა და კასეთად, რამეთუ კასეთი ტყე იყო შეუალი მტრისა მიერ; ხოლო დანი მეფე და დინ-წული მისი გარდავიდეს კასეთად, და შევიდეს კეუს ღობატისას, ქვე-ყანასა-მას კლდითა მოხდუდვილსა, და იუწუნეს სოფლისაჲმის კარნი ცეცხლისა და წყლისა მს-ხურნი, და ხაყუ იყო კვეი-იგი სიმრავლითა კანთათა, ვიდრე ნოსორადმდე: სოლო გორგასალი, ცალი და შვილნი მისნი, უკარმის კვეს, და წინა-ცისეს თუთ შედგა, და მის-თანა ყურსშერ, და ადარნესე. სოლო მცხეთად დეუეტრე, და ნერსე, და ბიერტისნი დაუტევენ, წარავლინა მოციქუ-ლი და მიამცრო კვისარსა:

§ 12.

აქა სწარსთა მოსლვაჲ ქართლს, ვასტანეს გორგასნალსე, სამირად, და ვასტანეის-გან სწარსთა მეფისა შულის ბარტამის მოკლუბა:

და მოვიდა სვასრო მეფე, და შემესრნა ქალაქნი კამბეჩისანი, და ჭერამისა ცისე, და ველისა ცისე. და ვითარცა მოაწივეს კასეთად, დაიბანაკეს იორსა ზედა: სოლო სწანი ვასტანეისანი დადგეს ველსა ზედა, გარემოს ცისესა ქალაქსა, სადა ჭქვიან დარფაჲ: და შეიბნეს იორსა ზედა, და სამ დღე, ეოკველთა დღეთა, იბრძოდეს, და დაეცემოდა ორთავე სწათა-გან ურცხვი: და ვასტანე მოუწოდა ჰეტრეს კათალიკოზსა, და ჭრქუა. „უწყოდა რამეთუ არა საციის მიღებისათეს გებრძვიანს, არამედ ქრისტეს დატეობისა-თეს: აწ მე ესე განმიზრსავს, რამეთუ ცხოვრებას ჩვენ-სა სიგუდილი უმყობეს არს, სახელსა ზედა ქრისტესსა, რათა სასუფეველი ვაქენდეს, აღიჭმული მათანა რომელთა ეტყვიან „რომელ-მან წარწემიდას თავი თუხი სოფლისა შისი 1) ნემ-თეს, მან ჭხოზს იგი.“ ჭრქვა მან ჰეტრე კათალიკოზსამან. „გიბილვან საქმენი რომელნი არა-ეინ ნათესავთა შენთაგან-მან იბილან, შეწევანი. ქრისტესმიერნი: რამეთუ უწევს სიბრძნე-მან შენსამან ვითარმედ მტერი-იგი გამომცდელი ჩვენნი ავილობს ჩვენს-თეს დმერთსა, ვითარცა იობის-თეს. რამეთუ დმერ-თი მიუშეებს მოძულეებულთა-მთ 2) თუხთა წარწემედაჲ, სოლო შეწუბრებულთა თუხთა განდითო-ბდა: თუკ 3) შენ ვითარცა გაზრსოს დმერთ-მან. დადაცათუ არა მოგეწიეთ 4), მოკვედეთ:“ და

1) Mieux: ხაფილხა მან.

2) Mieux: მოსულეთა ou მოსულდითა; mon M-it: მოძულეებულთა.

3) Mieux: ჭრქვა.

4) La leçon de mon M-it, მოკვედეთ: me parait meilleure que celle de-ქრქვა. „A première fois, comme porte le M-it T.

124 ამის, სიტყუითა ამსიდა, ვითარმედ წყობასა-მას არა დაჩრქვს, და ჰქრქვა: “ არა-მსოფლო-თუ ქართლი მიეცეს განსარწყინელად, არამედ ინდუსხლიმიცა, რომელ არს მშობელი უოკელთა შეილთა ნათლია სათა: ” და ჰქრქვა მეფე-მან. „ დადებ ეველესიას შინა რაჟენ წმიდისას, რომელ ჰვლაცხა შინა უჯარმოსას ამიშენებოს, და გეჰქ ვითარმედ უოკელნი ქალაქნი გარემოს უჯარმოსა ილდოებენ, რამეთუ მტკიცენი ზღუდენი და ძლიერნი აქა დაესხენით: “ და ეო ეგრეთ კათალიკოზ-მან: სოლო ებისკოპოსსნი ეოკელნი წმიდანი მას შინა შეერბეს. და იყო ლაშქარი ვასტანგისი ას ორ-მოცი ათასნი, სოლო სპარსთა ეო შეიდ ას ორ-მოცი ათასნი: და განეო ვასტანგ ლაშქარი მისი სამად და კლდით კერძო მიაგლისა ქვეითი, და ერთ-კერძო მიაგლისა ჰატასში და სპასხეცნი, და სხუ დაბ სპარსთა მეფე იყო მუნით თუთ მივიდა ვასტანგ, ვითარ ახი ათასითა კაცითა:

ლაშქას ნისლას, განცისგრებულ-ოფენ, დაესხა ვასტანგ სპარსთა ზედა და ჰქრქვა ეოკელს ერსა მისსა. „ ეოკელნი კაცი რომელი დარჩეს სიკუდილისა-გან, და მტერთა ჩვენთაგანის თავი ანუ კელი არა გამოიტანოს, სიკუდილითა მოკუდეს იგი ჩვენ-მიერ: “ და ციხე-კარი რა აუღებოდა, დაესხა და შეუღო ვიდრე ჰვლაცხად მეფისას, და მეფე შეესწრა ცხენსა ზედა, და ქე მისი ბარცამ მოკლდა და მოჰკვეთა თავი. და მუნ შინა სპარს-მან ვისმე სცა ისარი მკერდსა ვასტანგისსა, და ეო ბრძოლად შეუადრედ: სხლო ვასტანგ სპარსთა-მთ, და მოკლა მათ-გან ვითარ ას ოც და ათი ათასნი, სოლო სპათ-გან ვასტანგისთა მოკუდა ვითარ ოც და რვა ათასნი. და წარმოიღეს ნატყვევანი, ცხენი ვითარ ახი ათასნი, და სულთად ვერ იოტნეს სიმრავლისა-გან: და აიყარა მუნით სპარსთა მეფე, და ჩადგა რუს-თავსა: და დამიბდა წყულუება ვასტანგისი, რამეთუ შეწუღო ეო ისარი ფილტვად ¹⁾: და წარვიდა უჯარმოს, და უბრძანა სპასლართა ქართლისათა, რათა ადგილ-სავე თვსთა დადგენ: სცნეს სპარსთა, ვითარმედ დამიბდა ვასტანგ წყულულებისა-გან, მოაოგრეს ტფილისი და არმაზი ქალაქი: სოლო მტერთა ვერ დაიპერეს, განსა რომელი ზღუდეს გარეგნით ხუო მოაოგრეს, რომელი-იგი მუსხარით და არაგვსა სერთისსა ეო:

სოლო ბერძენთა მეფე, სიმამრი ვასტანგისი, მოკუდა ²⁾, და დაჰდა ზენონ, ქე მისი, მეფედ. და გამოვიდა სპარად, გამოსლვად ქართლად: და ვითარ სცნეს სიმამრი გორგასალის, დაადგრა კანსუ-ქალაქს. და მივიდა მუნ სვასრო. შეიბნეს სვასრო და კეისარი, კარნიფორას; და დაიოცა ორთა-განვე სპათა, რომელი იქმნა ორთა-განვე სისხლის მიღწარე, და მის-მიერ ეწოდა ვარნიფორას, რეცა სისხლსა. ცხენი მუცლით აზობდა სისხლსა: და ვერ სძლო ერთ-მანცა, რამეთუ სპანივე ორთანივე დაიოცნეს: და შეიქცა სვასრო გზასა ქართლისასა:

სოლო ვასტანგ შეიტყო სიკუდილი თავისა თვისსა, მოუწოდა კათალიკოსსა ჰეტრეს და ცოლსა თვისსა ელენეს, და ეოთა, და ეოკელთა წარჩინებულთა, და თქვა. „ მე ესე-რად წარვალ წი-

¹⁾ T უორტად.

²⁾ ქე ვასტანგის სიმამრი ლეონ ჰეველი, ლეონიდაძე ამ ქვ. ტექსტში არის ჩველქვი ათას ას ოთხმოც და რვა: Note du M-it R- expliquée dans les remarques de la Traduction.

ნაშე ღვთისა ჩემისა, და გმადლობ სახელს მისსა, რომელმან არა დამაგლო გამოიწიელთა მისთა წმიდათა: აწ გაიწინებ თქვენ, რათა მტკიცედ სარწმუნოებასა ზედა სდგეთ და ესიბებეთ ქრისტეს-
 125 თაჲს სიკუდილსა სახელს მისსა ზედა. რათა წარუალი დიდებამა მოაკოათ:“ და ჰქრქა ეოკელთა წარწინებულთა. „თქვენ, მკვიდრნო ქართლისანო, მოიკისქენით კითილნი ჩემნი, რამეთუ პირველად სასიღისა ჩვენისა მიერ მოიღეთ ნათელი საუკუნო, და შე კორცელებრითა დიდებითა გადიდებ თქვენ ნათესავთა ჩემთა: და სასიღისა ჩემსა ნუ შეურაცხ ჰყოფთ თქვენ, და სიუწარულსა ბერძენთასა ნუ დაუტეობთ:“ და ჰქრქა მესა თჳსსა დაჩის. „შენ სარ პირ-მშობა შვილი ჩემი, შენდა მი-მიცემია გვირგვინი მეფობისა ჩემისა, და ნაწილად მათა შენთადა 1) მიმიცემია, ტასის კარით-გან და წუნდიით-გან ვიდრე სამოსათმდე და საბერძნეთამდე, საზღვარი აფსიკითსა, რომელი მოცემულ არს ეგრეს-წყალსა და კალსურას შუა. იგი თუთ მათა შენთა და დედისა მათისა არს, იგი აქენდეს მათ, და იუწინეს შენდა ერის-თავად, მორჩილებასა ქვეშე ნათესავისა შენისასა:“ და მოუწოდა სახარს, ერის-თავსა წუნდისასა, და არტავს, ერის-თავსა კლარჯიისასა, და ბიკრიტას, ერის-თავსა ოძრკისასა, და მათ მიუთჳალა ცოლი თჳსი ელენე და შვილნი მისნი, რომელთა ერქმე ლეონ და მირდატ, და შეკედრნა მათ სამთა ერის-თავთა, ცრემლათა და შეესდგებითა ღვთისათა:

მაშინ წარწინებულთა და ეოკელსა ერსა ზედა დღე იყო სარველისა, და იტყუბდენ ეოკელნი თაჳთა თჳსთა, ისხმიდეს ეოკელნი ნაცარსა, და ეოკელნი ინსტრადეს სიკუდილსა თაჳისა თჳსისასა, და კმისა-გან გოდებისა იძროლა ქვეყანაჲ. და მორწმუნე ერი ჰსატრიადა მეფესა, რამეთუ ქრისტეს-თჳს მოიკლა: და მოეჳდა ვასტანგ, და დაეჳდა მესკათს, საკათალიკოსოსა: სვეტსა თანა, რომელსა შინა არს ღვთივ-აღმართებულისა-გან სვეტისა, და ზედა საფლავსა მისსა წერილ არს საცა მისი, სწორი 2) ასაკისა მისისა: აწ რომელ არს აბჳარი და სამოსელნი მისნი მის-გან უფრო სცნაურ არს:

ღღ. მეოცდაათოთსმეტე მეფე, დაწი, მე ვასტანგ გორგასალინსა, სოსრობინი:

და პურობით დაჳდა საყდარსა მისსა მე მისი დაწი: ხოლო ცოლი და ორნი ძენი ვასტანგისინა წარმოიუწინეს სამთა-მთი ერის-თავთა და დაბერეს დასავლით ქართლისა, რომელი მისცა ვასტანგ. და დასხდეს წუნდაჲ ქალაქსა ზაფხულის, და ზამთრით აევიან ოძრკეს, და არა ეწოდა მათ მიუედ, არამედ ერის-თავთა მთავრად, და იუწინეს მორჩილებასა მისსა მათისა, დაწი მეფისასა: ხოლო ამან დაწი მეფე-მან, შემდგომად სიკუდილისა ვასტანგ მეფისა, იწყო შენებაჲ ქართლისა, რამეთუ მოაკრებულ იუწინეს ეოკელნი კვენი ქართლისანი, თჳნიერ კახეთისა და კლარჯეთისა, და

1) R, la finale *la*, a été effacée: c'est une forme antique.

2) Mon M-it წყ-ღ.

გვრინისა, და განახრულნა სლუდენი ტფილისისანი, და ვითარ ებრძანა ვასტანგს, იგი შექმნა სახლად სამეფოდ:

და მოკუდა ჰეტრე კათალიკოზი და დაჯდა სამოელ. და მეფე-მან მას მიუთვალა მტკითა, რამეთუ გვრე ებრძანა მეფეს ვასტანგს: ამხნე მეფე-მან დაჩი დაიპატრონა ¹⁾ მოუელთა კახეთისათა, რათა აღიარონ ქრისტე. სოლო მთ არა ინიბეს, და განდგეს ეოველნი ნოზაპატელები: ხოლო იორთავე მთ-გან მთა ვასტანგისათა, ნაშობთ ბერძნისა ცოლისათა, მოკუდა რომელსა ერქუა 126 ლეოს, და დარჩა მირდატ ოდენი: ამს მირდატს დაკვაჭრა ძმა მისი, დაჩი მეფე, გაუტვალა ძველნა, და აღილო მირდატისა-გან გვრისა-წვალსა და კლისურასა შუა, მირდატის დედუდი სასლუდარი საბერძნეთისა, და მისცა ვაჟასეთი ფასავრით-გან მტკურამდე. და დაიპყრა მირდატ, მე-მან ვასტანგისა-მან ფარავით და ტახის-კართო-გან ვიდრე ზღუამდე სპურისა. და ერისთავობდა მუნ, და იყო მორჩილი დაჩი მეფისა, ძმისა თუხისა: ამან აღაშენა ვაჟასეთისა ეგველსიამ წყაროსათვის: იმეფა დაჩი თორმეტ წელ, და მოკუდა დაჩი მეფე:

ლე. მეოცდამათხუთმეტე მეფე, მეორე ბაკურ, მე დაჩი მეფისა, ხოსროიანი:

დაჯდა მეფედ მე მისი ბაკურ, და იმეფა ათვამეტ წელ და მოკუდა ბაკურ მეფე:

ლე. მეოცდამათექუსმეტე მეფე, მეხუთე ფარსმან, მე ბაკურ მეფისა, ხოსროიანი:

დაჯდა მე მისი მეფედ, ფარსმან: მოკუდა კათალიკოზი სამოელ და დაჯდა კათალიკოზად მესამე კათალიკოზი თავფეხატ. და მოკუდა თავფეხატ, და დაჯდა კათალიკოზად მეოთხე კათალიკოზი ჩირმაგ:

და ვასტანგისით-გან ²⁾ მოაქამოდე ესე მეფენი მშვიდობით იყვნენ, და შვილნი მირდატისნი ჭმონებდეს შვილთა დაჩისათა: ამის ფარსმანის მეფობასა მოვიდეს სპარსნი, და მოაოხრეს ქართლი, სოლო ფარსმან მეფე-მან ქართველთა-მან, ითხოვა სპარსთა მეფესა-გან, რათა არა მოაოხრეს ეგველსიანი, და იპყრას ქართლი ჭსუჯულსა ზედა ქრისტესსა. რამეთუ მას უამხა ბერძენი უტალო იეჟენს, დასაკალით მტკერნი აღდგომილ იეჟენს ³⁾, და ვერ შეძლეულა იეჟენს შვე-

¹⁾ Ou *აიაპატო*.

²⁾ Mon M-it *აქ კადრე*.

³⁾ იეჟენს, *comme ci-dessus, est plus antique et préférable*.

დად ქართლთა ¹⁾, წინააღდგომად სწარსთა: მაისინ სწარსთა მეფე-მან ისმინა კედრებამ მიხი, და დაიგენა ეგგლეხიანი. ხოლო ფარსმან დაუწერა მას მორჩილებამ და მსახურებამ, და წარვიდა სწარსთა მეფე: მიერთ-გან განიკუნეს სათესვანი ვასტანგ შეფისანი. რამეთუ შეიღინა დაჩისნი მორჩილობდეს ²⁾ სწარსთა, ხოლო შეიღინა მირდატისნი დადგრეს მორჩილებასა ბურქისთას: იმეთა ფარსმან თითოსმეტ წილ, და მოკუდა ფარსმან, და დაჟდა მძის-წუელი მისი მეფედ, რომელსა ერქვა ფარსმანვე.

ლზ. მეოცდაათვიდმეტე მეფე, მეექვსე ფარსმან, მძის-წული ფარსმან მეფისა, ხოსროიანი:

და იყო იგი მორწმუნე ვითარცა მამის მძა მიხი, და მატა ყოველთა ეგგლეხითა შევიობად: და მოკუდა კათალიკოზი ჩორმაკ, და ამანვე მეფე-მ დახვა კათალიკოზად მესუთე კათალიკოზი ³⁾ საბა: აქათ-გან აღა-რა მოიკუაიებდეს კათალიკოზსა საბერძნეთით, არამედ ქართუძენნი დახსდებოდადეს, წარჩინებულთა სათესვანი ⁴⁾: და მოკუდა კათალიკოზი საბა, და მანვე მეფე-მან დახვა კათალიკოზი მეექვსე კათალიკოზი ევლათი ⁵⁾: და ამისვე ფარსმანის-ზე მოვიდა იოანე შუამდინარელი, რომელსა ეწოდა იოანე ზედა-ზადენელი, განსაჩივრებელი ქართლისამ, და განმწმუდელი ხეფლისამ, მასწინებელი ეგგლეხითაჟ, რომელ-მან ჰქმნა სასწაულები, და ნიჭები მრავალი, მან და მოწაყუთა მისთა, რომელთა განაკვირვნეს ყოველნი ქართველნი, და დაიწერა ცხოვრებამ ¹²⁷ და სასწაულები მათნი: დაისხნეს ეგგლეხითა შინა ქართლისათ. რომელთა სასულები ესე არს. იოანე ზედა-ზადენელი, დავით გარეჯელი, სტეფანე სირსელი, იოსებ ალავერდელი, ზენონ ივანთოელი, ანტონი მარტო-მეთეფლა, ისე წიღვანელი, თათე სტეფანეწმიდელი, შიოა მღვიმელი, მსიღორე სამთაქელი, აბიბოხ ნეგრესელი, მიქელ უღუმბელი, შიროს ბრეთელი და ელია დიაცო-ნი ⁶⁾: და აწ ვიწყეთ ⁷⁾ შემოკლებითი ცხსურება მათი:

1) Pour ქართველთა.

2) Mon M-it ქართველს.

3) Cette indication de numéro est en marge, dans la plupart des manuscrits, et me paraît avoir été reportée à tort dans le texte, car elle y produit une rédundance désagréable. Mais je m'efforce de suivre autant que possible la rédaction du M-it T.

4) ხოლო აბიბოხ იუბერანისეჟან ქართულთა, რათა დახსდებოდეს კათალიკოზად სათესვანი ქართულთანი, რამეთუ შეიღვიდათ კათალიკოსნი საბერძნეთით. ხოლო იუსტინანე დიქვარ წიგნი და დახსდებოდა თუხთა ეგგლეხთა ენათა, რათა დახსდებოდეს კათალიკოზად სათესვანი ქართულთანი და აქმედეს უკრებობა უკვლასი ეგგლეხითა და მღვდელთა მოყარა ზედა. Note de mon M-it.

5) Mon M-it ევლათი.

6) შიოანისმდებ გარდაჟდა წელი იან მისი და მეფის ა. N. de mon M-it.

7) V. la note p. 133.

ა. იოანე იყო ქვეყანით შუა-მდინარით, რომლის მშობლები არა უწეით, არამედ მხოლოდ მამა ზე-ცისა მშობლად მისსა: აღიზარდა და სრულ იქმნა ყოვლითა სწავლითა, და შეიკო სრულითა სათნოებითა. ამის-თვს მიენიჭეს მას ღვთისა მიერ სენთა ჟურნება, და ეშმაკთა იატება, რომლისა მიერ მრავალნი სასწაულნი აღესრულებოდეს: ვინათ-გან მრავალნი წყინესანი ჰქონდა ¹⁾, ამის-თვს მეოც იქმნა უდაბნოდ, და მუნ დადგრა: სოლო მუნ ბრძანება მოიღო ანგელოსისა მიერ, რათა ათ-თარ-მეტით მოწაფეთურთ თვსით წარვიდეს ქართლად, და მოვიდა მცხეთას, და ბრძანებითა მეფისათა და კურთსევეითა კათალიკოზისათა, ავიდა მთასა ზედა ზადენსა, და მუნ დაემკვიდრა დაეულებით: მუნ მთასა ზედა ზირველით-გან კერძნი აღმართებულ იუწესეს, და მით დამკვიდრებულ იუწესეს ეშმაკთა სიმრავლე. სოლო ღოგვითა წმიდისა მამისა იოანესითა, ყოველი-ვე განიდევნა მთისა მის-გან: სოლო მოწაფენი მისნი წარგზავნა, წინა-ძღობითა სულთა წმიდისათა, რომელიმე ქართლს და რომელიმე კახეთს, და რომელიმე უდაბნოდ გარეკავდა: მაშინ მუნ დადგრა იოანე, ღირსი მამა სვენი, ერთისა ოდენ მოწაფეთა, და მრავალნი წინა-აღმღვთობა და განსაცდელნი მოითმინეს ეშმაკისა მიერ, და მძლეად გამოიჩინეს მათ ყოველი-თა ზედა: ამისსა შემდგომად მთასა-მას ურწუულსა ²⁾ წყარო გემრიელი გამოადინნა ღმერთ-მან, ღოგვითა მისითა, რომლისა სმითა და ცხებითა მღაბიურთა-გან მრავალნი სსეულნი განიკურნებოდეს: ამისა შემდგომად დათვი წყარო-სა-მას-ზედა მდგომელი მშვიდითა მოძღვრებითა განიოცა, და მიერთ-გან არღარ-ავის ავებუნ ³⁾ დათვნი მის მთისანი კაცთა ვისმე, ვიდრე დღესიდელად დღემდე: ესრეთ განისწავლნეს დათვნი უწესნი: მოგვარეს მას განდრეკული მრავალ გმისა, და ღოგვითა წმიდისა მამისა იოანესითა მისი განიკურნა: სოლო სსწა მოიყვანეს კაცი, რომლისა თნა იყო ეშმაკი უტყუებობისა, და ილოცა მის-თვს იოანე-მ, და მისი დაუტყვა ეშმაკ-მან, და ივლელად მის-გან. და განიკურნა კაცი-იგი და ადიდებდა ⁴⁾ ღმერთს: მრავალია მისთა სასწაულთა-გან მცირედნი ესე ⁵⁾ წარმოთქვენ: სოლო ოდეს მოიწია განსლვა მისი კორცთა-გან, მოუწოდა ელიად დაკონსა, და სსწათა ვიეთთა მოწაფეთა თვსთა ასწავა და განამტკიცნა, და ისილნა ზე-ცისა მექარობანი მოსულნი მის-ზედა, და შეკედრა სული თვისი კელთა შინა მათთა, და დაიძინა მშვიდობით: შემურეს წმიდა გუმი მისი, და მიიღეს საყოფელსა-ვე-მას თვსსა, სადა იღუაწა, მთას-მასვე მუნ: სოლო შემდგომად მიტეალებიან მრავალნი სასწაულნი აღესრულნეს, რომელთა სრული ცხოვრება წმიდისა იოანესი მოგვითხრობს:

128 ბ. იყო წმიდა მამა დავით ქვეყანით შუა-მდინარით, რომლისა მშობელთა არა მეცნიერ

1) Mon M-it მრავალი წყინება.

2) T უწინარეს.

3) T უზღუდეს.

4) Mon M-it აღადგმეს.

5) T წინაშე-მისი სასწაულნი წმიდისა იოანესი, რომელსა სრული სასწაული სრულს ცხოვრებას მან მისსა წყლად ანს.

ვართ: ესე დამოწაფებული იოანეს თანა მოვიდა, და განვიდა გარეხვისა უდაბნოსა, ერთიხა ოდენ მოწაფეთა, რომლისა სახელი ლუკიანე. რომელთა სიგჩენი შინისნი და ნუფესკანი სამთრისანი ფრად მრავალნი მოითმინეს: ამისხა შემდგომად, ვითარცა მამა დიდისა ვახლიისა, ირეთა მიერ გამაიზარდნეს. რამეთუ სამნი ირემნი სუგროსანნი მოვიდანი და მოწვეულანი, და ხაჭოსა მისხა სკამდანი: გარსა ოთხ-შაბათს, შარასკვეს, არ მოვიდანი: შემდგომად მგირედისა ყამისა, ერთი ნუგროთანი შთანთქა ვუშაშ-შან მძინვარე-მან, რომელი მკვდრ იყო ღუქეს, რომლისამუ ¹⁾ ნაზრად-ლხა კლდისხა, რომელი სიტყვითა დაპითისითა განიდევს, და კვლხა უარაისხას მესხ-ტყითა შეიწვა: და ბუბაქარ დიდებული, კაცობა ნადირობას შინა, შეემთხვია წმიდასა და ენება მახვდითთა მოკლვა. რომელსა კელი განმარტებული ²⁾ შეაკეო და კედრებითა მისვე წმიდისთა კვალად ეკო ³⁾, ვითარცა უგნებელი: და ძენი ბუბაქარისნი, სავარნი, წამსა შინა, ღოგვითა მისითა, გაწკურნა: სოლო ამის გამო განისმა სმა მისი ფრადნი ⁴⁾ და დემოწაფეს, და მრავალნი ჟურღმულინი აღმოჩვეუოეს:

და მოვიდა ღირსი დოდაცა, და დაადგრა მის-თანა ⁵⁾: ამისა შემდგომად წმიდა-მან წყალნი მწარენი დაატეხს, რომელი დან ვიდრე დღეინდელად დღედმდე, გარემოს ბერთ-უბნისა მოსატრახისა, და ხსკანი მრავალი სასწაულნი აღასრულნა: და შემდგომად წარვიდა წმიდა ქალაქად იერუსალიმად, ქვეითად, და სადა იხილვების ბორცვებთა-გან არა თავსაიდვა შთანლვა მუნ, არამედ მუნით მოდრეა და ⁶⁾ თავყარის-ცა, და აღიღო სამი ლადნი, და შთანისხა ჩაკვთ რასამე და წარმოკმართა ⁷⁾: ამისა თჳს შატრიაქ-მან იხილა სენუნება, და მალე მხროლნი გაცნი მოსწვიეს წმიდასა, და ორნი-იგი ღოადნი მოუხუნეს, და ერთი მიანსუნეს, რომელი მოვიდა და მოიღო ღოადი-იგი, რომლისა სასწაულნი ითქუნეს ⁸⁾ ანგელაზისა მიერ შატრიაქისა მიმართ, არა მიცემად სმთა ქვათა, არამედ მესამედისა, მადლისა წმიდისა-მის ⁹⁾ ქალაქისა, მოღებად აქა უდაბნოად, ვინათ-გან სამ-გზის აქა ღოცუბ მევსწარების ¹⁰⁾ ერთ-გზის იერუსალემსა მისლვასა: ამისხა შემდგომად ხული თჳსი ღმერთსა შეკედრა, და დაისხსა წმიდა გუამი მისი სამყოფსა ¹¹⁾ თჳსხა, გარესვის მოსატრახსა: ¹²⁾

1) T რომლისა; il faut რომლისასე.

2) T კელი განმარტებული.

3) T ეკო.

4) Mon M-ით მრავალი ენი.

5) Ce membre de phrase manque à T.

6) Ce mot et le précédent manquent à T.

7) Au lieu de ces cinq mots dans T: წამოღო.

8) T ითქვა.

9) Subaud. თჳს.

10) T შე-წარების.

11) T სე-ყოფსა.

12) T აქ. რომლისა სასწაული და დეაქონი მისი სრულიად სრულსა ცხოვრებისა მისი შინა აღწერილ იქონი, ხლო ამ წმინდისა მამა ღოცობის სიტყვებზედ მისი, მოვიდა მამა წმიდა დოდა ცხოვით და მასვე მამა წმიდის ცანკარა ზურ უდაბნო და დემეტრე შენა და აღი-

ბ. იუო წმიდა მამა შიო ქალაქით ანტიოქიით, სინსიათ-გან დამტკვეპული სოფლისა და დამოწაფებული მამისა იოანესი: ვინათ-გან წარმოვიდა ქართლად წმიდა იოანე, წინამძღომითა ხაღმერთოთა სულისათა, არა უგულუბელს-ჰყო სულეირი მამა თუნი, და მის-თანავე წარმოვიდა ღირსი შიო: მოწრულამან ქართლს, ქალაქსა მცხეთას ¹⁾, მეუდრობისა და მარტოაშუოფობის მოსურნე იუო: თისოვა შენდობა კათალიკოსისა-გან და მამისა იოანეს-გან, და წარვიდა წმიდა შიო დასავადით კერძო მცხეთისა, მარჯვენით, მდინარესა მტკჭერსა, რომელსა ჰქრქვიან მღვიმე, 129 ღრმითა კვეთა, ფრიალთა შინს სიციეთა და ზამთრისა უინვათა განიბარვოდეს კორცნი მისნი: ზოვა ქვაბი გლდისა გამოკვეთილია და სიციესა და სიციისა ნუტეშინის-ივა მას შინა: სოლო ვინათ-გან სხსიერ-მან ღმერთ-მან არა უგულუბელს-ყო მრავალი ღვაწლი ²⁾, არამედ ვითარცა ელთ უფრისა მიერ გამოზარდნა, ეგრეთვე აქაცა დღითი-ღვე ტრედისა მიერ საზრდელი მოკლებობა: ამისსა შემდგომად. დღესა ერთსა, ფრინულითა ნადირობად გამოვიდა, კაცი ³⁾ მდიდარი და საჩინო, სახელით ევატრე ⁴⁾: მსოლოდ მდგომი გლდისა თავსა ზედა, ნასა ტრედი მიქოსი საზრდელისა, თვალ-აგნსა და გასეციფთა გოსებასა თუხსა, და კვალად დღესა მეორესა ეგრეთვე ნასა ვიო თარვა პირველ, და შუუდგა კვალსა ტრედისსა, ნასა ბერი ვინიე მოღვაწე, შეიშურვა მოთმინება ბერისა-მის და არა უგულუბელ-ჰყო განშორება მისი: ჰქრქვა ევატრე-მ ბერსა-მას. „მამო, ღირს მევა შენ-თანსა დამკვიდრებად, რათა მეუდრობასა შინს აღვასრულეა დღესი ჩემნი:“ ჰქრქვა მას წმიდა-მან შიო. „აღლიე კვერთხი ესე ჩემი. უკეთუ იმიერ და ამიერ მდინარემან გზა გცეს ⁵⁾, განი-პოს წყალი ⁶⁾, ნება უფლისა არს, და მოკედ აქა. და უკეთუ არა გზა გექმნას, იუვა სახლად და სარწმუნოდ მსებებულად:“ წარვიდა განმკე ⁷⁾ სახლისა-გან, მოხეს მსგავსად, ორ-გზის მტკვერი განაპო კვერთხ-მან ამას: აღვიდა მამისა შიოსა ევატრე, არა უეწინ-მსედველი, ვითარცა ლოთ, სო-დომისა, შიშითა არა იქმნეს სეკელ მარდისა ⁸⁾: ახწავა მოთმინება, ლოცვა, უძილობა და ღვაწლი ⁹⁾ მამო სოსებისა: ამისა შემდგომად ჰქრქვა წმიდა-მან შიო-მ. „შულთ ევატრე, გვიღირს კმძღუ-სია, სადაცა უფელსა უსკებს ¹⁰⁾, მკვედრეული ღვთისა აფვიდნენ, თავსა გლდისა წვერისსა ¹¹⁾: მარ-

ჰეს შინსტრი ფრად დიდი, მოჰელს შინს ზრავლი ღვაწლი და შოამნი ღასრულან, მოძლისა მასწავლისა და ცხოვრებისა და ღვაწლისა მო-გონებობის ცხოვრება შინს, და ამის შემდგომად სული თუნი ღმერთისა შეკვრად და დაისნა წილად ეკეს შინს სუფაველსა თუხსავე.

1) Mon M-it შეტოხისა.
 2) T აქ. შისი მამოთუ.
 3) T შინადარე ვინიე.
 4) T აქ. გამოვიდა სახლით თუხით ცხოვადით, ნადირობად მკურნავლით ოდენი შინს.
 5) T ორ-გზის გვიქ გზა წყალ-მან შინს.
 6) T განიპოს წყალი.
 7) Mon M-it porte განგვა, qui ne vaut guère mieux.
 8) Ces quatre mots manquent à T.
 9) T, au lieu de ces mots, depuis. შოამინებასა ყოველ-ვე სახე.
 10) T, უნდაც უვალსა.
 11) Manque à T.

ცხენისა კელს საძეველი და ¹⁾ ცუცხლი დაიყარა ²⁾, მარჯვნიო ჟჭარი გამოსისა ზე. საკმლის
 ეჭამლიო წვერ-ჩამობრუნეთი იპოვა ადგილი, სადაცა ეკვლეისა უნებს უფელსა, და აღაშენა საუდა-
 რი ეოკლად წმიდისა ღვთისა დედისა: იქმსა მონაზონი ეჭვრე, განითქვა ამბავი შათი, და ეო-
 ველსა გარემოს სოფლებსა მოვიდენ სსუნი ურიცხუნი სულნი. და იქმენ მონაზონი ³⁾: უოკელი
 სოზლო, წყალიცა საზიდი იყო. სატვიროთავად ჰეკანდათ კარაულები: უბრძისა მტელსა, დადგა მტე-
 ლი მწეუმსად კარაულთა ⁴⁾: ვითა ერთსა დღესა ბერისა ვისმე გონოსისა კარაული კვლდისა
 გარდაჭრილი მიუხვლელ იქმსა სადგომსა, ჰრქუა ბერ-მან მან წმიდსა შიოს. „რა-ესე ჰქუე, ვითარ
 მტელი მწეუმსად კარაულთა განაინე, ამას შეუჭამიეს:“ ზეულ იყო მტელი, რა კარაულთა მიიყუ-
 ნის, ბერთა შური დაუნეცივან, ჰმისი, დატუქსელი თრთის, და უკიდობს ზიდავად კალთასა ბერისსა:
 წაყოლილ-მა ნსა თავსა კვლდისსა ნამრავლთა ⁵⁾, დავარებული ⁶⁾ კარაული, უსულად მგდებარე შო-
 ვა: თავის-უფალ-ჰყო მტელი, უბრძანა ⁷⁾. „ნულარ იყოფები სავსეულად ადგილსა ამას: სასწაულისი
 ესე დღეინდელად დღედღე ჰვიან, რამეთუ ვერას ავსის შირ-უტყეთა სადირნი კვლისინი: სსუნიცა ⁸⁾
 მრავალნი სასწაულნი ⁹⁾ აღასრულეს: ამისა შემდგომად მამად ბერთა ევავრე განასისა, თუთ შთა-
 ვიდა დავკას, მღვიმესა ბსელსა, კაცთა-გან მიუკლას: ვითარ გამთქვას სიჩქნე და მოთინებმა მი-
 სი, დოცრე ¹⁰⁾, კშმათა-გან განსადგლითა შეწყსარება, ცრუმდი და კვდრება უფელსა: მას შინა
 კეთილად აღასრულა ცხთარება მისი: ითხოვკ მღვდელისა მიერ საწმიდე და წარვიდა ¹¹⁾ წინაშე
 უფლისა, და მუნვე მიმდებულ იქმსა ¹²⁾ სადა დავლი აღასრულა. და ჩანსა სთავდავი დღესით, სა-
 სო ქარღულტოთა: წლითი-წლად საწილნი აღმოეცენებინს, მოარწმენთა განამკნობელად, და
 ურწმენთა განამკვირვებულად ¹³⁾: ვიდრე სულეირდა იყო, მრავალი სასწაული აღასრულა: დიდსა-
 ცა არავთა მდინარე განსპო, მკელობელი ავლისა, განრისხებულთა მტეუ მშვიდ ჰყო, გნებული არა

130

¹⁾ Ce mot et le précédent manquent à T.

²⁾ T. aj. და მს. ჰკდა საძეველი დაიყარა.

³⁾ T დაწვერა.

⁴⁾ Mon M-it მონაზონებად.

⁵⁾ Mon M-it უბრძანა მტელისა და მწესად იდგნეს მტელნი.

⁶⁾ Mon M-it კვლესა.

⁷⁾ T ნამრავლთა კვლისსა.

⁸⁾ დავარებული.

⁹⁾ T და ჰსაქუა.

¹⁰⁾ T aj. რამდენი ცნობილენ აღიწერა წიგნსა ამას შინა, რომლისა სასწაული მისი სრულ ცხთარებასა შინა მისსა წარდის ამს.

¹¹⁾ T: ცრუმდიო მოდუნებს, ეშავი ოტკანი, მკელობელი ავლისა, განრისხებული მტეუ მშვიდ იო. გნებულნი აღაწმენთაგინა გრგინს: უხვლათა შინაშე და ესე მისი კითხილი... სილოთა უოკელი ცხთარება მისი კეოლად აღასრულდა, და შეკვირვებდა ამის შიდა სწაულს.

¹²⁾ T ადვიდა.

¹³⁾ T: სიყოფისა და სავაწრობისა შინა მსგებულ.

¹⁴⁾ T: რომლისა საწილნი წლითი-წლად აღმოეცნენ კეთილთა კაცთა-გან, მკელობისა შიგნითა.

წმინდათა-გან განჭკურნა, უშვილოსა შული მინაიწა, და ძე-იგი კათალიკოს ჭყო. და იღვა წმიდა გუბამი მისი სამყოფსა და საღვაროსა შანა მღვიმისასა:

დ. იყო მამა წმიდა ისე წილენელი მოწაყე წმიდის მამის იოანესი: რომლის არა უწყით მშობელნი, არც ადგოლს სადაურობის, თვნიერ ესეც კიცით, თანა მოჭყვა იოანესა და მრავლისა იძულებითა ქართლისა კათალიკოს-მან აკურთხს მღუდელთ-მთავრად, საუდარსა წმიდისა ღვთის-მშობლისასა, ქვეყანასა მუნსარისასა, და სოფელსა წილგანისასა: ფრიადნი ურწმუნონი სწავლითა მოაქცივნა, მოაღურება და ქადაგება განჭყუნს სამწყოსსა თვსსა: დაბასა-მას ¹⁾ უწყლობითა სასო-წარვეკილ იყუნეს, ამის-თვს რამეთუ შორს იყო ქსანი. შუა ტყე და მაღალი გორა ჭქონდა: ადილო გვერთი თვის, აღესა ერთსა, შესრულ-მა, კედრების წარმოქმულ-მან, წინაშე სატსა დე-დასა ღვთისასა: მიიწია ქსნის ²⁾ პირსა, უბრძანა წყალსა-მას. „მღიერებითა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესითა, და ღვთის-მშობლისა მარიამისათა, გიბრძანებ, მდინარეთა, გამოკედ და შემო-კედ კვალსა ჩემსა ³⁾, და მოსდევდი წვერსა გვერთისასა:“ უგალსა და უგზაურსა ალაგსა შე-მოუდგა, ჭეუბოდა ვითარცა მოსა: წარმოიღო ვიდრე წილგანის ჩაღმა, რომელი დღეინდელად დღემდე მდინარეობს წყალი იგი: ამისა შემდგომად ღვაწლი მრავალი განფინა უფლისა მიერ ⁴⁾, წარვიდა ხისარულითა, მღუდელთ-მომღურებისა პატრივი აღასრულა, ღირსი წმიდა სული შეკედარს დიერთსა, და მიიღო ეოვლად პატრივისანი გუბამი მისი მოსასტერსა-მასვე წილგანისასა, რომელღ აქამომდე ჩანს, სასოად და შესავედრებულად ქართუჭლთა:

ე. იყო წმიდა მამა ანტონი შუა-მდინარელი და მოწაყე მამის იოანესი: იყო წმიდა ესე განშორებულთა შორის ფრიად სათნო და წარსინებული: ამან ეოვლად სასატრულ-მან წმიდა-იგი **131** სატი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, რომელი სასედ პირსა თვსსა ტილოსა ზედან გამოასასა, და ავგაროზს სასოებდა აღუსრულა, და შემდგომად ამაღლებსა, თადეოხისმიერთა კელითა მი-უგლისა და განჭკურნა კეთრისა-მის-გან ქვემდებარის ⁵⁾, და ეოვლითა სასაღუელით მისით ნათელ ილა, თადეოხისმიერთა კელითა. და შემდგომად მისსა ქე კაცისა ⁶⁾ ავგაროხისა, და კვალად შულის სკელისა მისა მისისა ენაგვანესს მათ მეფობათა ოდენ, და არა ღვთის-მასსურებითა: რამეთუ განდგომილ ექმნეს ღვთის მისურებასა, და დამონებულ ეშმაკთა საოცრებასა ⁷⁾. რამეთუ რა-

¹⁾ T ჭქონდა წყალი, რომელსა ჭქვიან ქსანი, შუა ტყე.

²⁾ T ქსანს.

³⁾ T შემოკედ, et le reste de la phrase, jusqu'à პირსა, manque.

⁴⁾ T finit ainsi: რომლისა სრულსა ღვაწლსა და სასწავლსა სრულ ცხოვრება მისი მოგვითხრობს. და ამასა შემდგომად თვით წინაშე უფლისა დგობდა, და წყალსა კვამს მისი დაიღვა მონატერსა მასვე წილგანისა, რომელი აწამოდენ ჩანს საუდაიო მისი, სასოად და შესავედრებულად ეოვლითა ქართულითა.

⁵⁾ Il faut le nominatif, ქვემდებარე.

⁶⁾ Ce mot est tout-à-fait parasite.

⁷⁾ T სცივრებასა.

იგი ავტარებს ეუო ეშმაკოა, და ვითარ შემეხრნა და განუდგა მისი, ენება შურის-გება რათა მოაუხლოს ეშმაკოა, ხასე ძველინა-მის საზორველინა ¹⁾ დამკობისა, და მკობათა სატის-მის საუფლოსათა, რომელი აღმართა ავტაროზ ბჭეთა ზედა ქალაქისათა, სადა-იგი ემართა კურთ ბილ-წი: რამეთუ მენ დაუხვენა სატი-იგი ტილონი, ყვიცარსა ზედა კარდა-რთხმელი, რათა ეოკელ-ნი შეიწავლნი მენ შინა სიღვით თუკანის-ცემენ: მაშინ ბილწამან წვილის-წულ-მან ავტაროზის-მან აღიწია დღე-კეთილოდისა-წილ უხასუროება, და სატი-იგი უარ-ჰყო, და ეშმაკოა შეუდგა, და იგონა სატის-მის ქრისტესის; რათა წარწყმიდოს იგი:

მაშინ ებისკოპოს-მან მის ქალაქის-მან გულის-სმა ჰყო განზრახვა ბოროტის-მის, და ჰყო განება ღირსი, და შემსაკებელი მის ფაშისა. რამეთუ სადა-იგი სატი ესვენა, კამარულად ქმნილ იყო, და წიდა-მის ებისკოპოს-მან დადგა კანდელი აღნიუბელი, საფარველად ტაძრის-მის, აღმართა კეცი წინა-პირსა სატისას, და აღმოყო-რა ²⁾ კარი-იგი კანარისს, და შეაფარა, რომელ ეოკულად არა ეტობოდა, თუ ერთი რომელ უხალეს არს: და შედგომად უკანასკნელთა დღეთა და ფაშთა, ხვანრო, სპარსთა მეთე, მოადგა ედესია ქალაქსა, და უწყო თსრა ქვეშ ზღუდესა, და ერთთ შევიდეს რომელ ვერა აგრძნას თუ ჰბრძავსო: მაშინ ღმერთ-მან არა დაიდუმო უტყუელი აღთქმა, რომელ აღუოქუქ; ვითარმედ „იდუდე ვარ მე ედესიასა,“ და მშობელისა თხზისა მოსუბითა, ევლავიოზს, ებისკოპოსსა მის ქალაქისას, გამოეგნა და დედა ღვთისა და ჰქუქა, ვითარმედ „მას რომელსამე ბჭესს ზედა არს სატი-იგი კელით-უქმნელი და დეარული:“ და ვითარცა განიღვიძა ებისკოპოს-მან, გულის-სმა ჰყო ჰქმნარითი ძილსა შინა ჩვესებულსა-მას, და განთიანდ წარვიდა, ლიტანიით, ადგილსა-მას, და შოვა წმიდა სატი-იგი ეოკულად განურეყნელი, და განიღვი-იგი წინაშე მისსა აღნიუბელი ეტო, ეგოადენისა ფაშთა სიმრავლესა შინა და კარდაწყუთს ზე-თი მის კანდელისა მბრძოლთა მათსა ზედან მის ქალაქისათა, და მეუჭეულად, ვითარცა მისხლდა, მიიქდა და დაიწვენს, და ვითარცა მეკერი განიბნენს, და უჩინო იქმნენს: სოლო რომელი-იგი კეცი საფარველად მის სატისა აღმართებულ იყო, მას-ზედა გამოსახულ იყო ს-ე სატი და მკვავ-სება წმიდის-მის საუფლოსა სატისა, რომელი-იგი სწორებით ზატე-იგემებოდექს, და ნისტო-რანთა ეგვლესასა შინა დაუხვესენს:

132

მაშინ წიდა-მან ამან ანტონი-მე ითა მოძღვრისა თხზისა გოა, და იხწავა ჰქმნარითი, და რნა რამეთუ წარვიდა სიამისით, ჩრდილოეთით კერძოა, სსწეთა თანს მოწაფეთა, რომელთა აწ მო-ვისისქენო, დავით, და დოლო, და შოა ანტონი-იელი, და რვანი სხუანი მოწაფენი ითასქენი, ერთი-სა საზღვრისანი: ესე ცნა წიდა-მან ანტონი, აღიძრა ტრთვილებათა მოძღვრისა თხზისათა და ესეცა ექვსებოდა გულას თხზსა, რომელ ნისტორანთა ეგვლესასა შინა იუწუნს საუფლონი-იგი სატნი. და აღიუქნას კეცი რომელ საფარველად მის სატისა ეოფილ იყო, და სატი ქმნულ იყო:

¹⁾ T მარტულსა; ce mot derive de l'arménien, ყოჯ, victime, et le ç h final s'est changé en < r.

²⁾ Mon M-it აღმოყრა.

ესე უჩინრად წარმოიქმნა ¹⁾, წინა-ძღობით ასკელოზისათა და უწყობითა ზეცვიერითა, ჩრდილო-კოს, და მიწის მტკუნარსა ზედა, განვლო იგი და დაქვედრდა აღმოსავლეთ, ვითარ ოას მი-ლიონ, სახარლას ვლდისას, შინა-გან მითას აკრანთა: ითანეს ასილვიდა ვითარ სუთ მილიონ; და შიოს ვითარ ცსრა მილიონ, დავით-დოდოს ათ-სამეტ ²⁾ მილიონ: სოლო მუნ-თქვესვე რომელ წმიდისა ამის ასტონის უდგეს საზრდელად გუამის თვისსა ირემსი, და იყო მთა უდალი და სურტეისანი და იყო ქალაქი ვითარ ერთ მილიონ, მცირე: და ესე ირემსი წარვადაინ ველსა, და ვითარ ჟამი მო-ვიდის, შინა მოვიდაინ, წველის ³⁾. ვითარ მწუემსნი მოვიდოდეს ჟამეულად: სოლო ერთსა ოდენ ჟამსა მიწვიანეს უჯაშად და ფრთხინ, და უგან ნუკრი მოხდევდა, კორც-შეკვეთილი, და ესე და-უკვირდა წმიდას-მას, და ოქვე გუელსა შინა თვისსა, თუ „ხადა ვინ შექმთსვია:“ რამეთუ არს უწყადა ხაისლე ⁴⁾ მის ქალაქისა, და ქეის ვითარცა კალთა თვალ-მმრეული ⁵⁾ ჰქვდას თანა ჰრქვა, „არ არს გვე:“ და მთ ვითარცა პირ-მტკუნეშლთა თავ-მიწიდავით ჰრქვა. „შემომიდექ და გიჩვი-ნოთ:“ და შეუდგა გუელსა მათსა, და მიწის მას ადგილსა ხადა-იგი შექმთსვეულ იყო მათდა, და ავა მთავარი მის დაბისა მოვიდოდა ნადირობად. და წინა-შექმთსვია, და ჰრქვა. „ვინ ხარ:“ სო-ლო წმიდა-იგი კელითა უჩვენებდა ხადა-იგი იყოფოდა და ყოველსავე საქმესა, რამეთუ ენა არს ეხმთა: მასინ მთავარ-მან ჰრქვა. „მე შენი არა მესმის, და რომელ-ეტი კელითა მეუხსები ეტეცა მოკვეთოთ:“ და ჰრქვა. „წარბიქანეთ მსკედლისა თანა:“ და ვითარცა მიუყენეს, მსკედელ-მან შინ-თი განახურვა, და გამოიღო, რათა კელი მოკვეთათ, და დავარდა ქვე, და კელი ვითარცა შეშინა შექმნენს: მასინ წმიდა-მან მიჭყო კელი, და ვითარცა საკვერცხლი კელითა აღებული მიუჭურა და ჰრქვა. „ჭეუვ ადრე ბრძანებული შენდა:“ და იგი განკრთა საშინელსა-მას-ზედა სიღვასა: და მსწრაფელ მიუდგეს მთავარსა, და ჰრქვეს ყოველი სილული, და მან ბრძანა, რათა წინაშე მისსა მიიკვანის: და ვითარცა მიუყენეს, ჰრქვა მას. „არ ჰგენიანს სთქუ, და ყოველი მიტე:“ სოლო მცირედი ქვა უჩვენს მან, ვითარ სამეული, და ილოკდა: და ცსეს რამეთუ მარული უნდა, და მოარ-133 თვეს ორი ოდენ ქვა განურტსელი. და მან მოხლნის ერთი ლიტრა და წარვიდა, და აღოკა ფურ-თა თვისთა: და იყოფოდა სატას-მას წინაშე ვიდრე აღსასრულადმდე ცხოვრებისა მისისა: და წმიდა-იგი წმიდათა შინა მაიჩეულა, და ჩვენ დაკვიტვა სატი-იგი ხაუფლო, და არს ვიდრე დღეისდელად დღემდე უჩინრად, და სახსაულთა მოქმედებს განცხადებულად, რომელ უადვილეს არს ადრიცხვა ზღვის ქეისათა ვიდრე საკვირველებთა ხაუფლესა-მის სატისათა: განსა ვინათა გან დემოთი მხოლო არს მოქმედი სახსაულთა, მანვე მხოლო-მან უწყის სიძრაველ სახსაულთა

¹⁾ T წარმოიღო.

²⁾ T ოასსე.

³⁾ T წველი.

⁴⁾ T სხე.

⁵⁾ T მსწრაფე.

მისთა. და უკეთუ სოლომონცა იყო, კურცა მან შუქდლოს აღრიცხვად, თჳნიერ ღვთისა მსხლოაჲს: ¹⁾

ჟამსა-მას ოდეს თუთ-მჭერობული იუსტიანიანოს, მეფე ბერძენთა, ჳბრძოლა კერძოთა ოკუბითისათა, სახლგარსა ავაზციასსა, ნათესავსა სასკენითსა, რამეთუ ექმნა მათ განდგომილება, მასინ მოძღუენა ნიჭი დიდი იუსტიანიანოს ფარსმანს, ქართუჭლთა მეფესა, და ევედრა რათა შუქნიოს მკედრობასა მისსა, ყოვლითა ძალითა თჳსითა, და ბრძოლა უფოს სასკენითა: იხმინა უკუჭლ ფარსმან ჳედრება ბერძენთა მეფისა, და დაუტოვა ევანგელე, მკეველ სამეფოფოსა თჳსსა. სოლო თუთ უკუჭლ წარვიდა, და შუქნიითა ღვთისათა დაიმორჩილა ნათესავი-იგი სასკენითა, და მთავარნი მათნი ყოველნი შუქურბოდენი წარავლინნა წინაშე იუსტიანიანესა. მერმე მოიქცა თჳსადვე სამეფოფო:

ორდამეექუქესსა წელსა იუსტიანიანეს მეფობასსა, იქმნა კრება მესეთუ, ახ ხაიქ-ორ და სურთათა წმადათა მამათა-გან, ქრისტეს აქეთ, ფეოს, კოსტანტინოპოლას, ვიგილიოს წმიდისა ჳრომთა პაპისა-სე. რომლისა წინა-მძღუერ იეჳნეს ეკლესიას კოსტანტინოპოლელი, პპოლინარო ელექსანდრიელი, დამონოს ანტიოქიელი, და ადგილისა აღმკუბუდენი იერუსალიელიანი სტეფანოს, გიორგი, და დანიანოს ეპისკოპოსნი: სოლო შემოკრებეს ორთგანთა და მის-თანს მიმდგომთათჳს, დიდიოს და ევაგრეს-თჳს, რომელნიცა შუაჟენნეს და დაამეიფეს:

მათუე ჟამთა შინა იუსტიანიანეს მეფობისათა, აფხაზნიცა შვიგვალნიც უმჯობესად, და ქრისტანობისა შუიწყნარეს ქადაგება. რამეთუ პალატსა შინა იუსტიანიანე მეფისსა იყო ვინმე საჭურისი აფხაზი ნათესავით, და ევედრატა სასკელი-დესობე, რომელი წარავლინა მეფისა მიერ ქადაგებად მათად, და აღთქმად, ვითარმედ ამიერთ-გან არცა ერთიდა-ჴინ ნათესავისა შაოხაგასი განკუბუელ იქმნებოდის მამა-კაცობისა-გან, რგინისა მიერ. რამეთუ მრავალნი იეჳნეს მათგანი მსახურ სამეფოფოსა საწოლისა, რომელთა საჭურის იცის წოდება სეჳულება-მან: ვინცა იუსტიანიანე ტაძარი წმიდისა ღვთის-მშობლისა აღაშენა აფხაზეთს შინა, ბიჭვინტას, მღუღელნი დაადგინა მას შინა, რათა უგანცხადებულესად ახწყუბდეს ხეჳულსა ქრისტანობისა: ²⁾

სოლო სჳს პირველსავე სიტყვასა მოკიდუო ³⁾: და მეფობით-გან მირიან მეფისათა, ვიდრე მურონი 134-სა ფარსმანისა, კარდადეუს წელსი ორ ახა ⁴⁾, და მეფისი კარდაიცივალნიც თათხსკეტი, და ვასტანკობით-გან კათალიკონსი კარდაიცივალნიც ექუხსნი: და მოკუდა ფარსმან, და დაჳდა მეფედ იე მისი ბაკურ:

1) L'écrivain des sept pages précédentes, dans le M-it T, est un certain Giorgi, comme le prouve cette note marginale, d'abord en khoutzouri, puis en grec et en arménien: და შე უ. ტ. გ. ძს დწმთა ახა ფარსმან. ΓΙΟΥΡΓΙ; plus bas գեւորք sic. ամեն ինձ - Seigneur, aie pitié du très grand pêcheur Giorgi, qui a écrit cette feuille; amen. Je ne me rends pas compte des quatre dernières lettres.

2) Les trois §§ précédents manquent aux M-its T, R.

3) Ce commencement ne se trouve que dans le M-it T.

4) Mon M-it ամեն անձ, და ბაკურ V. la Traduction.

ლტ. მეოცდამათრანმეტე მეფე, ბაკურ, მე ფარნსმან მეფისა, ხონროიანი:

ესე ბაკურ იყო მორწმუნე, და მამუნებელი ეკვლესიათა. ამან განმრავლეს ეკვლესიანი და მღვდელნი სამეფოსა შინა თუხსა, და განწმიდა ქართლი ეოკვიას უხუჯლოებისა-გან ¹⁾: და მოკუდა კათალიკოზი ევლავიოზ, და მანვე მეფე-მან დასვა კათალიკოზად მეშუდე კათალიკოზი, მაკარი: ამისვე ჟამსა მეფობდა სპარსეთს, რომელსა ერქვა ურმიზდ:

და მასვე ჟამსა იყო სომსითს კაცი ერთი, შვილი მთავართა, სასელით ვასქენ, და ესვ მას ცოლი მთავართა შვილი. რომელსა ერქვა შუშანიკ, ასული ვარდანისი: სოლო ამას ვასქენს ეუფლა ეშისკი და განიზრასს მიტყვევად ცეცხლის-მსახურებად, წარვიდა წინაშე სპარსთა მეფისა, და დაუტკევა სხუელი ქრისტესი, და იქმს ცეცხლის-მსახურ: სოლო სპარსთა მეფე-მან წარმოგზავნა იგი ნიჭითა დიდითა, ერისთავად რანისა: კითარ მოვიდა და სცნა ცოლ-მან მის-მან შუშანიკ ქმრისა მისისა-გან დატკევადა სხუელის ქრისტესისა, არდა-რა ერნდა იგი ცოლად, და დავიწვა სიუწარული ქმრისა თუხისა, და ეოკლითა გულითა შეუდგა იგი ქრისტესს, აღსრულებად მცნებათა მისთა: მასინ ვასქენ შეუდგა მრავალ ღონედ, ჰირველ ლიჭნითა და კედრებითა, და ნიჭისა მიტყმითა, შეიმდგოდა შეკგლო სატანჯველსა დიდსა, რომელი სიგრძისა-გან ვერ დავწერეს ღვაწლნი წმიდისა შუშანიკისანი, და მოკლა იგი ქმარ-მან მის-მან ვასქენ, ერისთავ-მან რანისა-მან:

მასინ ბაკურ, მეფე-მან ქართულთა-მან, მოუწოდა ეოკელთა ერისთავთა ქართლისთა, და შემოკრიბნა დაშქარნი ფარულად, და წარემართა ვასქენს ზედა, ჰარვით ²⁾: სოლო ვასქენ ველსა გარე დგა, კიდეს მტეჭურისსა, სადა შეერთვის მდინარე სხაკურტისა მტკვარსა, დაესხა და შეიპყრა ვასქენ, და დაჭრეს წვრილად ასონი მისისი, და მოკიდეს სება: სოლო გუამი წმიდისა შუშანიკისი წარმოიღეს დიდითა ჰატკივითა, და დაუდგეს ცარტაკს: ამან ბაკურ მეფე-მან წარგზავნა მოციქული წინაშე სპარსთა მეფისა, აუწვა ესე ეოკელი, და იოსოვს მის-გან შენდაობა: მასინ მეფე-მან განიზრას გონებასა, და თქვა. „უკუეო შეკრისსდეთ ქართულთა, განკრონენ იგინი ბერძენთა:“ შენდაობა აღიზნა. გამოგზავნა მოციქული ბაკურისსა, მასხსითა კუილითა, და ეოკელი გმო-ბადა და ბრადობადა ვასქენ მოკლელისა უბრძანს, და ამროლა ბაკურ სიკუდილისა მისისა-თს. და L.35 წარმოგზავნა რანსა და მოკავანს სხუეა ერისთავი, რომელსა ერქვა დარბიელ, და ჯებრძანა რათა კითლად მეტობრობდეს ქართველთა:

და მოკუდა კათალიკოზი მაკარი, და მანვე მეფე-მან დასვა მერვე კათალიკოზი სჯომონ კათალიკოზად. და მოკუდა მეფე ბაკურ, და დასრეს შჯლის მისნი წყირდისი, რომელსი ვერ იპყრობ-დეს მეფობასა:

მასინ მეფე-მან სპარსთა-მან ურმიზდ მისცა ქმს იუხსა რანს და მოკავანი, რომელსა

¹⁾ T უხუჯლოებისა-გან.
²⁾ T ჰარვით, ბაკურ.

ერქუა ქასრე ამბარეზ, და მოვიდა და დაჯდა ბარდავზ, და უწყო ზრახვად ერის-თავთა ქართლი-სხთა, აღუთქუა კეოლი დიდი, და დაუწერა ხაერისთათა მათთა მძულეები შეილითი-შვილად და ესრეთ წარბიარსა დიქითთა. და განდგეს ერის-თავის თვხ-თვხად, სარკსა მიხრემდეს ქასრეს ამბარ-ვეზს ¹⁾. და შვილნი ბაგურიხნი დარჩეს მთიულეთს კასიისხსა. და ნათესავნი მირდატისნი, ვას-ტანგის ძისანი, რომელნი მთავრობდეს კლარჯეთს და ვახაქეთს, იგინი დარჩეს ვლდეთა შინს კლარჯეთისთა. სხუა ყოველი ქართლი, სომხთი და ასეურცანნი, დანიერეს ხზარხთა და ქობლ-დეს ბერძენთა:

შემდგომად ამხსნა მგირეთთა წელთა, იქმნეს შფოთნი დიდნი ხზარხთა შინა, შემოვიდა თურქთა მეფე ხზარხთა შინა. მოვიდეს ბერძენნი, ეწუქეს ხზარხთა, შუა-მდინარესა, იოტეს ²⁾, შვიდეს ხზარხეთს, დიწუქს ტყუენვად ხზარხეთის: მამის ქასრე ამბარეზ-მან დაუტყუა ქართლი და რანი, წარვიდა შევლად მამის თახსა: ესრეთ-არ უცდლო იქმნეს ხზარხნი, მამის შოთქესეს ყოველნი ერის-თავის ქართლისხნი, ზემოსი და ქვემოსი, და წარგზავნეს მორტიულები წინაშე ბერ-ქისთა მეფისა, და ითხოვეს რათა უჩინოს მეფე სათესავთა-გან შეეყუთა ქართლისთა, რათა იუქსენ რის-თავნი-იგი თვხ-თვხსა ხაერისთავთსა, შეუცვალეებულად: მამის კეისარ-მან აღასრულა თხოვამ წითი, და მოხტა მეფედ დიხ-წული მირდატისნი, ვასტანგის ძისა, ბერძნის ცოლისა, რომელსა ერქუა გვარამ, რომელთა ჰმთავრობდა კლარჯეთს და ვახაქეთს:

დით. იცვადმეთაცხრამეჭე მეფე: ქართლისა გურბატვალბატი, გურამ ბა-გრატოვანი. ხოლო ესე გურამ იყო, დედით სოსროიანი, და მამით ზაკრა-ტოანი, და ესე ბაკრატონიანი ძულის ძულნი და ნათესავნი არიან ამ ბაკრატიანისნი. და ვიწყოთ ყოველივე ამბავი ბაკრატიანთა, თუ ვითარ არიან ნათესავნი დავით წინასწარმეუჭლდისანი და სოლომონისნი, ანუ ვითარ მორწინეს ქაქუცხანსა ჩუქსნა: ვიწყოთ ადამით-გან, და წარმო-ვითქუათ ყოველი ნათესაობა მათი: ³⁾

ადამ შუა ხეთი. ხეთი შუა ენოს, ენოს შუა კაინან, კაინან შუა მალელაელ, მალელაელ შუა იარედ, იარედ შუა ენექ, ენექ შუა მათუხალა, მათუხალა შუა ლამექ, ლამექ შუა სოქ, სოქ-მ შუა

¹⁾ T ამბარეზს.

²⁾ Lie. იოტეს.

³⁾ Note du M-it T: ცხარეზა და უწუთა ბერძენთა, ხუც ქართლეთსა მეფეთს. იო სელიო შეეწუქს ამას ქუთხანს იარა. ანუ რომლით ვითარცა უწუეს მათ შუგანს ქართლის. რომელი აღწერა ხუცთა, მამის დავითისმან. cf. p. 190; cette note remplace ici la rubrique ჯთ.

136 ხემ, ხემ შუა არფეჰსად, არფეჰსად შუა კანის, კანის შუა ხალა, ხალა შუა ებერ, ებერ შუა ფე-
 ლეგ, ფელეგ შუა რაკავ, რაკავ შუა სერეჰ, სერეჰ შუა საქორ, საქორ შუა თარა, თარა შუა
 აბრამ, აბრამ შუა ისაკ, ისაკ შუა აკობ, აკობ შუა იუდა, იუდა შუა ფარეჰ, ფარეჰ შუა
 ესრომ, ესრომ შუა არამ, არამ შუა ამინადაბ, ამინადაბ შუა ნახსონ, ნახსონ შუა ხაღმონ, ხაღ-
 მონ შუა ბოთს, ბოთს შუა იობეღ, იობეღ შუა ეისე, ეისე შუა დავით მეფე, დავით მეფე-
 შუა სოლომონ, სოლომონ შუა რობოამ, რობოამ შუა აბია, აბია შუა ასა, ასა შუა იოსაფატ,
 იოსაფატ შუა იორამ, იორამ შუა ოზია, ოზია შუა იოათამ, იოათამ შუა აქაზ, აქაზ შუა ესე-
 ვია, ესეკია შუა მანასე, მანასე შუა ამონ, ამონ შუა იოსია, იოსია შუა იეკინია, იეკინია შუა
 ხალათიელ, ხალათიელ შუა სოთანაბეღ, სოთანაბეღ შუა აბიუღ, აბიუღ შუა ელიაჰიმ, ელიაჰიმ
 შუა აზორ, აზორ შუა ხაღეჰ, ხაღეჰ შუა აქიმ, აქიმ შუა ელიაჰ, ელიაჰ შუა ელიაზარ, ელი-
 აზარ შუა მატთან, მატთან შუა აკობ, აკობ, შუა იოსებ, ქმარი მარინიხი და მძაბ გლეჯანსი.
 გლეჯა შუა ნაომ, ნაომ შუა ხალა, ხალა შუა რობოამ, რობოამ შუა მესითარ, მესითარ შუა
 ელიაჰიმ, ელიაჰიმ შუა ბენიამენ, ბენიამენ შუა იერობემ, იერობემ შუა მოსე, მოსე შუა იუდა,
 იუდა შუა ელიაზარ, ელიაზარ შუა ლევი, ლევი შუა იორამ, იორამ შუა მანასე, მანასე შუა აკობ,
 აკობ შუა მიქია, მიქია შუა იოაკიმ, იოაკიმ შუა იერუბემ ¹⁾, იერუბემ შუა აბრამ, აბრამ შუა
 იობ, იობ შუა აქაბ, აქაბ შუა სვიმონ, სვიმონ შუა იხაქარ, იხაქარ შუა აბია, აბია შუა გად,
 გად შუა ასერ, ასერ შუა ისაკ, ისაკ შუა დან, დან შუა სოლომონ, სოლომონ შუა შვიდნი-
 ნი, რომელნი-იგი მოსცნა ღმერთ-მან ტუჴწრბასა შინა:

და ესენი შედნი ძმანი, ქენი ამის სოლომონისნი, წარმოვიდეს ქვეყნით ფილისტიმით,
 ტუჴკობით წარმოსრულნი ჰურანსი ²⁾, და მოიწიესენ ეგლეხს, წინაშე რაქაელ დედოფლის ³⁾, და
 სათელ-იდეს ⁴⁾ კელთა რაქაელ დედოფლისთა: ერთი მთავანი შემოიყვას ხიქედ, და ორნი მავ-

1) T იურობემ.
 2) Manque à T, depuis წარმოვიდეს.
 3) T aj. შიხვარ.
 4) T aj. დამოუფი იფინ ქვეყნის ხიშთითთა, და შენ დეიერეღად დეღღეღე შუანი მანის მთავრებენ ხიშეთს, და ორნი მანის მანის
 მთავრებ ქმარად, ხალა ერთი მთავანი, სხელთი იურამ, განსრებენ ერასოვად, და ესე არს ერასოვი ქარლისი და მძაბ მთავრობათა: და ესე
 მეტროპოლისი, შუდის შუდის და ნიფსეჰი პრამ, გუბერნიისი, ხალა შაბა შინი, სხელთი სეჰე, წარუდა ციხეთს და დეჴშნას ოგი სრდეს, და სხვა
 ნი ორნოვი მანის მთანი, სხელთი ასამ და ვარსკარად, წარუდეს ვამეზანს, და, მოკლენ მთი სხაშთა სხაშთანი, და დაბურენ ვამეზანის, და და-
 ხლებენ შენ იფინ, ცხოვრებად ხანსებებს: და ამ ქვეყნად შუანი მანის მთავრებენ შახ შინი.

ხალა ვინთგან მოკლდა მეგობა შულის ცოდნისითა, შთი ვინთგან ეჭრა უფლები ქარლისი (წახურთა, ობონტო სეჴეთა, მთავანი
 მხ ვინა შეტვის კათალიკონი იუო სეჴინ ჰურტ, და მეგობი ავთიუღებოღად, და ტუღლინი-დუჴგებოღად. ამასი შეჴინდებოღად და კელა ვინ
 დეჴებოღად, და ხანსი უფლებად ქარლის, ციხეთს, ჰურთს, სოთხოს, სიგეთს, ამბოვანის:
 შაჴედ კათალიკონი სეჴან, და დეჴად კათალიკონად სეჴედად:

შახ ვინა იუო კათალიკონი შეტვის სეჴედად, და ერთად მეგობი უფლები ქარალი, და ვინაინებენ იურამ, დავითს წარუცხებად მხ წყენე-
 ღნი მთათ მთათ თანი, ამასიდა ვარსკარად, რაქაელნი სეჴელ ვინებენთა: ესენი წარმოვიდეს ეგლეგიო, რამდენი მანაილან რაქაელ დედოფალ,
 მან, მანის შუანი ჰურანისი, ტუჴკობით მოსრულნი, ქვეყნით უფლისტობით, და სათელ-იდეს ეგლეხს, კელთა რაქაელ დედოფლისთა, რამდენი

განნი ამხაღლდა ხოპეთა მეფეთა. ხოლო ოთხნი ესე ძინი გურამ, ხაჭკე, ასამ და ვარსკვარდ წარმოემართეს ქარღვს: მაშინ კინათ-გან მოაქლდა მეფობა შულო გორგასლისათა, მით კინათ-გან უფლებსა ჰურს ქართლისა აზნაურთა ვიდრე ამითამდე, ანამედ დესერულა უფლებსა ქართლისა აზნაურთა, ბოროტო სჰქეთა მათთა-გან: მას კჷმსა შესეთა აღოსუდდებოდა, და ტყვიდისი აღშენ-დებოდა. არმახი შეტმირდებოდა. და გალა განდიდდებოდა, და სზარსთა დეჰურს სომიითი, ქარ-თლი და ასეურგანნი: ხოლო მაშინ, ვითარ უცალო იქმნეს სზარსნი, ითხოვეს ქართუჭლთა ბერ-ძენთ მეფისა-გან მეფე ქართლისად: მაშინ კეისარ-მან მოსტა ესე გურამ კურატპალატი, რამეთუ მასკე კეისარ-მან მოსტა ჰსტიად კურატპალატობა, და წარმოგზავნა მესეთად: ხოლო ხაინი-იგი ძინი ამის გურამისნი წარვიდეს კახეთს. და ხაჭკე დაქმნასა ბაჰურს, ძესა ნურსესსა. ხოლო 1:37 ასამ და ვარსკვარდ წარვიდეს კამბეჩოანს, და კარდაუქციეს ერი ვეჰანს, ერის-თავსა ბაქარ-ნუბი-ნისსა სზარსთას, და მოკლეს ვეჰან, და დაიპურეს მათ კამბეჩოანი. და დახსდებოდეს მის და ცხონდებოდეს ხორნაბუჯის, და ამა კჷმამდე შეიღნი მათნი მთავრობენ მას შანს: ჩოლო ამის გურამის-ზე მოკულდა კათალიკოსი სჰმინ, და დახსჰდა კათალიკოსად სპოილ:

და შულნი ბაჰურ მეფისანი, ნათესხენი დაწინსი, ვასკატანის ძინსი, რომდისა-თჳს მიეცა მეფობაჲ ვასკატან მეფესა, იგინი დარჩეს კახეთსა, და დაიპურეს კახეთი და ტერეთი, იორით-გან, და დახსდეს უჰარძოხსა, და იუქნეს მორჩილებსა გურამ კურატპალატისსა: მაშინ კეისარ-მან წარმოსტა განსი დიდალი გურამ კურატპალატის ოანა, და უზრძისა რათა მით განსითა გამოიქჷან-ნეს ჩრდილობა და შჷარსი და შეკურთეს მათ-თანა სჰანი ქართლისანი, და შეგზავნეს სზარსეთს: ხოლო გურამ ბჷოა ეგრეთ. გამოიქჷანსა ოგსნი, დურმუგნი და დიდონი, და წარუძღუანა წინა ერის-თავნი ქართლისანი: შევიდეს ადარბადაგანს და დაუწეეს ტუქენჯად, და ესე-ვითარნი ჭირნი და უცალოეიანი მოიწვენეს სზარსთა ზედა: მაშინ კამბეჩან კაცი ერთი სზარსეთს, რომელსა ერქჷა ბარამ ჩუბინი ¹⁾, ესე ეწეოა თურქთა, სზარსეთს შესრულთა, ვითარცა წეროდ არს განცხადებულად ცხოვრებასა სზარსთასა, მოკლა თურქთა მეფე და იოტა ბანაკი მათი: ხოლო სჰანი-იგი ბერძენიანი, რომელნი შესრულ იყეს სზარსეთს, შეიქციეს და წარვიდეს სისი, და დარსომიღ-ნი-იგი, გურამ კურატპალატისა შეგზავნიდნი. წარმოვიდეს იგინიცა შინსა. რამეთუ ვისით-გან მოიღაღეს სზარსთა თურქთა-გან, შეშინდეს, და დაცვა შიში და ძრწოლა ქართუჭლთა სზარსთა-

მს სპოა შარგთა უცალო სხელი. რამეთუ ვრას სხელი იყო მუგლი, და ვრას ბაგრატ: რამელს მას ბაგრატოხთა. ვრას, ბაგრატ. ვრას მუგლიანი სპოდა, და ოანი შარგთა. აშინს სპოქნი შექციით.

ხოლო ოთხნი ესე შინი წარმოემართეს ქარღვს, ვითა ზემო ვახტუნი. და გურამ იქმნეს ვრასკვარდ:

მეოცდამეორემეტე მუგე. გურამ კურატპალატო ქართლისა, ბაგრატონი: ხოლო ესე გურამ იყო დელი: ხაინთიანი და მითი ბაგრატონი. და ესე ბაგრატონანი შულისა ბუღნი და ნაკიანი ანან მს გურამ კურატპალატის: ხოლო მას გურამს შესტა კეისარ-მან ბაგრატო გურატპალატობაჲ, და წარმოგზავნა მესეთის: ხოლო ბედნი ბაჰურ მეფისანი, **suiv. p. 137.**

1) T სჷმანი.

გან: მშინ იწეო ¹⁾ გუარამ გურატვალატ-მან ციხეთა და ქალაქთა მკურებად: და კვალად წყალ-
 ბა ეო ღმერთ-მან ქრისტეანეთა ზედა. და სსუა შუღლს დაკარდა სზარსეთი, რამეთუ იგივე ბარამ
 ჩუბინი, გადგა სზარსთა მეთევსა. და დასწვეს თუაღნი ურმიონდს მეთევსა და ცოლის ძმისა მისთა,
 და იწევეს ბრძოლად ჩუბინ-მან და ქასრუ-მ ამზარევე-მან ²⁾: იოტა ქასრუ ჩუბინისა-გან, და წარვი-
 და საბერძნისთ. მშინ კვისარ-მან მავრიე მისცა ასული თუხი ცოლად ქასრუ ამზარევეს, და მისცა
 სზამ თუხი, და წარმოგზავნა ჩუბინსა ზედა: იოტა ჩუბინი სზარსეთით, და ქასრუ-მ ამზარევე-მან
 დაიპურა ყოველი სზარსეთი: მშინ მავრიე კვისარ-მან, იურვა ქართუჭლთა-თუხ ქასრუს თასა, და
 ზრქუჭუ. კვისათ-გან დაუტუობიათ ³⁾ ქართუჭლთა გერძთ-მისსურებაჲ, მუხით-გან მორწილისი არიან
 ბერძენთა. რამეთუ ესმის შინა მძღვარეუბისა-გან თქუჭლისა იქმსნეს განრყენილ ქართლი, და თუ
 არს სსუა ⁴⁾ სამართლი თქუჭლი არა-რამ არს ქართლსა ზედა: აწ ბრძანებთა ღვთისთა, კვისათ-
 138 გან სრულსა სიუჭარულსა ზედა ვართ მე და შენ, იოტა ქართლი ჩვეს შორის თავის-უფალ, მშვი-
 დობით, რამეთუ ⁵⁾ მე ვარ მოურავი და მწე ყოველთა-ქართუჭლთა და ყოველთა ქრისტეანეთა:“

მშინ ერწდა სზარსთა მეფე კვისარსა, და განთავისუფლდეს ქართუჭლნი, და ესე გუარამ
 გურატვალატი დაადგრა ბერძენთა მორწილობასა ზედა: იყო ესე გუარამ ⁶⁾ ყაცი მორწმუნე და
 მაშენებელი ეკლესიათა. ამან იწეო ეკლესიამა ჭყარისა პატრიოტისისა, და აქამოდე ჭყარი გელსა
 ზედა იყო, და უქმისა ეკლესიამა წელთაღმისი ოდენ: და კვალად ამსვე გურატვალატ-მან განასლა
 საყვირელი ტფილისის სიონისა, რომელ შუდგომად ამის გუარამისა, განსრულეს აღშენ-
 ბამა ტფილისის სიონისა, სასკვარი ერთ-მან კინმე ქვრე-მან დიდ-კაც-მან, და სასკვარდ
 ყოველ-მან ერ-მან, ესმის ჰირველისა ადარსიხე მთავრისსა, და იგი ადარსიხეა შექწია აღმენი-
 ბას მისსა: რამეთუ ნათესავნი მორწმუნისა მირიან მეთვისანი ყოველნივე ეკლესიათა მასქენ
 ბელნი იუჭრეს: ⁷⁾

და მეთეობდა ესე გუარამ გურატვალატი კეთილად და უშეოთეულად. არამედ ქართლის
 ერის-თავნი ვერ სცვალსა საერისთავოთა-გან მათთა. რამეთუ სზარსთა მეთვისა-გან და ბერძენთა
 მეთვისა-გან ჰქონდათ სიკულნი მკვიდრობისანი საერისთავთა მათთა, არამედ იუჭრეს მორწილებას
 გუარამ გურატვალტისას:

1) T მ ნ გუარამ... იწეო.
 2) Manque à T, ici et plus bas, plusieurs fois.
 3) T დაუტუობიათ.
 4) Manque à T.
 5) Manque à T.
 6) Deux mots manquent à T.
 7) Manque à T. depuis კვალად ამსვე. Note: ამ გუარამ მანკრეოლისა და კაცი მორწმუნისა იყოველსა შინა, და ამან ვერძენ
 ბელსა და საყვირელი ტფილისსა განასლა.

სოლო ამის გუარამ კურატვალატა ესხნეს ძენი, რომელთა ეწოდებოდა სახელად, ერთსა სტეფანოსს, და მეორესს დეკეტრე: და ¹⁾ მსგე-ზე მოკრულ კათალიკოზი სამოელ, და ამანვე კურატვალატ-მან დასვა კათალიკოზად სამოელვე მკათე კათალიკოზა. და ამისსა შემდგომად მოკრულა გუარამ კურატვალატი, და მის-წილ შევე იქმნა ²⁾ ქვეე მისი სტეფანოსს:

ძ. მეორემოცე ერის-თავთა მთავარი ქართლისა, სტეფანოსს, ძე გუარამ-კურატვალატისა: ³⁾

სოლო ამან სტეფანოსს მეფობისა სახელი ვერ იკადრა, სპარსთა და ბერძენთა შიშისა-გან, არამედ ერის-თავთა მოაგრად სადიადეს. და მის-ზე მოკრულ კათალიკოზი სამოელ, და ამან სტეფანოსს დასვა მეთაურთავე კათალიკოზი ბართლომე კათალიკოზად: სოლო ესე სტეფანოსს იყო შურწმუნია და უშიშა დგომისა, არა მისასურბა დემროსა, არცა ჰმატა ჰსჯულსა და ეგკლესიათა:

და ამის-ზე იქმნა შუთათი დიდი საბერძნეთის, რამეთუ მკერე კეისარსა განუდგა ფოკას მკედარი, და მოკლა მკერე კეისარი და შუღნი მისნი. და იმერს საბერძნეთი ფოკას მკედარ-მან: მუშის სიძე-მან კეისარისა-მან ქასრე, სპარსთა მეფე-მან, იწუო მუხნად ხისხლთა ცოლის ძმითა და სიმამრისა მისისათა, შესლავად და ტუქუნად ⁴⁾ საბერძნეთს: განმლიერდა ბერძენთა ზედა, და ვერ წინსა-აღუდგა ფოკა კეისარი. სოლო სტეფანოსს, მთავარი ქართლისა, შუეშინდა მეფესა სპარსთა-სა, განუდგა ბერძენთა და მიეცა სპარსთა: მას ვამსა მანვე ქასრე მეფე-მან წარმოსტუქუნა იერუსალიმი და წარმოიღო ძელი ცხოვრებისა, და შემდგომად ამისსა აღიღო დემროსან კელი წყარობისა ქასრესა-გან, შეიპურა მუ-მან მის-მან, შესვა იგი საპურობიფესა ბსელსა ⁵⁾ და მოკრულ სენითა ბორატითა:

სოლო ამის სტეფანოსის-ზე შესეთას მოაკლებოდა და კადა აღშენებოდა: ტფილისი განმლიერდებოდა, და არმაზი აღთესდებოდა: ძმა სტეფანოსისი, სასულით დეკეტრე, აშენებდა

¹⁾ და მოკრულ კათალიკოზი სამოელ, და ამან გუარამ კურატვალატ-მან დასვა მკათე კათალიკოზად სამოელვე ხოლო ღვედ წვეკლესივე სტეფანოსს ზედა მოკრულა:

სოლო ამან ესე მანს წარადეს ცხოვრებას, და სანე დავუბნა ბერძენს. მეს სერესხისა, ხოლო ამან და ვარსებდ წარადეს კმეზანისა, და ვარსებდეს ვინ კვანის, ერასთავისა ბაქარ წუნანისა, და კვანსა-ქაქელსა. და დამურეს მთა კმეზანისა. და თუ მან ვინა მესეთს კათალიკოზი სამოელ. და ამის-ზე ტფილისის ზედა რათა ვეღუბისა გესე-წესს, რომლისა სახეობისა ვ-გელი ვსა მანქანა, და სახეობისა ვინა ვსმე ავღა-გეთი. და ამანვე კურატვალატ-მანცე ირინაბლა საეუკელი ტფილისის ხონანსა. რამეთუ ნათესავი ბარამ მეფისა ბერძენისა. ვაჯელსივე კლესიათა მუ-ცარდ-მანცე. Telle est la rédaction du M-it T; v. la Traduction.

²⁾ T დედა მუ მისა.

³⁾ Cette rubrique manque ici à T, mais on l'a vue plus haut dans une note.

⁴⁾ T ვასპარ.

⁵⁾ Manque à T. ვინა ირინაბლა საეუკელი ტფილისის ხონანსა: (ვინა ირინაბლა) T & v. ირინაბლა.

139 კბელებისაჲ ჳურისა ჳატეფასისიხა. რამეთუ სენიცა იყო მის-თან ბაროტი, და ვერ შეძლებულ იყო განშორებად კარსა კბელებისასა: და სტეფანოზ მთავრობდა ეოკელსა ქართლსა, და დაჯდა ტფილისს, და მოაწილობდა იგი სპარსთა: სოლო ამისხა შემდგომად რაოდეწიამე წელიწადთა გამოჩნდა სასერსნოს კაცი ერთი, თჳსი მავრიკ კეისრისა, სახელით ერაკლე. ამან მოკლა იფოკ კეისარი, და დაიპერა საბერძნეთი: განსლიერდა იგი და მიიუწისა დასავლეთით თურქნი, და შეკრიბნა სპანი ურიცხნნი, და წამოეპართა სპარსეთად, ძენსად ძელიხა ცხოვრებისხა: და მოვიდა შირველად ზემო-ქართლს ¹⁾, სამცხეს, და ესმა სასწაულთ-მოქმედება სატინაძის, რომელი წმიდას ღვთის-შობელსა გამოესახა, და მიეცა შირველ-წოდებულისა ანდრიახ-თჳს, და მას მოეხვეწა და დაესვენებისა მცირესა ეკედესსა შინა, აწუგურს: მოვიდა კეისარი ერაკლე, სილვად და თაუწისის-ცემად სატინაძის: მაშინ იწყო ერაკლე აწუგურს დიდისა ხადრისა საპირკველისა ჩაგებად და შესებად, ვიდრემდის მიერთ-გან გასსრულდა, მორწმუნეთა კაცთა მიერ, და მიერ შექმისს: ხაუბი-სკოპოსოლად:

მაშინ ამან სტეფანოზ არა ინება განდგომა სპარსთა, განამაგრეს ციხენი და ქალაქნი, და დაჯდა ტფილისსა შინა: მოვიდა ერაკლე კეისარი, და მოადგა ტფილისსა: სოლო სტეფანოზ იყო ქველი მკედარი, და შემძრთებელი. დღეთა ეოკელთა გამოვიდის კართა ქალაქისათა, და ებრძოდის ბერძენთა: მაშინ უტყჳს მას წყობასა შინა ჩამოაგდეს სტეფანოზ, და მოკლეს, და დაიპერა კეისარ-მან ტფილისნი: სოლო ციხესა კალისასა დარჩეს კაცნი, და არა მოერთნეს მეფესა, და ციხის გამოღმართ ²⁾ ციხის თაჳ-მან ემა ჰეო ³⁾ და ჰრტჳ მეფესა ესრეთ. „ვაგინა წყურნი გასსენ ⁴⁾ და ვაგბოტისა კისურ ბაქჳს:“ მაშინ ვითარცა ⁵⁾ ესმა სიტყუჳ ესე ერაკლე მეფესა, განრიხსსა მის-თჳს და ბრძანა. „დაღრათუ გაც-მან ამან ბასრობით მრტჳ მე ვაგბოტობა, არამედ არა არს სიტყუჳა მისი ცუდ:“ და მოიღო წიგნი დაწიელ წინასწარმეტყუელისა, და შოჳა მას შინა წერილი ესრეთ. „გამოვიდეს კაცი დასავლისა, და შემეხრნეს რქანი: ვერძისა აღმოსავლისანი:“ მაშინ განისარა კეისარ-მან და დადასტურა, რამეთუ ეოკელიჳ განემარჯუებოდა: მაშინ მოუწოდა კეისარ-მან ძეს ბაკურისასა, ქართლელთ მეფისასა. სათესავსა დაჩისასა, ვასტანგის ძისასა, რომელი ერისთობდა კასეთს, რომელსა ეწოდებოდა სახელად ადარნასე, და მისცა მას ტფილისი და მთავრობა ქართლისა, და დაუტეჳა მის-თანა ერის-თავი, რომელსა ერტჳა ჳიბლა, ბრძოლად კალისას: ⁶⁾

¹⁾ T ქართლს, et ce mot remplace toute la phrase jusqu'à მაშინ ამან სტეფანოზ, 4 lignes plus bas.

²⁾ T და დაჯდა გამართობათა ციხესა კალისასა, და.

³⁾ T. აქ. ციხის გამოღმართ აგინა უკველ მეფესა.

⁴⁾ T რომელსა გასსენ წყურნი კასეთსა.

⁵⁾ Manque à T.

⁶⁾ Manque à T, depuis და დაუტეჳა; mais cela se retrouve plus bas, au commencement d'Adarnase: à tort.

მა. მეორმოცდაერთი მთავარი ქართლისა, ადარნასე, მე შესაშე ბაკურ მეფისა ყ სოსროიანი:

ხოლო 2) ამან ადარნასემ, მთავარ-მან ქართლის-მან, და ერისთავ-მან ჯიბღემ 3) უწევს ბძმოლად ცისესა კალისისხა, და კეისარი წარემართა ბაღდადს: პირველად 4) მივიდა გარდაბანს, ვარაზ გაგელიხს, და დაილაშქრა ადგილსა-მან რომელსა ჰქვანს სუჴსაშენი, და ნათელ-სცა ერაკემ 140 ერის-თავს ვარაზს გაგელს და ყოველს ერსა მისსა: და იწყო შექებად იველესისისა, რომელი-იგი უბრწყინვალეს არს ყოველთა ეკვდესისათა, და მუნით 5) წარვიდა ბერდუჴს, და დადგა გულსა სოფელისსა, და აღმართა ჴუჴარი ქვისა, და დადგა საფუჴქველი წმიდისა ღვთის-მშობლისა იველ-სიად, და აღასრულა გუჴმართა მიხი: და მუნით მივიდა ღაღს, და უწოდა მექვეყნელთა მთავარსა და ნათელ-სცა, და წარვიდა მუნით ბაღდადს: 6)

ხოლო მან ერისთავ-მან ჯიბღემ და ადარნასე, ქართლის მთავარ-მან, გამოიღეს ციხე კალისა და შეიპურეს ციხის თავი-იგი. ხოლო 7) ამან ერისთავ-მან ჯიბღემ 8) პირველად ჰირი დრაჴსნიო აღუესო, რომელ სიტყუითა მისითა კეისარ-მან განისარა, რომელი თქვა სადიდებელი შეფისა ერაკელისი. ხოლო ვადრებისა-მის-თუხ მეფისა უყო ესე ყოველი 9). ტყავი განაჯა და მიუე-სა 10) მისწია გარდაბანს, ვარაზ გაგელიხსა 11): და ესე-ვითარითა სიჴუდლითა წარეტეს სტყუა-ნობ და მისნი მსახურნი. ამის-თუხ უყო ღმერთ-მან მთავარსა-მან სტყუანობს, რამეთუ არა მინდო-ბითა ღვთისათა ცსონდებოდა, არამედ მოარწმუნეთა ემტერებოდა, და ურწმუნოთა ჴმოყურებდა:

1) T ბაკური.

2) T: და ჰქვან მეფემან მახლობელს თუხს. ყვეთუ იუ ზემდ სტყუა. ვადრების-თუხ ზესის მახებელი არცთუ დავითო შენ. და დავითო ტყულის მახთან ვარსთავი. რომელს ერქვა ჯიბღე. და უმანის სობილად კალისა, და თუი წარემართა. . . Cette phrase est incohérente; et ce qui prouve que le M-it T a dû être arrangé ici, c'est qu'un feuillet a été déchiré, dont il ne reste qu'un ongle, sans que l'écriture soit changée ni le sens interrompu, entre les mots აღმართა-სიადისი, et მან განისარა; v. supra, & lignes plus haut.

3) Cette leçon, dans le M-it R₁ remplace ჯიბღე du mien, et toute la phrase, depuis le commencement jusqu'au mot კეისარი, manque à T.

4) T ა.

6) Manque à T.

6) Manque T, depuis და მუნით.

7) Depuis ხოლო მან jusqu'ici, on lit dans le M-it T: ხოლო მან ერისთავ-მან ჯიბღემ შეტრთა დღითა წინდითა კალისა და ცო-სე-თუ ტყულისისა ცსონდიო. და ცისთ თყო-თუ ჰეიჴარს მან ერისთავ-მან. «Cependant l'éristhaw Djibghou prit, en peu de jours, la citadelle de Cala, s'empara de celle de Tphilis et de la personne du commandant.»

8) Manque à T.

9) Au lieu de cette phrase, les autres M-its portent: et après, cela.

10) M-its კეისარს უყო.

11) Aulieu de ce mot et de ce qui suit, les M-its. portent: კადრების-თუხ უყო ყოველ ეს მან.

ხოლო მამის კვლად წარიდეს ბერისთა სასლავარი. ქართლისა, სპერსი და ბოლო კლარჯეთისა, სლვს ჰირი, და შვლია სტეფანოსისნი დარჩეს კლდეო შანა კლარჯეთისთა, და სხუა უოკელი ქაროლი დაიპურა ადრისსე, ბაგურის მე-მის, მოაერობათ, და მეფობისა ხსელი ვერც მის იყადრა, და ერის-თაგნი იუქუნეს თვხ თვხსა ხაერისთოხა: მამის მეკდრობდეს და მორჩილობდეს ადრისსე მთავრისა: და მოკრუდა კათალიკოზნი ბაროლომე, და ამას ადრისსე-მ დასვა კათალიკოზად იოანე ¹⁾: და წარტყავნეს ანტიოქიას, და მის-თასი მოსწოზონი ერთი მოციქულათა და ხაეროსიკელათა. რამეთუ განწესებულ იყო გურთსევა ანტიოქიით კათალიკოზისა, და ვერა-რავის კელ-წიფებოდა სელად გზას ანტიოქიასსა: ამის-ოვხ დიდი ზრუნვა აქუნდა ქართულთა: ხოლო დღეო თოფილაგეტე, ანტიოქელ ჰატრიაქისა, წარავლისსეს მოციქულნი და მივიდეს წინაშე თოფილაგეტე, ანტიოქელ ჰატრიაქისა, და მიუთსრეს სეტარს თოფილაგეტეს ვითარმედ დიდს ჭირს შანა არიას ქრისტეანისი, მეკდრნი ქართულთა სოფელისისი, რამეთუ დღით-გან სეტარისა ანასტასი მღუფელ-მოწამისთა არა გურთსეულ არს, ხომწილისა-ოვხ გზათას: ხოლო მან ჰყო სასოგადო კრება, და განამინა, ბჭობათა კრებისთა, მთავარ-ეპისკოპოსთა, მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა თვხთა თასა, რათა შეკრებოდეს ეპისკოპოსნი სამრეკლობა მისინანი, და აგურთსეედეს კათალიკოზსა, ყამითი-ყამად, რომელიდა სამიერთო-მის მადლ-მის უხუცოს მო, და რომელი გამოირიოსი და სონდეს მეფესა და ეპისკოპოსთა, და ერსა და მოყუნათ მის

141 ეპელისისთა: და შეუქმნა მათ აღწერილი მოსახსენებელი თავისა თვხისა-თვხ და მუნ შემოკრებულისა კრებისა-თვხ, და კელთ-დახსმულ ჰყო ერთი ორთა-მთ მისსა მიკდრინებულთა მოსწოზონთ-განი, ხსელთ იოანე, მის ყამის კათალიკოზად მთადა: ხოლო ამას ანტიოქიის კრებას შინა გაპატრონსა და განთავისუფლდა მთ-გან კათალიკოზნი: რამეთუ კელ ქვეით აღარ არის ჰატრიარსთა, აღარც აგურთსევენ, არამედ თვხნი ეპისკოპოსნი აგურთსებენ, და მიერთ-გან გაჩეფისა ქვეყანას სედა ვითარმედ განთავისუფლდა კრება შინა ანტიოქიასსა: მაშინ-უკუნეს იოანე გუოელ ეპისკოპოსი თვხისა სამწყოსსა და ერისა მიერ მოვილნა ქართლად, და ქართლისა კათალიკოზისა იოანეს მიერ მიიღო კელთ-დასსი, მტყუაჲ. რამეთუ მის ყამს საბერძნეთისა კერძოსი ხატოა ბრძოლისა წყალებსა დაჰქურნეს: მოკრუდა კვლად კათალიკოზი იოანე, და ამასვე ადრისსე-მ დასვა ბაბილა კათალიკოზად: ²⁾

ხოლო ერკელე კეისარი შევიდა ³⁾ ბაღდადს, შეიპურა სკასრო, და მოადების ძელი ცხოვრებისა, და მიკლ სკასრო, და იწეო შეიკრად იერუსალიმისა, და დასვა მოდისტოს ჰატრიაქად: რა წარელა ბაღდადი და ემ-მოიარა: ეს ქართლისსევე, წელს მეშვიდესა რად-გან ხაელო:

¹⁾ Cette phrase manque au M-it T, et ce qui suit, aux M-it R, T, mais se trouve, avec beaucoup de variantes, dans ce dernier, à la p. 133; v. la Traduction.

²⁾ Fin de ce qui manque aux M-its R, T.

³⁾ T ავ. სკასროს ავ. კეისარი

და ეკლესიის უჭირისა ზატეოსნისა და სიოხი ტფილისისა განგებულენს ადრნასე, ქართლისა მთავარსა: მაშინ ¹⁾ ერეკლე მეფე-მან ტფილისს, მცხეთას და უჯარმას, ქადაგი განავლინსა, რათა ეოკლესი ქრისტეანენი ეკლესიას შეეიდნენ, და ეოკლესი მოგუნენ და ცეცხლის-შას-სურსენ, რომელნიცა არა მოინათლენენ, მოინათლენენ: სოლო მათ ნათლის-ღება არა ინებეს, არამედ წაკვეთი აღერინეს ქრისტეანეთა თანს, და მიანიეს ეოკლესია მათ-ზედა მასკელი: და ეკლესიასა შინა მდიანარეი ხასხლანნი დიდაეს, და განწმინდა სჯული ქრისტეს ღვთისა ჩვენისა: მაშინ წარვიდა ერეკლე მეფე სამეფოდვე თხსად ²⁾ და წარიტანს თანს, მსგელისით და ერეშეით, ფერკეთ ფიტარნი, და სამსკუდანი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტეი, რომელი მოციქულ ივენეს კონსტანტინეს-გან მიიანს შეთვისდა: მაშინ ³⁾ შეწესდა ადრნასე, ქართლისა მთავარი. ეკლესიოდან რა-ჩას არა წარისწესეს კეისარ-მან ⁴⁾ ნიქსი იგი ღვთისამიერნი, არამედ არა იხმინა კეისარ-მან ვედრებაჲ მისი, და წარისწეს თანს:

სოლო ამა ადრნასე-ზე გარდაცვალა კათალიკოზი ბაბადა, მსგე ადრნასე დასვა კათალიკოზად თაბორ ⁵⁾: და შემდგომად ამისსა ⁶⁾ მაკედა ადრნასე მთავარი, და ⁷⁾ მის-წილ დაედა ტე მისი სტეფანოზ:

მბ. ორმოცდამეორე ⁸⁾ მთავარი ქართლისა, მეორე სტეფანოზს, მე ადრნასე მთავრისა, სოსროიანი:

სოლო ესე სტეფანოზ იყო, უმეტეს ეოკლესია ქართლის მეფეთა და მთავართა, მორწმუნე და განმწმენდელი სჯულისა, მაშენებელი ეკლესიასა, და მან მოადგნა ზღუდენი ეკლესიასა ვკა-¹⁴² რისა ზატეოსნისა, და ადა შესინა დარბაზნი. და დაუწერა კრება ეოკლესია ზარსკეეთს, და მან შეკრინსა ეოკლესი ებისკოპოზნი და მღვდელნი მის არასანი კათალიკოზს თანს, წინაშე ზატეოსნისა ჟუარისა, და ადიდინ ზარსკეი, ეთარცა დიდი ზარსკეი: სოლო სკათალიკოზო არს კრება ეოკლესია სეო-შაბათისა, და ადიდინ წმიდაჲ სიონი, და ეთარცა დიდს სეო-შაბათისა, საიდუმლოსა

¹⁾ Rédaction du M-it T: და წამოუქმანთა ექსკლუზიონისა, რათა განსჯული ეს ქართლისა და ვადე მოხელეებზე მისი ტფილისს ეკლესია სიოხი განესხილათ. სოლო ვერინა ეკლესიას ადრდა და მან ერეკლე... «Parti de-là, il revint sur ses pas et reprit la route du Karthli. Avant son entrée à Tiflis, l'église de Sion était achevée, mais il manquait quelque chose à celle de la Croix». V. la Traduction et les variantes qui en résultent.

²⁾ M-its წარუდა sans rien de plus.

³⁾ Omis, T.

⁴⁾ Omis, T.

⁵⁾ T: განდიდებულეს მისი კათალიკოზნი, შეთავაზებულა კათალიკოსი ანკე, ზამბადა, დამობ.

⁶⁾ Ce mot et le précédent manquent à T.

⁷⁾ T და დიდეს მე მ.

⁸⁾ T არა.

f r i

T H-ff of anab-top ერთი და იგივე სიონი

თანს კორციას და სიხსლითა ¹⁾ ქრისტესითა: სოლო მტყუას სუენისლოზოზოხა არს კრებაჲ ეოკელთა შხათთა, და გესნებაჲ ჰირკელ-მოწამის სტეფანესი და ეოკელთა მოწამეთა, და დიდი-საძის განძიერებისა სხარსთასა, რომელი წამებულ იყო ²⁾ აბიბოს, სკრესელი ებისკოპოსი, რომელ-მან მოაქცივან უმრავლესნი მოუღლნი არაგესა აღმოსავლითა: სოლო ჰსტიოსასი გუმი მისი, დადევს მესეთს, სუენისკოპოზოხას, სამარსოხას ებისკოპოზოხას. და დღე-სასწაულსა მისსა უფროს ეოკელთა დღე-სასწაულთა შეკრბიას და აღდიას ღმერთი:

სტეფანოს დაჯდა ტფილისს ცხოვრებად, და კათალიკოზი იყო სამოკელ და ენოს, და მის-ზე, ქქჭყანს ქართლისა აღწერეს, და წარიდეს საბერძნეთს: სოლო მოიწია ამბავი ვითარმედ ბაღ-დაღს დაიბურეს აკრახითა: ³⁾

მო ყმთა გუგე გამოინიბურელ იყო მჭმედ, ნათესავი ისმადინი, მოძღუარი სარკინოზთა სკულისა, და ეოკელი არაბია და ამასეთი დაიბურა, და მოკუნდა იგი, და დადგა მის-წილ აბუბე-ქირ, და შევიდა სხარსეთს: რამეთუ ვინათ-გან შესრულ იყო ერაკლე მეფე სხარსეთს, განერუნა სხარსეთი და აღარ-ვინ იყო წინა-აღმდგომი მისი სხარსეთს შინა: ამას აბუბექირ აკრახიან-მან დაიბურა სხარსეთი, შევიდა ბაღ-დაღს და უმრავლესთა მძღვარებათ დაატყობინა: ცუცხლის-მსასუ-რებაჲ, და მოაქცივან ცუცხლის-მსასურნი-იგი სარკინოზად: და მოკუნდა იგი, და დადგა მის-წილ ომარ, და უმეტეს განძიერდა იგი: მამის უთსრეს მეფესა ურავლეს, ვითარმედ შემოკლეს აკრახისი შხად და ვახინეთად, რომელ არს შუა-მდინარე, და გამაგადა ერაკლე ფილისტიმედ, რათამედ ეწყო მუნ: სოლო იყო მუნ მონაზონი, კაცი ღვთისა, და მან ჰქქჭა მეფესა ესრეთ, ვითარმედ „ივლიტოდეთ სარას განძებულთა ანუ-თუ განკერძობულთა, რამეთუ უფალ-მან მისცა აღმოსავლეთი და სამსრეთი სარკინოზთა, რომელ არს თარგმანი მისი სარას ძაღლი:“ და მონა-ზონისა-მის სიტყუითა ესე უთსრეს ერეკლე მეფესა ვარსკულავთა-მრიდგველთა და სრულთა მი-სანთა: აღაშენა ერაკლე მეფე-მან სუეტი და დაწერა მას ზედა. „შვიდობით, შუა-მდინარეო და ფილისტიმო, ვიდრემდის წარგდეს შუილნი შუდეულისნი:“ შუდეულისა-თხს ესრეთ ჰოკეს ჟამი გან-საზღმურებელი ფილოსოფოზთა, ჰირიბის-ტროსმანაჟინტონის წიგნთა შინა, რომელ არს სარკო-ნოზთა-თხს, რომელ არს ორ ახ ორ-ბეოც და ათი წელი: სოლო მოჭმედის გამოინებამდე აღექსანდრესით-გან გარდასრულ იუენეს წელსი ცხრა ახ ოც და შუდი: მამის ეოკელნი ნათესავნი ბერძნეთსა წარსინებულთანი, ჰფულავდეს ქვეყანათა შინა განძითა მათთა, რათა რა-ჟამს გამოკვდეს

133 ჰოანს განძი-იგი, და არდაბრა ნახონ ქირი-იგი წარლებასა, და კვალად გამოღებისა:

და აღმოკლო მუნით ჰერაკლე კეისარ-მას გზაჲ რანისა და მეორედ შემოვიდა ქართლად და ჰქქჭა ნათესავსა სხარსთასა, რომელსი შემოელტალვილ იუენეს სარკინოზთა-გან: უმეტე

1) Il me semble qu'il faudrait: კორციას და სიხსლითა ქრისტესითა.

2) T მოაქციონ . . . უმრავლესნი.

3) Tout ce § ne se trouve que dans le M-it T.

„წიქით ვითარმედ დასრულდა მეფობამ თქუნი. დაუტკეპთ ჩრდილო და შუქოპდით ჩუკანთასა:“ და მით დაუტკეპს ქვეყანამ ესე, და დაუღწერს განსინი-იგი მათნი: და რომელსიმე წარუყვს, და რომელსიმე დადგეს, და შუიტიანსეს ყოვლისა საგანსურისა გუჟარნი: და რა გუჟარნი დაწერეს, აღწერეს ნათესავნი თუნი და ქვეყანამ, და დადგეს, რათა ოდეს მოვიდნენ ბერძენნი, მით გუჟართი მოიმიჯნენ ¹⁾ ნათესავნი მათნი, და თათოუელად გასუონ განსი და ქვეყანამ: ²⁾

მოკუდა კათალიკოზი თაბორ, და დასვეს კათალიკოზად სამოელ. ამისა შემდგომად გარდატყდეს რა-ოღენისიმე წელნი: ქრისტეს აქეთ, ქნე, იქმსა გრება შეეკუქუე, რომ წმიდათა მამათა, კოტანტინოპოლის შისა, მეათხმეტეტს წელსა ზოლანტი კონსტანტინეს მეფობისას, რომელი იყო მამა იუსტინიანესი, რომლისა წინამძღუარ იუქსეს თყოლორე და გიორგი, ხუცესნი, და იოანე დიაკონი, ადგილის მცველნი აღათონ, ჰრომთა ჰაპისანი. და გიორგი კონსტანტინოპოლელი, თყოფანე ანტიოქელი: ამის გრების მიერ ბრძანეს ესრეთ, წმიდისა ეგვლებისა საქართველოსათუნი, რომელ-არს წმიდა მცხეთა, რათა იყოს სწორ შაკიეთა კითარდა წმიდანი სამოციქულო კათალიკე ეგვლებისნი, სახატრიაქანი. და იყოს კათალიკოზი ქართლისა სწორა შაკრიაქთა თასა, და აგურთხევეს, მწყისიღეს და განაგებდეს სიმართლით მთავარ-ეპისკოპოსთა, მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა, და საწყებოთა თუხსა ქართლსა, გამოღამაგაღამ კახეთსა, შაქსა, შირვანსა, და მიდგომით წამოკლით მთისა მის ადგილისათა, სუანეთისა და ჩერქეზის სამხედურამდის, სულიად ოცხეთსა, და ეთველსა ზემო-ქართლსა, სამცხე-სამთავრთა: „მის-თუნი მიკეთებია საქართველოს

1) Ou მამათ.

2) T aj. და შუიქი ერეკლე ლავა-შუქოპდი სამეფოდ თუხად შექცა: ამას შემდგომად განკურნა მომედს ქალიგა: და შედგეს ერისკაცნი, ვადამდის დაიბრუნეს სამხეთი და უსადგლეს კრძალი ქვეყანისა, და შიგითი და სომხითი, ვინაჲ კახეთსამდე და სომხეთზედ შარქუნეს: და ვითარცა ცაქსეხუელი იყო ანტიოქია კუთხითა ქართლსა ქსანსა, და ქსანთა და ხუცელობითა ხუცდა, არდასრულს კლავიქობად ზეო კისასას, მამისკან აგანათასა, ამის სუხს ზრუნე ვინაჲ აქცენდა ქართლსათა. საღლი დღეთა თათოვალადე ანტიოქელ პეტრესსა, წარადგეს შიციქული საქართველოსა, და მოუხმეს მას ჰარიათაჲ: საღლი თათოვალადე პეტრესსა ფო კრება ეთველთა მართლმადიდებულთა შიგან. ეპისკოპოსთა და შიგანმოდლოთა, ვიციკოპოსთა, და ცხანისა ქსანთა, რათა ეპისკოპოსნი სამხედროსა მხისანი შემოკრუნეს დან და შიგანდით ემარტკეთათ მათათ და ხუციკოლონისასა ადგილისა ზეცხელთა და ერისათა და განსინი ფა-ად რამელითა დროთსა ეთხოვრებთ, და წესისსა კრთ თით შიგან კრანი დაიბრუნეს: და ამას ჰარიათაჲ მოხმესხუელი წინა დახმუნა და დასვეს თუხათა პეტროსი, და მისე მით წესისსა პეტრესისა, და ერისა მოხმელთა შიგანსა, ხსენითი თარსეს, კრანი დახმეს ქსანთა: მართლადე კრანთათუელდათ: რამეთუ ეპისკოპოსნი ქართლისა და კლავიქთი არა მას შიგანდით და არა აუხრებდენ შიგანდითგან, არამედ თუხსა სამხედროსა შიგანმოდლოთა და შიგან-ეპისკოპოსთა და ეთო-სკოპოსთაჲს აუხრებდენ. რამეთუ თათოვალადე მას და შიციქულითაგან, და შიციქულითა ციხესა ზეო შიგანსა, და შიგანდით, თათო-ვალადე ეთველთა, რათა კათალიკე სამოციქულო კლავიქი ხსენი ცხადელო, და აქეს უღრესათა და კლავიქთას კათალიკოზსა ეთველთა ზეო, და მას შიგანდით შიგანდით ფაგალითა შიგან და გურსთიჲ შეკრეს და განქსანსა, და აუხრებდენ შიგან და შიგანსა, შიგან-ეპისკოპოსნი, და შიგან-ეპისკოპოსნი, ვაქსიკოპოსნი, და ამას ხსენეს და კლავიქთა ქართლსა, რათა და გიორგი, იუხეთა, აგანათასა და წმინქმისა სამხედროსა, მცხეთა, სომხეთსა, პეტრო-პოლადე რამეთუანდა ზეოვალადე. cf. sup. p. 140, 141, et la traduction de ce passage dans une note du texte francais. Du reste, cette addition, dans le M-it T, est d'une main différente et suivie de quatre pages blanches, au bas desquelles se trouvent des remarques insignifiantes, de l'ancien possesseur du M-it, Tséréthel Grigol.

ეგპლეხიანი, მას ზმონებდენ, და მის კელ ქვეშე იუჟინენ, და ზსჯულსა მისხ: ერზდენ, და მას-გან
 მიწესებოდენ: და მიგვიცემდა კელ-მწიფება შკერებისა და განკსისისა. რომელი შკერას, კრულ იოხ
 იგი ცნათ შისა. და რომელი განკსისსა, ქვეყანასა ზედა, კსილ იოხ იგი ცნათ შისა: ხოლო
 შირველით-გან, ანტიოქიის კრებისა მიერ განზატიახსნიულ იო, და ამ კრებისა მიერ დაკოტიტი-
 ცნებისა ზატრიაქად. რამეთუ სუ. აქსიების მიტროპოლიტი, სუფა ეპისკოპოზი კათალიკოსისა შე-
 უნდაბრად: ხოლო უკეთუ ვინმე იკადრას კათალიკოსის წინა-აღმდგომი, მოავარ-ეპისკოპოს-მან
 გისა მიტროპოლიტ-მან, ასუ ეპისკოპოს-მან, ასუ დაიპურას ხარისხი და ეგპლეხია, ძალითა,
 კათალიკოსისა უეთისავად და შეუნდობლად, ასუ იგუროსოს მეფე გინა მოავარნი, ასუ მოავარ-
 ეპისკოპოსისა და მიტროპოლიტ-ეპისკოპოსისა, განაკეთოს: ხოლო იადესცა ესებოს შეიზადება
 და კურთხევა მირამისა, აკურთხოს თვსხა ეგპლეხისა:“ რამეთუ მრავალნი მრავალ-გისა ამათ
 134 შირთა-თვს გკვიისვიდეს, და დაებრკოლდებოდით სვეს უმერებთი: და ესე მცირედნი სიტყუნი,
 გითარცა თვსლის მკრებელ-მან მიმო-განსთესულნი წმიდათა წერილთა-გან, ერთად შემოკვირებენ,
 ჭერ-ჩინებთა შენითა, კაცო ღვთისაო:

ხოლო სტეფანოსს ესხსეს ორნი ძქი. უხუცესსა ეწოდებოდა სასელად მირ და შედესა
 არხილ 1): და განუყო ყოველი ზვანტავი სამეფოსა მისისა, საჯანსური ოქროსა, და ვეცხლისა, და
 თუქლთა ზატეოვანთა. რამეთუ 2) სასეკარი საქანლისა მისისა წარიღო 3) ქვეყანასა ეგრისსა 4),
 და წარიტან თანა ძე თვხი შირ-მშო 5). და სასეკარი საქანლისა მისისა მისცა არხილს, უმრწემსსა
 ძეს თვსხა: ხოლო არხილ დაფლავა საჯანსური მიხი უფროსი ეკვსა კახეთისა. ხოლო სამსასურ-
 ბელნი ოქროსა და ვეცხლისანი, ეკვსა უფარშოსასა, და საჯანსური ქართლისა და ჯავახეთისანი,
 დასხსა მასლად ჯორს, რომელი 6) მასვე ერავლე განაზინა განძთა სამალავად მათ-თუ სრომელნი
 იანს ვერ წაქქინდეს: ხოლო სასელი ჯორისა-მის არს ტონითა, რომელ არს 7) თარგმანებით,
 მოა-ოქროსა: და დასვა მს-სედა ტიღისში, რათა ვერ-ვინ შეუძლოს გამოღება: ხოლო საჯან-
 ძენნი ყოველნი ქართლისა ეგპლეხითანი დაფლავა აზრდილსა დიდსა სიონისა მცხეთისასა: და შე-
 მდგომად მცირედთა დღეთა შეკიდა არხილცა ეგრისადვე, შიშისათვს ამირ ავარანისა, რამეთუ
 მოაწია ქართლად. და მუნ ყოფასა შისა მოკუდა სტეფანოსი, მოვარი ქართლისა, და მის-წილ
 მეფე აქმნა ძე მიხი მირ და არხილ.

1) T, supplement: არხილ და შერ, Artchil et Mihr.
 2) T ს.
 3) M-ის წარიტან.
 4) ეს ეპისკოპოსი კათალიკოსი ანტიოქიისა, ქართველ ქვეშე მჯდომი იყო წელ. n. de mon M-ი; v. la Traduction.
 5) Omis. T.
 6) Ouz არხილ. I მოკუდა.
 7) T ს.

შე. ორმეოცდამესამე შეფე, მიწ და მძა მისი აზრნილ, მენი სტეფანოსის
მთავრისანი, ხოსროიანნი:

სოლო მუნ კერისს ეოფისსა შინა ამის შეფისა მირისა და მისა მანისა აზრნილსა, მოვი-
და ამირს აკარინსი ქართლს ¹⁾, რომელსა ერქვა მარკან-ერუ, დის-წული მოქედისი, რომელი წარ-
მოკედისს ეშისს, ამირმუშელს ბაღდადეღასა, სესა აბდალ-მელიქისსა, სათესვისა-გან ამათისა. შე-
ბდგომად სიკედლისა შოამედისა, დაეტკეპინსა შოავრობაჲ თვისი ²⁾. და ამის-თვს ეწოდა ერუჲ,
რომელ მერედ არა მიითუღიდა სიტყუებასა განსზრახოსათს: სოლო რა-გამს აღილო მთავრობა
სზარსთა და არბთა, და აღძრა ეოკელი თესლ-ტომი აკარინსთა, და განილაშქრა ქრისტესითა ზე-
და, და აღაოკრა და მოხრა, და ტემა ეო ქვეყანა საბერძნეთისა, და სასომხიოთსა, ვიდრე ზღვად-
შდე, და მოკედისს კითარცა დრუბელი ბნეღისა, სიმრავლითა, კითარცა მკალი და მუმილი, არეთა
ჩრდილოსათა, და დაფარა ჰირი ქვეყნისს: მაშინ ³⁾ ეოკელნი მთავარნი და ჰატანსნი, სათესვნი
ერის-თავთა, წარჩინებულნი ქართველთანი, შეკვიდრეს კავკასიად, და დაიძლეს კლდეთა და დრ-
თა. და მოკელო ერუ-მანს ეოკელი კავკასია, და დაიპურა კარი დარეღასი ⁴⁾ და დარუბანდისა, და
შემუსრნა ეოკელნი, და უმრავლესნი ცისენი ეოკელთა სასლფართა ქართლისთა და მოვიდა სამი-
ნეს და დაიბანკა ართა ოძრვისათა: რამეთუ ეოთა მაშინ ქალაქი-იგი სასლფოვანი, ძველ ნაქმართა
მისთა-თვს: მაშინ უკვე აღძრა და წარმოვიდა სამცხით, და წარმოვიდა ქვეყანად არგვეთად და
წინა-მბრძოლნი და რჩეულნი წარმოვიდეს: მაშინ იუენეს დიდნი და დიდებულნი ტომებთა მთავარ-
ნი, ქართველნი, სანახებისა-გან ქვეყნისა არგვეთისა, დავით და კოსტანტინე: მაშინ იუენეს შე-
რუბულ და რჩეულ, და ფერთსილ: სოლო ისილეს-რა წარმართთა დავით და კოსტანტინე, აღიზახნეს
კითარცა ძველთა, და მოკერთსეს: სოლო დავით განამლირა გუნდი თვხა, და უშიშ ყუნა ივინი.
აღიზახნა კითარცა ლომ-მან და აოტა, და განახნივნა ივინი: ურიცხვ მობრეს, და აღუდგინა ძლევა
ქრისტესითა: მაშინ მოკტნი უკვე-იქცეს მურვან ერუსა. რაიგი მოწვეულ ეოთ მათ-ზედა, კი-
თარმედ წინა-მბრძოლნი დაშქარნი რჩეულნი ეოკელნი მოხრეს შესის მსახურთა, სოლო მან
ზირსა თვსსა ივინსა გელნი თვსნი და თქვა, კითარმედ „ვიინ არს მკადრე, რომელ-მანცა წინა-აღუ-
დგა დიდსა მობრძელსა შოამედს, დედის მძასა ჩემსა.“ ესე თქვა და შეუძახა ეოკელსავე. სიმრ-

¹⁾ Depuis la dernière phrase du chap. précédent, jusqu'ici, omission du M-it T, qui porte: შინა-თვს ამ-
ირს აკარინსი. რამეთუ მოწინა ქართლად, რომელი არა მოთვლიდა, რომელსა ერქვა მარკან-ერუ, რომელი არა მოთვლიდა სიტყუებას განსზრახოსათს.
ამს-თვს აწოდა ერუ. და ეოთა დის-წული მოქედისა. შებდგომად სიკედლისა, შოამედისა დაეტკეპინსა შოავრობა თვისი, ეოკელნი... La ru-
bique manque ici.

²⁾ Cette phrase, dans le M-it T, remplace ici la suivante, jusqu'au point.

³⁾ Addition du M-it T, de puis სოლო ქალაქი-იგი და აღილო მთავრობა.

⁴⁾ T დარეღასი.

ვლეს წარმართთას, და წარმოემართნეს, ვითარცა ქვიშა სიმრავლითა, და მოვიდა ქვეყანად არგვე-
ოისი, და შეიწვეს ტყე და ველნი, მთანი და ბორცვნი და შეეწყვიდნენ კელს წარმართთას ერნი
ქრისტესანთანი. რამეთუ რომელნიე ტყუთა დაიძლნენ და რომელნიე მოხრნენ დავით და კო-
სტანტინე, და სხვა ვითინიე შეიდგომნი მათნი შეპყრობილ იქმნეს: მამინ, ვითარცა ეუწუა შე-
პურობა მათი, მამინ აღიტყველს კელნი და ადიდა დიდად დედის მამ თუნი შოამედ, და სხუელი მი-
სი, გამაჯგებინა-მის-თუს: სოლო ვითარცა დაიბანაკეს, დაჯდა სუადართო ზედა, მიუეგნეს დავით
და კოსტანტინე წინაშე ერუსა, და წარდგინეს კელ-შეერული უმჯულოსა-მის: სოლო ქრისტეს
აღსარებისა-თვნი იწამნეს წმიდანი ესე და მრავალნი სტანჯველნი თავს-ისნეს, და ბურძე შთა-
ყარნეს ტბასა-მას, და თუთ ივლტოდეს მტარვალნი, შემწიებულნი კმისა-მისგან წმიდითა მთავინ
(sic) მოწამეთა, რომელ ისმოდ სე-ცით: მამინ უღიერთა-მან არა თავს-იდეა, და ¹⁾ ვითარცა ცნა,
რამეთუ მეფენი ქართლისანი და ვოველინი ნათესავნი მათნი წარვიდეს კერისად, და მუნით კვალად
მიიტყლნეს აფხაზეთად, და უკ-მოიქცა და დაიბანაკა ქალაქსა ვისსანქვივისასა, ქვეყანასა სამეგრე-
ლოსა, სანასებსა ჭვონდიდისასა, რომელ არს მეგრულითა ენითა მუს დიდი: და რამეთუ იყო ბა-
ნაკი მთი ცხენის-წელითა-გან ვიდრე აფხაზეთადიე ²⁾, შეუდგა გუალსა მათსა, და შემუსრნა
ვოველნი ქალაქნი, ცისენი და სიმეგრესი. და აღაოგრა და უგატურა ეო ქვეყანას კერისას და მე-
გრულთს, და აფხაზთა, და ³⁾ ცისე-იგი სამ-სდედე შემეზრა, რომელ არს ცისე-გოჯი. შემეზრა
და შეკლო ზდედე-იგი სასდეგარი ვლისურის: და მოსლვას მისსა კათალიკოზი იყო თაბორ ⁴⁾:
ვითარცა შეკლო ურუმან ვლისურა, რომელი იყო მას ვამსა სასდეგარი საბერძნეთისა და საქარ-
თველოსი, შემეზრა ქალაქი აფეშელეთისა ცხუმი, შოადგა ცისესა ანაკოფისას: ⁵⁾

145 სოლო იეწნეს მამინ მეფე მირ, და მამ მისი ახილ, ცისესა-მას შინა ანაკოფისას, რა-
მელსა შინა იყო ⁶⁾ სატი ეოვლად წმიდისა დეთის-მშობლისა, არა კაცობრივითა კელითა დაწე-
რილი, არამედ სე-გარდამო. რომელსა-თუს არა-ვინ უწვის თუ ვინა იგი მოხრული იზოვა თავ-
სა სედა მის გორისას, რომელსა მოსდგმიდა სამსრით ზდეგად და სრდილოთ ჭლავი მწეურნები:
მენ შინა იეკეს მეფენი ქართლისანი მირ და ახილ. სოლო მამ მათი გარდაცვალებულ იყო
და დამარხულ კერისას შინა ⁷⁾: და ერის-თავი კვიხრისა ლეონ შესრულ იყო ცისესა შინა სობ-

¹⁾ Addition du M-it T, depuis სსდგეთის ქართლისათა, ci-dessus, p. 173, l. 14.

²⁾ Addition du M-it T, depuis და უკ-მოიქცა.

³⁾ Au lieu de ce qui précède, depuis აღაოგრა, on lit dans les autres M-ss კვრისს ქვეყანასნი.

⁴⁾ M-ss თაბორე.

⁵⁾ Dans le M-it T cette phrase remplace les mots commençant le § suivant.

⁶⁾ T არს.

⁷⁾ Add. du M-it T, depuis შე-მანი; après quoi on trouve la rubrique: ზეობოცდამე შეეწი მირ და ვოველნი
შინა სტეფანოს შეეწი. სოსროიანი. « Quarantièmes rois, Mhr et Artchil II, fils du roi Stéphanos, Khosroïdes; » on
remarquera le mot rois, au pluriel, le N° II attribué à Artchil, et le titre royal à Stéphanos.

ღისხა, რომელ არს გარდასავლს ოკეთისას, და ვერ-ვის შემღებულ იყო წიობად ერუხა-მის. რამეთუ იუწუნს სპანის მიხნი უფროს და ურავლეს ჭაღათა კერისითა: სოლო ამაწვე ერუ-მ შეიპერა, და აწამა წმიდა ღვით და კოსტანტინე, რომელთა წამებასა კრცვლად მოგვიოსრობს ცხოვრებაჲ მათი: ¹⁾

და ჩვენ პირველადე სიტუჲ ვიწყოთ: მაშინ ვითარ იუწუნს ცისესა-მას შინა ანკოფისას, მუნ მივიდა მურჯან ერუ. და დაუწყო ბრძოლაჲ მეფეთა-მათ: მაშინ ჭრქუა არჩილ მიჭრს, მძსა თეს-სა. „მაწვედილ ²⁾ არს ცისე-ქალაქი ესე შემუხრვად. უკეთუ შეკვიპერნეს კელად, გამოიკითხნეს უოკელნი სკანსურნი სამაღვინი, რომელნი-იგი დაფულენით ქვეყანას ჩვენსა, მონაგებნი მირიან ღვთივ განსრქენებულისანი, და კვალად ვასტანგ ღვთივ განმღებურბუღისანი, და უოკელთა შჯლთა მათთან, რომელთა გუშესეს ჩვენ, და იგიცა ითხოვოს კელთა-გან ჩვენთა რომელი დამალა ერავლე მეფე-მან, რომლისა აღწერილი ყოველი ვდევით ორთა-მათთან გვრგვნთა ზურმუხსტისა და იაგუნდისა მოწულისთა, რომელნი-იგი გამოიტანს მამა-მან ჩვენ-მან, დიდ-მან ვასტანგ მეფე-მან, ინდოეთით და ხინდეთით, დაფულენით იგი უჯარმოს, მასლობულად შირის ორთა-მათ კოშკთა უმცველოთა, და უოკელი-იგი აღწერხლ არს განსებას ჩემსა: და შენ წარისვენ ორნი-იგი გვრგვნილ მისვე ვასტანგისანი, ოქროსა და ანთრავისანი, ერთი მირიან მეფისა, და ერთი ვასტანგისა, რომელი მოუძღვნა სპარსთა მეფე-მან, უოკელსა თანა ოქროსა და ვეცხლსა, რომელი ადვიდა სატრთავსა სეთ ახსა, და მკვირცხლსა ორი ათასსა, შენ და მამა-მან ჩემ-მან დასდევით იგი ქუთათის და ცისე-გოჯის: სოლო მე გვრგვნილი-იგი ჩემსი, და გუჯარნი-იგი ტყავისანი ³⁾ მარტოდ დავსეს: და აწ უკეთუ მოგსწედეთ; განმი-იგი უფსურად დარჩეს უოკელივე ⁴⁾. გამოხლავსა ბერძენთასა, მიებაჲ ეოს კეისარ-მან ნათესავისა ჩვენისა-თხს, და მოსცეს მეფობა და განდიცა-იგი: აწ უკვე არა ვიქმნეთ ჩვენ მიზეზ ოკრებისა ქართლისა და საბერძნეთისა, არამედ განვიდეთ და ვაწვენეთ ზღვით კერძოსა, ამას გვერდსა შინა. და თუ ენებთს ღმერთსა, ერთითა იოტოს ათასნი და ორითა ბუკრი:“

და მივიდეს წინაშე სატანა-მის უოკლად წმიდის ღვთის-მშობლისასა, შევრდომით, და იტყოდას. „განვალთ სასოებთა მისა შენისა, და ღვთისა ჩვენისათა, რომელი იშვა შეს-გან. მისა შეწირე ოას ჩვენ-თხს, და თანა-მავალ მეუვენ ჩვენ წყალობა შენი:“ და იყო მათთანა სიმრავლე მცირედ ცამრეულისა მათისა, და ნათესავი ერის-თავთა, და მკაცრსთა, ათასნი ოდენ, სოლო სპათა-გან აფსაზთა ორი ათასნი, მებრძოლი: და ვიდრე განთეებადმდე მოავლინა უფალ-მან სარკინოზთა ზედა რისხვა, ერსა და ბანავსა, და ეტლებსა მისსა ზედა, რამეთუ ამათჲ ნათესავი იყო **146**

¹⁾ Omis par T, depuis სოლო მანვე, jusqu'à მეფეთა. deux lignes plus bas.

²⁾ T მწვედილ.

³⁾ Tous les M-ss ციკოპანი de plomb?

⁴⁾ Omis T.

დაბასკებული მდინარეს-მას-ზედა რომელს ჰქვიან აბაშა. სოლო უსები და ეტლები, მდინარის კი-
დეს რომელს ჰქვიან ცხენს-წყელი: და იქმნეს სსწყელნი ზე-გარდამო, ქუსილნი და ელვანი, და
სარშაკი ბეჭურისა, წჷმანი შარვალნი და სსტიკინი, და გვემანი-იგინი სსტიკითა სისხლისთა: განდლო
პირი ქვეყანა-მან და აღმოაცენს სიმრავლენი ფიფალთანი, და ზღვა იქმს ქვეყანა კმელი: სოლო
მს ¹⁾ დამესა ეყენს ანგელახი არხილს, რომელ-მან ჰქუჷ მს. „წარვედით და ეწვეწით აგა-
რინთა-მით. რამეთუ მოგვიელენია მათ-ზედა გვემანი ²⁾ სსტიკად მომხურელი, კცთა-გან მიპირ-
უტეუთამდე: და განსასჯუდო ³⁾ გუხმასთ ბანაკს შინა მათსა კმა ვაებისა და ტირილისა: სოლო
თქვენ მენე იევენით და განმღიერდით სსსოებითა ღვთისთა:“ და ვითარცა განთქედობდა, ასმა
ბანაკით მითით კმა ტირილისა და გოდევისა. მაშინ უგვე განვიდეს, სსსოებითა ღვთისთა, წეო-
ზად მთოდა. და ეწუწუნეს, და მოსტა უფალ-მან ძლევა მცირეთა ერთა ქრისტეანეთა, და მოსწედა
ხატლითა სარკინოზთა-გან ოც და თსოთმეტი ათ-ასი, და მსხვილითა სპი ათ-ასი: და იწედა
მირ მარსაკითა, ფერდსა. სოლო ქრისტეანეთა-გან მს დღეს შინა მოკლეს კაცი სამოცი, და
ხარკინოზთა ცხენი დეცა ვითარცა ჭალაკი, და ჩაყრიდის უოკელსა-მას ზღვად:

მაშინ იხილა ვინმე ჩვენსება აგარინ-მან, რომელს ეტეოდა, რეცა მოციქული მათი. „მო-
უწეშია ღმერთსა ძლევაჲ ჩვენად ვიდრე აღსრულებამდე ათთა მეფეთა, ვითარცა ჰქუჷ აბრაამს
და აგარს ღმერთ-მან. არამედ ეგვეკისითა ღვთისთა, და კაცთა ღვთის-მსხსერთა ეკრძალბოდო,
ვითარცა-იგი გამცენ ეურანსა შინა ჩემსა:“ მსწათელ აღიყარეს და უგუნ-იქცეს კვალსავე თუხს,
და ⁴⁾ აღვლეს ცის-გორვი, და დიბანაკეს წყალთა-მთ-ზედა ⁵⁾ ორთა, მსკეფესს ⁶⁾ ერთსა, და
გარდამოკად წყალი წვიმის ფიცხელი, და აღდგეს ⁷⁾ მდინარენი სსსტიკად, და მიძართა უმცროს-
მან წყალ-მან მან სხასა აბაშისას; და წარიღო მათ-გან მკვირცხელი ოც და სპი ათ-ასი, და მი-
ძართა უფროს-მან წყალ-მან მან მედართა რომელთა-იგი ბანაკი იყო უჭალაკეს, რომელნი-იგი
მიივლტოდეს ადგილთა რომელთამე ⁸⁾, და რომელნიმე სეთა ზედა განკლებოდეს. და წარიღო
ცხენი ოც და ათ-სოთ-მეტი ათ-ასი: და მიერთან სსხელ-ლევა ორთა-მათ მდინარეთა, ერთსა ცხე-
ნის-წყელი, და ერთსა აბაშა: და ვითარცა იხილბ კე უოკელი მურყან-ურგუ-მან, მოწკნელი მისა
ზედა, ფრიად აბრალა თუხსა განმზრახითა მისსა, იწროსა და მალღარსა ამას ქვეყანასა მოსლვიანსა.

¹⁾ Au lieu de ce qui précède, depuis ¹სსსტიკი, on lit dans les M-ss: სარკინოზთა-გან და გვემანი იგინი სსტიკითა სის-
ხლისთა, და ეყენს დამესას.

²⁾ T სსსტიკი.

³⁾ M-ss ოც და განსჯუდო.

⁴⁾ T აჯ. ვითარცა.

⁵⁾ T შინა.

⁶⁾ Tous les M-its portent მეფეებსა.

⁷⁾ T ღვთისა.

⁸⁾ Manque à T.

თუნ, და აღიძრა და დაიბნაჲ პიტოტას, ზღვს შირს, ქალაქს რომელსა ჰქვიან ცხუმინ ¹⁾: აღიყრა მუნიტოცა, და შეკვლეს მუნ გზაჲ გურიის, და გასვლეს სპერი, და სიმრავლისა-გან არა შეწყნირლ იყო დაკლება: სოლო უწინვე დასჭერეს კუდები ცხუნთა მათთა, რამეთუ თიგისა-გან ვერ ითრუყდანი:

და ჩაიარა უღმერთო-მან მერვანაურუ ზღვს შირი და გამოისვინა ცისენი და ქალაქნი ზღვს ზირისანი, და ოკერ ყოა ეოკელი ქვეყანა ზღვს შირისა, ვიდრემდის მიწია ქალაქსა-მას რომელ არს ვოსტანტინეპოლი, და დაიბანაკეს, რომელსა სალგიდონ ჰქვიან: რამეთუ არს მუნ ზღვა იწროდ წარმდინარე, და არა აჭეს ტანი სიფართისა: ამის-თვს განიზრანს უგუნურ-მან და უგონებო-მან ურუ-მან რათა ქვათა აღავსოს ზღვა და სხვალ უოს, რათა იყრისთ განიყვანოს კერი თვისი ზღვასა ზედა, და ესრეთ გამოიღოს ქალაქი ვოსტანტინეპოლი: არამედ ღმერთ-მან ცუდ ეო განიზრანსა მისი. ეწია რისხვა ღმერთისა. რამეთუ დაიწვა მუწუსრი მრთელი, და განთიად იპოვა მკედარი, მოძაგებულად და დაეწიეპული ეოკელთს მიერ: და ვითარცა იხილეს ესე სხვათა მისთა, განიბივივნეს, და ლტოლვილნი წარვიდეს ქვეყანად თესად: ²⁾

სოლო იქმნა მას უამსა განრეწნილ ქვეყანა ქართლისა, სომხითისა და რანისა. რამეთუ არღარა იპოვებოდა არცა ნაშენები, არცა საჭმელი კაცთა და შირ-უტყუმთა, ეოკულადკე. და წარვილინეს მოციქული წინაშე კეისრისა ³⁾ მიჭრ და არხილ, და ერის-თავ-მან აფსაზეთისა-მან, და აუწეს ესე ეოკელი რაცა იქმნა დგოისა მიერ, კელთა მათითა: მამინ კეისარ-მან წარმოცა ორი გურგუნი, და გუყარი მიჭრსა და არხილს, და მოსწერა მათ-თანს ესრეთ, ვითარმედ „თქვენი ეოა მეფობაჲ, სიძვე და სიბრძნე ქართლსა შინა. აწ, დაღაცათუ იდეკებით ჩვენთანსა, მსახურებისა-თვს ვერისა, არამედ მოქცევასა ჩვენსა, ვითარცა აღმითქვა ჩვენი ღმერთ-მან, ჩვენ-თანსაკე აღიღნოდ. **147** სოლო თქუნი დაადგურით სიმაგრეთა შინა თქუნი, ვიდრემდის წარვიდეს წელიწადნი მათნი სამასნი. რამეთუ ორ ას და მეგრასკას წელსა განუკლთოს ⁴⁾ მეფობაჲ მათი, და განსრულებასა მესამასისა წელიწადისა, მოკეს მალი მეფობასა ჩვენსა, და შეკუმსნეთ აგარისნი, და ეოკელნი მათნი ამაღლებულნი, დამდაბლდენ, და ჩვენ-თანს მადიდებულნი ⁵⁾ ამაღლდენ:“

და მოწერა ლეონსა ⁶⁾ ესრეთ სასჯელ რამეთუ „ეოკულადკე საზღურთანა ქართლისთა ჩვენ-გან ქმნილ არს ენებაჲ და შეფეთა მათთა-გან ჩვენად მომართ რეებაჲ, და თანა-დადგრობა ⁷⁾. სოლო აწ მესამე მსახურება და რეება დადკეს ჩვენი-თანს, ხუდარსა ამას სამეფოსა, რამეთუ პირველად ნა-

¹⁾ Addit. T, depuis *გორაკი*, აღიღა; le M-it porte ცხუ.

²⁾ Tout ce § est une addition du M-it T.

³⁾ T ბერძენთა მეფისა.

⁴⁾ Tous les M-its portent cette leçon, mais à la rigueur il faut du moins *ანკლთოს*.

⁵⁾ T მადიდენ.

⁶⁾ T porte *ლეონსა*, le - étant effacé; mes autres M-ss ont aussi le génitif; cela prouve l'origine commune des diverses copies.

⁷⁾ T დადგრობა.

თელი-მიადღეს კვლას ქუჭრე ჩუჭნისა. და კვალად შემუხრვის-გან დაარსისეს დიდი-იგი ქალკი შინატისი, და შორის ჩუჭნისა და შორის სპარსთა ევეს მშვილობა: რამეთუ იგივე დიდი ¹⁾ კასტანგ გურგანლან ²⁾ შუა-მდგომელ იქმნა, და კრძლითა თუხითა უკ-მოუღო სამეფოსა ამის შადესტინე და ორი სწილი ვაჭირეთისა: და აწ თუმცა დიქრისა არა მსკათ-იერ დაებრკოლას ბორატ-ივე მტერი, შემომცასრულ იყო ვიდრე კოსტანტინუპოლადმდე. რამეთუ ³⁾ შჯღთა შორის ნებროთისთა წარმინებულ ეუნს დიერთ-მან ეტენი ⁴⁾: რამეთუ არამ მოაკდდეს სათესვისს მაცაისს ზრძენი გუღის-ხმის-მოყოფელი და მბრძოლი, ვითარცა ესე მოგვიტისრობს⁵⁾ ჩუჭნ ალქერილი გუჯღრი, რომელსა შინა აღწერილ არიან მეფენი და წარმისკუღლისი ტომებით და ხოფელებით მათით: სოლო შენდა მბრძანებუეს ერისთავობა აფსხუეთის, შენ და შჯღთა შენდა, და მოსავალთა სხლისს შენისათა ⁶⁾ მიუკუნისაძღა: არამედ კეთილად პატიობდი მეფეთა და ერთ-მავთ. ქართლისათა, და მიერთ-გან სულარამცა კულტეფიება ვსებად მათდა, და სხლქართა მათთა ეგრისთა, ვიდრეღის იუენენ მანდა, ასუ განვადენს მანდეთ:

მამინ მეფე მიჭრ ⁷⁾ დამიბდა წულუღებისა-მის-გან მოსიკუდიდ, და რქუა მასს თუხსა არსილს ესრეთ, რამეთუ „მე ესე-რა წარვალ, მძო ჩემო, მამათა ჩვენთა თანს, არამედ წარმიც და დამდალ სოფლავს-მას მამათა ჩუჭნთა თანს: სოლო ⁸⁾ შენ გაუწყო აღგილი საჯანმერთა-მათ ჩუჭნთა ნაბადეთა, თუ სადა არს. რამეთუ ⁹⁾ არა მივის ჩუჭნ შჯღი წული მეჯღრამედ, არამედ მისსენ შეიჭნი ქალნი, და აწ შენ სარ მეჯღრი სხლისს-გან მეფობის ჩუჭნისა, მირიან მეფისა. და შენ თუთ უწიე ვითარმედ ქალი შჯღი ჩუჭნ არამ მივსტით ერის-თავთა ჩვენთა ცოლად: ანუ მივსტით მეფესა, ასუ მოვიწყვიდის სპარსეთით ნათესავი მეფეთა, ვითარცა ფეროზ, რომელსა მისცა მირიან მეფე-მან ასული თუხი ცოლად: ჩუჭნ შემცირებულ ვართ, რამეთუ შენ სარ უცოლო, და მე ვარ უქმო. და აწ რად-გან მოიყვანიან მამათა ჩუჭნთა ცოლნი ¹⁰⁾ ასულნი ერის-თავთა ჩვენთანი, და მისციან ასულნი თუხნი მათ, და ქუჭნანნიცა ქართლისა მისციან მათ, და შენცა მიეც მათ ასულნი ჩემნი. და განუეუ ¹¹⁾ მათ ქუჭნანსა ქართლისანა. ნსუკარი შენ, და ნსუკარი მათ: სოლო მანუხუცესოდ რომელ მუჭენდა მე ყოველივე ¹²⁾ მომიცემთა შენდა, და გაქუენდეს სხუხუცესოდ ეგრისი,

¹⁾ Omis, T.

²⁾ T ჰუუ.

³⁾ T ა.

⁴⁾ M-ss გენი. შოლოდ აღიღან დმერთ-მან.

⁵⁾ T შოპე, შენთა.

⁶⁾ T სოლო შქმ.

⁷⁾ Omis T.

⁸⁾ T ა.

⁹⁾ T ა.

¹⁰⁾ T ა. ლ. Depuis ჩუჭნ. T porte seulement შოცხ.

¹¹⁾ Omis T, ce mot et le précédent.

საკანთი, თავკერი ¹⁾), არგვეთი და გურია. ხოლო კლარჯეთი და შუა-მთიულეთი მიეცა სულთა ზემოთ, რათა მუნ შინა იქნენ ეპისკოპოსთა ბოროტთა. და რამეთუ მამაცა ჩვენი მოკვდა შოთოსა ამას შინა, რომელი დამარსულ არს ეგრისსა შინა ²⁾ და ვერ წარგვეთი იგი მცხეთას, წარსვენ ძვალნი მისნი და დაჭულენ საეღარსა ქუთათისსა, რათა იგონ იგი საწამებულად სამკვდროს ჩვენისა, და შენ დადაგერ აქა და დაემოფრებოდი ბერძენთა, ვიდრემდის განქარდეს ბნელი ესე:“ და შემდგომად ამისსა ³⁾ მოკვდა მეფე მიქრ, და წარმოასტეს მცხეთას, და დაფლეს ზემოთს კვდელთა შინა, შესავალსა კარისსა. და დაჯდა მისწილ მეფედ მამა მისივე არჩილ:

მდ. მეორემოცადმეოთხე მეფე, არჩილ, მე სტეფანოს მეფისა და მამა მეფისა მირისა, სოსროიანი: ⁴⁾

მამის ამან მეფემან ⁵⁾ არჩილ მოუწოდა ყოველთა ⁶⁾ ერის-თავთა ქართლისათა, და მისცნა მის-წულნი მისნი. ერთი მისცა მამის მის-წულის შვლსა ⁷⁾ გუარამ კურატპალატისსა, რომელსა ჭქონდა კლარჯეთი და ჯავახეთი. და მეორე მისცა ჰატისსა, ნათესავსა ფეროზისსა, რომელი მთავრობდა თრიალეთს, ტაშირს და ახოცს. მესამე მისცა ნურსეს ნურსიანსა, რომელი იყო წარსინებული ვასტანგ მეფისა. მეოთხე მისცა ადარნასეს ადარნასიანსა, და ორთა ამთა განრეფა ზენახოველი, რომელ არს ქართლი. მეხუთე მისცა ვარზმანს, და მისცა კოტაისით-გან ქურდის-გველმდე: იყო ესე ვარზმან ⁸⁾ ნათესავი ხვარსთა ერის-თვისა ბარდაველისა, რომელი იყო დედის მამა ვასტანგ მეფისა ⁹⁾. მეექვსე მისცა ჯუანშერს ჯუანშერიანსა, რომელი იგი იყო ნათესავი მირან მეფისა, შვლთა-გან რეის ქეთასა. და მისცა კუპარი და სურკი, და ყოველი მთიულეთი, მანგლისის გევი და ტფილისი: ხოლო ნაწილი არჩილისი იყო განზობებით გამოხაყოფი ყოველთა ამთა გეოვანს: და ვითარ იხილეს რამეთუ ჯუანშერს უმეტესი ნაწილი მისცა, დაუმომდათ მდირედ რამე სსკათა-მთა, და განსტყვეს მთავარნი ესე ცოლებითურთ თვს-თვსად ადგილად: ხოლო არ-

¹⁾ T თავკერი.

²⁾ Omis par T, depuis დამარსულ.

³⁾ Trois mots omis, T.

⁴⁾ Cette rubrique manque à T, ce qui n'empêche pas que la suivante ne ne soit le 45e roi: en sorte que le 44e roi est omis.

⁵⁾ T, ხოლო არჩილ. . .

⁶⁾ Omis, T.

⁷⁾ R მამა შვლსა.

⁸⁾ T porte deux fois ვარზმან.

⁹⁾ Mon M-it დედის მამა-გი ვასტანგისა, შვლთა-გან მეთი მისისა.

ჩილ მოაწოდა ღვინს და ჰქრება ესრეთ. „გუროხუელ იყავნ შენ უფლისა მიერ, რამეთუ კეთილად იღუაწუ სტუმრობად ჩუქნი, და დამიგვენ ჩუქნი ადგილთა შინა შენთა ¹⁾ მშვიდობით: გარნა აწ უწუი ესე, შენებად ადგილთა ²⁾ ჩვენთა გლიხურით-გან აღმართ. წარგად და დავექმნები ცისე-
 149 გოჯს და ქუთათის. და აწ თოსოვე თავისა შენისა-თჳს რად გნუბავს ჩემ-გან, ნაცვლად კეთილისა მსახურებისა შენისა:“ სოლო ლეონ ჰქრება. „მოძრა მე კვიხარ-მან ქუქნიასად ესე მკვიდრობით, კეთილად, სიმკნითა თქუქნითა: სოლო ამიერით-გან არს ესე მამულობით სამკვდრებელ ჩქმდა გლიხურით-გან ვიდრე მდინარედმდე დიდად საზარეთად, სადა დასწყდების წუერი კაკასისა. ამის: შეირთე მეცა მოსათა შენთა თანა, რომელნი-ესე დღეს ღირს მევენ შეილად და მძად შენდა: არა მინდა ნაწილი შენ-გან, არამედ ჩემიცა ესე შენდავე იუას უოკუდივე ³⁾:“ მამან მისცა ღვინს ცოლად მის-წული მისი გვარანდუსტ, და გვრგუნი-იგი რომელი ბუქმენთა მეუფესა წარმოეცა იერანისა-თჳს. და უკეს აღთქმად და ფიერი საშინელი, ვითარმედ არა იუას მტურობა შორის მათსა, არამედ ერედეს ღვინ არჩილს ყოველთა დღეთა მისთა:

წარმოვიდა არჩილ, და დაეკვდრა კერისს ვიდრე შორანდმდე. და განაგნა უოკუდნი ცისე-
 ღი და ქალაქნი, და აღაშენა სახლუაზნა ზუდა გურიისა და საბუქმსეთისსა ცისე: და წარგად ამით შინა წელიწადნი ათ რ-მეტნი, და იქო შენებად ქართლ-მან. სოლო ⁴⁾ განრუკნილ იყო სუფთა-
 ლად მცხეთა. გარდაიოვიდა არჩილ კერისით, და დაჯდა ნაცისარს კადრისასა ⁵⁾: მამან მოვიდა მისსა ერთი მთავარი ვინმე- რომელი იყო ნათესავისა-გან დავით წინასწარმეტყველისა, სახელით ადარნასე, მის-წული ადარნასე ბრძისა, რომლისავე მამად მისი მსახურებულ იყო ბერატონანთად-
 ვე, და ბერქმითა მიერ დადგინებულ იყო ერისთავად არეთა სომხითისათა, და ტყუეობასა-მან ერუ-
 სსასა შთასრულ იყო იგი შჯლთა თანა გუარამ გურატვალატისასა, კლარჯეთს, და მუნ დარწომილ იყო: სოლო ამან ადარნასე-მ ⁶⁾ ითსოვა არჩილისა-გან და ჰქრება. „უკეთუ ინებო და მეო მე ვითარცა მკვიდრი შენი, მომეცე მე ქუქნიასად:“ და მისცა შოლავერი და არტანი:

ამისსა მშვიდგომად მოვიდა არჩილ კასპოად, და უოკელთა ცამურელთა მისთა მიუბოძა გუ-
 სეთი, და აზნაურ უგნა ივინი, აღაშენა კველქისა სამორნა, და შეირთო ცოლი ასული გუარამ გურატვალატისა, რომელი იყო შჯლთა-გან ვასტანგ მეფისათ, ბერძნისა ცოლისა ნამობთა: და დაჯდა წუქეთს, და აღაშენა კასრი, და კვესა დავესტისასა აღაშენა ცისე: და ჰოენსა წუქეთს მთა-
 ვარნი რომელთა მიუბოძა ვასტანგ მეფესა წუქეთი, და იყო მამან რომელუ ერისთავობდადეთით

¹⁾ T ჩვენთა.

²⁾ T შუქსა შენებად ადგილთა ადგილთა ჩვენთა.

³⁾ Omis, T.

⁴⁾ M-ss რამეთუ.

⁵⁾ აქ ბერატონი მისცა ქართლს შინ, T.

⁶⁾ Trois mots omis, T.

და ხუნძთა ჴედა და უოკელთა წარმართთა მის მოსხათა, სასკელით აბუსესრო, და არა ინება მის-
გან წაღებად წუქეთა. და აღაშენა ცისე-ჭაღაჭი ერთი, ნუსხატის ¹⁾ ორთა წყალთა შუა. სოლო
ნუსხატელნი იყუნეს უწინარეს კაცნი წარმართნი, და მკვეცის ბუნებასანი, არამედ ურუს: მოესრა
სიმრავლე-იგი მათი და იძულებით მოხსათლნა არნილ იგინი:

სოლო განმდიერებულ იყუნეს სარკინოხსნი ქუჩქასასა რანისასა, და დაეპურათ გასირი და
სომსითი, და ბრძოდა მახლამა ბერძენთა: სოლო მძის-წუღნი ადარსასე ბრძისანი, რომელთა და- 150
სწუნეს მძის მძის თუაღნი, წარმოვიდეს ტაროხით შავისად, სმინი მძანი, და დაემკვიდრეს მუნ,
ბრძასებითა არნილისათა. რამეთუ უოკელი ჰირი კავკასიისა, რანით კერო, უმუჯდრო ქმნილ იყო.
სოლო ჰერეთი და კახეთი, ჴაღათა და ტყეთა-გან უკეთუ დარხოილ იყო, და დაემკვიდრეს სამ-
ნიე-იგი მძანი ვადრე გულგულადმდის:

მასვე უამისა ჰატანსნი ვინმე არა შეეშენეს გლარჳეთს სხუად, და წარვიდეს ნასკვარნი მით-
განსი, და შეიპურეს კლდე ერთი ტაოს, რომელსა ერქუა კალმასა. და აღაშენა ცისე: სოლო რო-
მელნი-იგი მოვიდეს კახეთს, არნილისა თანა, მისცა ერთსა მათგანს ცოლად ნათესავისა აბუსე-
სროსა-გან, რამეთუ დაქვრივებულ იყო იგი, და არა ეხუა ქმარი: და მოუბომა წუქეთი, ცისით და
კარითურო, და უამთა-მთ და ევადრეს სარკინოხსნი შემოსლვად ²⁾ ქართლად, ურუსა წარსლვით-
გან წელიწადსა ორმოცდაშუათსა ³⁾: აქა უამადმდე არა-არა შემოვიდოდა, არამედ მიიღებდეს
სარება ერთს-თავთა-გან:

სოლო არნილს ეხსნეს ქენი ორნი, ჳუანსურ და იოანე. ახულსი ოთსნი, გუარანდესტ, მ-
როამ, მირანდესტ და შუშან: ⁴⁾

წამებად წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა არნილისა, რომელი-ესე
იყო მეფე ქართლისა: ⁵⁾

და ვითარ გარდახდეს ამს შინა წელიწადნი ორ-მოც არნი, კვლად მოვიდა ჰიტუმ, ნათე-
ხავი მოჭმედი. შოაოსრნა და შეიქსნა უოკელი შენებული ქართლისა, და მიძართა შესლვად უ-

¹⁾ T ნუსხატის, et plus bas, ნუსხატელნი.

²⁾ T უმუჯდრო.

³⁾ T არს.

⁴⁾ N. du M-it T: ესე ამბობს წამება და მეფეთა ცხოვრება, და ნათესავს ქართლად მივიდეს, აღოსან-სოლომონ აღწერს. და ამბობს
ოანე დეკანოზის აღწერა: «Ce Martyre du roi Artchil, la vie des rois et la Conversion du Karthli par S' Nino
ont été écrits par Léontij Mroel (évêque de Rouis); maintenant c'est le décanoz Ioané qui écrit; cf. p. 135
la note du copiste Sombat.

⁵⁾ M-ss aj. ხანისიანი.

სეთად, რათამც მოაოსნ და ყოვლითურთ უმკვიდრო ჰყო: და იყო შიში დიდი მეფეთა და მოაკრთა, და ყოვლისა ერისა, და არა შემდებულ იუწეს წინა-აღდგომად, რამეთუ რამეთუ განკრუწნა ქვეყნსა ესე ერესა, დადაცთუ გარდავლნა ჟამნი მრავალნი მშვიდობით, არამედ არდა-რავე მოგებულ იყო კვალსავე თვისსა:

მაშინ წმიდა-მან არჩილ განისრასა გონებას თვისსა, სიმკნითა გულისა მისისათა, რათა მივიდეს და ნასოს, და იოსოვოს მის-გან მშვიდობაჲ ქრისტესისა ¹⁾ და დაცვა შეურყევლად კეკლესითა, და არა დაპატიებამ დატკეპისა-თვს სჯულისა: მინდობითა ღვთისათა, აღირჩია თავისა თვისისა და სულისა დადებამ ხასხრად ქრისტესათა, და აღდგა და მივიდა ტიშუის თასა, რომელსა ეწოდა ასიმ: მაშინ ვითარცა წინა მისლუა მისი, მიეგება წინა, სისარულითა, და მოიკითხა დიდთა დიდებითა, და დაეკეს დღე-იგი ერთობით, და აქო სიკეთე მისი, და შეიკვარდა სისარულე ასაკისა მისისა, და უმეტესად შეწიერებამ ზირისა მისისა: და შემდგომად იგირედითა დღეთა იწყო სიტყვად ლიტითა, და აღუთქმიდა სიტთა დიდთა ²⁾, და აწვეკდა დატკეპებას

151 ქრისტეს სჯულისასა, და მიტკეპასა სარკინოზად: სოლო წმიდა-მან არჩილ ყოვლადვე არა თავს-იღვა სიციბილი მისი, და მტკიცითა გონებითა მიუგო, და ჭრქუა ესრეთ. „ისუ თუაჲნი. თუმიტა სიტყვითა შეინთა ვისმინე, ანუიგა დაუტკეპე ქრისტე ღმერთი ცხოველი, რომელი-იგი არს ღმერთი ჰუმარტი, რომელ-მან სისისა-თვს ჩვენისა კორციითა სიკუდილი თავს-იღვა ³⁾, და უტეთუ ვისმინო შენი, უწყოდე რომელ მოაკეუდე სიკუდილითა, რომელითა ვიტანჯებოდე საუკუნოდ: განსა უტეთუ შენ მომკლა, აღვლვე ვითარცა ღმერთი ჩემი, და მის-თანცა ვიდიდო:“

ესმარამა ესე უსჯულთა-მას, და იბილა სიმტკიცე მისი უმტკველი, და უტვირდა თვინად და უბრძანა შეპრობამა მისი, და შეუენებამ საპრობილესა, რათა ღონის-მიებითა მიაქციოს იგი. რამეთუ არა სინდა სიკუდილი მისი, სიშვენისრისა-თვს სატისა მისისა და სიმაღლისა-თვს ასაკისა ⁴⁾: და ვითარ შეიკვანეს საპრობილესა, აკურთსივედა ღმერთსა და იოსოვად მისმიერსა შეწვენასა, რათა მოწყალებითა მისითა დირს ჰქოს ⁵⁾ მიმთსევეად, მკვდრ-ყოფად ნათელსა დაუსრულებულს ⁶⁾, ეოვლეთა თანა წმიდათა, რომელთა ღვთისა-თვს სიკუდილითა უწუდაებამ მოიკეს:

მაშინ უკუტ წარმოდგა წინაშე ასიმისა მთავარი ერთი გარდაბანელი, მიცემული სარკინოზად, რომლისა მამის მამა მოკვდა წანართა, და მკლკელი მისნი განსერისნეს მშვიდობით ჰმანსა არჩილისასა, აღარსაჲ მეფესა. ამის-თვს უკუტ შურ-იგო გარდაბანელ-მან და ჭრქუა ასიმს ესრეთ,

¹⁾ M-ss aj. თვისსა.

²⁾ Membre de phrase omis, T.

³⁾ T. თუმიტაჲნი უს თოვანთაჲნი ესე სიტყვაჲნი არა არსებობს იქ ან იქვე M-ss-ისა.

⁴⁾ მისისა, M-ss-ისაჲ სიტყვაჲნი არა არსებობს იქ ან იქვე M-ss-ისა.

⁵⁾ M-ss aj. თუა თუბი.

⁶⁾ T, trois mots omis.

რამეთუ „არა უჩუი თუ ვინ არს ესე არილი: ესე არს მე სტეფანოსონი, ნათესავი დიდისა მფეისა ვასტანგისი, რომელი იყო ნათესავისა-გან მარანისა, მისა ქასრესა: და ესე იყო მამისა თვისისა თანს, რა-ვაშს-იგი დაჰფლავიდას სავანისა ქართლისასა, და იგიცა იცის რომელ ჭირავლე მეფე-მან დაჰყა სავანისა თუხი. რამეთუ ერთგულად უჩვენებდა სავანისა ჭირავლისასა, და იგიცა იცის რომელ ქმნილ-კეთილადისა შენისა-თჳს, რამეთუ ფრთად ქმნილ-კეთილი სარი შეს: სოლო აჲ მთხრეს შენ-თჳს, რამეთუ შედნი სართ დიდთა მეფეთა სავანისათა. არამედ აჲ უფროსად განსიდას ვინაშე ჩემსა, უკეთო მისინა ჩემი, და იყოს სამეფო შენი შენდავე, და სავანისა მამათა შენ-თანსი მივანისე შენვე: ზარკულად მიჩვენეს სავანისა მეფეთა ბერძენთანი, და მოიქცე სჯულსა ჩემსა ზედა, იქმეს სარკინოზ, და სხასადარ გეო შენ ქმნილასა სავანისა ქართლისასა, და მეფე და უფად ერსავე შენსა ზედა:“ მშინ მიუგო წმიდა-მან არილი და ჭრქუა ესრეთ. „უწყოდე მტკიცედ, რამეთუ მცირე ვიყავ ჰასაკითა, ოდეს-იგი განვლა ქვეყანას ესე ჭირავლე მეფე-მან: სოლო 152 მამა-მან ჩემ-მან და მამა-მან ჩემ-მან დასხნეს ვიგადისი სავანისა მონი ციქესა-მას სავანისა-იგი შეიქცა ყრუად ამირა. და აჲ აქმეს იგი ბერძენთანი: სოლო მე არა დაუტყო უფალი ღმერთი ჩემი, და არცე განვივილო წარუგალი-იგი დიდებად მსწრადელ წარმავადისა-ამის-თჳს.“ მიუგო და ჭრქუა ასიმ. „შენ უეჭუდ იყო დაცემისა-მას აფსაზეთს შინა სარკინოზთას:“ ჭრქუა წმიდა-მან არილი. „გი ვი- 151 ყავ მამის, რა-ვაშს დასხნა იგინი ღმერთ-მან:“ ჭრქუა ასიმ. „რომელ-მან ღმერთ-მან დასხნა სარკინოზნი:“ მიუგო არილი და ჭრქუა. „ღმერთ-მან ცხოველ-მან, რომელი არს შემოქმედი ცათა 1) და ქმნილასა, და რომელი-იგი მოვიდა ზე-ცითი ქმნილასა, სხისისა-თჳს ნათესავისა ცათისა, და სიქმედიითა თვისითა აღგუადისინა, და უეჭუადეგება მოგვანისა: მან უეჭუდ დასხნა და დამდბლსა იგინი:“ მამის ჭრქუა არილი მთავარ-მან მან ასიმ. „რომლისა უეჭუდ ღმერთი მო- 152 ეჭუდავი არს, და სასოებად ცხოველებისა მოეჭუდავისა მიმართ აქმეს, ჯერ არს მისიდა სიქმედილი:“ და უბრძანა თავისა მოკვეთითა აღბრუნებად წმიდისა არილისა, და არა ჰრდა სიქმედა მისსა, და არცა შეიკვიმა 2) დიდებისა-გან წარმინებულებისა მისისა: მამის განიქმნას ცარე მტარვალთა-მით წმიდად მოწამე არილი 3), და მოკვეთეს თავი მისი მსკელითა, თითქმის მირკანისასა, რომელ არს მარტი, ოცნა მის თვისსა 4), და შეკედრა სული თჳსი კელთა შინა დამადებულისათა: აღიწიან სიქმედილი-იგი უეჭუადეგებისა მოსტყუებულისა, და შეხვალა მცირედ ესე მეფობად საწუ- 153 თობისა სხასადარად საუკუნოდ, ღმრის იქმის განწყობილთა შორის წმიდათასა და ასოვანთა მოწა- 154 მეთოსა წარდგომად წინაშე ღმრისა, და მათ-თანს გვრჯუნსანი იხარებს წინაშე საწყობისა წმიდისა:

1) T ცხ.
 2) T ბერძენს.
 3) T omet depuis მტკიცედ.
 4) T onet deux mots.

სოლო ვითარცა აღესრულა წმიდა მოწაიე არჩილ, მოვიდეს ღამეს-მას გოდერძინის ტბედნი, და მათ თანა სხუნიათა აზნაურისნი იმეანსი, და მოიპარეს უკანა წმიდისა მოწამისა არჩილისი, წარმოიღეს და შეჭურეს დიდითა ზატვითა, და დამარეს სოტკორას, მის-მიერ აღსუნებულს ეკვლევისა: სოლო ცოლ-მან მის-მან მიუბოძა სოფლები მათ რომელთა მოიღეს უჭინა წმიდისა მოწამისა არჩილისი, კახეთს შინა, სამკვდრებულად მათა: სოლო წიგნი ესე წამებისა მისისა იზოგა ესრეთ, ხუდ-მტირედ აღწერილი, რომელ ემთა შვილიაბითა ვერისა-ებრ ვერავის აღწერა:

სოლო წიგნი ესე ქართუშლთა ცხოვრებას, ვიდრე ვასტანგისამდე, აღწერებოდა უამითი-ეჟამად. სოლო ვასტანგ მეფისით-გან ვიდრე აქამამდე, აღწერა ვუანსურ ჯუანშერთან-მან, მისწულის ქმარ-მან წმიდისა არჩილისა-მან, ნათესა-მან რვეისა-მან, მირინის ძისა-მან: და ამიერთ-გან შემდგომთა ნათესავთა აღწერონ ვითარცა იხილონ და წინა-მდებარე-მან ეჟამ-მან უწყებად მოსტყვს გარსებას მათსა, ღვთივ განბრძნობილსა:

153 მე. მეორემოცდამეხუთე მთავარნი ქართლისა, იოანე და ძმად მისი ვუანსურ, ძენი წმიდისა მოწამისა არჩილ მეფისანი, სოხროიანნი:

შემდგომად ამისსა რა-ეჟამ-იგი აღესრულა წმიდა მოწაიე არჩილ მეფე, დარჩნეს შვილი მისნი იოანე და ვუანსურ: წარვიდა იოანე ეგრისად, და წარიტანა თანა დედა და ორნი დანი თვისნი. სოლო ვუანსურ და ორნი დანი დაშოეს ქვეყანასა ქართლისასა და კახეთისასა: და უმრწე-სენი დაჲ მისი იყო სახითა შეენიერ. და მიესმა ქებაჲ მისი საზართა მეფესა, სეკანს. მოგზავნა მორციული ვუანსურისად ¹⁾ და ითხოვა ცოლად, რომელსა ერქვა სასელად შუშას ²⁾, და უქადა შეკლად სარგინოზთა ზედა: რა-ეჟამს მოიწია მორციული სეკანისა, მიუძენო ესე უოკელი ვუანსურ ³⁾ ძმას თვისსა იოანეს და დედას თვისსა. სოლო მათ არა იხებეს მიცემაჲ მისი, და უთხრეს ⁴⁾. „უკეთო უღონო იქმნეს ყოფად ჩვენი, უმჯობეს არს რათა შევიდეთ საბრძნეთად, და მივმართოთ ქრისტესკანეთა, ვიდრეღარა შეიგინოს შვილი ჩვენი:“ და შუშასაცა აგინა საზართა მუფუსა: შემდგომად სამის წლისა, მოგზავნა სეკან-მან სპასალარი თუზი ბდუჩანს, გამოვლო გზა ლეკეთისა და შემოვიდა კახეთად, და მოადგა ტისესა-მას რომელსა შინა იყურეს ვუან-

¹⁾ Omis, T.

²⁾ T და თხოვა შუშას ცოლად.

³⁾ T, trois mots omis.

⁴⁾ M-ss არაჲდ მაგისტრეს ესრეთ.

შერ და დაჲ მიხი შუშინ, და მცირედთა წარდღო ცისე-იგე ¹⁾, და ტვეკენ იგინი, და შემეხრა ქალაქი ტფილისისა, წარტყენსა ქართლი და უოველი ესე ქვეყანა: და ვითარცა წარმართთა გსახა დარბაღისხა ²⁾, დღეს ერთხა ჰრქუა მძახ თხსა შუშინ. „უმჯობეს არს სემ-თხს სიკუდილი, რათა ღირს მეოხ მე უფალ-მან ნაწილხა ³⁾ წმიდათა ⁴⁾ დღათა, ვიდრეღარა შვეიცინო წარმართთა მიერ.“ და ჰქონდა მას ბუჭელი, აღმოუგდო მას თვალი და მოწია იგი, რამეთუ იყო თვალხა-მას ქრისტე წამალი ხსიკუდილნი, და მუნ-თქვესვე მოკრუა: წარმოვიდა სვანისა ზღუხან, მოჭკარა ვუჟანშერ სვანსა ⁵⁾, და მიუთხრა სიკუდილი დისა მისისა შუშინსა: ხოლო ⁶⁾ განუწერა მეფე სვან, არა მოტანისა-თხს გკამისა შუშინსისა ⁷⁾, რომლისა წადიერ იყო სიღვად: მამინ შვიპერეს ზღუხან და მოაბეს ყელსა საბუელი, და განზიდავდ სცეს ართა ცხენოსანთა, იმიერ და ამიერ, და მოხწევიდეს თხვი მისი ბორცტად:

და ვითარ დაჰყო ჟუჟანშერ მუნ წელიწადი შვიდი, განსუტყვა, სიწიათა დიდითა და წარმოგზავნა ქვეყნად თხსად სვან-მან. ხოლო ამიერი-გან იწყო შემცირებულ მეფობა-მან დიდთა-მათ მეფეთა სვანროსნათა-მან. პირველად, უფლებუა ხარკისითა განდინდა, და მათ-გან მიეცა უოველი ესე ქვეყანა უმიითი-ყამად რბევასა და ოკრეხასა. შოკრედ, იქმსა სიმრავლე მოავართა ქვეყანასა ქართლისხა, და შეკრათ ბძოლა, და იქმსეს მტერ ურთიერთარს: და უკეთუ ვინმე გამოანდის რომელიმე ღირს იყო მეფედ შვილთა შორის ვანტანგისთა, იქმისა შემცირებულ ხარკინობათა-გან. რამეთუ დაიპერეს ქალაქი ტფილისი აგარიანთა, და შექმნეს ხასდად ხამოუფლად თხსად, და მიიღებდენ სარკეს ქრისტეანისა-ამის-გან, რომელსა ჰრქვიან ხარჯა. რამეთუ განსებითა 154 ღვთისათა, სიმრავლისა-გან ცოდეჟათა სვესთას, განდინდა ნათესავი აგარიანთა, და განსეფისა ქალაქება მამად უხჟულოსა, და მრავალი კრი შეუდგა მას: შემდგომად მისხა, გამოვიდეს ხარხინი და ჰონტომდე მოიწინსეს, და ყოველი კაზადუკია დაიპერეს ღვთავ: ⁸⁾

ხოლო ამან ჟუჟანშერ შვირთო ცოლი ნათესავი ბაგრატიონისთა ⁹⁾, ახელი დაწასახესი, ხსელით დატაკრი, და აბრალა დედა-მან მის-მან მოუქაჩებამ მისი ცოლად. არა-თურე კეთილად მეცნიერი იყო, ვითარმედ არან იგინი ნათესავნი ღვით წინასწარმეტყველისანი, რომელი-იგი კიარტყლად მამად ღვთისად იწოდა: და ვითარ ისილა მის ცოლი, შეუუარდა იგი, აკურთხა: და

¹⁾ T, deux mots omis.

²⁾ M-66 დარბაღისხა.

³⁾ Omis, T.

⁴⁾ T წმიდათა მან.

⁵⁾ Omis, T.

⁶⁾ T ავ.

⁷⁾ T სხს.

⁸⁾ Manque aux M-66 R, T, depuis და განუწერა.

⁹⁾ Mon M-it ბაგრატიონთა.

დალოცა. და ვითარ გარდაცა ამას შინა წელიწადნი მრავალნი, მოკვდა ამირა ავარიანი, რომელი ჰმსთავრობდა სომხისთ, ქართლსა, ჭერეთს, სასულით სვასროთ დღეს: ამას დაჟენს ტფილისი ქალაქი, მოთკრებული საზარათა-გან;

ხოლო რაჟამს მოუძღურდეს ბერძენნი, გადაცა მათ-გან ერის-თავი აფსასთა, სასულით ლეონ, მის-წელი ლეონ ერის-თავისა, რომლისად ¹⁾ მიეცა სამკვდროდ აფსასეთი: ესე მოკრულ ლეონ სასულით წელი იყო საზართა მეფისა, და ძალითა მათითა გადაცა ბერძენთა, დაიპყრა აფსასეთი და ეგრისი, ვიდრე ლისადმდე, და სასულით-იდეა მიეცა აფსასთა. რამეთუ მიტყუდებულ იყოს ითასი ერის-თავი, და დაბერებულ იყო ჟუანსურ: და შემდგომად ამისა ჟუანსურსა მიიტყუა: არამედ სიფოცსლესაჲ ჟუანსურისა ადარსაჲ ბატონიან-მის იცვალა ნასამალი კლარჯეთსა, შვეთისა, აჭარისა, ნიგაღისა, ზისფორისა, არტანისა და ქვემო-ტაოსა, და ცისეთა-გასა: რთაჲ იელი ჰქონდეს შულის შულო ვასტანგ მეფისათ: და შემდგომად მისა წარვიდა კლარჯეთად, და მუნ მოჰქუდა ²⁾ ადარსაჲ: რამეთუ მამა მისი ნერსე, ძე ვარაზ-ბაკურ ანთიპატრიკისა, და ამის ვარაზ-ბაკურის მამა, სასულით გურამ გურატალატა, ძე ჰირეკლისა სტეფანოსისა და მის დეიტ-ტრესი, ესენი გარდაცდებულ იყუნეს, და მძინი ამის ადარსასენის, სასულით ფილიპე, და სტეფანოსი, იგინიცა მოჰკვდარ იყუნეს. და შემდგომად სიკუდილისა ადარსასესა, გასაღდა უფალ-მის მეფობა: აშოტ გურატალატისა, რომელი იყო შვილი ადარსასესი და მის გურგენ ერის-თავისა:

151 მკ. თრემოცდამეექუქეს გურატალატი ქართლისა, აშოტ, ძე ადარსასენი ბატონი:

ხოლო ესე აშოტ გურატალატე მთავრობდა ქვეყნსა-მას შინა, და ხსლად მისა იყო ბარდავი და ტფილისი, და ჰქონდა მას ქვეყანა რომელ არს გარემოს მისსა: რამეთუ მთოვე უსითა შესრულ იყო მასდამს საბერძენთად, და შეიქცა მოუძღურებელი და ცაწმილებელი: მასინ ბერძენთა მიეფე-მის მოუბობა აშოტს გურატალატობა ³⁾, და მოუძღურებულ იყუნეს სარგინოზნი, და 155 განდიდა აშოტ გურატალატეი ხოლო ტფილისს არღა-რავინ დაწნა სარგინოზთაგანი, თვნიერ ალი შუაბის მისსა, და გრიგოლი მთავრად გასეთს:

და ესენეს მენი აშოტს, ადარსასე და ბატონ:

1) M-ss რომლისაჲს.

2) Immédiatement ici. le M-it T porte la rubrique: აშოტ გურატალატე, et cette phrase: შემდგომად სიკუდილისა ადარსასესა განდიდა უფალ-მის მეფობა აშოტ გურატალატესა: ხოლო ეწუდა ქართლს, სასულითა მისსა: suivit რამეთუ მთოვე უსითა au chapitre suivant ; i. e. «Achof coulatpalate (couropalate). Après la mort d'Adarnasé, le Seigneur glorifia la royauté d'Achof couropalate, qui fut maître de la Géorgie et de ses frontières. En effet. . . . Tout le reste marqué à T.

3) T გურატალატობა.

მის ჟამს, შერებს წელს, გამოილაშქრა აშოტ კურატპალატ-მან, და უშველა თვედასი, ახესხთა მეფე-მან, მე-მან შერისა ლეონისა-მან, რომელი-იგი სამე იყო აშოტ კურატპალატისა: მოკვდა გრიგოლ კასეთით, და გრიგოლს უშველეს მთიულთა და წანართა, და მიძრა-მან ტყვილი ხისა-მან: შეიბნეს ქსნისა. წყდა აშოტ და გრიგოლ: გაიქცეს გრიგოლი, მთავარი კასეთისა, და დაიპყრეს ქუჩუანს რომელი ჰქონდა ქართლისა-გან. და დაიპყრა აშოტ კურატპალატ-მან კლარჯეთით-გან ვადრე კსნადმე¹⁾:

და შემდგომად მისსა მიკვიდა სალილ, იზიდის ქე, აწბიით, დაიპყრა სომხითი, ქართლი, და ტერეთი²⁾. და იწუეს მიება აშოტ კურატპალატისა, და ვერ უძლო წინა-ადგომად მთდა აშოტ, და ივლტოდა მათ-გან: და წარემართა იგი რათა წარვიდეს საძერძუნეთად, და თანა-ჰქუეს მას დედა და ცოლი, და ორნი ძენი ახაკითა ჩიზლინი³⁾. უსუგესი, ადარნასე, და შედეგი⁴⁾ ბაერატ: ხალაო უმრწემესი ქე, ხსელით გურამ, არტანუჯის შინს დაებადა⁵⁾: და ერი თვის მცირედ ჰქუა თანა, მკვიდრნი მისნი, დედა-წულთურთ და შვილით მათით: და მოიწინეს მთასა ვაკასეთისსა, კადესა დიდისა-მის ტბისა ფარაკანისასა, დამაშვალსა სლავისაგან, და გარდაკდეს განსკვნებად კადესა-მას ტბისას: ჭამეს-რა ჰური მცირედ, მიერულათ, და მისინეთა ეწივნეს დიდნი ლაშქარნი ხარკისოზთანი: მაშინ შეეწია დმურთი აშოტ კურატპალატსა და გინსა-მას დაშარსა მისსა. მოხდა მღვვა მათ-ზედა, და მოხსნეს ხიმრავლინი ურიცხუნი: წარმოვიდეს მუნით⁶⁾, და მოიწივნეს კაკსა შავსეთისსა. ხალაო ვევი შავსეთისა უმსუბუღელი იყო ბჰმინ, გარე-შე მცირედთა სიაველითას: რამეთუ ჟამთა სწარხთა უფლებისასა აკურდა, ოდეს-იგი ერუ-მან ბაღდადეღ-მან შემუსრსა უოველინი ცისენი და მოვლოა შავსეთიდა, და დადოსი: ⁷⁾ და კვალად შემდგომად მისსა სრვა-მან სატლარბასა-მან მოაკურა შავსეთი, კლარჯეთი და მცირედდა და-შეთეს კაცნი ადგელ-ადგელ: ხალაო და მთა-მდილთა-მათ მკვიდრთა შავსეთისათა შეიწყნარეს იგი ხისარულთა და სიუარულითა, და დაეწყვიდრა მუნ, და მისცნა ღმერთ-მან განმარჯვება და აკელ-

¹⁾ C'est, je crois, une fausse orthographe du nom écrit plus haut par un j initial; c'est celle que Wakhoucht avait suivie dans sa Géographie, mais que j'ai corrigée d'après l'usage généralement suivi aujourd'hui.

Le M-it T აქ იქ: ხალაო აშოტ კურატპალატისა შავსეთისა და ხსელი მის იყო ხიმრავლი ტყვილი, და ქსნისა მის წინაინ რომელი კარგობისა მისსა. და მისნი ვანსლიორდა კლავსეთისა ადარნასე.

²⁾ Manque à T, depuis და შემდგომად.

³⁾ M-ss მისსა, au lieu de ce mot et du précédent.

⁴⁾ Omis, T.

⁵⁾ T, au lieu de ces trois mots: გურამი არტანუჯის. «Gourani n'était pas encore né.»

⁶⁾ Omis, T.

⁷⁾ Je rapporte ici une note de mon M-it, mise à la p. 162, par erreur.

ესი ეწინა წიგნი იყო, ქადეთისა ტყვილისა, ერსომობისა გურამისა, კლავსეთისა ხიმრავლისა, ქსნისა და ბჰმინისა (Ibid. 162) და ხალაო-დადოსი, შეივანისა მცირედისა ვანსლიორდა, მის დედისა. V. la Traduction.

მიწვა იგი შავეთოკლარჯეთს ზედა: და რომელნიმე სოფელნი მის ქვეყნისანი მოიყიდნს საფა-
 სოთი, და ზოგნი ოკერნი აღაშენს, და განამრავლნს სოფლები აშოტ გურატჳალატ-მან ქუქუანათა-
 მათ შინა: და განამტკიცნს ღმერთ-მან კელწითობა მისი, ნუბითა ბერქსითა მეფეოათა: სოლო
 156 ამან აშოტ გურატჳალატ-მან ზოგა კლარჯეთის ტუეთა შინა კლდეჲ ¹⁾ ერთი, რომელი ზირველ
 ვახტანგ გორგასალს ²⁾ ცისუდ აღუშენს, სსხელით არტანუჯი: აოკრებულ იყო ბ:დდადულისა-მის
 ყრუობით-გან. იგი განაასლა აშოტ, და აღაშენს ეგრეთვე ცისუდ, და წინა-ვერძო მისსა, ქვეშო,
 აღაშენს ქალაქი, და აღაშენს ცისუეს-მას შინა ეკკლესია წმიდათა მოციქულთა ჰეტრესი და
 ჰავლესი და შექმნს მას შინა საფლავი თუხი, და დაეპყვიდრა ცისუეს-მას შინა ცხოვრებად: და
 მეწმიე კუზლად ეუფლა ქვეყნათა ვიდრე კარადმეუ ბარდავისა ქალაქისა: და მრავალ-გისი მოსტა
 ღმერთ-მან აშოტ გურატჳალატს ძლევა და დიდი დიდებამ ბრძოლათა შინა:

და იყო ერთსა შინა უამის, გასვიდა აშოტ რათმიცა შეიყრიბა დაშქარი ბრძოლისა-თუხ
 სარკინოზთას, მოვიდა იგი ადგილს რომელსამე და განავლისს დაშქარისს მაწკვეკელსი. და ვიდრე
 არღა შეკრებულ იყო დაშქარი-იგი მისი მის-თანა, დაესსიეს მას სარკინოზნი უღნაურად, და
 აოტეს იგი: და წარმოემართა, და მოიწია კეკსა სიგალისსა, და იყო მესხდ ერისა, რათმიცა
 ვითა განამრავლა დაშქარი თუხი: და წარმოემართნეს მის წინაშე ივინი, რომელთა მან უბრძანს:
 ივინი მოვიდეს კლვად მისსა. მასინ ვიდრე მოწყენადრე მათდა კარად მისსა, არა უწყედა აშოტ
 წაკვდა მათი: და რა-უამის მოიწინეს ივინი კარად მისსა, მასინლა აგრძისა რამ-იგი ეგრევეებოდა
 მათ. და არა ჰეგა მას კრი თუხი, თუნიერ მცირედთას, რომელითა ვერ წინა-აღდუგებოდა მათ
 იგი ³⁾: ამის-თუხ შეივლტოდა აშოტ გურატჳალატი ეკკლესიად, და მოწელეს იგი მასვილითა ⁴⁾,
 საკურთსეველსა ზედა, და შეისვარა საკურთსეველი-იგი სისსლითა მისითა. რამეთუ დაკლეს იგი
 მუნ ვითარცა ცხოვარი, აღსვალს საკურთსეველისსა, და სისსლი-იგი მისი, რომელი მას
 შინა ⁵⁾ დათსეული, დღესცა სსჩინოდ სსსილველ არს: სოლო ესნა-რამ ეხე ამბავი ერსა მისსა,
 რომელსა-იგი იყუნეს დოლის-უნასს, ვითარმედ მოიკლა უფელი-იგი მათი აშოტ, კელითა ოროზ-
 მადროზის ძეთათა, წარვიდეს დოლის-უნით ⁶⁾, და დკენს უევეს მგველეთა-მას. უფლის თუხი-
 სათა, და ეწინეს მათ სავანეს ზედა ჭოროსისსა. მოხრნეს ივინი ბართტად, ვიდრემდის არა
 დაუშოთ არცა ერთი მათგანი: და წარმოიღეს აშოტ მკვლარი და დაფლეს მისსა-მას საფლავსა
 შინა, ცისუეს არტანუჯისსა, ეკკლესიასა წმიდათა მოციქულთა ჰეტრესა და ჰავლესსა: სოლო

¹⁾ T ტყე.
²⁾ M-ss აჭურისკლასი.
³⁾ და მასს შემტომედ მოვიდა სოლო, მისიის ჰე, რამათი, და დამერა სოლოთა, ქარადი და ქვეშით. ამას-თუხ შეუვლტოდა აშოტ კურტ-
 ჰალატ-ველსად. Transposition du M-IT; v. la Traduction.
⁴⁾ T ajoute, très mal-à-propos : ვარდასს, ეკლესიასა შინა.
⁵⁾ T aj. ici 3 mots.
⁶⁾ M. R, დოლის-უნით.

მოიგლა მეგრელთაგან ¹⁾ ესე აშოტ კურატპალატი, დასხამთოგანთა წელთა სტლდ ²⁾, ქორინი-
კონს: შეიოცაჲსტედ მოჭეულს შინა, მე, თთჳწს ინკარს გო: და დაუტკენა ხანი ძენი, უსუ-
ფესი ადრანსე, და შედეგი მიხი ბაგრატ. ესე ორნი თანაბჳევეს მას რაჳამს-იგი მოიწა შავშეთ-
კლარჳეთად. სოლო უმრწეულები, გურამ, არტანუჯის მოსლვასდა შინა დაებდა:

და შემდგომად აშოტის სიჭედილის ³⁾, რომელ გარეთ ქვეყანა ჭქონდათ ძეთა აშოტისთა,
ხოლო კვალად და ეუფლეს ხარკისონი ქართლს ⁴⁾, წარუღეს ხარკისონთა, რამეთუ იუწეს
იგინი უსრულ ჳხაკითა: სოლო რაჳამს სრულჳხაკ იქმნეს იგი, კვალად მოხდა ღმერთ-მან
მათვე ეოკელევი-იგი ნაქონები მამისა მათისა. რამეთუ იზრდეს ხამივე-იგი ძმანი, ძენი ამის **157**
აშოტ კურატპალატისანი ⁵⁾ ცისეს შინა არტანუჯისას, და იუწეს სარგის მიმდემელ სარკი-
ნოზთა ეოკელნივე კენი შავშო-კლარჳეთ-სივალისანი: ⁶⁾

რამეთუ ამრობდა ტფილისსა შინა აღი, შუაბის ძე, რომელი დადგინს სალილს: სოლო მას
ჳმას შინა შეითქნეს კარდაბახელი, და განახინეს ქორეფისკოპოზად დასე, ძე ითასე ქუბულის მი-
სა, და შემდგომად მისსა დასწეს ქორეფისკოპოზად სამოელ დონაური: და კვალად მეორედ მოვიდა
იგივე სალილს არაბი. შეეხნეს კარდაბახელი, გუაზს, და გააქციეს სალილ, და მოსწედა სიმრავლე
ფრიადი: და კვალად დაჳდა ამროდ ტფილისს სპაკ, ისმაელის ძე: სოლო სალილ მოვიდა მეს-
მედ, და მოკლეს ვაჳახეთს, და ძე მისი მოჭმედ მოვიდა ქართლს ⁷⁾: მოერთო მას ბაგრატ, ძე
აშოტ კურატპალატისა და მისცა მას ქართლი, და წარმართა ღმერთ-მან გელმეფობა მათი: ⁸⁾

მე. მეორემოცადმეყვიდე ⁹⁾ კურატპალატი, ბაგრატ, ძე აშოტ კურატპა-
ლატისა და ძმა ადრანსესნი და გურამისნი, ბაგრატანი:

სოლო ამან ბაგრატ და ძმთა მისთა დაიპურეს არტანუჯით გამოდმართ. მათი ნაქონები-
იგი მამულები მამისა მათისა და მორჩილობდეს სარკინოზთა: სოლო ვითარ მოვიდა მოჭმედ

¹⁾ Ce mot manque à T.

²⁾ T ჳყწს; R, სულ; v. la Traduction.

³⁾ T აჲ. შინას შინას.

⁴⁾ T აჲ. ici & mots.

⁵⁾ Il y a ici dans le M-it T, des transpositions de mots, qui n'affectent pas le sens.

⁶⁾ T: და ვითარ წარუდა სალილ, დაუტკენა მანად ილო, შუაბის ძე.

⁷⁾ Le M-it T met ici la phrase ci-dessus: ხოლო რაჳამს სრულჳხაკ იქმნეს იგინი ძენი აშოტისანი, მოხდა ღმერთ-მან ხოლო
(sic) არკინოზთა: ეოკელნივე მათი ნაქონები იგი შინას შინას, დასვეს ბაგრატ კურატპალატად, ხოლო...; cette rédaction est
très vicieuse.

⁸⁾ T აჲ. depuis და.

⁹⁾ le M-it T porte: კურატპალატი ვეჳე... 40e roi, tandis que, le chiffre de la dernière tribrique / p. 153, est
45e roi. Outre cela, ce M-it omet depuis და შინა... jusqu'a გურამისნი, inclusivement.

ქართლს და მიერთო მას ბაგრატ კურატპალატი, მასინ ¹⁾ გამოვიდა სხატე, ამირა ტვილევი, დაშქართო, და დადგა რეკს. სოლო მოჰმედ და ბაგრატ წარიღეს უფლის-ცისე, და მოვიღეს კანსინ გარდაბანელნი შველად სხატეხის: შეისნეს რეკს და აბრძოლეს, და იყო ბრძოლა ძლიერი ²⁾ მათ შორის: არცა იგინი გაიქცენეს და არცა იგინი, ვიდრემდის გაიყარნეს. და იყარა მოჰმედ და წარვიდა ³⁾ ბარდავს:

სოლო ამან ბაგრატ გაჩინა და განაწესა კათალიკოზი აფხაზეთს, ქრისტეს აქეთ, ჰლ ⁴⁾: სოლო აქა უამდდის გარდასრულ იუწეს წელნი მოჰმედის გამოჩინებითაცან რომელმან სჯულა სარკინოზთა დაუდგა, ორ ას ათცხრამეტნი:

მასინ მოვიდა ბუღა თურქი, მონა, ბაღდადით, რომელი გამოეგზავნა ამირ-მემდსა, სპითა დიდითა. შემუსრნა უოკელი სომხითი და ტუკე ჰქუენა უოკელნი მთავარნი მათნი: და მოვიდა მუხით, და მოადგა ქადაქსა ტვილისსა, რამეთუ არა მოაზილობდეს ⁵⁾. და მოკლა ამირა ტვილისისა სხატე, და შემუსრა ტვილისი, და დაწვა ცეცხლითა, და მოაოგრა უოკელნი არენი მისნი: მასინ გამოვიდა თევდოსი, მეფე აფხაზეთს, წინა-აღდგომად მისსა, და დადგა კვერცხობსა: სოლო ბუღა, ვითარცა ცნა, წარავლისა ზირაქ, სპასლარი თჳსი, და ბაგრატ ⁶⁾ კურატპალატი. და შეეხეს და გააქცივნეს აფხაზნი, და მასწულეს სიმრავლე ურიცხვი: და თევდოსი მეფე წარვიდა, მეოტი, უზასა დავლეთისა: კვალად უიწმ⁷⁾ მოქცეულთა დაუდგეს წინა გარდაბანელნი, ჟვარის-გვერდსა, და 158 აქეს დღად დაშქართა: სოლო ვითარცა ბუღა, აღიყარა მუხით და მოვიდა ტართალეთს, და დადგა მუნ შინა, აღიყვანეს შთიულთა-გან მძევალი ცარი სამ ასი ⁸⁾. და ლამოდა ⁹⁾ შესლვასა ოკსეთად. და შევიდა ცხაუოტამდის: სოლო აბულბაზ, სომეხთა ერის-თავ-მან, და გუარამ მამფალი-მ, აშოტის ძე-მან, მამან ბაგრატ კურატპალატის-მან ⁹⁾, მიუთსრეს მთეულთა, რათა არა შეეძვან: სოლო მათ განისარეს და განწირეს მძევალი მათნი: უშველა დმერთ-მან, რამეთუ მოვიდა თოკელი. დაუდგეს წინა და შეეხეს, და მოსცა დმერთ-მან ძლევა. და მოკრუდა სარკინოზთა-გან ურიცხვ, და ცხეს-მან მათ-მან მოიოკა იელი, დაიოკა ფრიადა. სოლო სიმრავლის-გან დაშქრისა, არა ჩნდა: რამეთუ იყო სიმრავლე მისი ვითარცა ოცი ათასნი:

1) Manque à T, depuis სოლო მან, jusqu'ici.

2) T, quatre mots omis.

3) T წარვიდა.

4) Ce § manque à R, T; v. la Traduction.

5) T აქ, ამირა სხატე მოკლა, შემუსრა.

6) T მე ბაგრატ კურატპალატის.

7) Addit. du M-it T, depuis დაუდგეს.

8) M-68 ლამოდა.

9) Tous les titres de Gouaram, dans le M-it T, se réduisent à უკოტის ჰე-მან, mots qui manquent dans les autres copies.

შეიქცა გარე და ღმრთის ბარდავს. და შეიპურა სურვის ვინმე ძე, რომელი გამოავრებულ
 იყო, და შეიქურსა გარდაბანი: განსლო კარი დარუბანდისა, და გამოიქუანსა სწავრნი, სახლი სამი
 ახი, და დასხნა იგინი შანქორს: და დარეილით ¹⁾ გამოიქუანსა ოცსნი, ვითარ სახლი სამი ათს
 ახი, და დასხნა დმნის, და ენება შესლვა ზაფხულის ოცსეთად: სოლო ამირ-მუჟელ-მან ვითარ
 ცნა ვითარმედ სწავრთა, ტომთა მისთა, ზრასავს, მოუკლნა ბუღას; რათა დაუტეტოს ქართლი
 მოჭმედს, სალილის ძეს: და წარვიდა ბუღა, და ამირობდა მოჭმედ ²⁾, სალილის ძე: და გარდაადგინა
 ამირ-მუჟელ-მან ³⁾ მან მოჭმედ ⁴⁾, და დაადგინა ისე, შიის ძე, ნათესავი მოჭმედისივე: და ქორ-
 ეპისკოპოზი იყო გაბრიელ დონაური, მშა სამოელ ქორეპისკოპოზისა: და წარვიდა ისე, და
 მოვიდა სსუა ამირა, რომელსა ერქვა სასულად აბრაჰამ: და გულად მოვიდა ამირად სალილის ძე
 მოჭმედ, და უფროს ნებირად დაიპურა ეოკელი ესე ქვეყნა, სომხითი, ქართლი და რანი: და
 წარვიდა სალილის ძე, და დადგა ამირად კაცი სხაკის ⁵⁾ მონათესავთაგანი, სასკლთი კაბლუც:
 სოლო გურამი, ძე-მან აშოტ გურატალატიცა-მან და მის-მან ბეგრატ გურატალატიცამან ⁶⁾, შეი-
 პურა კაბლუც და წარსცა საერსოთად. რამეთუ განდიდებულ იყო კაბლუც, და დამორჩილეს გარდა-
 ბანელნი: და ბრძოდა აშოტ, მამის მძის-წულსა მისსა, ძესა სუმბატ სომეხთა მეფისსა, მძას
 გურამისსა: სოლო გურამს დაეპურა ჭავჭავთი, თრიალეთი და ტაშირი, აბოცი და არტანი, და
 ჭბრძოდა სარკინოზთა. ზოგ-ჟერ სძლის გურამ, და ზოგ-ჟერ სარკინოზთა: სოლო გურამი გან-
 უუენა ქვეყანანი მშთა თვსითა, ადარსასეს და ბეგრატს, და აბოცი განუყო ცოლის მძას თვსსა,
 სომეხთა მეფეს: და შეიღგომაღ ამისა გარდაიგვალა ადარსასეს, მშა ამის გურამისსა და ძე აშოტ
 გურატალატიცა: გარდაიგვალა ბეგრატ გურატალატი, მშა ამის ადარსასესი, ქორთინიგონსა ეგ, და
 დაუტეტენა სამისი ძენი, და ვით, აშოტ და ადარსასე: გარდაიგვალა ესე ადარსასე, ქორთინიგონსა ედ: ¹⁵⁹
 გარდაიგვალა აშოტ, მშა ამის ადარსასესი და ძე ბეგრატ გურატალატიცა, ქორთინიგონსა რე: ⁷⁾

მს ჟამსა გამოვიდა აფსანთა მეფე, გიორგი აღწყველი, მშა ⁸⁾ თველოსესი და დემეტრესი,
 ძე ლეონისა, დაიპურა ქართლი და დაუტეტვა ერის-თავად ჩისას, ძე დემეტრესი ⁹⁾: და ვითარ გარდა-
 იგვალა გიორგი, აფსანთა მეფე, დარსა ძე დემეტრესი მცირე, რომელსა ერქვა ბეგრატ, რომელი

1) T დარბანდისთ.
 2) T ქუჟელ, ici et plus has, habituellement.
 3) ამირა მან.
 4) ქუჟელ.
 5) Ici, et plusieurs fois nos M-ss portent სე რი სეკ, სეკა სუ სეკა el წათხილ იმით ძე რი მ-შ. რა მ-
 6) T omet quatre mots.
 7) Manque à T, depuis და შეღგომაღ.
 8) L'épithète აწყველი s'explique par la dernière ligne de ce §: elle manque aux M-ss T, R, qui ajoutent
 le mot bien nécessaire, მს.
 9) Mon M-it aj. მეუბნება ესე ველ.

იცნობების ექსორია ქმნილობით. და ცოლ-მან გიორგი მეფისა-მან მოკლა ტინისე, ძე დემეტრესი, ერის-თავი ჩიხისა, და ეტრუა იგი იოანე, მთავარს შავლადანსა, და შთაგდეს ბაგრატ ზღვას: სოლო დემეტრის განაჩინა იგი, და მიიწია კოსტანტინეპოლად: და მოგვარა მეფე-მან იოანემ ესა თვისა ადარსასე ცოლი, ახული გუარამ, აშოატის ძისა: და მოგუდა იოანე, მეფე აფხაზთა, და მეუობდა მის-წილ ძე მისი ადარსასე: მაშინ ეპურა ¹⁾ ლიპარიტ ქვეყანანი თრიალეთისანი, აღაგო ცისე კლდე-კართა. და იპატრონა დავით, ძე ბაგრატ გურატაშვილისა ²⁾:

თოფოხი მეორე გარდაიგვალა ცოლ-შვილისად, და დაჯდა მეფედ გიორგი, რომელის ხაუფელისწულიად ჰქონდა აღწეფი. ამის-თვს ეწოდა მას გიორგი აღწეფელი: თოფოხი იბატონა ციცი და შეიდი წელი: ³⁾

მწ. მეორემეცდამეგრევე მეფე, გურატაშვილი დავით, ძე ბაგრატ გურატაშვილისა, ბაგრატონი: ⁴⁾

სოლო ამას დავით გურატაშვილს აღუდგა მტრად სახრა, ძე გუარამ მამფელისა. რომელი იყო მამის ძმა ამის დავითისი: სოლო ესე სახრა, ბიძის ⁵⁾ ძე ამას დავით გურატაშვილისა, და გურატენ იეწუნენ აფხაზთა კერამ. სოლო დავით და ლიპარიტ უშეკლდეს სომეხთა, და იბრძოდეს სომეხნი და აფხაზნი ქართლსა ზედა: მას ეამხა მონაზონ იქმნა გუარამ:

სოლო ამას დავით გურატაშვილს-მან აღაშენა ეკლესია სასულითა ⁶⁾: და ვითარ მოკუდა ესთა ქორეზისკოპოსი გაბრიელ დონაური, დაჯდა ქორეზისკოპოსად ფადალ არქეპისელი, კაცი ბრძენი, და საქმის მეციური:

მას ეამხა შინა მოციტეუა სახრ, ძე-მან გუარამ ⁷⁾ მამფელისა-მან, დავით გურატაშვილი, ძე ბაგრატისი, მამის მის-წული მისი ⁸⁾, და მოკლა იგი ქვს რა ⁹⁾. დაუტევა ძე სასულით ადარსასე, რომელი მეფე იქმნა შემდგომად მამისა თვისისა: სოლო გარდაიგვალა აშოატ, კეკელა, ძე ადარსასე,

¹⁾ T და შეპურა.

²⁾ Au lieu de ces trois mots, le M-it T porte: ბაგრატის ძე სოლო სახრა, ძე გუარამისა, და გურატენ... ; suivez plus bas: გურატენ აფხაზთა...

³⁾ Tout ce § manque, T, R.

⁴⁾ La rubrique manque à T.

⁵⁾ Le M-it R et le mien portent la fausse leçon ბიძის.

⁶⁾ Cette phrase manque, T; cf. p. 169.

⁷⁾ T გუარამისა-მან.

⁸⁾ Aj. par T, depuis le paragraphe. Tout ce qui suit est omis jusqu'à la fin de la seconde ligne du § suivant, et se retrouvera, avec de grandes variantes, dans une note de la p. 161, à la fin du 49e règne.

⁹⁾ La date manque à T.

ძის აშოტ დიდისა, ქორონიკონს ჰს; გარდაიგვალა ხუშბატ მამფალი, არტანუჯელი, მძა აშოტ-
 კეკელიძისა და ძე ადარნასხისი, ძისა აშოტ დიდისა, ქორონიკონის რთ: გარდაიგვალა ძე აძის ხუშ-
 ბატისა, დავით მამფალი, მონაზონ ქმნილი, ქორონიკონს რმე: გარდაიგვალა ხუშბატ ერის-
 თავთი ერის-თავი, ძე მის დავით მამფალ მონაზონისა, ქორონიკონს სს, და დაუტყვა ძენი ორნი,
 დავით და ბაგრატ: გარდაიგვალა ესე ბაგრატ, ძე ხუშბატისი, და მძა დავითისი, ქორონიკონს სს, 160
 მასვე წყლსა, რომელსა წყლსა მოკვდა მასა მისი ხუშბატ, და დაუტყვა ძენი ორნი, გურგენ და
 ხუშბატ: სოლო გურგენ დაუტყვა ძე ერთი, ხასელით დემეტრე. და ხუშბატ დაუტყვა ძე ერთი,
 ხასელით ბაგრატ: გარდაიგვალა გურგენ კურატპალატი, მძა ხუშბატ მამფალ-არტანუჯელისა, და
 ძე ადარნასხისი, ძისა აშოტ დიდისა, ქეს რთ: გარდაიგვალა აშოტ კუხი, რომელ-მან აღაშენა ტბეთი
 ხაეზისკობოსო, ძე მის გურგენ კურატპალატისა, ქორონიკონს რმს: გარდაიგვალა ადარნასე, ერის-
 თავთი ერის-თავი, ძე გურგენ კურატპალატისა, მძა აშოტ-კუხისა, ქორონიკონს რივ. და დაუტყვა
 ორნი ძენი, დავით, ერის-თავთი ერის-თავი, და გურგენ, ერის-თავთი ერის-თავი: გარდაიგვალა ესე
 გურგენ, ერის-თავთი ერის-თავი, მძა დავით ერის-თავთი ერის-თავისა, ქორონიკონს რმა: გარდა-
 იგვალა ბაგრატ მამფალ-არტანუჯელი, ძე ხუშბატ მამფალ-ანთვპატი, არტანუჯელისა, ძისა ადარ-
 ნასხისი, და მძა მამფალ დავით მონაზონ ქმნილისა, ქორონიკონს რკთ: გარდაიგვალა ადარნასე
 უოფელი, და მონაზონ ქმნილი ვახილი, ძე მის ბაგრატ მამფალ-არტანუჯელისა, ქორონიკონს
 რმე: გარდაიგვალა აშოტ, მძა ადარნასე მონაზონ ქმნილისა, და ძე ბაგრატ მამფალ-არტანუჯე-
 ლისა, ქორონიკონს რნი: გარდაიგვალა დავით, ერის-თავთი ერის-თავი, ძე ბაგრატ მამფალ-არტა-
 ნუჯელისა, და მძა ადარნასე უოფელ ბასილისა, ქორონიკონს რმს: გარდაიგვალა გურგენ ერის-
 თავი, მძა აძის დავით ერის-თავთი ერის-თავისა, ქორონიკონს რმე: გარდაიგვალა გურგენ, ძე მის
 გურგენ ერის-თავისა, ძისა ბაგრატ მამფალ-არტანუჯელისა, რმს:

სოლო ვიწყოთ ჩვენ ჰირველდეუ აშავი-ივი დავით კურატპალატისა, რომელი მოგვსა სსსნი-მ
 მძა მძისა წყლ-მან მის-მან, ძე-მან გუარამ მამფალისა-მან: აძის-თჳს 1) შეუგრძეს სსსნის მტრად
 ხომეისნი და ლიპარიტ, და ქაროშქლნი, და აშოტ, მძა დავითისი, და მათ-თანა ხარკინოსისი. და
 შეუძეს სსსნს და გაქციეს, და მიუხერეს დისენი: და წარვიდა სსსნი მყოფი კოსტანტინოლედ,
 წენაშე ბერსქისია მეფისა 2) და იყოფოდა მუნ მრავალ-ჳემ 3). და დასვეს ქაროშქლთა შეუგდ
 ადარნასე, ძე დავით კურატპალატისა:

1) T ხლო სსს.

2) T porte seulement: წარვიდა ხარკინოსი, et ajoute: და მიუგდა გურგენ, ძე აშოტისი, და დამძეს ოპაძის, ბუარდ მსსს
 აქტივობისა, tout ce qui suit étant omis; T continue: ხლო ბაგრატ, ძე დავითისი. . . . p. 161.

3) Ici il reste, dans le M-it T, les onglets de deux feuillets, qui ont été coupés; mais après huit feuil-
 lets entiers on en trouve trois qui semblent être de même papier et de la même main que le reste, où se

მთ. მეორემეოცდამეცხრე მეფე, ადარნასე, ქე დავით მეფე-გურატაღლატი-
სა, ბაგრატონი: 1)

161 სოლო ამან ადარნასე-მ მეფობას შინა მისს ადარნასე ბანა, კელითა კვირე ბანელისთა,
რომელი-იგი ქმნა პირველი ეპისკოპოსი ბანელი: სოლო მასეკე უამსა შესრულ იყო ბაგრატ, ქე
დემეტრე აფსაზთა მეფისა, საბერძნეთად, კოსტანტინეპოლედ, და მოსცა ბერძენთა მეფე-მან
ლაშქარი, და გამოგზავნა ზღვით, და ნავით შემოვიდა აფსაზეთად. და მოკლა ადარნასე, ქე იოანე-
სი, და დაიპყრა აფსაზეთი: სოლო ამან ბაგრატ მეფე-მან შეირთო ცოლი 2) ადარნასესი ცო-
ლად, ასული გუარამ მამფალისა 3). და გამოიყვანა ბაგრატ, აფსაზთა მეფე-მან, ნასრ, ცოლის
ძმა მისი, საბერძნეთით, და მისცა ლაშქარი: და მუნთ გარდამოვიდა ნასრი სამცხეს 4), და
შეიპყრნა სამნი ცისენი, ოძრეკე, ჯვარის-ცისე და ლომხანთა, გურამისეკე აღშენებული: და მუნცა
შეიკრიბნა სსუნანი ლაშქარნი ურიცხუნნი, და მოძართა ადარნასეს, ქართლისა მეფესა, ძესა დავით
გურატაღლაცისას: სოლო ადარნასე მეფე, ქე დავით მოკლულისა, განვიდა ბრძოლად მისს, და
მაჰეკა მის-თანა შეეწინა გურგენ გურატაღლატი, რომელი უწინარეს ამის ადარნასე მეფისა გუ-
რატაღლატი იყო, და შეიღინა მისისი, და მათ-თანა სომეხისი, და ჭეჭუნს ბრძოლად და ომი დიდ-
ლი მტკუნარსა ზედა. და შეეწია ღმერთი მღერეთა ამათ ადარნასეს კერძთა, და იძლიებენ ნასრი,
და აფსაზნი, და ბაყათარ, მთავარი ოვნი, და მეოტ იქმნეს, და შეიპყრეს ნასრ და მოკლეს კეკესა
შინა სამცხისასა, სოფელსა რომელსა ეწოდებინ ახპინსა, ქორთინიკოსს რწ, და არა დაუშოთ
შული, და აღიხორცა სახსენებელი მისი: გარდავიგვალა გუარამ მამფალი, მამა ნასრესი და ქე აშოტ
დიდისა, ქორთინიკოსს რწ: გარდავიგვალა აშოტ, ქე გუარამ მამფალისა, მისა აშოტ დიდისა, და
ძმა ნასრისი, ქორთინიკოსს ზთ: 5)

სოლო ოდეს ვერეთ არა მომეჭადრ იყო გურგენ გურატაღლატი, ქე ადარნასესი, მისა აშოტ
დიდისა, წარმოვიდა ესე გურგენ ტაოთ; კადმასით, მამულთი თავითი, ცსოვრებად შავშეთს და არ-
ტანს, და მისსა შეიდგომად შეიმტკერნეს ურთიერთარს, და შეკრბეს ლაშქარი ერთმანერთსა ზედა:
ერთ კერძო გურგენ გურატაღლატ-მან და ერთა მისთა, მეორე კერძოთა ადარნასე მეფე-მან და ბაგ-
რატ არტანუჯელ-მან: მოვიდეს ესეი კეკეს არტანისასა, სოფელსა მგლინანს. და ჭბრძოლეს ერთმან-

lisent les détails généalogiques dont j'ai parlé plus haut ; v. à la fin du 49e règne, dans le texte et dans
la Traduction.

1) La rubrique manque, T.
2) Ici s'intercale l'Addition signalée n. 3, p. 193.
3) T უფროსი.
4) T სოლო ნასრ შეიპყრნა. «
5) M-it T, même récit; depuis აღშენებული: მოვიდეს გურგენ-ბაგრატისე, ქე დავითის: უშეგულს ხოშენთა. შეიპყრს მტკუნარსა
ზედა. აღიხორცა აფსაზნი, ნასრ-და-ბაყათარ, მთავარნი ოვნი, და მეოტ-იქმნეს: და ერთმანეთს აიხრბნათ: სოლო-მამფალი . . . plus bas.

ერთს, და მეოც იქმნა გურგენ. წყლეს და შეიპურეს, და მოკუდა წყლულუღბისა-მისა-გან გურგენ კურანტპლატი, ქორთხიონისა რია, რომლისა სიკუდილი შემორცა აღვიწერას:

და ამისსა შემდგომად განმარტა ფადლა ქორეპისკოპოსი, და დაიმორჩილნა გარდნა-
ნელნი, და შემდგომად მისსა დაჟდა კვრივე ქორეპისკოპოსად, და დააბრძოლეს ქართლსა
აზნაურნი:

მას ეამსა გამოვიდა კოსტანტინე, აფსასთა მეფე, დაიპურა ქართლი, და დაემტერა სომეხთა მეფე, სუმბატ ტყსურაკლი, და გამოიღაშქრა სპითა დიდითა, და მოადგა უფლის-ცისესა. და მო- 162
იღეს ზაღას-კურტანი. აღმოაკეს შემო-კერძო, და წარიღეს ცისე კერეთა ¹⁾: ხოლო კვალად იმხანისსე სუმბატ და კოსტანტინე, და უკ-მოსცა უფლის-ცისე, და ეოკელი ქართლი:

ხოლო ამისა შემდგომად მოვიდა ამირა აკარინი, სახელითა აბულ-კასიმი, ძე აბუ-საჯისი, არაბელი, რომელი გამოკე ზაგნა ამირ-მუმდსა, სპითა დიდითა და ურიცხვითა, რომელთა არა იტყვედა ქქქქქსა: და მოვიდა ზირველად სომხითს, და მოსრა ეოკელი სომხითი, სიციქოთი, ვაქო-რი და ასფურაგანი: მამის სუმბატ, სომეხთა მეფე-მას, ვერ დაუდგნა ზარინსა-მის-გან და წარმო-ვიდა მუნითი მეოტებით, და მიმართა მათა აფსაზეთისათა, და მუნ იყოფოდა: და მოვიდა აბუ-საჯისი ძე ტფილისს, და მას ეამსა ამირა იყო ჟაფარ, ძე ალისი: მოვიდა და მოადგა უჯარმოს, და შიგან დგეს სამ ახი ოჯენ კაგნი, და ჭბრძოლეს მრავალთა დღეთა. და ვითარ იხილეს რომელ ვერ დაუდგმიდეს, ამის-თხს აღდგეს დამით და გარდაიხვეწნეს. რომელნიმე წარვიდეს, და რომელთამე ეწივისეს, და დაკოცნეს: ვითარცა ცნეს ბოჭორმელთა ცისოკისთა წარღებაა უჯარმოსა, დაადგეს ცისე და გარდამოიქვეწნეს: ხოლო რა-ყამს მოვიდეს მუნ, ჭბოკეს იგი უკაცური, და თქვეს. „რომელი ბაკი იყო, მას შინა ფიცსელად შეკვებნეს, და რომელი ცისე-ა, იგი უკაცურად დაუგდათ:“ აღიღეს ბოჭორმცა, და დაიჭირეს ცისედე, და უჯარმის ზღუდენი დაარღვივნეს:

ხოლო კვრივე ქორეპისკოპოს-მან ვითარ იხილა რომელ არა იყო ღონენი მიხი, ამის-თხს ²⁾ მიერდო ფიცითა, მივიდა და ნასა. და ჭკითსა მან. „ვიინ გაწვია აქა მოხელა:“ და უთხრა. „მაწვია დედა-მან ხეშ-მან და თქუა, არა ვატყვიანო გული ერთისა შექსიკვარსა ³⁾:“ და შეიყარდა სიციქოთისა მიხისა-თხს, და განუტყევა, გარსა ბოჭორმს თუთ დაიჭირა: შემდგომად ამისა შემოვიდა ქართლად, და მოაოკრა ქართლი. და ვიდრე-იგი შემოვიდოდა, მოარღვივნეს ზღუდენი უფლის-ცისისანნი, რომელ არა დაიმჯროს: შევიდა-მუნით სამცხეს, და მოაოკრა სამცხე და ჟავახეთი. და ⁴⁾ მოადგა ცისესა თმოგვისას: და ვითარ იხილა სიმეტრე მისი და სიმეტრიე, აღიყარა მუნით, და

¹⁾ T მითა, mot inconnu.
²⁾ Manque, T.
³⁾ Leçon de tous les M-ss; il faut au moins შემკვერასა.
⁴⁾ T სმოთუ.

მოვიდა ქველს, და მოადგა გარე: და უწყო ბრძოლად. სოლო იყო მუნაშვია ჭბუჭი ერთი, სხ-
 163 სელით გობროს. ებრძოდა შვინიო გამოდმართ, დღეთა ეოველთა, მოუქსთა მისთ თანს: და
 ვითარ წარიდეს ცისე-იგი, შეიპურეს წმიდაჲ გობროს და აწამეს. რომლისა წამება მისი აღწერ
 ვრცელად ¹⁾ წმიდა-მან მამა-მან ჩუჭნ-მან სტეფანე, მტკუვარ-მან ეპისკოპოს-მან:

²⁾ აღიყარა მუნით და წარვიდა დვინად ქალაქად. სოლო მუნ მოვიდეს, და უოსრეს ვი-
 თარმედ სუმბატ მეფე შევიდა ცისეს კაპოეტისას, და მსწრაფელ აღიყარა და მიძაროა ცისეს-მას
 რომელსა შინა იყო სუმბატ, მეფე სომეხთა, და ამცნო ლაშქარსა თჯსა, რათა ეოველი კაცი
 რომელი ჰოვონ ცოცხალი მოიყვანონ წინაშე მისსა: და მოვიდა, და მოადგა ცისეს კაპოეტის-
 სა, და ცისოვანთა დედა-წული რომელი ჰოვეს გარეცნით დაიპურეს ³⁾ კელთა: და ამის-თჯს გა-
 მოსცეს ცისე-იგი და შეიპურეს სუმბატ მეფე და წარიუქსნეს დვინს, ჩამოჭვიდეს ძელსა,
 და მოკუდა:

შემდგომად ამისსა, ვითარ გარდაცვეს წელნი რა-ოღენნიძე და მოკუნა ქართლი, მისინ
 უკმო გორგი ქორეპისკოპოს-მან კოსტანტინე, აფსაზთა მეფესა, და ჩავიდეს ტერეთად, და
 მოადგეს ცისეს გეენისას: აფსაზთა მეფე მოადგა სედა-კერძო, და კვირიკე-ქვემოთ: და ვითარ
 მისწურეს წარღებად, მამინ აღარსაჲ ჰატრივი მოვიდა, და ჰარასკევესა უჭარსა მიუჭურა სავის ჰი-
 რი, მოსცა აფსაზთა მეფეს არიში, გავსი, და კრეიკეს ორჯობი, და ესრეთ დაიხვენეს და
 შეიქცეს: მამინ მოვიდა კოსტანტინე, აფსაზთა მეფე, და ილოცა აღაკურდს, წმიდის გორგის
 წინაშე, და შემოსა სატი მისი ოქროთა: სოლო ლაშქარი მისი უფროსი წარავლინა ცასა გარე-
 სა, და ფრად ჰატე-სცა კვირიკე ქორეპისკოპოს-მან, და წარვიდა ქუჭყანად თჯსად: შემდგომად
 მტრედთა დღეთა გარდაიცვალა კოსტანტინე, აფსაზთა მეფე, და იშლებოდა ქუჭყანს აფსაზეთის
 უამ რა-ოღენნიძე: რამეთუ ესსისეს სენი ორნი კოსტანტინე მეფესა. ერთი უსუცესი, და მეორე, რო-
 მელი უჭა ცოდ-მან, უძრწემესი: უსუცესსა ერქუა გიორგი, და უძრწემესსა ბერატ: და იყო მათ
 შორის ბრძოლა ფიცელი, რომელი თჯთოჲულად ჰქოთ ცხოვრებასა მათსა: სოლო ესე ბერატ
 სიძე იყო გურგენ ერის-თავთ ერის-თავისა, მისა აღარსაჲ ერის-თავისა, რომელი იყო ცომად
 ბერატოანი, რომლისა სიგუდილი სემო აღგვიწერათ: სოლო ⁴⁾ ესე გურგენ უშეკლად ბერატს ⁵⁾
 ეოვლითა ძალითა მისითა: ვიდრე არა მიიცუვალა ბერატ, არა იყო მშვიდობაჲ შორის მათსა:

და ⁶⁾ შემდგომად სიგუდილისა მისისა მიიღო სრულგობით მეფობაჲ აფსაზთა გიორგი

¹⁾ Manque, T.

²⁾ M-ss და ვითარ აღეს ცხუ-უო.

³⁾ T ჰოვა... დაიპურა.

⁴⁾ Omis, T, depuis რომელი.

⁵⁾ Omis, T.

⁶⁾ T trois mots omis.

მეფე-მან: იყო ესე გიორგი მეფე-¹⁾ სრული უოკლითა სიკოითა, სიპნითა და ახოკნებითა, ღვთის-მოყურე იყო, უმეტეს მშენებელი ეკლესიათა, მოწულე გლასკათა, უხვი და მდაბალი, და უოკლითა კეილითა და სათიოპითა სრული: ამან განანან და განაწევნა უოკელი ხაქმინი 16⁴ კეთილნი მამულისა სამეფოსა თვისისა: ამან აღაშენა საუღარი ჭყონ-დიდისა ²⁾, და შექმნა საკბიკო-ზოხოდ, და განაშენა იგი ნაწილთა სიმრავლითა წმიდათა მარტვილთათა:

მას ჟამსა გარდაიცვალა კვირიკე ქორეპისკოპოზი, და დაჯდა მის-წილ ფაღლა, ძე გვრიკისი. და ამან აღაგო ციხე ლოწობასთა: ამასვე ჟამსა მოვიდეს სარკინოზნი, რომელთა უკმობენ ³⁾ საჯობით, და მოტკევენს კასეთი, და დაწვეს ჯვარი მცხეთა, და შეიქცეს, და წარვიდეს, და წარტანეს თანა ჯვარი პატროსანი დაჭრილი: და შემდგომად მისსა ⁴⁾ შეეღვათ სნება მეფელისა, და გულის-სმაჟეებს რომელ ჟურისსა-გან ეენით: ამის-თვს ⁵⁾ შეერიბეს ნაწილნი, და წარმოხცნეს ქართლსავე ⁶⁾: სოლო მათ ჩაერინეს ნაწილნი-იგი ბუდეს შინა, და აღმართეს ადგილსავე თვისსა:

და ჰერეთსავე, მეფობამდე იმსახრისხა, პირველნი უოკელნივე იეუნეს შკვალბელსი. სოლო იშსანიკი, დის-წული იყო გურგენ ერისთავთ ერსს-თავისა, და დედა-მან მის-მან დინარ დელოფალ-მან მოაქცივნა მართლ-მადადებულად: და საღართა დაქუარა მამის ბარდავი და ადარბა-დაგანი:

სოლო გიორგი, აფსახთა მეფე-მან, მისცა ქართლი ძესა თვისსა უსუფესსა კახტანტინეს ⁷⁾. რამეთუ მისინ გარდაცვალებულ იყო მეფე ადარნახე, ქორონიკონს რმგ: და გარდაიცვალა ძე ამის ადარნახეს მეფისა, ამოტ გურატვალატი, ქორონიკონს როდ: გარდაიცვალა მის ამის ამოტ გურატვალატისა, მეფე დავით, ქორონიკონს მის: გარდაიცვალა მის ამითა და ძე ადარნახე მეფისა, ბაგრატ მავისტროსი-გურატვალატი, ქორონიკონს რმე: გარდაიცვალა ძე ამის ბაგრატისა, ადარნახე გურატვალატი, ქორონიკონს რმა: გარდაიცვალა ბაგრატ, ძე ამის ადარნახე გურატვალატისა, ქორონიკონს რმი: გარდაიცვალა დავით მავისტერი, ერისთავთ ერისთავი, მის ამის ბაგრატისა, ქორონიკონს რმე: 18.6

¹⁾ T იყო იგი.

²⁾ M-ss ჭყონ-დიდის ეკლესია.

³⁾ T უკმობენი.

⁴⁾ T, 2 mots omis.

⁵⁾ T, 2 mots omis.

⁶⁾ T ჯარისა.

⁷⁾ Ici le M-it T porte cette rubrique: გიორგიმცხეთაზე მეფე ქართლისა, კახტანტინე, ძე აფსახთა მეფისა. Après quoi, ômettant ce qui suit, il continue, p. 165, ვითარ აღუ... règne 50e bis; v. la Traduction.

მ ო მ ა ტ ე ბ ა :

მთაბომბავლობა ბაგრატიანთა, T ნაძღვლისა-მებრ:

ხოლო ჩვენ შირველსავე სიტყვას ზეა მოვიღეთ: ღმერთ-მან ოქს წარუძართა ბაგრატი, აშოტ კურატპალატის ძეს, კვლამწიფითა მათი, და იუენეს მენი უსუტისის მისის მათისა, აშოტის მისა, ადარნასესი, სმნი. გურგენ, რომელი-იგი, აღუთა სიბურის მისისათა, კურატპალატად დასკეს, და მხანი მისნი, აშოტ-კეკელა და სუმბატ არტანუჯელი, რომელი კვლამწიფითას მისს დასკეს ანთიპატოს-პატრიკად: და მენი ბაგრატი კურატპალატისნი სმნი. დაკით, რომელი შემდგომად მამის თაზის დასკეს კურატპალატად, ადარნასე და აშოტ: და მენი უმრწემისისა აშოტის მისა, გვარამისი, თინი. ნახრა და აშოტ: ხოლო აშოტ-კეკელა, მუ ადარნასესი, გარდაიცვალა ქორთნიკონს შხ. და აღუტევა გურგენ, რომელი შემდგომად კურატპალატად დასკეს, და სუმბატ არტანუჯელი:

გარდაიცვალა აშოტ, მუ მამყალი გვარამისა, უწინარეს მამის თაზისა, ქორთნიკონს შთ. არა აღუტევა მუ: გარდაიცვალა ადარნასე, მუ ბაგრატი კურატპალატისა, ქორთნიკონს 39, სცოცხლესავე მამის თაზისა, და არა აღუტევა შვილი: და მამ მისი, ბაგრატი კურატპალატი, მუ აშოტ კურატპალატისა, გარდაიცვალა ქორთნიკონს 47 და აღუტევა მენი, დაკით, რომელი შემდგომად მისს კურატპალატად ეკეს, და მოიკლა იგი კვლითა მის (ის მამის) მმის-წულის თაზისა, ნახრა გვარამის მისათა, სცოცხლესავე გვარამისასა, ქორთნიკონს 18: ხოლო გვარამ მამყალი, მამის მამ მისი, მამ ნახრესი, უბრალთა იყო სისხლთა-გან დაკით კურატპალატისათა. დაუტევა მამ დაკით მოკლულა-მან მუ მცირე, ადარნასე, მოუწიებელი ჭასკითა:

ხოლო ნახრ შემდგომად იკლტოდა სმეფობს კონტანტინეზოელად, და იყო მუნ მრავალ წელს: და ამის შემდგომად დასკეს გურგენ მუ ადარნასესი კურატპალატად, დიდის აშოტ კურატპალატის მის. გარდაიცვალა გვარამ მამყალი, მუ-აშოტ დიდის, მამა ნახრისი, ქორთნიკონს 68.

და გარდაიცვალა აშოტ, მუ-ბაგრატი კურატპალატისა, ქორთნიკონს 79. ამის შემდგომად გუმოვიდა ნახრ სმეფოდ და მოვიდა აფხაზეთს, და იყო მამინ აფხაზეთა მეფე ბაგრატი დის მუ ნახრესი. და შესწია მან დიდთა დაშქართა მეფე-მან აფხაზეთ-მან, და მუნით გარდამოვიდა ნახრ სამცხეს და შეკრბა სხვადა დაშქართა ურიცხვ. ხოლო ადარნასე, მუ მოკლულის კურატპალატისა, განკიდა ბრძოლად მისს. და მიჰყვა მის-თანა, შეწევდა ადარნასეს, გურგენ კურატპალატად და შვილი მისნი, და ეკეს ბრძოლად და თმი დიდი ნახრას ზეა. და შეწია ღმერთი მცირეთა ამა ადარნასეს კერძთა, და სძლეს ნახრას, მოკტი იქმნეს და შეიპურეს ნახრ, და მოკლეს ეკეს მინა სამცხისისა, სთყელსა რომელსა ეწოდებოდა ასპინძა, ქორთნიკონს 89 (ქმ) და არა აღუშთა შვილი ნახრას, და აღივითა საყენებელი მისი:

ადარნასე, მუ დაკით კურატპალატისა, დასკეს ქართველთა მეფედ მის მოკლულდას (86). მან ადარნასე, მუ-მან დაკით მოკლულისა-მან, აღაშენა ბანა კვლითა კურიკე ბანელისათა, რომელი-იგი

ქმნას შიშველი ეპისკოპოსის ბანაკი: და მამფადი სუმატ არტანუჯელი, და აღარნსუქი მისი შემოტ დიდისა, გარდაცვადა ქორთხიკონის რძე. და დაუტკუნა მენი თრნი, ბავრატ მამფადი და დაკრთ მამფადი. და სიფოცხლესეუ მინა სუმატ არტანუჯელისა, თვის ნასრი შიიქლად, ქვეყანა მისი მსკათა მთავართა შეიპერეს.

ხოლო გურგენ გურატაალატი წარმოვიდა ცხათ-კადმისთ, მამფადი თსისთ, ცსოკრესად შავშეთს და არტანს. და მისსა შემდგომად შეიპტერეს ურთიერთის და შეკრბეს დაშქარნი ურთამნ-ერთისა ზედს. ერთ-კერძთ გურგენ გურატაალატი-მან და ერთა მისთა. მეთრე კერძისა აღარნსეუ, ქარ-თველთა მუფუ-მან, და ბავრატ არტანუჯელ-მან: მოვიღეს ესენი ვეკის არტანისას, სოფელის მგლო-ნავს, და იბრძოლეს ერთმანერთს. და მეთრე იქმნეს გურგენ გურატაალატი, წყლეს და შეიპერეს, და მოჰქა წყლელადობისა-მის-გან გურგენ გურატაალატი, და აღარნსეუ, მისსა შოტ დიდისა, ქორთხიკონის რია. და დაუტკუნა თრნი მენი, აღარნსეუ და ამოტ, რომელიცა შემდგომად ერის-თავთ ერის-თავად დასკეს, შემდგომად გურგენ მამის თსისს, გურატაალატისა, გარდაცვადა ქორთხიკონის რიკ-და დაუტკუნა მენი თრნი მცირენი, და ვით ერის-თავთ ერის-თავთი, და გურგენ, რომელი შემდგომ-და მერმე ჰიდი ერის-თავთ ერის-თავთ იეთ: და გარდაცვადა ბავრატ მამფადი, არტანუჯელი. და სუმატისი, ქორთხიკონის რკთ, თვისა ამოღების კა დღეს დაგსებას. და დაუტკუნა მენი თრნი აღარნსეუ, რომელი-იგი მონაწილი იქმნა, და მისილი სახელ იღვა, გურგენ ერის-თავთი, ამოტ და და ვით: გარდაცვადა და ვით ერის-თავთი, და ბავრატ არტანუჯელისა, მამფადისა, აღარნსეუ მისს გურგენ გურატაალატისა, მამა დიდისა გურგენისი, ქორთხიკონის რკტე, და აწ დაუტკუნა შველი: მშობ ერის-თავთა ერის-თავთ-მან, მუშან გურგენ გურატაალატისა-მან, რომელსა ეწოდა ექნი, აღა-შენა ტბეთი შავშეთს, და განსრულა იგი უთელითა განგებთა, და დასკა შირველად ეპისკოპოსად სანატრული სტეფანე, უწმებთა სულისა წმინდისთა. და გარდაცვადა ესე ამოტ-კვირი ქორთხიკონის რკტე. და აწ და ესე შველი:

და ამისსა შემდგომად გურგენ მის-წული მისი, და აღარნსეუ, დასკეს ერის-თავთ ერის-თავთ: გარდაცვადა და ვით, და ბავრატ არტანუჯელისა, ქორთხიკონის რძე. და დაუტკუნა მუ-ტკლესა შინა ცოლისა თსისსა, რომელსა ეწოდებდა ბავრატ: გარდაცვადა აღარნსეუ, ქორთხიკონის მუფუ, და და ვით მოკლულისა, ქორთხიკონის რძე. და დაუტკუნა მენი-თთანი, და ვით, რომელი შემდგომად სიქელიდისა მისსა ქართველთა მუფუ იქმნა, ამოტ გურატაალატი, და ბავრატ შავრ-სტრთისი, და სუმატ, რომელი მამთა. შემდგომად გურატაალად დასკეს:

გარდაცვადა გურგენ ერის-თავთი, და ბავრატ არტანუჯელისა, ქორთხიკონის რძე, მისეუ წყლეს შინა რომელსა შინა ქართველთა მუფუ აღარნსეუ მიცვადა. და დაუტკუნა მან და მუცვლისა შინა ცოლისა თსისსა, რომელსა ეწოდა გურგენეუ, სახელი მამისა მამისა:

გარდაცვადა და ვით ქართველთა მუფუ, და აღარნსეუ მუფისა, ქორთხიკონის რძე, და აწ ესე და: გარდაცვადა ამოტ, და შავრატ არტანუჯელისა, ქორთხიკონის რძე, თვისა ივისსა, და აწ ესე და: გარდაცვადა გურგენ, დიდი ერის-თავთ ერის-თავთი, და აღარნსეუ, რომელი-მან უმეტესნი სიმენნი და ბრძოლანი ქმნა ყველთა მამთა მისთას: და დამორჩილას უთველნი

გარემონი, ქორთონიონს რაა, თვესა ფებერვალს იღ, არაა ესა მუ: გარდაცვადა მამფადა
 საკით, მუ სუშმატ რატანუკუდას, მომაზონობის შინა, ქორთონიონს რაა, თვესა ფებერვალს. კ
 აღუტკვა მუ თვის სუშმატ, რომელიცა-იგი დახვეს ერის-თავთ ერის-თავად: გარდაცვადა ბგრატ
 მაგისტროსი, მუ აღარნასე ქართველთა მეფისა, ქორთონიონს რაა, თვესა შარტსა, და აღუტკვა მუ
 თვის აღარნასე, რომელი შუძღვამად ჭამის თვისის მაგისტროსი იქმნა, და შუძღვამად მამის მშთა
 გურატპალატ იქმნა:

მასვე წადს ბგრატ მაგისტროსის გარდაცვალებიხისა, ბსილიო მონაზონ ელარგი გარდა-
 იცვალა, მუ ბგრატ მამფალიხი: გარდაცვადა აშოტ გურატპალატი, მუ აღარნასე ქართველთა მე-
 ფისა, ქორთონიონს რაა, და არა ესა შუადი. და მასვე წადს აშოტ, მუ სუშმატისი, გარდაცვა-
 და, და არა ესა მუ: და შუძღვამად აშოტ გურატპალატისა მშა მისი დახვეს გურატპალატად, სუშ-
 მატ. და ესე სუშმატ გურატპალატი, მუ აღარნასე ქართველთა მეფისა, გარდაცვადა ქორთონი-
 ეონს რაა, და აღუტკვა მუნი იონი. ბგრატ ერის-თავთ ერის-თავი, რომელი ქართველთა მეფედ
 დასვეს რეგენი (sic), და აღარნასე გურატპალატი:

გარდაცვადა მუ ბგრატ მაგისტროსისა ქორთონიონს რაა, რომელიცა-ესე მუთა შუიშურეს და
 მონაზონ იქმნეს. მოჰქდა, უნებელით ფიქვითა მოსილი, და აღუტკვნა მუნი ბგრატ და საკით ერის-
 თავთ ერის-თავი. ესე ბგრატ ერის-თავთ ერის-თავი, მუ აღარნასე გურატპალატისა, გარდაცვადა
 ქორთონიონს რაა. სოლო მშა მისი საკით გურატპალატი იქმნა დიდად:

გარდაცვადა გურგენ, მუ გურგენის მის ბგრატ მამფალისა, ქორთონიონს რაა: გარდაცვა-
 და აღარნასე, მუ სუშმატ გურატპალატისა, მშა ბგრატ რეგენისა, ქორთონიონს სკ, და მუ მტირე
 საკით აღუტკვა: გარდაცვადა სუშმატ ერის-თავთ ერის-თავი, კაცი მართალი, მუ საკით მამფალი-
 ხისა, არტანუკუდაი, ქორთონიონს სტ. და აღუტკვნა მუნი იონი, საკით და ბგრატ. და შუძღვამად
 მიცვალა მისისა, დღესა მუთმთცესა, გარდაცვადა მუ მისი ბგრატ. და აღუტკვნა მუნი იონი,
 სუშმატ და გურგენ:

გარდაცვადა სუშმატ, მუ ბგრატ რეგენისა, ქართველთა მეფისა, ქორთონიონს სიბ. და არა
 ესა შუადი: გარდაცვადა საკით, მუ სუშმატ ერის-თავთ ერის-თავისა, კაცი მართალი. და გარდა-
 იცვალა ბგრატ რეგენი, ქართველთა მეფე, მუ კურთხეულისა სუშმატ გურატპალატისა, ქორთ-
 ეონისა სიბ. და აღუტკვა მუ თვის უხუცესი გურგენ, რომელსა უწოლეს მეფეთ მეფე. და მას გურ-
 გენს ესა ბგრატ, აღეთა ფხსაზთა მეფისა დის-წული, აღუტკრესი და თაკოსისი:

კიდრე გურგენის გამეფებამდე ესე ბგრატ მეფე იქმნა ფხსაზთა, და მის-თეს გურგენს მე-
 ფეთ მეფობაა ეწათა:

სოლო მუნი შირველსავე სიტკვისა ზედა მოვიდეთ. სოლო ბგრატ. მუ აღუტკრესი ფხსაზთა
 მეფისა, შესრულა იგო სანებრმეთად კოტაინტინეშოლად, და მოსცა ბერძენთა მეფე-მინ დაშქარი
 და გამოგ ზაენგ შდლითა და ნაკითა შემთავად ფხსაზთად, მოკლა აღარნასეს მუ იონისი, და აშქარა
 ჭყხსაწყოთი:

ნ. ორმოცდამებათე მეფე, სუშმატ:

ნა. ორმოცდამებათერთმეტე მეფე, ბაგრატ (ანუ დავით) არეგვენი:

გარდაიცვალა სუშმატ მეფე კურატპალატი, ძე ადარნასე მეფისა და მის დავით მეფისა, ქა-
 ორონიკოსს რაჲს და დაუტკესა ძენი ორნი, ბაგრატ (ანუ დავით) ¹⁾ არეგვენი, რომელი შემდგომად
 მამის თუხისა მეფე იქმნა, და ადარნასე კურატპალატი: გარდაიცვალა ესე ადარნასე კურატპალატი
 ქორონიკოსს სგ: გარდაიცვალა ძე ამის ადარნასესი, დავით დიდი, კურატპალატი, აღსუსე სიკე-
 თითა, რომლისა ამბავი ქუჭმორე სიტყუ-მან ცხად ჰქოს, ქორონიკოსს სგა: გარდაიცვალა მამის 165
 მამა ამის დავით კურატპალატისა და ძე სუშმატ მეფე-კურატპალატისა, ბაგრატ მეფე რეგვენი,
 ქორონიკოსს სიდ: გარდაიცვალა ძე ამის ბაგრატ მეფე რეგვენიისი, სუშმატ, ქორონიკოსს სიდ
 და არა დაეშათა შული:

ნ-bis. მეორმოცდამებათე (bis) მეფე ქართლისა, კოსტანტინე, ძე აფხაზთა მეფისა:

სოლო ამან მეფე-მან კოსტანტინე-მ, ძე-მან გიორგი, აფხაზთა მეფისა-მან ვითარ დაუო
 მეფობასა შინა სამი წელნიწადი, იყო მტრობად მამისა თუხისა, და ეძიებდა მეფობასა აფხაზთა-
 ცა ²⁾: და ვითარ გამოცხადნა საქმე მისი ³⁾, შედგა იგი უფლის-ცისეს, და შეუდგეს თანა
 ტბელნი, და სსუანი მრავალნი აზნაურნი: სოლო გიორგი მეფე-მან, ვითარ დაიდასტურა გან-
 დგობა მისა თუხისა, მამან გამოილაშქრა ყოვლითა ძალითა თუხითა, და მოიუწუნა ტაოელნი
 მეფენი, რომელთა გარდაცვალება შემორე აღგვიწერია, რომელნი მეფობდეს ქუჭყანასა-მას
 შინა, და მოვიდა ფაღლა ქორეზისკოპოსიცა კასუით, შეკლად გიორგი მეფისა ⁴⁾, და მოადგეს
 უფლის-ცისეს, და ჰბრძოლეს მრავალთა დღეოა, და კერა-რას აწიებდეს ცისეს, რომელ მრავალად
 დგეს შინით: სოგსა დღესა შეიბნინა ცხენითა, და სოგსა დღესა ქვეითნი, მამან გიორგი მე-
 ფე-მან აბირნა აზნაურნი სასევერელნი ესრეთ სასეად. „ტამოკედ, ჩვენ წარმოუწუნოთ აფხაზთად,
 და შეს დაუდე მენ ⁵⁾ მეფედ, და მამა შენი დარჩეს გარეენით:“ სოლო მან დააჭურა და მოიხდო.

¹⁾ Ces deux mots, si remarquables, manquent, R, T.

²⁾ T უხად მეფობის, sans plus.

³⁾ M-ss საქმე მისი.

⁴⁾ T, depuis დამკლავი და ფაღლა ქორეზისკოპოსი.

⁵⁾ T დავად.

გარსა აზნაურნი-იგი, რომელნი უდგეს თანა, უშდელეს საქმესა მას, და მან არა ისმინა მათი, და გამოვიდა დამე ტვიითა მტკვარსა: და ვითარ განეწურა ჰირსა მტკურისსა, ვერღარა დაითმინეს, და მიეტყუენს შეპურობად: მაშინ ვითარ აგრძის საკულებს მათი, შეაქცივნა ტვინი გარე, რათამცა შევიდეს ციხესავე. ვერღარა დაამორჩილეს ტვინი და ჩაქედეს ადგილსა სადა ტვინი დადგებოდაც 1): შეიქმნა სხამ, გამოვიდა მეფე და უოველი დაშქარ, და დანგეს ციხის გარეშე-
 166) და დასაქმეს გათენდნ იწვეს მიება: სოლო იგი გამოხრულ იყო წელით, და შესრულ იყო რაპრდსა: კლდისსა, და მუნ დამალულ იყო: ზოგა იგი ჩატ-მან ვინმე უნდო-მან, შეიპურეს და მოჭკარეს მეფესა გიორგის, და მან გაჭპატია ბოროტად. რამეთუ პირველად თვალნი დასწუნეს, და მეტე გამოეყურეს, და მოკუდა კოსტანტინე მეფე 2): სოლო აზნაურნი რომელნი დგეს ციხესა შინა მინდობათ გამოიყვანეს, და ტბულნი განუტყენა მშვილობით, და წარვიდეს იგინი საფურცანს:

გარდაიკვალა კასთა ქორებისკობისი ფადლა, და დაჯდა ქორებისკობასად გურივე, და ამო-
 166) ხა შემდგომად გადგეს აზნაურნი გარდაბასელნი, და იწვეს ზრასხად გიორგი მეფესა. მაშინ გამოილაშქრა გიორგი მეფე-მან, ჩავიდა-კასეთად — მოხსწა და ასწეოდან, და წარვიდა თვსადვე ქუჭრასად: და კვალად მოვიდა და 3) დადგა ატენს, და აუწეა იოველსა დაშქარსა თვსსა კვალად შთასლავად წესეთად, რამეთუ იყო მაშინ მე მისი აღონ ერისთავად 4) ქართლისა: სოლო ვითარ ცნა გურივე რომელ ვერ დაუდგმიდა წინა-ადდგომად, ამის-თვს 5) მოვიდა წინაშე მათსა: კვალად ენება გაპარვა საკვით: მაშინ 6) შეიპურეს კელთა, და წარვიდა კასეთად, რათამცა ედო-წული მიხი აგრძობა კელთა, და 7) ანტობეს აზნაურთა ქართლისათა, და გარდაეკვეწეს: და მოერთო შურტა, მისა გურბევე ქორებისკობისისა, გიორგი მეფესა, და მოუტანა თანა ციხე მისი უკარმო. და ეუფელეს სსწათარცა ციხეთა: კასეთისათა, თვნიერ სამთა ციხეთა. ხანსკეანისა, ბოჭორმისა და ლაწობანისათა: ლაწობანნი ქქონდეს იოანე არშის 8) მესა, და გამარდა შიგან, გაწინა ზატრონი: აუგეს შერის-ციხე და დაუეწინეს შიგან დაშქარნი. და ციხე ამარანისა ქქონდა მაშინ სასუსს არსის მესა, მმასავე იოანესსა. დამოდა მსკავსად მისის თვსსა მკლავითა დამქვიანას: მაშინ მოვიდა მეფე მუნ, და უბრძანა 9) შეხმს დაშქართა. სოლო მთი წარიდეს ციხე-იგი კერვითა და სსსწე მოიყურანს შეპურობილი წინაშე მეფის, და მეფე-მან წარსცა პურობილად ჟიქოს:

1) M-65 გარდაბოდეს.
 2) 2 mots manquent, T.
 3) 2 mots omis, T.
 4) T. ce membre de phrase est transposé après
 5) T. და.
 6) Omis, T.
 7) T. რამეთუ.
 8) M-its, ici et plus bas, არშის; T არშის.
 9) T მოვიდა მეფე, უბრძანა.

და ცისე სასტეკიანისა ჰქონდა ფადლას, ძეს კარიკებს, და ზვიცა განმარტდა შენაჯანს ხოლო ვითარ ისილა კარიკე ქორებისკოპოზის-მან რამეთუ არღასარს იყო ღონე მისი, ამის-თხცა იოსოკა სიიტკიცე ცოცხლებით გავზანისა, და დაულოცა კასეთი გიორგი მეფესა. სოლო ღეონ, ძე მეფისა, არს ღამოდა განსტეკებსა კარიკებს, რამეთუ არცა პირველ შეპერობას იყო ნება მისი: განს არს უხმინს მამა-მის მის-მან, და კარიკე-ი ესე პირი იოსოკა, რათა მას სამთარს არს აღი-ღონ ცისე ბოჭორმისა ¹⁾, და შემდგომად აღვსებისა წარვიდეს, და ნება ხცეს: ამის-თხცა აღიღეს მის-გან ცისე სასტეკიანისა, და შული ერთი უმწეემესი, ხსენლით დაგით, მკეკლად. და განუტმებს დღეს ღამპრობას, და წარვიდა მეფე აფსასეთად, და კარიკე შევიდა ბოჭორმის, ეკაზმოდა, და ღამოდა შემდგომად აღვსებისა წარვლას: მამის შეეზრასნეს აზნაურნი ქართუჭლნი, და მათ-თანს კასნი. გოდრძი, მგდგორი, მამი ფსხვილი, დანი გორისთელი. დანი და ითანი, მანის სხვი-ლოსკლნი: ხარა და გრდგორი, მამი ფსხვილი, და მათთანს ორ-მეორე და თი აზნაურნი 167

სხუნი: და მიერთეს კარიკეს, დაწევეს ბრძოლად ცისეთა, და მცირედთა დღეთა წარისტენეს ცისენი ყოველნი და დაარდვისნეს შურის-ცისე, ღოწობანთა, და კუთლად ეუფულა კარიკე მამუღს-კე თხსსა: მამის უოსრეს გიორგი მეფეს, წარღება კასეთისა, და დაუძიიდა დიდად. და პირდა

ყოველთა ვინცა-ვისნი აწვია გაშევა კარიკე ქორებისკოპოზისა:

და ვითარ გარდაცა ამას შინს სამთარი-იგი, კვლად გავზანს დაშქარი თხსი გიორგი მეფე-მან და ძე თხსი ღეონ უხინს წინა-მღებრად. და მოვიდა, და მოწვა კასეთი, და მსხვე ღამ-ქრობას შინს მოართუეს ამბავი მიცვალებისა დიდისა და ღვთის-მოუერთისა გიორგი მეფისა: მამის მოუწოდა ღეონ კარიკე ქორებისკოპოზსსა, და შეკრბეს ბასაღეთის, ტბისა პირსა, თუთო ცხენობნით, და იუბნეს დღე ერთი, ვიდრემიდის განუცნადა მიცვალება მამის თხსისა: და აკადს სიუწარული, და უქადა მისა მისნის ხიძობა: და ვითარცა ესმა ესე კარიკეს, გარდაცა ცხენის-გან და თაუწანის-ცემით მოიკითისა და მისცა მადლი, განისარსა ზავი და სიუწარული, და უფრო-ხად პირი მხასობისა: შეიქცა ღეონ, და ეუფულა მამულს და ხამეფობა თხსსა. რამეთუ მამისკე შთავიდა აფსასეთად, და განაღდა ღმერთ-მან მეფობაჲ მისი, მკრძანად მამისა მისისა: რამეთუ იყო იგიცა ღვთის-მოუერთე და ხცეუ ყოველითა კეთილითა: და ამის აღაშენა კვლევითა მოქვისსა, და მქეპნს საუდრად საქმიკოპოზობად, აკურთსა და განასრულას ყოველითა განკებითა: და ვითარ ეუფულა მამულს თხსსა, აზნაურულა აღოქმთა თხსი კარიკეს ქორებისკოპოზსსა, და მისცა ხსული თხსი ცოლად ძეს მისსა: და შემდგომად მცირედისა მოკუნდა ასული ღეონისა, და კვლად იწყო მკერობად კარიკე ქორებისკოპოზისა და ძენად კასეთისა: გაიღაშქრა ხპითა დიდითა, წადგა არაგვის პირსა, ახწევიდა მუხსარი, სერკი და ბასაღეთი, და მსხვე ღამქრობას შინს დასქულდა, და შეიქცა ტარე და მოკუნდა: და შემდგომად მისსა დაჟდა დემეტრე მეფედ, მამ ღეონის, და

¹ ბოჭორძი.

თხსი კარიკისა

ესე დემეტრე მეფე ¹⁾ ეუფლა ქართლს: და ვითარ მოიწყო სამეფო თვისი, გარდაეკს ამას შინა ჟამნი რაოდენნიმე: ²⁾

და იყო მძა ამის დემეტრესი თვედონი ³⁾ საბერძნოს. უკმეს კაცთა ვითიმ ამის სამეფოსათა ⁴⁾, რათა გარდამოეიდეს მძის თვისისა ზედა. რამეთუ წიგოცსლესავე დიდისა გიორგისა, აფსაზთა მეფისასა, გაგზავნეს ორნი შეილნი საბერძნეთს, თვედონი და ბაგრატ, რათა მუწიზრდებოდიან, ამის-თვის, რათა შემდგომად სიკუდილისა მისისა არა იყოს მათ შორის ბრძოლა და კლომა: მაშინ გამოვიდა თვედონი საბერძნეთით, მოვიდა სამცხეს და დადგა მარგის, და უკმობდა მესხთა აზნაურთა, იერებდა ლაშქართა და ლაშქარსა მკლავითა აღებას მამულისა თვისისა. სოლო დემეტრე მეფე-მან წარავლინა ლაშქარი თვისი, და დაესხნეს უგრძნეულად, და გააქცეს თვედონი, და წარვიდა ქართლს, და მიმართა ადარნასეს, ძელელსა მოკარსა, და შეიკვანეს იგი 168 მის ციხესა, და მუნნი. გამოღმარო ეძაებდა საქმეს თვისსა: მაშინ დემეტრე მეფე-მან მიგზავნა ლაშქარი თვისი, მოადგეს ციხესა სამისასა, და ჭბრძოდეს სამ თვე ოდენ. და ციხით გამოღმართ ევენებოდათ ფრიად: და ვითარცა მისჭირდათ ციხოვანთა, ითხოვეს ზავი და ფიცი, და სიმტკიცე, რათა განუტყოს თვედონი, და წარვიდეს მშვიდობით: და მათ მიინდევს იგი, და წარმოგზავნეს მშვიდობით, და წარვიდა წინაშე დავით კურატპალატისა, და მუნ დაუო წელიწადი ერთი ოდენ ⁵⁾: სოლო ესე დავით კურატპალატი იგი არს, რომლისა სიკუდილი ზემორე აღგვიწერია, სეა ქორონიკონის ზე, რომელი იყო ძე ადარნასე კურატპალატისა, მისა სუმბატ მეფე-კურატპალატისა, რომელი იყო ბაგრატისანი:

და შემდგომად წელიწადისა ერთისა ⁶⁾ წარმოვიდა ესე თვედონი ტაოთ. და მოვიდა კახეთად: მაშინ მოუგზავნა მოციქული დემეტრე მეფე-მან ⁷⁾ კვრივე ქორებისკობოსსა და ჭრქუას რსეთ, რამეთუ ⁸⁾ „რად-გან გამოვიდა მძა ჩემი საბერძნეთით, არა დაილევინ ჩვენ შორის ბრძოლა და, სიტყვითა კაცთათა. და აწ შუა-მდგომელობითა შენითა მომანდეე მძა ჩემი, და ვიუწუნოთ ორნივე სწორად უფალ მამულისა ჩუქნისა, ვითარცა ვიუწუნით უწინარეს მე და ლეონ, და აღიდე ჩემ-გან სიმტკიცე და შუა-მდგომელნი, და შენ-გან დიდად დავიმადლო საქმე ესე:“ სოლო ვითარ ცნა კვრივე ქორებისკობოს-მან საქმე ესე და სიტყვა მეფისა დემეტრესი, მაშინ მოიუწან თვედონი, და აწვა მინდობა მისი, და ეტყოდა. „მე ვიყო მძიებელი სისხლისა შენისა:“ და

1) Trois mots omis, T.
2) Omis, T.
3) T თვედონი, 22 მძი.
4) T მძი.
5) Omis, T.
6) T omet depuis სოლო ესე დ.
7) T aj. თვედონის და...
8) T omet de ux mois.

თვედობი მიანდო მძას თვხს, და კავხაზა: მაშინ წართუხუნეს თვედობი, ფიციოთა და ხმიტაცი-
 თა დიდითა, რომლითა ეფუტუნეს სვეტს-ცხიველსა წინაშე კათალიკოზი, მღუდელთ-მომღუნანთ
 და ეოკელნი დიდებულნი: და ვითარ მოვიდა თვედობი მძას თვხს. წინაშე, დავეხს დღესი მღ-
 რედნი: და შემდგომად მღირეულის ხსიხს ¹⁾, დემეტრე თვედობის მძა მისი დემეტრე, და
 დავიწესა შუა-მდგომელობა ღვთისა, და შემართა ფიციოთა გატეხისა, და შვიპურა თვედობი, და
 დახსწუნა თვალინი: და ვითარ იხილეს ესე მეოფეთა მამულისა მიხსათა, ძიება ეყეს მძას მათისა,
 რომელსა ერქვა ჩაღა-მეფე: არამედ ვერ შეუძლეს ამიხი ქმნა. რამეთუ დემეტრე მეფე იყო მცნე
 და ასოკანი: და რა-ჟამს აღესრულა დემეტრე მეფე, იხილეს ეოკელთა მეჯდრთა, რომელ არღარა
 დახრა მეჯდრი აფსაჩეთისა და ქართლისა, და გამოაუჟანეს თვედობი, მძა დემეტრე მეფისა ²⁾, და
 დახსნეს მეფედ: მაშინ მოვიდეს კახისი და მთადგეს უფლის-ცხიხს:

და იყო მათ ჟამთა ერის-თავი ქართლსა იოანე მარუშის-ძე, გვირ მღვირი და ერ-მარვა-
 ლი, ამან წარავლების მოციქული წისამე დავით გურატვალატისა, ტაოს. და აწიეც ³⁾ რათა გამო-
 ილაშქროს ძალითა თვხათა, და აღიღოს ქართლი, ანუ დაიშვიროს თვთ, და ანუ უბოძოს
 ბაგრატს ძეს გურგეს მეფეთა მეფისხსა ⁴⁾. ახულის წულსა გიორგი აფსაჩეთა მეფისხსა, რომ-
 ელსა ეჟოდა დედულად აფსაჩეთი და ⁵⁾ ქართლი. ესეკ იოანე მარუშის-ძე ეძიებდა მეფედ ბაგრატს:
 და ვითარცა მოიხმინა დავით გურატვალატ-მან სიტყუამ იოანე მარუშის-ძისა, წარმოკმართა ძა-
 ლითა თვხათა და მოვიდა ქართლად. და რა-ჟამს ცხეს მოხლვა მისი კახისა, წარვიდეს ვითარცა
 მეოტნი, და დეტრეკეს ქართლი: მოვიდა დავით გურატვალატი, სამადგა ქვა-სწერელთა: მოკება
 წინა ქართლისა ერის-თავი იოანე მარუშის-ძე, აღიღო მის-გან უფლის-ცხიხე და მიუბოძა ბაგრატს
 და მამას მისსა გურგესს, მეფეთა მეფესა: ამის-თვხსა ეწოდა გურგესს მეფეთა მეფე, რამეთუ
 უწინარეს მისსა, ძე მისი ბაგრატ მეფე იქმნა აფსაჩეთს:

სოლო ამან დავით გურატვალატსა ⁶⁾ არა ესვა შული: და ესე ბაგრატ, ძე გურგესს მეფეთ
 მეფისა ⁷⁾ რომელი ეჟოდა მამის მძას-წულის წულად ⁸⁾, გაეწარდა შვილად თვხად ⁹⁾: და განდი-
 დნა ესე დავით გურატვალატი უძეტეს ეოკელთა მეფეთა ტაოსათა:

1) T, au lieu de ces 4 mots, porte simplement: ხალა დემეტრე, et le reste est modifié en conséquence.
 2) T, trois mots omis.
 3) T, remplace deux mots, par აწიეც.
 4) T აწიეც ხსიხს.
 5) Il faut, je crois, suppléer ici წაწულად.
 6) T remplace la phrase, depuis შიკვო მეფისა, par სამეფო.
 7) T მე გურგესსათა.
 8) T omet, depuis შიკვო მეფისა.
 9) Ici le M-it T porte cette rubrique: შვიამოცდომადი შიკვო ქართლისა და აფსაჩეთისა, შიკვო ბაგრატ, გურგესს ერის-თავი

ერის-თავის (sic) ბაგრატისათა.

რამეთუ ამით უბოთ შინა განუდგა მეფეს ბერძენოსა სკლარიოზი და ყოველი კიეული გერმბ დაპურა, მეფეჲნი და დედოფალნი შეწყუდულ ეფხა ქალაქსა შინა, დიდთა ჭირთა: ამას რა შინა იყენეს, განიზრახნეს კვალად. „ჩვენი შეძვე დავით გურატჳალატისა-გან კიდე არა-ვის არს:“ დაწერეს წიგნები ვედრების და წარმოგზავნეს ქართველი თორნიკე, რომელ მეოფე იყო დიდსა ლავრასა შინა მთა-წმიდისასა, მონასტერსა დიდისა ათსახესასა, დავით გურატჳალატის თანა, რათა შეძვე ეფხს მათ: იხილა-რა ესე გურატჳალატ-მას, ფრიად განისარა და წიგნები ბერძენთა მეფისა მიიოვალა, და ყოველივე საქმე თორნიკე გაიცადა: რომლისა-თხსცა განზრახვა ქმისს, და რათა დაშქარნი გაგზავნენ საბერძნეთს, და ხვასლრად თორნიკე განსიხეს: ხოლო თორნიკე გურატჳალატისა და თავისი წიგნები ბერძენთა მეფეთა წინაშე წარსცა და ყოველივე ნება გურატჳალატისა აუწყა. და მასინ მისცეს მეფე-მან ბერძენთა-მან ზემონი ქვეყანანი საბერძნეთისანი გურატჳალატსა, რათა თავის სიგოცხლესი აქენდეს, და ახსნურთა შუღნი მსუველად ითხოვნა დავით გურატჳალატისა-გან: და მისცა მსუველად უფლის-წუღნი, და კვალად ითხოვნა ცოლის მშობა მამისა იოანესთა ძე მისი ეკოფე: მიგვარეს მეფეს ბერძენთას: ესე რა ცნა იოანე, უნდა თვარა უნებლიეთ, თავი თუხი გამოცხადა. და სამეფუფოდ ქალაქად აღვიდა, და ვინათ-გან მეფენი მეციერ იყვენს აბუჭარბისა, რომელ იყო სიძამირი მამისა იოანესი, და იოანესიცა ფრიადი ხაყვარუთი აჩვენეს მის-სედა, და კეილიად მოიკითხეს: და ამისა შემდგომად განგრძობილად სიტყვს გება იქნა შორის იოანესსა და სიძამირის მისისა, ეკოფეს-თხს: რამეთუ არა ენება მოცება მისი, და ფრიად აზრალა მას იოანე ვითარმედ „რა არს იხე: ლე-ჟეჟი შუღ არა გესხესა თქვენ: გარნა ესე ცხად არს რომელ მათ სწეალობით ვითარცა შუღთა თხსთა, და შუღი ჩემი ვითარცა ობოლი მსუველად გაციერეთ: გარნა უფალ-მან შეგინდვენ თქვენ:“ და ესრეთ, განკებთა საღოთთა და ბჭობთა მეფეთათა, თუხი შუღი მიიყვანა, და კვალად უღრუმოდვე მიიქცა: ხოლო თორნიკე მოუწერა გურატჳალატსა. „ვიცით რომელ ღმერთი შეგაწვეის და სურა-რას ობ-გელობა, და ოდენ ღმერთ-მან წარგომართოს, ყოველნი წინა-აღმდგომნი ჩვენნი დატყვევენს, და ყოველივე სატყვენავი მათი შენი იოანს:“ რომლისა-თხსცა მისცა გურატჳალატ-მან თორნიკე ათხი მკადარი რჩეული, და შექვენითა ქრისტესითა აოტა სკლარიოზი, და კიდრე ხვარსთადვე მეოტად წარიქცა, და მერმე შეიქცა, სიტყვსა-გურ მეფეთასა, და ტყვე ეფხა ყოველნი დიდებულნი საბერძნეთისანი და მონატები მათი იავარ ყო, და რომელიმე დაშქართა ცანუყო, და რომელიმე თუთ დაიმჭირა, სატყვენავი ფრიადი და დიდ-ძალი, ოქრო და ვერცხლი, და სტაურა, და სხვა ესე-ვითარნი. და უკუნ-იქცა, და მოიკითხა გურატჳალატნი და დიდად მოიძალდა: ¹⁾

რამეთუ იყო დავით გურატჳალატნი ჰირველად ღმრთის-მოყუარე, გლახკით მოწყალე, და ვრდომილთ შეძმბალე ²⁾, მდაბალი, მშვიდი და ძვირ-უხსენებელი, კმაჴესითა მასწენებელი, ტრბალი, უსვი, კაცო-მოაყუარე, ფინკოხანთ მოუჭრე, ყოველთა-თხს კეოლის მოყიფელი და ხაყე

¹⁾ Ce § est une addition du M-it T.

²⁾ T აზარეულ.

ყოველითა კეთილითა: ამან აღაშენა მოსისტერი და საუდარი ღვთისა, წმიდაჲ ეგვლეხისა სხუელისა: და ვითარ შეიქცა მენით-გან ტარე, დაუტყვა ბაგრატ უფლის-ცისეს და მის-თანა გამოგებულად დაუტყვა მამა მიხი გურგენ მეფე: რამეთუ მას უამის იყო ბაგრატ ჯერით ჴასაკს თჳსსა ზედა უხრულ ¹⁾: მაშინ ამან დიდ-მან დავით კურატპალატ-მან ²⁾ შემოკრიბის ყოველნი ქართველნი ახსნურნი ³⁾ და უბრძანა. „ესე არს იკვიდრი ტაოსა, ქართლისა და აფსაზეთისა, შვილი და გაზრდილი ჴემი, და მე ვარ მოურავი მიხი, და თანა-შემწე: ამან დემოწონილენით ყოველნი:“ და დაუქნა დღესი მცირედნი დავით კურატპალატ-მან ⁴⁾, და წარვიდა მამულს თჳსსა ⁵⁾ ტაოსსა:

ნი. ორმეოცდამეტაორმეტე მეფე, ბაგრატ, მე გურგენ მეფეთ მეფისა, ბაგრატისანი:

სოლო ვითარ დაჲდა მეფედ ბაგრატ, ⁶⁾ და წარგა ამას შინა ეამნი რა-ოდენსიშე, კვლად იწევს მედგრობით საკულება, ვითარცა არს წუწულება ქართლისა ახსნურთა, შეეუბნეს ნაქურდე-კვლითა და საბოტარელთა, და მოიუწინეს დაშქარნი კახეთით, და გასცეს უფლის-ცისე, და შეი-170 ჰერეს გურგენ, და მე მიხი ბაგრატ, და დედოფალი გუარანდუსტ ⁷⁾, და წარიუწანეს კასეთად: სოლო რა-ეამს ცნა ესე დავით კურატპალატ-მან, დაუმობიდა ფრთად, და გამოიღაშქრა ყოველითა ძაღლითა მისითა, მოკიდა თრიალეთს, შთასღავად კასეთად: და რა-ეამს სცნეს კასთა, მოუგზავნეს მოციქული და მოუხერეს ჰირი ზავისა: განუტყენეს გურგენ და ბაგრატ, და დედოფალი გუარანდუსტ, და შეუქციეს ქართლი და უფლის-ცისე. სოლო წირქვალის ცისე და გრუი თჳთან დაიჭი-რეს: მას ეამსა შინა ეპურა ქართლი და უფლის-ცისე გუარანდუსტ დედოფალსა. ესე გუარანდუსტ დედოფალი იყო ახული გიორგი, აფსაზეთა მეფისა, და დედა ბაგრატისა:

და ვითარ გარდაჲდა ამას შინა წელიწადი სამი, და მეფობდა აფსაზეთს თჳვლესი მწუხარე, განირყენსა ქუჭყანა-იგი და შეიცვალა ყოველი წესი მასი და განსება ჰირველთა მეფეთა განწყე-ბული, და იუწესეს ყოველნი წარსნიებულნი მის ქუჭყანისანი მწუხარებასა შინა დიდსა: მაშინ ⁸⁾

¹⁾ T offre ici des transpositions, qui ne changent pas le sens:

²⁾ Ce commencement est omis, T.

³⁾ T გამოკრიბის ქართველნი მისნი მან

⁴⁾ T deux mots omis.

⁵⁾ T deux mots omis.

⁶⁾ Quatre mots omis, T.

⁷⁾ Les M-ss écrivent alternativement ainsi, ou გუარანდუსტ.

⁸⁾ Ce mot est omis, T. Les M-ss emploient indifféremment მან, სოლო, და, variantes qu'il est inutile d'indiquer.

ამსვე იოანე მარტოის მი-მან ინება რათა მოიყვანოს ბერატ მეფედ აფხაზეთისა, და მისთანა
 ყოველთა დიდებულთა, ერის-თათა და ახსნურთა აფხაზეთისა და ქართლისთა გამოითხოვეს
 ბერატ მეფედ, დავით გურატპალატის-გან: სოლო მან დიდისა იძულებითა მსკლად აღუხრულა
 ხათხოველი მათი. და ვითარცა ვსთქუ, უშვილო იყო დავით გურატპალატი, და ბერატ ცაყნარდა
 შვილად, მშურბულად ორისავე კერძისა, ტაოხ: გარსა რა-ესამს უპყვიდრო ქმნილ იყო ქუჭყანსა
 აფხაზეთისა, მოხცა მათ ხმტკიცითა და მძკვლითა. შთაიყვანეს იგი აფხაზეთს, დალოცეს მეფედ,
 და დაუმორხილნეს ყოველნი ბრძანებასა მისსა.“ რამეთუ განხრულბულ იყო ახაკითა: და ვითარ
 გარდაეცეს ამას შინა წელიწადი ორი იყო განტებად და საურავად, და განმართებად ყოველსა ს-
 ქმესა, მგზავნად შაშის მიხისა, დიდისა გიორგი მეფისა, გინა-თუ უმეტესადრე ვსთქუა. რამეთუ
 ყოველთურთ მიემგზავნებოდა ქვეყნსა გამხრედლისა თხისა, დიდისა მეფისა დავით გურატპალა-
 ტისა, და ისლევებოდა მიხ-თანა ყოველი საქმე კითილისა: გამოგზავნა თვედობი მეფე, დედის
 მძა მიხი, ტაოხ, წინაშე დავით გურატპალატისა. რამეთუ ესე საქმე გამოხასა უმუბოხებად, რათა
 ყოველთა ცგოთა, დიდთა და მცირედთა, ხსნაებამ კეთილი, გინა-თუ შიში უწყობებისა-თხს მისა
 მიმართ იადენ საქმედეს:

შემდგომად ამისა, გარდამოვიდა ქართლს მეფე ბერატ ¹⁾, რათა განაგნეს საქმენი
 დაშლილნი ქართლისნი. მოვიდა და დადგა თიღვას: სოლო მან ყამა ახსნურთა ქართლისთა
 რომელთამე არა ესება გარდამოხლვა მიხი. რამეთუ თერთმულად გააგებეს საქმეთა ქართლისთა,
 17) დაღრთაუ იუჩეს მოწილეობასა შინა გუარანდუსტ დედოფლისასა: იწინამღერეს ქათარ ტბელი,
 მოკუბნეს ბრძოლად, და დაუდეს თავსა ზედა მოღრისისა: ისილა-რამა ბერატ, აფხაზეთა მეფე-
 მან, აღუსასნა ხმათა თხსთა. მივიდეს და შეეხნეს, იოტისე ქართლენი, რომელნიმე დავოცნეს,
 რომელნიმე შეიშურეს, და ხსენანი გუჟლად მეოცნი გარდაიხვეწეს და დაიფანცნეს ²⁾: მოვიდა,
 უფლის-ცხესე, აღილო ცისე დედისა-გან თხისა, დაეყნა დავითი მცირედნი, განაგნა საქმენი ქარ-
 თლისანი, წარიყუნა დედამ თხსი, და წარვიდა ქვეყანად აფხაზეთად: და ვითარ გელოცან-მან
 მსანვეთ მოამღურ-მან გააგო ყოველი საქმე აფხაზეთისა. რამეთუ მცირედ ამხილის ყოველთა, ვინ
 უგუჭ შოკის ურსი, და მისხს ადგილსა განადიდის ერთ-გული და მისანდობელი თხსი:

და ამას შინა გარდაეცეს წელიწადი რა-ოდენისიმე: იყო მას ეამთა კლდე-ვართა კრის-თავი რა-
 ტი, და ქლონდა ცისე ატენისა, და ქართლისა-გან მტკუარსა ხამხრთა გერძო ყოველთა, თრიალე-
 თმ, მხნელის კვეი ³⁾ და სჯურთი ⁴⁾. და არა მოხსილენი და კეთილად ბერატ მეფესა: მასში შე-
 იყრისა უნხურად ბერატ მეფე-მან ხმა თხსი, და გარდამოვიდა ქართლად. ესება მოდგომას და

1) T, 2 mots omis.

2) T დავითისსკ.

3) Trois M-ss portent ვაზა.

4) T სჯურთი.

შერევა რატი, ერის-თავთ ერის-თავს: მაშინ უნეტაჲ აუწყებს დავით გურატაშაძეს, და უთხრებს ესრეთ სასჯელ. „არა-სად წარვალს სხუა-გან, თუნიერ გამზადებულ არს სიკუდილად შენდა:“ და შეკრებულ და შეკასხმულ იყო გურგენს, მამა ბაგრატისი, მისულად შულის თახისი თანა. სოლო დავით გურატაშაძე წარმოემართა მსწრაფელ, და მოუწოდა დაშქარს თახს, და უბოძო ეუკლეთა მეფეობა სომხეთისათა: სოლო მაშინ ჯერეთ ცოცხალი იყო ჰანა ბაგრატ მეფისა, ბაგრატ-მეფისი (1), რომლისა სიკუდილი ზემორე აღესწრეთ (2). იგიცა მოვიდა დავით გურატაშაძის წინაშე. რამეთუ ემისოდა მის თახისა გურგენისა-გან წაღებასა მეფობისასა: მოვიდეს და დადგეს დღივს, სხითა დიდითა, რომელთა არა იყო რიცხვი, და გაგზავნა დაშქარი გურგენს ზედა: მიეტყუეს წინა გურგენს, და შეიანეს გარდათხრლათა, თავსა შავსეთისასა: გააქციეს გურგენს, და შთანთქმუნა მეოტი, და შევიდა ციხესა წყეთისასა:

მას ჟამისა მოხრულ იყო ბაგრატ მეფე თრიალეთს, და დადგა ჩარუშეთს: გაგზავნა მოციქული, გასიდა დაშქარი და ისილა რამეთუ ძალითა არა ეცეობადა წინა-ადგომის დავით გურატაშაძისა: მაშინ დაუტყუენ სხანი თახსი ადგილსა ზედა, და თთ მარტო მივიდა წინაშე მისსა, იისოვთა შექალობა, და აუწყა, ვითარმედ „სხვისა არა-რის-თხს მოვიდ, განს არა-მოიხრებოდა თხს რატიან:“ სოლო მან (3) უბრძანა ესრეთ. „მიხსრეს რომელ სიკუდილად ჩემდა გამოხრულ იყავ. განს აჲ ესტან დასტური რომელ უბრალო ხარ: არამედ მითავისუფლები-ხარ რატიან ზედა. დამოხრნილე ვითარცა სასჯელ გუადიან:“ მაშინ წარმოვიდა სისარულითა სხვე, და წარვიდა მას ჟამისა აფსახუადვე, რათა ვერა უგრძნას რატიან, და უგრძნეულად მივიდეს, ოდეს არა ჭლონებდეს: ვითარ მოიწია ჟამი ზამთრისა, მოვიდა ყოვლითა ძალითა თახისა მეფე ბაგრატ და მოადგა კლდეკართა: ისილა-რამა ესე რატიან, გამოვიდა განე, და გამოიტანა შვილი მისი დიპარტი თანა, შეკედრა ბაგრატ მეფეს, და მისტა ციხე თახსი მეფეს ბაგრატს, და თთ, დაჯდა მამულს თახსს, არგეობს:

172

სოლო ამას ჟამის შინა გარდაცვალებულ იყო დავით დიდი, გურატაშაძე, ვითარცა ესთქუთ ზემორ: და ვითარ მოკუდა ესე დავით, არა დაშთა (4) ქე, აპერდა იმიერ ტაო. და გამოვიდა ვახლი, ბერქმეთს მეფე, და მისტენს მას ტინენი სისარეთა ამ დავითისათა: და დაიპერა ბახილი მეფე-მას მამული დავით გურატაშაძისა, და მივიდეს მის წინაშე ბაგრატ, აფსახთა მეფე, და მამა მისი გურგენს, და მოხტა მათ ბახილი მეფე-მან ჰატეობა (5), გურგენს მავისტროსობა, და ბაგრატს გურატაშაძესობა, რათამტა ვითა მტერ უფს ერთმხერეთის მიძართ მამა-ქენი ესე.

1) T, au lieu de ce mot: ქართველი მეფე.
 2) Quatre mots omis. T.
 3) T აგზავნა და უბ . . .
 4) T ესე.
 5) T ჰატეობა.

და ამიუ ღონითა იმსგვა: სოლო ტურგენ ჭეშმარიტი და წრფელი იყო, და ვერა აღირა გულნი მისი ზავითა, ამით მიზნობა, და ვერ უძლო ვერას ღონის ძიებითა: და შეიღგომად აისხსა რა-ოღვინათჲე წელთა, გარდაიგვადა ესე ტურგენ მეფეთ მეფე, მამა ამის ბაგრატ მეფისა, და მე ბაგრატ მეფე რეგუნისა, ქორინიკოსს სვე: 273

და შეიღგომად, ვითარ წარედეს ამას შინა ესმინი რა-ოღვინიე, და ვითარ ესთჲე ჰირველეთ, მონიწუნს და განაგანს ყოველნი სქემინი აფსაზეთისანი, ურჩნი თჳსნი შეცვალსა დიდებისა-გან, და ადგილთა მითა დაადგინოს ერთ-გულნი და მოსწრფედ მორჩილნი ბრძანებთა მისთა. და წარმეტა ყოველთა მეფეთა აფსაზეთისათ, ყოველთა განებეთა: და განამრავლას ლაშქარი თჳსი უმეტეს ყოველთა ესმის, გამოლაშქრს ყოველთა სხითა თჳსითა, და გარდამოვიდა ქართლს: წარგზავნა მოცეჲული კასეთს, ითხოვა ცისენი ქართლისანი, რომელინი მათ ჰქონდეს: მას ესმის იუტაჲსეთს ქორებნიკობისი დაჲით. სოლო მას არა იხება მოცეჲა ცისეთა, არამედ მიუძმინო ესრეთ.

„უშეთუ ესეც ცისეთა, იყოს სკენ შორის დამჯერებულ 1) მეღვი და იამი: სოლო მე წინა მოგებებო კსნსა ზედა.“ ვითარცა ესმის-რა ესე ბაგრატ, მეფეს აფსაზთა და ქართუჭლათსა, განუწერს იერიად, რამეთუ 2) კურატკვალატი იყო მას ესმის დღევს, და განსაკება სქემთა ტაოსსა და ქართლისათ, რომელი მასიკე თათუე ეპურს ტაო, მიგეჲლებსა ზედა მამისა მითისა, ტურგენ მეფეთ მეფისსა: მასინ წარმოგზავნას მეფე-მას ბაგრატ კაცი მოსწრფედ და აწვიან სხითა აფსაზეთისა და ქართლისათ, და თჳთ წარემართა ზემოთა ლაშქროთა, გაიარა თრიალეთი, გავლო კიდი მცხეთისა, და მიერთნეს თანს აფსაზნი და ქართუჭლანი: და დადგა თიანეთს, და იწყო შემუსრვად კასეთისა, და ვერ წინა-აღუღბა დაჲით, რამეთუ იყო ძალი ბაგრატ მეფისა ურიცხვი, და იწყო ბრძოლად ცისეთა. რამეთუ მას ესმის აღილო ქუჭქანაჲ ჭერეთისა, და განახინა მთავრად აბულაღ, და წარმოვიდა შინა: და მათჲე ესმითა, რა-ესმის წარმოვიდა ბაგრატ, აფსაზთა მეფე, კვლად მიიქნეს კაცნი ჭერეთისანი, და მიერთნეს დაჲითს. აღილო დაჲით ჭერეთი, და შეიღგომად მცირედისა ესმისა მიიგვაღა დაჲით: 3)

კვლად გამოვიდა ყოველთა სხითა თჳსითა ბაგრატ მეფე, და აღილო ჭერეთი მეორედ: დაიძწირა დინარ ედლოაჲული თჳხად, იწყო ძეხსად კასეთისა, და ძალითა მისითა მიუწდომილთა წარისენა, ორსა წელიწადსა შინა, ყოველნი ცისენი კასეთისანი: შეაწყუდივა კვირიკე ბოჭორმას, და დაუყენისა ცისესა გარემომო მცველნი წლითი-წლამდის, და წარილო ბოჭორმად. და დაიპყრა სულად ჭერეთი და კასეთი, წარმოიყუენა კვირიკე, და დაიძწირა თჳსი კარსა ზედა:

მას ესმის შინა გადაიდნა ფადლოს, ამირა კასმისა, იწყო კირთებად ჭერეთისა და კასეთისა ერისთავთა, ესმითი-ესმად მეკობრობით და ჰარვით რეჲვად და ტყეჲსკვად ადგილთი-ადგილად:

1) T დამჯერებულ.
 2) T კ.
 3) Ici le M-it T ajoute: დიდ კურატკვალატი. . . . დ; v. sup. p. 72.

სოლო ისილა-რაჲ ესე უ): დიდ-მან მეფე-მან ბაგრატ კანდიერებაჲ მისი, აღივსო შურითა, და დიდათ შეუქმდა კანდიერებაჲ მისი: განეშხადა ეოკლითა სხითა თხსითა, წარსვლად განძსა, და წარგზავნა მოციქული წინაჲ კაცოე შაჰანშა, სომეხთა მეფისა, აწვია რათა იძიოს შური ფადლონისა-გან: სოლო მან განისარა სისარულითა დიდითა, და მოწირფედ მოუწოდა ეოკლითა სხითა თხსითა, წარმოემართა და მოვიდა წინაჲ ბაგრატ, აფსაზთა მეფისა: შეკრბეს ორნივე ზორაკერტს, და მიმართეს ფადლონს, დიდად განლაღებულსა, მოაქულეს ქრისტეანეთსა, რომელი-იგი ეოკლითურთ ეძიებდა წარწყმედსა ეოკლითა ვიქარის მისხურთას: და ვითარ ისილა ძალი მათი უიღვეელი, შეუშინდა, წარვიდა და მიმართა, სიმაგრეთა შესლავად: მაშინ აშან დიდ-მან და ეოკლითურთ ძლევა-შეიოსილ-მან მეფე-მან ბაგრატ წარმოხტეულსა ქუჭყანაჲ რანისა, მოადგა ქაღაქსა შანქარს, დაუდგინა ფილაკაგანი, და მცირელთა დღეთა დაღუწეს ზღუდენი შანქარისანი. და სვალისა-დღე ეკვლევებოდა შექმნებულ ქაღაქსა-მის: მას ღამესა მოველისა მოციქული ფადლონ-მან, იოსოვა შენდობაჲ, აღუთქვა დეკოა შინა სიფიცლისა თუხისთა მსახურებაჲ, 174
გაუგვიო სარაჲ, და დაუწერა თვისთ-ავით ღაშქრობაჲ ეოკლითა მტერთა მისთა ზედა: მაშინ უ) შემოკარბინს ეოკლინი დიდებულნი მისნი წინაჲ მისსა, და უბრძანა მათ რათა უ) დაიჭვირონ ქალაქი-იგი ძალითა მათითა: სოლო მათ ისიღეს და განიცადეს რომელ კერაჲის ძალ-ედაჲ. ამის-თხს მოახსენეს და აუწყეს, და უფეროსდა ამის-თხს რომელ სსუთათა ეოკლითა საღაშქროთა საქმეთა-გან უტალო იქმნებოდეს: კვალად უბრძანა და განისარას დასაკებაჲ ფადლონისი, და მათ ეოკლითა, სიბრძნითა მათითა, გასთარბიეს და უიჭვობეს და აწვივეს სავი: უბრძანა და გაცავსა მოციქული და მის-გან აუწყა ზავი დახტური: მაშინ ფადლონ განისარა სისარულითა დიდითა, აღუწერა ეოკლი-იგი სიტყვითა აღთმული, საქმით. უძღეს ძალკვინი დიდად მიუწდომელი, აღაგნნა ეოკლინი დიდებულნი ნიჭითა მიუწდომელითა, და წარმოვიდა მეფე ბაგრატ შინა, გამარჯვებული:

ამის მეფობისა ჩე იყო წიდაჲ მამა ჩუჭნი ეთუმი, ქართლელი, მთარგმელი წიხნთა ჩუჭნი ქართლელთანი უ) 1): სოლო ამანვე დიდ-მან მეფე-მან ბაგრატ აღაშენა საყდარი ბუდიისა და შექმნა საეპისკოპოსოჲ, მოცავლა მუნ გუდაუკისა საეპისკოპოსოჲ და შექმნა სოფელნი მრავალნი, ეოკლითა გიგოთა და ადგილთა, და განახრულა ეოკლითა განცებითა, და შეამკო ეოკლითა სამკაულითა, აკურთხა და დასვა ეპისკოპოსი მუნ შინა: სოლო უკეთო ვისივე ენებოს განცდად და გულის-სმის-ყოფად სიამაღლისა-თხს და დიდებისა მეფობისა მისისა, ჰირველად განიცადოს სამკაული ბუდიის ეკლესიისა, და მის-გან გულის-სმა-ჭეოს, და ცნას რომელ არა-ვინ ეოფილ არს სსუჲ მეფე მსტავი მისსა ქუჭყანასა ქართლისა და აფსაზეთისას: და ამანვე მეფე-მან აკურთხა

1) Omis, T.

2) T მის ელსა უბრძანა და.

3) T, au lieu de ces deux mots: ჰირველად რომელ.

4) Tout ce qui précède manque à T: c'est évidemment un hors-d'oeuvre.

კვლევისა ქუთათისა, განგებითა დიდითა და მიუწდომელითა. რამეთუ შემოკრებისა მასობელნი
ყოველნი კელმწიფენი და კათალიკოზნი, მღვდელთ-მომღვანენი და ყოველთა მონასტერთა წინა-
მძღვანენი, და ყოველნი დიდებულნი, ზემოთნი და ქვემოთნი, მამულისა და სამეფოსა მისისა
მყოფნი, და სსჭათა ყოველთა საკელმწიფოთანი:

სოლო ამან ბაგრატ მეფე-მან გურატალატ-მან დაიპყრა ყოველი კავკასია თუთ-მშვერობე-
ლობითა, ჭიქოით-გან ვიდრე გურგუნდმდე, და ადარბაღსანი და შარვანი მოსარეე ჭყო, სომხი-
თისა კელმწიფობით. შეეე სხარსთა მეტობარ და ერთ-გულ ჭყო, სიბრძნითა და ძლიერებითა
თხსითა, უფროს სასლელეთა თხსთასა, და ბერძენთა მეფესაცა შიგნი აქუნდა ამისი ყოვლადვე: ესე
ბაგრატ, აფსაზთა და ქართველთა მეფე, წარმეტა ყოველთავე კელმწიფეთა ყოველთა განსკობითა,
ამისად მოაჭრედ და შემოავრედ შეიქმნენ ყოველნი კელმწიფენი, მასობელნი და მოთაუდნი მამუ-
ლისა და სამეფოსა მისისანი, მოლაშქრედ ვითარცა თხსნი დიდებულნი. და მისანდობელნი:
დაუმორჩილნა ღმერთ-მან ყოველნი მტკრნი და წინა-აღმდეგამნი მისნი, და მოჭმადლა დღეთა
მისთა მშვიდობადა და დიდი დაწუნარებოდა ქრწენისა მისისა: და უკეთე ვინმე ისებთა თუთაუე-
ლად წარმოქმდა, და იწყოთა ყოველთა განსკებულებოთა მისთა, მოჰქაღრდეს ძალი მახი, რომელ-
თა-გან მცირედნი წარმოვხთქვი, ესითა სიგრძისა-გან, არა დავიწყებინათ-თხს:

და ვსთქვა ესეცა, რომელ შემდგომად დიდისა ამის მეფისა ვასტანე გურგატლისა, არა-
ვინ გამოჩენილ არს სსჭა მსტავსი მისი, დიდებითა და ძალითა, და ყოველთა გონებითა. კვლე-
სითა მამულებელი იყო, გადასკათა და დაკრდომილთა მოწაღვე, და სიმართლისა მართლიად 1)
მოქმედი ყოველთა განათა-თხს, და ქვრივთა და ობოლთა შემწუნარებულ: 2)

მოკუნდა კათალიკოზი სჰმონ, და დასკა ამან მეფე-მან დიდებულთა განათა შჯლი, მკეჯნი და
გაზრდილი თხნი მელქისედეკ კათალიკოზ-პატრიარქად სოლო ესე წმიდა მეფე წარვიდა ბერძენთა
მეფისა ბასილის წინაშე, გობატანტინეპოლედ, რათა შეეწიოს. რამეთუ იყო დიდი ესე კათალიკე
სამოციქულო ეკლესია სვეტიცხოველი, რომელი ვასტანე გორგასანდს აღესენა, დაძველებულ
იყო და ესითა შლილობით გარეშეო სტოვანი და ქვეულ იყო, და აღ-არა-ვინ იყო მწე აღმოსადა,
და არცა-რავის ძაღ-ედა აღმუნება მისი: და მივიდა და მიუოსრა ყოველი შეუძლებლობა ქარ-
თველთა და სათსოველი თხსი. მშინ მეფე-მან ბასილი მიხტა მონასტერი გისტროთა, რომელ რე
სოფელი აქეს, განძი და შესამკობელნი ეკლესიათანი, სატნი და ჭყარნი, და ყოველივე საძღველთ-
მთავრო და სამღვდლო სამკაული: წარმოვიდა და მოიწია ქვეყანასავე თხსს ქართლად და სამე-
ფოვად ქადაქად მცხოვად, და იწყო შენებად გარეოთა ბჭითა და გარეშემოთა სტოითა. მოქმნითა,
და სკდა დაბურვითა. და ყოველი განასრულა და მიძაღლა ღმერთ-მან განსაღეს: მცხეთას ქალა-

1) Omis, T.

2) T omet 5 mots.

ქისხცა და შეამყო დიდი კათოლიკე სამოციქულო ეკლესია სვეტი-ცხოველი, ყოველითა სამკაულო-ბითა, ოქროთა და ვერცხლითა, თვალთა და მარჯარიტითა, და შესჯდა სვეტი-ცხოველი ოქროთა და ვერცხლითა, და შესჯდა წმიდა საკურთხეველი ოქროთა და ვერცხლითა, თვალთა და მარჯალიტითა, და მოასჯდა კანკელი და კარნი საკურთხეველისანი ოქროთა და ვერცხლითა, და შექმნა წმიდა სამარცხლო ოქროთა, ვერცხლითა, თვალთა და მარჯალიტითა, და შექმნა ძელი ცხოვრებისანი ორნი თვალთა და მარჯალიტითა, და დასხვას ყოველითა წმიდათა სწილსი აურაცხელნი, მოკვდილნი სჯანი, თვალთა და მარჯალიტითა შეიკულნი, რიცხუთ ორ-მოც და თხოუბეცნი, წიგნსა მოკვიდილ-მოუკვიდელნი, რომელ თვითან აღაწერის და დახვავ, ჭეშლად ოც და სუთი: ¹⁾

სოლო ესეცა წარმოვხუთაჲთა სვენ, რამეთუ რაოდენნი ბაგრატიანნი მიუედ და კურატპალატად ზემოარ აღგვიწერია, რომელნიმე მიუფობდეს ქართლსა, და რომელნიმე სამცხეს, ტაოსსა შინა, ვიდრე ამს ბაგრატის გამეფებადამდე. და ოდეს მიუე იქმნა ესე ბაგრატ, რომელნიმე კარდაცვალებულ იუქნეს, და რომელნიმე ამს ეამსა კარდაიცვალის, და არდა-რავინ აყო ამის ეამ-ში სხუე ბაგრატიანი, თვითურ სუმბატისა, და მისსა მისისა გურგენისა, რომელნი მიუფობდეს კლარჯეთს, მისი ბაგრატ არტანუჯელისანი, რომელთა სიკვიდილნი ზემოთუ აღვწერეთ. სუმბატის სიკვიდილი, სხა ქორონიკონ-ზე, მისსა მისისა გურგენის სიკვიდილი სხა ქორონიკონ-ზე: სოლო ესრეთ იყო კარდაცვალებამ მათი. რამეთუ მისის, ოდესმე ამის ბაგრატ მიუე-მან კურატპალატ-მან მიაიყვნეს ესე ორნი მისნი, კლარჯეთა კელმწიფენი, სუმბატ და გურგენ, მისი ბაგრატ არტანუჯელისანი, და რაზაზობად მის წინაშე, ცისეხა შისა ფასასკერტისხას, და მუნ შინა შეაპერნა იგინი და აღისვსა ცისენი და ქალაქნი მათნი: რამეთუ იგინი ზატომარ ექნა ცისეხა შინა თმოგვისხას, და მუნ ცისეხა შინა კარდაიცვალნეს სუმბატ და გურგენ: სოლო შულნი მათნი წარვიდეს კო-სტანტინეპოლად, ძე გურგენისი დემეტრე, და ძე სუმბატისი ბაგრატ, ვახილი მიუფისა წინაშე, და მათნივე შულნი კლარჯეთა მიუფოანნი, რომელ და მთეს ამს ქუჩასხას, მოიხრნეს ყოველნი სიკვიდილითა ზატიმრობასა შინა:

ამისხა შემდგომად ბაგრატ მიუე-მან მოკლო ყოველი სამიყო თხზი, აფისხეთი, სწერეთი და კახეთი, მოკიდა და დაისამითარ გვეთა ტაოსთა, და მორაიწია საფსუელი, მოკიდა მხსე ციურსა ფანასკერტისხას, წელსა მესამესა, და მუნ შინა კარდაიცვალა ბაგრატ მიუე, მტვითა შვენიერითა შემკული ²⁾, ქორონიკონს სხლდ. თუშსხა მისისა ზ, დღესა ზარასკევსა: და მიუფობად ოც და ათ-ქუჩს-მიტ წელ, და იყო დღეთა მიცვალებისა მისისთა ტაოს ³⁾. და წარმოიღო გუმი მისი 176 ზვიად-მან ერის-თავთ ერის-თავ-მან, და დამარსა ბედიას: შემდგომად მისხა მიუე იქმნა ძე მისი გიორგი, იგიცა ხვსე ყოველითა სიკეთითა:

¹⁾ Tout ce § manque à R.

²⁾ T aj. trois mots.

³⁾ Addit. de T, dep uis და მიუფობად.

ნკ. ორმოცდამეტასამეტე მეფე, გიორგი, ქე ბაგრატი აფხაზთა და ქართულთა მეფისა, ბაგრატოანის:

სოლო დაჟდა-რა ესე გიორგი მეფედ ეოჯელსა სამეფოსა და მამულსა თჳსსა, ვინაჲ ოდეს სიფრძისა და სიკბუჯისა მისისა. რამეთუ იყო, რა-ვამს მეფე იქმნა, წლისა 66²⁾, მას ვამს გან-
 ღვა ამას ქუჭუანს³⁾ ტერეთ-კახეთისა, და ღადრობითა აწსურთათა შეპურობიდ იქმნეს ერის-
 თანი მათ ქუჭუანს⁴⁾: კუჭაღვე ეუფლეს მათი უფალნი, რომელთა პირველ აქუნდა იგი: სო-
 ლო მეშვიდესა წელსა მეფობისა მისისა, გამოვიდა ვახლი⁵⁾, მეფე ბერძენთა, ამა გიორგი მე-
 ფესა ზედა, ეოჯლითა სპითა, სპბერძენით, და უცხო-თესლითა ურცხვიით: სოლო გიორგი
 მეფე განვიდა სპითა დიდითა. წინა-ადღგომად მისსა, და დაიბანაკეს ორთავე ქუჭუანსა ბახინი-
 სსა, მკვალ დღე, და არა მიმართეს ბრძოლად ერთმანეთისა ზედა, და მოვიდა გიორგი მეფე-
 მან, და მოვიდა და დაწვა ქალაქი ოლთისი, და მუხით მოვიდა კოლაზა და გამოუდგა კვალსა, და
 მოუდგა უკან ბახლი, ბერძენთა მეფე: და შეკრბეს-რა უკან მამლუკარნი გიორგისნი, და წინა-
 მკვალნი ვახლიდს დაშქარნი, და იქმნა ბრძოლა დიდი, სოფელსა-მას რომელსა ეწოდებოდა
 შირიმთა, და მოიხრეს ორ-კერძოვე მრავლად, და მოიკლეს მუნ დიდნი ერის-თავნი და დიდ-
 ბუნნი გიორგი მეფისანი, რატი, ქე დიპარტიანი, და სურხი: და კვიანდ ეწვიო კმა გიორგი მე-
 ფესა, ვითარედ ომ არს უკან-მკვალთა ზედა⁶⁾. და ვითარცა მოიხსნა კმა ომისა გიორგი მეფესა,
 აღბრუნეს და მამინ უბრძანა სპათა თჳსთა, და აღიჭურუნეს მსწრთად: განვიდა თჳთ გიორგი მეფე
 რამეთუ ახლავს იყო და უშიშ ეოჯლითურთ, ვითარცა უგორავა, და მის-თანა სიმკვლე სვიხა მი-
 სისა⁷⁾: მოვიდეს ადგილსა-მას, სხდა იუუნეს ბრძოლად, და მუნ⁸⁾ მოვიდა ვახლიდცა მეფე, ეო-
 ჟლითა სპითა მისითა⁹⁾: შეკრბეს ოგინი იმიერ და ამიერ, და იქმნა მუნ ბრძოლა დიდი, და მო-
 იხრეს მუნ ბერძენნი დიდნი და ფრთხილნი, და წარმოიღეს გიორგისთა ავარც, და კუ-ზომ განდი-
 დნა და განგრძელდა მათ შორის ბრძოლა-იგი, რომელ სივლტოლად განემზადა ბახლი

1) T: შარბოცდამეტე (sic) მეფე ქართლისა და აფხაზეთისა, გიორგი: ქე ბაგრატი მეფისა, ბაგრატოანის. v: la Traduction. M-it R: 52e roi. Mon M-it: 56e roi.

2) T offre une rédaction un peu différente dans les mots, mais le sens est identique.

3) Tous les M-its: ქუჭუანსა.

4) Il faut ქუჭუანსა.

5) R écrit partout ახლი.

6) Addit. T, depuis კვალად.

7) Addit. T, depuis და ბახლი.

8) T მეფე.

9) M-ss დიდითა.

მეფე ¹⁾ : გარნა ვითარ გიორგისნივე ხელმოკლე იქმნეს, ქართველნი ²⁾ მირიანეს და წარმო-
 ვედებს : სოლო ვასილი მეფე ³⁾ წარმოუდგებს უგანს ბერძენის, და დაგორენს ურცისნი პირობის
 მასულისათა. მოუწია ლაშქარ-მან არტანს და დავა იგი და მოაგარეს არტანი, და რომელი ჰოვა
 ტემე ვებს უოკელნივე : სოლო გიორგი მეფე წარვიდა ნიგალით კერძო სამცხედ, და მიუღვა მას
 უგანს ბასილი და ხწუგიდეს ქვეყანა ვავასეთისა, და მოაგარა უოკელივე : და რა-ჟამს წარვიდა
 გიორგი მეფე, გარდავიდა თრიალეთად, და მოადგა უგანს ვასილიცა თრიალეთადვე კვალადცა, და
 რა იასდნეს ერთმანერთსა, კვალად განხლიერდა გიორგი მეფე, მკურთხო ძალი ლაშქრითა კასეთისა
 და ჭერეთისა : რამეთუ მოიუწყანსა წასანნი და შაქნი, გარნა დაუშალეს მას სუბის მკორედ : სოლო
 იხილა-რამა ესე ვასილი მეფე-მან, შეიქცა თრიალეთით, და უგასოვლო ვავასეთი და არტანი, დღე **177**
 თა შინა სამთისნათა, და კვალად უბოროტესადრე ⁴⁾ შურის-სუბით მოაგარა ქვეყანანს-იგი, წარ-
 ვიდა, და დიხადითა ქვეყანასა ხალდასა ⁵⁾, მასლობელად ქალაქსა ტრამიზონთასა : და ვიდრედხ
 მათ შორის მოციქულნი ორთავე ამათ მეფეთანი, საუხის ერთმანერთსა წინაშე, მშდობისა და
 სიყუარულისა-თხს :

სოლო იქმნა მას ჟამსა შინა განდგომილებამა დიდი ხბერძენთს, რამეთუ შეიერთეს ვასი-
 ლის მეფის ხზახეტი და წარვიზი, ძე ფოკას განდგომილისა, და მეფე იქმნა ქსიფენს, და მი-
 დგნეს მათ უოკელი აღმოსავლეთისა კერძი ქვეყანამა, და დიდად შეიძწუნდა ბასილი ამას-თხს :
 გარნა სოლო დიერთ-მან ვასილის დიდად შეშინებულსავე პატეასცა. რამეთუ განუღვა ქსიფენს
 წარვიზი და უოკელინივე ერთი მისად მიმდგომელნი ⁶⁾, და მოკლეს წარვიზა ⁷⁾ ქსიფე და ტადებს
 რომელი მირთულ იუქნეს : სოლო ქსიფენს ⁸⁾ მიეგო ცრუობა წარვიზისა ⁹⁾. რამეთუ შეიტყუეს
 ციხესა უოკელინივე ერთი მისად მომდგომელი, შეიძვეს ციხესა შინა ¹⁰⁾, დაღასნოსთა, ხისხისა-
 ფჯს ფოკასის ძისა, შეიძურეს და წარმოგზავნეს წინაშე და მოგვარეს ვასილი მეფისა, და მან
 ექსორია ეო იგი გუნძულესა რასმე, და მიმდგომთა მისთასათა მრავალთა მოჭკეთათ თ
 მასვილითა, რომელთა თანა იყო ფერის, ძე უოკიკისა, ნიოხავით ტაოელად, და სხე
 იუქნეს ბერძენსი :

1) M-66 სოლოლოვად ვავასილი მეფისა.

2) M-ss სამეთო.

3) Ces deux mots sont superflus.

4) T უბოროტესად იღბ, qui est fautif, car la particule emphatique ლე s'emploie dans le Nouv.-Test. avec le cas modal, comme je l'ai écrit ici.

5) R, T, ხალდასა.

6) T omet depuis სამეთო.

7) M-ss: ce mot est omis.

8) M-ss ქსიფენსა.

9) M-ss წარვიზს.

10) Addit. T, depuis მოკლეს.

და ჭეშინჯად შემოიქცა ვასილი მეფე და მოვიდა ბასილსსა, და იოსოვად იგი გიორგი მეფე-
 სანგან ქუჩქანათა და ციხეთა, და აღუთქმიდა ზავსა და მშვიდობას: სენას-რა ესე გიორგი მეფე-
 მან, წარავლინა სვიადი ერის-თავი, სხითა მისითა და დაშქრითა დიდითა, უწყისრეს თვსსა ¹⁾ და
 უბრძანა რათა სავისა მიპურობათა მცირედ სის დამჭირვად ადგილისა. დაილაშქრა სვიად-მანცა
 ამიერ კიდესა ბასიანისსა, რეცა სამთრის სსხედ, სოლო თვთ გიორგი მეფე წარუღება უკანა; სხითა
 ძლიერითა: განვიდა სავად, დაშქრითა დიდითა და ძლიერითა; და განასწავსიდა ესრეთ. „უკეთუ
 ინებოს ზავი ვასილი მეფე-მან, იქმნას ესრეთ, და უკეთუ ინებოს ომი, განუკისადნეთ მის-თვს:“
 სოლო რომელთა არა უნდა ყოფად მშვიდობისა იწვეს განსწავსიდა ბრძოლად: განსა ორ-კერძოვე
 მსაკვეპნი-იგი ასწავსიდა არა მიუშენეს გიორგის ყოფად სავისა, რამეთუ არა უნდოდით მიშ-
 დობად, და მივიდეს ბასილი მეფეს ზედა დაბასაკებულსა, რომელსა უწოდის სენისდაქსად ²⁾:
 არამედ აზრსეს მეფესა გიორგის მას ბრძოლად, და იწვიეს იგი ვასილი მეფესა ზედა, რომელი-
 იგი ზავად და მშვიდობად ჭტოხებდეს მისვლასა მათსა, და მოკლეთა:

სოლო გიორგისთა იწვეს ბრძოლად, და აოტეს ზოგი ვასილის დაშქრის. მასინ უბრძან-
 ვასილი მეფე-მან დამოკიდებდა წვეურსა ოროღისსა წერილი მათი, რომელი მისად დაეწერეს
 გიორგი მეფესა, სიმტკიცისა და სავისანი. და ესრეთ ბასილი მეფე-მან ჭოროღის წვეურითა
 ამართან იგი ³⁾ და მიუწერა დემროსა, და ჭტეჭა. „ისილევ, მიუწეო, წერილი-ესე მათი და საქმე
 რომელ აწ იქმნა:“ განუწერა ბასილი მეფე, უბრძანა მოეყვანებად ქელი ცხოვერებისა, და ⁴⁾
 კეზლად მოიღო ბასილი მეფე-მან ქელი ცხოვერებისა, მანდლითა წმინდითა, და დასცა იგი ქუჩ-
 ეასსა ყოდა, და თქვა ესრეთ, ვითარმედ „უკეთუ მიმე მე კელთა მტერთასა, არღა-რა ვიყო
 თაყუანის-მცემელ თქვენსად, მე, უგუნისმედ, და არღა-რა თაყუანის გეცე შენ უგუნისმედ (sic):“
 და ვითარ ესე ჭეო და თქვა, და ვითარცა განგრძელებულ იყო მათ შინა ბრძოლა, ამას სიტყვას
 178 ზედა, მეის, მასზე ვამის, ილივიცეს და კვლადცა მეოტ იქმნეს სხანი გიორგი მეფისანი და
 დაშქრნა საქართველოსანი რომელნი-იგი პირველად მივიდეს: და გამოვიდეს მიერ-კერძო ტალიანი
 მეფისა რუსისი, და არა განსწავსიდა პირველ მოსრულთა-მათ, თვისერ მცირედისა ⁵⁾. რამეთუ
 თვთ მეფე გიორგი, და უმრავლესა დაშქარი მისი არღა-რა მისრულ ივენეს ჟერეთ ყოვლადვე. და
 მოკლეს მათგანი მას დღესა შინა, რომელთაცა მშვიდობის ყოფა არა ენებთ, და მეოტ იქმნეს
 ყოველნი, და მოიხრეს ყრიცხენი პირითა მასვლისათა. რომელნიმე ტყვე იქმნეს, რომელნიმე

1) Addit. T, depuis და დაქრითა.
 2) Addit. T, depuis და ზედა.
 3) T იგინა.
 4) Addit. T, depuis განუწერა.

5) Addit. T, depuis და გამოვიდეს. M-66: და მოსრულსა ყრიცხენი პირითა მასვლისათა, და რომელნიმე ტყვე იქმნეს, phrase qui-
 se trouve, plus bas, dans le M-it T.

მეოტ, და წარიდეს ბერძენთა ავარი დად-მადი, და განძი სამეფუთა ეოველი სრულიად, რაოდენი აქუნდათ ქართუშლთა-მათ: და წარმოძრა მცირედ ბასილი, მუჟე ბერძენთა, და მოუფდა უკანა მეფეს გიორგის, და კუდად იწევს ზავად ¹⁾ და მშვიდობად ვითარცა პირველისა-უბრვე რამეთუ შიში აქუნდა დიდი ბერძენთა განდგომისა საბერძნეთით, და უკეს მაშინ მშვიდაბა და დიწავნეს. და მისცა გიორგი მესხეთს მძევლად ქუ თუხი ბაგრატ, სამისა წლისა, ჩხელი: და ცისენი რომელნიც ²⁾ პირველ გაერცეს აზნაურთა, და ულოცნა, და მისცნა სსვანთა ცისენი პირველ მცემელი, და უკანის, ვითარ ათ ოთხ-მეტნი, და ქვეყანა რომელი ჰქონდა დავით კურატპალატსა, ცაოს, ბასიანს, გოლა-არტანთა და ვავასიუს, შავშეთს: სოლო რომელნიც ³⁾ ამით ქუტუნათა-გან ეგველესიანი, სოფელნი და ადგილნი, და ულოცნა გიორგა მეფეს, და ესრეთ წარვიდა, და წარიყვანა ბაგრატ უფლის-წუფი, მძევლად წინაშე ⁴⁾, ქე გიორგი მეფისა ჩვეინს: აღუოქუა ფიცითა აღიქმა, ვითარმედ „წელსა მესამესა გამოვიგზავნო ქე შენი:“ და იყო ხამ-წელ ქალაქსა სამეფოთა ვოსტანტიპოლისსა, და წელსა მესამესა წარმოცხავნა ქალაქით ვოსტანტიპოლით, ვითარცა აღუოქუა: სოლო რა-ყამს მოიწიენეს ცაოს, შეიოვიდა მამულსა თუხსა ბასს, და სამეფოსა თუხსა, მოჰქუა თანა კატანანი აღმოსავლისა ვიდრე საზღვართამდე ქამელის თუხსა, და ვითარ შეიქცა გარე, მოეწია მოხწრაფებით მანდატური. და მოართუა კატანანსა წიგნი ვოსტანტიპოლისსა მეფისა, რომლისა წერილი იყო ესრე სახედ, ვითარმედ „განგებითა დგონისთა მიიცივდა სანატრული ბასილი მუჟე, მის ჩემი, და ნაცვლად მისსა ვიქმნი მეფედ უოველსა საბერძნეთის: აწ უგვე, სადაც მიწვესუდ იყოს განსაკებელს ჩვესსა საკელმწიფოსსა შინა ბაგრატ, ქე გიორგი ავისსთა კელწიფოსსა ⁵⁾, გარეშე შეაქციეთ, სწრაფი და დიდითა, რომელ მოიწიოს წინაშე ჩუქნსსა:“ სოლო მან, ვითარცა წარითხნა ბრძანებად მეფისა, ესება რათამცა შეაქციეს გარე, ბრძანებისა-უბრ მეფისა: შეიქცა სწრაფით, დევნა უფო ბაგრატ უკანს, გარსა ვერ იწია მას. რამეთუ თუხსა მამულსა შემოსრულ იყო იგი და განმდევრებულ დაშკრითა, რომლისა ბრძოლად ვერაფერ ეძლო ვაკატანანსა-მას: და რა-ყამს მიესალა, ისილა-რა რომელ სიმრავლე დიდ-მადი მიგებებულნი წინა, დიდებულნი, ერის-თავნი და აზნაურნი ტაოელნი, მესხნი და ქართუშლნი, რომელთა არა იყო რიცხვი სიმრავლისა მათისა, შეიქცა გარე და უთხრა მას მანდატურსა, რომელ მიწვეულ იყო დასტადართა. „უბრეთუ ძალ-გამსა შენ აქციე ჩემ-გან ეწელს: ესე არა ეძეპნი:“ ⁶⁾ დიდი და საკერველბა და მოწალეობა დგონისა: ⁷⁾ ვითარ მეის განკრა მართალი ეკლთა-გან შემკურობელთა და მტერთა მათთა, რომელთა ენება ზავით შექცევა მისი: და თუ ვისმე განებოს განცდად ესე, ვითარითა შეწყენითა დგონისმერთა,

1) M-ss წყნ. ზავად.
 2) Lis. რომელიც.
 3) T რომელიც.
 4) Omis: T.
 5) M-ss მეფისა.

თარგმანი

ისილყო და განიცდა ესთი ურისტისნი კელის-აღბურობანი მის დიდისა ბერატის, აფხასთა მეფის
 სა, რომელნი არა-ვის-მედა შემოწვეულ იყვნეს სსვისა მეფისა: რომლისა-თჳს ეამსა და ეამსა
 გაწეოს წინამდებარე-მს სიტუჳს-მანს: ხოლო ვითარ უკვე მონია წინაშე მამისა თჳსის; გიორგ
 გი მეფისა, სახლად მათა, ქუთათისს, ქალაქსა მათსა, და ესროო შეგრეს მშუდობით, და მისტეს
 დიდება და მადლობა დმერთსა ¹⁾: ისილეს მშობელთა მისთა შუღლი მათი, მსგავსი განუდებლობა
 და მიუთსრობელის სიკეთისა მისმსა-თჳს, შეუძლებელ არს კაცთა-გან მოთსრობაჲ: ისილეს-რადჳ
 გზნისარეს სისარულთა მიუთსრობელთა, შეწირეს მადლობაჲ ღვთისა მამართ: იყო ქორთონ
 უთნი მას ეამსა სმე — 245

ამბას შემდგომად წარვიდა, მატრიაქი, მელქისაჲდჳ გოსტანტინე მეფისა წინაშე, კოსტანტინე
 ჰოლელ. შეწინარა მეთე-მანს ბერქინთა-მას კოსტანტინე-მ და მოსტა შესამკობელნი ეელესიათნი,
 ხატნი და ჳკარნი, და უოკელი სამღვდელმთავრო და სამღვდელი სამკაული, მოვიდა ქვეყანასა და
 სამწესობასა თჳსსა, და იუდა სოფელუბი ტათს. ზადვარევი, სუთითა ავართა, და მადლის-კვეს
 იუდა სოფელი ორთათ, სამითა ავართათ, ქსე ორნივე სოფელნი მათითა ავართათ თჳსთა მძათა
 განსითა იუდა. და კლარეოს სოფელი ერთი სახლფანია, და შვეშეთს მოიგო სოფელი დიდნი
 სახლფანია ავართა მისი ნაღვარევი. და ჳკარს მოიგო სოფელი ტონითო, და კოლას მოიგო
 და დააქსა სოფელი დიდი ოროტანი, ავართათ და ფსანავარს ააშენა სოფელი ერთი, მასარეკანი,
 და სავოთს შეიქურსა და ააშენა სოფელნი ორნი და ნაქალაქევი და ბერდაძონი, და დაუდგა წმი
 დასა-მას ქალაქსა მცხეთას, სვეტსა-ცხოველსა: ²⁾

შემდგომად ბერატის მოსლვით-გან ³⁾ ორისა წლისა გარდაიგვალა გიორგი მეფე, სესე
 უოკელთა სიკეთითა, ეამს ოდეს სიემისას. რომელნი არა-ვის-გამომინებულ იყო მსგავსი მისნი
 მამათა შორის მისთა სხოვნებითა, ჳბეგობითა და სიქველითა, ტანითა და სასითა, ცნობითა, და
 უოკელითურთ სრული განსებითა საკელმწიფოთა, ქორთონიკანს წმს, თთჳწსა ავსიტლას იჳ
 ქვეყანასა ორიალეთისასა, ადგილსა რომელსა ეწოდების მეინვარნი, გინა იწრონი ⁴⁾, და დაუტე
 ვა გლოჳ და მწესარებაჲ უოკელთა მკვდრთა მამულისა და სამეფოსა მისისათ: იგლოჳდეს
 უოკელნი, სიკეთისა და სიჭაბუკისა, და სხოვნების მისისათ-თჳს: წარიდეს და დამარეს სე
 უდრსა ქუთათისსა: ესნეს შუღლი ოთხნი ⁵⁾. მენი, ბატრატ და დემეტრე ⁶⁾, და ასულნი

¹⁾ T aj. depuis ქველს.
²⁾ T aj. tout ce §; cf. p. 175, sur Melchisedech.
³⁾ Deux mots aj. T.
⁴⁾ T გონი.
⁵⁾ T ოთხნი ჳნი.
⁶⁾ N. du M-it R: მას გომარეს მე და შინ ბატრატ მეფის ეხე დამეტრე, რომელი აქ დაუწვევითი. მას ნათესავისა-გან იყო წინარ-სამხლ მე
 უთსა, დაჳ . . . მელი შეიარედ მეფეს ოთხნი. Note R: les . . . indiquent les lettres qui ont été rogées sur la
 marge; cf. p. 184, 263, et la Traduction.

გვარანდუხტ და კატაჲ. მხეთუ შეილი მათი, მართა, მიცვალებულ იყო: შემდგომდ მიცვალებიხს დიდისა-მის მეფისა, მასვე ჟამს მეფე იქმნა ბაგრატ, უოკელსა მამულსა და ხამეფოსს მისხს იყ- და, ზემოსა და ქვემოსა, წელიწდას თ: 4)

რდ. მეორემოცდამეთათომხეტე 7) მეფე ქართლისა და აფხაზეთისა, მე- სამე 8) ბაგრატ, მე გიორგი მეფისა, ბაგრატისანი:

ხოლო რა-ჟამს დაჟდა მეფედ ბაგრატ, წლის ცხრისა, მასვე ჟამს წარვიდეს აზნაურნი ტაოელნი ხაბრძემოს, ვაჟი კარიჭის ძე და ბანელი ეპისკოპოსი იოანე, და მათთანა ხიმრავლი აზნაურთა ტაოელთა, რომელნიცე ცისკოპოსნი და რომელნიცე უცისკოპოსნი, განუდგეს ბაგრატს. მიერთა ნეს კოსტანტის, მასხა ბასილის ბერძენთ მეფისასა, რომელი შემდგომად მისხს მეფე იო 4); სოლო კოსტანტინე მეფე-მან, მოქცევასა რადენ წელიწდისასა და წელსა მესამესა 5), გამოგზავნეს ჰარკიმანოზი თუხი, ურცხვითა განსითა და მიუწოდებლითა დაჰქრითა თუხითა, ეოვლად უძღვირესად ბასილი მეფისასა 6); მოვიდა და ჩამოგდგ, მოვიდა და აღაოკრა ქვეყანათი რომელი ჰირველ მოკობრეს ქვეყანისი ბასილი მეფესა. და ააოკრნა, და უმეტესდა. რამეთუ მიწია და მო- ვიდა ესე 7), მოვიდა თრიალეთს, ცისკუსა ქუტუშე გლეჯ-კართასა: მას ჟამს ჰქონდეს ღიზარტ, 180 ერის-თავო ერის-თავსა, მესა ღიზარტისასა: შემოკრებნს ზნუნიდა აზნაურნი, დაუდგეს განსათა და შეეხსეს ცისკუსა ქვეშე: რა-ჟამს იხილა ჰარკიმანოზ-მან რომელ კერას აჯნებდა, შეიქცა გარე ხადა-იგი იუვენს მამის აზნაურნი ბაგრატისნი, და ბრძოლა ექეს, გარნა არა დიდად: და განდგეს კვლად აზნაურნი და მისცნეს ცისკსნი, და ერისთავ-მან შავშუთისა ჩანჩუხა-მან (sic) მისცა ცისე წყფითისა 8): მასვე ჟამსა, წარვიდა ჩანჩუხი ფაღელი ხაბრძემოს, მისცა ცისე გარელობისა, მიერთო ბერძენთა, და არეკვან, ჯლოლის ძე-მან, განსცა ბერძენთავე ცისე წყფითისა: ხოლო რა-ჟამს იხილა ხაბა, მტკვარ-მან ეპისკოპოს-მან, რომელ შავშუთს არდა-რა იყო სხუაჲ დონე, ადატო ცისე თავსა სედა, მასლოებლად ტუთისასა, და კვლავისისა ხიმავრე, და ხასელ სდვა მას

1) T წელიწადს.
2) R, T, 44° roi.
3) Addit. T.

4) Addit. T. depuis წელიწადს.
5) T aj. deux mots.
6) Addit. T. depuis წელიწადს.

7) La rédaction ici admise, depuis ქვეყანათი. diffère pour les mots de celle des autres copies, qui est plus courte.

8) Addit. T. depuis ხადა-იგი.

სკეტი¹⁾. დიმიტრია ქვეყანა შავშეთის; ქმის დიდი ერთ-გულთა ბაგრატი, აფსაზთა მეფისაგან თვის²⁾: ჰატივ-სცა დიქრთ-მან, და ვერ წარუღეს ქვეყანა მტერთა;

რამეთუ მას ეამხა გაცხადეს შარქიანთა შრომდროისი ერისთავ-მან³⁾ იოანე ბანელი ხალტულარი, წარუყვანა თანა ვითანგი, და მქრითა დიდითა, და მისცა თანა დემეტრე გლარჯი, მე სუმბატისი, რეცა შესატყვევებდა ქვეყანის კანთა-თხს, და ამით მიწისითა მიიქცნეს მრავალნი კანნი მის ქვეყანისანი, წერილისა ერისთავ-გან: შემოვიდა მსხვე ცისხუა შინა ეზრა არნელი, და რომელნი ახსუურნი გამოხდეს ერთ-გულად შეუდგეს მსხვე ცისხუა შინა და გამაგრეს: სოლო ციხე არტანუჯისა ჰქონდა იოანეს ერისთავსა ახუხურსა, და მათ ეამთა ქვეყანათა ამით შინა იქმნეს ბრძოლანი, შუდლნი და მიდამოსი მრავალნი: და ვითარ დიდად იღუგებოდა ქვეყანა ესე, კვლადცა ჰატივ-სცა დიქრთ-მან ბაგრატი, აფსაზთა და ქართლელთა მეფეს: სოლო ესე-ვითარდა-რამა დღევად აღტკილად იგებებოდა აღმოსავლეთი, მსწრაფელ ეწია რისხუა⁴⁾ სესი სახივედისე უმსჯავროსი მას მეფეს⁵⁾, მსცავსავე ივლიანეს უსჯულობას, უწყალოებისა-თხს ბაგრატი მეფისა სკეპისა და მოაკერებისა-თხს მოამუღის მისისა. და მოსწრაფელ⁶⁾ მოუწერა შარქიანთა შრომდროსსა, ჟესთა შედგირთ, რათა მსწრაფელ შეიქცეს იგი და მქრითურთ და მივიდეს კოსტანტინე პოლედ: სოლო იგი წარმოემართა და წარვიდა მსწრაფელ, ეხმარა ესე⁷⁾, და ვიდრე მოვიდოდა მიიგავდა კოსტანტინე მეფე: და რა-ეამს მიიგავლებოდა დახუა ხსუა შეფედ, სახელით. რომანოზ, მისდგომელი თვისი, და შერთო ცოლად ასული თვისი, ზოთა:

წარვიდა კათალიკოზ-ჰატრიაქი მეღქისადეე წინაშე რომანოზ ბერძენთა მეფისა, კოსტანტინე პოლედ: შეიწინარა და მოსცა შესამეპებელი კვლესითანი, სტანი და ჯვარნი, სამღვდელთათა-გან

1) Addit. T, depuis კალაშის.

2) Var. T: და შეკრანა მან ერთ თვისი, და შეიფეს მას შინა თხო ხსა, მეუფისი ებსკოპოსი, და ესრეთ მხედ ებსკოპოსი, და შეუქცეს მას ქე ვურჯი კლარჯისა დემეტრე რეცა შესატყვევებდა ქვეყანისა შვართა, რამელ-ვე ეწია ესეთი: რამეთუ მოიქცეს ენა ხოლოდნი უკანონო-ესე უხურნი ცნობათა და გონებათა, და ემოადვიეს დემეტრე სკეპისა ტყობისა, და რომელც ლეონარ მავალ დანე, და დემეტრე ესანდა-ქმისა შორონი-ეფე სკეპისა შინა, მადლითა და მუხუბათა წაბრთა მოქმედითა, და დიკცითა წაბრთა ამა მღვდელთა-მომხდრითა: და ვითარცა ერთ-გულნი და ჰეშარტა მარტვილი თავთა აფხთა ხეკლად ეხსწრაფეს, და კარკულთა უფლათა-თხს თავთა თვისთა ეხსწრაფეს, და ხისხლთა დახსნავე, ხეცვა-კარ ზიციქლთათა, და განსლადებოდეს: უაჯლოვე ეცოდეს, ვითამედ ასეთე შეკუტვიანი ნუნ დიქნისი ესე და ხეატირა მწრაფელ წარმადრნი. მსხვე მოვიდა შიდა ერთ-გულთა და გვრტვი ახუხურსისა: რამეთუ მშობლიან-ეფე ეგრესი-დღა-შლინ მადიდ აღიწიეს. აღიქმითა და ქედრითა კვლიათა და ხეატიათა.

3) Je crois qu'il faut lire ერსთავი, car un dignitaire grec, comme le chambellan, ne pouvait être aussi éristhaw de Bana.

4) Addit. T, depuis სოლო.

5) T aj. trois mots.

6) T aj. depuis შეიფეს.

7) T aj. depuis შეიქცეს: M-ss: იგი წარმართა, და ვიდრე . . .

და სამღვდლო სამკურთხელო, და წარმოვიდა ქვეყანასა და სამწესოსავე თვისსა ¹⁾: შეიღვომად ჰირველ რომანოს მეფობისა, წყლსა მესამესა, სანატრელ-მან დედოფალ-მან მან მარამ, ჯდა ბაგრატ აფხაზთა და ქართველთა მეფისა, შეიმოხს სიმკნე და სხოვანებად, რამოუ ნაშობი იყო ბრწინვა-ღვთა-მთი ძლიერთა და დიდთა მეფეთა არშაქუნიანთა, და წარვიდა საბერძნეთად, კონსტანტინოლედ, წინაშე რომანოს მეფისა, ვედრებად მისსა და ძიებად მშედობისა და ერთობისა, და ეოს (sic) აღმოსავლეთისა-თვს, და რათა არღარა ეოს ბრძოლა ბერძენთა და ქართველთა, და გლახანნი დაწესარებულ და მეუღრო იეუნენ, და კვლად ძიებად პატრივის კურატპალატობისა, ძისა თვისსა-თვს, ვითარცა არს ჩუწულუბად და წესი სახლისა მათისა, და მოყვანებისა-თვს ძის ცოლისა:

სოლო ამის ეამისა გიორგი მთაწმიდელი, მთარგმნელი, თან ასლდა დედოფალსა მარამს. ქრისტეს აქეთ, ხმ^{ცხ}: ²⁾

სოლო ჩუწნ ჰირველსავე სიტყვასა მოვიდეთ. და ვითარცა მიიწია დედოფალი მარამ წინა-შე ბერძენთა მეფისა, აღუსრულა ყოველი სახთოველი სისარულით. მისცნა ფინი და სიმტკიცენი ერთობისა, სიყვარულისა-თვს, დაუწრა ოქრო-ბუჭედნი, მოსცა პატრივი კურატპალატობისა, და 181 მოსცა ცოლად ბაგრატისა-თვს ელენე დედოფალი: სოლო მორანიას მარამ დედოფალი მამულსა ძისა თვისსა, ქვეყანასა ტაოსსა, მორათუა პატრივი, აღუსრულა ქორწილი, უკურთხეს გვრგვნი ბაგრატს: და მიიცვალა ელენე დედოფალი, ქეთთის შინა, და შეირთო ბაგრატ მეფე-მან ბორენ დედოფალი, ოუსთა მეფეთა ასული, დაა ღურღულუღისა:

სოლო ამისსა შეიღვომად, სხვადა იე დარჩა გიორგი მეფესა, ანაკოფიას შინა, ოუსთა მეფეთა ასულსა, მეორესა ცოლსა თანა გიორგი მეფისასა, და აზნაურთა-გან იყო მათ შუა მიდამო საუბარი, და ყრმა მცირე იყო, სასულით დეეტრე: ვერცა გაამყვეს, თუცა ეის გულს-ედაცა, და ვერცაღა გამომინდვეს ბაგრატ მეფე-მან და დედა-მან მის-მან, და არცაღა თაკადთა დიდებულთა ამის სამეფოსათა, და ვერღარა დაიდგნა, და წარვიდა სამეფოსა მის-გან, და მიმართა ბერძენთა მეფესა, და წარუტანა თანს ანაკოფიას, და მიერთ-გან წარუსდა ანაკოფიას მოაკაჟამადღე აფხაზთა მეფესა:

შეიღვომად ამისა წმიდა-მან მეფე-მან კათალიკოს-პატრიარქ-მან მელქისედეკ მოიგო ქართლის მონასტერი პალავრს. ოთხთა სოფლითა, და წუქითი, შესვლითა მისითა, უინცვისი, შესავლითა მისითა, და შინდობის ნასეკარი. გურბათს, რასნაობრი, გარგი სოფელი ერთი. ჩუქეთს, ჭბანთ ერთი, მიწა და ვუკაცი სასეფეო. სეგანთა სოფელი, შიდაზბ, და კუხეთს, ანატანს, უბანი

¹⁾ Ce § est une addition du M-it T; la suite est une notable variante du texte des Annales, où l'on ne trouve ni l'indication de la descendance de la reine Mariam, ni tant d'élégance dans la phraséologie, mais le simple récit du fait et de ses causes.

²⁾ Ce § manque, R, T.

ერთი, და ნობორნა, სოფელი ერთი. და წერეთს მოსასტერი; დიდთა ძალითა, და ლაგოდეკი. და წერეთსეცე, კატეხისა ეკლესია, შესავლითა მიხითა. და კაცს კაჭრი ათ-ორ-მეტი, და ზიარი, სოფელი დიდი: ესე ყოველი სოფლები, რომელი მან ძიაიგო, და რომელნი სოფელნი მუჟად ქონდეს სვეტსა-ცხოველსა და კათოლიკე ეკლესიასა, და სხვა შესავალნი რაც იყუნეს, მოასქენსა ბაგრატ გურატა-ლატსა და შეუვლად გაადნეს, და მისცა სიმტკიცე შეუადობისა, და სხვა რომელნი მე შესავალნი იყუნეს ამას წმიდისა დედა-ქალაქისა, ცხვარი, ცხენი, ღვინო, ზედაშენი და რაც იყო, ყოველი ალი ამირ-მა ამოავდო და აკადა ამას წმიდასა კათოლიკე ეკლესიასა, და ყოველნი სოფელი რომელნი წმიდისა კათოლიკე ეკლესიისანი არიან, ააშენსა და დადგნა ყოველგან ხსენსნი, და აგნო ეკლესიანი ყოველნი, რიცხვით ყოველნივე: და შემდგომად სამართო ხადაკკისობა, წმიდათა მოწამეთა სამარტკულობა შიგან, შექმნა საფლავი თვისი, და დააქნა საფლავსა თვისსა ზედა ცხვრდელი მიხი ითანე, და უხინა ამას საკურთხეველსა ჟამის მიწირველსა, და მისცა თემს გლეხი ხაძი ფომითა სრულითა, კვსავი ერთი, მიწა ერთი, წისქვილი ერთი. ჭაღა და ოტათლორანს გლეხი ერთი, ცისე-დიდს გლეხი ერთი, ორივე ფომითა სრულითა, და კვსავი ერთი. მცხეთას, ხესავი ერთი, ბოხელი, ეასა, კვსავი: ესე ყოველი გელ-შეუვლად, თავის-ყოფად მისცა და გაირგა სამკუდრო ხსენილიერო აღაშნი და მოხაგესენილი. და კარდაიცივლა წმიდა ესე, და აწ წარუძართონ ღმერთ-მან ოქრო-პირს მელქიზედეკის-გან შვლად გაზრდილსა: დაჟდა კათალიკოს-პატრიარქად ოქრო-პირი, ამისცა მრავალნი შემატნს დიდსა კათოლიკე ხამოციქულთა ეკლესიასა, და აღაშენა დახველის გუოსხესა, სამართო, ეკვდარი, ქვითა წმიდითა და თერთათ შევნიერად გამოქანდაკებულთა, ყოველად წმიდისა, და კათოლიკე ეკლესიისა, და სხვაც შესავალნი, რაც იყუნეს, მოავსენსა ბაგრატ გურატ-ლატსა და კვრივე კასთა მეფესა, მის-წულსა კვრივე მეფისასა. და შეუვლად გაუსადეს და მისცა სიმტკიცე შეუადობისა: წმიდა-მან ამან კათალიკოს-პატრიარქ-მან ოქრო-პირ-მან მრავალნი ეკლესიანი აღაშენნა და განაასლნა: ¹⁾

და შემდგომად ამისხა მოიარტნს და ეუფელა ზემოხს და ქვემოხს თავის მამულსა ზედა ბაგრატ მეფე:

და დიდი ფადლონი ავად იქცეოდ და სწუნობდა ყოველთა მოთაულთა ამის სამეფოსათა, და ვიდრე უფრად იყო ბაგრატ, შეკრბისეს ლაშქარნი ამის სამეფოსანი, იბირეს ²⁾ ლიპარიტ და ითანე აბაზასე, და მოვიდა დიდი კვირივე, რანთა და კასითა მეფე, დაჟიო, სომეხთა მეფე, და ჯაფარ ამირ ტფილელი. ესე ყოველნი ზირობათა კვრივეხითა შეკრბულ იყუნეს: მიუხდეს ესე ყოველნი ეკლესებს, ფადლოს ზედა, გაატეხეს ფადლოს და აუწვიდეს ლაშქარნი, აიღეს ავარი და განძი ურიცხვი: ამიერთ-გან ვიდრე სიკუდილადმდე, შეპყდა ფადლოს; და ხიმტირისავე შინა

¹⁾ Ce § est une addit. du M-it T.

²⁾ T იბირეს.

ბაგრატ მეფისას ღიპრიტ, ღიპრიტის ძე-მან, და იოანე აბაზა ძე-მან, ქართლის ერისთავ-მან, მუსათ-გერდს გამოიტყუეს ტფილელი ამირა ჯაფარ, და შეიპერეს, და დიდი ხანი დაუყისეს მატომრობას შინა, და წარუდეს ბირთვიანი: შეიწყალა აფხაზთა მეფე-მან, და განუტყუა ტფილისსა ზუღა ამირათ, და მიერთ-გან დარჩა მტრობაჲ ღიპრიტყო და ამირას შუა:

და შეიღგომად მცირედისა ვამისა აზრასა ღიპრიტ ბატრატს წაღება ტფილისისა. მოადგეს ტფილისსა მტკვარსა იმიერთ-გან ¹⁾, ჩემოთ და ქვემოთ, აფხაზთა მეფისა ლაშქარნი, და წყალსა იმერთ, ისანიოთ გერმო, მოადგინს ლაშქარნი კასნი და წყარნი: მას ჟამსა მოკლულ იყო დიდი კასთა მეფე გურიკე, ოკსისა ვისმე მოინის-გან, რამეთუ წყობასა შინა ოკსთა მეფე ურდურე მოკლავ კვირიკე, კასთა მეფესა. ამის-თხს მოკლავ ²⁾ კვირიკე მეფე, მუხისსლობით, ნადრობასა შინა, ფიდაზის გორთან, ოკსისა მოინისა მიერ: მას ჟამსა იყო მეფე კასთა ტატივი, ძე დავით სომქსთა მეფისა სამშვილდარსა და სორაკერტელისა ³⁾, დის-წული კვირიკეს, და ჰბრძოდეს ორ წელ ტფაღისს. და მას ჟამსა იყო ამირად ვაფარ, ძე ალინი: და ესეყო შეჭირვეს ტფილელთა რომელ ლატრა ვირის კორცი სუთ ას დრძით იყიდდეს. და ვერღარა დუგმიდეს შიმშილთა და ბრძოლათა ძლიერთა. ტფილელთა განიზრასეს მოცემე ტფილისისა: და ამის ქადაქისა ბრძოლასა შინა წარტყვიანეს ცისენი ორბეთი და ფარცხისი აფხაზთა მეფისა ლაშქარ-მან: და ამირა შეკვანძა თავისა ლაშქრითა. შემზადა ტყეები და ნაკები, ღამით წარსულად განასხ, ლაშქარსა თანა ფადლანისა შვილისასა: და რომელითაჲ დიდებულთა აფხაზთა მეფისთა ღიპრიტის-გან ფარულად გაიზრასეს მეფესა არა განხება ამირასი, და ფარულად ღიპრიტის-გან დაჰვიდეს ზავი ამირასსა, გამოაცხადეს და დამკვიდრეს ამირა ტფილისსაჲ ზუღა: დაიბირსა აფხაზთა მეფე-მან კასნი, აშოტ მთავარი მარდიელი, და სიმე კვირიკე მეფისა, და სასულა გურო ჯვარის-ციხითა, და მოყარა ⁴⁾ აფხაზთა მეფე ქადაქსა, და ემტკრა კასთა, და მიერთ-გან შეიქმნა ღიპრიტ ქვეუბმულ-გარად თავის პატრონისა-გან:

182

გაიღაშქრა აფხაზთა მეფე-მან კასთა, შეება და შეუსად მთასა ზუღა მიქელვაბრძილეთასა. წყობათა შინა შეიპერნეს სტეფანოს ვარჯაისის ძე, პანკისისა ერისთავი, და კანე, ძე გურგენ ბერისა, სორანბუჯისა ერისთავი, დაჰვი, დის-წული გოდერძისა, შტორის ერისთავი და მჭკელისა. და გარდაუღვა თინათს, და დაწვა დარბაზი ბოდოჯისა, სასლი ხაკელოკანის, დიდისა კვირიკე მეფისა აგებულად: და ესე ერისთავანი ქქუბით აძლეუდეს ცისთა მთათა, და ვერღარა ჩავიდეს კასთა:

და შემოიტვა, რამეთუ ღიპრიტ იწყო საურმაყო გერდ-ქვეულთა: შეიღგომად მცირედისა ვამისა გამოიკვანა ღიპრიტ დემეტრე, მძა ბატრატისი, სამეფოდ, ზერქსთა მეფისა ლაშქრითა,

¹⁾ R მცირეთ: mon M-it მცირეთ.
²⁾ Il faut მკლავად.
³⁾ T ზოლაკერტელის: Zolacert m'est inconnu, mais ce nom doit venir de ჯორა ou ძირა-ქერო.
⁴⁾ Mon M-it დემეტრეს.

და მიერთს სხვანაირი ვინმე დიდებულნი აზნაურნი: მოვლეს შემოქვეყნან, და ჩამოვიდეს ქართლს. მოადგეს ატენს, არა არე მოწვეს ქართლი. დაჭვეს ღიპარტს კასნი და ბერძენნი, ვერ წაიღეს ატენი, რამეთუ ცისთა უფელნი კანნი მტკიცე იქნეს ერთ-გულგებას ზედა ბაგრატიანსა, 183 იუნიერ ფარსმან თმოგველისა და ბუქენ ვაჟელისა, თუხარის ერის-თავისა: გავიდა მეფე ჭავჭავსეთს, და იწვეს ახალ-ქალაქისა ზღუდეთა შენებად, რამეთუ მას ეთხის უხდულთა იყო: და არე ზამთრისა მოწვეს იყო. ბერძენთა ენება შეღმართ წასვლა. დაეზავა ღიპარტ აფსაზთა მეფესა, უბოძა ქართლისა ერისთავობა: წარვიდეს ბერძენნი საბერძნეთად, და წარიტანეს დემეტრე თანს:

და კვალად განძლიერდა, მოარჩუნა ბაგრატ მეფე თავისა მამულსა ზედა. და დაგდო სვემან ბაგრატიანს-მან ეჟი, მოერთოა ვესტი, ცხრთა ცისთა ანისისათა, იუნიერ ამბერდისათა. და მოსტეს ასულთა ანისი ბაგრატიანს დედასა, რამეთუ მამულად უოადეს ხომალსნი, სენაქერემ, სომესთა მეფის, ასული იყო მარიამ დედოფალი, ბაგრატიანს დედა: ¹⁾ იყო ეჟი გაზაფხულისა, ბაგრატ აფსაზის იყო, მოადგა ანაკოფიანს, და მისწერა წასაღებულად. და მოვიდეს ტფილელნი ბერძენი, რამეთუ მას ეჟისა პირველ მოამკუდარ იყო ტფილელი ამირა ვაფერ. უქადეს ქალაქი, და უგეს სხსწრაფოდ: დაგდო, და მოაყენა ანაკოფიანს გარე, ქვაბულელ ჭაჭანს მე ოთალო, აფსაზეთისა დაშქრითა: ამოიარა და მოვიდა ქუთათის, და მოაყენა ქუთათისსა სამოქალაქიანსა დაშქარი, და გურიელნი აზნაურნი და ღომისანნი მოაყენა სოფთის: და დაუდგეს ფილაკავანი, და ბრძოდეს: და ამოიარა მეფე-მან, და მოვიდა ქართლს: და მოვიდეს სხვანი შემოღელნი ბერძენი ტფილელნი. წარემართა ტფილისად, და მოკებუნეს ქალაქის ბერძენი, დარბაზის ემანი, ცხენოსანნი, დიდმის ვეფსა, და უოკელი ერი ქვეითი დაცხმული: დედათა და მამათა ხიმრაველ იყო მოედანს, და იყო კომბა ბევთა და დუმბულთა ორ-კერძოვე საშინელი, რომლისა კითა ისრთა ქვეყანა, და იყო სისარული ორ-კერძოვე განსკვირვებულნი: შეიყვანეს, მოავლეს ქალაქი, ახსმიდეს დრამასა და დრავკასსა. და მოართუნეს ვლიტენი ქალაქისანი, და შეიყვანეს სამირათისა დარბაზსა, და დაუდა მეფე ბაგრატ საურავად. აღისუნა კომენი კართან თავის კაცითა, და დიდო ციხე ქალაქისა დარიჯელელი, და ორნივე კომენი წყალეინისანი და თაბორი, და დადგინის შიკან ერის-თავის თხსნი: სოლო იხსელთა ჩაადგეს კიდი და არა მასტეს იხსანი, დაუდგეს ფილაკავანი, და ბრძოდეს იხსანსა, და ესროდეს იხართა, და იხსანის ველსა მოვიდეს კასთა მეფე ტატიკე, და ერის-თავთა ერის-თავთა გოდემი, და უოკელნი დიდებულნი კასეთისანი, დარბაზობად ბაგრატ მეფისა წინაშე, და მშვიდობისა მესად: მასინ ბრძმანს და განვიდა მეფე ბაგრატ კვლას იხსანისა, მოიყვანს კასნი 184 და ითავანსა, და მისცა მშვიდობა, და განუტყუეს: იყო სისარული და საურავი დღითი-დღით შემსტების:

და ვითარ გარდაცეს ამის შინა დღესი ზაფხულისანი, და კვალად იწყო ღიპარტ მთვე

¹⁾ M-66 რამეთუ.

ფიცისკლთა საურავთა, და გამოიტყუენა ანისით დელოფლისა-გან აბუსური, ერის-თავი არტანუჯისა, და სისათა, და ციხისა-ჯუარისა და აწუკურის ციხისა ჰატრონი, და ივანე ერის-თავი, ივანე დადიანი, და გვარამ გოდამის ძე, ბუჭის ციხის ჰატრონი, და შეიპყრნა იგინი ანისის კარსა: და დაჯგო ტფილისი მუფუ-მან, და განვიდა ჟავასეთს: ამისა შემდგომად გამოიყუენსა მასწუკურელ-მან მესხსი, განძითა, ბაგრატიან-თჳს შველად: და მიეფე დგას სრტილასა. სოლო ღიპარიტ შეკრიბნა კასნი, და მოადგა ფოკათა. გამოიქცა მასწუკურელი ბაგრატ მეფესა, და შეიწრასა ღიპარიტს: ცნა ესე მეფე-მან ბაგრატ, საპითისა ბუქთა ხაშინელთა, გარდადარა შვეშეთი და ნავიდა ქართლს:

და ღიპარიტ გამოიყუენსა ასლად საბერძნეთით დემეტრე, ძმა ბაგრატ მეფისა. ბერძენთა მეფისა განაბი და ლაშქარი შემეწე იყო: და განსეთქნა ამის საშეფოსა კაცი, რომელნიმე წაუდგინა დემეტრეს, და რომელნიმე დარჩნეს ბაგრატის ერთ-გულუბასა შინა. და ძე ღიპარიტისი იოანე მძევლად დარჩნა ბაგრატის კელოთა შინა, და ითხოვა იგი ბაგრატის-გან, და ნაგვლად გაუშვა აბუსური, თავის ციხითა, მშვიდობით: და იყუნეს თანა-მდგომი ღიპარიტის კასნი, ძალითა მათითა, და დავით სომეხთ მეფე, ძალითა მისითა. და განსიღიერდუბადეს იგინი, ძალითა მათითა, ამის კერძოსა ქართლისასა, და იყო მიღამო საურავი კელვანად:

და მოკლეს ვარანგნი, სამი ათასი კაცი, და დააყენა ბაშს, გარდმოიტანს თანა შვიდ ახი კაცი, და მოვიდა ბაგრატ შიდათ ლაშქრითა და ამით ვარანგთა, იქსნი ვერღარა მოიღოდნეს: მოკვიდეს და შეიბნეს თავსა სახიერეთისა ქალისასა, გვიქცა შიდა ლაშქარი: და ომსა ამსვე კულა შეიპყრეს აბუსური, და სხუანიცა დიდებულნი მის-თანა, ვერღარა უძლეს ბრძოლად ვარანგთა, და მისცნა ღიპარიტ ბაშსნი, და წინა მათსა ჰურსა უკასმადეს, და ეგრეთ ღსინი გარდავლეს:

და ამისა ჰირველ მომკუჭდარ იყო ძმა ბაგრატისა დემეტრე ¹⁾. და შემდგომად გაქცევინა შეშინდა ბაგრატ საშეფოსა და მამულისა მისისა განსეთქილობასა, და უქმნა მუღარა ღიპარიტს, და მცირედისა ცხენოსნითა მივიდა ღიპარიტის თანა, სოკლესა. და რა ცნა ღიპარიტ მოსლდა მისი, არა სანსა, გარიდა მუნით: შეიქცა ბაგრატ, და წარვიდა აფსაჩიოს:

და შემდგომად მცირედისა ჟამისა სულა, ერის-თავამან კალმისისა-მან, გრიგოლი, ერის-თავამან არტანუჯისა-მან, შეიერთეს სიტყუჳ. და შეიწუჭუნეს მათ-თანა სხუანი ახსნურნი მესხნი, და ჟუბეს მიფესა ბაგრატს. და წარმოემართა ლაშქრითა, გარდმოვილო გზა რეინის-ჯუარისა, და შეკრბეს არეის-ცხესა: სცნა ესე ღიპარიტ, შეკრიბა თავისა ლაშქარი, და მოირთნა კასნი და სომეხნი, და ბერძენნი თანავე ჰეჳეს: და მიუგდა არეის-ცხესა უგრძნუელად, და შეიბნეს. სძლია ღიპარიტე, და გააქცია იეფე, შეიპყრეს სულა, კალმისისა ერის-თავი, და მრავლითა ტანჯუთა და

185

¹⁾ შავრის მეფის თანხრის ქართლ სომეხ დემეტრე თელავისა-გან იყო, და რატომ არ დაწერეს ან დასწისა შავრის, და ან ვის ქალისა დარჩნა ზელო. Note R, de la même main que p. 179, 263.

მელსა გახმითა, სთხოვეს კალმისი, და არა მისცა: მასვე ომისა შეიპყრეს გრიგოლი, მე აბუსე-
რისი, სთხოვეს არტანუჯი, სიყვილიასა ქადაგებითა, და მისცა: მოირჩევს ღაზარიტ და აისენს
ზემონი ცისისი, და მიიროსთა თავადნი კაცნი:

და გარეს-გარე წარვიდა ღაზარიტ; მიივიდა ღაშთითა, დვინად, და უღაშქარ ბერძენთა მეფე-
სა, დვინელსა ზუდა, და შემოიქცა თავის ქვეყანასა; და შეიღვრამად, წელიწადისა მოქცევასა, გამო-
წინდეს თურქნი სულტისხანი, ბაჭრაი-ღამიანი, ქუჭყანასა ბახანისხასა: გამოვიდა ბერძენთა მეფისა
ღაშქარი, და უსიქს ღაზარიტს, და წარვიდა ღაზარიტ, შეველად ბერძენთა, ყოველითა ღაშქრითა
ამისა ზემონსა კერძისათა: შეიბისეს ორდროსა. და უგუიისა ქვემოთ, და გააქციეს ყოველი სხად
საბერძენთისა და ღაზარიტისა, თურქთა. იქმისა მოსრუდა დიდი, და შეიპყრეს ღაზარიტ, და წარი-
გვანეს სვანასს, სულტანსა თანსა: დიდებულთა ამის სამეფოსათა და შუღლთა ღაზარიტისათა,
იყანუ და ნინისა, იქებნეს უშიშოება, და გამოიქვანეს მეფე მეფედ: და კუდად მოირჩევს და შეი-
პყრნა შუღლისა ღაზარიტისანი. აიღო უფუდის-ცისე, და გაუშვა იასანი:

და დადგომილ იუქნეს განისისა ქუჭყანასა თურქისი, და წასაღებლად მიეწერათ განისა: გა-
მოგზავნა თავისა ნაგულად ბერძენთა მეფე-მან ღაშთური, ყოველითა ღაშქრითა დიდითა, და აწვიეს
ბაგრატს ღაშქრითა მისითა, და წარიგვანს თანსა და ემართნეს თურქთა, და მოკადეს განისის კარსა,
და მოირიდეს თურქთა. და დაიწინეს განისის ქუჭყანსა, და შეიქციეს მშვიდობით:

და ამისა შემდგომად კუდად უქცეს ტფილელთა და მოსცეს ტფილისი ბაგრატს, და შეი-
გვანეს შინსა, და იყო სიხარული და მშვიდობა და დიდი: და ამისა შემდგომად დაეხსნა ღაზარიტ
თურქთა, და შემოვიდა ანის, და აგლო ბაგრატ ტფილისი, ღაზარიტის გზით, აღმოვიდა ქართლთ,
186 და მივიდა ჭავჭავთის: განსლიერდა ღაზარიტ, რამეთუ მხანურებიხა მისისა-თვს ტყვე ქმნილ იყო,
წარვიდა საბერძენთს, და სისა ბერძენთა მეფე, და მოიბრთა ბერძენთა მეფისა-განს ძალი, და
კერლარა დაუღდა ბაგრატ:

და ამისა პირველ სწემიდა მე მისი გიორგი ბაგრატს, დაუტყვა ქუთათის მეფედ, სამეფოსა
78 ზუდა აფსახეთისასა, და წარვიდა თვთ საბერძენთს: მის უმისა იყო მეფე ბერძენთა კონსტანტი-
ნი¹⁾ მონიამისი, და ღაზარიტის ხანითა სწრაფით კერლარა შექცია თავის მამულსა ზუდა
ბაგრატ. დაყო მის ხაი წელიწადი, დიდსა დიდებასა და ზატივსა შინსა ბერძენთასა:

მასწინ უგვე წმიდა მამა ჩვენი გიორგი მთაწმიდელი მოვიდა მთაწმიდით-გან, სიღვიძის-თვს
და სთხოვედისა, კონსტანტი მონიამისის თანსა: სრლო ესე-რა სწემიდა რამეთუ ბაგრატ მეფე
და დუდა მისი დედოფალა მარიამ კონსტანტინეპოლედ მოსრულან, აღმოვიდა წინაშე ბაგრატ მე-
ფისა და დედოფლის მარიამისა, და ყოველთა მთავართა წარწინებულთა მათთა განიხარეს სიხარ-
ულთა დიდითა. რამეთუ სმარდა სამილით-იგი მქადაგაობა მისი, და მიადეს წმიდა ლოცვა და

¹⁾ Mon M-it მთაწმიდა.

მადლი მისი, და სულიერი სარგებელი ფრთხილ მითვალეს, და მადლობეს ღმერთს: ამის შეიძღო-
მად დაემოწაა დედოფალი მარიამ, დედა ბაგრატ შეიხის, და იუროსის მის-მეორე ცქვა: სოლო-
იფორა ქალაქის კოსტანტინოპოლად ნათესაჲი სამარტელთა, ტომისა-გან სჯომონ მოგვისა, და ესე-
ნიტა მგრძნეულადგენ მკვეთა ზედა საკურეულად უფსოდ. და ამან გიორგი ჯუკარი გამოსასა, აუდა
შეგრძნება მისი: ესე-რას ნახა შეფუ-მან სასწაული ბერისა-მის, და მთავართა, აღიხსენს ხისარული-
თა და მიუთსრეს მონომასსს კოსტანტინეს: ამისა შემდგომად, ვითარცა იხილა შეფუ-მან ბაგრატ
ესე-ვითარი სიწმიდით და ღირსებით მოქალაქობა და უსხეულოთა მგზავნი ცხოვრება, და სასწა-
ული მისი, დიდათ შეიუკარეს, ვითარცა ასკელონი ღმერთისა, და ღონესა კიებდა, რათამცა თვისს
მამულსა წარმოიყვანა. და მიხვდა მღვდელთა-მოძღვრობა ტეონ-დიდისა საეღრისა, სადა შექმნა ბა-
გრატ საფლავი თვისი, და დაუხვეწებთან მრავალნი წმიდითა მარტულნი: ამ წმიდა-ბა ბერისა არა
მითვალა არცა დაიჭირა. რამეთუ ყოვლითა მოხსწრავებითა კლტოდა დიდებას კაცობას და
შფოთისა სოფლისას, და სამდაბლესა შეიტკობდა. და ესრეთ დაჲო სამიუფოსა ქალაქის რაცოდე-
ნიმე წელი: სოლო ჩვენ ჰერეულსვე სიტყვასა ზედა მოვიდეთ: ¹⁾

ვიდრე იყო ბაგრატ საბეჭმნთს, ითხოვა ღიპარტე ძე ბაგრატისი გიორგი, მეფედ და
მხედ. მოსტეს იგი დედა-მან მის-მან და დიდებულთა მის ქრწენისთა. მოიყვანეს საეღრსა
რუიხისასა, აკურთხეს მეფედ, და მოიყვანეს მხრდელად ამისსა ღიპარტე, და შატრინდ და
ბაგრატისი, გურანდესტ დედოფალი, კაცი სრული და უნაცვლო სასიოთა, სიბრძნითა, სიუხვითა,
და ღვთისა მისასურებითა, ყოვლითა კვილითა: და შეიძღვამდ მცირედისა ჟამისა მოათხოვა გუ-
რანდესტ ბაგრატ ბერქნთა შეფისა-გან, და გამოგზავნა ბერქნთა მეფე-მან, დიდათ დიდებითა,
ნიჭითა და განმითა მიუწდომელითა: მიეკება ყოველი და შქარი აფსაწყობისა ზღვის პირსა, სუფთას,
და იყო ხისარული, ღვთის მადლობამ დიდი: ბრძანსა და შემოვიდა სასლად თვისად ქუთათის:

და ღიპარტე შორიჭუნა ზემოსა კერძსა დაუგლებულად, და იყო მოყვარედ მისსა სორასანს
დუღღებუბე სულტანს, და საბეჭმნის მეფე ბერქნთა, და ზრდიდა ბაგრატის ძესა გიორგის მცირე-
რესა, სასულითა მეფობისთა: სოლო ბაგრატს აქწინდა ღვისსა ქვემოთ კრძი მიწყობით. და მცირე-
რედისა ჟამისა შეიძღვამდ ამის სამიუფოსა დიდებულთა მოწყენითა შატრინობამა ღიპარტისი:
სულა კალმასელი და ყოველნი მესხისა გამოიქვეს ღიპარტის, და შეიპურეს დღევს ღიპარტე და ძე
მისი იოანე: სოლო ნიანთა გარდაიხვეწა, და მიმართა კლდე-კართა, და არა შეუშვეს მამისა მისი-
სა ციხეკანთა, და წარვიდა ანის, ბერქნთა თან: სოლო ღიპარტე და იოანე ჰერობილი სულა
წარმოიყვანნა კალმასს. გაგზავნა ზედა შეფესა წინაშე, სულთა ზედა შემობღენი: სოლო გურან-
დესტ და ძე ბაგრატისი გიორგი დგეს სრტილსა, და არა ²⁾ ცნეს შეპურობამ ღიპარტისი:

¹⁾ Ce § est une addit. de T.

²⁾ T. 44.

187 შეიყვანეს ახალ-ქალაქსა, და მუნ მოილოადინეს ბავრატ სულთა ზედა: მოვიდა ბავრატ მეფე, და ამის მხსურებისა ნაცვლად მეფე-მან უბოძა მამულაბით ცისის-ჯუჭარი, ოძრეკე, ბოლო-აღლითა, და სხვაჲ მრავალი საქონელი, და სამღუფლომოდღერისი, და რაჲცა უნდოდა: მოვიდა მეფისა
 წინაშე სულა, ჟავახეთს, და მოკურს ლიპარიტ და იოანე ჰეროზიდისი, და მოახსენნა ¹⁾ კელთა აიხნა ლიპარიტო-გან ცისენი, არტანუჯა და ეკელი, უფლის-ცისე და ბირთვისი: სოლო კლდე-კარნი მტკიცედ ეპურეს ცისოვანთა, რამეთუ მუნ შიგან დგა ანამორი, მწიგნობართ უსურვისი ლიპარიტისი. მიიყენეს თრიალეთს, ამითა თხოვითა არს მოხცნეს ცისოვანთა კლდე-კარნი, აღმართნეს ძელნი და გაახსნეს მას-ზედა ლიპარიტ და იოანე, განწირეს სიგუდილად, და შემდგომად დღეთა მრავალთა მოიპტივინეს მეფე და დიდებულნი ამის სამეფოსანი ცისოვანთა ლიპარიტისთა, მშვიდობით გაშვებისა-თხს ლიპარიტისა, და იოანეს-თხს მოხცნა კლდე-კარნი: გამოიღო თავის სკახტაგი, და ჩაიგნა სიხსნი ლიპარიტ, შეკედრა-ჲ თხსი იოანე მეფესა, და დარჩა არგუეთის მამული იოანეს: ეფიცა ლიპარიტ მეფესა შეუტოვებულობისა-თხს, გაუშვეს, და წარვიდა სამეფოსა: შექმდომად შიგნედისა ჟამისა, კაპარა და წარვიდა იოანე საბერძნეთს, და დაეყენა წელსი რა-ოადენსი, და ნაინი მოკვდა ანის, ბურქითა ემოხბა შინა, და იოანეს უურვა თავის მამა-მან ბავრატს თანს, და თუ ბავრატცა გამოიზიდნა და გამოიყვანა ამას სამეფოსა, და უბოძა მამული არგუეთისა და ქართლისა, და ჰქონებდა ერთ-გულდობით, და იყო თავადთა თანს ამის სამეფოსათა, და სწახლარ სიკეთითა მისითა: სოლო ლიპარიტ მიიცივლა საბერძნეთს, სამეფოსა ქალაქსა კოსტანტინოპოლეს, და წარმოიღეს დიდითა დიდებითა ერთ-გულთა და გახრდილთა მისთა, მოიტანეს და დამარესეს კაცსს, სამარხოხსა, მამათა-მათათანა:

და მოიხრეს ბავრატ და განძლიერდა უფროს ვერკელთა მეფეთა ამის სამეფოსათა, და ამან წარუხგნა ეოკელნი ცისენი ტურეთისა და კახეთისანი, თუნიერ კვეტარისა და ნასტკეანისა: და შექმდომად ამისხს იქმისს დიდნი საქმენი და აღმრავანი დიდთა მეფეთანი: ამისხს მეფობასა შინა გამოვიდა სულტანი არფასარან, მეფე ხვარსთა, დასიძის გვარად. უტრძინეულად მოვიდეს და შემეხრნეს კანგარს და თრიალეთს, და დღეს ერთსა მარბიულ-მან მის-მან მიეწია ეკვლის-ეურსა, გარდავიდა შვეშეთს, კლარჯეთს, ტაოს, ვიდრე ფანახკერტამდე. და მასვე დღეს ჩამოეწია თორს და დევიის-კეკს, და თუთ დადგა თრიალეთს სამ დღე: მას ჟამსა მოძალადი იყო მეფე ტაოთ, და თანს ჰქუნდეს დედა, და დაჲ და ძე მისი გიორგი დადგომილ იუწენეს სე-კრე-ბულთა. და აერის მისასა ჟამთა მოუკდა ლეშქარი სულტანისა, წამოვიდეს და წამოვიდეს ქედსა
 188 ზედა: სოლო ივინი ჩამოკსწრნეს ქართლს. წავიდა ჟავახეთს, და მოადგა ახალ-ქალაქსა. რამეთუ მესხნი წინაურნი და ზემოსა კერძისანი, ძლიერად დგეს ახალ-ქალაქს, და ჰბრძოდეს სამ დღე, რამეთუ არს სდრდიოთა მტკიცითა განსრულებულ იყო ახალ-ქალაქი. კურღა-რა დაუდგმიდეს ბრძო-

¹⁾ Il faut sous-entendre რაჲლ. que.

ლათა ძლიერობა; აღჭურვნილ მოფინი ქალაქისანი, და განახევნი კარნი, და შეიბნეს ძლიერად, მოსრნეს ზირითა მასვილისთა: შევიდეს თურქნი ქალაქად და ტყვე უნეს ურდისვი ერი ქრისტიანთა. აღიღეს განძი და ტყვე ძლიერი, შეიღება წყალი ასალ-ქალაქისი ხისილითა: და მოევიდინ ასალ-ქალაქით მოციქული სულტანი-მან, დაჰვიდა მხასობად, სოსოკა დის-წული ცოლად ბავრატ მეფესა, და მიიქცა სულტანი ანისად, შემუსრა და წაუღო ანისი, მოსრნა და ტყვე უნეს ურდისუნის სულნი, და წარვიდა ქვეყნად თჳსად სპარსეთად, და ანისი წარუღო ბერძენთა, და მისცა მანუხარს, მესა აბულა-სვანისსა:

სოლო დის-წული ბავრატისი, რომელსა იოსოკად სულტანი, იყო მძის-წული სომეხთა შეფისა გვირიგისი: სოსოკა ბავრატ, და არა მოსცა სომეხთა მეფე-მან. მიეჩაუნა ბავრატ მოციქულად დიდ-ძალად ერის-თავი ვარაზ-ბავურ გამრეკელი: აბირნა კუნდი სომეხთა მეფისანიცა, და სამშვილდეს შემომავალი სომეხთა იმეფე გვირიგე და მძამ მისი სუმბატ შეიპყრეს ქვეშის ქალასა, და აცნობეს ბავრატს, და წარვიდა ქვა-კურულიად მსწრაფელ, და მოკვარსეს ზურბიდილი კლდე-კართა ქვეშე: სოსოკა სამშვილდე, და არა მოხცეს, და ერთი მძამ მათი შესრულ იყო სამშვილდეს, ადარნასე: სოლო მიიქცანეს სამშვილდეს, და ამართნეს ქელნი, და გახვეს სომეხთა მეფე კარიგე, სამ დღე. იოსოკეს მშვიდობად და მოხცეს სამშვილდე: სოლო მოსრულ იყუნეს ორნი ერის-თავნი სომეხთა მეფისანი, ლუკიის ერის-თავი და კაკვა-ქარისა. აძლევდეს და მოხცემდეს სამთა ცხისთა სუმბატ, მძამ კურიგისი, ოფურეთს და კოსკისა, და ვარაზ-ქარს: სოლო შექვეყნეს ბავრატს მეფეს, და მისცნა და უთავისუფლნა ყოველნი ციხენი, თჳსნიერ სამშვილდისა, და არცა სხუანი ცხისთა უფალნი დიდებულნი მათნი შემოუშენა, არამედ სამშვილდე ოდენ ბურა: სახლად თჳსად, და ეტრთვე ჰმარებდეს სომეხნი:

მას ჟამსა ოდეს თეოდორა დედოფალს ეპურა ბერძენთა მეფობად. იოსოკა ბავრატ მეფისა-გან რათა მოხცეს ახული მისი მართა, შულად თჳსად აღზრდოს: სოლო მეფე-მან ბავრატ ხისარულითა დიდითა წარმოგზავნა შული თჳსი მართა, ეცნო თანს საყუარითა თჳსთა: სოლო მათ დღეთა მისი, განტებითა საღმრთოთა, თეოდორა დედოფალი აღუბრულა, და მასვე ჟამს მართამ დედოფალი, დედა ბავრატ მეფისა, მუნ იყო, და წმიდაცა ესე მამა სუენი გიორგი მოაწმიდელი, მუნვე იყო, მიზეხითა-რამე საქმეთა: სოლო ვითარცა ვითვე, მირიგვალა თეოდორა დედოფალი, მექუხულად მართა, ახული ბავრატისი, ხამეუფოდ გამოიქვანეს, და ვითარცა ისილა წმიდა-მამან მართა, სასიენლად ყოველთა წიანსწამტკეველსა, ვითარმედ, დღეს დედოფალი განვიდა, დედოფალი შემოვიდა: სოლო მამინ დაყო მტრედი ჟამი, და კვალად ზევე წარვიქვანეს მართა: სოლო ოდეს მიიწია ჟამი, კვალად მოსოსოკა დევიგ-მან, და სძლად თჳსად სამეფოთსა ქალაქსა შეიქვანა: ისილა-რან აღსრულებულად, უოკელთა დაეჯერდა და მდლობდეს დემრთსა: კეროთვე, მართამ დედოფალ-მან თქვა წმიდასა გიორგის, იუზარს იგი აღმოსავლეთს, ვითარმედ, მამათა, აღე-

სრულა წინასწარმეტყველება შენი, რაიგი ოდეს მეწინასწარმეტყველე, მართოს-თხს 1):“ სოლო დიდ-მან ბაგრატ მეფე-მან გაათხოვა ახული თვისი მართა, და შერთო ბერძენთა მეფეს:

ამისა შემდგომად მრამდ ედროფელი, დედა ბერატისი მეფისა, ქალაქით სამეფოთად ქალაქად ანტიოქიად წარვიდა და მივიდა. რამეთუ ეგრულეობდა წარსლგად წმიდად ქალაქად იერუსალიმად, ლოცვად და თაყვანის-ცემად წმიდათა-მით და განმაცხოველებულთა ადგილთა, და აქუნდა სამეფო ბრძანება თავადს თანა და ჰატრიაქის ანტიოქისასა, რათა ეოვლითა დიდებითა და ჰატციითა წარგზავნონ: სოლო ჰატრიაქ-მან და მთავარ-მან განისრნასეს და გაიგონეს, თანა-ზრასუთა მამისა გიორგისთა, რამეთუ არს კეთილ არს აღმოსლვისა მეფეთა დედა, რათა სარკინოჩოის წარვიდა: ვინათ-გან ცოდვათა ჩვენთა-გან ივინი უფლებენ ქვეყანასა-მას და ესრეთ, ჰირითა თვისის მძაღერისა გიორგისითა, მოასხენეს ედროფელსა და წარსლვისა-გან დასცხენეს: სოლო ივი დღადათუ შეწესდა, არამედ ნუბას ღეთისხა ვერ წინა-ადედა. მაშინ ეკედრა წმიდა გიორგი ბერსა მოაწმიდეულსა, რათა შეიწყალოს სული მისი, ვითარცა შეუწყალებიაც, და იღვაროს ცხოვრებისათუნ მისისა, ვინათ-გან თუთ ვერ ღირს იქმსა შესლვად წმიდათა-მით და თაყვანის-საცემელთა ადგილთა, განა რათა საფასე-ივი რომელი საგზლად აღეკოსმა წართოს ივი იერუსალიმად, და გლასკუთა და დავრომილთა განუეოს წმიდისა-მის ქალაქისთა და მოსასტერთა-მით წმიდათა, რომელნი შენ არიან გაუმოს მისა 2): სოლო მითსოკუბასა მართოსა ბერძენთა მეფეს, ამისა შემდგომად გაათხოვა დისაწულუ თვისი და შერთო ხზარსთა მეფესა სულტანსა, და შემდგომად სამისა წლისა გამოვიდა სულტანი, შემოვლო რანი, და უგრნულად შევიდა ტერეთად, და ამის

189 ქუჭუნისა დიდებულნი იუუნეს მორთულ და ერთ-გულ ბაგრატისა: და მას ესმის იყო მცირედით საქონლითა მეფე კახეთისა აღსართან, მე გაგივისა: და ეოველთა დაყარნეს ცისენი მათნი, და იელტოდეს კაკასიად, და იყო ბაგრატ გალასქრებული კახეთისა აღუბად, და ლაშქარი მისი წინა გაგზავნილი იყო ვეჭინას ერის-თავსა თანა წირქვალელსა: შემოიქცეს მშვიდობით, და უანბეს შემოსულა სულტანისა და დაურა ცისეთა. შემოიქცა სწრაფით, და მოვიდა ქუჭუნსად თვსად, ქართლად: სოლო აღსართან მიერთო სულტანსა, მიუძღვანა ძღვენი დიდი, და დაუტკვა ზეწული, დავიგეთა-წინა, აღუტკუა ხარჯა, და მისცნა ეოველნი ცისენი დეურდისი სულტან-მან მასვე. და რომელნი ავსასთა მეფისა კაცთა დაყარნეს, და რომელნი თუთ აღსართანისათა, მისცა ეოველი აღსართანს. და შემდგომად სამისა კურისა წარმოემართა ავსასთა მეფესა ზედ: და მიერთნეს სომქსთა მეფე ვარიკე, და ტფილევი ამირა და აღსართან, შემოჰქცეს ქართლს თანა, ვაჰკით: გაუშვეს მარბიელი ცისკრად, და სამწესროდ აღივსო ეოველი ქართლი, თთეკს დეკუშერსა ი, დღესსა სმ. შაბათსა, ქართლიონი იყო სმს:

1) Ce § est tiré du M-it T.

2) Ce § est tiré du M-it T.

და იყო ქართლს შინა ჰური და ღვინო ფრიადი, და დაყო ქქუხი კვრა, და იწყო ოკრებად და კრცად კაცის, და გარდავიდა მარბიელი მისი არგკოს. მიუწიეს, და არბიეს კიდრე სკერის ცი-
სედმდე და მოისრა ურიცხვი სული ქრისტეანეთა და ტკევე იქმნა: და იქმნა სამკულ ქქუხანაჲ
ქართლისა, ხასილველ კაცთა. მოკრდეს ყოველნი ეკკლესიანი, სიმრავლითა მპორისთა არა
დაედეგოდეს ქქუხანასა თჳლნი, და ცოდუთა ჩვენთა მოსაგებულს რისხვასა ღვთისასა, ზე-ცით
ცაჲ წამებდა, სისხლის მწკიმიბული ღრუბული აღმოსავლით მოკეფინა ქართლსა ზედა, და იქმნა
ღამე უჭუნი, ვითარცა ნათელი ღღისა. და იყო სილვაჲ მისი ხაშინელი, და შესამრწქნებელი, და
არე-არე სისხლი წვიმულა ეხილვა კაცთა: და იქმნა ზამთარი ხასტივი. რომელი გარდაეკვწა
მიძრთა მიათა, მოსწვიდნა იგინიცა სიფიცეს-მან ზამთრისა-მან: სოლო ყოველსა ქართლსა ში-
ნა დაღა ლაშქარი, და თუთ თავადი სულტანი დაღა კარბს, და მერმე ჩამოდაჲ შეერთელთა, და
ეკირვა სიძიულე-მან ზამთრისამან, და ბუქთა ძლიერთა, და მიგზანა მოციქულად იოანე, ძე ლი-
პარიტისი, მეფე-მან ბაგრატ, ძიებად მშვიდობისა: სოლო სულტან-მან შუაქცია იგი ავსაზეთად
და ბაგრატს სოსოკა ხარავა, და უქად მშვიდობაჲ: სოლო სიფიცისა-გან ზამთრისა კერლარა
მოილოადისა, და წარვიდა ქართლით, და ჩამავალ-მან წარულო ტფილისი და რუს-თავი, და მისცა
ფადლოხს, განისხა ზატრონსა: არათუ მეფეთა ჩვენთა მტერობისათჳს ოდენ, ამოსწვიდა ტფი-
ლისი და რუს-თავი ამს სამეფოსა, არცა ამის-თჳს ქმნა, თუმიცა იგი ამირანი ორ-გულად დგო-
მილ იუწინეს მისსა კარსა ზედა, არამედ კეოილისა და შხასურებისა ნაგვლად ბოროტს ჰყოფდინ
ყოველსა კაცსა ზედა. რამეთუ მისდობილ იუწინეს იგინი ძალსა უღთოებისა მათისასა, და იუწინეს
იგინი ყოფლით კერმო მცბიერ: და ამის ¹⁾ ქართლისა ოკრებასა შინა იყო ლაშქრისა მისისა
სიმრავლე ხუთ ასი ათასნი:

და წარვიდა სულტანი ქვეყანად თჳსად, და მოიწა არე გაზაფხულისა, შეიქმნა სიდიდე
წყალთა ძლიერი, და მტკვარი კერლარ-რა ეტია ნადინებსა ²⁾ თჳსსა, მოკეფინა კელთა და წარიდო
მრავალი სული, რომელი ღარბომილ იყო სულტანისა-გან: და ამისსა შემდგომად იწყო ფადლონ
ამპარტკანებასა და უსჯულოებასა, და სიხსლესა ტფილისისასა, საღამე გამოკეპნებასა კელოსანთასა:
და ვითარ იქმნა გაზაფხული, გარდამოვიდა მეფე ქართლად, და ჩადაღა დიდ-გოროთა, და ცნა და-
დგომაჲ მეფისა, რამეთუ სასაფხულო მეფეთა სხადგომი არს ადგილი იგი. სოლო ფადლონ არად
შერაცხა დიდ-გოროთა დგომაჲ მეფისა, წარმოემართა ლაშქრითა ოც და ათხამეტითა ათასითა კა-
ციითა, მოვიდა ტფილისს, და დაიხანავა კელსა ისინისასა: სოლო მუნ დაუტკენა კარვნი, და ამო-
ვლო ღამე ყოველ მუნსარისს, და არბიენა ქართლისა ნაპირნი: სოლო ცნა ტფილისით გაღმართ
ავსაზთა მეფე-მან ქართლისა ერებაჲ, წარმოსვლა ფადლონისი, გამოკვანა ხილვად იოანე, ძე
ლიპარიტისი, კრის-თავი, და ნიანი, ძე ქებაბულისი, და მურვან ვაჟიელი, კრის-თავი უველისა, და

¹⁾ Je crois qu'il faut
²⁾ T ნადინებსა.

თან სსწანიცა აზნაურნი მცირედნი, რჩეულთა დაშქრითა: სოლო ქართლს ვერღარა ჩამოაწი-
 ნეს, შექცეულთა გაუსწრეს მუსხარს წინა, წილანის გართა ¹⁾ თანა. უკანა კერძა შეხებეს, და
 ჰირველსავე კრძლის მოკიდებასა გააქციეს ფადლონ, და მოადგა ფადლონის დაშქარი გაქცეული
 სრამსა ²⁾ ნარეკავისსა, მიჰკიდეს და იპურბდეს აფსაზთა მეფისა დაშქარნი, და აღმოეგო
 სრამი-იგი ცხენითა და კაცითა: და ზედა დაშქარ-მან იყოტ-მან გასლვა იწყო შობოს ცუით, და
 ყოველთა ტყუა-გან და ძეჟანართა-გან ვითა ჭიჭკვის მართვეთა გამოჭკრებდეს ³⁾ დაძალულსა დაშ-
 ქარსა ფადლონისსა ბაგრატის დაშქარნი. და შეიოუსწრეს წინა, იწროსა ღართისსა, და მცირე
 191 რედი ვინმე გაუსწრეს: და სდევნა დაშქარ-მან ბაგრატის-მან ვიდრე მთადმე სერვისა. მოხრეს
 და ტყვე ექვს დაშქარი ფადლონისი, და დაკოცეს. სოლო ფადლონ, ათ ხუთ-მეტითა ოდენ ცხუ-
 ნოსხითა, წარვლო გზაა წილანისა, და მიესვია ჰირსა არაგვისსა, და გაჭკდა სარდვეთა გზითა
 ერწოს, და თქვა თავი თუხი მოციქულად, ვითარმედ „ფადლონის მოციქული ვარ, და მასარა-
 ბლად მივალ აღსართანის თანს. აფსაზთა მეფისა დაშქარი გაუქცივეთ:“ დასკდა კაცი ვინმე მცინი-
 107 ერი ⁴⁾ რომელი იცნობდა ფადლონს, და რქვა. „არა სარ შენ მოციქული, არამედ სარ, შენ ამი-
 რათა ამირა ფადლონ:“ ჰქრქვა კაცსა-მას ფადლონ. „მიიდე ჩემ-გან ოქრო და ვეცნვი დიდ-ძალი;
 და საკარგანი მრავალნი, და ნუ შემიწამებ, გარდამიქრქვა მინდორად, და წარმომიქვე ⁵⁾“ თანს: „ჰქრქვა
 კაც-მან. „ვერ ვემი საქმესა მტაცს. რამეთუ მკვიდრი ვარ მე ამის სოფლისა: აწ იხმინე ჩემი. და
 მომიქვე ⁶⁾“ თანს, და მე მიგთყვანო აღსართანის თანს, და მან გაგტყავნოს ქრქვანასა შესსა:“
 ნებსით არა უნდა ესე ფადლონს, არამედ ერწოთ ვერღარა შეიმდებულ იყო წარსკვლად. წარმუძვა
 გაცი-იგი, და მიგვარა ყალუბოს, ისაკს ტალაბულის ძესა, ასნაურსა ძესსა: სოლო რაჲ ცნა ფა-
 დლონის კარად მისკლამა, გამარცხა ერი ფადლონისა, გარდაყარსა ცხენისა-გან, და დაიჭირნა კელ-
 თა, და შესვა ჯორსა ზედა ფადლონ, და არა ისხუნა ისე მკვიდრობა აფსაზთა მეფისა, რომელ-
 მცა აფსაზთა მეფისა-გან გაქცეული ფადლონ შეიპურა, და შეგვარა ბოჭორმას ბაგრატისა-თუხს:
 სოლო ამან მსწრაფელ წარიუქნა, და მიჭკვარა აღსართანს, თელავს: სოლო აღსართან მსწრაფელ
 წარიუქანს სორნაბუქს, სოლო აფსაზთა მეფისა-გან ეშინოდა უკანა ჩამოდგომისა: მიუშურეს
 ხორნაბუქს ფადლონ, და მისცა ხორნაბუქი. წარიუქანეს არადეთად, და მისცა არადეთი აღსართან-
 ზაკე: სოლო ბაგრატ შეშინდა გაშუებასა ფადლონისსა, მისცა ბოჭორმის და უყარმო ეასთა, და
 წარმოიქანა ფადლონ. გასკეს ძელსა, მიუშურეს ტფილისი, და აღიღეს ჰირველად ტფილისი,
 რამეთუ მუნ შიგან მდგომი კაცი გაამიგრებსა ღამობდა, და არა დაიჭირა ბაგრატ თუხსად: არამედ

1) I. E. ვანთა.
 2) R, ტრძა; la même leçon se trouvait en T, mais le g a été gratté et est devenu un p.
 3) Ou გამოჭკრებდეს.
 4) T ჰქრქვინი.
 5) T წამოქვე.
 6) T ჰქრქვა.

დმანისხ დატყვებული სითლარაბა მენსა, შემოიყვანა ტფილისხდა, და მისცა მას ტფილისი: სოლო თვსხდა აისუნა ციხენი რუსთავი, იარცისი, აკარანი, გრიგოლ-წმიდანი და ქავსინი, და ორ-მოც და ოთხი ათასი დრაჰკანი, და მძევალნი ძმის-წული მისი. ქე მან-წინაი 1) და სამთა თავდთა განძისათა:

და შემდგომად ამისხს მოგზავნა ხულტან-მან სარანგი აღსაიცი, და მისითა შუა-მდგომე-
ლობითა, და სიტყვიითა, დაუსვა ბაგრატ, და განსუტყუა ფადლონი, და გაგზავნა საკელაშვიფოსა
თვსხს, განძას, და წარჰქუჷ სარანგი თანა. და მოართუეს ბაგეკითი. და აღიღო აფსაზთა მეფე-მან
გვტი: შემდგომად ამისხს ფადლონი-მან ბატუს ფიცი და შუა-მდგომელობანი დიდის ხულტანი-
სანი, და მოიპარა ქავსინი: და შემდგომად მისხს, მეფე აფსაზეთს იყო, მოვიდა ფადლონი, და
მოადგა აკარათა, და უახსნა ციხის თავ-მან აკარანი: და მსწრაფელ აღმოვიდა მეფე და მივიდა, და
მოადგა აკარათა. და წაისუნა აკარანი, და გამოიყვანა დორდოლელი, ოკისთა მეფე, ორ-მოც და
რვა ათასითა ოკისთა, და წარუძღუნა ქე მისი გიორგი კურატალატი, და მოაოკრა განძას, და
აღიღო ტყვე და ნატყვენი ურიცხვად, და გაგზავნა თავის სამეფოდ: ამისდა შემდგომად აღიღო-
ვილა დიდ-მან ოკისთა მეფე-მან, დურდულელ-მან, დიხ სიძის მითხა ბაგრატის სუასტახანის-
თვს, და ითხოვა დარსაზობამ ბაგრატის-გან: სოლო ბაგრატ ნება სცა, და მსიარულად წარმო-
ემართა ოკისთა მეფე, ყოვლითა თავადითა ოკისეთისათა, და აღმოვლო გზად აფსაზეთის, და მო-
ვიდა ქუთათის, და ნასა დამ მათი დედოფალი, დედა გიორგი კურატალატას: რამეოუ გიორგი
კურატალატი გებულ იყო უწინა, და მოიქვანეს ქართლს, და მეფე იდგა ტინის-გიდის ჭალას,
ნადარბაზვებს, და მოეკება წინა, დიდითა სიძითა და პატრონი: შეკრებეს ერთად გეშეთა ზედა,
და იყო სისარული, და კმა ბუთას და დუშბულთა საშინელი და მიუწდომელი. და დევეს ერთ-
გან დღენი ათ ორ-მეტე, და განსუხუნეს ყოვლითა განსვენებითა და სისარულითა, და შემდგომად,
ზადითხს გიზეხითა, გაიწრაფეს, და მისცა ნიჭი საბოძარი მეფეხა, და უოველს დიდებულს
ოკისეთისას. გაგზავნა, და წარვიდეს სისარულითა დიდითა:

გარდაიგვალს კათალიკოს-პატრიარქი ოქრო-პირ, და დაუდა გიორგი ტაოელი: მცირედთა
ჟამთა ურდაიგვალა გიორგი ტაოელი, და დაუდა კათალიკოს-პატრიარქად გაბრიელ სფაგელი: 2)

და შემდგომად ამისხს არონიხებდა 3) ხულტანი მოციქულთა, და უერებდა ძველთა ბაგრატ
მეფეხს, ამოთა ენითა სისოვლად სარაგას, და წინა დიდებუ ბაგრატ მეფე-მან სარაგა. არამედ
აკლენდა იგიცა მოციქულთა, და უერებდა იგიცა ძველს, და იყო მათ შორის სიტყვა სიყვარული:
და შემდგომად მცირეთა წელიწადთა სამშვილდის ბართა 4) მდგომსა ბაგრატს მეფეხს და-

1) I. E. მანუჩიანი.
2) Ce § est une addit. du M-iht.
3) T არონიხება, ce qui est une forme du langage parlé.
4) T ტაბათი.

ეცა საღმობაჲ მუცლის, და ჩადგა მარაბდათ, და გაუძულდა საღმობაჲ, და ტახტითა წარმოა-
 ვასეს, და თანა ჰქუა გიორგი კურატალატი და ყოველნი დიდბუღისი მისნი: სოლო 1) გიორგი
 კურატალატი კაკებულ იყო წისა. და მოიუქანეს ქართლს მეფე და ყოველნი დიდბუღისი მისნი
 მუნ მოვიდეს, და მოვიდა დედაჲ მისი, მარიამ დედოფალი. და ცოლი მისი ბორენა, და ასული
 193 მისი მარიამ: და შემდგომად მცირედთა დღეოს მიუთვალა მუ მთი გიორგი კურატალატი მეფედ,
 200 დიდბუღისთა ამის სამეფოსათა, და ყოველნი შეკედრნა მას, ჰრქუა დედასა თვსსა. „დედაო, მეწუჲ
 ლვი შენ, რამეთუ ყოველნი შობილნი შენნი წარგვიტყენ წისა, და ეგრეთა შენ მოჰკვდები.“ და
 შემდგომად ამისა გარდაიცვალა მეფე ბაგრატ, თთუესა ნოემბერსა კად, ქორონიკონი იყო სუბ: და
 ამისვე ბაგრატის სიკუდილისა ჟამთა შინა მოიკლა ხელტანსი კაცისა ვის-განმე, ბერისა თურქი-
 სა-გან, თავის ლაშქართა ხარგასა შინა: გაველო ვეონი შვიდ ასი ათასითა კაცითა, გაელაქმნა
 თურქთა მეფესა ზუდა, სამარეჲსდისა ხიასლესა ცისესა მოადგა. და მოიკლა მის ცისისა პატრო-
 ნისა თურქისა მიერ, და კერლარა შეესწრა თურქი-იგი ცისესა, და დაჰრეს უწყალოდ მასვილითა,
 და კერლარა წესს ბაგრატ და ზულტან-მისს ერთმანერთისა სიკუდილი: შემდგომად ამისსა დაჲდა
 მუ ბაგრატისი, გიორგი კურატალატი, მეფედ:

ნე. ორმეოცდამეათხუთმეტე 2) მეფე ქართლისა და აფხაზეთისა, გიორგი,
 მე ბაგრატისი, ბაგრატოანისი:

სოლო იყო ბერძენთა მეფე მისილ ლისაწული გიორგისი: სოლო ამის ბაგრატის მეფე
 ბ-ზე არა აფრინდა ყოველსა შინს მამულსა მისსა ერთიგა ქათამი, და დიდითა დიდებითა და
 პატრიკითა წარიუქანეს და დამარესეს ჭეონ-დიდს: ესე მეფე ბაგრატ წელიწდისა ცნისსა მეფე
 იქმნა, და აღესრულა წლისა ორ-მოც და ათ-ექვსამეტისა. ესე ბაგრატ პირველ იყო კურატალა-
 ტი, და შემდგომად . . . 3), მერმე იქმნა სეკსტოს: იყო კაცი უშვენიერესი ყოველთასა, სრული
 სიბრძნისითა, ავილოსიფიანა 4) ენითა, სვიანი ბუდიოთა, უმადიდრესი ყოველთა აფსისთა მეფეთასა,
 მოწულე შეტოდებულთა-თვს, უხვი გლასკეთა 5) ზედა: სოლო ჟამთა მისთა ქმტყანასა დაწყნადე-
 ბაჲ არა ჰქონდა ეგებუისანი, გლასკანი, აზნაურნი ვერ იკითხუებოდეს:

1) T მე.
 2) R, T, 45e roi.
 3) La lacune représente le titre, ici omis en T, de ნობილიზმა Nobilissime; v. la Traduction.
 4) Vulg. on écrit et prononce ფლასკეთისი.
 5) Mes trois M-its აღკეთა.

ხოლო გიორგი მეფე იყო მოწყალე და გამკითხველი გლასაკთა და დავრდომილთა, ჯეტი სანშიში და უსეი უოკელთა ¹⁾ მეფეთა აფსაჯუისათა, ზურად უკეთესი უოკელთა კაცობას, ცხენოსან-მშვილდობანნი რჩეული: და შემდგომად მამის მისისა დაჲო ზამთარი ერთი მშვიდობით, და წაფხულის ნასყვარი: სოლო შემდგომად თავადთა ამის სამეფოსათა, ნიჩიან ქაბულის ქუანდ და იოანე ლიპარიტის ქუანდ, და ვარდან სვანთა ერისთავ-ქუანდ. რეკათუ. ივლეჲს რამე სიძლითა გიორგი მეფისათა, დაჲუშალეს ქვეყანა: იოანე-მ მოართნა კასნი, და დაღა ქისისა ²⁾ ზირსა, 198 და ნინია წარდო ქუთათისისა საჭურჭლე, და შეღვა ქუთათის შიგა, და ვარდან გაადგინ-სა სვანნი, ავისა მოსარულნი. დაარბიეს და აწყვიდეს საკერო: სოლო გიორგი მეფე-მან სძლო სიკეთითა, სიბრძნითა, და ძვირ-უსხესებულ იქმნა: უბოძა იოანეს სამშვილდე, და მესა იოანესა ლიპარიტ მისცა ლაწობანი, ნაცლად რუსთავისა, რომელ მიეცა კასთა, და ნინიას თმოგვი, და სსუხნი საქონელნი რჩეულნი. ვარდანს უბოძა ახალასა, და უთაღუთაბა, ჯაფელთა იოანეს სი-ტყუით, უბოძა. უოკელიჲ ერთ-გული და ორ-გული დაფარა წყალობითა, და დაიწესარა მეფობაჲ თვისა გიორგი მეფე-მან: კვლად გაღვა იოანე, ლიპარიტის ქე, და ცნა გიორგი მეფე-მან. ქუთათისით გარდმოვიდა სამცხეს, მორიანსა მესხსი, გარდამოვიდა და მივიდა სამშვილდის კარს. მუნ მოიყვანს კასთა მეფე ალსრთან. ვერ დაღვა იოანე ციხე-შიგან, მირიდა მათა სომხიისათა. და მასვე შვილობასა შინა წაისუნა ლაწობანნი ლიპარიტისა-გან ალსრთან, მოყვარა ³⁾ მეფე სა-მშვილდეჲს, გარდაღვა ჯაჭასეთს: და მოიყვანს მეფეთა მეფე-მან გიორგი მათ წინაჲ, და იფიცეს ეკრანთას, და დაიტკიცა იოანე კლდე-გართა, და სამშვილდეჲს ზედ:

გულადღა გაღვა ⁴⁾ იოანე. გამოსტყუა გავი ცნისოვანთა გიორგი მეფისათა, და მიჰვიდა ფადლონს, განმის უატრონსა: და შემდგომად ამის მოვიდა ხულტანის ძალიჲ-შა, მტყრად უოკელთა ქრისტეანთა. მიეკება იოანე და ქე მისი ლიპარიტ წინა: შეწყნარა ხულტან-მან ⁵⁾, და დაჲო მის-თანა სანი მცირედი, და გამოეკრა: და მოვიდა ხულტანი, და მოადღა სამშვილდეჲს, წარდო სამშვილდე და ტყუე იქმნა იოანე, თავითა, ცოლითა, და შვილის შულითა, და უოკელთა აზნაურთა დედაწყულითა, და დაიჭირა სამშვილდე ხულტან-მან: და მუნ დგომასა მოართბა ქართლი, წა-იღეს ტყუე და სატყუესი ურაცხვი, და შეიქცა გარე, და ალაღო კასისა, და დაეღო სარანგი თა-გადად კასისა, და ბრძოლად ამის ქვეყნისა უოკლისა, ორ-მოც და რვა ათასითა კაცითა: შედგე იყადლონ ცხეთა მაკრთა, და ვერ დაუდგნა. გამოიყვანეს და დახატობიერს იცცა:

შემდგომად მცირედისა ხანისა შეკრბა სარანგი, უოკელთა ლაშქრითა მისითა, და განმის-

¹⁾ Subaud. ზგო.
²⁾ Sic; v. sup. p. 210, ligne 13.
³⁾ Cf. sup. p. 223, ligne 20.
⁴⁾ T გაღვა; sup. გაღვა.
⁵⁾ T შეწყნარა ხულტანი.

თა¹⁾, ღვინისა და ღმინისა აძირათა თანა-დგომითა, და მოძროთა გიორგი მეფესა: შეკრბა გიორგი მეფეთ მეფე, ეოვლითა სპითა მისითა, ზემოათა და ქვემოათა; და მოიყვანა მათ წინაშე
 199 აღსართან, კასთა მეფე, დამართეს ერთმანეთსა. განაძლიერა ღმერთ-მან გიორგი მეფე, წარმდგუ-
 ნებითა პატრონისა ვუჭარისათა: მიუგდა ზუდა, ფარცის ქვემოთ, და იოტა ბანაკი ხარანგისი.
 გააქცია და ასწვიდა: იყო ჟამი მწუხრისა, და ხილამე-მან დაარჩინა ნუსტი ხარანგის დაძქრისა;
 81 და შემოიქცა უგებლად, მშვიდობით, მეფეთ მეფე გიორგი თვსხა სამეფოსა:

და შემდგომად ამისხა, მოჰმადლა ღმერთ-მან მძღვერებისა-გან ბერძენისა წასმულნი ცისე-
 ნი, წაუსუნა ბერძენთა ანაყოფია, თავადი ცისეთა აფხაზეთისათა, და მრავალნი ცისენი კლარჯეთი-
 სხა, შავსეთისა, ჭავჭავთისა და არტანისა: და შემდგომად ამისხა ესეცა მოჰმადლა ღმერთ-მან.
 აღილო ქალაქი კარისა, ცისე-ქვეშევასხა, და სიმაგრენი განსდისა, და კარნიფორ-ახისი, და იოტის
 თურქნი მის ქვეყნისა-გან: და შემდგომად მვირუდისა ხსისხა შეკრბა ხარანგი, ეოვლითა დაძქრით-
 თა მისითა, და კერძისა: ²⁾

ნუ. ცხოვრება მეფეთ მეფისა დავითისი, გიორგის მისა, რომელი იყო
 წამოცდამებავთვრამეკე მული მულთაგანი დავით წინასწარმეტყველისა, რომ
 მელსა ეწოდა დავით-აღმაშენებელი: ესე იყო მეფე ქართლისა და აფხა-
 ზეთისა ორმეოცდამეათექმსეკე: ³⁾

ამის შემდგომად მოვიდა ხელტანი მალიქ-შაჰ, მოადგა სამშვიდღესა, და წარილო, და
 იოანე, ქე დაპირტისი, ტყვე ჰყო, და მოაოვრა სომხითი და წარვიდა: ხოლო ამასევე წელსა
 მოვიდა ხარანგი, ძალითა ხელტანისათა, ჩამოვიდა სამშვიდღის ბარს, და მივიდეს დაშქარნი
 გიორგი მეფისანი, და შეისეს ფარცის: სძლეს სპათა გიორგისთა და იოტეს სპარსნი, და
 რამეთუ (sic) დიდი ძლევა მოხდა ღმერთ-მან გიორგის, წარვიდა მეფე გიორგი მამულსა თვსხა,
 ტაოს, და მოვიდა ბანახ: ხოლო მუს მოვიდა წინაშე მათხა ზორავრი აღმოსავალისა, გრიგო-
 ლი ბაკურიანის ქე, რომელსა ჰქონდეს ოლთისისი, და კარსუქალაქი, და კარი, და დიდად განისა-
 რეს და განსეკეს: და მოხდა გიორგი მეფეს კარის ცისე-ქალაქი და მისი მიმდგომი ქვეყანა,
 და განიარსეს: ხოლო მეფე-მან გიორგი-მ დანუტკეს კარსა აზნაურნი შავსნი, და წარმოვიდა
 შინა: ხოლო განძლიერებას თურქთათა დაუტკეს ბერძენთა ქვეყანის მათნი, ცისენი და ქალაქნი

¹⁾ Mon M-it ეგრესისთა.

²⁾ Cette phrase manque, T.

³⁾ R, T, მკარნეოცდამეათე.

რომელ ადმოხველეთ ჭქონდეს, და წარვიდეს, რომელნიცა აიხვენს თურქთა, და დაეკვიდრნეს მას შინა: და ვინათგან მესობლობით მოახსენეს სასლავართა ჩვენთა, განმრავლდა მიწი და ჭირი მათი ჩვენ-სებად. რამეთუ მიერთ-გან იწყეს რბევად, ტყვევნად და მოოკრებად, წყად, ხრვად, და 200 ტყვეობად ქრისტეანეთა:

რამეთუ მათ უძმთა გიორგი მეფეს ვეკლს გარე-მდგომსა, დაესხნეს უგრძნეულოდ თურქნი დიდნი, რომელთა თავადი იყო აჰმად, აიირა მღიერი და მავრად მოიხსრი, რომელს მას ოდენ უამსა აღელო კარი: მოვიდეს ესენი შინა, განცემითა ქრისტეანეთათა, აოტეს გიორგი მეფე და სხა მისი ურიცხვი. სოლო საჭურჭლენი დიდნი, სამსახურებულნი სამეფოთა ტახლთაანი, ოქროსა და ვერცხლისანი, ბეგრატყულნი და ხსხურნი, სამწეონი ჰაკიკოსანნი, კარანნი სამეფოთა უოკელთა დიდებულთანი, აიხვენს იავარად და წარვიდეს: სოლო გიორგი მეფე წარვიდა მეოტი, სჯარით აფსაყუნად: მათ უეჭვლად ლაშქართა ესე-ვითარითა აღაფეთა სავსეთა, მიმავლათა, წინა დაემთხვივნეს ამირანი დიდნი, ახსი ¹⁾ ვინმე და ბუელობ, და მათთანა ხიმრავლე ურიცხვი თურქთა, სხაქრძეთს მიმავლენი, რომელთა იხილეს-რას ესე-ოფენი სიმრავლე ოქროსა და სიმადიდრისა, რომელი აქწინდა, და ცნეს მეოტობა გიორგისი, და ესმატა მათგან ვითარმედ „რად წარსკვალთ ხაბრძნეთს. აჰა ქუჭუნასა საქართუჭლო, უგატური და სხავსე ესე-ვითარითა სიმიდირითა:“ და მათ მიეს მოაქცივნეს გზანი მათნი და მოაფინეს ჰირსა უოკლისა ქუჭუნისისხა, ვითარცა მკალნი, და დღესა იუნახასა, ახსი-ფორანი ²⁾, კლარჯეთი სღვის ჰირამდის, შავშეთი, აჰარა, სამცხე, ქართლი, არგვეთი, ხაძიაქაქა და ჭყონდიდი, აღივსო თურქითა. მოიხრა და ტყვე იქმნა მათ ქუჭუნასათა მკვიდრი უოკელი: მსხვე ერთსა დღესა დაწვეს ქუთათისი და არტანუჯი, და უდაბთონი კლარჯეთისანი, და დაწვეს მათ ქუჭუნასათა შინა თურქთა ვიდრე მოსვლადმდე თოკლისა: მოჰკამეს ქუჭუნასა და მოსწყვიდეს, თუ სხადე ვინ დარჩომილ იყო, ტყეთა, კლდეთა, ქვაბთა და კურელთა ქუჭუნისისათა. და ესე იყო ჰირჭული და დიდი თურქობა. რამეთუ ქარონიკორი იყდა ³⁾ სოლო თუ ვინმე მთიულეთს, ანუ სიმაგრეთა სხადლა ვინ დაშობა კაცი, ზამთრისა სიფიცისთა. უსახლობითა და შიშნითა ვერეჩა მოიხრა, და განგრძელდა ესე-ვითარი ჭირი ქრისტეანეთა სკუდა: რამეთუ არესა თანა გაზაფხულისსა მოვიდიან თურქნი, და მათვე ჰირჭულთა საქეთა იქმოდან, და ზამთრის წარვიდიან, და არა იყო მათ უძმთა შინა თესვა და მკა. და მოოკრდა ქუჭუნასა, და ტყვედ გარდაიცა. საცვლად გავთა მკეცნი და ნადირნი დაემკვიდრნეს: მათ შინა იყო ჭირი მო-

¹⁾ Mon M-it ახსი შირი.

²⁾ M-its: კახსა-უოკლისი, et კახსა-ფორანი; ce dernier mot se trouvait dans R, mais-il a été effacé, et mis entre lignes; ce qui fait croire, ou que le M-it R est l'original, ou que dans les autres copies on avait également tracé კახსა puis substitué კახსი; cf. la note p. 124, qui date de 1709 le M-it R. Toutes ces notes sont de même main, que je crois autre que celle de Wakhtang, mais ont été mises de son tems, et peut-être sous sa direction. Quant à კახსა-უოკლისი, cf. sup. p. 199 et la Traduction.

ბიზნესი უოკლეთა ზედა მკვლართა ქართლისათა, და შეუსწორებელი და აღმატებული რადემი, ეგრე
 201 ავილთა, სემილთა და გარდაეუქლთა თუგებთათა: სოლო წმადანი, ეგვლესიანი შექმნეს სახლად
 ჭუნეთა მათთა, სოლო სეკურთსეკელნი დეიისანი ადგილად არა-წმადებისა მათისა და მღვდელნი
 რომელნიმე შეწირვასეუ შინა საღმრთოსა მსხუტრძლისასა მუნეე მსვილითა შეწირულ იქმნეს,
 და სისხლნი მათნი აღრიხეს მუფთას, თანა, და რეკელნიმე მწარესა ტევეობასა მიღემულ იქმნეს.
 მოსუტებულნი არა შეწვალბულ იქმნეს, სოლო ქალწულნი გინებულ, ტაბუგნი დაკვერთებულა, სო-
 ლო ჩხულნი მიმოდატაცებულა, ცემსელი უცხო და მბროლი, რომლითა მოიქცა შენებულნი ეფ-
 კელნი, მდინარენი სისხლთასა, ნაკვლად წყლდისა ნაკვლულთა, მრწეველნი ქმტყანისანი, და რათა
 თუ მათ იერემიასთა ვიტუოდე: რამეთუ აჰნ ოდენ კეთილად უწყოდა ეამისა ამის კეროვანებ
 გოდება, ვითარმედ „მენი სიონისანი, ვატიოასანი და ბოროტისა გამოუღვდელნი, უცხოთა გზათა
 ტევეობისათა მოგზაურობენ. სოლო გზანი სიონისანი ივლოკენ არა. ეოფისათ-თხ მთ-ზედა
 მუდღესასწაულეთასა, და კელნი დედთა მოწყალეთანი არა სჯარდელთა“ 1) შულთა მიცემად მოქმე-
 დებენ, არამედ სჯარდელ თახსა ჭეოტენ თუთ თახთ-მთ საეჭურელთა:“ და ესენი ესრეთ, თუგუ-
 ჯდცა უქვირეს:

ამათრამა საქმეთა ესრეთ-რამა სედეიჯა მეფე გიორგი, და რამეთუ არასადათ იყო დონე
 ხსნისა და შექენისა, არცა-რა დამსხსელი. ამათ ძერთა რომელი მოეცვა ზირი ეოკელისა ქმტყანის
 სა, რამეთუ ძალი ბერძენთაცა შეძირებულ იყო, და რომელნი ქმტყანანი მათ აღმოხავლეთს
 ჭქონდეს ზღვასა გარეთ ეოკელი თურქთა დაეყვრა, ჭყო განსრავსავა დიდებულთა თახთა თანა და
 დაამტკიცეს წარხვლა მალაღსა სულტანსა მალექ-შას წინაშე, და ესრეთ დადვა სული-თხსი და
 სისხლნი ქრისტესეთა ხსნისათ-თხ: და მინდობიდა დეითსათა და წარმდკუნებითა მელისა ცხოვრუ-
 ბისათა, წარვიდა ანჰანსა ნახა სულტანი და შეწინარებულა ექმნა მის-გან ვითარცა შუდღე
 საქურელი:

რამეთუ იყო კაცი იგი მალექ-შა, ვითარცა სიდილითა ეილეთა მშეობაძელბისათა შეუსწო-
 რებულა, ეგრეთვე სახითა სიტკობისათა და სასიერებითა აღმატებული ეოკლეთა კაცობასა, რამ-
 ღისანი მრავალ არიან და სხვანიცა ურიცხენი საცსაურებანი, მართლ-მსჯეულბობანი, მოწყალეობანი,
 ქრისტესეთა სიუჭერელნი და რათა არა განკავრითთ სიტკვა, ეოკლად უბოროტობამე გონება
 ეოკლეთ კერსო აქმნდა: ამის-თხსცა ეოკელი სათხოველი აღუხრულა მიეეს გიორგის, უმეტესცა
 202 სახოებისა, და სამეფო მისი თავის-უფალ ჭყო ზედა მარბილეთა-გან, და მოხცა კასეთიცა და
 ტრეთი, გარნა სარაჯი ითხოვა სამეფოს მისისა, რომელსა აღებდეს ეამთა მრავალთა და ესრეთ
 განდიდებოთა, მრავლითა დიდებითა, გამოეკაცნ სამეფოსა თხსად, და წარმოაყოლნა სპანი დიდი,
 რათა წარველავ გზა შევიდობისა და რათა აართავს კასეთი: და ექმნა სეველიცა სეველიცა

1) M-as სწავლითა.
 და

კახეთს, და მოადგეს ცისება ვეინისას: ვიდრე ჰბრძოდალმ მთავიდა თაგლით ხოლმე შეყვას
 გიორგის მოქსენას ნადირობა აჯამეოიას, არა-არა სრუნევილს სხვასა, არცა ელად აღებას ვე-
 ყინისა და კახეთისას. არამედ ლაშქართა თურქეთს, რომელნი ჰქუენს-მისტა ნიჭად სუჯეთი და
 ყოველი ქუენსიან იორის შირისა, კუხეთი, რომელი მოაკურდა მუნ აღქინდელად დედამდე, ხოლო
 თუო გარდავლია მთა-ღისთა, და შთავილდა აფხაზეთად:

მთა უმთა: კახსა მეფე, აღსართან წარვიდა მალექ-მან წინაშე, და უტყუა ქრისტეანისა, და
 შეემინა სარგინოზთა სჯულსა, და ამით ღობითა აღიღო სულტინისა-გან კახეთი: ამით ესე-ვი-
 თართა უმთა არავე დამშვიდნა ქუენსიასა, არცა-რამ იქნა ღსინებამ კაცთა, უკეთურების-თხს-
 მუჯრთა მისტასა. რამეთუ ყოველ-მან ასე-გამან და ყოველ-მან პატრომან, ყოველითურთა შეხტოვს
 დიერთსა, მიიჭებს ცხათა-გან წრეველთა ყოველისა შიშართ უკეთურებისა: ბუნებით მსწყველ და
 ხასიერი დიერთსა ქრისტეანს განარისხსეს ვიდრემდის თუო მოიხადეს განხიება რისხვისა, ქაღებუკ
 ლი უსჯულთა-სთუენსიანს შიშართ, შეტყუილის ესრეთ, „კამა, ნათესავს ცოადვალსა: არა რა
 მელი სხვე არს უსჯულთებითა. კვალით-გან ფერგათ: ვიდრე თავადმე, არა არს მას შინა ხე-
 ცობსლე არცა ბრძვილი, არცა შეხსკვირ.“ და შემდეგომინ: „ამის-თხს ქუენსიანს თქუენნი რვეს ქა-
 ლქინი თქუენნი ცეცხლითა მოაქვარ, სთაველთა თქუენთა უცხოთა-სტინი, მოხჭამენ, მოაკურ-
 ბულ და დაცველ არს ერისა-გან უცხო-სტინთასა:“ ესე ყოველი მოიწია, და თუქლითა ჩვენთა
 ვახსლეთ, და ფრთად ფუროს ამით წარმოთქმულთასა, რამეთუ ვითარმცა ვინ წარმოთქუა თუთო-კ
 ულად, რათა ¹⁾ დღეთა ჩვენთა მოიწია ჭირთ: ამას ყოველსა ზედ არავე დახტნა გულის-წყობისა
 მს უფლისა ჩვენ-ზედა. რამეთუ არა შევიანსუო, არცა გულის-სამაყუთო, არცა ურთივნად მოვიქე-
 ცით გზისა შიშართ უფლისა ბრძანებათასა: ამის-თხსცა ქუენსიანისა მკვალს ბიართათა ზედ სხუ-
 ნიცა საშინელბანი ზეგარდამინი, დგოთ მოველილნი გვემინი, მოიწიესქს ქუენსიანსა ზედ
 ჩვენსა, რათა არა თქვან მგლადველთა, ვითარმედ „ესე აღმკვანი წარმართთა მარცხადვითა ჩუენთა-
 თხს იქმნეს, არცა დგთისა. მეუო მოიწიესხო, არამედ შეცვალბობოთ-რამე უმთათა, და დამთხვეი-
 203
 თა აღმრვისა საქმეთასა:“ ამის-თხსცა დღესა ღმკესას, თუო მს აღმკვანსა მექუენისას, რომელ-
 სა შინა ხიხარული და განსკუნება სკანებულ იყო, მოსდეს რისხვით უფალ-მან ქუენსიანსა და
 შეძრა ქუენსიანს საფუძველითურთ, ესე-ოღეს ხასტიკად, ვიდრემდის მთანი მადღნი და კლდნი
 ხასტიკინი მყარნი ხასედ მტკერისა დაიკლეს, ქაღაქნი და სოფელნი დაირღვეს. კველვისანი
 დეცნეს, ხასლნი დასთქეს, და დახლეს, და იქმნეს სთავლ მას შინა მკვიდრო, რომელთა თნა
 უმოკვიცა დაიქცა, და დაიპრა ქუენსე კახსებერი, ქე სიანისი, ცოლითურთ: და განგრძელდა ესე-
 ვითარი-იგი რვეს ქუენსიანს საშინელი განხრულებამდი, ვიდრე წყლწყლამდის, რომელსა შინა
 მღსწყდა ხიდრავლე ურცხვცა: მშინ რისხვაცა ჭინა მოისხესა წყალთაჲ მან ჭომელე „სხუელი

1) Je lis 4.

ყოველს შუღს რამელი უყვარს, მოაკვლინებს და აცხოვრებს.“ რამელი მზა არს უფროს მამისა მოწყალისა წყალობად: რამეთუ, წერილისა-ებრ, „არა-თემდა უფალ-მან დამიკვან ჩუწნ თხელი, ვითარცა სოდომცა შეკეიქსენით, და გამოირელთა მივემსგავსენით:“ რამეთუ ამირითა-გან იწვეს ნიათა ცხოვრებისათა მობურჯად, და ღრუბელთა მაცხოვრებისათა აღმოჰვირეკებად ¹⁾: ვინათ-გან ათ ორამეტ წელ მათ თყო-სასეთა ჭირთა განგრობითა, ბნელს უკუნსა შინა იწვით აღმოცინებრებად მზე-მან ყოველთა მეფობათა-მან, დიდ-მან, ხსხელითა უდიდეს-მან, საქმითა ხსხელ-ამდგომ-მან დავით, ღვთისა მამისა-მან, და თვთ სამეოცნამეთარამეტე-მან შულ-მან ამის დავითისა-მან

დავით, მას ყმისა, რამელი იყო ჰასაკითა ათქუხმეტის წლისა, ხოლო ქორონიკანიტო. ამას მარტოდ შობილსა გიორგის-გან, თვთ მამა-მან დაადგა გურჯანი მეფობისა: უჰქმარიტესი ითქუნ თვთ. „მამა-მან ზე-ცათა-მან ჰოვა დავით, მონ თხის, და სცხებელი მისა წმიდა სცხო:“ და რამეთუ კელი მისი წმიდა შექწია, და მკლავ-მან წმიდა-მან მის-მან განსძლიერა იგი, წყალობა. და ჰქმარიტება შექმოს, და უადრეს ჰყო უფროს ყოველთა მეფეთა ქუჭქანისათა, ვიდრემდის დასდვა ზღვათა ზედა კელი მისი, და მდინარეთა ზედა მარჯვენე მისი: გარსა შრო-მითა ფრინდითა და დვაწლითა ძლიერითა, და მრავალთა დღეთა შემდგომადც იქმნა ესე, ვითარცა წინა-მღებარე-მან სიტკუპა-მან ცხად ჰქუხ: რამეთუ მეფე იქმნა-რა დავით, მოაგრებულ იყო ქარ-თლი, და თხნიერ ცხელასა სადამე, არასდა იყო სოფელსა შინა კაცე, არცა-რა შენებულება: მალე მათა შინა: ჰქმინდეს თრიალეთი და კლდე-კარნი, და მიმდგომი ქუჭქანსა მათი, ლიპარიტსა, და მეფეს დავითს წინაშე იყვის რეცა ერთ-გულად. ეგრეთვე ნიანის კასპერის ქეცა, და ხსწანიცა ახსნურნი მცირედ მცირედ შემოკრიბნა, და შთომილნა სადამე, და სოფლებუთაცა დაიწვეს შთამოლო სღვად და დახსდომად:

და იყო მამის საზღვარი სამეფოსა მთა მცირე ლისთა, და ხადგომი სამეფო წაღვლინა თუი: და ოდესცა ნადირობა უნდის ქართლისა ჰვალავთა, ანუ ნაჭარმაკევს, რამელი ყოველადვე აღსაგე იყო ირეთა და ემუთა მიერ, არა ჰირველ შთაჰიდან, ვიდრემდის ცხენ-კეთილთა მკედ-რთა მიერ მოსასიან, და მამინდა ჩამოვიდინა ნადირობად:

ხოლო ამას ვითარებასა შინა გარდაჰდა წელიწადი ოთხი. მოჰუდა სულტანი მელიქ-შაჰ, და ლიპარიტ ამირა-მან იწყო მათვე მამულ-მამურთა კვალთა სღვა. რამეთუ ზაკვიდა წინაშე მისსა მოჰპოვნებად უხუფლოკებისა, დადაცათუ ქრისტეანე იყო ხსითა, გარსა ორ-გულბითა, და სიმუ-ლილი ჰპრონთა გუბარისა-გან მოაქუნიდა განსეითა, და ვინათ-გან გულის-სმის-ყოფა არა ინება კეთილისა, და ყოველსა გზასა არა კეთილსა: ამას-რა ესე-ვითარსა სღვავიდა მეფე დავით, ინება გაწურთა მისი. ამას-თხსცა ჰერობილ ჰყო იგი ყამ რა-თადემქ, რამელი გმა იყო განსასწავლე-

¹⁾ T აღმოჰვირებად.

ლად გონიერისა ვისსამე, და ესრეთ მამტკიცებელი მრავალთა და მტკიცეთა ფიცთა მიერ, და ერთობისათჳს ღვთისა შუამდგომელად მომცემი, განუტყუა იგი, და მითვე დიდებითა ამოიფა, და არა შეუცვალა: რამეთუ კეთილ-მან არა-თუ მართალესა, არამედ არცათუ ბოროტსა ადვილად ახრალექ, ვინათგან სიბოროტედ არა განსწავლულად არს, არცა მეჭველ იყო: სოლო იგი, ვითარცა ძაღლი, მიექცა ნათსკვარსა, და ვითარცა ღორი ინწუბა ¹⁾ სასტორელსა მწვირისასა. განა-ცხდა მტერობა, და უკეთურებასა იწვრთიდა, საწოლსა ზედა თჳსსა: ისილა-რა მშვიდ-მან და ღვთიუ განბრძნობილ-მან მეფე-მან დავით, რამეთუ გუდი ძაღლისა არა განეძრათების, არცა კირ-ჩხიბი მართლად ვალს, მეორესა წელსა კვლად შეაპურა, ორ წელს პერობილ ეო, და საეგრძნეთს გაგზავნა: მუნ განესვა ცხოვრებასა:

ამას ჟამსა გამოვიდეს ფრანგნი, აღიღეს იერუსალიმი და ანტიოქია, შეწყვენთა ღმერთისთჳ. მოეშენა ქუჩისა ქართლისა, განსიღიერდა დავით და განამრავლა ხანი, და არცა-რა მისცა სულ-ტანს სარავა, და თურქნი კურღა-რა დანიშნებულეს ქართლს. რამეთუ მოაქამომევე სამთრისა მრწყენსა ფალანგებითა მათთა ჩამოაღვიან ჰუკლავს და დიდომს, ჩაღმართ მტკერისა, და იორის ჰირთა, რამეთუ მათი იყო სადგომი: კასეთს მეფობდა გვირიკე, კაცი მეფობისავე თანს მეფე ქმნუ-ლი გნებთა ზედა, და ჰქმარიტი ქრისტესა: მოსცა ჟამი ღმერთ-მან მეფესა დავითს, წარულო 205 გვრიკეს ცისე ზედა-სადენი. და იყო ქორთიოიანი ტკა: წარმეტყუოდა დიდებითა და გამარჯვებულებითა. რომელთა თანს ესეცა იქმნა, მოგვდა რატი, ძე ლიხარტიისი, კაცი ორ-გული და ნამდვილვე ნაშობი იქედნისი. და ესრეთ დასრულდა სასლი ბავიავაშთა, სასლი განამარჯვებულთა, რამეთუ სვა უკანასკნელი თსლე რისხვისა, სასუძელი ცოდვილთა ქუჩისანიათა, და არღა-რა-გინ დაწნა საყოფელთა მათთა მკვიდრი: რამეთუ აღისენა უსჯულოებასა მათთა მათთა წინაშე უფლისა, და მამულა მათი აღიღო მეფე-მან:

შემდგომად წელიწდისა ერთისა მიიგვალა გვრიკე მეფე, და დასვეს კასთა მეფედ მის-წული გვრიკისი აღსართან, და ²⁾ რომელსა არა-რა ჰქონდეს ნიშანი მეფობისა, არამედ იყო ცუნიდრევი რამე, უსჯულო, უმეცრად უსამართლო, და უოვლად წინა-უგომ მამის მისის მიხისა:

ამს ჟამსა განიცდა მეფე-მან გონებისა თჳალითა, და კეთილად გულის-სმას-ჰყო სჯამე რთა მლითა მოიბადლებოდა ღმერთი, და სარკებული დიდი იქმნებოდა: (გარდაიცვალა კათალიკოზი კას-ბრიელ საფარელი, და დაჯდა კათალიკოსად იოანე ³⁾): რამეთუ წმიდანი ეკლესიისანი, სასლანი ღვთისნი, ქვაბ ავაწყათა ქმნილ იუქნეს, და უღირსთა და უწყსოთა, მამულობითა უფროს ვიდრე ღირსებით, დაუპერესეს უფროსნი სავისკოპოსოსნი, არა კართა მწვეს-სებრ შესრულნი, არამედ ავა-ზავებერ ერდოთ შესრულნი. და მათსივე მსგავსნი სუცნენი და ქორუბისკოპოსნი დაუდგინებეს.

¹⁾ T. იქნა; lis -წუბა, de წუჭა, boue.
²⁾ Mot inutile.
³⁾ Addit. T, entre lignes, depuis ვარდციკლთა, c'est un renseignement utile, mais hors de place. T

რომელმან ნაძვლად სუულთა ღვთისათა შერობისაგან რუსულთა ეკლესიას წვრილად ეს-მით ქვეშეთა უოკელთაჲ და თუთ სასულითა უფლისათა. და მღუდელთა-გან გამოვიდოდა უოკელი უხუფლოკება და ცოდეკა რომელთა თუელი ღვთისა, მხედველი უოკელთა. ქხოლდენ რისხვად აღმწულთოთ. ვითარცა წემორე ხიტყუა-მან გამოატხადა: და რამეთუ არა სწორ არს ცოდეკა მღუდელთაჲსა და მკედრისა, არცა ურისა და მღუდელთ-მთავრისა, არცა მწუქებისა და სამწუხოსა, ვითარცა წერილ არს. „მონა-მან რომელ-მან იცოდის სება უფლისა თვისისა, და არა განკერძალოს, იჯიემოს დიდად:“ ამით უქმს ესე-ვითარით დიდთა წუდულებათა გურსებად შემოკრება კრება. ერი მრავალი. რამეთუ სამეფოსა თვისისა კათალიკოსნი, მღუდელ-მთავრნი, შეუდებხოეჩი, მოსტუარნი და მეტნიერნი, შემოკრებისა წინაშე მათისა, ეპისა და ადგილსა კუროსისა, და მრავალ დღე განაწყოლილეთა, და ფრადილთა შრომითა კეთილად გამოადიეს, და უოკელი ცოთმილი განმაროესუ, და კეთილ წესიერება უოკელი-თურთ: და მტკიცეს. უღირსად გამოხსნებულნი გარდამოხსნილთა ხაუდართა-გან და შესაგუნესუ, დაჟოთ არა ჯდილ აჭო ესე: რამეთუ იქმსეს კაცნი მთავართა და წარხსნებელად შუღნი, რამეთუ რომელთაჲ უწყხოდ დამურნეს ხაუდრები, და მათ-წილ კუშმარტინი მწყემსნი და ხათსორნი ღვთიგ

206 სნი დაადგინეს, და ძველი შეკვირვო ტემპრიტისა ქ საჩქმუნობისა აღწერეს, მიმდგომი და მოქმედი წიდათა ადორმეტთა კრებათა. და ესრეთ უოკელნი ნიჭითა სამეფოთა განსაგანეს, თუთოეული-ხასად თუხად: და ესეცა მიმსგებნებულად დიდისა კოსტანტინესისა აღახრულა მეფე-მან დავით, რომელსა სანსტვლად იხილეთ დე-რამ განაგო დემეტ-მან, გულთ-მეცნიერ-მან, უძილ-მან მგველ-მან ისრაილისა-მან. რამეთუ ესე აღხართან, კასოჲ მეფედ ხსენებულნი, შეიპურნეს ტურთა დიდებულთა, არიშანი-მან და ბარამ, და დეიბი მძა-მან მათ-მან ქეთარ, ბარამის ძე-მან, და მოსტეს მეფესა, და აიხვსა მეფე-მან, ტურეთი და კახეთი, და ერწუსს ქმნა წეობანი დიდნი, და სმა-განსმესილი-იგი და დიდი ძლევა, რომელ მცირედითა დაჰქრითა, და გასწირულითა-ერთითა, და-გოცნა სულენისა-იგი სხანსი ურდისწისი, ათაბაგი განძისა, და უმრავლესი კასოთა და ქვეყნისა ერი, მტერთაჲ თანა. გარე-მოდგომილი ჩვენ-თანა, ესე-ოდენ ავილად და მოსწრაფედ კელთ უხსნა დემეტ-მან საკვირველებათა-მან, რომელ ერთი ათ-ასთა არა-თუ სდევდა, არამედ კელთი აპურობდა, და ორთა არა-თუ წარქციეს ბევრნი, არამედ ხანთლითა თუთ მათვე ტურეთი და მთსრებლათ, ტურედ მოჰგანადეს იგინი უოკელნი ქრისტეანნი:

სწავლო თუთ მეფე არა-თუ ვითარცა ხსენა ვინმე ზურგით, უდგა ოდენ სზათა თვისთა, ანუ შორით უწრასებდა, ვითარცა ერთი მრავალთაგანი ვინმე, არამედ უზირატეს უოკელთა. თუთ წინა უკვლად, და ვითარცა ლომი შუეხასებდა კმითა მალლითა, და ვითა გრიგალი მიადამო იქცეოდა, თუთ გოლათობერ მიმართებდა, თუთ შვალავითა მტკიცითა, და კომბდა აკოვანთა. სრვიდა და და სტემადა წინა დამოსკვეულთა უოკელთა, ვიდრემდის ფრადისა ცემისა-გან, არა-თუ ვითარცა ძველსა

1) T კვანცისა

დევთს ელიაზარის კელი კრძლის ვადაჲს ოდენ დაეწება, არამედ კრძლითა მისითა უკომოდინა-
 რთა. სრისლთა წელნი აღხვედ ეტყვიანთეს: რაჲჲს, შედგომად იამის, გარდადეს და
 სარტყლისა განსნისა სანაურ იქმნა. ქუჭყანად-რა დაითისა სუ-ოდენისა მტკანრისა სისხლისა
 შეუენებულსა, რომელსა პირველ განხილვისა თუთ მის-გან ვკოუნდით გომოსრულად, და მას
 დელს სამნი ცხენნი გამოუკლეს, და მუთოსხაჲსა ზედა მდამომან სრულ ეო მის დღისა იამი
 და ესე მრავლისაგან ეოვლად მტირედი, და წინა წანმოვსთქვიო:

805

ესრეთ რა თუთ მპრობულობით დაიპროჲს წყრეთ და კასოი, და ნებეჲსა იხენს ცისერ
 და სიმკრენი მათნი, მზეებრ მიჰფინა წყალობა ეოკვლთა ზედა მვეიდროს ქუჭყანისას. და
 ვინათ-გან ღმერთი ესრეთ განაკებდა საქმეთა დავითისთა, და წარუმრთებდ ეოკვლთა გზათა 207
 მისთა, და მოსტყედა ვამითი-ჟამად მღეკათა საკვირელებჲთა, და უძლოდა ძალითი-ძალად, არცა
 იგი უდებებდა განმრავლებად საქმეთა კეთილთა და ხათისთა ღვთისთა, არამედ სრულთა გულ-
 თა მხასურებდა; და მათ იქმოდა რომელნი, ნებისა დვითხად დაამტკიცენის, და საისო ეოფილად
 მისდა აღუზნდის, ვითარცა აწ ითქვას: რამეთუ მოიგონა აღშენება მოხასტრისა და დამტკიცება
 რომელიცა გამოირჩია მადლ-მან სემდრო-მან, ადვილსა ეოვლად შეუენერსა და ეოვლითურთ
 უსაგლულოსა, რომელსა შინა ვითარცა მეორე ცა გარდაართხა ცასითი ეოვლად-წმიდისა, და
 უფროსად კურთხეულისა ღვთის-მშობლისა: რაჲსი რამე აღმატებული ეოკვლთა წინანდელთა
 მწინდობისა, რომელი ზესთა ჭმატს, შეუენერებას ეოკვლთასა, სივრცითა და ნივთთა სიკეთითა,
 და სიმრავლითა, და მოქმედობისა შეუქორებელადითა, რომელსა აწ თანა მოწამედ ჭქონან
 თუაღნი ეოკვლთა კორციელთა მსედველთაჲნი, და აღავსო, სიწმიდეთა მიერ ჰატისანთა ნაწილთა
 წმიდათასა, წმიდათა ხატთა და სიწმიდასაგანსა მსხურებელთა ეოვლად, დიდებულთა, და სსწითა
 წივთთა მკირად საზოგნელთა: ამათ-თან დასსნა მუნვე დიდთა და სვასროგანთა მეფეთა ტახტნი,
 და საეღარნი, სასანოღები და საეიღული ფერად ფერად იავარად მოსმულნი, და კვლად გურგუნნი
 მსიდაკნი და ფილანნი, და ხასუშელნი რომელნი მხოუხენა მეფეთა არაბეთისათა, რა-ეჲს თუთ იგი-
 სნდგ ტუკედ მოიყენსა, და მასვე ტაძარსა შინა შეწირისა ღვთისა, სასსენოდ და სამადლობელად
 ძლევისა-მის საკვირელებისა, და მუნვე შემოკრბნს განცხადებულსა მსხურებელთა და შეუკვლნი
 ეოვლთა ხათობითა, არა თვსთა მამეფეთა ოდენ შინა მრავლად, არამედ ქუჭყანისა კიდეთა,
 სხადთა ეხმა ვითმე სიეჲუ და სისრულე, სულეერთა და გორციელთა სახანოვებითა აღხვესობა;
 იძა და კუვლად გამოიძა, მოიყენსა და დაამკვიდრს მას შინა მამული ღმერთისათი. უკვიდროდ
 დასრომილი 1). იქო სრულად: სხვათა მრავლთა და სახართლიანთა, უხარსულ-მიუხვეკლთა
 სოფლებთა თანა მისგან დედასა ღვთისასა, სამხასურებულად მისსა წინაშე მდგომთა-თხს, და
 უმრუნველი ტრავები განუჩინა, რომელიცა აწ წინა-მდებარე არს ეოვლად აღმოსავლისა მეორედ 208

1) T დაბო. 20.

იერუსალიმად, ხანწაულად ეოკლისა კეთილისა, მოძღვრად სწავლულებისად, საზღად აიხიდა ფრინად უადრეს მისსა საღმრთოთა შინსა, წყხად, კახონად ეოკლისა საეკლესიომასა შექნიერებისად:

და კვლად ხსნუ მოიგონსა სჩქუ, შემსგავსებულად მოწაღისა და ცკბილისა ღვთისა, სწ-
სიერისა, ცაგო-მოაუწყრების მიხისა, ადაშენსა ქსნიონი, ადგელსა შემსგავსებულსა და შექნიერსსა,
რომელსა შინსა შეკრბისა მძისთა თვითო-სასითა ხენითა განდღილსა, და მოუძსადა ეოკელიევი საკმა-
208 რი მათი, უსაკლულად და უხეობით, და განუჩინსა შესავალნი და ხადვანნი მათნი ეოკლადკუ:
ხოლო თუთ მივიდის, მიიხიღის, მოიკითხის და ამბორს უხევის თვითოეულსა, ჭფუფუნებდის
მამკრ, სწალობდის და ჭსაკრბიდის, განამკნობდის მოთმინების მიმართ, მონახის თვითა გუ-
ღვთის ცხედრები, სამოსლები და საეკელი მათი, პინაჟი და ეოკელი საკმარი მათი, მისცის თვით-
ეულსა ოქროსა კმასაყოფნი და განსავალისნი ზედაძღვარელნი მათნი, განსავალნი ეოკელი საქმე-
მათი დიდად შექნიერად და ღვთის-მისსურებით:

ხოლო ვიდრე ამაღ უამადმე ქალაქი ტფილისი, რუსთავი, სომხითი და ეოკელი სამშვილ-
დე, და აგანანი, თურქთა აქსადეს. ხოლო თრიალეთნი და კლდე-კარსი ჭქონდეს თევდორეს, ჭქონ-
დიდლისა დის-წულსა, კაცსა გონიერსა და დიდად შოფოსსა, რამეთუ მეფე, რა გარდავიდის აფს-
სუიად, უძღვროდ ექმინადის თურქთა და მათთა ცხიზანთა: მას უამს მეფე გარდავიდა იმერთს,
და შეკრეს გიორგის ჭქონდიდელსა, მწიგნობართ უხუცესსა წინაშე, თევდორე, ჭბულითი და
იოანე ორბელი, და სიმარჯვით მოიპარეს სამშვილდე: მასინ იქმნა დიდი ხისარული, რამეთუ
ღვთითადე შექმაცხობდა სახეკართა. სამეფოთა: ცნეს-რა თურქთა ადუბა სამშვილდისა, უმრ-
ულენი ციხენი სომხითისანი დაუტყვენს, და დამე ივლტადეს, და ჩვენ-თანს მოითვალნეს იგინი:
რამეთუ ვიდრე მოაქამომდე სთველთა ჩამოიარის თურქთა სომხითი, ეოკლითა ფაღანგებთა მა-
თითა, ჩამოადიან განიანთა და პირსა მტკერისსა, ტფილისითაცან ვიდრე ბარდავამდე, და იორის
პირთა, და ეოკლთა მათ შექნიერთა ადგილთა სახამორთათ, რომელთა შინსა ზამთრის, ვითარცა
არესა გაზაფხულისსა, ითიბების თივა, და აქეს შემს და წყალი უხეობით, და მუს არს სიმრავლე
ხადრთა თვითოფრე, და სამშვილდე ეოკელი: ამთ ადგილთა შინს დადგისა ხარკავითა. ცხენ-
სა, ცხერისა, ჯიორისა და აქლემებისა მათისა არა იყო რიგსვი, და აქენდთ ცხარეება სა-
ნატრელი: ნადრობდიან, განისკვირებდიან და ისარებდიან, და არა იყო საწაფლუკვანება მათთანა.
თუსთა ქალაქთა ვაჭრობდიან, ხოლო ჩვენთა ნაპირთა არბევდიან, ტყეითა სავსეთა, გაზაფხულის
თანს იწვიან აღმართ სლვად, მათთა სომხითისათა და არარატისათა: ეგრეთვე ზაფხულისცა ჭქონ-
დისთ შვება და განსვენება, თივათა და კელთა შექნიერთა, წყაროთა და ადგილთა მწკანვილო-
ვანთა, და ეს-ოღენ დიდ იყო ძალი მათი და სიმრავლე, რომელი ჭსთქმამცა, თუ ეოკელი
209 თურქობა, ეოკლისა ქუჭყანისა, აქა ¹⁾ არსო: “ და არავის-გან მოხვანელ იყო ოდესცა მათც

¹⁾ T იგ.

გახსმა ანუ კნება, არც-თუ თვით ხელტრისხ-გან: ოდეს სამშვილდე და ძერხა აღიღეს, ქორონი-კონი იყო ტღ:

და მას წელს მოვიდა ძალი ხელტრისხა და ყოველი თურქობა, კაცი ვითარ ორ ახი ათ-ახი, უგრძნეულად, სიმატკვიათა. სოლო მეფე დგა ნაჭარბაგაგეს, ტანრუელითა: ჭხენა-რა მოხლვა მათი მიმწუხრითურთ თრიალეთს, დამე ყოველ წარვიდა მსხობა, კაცითა ათ-ას სეთ ახითა, რამეთუ ეს-ოადენსი დასკდეს მას წინაშე: ცის-კარს მოვიდეს თურქნი, იქმსა ბრძალა ფიციელი მას დღეს, და შექვეჩითა ღვთისათა იძალა ბასაკი მათი. და მიდრეკას დღისას მიდრეკეს სივლტოლად, ესე-ოადენსი წარგანდილინი და მოხწრაფენი, ვიდრემდის არც-თუ კარავთა მათთა და ტურქულთა მისედესსე ყოველად, არამედ მოხწრაფებდას პატე-სტეს ფურტა მათთა უფროსი საქონლისი მითისა, და ესრეთ განიბნენს თხსთა ქვეყნათა: სოლო ესე-ოადენსი საკვირველს სივლტოლასა მთხს თვთ მეფე და ხმასი მისნი ეს-ოადენსი ურძმუნსა იქმნეს, ვიდრემდის არა-ვინ ჭხდევს ყოველად, რამეთუ სვალისა ომი ეკონს: წარვიდა გიორგი ტეონდიდელ-მან რუს-თავიჯა, მეფის მუხსნარს ყოფას, ქორონიკონი იყო ტღ: რომლისა-თხსტა დიდად წყენს შექვეჩა თურქთა, და რიდაბა ხს-სამთროთა ადგილთა დგომისა: რამეთუ მოიხსტკარნის მეფე-მან რომელთა მოხსტკა ეკებოდიხ, რამეთუ უგრძნეულად დაესხის და მოხწყვიდნის, და ესე არა ერთ, გინა ორ, ანუ სამ, არამედ მრავალ-გზას, ვითარცა აწ ერთი ითქვას: რამეთუ ტაოს სამიადგეს დიდნი თურქნი სარკებთა, ვინათ-გან წამთობისა სიფიცესსა და მათთა სიმატრესსა მიუდნესსე. სოლო მეფე-მან მოიგელოვანს ესრეთ, რამეთუ ხმათა ქართლისათა მხარბა ¹⁾ უბრძანა, და თვთ ქუთათისის გარდვიდა, რომლითა უტკველ უფს იგინი. და თივესა თებერვალსა ²⁾ ანობა ქართულთა და მესხთა რათა გლარკეთს დასკდენს ზაქმასსა, და თვთ შიდათა ხმითა სუფითით ტორონის ზირი წარვლო: შეგრეს ერთად, უგრძნეულად დაესხესს მათ-სედა, უშიშად, გულ-დებთა, მსხდომართა მასიანმდე, და მთად კარმიფორისა. რამეთუ ქორონიკონი იყო ტღ: მოხსტკე სიმძალე მათი ურიცხვი, და აღიღეს დედა-წული მათი, ცხენები, ცხავარი, აქლეყები და ყოველი საქონელი მათი, რომლითა აღივსო ყოველი სამეფო მისი ყოველითა კეთილითა: ამასვე წელსა, ახული თხსი კატაა გაცხანსა საბურ-მნეთს, სხლად ბერქეთსა მეფისა. რამეთუ პირველ ამისსა პირ-შემა ახული თხსი, თამარი, გაცხანსა დედოფლად შარვანისა: რამეთუ ვითარცა ორნი მსათობნი, ერთი აღმოხსვლეთს, ერთი დასაულოოს, ცისკროვანს ჭყოფდენს სიყვროსს, მამისა-გან მიმდებულენს მხეებრთა შარვანდევანნი: ³⁾

210

და მეორესს წელსა დაიჭურსა გრიგოლის სქნი, ახმა და შოთა, და აღიღო ცისე გომი, და

¹⁾ Dans les M-its T, R, il y avait მხობა, mais le 1-er a été effacé: le mien porte la même leçon, sans correction; cf. les notes p. 124, 200, qui prouvent la commune origine des M-ss.

²⁾ Cette leçon fautive a prévalu dans l'usage ordinaire.

³⁾ მასა ემთა მოკიდენს მოძველებული წიგნისი ვერეუ შორეი, და ათავადე და აბსენს, უღმრთელო, და ათავადე ტომოს ში, ქართლს ემთა ქორონიკონის წიგნი. Note, R.

გაცხადებს მე თვის დიმიტრი შარვანს, სპითა ძლიერითა, დაშქრად. სოლო მუნ ქმნის ომნი სა-
კვირველნი, რომლითა განსკვირვს მსიღველნი და მსმენელნი, გამოიღო ცისე ქალაქი, და ძლევა-
შემოსილი მოკვდა წინაჲ ში მამის თვისისა, სავსე ალაფითა და ტყვეთა ურჩივითა:

სოლო მეორეს წელს ბზობად წარმოქმნათა მეფე დანუკით, წარსლვად რაკისი ჰირსა, და
ზატყი გარდაიკადა ნაკიდურს. მუნ მოართვეს ამაჲი ბეშქენ ვაჟეღისა ვაჟახეთს თურქთა-გან
მოკუღისა, და ამის-თვს უშლიდეს დიდებულნი მას ეამსა წარსლვად. და ეოფლად არა მოიხმინა,
არამედ დაესსა თურქთა, რაკისი ჰირსა მდგომია, და მოსრა სიმრავლე მათი ურჩისე, წარმოიღო
ტყეე და ალაფი ურჩისე: ამასვე წელს აღიღო სომხითისა ცისე-ქალაქი ლორე, და მასვე წელ-
სა, იელისსა, აღისვსა აგარანი, მეორესა დღესა, ცის-გარსა. რამეთუ ჰირველდა ესევე ცისე აქლო
ბეგრატს, შანას მისსა, გარსა სსამ თვე ბრძოლითა: ამასვე აკვირტოსა მოკვდა სულტასი ძალიქი,
ძალიქ-შას ძე, და ალექსი კომისინოს ¹⁾, ბერძენთა მეფე, და კურა სტესე ერთ-მან მეორისა სიკუ-
დილი, ქორანიონი იყო ტლ²⁾

ჭკვიდია-რა მეფე დავით ესე-ოფენთა ზეგარდამითა ღვთისა მიერ წყალბოათა, შეწვენა-
თა, ძლევათა და გამარჯვებათა თვისთა, და რომელთა ღმერთი მოსტყმდა სამეფოთა ქვეყანათა, ქა-
ლაქთა და ცისეთა, რამეთუ არა იყო ესე-ოფენი სიმრავლე დაშქართა სამეფოსა შინა მისსა, რა-
თამცა ქალაქთა და ცისეთა შინა მდგომად და დამჭირველად, და კვალად თვს-თანს იყოფელად, და
მოღსქმრდნა კმა იყენეს დაუცხრომელად, და სამარადისას მისსა შიმოხლვასა, ზამთარ და
ზაფხულ განაღა სადაჲ დაშქრებასა. ამის-თვს შეიკვირბისა გონება, კეთილად და გონიერად,
გამტონე, ვითარცა დავით, სულისა მიერ წმიდისა, აღიღო მადლად თავი თვისი და მიმოავლო თვა-
ლი გონებისა თვისისა, განიცნა კეთილად და განიზრასა სამეფოთა ცნობითა, რომელი არა კმა
იყენეს მეფობისა მისისანი, თანს მიეღლად კრთომათა და წადიერებათა სულისა თვისისათა. და
მგსავსად ალექსანდრესსა ჭქმსა ამანცა, სულთ-ითქუნს: რამეთუ ითქმის მის-თვს ვითარმედ ფილო-
სოფოს-მან ვინმე ჭრქვა მას, ვითარმედ „არაინო მრავალნი და ურჩისენი საფელსი, რამელთა
211 არცათუ სასელი განსიეს შენ.“ და მან სულთ-ითქუნს და თქვა. „უკეთო დამითეს ქსენი, რაჲ
იყოს მუფრობლობა ჩემი.“ ამის-თვსცა ამან მეორე ალექსანდრე განიზრასა, სივრცითა გონები-
სათა, რამეთუ სსვებრ არა იყო ღლანე: უწყოდა კეთილად ეივანეთა ნათესავისა სიმრავლე და სიმენე
წუბობათა შინა, სისუბუქე მიმოსლვისა, სიფიცხე მიმართებისა, ადვილად დასამჭირველობა და ეო-
ვლითურთ მომზავებლობა ნებისა თვისისა, და ამით-თანს უადვილეს იყენეს მოსვლად მასლობე-
ლობითაცა და უზოგარებითა, და რამეთუ ჰირველ მრავალთა წელთასა, მიერ მოიუყანს სანსტრელი

¹⁾ Ce mot ne se trouve que dans mon M-it.

²⁾ Ce qui prouve la vérité de mes remarques sur la date 1198, c'est qu'ici il est écrit dans T P'N'S, qui ne peut se rendre que par ტლ.

და ყოვლად განთქმული ხიკეთით გუარანდუსტ დედოფალი, შვილი ვიწიხეთა უმთავრესისა აირაქა, შარდანის ძისა, სუფილირად მეუღლედ თჳსად და დედოფლად ყოვლისა საქართველსა. ამის-თჳსცა წარავლინნა კანნი სარწმუნონი, და მოუწოდა ვიწიხეთა და სიმამრსა თჳსსა: სოლო მათ სიხარულით მიითვალეს, გარნა ითხოვეს გზა მშვიდობისა ოკნთა-გან. ამის-თჳსცა ავიღლა მუყეუ-მან და ბრძანა წარსვლად ოკნეთს, და სიტყუასვე თანა წარმართა, და თანა წარიტანა გიორგი ჭყონდიდეელი მწიგნობართა-გუსეველი თჳსი, კაცი სრული ყოვლითა სიკეთითა, ხელისა და გონ-ცნოსა, სჯევე სიბრძნითა და გონიერებითა, განმზრასი, სვიანსა, ფრთხილი, თანადზრდილი ზატრონისა, და თანა-განკაფიული ყოველთა გზათა, და საქმეთა და ღვაწლთა მისთა: შევიდეს ოკნეთს, და მოეგებნეს მუჳეუნი ოკნეთისანი, და ყოველნი მთავრნი მათნი, და ვითარცა შიანნი დადგეს წინაშე მისსა. ახინენს მძეველნი ორთა-განვე, ოკნთა და ევიანეთა, და ესრეთ ადვილად შეაერთნა ორნივე სათესუნი, და ჰყო შორის მათსა მშვიდობა და სიუფარულა, ვითარცა ძმთა: აისკნა ცისენი დარეილისა, და უოკველთა კართა ოკნეთისათა და გაკაკისიას მთისათანი, და შექმნა გზა მშვიდობისა ევიანეთ-თჳს, და გამოიყვანა სიმრავლე ფრიად დიდი, სიმამრი და ცილის ძმანთა თჳსნი: და არცა ცუდად დაშვარა არცა უსჯომოდ მათი გამოყვანება, არამედ მათთა კველითა მოხრა სრულიად სწარსეთისა ძალნი, და დასცა შიში და ზარი ყოველთა მუჳეთა ქმრეანისათა, და მათითა თანა-ყოლითა ქმნნა საქმენი დაურწმუნებულნი, ვითარცა ითქვას წადმართ: სოლო მამნი ოკნეთს ყოვანს მივიცვლა გიორგი ჭყონდიდეელი, და თჳსადგა სიერმითუვანთა ზატრონი მსახურე-ბათ-თჳს ¹⁾, და ზატეითა დიდითა წარმოგზავნა მონასტერსა ახალსა, და მუნ დაეპირა, რომე-ლი იგლოვა ყოველ-მანს სასიყუამანს, და თჳთ მიყე-მან, ვითარცა მამა, შემოსითა შვიისათა, ორ-მეოც დღე, ვიდრემდის იშვა ვასტანგ, რომლისა სარებითა დასხნა გლოვა: სოლო ევიანენი და-აყენა ადგილთა მათთა ²⁾ მარჯვეთა, დედა-წუდითა მათთა, რომელთა თანა იყო წუობად განმ-კაღნი, რწუელნი, ორ-მოცი ათ-ახი: ესენი განსხრულნა ცხენებითა და საჭურველებითა, და კვალად მოიანნი რომელ ჰევეს, რწუელნი და განსწავლულნი ღვაწლსა, ვითარ სუთი ათ-ახი კაცი, ყოველნი ქრისტესევე ქმნილნი, მიხანდონი და გამოდღელნი სიძენითა. და თჳთ ევიანენიდა უმრავლესნი ქრ-ისტესევე იქმნებოდეს დღითი-დღე, და სიმრავლე ურცხვი შექმნივოდა ქრისტესსა: ესენი რა ესრეთ შემოაიყრინნა, და დააწევსა გურად გვარად, და დუდგისნა სხანსლარსნი და მძართებულნი, და გვრეთ-ვე თჳსისა სასიყუას სხანი რწუელნი და მოკავშელნი, ცხენ-კეთილნი და ზირ-შეუცრეველნი, და სასუელ მათსა, თჳთ იგი უმსგავსო სხანსუტი და წანა-მომოღი, მიმსგავსებული ძველისა ქაიხოსროს-თჳს მოთხრობილთა, წინა უძილად, და იწყო რბევად სწარსეთისა, შარვანისა და სომსიითისა დიდისა. რამეთუ არა დაშვრებოდა, არცა მოყწინებოდა, არამედ ევიანრად და წუი-

212

¹⁾ Ce membre de phrase, très fautif, se lit ainsi partout. Il faudrai, ce semble: თავადგან სიერმითუვანთა ზატრონი

და მსახურებისა ზანა უყოფი.

²⁾ Lis. მათ.

ერად აღაშქრებდა მთი, ჭმარებდა და განაგებდა, მსგავსად მისხა, დიდ-გონებითა, და ვინამცე წინააღმდეგობა იყო მისი, ანუ მიმართი ომისა მის წინაშე:

რამეთუ დაღათუ წერილ-მან ფრთხილანსა ვეფხისა მიაშგავსა მკვიდროლი-იგი, სიფიცისთა მნიშნარეველობისათჳს, და მსწრფელ მიმოვლის ქუჩუანათ შინს, და ჭრულად მრავალ-ფერობისათჳს ქვევითა და განზრახვათა მისთას, არამედ ჩვენი ესე გურგუნოსანი და ახალი ალექსანდრე, დაღათუ იყო უძითა შედგომად, არამედ არა საქმიანთა, არცა განზრახვითა, არცა სიძინით უმდრე: და თუთ მათ საქმეთა შინს, რომელთა მძლედ ითქმის ალექსანდრე, არა უმდაბლეს, არამედ მრავლითა უმაღლეს მგანისეს ესე, და რა-ოდენ საქმეთათა და კორციელთა შინს იგი მისთა სწორთა და მის-გან მის უძმისთა უკველთა უმაღლეს და უზესთაეს იყო, გე-ოდენ ესე საღმრთოთა და ქრისტეს მგნებთა შინს, კორციელთავე თანა მისთა შირველთა ყუკველთა ჭმატა: რამეთუ არა ჭხტა ძილი თვალთა, არცა ჭრული წაშთა, არცა განსვენება კორცთა თვხთა, არა მდგრავა გემო-ვნებთა მიმართ, არცა ნუხას კორცთას, არა საჭმელ-სასმელთა, არცა სიმღერა-სიღოდათა, და რაათურთ არა-არა შემკრეველთა კორცთა და გონებისთა, განსა საღმრთოთა და სასულიეროთა უკველთა დასრულებად და უდებებად მზიდველთა ნუბისთა. და განიხილეთა ოთისთა ამით წელთა ქმნილნი მისნი, რომელთა მრავალ-გზის მცირედი მეტულეების თქმად:

213 რამეთუ აქუნდეს ჩვეულებად ესე მეფესა, რამეთუ განგებულებითა გარდავიდის აფხაზოვად, და სამოიტუეუნის თურქმანნი საზამთროთა ადგილთა, შირთა მტკერისითა, რამეთუ მათნიცა მსტორანი ზედა ადგიან მეფესა, და იგველეგანს გზათა მისთა: გარდავიდა მეფე გეტუთს, და მიერ სუფთას, და ამით გულ-პერობილ უფნა იგინი. ქორანიკონი იყო ტმ: სოლო მათ ცნეს-რა სიშორე მისი, სამოდგეს ბოტორას, დიდნი ფრთად, და დიზამთრეს. და არა ჭრულთა მეფესა, არამედ გარდამოიფრის ფეებრავას თოთსიქტას, და უნსურად დაქსა მათ-ზედა, და ძლით-ვინმე შეესწრა ცნეს-ზედა, და გარდაისვენეს. აღიღეს ტუეე, და აღაფი ურიცხვი: მოვიდეს დანუკს, და მასვე შეიდეულს, შირ-მარსკვას დღესა, აღიღო შარკანის ქალაქი ყაზდა, და აღავსო სამეფო თვისი ოქროთა და ვეცხლითა, და უკველითა სიმიდრითა, და წარმოვიდა ქართლს: და მიეს შეკრისა სპა და ჩავიდა შარკანს, მისისა შეიდას, არაბა-ლიყოთი ¹⁾ ქურდევანამდე და შიშტლანთამდე, და საქესნი აღაფეთა მოვიდეს ქართლს:

მათვე დღეთა შეიბეს შარკანელი და დარუბანდელი, მოკლეს აფრიდონ, და მოსწყვიდნეს შარკანელნი, თათებს სოკმებრსა: წარვიდა მეფე აშორანს, და დაქსნეს თურქმანთა, მოსრნა და იკვარ უფნა, წარმოიღო ურიცხვი. სამოულო მგზავრად, და დაქსნა სეკედეამეფეს, თურქმანთავე, და არა დაუტკვა მოტრანდი კარავთა მათთა: ესე ერთასა წლისად:

მასვე სამთარნა ჩავიდა აფხაზუთს, ბიჭვინტამდე, და განაგნა საქმენი მანდაურნი. დონსნი

¹⁾ სიშტლანთა ვით; note au M-it R.

წყალობისნი შეიწყაღა, შემოდგინა დაიპურნა და სწავრთნა. რამეთუ იყო ზამთარი მსელი და თოვლი ფრიადი: ესე-რა ცნეს თურქთა, ვითარმედ შორს არს მთეჲ, გულ-დებით სამოდგეს ზირსა მტკვარისსა, გარნა ღომისა ¹⁾ არა ჭრცხვენიდა, არცა დამსწრეველთაგანი რა იმჭირვიდა, არცა ჭრე-ღოდა ომისა-თჳს: წარმოვიდა მსწრაფელ აფსაზეთით, თოვლისა სპინელთა, გარდაათხრევისა მთა ღისისა, სედა გარდანაკვეთსა თოვლისსა აქუნდა სიძალდე მკარი სპი: დასვდა მსედ სპა მისი, ზირველ ჭამბაკისა ქართლისა ცნობადმდე, დაესხა სულტანს და აღავსო ლაშქარ-მან მითი მტკვ-რადმე, და გავითო ბერდუჟადდე. და მოხრეს ზირითა მსხვილისათა, და რთამელ არა დაუშთაჲ მითსრობი ჭამბაკისა. ქორონიკონი იყო ცმა, თთუშ იყო მარტი: 172

სოლო ვითარცა მოიწია გასაფხული, გადიდნა მტკვარი ფრიად, რომელ ნადინები მისი ვერღა-რა იტყვდა. ამისითა მინდობითა ჩადგეს თურქმანნი ბარდავს, გულ-დებით: მაშინ მოსნსნა მთეჲ-მან ივინიგა, და აღოსნ მტკვარსა გაუცურდა ეფხიეთა, და უჭაზავსა-მას წყალს, და 214 მოსრნა თურქნი, არაბი, ბარდავი, და დაუო იარი დდე, და ნებირად მოვიდა შინა, სავსე აღა-ფითა. თთვე იყო ივინიბი:

ამათ ესე-ვითართა ჭირთა-გან შეიწრებულნი თურქმანნი, და კვალად ვაჭრნი, განძელ-ტყვი-ლეუ-და დინელნი, წარვიდეს სულტანს წინაშე, და ყოველს სპარსეთსა: შეიღეს-ეს შავად, რომელთაჲ ზირნი, და რომელთაჲ კელები, და რომელნიმე სრულიად, და ესრეთ მიუთხრეს ყოველ-ნი ჭირნი მოწყვეულნი მათ-ზედა, რომელთა აღიწეს წყალობად თჳსად, და აქნა გლოჲ ფრიადი შორის მათს: მაშინ სულტან-მან მოუწოდა არაბეთისა მთეჲსა დურბეზს, სადაიეს ძეს, და მისცა ძე თჳსი მადიქი და ყოველი ძალი მისი, და ამინა სპასალარად ელავი, ძე არდუხისი, კაცნი და-ჭმანი და მრავალ-ღოსი, და უბრანა თურქმანობასა სადაღა-გინ იყო, დამსკოთ და ჭაღაბით-გან აღმომარო, ყოველს მედრობად შემსებებულს. ამო-თანათა ათაბაგს განძისსა, მისითა ძალითა, და ყოველთა სომხითისათა ამირათა. ქორონიკონი იყო 172

შეკრბნეს ესე ყოველნი, შეითქუნეს, შეიმტკიცნეს, სიმრავლითა ვითარცა ქვიშა ზღვისს, რომლითა აღვიცო ქვეყანა, და ავკისტოსა ათრამეტსა მოვიდა თრიალეთს, მანგლისს და დიდ-გართა, რომელ თუო ფურთა ზუდა ვერა ეტოადეს ამთ ადგილთა: სოლო მთეჲ-მან დაუთ, უშიშ-მან და ყოვლად უძრავ-მან გულითა, და თუ ვითარ წინა განაწყო სპა მისი, და თუ ვითარ ყოველი სპი შეენიერად და დონიერად ჭყო: რაბამ რამე წყარად, უშფოთველად და გამოდილე-ნით, და ყოვლად ბრძნად განაგო, და თუ ვითარ თჳსნი სპანი დაიგნა უგნებულად, ამით ყო-ველთა თჳს გეოსებ რომელ ყოველთა ბრძენთა სოფელისათა ვერ შემსებებულ არს მითსრობად ზედ-მიწვენით ყოველსაჲ:

რამეთუ ზირველსაჲ ომის იოტა ბანაკი მათი და ივლტოდა, რამეთუ გელი მადლისა შეეწ-

¹⁾ T, R, i.e., qui ne donne pas de sens logique.

ოდა, და ძალი ზეკარდა მო ჰფარვიდა მას, და წმიდა მოწამე გიორგი განცხადებულად, და უოკლ-
 თა სსილკულად წინა-უძლიდა მას, და მკლავითა თხსითა მოსრვიდა ზედა-მოწყენულთა უხვულა-
 თა-მით წარმართთა. რომელ თოვა-იგი უხვულონი და უმეტარნი მოღმართ აღიარებდეს, და მოკვი-
 თხსრობდეს სსსწაულს ამას მოავარ-მოწამისა გიორგისსა. და ვითარითა ღონითა მოსრსა სსსე-
 ლოკანნი-იგი მბრძოლნი არაბეთისანი, და ანუ მეოტთა ვითარ სიძარჯვითა და განკრძალულად
 215 ჰსდევს და მოსრსა. რომელითა აღიხსნეს კელნი, მითანი და დელენი, მძირებითა: სოლო სწანი
 ჩვენნი, და უფროსად უოკელი სამეფო, აღიხსო ოქროთა და კენსლითა, არაბულითა ცსკენებითა,
 ასურულითა ვორობითა, კარკებითა, სრა-ფარდაგებითა, სხვითა უცსოთა ჭურჭლებითა სბრძოლ-
 ვულთა თვით-სასეთა, ქოსთა და ფილიკანსითა, სსსმურთა, ტურფითა და სსსადიმოთათა, სსსა-
 ნელთა და სსსმარეულითათა: რა-ოდენ-მან ქარტა-მან და მელან-მან დაიციოს აღწერად, და რა-
 მეთუ გულსთა იხილემდა, ოდეს არანთა მეფენი მოჰყენდეს ტყვედ. და სსსუთა გოლითთა-თხს
 რადლა-რამცა კეინდოდა თქმად:

სოლო ამთ რა თხრობად მოვიწიე, ვკების დირსად შეკრაცენ დიდნი-იგი სსსელოკანს
 გამოძეტეკელი: ვიტყვი უკვე უძირო'სს, არისტოტელის, ედლისთა, სოლო იოხიზოს გბრკელსა,
 რომელთაგან-მან ერთ-მან ცროადელთა აქილეულთა-მან შეიპყნეს თხრობანი. თუ ვითარ აღამე-
 ნონ, და ჰარკამო ანუ აქილედი, და ეკტოს, მერმეცა უდიხოს და ფირესტე, კპპეონეს, და ვინ
 ვის მძლე ექმსა. და მეორე-მან აღექსნადრენი წარმოთქუნს მძლეობანი და სიძენენი, და ძლევა
 შემოსაღებანი. სოლო მესამე-მან კესზახანე ტიტოსსიფერნი ¹⁾ მეტომეთა თხსთა ზარნი,
 ჭირნი, მისცნა აღწერასა: და ვითათ-გან ამით ნიფონი საქმეთანი არა ჰქონდეს კმად მისათხრობე-
 ლად, ამის-თხსცა მის კელოკსებისა რიტორებისათა განავრცელეს, ვითარცა იტყვის თოთ სდაშე
 აღექსნადრელი. „არა დიდ იუბე აქილედი, არამედ დიდთა მიემოსვია მსქებულს უძირო'ს.“ რამეთუ
 ოც და რვა წელ განკრძობსან ცროადელთა ბრძოლისსა, ვერა-რა დირსი ქებისა აქმს: სოლო
 მეფისა დავითისი ესე-ოდენთა მიძართ წინა-განწყობა სსმ უამადი იყო, და ვერცა ჰირველს ომსა
 შეუძლეს წინადადგომად. ჰქონებოდასმცა ამთ ბრქენთა თხრობათა სიფთად საქმენი დავითისნი,
 და მათმცა აღწერეს ვეროვანად მთის-სებრ რიტორებისა მსგავსად, და მამინდამცა დირს ქმნილ
 იყუნეს ვეროვანს ქებასა. და ესენი ესე-ოდენ:

სოლო მეორესა წელს აღიღო მეფე-მან ქალაქი ტფილისი, ჰირველსავე ომსა, ოთხ ახ
 წელ ქონებული სწარსითა, და დაუშკვიდრს შულთა თხსთა სსსურსტლედ, და სსსლად ოხსად სსსეუე
 სოდ. ქოროსიონი იყო ტმ:

და მეორესა წელს მოვიდა ხელტანი შარვანს: შეიპერს შარვანს, აღიღო შამსია, და მო-
 216 გზავსა მოციქული მეფესა წინაშე, და მოუწერს წიგნსა, და მორჩქვას ვითარმედ „შენ ტყუთა მეფე

¹⁾ Tous les M-ss portent სეიტოა; les autres nonis-propres sont plus ou moins mal coupés ou réunis ensemble.

ხარ, და ეერა-ოდეხ გამოსვალ ველთა: სოლო მე ესე-რა შარვაშა შეგაპყარ კელთა, და სარჯას ვხსოვ: შენ თუ ტენუბოს, ძღვენი ჟუროვანი გამოგზაენე, და თუნდა სამალკათაი განოვედ და მნახე:“ სოლო ესმარ-ესე მეფეხა, მსწრადე კი, უფო ყოველთა სზათ მისთა, და ბრძანებასავე მისხა თანა მოვიდეხ წინაშე მისხა ყოველნი სამეფოს მისისანი, და წარმართო სულტანს ზგდა: და ყიფიანი ოდეხ ათვალულ იქმნეს მამის, და იყო შემბძელი ორ-მოც და ათი ათასი: და ეუწყარ-სა სულტანს ზედა-მისლვა-და ძალი, და სიმრავლე სზათ მისთა, და განჭკრთა, აიყარ ველთათ სხად ღვა, და მსწრადე შევიდა ქალაქად, და გარემოიზღუდა ერთ-კერძო სსრტით და სანდაკებითა, და სხვით-კერძო ზღუდითა შამსიხისთა: სოლო ცნა-ესე მეფე-მან, არდა-რა ჯერ-უჩნდა ზედა-მისლვა მღტოლვარისა, არამედ დაჰარდა მიწას ზედა, და მადლობა შესწირა ღვთისა სხსიერისა და კაცთ-მოყუარისა, და ადგილობას დადეა:

მამინ სულტან-მან მრავალთა შიერ ვედრებათ და ძღვენითა და მუდართათა შეთვლილობათა, ვითარცა მოსა-მან ჭირვეულ-მან, არდა ძღვენი ანუ ომნი იოსოვნა, არამედ ესა სამღტოლვარო, ფრიად-რამე სიმაღლით, და არა სულტანურად, შეიწრებულ-მან შიშმითა და წუჟრავლითა მრავალ დღე: მასვე დღესა სულტანისა წინაშე მიმავალი ათაბაგი რანისა აღსუნღული, ძალითა მრავლითა, მოსრეს მონათა მეფისათა, ვითარ ოთხი ათასი კაცი, და იგი ოდეხ მარტო, მეოტი, ძლიი მივიდა სულტანისა წინაშე: იხილა-რა ესე სულტან-მან, მასვე დღესა განიხარ, და სხდუ-ნით მეოტი, სხვით გზით წარვიდა სოფლად თხზად, და ესრეთ ძღვეა-შეიოსილი და მმადლობელი ღვთისა, შემოაიქცა მეფე:

და იღირეთა დღეთა განიხვეცა ამთესნ ¹⁾. და იყორეს თითქმისა, ივისისა, კვალად წარვიდა შარვანს, აღიღო გულისტანი, სსსლი ოაკადი შარვანისა ²⁾, სიცხეთა მათ სამინულოთ, მოირთო შარვანი, და აღაცხნა კეთილითა ყოველნი მორწინი ბრძანებათა მისთანი: წარმოვიდა ქართლად. სოლო სთველთა გარდავიდა გუგუთს, ინადირა, განიხვეცა, განაგო მანდაური ყოველი, და მარტხა გარდავიდა ქართლად. და აღიღო ქალაქი დმანისი: და აზრილხა დაეხსნეს შაბურასს ³⁾, დარუბან-დელხა, და მოსწვევიდეს ქურდნი, ლეკნი და ყიფიანი დარუბანდელისანი, და აღისუნეს ციქსი და-სანნი და სოზაოსი, და მიმდგომი მათი ქვეყანა: და მის აღისრბოდა ⁴⁾, ვითარცა არწი-მან 217 და მისხს აღისუნა ციქსი სომხითახანი, გავნი, ტერონაკალი, ქავჩინი, ნორბედი, მსანჯომანი და ტალისკავარ: და ივისისა წარუმართო ლაშქრითა, გასვლო ჟავანკეთი, კოდა, კარნიფოლა, ზსინ-ანნი, სპერამდინ, და რაცა ჭუოკა თურქმანნი, მოსრა და ტყევი ჭეო: სამოგლო ბუიათა-ყური და

¹⁾ J'ignore ce que c'est que ce mot, et si c'est un nom propre de lieu.

²⁾ Je crois qu'il faut lire შარვანისა.

³⁾ T შაბურასს.

⁴⁾ T მსანჯომია.

დაწვან ოლთისნი, და მოვიდა თრიალეთს, დიდითა გამარჯვებითა, და მცირედნი დღენი. შუა გა-
მოკდეს, და განიყარა ლაშქარი თჳს თჳსად:

და აგვისტოს ოცნა მოვიდეს შწიგნობარნი ახელთა თავადთანი, და მოასხენეს მოკვამ: ქა-
ლაქისა და ცისეთა, ბოჲანას წყაროთა ზედა მდგომას, და მხწრაფელ წიგნები წგებებს წარსტა უო-
კელთა, და მესამეს დღეს სამ-ოცი ათასი მკვდარი წინაშე უდგა: წარმართა, და ვითარცა
მიიწია, მესამეს დღეს, აღიღო ქალაქი ანისი, და ცისქუი მისნი უჭირველად, და სოფელნი და
ქვეყანანი ანისისანი, და წარმოიყვანა ბუღასეზარ, რვათა ძეთა მისთა თანა, და მკვალთა და
სწაღთა, და ჩავაზანა აფსაზეთს, და ანისის მცველად დაუტკვნას ახსნაურნი მესხნი, და წარმო-
ვიდა ქართლად: და მცირედთა დღეთა მოუხვეს სმათა თჳსთა, და მერმე წარემართა შარვანს, და
აღიღო ქალაქი შამხია, და ციხე ბიერიტი, სრულიად ყოველი შარვანი, და დაუტკვნას ცისქუი და
ქალაქთა შინა ლაშქარნი დიდნი, ჭერნი და კახნი, და გამკებულად და ზედა-მსკდულად ყოველთა
საქმეთა მანდაურთა აზნა შწიგნობართ-უხეცენი თჳსი სჯიმან, ჭეონდიდელი მთავარ-უხიციოზობი,
მამინ ბუღიელ-ალაკერდელი, მიმბეკსებული გიორგი, დედის მისთა თჳსისა, კაცი ყოველითურთ
სრული და ბრძენი: და განაგო მეფე-მან ყოველი საქმე შარვანისა, აღკვანს კეთილითა საბოძრო-
თა ქურდნი, ლეკნი და თარასნი, მოვიდა ქართლად: და ევიწყათა თჳსთა უჩინსა საზამთროდ საუ-
დგური და სასრდელი, კაცნი ზედა-მდგომნი მათნი, და განაგო ყოველი საქმე ქართლისა. სომხი-
თისა და ანისა ¹⁾, და ეგულეობდა გაზაფხულს ქმნა დიდთა საქმეთა და უფროსთა ლაშქრობათა,
ვინათ-გან არა-ეინ წინა-აღუდგა მას, და რამეთუ თჳთ სულტანი მუჩ სხდა იყო ძრწოდან შიშის-გან
მისისა: და არცა თჳთ მკვლად ქონებულთა ქალაქთა და ქუჩებისათა, გონებდა თჳსად ქონებდა,
არამედ რა-ოდეინცა შორს იყო, ეგრეცა ეოცნებოდა მამინარესა შიში, და მღვთმარესა სიგუდილი;

218 ამის-თხზნა ზედას-ზედა წარმოაგულენდის მოციქულთა, ძღვნითა, და მშვიდებდა შირსა მისსა, და
რამეთუ წარმობცისის საჭურჭლელი მამკენი, ტურფანი, მრავალ-ფერნი, მფონიკული და სადირნი
უცხოანი და ძვირად საზოგუნისი, და ეძიებნ მშვიდობასა და სიუწყარულსა, და ევიწყათა-გან არა
რეკვასა. ამის-თხზნა არა-რას მისუდვლის წარსაკებულთა სიმრავლესა, ოდენიცა მუნ თჳთ სხდა
იუვის იზოვის მშვიდობა, და სიგოცნესე თავისა თჳსისა: და ეჭკონებ ვითარმედ მამათა და ზამათა-
გან წარდებულნი ქუჩებისანი, ტუკენი და სიმდიდრენა, მრავალ წილად უკმაირხლან ამას მესე-რანს,
და დაამშვიდნა ქუჩებისანი: აღივსო და გარდაეცა ყოველითა კეთილითა, განაგოს და აღაშენა ყოველი
ოკერ ქმნილი, და გარდაემატა ყოველთა უმათა მშვიდობითა და სიმდიდრითა სამეფო ჩვენი, ნა-
ცვლად გარდასრულთა ოკერებთანა: ესე-ვითარნი უკუჩქ არიან მეფობრივთა და ²⁾ მამოსლავთა
მისთა, წყობათა და დღეწაღთა, ძღვკათა და წარმართებულეებათა, და ჰერობათა, და ასუმათა დიდთა-

¹⁾ Lis. ანისის.

²⁾ Ce mot me parait superflu.

მათ, და ირავალთა სამეფოთა და სამთავროთა მოთხრობანი, და საქმენი რაჲელნი მან ქმნისა და აღასრულესა, რომელნი ჩვენ მცირედითა და უოკლად კინითა ხიტუკითა წარმოგვიხსიანს, დიდთა-
მათ და მითხრობად შეუძლებელთა საქმეთა მისთა-გან, და ბრჭაღლთა-გან ღოამხს, და ფეხვისა მცირისა უოკლის ქსოვილისა ვითარებას, საცნაურ უოყად ვეკვადინობთ, ვითარცა ახრადილისა-გან კაცსა, რომელნი-ესე შეუძლებელ არიან უოყად:

ხოლო გორციელთა საქმეთა ესრეთ მოქმედისა-გან უჭეტუ ვითემე ჭტონოს, ვითარმედ რად-
ღამცა მოეცაღა საღმრთოთა და სულაერთთა ხაონოგუბათა მიერ მისედადგა და მოგონებად, არა-
თუ ქმნად, ვინათ-გან ფრიადცა ემა არიან ესენი ერთისა გორცთა შინა მყოფისა კაცისა ქმნადცა და
წარმართებად. და თუ ხდათ ჰოკა სამეფო თუხი სიძადადელ შთასრული, და თუ ხდა სიძადადელ
აღიეყანს. და თუ ხდა დასისა საწღვარსი, და ძლეული ვითა მძლეუდ გამაჩინის: ამთხი მგონე-
ბელნა, სე უმეშ არა იბრადუნ, არამედ ეწვექ მით ვითარმედ, უჭეუთ ამით ჰირთა-თუხ ვინმე
გამოიბიოს, და ზედა-მიწვეთ ვინ ცნობა ინებოს, კინდა და ესე გორციელი საქმენი წარმო-
თქმულნი ფრიად უნდო და არა-რად ჰოკეს, ვითარცა სამედივეე მცირედი და სასწურონი და-
დგრომადთა-მათათანს მტკიცეთა და საუკუნოდ ღმერთ-მოფელთა მისთა საქმეთა, რამელთა-იგი
უმეტეს ამათსა მით მოქმედებად, და უხასწრაფოკეს აქუნდა, რომელთაგანნი მცირედნი მრავლის-
გან, ვითარცა ხსნიელი ერთი მტკერისა-გან ჩვენცა მიეცეუთ თხრობას: იტყვის სოლომონს. „და- 219
საბამად სიბრძნისა მოიგე სიბრძნოკა:“ ხოლო დავით, მამა ღვიოს, „დასაბამად სიბრძნისა შიში
უფელის.“ მოიგო სიყრმიით-გან თუხით დავით, და ჭსაკეს მისს თანა აღაორმისა ¹⁾, და ვაისა
თუხსა ესე-ვითარსი ნაყოფისი გამოიხსნას, რომელითა ორ-კეროკე ცხოვრება თუხი განაშენეს, რომ-
ღათა შეამკვნა საქმენი თუხნი, რომელითა განაგნა გორციელნი და წარმართისა სულეირნი:

ხოლო იხმენდი ²⁾ თუ ვითარ გონიერად დედად სიბრძნისა რა ჭჰოკა შიში უფელისა, ში-
შისად ღვიოსად საღმრთოანი წერიდნი. და ესენი შიდადელ შეიტკებნს, რა-ოფენნი ჭჰოკან კარდა-
მაღლებულად ენასა ქართულთასა, ხსუნათ ენათა-გან, ძველნი და ახალნი, ვითარცა სხვა-მან ჰტო-
დეკოს, ამას-ოყად ოაფენ სასოკან ქმნიდ-მან, და ესე-ოაფენ შეიყვარნა და შეითუნა, რომელ
ჭსიქვიმცა თუ მათ შინა ცისოკელი არს, და მათ შინა იმრესი: ივინი იეუსეს მისსა საზრდელ,
უოკელთა ³⁾ გემოკან, და სასიქელ ტუბიდ და საწადელ. ივინი შეებად, განცხრომა საწურთულ და
სარეკულ, დეე და ღამე მიმოსლავათ შინა: მიძელთა ღამერობათა, მოუწყუნელთა შრომათა განუ-
სვენებელთა წიგნები ეტვრათ, სიძრავლებსა ჯოროთა და აქელეობთასა, და სდა კარდაჭკილნი ჭქუნსა
მცირედელ უოკლისა წიგნსა მოაქენდან კელითა, და არა დაცადის კითხუა ვიდრე არა დაწერიხ:
ხოლო შემდგომად სერობისა, ნაცვლად ძილისა ანუ სხვისა რაღასმე საქმისა, კვლად ვითხვა

¹⁾ T აღმარდა.

²⁾ T: თუ ვითარ იხმენდი ვინაურად; M-its: თუ ვითარ გონიერად იხმენდი.

³⁾ Subaud. უკლ.

წიგნო, და რა-ჟამს თუაღნი დაჰქრიაზ, სძენილნი ასაცვანის სადა არა¹⁾ გარყვარად, არამედ ფრიადჲ ფროხილად იხმეს წინაშე თუხსა მუისკვლისხსა, გამოჰიქონ, ჭკიოსაჲს და უფროსადა თუთ განმარტებს ძალსა და ხილმესა მათსა: და უსაკვირველეს არს ესე. უწყით უოველთა თუ ხასწრათა არს უოველთადა საქმე ნადირობისა, და თუ ვითარ დამოსკებს შედგომილს თუხსა და წარტყვილიდ ჭყოფს. და ნადირობას შინა არა-რასა სხვასა გარის განსილვასა და დევნასა ნადირისხსა, და თუ ვითარ კვლი-იგლოს მიმხედველ ჭყოფს. გარის მიხი გუელს-მოდგინება ამახტა ჭხმდეკვა: რამეთუ თუთ ნადირობას შინა წიგნნი აქრნადის კელია, და რა-ჟამს ესე იუბი მისცნის ვისმე მხასურსა, და ესრეთ დეჟას უუგის: და ნუ უეჟმ¹⁾ ჭგოსო ვითარმედ კელითა ცალიერთთა მოიქცის, ასე ცუდად დაჰურის, რამეთუ ვინ ჭგავს გარტიელი, ასე ვინ იხილა ეს-ოდეგან განმარტვებული ნადირობას შინა: მოსამხოს ვინმე ითქმის, ებრელი, მთისრობისა და კეთილ მმართველობისა-ოვს ალექსანდრეს სხათა შორის სჯობდა, და აქალკვი გენტავროს-გან განსწავლულად

220 მოასრობისა, ელეთა შორის, სოლო ბატრამ-ჟური სხარსთა შორის, მოქმედად უცხოთა და საჯრულთა, გარის სქემარტად გერტა ერთი ამთასი შეუწორობდა ამაჲს, ვითარცა ტკიხილავს:

და ვოქვა სხვაცა საქმე, სცინაურ მეოფელი წიგნთა სიეკარულიხსა, რომელსა შინა არა-რა იუთს ტუუილი, ვინათ გან წარსწემელს უფელი უოველნი რომელნი იტყვიან სიგრუესა: წინა-დაიღვა ოდეხმე წიგნი სამოციქულო წარკითხვად, და რა-ჟამს დახურულიხს ნიშანი დახვის ბოლოხს წიგნისხსა: სოლო მოქცევას წელიწადისხსა მით ნიშნითა აღვთვალეთ ოც-და-ოთხ-ჟურ წარკითხს: არიან უეჟმ¹⁾ სხუანთა მრავალნი საცხურებანი ამის ჰირისანი, გარის მე ერთიდა შეკხსინო სიტყვად სხუაჲ ამითთა: ქალაქი ტვილისი იუო, ოდეხ ერთ-ჟურ არა სულიად შემოიქცხებულ იუო უდელსა ქმ¹⁾ შო მორსილუბისხსა, ვითარცა აწ, არამედ სხუე იუო სიხსლითა ქრისტესასუთათა: ოდეხს-ვე ჭყვიან დავიჯი, და თუნიერ მიხეჩინადა მოსწინან რა-ოდეხნი ჭბავინან ქრისტესასუთა: სოლო ოდეხმე ქარავანს თანს შემოიყოფილთა თურქთა ზუდა განსცილან, შემომავალ გამოძვალე ქრისტესასუთანი, და ტყეობად სიეჟილსა მისცნინან, და ესრეთ ისურთადა ქვეყანს მრავალ-ჟამ, რომელი-ესე ექისებოდა სულსა დავითისხსა: შემოვიდა ოდეხმე ქარავანი დიდი განითა, და თანს შემოჭყეხს თურქნი დიდი. ცნა მეჟეჟ-მან და ცაგზავსნა მონათავანსი ათ ხუთ-მეტნი კაცი რზუელი, რათს ღოჭისით კერძო სასირი მსოვარი ქალაქისა წარმოიტაცონ, სუ უეჟმ¹⁾ თურქნი-იგი გამოვიდენ დეჟანად, და მოსწევიდესენ ამით ღონითა: სოლო თუთ ხამ ახითა ოდეხს კაცითა დამილა დელეთა ავტლისთა. და არა-ვის მიუილო მსედეგელს სხვასა, არამედ თუთ მარტო წარვიდა, უოკლად უსა-ტურქული, კრმლითა ოდეხ, და თანს წარიტანს წიგნი დვითის-მეტეჟმ¹⁾ლი, და ამცხო სხათა არა შემკრად უოკლადმე მისლვადმე მისა მათ-თანს: სოლო მასნათა ეგვს ბრძანებული მათა, და წარ-მოიღეს ნახირი, და მოჰვიწეს თურქნი, ვითარ ასე კაცი. და შეიძღვამად დიდის: ჭომისა ხამო-

¹⁾ Lis. არა-რად.

ყარნეს მონახი, და დაჟიკონეს ცხენი, გარს ქვეითინა იბრძოდა ფიცკლად: ხოლო მეფე ცხენსა-რა გარდაედა, არა ჭკაიებდა ჯერო მოხლვას, შეეჭდა ვიისვას, და ეს-ადენ წარტყვიას მის-გას განებოთა, რომელ სრულიად დაავიწყდა წინა-მდებარე საქმე, ვიდრემდის გამადე კლევისა შემოიხიხა უროთა: შეის დაუტყვა წიხნი მიწვე. და ამკურნებულნი მიჰკვა მას კმას, და ვითარცა ზედა წარადგა მონათა იუხითა, ესე-ვიითარის ავანლას შინა მოყოფთასა, და რამეთუ აშორვდა თვსთა ხმათა, და უკეთუძგა მათად ცნობად წარსრულ იყო მონათა დაუყოფლეს, მსწრაფელ შობადალდა ვითარცა არწივი, და დაბნია ვითარცა კაკისნი, და მსწრაფელ ესე-ადენნი მოსწყვიდნა რომელ მათნი ცხენნი კმა ეკუთვნის მონათა-მათ: და ამკურნებულთა ესე-ადენნი მოსწყვიდნეს რომელ მცირედნი შეესწრეს ქალაქსა: ხოლო გზანი ხვეუნი იუწენს მძირითა მათითა, და ფრადისა ცემისა-გას გრძელ-მანდა დაღვლარუნდი-მან ¹⁾ უკარ ჰყო ქარქში თვნი: მაშინდა მოვიდა ხმათა თვსთა თანა, რომელნი ფრად აღარაღებდეს მას: განიცადებულა ხემად, რომელ ესე-ვიითარის საქმესა შინა და ესე-ადენ უფლასა წიგნივე აქუნდეს უხასწრაფობად საქმედ, და ესენი ესე-ადენ:

221

ხოლო ესთქუა ესეცა, ვითარმედ უკეთუძგა არა წერილთა მეცხვირებანი და გარდასრულთ საქმეთა შემტყუებანი, პირველ მეფეთა ყოფილთა, კეთილ-მღვასეებულთა, ასე კურა-რას ²⁾ წარმართებულთა შემთხვეულნი წინა განსაკრძალულად და ხასუდ არა შემოკესეს, და არა მოეხმარნეს, ვითარცა იტყვიეს ხოლომონ, ვითარმედ „ცინის ქვეყნებანი ეპათანი, ახსნანი ივავთანი და გარდასრულთა შეამზავებნის მომავლნი:“ არათუძგა ესენი ესრეთ, კვერთხი შეფლობის ესე-ადენ დამდაბლებული, ძიკელი და ნამდვილ დიდ განსაკებელი რომელ ³⁾ აჰყრა ესრეთ მადლად, და ვითარ კურა-ვინ ხსენა-მან: რამეთუ განბრძნდა უფროს კაბასელითა, და უფროს ვითა ისრაიელისა ⁴⁾, წერილისა-ებრ: და ვითარ ვინ აღრაცხეს რა-ადენნი საქმისი ეთსობიან მეფობასა, რა-ადენნი მართებანი და განსაკებლნი, გიდეოა ჰერობანი, სპირთა მჭირვანი, განსეოქილებათა კრძალვანი, ხამეფობა წყნარობისა დრასენი, და შემრბათა მეცადინობანი, მთავართა ხაკვისა ცნობანი, იკედართა განწყესბანი, ხეროთა შიშინი, ხაკელოთა და ხაბჭოთა ხუნნი, ხაკურჭლეოთა შემოხლვანი, მოცაქულთა შემთხვევანი და ხასუენი, შეძღვნიოა ჯეროანნი მისაკებლნი, შემცოდეთა წყალობისნი წერთანნი, მისხრებულთა ნიჭ-მავლობისნი, მიანივართა მართლენი გამობიებანი, მისხაკიოსხაკთა შესატყვისისი მივათისვანი, ხმათა დაწყობანი და დანიერნი მიმართებანი, და რა-ადენნი ვინ აღმოწყის სიტყუათა უფსავრელისა-გას ხამეფოთა საქმეთასა, რომელსა შინა კურ-ვინ ძკულთა და ახალთა მეფეადანი კმხაკვას, ვითარცა საქმისი წამებენ შიხისა შარავანდელთა უბრწყინველენი და ცხადნი, რომელნი ხიბრბნითა თვსითა ქმნას: ხოლო ხელცანი დასვა მოხარეკდ თვხად, ხოლო

¹⁾ T აღვარდენ-ლ-მან.
²⁾ T კურ-რას.
³⁾ T მონათა.
⁴⁾ Mon M-it -მონათა.

მეუფე ბერძენთა ვითარცა ხსნულელი თვისი, დაჯსნა წარმართნი, მოხრის ბრძანოხნი, მრწეჲად
 222 მოიყვანს მიუფენი, სოლო მონად კელმწიფენი, მეოტად წარაქცევს არაბნი, ავაზად ისმიატელნი,
 მტკეჲად დასხნა სპარსნი, სოლო გლეხად მოავარნი მათნი. და რათა მოკლედ ვოქვა, შირველ
 ყოფილნი მიუფენი, მსაჯულნი, გოლიათნი, გიორნი ეგნნი-იგი საეგვიპტო-გან სასელოკანნი, მკესნი
 და ძლიერნი, და ყოველთა საქმეთა ზუდა სასელოკანნი, ყოველივე ესრეთ დასხნა ვითარცა შირ-
 უტკეჲნი ყოველსა საქმეს შინა:

სოლო კვალად ხაღმართთა ხათრკებთა, და ხუღიერთა საქმეთა მისთა ვიერი გონება
 მისწეთეს, ანუ მოგონებულსა ვის-მან ეს-მან შეუძლოს თსრობად: რამეთუ ვითარცა ღმერთი
 ჭრვიდა სამეფოთა თვისთა, თუღ-უსკამითა-მით ბჭობითა თვისითა, და არა-ხადთ მიდრეკებოდა
 წაძი მისისა საწორისა, ვითარცა სოლომონის-ოვს გუგემის, საბჭოთა შინა, და თუთ მოსესმი-
 უსნი გუაუწეებენ ბჭობანი, და თსრობანი: სოლო თავი ხათრებთა სიწმიდე ესე-ოღესნი მოიგო,
 ვითარცა დიდ-მან ანტონი: ნუ მეტკევი მისთა სიჭბუგისთა რათაჲ, რომელი არცა ღმერთ-მან
 მოისესსეს. უწეი ჭეშმარიტებით, რამეთუ ყოველთა ათისა წლისა ეძითა, სამარადისოდ წმიდითა
 შირითა და განწმენდილთა გონებთა, უსრწულთა ქრისტეს საიდუმლოთა ¹⁾, თანა-მოწამებთა
 ხუღიდისთა, და არა მსიღებთა გონებისთა, და რომლისა მოწამე არს სარწმუნო ცათა შინა:

კვალად ლოცვისა და მარხვისა-თვს რადღა საკამრ არს თქმუად, რომელსა-იგი საქმარ ოდენ
 იყო: და კვალად მონასტერნი და საეპისკოპოსნი ეგვლესინი წესსა და რიგსა ლოცვისსა, და
 ყოველისა საეკლესიოსა განკუბისსა დარბაზის კართ მიიღებდინ, ვითარცა განოსნა შვენიერსა
 ყოველად უცთომელსა, და დაწეობილსა, კეთილ-წესიერებისა, ლოცვისა და მარხვისსა: რამეთუ
 საეშმაკონი სიმღერანი, ხსნიობანი და განცხრომანი, და გინება ღვთისა განმარისებელი, და ყო-
 ველი უწესობა მოხზობილ იყო ლაშქართა შინა მისთა, და ურიცხვსა-მას შინა ხიმრავლეს ეს-
 თა სათესავთა, ვითარცა ცათა შინა მეოფთა შორის: კვალად წყალობა გლასავთ ესე-ოდენი
 აქჲნიდა, ვიდრემდის აღავსო რღვა და კმელი ქველის საქმე-მან მის-მან. რამეთუ ლავრანი და სა-
 კრებულონი, და მონასტერნი, არა თვისთა ოდენ სამეფოთა, არამედ საბერძნეთისანიცა, მთა-წმიდი-
 სსა და ბორღაღეთისანი, მერმეცა ახურეთისა და გიპრიისა, და შავისა-მთისა ჰაღესტონისანი,
 აღავსნა კეთილთა. უფროსღა საფლავი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესნი და მეოფნი იერუსალი-
 223 მისანი, თუთო-ფერთა მიერ შესწორავთა განამდიდრნა: კვალად უშარგვსა ამითა, რამეთუ მთასა
 ხინასა, სდა ისილეჲს ღმერთი მოხუ და ელა, აღაშენა მონასტერი, და წარსცა ოქრო მრავალ
 ათასეული, და მოხკიდელნი ოქსონი, და წიგნები საეკლესიო სრულებით, და ხამსახურებელნი
 სიწმიდეთა, ოქრომას რჩეულისა: და კვალად დღითი-დღე წარსაკებულთა, რომელთა თვისთა კელთა
 მისცემდა ფურულად, ვინ აღრავსოხს, თვნიერ მამისა ზე-ცათასა, რომელი მიაკებს ცსადად: რამე-

¹⁾ Sousent. მოგვით.

თუ იყო მისი კასაკი მცირე. ალვისი დრატხნითა რაღ დღე, ხარჭმუნითა თხზთა კლდით, და სამწუხროდ ცალკერი მოაქნდეს იგი მხიარულის სეღითა და პირითა. და ადესქე ნახევარი წარგის მისი, და ადესქე არა-გინ ეპოვინი, და კერე ხაკე მისცის დამარცხად სეღისა, და ხულ-თქმით თქვის. „დღეს კერე მივეც ქრისტეს, მარცხებითა ჩემად ცოდავითა:“ და ამას არა-ყო კლოხანთა-გან მორთმულისა იქმოდის, ასე ხაკურჭლით, არამედ კლდით თხზთა ნადირბუღითა, რომელთაგანი თხზსა მოძღვარსა იოანეს მისცა ადესქე დრატხნი ვითარ ოც და ოთხი ათასი, რათა განუეოს გლახეთა: და ესეცა მცირედი მრავლისა-გან თქუმად შეუძლებელი:

სოლო განათავისუფლსა არს მოსახტერნი ოდენ და ღვანის მოხაკარგუეთა (sic) მჭირებულთა-გან, არამედ სუცესინცა სამეფოსა შინა მისსა ეოვლისა ჭირისა და ბუერისა-გან, რათა თავის-უფალთა სადმართა მხსურება მიუპურან ღმერთსა: სოლო ამათ-თანა რა-ოდენსი ებღუესინი ალაშენსა, რა-ოდენსი ვიდნი, მდინარეთა ხსტკეთა, რა-ოდენსი გზანი, ხაწინთად ხავაღსი ქვა-ფანილ ეყნა. რა-ოდენსი ებღუესინი, წარმართთა-გან შეტინებულნი, განწმინდა ხსლად ღვთისა. რა-ოდენსი ნთხესანი წარმართთანი შეილად წიდიხს ემბახისად, და შეაწინანდა ქრისტესა, და დადვა მის-თხს უმეტესი მოსწრაფება, რათამცა ეოველი ხოფელი მოხსტაცა ეშპავსა, და შეახკუთრა ღმერთსა. რომელითა მიიღო მადლი მოციქულებისა, ვითარცა ზველე, და ვითარცა დიდ-მან გოტატანტინე: სხვათვე კეთილთა თანა აქუნდა ესეცა, რამეთუ ხველასა შინა თხზთა სამეფოთასა, ხინძავლითა სზათთა და ხიძალითა სღვისთა, კერ ადვილად მიემოხხეოდინ მომიჯანნი და დაჭირებულნი, განადა ვიყო-განსი რამელითა ხაკიროდ უქმიდს განკითხვა და შეწქნა იფეობრთვი: ჩე უქმულ და ვისმე ადვიდის ბორცხსა ჩედა რასამე, გ'ჩისა მახლბებელსა, ასე კლდეხს, გინათუ სესა, ვითარცა ზაქე: უჭეოუ ოდეს ეპოვის ესე-ვიითარი ხაკე, და მუნით ხანსაურ ევის ჭრტინცა თხზი: ამის-თხს დაქდინჩს კაცი მართლიად მცნობელსი, და განმეითხვარნი მომიჯანროანი, რომელითა მიერ მიიღებდეს გუწახებას:

224

მრავალ-გზის გეილიავს იგი დამდგობელად დაწვთა თხზთა ცრულითა, სიღვასა ჩედა თოთო-ხასეთა ხესთა მიერ განცდილობასა, და სიღვად ხამსურთა, რომელინი შეემოხხევიან მიუნდობელთა ამათ და უხადრეკითა კორცთა, რომელითა სხვათა უმეტეს ხრდის მამუნა ქუთათისა: ვინ აღრიცხნესკ ტყეკინ რომელინი მან განათავისუფლსა, რომელინი უკ-მოისხნა იფიხეთასაგან ფხსითა. ვინ ჭეროვანად წარმოთქნეს ჰატევის ზერობანსი მოსაზონთანნი, და სიუჭარულით შეწინარებანნი მათსი, თათოუელისა სიჭისი და ხაკმარნი, რომელითა უხრუნკელ ევინს ეოველთა ხაკირათა-გან:

სოლო აქუნდა ამას ეოვლად ბრძენსა მეფესა ხაკემად ესეცა, რომელითა უმეტეს ეოველთა ხაშიშად ხაზარელ იყო ეოველთა. რამეთუ ღვთისა მიერ იყო მის-ზედა ნიჭი ესე და ხაკემ ეოვლად ხაკირეკელი. არა-რა შორიელი, არცა სამეფოთა შინა მისთა, არცა ლაშქართა შინა მისთა იყოფოთა კარითა, და დიდთა და მცირეღათა ხაკემ ქმნილი გეოილი, გინა ხიტკვა ბორბოტი ხიტკვა (sic) უქმული, არა-რა დეფარეკოდა ეოველადვე, არამედ რა-ოდენცა ვის ფარულად ექმნის, ასე

თუ უთქვალა უოკლევი ცხად იყო წინაშე მისხა, ვიდრე მისი გულის-სიტყუნიცა, მოგონებანი ვიონისი მითხრისნი მათ, რომელთა ზარ-გასკელია ევის, და მოსახოსთა განმარებულთა სენაკთა შინა მათთა ¹⁾ ქმნილნი ღვაწლნი და ხასინოეანი უწყოდნის ცხადად: და სიმორე გზისა ვიდრე კვლევსამდე ზომით იცოდის, და მოთმინებისათჳს აქუბდის და ჳსატრადის:

ნუ ამის კვირბ, მეთისკელია, თუ ვითარ იქმნებოდა ესე, არამედ ამის სტრადი, თუ რა ხარგებელი ჳპოვის ამით. რამეთუ არა ცუდად რადმე და განსაკითხავად სავიბოლოთა საქმედ, ანუ სავიციკლად ვიეთვიხმე იქმოდის. ნუ იყოფინ ესე, წარვედ: არამედ დიდნი საქმენი, და ფრიად ხასწრაფოსი წარმართნა ამით, და მრავლითა კეთილითა ²⁾ მიზეზ ქქმნა: ესე ჳირველ ორ-გულუბანსა, და ჳაკვანსა და ღლატსა, რასაცა ვერ-ვინ დიდთა ანუ მდირეთ-გან იკადრებდა მოგონებადრც, არათუ თქუმად ვიხდა, არცა-თუ უმაღლესსა ვინ თჳსხა თანა, ანუ მოყვასსა თჳსხა, გინა ყრმითა თჳსთა თანა. ვინათ-გან მტკიცედ უწყოდა უოკელ-მან კაც-მან ჳირით აღმოხვლასაკვე თანა სიტყუხასა, ხანსაჳრ ქმნილ არს უკვლევად წინაშე მეფისა, და მრავალნი განსაკვირებულცა იუქნეს, და მხილებულ ესე-ვიანართათჳს:

ამის-თჳსცა ვერცა ოდეს ვინ განიხრანსა ღლატი რათურთით, დღეთა მისთა, არამედ იყო უოკელთ-გან სავრდავნი და ხარდიოა:

225 და კვლად მღუფელთ-მამაკვართა, მღუფელთა და დიაკონთა, მოსახოსთა და უოკელთა კაცთა, ესევე საქმე ქქმნა წესიერება, გზის უოკელთა ხასინოებთა მამართ. რამეთუ შიშითა მახითა ვერ იკადრებდინ უწესოდ სლვად, ვინათ-გან უწყოდინ, არა-რას დაფარულთა წინაშე მისხა, და მის მარე ქება ხასინოებისა, და მატება არა-წმინდათა და უწესოთა საქმეთა: რამეთუ ვერცა მხოფლიო ვინიე, და ვერცა მოქალაქე, ვერ მკედარი და ვერა ³⁾ რომელი ჳატვიო და ჳასაკი იკადრებდენ განდრეკილად სლვად. რამეთუ უოკელთა კაცთა იყო წესიერება, უოკელთა კახონ, უოკელითა ჳატი ოსნება, და თუო მათი მეძვოთ უოკელითა კრძალულება, უოკელთა შიში და მმართველ გზათა სადმართოთა და მშვიდობისათა: ესე დიდნი საქმენი, და დგომისა-გან ოდეს შესაძლებლნი, ესრეთ ადვილად წარმართნა ამით, ვითარცა ვერ-ვინ ადვილი წარმართისი ეგრეთვე. ამის-თჳსცა შიში დიდი და ჳარი მისი განიქვა ვადეთა ქვეყნისათა, და განქრთეს უოკელინი მკვიდრნი ქვეყნისისნი:

სოლო შემოკრბა ოდესმე წინაშე მეფისა ნათესავი გულარმნილი, უოკლად ბოროტთა სომეხთა ებისკოპოსები, და მოახსტოროთ მათთა წინა-მღურები მრავალი ფრიად, რამელსინ აზმობდეს ⁴⁾ თავთა თჳსთა მიწკვანდ თავსა უოკლისა მეცნიერებისასა, და მოახსენეს რათმცა ჳეოს ბრძასებოთი მისითა კრებთ, და ექმნცა სიტყუს-გება და გამოძიება ჳსჯულისს. და უკეთუ იძლიებენ,

¹⁾ T შიშითა.

²⁾ Lis. ჳავალითა კეთილითა.

³⁾ Deux mots omis, T.

⁴⁾ T აზმობდეს.

და იქმნენ თან ერთ-ერთა ჭხულების, და თუხი ჭხუელი შეასვენონ: ხოლო უკეთუ ხდომას, ესე-
 ოდენ მივმადლოხო რთა არღარა გვიწოდდეთ მწკალებლად, და არცა შეგვანკვებდეთ: ხოლო
 მოუწოდა მთეუ-მანცა იოანე, კათალიკოსსა ქართლისსა, და მის ქვეშეთა ეპისკოპოსთა და მთეუ-
 სისეთთა, და არსების იყოლოვლას, თარგმანსა, და მცნებურსა ბეძმენტთა და ქართუჭმლთა ერთსა,
 და განმანათლებელსა ყოველთა კვლევითსა, და სხვათა მუხებურთა და ზრქითა კაცთა. ჭუკვს
 უმეტეს სიტყვს-გება ურთიერთსა, ცის-კრით ვიდრე ცისა უმადმდე, და კერას უძღეს დაბოლო-
 ებად ¹⁾: რამეთუ იყო ორ-გემოთავე ძღვევის მოყვარება ოდენ, და სიტყუთა ვიქრობა. რამეთუ
 შევიდინ შეუვდითა საქმეთა და მინად გამოხავდით: შეეწყინა ესე მეთეუ, და ჭრქუა შიო. „ოქვენ
 მამანო, ხიდრმეთა ხადამე შეხრელ ხარო და უცნაურთა ხედვითა, ვითარცა ფილოსოფოსანი, და
 წინა ვერასხა უძღებთ ცისობად, ვითარცა უხწავლელნი და ყოველდ მსოფლიონი: და ესე ხანსურ
 არს თქვენდა, რამეთუ მე შორს ვარ სწავლულუებისა და მცნებურებისა-გან, ვითარცა მედრობათა
 შინა აღზრდილი: ამის-თხებცა უხწავლელთა, და ღიტონთა და მარტოთა მერ სიტყუთა გეზნა-
 სო თქვენ:“ ესე-რს თქვა, იყო მთად მიმართ სიტყუთა თქმად რომელთა ღმერთი მოხტედა 226
 უმეტესად ზირსა მისსა, ესე-ოდენთა იტუთა და ხანსეთა წინა-დაუღებდა, ახნათა საგვირველთა
 მიერ წინა-დაუგრომელთა, და უფლობელთა, რომელთა დახატუბა ვითარცა მეტაბტელნი, და
 დაუთო ზირი მათი, და უზახურთა ყვას, და ყოველად უხიტეველ, ვითარცა ოდესმე დიდ-მან ეახილი
 ათინას შინა ესე მწკალებლენი: და ესე-ოდენსა ზარ-განვიდდ უფას და ყოველად უფლონო, რომელთა
 აღიარეს ცხადად ძღვეულება თუხსა, ამისთა ოდეს-მეტეველთა, ვითარმედ „ჩვენს, მეთეუ, მოწინავე ბე-
 გონს, ამით მოძღვრება თქვენთა, გარნა ვითარ ესედავთ, შენ-სამე ხარ მოძღვარი მოძღვართა,
 რომელისა ბრჯადსა ვერ მიმწუდარ არან ევე მოძღვარ სავსოცებლენი თქვენნი:“ და ესრეთ
 ფრად მამანსა-ტებლენი თავისისა მიიტყეს ხირცხვილეულსო, არღარა ოდენ მკადრებულნი ამისნი
 ოდებდა:

ხოლო არიან ვინმე მამანსა-ტებლენი მეთეუსანი, უერთგა ესე-ოდენსა მწინებუ და მოლაშქრე-
 ხისა-თხს, და მედრობათა მისთა განუხეხეკებულისა მიმოსღვისა-თხს, და ვითარმედ „არცა მშვილ-
 დი თავ-იღებსო მარადის გარდამტელობასა, არცა ძალი ორღანოსა მარადის განსხირპულუობასა,
 რამეთუ ემას გმარებისა მათისასა თუთოეული მათი უკმარ იზიოსო:“ და ესე-ვითართა უგობელ-
 თა-მათ-თხს, და უმიხეჩასა, და ყოველად იტყვის: გარნა ისმინეთ ესე-ვითართა-მთ, ვირველად
 ესე, რამეთუ ხამეთო აფხაზკოთისა მცირე ჭქმინა მოკლებული, და მცირედ იყო, და ტყეუობათა
 და ზემოსხეხებულთა ჭკობთა-გან მცირე კუნდი მედრობისა, და იგინიცა დაჯანებულნი, მრავალ-
 გზის მტყუროთა-გან სივალღათა. ურსენოდ უხატურველონი, და თურქთა წყობისა მიმართ ყო-
 ვლად უმეცარნი, და ფრად მოშმისი. უკეთებდა ესე-ოდენსა უწინითა ლაშქრობითა, და მცირედ-

¹⁾ Mon M-it დასრულებად.

მცირედ ბრძოლითა და სწავლითა, გონიერად ¹⁾ და ღონიერად წინა-მდომითა, და მრავალთა ძლე-
ვათა მიერ მოკვარებითა არა განიწვავრთნეს სხანი თჳსნი, და განკვადნიერეს წყობათა მიერ მტე-
რთა, ქებითა და სიჭიჭითა, სიღღო ვაბანთა ხადელთა შთაცმითა და გიცხევით ძაკებითა, არამცა მო-
კლასნა, ვიდრემდის სძათა შორის მისთა, ეოკლად არა იზოგუბოდა ვაბანად ზრასული, რათამცა
ქმისსეს ესე-ოადესნი ძლეკანი, ანუ რათამცა ქმისნეს და აღუესნეს ესე-ოადესნი სამეფონი. სუ უგვე
ძილითა და ადგილთა მწვანვილოვანთა ზედა მოსმურობითა, განცხრობითა და მხეკუნებულთა საქე-
თა შედგომითა: არა ესრეთ, არა, არამედ არცა აღუქსანდრე ქმის ესრეთ: რამეთუ პირველად
მამიელისა თჳსისანი შეკრებისა, და მით დაიპყრის დასავალისნი კერობნი, იტალია, რომი და აფრი-
კეთი, და მათითა წარტანებითა დაიპყრა ეკვიპტე, შესრულ-მან გარქედოხით, და მიერ ეკვიპტით
ჰელესტინეს, და ფინიკეს და გილიკასა, თჳხად შემქმნელი, წინა განსწეო დარიოზს: და რა-ჟამს
227 სხარსეთი მითრითა, მამინდა ჰხსლო პიროს ჰინდოზს, და ეკრუთა ამით ეოკლითა მოვლო ვო-
გელი ქვეყნისა, და ჰქმნა რა იგი ქმისა, და თუ არა ქართულთა სპითა, გერცა-რა აღუქსანდრე იქ-
მოდა გარცხა: და თუცა დავითს სხარსთა მეფობა ჰქონებოდა. ანუ ბერძენთა და ჰრომთა ძალი,
ანუ სსუთათა დიდთა სამეფოთა, მამინდა გენანსეს ნაქმარნი მისნი და სსავათა ქებულათანი:

სიღღო ესოქუა მეორეცა მიხეზი, ამისვე პირისა, ვინათ-გან სთესვი ქართულთა ორ-გულ-
ბუნება არს პირველით-განვე თჳსთა უფალთა. რამეთუ რა-ჟამს განდიდესენ, განსუქნენ, და დიდუბა
ჰქონეს და განსუქნება, იწყებენ განზრასნებად ბოროტისა, ვითარცა მოგვიითსრებას ძველი მტკანეს
ქართლისა და საქმენი აჲ სიღღელის: და ესე მან უზრმეს-მან ეოკლითა გაცთა-მან კეთილად-ხადამე
უწყოდა: ამის-თჳსცა არა-ოადეს მოაგება ამისად განზრასნებად, ანუ განსუქნებად, ანუ შეკრებად, და
ქმისად რასამე ესე ვითარისა. არამედ საქმეთა რამელთა იწყო ქმნად განსრულსამცა მალად და
შვენიერად: სუ უგვეს და ღონისცა აბრალის ეკე-ვითართა, რამეთუ არა ციდა-მტკავაღურად იხე-
დაკს, არცა გვერსურად ჰკრთების:

გვალად სხვასა ბრალობასა შემოიღებენ, მეტყველისი. „შეიყვარნის ვინმე, და განადინის
ვინმეო, და გვალად მოიძულის ვინმეო და დაამტრისისო. ესე აღამაღლის და ესე დაამაღლის:
ერთა უსამართლოებასა:“ ვ. უგუნურებასა, ამის-თჳს აბრალებაა, რამეთუ გაცი მიწისბანი ღმერთსა
გისტავეს, რამათ-მცა საქმითა: ვინ ისილა ესე საუკუნით-გან, ვ. გაცო: ამის-თჳს რად არა ღმერთსა
აბრალებ, უგუნურო, ამისვე ესრეთ მოქმედსა. ანუ არა სუთთა ქანქართა: თო მოყოფელსა მისცნა
ათნი ქალაქნი. ანუ არა კრიასა დამფუღელსა მოუღლო იგიცა, და მისცა ათთა ზედა მეთორთმეტედ:
ანუ რასა-თჳს ქადგებულ არიან სამთისისა შებანი და სსუფუგელისა ნეტარებანი: ღვიისა ნე-
ბისა მოყოფელთა-თჳს ჰქმნარცად, სიღღო საშინელბანი ურწოთა და უღირსთა-თჳს: და უგეტუ
მეფე-მან კრთ-გულნი, ფრთხილნი და ასოკანნი, სსცვლად ორ-გულთა, და ვაბანთა და უღირსთა,

1) T კვირანკად.

ადინეს, რაჲ უსამართლო ქმნა. ნუ უკუტ დუხჯირ-მანცა აბრალოს სარკეს, რამეთუ სახე მისი ცხადად უჩვენის: უსმარნი და უღირსნი ნუ მას, არამედ თავთა თხსთა აბრალედნენ: უკეთუ არავინ იყო ეს-ოდე მართლად აღმოჩნულ საქმეთა და მცნობელ ვითარებასა კაცისასა, რომლისა აჩრდილსა შეკრებულ იეუნეს ერნი, ტომნი და ესანი, მეფენი და კვლმოთეინი ოცხეთის, და ეფეს-ეუთისანი, სომხეთისა და ფრანკეთისანი; შარვანისა და სზარსტუასისანი, ხილვისა-ებრ საბუქადღა- 228 ნობორისა: „უხედველია, იტყვის, სესა, შორის ქვეყნისა, სიმაღლეც ფისა მიწდომასა, და რტოთა მისთა კიდედა ქვეყნისა. ფურცელიც მისნი შეენიერ და ნაყოფი მისი ფრიად, და სზარდელი მისი. შორის ¹⁾, ქვე-გერძო მისსა, დამკვიდრეს მკვეთა ქუჭანისათა, და შორის რტოთა მისთა მკვდრობაჲ ეგეს მფრინველთა ცისათა, და მის-გან იხრდებოდა ეოჯელი გორციელი:“ აჲ სასუ არა უმსტავსო, არამედ ფრიადც თანა-შეტყუებულა ჩვენისა ოხო-მჭურობელისა, და ეოჯლად გ-მომსახველნი სიტყუთ საქმეთა ჩვენთა თვალთა ახილულთა: რამეთუ სიტკობებისა, და სასიერებისა და სიბრძნისა მისისა სილვაად წუურველნი, კიადით ქვეყანისათა შემოკრებომაჲს წინაშე მისსა: ვინ იყო ესომ ტკიბლ შემთხვევთა შინა, ვინ ხატრფილო ზრასკითა და სასურველ დუმილთა. იგივე შექიერ სატითა. უშეჩიერეს მორთიულობითა ²⁾ ტკამისათა. შექუობილ ანაგებოთა, და ახოვან ტანითა. და ძლიერ ძალითა, უძლიერეს სიძისკილითა. საწადელ ღიმილითა, უსაწადელს მკმუნვარებითა. მადლიერ სედეითა, საზარელ ლომებერ მერთომელობითა. ბრძენ ცნობითა, უბრძენს გამორჩევითა. მარტვი სახითა, მრავალ-სახე მართებითა. შემრისხველ მეუღრეებითა, მაქებელ განმსწავლევლობითა, და არცა ერთსა გუთილთაგანსა შემსთეოთებელ უსომეობითა. მადლ უმადლესთა-თხს, მდაბლ მდაბალთა-თხს, და თუთ მათ მტერთა-განცა თუო საწადელ და საუფარულ, სათხოებათა მისთა-გან შეკვიძებულთა: ვინა ესრეთ მიიღო ერთიგა სათხოებათაგანი, ვითარ ვინ ეოჯელთაგან-მან შეიგრიბა ეოჯელი სრულებით თუთოეულა, რომელთა ეოჯელთა-თხს შეუძლებელ არს დაკვირება ოდენ, არა-თუ მიბაძება, რომლითა სრულ იქმნა იგი ეოჯელსა შინა: ესრეთ რა აღსვხე იყო ნავი უფასოთა-გან ტვირთითა სათხოებისათა, და არღარა შეძლებელ წარხვლად ღაღართა:

და აქმნად ეოჯელი კერძო მშვიდობა და დაწინარება საძეოთის მისთა. მასინ დიდ-მან მან წინა-განმებელ-მან ცხოვრებისა ჩვენისა-მან, და ეოჯელისაჲ უმჯობებისა შემცვლელულ-მან განკუბითა-მით რომელნი მას უჩვიის და განაწიებს ჟამთა და წელთა ჩვენთა, ესრეთ განავო ვითარცა მეშავ-მან კეილ-მან, რა-ეამს იხილნის კეილნი აღსაგებელ ნაყოფითა და ქუჭანად დადრეკილნი, ისწრფის დაუჩვენებ მათი: და ვითარცა შენაკ-მან ბრძენ-მან განიცადის-რა ნავი თხსი აღსვხელ მრავალ-ფერთა ტვრითა, მიისწრფის ნყოფი-დგურად, რათა არა კენოს ხოფილის ამის მღელ- 229

¹⁾ Ce mot me paraît inutile

²⁾ T შარდლობითა.

ვარის ზღვისა-გან: რამეთუ ჟამსა ჩამთრისხას. მშვიდობასა და დაწინაურებასა ყოვლისა სემეფო-
ხასა, არა გარეკნად მქანადურებს, არამედ სემუად თხსთა სემეფოთა ადგილთა, ოჟო მის-მიერვე
წინა განხინებულსა განახსვენებულად და მინამინულად. ვითარცა ჰრულითა-რამ შკენიერთა დიძისა
მამათა თხსთა თანს. და თათი მებრ ესე ვის არს სანსურ მყოფელად ხაეუთრებისა თხსისა ღჟოი-
სა მიერ. რამეთუ მრავალ-გზის, მრავალთა მიხეზთა და განსხვადელთა სიეწილისათა შთავარდა
იგი, რომელთაგანი მცირედ მიხსეყო თხრობას: რამეთუ ნადირთა დეკანას შინს ოდესმე მუხსარს
წაქცა ცხენი. და ესე-ოდენ შემუხსარ, რომელ ხამ დღე ყოვლად ესეფლო მდებარე იყო, უმრავად,
სამშვიდგელისა-გან ოდენ სანსური ცოცსლად: და შეიძღომად ხამ დღე, ნამეტს ხისხლისასა
აღმომერელსა მოქცა სული და სიტყუა. და ძლითდა აღდგა ცოცსალი: და ესე-ვითარი მრავალ-
გზის შეეშთხვია, და ღმერთ-მან ისხსა სიეწილისა-გან: კვალად ცისესა რომელსამე ჰბრძოდეს,
ქართლს, და მეფე კარსა კარვისა თხსისა დგა, ჰერანგითა ოდენ *) მოხალი, შუა-დღე, და ცისით
კისში შემოსტეორცა ისარი, და ჰკრა ხატსა მთავარანგელოზისასა, რომელი კვდა ექლსა,
ოქრომას მცირე, და ძალ-მან საღმრთო-მან განარის მშვიდობით: რა-ოდენ-გზის ეივნაეთა თხსთა
განისრასეს ღლატი, და განახინეს კანნი მენესი, რომელსიმე კრძლითა, რომელიმე შუბითა,
სხვანი იხრითა, და ესე არა ერთ და ორ, გინა ხამ, არამედ მრავალ-გზის, და არა-ოდეს მიუშვა
ღმერთ-მან კვერთხი ცოცდილთა მართალს-მან ზედა. არცა-ოდეს მისცა იგი კელთა მემეობელთა
მისთას: დაღთუ დეკანას თურქთას მარტო დაეპერის ანუ უხსტურველო, კარსა ყოველსა შინს
კელი-იგი ზეკარდამო ჰფარვიდა მღკართა მისთა-გან, არამედ ყოვლადვე, და ყოველსა შინს იყო
ბედნიერ და სვიან, მადლითა აღხავსე:

კვრთევე ჟამსა შინს შკენიერსა და კვროკანსა მოუწოდა ღმერთ-მან შემეწარებელსა თხსსა
და მარადის მოხურესსა სამარადიხოდ სამეფოდ *), წინაშე მისხს, და არდა-რან მიუშვა მრავალ-ჟამ
სხვად და დაჭირვად ხამსხემოხა ამას კედარსა შინს მკვიდრობითა, და კორცთა ამით ქვე დაძნიდვე-
ლთა მიერ შეკრვად სულსა გუნება-ქმნილსა, არცა განხრწნადითა გვრცეინითა და ჰორფირითა,
ვითარცა ხიზმრითა და ნოცნითა უმრავლესად მღერად, არამედ ნანდვილ ჰქმისორკითა და მტკი-
ცითა, წარუდინებულთა და ხამარადიხითა, ხადა თათი იგი ბუნებითა ღმერთი მკუფებს მადლით
230 ღმერთ-ქმნილთა ზედა. მენ აღიეუწანს მახ-თანსა მეფობად, უხრწნელითა და ბრწყისვალთა გვრც-
ნითა და ჰორფირითა შექეული, ხადა-იგი აწ მკვიდრ არს და იქვეკის, ნათელსა შინს ღჟოთები-
ხას: რამეთუ იყო მამინ თოვე იანვარი, ოც და ოთხი, და დღე შაბათი, ოდეს ქორხნიკონი იყო
5 ტყე *): ხოლო წელიწადნი მისნი შობითგანსი, ორ-მოც და ათ ხამ-მეტ: ხოლო მეფობად ოც და
ათ ოთხმეტ წელ: და ვითარცა ჰირველ-მან დავით ხოლომონი, ამანცა თხსითა კელითა დახვა ხა-

1) Ce mot manque, T.

2) T შეფუზად.

3) Mon M-it aj. mal à propos! ქრონიკის ანუთი. სავ.

უდართა თვსთაჲ ქე თჳსი, დიმიტრი ხსხელით ხსხელ-დებული, მარადლე გარდამოსახსი, ეოვლი-თურთ მსგავსი მამულთა, და დადგა თჳსა გურგუნი შვენიერი, ქათა-გან პატროსნათა, ვიტევი უკუჩქ სანთოკებათა მამულთა, და შუარტყა წელთა ძლიერთა მასელი, ეჳ რაბამ სუიანსად კმარებუ-ლი, და შემოსა ჰორფიერი მკლავთა ლომებრთა ¹⁾, და ტახსა ახოვანსა, დაულოცა ცხოვრება წარმართულები და განკრძობაჲ დღეთა ბედნიერობით, თაუწინის-ცემად მისსა მეფეთა ქვეუანისათა, და უოკელთა წარმართთა მოსებად მისსა, გამობრწყინებუად დღეთა მისთა სიძირთლე და მრავალი მშვიდობა. და ესრეთ განცვალა ქვესა მოქალაქობაჲ 'სუნად სუფეკად, რომლისა მკვიდრნი ტახ-სნისდნი არიან შრომათა-გან და ოფელთა და ზრუნვითა, და მუნ მეფობს სიძიდრეთა-მთ სუდა რომელნი წინა წარგზავნა, ხსუსუათა-მთ უშიშთა. რამეთუ მუნ არს შვება და ხისარული რომელსა არა აქუჩს მწყსარება, და სიძიდრე რომელსა არა შეუდგს სივლასკე, და მხიარულება რომელსა არა განჭკვეთს ურგაჲ, და მეფობაჲ რომელსა არა აქუჩს აღხსარული, და მუნ არს ცხოვრება რომელსა არა შუამრდვეკს სიკუდილია:

ნს. ცხოვრება დიმიტრი მეფისა, დავითის ძისა, რომელი იყო მეორე-მეოცდამჯდე ²⁾ მეფე ქართლისა, ბაგრატონი:

სრულ-ჭურაჲ დავით ხრბა მეფობისა, ქორნოიონსა ტბე, და მივიდა დაუსრულებულსა სუფეკსა, სივოცხლესაჲ შინა თჳსსა დასვა მეფედ ქე თჳსი დიმიტრი, და დადგა გურგუნი თვთ მისითა კელითა, და დაიპურა სამეფო ტახტი და საჯდომი მკლავითა ლომებრივითა, მისათსრობე-ღად ბრძენთა და ქების-მოუწარეთა-თჳს:

იტევს სოლომონს მეფე. „უამნი არიან მშვიდობისნი სარწმუნოება მეფეთა:“ ზირველად მოშიში იყო დეთისა, სვიანი და გამარჯვებული, და სიძიდლეს და სიძიდრეს შინა მდაბადი, და ტლასკთ მოწყალე, ობოლთა და ქვრივთა განმკითხველი, ხაუდართა და კბეუსითა, მღუქელთა 231 და მონაზონთა კეთილის-მყოფელი, შემწირკელი სოფელთა და აგარაკთა დიდებულთა სამეფოსა მათიხათა, და გარსა ზელა მყოფთა ტკბილად მოუბარი, უხვი და მზომებელი: და ვითარს ტაჳრცე-ლა და ააშენა ხამეფო თჳსი: ოდეს დიდ-მან დავით ტუფილისი აიღო, ტრეთი და კასეთი მოიროო, ცისეთა და ქალაქთა-გან კიდე კაცი არა-ხადა იყო. ტრეთი, სომხითი, ტაშირი, ჯავახეთი ქვეს-არტაქნი, და აჭრტანი, ამათხა მეფობასა შინა აშენდა ტაოხს ნაზირნი:

ოდეს ჟერეთ არა მეფე იყო, დიდ-მან დავით შარვანს ტატყანსა, ქმნსა ომნი და ბრძალანი. რომელ ყოველნი მხედრელები მისნი განაკვირვს, და აღიღო ციხე ქელაძორი, და აღიკისა აღაფი-

¹⁾ M-66 მკლავთა ლომებრთა.

²⁾ Mon M-it მეცამეტე 60: v. la-Traduction.

თა და ტუკითა ურდისკითა: გააქციეს ხუქმნეთი, თავი ეოჯლის ხზარსეოობისა, დაეოცნა და ამო-
სწეიდას, აავსო ხაჭუტყლეინ და დაქარანი მისნი, ერთ-ტულთა შემწყარებელი იყო და შეცოდე-
ბულთა სამართლიანად მწვრთელი: ვინათ-გან არა სწორ არს ცოდეჯა მღვდლისა და მკედრისა,
არცა ერისა და მღვდელთ-მთავრისა: „რომელ-მან იგოდის ნება უსულისა-თვხისა და არა ჭეოს,
იგვემოს ფრად:“ ეოჯლითურთ ემსგავსა მირსა კეთილსა დაეთიანსა, ხესა ღუთიე დანერგულსა
და ცხებულანსა. წარვლო ცხოვრება, და მიიწია სრულ ქმნილი სიბერეჲსა: და ესსესქს ტენი ორნი,
დავით და გიორგი. ასული ერთი, სასულით რუხუდან: შეიმოხა ჩოხა, და ეკურთხა ხუქმითა, და
იყო წელიწადი ერთი, და აღესრულა, და დახუკეს ქე მისი შეფედ, დავით:

ნწ. ორმოცდამერვე ¹⁾ მეფე ²⁾ დავით, ქე დიმიტრი მეფისა, ბავრატონანი:

სოლო ამან დავით იმეფა ექვს თთვე, და მოკვდა: და დაუტევა ქე ერთი, სასულით დი-
მიტრი: და შემდგომად მის დაჟდა მეფედ გიორგი, მძა მისივე და ქე დიმიტრი მეფისა, ქორო-
ნიკოსნა ტოე: აბსევე წელსა მიიგვალა მეფე დიმიტრი, წელ ერთ ჩოხოსანი: და დაჟ დიმიტრისი,
თამარ, თიღვის აღმაშენებელი, იგიცა შემოსაშენებელი, გარდაიცვალა. და დაჟ მისი კატა საბერ-
ძნეთს კათასავილ იყო:

ნთ. ორმოცდამეცხრე ³⁾ მეფე, გიორგი, ქე დიმიტრი მეფისა და მძა
დავით მეფისა, ბავრატონანი:

სოლო მეფე გიორგი, ვითარცა დაჟდა ტახტსა ზედა ხაკელმწიფოსა, და დაიპურსა ეოჯელნი
ხამეფონი მამა-პაპათა მისთანი. აღმოხაველეთით, გურგენის ზღვით, ვიდრე ზღვადმდე სპერისა,
რომელ-მან ენა-მან შეუძლოს სიკეთისა და სიქველისა მისისა, ასოჯკებისა და გულაქვისისა მისი-
სა, ღვთის-მოაუწყრებისა და მოწყალეებისა მისისა, სიესებისა და სეიასობისა მისისა, სიბრძნისა
232 და განიერებისა გამოთქმად: რამეთუ იყო უმადლესი ეოჯელთა მეფეთასა. მძღე და შემეფრეველი
ეოჯელთა მტერთა მისთა, მორქეიღვი და ხეე, დოვლათითა განმდიდრებელი, კეთილად მსახური
ღვთისა, კვკლესიათა და ხაყდართა მაშენებელი, ეპისკოპოსთა და მეუღაბნოეთა, და მღვდელთა-
თჳს კეთილის-მოაფელი, დიდთა და ცოტათა-გან შეცოდეებისა უკადრი, გლახეთა და ქერიეთა-თჳს

¹⁾ M-it's R, T, 48'; Mon M-it 61', roi.

²⁾ T აქ. უკრ.

³⁾ R, T, 49'; mon M-it, 62' roi.

მოწყალები: და უკეთეს ვინმე იბოჯოს ორ-ტულ და შეიმცოდნე, ადრე მიმტკეპებულ ქმნის და შემსდობულ: ერთ-ტულთა-თხს უჩუხ და მზოქებელი, სხარსეთისა სულტანისი, შორს მყოფისი და ასდღოს მყოფისი მუდუნედ და მოხარებედ მისად იუწის. და ეოკელნი ხანაპირისნი უშინად ქჷრანდეს:

ამის მამა-მას, კეთილად მოსსენებულ-მას დიმიტრი მეფე-მან, სიგოცსლესკვე თხსხა მოკვარა ცოლი, ასული ოკსთა მეფისა სუდდანისი, სასელთ ბურდუ-ხან, რომელი ჭმატდა სიგოითა ეოკელთა დედათა. მისებრნი სძალი არა ესილვა ქართლისა თემსა ¹⁾: ესე თუთ შესატყვისი ქმრისა თხსისა პირ-მჩისა, ტან-ლომისა, თუთ მზე მსეოა შექნებითა და მიმფეიბითოცა, ვითარ ითქმის, ცოდვილთა და მართალთა ზედ: რომელი ჭეკარობდა მართალთა და სწელობდა ბრალეულთა. ამის-თხს არა ვიტყვი სახეთა გარეშეთა, გინასთუ ვიწომე სატრფივლოთა, რომელი ამთ-განცა არა უნაწილო იყო, არამედ ეოკელი შეესირება და კორციელი სიტურფე კარდამატებულად ისიდვებო და მის შორის: არამედ თუთ მის ქრისტეს-შემოსილობით კსოთქვა, რომელი ემსჯავსებოდა ეკატორისეს ასუ ზელესობის წად ირინედ წოდებულს: ნუ უკმტ²⁾ სესთა გარდამატებითა მოუდღერდეს სიტყვა: ანუ მბრალბედეს ვინ, მარჯულ ასუ მარცხულ გარდაქციისა-თხს: არამედ ეოკელი ძალისა-ებრ შესაწყნარებელ არს: არამედ ესე სოლო კმა ვეო ქებად, რამეთუ დედა იქმსა შუდისხასთა-შემოსილისა, თუთ გორგასლისა ვასტანჯისა აღმავსებელი ადვილისა, და წინაწარმტკეპელისა დავითისა, მამად თხსად ღვთისა-გან ქენებით აღთქმულსა, აღდგინებად ტომთა-გან მისთა, მის-ებრ მშერთბელი აღმსავლეთისა და დასავლეთისა, თამას ვიტყვ, იუკედ ცხებულსა, რომელი ქვემოთ სიტყვა-მან საცნაურ ჭეოს:

სოლო ჩვენ შირველსკვე სიტყვას იოიადეთ: ამან გიორგი იპერნას-რას მეფობისა შარავანდელი, შვიდ სამეფოდ განწესებული, შექეულ-მან 'ხეკარდამოთა პორფირითა და გურგუჩითა, აღიჭურნა მელახინცა მოსრვად და მოწყვედად წინა-აღმდგომთა ქრისტეს ჭსჯულისათა, აგრიანთა, ისმიტელთა და მოჭმადისათა: შირველად წელობის მიმეყენ-მან იმერთა და აშერთა, ზემოთა და ქვემოთა, დიდებულთა და ახნაურთა, სხასალართა და ხასხეტთა, შინაურთა და გარეშეთა: მერსე 233 გელ-ჭეო შექრად და განმაროვად ქალაქსა ზედა კათირევანსა, და წარმოსტყეპნა ეოკელი გეინები კდლაკინი და ქალაქები აშორისისა, სომეხთა მეფედ წოდებულისა, შაჭმრქინის:

და შეიდგომად ამისა კვალად შემერელ-მან სხათ მისთა-მან, მიჭმართა დიდად ქალაქად და ხასელ-გასიქმულად, აწ რომელ არს არარატისა ძირსა, საზღურთა სომხითისა და ადარბედაჯანისა ²⁾, მამული თრდატ გოლიათისა, რომელი ოდესმე დორ იქმსა, მიხეზითა ტრიკოლი პართისათა, თუთ წინა-მდგომელ დაწობად განმზადებულ ქმნს სხათ თხსთა, და ასოქნად წინამსროლობითა ეკვთა, რომელსიცა დასვდეს ქალაქსა გარეო, და კვალად თუთ სხათ თხსთა გომიადო ქალაქი, რომლისა სიმრავლე-მან ტყეეთა და სუნჯეთა-მან დაყარა შირი გელთა და მთოთა,

¹⁾ Ou თემსა.

²⁾ Ou აჯანბერისა.

და იოთ ქალაქის სამეფო ტფილისი აღივსო ნატრეკსნათ მიერ, რომელ ტრეკსა თვით დრამად, გინა ფუჟად მოძსიდეველი გამხეიდველობდეს: შემდგომად ამის განისვენებდეს და ნადრობდეს მოთა და ბართა, და მოკლედის და მოანადირის, რომლისა მოისრობასა ვერა-რომელი სახელ-განთქმული მოისარი, პირველ ანუ მის ყამის, ესწორებოდის:

კვალად იხება შეურა და ვალაშქრება დიდად ქალასად ანისად, რომელი ძველ ოდესმე ბერძენთა მეფეთა სახლი და სჯდომი იყო. იგი ეპურათ ¹⁾, რომელსა შინა მოდღესამდე არს ათ-ას და ერთი კვლესა, და მიწადებითა ბერძენთათა, და მიმოცვალებითა ყამათა დიდად გვარიანთა ვიეოძე შანშე დადინათ თანა განდგომილ ქმნილ იყო: ამას-წყელა შიის მიმკლამ-მან სამდღე ჭყო ომისა სიმრავლე და ძეგრა ჭუნეთა. სიტყუთ და საქმით ბოლოდ დასტესსენ, მსგავსად შეხის-ტესისა. და ელვისა სახედ გარდასვენესა შინა შანშე დადინისსა, კელთ იგლო ქალაქი, ნების-ებრ თვისსა, და არა წარვიდა მიერ ვიდრე არა განაგო კეთილად, და დამჭირა სიმტკიცედ, ტასტისა თვისისა შესანასავად და განსამტერებლად: და ლუტეკა ივანე ორბელი ²⁾, მანდატურთა უსუნენი, თანა-შემწეობითა ამირ-სხასლარისა სარგის მკარ-გრძელისათა, და სხუთა თქმისა დიდებულთა ახსნურთათა, და ამირ უზრუნველ ქმნილ-მან მოჭმართა თხსთავე სხანდროთა, და შესაქცევართა და ხანისარულთა:

რომლისა ვაგრის-გან აღირა სიბოროტე და ქედ-მადლობა ავარიანთა და ისმიტელთა, და შირაბმან, ხელტანდ მწოდებელ-მან თავისა თვისისა-მან, მაწვეულ ქქისა ყოველსა შამსა, ვაზი-
234 რასა და დარბეგისა, თურქთა თანა გარდმანისათა, არდოსის ქე: რომელი შამისა მისისა-გან დიდ-გვართა კუზის ქე, რომლისა მამა-მან ლაშქრობათა შინა შამარიელად სახელ-განთქმულად გამოჩენილი ივანე, აბულეთის ქე, ლტოლვილ ყო. სადღესა საღსუკიანი, რომელი ხელტანთა გვარტომობდა, ხელად მრავალთა დიდათა აშარათა, და ფათაბაშათა ³⁾ სპარსეთისათა, თანა მსგავსად მკეტთა აღღესსა კბილნი, და დიდითა და მიუწდომელოთ ძალითა, და უამრავითა ლაშქრითა მოვიდა, და ძადადა ანისა:

ხოლო ცნა ესე მეფე-მან მეფეთა-მან გიორგი, ნაჭარმატეკს, სასლესა საღსინოსა, მდგომარს, კაც-მან მენე-მან და გულოვან-მან, და ზეშთა შემართებულ-მან წყობათა შინა: იემსა დასნი ზემოსი და ქვემოსი, და ვითარ ითქმის, გიორი სრნად გზასა, ეგრეთ მსწრათე შეირტყა, და წარმართა, და ჭხუთეკად, არდა დამსუდველი მდირეთა, და არდა-რან მომლოდნე ქქმისა სასულე განთქმულთა ჭბეკათა დისთ-იმურულთა, და ვითმე ამერთცა: მინდობილი წყალობათა შემოდისა, და ხადა სასულესა ზე-რათა მეუფისსა. რომელი აღრაცხა ⁴⁾ სიმრავლესა გარე-მოდგომილთა მტკრთ-

¹⁾ Mon M-it: სახლი და სადგომად იგი ეპურათ.

²⁾ Oii ოიანე ორბელიანი.

³⁾ Je lis ფათაბაშა.

⁴⁾ T აღრაცხ.

სა, გარდამვლელი მიათა შთავიდა შირაკად. რომელსა ასადა თანა. განხზრასად ივანე, შწინგობარათა უსუღრისი, და სუმბატ სუმონ-ქმნილი: რამეთუ სსუათა სსუურველთა თანა სპქითაცა აღჭურველ იყო, და ესენი დამშულელ ქმნიეს მეფესა. სიმცროს-თხს სპათასა: სოლო არა დამორჩილდა მესე მესათა და გოლიათი გოლიათთა, ჭეშმარიტად მიმღები მოწამეთა დეაქლთა და გურგუნთა, თუთ სესინა ბითაცა მიმსუკესებელი გიორგი, დეაქლისა მძღისათა: მან თუ ერთი გეშაში მოკლა, ამან ბევრთა ასპიტთა და იქედნეთა მსგავსისა სძღიენა, უძღველ-მან: სოლო ისილნა-რა სპანი ურიც-სენი სარკისო-ზთანი, გარდაცა ჭუნისა-გან, და მლოცველი ევედრებოდა დეოისა, მეურველედ ცრემლთა სავადითა თვლთა ზე-ცად აღიხილვიდა, და აღილო სსუურველი, და მისცა ივანეს ძელი ცხოვრებისა, წინა-წარმღვასკვად. და ამკედრდეს უელითა განმასულითა, ურთიერთარს კანამცნობდეს: სოლო შუღნი ცხოვრებინანი თავსა თვსსა სიკუდილსა არა ჭრიდებდეს: სოლო მეფე-მან, მტკიცედ აღიკედრებულ-მან ჭუნესა ზედა, კითათა-შით სოსროგანითა განჭსცა დადადი, და სწავლა გულსა ასაკანთა და გულგანთა სპათა თვსთა, კითარმედ „გინო მძისო, ერთ-სულნო და ერთ-სჯულნო, თუ რა-ზომ კეთილ არს სადმითათა სჯულთა და ქრისტეს სასარებისა-თხს სიკუდილი: რომელთა სპარადინოდ კანატრით ქრისტეს გეაღათა შედგომილთა და მომეგუდართა, თუთ ბუნებით მოკედდეთა სსუელთა-გან: და სედავთა თუ რა-ოდენ უფროს სსხელგან არს მენებრები სი-კუდილი, ვიდრედა სენითა განდნობით განლეულობასა შინა: რამეთუ ხსეუ და სსული კეთილი სსუეშნოდ გზად გეუეების: გავსიეთ ძელთა მომთსრობელთა-გან, თუ რა-ოდენი დეაქლნი თავს-ისსეს სადმითათა ჭხუელით-თხს ტომ-მან ებრალითა-მან, და ასაღას ამან შინა აღიქმასა გუნდ-მან და მწეობრ-მან მოწამეთა-მან: აწ, ფერთოგანისო ლომისო სემსო, სკეს-თხს ლასვარ-გან-წონილისა: ქრისტეს-თხს აღვიცნეთ ლასვარნი და ოროლნი, და უგმიდნეთ ურწუქითათა ღმრთა-ებისა მისისათა:“

235

და წარმოითქმელ-მან უკანასკნელთა ლოცვათა-მან, მოუწოდა ანდობორსა მისსა, სუმბატის ძესა ლიპარიტს, და ბეკსა სურამელსა ქირქიშხ, აბუელიის ძესა, და სპი ათ-ასთა თანა მბრძანებულ-მან, მწინა დიძლითა და სიცილითა მღაღობულ-მან, „მოუქმნო, იცეცა ესეობთ რომელ-მანცა უმოხწრათეს უსიოქმეთ დროშის მქონესა, და დაცემითა მისითა დავსცეთ ბასაკი უცხო-თესლთა ამით:“ ესრეთ სსასობით მოქადულ-მან, განვლნა რაზმნი, და სუჰვარ-ზმნი, და განაწინა ციქცია: და კითარ ისილეს დროშა დაცემული მელავითა აქილანითა, იქცეს მკვეთრ, და იკითეს სიულტო-ლს ძალისა-ებრ ჭუნეთასა. რომელსა შინა აღესრულა სიტყუა წინასწარმეტყუელთა, კითარმედ „ერთ-მან წარბეგოს ასა, და ას-მან თქვიკან-მან ბეკრეული, ამირ-სპასაღარნი, დიდებულნი და დასქარნი.“ ამით აქეთ, მათ შუნით აღინეს დვარი სისსლისა, და თუთ მეფე ¹⁾ აღუქსანდრეს სკეთა და სიაოშის მოუქმობითა ხდეკდა, მრავალ-გზის მღელელი რასმითა, სცემდა და იცემებოდა,

¹⁾ Mon M-it et R portaient ჭეჭი, mais dans le dernier à a été effacé, ce qui prouve, cependant, l'origine commune des deux copies.

სრვია და ისროლებოდა, და ბუნებრივად¹⁾ მისნი თანა-შემწობდეს. და ესრეთ ეწინას შინა, და ზეშთა გარდასტებულს ძლევის ზედა შთაწურს მსზე, და კვალად შეიქცეს სადგომად, და ისი-
 236 ლეს სიმრავლე კულმწიფეთა და დიდებულთა, აზნაურთა და მოხსათა, სიმრავლე კარავთა და სარა-
 ფარდათა, სიმდიარე თქაღათა და მარჯალიტთა ურცხეთა, იპროთა ჭკუდილთა და უჭკუდილთა,
 აქლემთა, ცხენთა და ჯორთა, და ეოკელთა განმთა, სოფლის სიმდიდრეთა და მოხსაგებთა, აღრიც-
 ხვად შეუძლებელთა: ესრეთ მმადლობელნი ღვთისანი იშვებდეს და ისარებდეს, ვითარ მშაჟნელნი
 მათა მისა და ძე მამისა, მის მამისა და თვის ნათესავისა, ჰატრონი უმისა და ემა ჰატრონისა: გა-
 მარჯვებულნი და აღვხილნი ეოკელითურთ სისარულთა ილიმოდეს და ამბორს-უყოფდეს ურთი-
 ერთას, და ესე-ვითარსა განცხრომასა და სისარულსა შინა თუთ მეფე, მისით სპათურთ, გარდა-
 მოკლად, და ასე-მანისა ზესისა განცხრომას: არა ესე-ვითა მელავთა სიმაგრესა, არცა სხვილ-ბარკაღ-
 თა მისა-გაციხათა, არამედ ზეგარდაშობსა შეწყენასა და მოსხვავას წმიდას მარჯვებისა საუფლოსა-
 ხა უტალობად: დამსიედ სიმდაბლით დაჯარად წინაშე უფლისა ღვთისა სებაოთისა, და ცრუმელთა
 მიერ ადგილი-იგი დაახოვალა, და შერმელა დაჟადა განსვენებად, და აღებდა ბეგრის ბეგრულთა-გან
 ნიჭთა მცირედ მცირედისა:

და კეროცა აღვხებულ-ისნ სხკურველთა და სხკურჭლეთა მიერ, აღმსხმელ-მან კულმწიფეთა
 და დიდებულთა, აზნით და მოხსათმადის. სამ დღე დამოკიდელ-მან კართა ანისასათა, და მარჯუ-
 ბელ-მან ქალაქისა-მან, და მას შინა დამაქენებელ-მან ამირისა და ლაშქარ-მან, მუნით აიკარა და
 წარმოკმართა, პირითა მსიარულითა, წარმოავლინსა მასარობელნი წინაშე ფედოსოფოსათა, და
 ჰატრონიასა, რომლისა ლოცუთა თანა-შემწობდეს ქქონდა: და თუთ, განათლებულთა პირითა, პირველად
 მივიდა გამსრდელისა თვისისა და მამი-დისა წინაშე, თამარ დედოფლისა დედოფალთასა, რომელ-მან
 დააღტო პირველად ცრუმელთა, და მერმე სისარულითა გარდარეულითა. და კვალად შეეყარა ცოლ-
 ხა თვისსა, ურცხველთა პირითა და ასოვანითა ხასითა, ამას ესე-ვითარსა მისსა მარჯუმულობასა
 და გასეუბასა, და აღმატებულებებსა, რომელ-მან აღვლეს ეოკელითურთ სხსლკარნი ჰაჰათა და
 მამათანი:

სოლო განისხ-რა ამბავი ესე საკვირველი, ამოწვევტა შამისა და ჯახირასი, სომხითისა და
 აზრუისისა ლაშქართა, კულმწიფეთა და დიდებულთა, მიესმა სულტანისაგა სვარასისისა და კრავისისა,
 და ხალიფის, მშერობელის დიდის ბაზილოენისისა და ცრუ სკულის მდებელსა სარკინოზობისისა,
 და ვარაზ, ათაბაგსა სპარსეთისისა. მოაწიეს და შემოაკრიბეს ეოკელი ისლიოზა, და შეიკარნეს
 რანს, და მომართეს ქვემო კერმო, ქვეყნისა სომხითისისა და მოადგეს ციხესა გაცხა: აღიღეს
 იგი და მოაკარნეს ეოკელნი სხზღვარნი მისნი: სოლო ცნა ესე სხვილ-გაიოქმულ-მან და უძლე-
 ველ-მან მკედარ-მან, და უებრო-მან ჭაბუკ-მან გიორგი მეთე-მან, მსწრაფელ შეიკარსა შკადნივე

¹⁾ Lis. ბუნებრივად; la même faute se voit en R.

სამეფონი მისნი, იმერნი და აძერნი, ზემონი და ქვემონი, და გამოასხნა ოპნნი, და ქვეყანანი დიდ-ძალნი, და მომართნა სულტანსა, რომელი მოხრულ იყო აურაცხელითა და უამრავითა ლაშქრითა. რამეთუ იუწუნეს აქათც სიკოო და სიდიდე დახსრულეული: მიმართეს და განკადეს მთას ზუბაქართას, და ვითარ ცნა ესე სულტან-მან და ათაბაგ-მან, და ყოველთა ფალანჯითა და დიდებულთა მთითა, და თქვეს, ვითარმედ „არა არს დღეს კაცი ქვეყანასა ზედა ჰირის-ჰირ შემბეული გიორგისი და ლაშქართა მისთა. მიერიდოთ და დავეყარნეთ ჰირისა მათისა-გან:“ და დამერულთა ყოველისა სანოკავისათა, და უფროსდა კაცს შინა მეოფითა ლაშქარია-მან, აღიძრნეს და წარვიდეს: და ვითარცა განკადეს წყალი კვლევისა, რომელსა შინა მსწრაფელ მსრბოლობა-მან და ჟარ-მან, 237 და ეწივნეს ლაშქართა, დაუწვეს ჩამოურა და კოცა:

ხოლო ესე რა ცნა კელმწიფე-მან და სვე-განმდრებულ-მან მკლავ-მან აქილეელ-მან, და გულ-მან მანდიტოფნ-მან, მიტკუა სასუდ მკერისა, გარსა უქმ იქმნა ესე ვიეთ-განსე. რამეთუ ძლეკად განმსადებულსა წინა-აღმდგომ და ამასწრეველ ექმნეს დიდებულთა-ცანი გისიქ, ვიდრე-სადგეთა დაჭედებამდე: ხოლო უფროსდა ვარდან კლელაქელის ძეა რომელსა, მას ჟამსა, ერის-თაობაცა ეპურა ტრეთისა, კაცი დღითა მომწესებული, და ბრძოლასა შინა ძლიერი და გამოცდილი: ნუ უგეტ შურ-მან და მტრობა-მან ჭყო ერთი-ერთისა-მან: და არღარა მიუშვეს, მეტყველთა ესრეთ. „ვისათ-გან გაქცეულა სულტანი, ყოველითა სზითა მისითა, ნურღარა აღზავაეული მკადრებლობ, დეთისა-გან ესრეთ ამდღებული:“ არამედ იყო სიტყუა მათი უსიტყველ, საქმე უსაქმო და მისეხი უმისეხო: გარსა ვინათ-გან მეფე, ცნობითა ბრქუნი და მომხმენი იყო, დამორჩილდა და კვლად ეცო განმურელი ლაშქართა თვსხვე შვებასა და ხისარულსა და ნადრობასა შინა: შემდგომად ამისსა სულტანი და ათაბაგი, ყოველითა სზითა და ძალითა მათითა, აღვიდეს ტვალქუნად, და მიერ მოირთეს ძლი, და მოვიდეს კართა ანისისათა, და ზემოთ შაჭრმანი, და ყოველი კელმწიფე არაბუითო-გან: მას ჟამსა შინა ანისსა განაიტციებდა თორელი, დიდი და სასიკლესანოქმელი მოლაშქრე, და განმზადნა საბრძოლველი და მანქანანი, მრდველ-მან და მარბველ-მან და ანოკრებულ-მან გარეშეითა ქვეყანათა-მან: ესე ამაბვი ვითარ მოისმა ქვეყანასა ანას, და მოწია წინაშე მეფისა, რომელი მტირელითა ლაშქრითა დგა შორის მათთა ღორისა და დმანისისათა, და ნადრობდა და იშვებდა, რომლისა წინაშე მოხრულცა იყო მოცოქული სულტნისა, კაცი მოტკი და ტრელი, მეცნიერი საქმისა, ამხილველი და განმისილველი ლაშქართა დგომისა, ვითარ ითქმის ჭინდითა აღწერილსა ქილილა-დამასნა შინა, იცავი ბუთისა და ყვავისა, კეროველ ანს, სასუდ ყვავისა გამოძედელ-მან ლაშქართა-მან, მოისხნა ფრთონი, და აღდრინდა, და მივიდა წინაშე სულტნისა და ათაბაგისა: და მეტყველ-მან ესრეთ. „აჲა ჟამი კვლად-გებოსა ჩვენი. უკეთუ აჲ არა მისუდიეთ, სხუა ჟამი კვლად-არა ჭპოთო:“ ვინათ-გან იხილნა მტირელითა მდგომი, ამის-თვს განლანს სვე-ამდღებულსა და ძალითა და ახოვნებითა შემმართებულსა მეყესა ზედა; ხოლო ეხმარა მათ ესე, ფრთად მისარულთა აღისწრაფებს, და დამე იგი

238 უოკელი აღწრავებული წარმოქმართნეს: და უამს განთიადისას მისინართა ზედა დაესხნეს ესრეთ უგრძნეულად, რომელ ძლით უსწრო შეჭურვა და ამგედრება ჰქნეს ზედა: ამას-ზედა ივანე ამირ-სხასლარ-მან და სსჭათა დიდებულთა ქინდა და შეპურობის სასკედ იძულებით წარმოიყვანეს, და გამოქმართნეს, ესრეთ მეტყუელთა. „ნუ უგუჭ¹⁾ უამი არს იამისა და უამი არს სივლტოლისა, ვინათგან უოკელსავე სსქემსა უამი მიანსს. რამეთუ ოდესმე აღექსნადრეცა უძლეველი ოდღია დედა-კაცისა-გან, და კერეთვე სამფხონ დალილას-გან, და სოლომონ სიბილას-გან:“ და სსჭანის სასქის კელმწიფეთა ძლეულებისანი წინა უიქეს: „და ნუ უგუჭ, რომლითამე განვარისსეთ ზეცათა მეუფე, მოძემი შარავანდლობისა შენისა, და სწორად მისს ისება განსწავლა შენი, ვითარცა მამა-მან შელთ-მოფუანებ-მან აძლეუბულსა ქესა დავითისას ზედა: ვინათ-გან იგიცა იდექსებოდა სხა უღის მიერ, მეუფე და წინასწარმეტყუელი, უფროსა მამად დვითის განსინებული: აწ ჩვერცა თავს-მდელებლთა ვიკითით სივლტოლა, და კვლად შემძლებულ-მან უოკლისა-მან და მომნიჭებულ-მან ძლევისა-მან, ჩვეულების-ებრ მოწალებისა მისისა, მოგვაგოს უძლეველობა:“ და ესრეთ იძულებით წარმომეჭუნებულნი, და გამოართულნი მრავალ-გოის, იგი და მისნი მოუშენი, რაზმსავე შინა იზოუნეს გარე უგუნ-მქცველნი. და მიმბრუნველნი ჰგოცდეს და ჩამოჭრიდეს სხათა მათთა. რომელთა სიმკნითა ესე-ვითარი უფხო და განსაკრთომელი სსქემე ესილვა, რამეთუ არა დიდებული, არცა აზნაური, არა კარგი და საცნაური კაცი აზნაურის უმაცა, დაკლებულ იქმნა მათ ლაშქართა შინა, თვნიერ ერთის ჯვარის მტკირთველისა, ქანის ძეს, და ერთის ბედიითს კაცის აზნაურის კიდე: გარნა ჯვარი წარმოეჭუნებულ იქმნა შვეიდობით და უგნებულად:

ჴი განსაკრთომელი სიმკნე და სიქველე, და უფროსა კელი საუფლო თანა-შემწე, ვითარ რომელთა წყობათა შინა, გინა ძეულთა, გინა ახალთა, სმენიდ არს ესრეთ უგნებულთა უგრძნეულად დამსხმელობას შინა ესე-ოდეკითა სხათათა: ვინაცა ესე რა ისილეს ისლემითა, შემდგომად ამისსა განიფრთსვეს და თქვეს, ვითარმედ „უგეთუ ესრეთ უგრძნეულად დამსხმელთა ვერ კელთ ვიგდეთ, და ვერა-რომელი ვენბა შევამთხვიეთ, აწ დეგნა გრძნობილისა აწრდილთა უგვე არს დეგნა მათი, და წინაღითა შეპურობა ქარისა:“ მამის შეიქცეს და წარვიდეს სირცხვილუელნი: აწ უგუჭ, წარმკითხველნი ამისნი და მგნობელნი, განიგდიდით საკვირველებათა დვითისათა, ვითარ წე-

239 რიდ არს ფსალმუნთა შინა. „საზღვარი დასდეკ, რათა არა გარდადეკ,“ ვითარ ითქმის ზღვასათხს: და კვლად კესრიელთა მნათობისა დიდისა ბასილის მაერ აღწერილი, ბუსეებით მეტყუელუბისათხს. „ვიით ჩიკი აღკუნი ბაკეს ზედა ზღვასას დამსხმელ იქმნების კვერცხთა სოლო ოკვარნი და დელა-ტესილბასი ზღვასანი ვერ შეარუევენ, და კვრცა კარდაჭედების ბრასიანას დვითისას, და დამდეკ იქმნების მართკოცა აღკუნისათა:“ კერეთვე, უგეთუცა მიეშა წყნასა განსებასა, და არა უგუნ-ქვირენეს სიმკნესა და სიქველესა მეფისასა და შიშსა სხათა მისთას,

1) T შიგა.

წარტყენილ და მოაგრებულმატ ქმნილ იყო ყოველი არენი და ადგილნი უმანგონი ხაიფოხა მასინანი:

შეიდეგომად ამისა უბოძა ანისი თვისსავე შემამულესა, და ათაჟუნა თვისისა თავისა ვიად, და ივთო შემამულესა ედდაგუო ათაბაგი, და ჩამოაგა შუა სულტინისა და ქართველთა და ითხოვა ზა-გი. აქით დედოფალი რუსუდანი დაჰა შეყვისა, სულტინის ცოლ უოფილი, ჩამოაგა შუა, და შეიქმნა მშვიდობა და ზაგი ესე რა-ოდენი: სოლო თვთ მუფე დაჰდა ხისარულად და განსკვებად, და ნადარობად. ოდენსე, ესმისა ზამთრისისა, გარდავიდის ლიხთ-იმერისთ, და მიუწიის ზღვად ზონ-ტოსა, მოვლის და მოინადირის ალანთა ქვეუასა, რომელ არს აფხაზეთი, და ოდესმე ზღვადმდე გურჯანისა: და ამის შინა ჰსუეუვდა და ისარებდა: ვინათ-გან უღოსო იქმნეს ლაშქარისი და დიდუ-ბულანი ამის ხაიფოხასი, მკადრებულთა მოასსენეს, ესრე ხასედ. „არა არს ღოსე დარბომისა ჩვე-ლისა თვისიერ ლაშქრობისა და რსევისა:“ სოლო ისმისა მუფე-მან, წარსტა ფიგი და ზაგი შინა-ურთა, და ერთისა დღესა შინა დასკენეს ჰეჰმანი ლაშქრობისა: უბრძანა ტაოლთა, გლანტთა და შავშთა მორბევა ოღთისისა და ბასისა. სოლო იქსთა და თორელთა, კარისა და ამონისა, და ამირ-ხმასლანისა და ხამსითართა, მტკვარს აქეთ ვიდრე განსამდის: თვთ ხსტავითი¹⁾ დისთ-იმერთა და ქართველთა, განმისა დამრთებით, მტკვრის პირი, ამიერ და იმიერ სოლომდის. და წერთა და კასთა, ალანისა შესართავით ვიდრე შარვასმდის: იქმნა ესე-ვითარი უღოსო ლაშქრობა, რომელ არა-ოდეს ვის ესილვა: ესე არა უდარეს მინის ამბავომის აღტაცებასა, და დანიელის მი-მართ მსწრაფელ მიუკანებასა, არცა ელის ცეცხლისა ეტლთა მიერ მსწრაფელ აღტაცებასა, რომელი ესე იქმნა დღეთა ამთ ჩვესთა: დვითისა არს საკვირველება ესე, და არა კაცობარებისა მადისა: ესრეთ წამისა შინა მღაშქრველ-მან და აღვებულ-მან ურიცხვით ხაუნჯეთა მიერ, გარდავლო მთა და იხოვა მუნევე კაცეთს, რომელი მუნ იყოფთა ძლით-ხადამე არწმუნეს ყოფა ამისა:

აწ რომელ-მანსე ესა-მან ანუ რომელ-მანსე გონება-მან შეუძლოს ადწერად ანუ გამოთქმად 240 და უტეთუ ელ ჰეოს თვთოეულად ადწერად, ხაწყენიდა იქმის სიმრავლითა ადწერლითათა, და სა-კვირველ და დაუჯერებელ ხსსენებლად: ვინათ-გან დავითიანობა და სოლომონიანობა ამს-თნა ცხადად ისილვებოდა, ცხებულეს თანს დვითისასა: ამსტა სოლომონის-ებრ ჰმამებდეს ყოველნი შეფენი ქვეყანისანი და ძღვენის მრთიელობადეს წინაშე მისსა. რამეთუ მოვიდა ოდესმე წინაშე ამისსა, ანდრონიკე კომონასოსი, ცოლითა ხსსე-შეკვირითა და ბრწენიავლითა, თანა შეიღებოდა და დის-წულთა, მამის მის-წულდი დიდისა მანოელ კეისრისა, ყოველისა დახაეუთისა და საბერძენ-თის მეფისა: და ვითარ ჰმართებდა, კერეთ მმადლობელ-მან დვითის-მან, შიოწენარა და მისცა პატვი შესატყვისი ხსსლის შჯლობის მისისა, და მისცნა ქალაქისი და ციხისი კმასხუო-ფელნი მისნი. და დაუდგნა ხაჯდომისი ხიასლეხა ხაქდრის თვისისსა, პირის-პირ მამის დის-

¹⁾ On peut lire aussi ხსტავითი; dans Mon M-it, ხანდავითი; v. p. 262, add. du M-it T et la Traduction.

წულისა ¹⁾ თვისისა, აღსართანისა, რომელი მეფე იყო მოკავსისა და შარვანისა, და ზღვის შირისა დარუბანდით ხილსაღმდის, რომელი მეფეს უწინდა ვითარცა შეილი, რამეთუ მამიდის მამისა თამარის ძე იყო, რომელი პირველ განეთხოვა მუნ მეფესა დიდსა დაჯიხით: ესე შარვანსა შემოსევწილ იყო ოდესმე, დაჭირებულად დარუბანდელთა საზართა-გან: მამის შეიკარსა დაშარნი იმერნი და ამერნი, და თუთ მძაც: მეფისა ბერძენთასა ანდრონიკე თანა წარიყვასა, და მივიდა ვიდრე კართამდე დარუბანდისათა, და მოაოგრა ქვეყანა მუსკურისა და შარვანისა, და აღიღო ქალაქი შანურანი, რომლისა კართა თუთ, მჭურტელობასა შინა მეფისა, დიდად მოსწონელ იქმნა ანდრონიკე, თუთ მის-გან და უოკელთა სპათა მისთა-გან, და უბოძა ქალაქი მამის დის-წულსა მისსა შარვანშეს, და მუნიდალმან მომბეპველი ბასიანისა, რომელი-ესე უნხო იყო კაცობრივისა ძალისა-გან, შემოიქცა მუნით გამარჯვებულად. იშეებდა და იმოთხვიდა საყოფელთა შინა თხსთა:

ოდესმე გაგზავნიდის სპათა თხსთა და სპასალართა, და მიუწევდის ვიდრე ნახტევანის კართამდის, და ოდესმე მამისამდის და დღაკამდის, ოდესმე ბარდაკამდის და ბაღუქსამდის: ამას ესე-ვითარსა გამარჯვებასა და გასეებასა შინა, განამრავლნა საჭურჭლენიცა, და დაჯა თუთ მისით მოსახლებით, და მისთა ნატყვესათა-გან მოგებული ცისეხა შინა უკარშოსასა, რომელი აკებულ იყო ვასტანგ გურგასლისა-გან, რომელსა შინა აღესრულა ლომი-იგი ლომთა, და გოლიათი გოლიათთა

241 ვასტანგ: სოლო სანადიროთა ქორთა და ძაღლთა სიმრავლე, და სიტყურე და მოკაზმულობა, არაოდეც ვის-გან ქმნილ არს, არცა წიად-მოამრთ ყოფად არს:

ამას ესე-ვითარსა სრულყოფასა სოფლისა და საწუთოთა გემოთა შინა ქვეყანა მიიწივა ძმის-წული მისი დიმიტრი, შვილ ძმისა მისისა უხუცესისა დაჯითისი, სასე-კეთილი და ყოვლითა გელოვნებითა მარჯვე, და განსწავლული ზნე-კეთილობითა, მსკავსი სახლის შეიღობისა მათისა. გარსა რომელი ცუდ იქმნ მათ ყოველთა სიკეთეთა და სწავლულებათა, სასე-უგლებობათა და ჭახუკობათა, იგი ექმნა მეწილედ და განამწარებულ ფაშთა ცსარეებისა მისისათა, უშიშოება დუთისა, და გარდამავლობა ჭხუელისა ქრისტეს მცნებათასა, ვითარ თანს შთანამავლობა და გვართა უბედობა ამის სამეფოსა კაცთასა: ვისთა-გან დაჯიხთა, მამა-მან მის-მან, დაღატკა და განდგომილებასა შინა მამისა თხსისა, დიდის დიმიტრი მეფისა, მოსწვიდნა ამის სამეფოსა დიდებულნი რომელნიმე ექსორთა-ქმნით, და რომელნიმე სიკუდილითა, და რომელნიმე განსაკეთებთ: აქაც მსკავსად მისსა შეედა ეშმაკი გულსა და გონებასა მისსა, და მის-მიერ შეჭრისსა დაღმერთი ორბელთა, და ყოველთა ტომთა და მიმდგომთა მათთა, სამცხელთა, ჭურეთთა, კასთა, და სადაცა-ეის სათესავი და ნატამალი მოსიხენარ მათდა იყო. იქმნა განდგომანი, ბრძოლანი, კლვანი, ხახლანი და რბევანი: სოლო მოქმედმან სამართალთა-მან ღმერთ-მან, არა მაჟშა ვითარცა დაჯითის ძე აბესალომს, არცა ამას ჭხცა უფლება, ვითარცა ითქუმიის წმიდასა სასარებასა შინა.

¹⁾ Mon M-it: მამის მის წულისა; R ajoute მამის entre lignes; ce mot manque à T.

„უკეთუ ჰქრქვას შეიღ-მან მამას ანუ დედას კორბან, რომელ არს ნიჭი, რომელი ჩემ-გან სარგებელ კეოს, სიკუდილითა მოჰკვედინოა:“ ამის-თვსცა არა წარუშრთა მქს მამის წინა-აღმდეგობასა, და თუთ ამასცა წინა-აღმდეგსა, და განდგომილსა შეფისა ლეთის-მოაუწარისასა. და მიერს ქლეკა გიორგისეკ, მძლეოა მძლეს :

მშის შეიყარა ლაშქარი ქალაქით კუფილისით და მიმართა, და სომხითისა მთას შინს მყოფსა დაეკუთნა ძლიერად, იოტნა და განაქცივნა დიმიტრი და მიმდგომნი მისნი: და შეისვეწუნეს ქალაქსა და ციხესა შინს ლორისასა, და მოუსვენა ყოველნი სიმგერნი და ციხენი, რა-ოდენნი მას მძღაერებით დაუპერსეს: მასის წარმოუვიდეს დიმიტრის სარგის შკარ-გრძელი, შეილითა და მისსა წულეთა მითა, მძა და სვეწარული ორბულოა: ესე შეიტკობა და შეუყარა მეფე-მან და მისცა მისსადობლობა მსგავსად გუარის შეიღობისა მისისა. და მომბრეველ-მან ტაშირისა და ლორისა, ვიდრე კართამდე, დაიბნასა აკართა: მასინ დიმიტრი, მეფე-მან ციხესა შინს ლორისასა, წარგზა-
 242
 ენსა ლაშქარნი რომელნიცა დაწრომოადეს ერთ-გულობასა შინს მისსა, და სხუანი თქმისა და თქმის მესხნი, თორღენი, ქართუკლნი, სომხთარნი, და თუთ გამზრდელი მისი, მეკინიბუთ-უხუტენი ჭიბურა: და მივიდეს ქვეყნისასა ჭერეთისასა, და მუნით მოიკემს ჭერეთის ერის-თავი და ყოველნი ჭერნი, სრულითა ლეკითა და კავკასითა, და შეიქმეს ომნი ფიცხელნი, და მეკეთრ გეუთებანი. რა-შუთუ იუწუნესცა ორ-კერძოვე გამოადილნი და ლომნი ჭაბუგნი: ამას შინს ჰსლო მსგავრ-მან სიძირთლისა-მან, და გააქცივნეს ჭერნი დიდებულნი, ახსანური და ლეკნი: სოლო შეიპერსეს გრიგოლ ასათის ძე, ფიცხელი და კარგ-მოპარი, თუთ გულ-დაკადილობითა და გამოკვლვითა ცხენისათა: შეიპერეს იოანე ვარდანის ძე, რომელი ითქმოდა პირველით-გან ორ-გულად, და მთსრებლად მთსრებლისა, და მის-თანა შოთაცა, ძე ართაჟანოს მისა: ესენი, ვითარცა შინთა გამცემელნი ¹⁾, განზრას განტუბითა, კელთ იპერსეს, წარმოემართნეს და მძვიდეს წინაშე მეფისა ღვთივ დატულისა: სოლო განისარეს სახარულითა დიდითა ფრიად, ვინათ-გან ჰხედვიდა დმერობა თანა-შემწედ თვსად, კელისა-ამპერობუდად, და მარად-დედ მარკვეობისა მომცემსა მრავალსა მადლსა აღურბდა:

მასინ მეფე, აკარას მყოფი, აღიძრა, აღვიდა და მოადგა ქალაქსა და ციხესა ლორისასა: სოლო მას ვასსა წარუგზავნეს სხარსუთს დიმიტრის ქართლის ერის-თავი, სუმბატის ძე ღიპარიტ და მეკინიბუთ-უხუტენი ქავთარ, ივანეს ძე, რომელნი-ესე გიორგის-განვე იუტნეს კელის-უფაღნი, და ანანია დვინელი, ზოგნი შაერმანის თანსა, და ზოგნი უღდაგუზის ძეოთ თანსა, რათამცა მოჰსადეს თანა-შემწედ თვსა: სოლო მათ დაღდათუ იხუბეს თანა-შემწეობა დიმიტრისა, და თანა მოჰკვეტცა, არაჲდ უქამდე უეწრ-აქცია მართლ-მსაგულობა-მან ღვთისა-მან: ამას ზედა ²⁾ დაუღო-

¹⁾ T გამოცემულნი.

²⁾ T შინ.

სოკლეს ციხეს შინა ღორისსა მყოფნი. ისილა-რს დიმიტრა თავი თუხი ეოვლითურთ შეუწე-
 ვნელი, მიაბა საბული და გარდმოხდა ციხით, და მოჭმართა თუხსავე ბიძასა ¹⁾: და ამირ-სხასლარი
 და სსუნიანი რომელნიცა დარჩნენ ციხეს შინა უჩუბუღებით გამოასხეს ციხით, და მოჭუვანდეს წინაშე
 მუფისა, სვე-სრულისა და ამაღლებულისა: აიღო ღორე, დაიჭირა თავისა თუხისა-თუხ: სოლო
 მას ჟამს მუნით წარმოვიდა, მორჭმული და სე-ამადლებული, და უჩნთა და მტრეთა თუხთა არა
 243 მიაგო მსაკვანად მისაგებულისა მათისა, არამედ შენდობით და წყალობით ჰსწავრათსა, და რომელი-
 შე ექსორია ყვან უსოთა ქვეყანათა: და თუთ მოვიდა საჭარმაგვეს, იშუებდა და ისარუებდა, და
 მადლობდა ღმერთსა: ²⁾

შემდგომად ამისა, მეორესა წელსა, შეიყარა ეოვლით საძეოთ თუხით, შემოიქცა დანუკით
 საჭარმაგვეად, და შემკრებელ-მან შეიდათვე სამეფოთა თუხთა-მან, აწ მოუწოდა ცოლსა თუხსა,
 დედოფალით დედოფალსა ბურღუ-სასს, რომელი იყო ასული ოცთა შეფისა, რომელი ჰმტდა სი-
 კეთით ეოველთა დედათა, სიბრძნითა და გონიერებითა, და სიტურფითა და შეპირებებითა, რა-
 მეთუ მისებრი სძალი არა უხილავს ქვეყანასა ქართლისასა: და ვითარ იგი ჰმტდა ეოველთა სი-
 კეთით, კერეთვე დედობითაცა თამარისითა შემეტესი იყო ეოველთა, და თანა ³⁾ განსწრავითა და
 გამოჩრქვითა მისითა, და უფროსად განსტებითა სენისა-მის ეოველთა შრავანდელთა მინიჭებითა,
 შუალი მათი თამარ, ნათელი და ბრწყინვალეაჲ თუალთა მათთა, და გურჯინი და მანიკი ეოველთა
 მეთათა და კელმწიფეთა: მეთუ ჰყო, თანადგომითა მატრიაქითა და ეოველთა ეპისკოპოსითა,
 დიდებულთა, იმერთა და ამერთა, ვაზირთა, სხასხეტთა და სხასლართათა, და დასვა მარჯვენით
 თუხსა, მეთუ და დედოფალი შემკული, და შემოსილი ჰირად-ჰირადად ფესკედითა ოქროვანითა,
 ბისონითა და სეხითა, რომელსა ჰსდა მთად ღვთისად, მთად ჰოსილად და მთად შეჰოსილად: და
 დაადგა თავსა მისსა გერჯინი ოქროსა-მის ოფაჩისა, აღმკული იკინითა და სამარგდოთა მიერ,
 და მდიდარნი ერისანი ღიტასიობდეს წინაშე ჰირსა მისსა. და თუთ მეთუ-მან მფიცებულ-მან ერთ-
 გულობისა და ერთ-სულობისა მისისა-თუხ, და ცრუმლით მელტოლვარე-მან, შეჭკვრდა იგი ღმერ-
 თსა, და აკურთხა კურთსეკითა ახრამიანითა, რომელი ჰსნასს ვითარცა მსე ვიდრე მოადღეინდელად
 დღემდე, მამისა კურთსეკა შუღსა სეად საყვარულსა, ნარხარსა და მშვიდსა, მსაკვანად დავითისსა
 და ღოდისა-მის-ებრ დასიელის მიერ სიღულისა, რომელი გამოეკვეთა მთისა-გან, იმატა და
 მატოტ, და მერმეტა იმატა ვიდრემდის იქმნა მთა დიდ, და ღოდ სავიდურ, არა ღოდ შებრკოლე-
 ბისა, და შემუხრნა ეოველი სატნი და კერპოვსება ოქროსა, კვებლისა, რეინისა და რვალისა, და
 კეფისა, რომელნიმე უხილავთა ძალთა ძეგლები და ანდრინტები, და რომელნიმე სიღულთა
 მბრძოლთა და წინა-აღმდგომთა ძღვირებანი და სიღაღინი, რომელნიცა შემდგომ-მან სი-

¹⁾ T მისსა.

²⁾ Ici T aj. en marge: აწ დაიწყო ცხოვრება თამარისი.

³⁾ T ეოველთა და დავით.

ტყუან-მან საცნაურ ჰეოს, რომელინ ბაგუღუგუბის აღწერად: სოლო ჩვენ პირველბაკე ხიტყუასა 244 მოვიდეთ:

და ვითარცა ესრეთ განსცხრებოფეს და იშეკებეს, და არასადაო იყო მანებული გინა ვნე-ბული, არამედ ეოვლითურთ მოხარული და გაწყებულნი იმოთხვიდეს და ისარბდეს, მაშინ მოიწია თანასადადები-იგი ბუნებისა ჩვენიისა, და საწუთოსა ამის პირ-უწყმარცობა და სიმუსლეო, და მიიტყალა დედა თამარისი, ეოვლითურთ სიკეთე-აღსატებული, დედაფალი ბურდუ-სან: და თუ ვითარნი ეკებანი და ტყუბანი იქმნეს, ესამა-მას, შემსგავსებულნი მოსაწყვარისა მათისა, სიტყუთ გამოთქმა შეუძლებელ არს, და აღწერად შეუკადრებულ, და საწუთოს მსმენელთა-თხ: სოლო მე-ფებსა, ბეგუთს მეოფსა, უთხრეს ეს-ოადენნი ამაჲნი ზარის სახელნი, ამფხურელ-მან თითა და წვერისა-მან, აღისწრაფა შეფარს ხაყვარელისა თხისა, ესე-ვითარისა დედისა-გან უსამშობლო ქმნილისა, ტკბილისა შულისა თხისა თამარისა, რომელსა ნათელ-ცისკროთეჲსა ჭყერისა მისისა სიმრემედ გარდაქცეოდა, სოლო ნაგადულნი ცრემლთა მათთან, ურთიერთარს სვეკსასა შინა, ოთსთავე თვალთა-გან. სასედ სამოთხისა მდინარეთა, გეოის-ებრ მცხარეობდეს: და ვითარცა წესისა-ებრ იტოვებს ეოვლთა ქართველთა, კვალად იმედის მდებელ ქმნა შულისა ხაყვარელსა და სატურფოსა, არა უმეტეს ზოიისა გლოვად: ვითარცა არა იყო თამარ კარდამხლეული წესსა და საზღვარსა საღმრთოთა ჰსეჲლთასა, მორჩილ ქმნა მამასა თხისა, და მიმოაღულ ეოვლეს ბრძ-ნენასა მისსა: და შემედგომად გლოვისა-მის კარდასდისა და მოქცევასა წელიწადისა, კვალად იშეკებდა და ნადირობდა, მოძულელი მათთა და ბართა, ბრძანებით მჟერობელი აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა, ჩრდილოთა და სამხრისა. რამეთუ ამას სმდნობდეს და მძობდეს მეუფნი ბერძენთანი და ჰრომთანი, ჰინდოთა და არაბთანი, ეგრეთვე სულტანნი სვარასანისა და ბაბილოვნისა, და შამისა, ეგვიპტისა და იონიისანი, და შეიდგომი ამათნი სვეთანი, საზარნი და აღმანნი ¹⁾. სვარასანი და სვარას-მაჲ, აბაშნი, არაბნი, მიდნი, ელამიტენნი და შუამიდიარელინი, და ეოველნი ერნი, ქანისა და ნათესავნი, მადრებით მა-შრიფ-მდის:

ამის ესე-ვითარსა გასეგბასა და ამაღლებასა, სვე-სრულობასა და სოფელისა მოჩაგებთა და დიდებობასა, აჲ მოიწია ეკამი ეკას წვეგვისა და ადამის ცოთამათა-გან, დანასაკვი, და ეოველთა 245 ტომთა მათთა ზედ თანა-წარტუვალი ვალი ხაგუღელი, ეოველთა შემუშამელი, და მიწადვე მიმტყე-ველი: რამეთუ ვითარცა თვთ ღმერთ-მის და მე-მან ღვთისა-მან, ჩვენდა მომართ მოსრულ-მან კორცითა-მით აღმიასთა, მიიღო სიგუღელი, რა საკებრველ არს უმეტე მიწით მოღებულნი მიწადვე მიიტვენ: ეგრეთვე ამან დიდ-მან და ხვე-სრულ-მან, და ეოველთა ღვთისა სათნო-თა ქტევითა და კაცობრივითა მინა უსეხთავს-მან ²⁾, და უსოვრეს-მან ეოველთა მიხ უპისა

¹⁾ Lis. აღწ.

²⁾ T écrit toujours ce mot «უკო», les deux orthographes me paraissent également bonnes. par ou par 2, Dict. Triglote.

კატა-მან მეფე-მან დიდ-მან გიორგი, მიიღო სიკუდილი მსგეფსსა ქრისტეს ვნებისასა (ქვს. ტყდ) : ესე-ვითარი საჯრადელი და საღაღადო მოსაწყვარი მოიწია, რომელ ითქმოდანა თუმცა განსხვავებული კლდეთა და შემკურელი იატაკათა, და დამახსენებელი მსათობათა :

ესმა ესე მეფეთ მეფისა-გან თვთ მეფე ქმნილსა თამარს, ქალაქსა შინა ციცილიისსა მკედომსა, ციციუსა შინა იხსნს, მამის ყოვლითურთ სამათისისა მსგავსი სამოფო იქმნა მსგავს ჭოჭოსკითის, და შეებათა-წილ და მუნიკობათა აღსდეს კანის ვაების და ტყეებისნი : თამარ, პირი-იგი ეთროვანს და უკიმირო ჰყერი, და უმრუმეო სთელი, შეიხლუდა ხელითა, და დამეფურელი თმათა, ისოგდის ღაწათა კელითა მუღღასაროვანათა, და წყარო სისხლისა უსწრობდა ნაკადულსა ცრემლათსა : ხოლო დამ მეფისა რუსუდანს, გამხრადელი თამარისი, იყოფოდა სამშვილდეს. წარუ-დეს პატრიარქი და დიდებულნი. წარმოიყვანეს მუნიით : შერაკიდეს ცაპართა სამეფოთა, და მხილვე-ლთა თვალთას იხილნეს ამაღლებული, და სვე-სრულებით გახეებული ცასტი, და სასხეებელი. მეფეთ, დაცლილი და ოკერ ქმნილი, და კვალად იხილა გახრადელი თუხი თამარ ესრეთ მეოფი, გარდასველებნი ურთიერთარს, სისხლ-რეულითა ცრემლითა კმასა აღუტყებდეს ვაებისასა. მიმო-ისილეს გარემოს და ისილეს მიქილ პატრიარქი, ყოველთა ეპისკოპოსთა თანა მდგომი, და ვაზირი ანტონი, და აშირ-სმასლარი ყუბასრა, და სხუანი კელის-უფაღნი, მტკურტლო-უსუტეხი ვარდნს, და მდივანი ჩურჩურასი წიბაერი, შევიდნებო-უსუტეხი აფრიდონ, მსახურთ-უსუტეხი იოანე და დიდებულნი, ახნაურნი, მონანი და მოფენი, თანა პორფირით და გურგუზით, სკიპტრითურთ, და 246 საჭურველთა სვიანად გმარებულთა. კვალად ამხალველთა ისილეს სრამ სახე შეამართა, რაზე-ბი და რაზები, სხეი და მონასხეი, და კვალად ქალაქები და ციხეები აწვეკელილი და ოკერ ქმნილი : და თვთ ისილვებოდა, ტანითა გურგასლიანითა და პირითა მსაოობიერითა, უხულად და უძრავად მდებარე : რომელ-მანცა ესა-მან გამოთქვა, ანუ რომელიცა სახე მოიღებოდა უსასოხა-მის დღისა, რა-ოადენი გლოვანი, რა-ოადენი ტყეხანი, რა-ოადენი ვაბანი და რა-ოადენი სისხლ-რეულთა ცრემლთა საკადნი ათას კეცნი, რომელნიმე მოთქმანი და მოსხენებანი ადამისნი ახელისდამი, და დავითისნი იოხათამისდამი, და იაკობისნი იოსებისდამი :

ამა ესე-ვითარსა გლოვანსა და ხელთა ხსლთა შინა შეწვედევასა, შთაგმასა და დაფე-ნასა ძამისასა, და კიდე-ქმნასა ყოვლისა ხსნოვანისასა, მიმოკრდა ყამი გლოვისა ; კერდა-რა ეძლოთ ქართულთა უმეფოდ და უპატრონოდ ყოფა. ამის-თვს შემოკრბა შეიღთავე სამეფოთა დიდებულნი, რომელნიცა ღირს იუკნეს განჩრასკვად და გამოარჩეად, ჰკადრეს და მასხსენეს დედო-ფალსა რუსუდანს, გამხრადელს თამარისსა. „დღეს შენ ჰხნან მშობლად ამისსა : და ვინათ-გან გსკვავთ ყრმას თამარს გონებითა. არა ყრმანებრითა, არამედ გონიერებითა და ცნობიერებითა სრუ-ლსა, და ჯეროვნად და კეთილად მოზრდილსა და მსმენელსა შენდა, და შენ გსკვავს სახედ მშო-ბელთა, არქუ, მბრძანებელ-მან და მომასხენებელ-მან, შეცვალეა ამის ესე-ვითარისა გლოვისა დახა

და ¹⁾ მძას თქვენსა და მძასა მძასა დაუხვამს, მუნ კელაჭქოს განბრწინებუბა მათი: და უკოთმდა არა შუქმცნებულ იყო სისრულესა და ზესთა ზერობად და აღმატებად მთავურბირვისა ზატავსა, გვირგვინი-იგი და მანიაკი მეფობისა, არამცა ერწმუნეს სუფლარი დავითისი და საზრგო სოლომონისი: აწ კელ ჭქოს კელთა მეფობასა, და გურასევით ²⁾ გურგვინოსან ყოფად აღვიდეს, და ამაღლდეს და დაუდეს საუფარსა მამათა თვხასა. აღზერობითა და აღმღვანებითა ძელისა ცსოკელისათა, მან დაიპერნეს კიდენი ქვეყანისანი, და მეფობდეს იგი ზღვიითი-ზღვამდე, და მდინარით-გან კიდედმდე ხოფლისით:“

ამის-მან მსმენელ-მან დელოფელ-მან რუსუდან, მიითვალნა განზრახვანი მისი, და კვეთნეს სიტყვანი-იგი. შევიდა წინაშე თამარისა, უბრძანა და მოასწინა მეფესა და დელოფელსა თამარს, **257** და ძლით მორჩილ ექმნა ბრძანებასა განმსრდელისა თვხისასა. და შეიღთავე სამეფოთა თვხთა განზრახვითა და გამორჩევითა, ძლით დაარწმუნეს აღსლვად და ამაღლებად საუფართა და საუფლო-მთა მამა-ზავურთა:

დ. დაჯდა ნებითა ღვთისათა მეფე თამარ, დასაბამით-განთა წელთა ექვსი ათას ექვს ან ოთსამოც და ექვსსა ქრისტეს აქეთ, ათასს ან ორამოც და ათ-ექვს-მეტსა: იყო მეფე ქართლისა თამარ, სამეოცდა მესამე ³⁾: სოლო აწ ამიერი-თ-გან ვიწყო: და მიგითხრა:

§ 1.

და დაფარული-იგი ცეცხლი, ვითარცა საღრტელსა შორის, კვეთებითა რკინისათა, გამო-ჭკრთის, ეგრეთვე აღმობრწინებულად აზბავთა თამარისთა, და სიტყვით ოდენ მცირედი რამე ნაბურ-წყალი დიდისა-მის საკმელისა აღმოჴაჭვირვო, და მიგითხრა მიუთსრობელი და სიტყუთ გამო-უ-თქმელნი ცხოვრებანი და ქტეყანი თამარ ბრძნისანი:

მამონ, ვითარცა შემოკრბეს შეიღთავე სამეფოთა მოგარნი და დიდებულნი, ზატრაქით, თანა ყოვლით ეპისკოპოზით და სამღელულოთ ერებულით, აღსკეს და აღამაღლეს საუფართა ზედა სამეფოთა მზე-იგი მსკუთა და ნათელი ნათელთა ელვარება, და მზე-ებრ მსშექმებელი სსიკ-გამ-მეათა: მიიღეს გვრგვნი და აღამაღლეს გმა, მგალობელთა ძლეკით გვრგვინოსნობისა და მსლეღ

¹⁾ R, T, და ს.დ.

²⁾ Ici, dans R, lacune d'un feuillet entier.

³⁾ T, 50°.

მელობელობისა. და მოაკუნებდეს მთასა ზეთის-სიღლასა, გამოჩინებულსა ჟჳარსა კოსტანტი-
ნეს-ზე მეფისა:

და ამას ესე-ვითარსს შესსმას და გალობას შინა, ვინათ-გან ღისთ-იმერთა-გან იყო
დადგად გურგუნს თავსა სამეფოსა, აწვიეს მონაზონი ღირსი, მადლით შეიმოსილი, მთავარ-ეპი-
სკოპოზი ქუთათელი ანტონი საღირისი შე, მიღებად გურგუნისა, და სრულ ეკეს-რს გურთსეკაჲ,
დალოცეს მამის კასბერი კვირიკეს შე, ერის-თავი რაჭისა და თავ-გვერისა, და სრულ-ჭეჭეს მოგე-
ლეთ სვიანთა და დიდებულთა ვარდანის ძეთა, საღირის ძეთა და ამასელის ძეთა, მოღებად
და დადებად კრძლისა: ამას ¹⁾ შინა ჭერეს სპილენძ-ჭურთა, ბუკთა, ქოხთა და წინწილთა,
248 და იყო ზარი და ზეიმი ქალაქსა შინა, სისარული და მსიარულეკა, შეკბა და გამოხეკება, და
იმედი უმიქრო ქმნილთა, და სსსოკა უსასო ქმნილთა: თავუჩანის-ცეს, დალოცეს და ადიდეს სზა-
თა შედითავე სამეფოსათა, და დიხურა თვითოეულ-მან თვნი ადგილი: რამეთუ რომელ-მან ადიდნის
მადიდებელნი თვნი დემით-მან თვთ მის-გან იღიდა თამარ შევიდ-მნათობიერი, რომელ-მან ქვესთ
დღეთა შინა წარმოაჩინნა ვოკელნი არსნი და განხეკება სცა შეშვიდეს. ესე თამარ არს რომლი-
სათვს სოქუა განხეკებად სულსა შინა შევიდეს და მეუდროსა: აწ მსილველ-მან იხილა, და იყო
ნათელი უმიქეს ნათლის-მის სილულისა, და იყო კეთილ, და უწოდა ნათელსა-მას დღე: ამას
უწოდა ნათლად უღუმზანად, დიდ-ხეობისა და დიდ-ბრწყინვალეებისა. ამან, განმზადებულ-მან
სიბრძნისა შეიღთა სვეტოთამარ-აღაშენა მის-ზედა ტამარი შეუმიკვლევლად და სამკვიდრებლად
შვიდთა მადლთა სულისათა, და შევიდ-გზის დღესა შინა მადიდებულ-მან ღვთისა-მან, შევიდ-წილ
განწმედილ ევსა სიტყვისი თვსნი, მსასურებლად უფლისა. ვითარ აღსწერენ რომელსამე ესთა, და
რომელსამე დავით, და ჰატეის-მცემელი შეიღთა, უფროსლა ნაწილისა მიმეკვი მერვისა, სიტყვი-
საკურ სოლომონისა: კვალად შევიდგა და სამეოარც და ათ-შვიდ-გზის შევიდუელთა შინა, თვითოე-
ულსა დღესა შემანდობულ-მან ბრალეულთა-მან, კმისა-ებრ სამეუფოსა: და შევიდთა-მით სარტეულ-
თა ცისათა, მსათობდა სვეროსანთა, რომელ არიან კრახოს, ზეკს, აფროდიტე, აზოლონ, ერმი,
ირაჯლი, და არეა ²⁾: ჳმით შეასასა სვერო მიწიერი, ხუთთა-მით სავრსობელთა სულისათა შევიდ
მეოფელად, თანა-დართვით სულისა და გონებისათა, განწმენად და განათლებად, და განბრწყინ-
ებებად, და ესრეთ აღებამეა ზენას მსითს ქვენს ესე მნათი, გინათუ შეკრებოთა უცნითა და უს-
სოთა, გინათუ სიბრძნითა და მეცნიერებით მშერობელობითა, ანუ-თუ მსე-ებრ უსკვებითა, მიფე-
ნად სწორებით მართალთა და ცოდვილთა. და ესრეთ განსწავლნა სუთნივე სავრსობელნი, და
შეიზღუდა შიშითა ღვთისათა, სედეა, ენოსა, სმენა, გემოს-სილვა და შესება, და ულიქსავად სა-
ტანას და გველისა მიერ. და ესრეთ მარად წარმდინარე ესე საწუთო და ქვე-დამზიდეკელი, მსვა-

¹⁾ Fin de la lacune de R.

²⁾ R, T, 49.

უსად სოლისართა, შუხუბელ-მან მიწისამან, უჩუბელად წარკანდა, და ეთ-ადენსა დიდებთა და სიმდიდრეთა გარდარუელთა, და სიამღელეს შინა ესრეთ იყო, ვითარცა ყოვლად არარად ჭქონე- 249
ბოდა, და უდარეს და უკლასაკეს ყოველთა კაცთასა შერაცხა თავი თვისი, მომკესნუბელი კმისა-
მის. „შიშველი გამოვედ დედის შორელით ჩემით-გან, და შიშველს მკეთულების წარსლელა.“ და
ესე-ადენსა ამას ღეთის-მსახურებასა და კრძალულებასა შინა ნუ უკუწ ქვეყნიერი ესე მეფობა
უდიდებულად და განუტებულად დაუტყვა, ნუ იყოფინ: არამედ უზესთავს ყოველთა მეფეთა და
ბრძენთა, და ფილასოფოსთასა, კეთილად განაგო, და შეამკო, და წარმართა. რომელი-ესე შე-
უძლებელ არს სსვათა კაცთა მიერ, კმისა-ებრ სამეფობა, ვითარმედ „ორთა უფალთა მონება შე-
უძლებელ არსო.“ არამედ ამან პირველად ჩუბებულ-მან სასუფეველსამან და ზენასა სუფევიკისა
მოსურნ-მან, ქვესნა ესე დიდება და სიმდიდრე უსკვებით და სავსებით მიიღო, აღთქმისა-ებრ
უტეუველინსა. „პირველად ესებდით სასუფეველსა ღეთისასა და სიმართლესა მისსა, და ესე ყოვე-
ლი შეტკმინას.“ რამეთუ აღიმაღლა მადლად კონება, და მდაბლითა სულთა განიცადა სიდიდე
საქმისა მისდა სვედრებულისა: მთაყენა შევანებულსა თვისსა სედვა, და ვითარცა ორბ-მან ფრთუ-
მაღლა-მან აღიფრინა ზე, და მიმოავლინა გუბანი სახედველთანი:

და სიერცითა კონებისა თვისისთა შემოიკრება ყოველივე ხაღმრთიანი და ხერონი წესნი,
და განტეხანი, და იწყო განტეხად ვითარ-იგი მოჭბურვიდა სული: მიმოხილდა სიმისვილითა ცნო-
ბისათა: გარემოს ყოველი, და მესხსა შინა შექმენსა სიღვითა ოდენ წრეველთა და დრეჭთა,
გელარმნილთა და უმანკოთა, ერთ-გულთა და ორ-გულთა, და სიბრმისით განტეხათა თვისითა, პირ-
ველად ყოველთა ზედა დასხსნა წყალობა უსკვებით, რათა ეამსა საქმეთასა ერთ-გულნი ერთ-გუ-
ლობითა მადრიელობდენ, სოლო დრეჭნი და განდრეკილნი გულთა უხიტველ იუწუნეს, მიტეხისა
თვს უმურველად წყალობათასა: განასვენსა საუნჯენი მამა-შაშათანი და განფინსა ყოველთა ზედა
მოწულეზანი და შეწენარებანი: პირველად ეოვლისა, პირველისა-მის-თვს იღვაწა, სადა-იგი დაიუნ-
ჯების სიმდიდრე წარუპარველი, რომელსა მზარავი არა მიეხების და მდილთა მიერ არა განიწუნე-
ბის: მუნ წარგზავნა უსკვებით, გელთა გლასათა და მოქენთათა, რომლისა რიცხვი ურიცხვ არს
და ჭამრი უმარკ, და დაისხნა მოვალენი ევლთა-გან: და მისცა ობოლთა და ქვრივთა კმასაყო-
ფელი მათი, და კელმწიფება, განკორწინებად ობოლთა მათთა. აღნიერ ეუნა გლასანი და ღო-
ნიერნი მდიდარ: ამა ესე-ვითარსა შინა დაწეებასა წყალობისასა, იმერთა და იკერთა, ზემოთა და
ქვემოთა, შვიდთავე თემთასა, არა დაუტყვა მოქენე რომელსაცა ზედა არა უსკვებით მიჭფინა წყა- 250
ლობა და სამართალი:

სოლო ჭსუვლთა-თვს საღმრთოთა მეორე კონსტანტინე იქმნებოდა, და მის-ებრვე მოწარ-
ფე იყო დაწეებასა საღმრთოთა საქმეთასა: რამეთუ იწყო ადლესუად ორ-პირისა მსხველსა, სამხი-
ლესუად უღმრთოთა და მოსასრულად თესლთა ბოროტთა, და ინება რათა იქმნეს შეკრა და
გამორჩევა დიღო-მათ და მსოფლიოთა კრებათა: პირველად აღმოუწოდა წმიდით ქალაქით იერუ-

საღიბით სიკალოაოზს გუღაბრის ძესა, რომელსა სიმადაბლის ძლით ექმის ქართლისა კათალიკოზობისაჲს: ესე რა მოიყვანსა, შემოკრინისა ეოკველნი სამეფოსა თვისისა მღჳდელთა-მთავარსა, მონაზონნი და მეუღაბნოენი, კაცნი მეცნიერნი სჯულისა საღმრთოსანი. და მოსწარაჲ იყო რათა მართლ-მადიდებლობასა ზედა შემოათვისლნი ბოროტნი თესლნი აღმოფხვრეს სამეფოსაჲს თვისისა. რომელი-ესე განმარჯვა ადრე, სასოებითა კუიოდის მქონებულთა: სოლო შემოკრბეს ეოკვლით კერძო სამეფოსა მისისა ეპისკოპოსნი: რომელთა ზირველად აქნდა ზეო-კესენებული-იგი სიკალოაოზ, მსკუკი სესნისა თვისისა წმიდისა სიკალოაოზისი, და ანტონი ქუოსთელი საღირის ძე, დიდით განთქმული სათნოებათა შინა, და ძლიერი სიტყუთ და საქმით: მიეკეპოდა მათ თამარ დიდითა სიმადაბლითა, ვითარცა ერთი კაცი შეუტრადნი, და არა ვითარცა მეფე, ვითარ ანკელოსთა და არა კატათ: შეჭკირბისა ეოკველნი ერთსა სადგურსა, და დასსნა საედრებითა, სოლო თუთ დაჲდა შორის მათსა მარტოდ, და არა მეფობით. და ესრეთ ეუბნებოდა.

„ჩუ წმიდანო მამისო, თქუნი ღვთისა მიერ განჩინებულ სართ მოძღვრად ჩვენდა, და მმართველად წმიდათა ეკკლესიათა, და თანა-გადთ სიტყვის მიგებად ¹⁾ სულთა-თეს ჩვენთა: გამოიძიეთ ეოკველი კუიოდად, დაამტკიცეთ მართალი, და განკადეთ ეოკველი გუღარძნილი: იწყეთ ზირველად ჩუ-მზედა, რამეთუ შარავანდელი ესე მეფობისა არს და არა ღვთის მბრძოლობისა: ნუ თუაღასკამთ მთავართა სიდიდისა-თეს, ნუცა გლასაკათა უდებ-უოფო სიძირისა-თეს: თქვენ სიტყუთ, სოლო მე საქმით. თქვენ სწავლით, სოლო მე განსწავლით. თქვენ წერთით, სოლო მე განსწვრით: ზოგად კელ-მივერთ დაცვად სჯულთა საღმრთოთა შეუშინებულად ²⁾, რათა არა ზოგად ეოსღვიენეთ: თქვენ ვითარცა მღჳდელნი, სოლო მე ვითარცა მეფე. თქვენ ვითარცა მწენი, სოლო მე ვითარცა ებგურნი.“ ესმის-რა სიტყუნისი ესე ეოკველსა-მას კრებულსა მამათასა, მადლობდეს ღმერთსა, და თანად მეფესა ღვთიე განბრძნობილსა: ჲდა უგვე თამარ მცირედ ჲამ შორის მათსა, მერმე მოიღო კეროსეკვა მათ-გან და წარვიდა ჰალატად თესად: სოლო წინამძღვართა კრე-

251 ბისათა სიკალოაოზ და ანტონი, რომელნი ვითარცა ზირ-მეტყველნი მთიებნი უძლოდეს მომრგვლეზას ცაებრისა-მის ვარსკვლავთა ვარსკვლავისასა: სოლო არა იხება მაშინდელ-მან მან მიქელ კათალიკოზ-მან შორის მათსა ეოფთა: რამეთუ წინა-უგვიო იყო წესთა-გან საეკკლესიათა, და ჭეონდდელ-მწვერელობა, და მწიგნობართა-უსუცესობაცა მან მოესკვება უფელისა-გან. არამედ მერ განაუქნეს, დაღაცათუ ფრიად იღვაწეს, არამედ თუთ განაუესა ადრე სასჯელ-მან ღვთისა-მან: სოლო სხვანი ვინმე ეპისკოპოსნი შესტვალნეს, და მათ-წილ საღმრთონი კაცნი და მეცნიერნი სჯულისანი დასსნეს, და სხვანი საეკკლესიონი წესნი განმართნეს, უღებთა მიერ დაკსნიდნი: სოლო აღიესებოდა-რს კრება და აღდგეს წმიდანი მამანი, კვალად მეფე თამარ მიეცდა საურავთა და განსაკებელთა სამეფოსა თვისისათა:

1) T მცემს.
2) T ზეგირველად.

მაშინ იწვევს ძველით-გან, ჩვეულების-ებრ გაცთა დაუდგრომელობისა, საქმე დიდებულთა ვიეთმე კელის-უფალთა. უკვს ფიცი ესრეთ, ვითარმედ „აღარ კვებოთ, ძველთა კელის-უფალთა და განმგებულთა საქმისთა ფარისისა ქვეშე მოფინი. ვინათ-გან მათ-გან დაძმირილინი და უმატიოდ დასკულინი ვართ, და გკარინანი და თუთ მსახურეულინი სხლნი უმატიოდ და უსახოდ განსულ ვართ, უგვაროთა და უკათათ-გან:“ დაღადათუ ერთ-გული და გარგი მოემე და ჭაბუკი იყო ეუხასარ, გაზრდილი პატრონთა-გან, და იყოცა ამირ-სხასალარი და მანდატურთ-უსრეცი, გარნა სენისა მიერ ფილენჭად წოდებულისა მიიღებდა ესა, კელი და ფერკი: და აწვიეს ძეფებს თამარს, მოღუ-ზად ეოკლისა ნაჭონებისა. გარნა უქმ იქმნა განზრახვა მათი, ვინათ-გან თამარ სასიერი იყო და მოწყაღე: მოიგესნა ხიუყარული და სამსასური, და ზრდილობა მისი. თუნიერ კელის-უფლობისა და ღორისა-გან კიდე არა-რაა დააკლო. და ეგრეთუქმ სიუჭარულითა და დიდითა პატრიითა დაიჭი-რა დღედმდე მიგვალებისა მისისა: კვლად აფრიდონ, აზნაურის ემობისა-გან დეიის მობამაციხ მოწყაღებით ამაღლებული და განდიდებული, კიდრე მსახურთ-უსრეციბოამდე, და თმოკისა და სხუათა ცისეთა პატრონობით აღსკებული, მოიშალა და დაიძვო ნებითა და განზრახვითა დაძმირ-თითა: და ბრძოლა უკვს ურთიერთს, კელის-უფლებისა-თხს:

ერთი ესებდა უცხო მოსაგონებელი და დიდად განსაკვირვებელი, ეუთლუარსლან, ჯორის სასქედ ორ-გონება-მან ¹⁾, და დაუდგრომელ-მან წესსა ზედა თუხსა, ვითარ ჩვეულება აქვს ერმითა ადრე აღსკვებულ სიდიდისა მიერ, და უფროსად გკარითა უახსოთა აღამაღლებს სიმდიდრე, მო-მღებ იქმნა წესსა რასმე ხვარსთა გონება-მაღლობისსა და ხილვით ქვეკისსა, ითხოთა დაღმად 252 გარაკი კელს იხანისსა, სანასებს საჯოდებულისსა. „იუნ შიგან თავის-უფლებით მსხდომარენი, რათა მიეცემდეთ და მოკიდებდეთ, რომელთამე ვრისსედეო და რომელთამე ეწყალობდეთ, ამას ესრეთ გკადრებდეთ და ვანრობებდეთ თამარს ძეფებსა და დედაფალს, და მუნდა სრულ ექმნებო-დინ განტებული ჩვენი:“ ესე ვითარ საწყენდა იყო, და ვითარცა შვეროდა მისსა კელმწიფობასა, და სიბრძნესა, და მეცნიერებასა, ეგრე ეწყინსა და გაიგვირვა. და ვითარცა გულის-სმა-ყო მათი სიე-რატე და უკეთურება, უკლებ-მან გონებითა და სულ-გრძელა-მან, და გვიან-მან რისხვისა-თუხს, და სასუქე-მან სიბრძნისა-მან, ითა ღონე შემსგავსებული სიბრძნისა მისისა, რათამც კელი-იგრო მოქმედნი ამის საქმისანი: განიზრასა ერთ-გულთა და საკუთართა თუხით, და შეიპარა ეუთლუ-არსლან, მეჭურჭლეთა-უსრეცი, სოლო აწ თავით თუხით ამირ-სხასალარად, და ხომესთ იეფისა ადგელსა ღორესა დაჯდომად განმზადებული: და ვითარცა ცნეს ესე დაძმირთა მისთანა შემწოთა და თანა-შეფიცულთა მისისა-მის უკეთურებისა, და უცხოად განზრახვლობისათა, შეეყარნეს და უკუ-ადგეს თამარს სასიერსა და ბრძენს, და უკვს ახალი სიმტკიცე და ფიცი, რათა ეუთლუ-არსლან გააშევიზინ, და არა მიუშვან ენებად მისსა: და განკმანდრეს იხანისადა შემოადგომად, და

¹⁾ ორ-გონება.

კელ-ეკეს სქემის შეუკადრებლეს და ბრძოლად უბრძოლელსა, რომელსა ჭფარვიდა ძალი მადლისა და ძვალვი საფულა: იყო მარადის განმზადებულ თანა-შემწედ მისსა, მის-წოდ აძლებულ ჭურვისა და ფარისა, და განფინის მსხვილი წინაშე მაჭირებულთა მისთა და წინა-აღმდგომთა მისთა: ამის-თვს ცუდ იქმნა. განზრახვა მათი, ვითარ განზრახვა აბითარ მღვდლისა, და ითაბ სხასპეტისა, რომელი თანა-შემწე ეყოფოდას ორნიას, მისსა სოლომონისსა: მასინ თამარ მშვიდ-მან და მშვიდობის მეძიებელ-მან წარავლინს ორნი სხასპეტონი დიოფალნი, რომელი იყო ერთი სხასპეტი ცოქელ, დეა ქართლის ერის-თავისა რატისი, მეორე კარავ ჯაქელი, დეა აწ მოფთვას სამი-კართა: უბრძან იფიგი მინდობა, და სხეისა ადარ-ვისი ბრალობა: სოლო იხილეს-რას ეხე გან-დგომილთა-მათ, მასინვე მოჭეკეს დიდებულნი ბრასნებასა პატრონისსა, მოვიდეს წინაშე თამარისა და დაგრდომთ თაქვანის-სტეს, და ადილეს იფიგი პატრონისსა-გან, და მისტეს ზირი ერთ-გულ-ობისა, და ნების ყოფისა მისისა:

253 კვალად დაჯდა ცხებული დვითის საყდართა ზედა ზე-ამაღლებულთა, შეენებითა-მით აფორ-დითისითა, და სიუხვითა-მით მზე-ებრ აზოლონიანითა, სატურფო საჭურჭეტი ვადრ დაბნეღამდის და გაჭრა-გახელებამდის ყოველთა მისთა გამცელ-მსქედთა: და შეიპრობდის წყალ-ჯავართა-მით უმსგავსოთა, და ხასითა-მით დვითე ქმნულითა. იურვის, და იურფოდა ყოველთა შეურებულთა-თვს, ზირველად გარდაცვალებასა და გამოქნასს შინა ორთა ვაზირთა და სხასპეტათ: თანა-დგო-მითა და ერთანებაობითა შვიდათვე სამეფოთა დიდებულთათა ¹⁾, გაანინა ამირ-სხასხადარი სარგის მკარ-გრძელი, კაცი გვარისი და აღზრდილი ლაშქრობათა შინა და ჭახუკობათა, და უბოძა ლო-რე სთავადო და სამთავრო, სომხითს შინა: და წყალობა ჭყო მისნაგ მისისა ზაქარიას, ეხე ზა-ქარისა და ივანე მკარ-გრძელის იესი, დაღატათო შეფეთა-თვს ერთ-გულნი იუწყეს და დიდად გა-მოცდილნი ლაშქრობათ შინა, კაცნი სახელეოკანნი, არამედ სკველითა სომეხნი იუწყეს: ეხე ითანე წერილთა ზედა-მიწესით მეციიერ იყო, რომელისა-თვსნაგ გულის-კმა-ჭეო სიმრუდე სკველის თვსისა, ნათელ-ილო და იქმნა ჭეშმარიტი ქრისტესნი, რომელი ქვემარე სიტყვაჲმან საცნაურ ფოს: დალოცვითა და ითაქვანს დაზრასის ემად უმტროსი შული მისი იოანე: და გაანინა და უბოძა ჭიბურს მანდატურთა-უსუტესობა, და მისნა არგანს ოქროსა კელთა მისთა, და შთააცვს საყრამსეტი ტანსა მისსა. და დასკეს სელებითა ოქრო-სკელივებითა, რომელნიმე მარჯვენიო მისსა,

¹⁾ M-it R: დედ-ღანი დამტყვივა შვიანობო-ურეცხად და ვაზირად გზრდილივე მამის შთისა შეფეთ შეფისა, ანტონი ელიანს თავის მე, კყო პძესი და ეთნო, პატრონით-თვს ერთ-გული და შემცნული საურავის. Tout ceci est effacé, quoique encore lisible, et entre lignes on lit: და დამტყვივა შვიანობო-ურეცხად და ვაზირად გზრდილივე მამის თვისსა შეფეთ შეფისა ანტონი ელიანს, კყო პძესი, პატრონის თავისსა ერთ-გული და შემცნული. puis... ეთნის...
 კვლავს-ყოფილნი ექნი იუწყენ თამარს პირველ მეფობას: მასხადრი სარგის მკარ-გრძელი. მანდატურთ-ურეცხე, ჭიბურს, მკვლავლო-ურე-ცხე, ეთნო, ვაზირად ვაზრასის მე. მის-ურთ-ურეცხე, ვაზრად კადი, წუნესნი, მარჯვის მე. ამაღსადრი, თორღელი გზრდილი... Wakhoucht p. 58.

და რომელნიმე მარცხნიო: კვალად უბოას მეჭურჭლეთა-უსუფესობა, დიდ-გუარანას კაცს კასა-ბერს ვარდნის ძესა, და მსასურთ-უსუფესობა ვარდნის დადიანსა, და ჩუჩქურაიობა მარქუანისა, ძესა ¹⁾ ჩუჩქურასისასა, ვინაცა მათ ორთავე მამა მოსუფესული იყო, და დახდვა ზატვი მამის მათისა, და დახსნა სხსთაულითა: და მისცა ამიღასობა გამრეკელსა თორელსა, რომელი შე-მდგომად სარგის მკარ-გამკელისა ამირს-ხასხალარცა იქმსა:

ამირასორი ²⁾ და ერის-თავნი მის ჟამისანი ესენი იუწუნეს. ზარამ ვარდნის ძე, სვანთ ერის-თავი. კასაბერი კასაბერის ძე, რაჭის ერის-თავი. დოთაღოს შარვაშის ძე, ცხუშის ერის-თავად, აშუნელის ძე, და რდიშის ერის-თავად, ბედიანი, და დისტ-იმერით ქართლის ერის-თავად, რატი სურამელი, და კასეთისა ერის-თავად, ბაგურ-უმს ძეგანის ძე, და ჭრეთის ერის-თავად, გრი-გოლის ძე ახათ, რომელ-მან მისცაგა მღვარებით და მორეკით სღირს კოლონკელის ძესა, და მცირედ-ჟამ ქონებასა შინა იაჟა არიშინს ადგილსა დაჟდომას, სხსთაულითა. და კელთ უღვა შვი-ლსა მისსა გრიგოლს ჰკრეთის ერისთაობა: და სამცხის ერის-თავად და ზნასაღრად ახინეს ბოტო ჟაყელი, და სხვანი კელის-უფაღნი, ტაძრისა და საეღრისა წინაშე მდგომელნი, განაჩინეს წესისა-
ეზრ და სიასლისა: 254

ამათ-თანა დაეცუნა ეპისკოპოსნი და საყდარნი შესწირავითა, თავის-უფალ ეყნა ეკკლესიანი სარჯისა და ბუკარისა-გან, გაახსნაურდეს ქვეყნის მოქმედნი, და განდიდებულდეს ახსნაურნი, და გაკკლმწიფდეს დიდებულნი მეუბანას შინა ამისსა, რომელი აწ ხნას დაწერასა შინა ამისსა ათ-ერთ-მეტათ მოქცევითა ³⁾, ჟამთა თამარ სამ-გზის სასა-ტრელითათა: რომელ-მან, ხიმშიდითა დავი-თახნითა და სიბრძნითა სოლომოანისნითა, სიმეცითა და სურავის დღესისა სვალისა არ მიცდები-თა აღექისანდრანითა, იპურსა ზღვით ზონტოსით ზღვადმდე გურგანისა, და სპურით-გან დარუ-ბანდაშდის. და ყოველნი კავკასიის იმერნი და ამერნი, სახარეთამდი და სკათთამდი, და მძვრსკელ იქმსა ცსრათა ნეტარებათა, და აღმასრულებელ ათთა მცნებათა. რომელ-მან ესე-ვითარი იკმის სიბრძნე და შეცინერება, და ხიმშიდელ ტონებისა, ვიდრემდის ამისსა განკებასა შინა და ცხოვრე-ბასა ამისსა არცა-თუ ტაჯგანავი უბრძანა ვისდამე დაკრვად. რამეთუ შორს იყო ყოველისა მესის-სღეობისა, თვალთა დახსელებისა და ახათა მოღებისა, არამედ აქუნდა ნება შიშისა და ზარისა დამდებელი, რომლითა უმრწოდა შიშეულად ყოველი საბრძანებელი მიხი. მშვიდ იყო და მუედრო, და მშვიდობისა მყოფელი: ამის-თჳს იშუებს მშვიდობით, სიტყვას-ეზრ საწინასწარმეტყველობა, „მშვიდთა დაიყვდრონ ქვეყნსა,“ და სუფევს მშვიდობით სამყოფითა და სამიფლობლობათა შინა თჳსთა, რომელი არა-სადა-ვის უხილავს, თჳნიერ ამისსა, ესე-ვითარს უწინებლობასა და ურცხვე-

¹⁾ Ici lacune dans le M-it R, jusqu'à 2. l. p. 254.

²⁾ Ce mot manque, T; je ne sais pas jusqu'à quel point il est nécessaire.

³⁾ T მოქცევათ.

ლობას შინა უწებულად და მშვიდობით დაპრობა საზღვართა მამა-პაპურთა, და დაჭირვა და მოწერთა კაცთა ქედაფიცულთა და გონება-ურთთა: სოლო სხვისი ზნენი და ქცევანი, გამარჯვებანი და აღმატებანი საზღვართა მამა-პაპათანი, და ეოკელის მამაცობის მიმართ ხიარჯვენი, ოდესმე რაინდობანი და მკედართა სიკვლოვანი, და მკვირცხლ მოქმედებანი, ოდესმე ნარნარად მშვიდ და წუნარად მტკეველებანი, და სიბრძნით შეპასულობანი, ესე ეოკელნი წინა-მდებარისა სიტყვას-გან გეუწუნენ ეოკელთა:

§ 2. ზ ი რ ვ ე ლ ი ქ მ ა რ ი თ ა მ ა რ ი ს ი : ¹⁾

მაშინ შეკრებს ეოკელნი ამის სამეფოსა დიდებულნი, სპასალარნი და ერის-თავანი, წინაშე ჰატრიაქისა ²⁾ და ეპისკოპოსთა, და მოაკსენებდეს მათ, რათა ზოგად ეოკელთა იღვწონ შემოევანებად სიძისა თამარისა-თხს. რომლისა-თხს კამდა თუმცა ეოფილ იყო ყამი გმირთა და გოლიათთა ეოფისა, ანუ-თუ გარეშედ წოდებულთა ელისთა სისხლთა დათხევისა, ანუ გუჭრანი მიჯნურთა სელ-ქმნილთანი, ვითარ იქმნას ამის თამარისა-თხს, მრავალთა მიერ, რომელი ქვემოთ სიტყვა-მან გაუწოვს: რამეთუ შეკნიდა საკამსოდ თუმცა გამოქნილ იუწეს, ანუ გმირნი, ხასენი 255 გმირთანი. ანუ მამანი, ხასენი მამათ-თავართა შეკნიერთა და კუთილად მბრძოლთანი, ანუ მსგავსნი გარეშოანი, სისხლ-დამთხვეულნი შეუკარებულთა-თხს. ანუ მიჯნურნი ღოთნი და მზენი, მკერცებრ განჭრილნი ამის მზისა, და უმეტეს მზისა თუთ მათ მითსრობილთა, მზედ, მნათობად საგანებულთა უბრწყინვალისა და უნათლესისა-თხს. ვითარ თაქმთა თანიძნის-თხს, ვითარ აძირან სგარაშანის-თხს, ვითარ სესხრო შანშა-ბანუმიხსა-თხს, ვითარ მზე-ჭაბუკ მზისა-თხს საზარისა. ვითარ ზოლემში, მკნედ მბრძოლი იზოდამის-თხს, ოსნობოს ასულისა. ვითარ ჰდატონ ჰერსეფონის-თხს, ვითარ რამინ ვისის-თხს, ვითარ შარინროს ოსნაოზის-თხს, ვითარ ბადბერ ასალათის-თხს, და უმეტეს ვითარ იაკობ რაქაელის-თხს, და იოსებ ასნათეს-თხს, და დავით ბერსაბეს-თხს და აზისკის თხს:

გარნა ვინათ-გან ცუდ საკონებულ იქმნა, და არა-სადა დაებად ღმერთსა სწორი ამისი, არცაღა მგონიეს თუ დაბადებად არს, მაშინ წარმოადგა კაცი ვინმე, ტფილისისა მკვიდრთაგანი, თავიდი, და მეფეთ მეფისა-გან წყალობა კელ-დასხმული ამირად ქართლისა და ტფილისისა, ხასელით აბულ-ახანს: მან თქვა. „მე ვიცი შვილი რუსთა კელმწიფისა, ანდრია დიდისა მეფისა, რა-

¹⁾ Cette rubrique manque, R, T.

²⁾ Je ne suis pas convaincu que cette orthographe du mot *პატრიარქი* ou *პატრიარხო* soit la meilleure, mais je l'ai admise, quoique l'étymologie exige celle que j'ai exclue, à cause de l'autorité du M-et T, et parce que la prononciation de « devant j ou h est excessivement dure.

შელს ჰმოხებენ ხამ ახნი მეფენი მის კერძოსანი, და იგი მცირე დაწმომილი მამის-გან, და ბიძისა-გან, ხავალთად წოდებულისა, ქქსორა-ქმნით დევნილი, გარდმოიხეცა და არს იგი ეიფაუთა მეფისა სვინჯის ¹⁾ ქალაქსა შინა:“

მაშინ, განზრახვითა უოკელთათა, წარავლინეს კაცი ერთი მკვიდრთა-გან ტფილისისათა, დიდი ვაჭარი, ხსელთი ზანქან ზორაბაბელ, რათა მსწრაფად წარვიდეს, ცვალებითა ჰუნეთათა, და წარმოიყვანოს იგი: რამეთუ იუწუნეს მაშინ რუსნი ქრისტეანისი და მართლ-მადიდებელნი. ამის-თვის უფრო მოიყვანებდეს მას: არამედ ესე ვერ განიზრახეს კეთილად, რამეთუ არცა იგი გაცი დირსი ხაქმისა წარავლინეს, და არცა რომელსა მოიყვანებდეს მისხა მეცნიერ იუწუნეს: შემდგომად მცირედისა უამისა მოიწია კაცი-იგი წარვლინებული და მოიყვანა კაცი-იგი დიდად გკარანის, და უდიდესი უოკელთა-მათი მეფეთა მის კერძოსათა, და ხსვითაცა არა უმარჯვი, არამედ ზირითა შეუნიერი, სრული ანაგებთა და მჭკურეტა-გან დიდად ხაჩენი, რომელიცა ისილეს-რა, უოკელთა ხინდა ხილვა მისი: არამედ შინაგანსა მისხა არა-რას მეცნიერ იუწუნეს, არცა ჩვეულებასა მისხა: შეკრბეს წინაშე რუსუდსა დელოფელისა შატრიაქი და დიდებულნი, ხვანპეტნი და ერის-თავნი, და მოაკვებდეს თამარს, და აწვევდეს ქორწინებასა, და ახწარფობდეს ამის ზირისა-თვის:

არამედ იგი მიუგებდა, ვითარმედ, „კაცნო, ვითარ დირს შეუტეობლად ესეუითარისა ხაქმისა ქმნად: არა ვიცით კაცისა ამის-თვის უცხოხა, არცა ქვევა, არცა ხაქმე, არცა ბუნებისა და ჩვეულებისა, არცა მკედრობისა და სიქვედლისა: მაცდეთ ვიდრემდის განიცადოთ უოკელთა სიკეთე გინა სიდრეპქს მისი:“ ხოლო იგინი წინა-ადუდგებოდეს და უშვილოებასა მოაკვსენებდეს და ხსადისა მისისა უნაყოფოებასა, დრტუნვიდეს და წინა-მიღვარსა სპათასა ითხოვდეს, და უოკელითურთ შუაწრებდეს ხულსა მისხა: ირეთა ეისგავებოდეს, ხსისხა ოდენ მიხედვითა, და ზილოთა-უბრ ²⁾ არა განიხილვიდეს მისაურსდობელთა. ესე-ოდენსა მიძმესა ხაქმესა მსუბუქად შეესებოდეს: ხოლო ხვანისი ვითინი ულოთობით აწვევდეს ალექსის მოყვანისა ქმრად, რომელი ახლოხ თვსობდა, და მამულად მამის მის-წული იყო ბერძენთა მეფისა. ესე მას უამისა აქა მეოფი იყო: და შიშითა ამისისა ქმნისათა უოკელად უწადინელ-მან ქმრისა-შინ იავა უამად დაესნა ქორწინებისა: ხოლო დელოფელ-მან და სპათა არა მიუშვეს ამისა ქმნად. არამედ ფრთად აიძულეს და განაშხადეს ქორწილი: ვითარ იყო ხვედრი და რივი ულუმვიანობისა და შარავანდელობისა მათისა, ეგრეთ ქმნეს ქორწილი, ხსეს-დაუღებელი და იავა-მიუწდომელი. სიმრავლენი ხსისობათანი, ძველრობანი და ხი-ტბანის თვალთა და მარგალიტისანი, ოქროთა ტედილთა და უჭედელთანი, ხიმდიდრეთს და ღართა კერულთა და უპერველთანი. ესეთი მსკეფსმდის იყო სისარული, შვება, ძველრობანი და გაცემანი:

¹⁾ რომელი არს სვინჯი ქალაქისა შინა უიფაუთის, Wakhoucht, p. 58 de l'autographe. V. p. 274, 422: *მისი ვითრეთა მეფისა სვინჯი სვალთა*; il semble donc qu'il faudrait lire ici სვინჯი, nom d'homme, et pas de ville; v. p. 277, 230.

²⁾ *Li8. სილოთა.*

სოლო მე ესეცა გაეწეო, საბრალო და სამსაური საქმე, რამეთუ მოსრულ იქნეს ოვსთა მეფეთა შეიღნი, შვენიერნი და სსაუკეთილნი მოქმენი, მოაჯინი და მოსოკელნი ღვთისანი, თამარის-თუხ მისდობლნი ჭაბუკობისანი, ვითარ „რომელნიცა ღირს ვიუვენით მოწოდებად თამარისა, და მისდომად ბუღსა ამას სასუსთაოხსა:“ ვინაჲც უქმ იქმნა განზრახვა მათი, და წარსრულთა თუხსად მამულად ერთსა მათგანსა შეემოსვია მოუთმესელი სურვილი და სიუჭურული თამარისი, რომლისა-თუხ ვერღარა შემდეგ, მივარდა საცუბულად დახუდასა შინა, მიიწია აღსასრულად, ნიქოზს, საუღარსა შინა წმიდისა რაჲდენისასა, რომელიცა მუნ დაფლეს: და სსვანი რა-ოდენნი გელმწიფეთა ძენი ამის-თუხ ცაქრით გამიჯნურებულნი და სულქმნილნი ვერღარა სთიმობდეს სურვილსა მისსა, ქვემოთ სიტყუა-ამან საცნაურ ჭყოს:

შემდგომად ამისსა კელ-ჭეკეს ცალაშურებად და განვიდეს ტფილისით, მეფე რუსთა, და უფროსა აფხაზთა, დაახეს დროშა სვიანად გამრებული, და წარიდვასეს ძელი ცხოვრებისა, მტკელი და მივარკელი მეფეთა და სდრდე ქრისტანობისა: ჰირველად ილაშქრეს ქვეყანასა კარისა და **257** კარნიფოლასასა, და მთარბეს ვიდრე ბასიანმდის, და გამარჯვებულნი და აღსებულნი შემოიქცეს და მივიდეს წინაშე ჰატრისისა ღვთივ კასთლებულისა, და იხარებდეს და იშუებდეს, და მადლობდეს ღმერთსა:

ამისა უწინარეს მოვიდეს ლაშქარნი რანისა და გელაქუნისა თურქთანი, და მოარბიეს ქვეყანა ზალაკიგოსი, ძაღლის-გუგად წოდებული. მამის მიუგდა მათ-ჯედა გამრეკელი კასას ქე, სვისა-გან თამარ უძლეველისა, და მტრედთა-გან დიდნი იძლეუნეს. გაქციენეს, ამოხწყვიდნეს და მოიღეს არმაღანი წინაშე თვით-მშეობელისა:

და მსხვე უამსა შინა მოვიდეს კარნუქალაქელნი, შამელნი და თურქნი გარმიანელნი, ცხენოსანი და ქვეითნი, და აღივსო შაჰეთისა და კლარჯეთისა ქვეყანა: აქეთ შეიჯარნეს გუზან ახულასანის ძე, ტაოელნი და მის ქვეყანისა ლაშქარნი, და ბოლო და ვინცადა იასლა, და მიესწრნეს მესხნიცა, და მარბიელ გაშუებულთა შეებნეს. მსხვე ბუღ-მან და სვე-ამან თამარისა-ამან სძლია. გააქციენეს და დავოცნეს, და მუნითა მოიღეს ურიცხვი კაცი და ცხენი წინაშე მეფისა ღვთივ გურგუნოსისანი, დღითი-დღე აღმატებულისა და წარმართებულისა: ამას შინა ახარებდეს და იშუებდეს, და მადლობდეს ღმერთსა:

ამისსა შემდგომად წარვიდეს მარ-გრძელის ძენი, სარგისისა და ვარამისნი, მოქმენი კეთილნი, და გამოტდილნი ლაშქრობათა შინა, უსუტესი ზაქარია და ზაქარია დალოცვილნი, ივანე და სარგის დაულოცავნი, და ილაშქრეს ქვეყანასა დვინისასა, და გამარჯვებულთა და აღაფ-აღებულთა მოქვიუნეს უგანა ლაშქარნი დვინელნი და სურმანელნი. მიექცეს ესენიცა და შეექმნათ ომი ფიცხელნი, ვინაჲც ბოლოთ მათვე მარ-გრძელთა გაემარჯვა, და გაქციენეს, და აღსებულნი და სსხლოვანისი მოვიდეს წინაშე მეფეთა: სოლო მათ წყალობა მიანიჭეს და გარდაიხადეს მადლი უსაზღოთა: შემდგომად ამისა ეამ რა-ოდენმე, ლაშქრობდეს ქვემოთი ქვემოთ და უკომნი უკომთ,

და შუანი შუთ, და ყოველგნით ძლევა-შემობილნი და გამარჯვებულნი მაღლობეს დმერთსა, და არა-სადათ ჩნდა წინა-აღმდეგი და ურჩი სუბის მათისა:

კვლად შევეუ-მან შემოიგრიბა სხა თუხი, ბრძანებითა თამარისთა, მიძართა დინად და მთა-კრა ქვეყანა შართა. წარუხუნეს ქალაქნი და გამოიღეს მას შინა მყოფი სახუნჯე დიდ-ძალი, და ტყვეთა სიმრავლე, და მოვიდეს თამარისკვე სვე-სრულისა და სათელარწყვისკალისა წინაშე, რომ-ლისა თვალი უღამო და დღე უუგუნო, და სანადელ და საშველელ სულისა და გორცთა: მას შინა ოდესმე მოიხუნიან დაშქრობათა-გან და გარდავიდინ იმერთა ქვეყანად, წესისა-ებრ და უმისა, და ოდესმე ჩაკვიდინ შარვანისა უსდვრამდე, და მოვიდინ შარვანსე. დიდითა ნიჭითა და ძველთა, 258 და ერთად მოინადირიან მინდორნი, და მხარულნი კვლად განიარსიან, და უბოძის საბოძართა სიმრავლე, და წარგ-სავნის ჰატივითა მძებრივითა. და იგი მსახურებდა და მოხუბდა მოხუბითა ყმებრითა:

შემდგომად ამისხა შეიყარა დიდ-ძალითა დაშქროთა და მიძართა ცელაქუნად, რომელი მსულ იყო შესამართებულად, ზღვის ქვიშისა ხასელ სიმრავლითა თურქმანისთა. დაესსეს, ამოწვეტიტეს და აღიღეს დიდ-ძალი სატყუენსვი და იკარი: და ვითარცა გამოეპრთეს გამარჯვებულნი, მოაწია უგანს ყოველი თურქმანობა კვლაქუნს, წინა-ძღობითა შამელთა დიდებულთა, რომტომ და იაღლუხ აღფუთა. და ვითარ წყობა და რაზმი ურთიერთს განეწვეს, განსდნეს სხანი თამარისნი, და უსწრობდა ბერი ყრმასა, და ყრმა ბერსა, ჰატრონი ყმასა, და ყმა ჰატრონსა. გააქციენეს, ამო-სწვეტიტეს და დავოცნეს, და მოვიდეს თუხდავე სამეფოდ, წინაშე მეფისა და დედათელისა:

შემდგომად ამისხა, წვეკითა ახათ გრიგოლის ძისთა, დიდი და სასულეფანი დაშქრობა გარდაიკადეს განმას ქვემოთ, ზალუქანადის. კვლად ზეჟოთ კერძო, რაცისი შირი, მასხამდის. მუნცა დიდთა დაშქართა მოწვევას შინა ისახელეს თავი სპათა ამის სამეფოსათა. და თუთ მეფის მუკრეტელობასა შინა ვარდან დადიან-მან, მსახურთ-უხუცეს-მან, ოთხთვე მკარ-გრელთა და სხვათა დიდებულთა, და აზნაურთა, დიდი გაჭირვებული ¹⁾ ომი გარდაიკადეს, და გააქციენეს და შემოიქციეს მუნითცა გამარჯვებულნი და აღესებულნი სისარულითა:

არა მრავლისა უმისა შემდგომად მიიღეს აღსასრული თამარის-სიტყვათა. რამეთუ შემო-ჭებდა უცხო რამე და უმსგავსი ²⁾ საქმე, შეუმსგავსებელი, დაუკურებელი კაცთა გონებისა-გან: შვეიდა სატანს გულსა სვე-უბედურისა, სეჟით-რამე სასულ-აღებულისა, ბარბაროზებრითა გონე-ბათა და გულის-სიტყვათა უწყსოკება: რამეთუ სიმორღალეთა შინა იყო მრავალთა საძაგელთა და უშვერთა საქმეთა ქმნად, რომელთა ნამეტსავ არს აღწერად: აღიძრა წყენად თამარისა, კულწიყუთა მზისა და მეფეთა ელვა-ცისეროკანებისა: იქდა მეოველ-მან თავისა მისისა-მან, არღა-რა იცოდა რაძმცა ექმსა, ძლეული და ტამარ-ქმნილი შეიდიათ-მათ სულთა უბოროტესთა შირველისა: ხოლომუ-

¹⁾ T დავოცნეს.

²⁾ Lis. უმსგავსი.

რიც ქცევა შიპოვა, დაქვეით დაქვეულ-მან, და წარწემული წარმედელ-მან: ამის ესე-ვითარ-
 259 ნს უცხოა და უფოას საქმის შემოსლვას შინა, ითმენდა თამარ მკნე და წუნარი, ნარნარი,
 ცნობიერი და გონიერი, ორისა წლისა და ნსკერისა ეპიპოსას უკეთურებათ რუხისათა, რომელსა
 სსვა კერაუნი მოითმენდა განსადგელს ამას უცხოას ქვეყანასა ¹⁾ შინა:

და ვითარცა უგრძნეს ესე ვაზირთა და დიდებულთა ამის სამეფოსათა, განკვირვებულთა და
 განცუფრებულთა ერთ კმა უკეს, მცნობელთა ამისთა, ვითარმედ ესე მისვე ძველისა მტერისა არს
 რომელ-მან მოაკვლევინა მამას მძა და მამათა შვილნი, და ექსორია ქმნა ჰირველი-იგი ცაცი სა-
 მოთისთ, ვითარ ესე აწ ხილელისა ამის სამოთისის და უმეტეს სამოთისისა და უბრწინვალეს
 ედემისა შეუძახდებია ექსორია. ქმნა: რამეთუ მისვე ძველისა საღან სკვითისა შემსჯავსებულად
 მოსდგომის ატყა: მუნ თუ იგი მოადგა დელოფელსა ქლავთასა, აქა ესე დელოფელსა დელოფელ-
 თასა და შეუესა შეუეთასა: ბოლოდ რადა თვნიერ ამისსა კერლარს მიმნდობელთა, ორღანსა ქმნი-
 ლისა-მის ეშხათა ბომინისა, კელ-ჭეკეს დიდად ცრემლ-მდინარებასა შინა: იწყეს დრტვისუად
 ცილობათა-თვს მათ ჰირველთასა, რომლითა აიძულებდეს შერთვას მისსა. ჰრცხვენოდა ყოველთა
 თამარისა-გან, ჟერცა მოწყალისა და განურისხებელისა: სოლო ბრძენ-მან თამარ ითა მრავალი
 ღონე განკურნებისა მისისა: გარსა კერარს სარგებელ ეყო: უბრძანს, სარწმუნოთა მოსაზრონთა
 ჰირითა, მრავალ-ზის და ყოვლადვე არარას სარგებელ ეყო რუხისა-მას: ამას-თვისცა თვთ ჰი-
 რის-ჰირ იყო მსილებად მისსა, არამედ უფროს განმკინდებოდა რუხი, ვითარცა ღვთისა-გან სა-
 ფარველ მაძრცელი: ვითარცა იტყვის წერილი: „გკურნებდით ბაბილოვანსა, და არა იყო კურსი-
 260 ბა:“ არა-თუ ოდენ არა შეიგანსა. არამედ უძირესთა მიმართ იყო, და შერაცხილნიდა კაცნი უბრა-
 ლოდ გკმნა, და ასოთა ამოგდებით ტანჯნა: შეუძნდა ესე ყოველი თამარსა, და წინაშე ყოველ-
 თასა ესე თქვა. „დალათუ სამითოას სჯულის მიერ სწავლულ ვარ არა განშორებად ჰირველსა სა-
 წოლსა, არამედ რომელ-მან არა დაიგვას საწოლი თვისი წმიდად არა ჟერ არს მის-თანა დათმენს:
 რამეთუ შესაგინებელ არს. ტამარსა ღვთისასა: და მე არა მიძლავს ხრდილსა მრუდისა სისსა გ-
 მართვად, და უბრალოდ განიერი მტკუნრცა, რომელი აღმკერა შენ მიერ:“ ესე თქვა და ადგა
 და დაუტევა იგი: სოლო რუხუდან დელოფელ-მან და ყოველთა მთავართა საწვალობელად განაქმს
 იგი: და არა ეკ-ოადენ და უბადრეუ იქმნა დამეობითა მეფობისათა, რა-ოდენ შეკვირებისა-გან
 თამარისა დაკლებითა გამოკევა ცსოკურებისა-გან. და ესრეთ ექსორია-ქმნით შთასვეს ნავსა შინა,
 აურაცხელთა ღმრთა და სიმდიდრეთა მიერ განსავლელბული: დაღვთაუ სიკუდილსა ღირს იყო,
 არამედ ფრიალითა მოწყალეობითა და სიტკობეობითა თამარისათა, არა-ვის აუფლას სიკვდილი მისი,
 არცადა განმარცხა მისი, არამედ ექსორია-ქმნით შთასვეს ნავსა და მიიწინა კოსტანტინეპოლედ, და
 ვამ რა-ოდენსე იყოფოდა მუნ:

¹⁾ R, T, წინა.

შემდგომად ამისხა უმეტეს და უმეტეს, უკეთ და უკეთ, წარმეტობადეს საქმენი თამარინი, და სუფიკად და ჭყარვიად ძლიერი კელი სუფილო და მკლავი მადლი, თანა-შემწე და თანა-მბრძოლ ბრძოლათა შინა: ამას ძღვენობდეს ეოველი მეფენი აღმოსავლეთის და დასავლეთისანი. ამის-თვს სელადებთან ეოველი მსმენელი ესრე-სასე ბრწინავადებისა მასისანი: რამეთუ ბერძენთა მე-ფის მანოელის უსუტვისა შვილი ამის-თვს იყო გატვით და გასქლებით გამიჯნურებული, სსე-ლით ჰოლიკარზოს, არათუტე ანდრონიკეს, ჟამსა მისისა მეფობისასა და მის-გან ბერძენთა ამოწვევისასა, შეჰპურა და გაჰპატოე:

კვალად ასურასტანისა და შუამდინარის ანტიოქელისა მეფისა შვილი იყო. უკეთობა ჭქო-ნებოდა გზა მრავალ-გვართა ბარბაროსთა შუა-ყოფისა-გან, წამსაცა შინა აქა ჰოვინდ იყო: კვა-ლად სულტის ეიზარხლანის შვილი ერთი, ამისისა ბრწინავადებისა სმენითა სკლ-ქმნილი, ძლითლასამე დამიჭირა მამამან, სუფლისა გაშეკებისა შიშითა: სოლო ახლოს მუფათთა ესე-ვი-თარი აქენდა ტრფილუბა და ხურვილი, რამელ არცა უღირსთა უღირსობისა აქენდა კლმა და ხირცვილი, არცადა თვსთა თვსობისა გაულეს. ვისაცა სასედ შარავანდინცა მისისანი მისტემეს ნათელსა სედვად და განცდად მზახს, კერეთვე შარავანდინცა თამარის ნათელთა ბრწინავადებისანი ეფისებოდეს იატკას ამის მიწისასა, და ეოველთა აღძრვიდა სურვილად მისსა:

მტრობელ-მან ამის-მან ხალდუსის ძის ძე-მან, სახელით მეტაფრადინი, არღარა დახუნდა ურჩებასა მშობელთასა, არამედ დაჯდო გემოვანი სუფილი მოჭამელისი, რომელ-მან მოხიფითთა კაცთათა უმოდვრნა კაცთა ¹⁾ ნებასა თვსხა ზედა-საწუთთა ესე: ესე სურვილითა და სმენას-სტურ-ფოთა სასეთ-გან ძლეული, მოვიდა წინაშე თვთ-მფლობელისა, და ეოველთა შეფქონ უხეშთა-ესისა ამის თამარისა, სამეფოთა თვსითა ლაშქართა აჯანმელობითა, და მრავალთა დიდებულთა, სოჯავებითა, საჭურისებითა და მოსებითა, და მსკვლევითა, ბარგითა და სიმდიდრითა ხაკელმწიფო-თა, ძღვსითა კმას-ყოფილითა, თვალთა და მარტალიტთა, და საჭურჭლეთა, და ღართა ურცხვებითა, აჯანმეობისა და ტაიჭებისა სიმრავლითა: სოლო წესისა-ებრ სსელითა სსკლმწიფოთა მიეკებეს დიდებულნი, და ჰატკითა და სოჯარულითა მოიყვანეს სრად სამეფოდ, რომლისა ჰაზი (sic) ამი-სი ხალდუს-ქიდასი, ჰაზის ამისსა, დიდსა დამიტრი მეფესსა, ძალითა და მკლავითა სიმკვრითა კელთ-კვლო და მოიყვანა: აწ ამან სიტყვითა და ნუ-უტვე და არცა სიტყვისა ღირსებითა მოიყვანა ვი-თარც-თანა, მოხარვე, ნელიად და წესარად, და მიმოყვრებითრე უღარაზა, რომელ-მან ნასჯახვე თანა რამინისებრი აწვენს ცრემლთა ნაკადთ მრავლობა: და დასჯა ჰატკითა ტახტსა თანა, სელი-თა, და იქმნა სისარული გამოუთქმელი, ვითა მართებს ნადიმსა და წყლანრობასა სსელითა ამის დიდებულთა მოყმეთა, უკვლებლობასა მრავალ-გვართა სსიობათა, და მუტრებითა და მუშაითთა განწყოლობასა, ვინაცა ნიჭთა და საბოძკართა, და შემოსათა იქმნა რიცხვი ურცხვი: ამა ესე-

¹⁾ Ce mot me parait inutile.

ვითარს სიუვარულს, ჰატისა და ბოძებსა შინ დაუო ეპი ზამთრისა სომხითს და ტვილისს, და მოქონს და ეკონს სხადირონი და ქვეუანნი, და მოემენი თამარისნი, და უმეტეს და ზეშთა ეოვლისა ქებისა და მოგონებისა, სიტურფე და ბრწყინვალება თამარისი, რომლისა სიკეთისა მითხრობა კცთა-გან შეუძლებელ არს: და ჟამსა დანუკობისსა თანა წარიტანეს, და აჩვენეს საუფენი სხადირონი, მინდორნი, მოედანი და ქვემონი ¹⁾ კასეთისა და რანისანი, და რანისა დიდებულნი მოემენი, და ლაშქარნი, განაღმა მოქონს და ეკონს: ამას შიგან იშუებდეს და ისარბედეს, და მოელდა უკვდავქმნისა თამარის შიერ, რთამცა დირს ქმნილ ეო ზესთა დირსებისა მისისა: გარსა ვინათ-გან თამარ შორს ქმნილი უჯეროს რანზე შესატყვისობისა თვისსა, ზესთა აღმაღლა გონება, და ფრთოვან ქმნილი სულითა იშუებდა სსოებითა გეთილითა. და ვითარცა შემოვიდეს ქალაქად სამეფოდ, დაამკვეს ქედ-მაღლობა ტრფილისა მისისა, და წინაუგეო საულისა შექმთვია საღმრთისა: რამეთუ საულ ქებისა კარაულისსა ზოფა მეფობა, და ამან, მებნელ-მან მეფობისა-მან და ზესთა ეოველთა მეფობისა-მან, ზოვა, ნადვლად რომელი კამდა მერანდელ, კარაულებსა საულისსა: ეო ვინმე ერთი სარკთაგანისა სსოობი, რეცა სასულ

262 დებული შვილად მეფისა, ვინცა მიქელთა ამისთა დასკვენს ქორნილი: შერთეს და გარდაცადეს ქორწილი სსკლოვანი, და განსცეს სხობიკარი აურაცხელი, ლართა თანა და სიმდიდრეთა უსზო-მოთა, და მრავლითა სითვითა წარუზანეს იგი თვისად სამეოფად, აზრუმად, გარსა თუ ვითარითა ცრემლითა და ვითარითა გულითა, გამოუთქმელ არს კცთა ენისა-გან:

სოლო ამისა შემდგომად რეცა დარბაზობისა სსხედ მოვიდა შარვანშა აღსართან, რომელი მიგდილ ეო ცნობასა სიუვარულისა-გან და ტრფილებისა თამარისა, სჯულისა-ებრ ძეგლისა ისლიმთასა და თვთ დღესცა რომელსა იქმან ტრფილებითა: რამეთუ არცა სედვენ თვისობასა, და არცა სიდიდესა საქმისსა, რთამცა ეწიენენ სებასა გულის-თქუმისა შთისასა: რამეთუ თვისად ეოდა ესე აღსართან თამარს, რამეთუ მამის დედა ამისი, დიმიტრი მეფისა დაჲ, ეო დიდის დავით მეფის ასული, რომელი უკანასკნელ მოიქცა სსშობლოდვე თვისად და მონაზონ იქმან, და ადამარს თიღვისა მონასტერი, სასულსა ზედა ჰატისონისა ჟურისსა: ესე შარვანშა აღსართან ²⁾ მოვიდა, სჯულისა დაკვებად განმზადებული, მოქენე იქმან ეოველთა წინაშე საქმის მოქმელთა, და მოამკვარს, და კათალიკოზსა, მიუწოდოელითა ქრთამითა ევედრებოდა. გარსა უქმ იქმან ზაკვანი და მანქანებანი ეშმაკინი: ვინათ-გან თამარს ზე აქვსდა გონება დიდისა-მის გონებისა მიმართ: და აღმსწავლა საცნობელნი თვისნი ზენასამის სვედრისა მიმართ, და ეოველთა მამონასა-გან ძლეულთა, და ამისა ქმნად მსწვეველთა ჰრცხენოდა: და არ მხმენელი ამისი სირცხვილულ ჰოფად მათ რომელი სტანსა მსხაკვრებითა აწვევდეს ამას: ვინცა წესისა-ებრ ჰატითა და სიუვარული-

¹⁾ ქვემონი.

²⁾ Dans les M-its მისრინ .

თ, და მრავლთა ნიჭითა წარვლინეს, და ამცნეს რათა არღარა შესინოს ამისა თქმად ანუ გადრებად თამარ, სვე-სვიანისა გელმწიფისა და შვე-უბრ შუქთა შფენისა:

ამიერი-თან გონება უხმს ვრცელი და ესა ბრძნად მეტყველი, რომელ-მანცა შეუძლოს ღირსებით აღწერისა მიცემად წარმართობანი თამარის საქმეთანი: რამეთუ ვითარ თმანი თუნთი თუ-თუულად კერ-ვინ აღრაცნეს, კვრთვე კერცა-ვინ ესენი აღრაცნეს ანუ-თუ აღწერეს, და რომელთაცა ოდენ შეუძლონ საუჭვი მისნს მოძავლთა-გან არა დარწმუნებად, გარნა ლომა ბრჭვალთა-გან სანსაურ არს, და თამარ საქმეთა-გან: ვის უნდეს ცნობად, ისილეს ქალაქნი, ციხენი და თემნი, სულტანთა სასნდომნი, მის-გან ასმულნი, საზღვარნი რომელნი მას დასვდეს, მას გარეთ მისსა 263 საქმეობას ორად გათვარობულნი, და ამას-გან სენას მუძებულ-მან საქმეთა-მან: შერმე სენას ერავაძის ქვემოდ მის-გან დადებული სარჯა, და ბაღდადის კერძ მარღამდის, და თუთ იგი სა-ლითა შე შინებული და მოჭაკე. ვის არს ქვე-ვადომით მოქმედისა-გან: აწ ითქმოდენ წერილისა-ებრ 1). „მოაკვლეს ძალი ბაბილოენისა, და აღუქნა მთა ერმონისა. განქარდა კვამლი სუბაკთა და განმდიერდეს ბჭენი სელიძისანი.“ ესე-ვიითართა წყალბათა შინა ღვთისათა იშუება კერი ქრისტეანეთა:

§ 3. მეორე ქმრის აძბავი:

გარნა წუსდეს და იერვოდეს შემწირენნი საქმეთანი, უსაყოფოებისა-თვს და შვილის უხმე-ლობისა-თვს თამარისა: და ვითარ მოეცა შვიდივე ესე სამეფოა შეჭირებუბას ამას საქმისასა, რამეთუ ჰსედივეს უშვილოდ, და მარტოდ შეკიდრად სახლის თუნთისა, ზოეს ღონე განტებთა და ხეებითა დვთისათა, რომელი აღმადლებს მდაბლთა და შემუსრავს ლაღთა. რომელი ბრძანებს წმი-დასა სასარებასა შინა. „არა რომელთა მე გამოიბრზიონ, არამედ რომელნი მე გამოვიბრზინენ.“ და ვითარ იტყვის დავით, რომელსა-ესე აწ სათნო იყო გამოიბრზინებდ. „შევირეს ვიყავ მე ძმთა ჩემთა შორის და უმრწემეს სასლსა შინა მამისა ჩემისასა: ხოლო თავად-მან უფალ-მან აღმიღო და მცხო ზეთითა ცხებულისა მისისათა.“ და შეიღვამი: იყო სასლსა შინა რესუდან დედოფლი-სასა მოყმე ეფრემისა ძეთა-გან 2) რომელ არიან ოცენი, გაცენ მძლენი და ძლენი ბრძო-დასა შინა: ესე ვინად-გან დედოფალსა რესუდანს თვს ეყოდა მამა-დისა მისისა დავითის ასულისა, ოცხეთს გათხოვილობისა მიზეზითა: რამეთუ ოცხთა მეფისა შვილი იყო ერმა იგი და გკარადცა ბგარტონი. რამეთუ დიმიტრი, ძე გიორგი მეფისა, რომელი დაშთა ოცხთა მეფის ქა-

1) J'ajoute la postposition სრ.

2) Mon M-it ჰეთა შორისოცენი.

ღისა-გან, მის დიმიტრის მექვესუ ნათესავი იყო, ქითა-გან მისთა. და რუსუდან უშვილო იყო ¹⁾, და იგი მოუყვანს აღსაზრდელად სახლსა შინა თვსსა ყრმად, ფრიად შეეჩიერი, ვითარცა ჭშენის მუფთა შეიღსა: და იხილეს მუნ მიმავლთა რამეთუ მოყვი იყო საკეთად კარგი, ბუჭ-ბრტყელი, პირად ტურთა და ტანად ზომიერა, და ორთავე კერძთა გვართა-გან საკელმწიფოთ: სხვიითა კვლა ზრდილობით კუთილად ზრდილი და წყითილი, მკნე და ძლიერი, რაინდობითა და მშვილდოსნობითა უსწორო შემმართებელი, ტანითა ასაკანი და ყოვლითურთ სრული სიკეთითა: ამისი იხუბეს ყოველთა შეერთება თამარისი, და საქმე ღმერთსა მიანდგეს: ჭკადრეს და მოასხენეს დედო-
264 ფალსა რუსუდანს მკვიდრთა ამის საიფოლსათა: იგი განსდამცა ნების დამრთველი, ვაზირთა და დიდებულთა თანა-შენეგნით მომესენებულნი, მოჭაჭე ექმისნეს თამარს და ეტყოდეს. „უგუთუდ არა იყო ზენა განტება ამისსა მოქმედებასა შინა, ჭსედავს შარავანდელობა თქვენი თუ ვითინი და რა-ოღენსი რა-ოღენს-გზის მოყმისი შეგნიერნი და დიდებულნი შეიღნი კელმწიფოთანი, ბერძენთა და ჰრომთანი, სულტანთა და ტკეთთანი, სზარსთა და ოგსთანი, მდელნი სამართალთა-ებრ, უკუნ-არღვიეს ბრძანებაჲმან ღვთისა-მან: რამეთუ თვისიერ ნებისა მისისა კურა-რამ სრულ იქმნებას:“ მამარის თამარ, მიწაობილ-მან მამის ღისა მისისასამან, რამეთუ მშობლისა ხასკდ მორჩილობდის ბრძანებასა მისსა, და დიდებულთა, და დარბაზიელთა და ეპისკოპოსთა განსზრახვით, ესრეთ თქვა, მბრძანებულ-მან, „მოწყაე არს ჩემდა ღმერთი, არა-ოღეს ყოფილა გუელსა ჩემსა წადილი ქრმოსნობისა და ქარწიებისა, არცა პირველ და არცა აწ: თუმცა იყო ვინმე მკვიდრი საყდრისა ამის ჩემისა, რომელი მერწმუნა პირველ ღვთისა-გან, და მერმე მშობელთა ჩემთა-გან: და აწცა ამისი ვარ მოაქუ.“

მამარ არ მიმშეგებულთ ამისთა, ჭკადრეს დედოფალსა რუსუდანს, და წარვიდეს დიდებულნი ამერნი და იერნი: და წარმოიყვანეს დედოფალი და გაზრდილი მისი, რჩეული ღვთისამა, დავით, და მოვიდეს სრასა დიდ-უბისასა, სანასებსა ტფილისასა, და მუნ ქმნეს ქარწილი შესატყვისი და შემსაკავსებელი კელმწიფოებისა და შარავანდელობისა მათისა: ვისთა-გან დედოფალი რუსუდანს, ყოვლითა სიბრძნითა აღსავსე, მოქმედებდა, და აქეთ ბეგრატუნისითა გვარ-სყობითა აწყოზად რეთა სსლიხათა. და ქვეით სვარასნისა და ერასისა სულტანთა ²⁾, სძლავითა გამცენიერებულნი, მუნებრეთა სსლიხათა და შეებათა მოქმედება: მშეგებლნი იშეგებდეს, გლასაკანი გამდიდრდებოდეს, მოვალენი ვალთა-გან განთავისუფლდებოდეს, ოზოლნი და ქერენი დონიერ ამისეობადეს, და ეკლესიანი აღუყვადებოდეს: იყო სმა ³⁾ მგოსანთა და მუშაითთა, და სსლიხათა მჭერეცენი იყო რაზმთა სიმრავლე და ჭადლით: შემდგომად ამისსა, შემოვიდეს ტფილისად და დასსდენ

¹⁾ Depuis და ცხარად, omis par le M-it T. ეს სენი პატრიარქანსა დავითის, თუ იყო თუ არა. დიმიტრის მექვესუ ნათესავი იყო
 note R., cf. celles p. 178, 184; celle-ci est de la même main

²⁾ I. E. სულტანი.
³⁾ T. 42.

ტატსა ბედნიერსა, ორნი მსთობნი, ორნი მშენი განმანათლებლნი ეოკელთანი: და განისარეს ეოკელთა, დიდთა-გან მცირედმდე, ეოკელ-მან ერ-მან: და ცხოვრებისს ნიშანი მამინეკ იხილვებო-დეს მათ-ზედა: იუენეს და შქრობანი გამრჯებულნი ზემოთ და ქვემოთ, და არა-სადმო ვინ წნდა წინა-აღმდგომი: ესე დავით წელწინის მოქცევიდის ესრეთ წაუგობინა ეოკელსა მშვილდოსანსა, ცხენოსანსა და შვერცხლსა, და მოასპარეზესა, მწიგნობარსა ეოკელთა ნანსწავლთა, კელთა სიგე-თათა, ვითა დღეს ჩანს, რომელ შინათ ვის ეოფილა ამისი მსწავლელი და თანა-მოხსწავლე, და თუ გარეთთა ქვეყანათა მოხრულა, კერა-ვის სავა გამოხენილა მისებრი:

მაშინ მოკუდა ქართლისა კათალიკოზი, ჭეოსანდიდი, მწიგნობართაურთუნი, ქართველი 265 მირიანის ძე კათალიკოზი მიქელ, რომელსა აქვნდა სამთავისიცა: და არა-ვინ შუქუნს მის-თხს, არცა დიდი, და არცა მცირე, რამეთუ ეოკელნი სძულობდეს მას: სოლო თამარ ეკედრობდა დმერთსა და გონებდა თუ ვის მიანდობს დავით და სპა თხს, და განსჯებელი სასლისა თხსისა, რომლისა-თხსცა არა ჭრცხეკას დმერთ-მან არამედ ალაჟსო სიბრძნითა და შეცნიერებითა, და მიმო-იხილა ეოკელთა ზედა სამეფოსა თხსისათა მოკაართა, და განიცანდა გონებისა თვალთა, და მა-ინდო დმერთსა საქმე: მოიყენას ანტონი, გლონის თავის ძე, კარესჯით, რომელი ზირველ ჭეოსანი-დელი იყო, და მიქელ კათალიკოზ-მან მას მისტაცა, მოამხგვითა ვითმე შეფისა განმწიგნობათა: ესე მოიყენეს, ნანდელივე კაცი დირხი ქებისა, მართალი, წრველი, უმანგო, ხსიერი, მოწყალე, ეოკელთა ტკბილი, მდაბალი, ჰატრონის ერთ-გული და შემცნებელი საურავთა ეკვლესიათა და მოხსატურთა-თხს: რადღა ხსამარ არს თქმად, თვთ წამებენ ქმნილნი მისნი ეოკელ-გან, ვითარცა მღვიმესა და გლარჯეთს მის-შიერ ქმნილსა მოხსატურსა. და ეოკელთა ადგილთა შვიდთავე სამე-ფოთა: და დიდებულთა განზრახვითა ესე დასკეს ვაჰირად. მისცეს ჭეოსანიდი, სამთავისი, ვისის-სკვი, და მწიგნობართა-უსტეცობა. რამეთუ მართალსა უკეთუ უბრძკეს, არავე დაეცეს: ამიერი-თაგან იქვეს განზრახვითა კეთილთა სამეფოსა-თხს და ერის უმჯობესთა:

შემდგომად ამისსა მოიხმს ვითარმედ „რუსი-იგი მსულ-ბუდი და ხვე-უსვეო წარმოხრულ არს გოსტასტისუზოლით, და მოსულა ქვეყანასა ენისვიისსა და კარსუქალაქისსა:“ ზირველად შიერთო გუხან, ჰატრონი გლარჯეთისა და შავშეთისა, რომელი ძველთა მეფეთა და ტაოკელთა დიდებულთა ადგილსა შეეწვალა მეფესა და დაეღვისნა. აქათ ზოგო, სამცხისსა სხასლარი, დიდად შეწყვალბული ჰატრონთა-გან, სხვითა მეხსითა დიდებულ-აზნაურთა, თვინიერ ივანე ციხის-ჯვარე-ლისა, რომელსა ყვარყვარეცა ეწოდების: ესე დამაგრდა თხსით მოკიდულთითურთ, ვითარ ცკარე-ულადცა ითქმიად ერთ-გულობას ამისი, რომელ ბაღრუშა ზედა უერთგულა ჰასკრატს. კარდან და-დაინი, მსხურთ-უსტეცის, აქათ ჰატრონი ორბუთისა და კაენისა, და ლით-აქით სიკოფსიამდის უდილობულად ქონებისა: მას შეეყარა ეოკელი ხვანთი, აფსაზეთი, სვეტრო, გურია, სამოქალაქო, რაჭა, თაგვერი და არგვეთი: და მომრთმეველ-მან ხანაგთა და ვაშშავთ-მან აფიერეს რ-ხისა გ-მეფებისა, და მისისა მეფე ეოფისა-თხს დიდებულთა და ლაშქართა მის ქვეყანისათა:

ამისთვის განკვირდების დავით და იტყვის. „მე ვთქე განკვირვებას ჩემსა, რამეთუ უოკელი კაცი ცრუ არსო.“ რამეთუ რომელნიცა უფრო შეწყალებული და უმეტეს განდიდებულნი იყვნენ 266 პატრონთა-გან, და თვით თამარის-გან, მათ ქმნეს უმეტესი განდგომილება, და იგინი მიერთუნენ რუსსა: ვერ გულის-სმს-იყვს, რამეთუ არცა ძველთა ყმითა შინა და არცა ახალთა, სადმე სმენილ არს, უკეთუ სადამე ქმნილ იყოს, ნებსით ანუ უნებლოთი განდგომილება მეფეთა, დაწყებით-გან სოფლისათ, არა-სადა-ვის უხილავს თუმა წარმართობადეს, ანუ გამარჯვებოდეს პატრონთა ზედა: გარნა თუ სადმე ქმნილ არს განდგომილება, კერუთა სახლისა-მის თვითა და ნატამალთა მიზე-ზითა ქმნილ არს:

გაუტყავსენს და შეპარნი გუზასს, და მუნით წარმოვიდეს რუსი და მისი ლაშქარნი, და შე-ერილთა მიმართეს სამცხეს, და მიეგება ბოცო, და ვინცადა-ვის მისნი იუწუნეს მიმდგომნი: გარ-დავლეს მთა და მივიდეს ტკუთოს, და დასკეს ტასტას ზედა სამეფოსა: ჳი ღალადი დიდი და განსაკრობიელი კაცთა ცნობისა და გონებისა, ვინა ანუ ვის-თანადა მოსაყდრე საყდარსა დავი-თიანსა:

მაშინ თამარ, მეოფე ქალაქსა ტფილისსა და მხმენელი ამა უაზროსა და უცხოსა საქმისა, განკვირდა და პირველად მოასადა ჩვეულების-ებერ ზენასა შეწყენასა და მოწყალეებასა, მერმე უბრძა-ნა უოკელთა ერთ-გულთა, ვინაცა შემოებეს სხასლარნი და დიდებულნი, წერუით, კასუით, ქართლით, სომხითით, სამცხით: და განკვირებულთა ამა საქმისათა ¹⁾ ჭკადრეს და მოაესენეს მათ-გან არა ნებისა დართულობა, და ვითარცა შეაყურეს უმთოდ ქმნილობა ამა საქმისა, მეტევერ განმგნდა გული მათი ერთ-გულობისა-თვის და თავისა საწყამებლად დადებისა პატრონთა-თვის: თამარ, კელითა საუფლოთა და სიტყვითა ოქრო-რექტარითა, მართლად იკითხევდა მიზეზსა მკვიდრთა მისთა-გან, ოდესმე თეველარე პატრიარქსა და ანტონი ქუთათელსა, რომელი-იგი ოდენ და მთა მას ეამსა ერთ-გულად, ლისთ-იმერით, ვიდრე სისსლთა დათხევადმდე, და სსუათა ეპისკოპ-პოსთა: გზავნიდის ოდესმე შინა-ურთა ვაზირთა, ეკვიბსა და მესტუმრესა, და მათ-გან ვერას-პირის მშოყელი:

კვლად შეკრა კრებული ღვთის მბრძოლთა, და იზრასენ ზრასა ბოროტისა, და აღიდეს შასვილები და წათები. და წარმოემართნენ ²⁾ პატრონსა ქრისტეს შემოსილსა ზედა, ნასკვარნი მათით მეფე სავანებულთურთ, და გარდმოვიდეს მათათა ლისხითა ³⁾, ამოსწყვიდეს და აღაოკრეს არენი ქართლისანი, მოვიდეს საჭარმატეკადის და გორამდის. და ნასკვართა, დადიანთა და ბუდიან-თა წინაწარმდომითა, გარდაიარეს რეინის-ჯვარი, და ჩავიდეს ცისის-ჯვარსა, და დაწესეს ქალაქი ოძრეკე: და მუნ შეიყარნეს ბოცო და მესხნი, ვინცადა იუწუნეს მიმდგომნი მისნი. და განმეტებულთა

¹⁾ T სიძვისითა.

²⁾ 3 mots aj. T.

³⁾ R ღვთისთა; mon M-ით ღვთისთა.

ესე-კეთარისა საქმისა, ღვთისა უკითხავად, არა შეიშინეს ხსენებულთაგან ღვთისთა, არცა ჰატრონიისა ღვთივ დაცულისაგან, რომელსა ჭფარვიდა კელი საუფლო, და უძლოდა მკლავი მალაღ: რამეთუ გაატეს აღება ვაჟასეთისა, თბოგვისა და ხსალქალაქისა, კვლად თრიალეთისა და სომხითი- 267
სა, და ვინათგან ქურდ-ვაჭარს იქით გახდგომოდვე უოკელი სომხითი, ივანე ვარდანიხი ძე, ჰატრონი გავისა. მაჟე, ჰატრონი გაწონისა, კანეი თუთ ვარდანიხი ¹⁾, ხსენი მის ქვეყნისა აზნაურნი და აზნაურის შვილნი, თუნიერ სავარია ვარდანიხი ძისა. იგი გაცა ერთ-გული იყო და ჭახუკი გამოცდილი: ამთ უოკელთავე ავართა შეურა გაატეს, და მუნიდაღმა მათდა წემაქართლისათა მეოფთა კართა ქალაქისათა ერთად შეურა იხებეს. ხდა-იგი იყო მზე მზეოა და სათელი ნათელთა, ტარიგი უმანგო, მხვავსი ძალისა-ებრ მისისა ქრისტეკი, მშვიდი, დავითისებრი გონებითა, მინდობილი ზენასა-მის განკუბისა, და ხსოვებისა მქონებელი: მამინ უბრძანა ამირს-ხანა-ლარსა გამრეკელსა, ოთხთავე მკარ-გრქელთა და ხსუთა თორელთა, წეოთა და ქვეოთა, წარსლვა და მიკებება წინა, ქვეყანასა ჯავასეთისასა, და მუწე ცნობა ძალსა მათსა: და მივიდეს მტკვარსა ზედა, ივინიტა მუწე მისრულ იუწეს; და შეერთენ მესხნიცა ერთ-გულად დარჩომილნი, და აქათ ესენი მისრულნი მტკვარსა ზედა, და ივინი მუნით გადსა ზედა: შეიბეს, და შეიქმნა ომი და სროლა. მას დღესა სიღამე-მან და წულისა შუა-ყოფამან განსარსა: და ვითარ შედამდა, შე-იყარნეს და ზრასავა უეეს, ვითარმედ ახელადთ მკვტ-ქმნილობასა ამთ ლაშქართასა, და რამეთუ არა გუაქებს ძალი და ღონე შებძისა. აწ მივირიდოთ სიმაგრისა კერძო, და მუნით და ღონით რითამე კვტდნეთ ღაღატსა და ძღვესა: “ გარსა რომელი ძღვესა და სიქენესა მისცემდა თამარის კერძო, და იღვეწიდა ღმერთი მის-თვსა, მან ამცნო გულსა თამარისსა, რათა დაუყოფნებლად შებძა უფონ და დევსა წინა-აღმდგომთა მისთა: განკვლეს მტკვარის კიდი, და მიმართეს მათსა განძად წოდებულსა, ღონედ სიმაგრისა სასებულად, და კერცადა მუნ დადგეს, კარიდეს და მიწიქენეს კვლსა ნიალისსა და წყალსა სინგრისასა, თმოვკს და კრუშეთს შუა: მუნ შეიქმნა ომი ვითა სვდებოდა რჩეულებასა იმერთა და ამერთა მოეშეთასა, რომელი კმა იყო მკვლთა-განცა გოლიათთა და ჭახუკეთა ომად, რომელთა ზედა მოვიდოდის სიმწკაუკენი და მკვკუებელინი ისართანი, მფეოებელინი კრმალთანი და მსეთებელინი ოროლთანი: და განგრძობასა შინა ომთასა, მიეცა ძღვეა მოეშეთა თამარისთა, და გატყუებელინი რომელნიმე დარჩეს სიქველთა მათითა, და რომელნიმე ²⁾ დაიხურნეს და დაკოცნეს, და დაატყუებეს, და ამით არა-არა ევნო, არცა სიგუდილითა, არცა დავითთა, თუნიერ ივანე, სარგისა ძე, დაკოდეს, და შემოიქტეს მსიარულთა ჰირითა და განათლებულთა გულითა. თავის-თვალ და უდგენელ უწეს ივინი, რომელნიცა გარდაიხვეწნეს, შეიძინებისა და ჰატრონიის 268
არ დაკვებისა-თვსა: და მოვიდეს წინაშე ღვთივ კვრჯუნოსისსა და ჭეშმარიტად მეფეთ მეფისა. და მიმცემელ-მან ღვთისა ჭეოვებისა მადლობისა-მან, ნასნა თუხნი მოეშენი ჰირითა ბრწინებულ-

¹⁾ T aj. უოა.

²⁾ Depuis დანბ, add. du M-it T.

თა და გულისა სასიერითა, და თვალთა ტუბილითა ¹⁾; ვინცა ცნეს ესე ჰირველ, მასარობლისა მოსლავითა, სარგის ვარდნის ძისათა ²⁾, ზრასკა ეგეს რომელი მყოფ იყუნეს მის წინაშე, ჭიბე-რი მანდატურთა-გსუგესი, და ჭერნი და კანის დიდებულნი, და აზნაურნი ³⁾, თანა-დართვთა ვიგ-ჩაყთათა, შუერილთა ქართლისა ერის-თვისა და ქართველთა დიდებულთა, წინა-წყობითა ⁴⁾ დავით მეფისა სვანისათა, დასხმა ქართლს მდგომით, რომელთა თანა მიერთულ იყუნეს ვითინძე ქართველნიცა და სიმრავლე ყოვლისა კავკასიისა და მთიულეთისა: ⁵⁾

და ვითარ ავრძნეს მათ ამოწყვეტა და გაქცევა მათ კერძათა ზემოთა ლაშქართა, მსწრაფლ იკმის ამათგა გაქცევა, და გარდავლას ლისთა: შემოიქცეს და მოვიდეს წინაშე თამარისა. ჭკადრეს გასლვა ხომისითი და მიმართება ურისთა და განდგომილთა მეფეობისა ძისისათა, და დამორჩილდა ქრისტეს შემოსილი კელმწიფე, შეშენებული ღვთისა წყალობა-აურაცხელობათა: ვინ უწოდეთ ესტა, რომელ წყალობათა და მოხელვათა ღვთისათა სავრცე აურაცხელ არს და დიდ ფრად: რა-მეთუ კეთილთა და სასიერთა ნიშთა სიმრავლითა აღავსებს, და ძლევათა მინიჭებითა განამდიდრებს: ვითარცა იტყვს ბრძენთა შორის ზღაპრთა, ვითარმედ „კეთილი კეთილთა-თვს არს კეთილ, ვინა იგივე კეთილი. ბორკთათ-თვს, ბორკ:“ სოლო აწ კამს და უფროსდა მარადის გავრცება ნათქვამთა ამათ ⁶⁾, და უწყებად და სეჯვად ზენათა წყალობათა მინიჭებათა, რათა მარადის მო-უკლებლად იფოს ჩვენ-ზედა ესე-ვითარნი წყალობანი და მოხელვანი ღვთისანი: სოლო ვინცა ცნეს განდგომილთა შერისხვა ღვთისა მათ-ზედა, თვთ რომელნიმე დამკლებელ იქმნეს ცისეთა და-ხიმავრეთა, და უწინარეს სვერდისნიცა, ვინათ-გან თამარსა ზედა ესე-ვითარნი საქმე იკადრეს. რომელნიმე მოვიდეს ყელსაბელ-მოხმუნნი, რომელნიმე მკელელ ექმნეს თავისა ბიასა, და გერეთ-კე მოვიდეს, და მუნცა იქმნა ჩუჭულებრივი ⁷⁾ გამარჯვება: და შემოქცეულნი დადგეს ჭალასა აგარათასა, მონადირე და მოსარულნი:

მწკალობელი ერთგულითა და საკუთართა თვხთა, შეიწყალა ზაქარია ვარდნის ძე და უბოძა ტაგი, ქურდ-ავაჭრითა, გასამადის, მრავლითა საკუთართათა და მრავლითა სასასევეროთა ქალაქებითა, ცისეუბითა და სოფლებითა შეიწყალა. და უბოძა სარგისის ძესა ივანეს ჰირველობა, მსახურთ-უსუგესობა კელ-მინაური, და საზატო კახია და კაიონი, კელაქუსითა. და სხვითა მრავლითა: სასარკეთოთა ქალაქითა, ცისითა და ქვეყნისთა, შეიწყალეს და დალოცეს სხუასიცა მრავალი დი-დეუბლნი: შეიქცეს და მიმართეს სასლად მაიდა, საჭარმატებს. და ლისთაძერთა დიდებულთა შე-

¹⁾ 3 mots omis, T.

²⁾ 3 mots aj. T.

³⁾ M-its თავადნი.

⁴⁾ M-its აღმართა.

⁵⁾ T მთიულეთისა.

⁶⁾ Omis, T.

⁷⁾ T წველებით.

ცოდების მათის შენდობის მოავეთა ითხოვნეს ცხოველნი საცნი, და თუ დეოფალი რუ-
სუდან მათ შუა საყოფელად, და კათალიკოზი, მანდატურთა-უსუტეხი, და სხვანი ეპისკოპოსნი,
შინაურითურთ, სახელ-დებულით. ვინაღა გარდამოვიდეს სვანნი დიდებულნი და გარდამოცახსეს რუ-
სი, მეფე ყოფილი: და მისცა დეოფალ-მან სიმტკიცე ყოველთა მუნ მეოფთა, ჰირველად რუსის
უჩნებულად გაშეგებისა-თხს, მერსე მის ჟამის არს შეცოდებისა-თხს, არცა შენახებისა და გარდა-
კდისა, და წარმოამდგანებთა ¹⁾ დეოფალისთა მოვიდეს ნაჭარმატეკად, ვინაღა რუს-მა ითხოვა
ივანე მისანდობელად, და წარვიდა მასვე, მისსა სვე-უბედურსა გზასა: და შეიქმნა მშვიდობა, და
ერთობა და სისარული ²⁾, რომელთა არა-ოადეს ვის უხილავს: და სიტყუხა-ებრ საწინასწარმტყუ-
ლოსა, ერთბამად მოვიდეს ღოძი და კარი, და ისარბედეს ვეფსი თიკანთა თანს, და მგელი ცხო-
ვართა თანს. და განდიდნს სასული თამარისი ყოველსა ზუდა ჰირსა ქუჩუანისას:

და ლაშქრობდა დავით, ბრძანებითა და გამორჩევითა თამარ სვე-ალექსანდრისითა, და ემარჯუ-
ნობდა ყოველი, განტებითა და შექუქებითა ზეკარდამოთ: ამას შინ მიიღვალა გამტეკელი, ამირ-სპასა-
ღარი: ესე ყოველთა იღლოკეს და დიდათ დუმიძიდათ, და თმოგვისსა-გან კიდე არა-არა დააგუს შუღთა
მისთა: მამინ უბოძეს ამირ-სპასაღარობა საქარია მკარ-გრძელსა, ძესა სარეისას ამირ-სპასაღარისასსა,
მუდომსა სომხეთსა მეფისა ადგილსა, ჰატრონსა ღორისასსა: მოუხატეს ქალაქიცა რუს-თავი, მო-
უწყებნა ღირსსა სპასპეტობისასსა, და ჭიაბერსა, მანდატურთა-უსუტეხსა, მოუმატეს და უბოძეს ეინ-
ვანი, ქალაქი და ტიხე, მრავლითა მიუღულითა. და შეიწყალეს და დალოცეს ვარამის ძე, და უბო-
ძეს თმოგვი და ქვემოთ, წირქველდანი ზარტაიჭისა ძენი, გრიგოლის ძენი, ჭიაბერის ძენი და
მასტლის ძენი, და თავნი კასეთისანი, თორღაის ძენი. და შეიწყალნეს თვითყულნი თხსითა წე-
სითა, რომელნიმე ახლად დალოცვითა, და რომელნიმე მიმატებითა: და ეგრეთვე ქართველნი,
სომხთარნი, თორღელი, ჩეხსნი და ტაოელნი. ვინაღა გუზან ჰირველვე წარმწემდელი თავის
ოჯისსა, აწცა განდგა, და განტანა ტაოხ-კარი, ვაშლოვანი და სხვანი ცისენი მრავალნი, და წარვი-
და ქუჩუანსა შეერმანისას: მამინ წარავლინნეს სარგის იმოგველი და კასა ხამივარი, სხვითა
ახსარეის-შვილებითა, რომელთა თანს იყო მეღვინეთა-უსუტეხიცა, სვე-მულად კლარეთისა და
შეკეთისა: სოლო კანვიდეს-რა მთასა კოლისასა, მოვიდეს და მოეტებნეს წინ ფანსაკსტელი ზა-
ქრდა, და მინიღენი, კალმასელი, ემანი კარგნი, ჰატრონისა-გან შეწუდებულნი: შეურასვე თანს
ჩრქეს გუჩანის შუღლას და შეერმანის ლაშქართა მოხლვა, გუზანის ცოლ-შვილისა წასახმელად ³⁾, ²⁷⁰
და ცისეთა შინს თურქთა შეეჩუბა: დაღაცათ ლაშქარნი დიდნი იყურეს, და თორმეტისა დრო-
შისა ჰატრონნი, და ექსნი მცირენი. არამედ ხასობითა ქრისტესითა და სიამრთლითა და სვე-
უბედველითა თამარ ღვთივ დარეღისთა, შებმა უევეს, და არა დარიდნეს სიდიდესა და სიძრავლე-

¹⁾ T წამბიკენეთა.

²⁾ T omet 2 mots.

³⁾ T წახმელად.

სა მათსა, სიმენითა და ხიქველითა მათითა, და დიდი და ძლიერი ომი გარდაიკადაცეს, და ბოლოდა გააქციენეს ივინი, და ამოსწყვიდნეს: და გუხასინი დედაწულნი კელთ იპურნეს და შემოიქცეს მშვიდობით: აღიღეს ცისენი და სიმაგრენი, და კვალად აჩნეს ამავე სამეფოსა. და მოიწივნეს წინაშე თამარისსა, რომელ-მან მიჭყინა ნთელი წყალბებისა და გარდაიკადა მადლი, კეთილად მო-ჭირვებისა და სიმენისა მათისა-თხს: ესე-ვეითარსა წყალბასა შინა ღვთისსა იშეკება ერი ქრი-სტანეთა, გარნა წუხდეს და იურვადეს უსაყოფოებისა-თხს თამარისსა: არამედ ღმერთ-მან რომელ-მან მოხუნდა პირველ მანაეს და აბრამს, და მდედროთა ¹⁾ ანსას და ელისაბედს, არა უკანა, არცა აქა. რამეთუ შემდგომად მცირედისა ეამისა, დარსხულთა თამარ: და ცნეს-რა ესე უოკელთა, იწყეს ლიტანიობით კედრებად ღვთისა, მარსებითა, ლოცვითა და ცრემლითა, რათა მი-სცეს ღმერთ-მან შული წული, რომელი-ესე იქმნა: და იუენეს-რა დაეკრებულ ტაბაკმელას, მუნ შვა მე პირ-მშო, ეოკლითურთ მსგავსი ჰაზისა, და უწოდა სახელი საგონისა მამისა მისისა, გიორგი: რომელისა-თხსცა ევაკილი უეუდავთა ნაწილთა აღმოგვეცეს: ესე-ვეითარსა მოსედვასა შინა ღვთისსა და პირველსა დარსომასა თამარისსა, და აღმოშობასა მისას, რამცა თქმად ეტე-ბოდა სასე სისარულისა ანუ მადლობისა ღვთისა უოკელთა მიერ. ესე თქმად შეუძლებულ არს: ისარებადეს, იშეკებადეს და იმთოვიდეს სამთოსესა შინა ამის საწუთოსასა, განმთავისუფლებულნი: ტყვეთანი, შემწირველნი ეკვლესიანთანი, მწირველნი მღვდელთანი და მიმტყველნი მონაზონთანი, მოღვაწენი გლასკათანი, ერთბამად აღიღებდეს ღმერთსა მწუბრნი ეპისკოპოსთანი და სამღვდე-ლოთა კრებულთანი, და დასნი შვიდთავე სამეფოთა სპათანი, და თუთ დედოფალ-მან რუსუდან და გარდაიღ-მან მის-მან მეფე-მან დავით, და და-მან თამარისა-მან, და ეოკელთა მეფეთა ამის სა-მეფოსათა, მსგავსად მოგვთასა, იწყეს ძღნობად და მინიჭებად ნიჭთა ურცხვთა: ხოლო ცნეს-რა ესე ბერძენთა მეფეთა და სულტანთა, ათაბაგთა და ამირთა ხპარსეთისათა, წარმოავლინეს ნიჭნი და განმნი კმა-საყოფელნი:

და შემდგომად წელიწდისა კვალად დარსხულდა და შვა ასული, შემსგავსებული თვისა, და უწოდაც რუსუდანი. რომლისა-თხს კვალად უფროსი სისარული შეიქმნა ეოკელთა ზედა, და უმე-ტეს გარდაემატა ქვეყანა ბედნიერობითა, და ეოკლითა კეთილითა და გამარჯვებითა ლაშქართათა, **271** რომელ არა-ოდეს ქმნილ იყო ბაგრატიონისისა: ²⁾

პირველად შემეგრეთა ბედსა და სვესა ზედა ლაშასა, რომელი განმანათლებულად სოფლისა ითარგმანების აფხართა ესითა, მიჭმართეს ბარდავად, დიდად და ძველად ქალაქად, და ამოსწყვიტეს აწანი, და გამოიღეს დიდა-ძლიითა ომითა, პირველისა სებროთის ძისა, ჰოს შულისა ბარდოსის მამული, და აღივსნეს ტყვითა და ხუსუვითა აურაცხელითა, და ათავისუფლეს საძი ბერა ტყვე. დღე-გრძელობისა-თხს თამარისა და ძისა მათისა-თხს:

¹⁾ T უკვლავ.

²⁾ Il manque ici quelques mots, qu'il est facile de supposer.

და მუნით რა წარმოვიდეს, არღარა შეისვენეს არცაღა-თუ თვე ერთ. მსწრაფლ წარვიდეს და ილაშქრეს აზრუმს, კარსა კარნუქალაქისასა, და მუნ იყო სიმრავლე ომთა და წუობა ძლიერი და სყოქება აბჯართა, რომლისა შეშველად იუწყეს სურმასელი, კარული, ხპერული, და შიგნით ხალღების ძე ნასრადინ, და ორნი ძენი მისნი, ლაშქართა სიმრავლითა, ქვეითითა და ცხენოსნითა. და ცისკრისა ბინდეს მისრულთა დაიწვეს ომი, და ღამის ბინდეს-მან გჳჳყარნა: და ვითარ გარდა-გდა ღამე-იგი, მოვიდეს ლაშქარსნი, დაუთვალავითა და მიუწითაძელითა ლავითა: შიგნით მყოფნი, ვითარცა მკეცნი, აღრტუნდეს გბილთა მათთა და წვერთა იფსკრიდეს, ჰხედვიდეს-რა ცოლთა და შუღთა მათთა ტუქე ქმნილთა, და ჟოგისა და რუმეუბისა მათისა იავარ ქმნილთა, ესრეთ ცრემლო-დეს და გოდებით იტუოდეს. „ოინს იქმნა ჩვენ-ზუდა ესე-ოდენი შერისხვა, რამეთუ არა-ოდეს გვიბილავს ჩვენთა ხანასებთა ცომი ქრისტესათა:“ და ვითარცა განთქნა, შეიქმნა ცუბა ბუგთა და დაბდაბთა და ზეიმი ქალაქსა შინსა. დასეგუნეს დათსევა სისხლისა მათისა და გაწირეს თანნი მათნი, გამოვიდეს ბჳთა ქალაქისათა და გააწვეს რაზმი ქვეითთა და ცხენოსნთა, და წარმო-დგეს ხანთა და შუგათა ¹⁾ ზუდა იხრის მსროლეღნი და ქვის მტეორცხელნი: და ვითარ იხილნა შეფე-მან დავით სჳათა მათთა გულ-მყარად გამოსლვა მთი, ითხავეს ხაჭურველნი და აღსდეს უნთა ზუდა, და აღისუნეს ოროღნი, და აჳა ზირველსავე ზუდა მიხლვას დასტენეს სხედ მესხ-ტესისა და აღისუნეს კარნი ქალაქისანი, და ახწუვიდეს ზირველ გამკეცბულნი-იგი და წარიქცი-ნეს წინა, და ურთიერთას მოხრვიდეს, სიმრავლისა-გან და ტენებისა, და სირცხელიუღნი ცოლთა და საღუმთა მათთა-გან, ხავიცგულ და ხანერწყველ იქმნეს მთ მიერ: ავირბდეს და ბასრობდეს მოჰამედს, მოციქულს მათსა, და ხვეუღის დებას მისსა: მაშინ შემოიქცა მეფე დავით, და ლაშქარ-ნი მისნი მოვიდეს მოხარულნი ქვეყნადვე თვხად, მუნით, ძღვევა-შემოსილნი, წინაშე თამარისა ნათელ ბრწინვალისა, და ძისა მისისა საშოთ მთიებისა აღმობრწინებულისა:

272

სოლო მე, მორიდ-ღის განგრძობასა წყინობისა-მან, მცონის დაგებად დვაწლთა და წუო-ბათა, და მარჯუბათა უკანასკნელთა, უმჯობეთა ზირველისათა. აღიღრვის ესა ჩემი სიტყვად და მოთხრობად ესე-ვიართთა: ოდესმე, ჟამსა ერთსა, განვიდეს შეურღილი გელაქუნად, და ჩაიარეს საჩინაი და ჩავიდეს ქვეყნასა ყარურისასა და მიუწიეს ხალღუნამიბი, და მობრბიეს ყოველი არახი და შემოიარეს კარი განმისა: და შეიქმნა კართა ზუდა დიდი შეღლი. გაღანმცა გააქცინეს და შეისეგუნეს ქალაქად და ყარურით შასქორამდის ექვსი დღე იარეს, და არა-რომელი დღე გარდა-ხრულა თემცა არა მოხწუოდეს ლაშქარსნი, და არა შემობმოდეს, და ყოველ-გან ძღვევა ბრწინვალე აჩვენეს: და შემოიქცეს ესრეთ სისარულითა, და მოვიდეს წინაშე სისარულსა ყოვლისა სიოვლისასა: კვალად ღორიდდამან ²⁾ წარვიდეს ორნი მშენი ხარკისნი ძენი, ზაქარია ამირ-სხასალარო და მსახურთ-უხუცენი ივანე, მორბეკად რაკისნი ზირისა, და მუნით წარმობრულ იუწყეს ლაშქარნი

¹⁾ I უკანა.
²⁾ Oa ღორი-დამან.

დვინელნი, ბიჭნელნი და ამბერდნელნი, მეკობრობად და მხერად ქარავანისა: და ვითარ ცნეს ამით და შეიპყრეს საშუალობასა გზისასა, დაეკუთვნეს ურთიერთას, და უფროს ამისა და მხერდ ბრძოლისა საქებელ იყო, წამდებელი ხელისა, სიფიცხედ ქველობისა მათისა-გან. აღვსებული ¹⁾ და სახელოვანნი მოვიდეს წისიქ და ვით სვე-ამადლელებისა და თამარ ღვთივ დამყარებულისა:

ამისა შედგომად ჰკადრა განისა ჰკარონ-მან ივანე მისხურთ-უხუცეს-მან დავითს, და აწვია და შქრობად ძლით შესამართებელისა ²⁾, სახელოვნისა და დიდისა ტელაქუნისა მოხარბეველად, და სპარსი-ბაზირისა და გორალაქისა: მაშინ გაჰყვა მოქმედი დღითი-დღე აღმატებული და წარმართებული ომთა და დაშქრობათა შინა: და ვითარცა მიიწივნეს და დაესხნეს, აღიღეს ტყვის-სა, ჯოგისა, აქლემისა, ზროხისა და ცხერისა სიმრავლე, შემსტავებული ზღვის ქვიშისა, და სა-დაცა-ვინ დაშქარნი და მუშკელნი თავ-თავის დედა-წულისანი გარდაეკიდნეს, გააქცივნეს, ამოწყვი-დნეს და დაეოცნეს, ვინცა სპარსი-ბაზირისა არა-რად შემრაცხველთა, ხელტვისა მოედანსა შინა იქეს სისარულად და სპარსეობად, რომელ ესეცა არა-ოდეს ვის-გან ქმნილ არს, არცა სმენილ არს:

სოლო კვლად არა მრავლისა ფამისა, ოდესმე იგივე სვე-უბედური რუსა, ამის სამოთხისა-გან ექსორია ქმნილი, განისა-ებრ მკვლელი, არა მძისა არამედ თავისა თვისისა, ვერცადა ნაიდსა დირს იქნა უოფად: რამეთუ მოიშალა სამკუფოთა ქალაქისა-განცა კოსტანტინოპოლისა უოფისა-
 273 გან, და მუნითა ექსორია ქმნეს: მოვიდა ათაბაგისა და მის-გან აიღო არანისა ქვეყანისა სამოფი, შემსტავებული უბედობისა ³⁾ თვისისა: მუნდაღმან შეიყარა დაშქარი განძისა და არანისა, და მოვიდა ქვეყანასა კამბეზისასა, და შეგნით მინდორი მოარბიეს, და აიღო სიმრავლე ტყვისა და ნატყვევანისა: მაშინ სორსაბუჯისა ბატონ-მან საღირ, მასტყელის ქუშან, ცნა ესე და შეიყარა მცირედით დაშქრითა და სამითა შეიღოთა, წამებად და დადებად თავისა თვისისა განქმნად და მიეწია, და არა-თუ ორნი ერთისა-თვს დაშქრებდეს, და ოცნი ორთა-თვს, გარსა მანვე სიმარ-თელე-მან იამარისა-მან, დასცა რისივცა ღვთისა უსილაგი, და ვითარცა გუდუინისა-გან განძიეს, მცირედითა მრავალთა ეწივნეს და გააქცივნეს, სამოყარნეს და დაეოცნეს: ვინა სვე-უბედო რუსი, ძლით-სამე განრომილი, გარდასხვეწა ორითა მონითა:

სოლო ესეცა უწებულ იყავნ თქვენ უოველთა მსმენელთა-გან, დაღათუ საიხიოდ გაქრით იპეტ-ქმნილთა მეტებერ ასეყნეს უდობელობა, გარსა იხილეთ თუ ვითარ სატურფო და მადნი-ტებრ ⁴⁾ მომიწიდველობა აქუნდა მეტათა გულებისა: ოდესმე შარვანს ღომის ბოჭქტრი გა-მოგვავსა, მათ-იერ გახრდილი, და ესე-ოდენ ⁵⁾ - დიდი და საზარელი შეიქმნა, რომელ არცა

¹⁾ R, T აღვსული.

²⁾ T შესამართებელი.

³⁾ M-its უბედურობისა.

⁴⁾ T, R, ადამტებრ.

⁵⁾ T, R, სოვი.

ველური და არცა შინური არაჲადც ¹⁾ არა-ვის ახმევს: ესე რაჲემს დარბაზს მოიყვანან ესეთი აქმუნდეს სურვილი და ტრფიალება თამარ, ღვთიე განათლებულისა, რომელი მრჩობლითა ვაჰკითა მიმოდაქვეყნებასან ცატო კიდეზისა-სან კერ დაიშვირის, კიდრე თავი უბუნა შინა არ შთაუღვის, და ღოშნიდის. ვითარცა ძველადემუ მოწამეთა მეტაურახები მოკეთხრობს: და ოდესჲ ძლით დაიშვირინ, და ძლით დამატრდინ. მისინ წყაროს მსგავსნი ცრემლისი გარდამოსთხისნი თუაღლა-გან, რომელნი დააღტობდის მიწასა:

ამა ეხე-ვითარს მძლეველობას მტერთასა, დამკობას ურჩიასა და ძვეტთა მომდარებებსა, ხედვიდეს-რა ეოველნი, განისმა წარნი და შიში ეოველთა კიდეთა, აღმოსავლით და დასავლით, ჩრდილოთ და ხამსრით, და ეოველნი შორჩილობდეს და ძვეტითა მრავლითა მოკითხიან: ამას უამხა მოიკლა ეიხარხლან ათაბაგი, აჲ გასულტნებული, მოადილთა მიერ, და დარჩეს ხამნი შვი-ლნი ფაღვანდისნი, მხერობელად ეოვლის ხმარხეთისა: რომელთა მამისა და ბიძისა-გან გაჰყოფ-დეს ქვეყანისი ესრეთ. უსურებს, სუტლუ-ნისანის, კრავით სვარანსადის და ბაბილოვანდის. და შედგეს, ამირ-ბუბაქაქრს, ადარბადაგანი სომხითამდის. და უმცროსს, ამირ-მირმანს, არანი, გურ-განის ზღვით, კიდრე გუაქუჩისა ზღვადმდე: ამას შინა, ვითარცა არს წესი მრავალ-მთავრობისა, შეიქმნა შური და ხდომა მათ შორის: ხდომა უშუალებას ამირ-ბუბაქარ, და იოტა უფროსი ძმა, ²⁷⁴ და დაჲდა ათაბაგი. და უმცროსი ძმა ამირ-მირმან არანიდადმან შარვაშეს შეეხიდა, და თვით შარვაშესდა-მას ხალუყან კართა ზედა დაესხა, და გააქციეს, და თვით დარჩა გადღებული და გაღლებული უამადმდე: ხოლო ვინათ-გან უღონო იქმნეს შარვაშისანი ამირ-მირმან ²⁾, რამეთუ მას უამხა შერისხვად მოიწია ხახლხა ზედა შარვანისას, რომელი შეაძრწუნებს ქვეყანას, და შე-ხებით აკმოვლებს ³⁾ მათთა, შერეკით შირყენს და დახცნა ზღუდენი და ცისენი შამასიისანი, და უჩინო იქმნეს ეოველნი მას შინა მყოფანი. რომელს შინა წარწყმდეს შარვაშეს ცოლი და შვილ-ნი: და ესე, რა ესმა და ისიღეს, მოიწია გლოჯა უზომო და მწუხარება მათ-ზედა. რამეთუ იტყუებდეს თავსა, და ისხმიდეს ნატარსა. რამეთუ არა-ხდათ იყო ხასოება კხნისა მათისა, გარსა მსოლო ოდენ დიურთი, და მის-განვე პატრე-ტეშული და განდიდებული დავით და თამარ: და წარმოკვლინეს მოციქულნი შემოსასკეწლად, ძვეტითა ურიცხვითა, თვალთა და მარგალიტთა ფახ-დაუდებელითა, და ავუნეს შეუღასა, და მოაგესუბდეს მას. „ვინათ-გან ძალი აქუს კელშიფობას თქვენსა, და ხიბრნით განგებას თქვენსა მორჩილებს ეოველი, ხვეს ალქანსდრინანს, თქვენ თა-მარ ღვთიე განბრწობილისასა, და ხიბენსა და სიქველესა, თქვენ დავით დავითიანსა და უბრობასა და შიქართა თქვენთასა, აღება ეოვლის ხმარხეთისა, მას მოკვერით ასული, ნათელი და ბრწყინვა-ლება შარვანდელაობის თქვენისა, და დახვეით დედოფლად და პატრონად ეოვლის ხმარხეთისა:

¹⁾ T არაჲადც R არაჲადც, l'origine de ce mot est l'arménien *արակ*.
²⁾ R, T, მამ-მირმან.
³⁾ On lit ainsi dans les trois manuscrits; mais il faut ou *აბ- ou* უამ-ვლებს:

მაშინ არა მღირსობელ-მან ხიძობისა მათისა-მან, უბრძანეს იმედი შეკლისა და გელოთ შე-
წვენიხა: მასვე ჟამს გასცეს ბრძანება და წარავლინეს შიქრიანი და მალე-მსროლნი, წვეკად და
კომბად სმათ იყრთა და აყრთა. რამეთუ მას ჟამსა მძევა ეივხათა მჟეფის სვენიჭი-სავალთი აქა
იყო, სამასურად, დიდითა ლაშქრითა: შეიყარეს და დადგეს დასოთა შინა, რომლისა სიმრავლი-
თა აღივსნეს მტკერისა ჰირი, ალგეთის ჰირი, კვიის ჰირი და ქურდ-ვაჭრის ჰირი, ესე-ოთხნივე
მდინარენი, ტეილისით უარდავჲადის: მაშინ მოვიდა ამირ-მირან (sic), ფალავანდის შვილი, და
აღსართან შარვაშე, უოვლის არანისა დიდებულთა და ჭალამთა. დადგეს კელმწიფენი სვე-სრულნი
და ღვთივ აღმობრწინებულნი, ჭალას აგართას: ჰატვი-ტეს და აღუთქვეს აღსრულებს ნებისა
მათისა, აწვიეს და მოიყვანეს დიდითა ჰატვიითა და წართა. და დედოფალიცა რუსუდან აქა რამცა
სახე შემოიღებოდა, ანუ ვისამანცა გონება-მან და ენა-მან აღმოთქვა ¹⁾ ქეზანი წართა და დიდ-
ბისანი, კარავთა და ხარა-ფარდავთა, კო შკოთა და ფილოპოტონი, მოკაწმულობანი და შემკობი-
ლობანი ბესელიელები ანუ სოლომონიანებრი ტაძრისა დვითისა, რომელსა შინა იხილებოდა
275 აქცა მსგავსი სოლომონისი, და უმეტეს სოლომონისი, სიბრძნითა და ღვთისა მსახურებითა, და
შეკიერებითა უმსგავსოთა. რომელსა მოესთღო სულწლებსა და შვესა სამოთხისა, და მოეფუტ-
კრა კარდბუტკობა ²⁾ ვვაკილ-მცენარეობა, ასფოდელტონ ³⁾ სარგისოვანობა, იელიოს-სველის
წამორჩეობა: ანუ ვისინიდა ქება მისდამოდა დავითის მოყმისა, პირველთა გოლიათთა მსგავსისა,
ბალათარისი და თარკანისი, მსგავსი ეფერმანისი და დიდებულთა ბუნებარსთა მოყმთა ამის ს-
მიეფოსათა:

და შეიყარნეს წართა გონებისა წარგანსაკვლითა: და შეიქმნა დარბაზობა, და დასსდეს
ტასტათა ზედა ოქრო-ჭვდილოთა თუთ თამარ და დავით, და ქე მათი გიორგი, მადიდებელნი და
მასსელებელნი უოკელთა შარავანდელთა მჭურბულებობისანი: პირველად რა გამოვიდეს ტეილისით
ქალაქით, მიეტეხეს წინა ოვსინი და ეივხაქსი, ძველნი და ახალნი. შემდგომად ამისსა ჭერნი და
გასინი, და შემდგომად ქართვლნი, და კვალად მესხნი, თორელები, შავშ-კლარე-ტაოკლითურთ:
შემდგომად სომხითარნი, და კვალად აფხაზნი და სვან-სეგრელ-გურეილნი, თანს რაჭა-თაკვერ ⁴⁾-
მარგველითურთ, და თუთ კარვის კარსა კელის-უფელნი და შინაურნი: სოლო ვინათ-გან შინაური და
თუხი იყო შარვანშა, პირველად შემოვიდა იგი და თაყუანის-სტა, და მოიკითხა წესისა-ებრ, და დასვეს
თუხისა ადგილსა. და შემდგომად მისსა მოვიდა ამირ-მირანს, მამულად მის-წული სულტანისა და
შული ფალავანდისა, და დედა მისი იყო ახული ინანკანისი, სკარანისი ჰატრონისა, და აწ ცოლი
იყო ტუდრილ სულტანისა. და მოიყვანეს ჰატვიითა და წართა, მოიკითხეს და დასვეს ჰატვიითა,

¹⁾ Lis. აღმოქცა.

²⁾ T კარდბუტკობა; C est en surcharge, dans le M-it R.

³⁾ T, აფოდ; R, ასფოდ, mais on voit les restes de ახო . . . ან, qui ont été grattés.

⁴⁾ Ou თაკვერ.

და შეიტკბეს ვითარცა შული, მოყუე კარგი და შესასუდაუსაყურელი: მოასხნეს დიდებულნი, ზოგნი სულტანთა დაზრდილნი, ზოგნი ელდგუსისნი და ზოგნი შვილთა მათთანი. ათაყვანსეს და მოაკითხნეს მესტაქვისითა ჰატივითა, და შეექმნა სხარული გულის მათის მიუთხრობელი. და ფიცით დამტკიცეს და იტყოდეს, ვითარმედ „არა-ოდეს ნახულა კაცთა თჳაღისა-გან, და არცა წარგვიკითხავს, ძველთა წერილთა შინა-გან გინა ახალთა, სასე თამარისი და მსგავსი ჭიკვა ყოფისა მისისა:“ და მოჴწონა თუთ მეფე და ვით და დიდებულნი და მოემენი მათნი, და იტყოდეს სხარულით და გულ-დაჴრებით. „გაკვიმარნეთ გულნი და ავკიპარცოთ მწუსარება. რამეთუ ჴეშმარიტად ძალ-უც კხნა ჩუენი, და კვალად-გება მამულადვე ჩუენდა:“ მაშინ ითხოვეს ჰური, და შემდგომად ჰურობისა დაიდექს ნადიმი, სიკეთე სიტურთვე გამოთქმელი. იყო სხარული და კაბა ¹⁾ მგოსანთა და მოშათით: გაღანმცა დამოსნა ჰეირ-ფისითა შესამახლებითა იგი ორნივე და დაჴქარნი მათნი. და დაჴვეს მენ მსტეკსი ერთი, და ჴქონდათ დღე ყოველ სხარული, და მათ-გან ძღნობა და ამათ-გან ბოძება, ნადირობა და ბურთობა, რომლისა-იუხსცა ითქილა ჴება ამირ-მირა- 276 ნისა ²⁾ და დიდებულთა და ჴუელადთა მისთა, ვითა „ერსაჲს და ადარადაგანს, და ერსნს, ამათ-ებრ მობურთაღნი არ დაჩოიმიღ არიან:“

მაშინ უბრძანა მეფე-მან ამირ-სხასლარსა მისსა ჴაქარას და მსახურთა-უსტეცსა იოანეს, და წერეთისა ერის-თავსა ვრიგელს ³⁾, და სსკათა მოყმითა, და ჩაეიდეს მოედანსა, და მუნით ჩამოვიდა ამირ-მირან, მისითა დიდებულთა და მონითა, და თუთ თამარ, სსტურეტლად, ჰირითა-მით ბრწენკალითა და სათელ-მეუნიითა, და ისლემნი დაჴურებულნი მეცადინობისანი ⁴⁾, და მსლე მგონებელნი ⁵⁾ თავისანი. მსწრთაფელ იღვივნეს, და ვით იფივისა და მისთა მოყმეთა-გან, და შიქტეს ძლეულნი და დაჴმუნებულნი:

ამა სხარულსა და შუებასა შინა ეგაზმოდეს და ემზადებოდეს დამსკენელნი შველისანი, და მოვიდეს და აწიბეს ათაბაგხა ნახტუენილადმან, შეურს და არანს მოხლვა: რამეთუ ყოვლით კერძო შეიწრდეს სხარსნი, და უღონობა-მან მოიგნა: მსოლოდ ერთი ოდენდა სასიკება ცსოვრების მოიპოვეს, ესე იგი არს სიკუდილითაც კხნა თავისა თვისისა: ამის-თვს შუერბეს ყოვლით კერძო შეთქმელობათა, შეიღებნეს სამოსელნი და ჰირნი, და მივიდეს წინაშე საღაფისა, აუწევს თხზა ჴირი და აწვევდეს რათა უბრძანოსა ყოველსა სხარეთსა შექეჩად მათა: რომელ-ეუ ჴეო ხაღი-ფა. განასუნა მეუღლი სვანისურსი და იღუძელ წარავლისსა ყოველსა შინა სხარეთსა, მისცა ოქრო აურადსელი, რათა შეკრიბონ ყოვლით კერძო ლაშქარი ურციხევი, და მისცა ბრძანება რათა რომელი-

1) Tous les M-its portent 2).
 2) T ამირანისა.
 3) T გურგულს.
 4) T შეცნარებისანი.
 5) T მსლე მამოღობი.

სხვა სამთავროსა-გან სხარსთას არა წარმოვიდენ თვთ მათ-ზედა მისლვით იავარ ყონ: სოლო ეხე ესრეთცა იქმნა. იწვეს ამომართ რომეკუიაროს და ინდოეთისა, და ქვემოთ სამარქანამდის და დარუბანდადის, შეკრიბა ეს-ოღენ ვითარ არცა რიცხვ იცოდაეს, და ვერცა ერთსა თქმსა დეიტო-დეს: შეკრბეს ადარბადაგანს, და მაშინდა გაამეყლანეს წაიცილება თხნი. რამეთუ დროშაცა თხნი წარმო-ეცა ხალიფას, რომელისა თავსა ¹⁾ იყო ოქრო ათასისა ხალიფაურისა: ესმა ²⁾ ესე ყოველი თამარს და მოჴწოდა ყოველთა ვაზირთა თხსთა, და შეიქმნა გამორჩევა. უბრძანა ჴყონდიდელსა ანტონის, არა ავით გულთა, არცა დედაცურითა სიტყვითა, არამედ ესრეთ უბრძანა. „ისწრათეუ დაწერად, და მამცურითა სიტყვითა მიმო-დახსლევით ბრძანება, რათა მსწრაფელ შემოკრბეს მკედრობა. და კვალად მიუტყენით ყოველთა ეკლესიათა და მოხანსტერთა, რათა დაჴრცაბებულნი დამის-თევანი და ლიტანობანი აღესრულებოდინს, ყოველთა ადგილთა:“ და წარგზავნსა ფრიადი სხვასე და სხემარ

277 ეკლესიათა და გლასკეთა-თხს, რათა მოიცალოს ლოცვად და მოწყაფე ყონ დემერთი. ნუ-ხადა თქვიან წარმართთა, „ხადა არს დემერთი-იგი მათი:“ ესე უბრძანა, და მრძანება საქმე იქმნა. და ათსა დღესა შინა ვითარცა გროი შვარდელთა მოჭფერინდა, ვითარცა ჰირველვე ვოქე, ყოველი მკე-დრობა, ყოვლითურთ კერძო სახესი სისარულთა, და აღივსო სხითა თამარისთა მტკერის ჰირი, ტფელისით ყარაღვამდის, ალგეთის ჰირი, კციის ჰირი და ბერდუჯის ჰირი. ესე ოთსნივე მდინა-რენი, რომეღინი ძლით იპურობდეს თავთა შორის თხსთა: ესე ყოველი შეკრბეს სამხითს, და მივიდა თამარ, და იხილნა, მუნ იყო თვთ შარვსზე და ამირ-შირანს, და ძმაცა ვივასეთა შეფისა, დი-დისა ლაშქრითა: მუნ დაუჩუნეს მცირენი დღენი ლოცვისათხს: მერმე ჰრქვა მათ თამარ ღვთოვ განბრძანობილ-მან.

„მისნო ჩემნო, ყოვლად ნუ შემწწუნდებიან გულნი თქვენნი სიმრავლისა-თხს მათისა და სიმცირისა-თხს თქვენისა. რამეთუ დემერთი ჩვენ-თანა არს: გახმია ტეფიანის-თხს სამ ახნი და სიმრავლე ურცხვსა მადანელთა მათ-მიერ მოწყევიდინი. კვალად ასურასტანელთა ბანაკი, ლოცვი-თა ესეკიასითა, წამსა შინა, ასტელისისა მიერ დაცემულნა: მსოლოდ დემერთსა მიენდევით, და გულნი თქვენნი სიამართლით იპურენით წინაშე მისსა, და სასოება თქენი ყოველი ჴურისა მიმართ ქრისტესისა იყავნ: შეისწრაფეთ ქვეყანად მათდა, შეწვენთა ყოვლად წმიდისა ღვთის-მშობელი-სათა და ძლითა უძლეველისა ჴურისათა, წარმოემართენით:“ ულოცა მათ და შეაუდრნა იგინი დემერთსა, წარუძღვანა ძელი ცსოკრებობისა, და თანა წარატანა ანტონი ჴყონდიდელი: სოლო თვთ წარცაგანს სამოხელნი ფერკეთანი, და შიშელავ ფერკეთთა მიიწია ტასარსა ღვთის-მშობელისსა, მეტესითა, და წინაშე სატას-მას მიღებარე, არა დახსრებოდა გრემილი ვედრებად ვიდრემდის

1) Depuis hier jusqu'ici le M-it T porte seulement: ყოველის სხარსითა შეერთა შოლოსა, პრისსა ჰასხულო, რომელისადა წამოაგზავნა ხალიფას დროშა მისი, რომლის თაჴს ჴედა იყო . . .

2) T, depuis ici jusqu'a შუნ იყო, p. 277: ბანა შეკრბეს თამარს წინაშე ყოველი გაქონნი და სხანი თვთ შარვსზე მოსყენელთა მამარსთესისა. უფუცნელ კვან დღენი და ყოველითვე თვთოვულად თქმთა და . . .

სრულ ეო ღმერთმან სთხოველნი მისნი: და ვითარცა წარემართნეს ¹⁾ და დაბანაკეს წყალსა ზედა ელგევისსა, და მუნით აურილნი მივიდეს მკამს ²⁾, სიასლესა შსქორისასა, თოვეს იგინისა, დლესა სუთაშაბთასა, რომელი განთენდებოდა ჰარასკეკად, რომელსა შინა ქრისტე-მან ღმერთ-მან ჩვენ-მან შექმუსრა ძალი ³⁾ მკლამისა და დათრეუნა ორ-თავიიგი კეშაში. რომლისა ისილყო აჭაგა ძალი და ძლიერება ძელისა-მის ცხოვრებისა, და ჰატეივს-ცემს ჰარასკეკისა: და ვითარცა განთენდა, მოვიდეს კაცი წინა-მავადნი აუშატანი, და თქვეს, ვითარმედ ჩვენს თუქლითა ჩვენითა გებისდავან ათ-ასნი ათ-ასთანი და ბევრნი ბევრთანი, უძრავლესნი რიცხვისანი, ვითარცა მკაღბნი და ვითარცა ქეშა ზღვივსა, შსქორიტიტან ⁴⁾ ვიდრე მოად შოთისა და ვარდანაშტისა, განძის კარამდი კერ მისაწოთელ არიან თუქლნი განცდად და გარდაწდომად ⁵⁾: “ ვითარცა ტნა ესე შეფე-მან და სხათა მისთა, შარაშა და ამირ-მირან, და ლაშქართა მისთა, ჰირველად განისარეს, და მადლობა შეწირეს უფელისა ⁶⁾, ასლთს ჰოვნისა-თვს მტერთა მათისა, და განკვირდეს ⁷⁾ თუ **278** ავითარ დაატეს განძისა და არანის ჭალათა, და მთანი მავარნი, და შეუძრეთება ომი და წინა-მოტეგება ჩვენი. “ განსა განზრახვითა და გამორჩევით ექმნათ ესე ⁸⁾: ჰირველად, იმედითა სიმრავლე-აურაცხელობისათა, და მერმე კვივისა და სიმავრისა შეზღუდვილობისა:

მაშინ აღიჭურა მეფე და შეჯდა ზურდაცა, რომელი სასკლავანთქმელობისა-თვს კედა ვასტანტ საზნიელისა-გან, ფასად ებოძა ციხე და სოფელი ⁹⁾, რომელ არიან ჭარბანანი ¹⁰⁾. ვინათ-გან მას ეჟმსა ჭიბაური და მწიგნობართუხუცესნი ანტონიგა მის წინავე იყო, კაცი შეუსადავით ჭაბუგი და გავრ-ტომობით არა უაზნო: მას უბრძანსა წარმდგანვა ძელისა ცხოვრებისა, რომელ არს სკიბტრა და ვაჭკუ-ჭურთი მეფეთა: განამგნობდეს ურთიერთს სხანი და სხანზეტნი, და მეკლრო-ბა ქრისტეს მოსახლე, და მოაგებენბდეს ქრისტეს გენებას ურთიერთს: აღისილვიდეს თუქლითა ზეცადა, და შეკვრდომითა თაგვანის-ცემედეს ძელსა ცხოველსა და მოაგებენბდეს სიყვინისა მოწამეთასა. თუ ვითარ ფყრად-ფყრადნი ხატანჯუგელები დაითმინეს, ქრისტეს სეულისა-თვს, და არა დარიდეს

1) Depuis და შვიდ ვინეთი . . . jusqu'ici T porte selement: წინაჲ ათხოვეს სიტყვა მდაბლასა და განტეკულისა მღვეთსა და წარმთავრებისა ჰორისა მამ-კან ზენისა: წარმქმნათა დავით წარმდეველი ძელისა ცხოვრებისა და შექმული არა მისა სხინია მკან-ცხელისა, ჰგვრატოანურისი, და უფოსიდა ვარცხლან-ურისა: წარმწულთა დამანაკეს. . .

2) T omet ce mot.

3) T ჰლივრება.

4) Lis. შსქორიტიტან.

5) T omet depuis რომლისა ისილყო, jusqu'ici.

6) T ჰირველად შხარნელთა და შვიდლობელთა დეოსითა.

7) T დავით განკვირება.

8) T და მთათა მავართა, დედა ჰვივრეკლასა და ხანცხელ (sic) და შეუძრეთება იმად მკეცხედ წინა: ტნა ესე მკეცხეთითა და ტან მისით, და მოხმრულ იყუნეს ადგობისა მას.

9) T მოაგებელისა ცხინისა და სოფლისა.

10) T ჭარბანი.

ცესლს და მასვილს: კეროვე მამა-პაპთა შითა სიძენეს და გამარჯვებულობათა, და ღამსვი-
 დეს თავთა თხსთა. ანუ ¹⁾ ვითარ ძველადესმე წინამუ დავითის, ოც და ათ-შვიდ-მეტრა გმირნი
 მბრძოლობდეს და სძლევეს უცხო-თესლთა. და ვითარ ვასტანცისნი სხანი, წინამუ ვასტანცისსა,
 „ას წაღისა დავითის-თეს და გიორგის ძისა თამარის-თეს, რომელი დავთ წინასწარმუვევლით-
 გან ოთსმეოცდევითად აღირცხვის შვილად ცხებულად ²⁾, აჰა ჩვენცა კელი კრძალსა ³⁾, და
 სულნი ⁴⁾ ღმერთსა, და სუ ვრდიებთ თავთა ჩვენთა:“ მაშინ ჰკრეს სპერმეთთა (sic) და ბუგთა
 ხომართა, და სცეს ზარი, და შეაქმნა ზეიმი: განაწივეს რაზმი წესისა-ებრ, ვითარცა განხნილ
 არს თემთა და თემთა: მიუწია წვერ-მან მარჯვენით რაზმისა-მან მთად, და მარცხენით-მან
 მტკვარად წარმართეს, და მივიდეს შანქორის ხისხლებსა, და გარდაევენეს ზედა, რცხ-თუ
 დარწყმულს მოამხურთა-გან:

და განყო რაზმი მიახლება-მან ქალაქისა-მან და მენვე დაწევა-მან ომიხა-მან: და თუთ
 მეფე-მან რაზმითა თხსითა დაჯგო მარჯვენით შანქორი და მოხწრათე იყო განხლვად წყალსა
 შანქორისხსა კერძასა. და უმცირესისა რაზმისა კართა ზედა, და კიდთა და ბადთა შიგან, შეაქმნა
 ომი და სროდა: და დია მსელსა და სჯიროსა გზასა სიძენითა კელ-ევეს განხლვად და განხდეს
 შირსა ისლემთა რაზმისასა. რომლისა ჰზარი უაზრო, ჰპირი უამარო, და რიცხვი ურიცხველ კაცთა
 გულისა გავანებისა-გან და თუელთა მსუდეულობისა-გან: შეაქმნა განხლვასავე ომი და კვეთება,
 არათუ სრულობით წარმადერთთა რაზმისათა, გარნა წინა-მსრბოლთა-გან. ეივსეთა ენითა ჩაღ-
 279 ხად ⁵⁾ და ჩანსხად ⁶⁾ ეწოდების: და განგრძელდა ომი, გზისა სიგრძისა-გან: ვინათ-გან მეფე
 და რაზმი იისნი, მიხეზითა ბადთა და კაპანათა, დაეოკნებულ იეუნეს. და მოუკლნეს ცხენი
 ზაქარიას ძესა, და დაუკლნეს სისუათაც მრავალთა დიდებულთა: მაშინ ცნეს მკარ-გრძელთა, მეთა
 ხარგისხათა, ზაქარიას ძირ-სხასალარ-მან, და ივანე მსახურთ-უხტუც-მან: წარმოიძალეს ვითარცა

¹⁾ T depuis კითხვიან მას ვაშსა, jusqu'ici, porte: აქირა ზოგე იღადებულე ქორალითა-მან, ზეირტეა მხელე და კაპარე, შოსისმოს
 უგომილ-მან მსოდელ-მან. და ვითარ განწავდელ-მან კეცტანისისა-კან და მას ვაშსა შუნისობითა უბოვეს ანტონოცა წინამევე იყო კაცო
 მესხველითაც ჰაგოცა და ევარტოზად. მას უბძინა წარბაზისა მულისა ცხოვრებისა, რომელ არს ზეიტისა და ვაჭურ (sic) შევეთავან შვიდგული
 უთიარობისა, მოგონებდნი ქრისტეს შითა თუც ენებოთისა, აღმოსაგედნი დონისა და მაიკელურნი და მამეცა ჰეგრადობითა თიარისა შევეთავან,
 შევედრნი ხელთა სხელთისა. მაჰეჩებდეს ერთი ერთისა ხაყუხა მარჯვეულებსა პაპითა და შაპათა თუ.

²⁾ T ajoute ici quelques phrases, d'un pathos très obscur, qui ne valent guère la peine d'être citées:
 და შევევლი სხსხეტნი სიბინი თუ იგი ვამე მაშინ მკეპანა ხსხლოანი და დამტენი თიარისა ატკობისა ქეპინსა შესხმობისა აწ ჩვენცა უწრასა
 და განდავხტევათ ქება მასქელთა და მუშხელთა დავითა უკლნით და ვარცხნილი კომისა შითა და შავიგონიყო ეკონი მე ხვეულისა და ქრისტეს
 კაცთა შევეთავადობისა თუ. არა მარცხა ხევედობისა და კანზე მკენურნი და შინა-შითა შითა შავიგონისა ევადეა უწელოცა ჰქენდნი
 კაცთა და სულისნი, Suivez აქ. . .

³⁾ Il faut sous-entendre un verbe.
⁴⁾ A partir de cette page, le M-it T devient très mauvais et souvent inintelligible. Je ne citerai plus
 que les variantes remarquables pour le sens.
⁵⁾ T ჰელა.
⁶⁾ T დისხტა.

ვეფსთა ფრთ-მალეთა, და მოკისრნეს კინლა დაჭირვების-გან უგურადებულთა: მოიხვეს-რა, ისილეს მუფუ და რაზმი მისი მასლობელად, და დროშა-იგი გორგასლიანი, რომელი-იგი სინდოს შესღვით-გან მოხვეტაკობდა, რეჟა ხობურის სასიკედ: და ამათ შირველ მისრულთა წასეთქნეს ნასევარსი დაშქართა და რაზმთანი:

და ვიდრე მეფისა მოსლავადიჟე გამაგრდა რაზმი ათაბაგისა და ხვარსთა, და რა-ჟამს ისილეს მუფუ, დაიქცა რისხვა ღუთისა მათ-სედა: აჰა მისლავსაჟე იოტინეს და გააქციონეს, და დართუნეს ისარსი მათნი სისხლითა, და კრძალნი მათნი სწამდეს კორცთა მტერთა მათიანს: და მიუწია მდევარ-მან ერთ-კერძო-მან განხითი ბლთამდის. და ერთ-კერძო-მან მთად გელაქუნისა, და შესდგეს მასვილი და ძალი ღუთისა მტერთა მათთა: და ათ-კვეტი რაზმი მათი დასხნეს, და ვითარცა თაკეთა მოსრვიდეს, და ვითარცა ქათამთა იპურობდეს, დღითა-მთ შირათთა მათთა, ბაღდადელთა და მუხლელიელთა, აერელითა და ერეელითა, და ადარბადჯაიელთა და ერანელითა, და სსიკათა მრავალთა ადგილთას, რომელნი ნიჟადად ჰქევეს, ვითარცა ვოქქე, ჰინდეთით-გან, ვითარ მხარეულნი, წვერთა ზიდეთა მოიკუანებოდეს წინაშე დაუთო მეფისა: განსა ათაბაგი მხოლოდ განერა, ერთითა მონითა, და დაიონავრეს ქალაქნი სპანი, ვითარცა არს წესი სწავისოხთა დაშქართა შიკანი ქონება ქალაქთა და სიმიდდროთა მათთა. ერთი ათაბაგისა, ერთი ათაბაგის ძისა, ბეშქენ-ქეგლისა, და ერთი სათამაზე-ზინის ძისა, რომლისა მამისა სიუხვისა სასელი ხვარსთა შორის დიდად განთქმულ იყო: და ისილესობად დიდი საკვირველი და გარდასტებული შეწევნა ღუთისა. რამეთუ თუთ მოიღებდეს ნაქონებთა მათთა, და თუთ და მოახსიმიდეს აქლესთა და ჟორთა კიდებულთა, და თუთ იეწუნეს მსასურ იავარისა მათისა და ნატეგენისა: სოლო ათაბაგ-მან ბუბაქარ აქო თუხი ღოსი და ღონიერება. რამეთუ მიწკნილ-მან ხადმე, ენარცხსა მცირესა, მიწასა შინა დაფლა თუხი თუხი, და წარუღეს დროშაცა საღიფის-გან დაზოდ წარმოცხავილი: და მიმოკრების-გან დეენისა შემოიქცა მუფუ და მთებებნი წინა ანტონი ვაზირი, კვლ-განჰქრობით მმადლობელი ღუთისა, თუთ ადკხილი ღართა და საჭურჭლეთა მიერ ათაბაგისათა. რომელ-მან, რიღობითა მონაზონებ-
სათა, არა-იკადა მასვილი, და მისრულ-მან სპითა ემითა შემოაქცია ხად ახი ჟორი და აქლემი კიდებულთ: მასინ მოკვიდეს დიდებულნი ხვასალარნი და ხვასხეტნი, თუთ შარაჟე და აპირ-მირან მისარულნი, გარდამოკედეს, და თაჟუნის-ცეს, დალოცეს და ქება შეასხეს მუფუსა და ბუნბ-რახთა მისთა: და მას ღამეს დაიბანაკეს სადგომსა მათსა, რომელი გუშინ მნახველთა-გან არღარ იცნობებოდა. რამეთუ დღეს მადრასთა-წილ აღმართეს ეკვლეზიანი, და მთავანთა-წილ რეგებს ძელსა, და ნაცვლად მუერთა დღადება მღუღელთა: და ვითარცა გათენად მოკვიდეს შანქორულნი, მთარუნეს კლიტინი: ჯლილო ქალაქი და ეოკელნი მისი მიმდგომნი ქალაქნი და ცხენი:

თაჟუნას აპირ-მირმან¹⁾. და უბოძს მას შანქორი და ეოკელი მისი შესავალი, და თუთ

¹⁾ C'est le M-it T qui fournit cette leçon.

იგი გაეხსროთ განძის, და მივიდა სიასლეს ქალაქისათა: გამოეკებნენ დიდებულნი და დიდ-გაყარნი, უადი და მუსხლიმი ¹⁾, დაერდომით მიწას ზედა, თაყუანის-ცეს, შუასსეს ქება დავით მეფეს, და ცრემლით მოქექნეთა შეკვდრნეს თავნი და შვილნი, და მშვიდობა ითხოვეს: განასვენეს კანნი ქალაქისანი, და მიუიყენდეს სტაერას კართამდის სრასა ხასულტროს, და გარდაახსნიდეს თავსა ოქროსა და კვებლსა, დრამასა და დრაჭკანსა: და ვითარცა შევიდა სრასა ხასულტროსა, აღვიდა და დაჟდა ტასტას სულტანისასა, და შეიქმნა დარბაზობა, და დასხნეს ამირ-მირან და შარვაშე, თუთოეული თუსსა ადგილს. ერეთეი ვაჟინი, მანდატურთ-უსურგეი და ამირ-სხასლადარი, და შემდგომნი, რომელთაცა აქწინდა წესი ჯდომისა და დგომისა, დასვეს: მასინდელი სეიმი და სარი გის-მანცა ენა-მანი გამოთქვა, ანუმიცა ვისი გონება მისწვთა მეფობისა და სულტრობისა ერთად მქონებლობას, ათაბაგის მისა და შარვაშეს უმად ყოლასა, ყოველისა მესულმასობისა ტუქქ ქმნას ²⁾ შისა: შეიქმნა ზურობა, ნადიმობა, შესატყვისი მისი უამისა: რამეთუ კორცითა ღორისთა ქმნეს ზურობა-იგი. სოლო განსძელთა დიდ-ძალი ძღვენი და სარაჯა შეწირეს, გაკხნეს საჭურჭლე-ნი და მრავალი ტურფა ფილა-ჯამები და ფეშუშები, სხვისა თანა განძისა წარმოიღეს:

და გარე-გან ქალაქისა დაბნასაკეს მცირეთა დღეთა. რამეთუ კებდეს ათაბაგსა და ვერ ჭზო-ებდეს ³⁾: მასინ წარმოგზავნეს მასარობლად მანდატურთ-უსურგეი ტიაბური, და მოვიდა ტაბახმელას. და ჭკადრს თამარს საქმე აღსავეს სიასრულითა გამოუთქმედითა: სოლო აღუზავებულთა გულისა, და მდაბლითა და შემეუსრვლითა სულითა, ცრემლით კვდრება შეწირა ⁴⁾ დმერთსა და მარადის 281 მადლობას აღუზრებდა: და ვითარცა მცირედნი დღენი დაუყენეს მუნ, მერმე წარმოემართნეს დაშქარსნი, დიდად მოსარულნი, უღუმშიანსა ამას-სედა ძღვეკასა, და ფრიად ყოვლად უადრესსა საქებელისა მის-გან ძღვეკისა, რომელი ყო აღექვსნდროს დარიაზს ზედა: და ვითარცა მივასდნეს, მოეგებო-და მათ თამარცა, ისარება და მადლობდა დმერთსა, მოიკითხვიდა თუთოეულად, ვითარცა შჯლთა, და იგისი იშკებდეს სიღვითა მისითა: მოვიდეს ქალაქსა, სრასა სამეფოფოსა, აღვიდნეს ყოველნი ველსი გარემოს ტფილისსანი, და ვერღა-რან იტყვდა კაცსა, ცხენსა, ვორსსა და აქლემსა, და ეს-ოდენ მოსაწყინელცა იყო სიმრავლე ტყვეთა, ვიდრემდის შეიყვანიან ქალაქად, და ერთად კუტლად ფუკისად გაუადიან, და ამისი მოწამე თათ იგი უტყუელი დმერთი არს, და რთა არს ტყუილი ვისმე ეგონოს, და ზღაპრად გინსდესთ თქმული ესე, მომავალთა უამთა ნანდვილვე ურმიონთასა უსასელოვენთა-მათ კაცთა, სეაქარია და იოანე, აღვიდეს ფანჯავიქი სამეფოდ, და განაწყვეს ველსა

1) T შეშინი.
 2) T aj. bien ridiculement: და რომელიც დარბაზი იყენეს მესულმას დაბნაწოდ ითქვენასა შისა, შექმნა.
 3) Depuis შის უამისა jusqu'ici, omission, T.

4) Add. T შეწირეს დავითს შისანი ზღლი და ტია ვეროკანი, და ქალაქისა ხელს გამოემრველნი, მოვიდეს სრასა. და მოვიდა მეფე და შისა წინამე დაშქარსი, ხატენი წყლოვითა დავითათა, ხსელთა მუწყოვლთა და ხარკეულობითა გამოუთქმელთა: მოიღეს სიბო, არბაღანი, და შარვაშეს თამარ მეფეს შისთა დაშქარათა განჯო მოდებული და განსა აწარცხელი, კეს კვლმწიკე მისთა შისინდის, თომარტო თათისა, ავასი თრ-მოცი. ცხენი . . . suivez p. 281.

დიდ-უბისასა, აჭკალმდის, აქლემი უოკული ტვირითა, ცხენი ყოველი ავაზმელობითა. ეგრეთვე უოკული-იგი ამირანი, თუსითა დროითა: ჰირველად ხალიფას დროშა, იერმე ათაბაგისა, შემდგომითა-შემდგომად გააწვეეს კართი-გან ქალექისით ვიდრე კეკაღმდე გლდანისა ¹⁾, ტყვე უოკული კაცი, კელმწიფე, ახსნურთა მოსამდის, თორ-მეტი ათ-ასი, ავას ორ-მოტი, ცხენი ოცი ათ-ასი, ჯორი შვიდი ათ-ასი, აქლემი თსქთმეტი ათ-ასი, ყოველი კიდებელი. ხსკათა ხმდიდრეთა და სსჭურჭლეთა, ოქროთა და ღართა, ვინმცა უძლო ²⁾ აღრიცხვად: განიყვანეს თამარ და შქირნეს და ათაყანეს უოკულნი-იგი თანსი ხზარუთისანი, თუთცა თაყანის-ცეს და მიულარცეს მეფობა ბედნიერი ღვთისა მიერ:

ამისხა შემდგომად შეიკაცს ქალაქად, და თოროუელ-მან იწყა სიჭად, არმაღანად, ძღვენთა მოღებად, ოქროსა და სამკაულსა, და ჭურჭლეთა მრავალ-სასეთთა, თვალთა ზატოხანსთა და მარგალიტთა უსხეიფლოთა, ჟაჭკოთა, მუხარადთა, კრძალთა კამოცდილოთა, საქსოეთა ფეჟად-ფეჟრადთა, ოქრო-აქსოვილთა და შესამოსელთა მრავალ-სასეიფლიანთა, ცხენთა და ჯორთა, მსნიკათა ოქროსათა უსხეიფლოთა, თვალის-მარგალიტისთა, ხუნსელთა მრავალ-ფერთა და ალვის სეთა, სპილენძებითა, ტურთულად: იწყეს, ახავოფის ცისით ვიდრე ცისეღმდე გულისტანისა, სეჟუნა ახსნურთანი აღიქსნეს ტყვიითა რჩეულითა, და ყოველი საჯანსურე ოქროთა ვითარცა მიწათა. და ჰინდრუროთა ქეთა და ზატოხანსთა მარგალიტთა მიერ ურიცხვით:

სოლო დროშა-იგი ხალიფასი, რომელი მოიღო შალვა ხალიფისელ-მან, წარტყვნას ესე მონასტერსა დიდსა, წინაჲ სახულისა ღვთის-მშობელისასა, მსჯავსად მამა-შაჰისა მათისა. ვითარცა მამის დიდსა დავითს წარტყვნასა მომრცეილი ქედისა-გან დორბუჯეს და ეიას ძეს, დიდგვართა მსნიკე ოქროსა, შემკული თვალებითა ძვირ-ფასითა, მიზეხად ძღვენისა შქირნისასა და 282 შეედრებულობისა, ამისცა ესე-ვითარად ესე იამბიგო სუთეელი, ოც და ხუთ ლექსად აღწერს:

ცასა ცათსა დაწყები, დმერთ-მთავრობა.

ძე საჟეჟნობს, ჰირველი და გჴალადი.

სულ-მან დმერთ-მან სრულ ჭეო არ მოქმედებადი.

სამებით სრულ-მან, ერთითა ღვთიებითა,

ძიწით ჰირველსა (ჰეჟე ³⁾ ჰირ-მომას კაცთას:

შენ მიერ, მის-თხს დრეჟისა-მის, განძებე

დრეჟე მიდრეჟე უგნები ვსებისადმი.

იუნო, და გენსა ჰირველი უგნებულ ეო:

შენ-გან შობილ-მან ჩვენ დირს გეჟუნს აღმოშობად:

ხნელით ნათლისად, ნათლითა მსედეკელობად:

¹⁾ Lis. ვრდანისა.

²⁾ Omis, T, depuis ce mot, jusqu'à la fin du § sui vant.

³⁾ Je supplée ce mot presque au hazard, pour la mesure.

შენ-გან, ქალ-წულო, რომელსა შენ-თვს დავით
როკვიდა, ძისა ღვთისა ძედ შენდა ვოფად.

მე თამარ, მიწა შენი და მიუჩივე.

ჩხერულბასა ღირს მკაც და თვისობასა.

ქაქის ღადირად, სამსროი და ჩრდილოეთით.

შუა მფლობელი, იპარს შენდა ვმრთმულბ.

ხადიფსა დროშას, ოსავე მანავსა

შეერთე ცრუ-სხუელთა მოძღვრისა, დაზოდ მძღვანი:

გის დავით, ქებერ, ყფრემის მოხარ-მან,

მოიროსნა, მოხრნა სულტინთა აზაზგი:

ირასს ებრძოდეს ჩემ მიერ მისთა სპათა.

ჩუენი მეკდარნი, მოხავნი შენნი, ხალო, ¹⁾

მოსწულსუ, მოსწუვედასუ, აგარის სათესავნი:

მუნით მოსმულთა სიჭთა-გან ერთსა ამს

შენდა შევწირავ, მიოსუ ქებერ, ღმერთო:

და ვინათ-გან თამარ მწუგერ უსწუ და უნიჭ დიდ სიჭთა ამღებელი იქმნებოდა, ამისა-გან თვითსა დამჭერებულ-მან, აღიღო საზატროსო, პატროს-მან კემელთა და ზღვიისა-მან, და მადლისა გარდამკვდელ-მან, და წყალობისა მიმნიჭებულ-მან გავარსა ლაშქარნი. ხოლო მწუგერსი ადრე კმა-რებოდეს ტყვეთა და სატყვესავთა: და თათ იშვებდეს, ისარებდეს, სადირობდეს და სუფუვეს ²⁾ თამარ და დავით, ორთა შვილთა ხათულ-მოხილთა თანა: ამის-თვსცა უდიდესად კელ-ყო უდი-დესთა საქმეთა საღმრთოთა, რომელთა მითსრობა შეუძლებელ არს, არა ჩვენ მიერ, არამედ უკეთ-თმიცა შეკრბეს ბრძენსი ყოველისა სოფლისანი, ჟეროკისად კელ-ყოფენ დუმილსა, ვერ მიწდომისა-თვს სიტყუო კამოთქმად საქმეთა თამარისთა: არამედ მტირედი რამე კელ-ყოველ კვალად აღწერად ძალისა-ებრ ჩემისა: რამეთუ სულად დუმილი დავიწუბებსა შეიქმს საქმეთა მისთა, და აღწერა ვერ შეძლებითი დაავინიებს სიდიდეთა ბრწუინავლებსა საქმეთა მისთას: ხოლო ვინა უტყუელი ზირი იტყვი. „ზირკვლად კიბიდი სასუფუველსა ღვთისა და სიბაროლესა მისსა, და ესე ყოველი შეკმ-მისთა თქვენ:“ ამის-მან მსმისელ-მან კითლად გულის-სმას-ყო, აღისილსა თვალნი მადლისა მიძრო, და აღიძლად გონება ყოველად-რამე ბრძნად და კეთილად, და შეიჭურა ცნობა გონიერი:

283 რამეთუ ყოველითურთ შეკყო მადლსა-მან ყოველთა მსუდველსა, და შემსკვალა თვალნი უმრთოდ მსუდველი, რათა მიტყვიერ ყოს და მას მსოფლსა სუდვიდეს, და ვერ შეიტყვას საშეებულ-მან ამის

¹⁾ Vers ajouté, d'après une copie appartenant à M. D. Tchoubinof.

²⁾ Ici le M.-T. ajoute une longue tirade, très mal rédigée; v. la Traduction.

სოფლისა-მან, არცა შეფობა-მან და გვირგვინ-სიბატრა-მან, არცა ქვათა ზატოისანთა უხვად ქონება-მან, არცა სხათა სიმრავლე-მან, და ეს-ოდენ სიმეწეობას, რომელი სიტყვა-მან ცხად ყოხს. არა მიდრეკა. გერცა წარბიარს სიძვიდრე-მან, ვითარ ძველ-ოჯახსმე შეფუნი შრავალნი, და უმეტეს ამის სახატრელისა მამა და ყოველთა ბრძენთა უმბრატეხი სოფლიანთა: ესრეთ უბრძენს იქმან ბრძინის, რომელ ეს-ოდენ შეიკვარს დიქროთი და უფსო ექმან ხატოროთა სოფლისათა: ამის ისმინს სმაიგი უტყუელისა პირისა და შეიტკბა იგი რამეთუ დამე ყოველ მღვიმარება, ლოცვა, მუსლით-დრეკა და ცრემლით გედრება დვითისა ზე-მდგომარეობითა განსაკვირ-კებელითა, აქუნდა.

და დამე ყოველ კელთ საქმარი, რომელი გლახკათა მიეცემოდა: ერთი ოდენ ვასხესით. რამეთუ ლოცვა-ს და კელთ საქმრისა მიერ მასურალ-მან მცირედ მიიძინს, ბუქსათისა წესის-ებრ: ამას მცირედ მირეულებსა შინა, იხილა ჩვენიებით საყოფელი რამე, სახილავად ტურგა, და სი-გეთუ-ადმატეუელთა ევაგელთა, მწკანვილთა და ნურგთა მიერ განშეკრებული, რომელსა საწადელსა იყო მხილველთა-თხს, და სიკეთესა და შენიერებასა მისსა, სამოთხისა მიიხრობა ეწვეუბოდა: ამას შინა იყო შესწორებული საფრები და ტაბლები, და სარმლები ზატოისხნად შექმული აქროთა, და რომელიმე ეკვცლითა, თითო ფერად განშეკრებული საჯდომი თითოეულისა კაცისა, არსნცისა-ებრ ¹⁾ კაცდ-კაცადისა საქმეთა მათთას: სოლო ზენს კერძო იყო ტასტი უმატიოსნესი, ყო-ველთა უმატიოსნეს, და საჯდომელი ოქროსა, შექმული თვალთა მიერ და მარგარიტთა ზატო-ისანთა: ამას სამოთხესა შინა შეიკვანეს ჭეშმარიტად ღირსი მას შინა ყოფისა შეფუ თამარ, და იხილა საჯდომები იგი, და განიზრახს გულისა შინა თხსსა, ვითარმედ „მეფე ვარ მშრობელი ყოველთა. და ჩემი არს უჩენხეი ესე და უმატიოსნესი საჯდომი იხი:“ და შეის მიმართო მუნ დაჯდომად: სოლო მუის წარმოედგა ვინსე კაცი, საილითა შემოხალი, დაუჭერა კელი და ჭრქვა. „არა არს შენი საჯდომი ეგე, რამეთუ შენ ვერ შემლბებელ ხარ დაჭერობად ამისსა:“ და მეფე ეტყოდა. „ვინ უმატიოსნეს არს ჩემსა, რომელ-მან დაიჭერას უმატიოსნესი საჯდომი:“ სოლო მან ჭრქვა. „საყდარი იხი შენისა დიასხლისისა არს. ამის-თხს რომელ ათ-არსკეთა მღრდელთა (sic) მინითა კელითა შესთული ჭმობისე, რა-ფაშს წარდგეს წინაშე საშინელსა და შესაძრწუნე-ბელსა ტრაპეზსა, შეწირვად უსიხსლოსა და ზატოისნისა მსხუჭრძლ-ის: ამის-თხს იგი უსეხავს არს შენსა: დღადთუ საყოფელი შენნი აქვე არს:“ და უჩვენს უდარესი და უჩინოესი საჯდომი: 281
და ვითარ განიღვიძა, წინაშე მოყვანებად ბრძნს დიასხლისი-იგი. სოლო მან აღიარა ათ ორ-მე-ტისა მღრდელისა-თხს ფეროსხად სრულისა კართ-ფილანისისა შესთუა, და მღრდელთა მიძღვნა: ამიერი-თ-გან იწყო ამანცა აღუქანდრიით კატართა-გან მოღებულისა მატელის-გან სოხად და ქმნად შესამოსლისა, კიდრემდინ ათ ორ-მეტად სრულ ყო:

¹⁾ Cf. p. 309.

თქმულ არს ესეცა, დაღთო მოუწოებელ არს სიტყვა, ვითარმედ თუხითა კელთა ამახცა შერებოდა რომელ მის დღისა საჭამადი მისი (sic), და ფას რა-ოდენ ღირდის, რა-ოდენიცა შეჭამის დღითი-დღე. კელო საქმარი მისი განუიდის, და კბ-ოდენი ფასი გლასათა მისცის, და არა სამყოფო შეიმოსავალთა-გან: სხეულესიო ლოცუბა და წესი ლოცვისა დაუკლებლად აღესრულებოდის, ვითარცა ტიბიკონი განწესება ჰალესტინისა მონასტრისა მოკვითსრობის, ყოველი სულადა აღესრულებოდის: სოლო დარბაზისა კარსა მყოფი ლოცუბად ვერაჲინ დაკლებოდის, მწესრი, დილეულ და ხამსრის, ვითარცა თქმულ არს: გარსა სამართალთა-თჳს რადღა მიემს თქმს: რამეთუ ყაბთა მისთა არა იყო მიმდევრებული და მდღევრული არცა მიტაცებული, არცა მეკობრე და მშარავი: იტყოდა ვითარმედ „მე ვარ მამს ობოდთა და მსაყული ქარეთა:“ და მოწყალეებისათჳს კმა გუყავნ დადიანი ვარდანი, გუჴანი, რომელი თუაღ-მრქე ოდენ ჰეგებს, ბოგოს ქე ბოგო და ამათნი მიმდგომნი დიდებულნი და ახსაურნი, რომელი ჩანს დღეს შეწყალებული:

აჲ ვინათ-გან უდიდესი საქმინი წინა-მდებარე არიან სათქმელად, რადღა კამს ყოვნება, რომელი იქმს სასწაული განსაკროთიელი წინაშე თამარ მეფისა, დღითი-მოუწარისა, ყოველთა ქართუჭლთა და მართლ-მადიდებელთა აღმატებული ხიხარული და აღმამდლებელი ეკვლეხითა: რამეთუ მოვიდეს ორნი ძმანი, ძესი ხარგის ამირ-ხზასლარისანი, წინაშე მეფისა მსასურებად, რომელნი მას ყამს დიდად განდიდებულ იყუნეს მეფისა მიერ, ზაქარია ამირ-ხზასლარი და იოანე მსასურათ-უსეცესი. და ყოველნი საქართუჭლოზ წარხიხებულნი მეფის წინაშე იყუნეს. და კათალიკოზი იოანე, კაცი ანკელიხთა სწორი, და სულითა ხადმროთა აღსახე, და სხუნინცა ეპისკოპოსნი მგირდნი შეკრებულ იყუნეს წინაშე მეფისა: დღესა ერთსა მღუდელ-მოქმედებად საუფლოას მსსურებლსა კათალიკოზი იოანე. და ვითარ სრულ იქმს ხადმუდლო-იგი, მოიღეს სეფის-კვერი, და ღირსნი მოუკდეს ჴამად სეფის-კვერისა-მის. ინება ზაქარიაცა ამირ-ხზასლარ-მან, შესება სეფის-კვერისა. სოლო მღუდელთა არა მისცეს, რამეთუ იყო ხარწმუნობით სოქმნი, შეჩვენებულთაგანი, და ხირცხვილითა ინება აღტაცებად და შეჭამად სეფის-კვერისა-მის: სოლო-
285 მის-თჳს ცეცხლებრ აღტყინებული, ძღვირად ამიღებად, და ეტყოდა, ვითარმედ „არაჲინ მართლ-მადიდებელთაგანი იკადრებს მღუდელ-მოქმედებად სეფის-კვერისა. თჳჲენ შევად-გზის და-წყეულთა სოქმთა, ვითარ იკადროთ აღებად. რამეთუ ძღვირად, თუ იპოოს, არა იკადრებს მოტაცებად:“ რომელასათჳსცა ხირცივილეული წარვიდა ზაქარია კარვად თჳსად: და ოდეს მოსიადეს დარბაზს სერობად ამირ-ხზასლარსა ზაქარიას, მგირდ-რასმე სიტყვას ჴყოფდა ურწმუნოთა. რამეთუ სიტყვითა ჴემობდა ხარწმუნობასა ჩვენსა: მაშინ, სულითა წმიდითა აღვსებული კათალიკოზი მიუგებდა და აღუესნიდა. სოლო ზაქარია, წინა-აღმდგომად ვერ შემძლებელი, ეტყოდა. „მე დაშქრობათა შინა აღსრდილი ვერ გყოლიად მეტნიერ ვარ შანდა სიტყვის-გებად, არამედ მოუწოდ მომდგროთ ხარწმუნობის ჩვენისათა, და მათ ჩემ-წილ ზახუს გიგანს:“ სოლო კათალიკოზი

იოანე მიუგება. „იოანე ნება ქრისტენი და მარადის ქალწულის ღვთის-მშობელის, რომელ-მან სირცხვილედ უკნეს უარის-მოთქვინი თვისი:“

ამის-მან მხმენელ-მან ზაქარია წარაუდინა კანნი კათალიკოზის მიმართ მათის, და ეპო-სკოპოსოს და ვარდაპეტოს მიმართ, და შენიერთა: სოლო იოანე წინა-აღუდგებოდა და ეტყოდა. „განვექე მავის ქმნად, რამეთუ უწუთ ვითარმედ ჭკმარტი ხარწმუნობა ესე არს:“ გარსა სო-ლო არს ისმინა ზაქარია: მასინ მოვიდა კათალიკოზი განისა, და უოკელნი ეპისკოპოსნი და ვარ-დაპეტნი, და დაიდგა სამსჯავრო, და დაჯდა დედოფალი მათხვი წმადის დედოფლისა, და მუჟე დავით, და უოკელნი წარსინებულნი საქართუჭლოსანი: და ერთ-კერძო მგარ-გრძნულნი ზაქარია და იოანე, ერთ-კერძო მოუწოდეს კათალიკოზსა იოანეს: შევიდა და იტყადა ფსალმუნსა-მს. „ღმერთო, ხაჟე სჯა შენი, მოიკსნე ყვედრება შენი, რომელ არს უტუნურთა-გან:“ და ვითარ შევიდა, ზე აღდგეს მუჟესი. და ჰატევით. დაისვეს, და ეგრეთვე მომღვართა ¹⁾ და კარდაპეტო სამეხთა: მთცა ჰატევი უეკეს წესისა-ებრ:

ვითარ მოკითხვა-მან ეპი მოიღო და დადუმეს ყოველნივე, და იწკეს ხომესთა ხარწმუნო-ებას მათის თქმად, სიტყვა-მუჟერად და ვრცელ-სიტყვად: ვინცა კეოლად მოკსნებულნი კათა-ლიკოზი, ზეკარდამთა ნიჭითა და მობერვითა ხდმართათ, გონიერებით აღუესნინდა და ბრძნად მიუგებად უეურღვევად თქმელთა მათთა: სოლო იგინი თვისხვე და მტკიცებულეს ცილობასა: და განგრძელდა სიტყვის-ებებს მიმწხსნადმდე: და მოშიშ-მან დამის განგრძელებას-მან გმა ჭყო სიტყვის-ებება. ვითარ უწუთი სამესთა ცილება ძლიერა, დადადისი აღუტევეს, და ცილობის სწორი ძლევა იქმნებოდა: სოლო ამისი მხმენელი კათალიკოზი იოანე, მოსახლე ღვთის-მე-ტეველის იოანესი. ვანუ უეჭუწ სენათ, სულისა მიერ წმიდისა ადვებულ-მან, ანუ-თუ მართლისა ხარწმუნობის მინდობილ-მან, არს ეუწუი. ალალო ზირი ზრსნად მეტეველი და იწუთა შეუაღთა სიტყვათა, და ვითარცა ოდესმე დიდი ილია მსხუჭრწლთა ზედა მოხდვიდა ცნებლითა, ღვთის მიერ მლოცველი. ისილუო, თუ ვითარ უადრეს არს კორცი და სისხლი ღვთის განგებულისა მსხუჭრწლსა ზროსისასა, რომელი ახრდილის ხაჟედ მოხწვაება იყო. ეგრეთ უბრწუნვალეს და უზენაეს რომელ აწ იქმსა და ითქვა სულისა მიერ წმიდისა, მსახურისა თვისისა კათალიკოზისათა: რამეთუ თქვა.

286

„სხლთი თარგამოსნო, რომელი შეკრებულ ხართ კვირად და მტკრად მართლისა ხარწმუ-ნობისა, უწუთა რამეთუ სათესავს კაცობას ეუფულა ეშმაკი და დაუჟენა თქალნი გონებისანი, და შესაკუთრნა სრისმობისა, და უმეტრებით დაატევებისა ღმერთი, და უზორვიდეს კერძთა, სხესა და ნიორსა, და ჭინჭარსა: სოლო ღმერთ-მან არს უტეველებელს-ჟენს დაბადებულნი თვისნი. ჰირვე-ლად ეზრასა აბრამს, მერმე სათესავს მისსა. გვალად მოსეს მოსცა ჭსუჟელი და სამართალი. უგ-

¹⁾ T მარკოსი; cf. p. 289 du M-it.

ნასკნულ, უმეტესითა წყალობითა აღძრული, ზეით ქვეყანად გარდამოკდა ერთი სარეზინი-გან, ძე და სიტყვა, ქალწულის მარამის-გან, და გორგნი შუისსა, და მსგავს კაცთა იქმნა. რამეთუ ხისხლთა-გან ქალწულისათა მოსიქნა გორგნი კაცობრიუსი და ხული სიტყვეერი. იქვეადა კაცთა თანა, და უოველივე განტეგულება აღასრულა კისინს-თუხ ჰყენ კაცთა: ხოლო რა-ჟამს შესამწუხ-ნებელი ნებისთი ჭურ-გმა კვრულბოდა, ათ ორ-მეტათა მოწაფეთა თანა ისერა და სრულ ჭეო ზახეი, და ვითარცა სრული ქმნა ძველი-იგი ზახეი, იყო ასალს ამას ღმერთ-მოაფელსა საიდუმლოსა: მოიღო ზური, განტეხს და მისცა მოწაფეთა, და თქვა. „მიიღეთ და ჭამეთ. ესე არს გორგნი ჩემი, მისატეგებულად ცოფეთა.“ ეგრეთვე სახმელისა. „ზეთ ამის-გან. ესე ხისხლი ჩემი არს.“ ზირველ ეტეოდა. „უგეთუ არს ხსამთ გორგნი მისა კაცისა, არა გაქმნდეს ნაწილი ჩემ-თანა.“ კვალად იტეოდა. „გორგნი ჩემი ჭეშმარიტი საჭმელი არს, და ხისხლი ჩემი ჭეშმარიტი სახმელი არს.“ და მრავალნი არიან ესე-ვითარნი სიტყუანი: აწ ეგუებთ მოამბეთ, გრწამთა ესე-ვითარნი ხმანი მასარებულთანი: „ხოლო მათ ჰრქმებს. „უფილებელ არს ება სიტყუანი, რამეთუ მოაგვცა გორგნი და ხისხლა მისი, რათა უგუდევებად ესხმდეთ და გსმიდეთ, და მის-თანა გეტყუთ უგუინსადაც: ესე არს ხსიჭა დიდი ჩვენი და მოამრთ, რათა ქრისტეს ღმერთად აღმსარებულნი გსხმდეთ გორგნს მისსა და ვხმიდეთ ხისხლს მისსა:“ ხოლო კათალიკოზ-მან გმა ჭეო ბრწყინავად. „ამითღ, შევლნო, ვინათ-გან აღიარეთ: აწ უგუე ესეცა გრწამს, ვითარმედ ასალი ხეული და ასალი ზახეი იყო სერობა იგი: და უოველნი ქრისტეს ღმერთად და კაცად აღმსარებულნი, მაჟღელ-მოქმედებით ქრისტეს განებათ მომკესნებულნი, გსხმთ გორგნს მისსა და გსვამთ ხისხლს მისსა. იგი არს ხეული ჩვენი და მცნება ასალი:“ ხოლო სომეხთა მიუგეს. „ეგრეთ არს, ამას არავინ ურწმუნო არს.“ ითასე კათალიკოზ-მან თქვა. „აწ უწყოდეთ, უგეთუ საწმუნოება თქვენსა უმჯობეს-სადამე არს, თქვენ მიერ შეიცვალეს ზური გორგნად უფლისა. და თუ ჩვენი უმჯობეს არს საწმუნოება, ჩვენ 287 მიერ მღვდელ-მოქმედებულნი შეიცვალეს გორგნად უფლისა:“ ხოლო სომეხთა-მან ჰრქმებს. „ეგრეთ არს:“ კათალიკოზ-მან აუკვა. „სამინელი სიტყუა სასმინელად, რათა საქმით გამოაჩინოთ, და არს სიტყუითა:“ მათ თქმეს. „რომელსაცა ჭეოფ, ჭეოფ:“ კათალიკოზი ეტეოდა. „მოტეგმ მადლს ერთსა, და დრო გიყოფ სამთა დღეთა, რათა ღამე განაიოთ ღიჯანითა და დეიოსე ვედრებითა, და სამ დღე მადლი უჭმილად დამარსეთ. და ერთი მადლი მიმოქმდით, და სამ დღე უჭმილად დაეპარსო, და ღამე განაიოთ ღიჯანითა, და დეითს ვედრებითა, და გამოხნდეს მართალი საწმუნოება: მესამესა დღესა აღვასრულეს უნისხლთა მსხრწტვასა, და მოვიდეს კვლითა ჩემითა სეფის-კვერსა. დაღათუ არს საკადრებელ არს, და დაუგუებ მადლს წინაშე რომელი თქვენსა გუგს: და ეგრეთვე თქვენი სეფის-კვერი მოიღეთ, და დაუგეთ მადლს-მას რომელი მე მკავს. და რომელიცა შესჯამოს, მისი საწმუნოება ცუდ არს: თქვენსა შესჯამოს, თქვენ გრცხვენეს. და თუ ჩვენი შესჯამოს, ჩვენ გგრცხვენეს:“ ხოლო განბარა ესე მეფეთა და ერსა, განვიკრდეს და უღოსობა-მან მოიცვანს: და ვითარ გონებად მოვიდეს, ჰრქმებს კათალიკოზსა. „რა-ესე სთქუ, რა-

მეთუ ხასმენელადგა ხაზარულ არს:“ სოლო კათალიკოზი უმეტესადგა დაამტკიცებდეს: გარსა ხო-
მესთა დაღთუ არა ენება, არამედ მიხტენს ძალღის ურთიერთს და წარვიდეს თახ თახად კარავთა
შათათ:

სოლო შეფე ძღვირად მბრძოლი ეტუიდა კათალიკოზსა. „რს სთქუ, კინ შემდეგულ არს
ამისა ქმნად, როგორცადა და სმენად. რამეთუ განსაკრთომულ არს.“ კათალიკოზი წყნართა გონე-
ბითა მიუგებდა. „საქმე ესე არა მინდობით: თავისა ჩემისათა ვუკუ, არამედ ვუკოფ სსოპობისა
ქრისტეს დგოისათა, რათა აჩვენოს თახთა მორწმუნეთა მართალი სარწმუნოება, თუ ვისი არს
მართალი სარწმუნოება, და ვისი არის მართალ-ადმისარებელი, და ვისითა მღუდელ-მოქმედებითა
შეიწირავს უსისხლსა მხსენებლსა, და ვისთა კელოს მისცემს ტარგი დგოისა დაკვად თახს
თახსა, ანუ ვინ ვსჯით კორცხ მისსა და ვსჯით სისხლს მისსა: მინდობითა მართალ-მადღე-
ბლიანისთა ცხად მჭყოფ ჭეშმარიტებას: იყუეო, შემწიე, შენ და ეოკელი ქართუბღნი, დიდი
და მტირე:“ მაშინ განვიკირდა მეფე და ეოკელი ერი, ისმინეს-რა ბრძანება კათალიკოსისა, და
წარვიდეს თახ თახად:

ეო დაღე-იგი პარახვეი, აწუეს ლიტანიობად, ერთ-კრძო შეფე-მან და კათალიკოზ-მან,
და ეოკელ-მან სამღუდელ-მან კრებულ-მან. რამეთუ მტირელი იუწყის მუის ეპისკოპოსისი. რამეთუ
არა კრეა ეო მეფესა: და ერთ-კრძო სომქისნი და მგარ-გრაქელნი, ზაქრასა და ითახე, და ღამე-
იგი ორთავე განათენეს: და შაბათსა კვლად აწუეს ლიტანიობად, და მწესრი ერთ-შაბათთა განს-
თენეს, და აღმოკდა მსუ და ეოკელნი წარმართსენს კველესიად, ცრემლით მკედრებულნი დგოისანი:
განამხადნეს წმიდა ტრანუზი. ორტინთვე ეო ტირილი, ორისკვე კრებულისა-გან: სრულ იქმნა-რა 288
უსისხლსა მხსენებლისა შეწირვა, მაშინ აღიქვა კათალიკოზ-მან აფუშებითა შესამწუნებელი-
იგი კორცი ჩვენ-თახ კარ-ქმნიდისა ქრისტეს ღეთასა: წარმოვიდა კრებულისა მიმართ, მცხავრ
მეტყუელი. „წმიდა არს, წმიდა არს, წმიდა არს უფალი საბათთ. სახე არიან ცანი და ჭქუნებას დი-
დებითა მისითა:“ მაშინ იოუწოდა ეპისკოპოსთა და მგარ-გრძელთა ეოკელთავე, და სარწმუნოები-
სა მათისა ზიართა ეტუდა. „ისმინეთ აწ, ხსნლო თარგამოსნო, უწით რამეთუ ღმერთ-მან ჩვენს
თახ გაც-ქმნილ-მან მოკვცე სპქლად, მეტყუელ-მან. „უკეთუ არა სხვაით კორცი ჩემი, არა გაქმნ-
დეთი ცხოვრება. ამას ზეოყდითი მოხასსენებულად ჩემდა:“ და მოცაქელიდა იტუვისი. „პურსა ამს
რომელსა გასტყობ, არამე ზიარება კორცთა ქრისტესთა არსა:“ აწ უკეთუ სარწმუნოება თქვენი
ჭეშმარიტ არს, პური ესე წმიდა კორც ქრისტესა იქმნების. და უკეთუ ჩვენი სარწმუნოება სთხავს
ღმერთსა, ჩვენი-მერ კერძოული იქმნების კორცად უფლისადა: ხოლო დაღვათუ არა საკადრებულ
არს, აწ მოიოკანთ ძალღე-იგი რომელი მე მოკვცე, და წინა დაუგებ პურსა ამას წმიდასა: უკეთუ
შეკსოს ძალღე-იგი და ივადროს მოხლებად, არა-სადამე არს სარწმუნოება ჩვენი: და თქვენ-მერ
მოკვმელი ძალღი მოკვანებად ვნეთ, და დაუვლათ პური თქვენ-მერი კერძოული. ისეღთ რა-
იქმნას, და მას-ზედა გამოსნდეს ვისი სარწმუნოება სთხავს ქრისტესა:“ სოლო სომქისთა დაღვ-

თუ არა ენება, გარნა არა იყო ზახუსი სამართლის: ძლით, ეტყოდეს კათალიკოსს. „შენ-მეორე განსინებულს ამის საქმეს შენ გიღირს ქმნად:“ ხოლო იყო ერის ზედა შემოსრულად ვარი ¹⁾ რაძი იქმნას: და ამის-მან მსმენელ-მან კათალიკოს-მან თქვა. „იე გჭეო ძალითა და შექვევითა ქრისტეს ჩემისათა, და მინდაბითა სარწმუნოების ჩემისათა:“ და ბრძანა ერის შორად განეყენება, და მრგვლიე გარე-მოადგამა, რათა უოკვლათა მიერ სხილველ იქმნეს დადებულეს ღვთისა: და განდგა ერი შორადრე, და წარმოდგა კათალიკოსი იოანე, შემოსილი, და კვლთ ეტვირთა ზარის სხილელი-იგი სხიდელო, კორცი ქრისტესი, მღუდელ-მოქმედებელი: ხოლო მეფე და უოკვლი ერი სედელეს, განციფრებულნი და შერწუნებულნი: და კათალიკოსი დგა ვითარცა გოდოლი შეურეველი, ჰირითა განშეკნებელი: მასან მოეუხებად სცა სამ დღე უჭმელის ძაღლისა: და მოიყვანეს ძაღლი-იგი, შიშილითა განდიგებელი, და წარდგა იოანე კათალიკოსი, და აღმოუტკვა კმა ბრწენსავლე. „ქრისტე მეუფეო, კისნისათვს კცნოსა განკაცებულო, ჭურ-ცმულო ჩვენსთვს, დაფულუო და აღდგომილო, და ზე-ცად მამისა აძაღლებულო, რომელ-მან მოგვეც კორცი შენი რათა მოსახსენებლად შენდა გჭეოფეთ. უეეოუ კანავს სარწმუნოება ქართულთა და გთიავს

289) სარწმუნოება-ესე ჩენი, შეუსებულად და მიუასლებულად დაიგვე ზარის აღსაკვლი ესე კორცი შენი, ჩვენ-მიერ მღუდელ-მოქმედებელი, და აჩვენე ერსა ამის შესხა გზა ჭეშმარიტი, და მოხედენ მსხუტრზლსა ამის, და სირცხვილუელ ევენ წინა-აღმდგომინ-ესე ჩვენნი:“ და დაგვა შესარწუნებელი-იგი უხისხლოსა მსხუტრზლისა აღმონაკვეთი მომეჰმანსა-მას ძაღლსა წინაშე: და ისილ-არა, ჰურად მიეტკვა და მიჰასდა მიუასლებლსა-მას, მეის ძლიერად იფიონსა, და ვერ შეესო წმიდანსა-მას წმიდათასა: და ისილეს განსაკროთმელი ესე სასწაული, განკროეს მეფე და უოკვლი ერი: ძაღლითა კმითა კმა ჭეო კათალიკოს-მან და ხიმდავლემან ერისა-მან. „დად სარ შენ, უფალო, და საკვირველ არიან საქმენი შენნი:“ და აღუტეეს კმა სისარულისა, მადიგებულად ღვთისა, ცრემლითა სისარულისა. ხოლო სომეხნი, უღანოებას მიცემულნი, გასლიგებულნი დგეს, და განკვირებულ:

მასინ ევედრა კათალიკოსი მეფესა, რათა დაადუმოს ერი-იგი. და ვითარცა დაწუნარდეს კმანი-იგი, ჭრქეუ ნათელ-მოფენილითა ჰირითა, მარდასნთა სომსითისათა, და მკარ-გრძელთა. „ისიძინეთ და უწეოდეთ. დიერთი უხილავი, მიუასლებელი ბოროტისა, რომლისა-განვე უბოროტო-მან თავად-მან ბრძანა ჰურისა ამის კორცი-ქმნა: ნუ ტიკვირს. რამეთუ მანვე თქვა, „იეავს ნათელი, და გვალად გამოსნდა ნათელი:“ და მანვე თავად-მან სიტყუასან არა-რასა-გან გმელი ქმნა: არა-თუ სხისი-მეტყველებარ არამედ ჭეშმარიტად კორცი მისი არს. ამის-თვს არა-რასა შეესებოდა: ასე ღარივე ერთ არს, ასე უმჯობეს რომელი:“ ხოლო არა-თუ ენება, არამედ უნებლიეთ თანა-ედავ ამისი ქმნა: ვითარ მღუდელნი დგეს, მოიყვანეს ძაღლი-იგი რომელი ჭეუვა კათალიკოსს, და მიოგდეს მსხუტრზლი მათი: მეის აღიტაცა: მასინ ქართულთა იქვეს ძაღლობა ღვთისა, კმითა

¹⁾ Je lis ²⁸⁹ bien que l'autre leçon se trouve dans 3 M-its.

სისარულისთა, იქით და აქით ხლდამითა, მსხვე იტეოადეს. „დიდ სარ შენ, უფალო; და საკვირ-
ველ არიან საქმენი შენი:“ და კათალიკოზი შემოსილი შესვეს ჭუნეს, და კვლთ ეტკირთა ფეშუ-
მითა სუფის-კვერი, და თანა ჰქუებოდას უოკელნი წარჩინებულნი, და ლაშქართა შინა ვილადას
მეტყუელნი ესრეთ ფხალდუნისა ამის. „მრავალ-გზის მბრძოლეს მე მტერნი ჩემნი, სიერდით ჩე-
მით-გან, მრავალ-გზის მბრძოლეს მე, და მე ვერა შერეოდეს. ბეჭთა ჩემთა მგემდეს მე ცოდადნი,
და განაგრძვეს უსჯულოება მათი. უფალ-მან შემუსრნა ქედნი ცოდადნი:“ ჰრცხვენილენ და
მართლ უკუნ-იქვეს უოკელნი მოძულენი სიონისანი: უფალს უგალობდით, რამეთუ დიდებით დი-
დებულ არს: უფალ-მან შემუსრნა მბრძოლენი, უფალ არს სასელი მისი:“ ესრეთ მსიარულითა ზი-
რითა მოკლეს უოკელი ბანაკი მათი: სოლო სომესნი, ვითარცა მეგარნი უტბონი, ეგრეთ დგეს
უგომად, ქვეყანად მსედველნი, ვითარცა ტეკლ-ოდეხსე მღწედენი ახტრატესნი: სოლო თუ ვითარი 290
სისარული, სასოება და მადლობა დვითის მოიწია ქართუჭლთა ზედა, თსრაბა შეუძლებელ არს:

და შერავიდეს, დიდი სერი შემხადეს მეფე-მან და კათალიკოზ-მან: სოლო სომესნი ხი-
რცხვილელენი წარვიდეს მეგრ-გრძელთა კარვად. ითასე მსახურთ-უხუცესი ეტკოდა მძახ თახსა, ზა-
ქარია ამირ-სახალარსა, ვითარმედ: „არა მენება მე ცილობა ქართუჭლთა, რამეთუ მართალი სარწმუ-
ნოება უჭერიეს: აწ რადა არს მუქენებელ ჩვენდა, რათა მართალი სარწმუნოება არა შევიწინართო,
და არ ნათელ-ვილოთ ქართუჭლთა კათალიკოზის მიერ:“ სოლო იგი მიუგებდა. „უწუი, მძაო,
რამეთუ მართალი ხუელი არს ქართუჭლთა. არამედ მას ჰკითხონ დღეს-მას განკითხვისასა, რა-
მელთა პირველად ანებეს განწყვადება: მე არა შეკერთვი ქართუჭლთა:“ და ესმა იონეს თქმული
ესე, მიუეო და ჰრქუა. „მიკვირს სიბრძნისა შენისა-გან, რომელ უწუი და უმჯობესსა არა აღიწვე:
აწ მე არა ვერნი განს რახვასა შენსა, არამედ ნათელ-ვიდე სარწმუნოებასა ზედა ქართუჭლთასა:“
და შეის მოვიდა და ნათელ-ვილო სარწმუნოებასა ზედა ჩვენსა, იონეს მიერ კათალიკოზისა, და
მრავალი სიმარველ სომესთა მოვიდა ნთლის-ლუბად, და იქმს სისარული და მსიარულება: სოლო
ზაქარაა ეტოვე ურწმუნოებასვე ზედა: ესე-ვითარი ნიჭი და ჰატვი მიჰმადლა მისამიერ შეუჭარე-
ბულ-მან დმერთ-მან თამარს:

გარნა არცა ესე უდებ იქმს მოქმედებად საქმეთა სათნოთა დვითისთა. ამის-თხს კელ-ჭყო
აღშენებად საუთველს განამარჯუებელსა თახსა, ზეშთა გურთსეულისა ვარძიისა დვითის-მშობელი-
სასა ზემო-ვარძიის ქვემო-ვარძიითა მიცვალებითა, რომელიცა ვლდისა-გან გამოკვთა, თუთ ჰატ-
ოსანი ეკელესია, და მონაზონთა საუთველი სენაკები, რომელიცა მტერთა-განცა შეუდა და უბრძო-
ლველ ჰყო: ესე ვარძია პირველად დაქუეო სასატრელსა მამასა მისსა გიორგის, გარნა ვერ სრულ
ქმნა და დაეტკვა, რამელ დიდ-მან ამან აღასრულა, და შამაგო უოვლითურთ, და შეწირნა მრ-
ვალნი და დიდროანნი სოფლები, და შეუმხად ცრაპესისა შემოსავლნი, და სხვანი შემკობილე-
ბანი, რომელიცა უოვლისა-განვე მოთხრობა ძნელ არს: თუ ვისმე ნებაჲს, იხილუნ ვარძია და საქმე-
ნი მისნი ნაშენენი, და ქვანნი გამოკეთილნი. თუ ვითარ მეფე-მან თამარ გულს-იდგინა მსახურე-

ზად უბნწოს და განსაკრომოელის სასწაულთა მოქმედისა კარმიის ღვთის-მშობელისა. აინ-თხს უქტეს იდიდა მეფობა მისი: სოლო სსქანი სსქენი მისნი, აღშენებანი და შეწირვანი მონასტრ-თანნი, ისმინეთ: არა მხოლოდ-თუ ოდენ საქართველოს მონასტრისა აღაშენს და შესამო, არა-მედ პალესტინეს და იერუსალიმს აღაშენს ზირველად მონასტრისი. კვალად კვირეს და დღიას 291 შესამო და უყიდას შესავალნი, და აღაშენა მონასტრისი, და შესამო უოკლითა წესითა ჰატიოსნისა მონასტრისათა. და კვალად კოსტანტინეპოლის აღაშენა მეტოქის მთინი: გრძელ-სადამე არს უოკლისა მოთხრობილობა, რომელნი საბურსეთს და უოკლესა ელადს შინანი მონასტრისი უხვად წაქლობა-მიფენილ უყსა, და საქართველოსანი მცირით-გან მონასტრით საუფარ-გველესიანი არ დაუტკვა, რომელი არა წაქლობათა აღაგხო: ესრეთ კეთილად აღაშენა გონება საუკუნეთა მიმართ კეთილთა: სოლო მომინტებელი წაქლობათა წარუმართობდა საქმესა დღე-კეთილობასა შინა: და უოკელინი გარემოს მეთაფნი ქალაქნი და ახირანი ძღენითა და სარკის მოღებითა მოამშვიდებდეს ზირსა მტრეთა სხათ მისთასა, და არბევდინ უოკელთა ურთოა მათთა: სოლო აქამომდე კარი თურქთა ჰქონდა. წარავლინს ღაშქარნი გარემოდგომად, და სენეს-რა თურქთა, დაატკეს კარი და იელტოდეს. სოლო მეფე-მან აღიღო კარი და დაუტკვა კარის მცველად სახლციული იოანე, და ანისა მონაპირედ, და უბოძა საბაგობა და ამირათ-ამირაობა, რომლისა-თხსცა დიდი წყესა შექმნა თურქთა: რამეთუ დიდად ავებდა. და წარულო თურქთა გარემოთანი ქვეყანანი, აღიშენა და მითაუღანს, და წარმოგზავნა მასრობელი მეფეს წინაშე, და დიდად დაიძაღდა, და ივანესკე უბოძა კარული, და მისი მიმდგომი ქვეყანანი: და წარუმართობდა სამეფო თამარისი, და დღითი-დღე შეესტებოდა, და შიში და სარი დიდი იყო. უოკელთა სულტანთა ზედა: და აღივსებოდა ნილოსი, და იეფობდა ეგვიპტე: მოაკლდებოდა ისმაილს, განიქიტებოდა აგარ, იკურთხოდა ისაქ: ესე სხვა-მან ვინმე სხვისა-თხს თქვა, და მე აქა წინასიტყუეს კეოფ: რამეთუ მოაკლდებოდა მალსა მოჭმადინათასა, და მცემელი ებანსა: რამეთუ ქრისტესკანთა ორღანონი კოპანობდეს კიდით კიდემდე, და შრტა სასოება მუსულმანთა, და უოკლითურთ უღონრნი ღრაქ ჰყოფდეს, რათა წა-ლობად მოიხილდინ წაქლობის მოუჭურ თამარ: ამის-თხს კვალად წარვიღეს საღიფასა, არღარა ზირველ-ებრ, არამედ ფრად შეგვალეზით, და შესასვეწელთა სიტყუთა მოაკანებდეს, რათა კვედროს-თამარს აღებად სარკისა ოდენ, მასელი მსრველი დააყენონ და ვაჭვი შემკველი: რომელი-ესე ჰყო-საღიფა-მან: და წარმოკლენს მოციქული ამის ზირისა-თხს, და დიდნი მრავალ-ფერნი ჰამეფონი ძღენის უცხონი წარმოგზავნა, და დღითა სიმდაბლითა შემოეხვეწა თამარს, რათა აღიღოს სარკის და დაცადოს რბევა: ისმინა თამარ ამის კედრება. და ესრეთ მისცა ზსუსი. „ამისრულებიერ თსოგა შენი, და რომელთაცა ინებონ მშვილობა თავთა თხსთა და მოიღონ სარკის წინაშე ზემსა, ამათა მიმინტებიერ მეცა ცხოვრება, კედრებისა-თხს შენისა:“ რომელი-ესე ესრეთ იქმნა:

292 ესე რა ელმოდა საბურსეთის სულტანსა მადლსა, ჩარხანისი სესა, სასულით ნუქარდინს, რომელი უმადლეს და უდიდეს იყო სსუათა უოკელთა სულტანთა, რომელი მსთავრობდა დიდსა

საბერძნეთს, ახიას და კახადუეიას, ვიდრე ჰონტოდ ზღვადმდე: ესე იმეკება წაკითხი სიუჟურულსა, და გზავნიდა მოციქულთა მშვიდობისა-თჳს მრავალ-ყამ, და ძველთა შვენიერთა მრავალთა, ეგრეთუჲ თამარ ჭეოფედა სარგალსა: სასქედ მოციქულთა, წარავლენდა ძველთა, გარსა. იგი წაკვასა ჭფარეიდა, და ფიციო მიერ გამსტრობად მოხწრადე იყო ამის სამეფოსა: ამან მოუწოდა ეოკელსა სიმრავლესა სხათა მისთასა, და შეკრება კაცი ოთსამოცი ბერი, რომელ არს რვა ათასი: განასენა მამა-მამურნი საუნჯეი და გამოყარსა ოქრო აურაცხელნი, და წარგზავნიდა ოქროთა, შეკრებისა-თჳს მკედრობისა, და ამჩენდა რათა ორსა კეტსა მისტემდენ განქინილისასა. და წარავლისა ეოკელთა საზღვართა მისთა, და იყო მოსოპოტამს და კალასეროთ, კალატასა, დანგრას, ანკურას, ისაერიას, კახადუეიას, დიდსა სომხითს, ბითინიას, და საზღვართა ფებლადონისათა, და არა დაუტეკა თვნიერ დედა-კაცისა სოფელთა შინა მათთა, არამედ ეოკელნი ამკედრნა: სოლო თეთ ამოხწრადენსა, ამოიწა უჯად სასულ-დებულთა-მთ თურქთა თანა, რომელ არან მენე ბრძოლასა შინა, და არან სიმძავლითა ვითარცა მკელნი, გინა ვინკველნი: ამთ მისენა ოქრო მრავალნი, და კვალად ნიწნი დიდნი ეს-ოდენ ვიდრე ახი ათასი მედარი შეკრული გამოიუჴნა მათგან: და კვალად მიდრინა თვნიერ ნებისა მათისა, შიშით, ეხინკელნი, სალფურდელნი, და კარნუქალაქელნი. სალდუსის ქე რომელსა, ნაცვლად მსახურებისა, მოედო კარნუქალაქი, და თხსა მამა დასვა მუნ, ვითარცა იტვიან გმდარბინსა-თჳს კელისასა. შეიღ-მრავალ არს ცხოველი ესე, და რა-კამს იხილნეს ნაშაბნი თჳსნი მრავლად, გამოკალს ბუღით თჳსით, მართუებით, და განაწილებს და გოდლოის მათ-ზედა: ეკრეოე ეო ნუქარდინცა. იხილნარა ფირადი-იგი სიმრავლე შეკრულად, რომელი სესთა იყო რიცხვისა, აღწევას გულითა, მსგავსად სენაქერქისსა, და ამდლად ღმერთსა ზედა, არა შეიშინა ჰირეველთა-მთ მსაკვართა ფიცთა-გან და სიუჴრედისა ჯდითქმით, არამედ ფირად წინა-უქმთა განქმისადა თჳი და მოიწა ქალაქად სეკასტიად, და იყო მუნ განსზადებად საომართა მანქანათა: მამინ წარმოავლინნა მოციქული წინაშე თამარისსა, ესე-ვითარათა წიგნითა, რომელსა წერილ იყო სასე ესე-ვითარი.

„მე ნუქარდინ, სულტანი ეოკელისა ცანა-ქეჴისისა, უმადლესი, მიმსგავსებული ანკლონთისა, თანამდგომი დვითისა, მოკვლინებული დიდისა მოჭმედისა-გან, მოგიმცნო მეფესა ქართლელთასა თამარს. ეოკელი დიაცი რეგქენია: შენ გიბრძანებთა ქართლელთა აღებად კრძელისა, და დვითსა-გან საეკარელისა ისლემითა ერისა დაკოცად მუსულმანთა, და კვალად სათესავსა ზედა თავის-უფალსა დადებად სარკი ემებურნი: აწ მე მოვალ, რათა უსაჯო სამართალი ხსლასა სპარსთასა და განგწვართო შენ და ერიცა შენი, არა-ოდენ აღებად კრძელისა, რომელი ღმერთსა, ჩვენდა უბოძებია: სოლო ცხოველებით იგი ოდენ ვაცხოვნოა რომელ-მან უწინარეს მოსლავისა ჩემისა თჳეუნიის-მტხ წინაშე კარვისა ჩემისა, და აღიაროს ქადაგება მოჴმად მოციქულისა, და უარ-ჴეოს სუული შენი, და გუღით თჳსითა იყოოს წინაშე ჩემსა ღვქად ჴუჴარისა, რომლისა მისართ დაცვისთ ცედი სასოკას: აწ მოკლოდი ნაცვლას ჩემსა, რომელი შეამთხვიე სპარსთას:“ და ვითარ-მოვიდა მოციქული, და

სეიფიანს თამარს წინაშე, და წიგნი მისცა, წარდგა და იწეორა უკადრებულთა სიტყვათა თქმად. „სეიფიანს თქვენსა დაუტოვოს სჯული, იპერას სულტანსა ცოლად: და სეიფიანს არა დაუტოვოს სჯული, იოოს სარქვად სულტნისა:“ სოლო ვითარ ამპარტყანად იტყოდა სიტყვათა ამთ, წარმოდგა ზაქარია ამირ-სპასალარი, დაუსთქნა კელითა, პირსა დაეცა, და ვითარცა მეუღარნი დაეკვა: ვითარ აღზინდეს და აღმართნეს, და ცნობად მოვიდა, ჭრქუა ზაქარია. „თუ მოციქული არა იყავ, პირველად ენისა აღმოკვეთა იყო სამართალი შენი, და მერმელა თავისა, კანდიერად კადრებისა-თხს: აწ რამ არს სიტყვა ესე:“

წიგნი ვითარცა მართეკს, და ისილა თამარ, ეოკლად არა აჩქარდა, არამედ სხუა ეცეკია იქმნებოდა სიძაბლითა, და გასმარტა წიგნი-იგი წინაშე ღვთისა, სულთ-იოქუნსა სიღრმითა გულისათა, და ცხელთა ცრემლთა დამოდინებითა, და ღვთისა მიმართ სასოებისა დამდებულ-მან, მერმე მოუწოდა, მამან რომელნიცა დასედეხს, და ეზრასა მათ ამის პირისა-თხს, არცა სუგნად, არცა მდებრად, არცა გასუტრმობელად: მაშინ მოუწოდეს სპათა იმერთა და ამერთა, სიგოფსიით ვიდრე დარუბანდამდის, და ბრძანება და წიგნიცა ქროდა, და მალე-მსრბოლთა ცოკათა დღეთა შინა მალე შემოკრიბეს, ვითარცა ვეფხუნი სიკისკასითა, და ვითარცა ღომნი გულითა: ქრისტესა დემრთსა ესეიდეხს, და შეკრებს ჟავახეთს, და არღარა ჭეუენეს, არამედ მსწრაფლ მამართეს ტაძრისა ეოკლად-წმიდისა ღვთის-მშობელისასა, ვარძიას. და ვარძიის ღვთის-მშობელისა წინაშე ნრემლით შეკედრნა სოსლანს-დავით და სპა მისი, და დროშა ბედნიერად ემარებული, და წარგზავნა ვარძიით 294 დასქარნი, რომელთა თვით თამარ უძღოდა წინა შიშვლითა ფერკითა და ცრემლითა ასოკლებდა დაწვთა მისთა: და წარუძღვა ბასიანის კერმთა, და მიიწიენეს მასოკლებად კარისა, და დადგეს დღისა ერთისა სავალსა: და მაშინდა მოციქულნი წარგზავნეს სულტნისა, და წარტანს თანა მოციქულთა თხსი, და მიუწერა ნაცვალნი წიგნისა ესრეთ.

„მალსა ღვთისა ეოკლისა მშერობელისასა მინდობილ-მან, და მარადის ქალ-წულისა მარინამის მკედრებულ-მან, და ჰატოინისა ვჟარისა სასოებით მოსავ-მან, წარგვიტოსე ღვთისა განმარისსებული წიგნი შენი, ჳი ნუქარდინ, და ესტან სინერეუნი შენნი, რათა ბჭე დემრთი იოოს: არა განსიესა რამეთუ ეოკელი ცრულ მთეფცვი სასელსა ღვთისა მის-მიერ აღისოკოს: შენ ოქროსა შეკრებულთა სიმრავლისა მვეირეთა მინდობილ სარ, უმეცარი მსვავრსა ღვთისასა. სოლო მე არცა სიძიდერეთა, არცა სპათა ჩემთა სიმრავლესა, არცა-რას სსვასა კავებობისა საქმესა მინდობილ ვარ, არამედ მისა ღვთისა, ეოკლისა მშერობელისასა, და შეწვენასა ქრისტესა ვჟარისასა, რომელსა შენ ჭემობ: ესე-რამ-ვითარი შემოკეოვალა, წამომიკელენია მკედრობა ქრისტეს მონასულე, არა შენდა თაეუანის-ცემად, არამედ დამკობად შენდა ზავკისა-მავისა და ამპარტყანისა გულისა შენისა, რათა განისწავლო ღვთისა მიერ არღარა გომობად სასულსა მისსა: იყავნ ნება ღვთისა, და ნუ შენი: სოლო მე ვუწვი დავხნილობა მსახურთა შენთა. ამის-თხს წამომიკელენიეს მსახური ჩემი,

რათა წიგნისა შინისა ჰახუის ადრე მოგართვას და განგვარდოს, რამეთუ ჩემ-მიერ წარმოკლენილთა სპათა ფერენი ესურას კართა შენთა ზედა დგანან:“

მისცა ესე-კეთარი წიგნი, და მერმე შემოსეს და უბოძეს ნიჭი. და წარავლის მოცუქელი სულტანისა: სოლო თუ უბრძანა თვითა სპათა უოკელთა შესხდომა, და თუ განვიდა უმადლესისა ადგილსა, სადათ უოკელთა სედედა, და დაჰარდა მეკლთა თვითა ზედან დიდ-სან, და ტიროდა წინაშე ღვთისა. მერმე ადგარა, ისილკებოდა ადგილი-იგი უოკლად დალტობილად ცრემლთაგან მისთა: მერმე მოიუწინა წინაშე თვსსა უოკელნი წარჩინებულნი და უბრძანა ერის-თავთა, რათა თუთოკელი მათი მოვიდოდეს წინაშე წმადისა ჟუჰარისა და თაუწინის-ცემედნ, და შეუოსსკოდაის: და იწეეს მოხლვა უოკელთა, ტირილითა გედრებად და თაუწინის-ცემედნ ჰატობისისა ჟუჰარისა, და ამბორის-ყოფად, და კეროკე შეითხვევად კელითა თამარისა: და ანდემს ჭყოფდეს უოკელნი სახლთა, შვლთა და ასულთა, წინაშე მისსა: რამეთუ ერთითა კელითა თუთ მას ესურას ძელი ჟუჰარისა, სოლო ერთითა ესოჲ მოძლავრსა ბახილის და ჟვარის მტკირთველსა: სრულ იქმნარა უოკელთა-გან ესრეთ თაუწინის-ცემედნ ჟუჰარისა, მერმე თუთ მიიქცა ჰატობისი-იგი ჟუჰარი კელითა თვსითა, და აძეოდრებულთა ზედა უოკელსა მკარსა ნიში ჟუჰარისა გამოსასა სამ-გზის და ულოცა: და კერეთ წარემართეს, მინდობილნი ღვთისსანი და თამარის ცრემლთანი:

295

სოლო წინა-შებრძოლად იყო საქარია მკარ-გრძელი, ამირ-სპასალარი, და ორნიცა-იგი მძინა ახადგისებნი, შალვა და ივანე: დაღათუ შალვა მანდატურთ-უხუცესი იყო, ჭიბური და სხუანი თორღენი, და წარუმართეს ბახისისი კერამოსა. და მეფე თამარ მოიქცა სამცხესა, და მოკად ოძრეკს, და მოიგდა ლოცვად და მარსკვად. მუნ იყო წინაშე მისსა თეგლორე, ქართლისა კათალიკოზი, კაცი წმიდა და სასიერი, და მას-თანა მრავალნი ებისეობისნი და მონაზონისნი, ღვთისა ხა-თინანი, რომელთა თანა იყო იოანე, კაცი შვეთელი, უოკლად განთქმული და ხაკირველი მოღვა-წყებათა შინა, და ლქსთა გამოითქმელი, და ევლოგი, ქრისტეს-თვს სულელი, რომელსა მიჯრო მადლი წინასწარ-მცნობულობისა: იუწინეს მიიღემნი ღამის-თეკანი და ღვთისნიობანი: ამათ-თანა იუკის მეფე თამარ დღისი და ღამე უოკელ, ლოცვითა და ფსალმუნეზითა დაუძინებლად განათიის: და უოკელთა-გან საუდართა, მოსსტურთა და სოფელთა, უბრძანა ღვთისნიობა და ევდრება ღვთისა:

აჲ ჟერ არს მოკესიქებად ვითარ-იგი წყალობა ეო დემრთ-მან ერსა თვსსა ზედა, მიუხებითა უოკლად-წმადის ღვთის-მშობულისა და შეწვესითა ცხოველს-სოფელისა ჟუჰარისთა: სოლო ვი-თარ მიიწინეს ქვეყანად ბახიანსა, მუნ იყო სულტანი დაბასკებელი, ადგილსა ბოლოის-ცკვად წოდებულსა: და კასლენ-ბარ ბანაკსა სულტანისსა, არა იყო რიგვი ცხენსა, ჟორინს და აქლემისა მათისა, კარვებისა და სარა-ფარდაგებისა მათისა. მინდობი-იგი მღვი იტკვდა კარკებს მათსა: ესრეთ ნებიდრად მდგომარე იუწინეს, და არა უდგა დარაჟისი სულტანსა: მუნ დაწევეს რაზმი ქარ-თველთა, და მუნ წინა-შებრძოლად იყო საქარია მკარ-გრძელი, ამირ-სპასალარი, და ახადგისელი შალვა და ივანე, და სხუანი თორღენი, და ერთ-კერამო აყსასხნი და ერთ-კერამო ამერნი, სერ-კარსი:

და ვითარ იხილნეს სულტანი, ცოტად ცხენი ააჩქარეს და მიმართეს. სოლო ვითარ იხილნეს სპარსთა რამეთუ აუზიდავად მივიდოდას, და აგდეს სადგომი მათი, და სიმაგრეთა მიმართნეს, რამეთუ მიავლის ღმერთ-მან მათ-სედა შიში დიდი: სოლო ქრისტესათა, იხილნეს-რა მათ წინაშე გაქცეულნი, მიეტყუეს, და არს უტყუენ წარსლავად, არამედ გარე-მოიფენეს, და იქმნა ომი ფიცხელი და ძლიერი, და განგრძელდა მეოთხე წამ: და მოსწყდეს ორგინთვე ურიცხვნი: სოლო უმეტეს სულტანის სპანი მოისრუდეს, და ესოდენ განგრძელდა ომი რომელ ცხენი მოუკლეს იგანეს მსასურთ-უსუცესსა, ზაქარიას, გრიგოლს და ახალციხელთა შლევას და ივანეს, და ხსავთა 296 მრავლთა თავადთა, და ეხინდა სიელტოდან მიდრკეს ქართველნი, და ქვეითად დარჩეს რაზმისა შინა მკენი-იგი ქართველნი: მაშინ ვითარცა იხილნეს ლაშქართა თვის თვისი ზატრონი ქვეითნი, გაწირეს თავნი სიგჳდილად, ჩამოჭკდეს ცხენის-გან და ზატრონთა მათთა გვერდსა დაუდგეს, ქვეითნი ქვეითთა. და ეგრეთ ძლიერი ომი შეიქმნა: და ვითარ იხილა დავით მკენ-მან, მორიდა ერთ-კერძო, და მარჯვენას მკარსა მოჭრიდა ზაქარია მკარ-გრძელ-მან, და ვითარ ქართველთა განე-შორნეს, რათა არს ცხენთა მათთა-გან დათორგუსენ ქვეითნი ქართველნი, და მიმართნეს სპარსთა კერძო: მსწრაფლ მიეტყუეს ერთ-კერძო სოსლან-დავით, და ერთ-კერძო ზაქარია, და ვითარ მკელნი ცსაკართა, ეგრეთ შეუტყუეს ურიცხვთა-მით სპათა სულტანისათა: და ზირველსა მოკიდებასა და სუიქებასა კრძალთასა, მოჭკედნა წყალობა-აურაცხელ-მან ღმერთ-მან, მასავთა ჭურჩისათა, და განაღდა დიდება დავითისი და თამარისი ვარძიისა ღვთისა მშობელ-მან: და ანაზდად ეტე-ოადნი-იგი სიმრავლე განსქდა, ილია და დავითანტა, და ამას განადა თვალ-გარდაწურვომელი მღვანრი მიწითურთ მოგლეჯილ იყო, და გაკვეულ. და სადეთცა თვალი მისწვთებოდა ყოველ-გან ტყვეთა ¹⁾ მსკავნი ლაშქარი ისიღებოდა ლტოლვილად:

სოლო ჯერ არს ამისიცა მოკსენება, რომელ მეფისა თამარის ომრკეს ყოფასა შინა იყუნეს მიმდემნი ლოცუნნი და დამის-თეანი ლაშქართა გამარჯვებისა-თვის: დღეს ერთსა აღესრულა-რა ჟამის წირვა, ზემო-სხსენებულის ეკლოგის მიერ, განკვირება დავთა ეკლოგის, და იწყო დადავებდა, სულელისა მსკავსად, და იწყო აღმართი სეგვად: და ვითარ სეგვიდა ეკლოგი, და ვითარ აღმოსევიდა, ესა ყო ეკლოგი ჭმუნვის სხსედ, და სამ-გზის დავთა: და მეუწესულად ახლტან, აღიტყველს კელნი. „აჲ დიდება ღმერთისა, ქრისტე ძლიერ არს. კელა ეკლოგის, სპარსთა-გან არს გეშინის. განუტყვეო რათა ვიღადის მშვიდობით:“ ცნეს ყოველთა რამეთუ წინასწარმეტყველებით იყო სიტყუა მისი. არამედ ეკლოგი არა-ვის-რა გამოუცხდა საიდუმლო თვისი, თვნიერ ითანე შავთელსა. რამეთუ მას ოდენ აუწყა ვითარმედ ჟამსა ამას მოსცნა ღმერთ-მან ბარბაროსნი სმძლევლად კელთა ქრისტესათასა. და მუის წარვიდა ეკლოგი, და იელტოდა, და ავიდა მთავს რომელსა ჭქან არაგანი: ²⁾

¹⁾ R, ტყუა.

²⁾ M-ის: წამება ეკლოგი ზარბას-გან მთისს, და დამადა.

მშენ შუთელ-მან ჰრქვა. „უწყოდე, მეუფო, რომელ ჩვენსა ისილა სულელ საგონებელ-მან, ცანსა ჩვენებასა კეთილსა კგანსა.“ ამის-თჳს დასწერეს დღე და ჟამი-იგი: ¹⁾

სოლო ქართულთა ისილენს-რა გაქცეულნი წინაშე მათსა შტურნი თჳხნი, აღსდეს ჭუნეთა მათთა და დეკან უუგეს, ჰგოდეს, წამიპერიდეს და იპერაბდეს, და სიმრავლის-გან ვერ ივლტოდეს, არამედ ურთიერთარს დასთრგუნდიდეს: სოლო ერთი ქართულთა უწებულად დაიცვნა, რომელ არცა ერთი კარგი მეფისა-გან შესწავებელი კაცი მოკუდა. არამედ ეგ-ოდენი სიმრავლე ხზისა მათისა ივლტოდა, და ხზანი თამარისნი უწებულად დაიცვნა მოწყალე-მან ღვთისა-მან, რამეთუ მისცნა ღმერთ-მან კელთა მათთა: და ისილგებოდა საქმე საკვირველი, რამეთუ თუთ იუჟინეს მსასურ თჳხისა შეკრვისა რომელი განსრეს პირსა ჩსვილისსა. უდიდესი მათი შეიკრვა- 297 და უმცირესისა მიერ თჳხისა, და უწარჩინებულესი მათი მოიყვანებოდა გამოაბული ძუას ცხინისასა, და ერთთა საბლითა ერთისა კაცისა მიერ შეიკრვოდა ოცი, და მათთა გამოაბოდა ერთი-ერთსა, ერმისა მიერ მცირისა უმცობესნი მზრმოლთანი მოიყვანებოდეს, ვითარცა თიკანნი: გამოიძინეს ყოველნი ადგილნი, და გაქცეულთა გოდეს, სოლო ნუსტთა ვითარცა მართეთა ქათამთა მოჭკრეფელს, და გაუშვებდეს აურაცხელსა სიმრავლესა. რამეთუ ასსა სზარსა ერთი ქრისტესნი ძლით მიხვდებოდა წარმოიკვანჯალად:

ესრეთ აღვხრულა წინასწარმეტყველება ევლოგისი, მსხვე ჟამს შინა ქმნითა რომელსა შინა ისილა ჩვენება: ეხ-ოდენი დადებული ძღვეა მიზაღდა ღმერთ-მან ცრემლთა და სასიოებისა სიმტკიცესა თამარისთა, რომელი-ესე იქმნა: სოლო ესე ყოველი რა ესრეთ იქმნა, მერსე მოუგდეს ზარესა მათსა, და არა იყო განცდა მისი, სიდიდითა ოქროსა და ვერცხლის ჭურჭელთა, ნაქსიოთა სიმრავლე აურაცხელი, სასიურსი ოქროსანი, თვალ-მარჯალი-კოვანისი, ლანკები, პინაკები, ლაგდნებისა და ქვაბებისა თანა ყოველითურთ სახესთა მიუწდომელთა აღაფითა: სოლო ცხენ-ჯორისა და აქლქებისა სიმრავლე, და კარავთა და საფენელთა სიმრავლე, და ურცხველობა, რომელ დაიარს, ვინმე აღრაცხეს. რამეთუ სახესე იყო ყოველი საზასყო მათი. და ესრეთ ძღვეა-შემოსილნი, მადიდებელნი ღვთისანი, შუიოიქმეს, და დადგეს კარავთა შინა მათთა: და ამისსა შედგომად შეკანსა მოქალაქეთა ცოფლისი, და შევიდა თამარ და დავით ვითარცა შზისა შარაუნდელი მიფინით, და შევიდეს დროსა ნუქარდინისა: შეიყვანეს ჰირველად ეზინკელი, მერსე სხანა-იგი წარჩინებულნი მოიყვანნა, რომელნი სთნდეს, წინაშე თჳხისა თამარ: ყოველთა ნუ-გეშინის-სცა და დოდად სასულოკანად სერითა ისტუმრს, და უბოას ყოველთა შესატყვისად, და წარცვანს ციხეთა შინა ყოველსა ადგილსა, თვნიერ ეზინკელისა: არამედ იგი დაიმჭირა ცოფლისსა ჰატომრად, ჰირველისა ჰატოვისა და სეჟარელისა-წილ, სოლო უკანასკნელ ეგე-ოდენის სასულოკანი კაცი და დადებული

¹⁾ Ce § ne se trouve que dans le M-it T, et est suivi de trois ou quatre lignes, qui remplacent tout ce qu'on va lire, jusqu'a *ქართული*, p. 299.

განვიდა ნაღვ ცხენთა, რომელი-ესე ჰყო თამარ ჰატევად სახლის თვისსა, და დიდებად, რომელი-ესე არა-ადეს ვის-გან ქინოდ იყო, დასაბამით-გან. ესე დიდებდა და სახსენებულად თავისსა ყოა:

არამედ კვალად აღვიხსენს ეოკელინი სვანძურნი სამეორონი ოქროთა და ტურჭლითა ოქროსათა, რამეთუ მიწის მსგავსად შეასხმიდეს ოქროსსა. ხოლო თვალსა და მარჯალიტსა წყვით დასდებდეს. ხოლო ოქრო-ქსოვილითა ბურღელთა და სხვათა, ძვირად სანოყნელთა, ვითარცა ცუდთა ხამოსელთა ურცხელთა დაჰვირდეს. ხოლო ვეცხლის-ტურჭელთა არა-არა აქჷნდა ზაღატსა შინა ჰატევი მეფისსა: რამეთუ ეოკელი ოქროსა და ბროლისა წინა-გებულ იყო, ინდოურთა ქვათა-გან შეიკობილი, რომლითა ალაგსსა ეოკელინი ეკვლეხანი, რომელთა მოანიჭა სამსახურებულად სიწმიდეთა ხაიდუილოთასა. და ალაგსსა გულნი ეოკელთა მოსოკელთანი, და განამდნა ეოკელინი გლასანი და აღუგნო წიადნი მათნი: ესრეთ ადიდებს დიერთი მადიდებულთა თვისთა. ესრეთ ალა-
298 მადლებს წინაჲ თუხსა მდაბალთა. ესრეთ შემწე არს მოსვლათა მათა. ესე-ვითართა ნიჭთა მოანი-
ჭებს მისდობილთა თვისთა:

რამეთუ არა-რამ სხვა დაიდვა თამარ გულსა თუხსა ვითამ დასაბამი-იგი სიბრძნისსა, შიში უფლისა, და სამართლი და წყალობა სწორად ეოკელთა ზედა: იყო დღეთა მისთა სიმრავლე, და მრავალი მშვიდობა, განუფისა მადლი ბავთთა მისთა. ამის-თუხს აკურთხას იგი დიერთ-მან უფუნისამდე და დაადგრა თავსა მისსა გურგუნი ჰატეოსხებისა, და დასდვა წელთა მისთა მასივილი ძლიერებისა, და წარკართა სუფევად უკუნისამდე, ჰეშმარიტების-თუხს, სიმშვიდისა და სიმართლისა: ვერ არს ამის-თუხსა თქმად, ვითარმედ ქმნეს მრავალთა დედათა ძლიერება, არამედ არა ესრეთ ვითარ მან. არა ვერაგობის ღონითა აცხოვრებდა ერსა თუხსა, არამედ სიბრძნისა წინა-ძღობითა და სიმართლითა და უმანკოებითა და ვითინითა, სიმშვიდითა ავაობის მსგავსითა, სიუხუთთა აზრამის-ებრითა, მოწყალებითა იესო ღვთისა მსგავსითა, და სამართლისა მისისა მობამითა: დღეთა შინა თამარისთა არა-ვინ გამოჩნდა მიმდევარებული, მტენიერებითა მისითა. არცა-ვინ დასჯილი, თუხიერ ძველისა სჯულისა, რომელი ძეს ავახსკათა ზედა, ძელსა ზედა ჩამორჩობა: თუთ არცა-ვის ღირსსა სიუფილისასა და არცა ჰატეიისას მიკვდა თანასადები, არცა-ვინ ბრძანებითა მისითა ახო-მო-კვეთილ იქმნა, არცა სიბრძნითა დახსკვა, თუხიერ გუისა, ღირსი სიუფილისა, რომელი ორ-გულე-ბით განდგა და კოლასა ხადაჲ მათთა შინა ავახსკობდა მკვლით: ესე შეიბურეს მთიბავთა თავისთა, და დავით შეფისა წინაჲ მოიუგანეს. ხოლო მან უწყოდა დიდი მოწყალებს თამარისი. ამის-თუხს მისსა შეკითხვამის თვალნი დასწვნა, ნაცვლად მრავალთა სისხლთა ქრისტეანეთასა:

ხოლო არა-რადეს ¹⁾ თუხსა სპიფეთსა შინა იყო კეთილანობა, არამედ ეოკელთა ქრისტე-ანეთა-თუხს, და რომელინი მიღევარებდეს ქრისტეანეთა ეოკელთა მიუძენო, რათა აზადად იუწყენ, და ფიცსლად დამორჩილდენ, შიშითა და სიუფარულითა მისითა: წარავლენდის სარწმუნოთა თვისთა და

¹⁾ Lis. არა-რადეს. არა-მოს-ლადეს.

დააკერის. „იწყეთ აღექანდრიით ყოვლის თანა ლუბიხა, ხინის მთიხა:“ და მათ კერძოთა კბკესიათა, მონასტერთა, და ერთა ქრისტეანეთა მოკითხვიდის: ხოლო იერუსალიმისა-თხს რადღა სასმარ არს თქმად. რამეთუ წარგზავნიდის ამათ ყოველთა შინა ბარძიმ-ფუშხუშუბებს კბკლე-სიათა, და სიწმიდეთა საბურეუბსა, და მონაზონთა და გლასკათა-თხს ოქროთა აურაცხელითა, ტუქუნი განათავიუფელსა, და ხარკი ერსა თხსს უქუნ-სცის, და ყოველი ჭირი დაჭირებულა აღი-დის მათ-გან: კვალად კერძოთა ელადისათა და მთაწმიდისა, ეკროვე მკვედრონიისათა, პიტრილანს, კერძოთა თრავისათა და კოსტანტინეპოლის მონასტრებთა, რომანას და უოველ-გან, და კვალად ისაერას, კერუსეოს. და ყოველთა-ამთ სანასებთა შვიის მთიხათა, კვიპროსათა. ესე ყოველნი დაღესნა ქველის საქმითა:

რომლისა-თხს ისმინეთ თუ ვითარ მოხედვიდა ღმერთი საქმეთა მისთა: მიიწინეს ოადემე, ჩვეულებისა-ებრ ქველის მოქმედებთა-თხს ამისთა მონაზონნი შვიისა-მთის, ანტოქიით და კვი-პრისა ჭალაკით, ეკრთუე მთაწმიდით და მრავალთა ადგილათ. შეიწყნარნა თამარ ვითარ ანტე-299ლოხნი, და მრავალთა დღეთა არა გაუშენს: მერმე მისცნა ყოველთა-ღიადი, და დაღესნა ყოვლითა საქმრითა. უკანასკნელ მათ-გან უფროს შორიელთა მისცა დიდ-მალე ფქრო, თუთ მათ-თხს და ყოველთა მონასტერთა განყოფელად: წარვიდეს მონაზონნი-იგი, და მიიწინეს-ბრა კოსტანტი-ნეპოლედ, ესმა მეფეს ბერძენთასა ალექსის ანტარას, რომელ-მან ძმას თხსს ისაკს თვადნი და-სწწს, და მეფობა წარუღო: ესე ყოვლითურთ ბოროტი კაცი იყო, და შეუტუქუბული მეფობისა, გარნა უმეტეს ანგარებისა-თხს სამატელ იყო ყოველთა მიერ: იხილა სიდიდე-ბი ოქროსა, რა-მელი მიეცა თამარს და წარუღო მათ მონაზონთა: ხოლო სცნა-რა ესე მეფე-მან თამარ, ნაცვლად სხუა უფროსი წარგზავნა მათ წმიდეთა მისართ, და ამით უმეტეს არცხენია ეშმაკს: ხოლო გან-რისხნა მეფეს ზედა ბერძენთასა, და წარგზავნა მცირედნი ვისმე ლისთ-იქითნი, და წარუდეს ლ-ზია, ტრავიზონი, ლიმონი, სამიხონი, ხინოპი, კერსუნდი, კიტორა, მახტია, არაკლია, და ყო-ველნი ადგილნი ფებლადონისა და ჰონტოხანი, და მისცნა სათესავსა თხსსა ალექსის კომონია-ნოხსა, ანდრონიკეს შვლსა, რომელი იყო მამის თუთ წინამე თამარისსა შემოხვეწილად: ესმა ესე ფრანგთა, რამეთუ მოკლო ბერძენთა შეწვესა აღმოსავლეთით, გამოვიდეს ვენეტკითა და წარუდეს სამეფო ჭალაქი, მეფობის თანა, და შეისვეწა უბადრუე-იგი ალექსი ბორდალეთს, თხსისა ხი-მისა თანა. ხოლო იხილარა ბორდალელთა მეფე-მან, სიძე-მან მის-მან, შეიყვანა ციხესა ერთსა, და დაუფინა წინაშე მისსა ოქრო დიადი, და ესრეთ ჰქქა. „აჲ ალექსი, გულის-სათქმელი-იგი შენი, ოქრო ესე მიიღე, თუნიერ სხვისა რომლისამე საზრდელისა, და წყლისა-წილ. რამეთუ წარ-წმიდე ამის-თხს სასლი სამეფო ქრისტეანეთა, და დაესენ თუთ-მწერობელითა ბერძენთა:“ და ესრეთ მოკუდა საწყალობელი-იგი სიემილითა, დაკლებული შეწვეისა-გან ღვთისა: ესრეთ საზა-რელ იყო თამარ მტერთა ზედა, და კვალად ეს-ოდენ ტკბილ და მკირ-უგესენებულ კიდრემდის ესმა-რა ესე ყოველი დიდითა ტკივილითა იგლოვა, დაღათუ არა ღირს იყო მის-თხს ტკივილი.

რამეთუ რაც ვის არა ჴეშმარიტებით აქუნდეს, არა იპყრობს დიდსან. გარნა თამარ უცხოას ზედა და დაკრძამილთა ღმობიერ იყო, ტკივნეულობად და წყალობად, ვითარ აწ ამასცა ზედა:

ესრეთ დღითი-დღე წარმტუბათა და განდიდებთა შინა იყო სიკაცობის მპყრობელთა ეოკელთა უბრწინაელნი თამარ, უმეტეს ღვთის-მისხურებას, ეკვლეხათა და მონასტერთა კაცობას და შენებას, ობოლთა და ქვრივთა შეწყალებას, და ხაშართლისა მიფენას: ამას შინა იშეკებდეს და იხარებდეს სამეფოთი მისნი. ეამ გარდვიდანი და განაცანი საქმენი მანდაურნი, და მონადირიანი კეოილი-იგი სანადირო გეგუთი და აჯაუთი. მერმე გარდმოვიდანი ქართლს, სომხეთს, და მერმე დაღვანს. შოვიდანი ხორაჯით განმელნი და აღმართ ქალაქნი: გაზაფხულ აღმოვიდანი სომხითი. 300 მოიდანი ხარაჯი სსკველთა, და წარვიდანი კოლას, თავს არტანისას, და მუნით მოიდანი ხარაჯი, განრქაქლავით და ეზინვით, და სხუთა გარემოთა ქალაქთა:

ოცდმესამედ, გინა-თუ მეოთხედ აღმავლობას მეფობის მისისას წელიწადს, ივითას საქმე კარისს. რამეთუ მრავლით ეამით-გან ჰბრძოლდეს სარგის თმოგველი, შალვა თორელი და მესხნი, გარნა კერა ღონე ქნეს მღვდელისს. რამეთუ ზამთრის მესხინკრებისა-გან და საცივის უღონო იფუნეს მოდგომად. ხოლო ეამს ეინებისას, წელიწადს-გან განყინულისს ვერ შეუძლებდეს ბრძოლად: გარე შემოუხუნეს ეოკელნი ციხენი და სოფელნი, და იგი ხოლო მარტო ჰქონდა სპარსთა: მამინ განიხრას და წარვიდანი დავით ზემოთ ლაშქრითა. წაიტანა ზაქარია და ივანე, და უბრძანა რათა დადგენ მუნ და ძლიერად ეომონ: და სან-გრძლად იქმნა ესე, და თვით თამარ დადგა ჯავახეთს, და მუნ მოელადა ამბავსა მათსა: ებრძოლეს უკვე შეკრულს-მას ღონესა წელიწადს-თვს და მრავალთა შინა დღეთა განტყვეს ადგილი-იგი, და გამოიგდა წყალი, და მის-თანა უმრავლესნი მოქალაქენი: ხოლო დამთმოდით-მით თისოვეს დავითის-გან რათა თვით თამარ მივიდეს და მას მიენდენენ. რამეთუ ეშინოდით სიტყუთა მათთა-თვს გინებისათა, რომელთა ციხით გამო იტყოდეს: ჰირველ მამინ მოაკესებდეს ესე თამარს, და მივიდა თვით, და მოისხუნეს კლიტენი წინაშე მისს მისისა გიორგისს, და მერმე თამარის წინაშე, და თისოვეს თავთა მშვიდობას და ფიცას რათა არა განსცეს კარი, ვითარ ანისი და დვინი, არამედ სამეფოდ დიჭიროს: მისცა ამის-თვს სიტყუა მტკიცე და უბრძანა ესე თვსსა გიორგისს. რათა შევიდეს და თვით მიითვალოს ქალაქი და ციხე, რომელი-ესე ესრეთ იქმნა: და ესე ერთი ქალაქი და ციხე თვსად დიჭიროს, მით ეოკელთა-გან რომელნი აისუნა, ზორაკერტი რავსამდის, გავით განსამდის და ჯავახეთით სპერსამდის: და ვისცა ათ-შვიდ-მეტეს წელიწადსა შინა ესე საქმენი თამარისა-გან გამცრებანი, და მისთა ლაშქართა-გან წელიწადის ერთისა დღეთა, თუ ვითარ შეუძლო ეოკელთა-მით გარეთა აღმართ ოდენ შესედეს, რომელნი ჰქონან ციხენი მგარ-გომელთა ოდენ ხსნლთა, ზემოთ და ქვემოთ:

ხოლო ამა სისარულასა და შვებასა შეუდგა მწუხარება, რამეთუ მიიჭულა ხოსლან-დავით, აღსავეს ეოკელთა კეთილთა, საღმრთოთა და საკაცობოთა შესესდავითა განშეკებულნი, ხოლო

წობათა ომსა შინა-მკნე, უსი და მდაბალი, და სხვითა უოვლითა ხიკეთა-აღმატებული, და და-
 უტკენს ორნი მენი, ურსა ვიდრემე ლაშა-გიორგი, სოლო ასული რუსუდანი: და იტორეს და და-
 უტკეებს მწუხარებაჲ ეოველსა მუნ შვეიდროკანსა: და მათ უგვე ეპითა, არა მცირედსა ვაჟსა, მშვი-
 დობა იყო ეოველ-გან, და მეფე იყო გეკუოს. რამეთუ იყო წმადნი მარკანი, და მკარ-გრძელნი
 ირვინე მეფეს წისაშე იუწენეს: და ვითარ ცნა არდაველისა სულტან-მან, აღმარა მტკრობაჲ ქრის-
 ტიანეთა ზედა: მოუწოდა სხათა თვხთა და წარმოემართა, უწყოდა მკარ-გრძელთა შინა უყოფი-
 ლობა, წარმოვიდა და აღმოვლო რაკისს ჰირი, გსა-გზა არავის აწყო და უგრძნობელად მოვიდა
 და მოიწია ანისის ქალაქის სიასლესა, და დიდსა შაბათსა, მწურსი, მორაკუნდა ქალაქსა, და ვითარ 301
 ცნის-კარი მოკასლა, დაჭკრეს ძელსა და განსწერეს კანნი ქალაქისანი. მისი მიეტყუენეს კარსა ქალა-
 ქისასა, შეუტყუენეს ცხენითა და კურღარა მოასწრეს კანნი და შევიდეს ქალაქად, იწუეს გოგად, და
 გლკად და ტუქეობად. უმრავლები კრი იყო ეკვლესიათა შინა, ვითარ შეჭკავს ქრისტიანეთა ხუფელსა.
 სოლო რომელნიმე შევილტოდანს დარბაზობანთა შინა, და მუნ განსაგრდინს, და რომელინიმე ქვა-
 ბობანთა შინა, რომელსა ქარტუზობით უწოდეს: არა განკრა, ანუ ცხიესა ანუ ქარტუნსა, რომელსა
 შინა არა შევიდა, რამეთუ გარეშეთა სამენით ქარაფი იყო კლდოვანი და ქვაბოვანი: ესრეთ კვლავ
 იგდეს-რა ქალაქი ეოველი, ერთი ბუერნი და ორი ათასი კაცი ეკვლესიათა შინა, ვითარცა ცხოვარი
 დაქლეს, თხნიერ მისსა რომელი უბანთა და ფოლორცთა შინა მოიკლა: ეს-ოდენს მკინივარედ მოა-
 აკრეს ანისი. და სავხენი ტკირითითა და ალაფითა ურიცხვითა, წარვიდეს და მიიწიეს შინა:

სოლო ესე ანისის მოთარგების ამბავა ასალ-კვირიაკეს დღესა აწნობეს მუფის თამარს:
 სცნეს-რა ამირ-სხასლარ-მან ზაქარია-მ, და მსახურთა-უსუფეს-მან ივანე-მ, დიდად დამიმდეს, და
 მწუხარება-მან მოიგნა, და გულსი მათნი ეცესლებრ ესთებოდა, და რამდენ უკეს არა უწყოდეს:
 სოლო მეფე და ეოველინი სხანი მისნი, მწუხარებითა და გულის-წერობითა მოგულსნი, სხარსთა
 მიმართ ბრძოლისა ეოფად აღევსნეს: მაშინ მკარ-გრძელთა ჰრქვეს მეფესა. „მოიწია ბორცტი
 ჩვენ ზედა, გარდასვლითა მცნებათა ღვთისათა, რომელ ესე-ოდენი სული ქრისტიანე მოისრა,
 ცუდსაჟულოთა სარკინოზთა მიერ, ცოდვითა ჩვენთა-თვს: არამედ გესაჟ წყოლობასა ღვთისა და ზა-
 ტიობასსა ჟურსსა, რათა არა მისცნეს მოსაწენი ჟურისანი სულიადსა წარწყმდასა, არამედ სვენტ
 შური ვაგოთ, და ნაცვლისა ქმნად განვემზადნეთ, და სიდრუეე მათი მათდავე მიქცეს: შენ მე-
 ფყო, ამაღნი სხათა შენთა რათა მზა იუწენ არდაველის სულტანსა ზედა წარსლვად: პირველად
 წარვიდეთ ანისი, და ვინ-სადა კვბოთა სხარსთაგან მოგინადიროთ, და რათა არა ცნან, მცირედით
 ლაშქრითა წარვიდეთ: უკეთუ დიდნი წარვალთ, სცნობენ და სიამბრეთა შეველენ: არამედ მცირედით
 ლაშქრითა შეიქციე: და რაკამს შეკინებული მარსვა მოვიდეს, მსამდა არაან, რაკამს ჩვენ მო-
 ვასსენოთ:“ სთნად მეფესა თქმული მათი, და უბრძანა მეფე-მან რათა მზა იუწენ სხანი მისნი,
 და მკარ-გრძელნი წარმოვიდეს ანისი, და იწუეს კანმად. და მოიასლა ბილწისა ხუფელისა მათისა
 მარსვა. წარმოავლინეს წინაშე მეფისა კაცი, ლაშქრისა მოსოკლად, არდაველის სულტანსა ზედა.

მასინ უბრძან მესთა, თორელთა, თორგველთა, ჭერკასთა, სომხითართა. სოლო ქართუჭლნი არა წარატანს, რათა არა აგრძნან არდაველს მეოფთა: შვერბეს ანის და წარემართნეს არდაველსა მეოფთა: შვერბეს ანის და წარემართნეს არდაველს, გარდაველს გელაქუნი, და ჩავლეს იხზიანი, გაკვიდეს სუღათინის კიდსა, და მიჭმართეს არდაველს: სოლო ესრეთ მოუწონეს ესაი, რომელ აღი განთენდებოდა, რომელ არს აღვსება მათი: და მას დამესა გარემოდაველს არდაველს. და ვი-

302 თარ კმაჰყო ქადაგ-მან ბილწისა ქადაგებისა მათისა-მან, და გაკშირდა მეურთა ყივილი, ყოველნით ცხენი შემოუტყვეს მკარ-გრძელთა და უომრად კელთ-ივდეს სრულობით ქალაქი-ივი, სულტანი, ცოლნი და შვილი ¹⁾ მისნი, და ყოველი სიმიდრე სულტნისა და ქალაქისა-მის: ესრეთ აღივსნეს სიმიდრითა აურაცხელითა, თვალთა და მრგალიტითა, ოქროთა და კეცხლითა, ჭურჭლითა ოქროსა და კეცხლისათა, შესომხლითა და საყენლითა, და ყოველითა სიმიდრითა ეკ-ოადენ გან-მდიდრებულისა ქალაქისა, რომელ მოთსრობა შეუძლებთ არს: აღივსნეს ცხენითა, ჯიროთა და აქვლითა, და საქონელი მათი თუთ მათთავე საკედართა აღვიდეს. და ესრეთ გამარჯვებულნი წარმოიპირთნეს: სოლო სულტანი არდაველისა ²⁾, და ცოლნი და შვილნი მისნი ტყვედ წარმოიყვანეს, და ათ-თარ-მეტი ათასი კაცი რჩეული მიზვითთა შინა მათთა მოკლეს, ვითარ-ივი მათ ევეს ანისისა კველსასა შინა: სხვა უძრავლესი ერი მოკლეს და სხვა ტყვე ჰყვეს, აღმოიარეს ივივე ოსა. და ესრეთ ქლევა-შემოხილნი მოიწივნეს ანისსა, და დიდად სუ-გეშინის-ცეს. და ესრეთ მოიწივნეს წინაშე მეფეთ მეფისა და დედოფალთ დედოფლისა თამარის წინაშე, მოიღეს ძღვენი და არბადანი, აღივსნეს მეფე და ყოველნი წინაშე მისსა მეოფნი: ესამს-მას კოლას დგა მეფე, აღივსო ყოველი სამეფონი ამისნი სიმიდრითა აურაცხელითა, ოქროთა, კეცხლითა და სხვითა ყოველითა სიმიდრითა, რომელთა მოიღეს ზაქარია და იოანე, რომელისა-თესცა დიდად მარდიელ-მან მეფე-მან უბოძა მრავალნი ცისენი, და ქალაქნი და ქვეყანანი. და ესრეთ მდიდრებულნი ღვთისანი იშებდეს და იზავებდეს, და ნებინად იყოფოვდეს, და მოუდიოდა გარეშემოთა მეოფთა-გან სარავა, ძღვენი უწინცხვი:

სოლო სხვასა ესამს მოკიდეს მეფის წინაშე მკარ-გრძელი ზაქარია სხასალარი და მსახურთ-უსუცენი იოანე, და კარამ ტაკელი, და მოაკსენეს. „ძლიერო კელმწიფო და შარავანდელთა შორის უმეტეს აღმობრწინებულო, იხილე და განიცადე სამეფო თქვენი, და სცან სიმკნე და სიქველუ სხათა შინთა. გულის-სმა-ჰყო რამეთუ მრავალნი ასოკანნი, მგნენი და ქველნი, იპოებიან სხათა შინთა შორის, რამეთუ არაკინ არის წინა-აღმდგომი მათი. აჲ ბრძანოს მეფობა-მან თქვენ-მან რათა არა ცუდად ვაუქმოთ სხანი თქვენნი და დუიწებებსა მიეცეს სიმკნე მათი, არამედ აღვამკედროთ ერეს, რომეკარსა ზედა, რომელ არს სვანსანი, რათა ცნან ყოველთა სხათა აღმოსავალი-

¹⁾ ოლო და შვილი.
²⁾ ოლო, ცოლნი და შვილნი მისნი ტყვედ . . .

სათა ძალი და სიძვენე ჩვენი: აწ უბრძანეთ სპათა საქართველთათა, რათა შინა იუწუნენ ლაშქრობად სკვანასანს: დაღთო არაჲნი ქართველთაგანი მიწვეულ არს შუნ სკვანასანს და ერას, არამედ ბრძანე რათა ნიკოფსით დარუნადმდის აღიჭურნენ და შინა იუწუნენ სამოძრად.“ და ვითარ ესმენს თქმულნი ესე მკარ-გრემელთანი მეფეს, მოუწოდა ეოკელთა წარჩინებულთა ამის მუფობისათა, იმერთა და ამერთა აუწყა თქმული მათი:

სოლო ვითარ ესმა ლაშქრად წვევა მკარ-გრემელთა-გან, ჰსინდა ეოკელთა თქმული მათი, და დასკენეს ლაშქრობა, და იწყეს კაცმად. და ვითარცა მოიწია არე სივლითა, მოკედეს ტფილისს, 303 წინაშე მეფის: და განიხილნა-რა სპანი თუნნი, და მოეწონა აბკართ განწყობილება და ცხენ-კეთილობა მათი, სიდიდე და სიმსხე სპათა მისთა, და შურითა სპარსთათა აღსავსეობა, და მოილო დროშა სვიანად სმარებელი, გორგასლანის და დავითიანის, და შეკედრა მსხვე კარმიისა ღვთისმშობელსა, დროშა და ლაშქარი დაულოცა და წარავლინა სპარსეთს: მისცა დროშა ამირ-სპასალარსა ზაქარიას, და წარმართეს სპარსეთად: ჩავლეს ჰირი ნასტყვენისა და ტანვიდეს ვიქლას, და რაგისა ჰირსა, და შეკედეს იწრო-იგი კვეი დარადუზისა, და აღვიდეს მარანდს: სოლო მარანდელნი, ამისნი მგნობელნი, შეივლტოდეს კლდეთა შინა. და ესენი მარანდს რა მივიდეს, არა ჰოეს გაცი, ეგონათ მოას მარანდისასა ეოფა სპათა ადარბად-განისათა. ამისთუხ დაანჩიეს სუთ ასი რქეული მექლარი, დიდებული და ახსურნი, და აჩინეს მექლართ მთავრად თაქადინ თმოგუკელი. წარმართეს და აღვიდეს აღმართნი იარანდისანი, და აღვიდეს კავკას, თავსა-მას მარანდისასა, და დადგეს მთასა-მას-სუდა: რამეთუ ესრეთ ემცრო ზაქარიას, რათა არა-ეის ებრძოლონ მიღმართ, ვიდრემდის არა მივიდეს იგი. და თუ დიდი ლაშქარი ნასონ, აცნობონ ზაქარიას, და რაგა ჰრქვას მათ ჰეონ იგი: და დადგა სუთ ასი კაცი წარჩინებულნი: სოლო ვითარცა იხილეს მითი მარანდელთა, რომელნი შევლტოდელ იუწუნეს ღირღელთა და კლდეთა შინა მადღათა, რომელ არს ზენა-გეძო მთას მარანდისასა, უმაღლესი სხვათა მთათა, სავსე ჰქათა და კლდეთა, ისილეს მცირე ლაშქარი და აღიჭურნეს, მოუკედეს ზარითა და ამოხეობითა მარანდელნი-იგი, რამეთუ ხაწუნელ უხნდეს ქართველნი სიმცროს-თხს: სოლო ესენი მიეტკვენეს ეს-ოდენ ძლიერად და აოტენეს, რომელ მცირედნი განერნეს, და უმრავლესი მოკლეს, და სხვათა დევნა უეკეს გრძელად: მშინ აღვიდეს უმრავლესნი-იგი ლაშქარი ქართველთა, და ისილეს საომარი ადგილი, მეკდრითა კაცითა და ცხენითა სავსე, და ქართველნი კაცი არცა ერთი იპოებოდა. და ესე-ოდენი ძლევა მისცემოდათ ღვთისა-გან, რომელ სუთ ასი შუბი სუთ ასსა კაცსა და ცხენსა ზედა ესეს: ესე-არა ისილეს, განკვირდეს და ქართველთა კაცისა კერ ჰოცნა უეკირდათ: ამის-თხს უღონოა ქმნილი და მწესარე ზაქარია, იგონებდა და არა უწყოდა თუ რამცა იყო: ვითარცა მცირედი ხანი დაეკოცნათ, გამოჩნდეს დევნისა-გან შემოქცეულნი ლაშქარნი: ისილნა ზაქარია, დიდად გახიარულდა, და მადლობა შეეწირა ღვთისა მიმართ, რომელ არცა ერთი კაცი ქართველნი მოკვედარ იყო: და ესეთი ძლევა მისცემოდათ ღვთისა-გან რომელ სუთ ასსა კაცსა სუთ ასი შუბი სუთ ასისა კაცისა, და ცხე-

ნისა-თვს დაესკათ: და ესრეთ იხილეს. დაღაცათუ ესრეთ გამარჯვებოდათ, გარსა უოკლადვე აბრა-
304 ლებეს თაყიანისა. და უმეტეს საქარია მქისედ ეტოოდა ამბის უტნობულად შებძისა-თვს:

სოლო ესრეთ განიარსებულნი და მმადლობენი ღვთისანი გამარჯვებისა-თვს წარმო-
ემართნეს და მომართნეს ქალაქსა თაერეისსა. გარდავლეს მთა დეკსოფანად ¹⁾ წოდებული, და
ვითარ ესმით თაერეს მყოფთა მისლვა ქართუჭლთ ლაშქართა, განკრთეს, და ძრწოლამან შეიპერნა
უოკლენი მკვიდრნი თაერეისანი, სოჯანი და უოკლენი წარსინებულნი, და მიმდგომნი თაერეის
ქალაქისანი: მამის განისრავს რათა ხარკის მიცემითა და ძღვნითა, და შეკრდომითა და ზენარისა
თხოვნითა, დაამშვიდონ ზირნი ქართუჭლთა ზმათანი: წარმოავლისნეს მოციქულნი და ითხოეს
მშვიდობა, არა მოაკრება ქალაქისა მათისა. აღუთქვეს ძველი ურიცხვი, ოქრო, ვეცხლი, თვალნი
ჰატოხასანი და მარგალიტნი ძვირ-ფასისანი: განკვირდეს უოკლენი წარსინებულნი ქართუჭლთანი.
საქარია და ივანე მარტო-რიქლი. აღუთქვეს მშვიდობა და უგნებულად განვლად ქუჩყანისა მათისა
მოამტკიცეს ფიცისა მიერ: და მოვიდეს ყადნი, სოჯანი და უოკლენი თავადნი თაერეისანი, და
მოიღეს ოქრო, ვეცხლი, ღარი, თვლი, მარგალიტი, შესამოხელნი, ცხენი, ჯიჯი და აქლემი, და
საზრდელნი კმა-საყოფენი ლაშქართა-თვს. აღვსნეს დიდნი და მცირენი:

და დაუდგინეს ქალაქსა მცველნი, და წარვიდეს: განვლეს დადრბადგანი და მიმართეს მასს.
და ცნა მელიქ-მან მანისა-მან მისლვა ქართუჭლთა: და ვითარცა თაერეულთა ქმნეს, მანცა ითხო-
ეს მშვიდობა, და აღუთქვეს მოგმად ურიცხვი საქონელი: უსმინა საქარია, და მოიყვანეს მშვი-
დობისა ყოფად, და მოიღო მანცა ოქრო ურიცხვი და ვეცხლი, და ქვანი ძვირ-ფასისანი, და
აღივსნეს მუნცა უოკლითა სიმდიდრითა, და დაუტყნეს მუნცა მცველნი ქალაქისა-მის, და წარვიდეს
მშვიდობით:

და მუნ წარმავლთა მიიწვიეს მცირესა ქალაქსა ზანგანს, და იყო აღიზინ ზღუდით განმა-
გრებულნი: სოლო ქალაქი ძლიერად განამარტეს, და იწვეს ფიცხულად ბრძოლა. და ვითარ გან-
გრძელდა ომი, განიყვეს თემთა და თემთა ზღუდე ქალაქისა, რათა შესისარონ. მამის იწვეს თხრად
ზღუდეთა. პირველად მარჯვესა მარსა მესხთა შესერიტეს, და უწინ შევიდეს ქალაქსა შინა, და
რომელნიცა დახვდეს შიგნითა მუომარნი, იწვეს კოცად და სრვად: აღივსნეს მესხნი ურიცხვითა
საქონლითა, და მერმე შემოსერიტეს ყოვლგნით და წარმოტყვეს, და აღივსნეს საქონლითა. და
მცირედ განისვენეს მუნ, და მერმე აპკედრეს და წარმართნეს ზვარანით: და მწესრი მივიდეს
მცირესა სოფელ-ქალაქსა მუსულმანთასა: იგიცა მოტყვეს და მცირედ განისვენეს, და მერმე წარვი-
დეს ქალაქსა სორასნისასა: და ეახმინს ²⁾ რა მ-იწვიეს, აიყარნეს და კერ წინა-აღუდგეს უაზმი-
305 ნენი, და ივლტოადეს მთად. მოარბიეს იგიცა და აღივსნეს საქონლითა: და აღვიდეს საქონელი

¹⁾ T ავსტული.

²⁾ T ავ. იგი: მწესრიცა მარბილად აქვრის, და კერ-ვინ წინა და . . .

მათი მთხსვე საკედარსა, კაცთა არა აწებდეს, არამედ ტყუედ წარმოაყენეს კაცთა, და მდერეთა ვაჟთა, და წარმართის მთად ლტოლვილთა მიმართ. და მიესწრეს და მიეწინეს, აღეხნეს მურცა ოქროთა და კეცლითა, და ცოლთა მათთა სასიკაულოთა, და უმინაცანეს რომგვარასა მიმართ მი-
წივიეს, რომელ არს სორასანი:

და რაღა გრძელ სიტყვა საჰმარ არს. ვითარ მიიწინეს ვიდრე ქალაქად გურგინისა ¹⁾ და მოაოკრეს ქვეყანა-იგი, და ვერღარა ძალუდვა წიად-სლვა, აღაფისა-გან: შემოიქცეს გამარჯვებულნი და შემოსილნი სიმდიდრითა ქართულნი. რამეთუ აქამოდუ არაეის ქართულთა ნათესავნი მი-
წეხნილ იყო ლაშქრად. არა მეუე, არცა მთავარი, და ვერავინ წინა აღუდგა სპარსეთს შესლვაზა მთხსა, ვერცა სვარასნის სულტანი, ვერცა ერევისა, და კერა-რომელი თემი: და ესრეთ უზომოთა და ურიცხვითა სიმდიდრითა აღვსებულნი და განმდიდრებულნი, შემოიქცეს და მოვიდეს კერძოთა ერევისათა: და ვითარ გურგინსად ქვეყანისად ამავე ქართულთა მიერ ქმნილი უცნაურ ქმნილ იყო ეოკვლთა მიერ, და ერევის სულტანის მოხრევა, კაცი ვინმე მისრულ იყო მანსა ²⁾ სულტანს თანა, და ესე-გითარი ტყუილი თქვა ვითარმედ „მოვიდა თვთ დიდი სულტანი, და გილანელი სულტანი, სვარასნისა და ერევის სულტანი, და გილანელთა, ეოკვლენით გზა შეურეს ქართულთა, და მოხრეს და მოწუდეს რომელ არცა ერთი კაცი ქართულთაგანი განურა, ეგო-დენისა სიმრ-
კლისა-გან, არცა მთხრობელი მივა საქართულთა:“ სოლო ესე რა ესმა მელიქს მანისხა და მანელთა, დიდად განასრეს და ქართულთა-გან დატყუებულნი მგველნი ქალაქისანი დაეოკრეს, და ძელსა ზედან ჩამოჭვიდეს. გარსა ერთი კაცი ქართული დამადა მგველთა-მთავან ქალაქსა შინა, და ვითარცა მოვიდეს ქართულნი ძლევა-შემოსილნი და განმდიდრებულნი მანსა, წინ გაეკება სულტანი მანისა, დიდითა ძლენითა, და ეგონა დაფარვა საქმრის მათისა: იხილნარა ზაქართა, ივითსა მგველნი მათ-გან დატყუებულნი: სოლო მთ ჰრქვეს ვითარმედ თავრუხს წარვიდეს, მუნ დატყუებულთა მგველთა თანს: მამინ მოვიდა დამალული-იგი კაცი, და აუწია საქმარი მანელთა ³⁾, მგველთა მოწყვად, ტყავისა განკდა და ძელსა ზედა დავიდება, და შესწამა ზირის-შირ მელიქს. და ივინი იდგეს უსიტყველნი: და ვითარ ესმა ესე ზაქარიას და ივანეს, დიდად გამწარდეს და მნელად აღუწნდა ესე: შეიპურეს მელიქი და ეოკვლენი სისლეულნი, და თვნნი მისნი, და ეოკვლენი სიკუდილად დასაჯეს, თვთ იგი და შეილნი მისნი, ტყავები დაჭკადეს და ძელსა ზედა ჩამოჭვიდეს, და ქალაქი მოაოკრეს, მოწყეს და ტყეე ჰყვეს: სოლო სიმდიდრე რომელ წარმოიღეს შეუძლებელ არს აღრიცხუა მათი:

და ესრეთ მომართეს გზასა, ადგილსა-მან რომელ აღმოკვლათ, ადარბადაგანით მოვიდეს და მოკებეს, ჰირველად შუენით, და მერმე თავრესელნი, მითვე ძლენითა, და მოართვეს სიმი- 306

¹⁾ T გურგინისად.

²⁾ T მანსა.

³⁾ T მანელთა; sup. მანელთა.

დრე აურაცხელნი, რომლითა აღივსნეს სულიად სამეფონი, და თუთ მეფეთა მეფისა თამარის-თვის წარმოკლავნეს თვალნი დიდ-ფასისანი, ძვირად საშოვნელნი, და ჭურჭელნი უცხონი, და დაუტკეპს მშვილობით მოიფინი ადარბადაგანისანი, და გამოკლეს რაკვი, და შემოკლეს პირი ნახჭევანისა, და მოვიდეს ტვლივისს, წინაშე მეფისა: მხიარულ იქმნა მეფე, მძაღლობელი ღვთისა, და მხიარული-თა პირითა გაკეცა, ზეამითა და დიდებითა. იყო სმა ბუკთა და დუბუღათა, რომელი არცა ძველ-ოდეხმე ქმნიდ იყო: და ესე-უითარი გამარჯვება არცა მეფეთა-გან, არცა მთავართა-გან ქმნიდ იყო: შევიდეს ისანთა, და დაჯდა მეფე ტახტსა ზედა სამეფოთა: შემოძვა ამირ-სპასალარი, და შეკადეს თვალნი, და დასხდეს წესისა-ებრ, და მოიღეს არმაღანი ურიცხვი, და დადეს წინაშე მე-ფისა: განკვირდა მეფე, რომელ არავის ქართულ-ლოთაგანს ენახნეს ესომონი სიმიდღერნი აურაცხე-ლნი, თუალნი და მარგალიტნი: სოლო მეფე თამარ არა უმადლო იზოგა ღვთისა მიმართ. აღ-სრულედა ლიტანიობასა და ღამის-თევათა, მრავალი განსცა ობოლთა და ქვრივთა ზედა. და ეკვლეხანი ალაგსა სიმიდღერთა, და ლაშქართა ზედა განყო საჭურჭლე დიდი. იყო მადლობა ღვთისა მიმართ დაუცადებელი, ესე-უითარისა გამარჯვებისა-თს:

მაშინ მოიწია მწესარება დიდი, რამეთუ მიიგწუნდა ზაქარია ამირ-სპასალარი, ქე სარგის ამირ-სპასალარისავე, კაცი დიდად გასდიდებული, და ყოვლითა საინოებითა აღსავსე. რომელიცა აგლოკა მეფე-მან და ყოველ-მან კაც-მან საქართველოს-ამან. რამეთუ არა-ვინ მენელ გამოჩინილ იყო მთავართა შორის ¹⁾, ჟამთა ამათ. რამეთუ გვარისა-განცა მოკვაქუნდა ²⁾, რომელი იყო ნა-თესავით არტაქსეხი გელ-გომელისა, და იყო სარწმუნოებით სომეხი: არამედ ყოველნი საინოება-ნი ღვთისანი და საკაცობანი აქუნდეს: დაუტკეპა შვილი ერთი. მაშინ მეფე-მან მოუწოდა ივანეს. მსახურთ-უსუფესსა, მძასა ამის ზაქარისსა, და ინება აღუწახება ჰატციას ძმისა მისისასა, და უბოძა ამირსპასალარობა: სოლო ივანე საქმისა ამის-თს განკვირებული ეტყოდა მეფეს. „ზა-ტციე ესე რომლითა ჰატციე გიციევიეს ჩემდა დიდად დიდებულ არს, და მე უდირს ვარ. არამედ ამას გვეკდრები, რათა ძმისა ჩემისა სასელსა არა აკსენებდეს ჩემ-ზედა, რათა არა მრცხვეს ნა-ცვლად მისსა დგომად. არამედ სათბაგობითა ჰატციე-მეც, რამეთუ საქართველოსა შინს არა არს ესე წესად თქმულს მეფეთა წინაშე სათბაგობა. ამით განადიდე წყალობა შენი ჩემ-ზედა, რათა ახალსა უადრესსა ჰატციას ღირს მეო და სათბაგობა მიბოძო, ვითარცა წესი არს ხელტანთა, რომელ მეფეთა გამწრდელთა და ხელტანთა სათბაგობით უკმობენ. მით განადიდე წყალობა შენი ჩემ-ზედა:“³⁾ უსმინა ესე მეფე-მან და უბოძა სათბაგობა, რომელ არა ყოფილ იყო ქართველთა მეფე-ისა წინაშე, და არცა-ვის ბოძებოდა. და მსახურთ-უსუფესობა უბოძა კარამს, ზაქარია ტატვილის ძესა, კაცსა საპატრიოსა და ლაშქრობათა შინს გამარჯვებულს: და ესრეთ იუწყინან მარადის წინაშე მეფის თამარისსა:

¹⁾ Subaud. შვილი მისი.

²⁾ Le M-it T offre ici une rédaction plus courte et bien différente pour la forme.

სოლო მეფე თამარ დედის¹⁾ იუკის, და საფხულ კოლხს და ცულის ტბას. 'სოგ-ჯერ გარდავიდის აფხაზეთს, ტკუთს და ცხუმს: მათ უტეშ²⁾ ვაძთა იწყეს კაცთა მთუელთა განდგომად, ფხოელთა და დიდთა: დიდანი უტეშ²⁾ მშთავარსა და უსარმავსა ჭამენ, და მრავალი მძანი ერთხა დედა-კაცსა მოიფანსენ ცოლად, და რომელნიმე უჩინარს რასმე უშვას თაყვანის-სცემენ, და 'სოგნი უნიშნოსა შავსა ძაღლსა, და აძის ესე-ვითარსა ჭიოყენ: სოლო ფხოელნი ვურის მხა-სურნი არიან და ქრისტეანობასა იწყებენ: ამათ იწყეს რბევად, კოცად და ტუკეობად, ცხადად და ღამით: მაშინ მოუწოდა მეფე-მან თამარ ათაბაგსა ივანეს, და უოკელთა მთუელთა, დვალთა, ცხრა-სომელთა, მკველთა, კადელთა, ცხაკადელთა, ჭართალთა და ერწო-თიანელთა მისცხა ივანე ათაბაგსა, და წარავლიან მათ-სულა: სოლო ივანემ განიერად უო, ადვილად მთასა კადისსა, და წარვლო წვერი მთისა, და წარდგა მთასა ფხოელთა და დიდთასა, რომელი-ესე არავის ექმნა, არცა პირველ და არცა შემდგომად: ერთ-კერძო დაურსა დურძეკეთი, და ერთ-კერძო დიდოეთი და ფხოელი: ცხენ-არა მისლუა ათაბაგისა, მოვიდეს ძღვნითა მეფენი დურძეკითანი, მოხცეს ლაშქარი და დურძეკსა გვერდსა, და იწყეს ზეიდა მბძოლა, ტუკეობა და კლვა, და რბევა, და დავა: და მოხწყვიდნენ ურიცხვი კაცი დიდო და ფხოელი²⁾: და დაეწნეს სამნი თთუწნი, ივანისი, ივლისი და აკვისტოხი: მაშინ შეიწრებულთა ათაბაგისა-გან მოხცეს მძველები, და აღუთქვეს მსასურება და ხარჯა, და მოხცეს პირი ხიმტკიცისა. ქმნეს ზავნი, და წარმოასხნა მძველები, და ესრეთ გა-მარკვებულნი მოვიდეს წინაშე მეფისა, და ჰქრევა ივანე ათაბაგ-მან მეფესა თამარს. „ჴი ძლიერო მეფეო, იქმნა ბრძანება შენი, და მოვათურენ ურსნი ბრძანებისა შენისანი, დიდოეთი და ფხოელი.“ სოლო მეფე-მან დიდად დაუმადლა და უმადლესსა ზატკისა აღიუქანსა:

და იყო უოკელ-გან მშვიდობა და წარმატება, და დღით-ადე შემატება სამეფოსა, ღვთივ დაცულისა მეფისა თამარისათა: სოლო სხანი მისნი განისვენებდნენ ნადირობითა და ბურთობითა, და თუთ თავადნი და წარწანებულნი მარადის მეფეს წინაშე იუქნიან. ისარებდეს და აღივებოდეს ნიჭითა და სხამკერითა მეფისა მიერ თამარისა:

რამეთუ ვითარ დიდისა მხიარულად ამბისა-გან მეტყველი პირი და აწ მწუხარებისა მიმართ მიიტყვის. რამეთუ მეტყველების მე წარმოთქმა უოკლისა სოფლისა საგლოკელისა ამბისა. კოხტან-ტინეს მძის-წულისა ივბიმიანოზისა-თუხს წყრილ არს, რომელ ჰქრევა ანგელოს-მან მონაზონსა 308 გისმე, რომელი იგლოვდა სიკუდილისა-თუხს ივბიმიანოსისა-თუხს, ვითარმედ „რასა დაავლო ღმერთო მან ქრისტეანთა ესე-ვითარი მეფე, რომელსა ანგელოს-მან დაადგა გურგუნი ხახილკვლად უოკელ-თა:“ და ეტყოდა ანგელოსი. „რახ არს, ბერო, რასა გამოუძიებ შენ მხუჯართა ღვთისათა: აწ გიბრძანებ, დასცხერ გამოძიებისა-გან მაცის ბოროტისა. არა უწიე რომელ აღმოსავლეთით ვიდრე

1) T ოცნი.

2) T უხა.

დასკელთადმდე უკეთო მართალ-მადიდებელი იუოს, არცა უტი დირს იეო მეფობას ივიმიანისისა, არა-თუგა საბერძნეთი ოაენ: " ეგრეთუწ აწცა იქმსა ამის დიდისა მეფისა საქმე, არა-თუ ოაენ საქართუწლო, არამედ არცა-თუ ოაენ ყოველი ქუჭქანსა დირს იეო მეფობასა თამარისასა: ¹⁾

ნაჭარმავეკს გარდმოადა მეფე თამარ, და მის წინაშე იუჭენს ყოველნი დიდებულნი და წარჩინებულნი, და იურენს და განაგნს საქმინი სამეფოსა თვისისანი, და უფროსლა ეკლესიასთა და მონასტერთანსი, და მუნ დგობას შინს გამაზნდა სენი, გამაორებელი ჩუენი, რომელი დღითი-დღე დამიძებოდა მის-ზედა. და დიდ-სან ფარვიდა, რათა არა-ვინ შააწესოს, გარნა ურცებელ იქმსარა ჭირი, არა მიმთავლეული კურნების, მაშინდა განაგნდა, რამეთუ დედობრივ-მან უძლეურებას-გან განგრობილთა შინს შეედრობათა არა თავს-იდა შეუმთხვეველად მიშუება ბებულებისა: და აქა საბარაობელ მიწის დიდად ერთ-გულნი-იგი კაცნი, თუ ვითარ უგულებელს-ევეს კვ-ოაენნი ციქივეგლობა. რამეთუ წამოიყვანეს კუბოთა ციქილისს, და შემდგომად მირიულთა დღეთა სენ-ბათ და ისწრაფელს, სეველებისა-ებრ, რათა დახოს ²⁾ განვიდენ. და მუნ წარიყვანეს კუბოთავე. და დიდად გამსელდა სენი-იგი უწყალო: და კვლად წარმოიყვანეს აგართა ციქესა, და უქმ იქმს მის-ზედა ყოველი ბრძანებათა გამომიყებლობა მკურნალთა კელოკენებისა. ამის-თხსა იუჭენს თუთ მუნ და ყოველს ადგილსა დეცანიობანი და ღამის-თეკანი მიმდემნი, და გრემლთა დინებანი იხილკებოდას, მდიდართა და გლასკეთანი, სწორებით: გარნა განსინებანი წინააღუდგომელი იეო, და დღე-მან იწუო მიდრეკად, და მზე-მან დასლკად, და ჭერ-მან სხვად ფერად უფურულობა. და ცის-გარნა დღისსა ზედა იწყეს შემოსად ბნელთა ღრუბელთა. დაწოთა-მით კარდოკანთა იწყეს და-ჭნობად, და თქალთა-მით ცბა-ებრ მისისა შედგნობელთა სიმრუჟედ მიმართეს. კელთა-მით, მსა-სურებისა-გან გლასკეთას არაოაენს დაცხრომილთა, იწყეს მოუძღურებად, და ფერგთა-მით, მარადის ღვთისა-თხს მამრალთა, იწყეს შედრეკად, და ყოველნი იმშინ ცისოკრებისანი სხვად და სხვად ფერად იხილკებოდას: ზოგად-მან უღონობა-მან მოიგენა ყოველნი, და არა უწყაოდეს თუ

309 რამეა ევეს. მთავარნი იგემდეს ზირთა, გლასკენი იტყებდეს თავთა, და ისხმიდიან თავთა ნაგარსა და მტკერსა. ათაბავი და ყოველნი ნაგვლად მიუჭურობდეს თავთა თვისთა, და შეილთა თვისთა

¹⁾ M-it T: მის-თხსა მახდარ რახეთა მოკვლავს ღმერთსა ნაშეკრებულს თხსს. და მოკვდა მეფე თამარ კელთა დგობის შინსა მარია მეფისისა და მოუხობრული შედრთა საქართველოსათა, და მსელად გამწარებულნი იტყებდეს და ისხმიდიან თავსა ნაგარსა და მტკერსა, ათაბავი და იქმს ციქესა მგებნი კლათა (sic) ადგილთა და გიდეკისა მგებნი მარტოკისა ელხულებსნი, აფლუხაღამისა ზერ ზედაცხვადსა და ვაქ-ო ვერ უო, და უკვლათა ადგილთა მშლიმბრეთა ვადგებთა და ციქეთა შეიფუტვადეს შედრნი სეკოინი, და აფლოდინ მოუხობრულითა სეკოინს მისთა, ცამრეკებულთათა და მარულეთათა, მასმაროვლიათა, სეფეკათა, სამდელეთა და მოუხობრულითა სეკოინთა მისთა: წაროდულ-ნეს ნაშეკრებულსა კელთად და დამრსეს სამარსა მტკ-ოანსა, და დეურეთა სეკოინს თხსს დამს: არცენიციქს აუგნელა.

მეფე მთავარი სიონი და წინანი ჰაიუთა ქალწულთა ებგურთა ადვარ კაცეთა თხსნი აფლუხაღამისა ცოდოლმწვეს სხლიდა მანს მგებ-ბრელი ცენი ღმერთსა ქეთა იაიანე ციქესა ჰეკოლი. თუთალია შლითელმან სეკოინს შეკეს მამისთა. დავით თქვა ზეათა განკიდენს მათ ქმდლო კრცეს ზემ მით. და ეტლესმებრ მღლით შეგროვლად ევთას ეას ახო. დიდად დმართოს. Rien de plus que ce fatras; tout ce qui

suit est omis.

²⁾ Cf. p. 274.

ღმერთსა, და ითხოვდეს მის-სუდა მომავალსა სიკუდილსა, „რათა მარტო ესე დარჩეს, და ჩვენ ყოველნი მოგვსრუნენ.“ ამას კომპოდენ, და მოეცათ სახსენებელი პლატისა, რომელსა აქუნდა ცხედარი უბადრუებისა ჩვენისა, და ღოსე თემბა იყო ეცდებოდაც, რათა არა აუფლან სიკუდილისა შემოსლვად: რა იყო, რომელი არა იხილვებოდა მუნ, ანუ სავედრებულებანი ცნას მწუხარებათა. განსა მწოდებელი კართა სუდა დგა, და მსრმანებელისა წინა-ადმდგომა შემუდლებელ იყო:

ბრძენ-მან ბრძინისა სეტარება აქცა მოილო თამარ. რამეთუ შემოუწოდა ყოველთა სამეფო-სა თუხასათა წინაშე მისსა, განმტკიცა თავი თაჲსი, და მანად მკდომარე ესრეთ ეტყუადა. „მძინო ჩემნო და შვილნო, მე ესე-რა მივიწოდები მსაჯულისა-გან საშინელისა, ესაშინელებს უფროს მე-ფეთა ქვეყანისათა, რომელ-მან მიუტუნის სულნი შთავართანს: თქვენ ყოველნი თუთ მოწამე სართ, რამეთუ თავისა ჩემისა თანა მაქუნდა სიუწარული თქვენი, და სარტებელსა და სათინოსა თქვენსა არა დაჟაელ თუთოეულისა-ებრ არსენიან-ებრ ¹⁾, ვიდრემდის განსებოთა ღვთისათა ვიჟე თქვენ-სუდა შეუფედ. აჲ შეცა წარვალ მამათა ჩემთა თანა, გზასა ჩემ-გან უცხოთა, ბრძინებითა საშინელი-თა და განუოფითა საკვირველითა. გვედრები ყოველთა, რათა მარადის კეთილსა შინა იუწუნოთ მასსენებელ ჩემდა: აჲ ესე-რა მკვდრად სასლისა ჩემისა დაგიტყუებ, რომელნი მომგნას ღმერთ-მან შულნი ჩემნი, გიორგი და რუსუდან: ეგენი მიიხსენით ჩემ-წოდ, და მაგათა აღმოგვიხონ დაგლებუ-ლი ჩემი:“ შევედრნა ყოველთა და მიუთვალნა წინაშე სატას ქრისტესსა და ვვარსა ცხოველ-ს-მყოფელსა. და მერმე უკანასკნელ სმა აღმოუტყუა, და ყოველთა მშვიდობა მისცა, ესრეთ მეტყუელ-მან. „ქრისტე ღმერთო ჩემო, მხოლო დაუსრულებელი შეუფეთა ცათა და ჭეჭეყანისაო, შენ შეგვე-დრებ საძეფოსა ამას რომელი შენ მიერ მერწმუნსა, და ერსა ამას პატრიონისათა სისხლითა შენითა მოსცილდეს, და შულთა ამით ჩემთა, რომელნი შენ მომცენ, და მერმე სულსა ჩემსა:“ და მაშინ განვიდეს ყოველნი, მწარედ მტრთაღისი. და დაიძინა თამარ ძილიაიგი მართალთა, თუწესსა იანკარ-სა იბ, და აღესრულა მსუ ქართლისა, და საფლავ-მან სადიდებულად თუხად დაგვაჭირვა ცხოვერება მხოფელიო ყოველთა ქრისტესანათა:

აჲ რაღა ვერ არს თქმა, კარსა ბავთისა ²⁾ ღაღადი, ბნელი უსათლო, და გლოვა უნეტემი-ნის-მცემთა: რამეთუ ვინ იყო ნუგეშისის-მცემელი, ოდეს მწუხარება ზოგად იყოს ყოველთა-თუხს: სატრუსელ იქმნა პირი ქვეყანისა, აღუბარსა ყოველთა, თავისა დიდებისა თანა, თმანიცა, მხოლოდ სასულისა ოდეს მქონეულთა. გამას თანა ვაპისხას ქვესენურნიცა შეიძრეს. ყოველნი ფლასითა: ესრეთ გვანდა, დაღათუ ჩვენ-თასა ივლოვდეს ცა და ყოველი სოფელი: მაშინ უკრტ აღმოიკანეს **310** და მდერთა შინა დღეთა მცსოად დადგეს, და მერმე უკანასკნელ თუთ მუნვე გულთს დაამკვიდრეს თუხსა შინა სამარხოსა, დადგებად მუნ შინა დამკვიდრებულთა შანათა და მამათა მიხია, სასული-ვანთა, დიდთა შეფეთა თანა: დაუტყუა საძეფო მკსა თუხსა ღეშას:

¹⁾ Cf. *ibid.* p. 283.

²⁾ De l'arm. *բար*.

იცვალა ფერი ქართულსა მსიარულეობისა. რამეთუ განზიდეს ბნეუნი მათნი, რომელთა ჰირსა შინა ჰირველ სხუა არა-რა მოაქუნდა, ვითარ თამარ: რამეთუ სხლთა ზედა აკროსტისურად, თამარის შესხმთა დასწორდეს ბუჭქდას ზედა, და დანათა და არგანთა შეამობდეს, და ზედა თამარის ქებათა დასწორდეს. და ყოველთა ჰირნი ერთბამად შუა იუწუნეს, რთა ღირსნი რამე თამარის საქებულეობასა სიტყვა აღმოთქვან: ერმანი იმეროწლენი, განსუბასა შინა ორნატოსა, თამარის ქებათა მელექსეობდინ: ერგეს მყოფნი მეგბენი გინა მქანგენი თამარის შესხმთა მუსიკეობდინ: ფრანგნი და ბერძენნი, ზღვასა შინა მენაგენი, ნიავ-კეთილბოთა შინა, თამარის ქებათა იტყოდინ, ესრეთ ყოველი სოფელი სავსე იყო მისმიერთა ქებითა, და ყოველი ენა ადიდებდა, რომელსაცა ოდენ სხელი მისი ისმოდა: ხოლო საქმეთა მისთა-თუხ რადღა საკმარ არს თქმად, რამეთუ კიდით კიდემე განიმეხს, ვითარცა თუთ მოწამე არს ყოველი ჩვენ მიერ ხილული, სიტყვისა-ებრ ბრძნისა:

არა უგთომელობა მგონიეს, ძალისა უზეშთავისა მეგადინობა. რამეთუ დაწვეება და აღსასრული ამის კელყოფისა სრულებით ესრეთ ჩანს, ვითარცა სიმძიმესა და ზატოხსებასა თანა ოქროსასა ქარქვეტისა სამუსრველი. რამეთუ ვინ რა წარმოთქვან ღირსი ამის-თუხ, გინა რა ვინ ჰირველ აქოხ, ანუ რომელი უგანსკელ. სიმდაბლე უზომო, სიმადლე შეუსწორებელი, სიმშვიდე საქებელი, სიმქისე ჯეროვანი, ღმობიერება მოწლე, მოწლეება თანა-ღმობილი, უმანყოვან უზავველი, სიწრფეობა უსიგრეთა, სსიკერება ზოგადი, სიუხვე აღუზავებელი, და თავი ყოველისა კეთილისა, შიში ღვთისა და მსასურება მისი შეუორგულებელი. რომელი-ესე ყოველი ამან ესრეთ მოიგო ვითარ ერთი სხვა-მან კერა-ვინ, და წამებს ამას ყოველი მასლობელი სამეფო, გარეშემო ქართლისა: თუ რა-ოდენი დაგლასაკებულნი მეფენი განამდიდრნა, რა-ოდენთა მიმძღვრებულთა უგუნ-სცა სამეფო თუხი, რა-ოდენი განდევნილნი სამეფოდე თუხად კვალად აგნა, და რა-ოდენი სიკუდილად დასჯილნი განათავისუფლნა. და ამისი მოწამე არს სხელი შარვანშეთი და დარუბანდელთა, ღუნოსა, ოკისთა, ქაშავთა, კარნუქალაქელთა და ტრაპიზონელთა, რომელნი თავისუფლებითსა ცხოვრებასა ამის მიერ იუწუნეს, და მტერთა-გან უზრუნველობასა:

ხოლო ხვეულთა მიმართ საღმრთოთა ვინ იყო ესრეთ მოშურნე, გინა სიმდაბლით თავისა

311 მომდრეველ, რამეთუ თეოდოსი დიდსაცა აღემტებოდა. ლოცუნანი და ღამის-თეგანი რომელნი ზალატსა შინა ამისსა აღესრულებოდაც, საეჭველ მიჩნს მეუღანბოთა-განცა: ხოლო მარხვისა-თუხ რდა ვსთქმბ, რამეთუ წესი იყო მოსაზონთა და მამსილებელ უდებთა, ერთი ზალატისა: ეგრეთვე სიუწარულისა-თუხ სუცესთა და მოსაზონთა-თუხ ნამეტნავი არს თქმად. რამეთუ წესიერად ცხოვრებულნი კაცნი მარადლე იუწინან წინაშე მისსა, და მასლობელად სასკენებელისა მისგის მათ სყოფელი, და თუთ ზრდილის საზრდელთა და ყოველითა საკმრთია, რცა უნებნ. და უკეთ მთგანნი ვინმე იყვის უმღურ, თუთ მივლენ მოსილვად და ნუგეშინის-გემად, და თუთ განუმზადებნ ცხედარსა და სარეცელს: ხოლო გლასავთა-თუხ განკინეს სარწმუნონი ზედა-მდგომელნი, და

ყოველსა სამეფოსა მისსა შემოსავლნი, რაცა იყო, შინსთა და გარეთ, ყოვლისა ნათალი გლასკით მიეცემოდა დაჟელებულად, ერთისა ქრთილისა მარცვლამდეცა. და ამას ყოვლადვე არა ჭკონებდა ქველისა საქმედ მითუალყად წინაშე ღვთისა. რამეთუ რა-ემს მოიგდაღის მარტოებით უოფად, მუის აღიღის სასთიკელი და სვეკრავი, და ნაშრომისა-მის თხსთა კელთასა სუგესთა და გლასკითა განუყოფენ, თხსთა კელთა: ესრეთ წესითა გამტკიცებულთა, ღვთისა სასიერისა სათნოებასათა არა დაწვებისასა მიხედვიდა, არამედ აღსასრულისათა, და ვითარცა მზე სწორ ჰატიობით ყოველთა ზედა განუტეობდა სათელსა თხსთა შარავანდედთასა: ესრეთ წყალობითა ყოველთათა მოიზიდვიდა წყალობად ღვთისა, ესრეთ გამოიფრდიდა: ვამთა-გან, ესრეთ განაძლიერებდა მეგობართა, დაღათუ არა-რათ სიგრუვით მოგებულთა, და უსამართლოთა:

არა-ოდე ს მომედგრადა ვამისა-გან, არცა უდებ იქმისა ოდეხტა განტეებისა-თხს, არა-ოდე ს აუქმსა გონება მისდა რწმუნებულთა საქითა-თხს, არა დაუმძიმა ერთიამასა გონებისსა დაზიდეკელი რამე ჩვენიბრევი, არცა სიმდაბლესა მიიღია, არცა სიტკობა ვამიერი უმოთხო ეო, არცა საშინელება შეურაცხს. ყოველი განსხვა ყოვლითა, რათა სრულებით სრულისა-გან წარმოაჩინოს, თახსა შორის თხსსა:

ულათარი ¹⁾ მანრსებელისა განუგებულად დაიგვა, რათა მოქცევისა შინს სიმტკელისსა არა-რად ელმად და უცხოად მიდრეკეს, არცა გარდაყვეს სხესებელისა დუდილსა შინს, არცა მოაყლდა შთაზიდეკასა შინს საბლისსა: არამედ მეტად დამდაბლებულ-მანს გონიერისა გონებისა-გან იყოვლის-ფერს გარემოდ, რათა მოქცევი თხსი მარტობით იხილეოს გუჟრასა შინს ანჯიკისსა: შეუყოფელად ენებათა იხურებდა და სასურველ იყო, იწადებდა და საწადელ იყო, იქებოდა და საქებელ იყო, ნატრიდე ს და სანატრელ იყო. და არა-არა იყო სხვა კეთილი რაცაიგი არა იუო მის შორის:

ურჩნი თხსნი დაამდაბლსა და მოყჟარენი აღამაღლსა, არა იღუწიდა უმეზობლობასა, არცა შერთვიდა სასლსა სასლსა ზედა, არცა ავარავსა ავარავსა ზედა უცხოთს. | არამედ თხსი მამული მეელი ვამ ჭყო, რათა არა უსამართლოდ ჭკონონ, და მიისუქულად: | ვინათ-გან სამართალ-მანცა 312 ზენა-მან უბჭო მართალსა. | არა შინებით უთქმიდა მეზობელთა, არამედ უფროსდა სცვიდა მშინებელთა-გან, და მათ საშინელ ჭყოფდა მეტროთა ზედა: შორს განიოტა წურბლისა მსხავსი კერამაძღრისობა ²⁾, ვინ არა გესლოვანს ნუყოფი, და არცა ბუგრიანს ნაშრომი: ბჭედ ვდა შორის თახისა თხსისა და მეზობელთა მეფეთა, არა მიშეებდა ბრძოლისა, არცა გარდადებდა უღელსა მძღა-ურებისასა ურთიერთისა, და სახედავს თხსსა მიხცემდა: და ამის-თხს მათ-ზედა იყოვე სოლომონ იქმნა მეფეთა შორის, და არა ერთი საბელი აღძრა სურვილად. არამედ ყოველნი რომელთა ესმა სახელი მიხი, ვინა დიდთა მეფეთა, ცუდად შერაცხსს თხსი ბედ-გყოილობა კერ სიღვიბა-თხს

¹⁾ De l'arm. *ուղղաբար*.

²⁾ Mon M-it *ვერ. მსხვერპლი*; dans ce qui suit il faut suppléer un verbe.

მისის. გინლა და ყოველს ზღვას აღმოაწრდა თვსაღ ვითარცა ღრუბელი ყოველთა ზედა მსხურებელი ტბილთა წვიმათა:

განსჯემს ყოველი მატანნი ძველთა გინა ახლთა მეფეთა მძებელნი, რამეთუ გარდაემატა თამარის საქმეთა ჭეშმარიტებით საქებლობა პირველთასა. სასარულ იყო თსრობათა შინა, დადგომულ განმსწავლეობათა, შესიებულ ღებლობით და განმწვრთნულ სიტკბობით, მკვეთელ მოწყვადებით და შეძრისხველ თასა-ღმობით, რათა ყოვლად ყოველითურთ განუგებებულ აჩვენოს თვსება ღვთისა: სასთელი იყო გინიერთა და უგუნერთა, პირველთა განმანათლებელ, და მეორეთა დამწუკველ. აღვირი იყო უწყსოდ მერთომელთა და ღუზ უღებთათვს, განიხი სირცხვილის მოსურებულთა, და კვერთხი რკინისა ჭაბუკთათვს. კეთილ-მავალთა სიბრძნით მცველ, ხოლო მბორცაღვთა თვალ-უსხად მკვეთელ: მღუღელთ-მომღუნათა შეიმოსეს შიში, მღუღელთა დანიცვს წესი თვისი, მონაზონთა მოიდეს წესიერი მოქალაქობა, მთავარნი განისწავლენს სიწმიდით სჯვად, ერნი განემტკიცნეს შიშით მონებად ღვთისა, და ერთ-გულდობით უფავლთა თვსთა. ყრმანი განიწვარონეს მოსაკებად უფროსს უსჯულდობისა, რამეთუ ბაღწება-მან უწყსო-მან და ყრმბრავა-მან მბორცაღვთა-მან ბორცნეულობა-მ, კერცა-თუ კვალი პოვა ღვთთა თამარისთა: ვინა და თვთ გინებადცა შორს იეშენს რომელნიცა ზალატს შინა ღირს იეშენს, გინა კარს ზედა მსასურებად. და ესრეთ ყოველს შინა დაცვითა ღვთისა მენებათათა, მოიგო წყალობა ღვთისა, და აკურთხა ღმერთ-მან ცხოვრება მისი, და განამრავლა ნაყოფი მისი, და თავ-წარსსმულ ყო, მსგავსად წერილისა, „ნათელი აღმოუბრწყინდა მართალსა განთიადისათანა, და მეუღლე მისი სისარული შუა-ღლე, და მწუხრი მშვიდობით დაიძინა სარეცელს ზედა თვსთა. შეამკუნსა ღმერთ-მან ღღენი მისნი ზატიოსნებით, და ჟამნი მისნი მშვიდობით:“ და მეფობასა შინა მისსა არა შეიჭურა პირი მისი. ამის-თვს, რამეთუ არა-ოდეს გარე მიაქცია კელი სასოგელისა-გან ქვრეთა, ობოლთა და მიძლავებულთასა: წარვლსა ღღენი მისნი სისარულსა შინა, ამის-თვს, რამეთუ მარად-ღლე

313 სსარებად ყოველთა გლასკათა და დავრდომილთა, და უკანსხელ წარვიდა მამათა თვსთა თანსა, და შექმინა, დუტკენს ორნი ძენი, გიორგი და რუსუღანს, შვენიერნი, სწაღლენი, სსურველნი და სს-ქებულნი, შექმნით სუფის პირნი, გონიერებით აღსავსენი, სიბრძნით შემკობილნი, და ყოველთა კეთილთა სრულნი: თამარ, ოღდა სამთა შინა წელნიადთა შესწავლია ყოველი გუარი კეთილ-მეფობისა:

ქა დაკვში სიტყვის წიება, მომავალთა-თვს ყოველთა-გან აწინდელთა სსკათა ძღვევის მიცემითა ყოველთადა, უმუობესად შესატყვის შესაძლებელად, სსისს-მტყუველებსა უარღვისისა სიტყვისისა ჰოვნიით, და ამის-თვს ჩვენ მიერ ღუმიდით ზატიო-ცემით დავიდუქმით:

და. სამეოცდანიწველი ¹⁾ მეფე, ლაშა-ვიორგი, რომელი ითარგმნების აფსართა ერთა „ქუჭუნის მანათობელად,“ მე თამარ მეფეთ მეფისა, ბაგრატიანი:

ამს სანატრელს სიგოცსლესა შინა თვსსა დაედა გურგუნი მის მისისა გიორგისდა, რომელსა ლაშაობითა უწოდა. იყო წლისა ათსამ-მეტისა რაჟამს დაიდგა გურგუნი მეფობისა, და მეფე-მან თამარ მეულთა მეფობა: სოლო რა-ჟამს მიიწვალა თამარ, იყო ლაშა ათრგამეტისა წლისა, დაუტევა მეფობა ქესა თვსსა, სოლო ქართუჭლოთა ნათესავსა თაგრემა, მწუნსარება, კავება და გლოვა: რამეთუ ცოცსლდევი ჟოჯოსეთს შთასრულ ეყუნეს მკვიდრნი სამეფოსა მისასანი, და გერეოდა ჯერ იყო: შემდგომად მისსა დაიპურა მეფობა ქე-მან თამარის-მან ლაშა-ვიორგი, რომელი იყო ტანითა ძლიერი, მკნედ მოისარი, ნადირობათა შინა მოსწრაფე, ლადი და თოვს-უნება, და უმეტეს ამის-თვს განადლებულ იქმნა რამეთუ დაემორჩილეს ეოკელნი წინა-ადმდგომის მისნი კეთილად მოგზავნებულსა და ღვთის-მოუყარეს დედასა მისსა, და უშფოთველად და დაწუნსარებით დაეტევა სამეფო თვისი. და ეოკელნი მასლობელნი მათნი მოხარაჟე შექმნეს, ვითარ განსქელნი და მიმდგომნი, ნასჭვენულნი და კარნუქალაქელნი, და სხვანი მრავალნი, ძღვნიითა და სარავითა მოვიდოდან მისსა: მას ჟამსა იშეგება და ისარება, და ეოკელსით იყო შეგება და მისარება:

მაშინ იწვეს განსით განდგომა, და არღა-რა მოსტეს მეფესა სარავი: სოლო ამის-მან მსმუნელ-მან მეფე-მან ლაშა მოუწოდა ეოკელთა სპათა საქართუჭლოსათა იმერთა და ამერთა, მკარგმელსა ითანეს, რომელსა მაშინ ჰატევი ათაბაგობისა მინიჭებოდა, დედისა მათისა თამარის-გან. რამეთუ იყო ათაბაგობა უმეტეს სსკათა ერის-თავთასა განდიდებულად: ესე იყო ვაზირი კარსა მეფისასა: მაშინ თქვა მეფე-მან, ვითარმედ „ვინათ-გან მეფეთა შორის ბრწინავალე-მან და სანატრელ-მან დედა-მან ჩემ-მან. დამიტევა მეფობა, ეოკელნი წინა-ადმდგომნი ჰაჰათა და მამათა ჩემთან 314 მოსარკედ შექმნა დღესამომდე, და მორჩილნი ბრძანებისა ჩემისანი არაან, აჲ განსისა ათაბაგსა საწუნელ უქმნი, და სარავისა არღა-რა ჰქნებას მოცემა, მე ესრეთ განმარჩასავს, რათა შურნი ვიგო განსასა ზედა, და თქვეს შრომასა შეკამთსვიო, რამეთუ ძღვნიითა და თანა-დგომითა თქვენითა და უცემითა სანატრელთა ჰაჰათა და მამათა ჩვენთა დიდთა სულტანთა ძლიერებისა ეოკელითურთ, და აჲ მიიღეთ ჩემ-გან ჰატევი და ნიჭი. და აღვიბეგდროთ განსას ზედა, რათა სსკათა მკართა-გან არღა-რა საწუნელ ვიქმნეთ: შექვენითა ღვთისათა და წარმდგანებითა კვარისა ჰატევისსისათა, და საქველთა თქვენითა, გსძლოთ მტერთა, და ეოკელთა წინა-ადმდგომთა ჩვენთა:“

ვითარცა ესმით ეოკელთა წარჩინებულთა სამეფოსა მისისათა, განსარავს და დაუტევეს და ჰქრქეს, ვითარმედ „დიდი ნუტეშინის-ცემა, მოგვეპატა ღვთისა მიერ, რამეთუ გზოვეთ ახოანი

¹⁾ La rubrique manque, T; R, 60r; Mon M-it, 64r.

და გოლიათი, გორგასლანი და დავითიანი, მსგავსი მათი: მინდობით ღვთისათა და ძალითა თქვენიითა დაკომარაილნეთ უჩინი მეფობისა თქვენიისანი, და შეკანანთო ყოველთა უჩინთა თქვენი:“ მამის დაამტკიცეს ლაშქრობა და განძის დარბევასა, წარუგმართეს თუთ მეფე სპითა თვისითა: სოლო ვერ წინა-აღუდგეს განძელნი, და მოაკრეს ქვეყნა განძისა. აღიღეს ტყვე და ნატყვენი ურიცხვი, და მოადგეს ქალაქსა განძისასა: მოადგეს გარე, და მრავალ-დღე ებრძოდეს, და ყოველთა დღეთა მოვიდინ ქალაქის კარსა ბრძოლად ¹⁾. აქათცა და მუნითცა უჩინულენი ებრძოდინ: მამის ინება მეფემან გარე-შემოვლად ქალაქისა, მცირედითა ლაშქრითა, და ვითარ მოვიდინ მტკერისაკენ, ქვემოთ, ცნეს ესე განძის მეოფთა, ყოველნივე აღიჭურნეს, კაცი ჭურვილი ვითარ ათი ათასი. სოლო მეფეს ჭევაოთსი ათასი ოდენ: ამათ შინა უმეტეს მესხნი იუვნეს, რამეთუ ერთ-გერძო მკარ-გერძოლი დგეს, და ერთ-გერძო წერეკასნი, და ხომხითარნი, ქართუშენი და თორენი. ერთ-გერძო აფხაზნი, და დიან-ბედანნი, და ღვთისთა იქით ზედ მოკიდებით ერთიერთას: სოლო მამის ვითარ მოვიდინ მეფე, იცნეს იგი და მსწრაფლ განასვენეს კარსი ქალაქისანი, და ვითარ მეტენი ზედა-მოეტყვენეს: და ისლად მეფემან ლაშა სიმრავლე მათი უშიშითა გუფითა, განმგნობითა სპითა მათათა, კერეთვე სპანი მეფისა-თვს სიკუდილად გამწირველნი თავთა მათთან, ეტყოდეს. „სიკუდილადის ვიღვარათ და დავავთ თავი სასიკუდილოდ, და არა ვარცხვინითა შირველსა ომსა მეფობისა შენისასა, და მისი იეტყვენეს ურთიერთას, და იქნას ბრძოლა ძლიერი და ფრად სასტიკი. და მიერნეს შირსა მსვილისასა უმრავლენი რჩეულნი განძისანი: თუთ მეფე ლაშა წინა-მოეტყვა მტენად და ძლიერად, რომლისა თანა წინა-ბრძოლობეს ყვარუკარსა ჭაქელისა

315 შვილი შირ-მშო, ბიბლა გურგელი, ბლცო, ბოგოსა მე მუხნი: რამეთუ ესენი წინა-განუწყნეს: სოლო ვითარ ისიღეს სიმტენი მათი განძელთა, მსწრაფლ ივლტოდეს შირისა-გან მათისა, და სდევნეს ვიდრე კართამდე ქალაქისა, და მცირედნილა შეესწრნეს ქალაქად. და უმრავლენი ტყვე ეკეს და ზოგნი მოსრნეს: სოლო ამისნი მსიღველნი დედანი ძლიერად იცემდეს მკარდსა მათსა, და საუკლოსა მათსა თმითურთ იფხვრიდეს, და განძელიერს ყივილი და ზრიალი ყოველენით: ესმარა ესე ყოველენით გარე-მოადგომილთა ლაშქართა, მეფესა მომაროეს მსწრაფლ. სოლო მეფე ღვთისა მიერ უჩინებულად დაფუღი-იგი და მისნი წინა-მბრძოლნი თავადნი სასელოვანნი მოეტყვენეს. რომლისა-თვს დიდებულნი მებრძოლნი და ლაშქარნი დაამტკიცებდეს, არღარა ჭეფად მოლაშქრედ, და არცა ყოფად კარსა მეფისასა: სოლო მეფე ჭუნისას-გან ჩამოგდა და ემედრა, უმეტრებით ქმნილისა-თვს შენდობა ითხოვა, და ესრეთლა მივიდეს კარვად მეფისა, სისარულთა, და მხევე-სამდის მსიარულება და ტაცმა იყო ლაშქართა ზედა:

ესრეთ შესჭირდა ათაბაგი განძისა, და ემედრა რათა განუჩინონ სარკი შირველივე: სოლო ესე ისმინა მეფემან და უფუნ-სტა ტყვენი, ფასითა და მრავლითა ძღვენითა, თვალთა და მარტა-

¹⁾ T aj. ხლობა, qui me parait l'analogie de ხლობაჲ. *infra*, p. 340.

ლიტიათ, ოქროთა და ვეცელითა, და მიერ წარმოემართნეს და მოვიდეს ტფილისს, და აღვიხო საქართველო საბოძრითა: რამეთუ იყო ყოველთა მეფეთა უმეტეს უსვი და არა-ვის-თხს მოსურნი, მლოცველ, მმარსველ და მოწყალე, და გამკითხველ: არამედ უკანასკნელ მიდრეკა სიბოროტად, თანა-მიყოლითა უწყსოთა კაცთათა, ვითარცა სოლომონის-თხს წერილ არს, რომელი შეატოუნეს დედათა: ერგოვე ესე უწყსოთა კაცთა, ვითარცა ქვემოთ სიტყვა-მან საცნაურ ყოხ: სოლო ვითარ განისვენებდა სადღირობითა და სისარულითა, მოსმურთა თანა, მიდრეკა სიბოროტად, ვითარცა წერილ არს ისრაილთა-თხს, „და დასდა ერი-იგი ჭამად და ხმად, და ადგეს სიძღვედ.“ სოლო სმა-მან მღერასა და სილოდასა, და ნაურვანება-მან სიბილწესა უმეტეს გარდაინა: განა-შორსა ვასიინი ხანატრელისა დელოფელისა და დელისა წესთა მასწავლელისა, შეიყვარსა თანა-მოჭასაკენი, მოსმურობათა და დედათა უწყსოთა თანა აღრეკათა, რომელ ესე-ოდენ უსხურებდა მიიწია. ოდესმე, მსმელი ფრთადისა ღვინისა, ტფილისს მყოფი, წარიყვანეს რანდითა თანა, რათა მუნ განიძღონ სიბილწე თხსი, სოლო რანდისი, მეფისა მისლვასა არ მგოსებულნი და ღვინით ეცნობო-ქმინდნი, სედა-მიეტყვენს და ძლიერად გვექეს, ვიდრემდე ერთი ¹⁾ თვლი მარჯვენე შეღვისა-გან დააკლეს: ამისნი მგნობელნი თავადნი საქართველოსანი, ფრად მწესარენი, და უფროსდა ივანე ათაბაგი და ვარამ გაველი საქარის ძე, განუენებოდა დარბაზს ყოფისა-გან: არა თავს-ვიდებოთა, ეტყოდეს, შენსა მეფედ ყოფასა, უკეთუ არა განუენო ბოროტთა კაცთა 316 სიასლესა და უწყსობასა რომელსა ჭყოფ:“ სოლო მეფე-მან შეინანა და აღუთქვა სიმტკიცითა მიერ არა-რასა ქენა თხსიერ მათისა განზრასვისა: არამედ ცოლისა სმა ვერ არწმუნეს, ვითარცა არს გულის-თქმისა მიერ შემწველობა დედათა მიმართ: მისრულ-მან კასეოს, სოფელსა ეროსსა, კელის-ღვისესა, ისილა ქალი ფრთად ქმნული კეთილი, და მუის აღტაცებულ იქმნა გულის-თქმითა მიერ, დამვიწყებელ-მან დავითისა და ურისა ცოლისა მიმართისა საქმისა-მან: მსწრფელ თხსად მიიყვანა და შეიყვარა ქალი-იგი ფრთად, და მუტლად-ილო დედა-კაც-მან მან და ჭშუა ყოხ, რომელსა უწოდეს სასულად დავით: ესე დავით იგი არს რომელი შემდგომად დიდათა განსაცდელთა მეფე იქმნა, რომელი ქვემოთ სიტყვა-მან საცნაურ ყოხ: სოლო ესე ყრმა აღსაზრდელად მისცა დასა თხსისა რუსულანს, რომელთა დამმებრვისა ²⁾ სიყვარული ფრთადი აქუნდათ ურთიერთარს, უმეტესად ყოველთა და-ძმათსა:

ამათ დაწესარებულებათა და წარმართებულებათა შინა იყო მეფე და ყოველგნით ნიჭი და ძღვენი მიუედიდადის, მოხარკეთა მიერ, კარვად მეფისა: მსიარულითა ზირითა მოვლიდის სამყოფსა თხსსა, განსაკებულთა საქმეთა-თხს. გარდავიდის ავამეთს, ნადირობდის ცხუმს და აფსაზოხს, და განაგნის საქმნი მანდაურნი, და სთველთა შთავიდის ტფილისს: სოლო საზამიროთ დღვის

¹⁾ Ce mot est superflu.

²⁾ Lis. დამმებრვი.

დუინს ¹⁾, ხომსითისსა, და მუნით ბრძოდის განმელთა: საფსულთი ადვიდის თავად მტკერისად, და დაღვის კოლას, და მოვიდოდინა წინაშე მისსა მოსარგენი, ძღვნიით, სლათით და სახერმნეთით:

ამათ განსვენებათა შინა მეოფ-მან, არა ინება ქორწინება სჯულიერას მეუღლესა თანა, ამის-თვს შეკრებს კათალიკოსნი, ეპისკოპოსნი და ვაზირნი, და მოასხუნებდეს. „არა ჯერ არს რთამცა მკეკელი გეხვას და არს ცოლი, ვითარცა დასწერს მოციქული ზველე, ჰირი ქრისტესი. „ქორწილი წმიდა არს და ხაწოლი შეუტინებელი. ხოლო მეძენი და მეძრუსენი საჯნეს ღმერთ-მან:“ სოლო მეფეს არა ენება, არცა უხმინა. ამის-თვს წარგვარეს ქალი-იგი, დედა დავითისი, და ქმარსავე მისსა მისცეს იგი: სოლო არცა მამის ექორწინა მეუღლესა, არამედ ეგო უქორწინებულად:

იყო ესე ღამა გიორგი მკნე, ასოჯისი, ძლიერი, ღალი, ამწარტავანი, თავ-კედი, თვით-სუნ-ბა, ვითარცა გვიოქვამს, უსვი, სასიობის მოუჭარე, ღვინის მოუჭარე და გემოთ მოუჭარე: მას ჟამსა იყო მშვილობა საიფოთსა შინა მისსა, და შექცეულ იუვნეს ხმასა და ჭამასა. რომლისა-თვს დასწერენ მამანი, ვითარმედ სამინ არიან მიზეზნი ვნებათანი, რომელთა-გან იშკებინა ყოველნი ბოროტნი. გემოთ მოუჭარებანი, ვეცხლის მოუჭარება, და დიდების მოუჭარება: ამანთი ჰირ-მშობნი წამოხდინა არიან. სიძვანი, მრუშეზანი, რისხვა, მწუსარება, ამწარტავანება: ამათ ბოროტთა-გან 317 გამოკლეს კორტა-მოუჭარებანი, უწესოდ ნების მიდევნებანი, რომელსა თვითოეულად არა არს ჟამი აღწრად: ვითარცა წინასწარმეტყველიდა იტყვიან. „ჭამა იაკობ, განძა, განსხვა, განსუქნა, და დაუტკვა ღმერთი შემოქმედი თვისი, და განუღვა ღმერთისა მაცხოვრისა თვისსა:“ ეგრეთვე იქმნა ნათესავსაცა ამას შორის ქართულთასა: რამეთუ განძელ და იშკებდეს, და მიდრკეს უწესობად სიძვათა შინა და მთვრლობათა შინა, და უგუნურნი და უწესონი კაცნი, მეფისა კარსა ზედა არა ყოფიან ღირსნი, და აწ კარსა ზედა მეოფინი: დაღატათ კათალიკოსთა ორთავე, და თავადთა ამის საიფოთსათა, და უმეტეს ივანე ათაბაგსა უმძიმდათ სჯემე ესე, არდა-რს იხებეს მას-თანა სამარადისო უოლა, არამედ განეშორნეს და თვს თვსად იყოფოდეს. ამის-თვს აღმოსცენდეს ცოდვათა ხიმრავლენი, მიზეზნი საქართველოსა მოთკერებისანი, რომელი ქვემოთ სიტყვა-მან ცსად ჰქვას:

ამბავი ჩინგიზ-ყაენისა, თუ ვითარ გამოჩნდეს ქრტიანსა აღმოსავლეთ-თისსა: ²⁾

ქრტიანსა მზის აღმოსავლეთისსა, კერძოს რომელსა ეწოდების ჩინმაჩინი, გამოჩნდეს კაცნი ვინმე საკრეველნი, ადგილსა ეარუერუმად ³⁾ წოდებულსა, უცხო და უცხო სასითა, წესითა, ქცევითა და შესხვადვითა. რამეთუ არცა ძველთა წიგნთა შინა ხადამე აღიკების ამბავი მათი. რა-

¹⁾ T დურს; cf. p. 300, 307.

²⁾ Cette rubrique manque, T.

³⁾ T ეარუერუმად.

მეთუ არიან უცხო ენა, უცხო სასე, უცხო ცხოვრება, ჰერისა გემო არა იცოდინს, კორცითა და ჰირ-უტკევითა სხითა იზრდებოდაც: სოლო იუჟნეს ტანითა სრულ, გვაძითა ახოვან და ძლიერ, იყრ-კითა ¹⁾ შკენიერ და სპეტაკ კორცითა. თვალითა, მცირედ ჭკორტ და გრემან, განზიდულ და ხა-ჩინო. თავითა დიდ, თმითა შუკ და კმირ, შუბლ-ბრტყელ, ცხვირითა მდაბალ, ესოდაც რომელ დაწინა უმაღლეს იუვიან ცხვირთა, და მცირედნი ოდენ ნესტენი ჩნდიან ცხვირთა: ესე-ვითარი აქუნდათ უისტაკოს სასე. და ნუ ვის გაკვირს რამეთუ აღმატებული რამე შექნაერება აქუნდათ მათ უოკელთა, მამათა და დედათა: სოლო ამას-თანა მოკვით ხიძენე, და მოისარნი იუჟნეს რჩეულნი, მკრითა შვილიდითა უერთობრად მსროლენი, რომელთა ნაკანეს ვეარ-რამან საჭურველ-მან დაუდგინს: უფროს ცხენსა ზედა იუჟნეს მკენე, რამეთუ აღზრდა მათი ცხენსა ზედა იუვის. საჭურ-ველისა არა-რასა მქონებულნი, მშვიდდის და ისრისა კიდე: ესე იუჟნეს კანნი განსაკვირვებულნი, რამეთუ ისილნი-რ, სუდედ საგონებულ იუჟნისან, სოლო უოკელი-სიბ-ჰსენე იპაუბოდა მათ შორის, და უოკელი გონიერება მოკვით, მცირე მტუეველება, და ტუევილი სიტყვა უოკელადკუ არა იყო მათ შორის: არა თვალ-ასვნიან ჰირსა კაცისასა, არცა დიდსა და არცა მცირესა, უმეტეს საბჭოთა შინა: რამეთუ კეოილნი წესნი უჰერხეს, ჩინგიზ-უყენისა-გან გაიწილენი, რომელთა თვითოველად 318 წარმოთქმის გძელ არს: ამით აქუნდათ სჭულად, ერთისა ღვთისა უგუდავისა ათუჟანის-ცემა, ჰირი მზისა აღმოსავლეთით ქნიან, და სამისა ჩოქისა და სამ-ჯერ თაუჟანის-ცემა, და შუა-თითის წვე-რისა ნესესა ზედა დადება და დატკაცუნება, და სსუჟ მეტი არა-რამა: სოლო მოიპოეს წერილიცა ამი მცირედითა ასოთა, რამეთუ ათ-ექუეს-მეტითა ასოთა დასწერენ წიგნთა, რომელ ადვილ ხანწა-ვლელორც არს, და ადვილ გულის-სისის-საყოფელ: ამათვე შექმნეს ქორანიგონის სასე, ათ-ორ-მეტი წელიწადი, ათ-ორ-მეტთა ჰირ-უტკევთა ცხოველთა სასელსა ზედა, და თითოსა ჰირ-უტკეპსა და ცხოველსა თითოსა წლისა მოავრობა განუჩინეს, ვითარ ძველ-ოდესმე ელინთა ბრძენთა ათ-ორ-მეტთა ზოდით ²⁾, რომელ არიან ეტლნი მზისა და მთვარისანი: ამით ეტლთა თითოეულთა მისცეს მზისა საჯდომად ოცდაათოცდაათი დღე: არა-თუ ცხოველნი არიან, არამედ ზოდინი ³⁾, კეროუვე ამით თითოსა წელიწადსა მთავრობა განუჩინეს თითოსა ჰირ-უტკევისა, რომლითა თორ-მეტევე კათადების, და თავსავე დაიწეებს, ვითარ ათცრამეტეული, ათცამეტეული, ზედ-ნადები და ზედ-ქუესეული: რამეთუ თცრამეტე წლად გააწეებს, და მეტე თავსავე დაიწეებს, და კეროუვე ესე თორმეტე წლად გააწეებს, და მეტე თავსავე დაიწეებს. რომელსა უწოდენ სასელად ეადლუნჯილ, უქურ-ჯილ, ფარსინ-ჯილ, თავლინ-ჯილ, ლეილ-ჯილ, მოდილ-ჯილ, მორილ-ჯილ, ყონი-ჯილ, მეჩინ-ჯილ, თაღან-ჯილ, ნოსინ-ჯილ, უაყინ-ჯილ: ესე არს სასელი ათ-ორ-მეტთა ცხოველთა რომელთა მისცეს მთავრობა თითოსა წლისა, თითოსა ჰირ-უტკეპსა. რომლისა ჰირველად თავ ემბს

¹⁾ Ne faut-il pas უკრაინა?

²⁾ R et mon M-it ზომის; il faudrait du moins ზომის. mesures.

³⁾ M-its ზომის.

უაღდუნ, რომელ არს თავი, მერმე სროსა, ავაზა, უურდგელი, გეშაში, გველი, ცხენი, ცხოვარი, უაზუხუნა, ქათამი, ძაღლი და ღორი. ესენი აქუნდეს წელიწდის სათვალავად, ვითარ ჩვენ ქართულთა ქორონიკონი:

სოლო აქუნდათ წესად ერთისა დღისა თაყუანის-ცემა, რომელსა თენგრი უწოდდეს ერთა მათთა, და წიგნისა თავსა ესრეთ დასწერდეს „მანგუ თენგრი ქუნუნდურ.“ ესე არს, „უკმუდგისა დღისა ძალითა.“ სოლო ესენი იცირდეთა სსრდელთა განსმორებოდეს, რამეთუ ყოველსა სულურსა ჭამდეს, კორცხა კატისა, ძაღლისა, და ყოველსავე: ამთინი ნათესავნი, მრავალ-გვარად განყოფილ იუწუნეს, და არინცა ვერეთ. სოლო ათ-არ-მეტათა ოდენ მოკიცხესთო სასელი: რამეთუ ზირეულ გვარი არს საყირთა, ჭინდნი, ყათნი, ჟალირი, ოირდი, სულდუხი, ნიჭმნი, ყონდარდი, მანდუთი, თანდუთი, ყიათი და უღურნი: სოლო უღურნი კერძა-მხასურნი არიან, რომელსა უწოდენ ქუნჯითად¹⁾: ესენი ერთა მათთა უწოდენ თავთა მათთა მანდულ, სოლო ქართულნი თათრად, რომელთა ვგოსებ ერთსოფელად:

სოლო ამთათა ნათესავთა ყიათთა გუარისათა გამონდა კაცი ერთი, სასელით თემურჩი, რომელ არს ჩინგი-საყანი. ესე იყო, ჭეროვანი და შენიერი, ტანითა ასაკანი, თმითა მომწითორი, ძლიერი, მგნე, შემართებული, მოხარბი კელოვანი, ღრმად გამგოსე, განმზრანი კეთილი: ესე წარვიდა ნიჭისა და ზატეივს მოდებდა უმთავრესისა მათისა რომელსა სასობით უკომბდეს, კელმწიფეს მათსა, რომელსა ერქუა ონ-სასად: სოლო ვითარ იხილა, შეიყვარა სიკეთისა მისისათვს, და დიდსა ზატეივს აღიუქანა, უწარჩინებულეს ყოველთა სწოროთა მისთა, და მკადართ მთავრობა კელთ-უდვა ლაშქართა მისთა, და ყოველგნით მოსწყევდდიან ურნთა და განდგომილთა მისთა, ვინცა ყოველგნით გამარჯვებული მივიდის ზატრონსა მისსა ონ-სას კელმწიფეს წინაშე: სოლო მან უადრესსა ზატეივს აღიუქანის: ესე შეიშურვა მამან ონ-სასისამან, სასელით უთქინ, და ქემანვე მის-მან ქოლაქ, და შესმინეს ონ-სასს, ვითარმედ „ჰნებავს დაზურობად მეფობისა შენისა,“ რომელსა სასობით უკომბენ. და მან განიზრასა მოკლვა მიხი, გარნა აგრანს თემურჩი განზრასვა ესე, რამეთუ უთხრეს ორთა ვიომე კაცთა²⁾, ვითარმედ, „ნებავს სიკუდილი შენი ონ-სასსათა.“ სოლო იგი ივლტოდა, და ორნიცა იგი კაცნი მის-თანა, და მოვიდა სასლხა შინა თვსსა, აიყარა დედა-წულითურთ. და იარა ერთ დღე და ერთ ღამე, და მერმე დაჭარა დედა-წული, და ბარგი და სვასტაგი, და მივიდა წელიწადის ზირსა, რომელსა ჰქრქვიან ბლაჯუნი, და განსმორა ლაშქარი მტირედ, და უკუ-დგა კვეს რასმე:

და ცნა ონ-სას სივლტოლა თემურჩისა, მსწრაფლ დევნა უყო, და მოეწია დედა-წულსა და ბარგსა მისსა: აღიღეს ტყეე ურიცხვი, და დამძიმდეს აღაფითა ლაშქარი მისი: მამის ზედა-

¹⁾ T ქუნჯით.

²⁾ T ავ. რომელსა სასელი ერთისა ქოლაქ და შერვას . . . rien de plus.

მოუკლდა თემურჩი ყოველთა ლაშქართა ონ-სანისთა. იქმნა ბრძოლა სასტკივი და ძლიერი, მოსწყულა ორგნითვე ურიცხვი, და იძლია ონ-სან: სოლო მათ დევნა უწყევს, მოეწივნეს და შეიპყრეს, და მოკლეს ონ-სან: და მერმე მსწრაფელ დაესხა დედაწულს ონ-სანისას, და კვლითიგლო ცოლი და შეიღიზი, და ეოკელი სიმიდიდრე მისი, თზნიერ ქულაქ უხუტეხისა შეღლისა მისისა. და დაჟდა ტახტსა ზედა ონ-სანისას, და უწოდეს თემურჩის სახელად ჩინგიზ-ყაენი: და შემდგომად მისსა ბრძოლა უყო ყონღარდო კელმწიფეებსა, ალოუსანს, სძლო და მოაქუდინა იგიცა, და დაიპყრა მეფობა მისი, და მერმე ქულაქ (sic), შეიღი ონ-სანისი, მივიდა გორ-სანსა ვისმე-თანა, რათამც თანა-შემწე ეყო: და ბრძოდა ჩინგიზ-ყაენსა. სოლო მან ბრძოლა უყო გორ-სანსაცა ესე. და სძლო მასცა და მოკლა გორ-სანს, და დაიმორჩილნა ლაშქარნი გორ-სანისანი:

ამასხა შემდგომად უიღურთა ზედა წარემართა, რამეთუ უიღურნი კვლმწიფეებსა მათსა ეღუთობით უქმობდეს: სოლო მას უძმს ხარწყე ვინმე იყო მთავარი ¹⁾ უიღურთა, რომელია საქმიანი განსაკვირვებელ არიან ვითა ზღაპარსა, და არიანცა ზღაპარ და ცულ, ამის-თხს უჯერო არს აწ თქმა: სოლო ჩინგიზ-ყაენს შეუწყალა და ზატკითა დაიჭარა, აღისუნა მრავალ-გუჯარნი 320 თათარნი, და დაიმორჩილნა, და ყარეთიიდა დაიმორჩილა:

და ვითარ მოიწყო თათარნი, გამომნდა კაცი ვინმე საკვირველი, რომელსა თეგოუნ გვარობით უქმობდეს. ესე მივიდა ყენს წინაშე, ეტყოდა. „მე მას მთასა რომელსა უწოდენ ბადიე წარვალ, ღვთისს სიტყუა მესმის: ამას ბრძანებს ღმერთი. ეოკელი ქვეყანა თემურჩის და მისთა ლაშქართა-თხს მიმიცია, და სახელადცა ჩინგიზ-ყაენი ერქვას:“ სოლო თქვა ესეცა, ვითარმედ ჩინგიზ-ყაენი ადვიდა მთასა მადალსა, და გამოუჩნდა უფალი იესო ქრისტე, ღმერთი ეოკელთა, და მან ასწავა სამართალი, სჯული, სიწმიდე, და სიძარბლე, ტყუილისა, ზარვისა და ეოკლისა ბოროტისა-გან განშორება, და ჰრქმუა. „თუ მცნებანი ესე დაიმარსენ, ეოკელი ქვეყანა შენ-თხს და ნათესავისა შენისა-თხს მიმიცემივს. წარვედ და აღიღო ეოკელი ქვეყანა, რა-ოდენი გეძლოს:“

სოლო იქმნა-რა ყენსა და მივიდა სატკეთხ, და შევიდა სიღვჳად ქრისტეანეთსა ეკკელესიასა, ისილა მუნ სატი მაცხოვრისა იესო ქრისტესი: მეუქსეულად თაუქანის-ცა და ჰრქმუა. „აჲ კაცი-იგი რომელი მთასა ჩინეისასა ვისილე. ამას ხანითა იყო, ამან მასწავა ეოკელი ესე წესი:“ ესე შეიყვარა ჩინგიზ-ყაენ-მან და მას აკურთხევადის, და ამისი მცნება, რა-ოდენიცა ამნო, ეოკელიეუ მტკიცედ დაიგვა: მერმე ებრძოლა სატკეთის კვლმწიფეებსა, არსლან-სანსა ზედა, და სძლო, ესრეთ კვლითიგლო, რომელ ორ ახ თათარი კაცი მოაქუდინა არსლან-სანისა: ამის-მან მცნობელ-მან არსლან-სანს, სახლსა შინა შესრულ-მან, ცოლით და ზვლითურთ, ცეცხლისა მოაღება უბრძანა მსახურთა თხსთა, რომელთა ჰქევს ეგრეთ, და დაიწვა არსლან-სანს დედაწულითურთ ცეცხლსა-მას შინა. და შევიდა ჩინგიზ-ყაენი, და დაჟდა ტახტსა-მას ზედა, და დაიპყრა სატკეთი: ესე აქამომდე იყავნ:

¹⁾ T ვერო.

წყ ვასესნოთ შულთა-თვსცა ჩინგიზ-ყუნისთა მცირედ-რამე: სოლო ამა ჩინგიზ-ყუნს ცოლინცა მრავალი ესხსეს, და შვილინცა. უსუტესის ცოლის სვირჯისა-გან ესჯა შვილი, რომელსა ერქვა თუბის, რომელსა ქართუჭლნი ჯოხიდ უკომბდენს. მეორე ჩაღათა, მესამე ოქროფა, მეოთხე თული: ესე ოთხნი ყუნად გასახისა, სცაეთს მეოფემან: უსუტესსა შულს თუბის მისცა ლაშქრისა ნასკარი და წარავლინა დიდსა სავიგნაყუთსა ზუდა, ოვსეთს, საზარეთს და რუსეთს, ვიდრე ბნულეთამდე. და ესე ყოველი ამის მისცა: სოლო ამო სსკათა უგანასკნელ ვასესნოთ. სოლო ესე რა ცნა მალაღ-მან და ყოველთა კელმწიფეთა უდიდეს-მან სვარაზმ-შა, რომელი მამინ დლეთა სიმრავლითა მიმცოვანებულ იყო, შულისა თვისსა ჯალაღდინისდა კელთ-ეღვა სულტანობა 321 თუბი, და ქვეყანანი რომელნი მას ეპურა ჯიონს აქეთ, სვარასნისა და ერასისა: ცნა-რა მოასლოტუბა რათართა, მოუწოდა სპათა მისთა, კითარ ექქეს ახი ათ-ასთა გავთა, და წარუმართა ჩინგიზ-ყუნსა ზუდა: სოლო იგი სვარაზმ-შას წინა დაემთხვიდა. იქმის ძლიერი და ფიცისელი ომი, რომელ ორგნითვე მოსწავდა სიმრავლე ურიცხვი, და იღვივსეს სვარაზმელნი 1): სოლო ბერი სვარაზმ-შა და შთა რახმთა შინა, მცირედითა ლაშქრითა, და თათარნი გარე-მოადგეს მას: ცნა ესე შულამან მის-მან სულტან-მან ჯალაღდინ, რომელი იყო კაცი მკნე და ქველი, შვიმართებელი, უშიში კითარ უგორცო. მივიდა მცირედითა კაცითა შველად მამისა, და მისი განარინა მამა თუბი, წარმოიყუნა და იელტოდეს სვარასნად:

ამისა შემდგომად ებრძოლა გუალადცა სულტანი ჯალაღდინ მრავალ-ჯერ, რამეთუ სამ-ჯერ ჯიონს იქით შეება და ოთხ-ჯერ სვარასნს, ჯიონს აქეთ. სოლო ეინათ-გან ღმერთსა, ცოდვითა ჩვენთა-თვს მიეცა ყოველი ქვეყანა, სულიად იძლია და იელტოდა: ცნა-რა სივლტოლა ამისი და სიმადრეთა შინა შველტოლა ჩინგიზ-ყუნ-მან, წარავლინა ორნი თავადნი ზემო-სსენებულნი, ამა და სალპანნი, რომელთა ქართუჭლნი სებაჰ-ჯებობით უწოდდეს, რათა მოავლონ ქვეყანა სვარასნისა და ერავისა, სადამდის ეძღოსთ სლუად, განისილონ: სოლო ესენი წარმოვიდეს ათორ-მეტით ათ-ასითა მკედრითა, თვნიერ საჭურველისა და საზრდელისა ქონებითა, არამედ მშვილდი ოდენს. უერმლოდა:

განვლეს თურანი, ჯიონი, სვარასანი, ერავი, ადრბადაგანი, და მოიწინეს განძას, და ვერ-გინ წინა-აღუდგა, და თუ ვინ სადა გამოხდის, ყოველთა სილიან, და მოიწინეს საზღვართა სა-ქართუჭლოსათა, იწიეს დადრეკად ქვეყანა გაცისა: ცნა ესე ვარამ გაცელ-მან და ივანე ათაბაგ-მან, და ანობეს მეფეს ლაშას, უცხოთა ნათესავისა მოსლვა, უცხოთა ენითა, აოსრებად სომხითისა: სოლო მეფე-მან მოუწოდა სპათა თვსთა, იურთა და აძურთა, და შეერბა ოთხ-მეოც და ათი ათ-ასი მკედარი, და წარუმართეს თათართა კერძ, გაცისა ბოლოს მდგომთა. იქით ივანე ათაბაგი და მძის-წული, ზაქარიას ძე აძირ სპასალარისა, შანუ, და ვარამ გაცელი მსახურთ-უსუტესი მოკონეს

1) Ou სვარასნელნი.

დიდითა ლაშქრითა, და წარემართინეს: სოლო ივინი დაბანაკებულნი წელსა ზედა ბერდუგსა და აწ ხაგმად წოდებულსა, მის ამკერდეს და ეწვენეს ურთიერთს, და იქნა ძლიერი ბრძოლა. ნახევარნი ივლტოდეს თათრნი, და ნახევართა მხირი ეყო, და უკანით მოუკდეს: ბჰინი მოიწია რისხვა ზეკარდამო, უხუელოებათა და ცოდებათა ჩვენთა-თხს, და ივლტოდეს ქართულნი, და თათ მეთუ დაშა, და ურიცხვ სული ქრისტესანი მოკუდა. ხადა-იგი დიდიცა ივანე ათაბაგი, სამცხისა სპასალარი, ძლით ცრცხლი განკრა, და მეჭურჭლეთა-ურუგების უუარეკარეს შელი ბუქად მოიკლა, ძლიერად ბრძოლილი: და აქა იქნა მოწევნა სრულიადის ღვთისა რისხვისა, და განწირვა ქართულთა ნათესავისა, სიმრავლის-თხს უხუელოებათა ჩვენთასა. და იქნა უკუნ-ქცევა ხუესკინისა, სრულისა და მადლისა, და ხაინოსა, დაკითხისა დროშისა, გამარჯვებულისა: რამეთუ ვინათ-გან მიეცა ღმერთისა დიდისა დაკითხიდა გამარჯვებაჲ, აქა უამამე დროშა-იგი ხეიანი დაკითხისა, გამარჯვებული, არა-სადა ძლეულ იყო: სოლო აქა ამიროთ-გან, ვითარ იქნა ცვალებად ხეიანობისა ქართულთა ნათესავისა. რამეთუ არღარა მიეცა ძლევა თათართა ზედა ვიდრე უამთამდე ჩვენთა:

322

ესრეთ ლტოლვილნი მოიწივნეს ქალაქსა ძლიერნი-იგი და საკელოვანნი, რომელნი ხელთაშქითა, მწუხარებითა, შეიწებოდეს: რამეთუ ვინათ-გან ჩვენი შეკაწკუთ დიერიო საქმითა ბორბოტითა, ეგრეთვე დიერთ-მან ადგუბო გული ჩვენი მწუხარებითა და წინაშე მტერთა ჩვენთა სირცხვილულ ჯგუფა: სოლო თათრნი მოიწივნეს ვიდრე სამშვილდმდე და მიერ უგუნაქცეს, რომელთა ქმნეს საკვირველნი ესე საქმენი. წარვიდეს გზისა დარუბანდისისა, რამეთუ ვერცა შარანსა წინა-ადუღა, და ვერცა დარუბანდელნი. განვლეს კარი დარუბანდისა და შევიდეს ეივანუკობ, რომელითა ბრძოლა აჭვიდეს და მრავალ-გან შემოებნეს ეივანუნი, და უოკელგით თათრნი მძლე ქმნეს, და წარვიდეს ესრეთ ოძითა: სოლო ვითარცა მითქვამს, უსაჭურველონი და უჭედელთა ცხენითა ესე-ოდენთა გზათა მავალნი, განვლეს ეივანუკობი და შემოუარეს ამა დარუბანდისა ზღვასა გარე-შემო, და მიიწივნეს გელმწიფესა ჩინგიზ-ყაენს წინაშე, უარაუერუმს, და ქმნეს საკვირველი ესე საქმე მოუსვენებლად, სლვაჲ ამა უოკელთა გზათა უჭედელთა ცხენითა: უარაუერუმით წარმო-სრულნი, მუნვე მიიწივნეს:

სოლო ესე რაჲ ცნა ჩინგიზ-ყაენ-მა, რომელ უოკელ-გან სძლიეს თათართა, წარმოავლინს შულნი მისნი, სორანისი სულტანისა ჯალალდინისი ძიებად: ცნა ესე სულტან-მან ჯალალდინს, შეიუარა ლაშქრითა და მრავალ-ჯერ ბრძოლა ქნა, ვითარცა ვთქუთ, და იგრძნა-რა სრულიადი ძლეულება თხსი, აიუარა ედა-წულითურთ თხსით, და ლაშქარი თან ჰქევა, ედა-წულით, კაცი ახ ორ-მოცი ათ-ასნი, და ივლტოდეს ჰირის-გან თათრთასა და წარმოემართინეს ჩვენ კერძო, ვითარცა ქვე-მორე სიტყუა-მან ცხად ჰქუა:

სოლო მეთუ გიორგი იუო-რა ტფილისს, იშვებდა და განსცხრებოდა: დაჲ მათი რუსუდანი ათხოვეს ხლათის დასახელად დიდ-მან სულტან-მან მელიქ-მან, რომელსა ეგვპტით ვიდრე ხლა-

323 თამდე სწარსეთი ჰქონდა, და დააყენა მოწულებამან ღვთისამან; და არაჲ ჰყო ესე: შემდგომად ამისა, დიდის შემოსიქვითა სისოკა შარავსე. უქადეს და უბრისეს მიტემისა ჰირი. გაგზავნეს შარვანს ქართლისა ერისთავი, და თუთ გიორგი მეფე ბაკვანს მივიდა, გაგზავნა და მიტემად დისამისა, და ათ დღე დრო იყო წარსლვისა მისისა: სოლო ღმერთ-მან აქაგა დააყენა. რამეთუ არაჲ დასტნარა გულისწერომა უფლისა, რომლითა განკარისეთ მრავალ-მოწყალე იგი და სხიერი, რამეთუ აღესრულა გიორგი მეფე მუნ ყოფასა შინა.

მასინ კითარტა ცნა აღსასრული თვისი მეფე-მან ღაშა, ბაკვანს მეოფ-მან, მოუწოდა წარხინებულთა სამეფოს თვისისათა, შეკედრა დაჲ თვისი რუსუდან, ცრემლთა მომდინარე-მან, და თქვა. „უწუი უმსიკობამ და ერთ-გულობა მეფეთა სათესავისა-გან თქვენ მეკდროთა საქართულწოლათა. შესწევებითა ღვთისათა, მიტივალავ დასა ჩემსა რუსუდანს, რათა შემდგომად ჩემსა მეფე ჰყოთ, კითარ არს ჩემსულება სათესავისა თქვენი: ერთ-გულობით მონებდით და სიმეინთა თქვენითა დიციკით ტასტი მეფობისა მტერთა-გან უვნებულად. დაღათუ არა მამაჲკაცი არს, არამედ დედაჲკაცი, არა აკლთა სიბრძნესა და სამეფოთა საქმისა ცნობასა: თქვენ წარხინებულთა ამის სამეფოსათა იცით და კასოკობი წყალობა, და ნიჭი და ჰატკივი, სასატრელისა და კეთილად მისხსენებულისა, მეფეთა შორის ბრწუინვალისა დედისა ჩემისა. ეგრეთვე თუ ღმერთისა უნდეს, და-მანცა ჩემ-მან იცის ჰატკივი თქვენი, და აწ შეკედრებ წინაშე ღვთისა, რათა მეფე ჰყოთ დაჲ ჩემი რუსუდან შემდგომად ჩემსა: სოლო დასა ჩემსა რუსუდანს კამცნებ წინაშე ღვთისა, სასიერულად თქვენ ფოკელთა, რათა აღზარდოს შული ჩემი დავით: სოლო რა-ეიმს ეძლოს მეფობა და მეკდრობა, შული ჩემი დავით მეფე ჰქოს, და იგი დაადგინეთ მეფედ, მეკედრედ მეფობისა ჩემისა: სოლო დაღათუ ფრმაჲ არს აწ, არამედ ინებოს თუ ღმერთ-მან აზრდაჲ მისი, ეგონებ რომელ შემძლებელ იყოს ზერობად მეფობისა ჩემისა. რამეთუ კეთილითა ჰასაკითა არს და ჰეროკან:“

და კითარ დასსრულა ბრძანება ესე, შეისვენა მეფე-მან ღაშა-გიორგი, ბაკვანს მეოფ-მან, თითქმისა იანვარსა იწ, დღესა ოთხ-შაბათსა: მასინ მოიწია გლოკა და მწუხარება უნუგეშინიხტემო და სასიერლი ტკივილი, ცრემლთა-წილ გულთა სისხლთა დესანი, წარწირვანი დაწმომისა და სიფოცხლისანი, თანა-ზრდილთა და მომხსენებულთა კეთილთა და სიამონეთა მისთან, ტკივილი და ნაგართა თავსა სხმანი ვაზროთა და დიდებულთა, და ფოკლისა სამეფოსა-გან, და თუთ მისისა გამწრდელისა იყენ ათავავისა-გან. ანუ და-მან მის-მან რუსუდან რადენი გლოკანი აღასრულნა მრავალ დღე, ვინ შემძლებელ არს გამოთქმად: სოლო მეფე წარყევანს სამეკედრობას მათსა, გელათს, და დამარსეს სამარხოზსა ჰაშათა მისისათა:

დბ. მესამეოცდამეორე მეფე, რუსუდან, ძე თამარ მეფეთ მეფისა, და მლამა-გიორგი მეფისა, ბაგრატიონი: 1)

მამის შვირბეს ყოველნი წარჩინებულნი ამის სამეფოსანი, იძვრნი და აძვრნი, კათალიკონი ორნივე და ეპისკოპოსნი, ნიკოფსით ვიდრე დარუხანდამდე, ყოველნი მორჩილებას ქვეშე მათსა 324 მეოფის, და მეფე ეგეს რუსუდან, და დასვეს სუადართა სამეფოთა, და მიულოცეს მეფობა წესისა ერბ: სოლო იყო რუსუდან სიღვითა შვენიერი, ვითარ ხანსატრელი დედა მისი, მდაბალი, უსუ. ჰატკივის-მრეპული ჰატკივოსნათა კაცთა, მოუწარე: ამან მოიწყო ყოველი ხაზრანებული თვის და მეფობა მუჯდობით, და აღივსო ყოველი სამეფო რუსუდანისა ყოველითა კეთილითა: ჰირველად იწყეს უძღებუბა და განცხრომა, ყოველ-მან ჰასაკ-მან, და მიიქცეს ყოველნი სიბოროტად. და ვითარ არა გამოიკვდეს ღმერთი, ამის-თვს მისგან ივინი ღმერთ-მან უეუროდ გინებად და კოცად წარმართთა მიერ: რამეთუ მეფეცა რუსუდან, ჩუტლუებითა წესს ამის თვისხას ვიღოდა, განცხრომითა და სიძლერთა. ამის-თვს აღდგეს ბოროტნი უდიდესნი. რამეთუ ზემო-სხსენებული სულტანი ჯალღინი, უდიდო იქმნა-არა ბრძოლილი თათართა-გან, მოუწოდა სპათა თვსთა, ვითარცა ზემო ვთქუ, და ჰქვეშე მთ. „ივინთ და გასხვებთ, ყოველთა მარჯანათა და ერის-თავთა ჩვენთა, გუილი და წყალთა ჰაზათა და მამთა ჩემთა, და აწ ივინთ თუ რა მოიწოა ჩემ-ზედა და თქვენ-ზედა, უცხოთა ნათესავთა თათართა-გან: მრავალ-გის ბრძოლა ვევაო, და მრავალი ღვაწლი დაჯიმიინეთ, არამედ, განცებითა ზეგარდამითა: ყოველ-გან ვიძლიერთ. აწცა მოახლემოდ არაის მდინარესა ვიონსა და წინა-მბრძოლად წარმოუკლის ძე მისი უსუცები: და აწ ესე არს განზრდა-სება ჩემი. ვინთ-გან მისცა ღმერთ-მან ძლევა, უკეთუ გონავთ, და უკეთო ქვეყანას ესე, აღვი-ღოთ დედა-წული, სიმიდრე და ვოგა, და წარვიდეთ საბურძნეთს, და მუნ დავემკვდრეთ: დალა-თუ ჩვენ თათარნი გუძლევენ, გარნა ყოველთა ნათესავთა ჩვენ ვსძლოთ: უკეთუ ვის ენებოს, წარ-მოვიდეს ჩვენ-თანა, და თუ სინავთ ვისმე, ივან მინა, რამეთუ ნებაა ივან ყოველთა სთნოდ.“

მამის თქმული ესე ყოველთა ეგეთა, და აღიღეს დედა-წული და ყოველი სიმიდრე მათი, და წარმოვიდეს, და მოიწვიეს აღზრდაგანს, კაცი ვითარ ახ ორ-მოტიტი ათ-ისი, და მოიწვიეს ქვეყანად მკარ-გრძელთა. რამეთუ ივან თათავსა ეპურა დვინი და ანისი, მიეცა მისი-წულის მისი-სა შანშესად, მანდატურთა-უხუცესის-თვს: სვარა-ზემდნი მოვიდეს წელსა მესამესა ლამა-გიორ-გის მიცვალებით-გან, ტუქვიკად და მოოსრებად ქვეყანათა დვინისა და სიმიდრეთა მისითა: ტნესა რა ივან თათავს-მან და ვარამ გაკელ-მან, სივიდეს რუსუდან მეფეს წინაშე; მოასხენეს მოსლვა ჰვარა-ზემლეთა და თუთ დიდისა სულტანისა ჯალღინისა, კოცად და მოსრეად ქრისტეანეთა: ესრეთ უწყალოდ მოსრეიდეს, რომელ არცა თუ დედათა და ჩხვლთა ყრმთა რიდედეს: 325

1) La rubrique manque, T.

სოლო ვითარ ცნა რუსუდან შემოსლვა სვარსხელთა სამეფოსა შინა მისსა, მოუწოდა ერთათ იბერთა და ამერთა, და მოიღო დროშა სეფე, და მოუწოდა ივანე ათაბაგსა, რომელი მას ეძმა მიმეცოვნებულ იყო, არა განცხადებულად, არამედ ფარულად მონახონა-ქმნილ იყო: განახინა მეფე-მან რუსუდან სწათა მისთა თავად, და უბოძა დროშა ივანე ათაბაგსა, და წარავლინა ბრძოლად სულტანისა-მის ვაჟალდინისა: სოლო მოაწივნეს დვინსა და ამბერდეს ¹⁾. და დაეხანაკა სვარსხელთა სოფელსა რომელსა ჰრქვიან გარნისი, და მირავიდეს სწანი მეფისანი, წინა განეწეო სულტანი ვაჟალდინი: აქით ივანე ათაბაგ-მან განაწეო სწანი მეფისანი, იმიერ და ამიერ, და აინა წინა-მბრძოლად თორელნი და მსინიგა-იგი ორნი ასაღვისელნი, შალვა და ივანე, სასელოვანსი-იგი მბრძოლნი, ვითარ წესად არს სასლისა მათისდა წინა-მბრძოლობა: სოლო ვითარ დაეხსენეს წინა-მბრძოლნი და სულტანი, აქა დაიხურა ფერკი ივანე ათაბაგ-მან. იტყვან ვითარმედ შურიითა ჰყო ასაღვისელთა შალვა და ივანესითა: ჴი შური ეოკვლთა ბოროტთა დასახაძი და ძურ-მოძევედელი კაცთა სითესვისსა და ეოკვლთა ნათესავთა მწეუკელი. ვითარ ურითა ღვთის მკვლევლობა არწმუნა, და კვალად აქად უგბილი და უღმობელი, და საქართველოსი სრულიადი მოსპობლა, ვითარ ქვემოთ სიტყვა-მ ცხად ჰქოს, რომელი ათაბაგსა ივანეს არწმუნა რომელ ეძმა წყობისა და ეძმისა ომისასა უკუნ-დგა და არღარა კიდოდა მბრძოლთა კერძ:

სოლო წინა-მბრძოლთა ეოკვლთა მოუკვლინეს კაცი და ჰრქვეს. „დაასლებულ ვართ სულტანსა და სწათა მისთა, და ჩვენ დიდად უმდირეს ვართ, და ომი ძლიერი წინ გვიც. წარმოიძღვონ მესეთა-სწათა მეფისათა, და სიმკნე-მან შენ-მან:“ ესე ორ-გზის და სამ-გზის მოუკვლინეს. სოლო იგი არა-რას მიუტედა: სოლო ვინათ-გან წინა-მბრძოლნი თორელნი, და უმეტეს ასაღვისელნი შალვა და ივანე ასოვან იუწყეს და წეობათ შინ სასელოვანსი, არღარა ჰრადეს სიმრავლესა სულტანისა სწათასა. ვითა მეცნის ზედა-მიეტყვენეს, და იქმეს ძლიერნი ომნი: მოსწედა ორგინითვე ურიცხვი. რამეთუ ძლიერად მბრძოლობდეს შალვა და ივანე, ასოვანთა და ძლიერთა. სრავდეს, და განგრძელდა ომი სასტიკი. სოლო ივანე ათაბაგი და სწანი ქართულთანი სეღვიდეს ძლიერსა ომსა და არა შეიწყალებდეს თანამონათესავთა და ერთ-სეულთა, ქრისტეს აღმსარებულთა თორელთა, და მათ-თანა მრავლთა სასელოვანთა. არამედ დგეს შორით და არა იხებეს შველა ივანე ათაბაგ-მან, რომელსა შურიითა იტყვიან ამას ეოფად და არათუ შიშითა:

326 და ვითარ განგრძელდა ომი, ორთავე მათა ასაღვისელთა დუგოტეს ცხენნი, და ქვეითნი მენდ იბრძოდეს, და მოიხსნეს ორგინითვე ურიცხვნი, და უმეტეს თორელნი: და ვითარ-შენითად ძლიერად ომი, გრძელნიცა ასაღვისელთანი გატყდეს სახალასა ზედა. მაშინ ივლტოდეს ქართულთანი: სოლო შალვა მუხე შეპურობილ იქმნა, სიმრავლისა ფარადისა მიერ, და ივანე, გარნისისა კლდეთა შინა შელტოვლილი, სენა-კერძო მოტყეებულთა ქვითა მოივლა მუნ: სოლო შალვა წარ-

¹⁾ Lis. მოკლ.

იღვინა სულტან ჯალალდინის წინაშე, რომელი იცნებ ნახჭევანელთა და ადარბადაგანელთა, და მოასხენებ სულტანსა სოფანება და წუოზათა შინა სიჭქეელი მისი: სოლო მან არა მოკლა, არამედ თხზთა თანა იპურა, დიდითა პატვიითა, და მიანისგნა ქალაქნი ადარბადაგანისხინი, და თავადთა თხზთა თანა პატვი-სტვა: სოლო შემდგომად წელიწდისა ერთისა აიძულებდა დატყუებასა ჭხუელისასა, და უქადაგებდა ნიჭთა და პატვითა უჩეტხთა. სოლო მან არა იხმინა, არცა აღიწინა წუთ ეძიხს ამის პატვი, არცა უარ-ჭყო სხელი ქრისტეხი: კვალად სულტანი ლიქნიდა და ეტყოდა უარ-ყოფასა ქრისტეხსა, არამედ იგი გარემოაქცევდა სიტყუათა მისთა: კვალად სულტანი უქადაგდა მრავალ-ფერიითა სატანჯველითა და აწინებდა, არამედ იგი მტკიცედ ეგო ხარწუწროებასა ზედა: სოლო შემდგომად მრავალთა ტანჯვათა, მწარითა სიგუდილითა განსუყანსა სწუთრობა-გან წმიდა შალვა, და მოწამობისა გურგუნითა შემეული ადვიდა წინაშე ქრისტეხს: ესე აქამომედ სულ მგირედ აღიწერა ნეტნ მირ:

სოლო ივანე ათაბაგი უკუნ-იქც ბიჭინისად, და სულტანი მიიქცა ადარბადაგანს და ნახჯევანს, და მიერ აოგრებდეს საქართუქლოს, არბეგდეს და ტუქუ ჭყოფდეს, და სულიად უწყოლოდ კოცდეს და არა-გინ იყო, სუქუშინის-მცემელი მათი. და შემდგომად ორის წლისა მიიციკლა ივანე ათაბაგი, და მთავარ ჭქეეს ძე მისი ვაქ და უბოძეს მას ამირხაზასლარობა: ამისა შემდგომად უდიდესნი ბოროტნი შეიცივიდეს სათხზავსა ქართუქლთასა. რამეთუ მოასლუბულ იყო სრულიადი მოსპოლვაჲ, სიმრავალს-თხს უხსართლოებათა ჩვენთასა: რამეთუ აღიქვდარა სულტან-მან საქართუქლოსა შემოსლვად, და შეფე ყოფად თავის თხზის, მივიდა და მოაოკრა ყოველი ქვეყანსა დვინისა, ანისი და ეთველი ქვეყანსა ანისისა, სომხითი, გაგი, ვიდრე განსამდე: რამეთუ უწინარეს ამის ვარამ ეკავლეს, ვაცსა გონიერს და ლაშქრობათა შინა წარწინებულსა, ამას აქწინდა შანქორი და მიმდგომი მისი ქვეყანს, ესე-გითაფრინ-ესე ქირნი და ბოროტნი, და შუთინი იქროდეს.

ამთ უამთა შინა მოექვანს მეფესა რუსუდანს ორტულის შული მიხვლად, ერთ-გულობის მისისა-თხს, რამელი იყო ქმსულ-კეთილ და სრული ჭასკაითა, შეენიერი გეპითა, მენე და ძღვირი ძალითა: სოლო ვითარ განიციდა, ხონდა მეფესა რუსუდანს, და ისეხა ქრმად მიექანება მისი, რომელი აღიხრულადა, და იქორწინა ორტულის შული, რომელთა-გან იშვა ასული სიტურრუჲა 327
 და მატკეული, და უწოდა სხელი სანსტრელისა დედისა მათისა, თამარ: და კვალად მოუფდა და შუა ძე, და უწოდა სხელი დავით: და კვალად სრდიდა მძის-წულეს მისსა, ძესა ლაშა-გიორგისსა, დავითს: სოლო ვითარ აღიხარდა ასული მათი თამარ, ესმა საბერძნეთისა სულტანსა, ძესა ნუქრდინისსა, ვიასდინს, ქმსულ-კეთილობა მეფის ასულისა, კვდარა მრავალთა ნიჭთა და ძღვნითა მიერ, რათა მისხეს ცოლად ასული მისი თამარ. და გუგუზვანს ძღვინი დიდ-ფახისა, და ხთხოა ცოლად, და აღუქუქა ფიციტ არა დატყუება სჯულსა ქრისტეანეთასა. რამელი იხმინა მეფე-მან რუსუდანს, და მისხა ასული მისი სულტანს ვიასდინს; რომელი-ესე უკერო იყო ქრისტეანეთა

მიერ: ხოლო დიდნათა დიდებითა და დიდითა სპორწილგნითა მისცა იგი და აწვეურა სიზრულე მისცა:

გარნა ზირველად სხენებულნი-იგი სწარსნი სვარსმეულინი მცირედ მოასლოებოდეს საქართუ-
 ლოსა და განრეკნიდეს ქვეყანათა: მაშინ სენა ხელტან-მან ვადალდინ ვაქათაბაგისა და ამირ-
 სხასლარისა ბიჭინს ყოფა, არება ნასკა მისი: მიუვლნა მოცემული და ჰქრქვა. „შენ სარ ვაზირთ
 უნუტესი იეფისა და საქართუჭლოსა უთავადესი, და ითვალავ საქართუჭლოსა. თითოთა კაცითა
 შეკვრეთ, რამოუ მნებაეს სიტყვად შენ-თანა:“ და სინდა ვაქსაცა, და ნება სცა სილვად, და
 წარვიდა ტურეილი, და იქით ერთითა კაცითა სულტანი სრამსა ზედა ბიჭინსისა, ტურეილი ივიდა,
 და შეკრებს მასლობულად ერთი ერთისა: მაშინ იწეო, სულტან-მან სიტყვისა თქმად. „არა მო-
 ჰედ იქ რბევად საქართუჭლოსა, არამედ ზავისა და მშვიდობისა-თხს. გრსა თქვენ მსწრთელ ს-
 ამრად აღიქურენით და ფიცხლად შეკებებით, და არა იქმსა მშვიდობა: აწ ვინათ-გან წარსინებულ
 სარ ქართუჭლთა შორის და კარსა მეფისასა, ისმინე ჩემი: განსია გური და ნათესავი ჩემი, სი-
 დადე სამეფოსა ჩემისა და სიმრავლე, რომელ არა-კის კელ-მწიფესა ძალ-ეფავ სწორება ჩემი: შე
 ვარ ძალისა და დიდისა კელ-მწიფისა სვარსმშას ქე, და ფარმანსა ჩემსა ქვეშე იყო ყოველსა
 სწარსეთი, ადარბადაცნით ვიდრე ვიარსამდე, და ვიონით ვიდრე ინდოეთამდე, თურანსი, სატაეთი,
 ჩინმანისი და ყოველი აღმოსავლეთი: ხოლო განგებითა ზენითა გამოსნდეს ქვეყანასა ჩინოთისასა,
 ადგილსა შეურაცხსა, ყარეურმად 1) წოდებულსა, კანსი ვინე საკვირეულინი, უცხოანი, უცხოთა
 კითა და უცხოთა ცხოვრებითა მყოფნი, რომელთა ყოველი აღმოსავლეთი დაიმორჩილეს და
 მრავალნი კელ-მწიფეინი მოსრნეს: ხოლო კელ-მწიფედ ჰქავსთ კაცი ვინე საკვირეული, ღრმად გა-
 328 მტონე სქიძისა, მენე და მეცნიერი ბრძოლასა შინა, და ჰქრქვიან სასულად ჩინგიზ-ყუანი: ამან რა
 კელთ-იგდო სატაეთი, წარვემართე ღაშკრითა, ერანითა, თურანითა, სწარსითა, თურქმანითა, და
 მრავალ-ეურ შეკებებით, და ბრძოლას ვივით ვიარს იქით, და უკანასკნელ ვიარსს აქითცა, გარნა
 აქმსა ცვალება სიმენე-ყველობისა სვარსმშას სასლისა, და ყოველგნით ვიძლიენით. და ვითარ
 უმეტესად და ევან არღარ იყო ღონე, დაუტყვე ქვეყანსა და სამეფო ჩემი, და სიძლიერე აურა-
 ცხელი, და წარმოკვდ საქართუჭლოსა, მშვიდობისა და ზავისა ყოფად: მესმა სიმაგრე საქართუჭ-
 ლოსა სთიხვისა, სიმენე წუობათა შინა. აწ მნებაეს რათა შევიერთნეთ და შევიტყვერო მტკიცითა
 ფიცითა, და კებრძოლნეთ მტკერთა-მათ ჩვენთა: მასიეხ რომელ მეფე თქვენსი დედა-კაცი არს, და
 მეთი ქმარ მისა, და იგი ცოლად ჩემად, და მე მეფედ თქვენს-ზედა. და თუ ესე იქმსიხსი: ეს-ლოთ
 ყოველთა მტკერთა ჩვენთა. და უეთუ ესე არს ჰყოთ, მოიარდეს სამეფო თქვენსი: და თუ მეც
 წარვიდე, თათარნი ეტრეცა მოსრულ არიან. თქვენ კერ წინა-აღუდგებით და გერცა შემოღებულ სართ
 ბრძოლად მათა: აწ ფიცხლად კავსავნე კაცთ-მეფესა თქვენსა წინაშე და აწვეუ თქმული ესე ჩე-

1) T უკრეურად et partout, précédemment, comme au le nominatif était უკრეურად.

მა, რაშეოო არა მნებაეს ოგრება საქართუჭლოსა, არამედ დგვა შტერტა-განს, და თქუნს მიერ მე განუძლიერდე, და ვიეკეთ მშვიდობითა:“

სოლო ესე რაჲ ესმა სულტინისა-განს ავაქს, არა ზასუს უგო, არამედ რქვა. „ვაუჩუბს საქმე-
 სს მაგას მეფესა და ვაზირთა მისთა:“ მუის დაწრა წიგნი და წარმოაღლისა, და წარმოგზავსა წი-
 ნსუ მეფისა, და აუწა ეოველი თქმული-ესე, რაჲმელი აუწა სულტან-მას: და ვითარ მოიწია ამ-
 ბავი ესე და წიგნი ისილეს, განკვირდა მეფე რუსუდან და უცხო უწინა საქმე ესე, და მიუგნებ
 ავაქს არცა თუ სმენად საქმისა მავის, არამედ სრულიად განეეხებად. და ავაქ თიცხლა სულტანსა
 აცნობა: სოლო მან რა მოისმისა, აიყარა სრულითა დაშქრითა და წარმოეპართა ტვილის ქალაქ-
 სს, რათა ბრძოლად მს: მასინ, ვითარ ცნა მეფე-მას მოსლვა სულტინისა, აიყარა და წარვიდა ქუ-
 თათის. სოლო, ტვილისის მგველად დაუტკვა ლაშქარი და თავადნი ორნი, ბოცოს ძენი, მეშნა
 და ბოცო: მოიწია სულტანი სომხისთად და მოახსრა ეოველი სომხითი, და დახცნა მკვიდრნი
 მისნი ზირითა მასვილისთა ესრეთ, რომელ არღა-რა დარჩა მამა-კაცი: მაშინ მოიწივნეს ტვილი-
 სხად, და მგველნი ქალაქისანი აღიჭურნეს, და იქმნა ძლიერი ბრძოლა, და ბრწყინვალე ბრძოლა
 აჩუქნეს ქრთაჭჭლთა: მერმე მას დამესა მიუღლინეს კაცი სულტანისა ჟალადისს, შიგნიდადმა მი-
 ცნეს ქალაქისა, სზარსნი რომელ კარს სცვიდენ, აქიდადმან შემოშუება: რა გათენდა, დეკაქმნეს,
 და მოვიდა სულტანიცა, მოსდობილი სზარსთა იმელითა ¹⁾: შიგნით მგველნი ქალაქისანი ამისნი
 უმოცარნი იყუნეს, და მიმარსეს სულტინისა სზათა, და გაუგდეს განმის კართავე, მეშნა ბოცოს 329
 მე და მისი მამა ბოცო: მუზარადები არა დაესურათ, და ლამოდეს კარს გასლვას. ანაზდით
 სზარს-ის ვინმე უმუზარადოს მეშნას თავსა შიგნიდადმან აფთი დაჭკრა, და ძლიერად გაუსუტა.
 დაეცა და მოკუდა მეშნა, და შეიქმნა შიგნით სზათა ომი და დაღატი, ტვილელთა სზათა-განს. გან-
 სხესეს კარი ტვილელთა: ესრეთ რა შინა განცემა ეოთ ქალაქისა, ივლტოდეს მგველნი ქალაქისანი
 და შედგეს ისინა ბოცოს მე-მან ბოცო, გაამზერა ისანი და ქმნა ძლიერი ომი:

სოლო არა შემინდობს ტვიელი გულისა მოსხეუებად თუ ვითარ იქმნეს სვარსმელი ში-
 ნს-განს ქალაქისა. ვინმე უძღოს მასინდელთა, მოსწევართა და განსადელთა, რაჲმელი მოიწია
 ქრისტიანეთა ზედა: აქმე მეკულებოდა დადუმიებად, რომელ საღმობიერსა მიუთსრობ ტვიელითა
 გულისათა, და ცრემლთა მიერ აღვივსები: რამეთუ ვინ შემქმნებულ არს მოსსრობად რადენი მო-
 სწევარნი იქმნეს: რამეთუ ესე-ოადენ მკინვარედ გოდეს, რომელ მწვილინცა მუთოთა-გან დედისა-
 თა აღიტაცინან და წინსუ დედისა დასარცისან, და რომელსამე თუხანი წარსცვიდინან, და რო-
 მელსამე ტვინი დაითსის, და მერმე დედანი მოიკლოდინან, ბურ-ბურნი უწყალოდ ფოლარტთა შინ
 ცხენთა მიერ დაითრუნებოდაეს, და ჭაბუკნი დაეკუთებოდაეს. სისხლისა მდინარენი დიოდეს, თა-
 ვი ტანისა-გან შორებული და თმა ნაწევართა შიგან აღრეულნი. და დედა-კაცი და მამა-კაცი

¹⁾ T სთის სინა კანციათა;

ურთიერთარს აღრეული მტუზრსა. შიგან ცხენისა ტურფითა იზრებოდის. ანა უოფდეს წყალთა
ბასა, რამეთუ რომელიმე დანითა დღიასა დასობილი, სსჯანი მკერდსა დატეძითა, და სსჯანი მუ-
ცელსა და ზურგსა სუდან განიზაფდეს:

ჰი ჰი სსდამობიერი-იგი დღადი რომელი მუნ მოიწია, ტირილი, ტკივილი და ზასილი, და
უზუნარო ვაება. და საზარელთა სმითა-გან იძროდა ქალაქი უოკელი, რამეთუ უძრავლესი ერი ვითა
ცხოვარნი შეკრებიან და კოცდინს, და სედეიდეც ზოგნი საუჭარელთა შჯლათა და ზოგნი ძმათა
და მამათა, და ქმარნი ცოლთა, უზტიოდ მეჭედრად მდებარეთა, ცხენთა მიერ დხორგუჭნილთა და
ფოლორტთა შინა მადლთა მიერ ზიდულთა, და აზათუ დაფლვასა მიწასა შინა დირს ჭყოფდეს.
ეკვლესიანი და უოკელნი ზატოხსანნი სამსხვერპლანი შეურაცხ იქმნებოდეს, ზატოხსანნი მდუ-
დელნი და დიაგონნი, და მონაზონნი, ეკვლესიათა შინა, თუთ სეტათა და ჭურათა თანს, შეიძუ-
სრვოდეს და დიაკვოდეს:

330 და ესე-ვითარნი ჭირნი მოიწივნეს რომელ აზა-ოდეს ძველთა სეადმე წიგნთა მიერ სმენილ
ანს, უკუნისამდე, რომელნი თანა შეესწორებიან ქრისტეს ჭურანის მცემელთა იუდაისთა ზედა
ქმნულთა, იერუსალიმის სულიადსა მოსზოდვასა, ტიტეს და უესზასიანეს მიერ, ვითარცა ჭამთა
აღმწერელი და მრავალ მამთსრობელი იოსაბოს წარმოიტყვის, ესე-ოდენსა მნელ-ბედობასა იუდი-
ანთასა, ვიდრედ სმ ახისს ბერისს აღრიცხვასა მამაკაცისსა ოდენ სიუძილისს და მსვილისს
მიერ აღსრულებულსა, რომლისა მსგავს ექმსა უმსხცა ამს სარკინოზთა მიერ ქალაქსა ამს ტფი-
ლისისს: სოლო არღარა იყო დონე და ღსინება ქალაქისს:

მისინ წარმოუგლისა ვაცი მეფე-მან რუსუდან ბოცოს და სსჭუთა მცველთა ქალაქისათა, რა-
თა დაუტონ ისინი და წარვიდეს. და ვითარ მრავალ-გზის მიუელისა დასტური მეფე-მან დატყე-
ბად ქალაქისა, ძლით დაარწმუნს ბოცოს დაგდება და წასვლა, ვითარცა დასწერს ბერი ვინმე
მღვიმელი:

და ესრეთ რამე ძლიერად კელთი-ოდო ქალაქი-იგი სულტან-მან, კვალად იწყო უბოროტე-
ნთა სეჭმთა ქმნად ქრისტისანეთა ზედა. ეს-ოდენ მიქინვარედ მოსრვიდა, რომელ სსჯუ იუვნეს
ფოლორტნი, სრამნი და სსარცნი მოკელულთა მიერ, და უძრავლესთა ჭჭადართა მტუზრსა შთა-
უტყეებდეს: ამს-თანა არავე დამშვიდნს ცუდ-რჯუელი-იგი და ბილწი: მოიგონს სსჯან სიბორო-
ტე რომლისს სსჯან სირცხვლად მისისს. რამეთუ გლოვათა და ცრემლთა მიერ შეეცვები, თუ ვი-
თარ განვარისკეთ მოწყალე და შემწესრებელი დმერთი ანა შეწყალებად ჩვენსა: იწყო რვეკვად
ეკვლესიათა, ვიდრე საფუძველადმდე, რომლისა-თჳს ივადრ და კელა-ჰყო სიონისს გუმბათსა შე-
მუხრვად, და ზედა ბილწისს სსჯადომისს მისისს აღშენებად, რომელი-იგი კიდითა მადლთა და
გრძელთა განვიდა, აღსვლად მას ზედა: და ესეცა შესმინს, რამეთუ სსტი უფლისს ჩვენისს იესო
ქრისტესი და უოკლად წმიდისს დვითი-მშობელისს, რომელი სიონს მკვიდრ იყო, ბრძანს მოყვა-
ნებად და კიდისს საშუალს დადებად, ჰინადმირთ, და ბრძანს უოკელთა-მთ ჰერობილთა ქრისტე-

ანეთ, მამათა და დედათა, იძულებით დათრგუნს შატოისნთა ხატთა, დატყუებს რკულებს. და უკეთეს ეს არა ჰქონ, წარკვეთა თავთა მათთა: და ვითარ ღანსრულბედეს ბრძანებულსა-ამას მოკუეანდეს მამა-კაცი დედათა-თან და აიძულებდეს ესრეთ უოფად. და მრავლთა უკუწ ბრწყინვალე ძლევა აწყენს, და არა თავს-იღვეს შეურაცხება წმიდათა ხატთა და დატყუებს ქრისტიანობისა, სჯულისა მათისა: მაშინ მრავალი სიმრავლე მამათა და დედათა იბოკუნეს ასოვნად, რომელთა მიიღეს გურგუნი წამებისა, რომლისა აღრიცხვა შეუძლებელ არს, სიმრავლისა-თჳს, რამეთუ კგონებ ვითარმედ ამ ბევრად აღიწია რიცხვი მოკლულთა:

ესრეთ რამე მოაოკრეს ტფილისი, იწყეს რბევად, ტყუენად, კოცად და კელად სომსითხს 331 და გამბეზინისა და იორის პირთა, ქართლს და თრიალეთს, ჟავახეთს და არტანს: ზოგნი ხამცხეს და ტაოხს, და კასრსაიფორას და ანხისა მიმდგომთა ქუჩუანათა: და გაგრძელდა ესე-ვითარი ჭირი და სეგარდამა მკაული რისხუდა და მოსაწყვარი სუთისა წლისა ეამთა. რამეთუ ორ წელ პირველ აღაოკრეს ქვეყანა და სუთი წელი ქალაქსა დაუკეს, და აოკრებდეს ქვეყანათა ამათ ზემოახხენებულთა, და არღარა იყო შენებულება, თხიერ ცისეთა და სიმაგრეთა: რამეთუ ქვეყანა საქართველოსა მიეტა გასარეულად: ამის-თჳს, რამეთუ დაუტყუეს მეფეთა და შთავართა სამართალი, მოწყალება, სიუფრული, სიწრფეობა, სიმშვიდე და სიმატილე, და ამისწილ მოიბოკეს ამჳარტკაცუნება, ზაკვა, შური, გლომა, სიძულილი, ანგარებაჲ, მიმლაგრებაჲ, კლგანი, შარვანი, სიძვანი, უქსოება-ნი, ვითარცა იტყვს წინასწარმეტყველი. „ჲამ მათდა რომელინ კვალსა ზალამისსა შეუდგებს და საქმესა სოღომელთასა იქმან, რამეთუ ეოკელ-მან ჭასუ-მან ბერთა და ჳბეგუთა-მან, ჳგირათ-გან ვიდრე დიდადმდე, მიაქციეს სიბოროტად. რამეთუ სენი-იგი სოღომელთა და საღომობა-იგი გომორელთა მოიწია, და ამის ძლით მისცნა იუნიი ღმერთ-მან წარწყმედად ბოროტად, რამეთუ განვიწირენით ღვთისა მიერ: რამეთუ დავივიწყეთ ღმერთი, ღმერთ-მანცა სამართლად დაგვივიწყა:“ და მოაოკრდა ქვეყანა საქართველოსა-ღისთ აქეთ, ვითარცა ემობს წინასწარმეტყველი ამათ. „ჲამ ნათესავსა ცოდავლესა, ერი რომელი ხსევ არს უსჯულოებითა, ნათესავნი ბოროტნი, ძენი უსჯულოებისანი: დაუტყუეთ უფალი და განარისხეთ წმიდა-იგი ისრაილისა. რახდა იწულვით და ჳესძინებთ უსჯულოებასა, ეოკელი თავი საღომობად, და ეოკელი გული მწუნსრებად: კვალით-გან ფერკითი ვიდრე თავადმდე, არა არს მას. შინა სიციფსლე, არა არს წელული, არცა ნაკვამი, არცა ბრძვლილი განსიებული. არა არს საღბუსი და სადებული, არცა ზეთი. არცა ჳესასვეკელი: ქვეყანა თქვენი ოკერ არს, და ქალაქნი თქვენნი ცეცხლითა მომწვარ: სიაფელსა თქვენსა წინაჲე თქვენსა უცხო თუხლნი მოსჳამდენ, და მოაოკრებულ არს და დაქვედულ ერისა-გან უცხო თუხლთას, და დაშთეს ახული სიონისა ვითარცა კრავი კენახსა შინა, და ვითარცა სიღის საცავი შორის ნუბოკანსა, და ვითარცა ქალაქი მოცულე: უკეთომცა არა უფალ-მან საბაოთ დამიტყუნს ჳვენ თუხლი, ვითარცა სოღომა ჳეოქმენით, და გომორელთამცა მიკემსგავსენით:“

ხოლო ამათ უღისიებულთა რამე ჭირთა შინა იყო ქვეყანა საქართველოსა, სსვანიც უდი-

დქინი სნელ-ჯიბიანი აღიბინდებოდექ: რამეთუ ზემო დატყეებული ამბავი აქ კვალად ვიწყოთ.
 332 სის უღსინებულთა ჭირთა-გან შეიწრებული მყოფ რუსუდან იყო-რამა ქუთათის და ვოკელს აფს-
 ზეთსა, იქმან ქე მისა დავით ვითარ წლისა ექმისა ¹⁾. ინება მყოფ ვოფა-მისა მისისა: ვითარ
 არს წესი სოფლის მოყურეთა, შეიყვარა წარმავალი ესე საწუთო და დავიწვა შიში ღვთის და
 სიყვარული ძმისა თვისის, და მოიგონა საქმე ვოკელთა მიერ განსაკრთომელი: რამეთუ ზემო-
 332 სსენებული ძმის-წული მისი დავით, რომელი ძმის მამისა გიორგის-გან ანდერძობით შევედრე-
 ბულ იყო, და მას აღესარდა, წარუგდინა ფარულად ასულსა მისსა და სიძეს მისსა, სულტანს
 332 ეიასდინს თანა, საბერძნეთს, რათა წარწყმდიონ იგი, და იყო უშფოთველად მისა მისისა დავითის-
 332 თქს, არამა განყოფად იყოობისა: და ვითარ მიიწია დავით წინაშე სულტანისა და ცოლისა მისისა,
 რუსუდანი ასულია, თამარ თანა, რომელსა სულტანი უწოდდა სასკლად გურჯი-სათუნ, და ვი-
 თარდა იხილეს იგი, და ეკეთა, შეიყვარეს იგი თვითა თანა, დაიპყრეს ჰატაგითა და გურჯი-სათუნ
 დედოფალი გეოლსა უყოფად ერმას-მას დავითს, ბიძის ქესა მისსა, და არა იხმინეს ბრძანება
 მელეკლებრივი მყოფისა რუსუდანი, რომელსა დაეკედარ, რაჟამს წარგზავნა იგი. არამედ ფრიად
 ჰატაგე-ხევიდეს დავითს: სოლო ვითარდა წარგზავნა ძმის-წული საბერძნეთს, მოუწოდა ვოკელთა
 სხათა მისთა, აფსაზთა, დდან-ბუდანიათა, რაჟის ერის-თავსა და კათალიკოსსა აფსაზეთისსა.
 დასკეს მყოფად დავით, ქე რუსუდანი, აგურასეს ქუთათის და დაადგეს თავსა მისსა გურჯინ, და
 დასკეს ტასტას ზედა სამეფოსა, და მიულოტეს მეფობა წესისა-გურ. და სრულ ეო კათალიკოს-
 მის წესი კურთხევისა: სოლო ამერი ესე სამეფო უდალო იყო სვარსმძელთა-გან. ამის-თჳს რომე
 მანდატურთა-უსუტვისა შანშე ანის იყო და ავაქ ამირ-სხასლარი ბიჯნის, და ეგრეთვე ვარამ გატე-
 ლი, ჭერნი, კასნი, სომხითარნი, ქართველნი, თორელნი და შავ-კლარჯნი, და ცაოელნი, თავის-
 თავის სიზმარესა შინა, იეჟნეს მარნილებასა ზედა რუსუდანი მყოფისსა, და უცლოებთა ძლით
 ვერ დასედეხ დალოტეასა ზედა რუსუდანი მის დავით მეფისსა:

სოლო ჰირველად ზემო-სსენებული-იგი ჩინგის-ყენი ვასსენოთ. ვითარდა მოიწვიეს თა-
 თარნი ქუჭუნასა ხევისა. მათ-გან მეოტი სულტანი ჟალადინ წარვიდა-რს საბერძნეთად, სამეფო
 მისი ადგილათ კელთ-იგდეს, თურანი, სათურქეთა და ეოკელი სვარსანი: მამი განყო ღმუქარი
 მისი იარად, დაჩინისა შვლი მისნი ყავხად. ჰირველსა გაუჩინა და მისცა ღმუქარის ნასკეარი, და
 წარგზავნა დიდსა ვიხსეკოს, ვიდრე ბნელეთმდის. სავაროს, თავსოს, რუსეთს, ვიდრე ბარდა-
 ლეთმდე ²⁾, სერბთა და კავკასია, და ჩრდილოთა ეოკელთა მკვიდროვანთა, ვითარდა მიოქომს. და
 მეორესა შვლსა ჩაღატას მისცა ღმუქარი და უიღურთა ქვეყანა, სამარანი, ბუხარა და ვიდრე
 აღმეთისა ქვეყანამდის: ამას ვგონებ, ესე იყო თურანი: და მესამეს შვლსა ოქროვას ³⁾ მისცა
 თუთ მისი ტასტი უარუმი და ჩინმანი, ემეთისა, ყავუს ქვეყანა და სავაკეთი: და მეოთისსა შვლსა

1) T სუთა.
 2) T სოღარმდე.
 3) T ოქროსა.

თულის მისცა დაშქარი და უჭუთის ზედა მოკიდებით ქვეყანს აღმოსავლეთისა: ესე ოთხნი განი-
ნა ეყანად და ანგნო რათა წელიწადს შინა ერთ-გზის ოქროფის მიმართ მოკიდოდენ უხუცესნი 333
მხანი მისნი, უფრწუთოს საქნელად. ამის-თჳს რამეთუ ტახტი ოქროფის მისცა:

ესრეთ რა დაწვეეს შუღნი მისნი, მოკიდა თურანად და გამოგზავნა შუღი მისი უმრწამესი,
მოსათავალავად სვარანისსა: გამოკლო ჳიონი და მოაწია ნიშაბურს, და ნიშაბურელი დაეკაზმეს
და შეებნეს თულის, და ჰირველსავე ომის აღიღო ქალაქი და მოკლა სამ ათ-ასი კაცი, თავისა
მოკვეთითა. და მეორესა ომისა ათ-ასი, და მესამესა ომის ოც და თორმეტი ათ-ასი: და უკე-
თუ არა ჳერ ხარ, ამით დაირწმუნეთ. დიდისა სიბდივისისა სოჳა შამშადინის ქმა თანად: მსუდარ
იყო, და იგი იტყოდა ამის ეოკელსა ნიშაბურისა მოხსრებასა: წარმოვიდა ესე თული, გამოკლო
მისანადარ და მოკლას არეის ქვეყანასა: გნა ესე სულტან-მან ჯალადინი, აიყარა დედა-წულითა
და ბარკითა ტფილისით, და გამართა ბრძოლად თათართა, და მოკიდა ადარბადაგასს, და მიუ-
გზავნა მოტიქული სლათის სულტანსა და სლდიფს ბლადდისა შვერობელსა, რათა შეეწიენეს
„რამეთუ მათოთხცა სარგებელ არს:“ ეგრეთვე ერეისა სულტანსა მიუწერა. „უკეთუ თუი კერა
წარმოსვალთ, ლაშქარი ბარე გვაშეკლეთო, და მე კებრძოლო თათართა ამით. რამეთუ მე უწეი
კეთილად წესი ბრძოლისა მათისა და წეობათა: და უკეთუ არა იხმენთ ჩემსა, მე მარტო ვერ
აღუდგები, არამედ მიფრიდებ და ვერცადა თქვენ შემძლებელ სართ წინააღმდეგომად მათად:“ სოლო
მივიდა-რა მოტიქული სულტანისა, მით უქმად წარმოაკლინეს და არა იხმინეს:

მცრობელ-მან ამის-მან სულტან-მან და უიელო ქმნილ-მან, სპათა მისთა და ადარბადაგანი-
სა ვერ წინა-აღმდეგომისამან, დაჯლო ადარბადაგნი და გამოეპართა მეორედ ტფილისადკე: სოლო
ესე რა ესმა რუსუდანს, უბრძანა ეოკელთა სპათა მისთა იმერთა და ამერთა, შანშეს მანდატურთა-
უსუცესსა და ავატს ამირ-სპასალარსა, და კარამ გაგელს მსასურთა-უსუცესსა, ჭერთა, კასთა,
სომსითართა, ჳავასთა, მესთა, ტაოელთა, დადიანს ცოტესს, კაცსა წარმინებულსა და ხათიობი-
ანსა, აფსახთა, ჳიეთა და ეოკელსა ხამეფოსა, რომელთა თუთაოულად არა არს ჳამი თქმისა, და
განაქნა კარნი დარია-იხნი, და გამოიეჳნისა ოცნი და დურმუქნი, და შეკრიბსა ეოკელნი მიუ-
შლნი. და შეკრბეს მსაწარმაკებს ურდესნი ერნი, და გაგზავნა მეფე-მან რუსუდან სვარანხელთა-
თჳს წინა-განწეობად: სოლო სუეუ დრომა არდა-რა გაგზავნეს, ივანე ათაბაგისა მიერ ქმნუ-
ლისა საქმის-თჳს: წარმოემართნეს, და განსლეს ტფილისი, და სულტანი დაბანაკებულ იყო სო-
მსითთ, კეკსა ბოღლისისისა:

და ვითარცა იხილეს დარაჳათა სულტანისათა, ფიცხლად აცნობეს სულტანსა ჯალადდინს:
სოლო მან აღისწრთა, რამეთუ იყო მეჩე და უშიში ბრძოლასა შინა. წინა განეწყო და იქმნა
ბრძოლას სსტიკი, და ჰირველად შეკრებადის სსლიეს ქართუწლითა, და გაგრძელდა-რა ომი,
მოხწედეს ორგნიოვე ურდესეი: კვლად მოხედნა რისსკით დემრ-მან ქართველთა ნათესავსა, და 334
არა დასცხრა გულის-წერობა უფლისა ჩვენ-ზედა: იძლიენეს სპანი მუეისანი სვარანხელთა-განს,

და გაიქცეს ქართუზში: კვალადვე მოვიდა სულტანი ტულიისად, და იწყო ზრგველთავე საქმეთა ქმნად: რამეთუ რისხვით კოცდა რასაცა ვით ჰოკებდა ქართუზლთა, და არბუკდა ქვეყანათა ამით ზემოა-სხენებულთა:

ამას უკანას მოვიდა თათართა უმთავრესი თული, მინგის-აყენის შვილი. შემოვიდა ერას, გიღრე ვაზმინამდის ¹⁾, ამოსწვიდნა ქვეყანანი და ურჩინი მისნი. წარვიდა და განვლო ჳიონი, და მოვიდა მამას მისსა მინგიზ-აყენს წინაშე, და მამათა მისთა თანა: და ვითარ ცნეს სულად გაქცევა სულტან ჳალადლისნი, უთხრა ოთხთა ერის-თავთა მთავართა, რომელსა ქართველნი ნოინობით უხმობენ. ზირველისა სახელი ქარმადან ²⁾, მეორისა ჩაღატარ, მესამისა იოსურ და მეოთხისა ბიჩუის: და ამით ათი-ათას ათი-ათასი კაცი მოსცა, დედა-წულით მათითურთ, და გამოგზავნა ჳალადლისნი ძებნად: ესე ოთხნივე ნოინნი, ყაენის შვილები იუენეს, და ესრეთ დავედრა ყოვლად, სადაცა მივიდოდენ და ზენარსა სთხოვდენ შეუნდობდენ და შეიწყალებდეს, და მათთა ურჩობა მოხრეიდენ, და სარაჳას მის ქვეყანისას ოთხად განჴყოფდენ, და მათ ყაენთა გაუგზავნიდენ სა-რაჳას-ამას:

წარმოვიდეს ესე ოთხნი წოინნი, ჳარმადანი, ჩაღატარ, იოსური, და ბიჩოი, გამოვიდეს ჳიონი და სვარასანი, ორ-მოცი ათასითა კაცითა, დედა-წულიანითა, და მოვიდეს ქვეყანას ადმოსავლეთისასა, სადა მოლიდნი მკვიდრობდეს: შემოებნეს მოლიდნი ძლიერად და დიდად ავნეს: მოვიდეს ერას, და მოაჯრეს ქვეყანა, და რომელნიცა მიენდენას შეიწყალებისანი. და მერმე მოვიდეს ადარბადაგანს, რომელსა ჳქვიან თაერუზი, და წინა-მიეკებნეს ადარბადაგანელნი ძღვნითა ურიცხვითა, და მივიდეს ქვეყანას არდაველისასა, და ივინიცა წინა-მოეკებნეს ძღვნითა: და გამოვიდეს რაცხი, და შოვიდეს განსად. რომელიოგი მტკიცედ ზღუდითა განმარგებულ იყო, და სამთა დღეთა შინა რა ბრძოლა უეკეს თათართა, მუის კვლად იგდეს, და შიგან ქალაქთა შევიდეს, მოაჯრეს განსა და ურიცხვი სული მოსწვიდეს, რამეთუ სამატელ უხნდათ თათართა-მათ სჯული და წესი მოჴმედის მიერ ქადაგებულთა:

სოლო მგნობელი ამისი სულტან ჳალადის მსწრაფლ აიყარა დედა-წულითა და წარვიდა სახერხეთად, და თათართა დევნა უეკეს, და მიიწვიეს ბასიანს. ისილეს-რა, მსწრაფლ განიბნინეს, ეს-ოადი დაიფანტნეს, რომელ სულტანი ჳალადის მარტო დაშთა, სადა-იგი მიიწია სოფელსა რასამე შეურაცხსა და დაიბინა სეთა ძირსა: ისილა იგი კაც-მან ვინმე შეურაცხ-მან და მოაჴდიონა, რომლისა სარტკელი, და უსჯირი და კაპარჳი, უფასოთა თვალთა მიერ და მარგალიტთა

335 შემკობილი იყო, და მის ძლით მოვიდა კაცი-იგი მაღალი და სახელოვანი კვლ-მწიფე: ვინა და-უდგრომელ არს მინდობა სოფლის ამის ამოსა, ვითარცა იტყუის ბრძენი ეკვლესიასტე. აამარ-

¹⁾ T უზენაძე.

²⁾ Lie. ნარმადან; T ნარმადან იმდემ მკვიდრთა ადრე-სა. მათივე მსობა-მსობისა და მკვიდრთა

ება ამოხს და უოკელივე ამო ჯრს.“ ამის-თჳს ამო იქმნეს ხვანი მისნი და სიმტკიცე-იგი ქედისა მათისა, და წეობათა შინს მსლეობა და გარდარეული სიმდიდრე მათი. ამის-თჳს უოკელივე ამო არს, გარსა საუკუნო-იგი დაუღვენიელი და უჭედავი ცხოვრება:

ესე რა სვარაზმელნი-იგი განიზნინეს და უმრავლესნი მათნი გარმიანს ივლტოდეს, და სულტანი ჯალადინ მოიკლა, აქა შინს დახრულდა სულად კელმწიფობა-იგი მადლისა სულტნისა სვარაზმელისა: ცნა-რა სიკუდილი სულტნისა სვარაზმელისა ძისა სულტან-მან ეიახდინ, მოა-ევანისა ჭცა-იგი მკვლელი სულტნისა, და მოადებინა სარტყელი-იგი და უნაგირი, კაზარჭი ძვირფასისა. განკვირდენ მნასავნი მისნი, რომელ არა-ვის ენახსენს ეკეთი ჰატიოსანნი თჳსნი და მრგალიტნი, და კაცი-იგი მკვლელი სულტან ჯალადინისა ცეცხლითა დაწვეკნა სულტან-მან ეიახდინ: სოლო მორაბიქენ თათარნი სვარაზმელთა დვენისა-გან, მიერ წარვიდეს და მოაოკრეს ქვეყნა სლათისა და ვალაშქერტისა, და კერ წინა-აღუდგა სულტანი სლათისა, არამედ გამაგრდა ქალქათა შინს, და თათარნი წარვიდეს თაერეეს, და სავი ქმნეს მათ შორის: დაიპურეს თაერეხი და მიხი მიმდგომი ქვეყნა უოკელი, და მეორესა წელსა წარვიდეს ბარდავს, განასა და მუდანს, და მიერ იქნეს რეკვად და ოკრებად საქართველოსა, დარუბანდს აღმომართ, ქვეყნასა-მას შარვანისასა ¹⁾, ებალას, ჭერეთს, კასეთს, სომხითს და ქვეყნასა-მას არშაქუნისათასა, დვინსა და ანისხს: და ვინათ-გან მესობლობით მოასლებულ იეყნეს ქვეყნასა საქართველოსასა, უდიდესნი და უბოროტესნი განსადგელნი მიაიწინეს შირველთასა: აღიმრეს მსვენარენი განსადგელნი სა-ზღვართა სედა საქართველოსათა, უკუურებისათჳს მკვდრთა ქართლისათა. რამეთუ უოკელი ჰასაკი ბერთა და ჭხბუკთა, მეფეთა და მთავართა, დიდთა და მცირეთა, მიდრეკა საბოროტოთა მიმართ, რამეთუ დაუტკეეს ხმართლი და წყალობა: ვინათ-გან უოკელი ვრი იქმოდა სიბღწესა, ვითარ ოდესმე ძენი ბენიამინისნი. ვითარ ივინი მიეცნეს მოსახრველად, გერეთვე ესენი აქა შინს მისცნა ღმერთ-მან ნათესავნი ქართლელთანი მოსახრველად, ვითარ ძენი ბენიამინისნი: ვითარცა იტყუხ წინასწარმეტყველი ოხე. „უფალი საბათი უბრძანებს ნათესავსა ტურვილსა მოსლვად ქვეყანით შორით, კიდით-გან ციხით ჭურვილნი მბრძოლნი მისნი, განრევენად უოკლისა სოფლისა და ცოდნათა მოსალოკად მის-გან დადავებისა. რამეთუ ახლოა არს დღე უფლისა, და შეუმხრება უფლისა მიერ მოიწიოს.“ კვალად იტყვის. „დღე უფლისა მოვალს უკურნებელი, რისხვითა და გულისწერობითა, დადებად უოკელი სოფელი ოკრად, და უოკელი ცოდეილნი წარწყმედად.“ ვითარცა 336 იქმნა უოკელი სოფელი ქართლისა ოკრად: სოლო ვითარცა ცნა მეფე-მან რუსულან მოასლეს თათართა, დაუტკეა ტფილისი და წარვიდა ქუთათის, და ტფილისს მესხსა-მე გოჭი დაუტკეა, და ამცნო, უკეთუ მოვიდენ თათარნი, მოწკას ტფილისი, თვნიერ ჰალატისა და ისანთა, ამის-თჳს რათა სადგომად არღარა იპურან, ვითარ სვარაზმელთა: რა-უფს ცნა მესხს-მე-მან მოასლეს თა-

¹⁾ T შრკუპისა.

თართ, მოწუხ სრულიად ქალაქებს თუ ვალატი და ისანის, და ესრეთ მოკრდა ქალაქი ტყვი-
ლისისა:

სოლო ნონისი ესე ზემო-სსენებულნი შემოვიდეს ქართლს, თრიალეთს, სომხითს, ვაჟა-
სეთს, სამცხეს, შავშეთს, ვლარჯეთს, კოლას, არტანს, ანისს და დგინს, და მოუფინეს ქვეყანას
მსგავსად მკალოა, საოკრებულად და გოცად, და არა-სადა იყო ღვინება, შეწევას და ნუგეშისა.
ცემს: ესრეთ უწუალოდ მოიხრეოდს ყოველი ესე ქვეყანა: მანდატურთ-უხუცესი შასუე შეივლტო-
და ქვეყანას აწარისას, და ამირ-სხასალარა ავაქ¹⁾ შევიდა ცისუხა კაენისას, და ვარსი ტაგელი
წარვიდა ქუთათის. ეგრეთვე ჭერნი, კასნი, სომხითარნი, ქართველნი, მესხნი, ტაოელნი, თორელ-
არტან-კოლაელნი ყოველნი შეისიხნეს ცისეთა, მთათა და ტყეთა, და ყოველთა სიმაგრეთა კავკა-
სიანთასა და მოუფლთას: და გავრძელდა ესე-ვითარი ოკრება და მოხზოლდა ქვეყანის ამის წმენ-
ისა სიმძალისა-ებრ უხვულობათა სკენათსა. ამის-თხს რამეთუ განრეუნს ყოველ-მან კაც-მან გზა
თხსი, სიმძალეთა ბოროტათა, ამის-თხს განირეუნს ყოველი ქვეყანა, არა-თუ ოდენ საქართვე-
ლოა, არამედ სპარსეთი, ბაბილოვანი და საბერძნეთი, მიეცემოდს მწარეს ტყვეობასა და უწუალო-
თა სიჭედითა: რამეთუ არა იყო წუალობა, რამეთუ სახე იყუნეს მოკლულთა მიერ ყოველნი
ალაგნი, ქალაქნი, სოფელნი, კელნი, ტყეანი, მთანი და კეანი, თვნიერ სიმაგრეთა: თუღა სადაჲ
დარწმობილ იყო, სახესე იყო ტყეებითა და გოდებითა, და ყოველნი მკვიდრნი საქართველოსანი,
ამერნი, სედიდეს მამა-დედანი შულთა მოკლულთა და შულნი მამა-დედათა მუწადართა მდებარეთა,
სხვანი მშათა და ნათესავთა, და დათა თხსთა იკარად წარსმულთა, ცოლთა და შულთა მთათა და
ყოველსა სიმიდერესა მათსა წინაჲ მათსა განხეულსა: ესე-ოდენნი ზარნი იქმნეს თათართა-გან
რომელ უმრავლესნი ქართველნი ცისეთა და მავართა ადგილთა დაუტოებდეს და შეივლტოდეს
ყოველნივე კაცსაიად: სოლო ამთ უღსინებულთა რა მოეცვა ქვეყანა ესე, ძლიერნი ერის-თავთა
ერის-თავნი და ვასირნი განდგეს ურთიერთს, თავთა მათთა ოდენ შემწენარებულნი, და მეფე რუ-
337 სულან ყოვლადვე დაემკვდრა ღვინით იქით და კერდარა გარდმოვიდეს ღვინით აქით. და კერცად
ამერნი ვასირნი მივიდანი მის წინაჲ, უცდლობისა ძლით, თუ არა განქცეულნი მივივლტოდეს
სისხლად: ესრეთ შეუთქმულნი მოშორდეს ერთ-ერთსა და ირეკნებოდა ქვეყანა მათი, და ძლიერნი-
იგი მშობლნი და სასელოვანნი უღლანო იქმნეს, და კერდარა კდლოთ წუობისა ყოფად თათარ-
თა, რომელნი ტყეთა შინა ძლიერად იცევიდეს: მასინ მკვიდრნი საქართველოსანი, სასელოვანნი
და წყობათა შინა მგენნი ერის-თავთა ერის-თავნი სრულიადსა მოკრებასა მიეცეს. ეგრეთვე
აღმომართ მკვიდროვანნი ყოველნი:

ამთ რა ბოროტთა სედიდა ამირ-სხასალარი ავაქ, სქენავს თათავისა, წარმოავლინა მოცი-
ქული ბარდავს სხა დაეხასიათა ზემო-სსენებულთა-ამთ მთავართა, რომელთა ზამთრის აქუნდა

¹⁾ I აზ.

საყოფელად ბარდავი და ხსნაფსულოდ ტელაქუნის მთანი და არარტისნი. რამყო მისინ ავლო ანისი ჩაღატარს: ამით წარმოუგენს ავგ მოციქული, ზავის თხოვნად, და დაჰმარდა მუნ მახლავსა სამსახურსა და მისთა ქვეყანათა შინა ხარაჯას, და ითხოვა ფიცა და სიმტკიცე: სოლო მთი გავსარნეს და ხისარულით შეიწყნარნეს მოციქულნი ავაგისნი, და მტკიცითა ფიცითა უღლ-ხავსე ექნეს: მთი აქუნდა სუულად ერთისა ღვთისა თაყვანის-ცემად და დილეულ, აღმოსვლას მზისსა, აღმოსავალით სამსა სოქსა ჭყოფდიან, და მეტი არარაჲ: სოლო ფიცის სიმტკიცე ეს იყო. გან-ბმძედიდი ოქრო სამკურ წყალსა შთაუყან, განავლიან და შეხვიან ¹⁾, და მინდობილი შეიწყნარინან, და ამ ფიცსა არა ეტრუენინან, და სიტყვა ტყუილი არა გამოვიდოდა პირით მათით, და მეკობრე და მამათ-მხორციელი კაცი გაუკეთისავად მოკვლიან. და სხვანს მრავალნი კეთილნი წესნი იგოდეს და გაჩინნეს კელ-მწიფესა მათსა მინდობ-საყენსა: ამით ოქროთა საფიერითა დაუტკიცებ მოციქულთა ავაგისთა ფიცა, რომლითა დაჯერებულ იქმნას. ამის-თჳს რომც არა იგოდეს ტყუილი არცა ხიდრეუ ფიცთა: მოვიდეს-რა მოციქულნი ავაგისნი და უამბეს ესე უოკელნი, მისინ წარვიდა ავგ, დამდები სულისა თჳსისა ქვეყანისა მისისა-თჳს, და მივიდა ქარმადანს ²⁾, ჩაღატარს, ბისუის და იოსერს წინაშე, რომელთა იხილეს და ჰატევი-ჭსტეს, და შეიუყარეს დაძველები დაუდგინეს ქალაქთა და ქვეყანათა მისთა, რომელთა შინად უწოდდეს სიტყვთა მათითა:

ვითარ დამშვიდდა ქვეყანა ავაგისი და ცნა შანშე მინდტურთა-უსუნეს-მან ზაკი თათარო და ავაგისი, და ქვეყანათა უჩინებულად დაცვა, ინება მანცა და გაუტყავან მოციქული, და ავაგსადა მაჟმინო, უგოტოტე მინდინოს, მივიდეს იგიცა ხილვად თათართა: ამისნი მინდობული თათარნი **338** ხისარულით შეიწყნარებდეს და მისცეს მათეუ ოქროსა საფიერითა მტკიცე ფიცა უჩინებულობისა: რა მოვიდა კაცი შანშესი, წარვიდა და ნასნა თათარნი, და მთი ფრიად ჰატევი უჩინეს, და მათ-გან წაღებულნი ანისი და მისი მიდგომი ქვეყანა უოკელი მისცეს, დაძველები დაუდგინეს ქვეყანასა შინს, და ვინცა მოვიდეს ქართულთა მთავართაგანსი ჰატევით შეიწყნარნან, სოლო უჩინთა ქვეყანა მოიხროდა: ამისნი მინდობული კარამ გატელი, ზაქარიას მე, მიენდო და შეეხავა, და ამისიცა ქვეყანა დამშვიდდა:

სოლო ტყუილი, კასეთი, ხომისითი და ქართლი, და აღმომართ კარნუქალაქმდის ტყუილბას და შვარქსა ოკრებასა შინა იუტუნეს. არბედეს, კოდეს მამათა, დედითა, და უტურფეხთა კაეთა და ქალთა ტყვედ წარსხსნიდეს, და ქალაქი ტფილისი მათეუ დიკირეს, და აშენებდიან, და ზამირის დანბანაკს ბარდეს, მტკერის პირთა და აღმომართ გაკამდის: არბედინ და კოდინ. ქართლს, სამცხეს და ჯავახეთს, და აღმართ საბერსეთამდის, და ერეთს და კასეთს დარუბანდამდის: და ამ უღლსინებულთა ჭირთა-გან შეიწყნარებულნი მთავარნი საქართველოსანი მიენდენეს თათართა, ჭერ-კახნი

¹⁾ T ხეონ, განავლიან იგი და შეაქუნ.

²⁾ T ნოდანს.

და ქართველნი, თორელი, გამრეკელი, თმოგველი სარგის, კაცი სწავლული და ცილოსაფოსი, და მრავალღონე: სოლო მესხი, სათნოებისათჳს მეფისა რუსუდანი, არა მიენდვენს. ამის-თვის განრისხებულ-მან ჩაღატარ ნოინ-მან აღიმკედრა სამცხესა ზედა. არამედ მესხნი შეიწრებულნი შიშისაჲგან შევიღტოდეს სიმაგრეთა შინა: ესრეთ მოისრა და ტყვე იქმან სულნი მრავალნი, სამცხეს დაკოცდლთა რიცხვი ერთ ბევრად აღვიდა: სოლო ოდეს არდა-რა იყო ღონე, მოასხენეს მეფეს რუსუდანს ივანე ციხისჯვარელის ძე-მან ¹⁾, რომელსა ვეარეკარეცა ეწოდებოდა, უკეთუ ენებოს, იგიცა მიენდოს თათართა ²⁾, რათა ისხნეს ქვეყანა სამცხისა ოსრებისა-გან. რამეთუ ჰატვიითა იყო მეჭურჭლეთა-უხუცესი და მთავარი ქვეყანასა სამცხისასა: ინება მეფე-მან წარმოგზავნა, მაშინ წარვიდა ივანე და ხასა ჩაღატარ. სოლო მან ჰატვიით შეიწუნარა და დაუდგინა მტველნი ქვეყნი-სა მისისანი, და დაიგვა ქვეყანა მისი ნასვითა მისითა: ესრეთ რა კელთ-იგდეს ყოველი ქვეყანა, განიევებს მათ. ოთსთა მთავართა ოთსად, და ეგრეთვე ერის-თავნი ამა ქვეყნისანი თუთოჲულ-მან მიითუჲალა, და ამაღ-გან რასაც სარაჯას აღიუბდანი მათ უახთა გაუგზავნიდანი, და ესრეთ მცირედ-მცირედ იწყო ქვეყანა-მან დაწინარება:

ესე რა დაიტკიცა მეფე-მან რუსუდანი, რამეთუ წარუღეს ამერი ქვეყანა თათართა, განიზრან-სა რათა წარმოაღლიროს ძე თვისი დავით და მოანდოს თათართა, და აღიღოს ფიცი მტკიცე უწეუ-
 339 ბულად დატვის-თჳს: მაშინ მოციქულად წარმოგზავნა შანშე, და ავაჯ და ვარამ, და ერთის ერის-თავი, შოთა, რომელსა სიშვიისათჳს გუჰრობით უკმობდეს: და კიდრე დავით მივიდოდა, ინება ამკედრება დიდსა სულტანსა ყიასდინს ზედა, ნათესავით საღრეკიანსა, რათა დამორჩილოს, რომელსა აქჷნიდა საბერძნეთი: და წარავლინეს ბიზუის ნოინი და თანა წარტანსა დიდნიცა-იგი მოავანნი საქართველოსანი: და ვითარ მიწვივნეს ქვეყანასა ეზინკისასა და სეესტასს, დაიწვეს ოკრე-ბა, მაშინ სულტან-მან ყიასდინ მოუწოდა ყოველთა სჷთა, და შემოკრება მკედრობა თჳსი, კაცი ორ-მეოცი ბეკრი, რომელ არს ოთს ანი ათ-ასი, დაუბინა მკედართ მთავრად შარვანის ძე აფსაზი, სასელით დარდანი ³⁾, რომელი სიმენისა მისისათჳს ზირველვე დიდსა დიდებასა აღიუწინა და მტკი-ცედ ეპურა სჯული ქრისტესი: ამას-თანა ფარადავლა, თორელის ასაღვისელის შაღვას ძე, რომელი-იგი ლტოლვილი წარსულელ იყო სულტნის წინაშე, კაცი მგნე და რაზმთა შინა სასელიოვანი: ესენი მკედართ მთავარ ვენა და ლაშქართა წინა-მბრძოლად განაჩინა. წარმოვიდა მთისა ხასლოვსა და დაებასავა: ესმა-რა ესე თათართა მოსლვა სულტნისა წყობად მთიდა, ესრე-ცომ განაღებულ იუწუნეს, რომე განისარნეს: ამისი მსმენელი ბიზუის ნოინი, მივიდა თსროზად ქარაჷჭლთა მუნ მეოფეთა მისლვა სულტნისა ყიასდინისი, და ისილჳ მის-წული ვეარეკარე ჯაფელისა, სასელით სარგის, კაცი მგნე და შემპართებელი და კელოვანი ომაჲ შინა: სმა უუო ბიზუის და ჭრქჷა, „მა-

¹⁾ T ციხისჯვარელ-მან, ვაჯელ-მან

²⁾ T ჩაღატარ

³⁾ T დარდანი.

სარბელად მე მოვალ, ვითარ რა იფოს ნიჭი ჩემი. რამეთუ დიდსა სულტანსა ახმდის მოსლვა ჩვენი და იგიცა მოასლებულ არს, და დაუნაწყებებს ახლოს ჩვენსა, დიდთა და უმირავთა ლაშქროთა, და სვალე ეგულების წეობად და ბრძოლისა უოფად ჩვენდა: “ესსა-რა ესე სარგავს, განკვირვებულ-მან ჭრქჳ. „უწო წეობათა შინა სიმენე და გამარჯვება თქვენი, ჳი ნოინო. გარნა ხიმრავლისა-თხს მათისა არასა გეტნებ ¹⁾“ სასარულეკანსა: “სოლო ბიჭის განიღმნა და ჭრქჳ. „არა თურე კეთალად მეცნიერ სარ ნათესავისა ჩვენ მოლიდთას (sic) ²⁾, რადგან იმერთ-მან მოგვად ჩვენ ძლევა, არად შეგვირაცნისა სიმრავლე სხათა, რამეთუ უმრავლესთა უმყობესად ვიდრეუკსძლეკეთ, და უმრავლესითა ადვილესითა აღავითა: აწ დაქმნადნით სვალისა ბრძოლად, და ვიხილთ ვითარ ვებრძვით მტერთა:“ ესე-ზომ განლაღებულ იყუნეს უოკლთა ნათესავთა ჳედა:

ვითარ განთენსა და მოვიდა სულტანი სხითა საზარელითა, რამეთუ იყო ოთს ახი ათასნი მკედარი, და განაწევებს რა-ზმი. აქათ თათართა განაწევებს რა-ზმი, და ურწეულესნი მათნი მარცხენსა მკარესა დააწესებს: ესრეთ აქუნდათ წესად, უმყობესთა ვიდრეუკ მარცხენსა მკარსა დააწესებდინა, ამის ძლით რომელ სხვანი ეოკელნი ნათესავნი უმყობესთა და უმცნესთა მარჯვენით აქუნდა დაწესებაჲ, რათა ურწეულესნი ურწეულესსა შეემისვიყინენ. სოლო დროშათა მათთა სიმეწამულე მოასწავებდა სისხლისა დამღერელობასა მტერთასა: და მიმართეს ძლიერად, და რა მიასლნეს ურთიერთას, იწევს თათართა კითა მადლითა ძლიერად წასილი, აჭლა, აჭლა ³⁾, აჭლა, რომელი ძნელად სათარგმანებელ არს და უცნაურ, და სამ-ჯერ იტეოდინა აძს. აჭლა, აჭლა, აჭლა. და მეიხ მიეტკუნინა: სოლო ქართუმწლნი უზირატეს და უმცნეს ძლიერად ეწეუნეს, და იქმნა ომი სასტკიო, და მოჭხწედა ურაცხვი სიმრავლე სწათა-გან სულტნისათა, სდა სახელოკანოდა შარვაშის ძე, დარდანი, აფსაზი, მკედართ მთავარი მათი, მოიკლა, და ივლტოადეს სწანი სულტნისანი: და დეენ უეკეს-რა თათართა და ქართველთა, ურიცხვი სული მოსრეს, და შეიპყრნეს მწავალნი: სოლო ასალციკელი სულტნისა მიერ მოიკლა, შერთა ქართველთათა. ესე-ზომ ეწეუნეს ქართუმწლნი ვითა განჭკვირადეს უოკელნი თათარნი. ამის-თხს სიყვარულსა და პატეისა და ნიჭსა წინა უოკადეს, და ქებასა შესახმიდეს: სოლო აღიკსნეს თათარნი და ქართუმწლნი ეოკლითა სიმდიდრითა, ოქროთა და ვეცხლითა, და სამოსლითა ⁴⁾. ცხენისა, ჳორისა და აქლემისა არა იყო რიცხვი, რა-ზომი ადიდეს:

ესრეთ სავსენი მივიდეს ხაბერანეთს, დეკნად სულტნისა, და მიჭეკებს კიდრე ივონადმდე, რომელ არს ქალაქი ფრიად დანდი და ჳლუდითა მიერ მტკიცითა განმარტებული, რომელსა შინა შელტოკილი იყო სულტანი, და კვალად კართა ქალაქისათა იქმნა ომი ძლიერი. რომელითა თვით-

1) M-ის აბაჲ.

2) T მარჯვენის; lis. მადლით.

3) T აჭლა, აჭლა.

4) T სიმდიდრითა და სამწველდითა ოქროს და ვეცხლითა, უტევილითა, უტითა ლარითა.

ეულად არს არს ჟამი მოიხრობად, რამეთუ უძრავლესთა ღმერთთა გამოვიდინ ჩაღისად და იბრძო-
დინ, სხად-იგიცა ძლიერი და სხელოვანი ჩაღისობა გარდაიკადეს მრავალთა დღეთა მათ სხელო-
ვანთა ქართველთა: სოლო სულტან-მან შეიწრებულ-მან ბრძოლისა-გან იოსოვა ზავი, და აღუ-
თქმეა სარჯა დიდი და მისი, და შავილეთა ძღვნითა და უფასოთა თავა-მარგალიტთა ძღვნად
მიტეიით მოაშეივნა, და იოსოვან მცველნი. და ესრეთ ჟამ რა-თაღენი არს იხლონ სულტანი
ვიდრემდის გამოარჩიონ უმჯობესი: ამისნი დამკურებელნი თათარნი წარმოვიდეს და მოვიდეს
სლათს. სოლო სულტან-მან სლათისა-მან იოსოვა ზავი, და წინა-მოეკება ძღვნითა დიდითა. სო-
ლო მათ კეთილად შეიწყინარეს, დამცველნი დაუდგინეს რომელ არიან შანანი, და წარვიდეს ს-
ზაფსულლასა სადგომსა, გელაქუნს და არარატისა მათათა, და გამოგზავნეს მოციქული მეფეს
რუსუდანს წინა, რათა ზავი იქმნას მათ შორის, და მოსნეს ქე მისი დავით, და მისცენ მეფობა,
ტფილისი და ყოველი საქართველო: და ვითარ ესმა ესე რუსუდანს, ჭსონდა სიტყვა ესე, და
341 გულ-სავსე იყო, ამის-თვს, რამეთუ ფიცის მტკიცედ იპყრობდეს, და მინდობილსა შეიწყინებდეს;

და გარდამოვიდა თუთ მეფე, და წარმოგზავნა ქე თვისი დავით, რომელთა წინა-მოეკებეს
შანსე ¹⁾ და ვაჟე, რომელი თათართა დიდად ჰატეიითა შეეწყინა ²⁾. შოთა გუბრი, თორელი. ვა-
რამ. ქართლის ერის-თავი სურამელი გრიგოლ. სამცხის სხასლარი და მეჭურჭლეთ უსტეხნი
ეგარეჟარე, ციხისეკავარელი, თბილისელი, შავშკლარენი და ტაოელნი. და წარვიყანეს მეფე, ქე რუ-
სუდანისი, დავით: სოლო რუსუდან თანა წარატანსა ყოველნი მთავარნი ღმერთნი იმერელნი, დადანი
ცოტე, კაცი ჰატეიოსანი, და სთნოებანი, და ბრძოლათა შინა სხელოვანი. ბუდანი, რაჭის
ერის-თავი, გურიელი, და ყოველნი წარსინებულნი, წარმართნეს და შევიდეს ტფილისს. და წარ-
ვიდეს მუნით ბარდავს, სხად დაუბანაკათ ნოინთა: მიიყანეს დავით დიდითა ჰატეიითა და დაშერი-
თა: ვითარ იხილეს ქარმალს ³⁾, ჩადაცა, იოსურ და ბიხუი, განისარეს, ჰატეი უეკეს მეფეს და
მთავართა საქართველოსათა, და მოსნეს ყოველი საქართველო, ტფილისი და სამშვილდე, რომელი
პირველ ომითა აელა იოსურ ნოინსა, და ანგურსა ⁴⁾, თანა-დასდომითა ვაგისათა. და ესრეთ კე-
თილად შეიწყინარეს დავით მეფე, რომელსა სარინ-დავითობით უწოდეს, ესე იგი არს, სეფის პირ-
დავით:

მაშინ წარავლინეს მოციქული წინაშე დიდისა უაინისა, რომელი ქარაყურუმს იყდა, ტაიტს
ზედა ჩინგიზ-ყაენისას: და ჩინგიზ-ყაენი გარდაცვალებულ იყო, და კელთ-იგდო ქე-მან მის-მან,
სხელთი ოქროთა ⁵⁾, უაინობა, რომელი იყო კაცი კეთილი, დიდად უსვი და მოსამართლე. და

¹⁾ T ბიკი ვიკი.

²⁾ V. M-it T.

³⁾ T ახლა ნაძვლიან.

⁴⁾ T ანგურსა.

⁵⁾ T ოქროთა.

ეტიც გარდაიგვალა და დასვეს მე ოქროფისი ¹⁾ ეყენად, სახელით ქუჩე და იტაც მოკუნდ, და
 კვლით-იგვო ეყენობა მე-ის ქუჩისა-მან მისნე ²⁾ ანას-ტაუტ-ზანეს მოციქული, და აუჩქეს ადებს
 სპარსეოისა, ხაჭართველოსა და დიდის საბერძნეთისა, და ეოვალთა თქით, და ტაუტ-ზანეს დიადი
 მოკაზმული ქუდი, ახვარი, ტანისა-მოსი, და მიუწერეს წესი და ჭხუელი. ვითარმედ იპარათველენ
 სულად მოკვიდეს, შეეფე და ერთობილი ქართველნი, რომელთა აქნებ ჭხუელი კეთილი, და ტუქ-
 ილსა ევლტანს, და მწამლეკელი და მსიბლავი კაცი არგათუ ხსულ-იღების მათ შორის: სოლო
 მხარსნი არიან ცრუ, მოალატენი, ფიცისა არა შემსახენი, და მუღიანი და მწამლეკელი მრავალნი
 იპოკრიზის მათ შორის, და ურცხვინოდ მამათ-მავალნი: “ მიიწარა ელხი ბათოსა, რომელი იყო
 შული თუბისი, პირ-მშოსა ჩინგი-სუაენის შულისა. რამეთუ მამის ეყენთა უხიარტობას ბათოს
 ეყენს ეპურა, რომელსა ჭქონდა ოვსეთი და დიდი ყიფხუეთი, ხაზარეთი და რუსეთი, ვიდრე ხბუ-
 ლთამდის, და სვლადმედ დარუბანდას. და ასან წარავლისა წინაშე მსგუჟაენისა: და ვითარ ილი- 342
 და მოციქული, განისარა და ჩაბლასისა სიღვასა ზედა განჭკვირდა, და ესრეთ მიეგრნო ნათოსა,
 მანგუჟაის. „ვინათ-გან-ქართველნი წოხათა შინა კეთილად გიხილავნ და ტუქვილი არა არს მათ
 შორის, და მინდობა იცინა, და მკენის არიან ბრძოლათა შინა, თქვენ გვერდით იპურენით, მტკროთა
 თქვენთა ყუდა ბრძოლად: სოლო მხარსნი მოსწევიდენით, და მის ქუჭანისა თავადნი აქა წარმოა,
 გზახენით;

ესე მოციქულნი რა მოვიდეს, ავად, რომელი ამისხმას-ღარობის-გან ³⁾ ათაბე იქმნა, მე-
 ფის რუსუდლისნი მიერ, იგი წარავლისა ჩაღატა ⁴⁾ -ნობის წინაშე დიდისა ეყენისა ბათოსა, და
 ზღაბთისა სულტანის: წარვიდეს უცნაურსა და ეოვალადვე ქართველთა ნათესავის-გან უვალსა გზახუ
 და ვითარ მიიწინეს წინაშე ბათოსა, რომელი იყო მას ეამსა უმთავრესი ეყენთა, და უსუსთავისი,
 და აღმატებელი შევიერებთა: და მუნ თანა წარეტანს ათაბეს ავად ივანე ახლდესიელის მე, ხა-
 ხელით დავით, ეკობი ავაგისი: და მუნ ჭრქუა ავად. „ვინათ-გან უცნოთა ნათესავთა მოძრო მო-
 ვიწიენით, და არა უწეით თურა ჭეოფად არს ჩვენად, ესრეთ განკარასხებ, რათა ვიქმნე მე ვი-
 თარცა ზატრისი და მთავარ შენდა, და მუნ იქმნე ვითარცა მონა: უკეთუ ენებოს მოკუდინება შე-
 ნი, მე მოვიკლავ, და არა შენ, და არღარა ვეჭვ, უკეთუ ბატონი მოივლას, ყმათაც დაუოტად:“
 და ესრეთ მრავლეთა ვედრებთა და იძულებითა დაარწმუნეს ავად ამისდა ეოვად: ვითარ შევიდეს
 წინაშე ბათოსა, წინა წარვიდესა დავით, ვითარცა უმთავრესი, და ეს-ოვლისა ხათრობა ქმნა დავით,
 ვამწიერელ-მან თავისა თვისისა-მან ხეივლილად ზატრონის-თხს: სოლო იხილარა ეყენ-ისან ბათო,
 ზანისარა, და დიდად ზატოვ-სტა მრავლთა დღეთა: და ვითარ ჭხტენს კეთილის ეოფა ბათოს-გან

1) T ოქროფისი.
 2) Ce nom est omis, T.
 3) T სისხლარობის-გან.
 4) T ჩაღატა.

და უშიშ იქნეს სიკუდილისა-გან, ერთსა დღესა შეუწოდა ბათო, და ავტ წინა წარუძღვა: „ეს რა იხილა უაინ-მან, განკვირვებით შემსუდრელი ეტუოდა ავტს. „არა-სადამე მეცნიერ-სარა, ვითარ-მედ პატრონი არს შენი, რომელი უკანის შენსა დავს, და შენ წინა წარმოსძლოდი სარო: სოლო დავით ღმრთით ეტუოდა. „დიდო და განმარტებულო კელ-მწიფეო, „ეგე არს პატრონი, და მე მონა მისი:“ და განკვირვებული უაინი ჰკითხვიდა მიზეზსა მისსა: რომლის-თუხ. დავით-თქვს „მის ძლით ვუავთ, დიდო უაინო, რომელ არა მეცნიერნი ვართ ჰიკეთისა შენისა, და რასა შეგება მთხევრდით არა უწუოდით: უკეთუ გენება მოკუდინებამ ჩველ, მეტად მოგეკალ უწინარეს, და არს პატრონი ჩემი:“ რომლის-თუხ დიდად განჰკვირდა, და აქო დავით: და თქვა უაინ-მან: „უკეთუ ნათესავი ქართუწლთა ეგე-უთიანი არს, ვბრძანებ-რათა რა-ოდენნიცა ნათესავნი არიან მორწილე-ბას ქუწუშე ჩვენ უაინთსა, უოკელთა უმაღლესად და უწარბინებულესად დავიკინებ, და უოკელთა

343 უპატრონისესად აღვრცის, და მამული და საქონელი თქვენთა კვლთა იყოს, და უოკელსა საქმესა შინა მისანდონი იუწუთ ჩვენ-გან:“ და ესრეთ ესე ბრძანება დაწერინსა და განაჩინს, და მოსწერს დიდსა მსგუ-უაინსა, და წარგზავნს მის წინაშე, სეტყოს და ყარაუერუმს: ესენი აქამოდ იყავნ:

სოლო ჩვენ დაშთომიღისა სიტყვისა მიმართ დავითით: გარდამოვიდა-რა მეტე რუსუდან ღმრთით, და მივიდა ტფილისად, მიეკებნეს უოკელნი წარწინებულნი სამეფოსა მისსანსა, და წარ-ვლინს მე თვისა დავით ნონისა წინაშე, რომელთა პატრიოთი შეუწუნარეს იგი, და მოსტეს უოკელი სამეფო, წარწინებულნი და უოკელნი მთავარნი საქართველოსანი, და ესრეთ კვლად ეგო სრული სამეფო ბრძანებასა ქვეშე რუსუდან დედოფლისასა:

კვლად აქავ ვინებუ დუმილი, ვინათ-გან მეკულების საქმისა განსაკრთომელისა მითსრობად. დაღათუ არა საკადრებელ არს თსრობად მეფეთა-თუხ უშეკრსა რასამე. რამეთუ იტყვის მასე, მსილეკელი ღვთისა, ვითარმედ „მთავარსა ერისა შენისასა არა ჰქრქუა ბოროტი:“ გარნა ვინათ-გან ესე წიგნი შუა-მდებარე არს კეთილისა მოქმედთა და ბოროტისა მოქმედთა-თუხ, შენდობილ იყავნ სიტყვანი ჩემნი, რამეთუ ჯამთა აღმწერელთა უკმარებლად შეგვეკვლება არს, და არა-თუ თვალ-ნსა ვის-თუხმე: რამეთუ ამითა ჯამთა დავიწეა მიწი ღვთისა და ანდრძობი ძმისა თვისისა, და ფიცი-იგი რომელი აფიცა მამ-მან მის-მან რუსუდან მეფესა, და განიზრანს ზრანსეა უცხო, რათა დუ-მტკიცდეს მეფობა მესა მისსა დავითს: და წარავლინს კაცი საბურძნეთს, სულტანს ვიხანდის, და ახელსა მისსა თამარს წინაშე, რათა ძმის-წული მისი დავით ერგა, რომელ ჰირველ წარვედისა მათდა, რათა ბოროტი რამე უეონ მეს, და მათ არა რამ ბოროტი ეყო, და შეუთვალა აწ რათა ბოროტი უეონ, წარსწმიდონ და მოკლან, და მიერთი-გან უზრუნველად ეუბარს მეფობა მის და მესა მისსა დავითს: სოლო მათ არა იხმინეს ესე: და კვლად-სხვა-წარავლინს მოციქული ამეკე ასრისას-თუხ, სოლო ივანი არა ერნდეს: და მესამედ სხვა საკუდრებელი წიგნი წარგზავნს, შეილინს და ძმისა მეწულელობითა სხვსე, და ივანი არცა მამის ერნდეს, და ამის-გან განცვიფრებულ-მან და გულის-წერომით აღვსებულ-მან, დავიწეა დედობრივი ღმობა, და ნათესაობა, და ჰხუფულდ ბუნე-

ბინი, და თუთ შულის სიუჟარული, ვითარცა იტყვის ბრძენი ხრდიომონ, ვითარმედ უკულის-
წერომა-მან კაცისა-მან სიძაროლე ღუისის არა უყის: „ ვითარცა მხინჯა კეთილთა ძირთა ბორბ-მან
არა ჰყო სიძაროლე და წეობა, დაწერა წიგნი სიძეს თესსა ხულტანსა ეიანდის თანა, ესრეთ,
ვითარმედ „ ამის-თუხ მენება მოკლეა მის-წულის ჩემისა დავითისი, რამეთუ ახულს ჩემსა და
ცოლსა შუნსა მის-წული ჩემსა, დავით-თანა-ეუოფვის სიბილყედ. ამის-თუხ არა უნდა ახულს ჩემ-
სა მის-თუხ ბოროტი:“ „ ვი გინება, მეგვთა უმკინჯარესი, ვი მეწულელობა ოდესმე ხმენილთა და
გარდასრულთა მეწულელობათა უბოროტესი, რომელი აღახრულა შულსა და მძასა თესსა ზედა, ვაჟ
დამეიწუებელ-მან დებობრეთა და მებობრეთა ლობიანა-მან:

სოლო მიიწაიარა წაგნის გეგ ხულტანსა წინაშე, მისი აღმუხედ და შევიდა სახლსა სადე-
დაფლობასა და უმატირად ჰგანითრია ცოლი თესსა, მოფსურითა თმითა, და ფერკითა ძლიერად
უსკოთსა შირსა-მას შეგნიერსა, და ტანილტო წართვი დელოფლის ფრიადისა ცემისა-გან
სისხლის-თერ ჰყო, და სატნი იგი რომელნი სამარადისოდ აქნდის საკედრებულად მის წინაშე
შეგინსა და დამსტრნა, და წოველი მის წინაშე, მეოფნი მსახურნი და მეკვალნი ექსორია ჰყენს,
და რომელნიმე მოსწევიან, და ცოლსა მისსა შინებით უთქვიდა უწალოდ სიუჟდილსა, უკოთ
არა დაუტეობს ჰხუელი და მუსულებს იქმეს. და მრავალიცა ტანჯვანი შეამოსვიან, სომდისა
შემდგომად მრავალთა ტანჯვანთა მიერ მომედგრებულ-მან უარ-ჰყო ჰხუელი ქრისტესი. რამეთუ
აქამომდე შეგვიყენებურა სუელი ჰქმნა: რამეთუ სუეგნისი, და სატნი და ვარნი, წინაშე
მძხსა აქნდეს, არა ფარულად არამედ განცხადებულად:

სოლო ურმადივი დავით შეიბურეს, და მრავალიცა ტანჯვანი შეამოსვიან, რთა ჰქმნა: რამეთუ
სიძაროს, სოლო იგი იტყვიდა. „ უბრალო ვარ, მიწაჲ არს დემრთი. დალოთუ აქ ესე ცილი დამწა-
მა მამიდა-მან ჩემ-მან, და საკედრებულად არს თქვენს წინაშე, გარნა საქართუმლობა სრადისა და
შეცოდებისა-თუხ ექსორია მეთ, და სიუჟდილი ჩემი გამცნობთ: აქ ისილე, მოწყულეთა და მღალო
სულტანთა, რამეთუ აღრით-განეუ ენება ჩემი მოკედინება და მეწულელობის ჩემისა გული აქნდა:“
ესე ვითარცა ესმა ხულტანსა, მერედ გიდრემე ლობიურ იქმნა, და მშინ სიუჟდილი არდა-
რნება მისი, განსებობათა შეგარდამოთა, რამეთუ მსჯერნი და განსებობებსნი დეობისანი. გამოუგე-
დეველ არიან: ვითარცა წერდა არს. „ ვინ ჰსენსა გონება უფლისა, ანუ ვინ თანა-მსრახველ ეყო
მსხ: გარნა არაჲ სულად დამშვიდნა გულის-წერობა სულტანისა, რამეთუ ვითარცა აღიოს მძა-
ფრითუ ეტყვიებოდა გული მისი: ამის-თუხ მოუწოდა მენავთ მომღვარსა, და მისცა დავით კელ-
ანა-სიანთა, და ამცნო რათა წარმეყვანოს ზედა, და შთაგდონ სიღრმესა ზღვისასა: სოლო უკე-
ნეს არა ჰქონ ესე, იაკარ იქმენ ივინი, სახლითა და დედა-წულითა მითითა, და ივინი ბოროტად
მოიხრნენ: სოლო მენაკეთა-მთ წარმეყვანეს და შთასვეს საუნა, და მიძაროეს ზედაგონად:“

7) T აღმუხედ.

მიწიწივეს ხლარმედ დიდად განშორებულად ქვეუნიხა-გან, და ენებთ შთაგდება დაეთისი. მაშინ ეკედრა მესავეთ, რათა ილოცოს მტრედ. სოლო მათ დრო სცეს: ვითარ აღდგა, და აღმოიღო რუბინ-გან სატი უოკლად-წმიდისა ღვთის-მშობლისა. რომელი ვედრების სასუება, ენე დაიდვა ჰირსა და თულა-
 345 თა, და ცრემლინი სიმწარისანი გარდამოსთხივნა, და თქვა, „უოკლად-წმიდო დედოფლო, დედაო მესხელისა ჩვენისა იესო ქრისტესო, ცოდეილთა შესვედრებულა და ნუგეშისინს მცემელა, შენ შეიგედრე ხელი ჩემი, რამეთუ შენ ხარ ნუგეშისინს-მცემელი მწარისა ამის მიტოვებისა ჩემისა და უმსჯავროდ სიგწიდილისა, რამეთუ სამარესა და მიწასა შინადა-დაფლავად არსა ვინ დირს მყო, რამეთუ საჭმლად თვესთა მიკეცი, და საფლავი ჩემი არა საცნაურ იქმნების: არამედ მოწყალეაბათა შენთა მინდობილი ვითსოვ უკანსაჩივლას ამას ოსტანსა“ ჰ. შინა, რათა მისხნა ჭკერის მცემელთა კელთა-გან და სასინელთა-მთ სატანჯვკელთა-გან, რომელსა მიკლავს ჩემებრ ცოდეილი და ბრალეულნი:“

ამს და ამისხა უძრავესხა ილოცვიდა ღმობიურად, და ცრემლთა მწარეთა მომდინებელი: მაშინ აღჭადავს შესამოსელი, და სატი წარუღეს, რომლისათვის ეკედრა ღმობიურად, რათა მისხნეს სატი-იგი უოკლად-წმიდისა, და რათა თანა აქენდეს: ისმინეს მესავეთა და მისხნეს სატი-იგი, და დაივიდა უელს: სოლო ვითარ ეკულებოდათ შთაგდება, ერთ-მან მესავეთაგან-მან ჰყო წყალა-ბა, განკებთა ღვთისათა, და ვედრებოდა ღვთის-მშობლისათა, მცირე რამე ფიცარი მისხა კელთა მისთა, და ესრეთ შთაგდეს ზღვად: სოლო ფავით მოესრულა ფიცარსა-მას, და მოჭებრა ქარ-მან ძღაერ-მან, და მისი უნინო იქმნა თვალთა-გან მათთა. და მიმოაქენდა ფიცარი-იგი ერთითურთ დელავათა, ვითარ გიღობანი ნოხი, და მისი განსავლო კმელად: ისილა იგი ვაჭარ-მან ვისმე მგზავრ მომავალისა და მიაკლეს მან მცურავი, რამეთუ ჯერეთ შორსდა იყო ქვეუნიხა-გან, ვითარ უტყვიან ერთ, და მოიყვანა ვაჭარსა-მას-თანს: მისი შემოსეს და საზრდელი მოართვეს და ნუგეშისინს-გეს; და განსივრდნარ სიმშიდესა და წყურვილისა-გან შეიწრებულა, რომელი დრულთაგა კამკა-მებად ძლით ეძლო, მაშინ იწყო ვითრად ვაჭარ-მან მან მიხეზი შთაგდებისა მიხეზა ზღვად: სოლო მან უოკლად-წმიდისა წემოაწერელი საქმე აუწყა, რომლისათვის განისარა ვაჭარ-მან, და სასილად თხნად წართქვანს; და იწყო ვაჭარის-გემს. ვითარცა საყვარელსა შვლას, ესრეთ ფუფუნებდა: და ჰყო მას ვაჭარსა თანა ექმნი თვე ოდენს, და განცხადნა საქმე ესე უოკლად-შორის, ვითარმედ ჰყო ჭარსა ვისმე ზღვასა შთაგდებულა ქართუმტლთა მეფისა ქე უზოვსრეს, და მიიწია სიტყვა ენე ქელატანსა უიანდისს თანა: მაშინ აღივსო გულის-წერომათო. მისი წარავლისა მკედარნი, და მათა-ვეთისანი ერმა-იგი დავით, და მესხენი იგი პეტრობილ ჭეუნა, და ჰმეჭიდესა აქადებდა, „ბრძანებასა ჩემსა რად ურჩე ექმნებითო.“ სოლო იხსენებდა ვაჭარსა-მის-გან ზედა-მიწეკნიო ზღვით გან-

1) Arm. *վախճան*; cf. p. 387.

ყენება, ჯდა შორს ყოფა ადგილის-ძის ზედა შთაგდროს, და რომელსა ნაპირსა გამოიყენა ერთად იგი, მენაჟენი იგი განუტყვან:

სოლო დავითის-თვს არაჲ დასცხრა გულის-წყრომად, არამედ, ვითარცა სეროდე. შესძინა მკირი ძვირსა ზედა, და კაცის-კვლა კაცის-კვლასა ზედა, და უბოროტეხი სატანკველი განსინის: რამეთუ იყო ვურღმული ღრძა, რომელსა შინა წებალი არა იყო. ამას შინა იუჟინს გველნი შთა-ყრიდნი, ახპიტნი წამლიანი, სავსენი გესლითა მკუდინებულთა, და ლოდი დიდი ზედა კვდა, და იუო ყოვლად უნათლო მღვიმე-იგი, და მწარისა სიკუდილისა ღირხთა მას შინა შთაგდებდანი ¹⁾, მას შინა ბრძანა უიანდინ შთაგდება ურძის-ძის დავითისი: და ვითარ წარიყვენს დავით, თანაჲ აქუნდა სატი-იგი. აღიღეს ორმოხს მიხვან ქვა-იგი და მას შინა შთაგდეს, და ლოდი-იგი ზე-და მიგორგეს: სოლო დაიგვა ღმერთ-მან, ვითარცა დანილდ ჰირის-გან ღომიასს, კეროჲე ეხე მკეტო-მათ-გან გესლიანთა: ამა დავითის ერთი ყრმა პირველჲე თანა წარტანებული მაძის მათისა ღაშა-გოიორგისაგან კანდსა, ნათესავით როჲით, სასელით სოხსა ²⁾, რომელი-იგი ფრად უყარ-და: ეხე შეუღვა რა-ყმს შთაგდებდენ ვურღმულსა-მას, და დაისწავა ადგილი იგი, და რა-ყმს დაუტევეს კეტო-მათ სულესისათა, მივიდა სოხსა, მგირედ შესისარა, ჰირის-პირ კრძა, და წარვი-და ქალაქად: მიმოვიდოდის და იოსოვდის ჰურსა, წარიღის და იღუმელ შთაუგდის ჰური, და უსრუო ზრდის სეთ წელ: ორი გუდა ჰქონდის სოხსაჲს, ერთითა ჰურსა, და ერთითა წყალსა შთა-უვიდებდის საბლითა ყრმასა-მას: სოლო მიწვის-რა ³⁾ მიღად ყრმა-იგი დავით, გველნი-იგი რომელსა ნიმე ეელსა მოკვერდეს, რომელსიმე ფერგსა, და სხვანი უბესა, სხვანი გვერდსა უწვიან: და ვი-თარ ეძინა დღესა ერთსა, გვერდისა ქვეკასა შინა მერთა დააჭირა გველსა ერთსა, და ატკინა, წომიელ-მანსა სახტიკად უგბინა მგარსა ზედა. დავითს: და ვითარ სიმწარისა-გან მღვირად კმა ჰუო დავით, სხვანი იგი გველნი მოუგდეს, და დაჭრეს გველი-იგი მებნელი დავითისი, და იწყეს ღომსად წელულთა-მათ ყრმისათა, და მუის განჭკურნეს, და გველი-იგი შეჭამეს გველთა-მათ: ესრეთ საკვირველებით განსრინა ღმერთ-მან ყოვლისა-გან წარსაწყმენდელისა, რომელნი მოიწივნეს მას ზედა:

რამეთუ ესრეთ განისრინა მეფე-მან რუსუდსა, თავით თვხით დამტკიცება მფეობისა ძის აჯხისა-თვს არა მომსხრებელ-მან სიტყვასა წინასწარმტყვეულისა ისაასსა, რომელსა იტყვს. ,,და მოსედნეს უფალ-მან გონებასა-მას ზედა დიდსა მთავარსა ახურასტანისსა ⁴⁾ და სიამდლებ-მას ზედა დიდისა მთავრობისა მიხისასა, და სიმდგრესა თვალთა მიხისასა: რამეთუ თქვა. ძალითა გველთა მემათათა ვუო, და სიბრძნითა გულის-სმის-ყოფისა ჩემისათა მოვიპურე საზღვარნი ოცხლე-

¹⁾ T ვანკო შინათა სიკუდილითა მოკვდილი.

²⁾ T სოლო plus bag სოლო. და ვითარცა დანიელს იგი უკან სოლო და ვითარცა დანიელს იგი უკან სოლო.

³⁾ T ორჯა.

⁴⁾ T სოლო. და ვითარცა დანიელს იგი უკან სოლო და ვითარცა დანიელს იგი უკან სოლო.

ბისანი, და ძალი მართი წარმოვედით და შევსდით დამკვიდრებულნი, და სოფელი ეოკელი დავიპყრეთ.
 347 ვითარცა მართუენი, და ვითარცა კვერცხი დაშობილი დავიხსენე, და არა-ვის იუო-რობილი განმე-
 370 რნეს მე ანუ სიტყუა მკობს: აწ უკუნთ იდიდოსმა ცული თანიერ მკვეთელისა, ვითარცა თავით
 გისა კვერთსი. არა ეგრეთ, არამედ მოავლინოს უფალ-მან სახაოთ შენსა-მაცას ზატობსებასა ზუდა
 უზატობება, და დიდებასა შენსა ზუდა ცეცხლი აღვზებული ადატუებოდის:“ ვითარ აქვსრუ-
 და ზატობსინსა მეფისა რუსუდანიის ზუდა. რამეთუ ხირცხვილ მიწის კადრებად, და კვალად დუმი-
 ლად ვერ მიძლავს, რამეთუ უზატობა ჭეო თავი კიხია ბოროტითა ამით კვალ-ურფითა. არამედ
 განაპყრავ ღმერთ-მან განზრახვა მიხია ვითარ, ზრახვა ზატობილითი დავითის-ზე: არა ¹⁾ გულის-
 სმა-ჭევის თქმულნი იგი წინასწარმეტყველებისა. „უფალ-მან განაპყრვის ზრახვანი კაცანი, ზრახვა-
 მან სჯლო-მან, ვითარცა მოხეს-ზე ფაროსი, და განურა კვლავ-მან მისთა:“ და კვალად ვითარ
 განურა დავით სულის-გან, და ცულ-ქმნა განზრახვა მათი, ეგრეთვე შენი, ვი კეთილთა ძირთა
 მოძრო, დედოფალთ დედოფალთ და მეფეთ რუსუდანი. რა ჭეო, ანუ რაჲ მოავაჭრე. იხილე რამე-
 თუ სუთის წლისა ეახნი დავითს უდისნიებულთა ამით ჭირთა შინა, ჭურღმელსა დრმასა, გველთა
 თანა, იგი განურა სეკარდამათა განტეობითა: სოლო შენ განსკვნებასა და სუფუგვას შინა მეოფი,
 და ტანტას ზედან მჯლომი, მრჩობლ განკვეი ცსარებებსა-გან, ვითარ ქვემარე სიტყვა-მან ს-
 ცნურ ჭეო:

სოლო ზვენ ზირველსა სიტყუასა ანკადეთ: მოიწიარა მიეფე რუსუდანი ცუფილისს, და მე მი-
 ძი დავით ნონითა წინა წარვლინს. სხლო მათ იხებეს დავითისა დიდსა ეახს ბითოს წინ წარ-
 ვლინება, და მიერ ფარეურუმს, მანგუ-ეახნის წინა: და ვითარ სტნა რუსუდანი წარვლინება ძინა
 თვისისა უცხოთა (სათესავითა) შორის, უცნაურთა და შორითა ქვეყანათა, ტვივილითა და უცხო-მართ
 მწესარებთა შეიწყებოდა და დაუწყებულთა ცრემლთა მოადინებდა, და მოისხენებდა რა-იგი ჭეო
 შინს-წულსა თვისსა დავითის ზუდა. ვითარ ექსორას ჭეო, ეგრეთვე თათართა წარვლინეს მე მისი,
 ვითარ ექსორიად წინაშე ბათილს: ვითარ არა-არა იუო დონე, წარვიდა სარინ-დავით, და წარვეს
 ცოტანი ვინმე, თანა შესდინი, ქართლის ერც-თვს გრიგოლის სურამელის შვილ ბეკა, გურგე-
 ლელი მანუეავის ძე, ამირეკაბი ბექენი, და თვალნიცა ორნი თანა წარტანებინეს იდუმალ, ძვირ-
 საფასონი, და წარვიდეს შემდგომად კვალსა ავკისასა, და სლათს სულტნისსა, რამეთუ ზირვე-
 ლად იგინი გავზავნეს თათართა. და მიიწივნეს წინაშე ზემო-სხსენებულისა ბითოსა რომელ-მან
 კეთილად ისტუმრნა, და ორისა წლისა ეახს თანა ბურა სარინ-დავით, და მერმე წარვლინს ჩინ-
 ხინს და ფარეურუმს, მანგუ-ეახნს წინაშე. რომელი მიწიარა, კეთილად შეიწყნარა, და ავტ-
 348 შეეყარა, რომელი ზირველ მოხულ იუო მუნ, და მიწ-თანა იუოფოდა, და ეახნი კეთილსა უყოფდა მან:

¹⁾ Ce qui suit, jusqu'à la fin du §, est différemment rédigé dans le M-it T, et très incorrect.

აქ ოთხთა ამით ნონითა მოაგონეს ბორბის-ეფთა: აღმუთელთა, რომელი შეამთხვიენეს: პირველად აღიმკედრეს მთ აღმუთელთა ზედა, თანა წარიტანეს ქართუკლნი, და მათთანა აბრძოა ჭებდეს მტერთა მათთა ზედა; და წარმოუგდინეს შოგიქელი მეფეს რუსუდანს, რათა მისცეს საქართუჭლოდამ ლაშქარი გამასაყოფელი აღმუთის ზედა: მას ეამა მეფე რუსუდან ტბილისა შვილისა თვისისა ნაღვლითა და ტვივილითა მწარედ იღუდა, დასწეულბული გარდაიგავა ტვივილისს, ქორინიკოსსა უნა, და წარიუკანეს მთავართა, დიდიოჯ ზეტიკითა და გლოკითა, და დამარსეს სამარსოსა მამათა მათთასა, მონასტერსა გელაფს: ¹⁾

და გაქდეს ქართუჭლნი უნუგეშისცემოდ, და უმეფოდ, და არღარა-ვინ იპოეობოდა ნათიხანდ მეფეთა. რამეთუ ერთი დავით საბერძნეთს წარუვლინა, უიხანდის თანა, რათა წარსწყმიდოს, და მეორედ დავით, რომელსა ნარინ-დავითობით უკომბდეს, ეარაუფრუმს წარუგზავნა, და არა უწყობდეს თურა შეკმისვი: ამის-თვს თუთოეული თავადი თავისა თვისისა-თვს გაავკიდა, და ზრუნებდა, რამეთუ თუთოეული ერის მთავარი მათსა სეღდრსა ნონისსა შეუდგა, რამეთუ პირველად გუყოფილ იუჩეს ნონითა მიერ, და გაიხინეს თათართა ბუკის მთავარი, რომელსა დემინს მთავრად უწყობდეს, და გამოირჩიეს. პირველად ეკარსლანს, ბეკურტოელი, კაცი დრმად მოუბარი, მენად მომარი, და არას საქონლისა ზატრონი: ამას მითავალეს ლაშქარი ტერეთ-კახეთისა, კამბუჩინისა, ტვივილისთა-გან აღმართ ვიდრე მთადმდე შამისისა. და შინშეს კელთ-უდგეს მამელი მისი და ავაგისი, ვერამ გაველსა კელთ-უდგეს ეოკელი სომსითი. გერგოლ სურამელსა, ქართლი, და თორელსა ტამრეკელსა მსგავსადვე ეგარსლანისსა საჭაბუგოთ შინა, კელთ-უდგა ვავსეთი, სამცხე და აღმართ-ჭიდრე ქარსუქალაქადმდე: ხოლო ცოტენ დადიანსა და რაჭის ერის-თავსა ეოკელი იმერი ზამეფო:

და ესრეთ განაჩინეს თათართა, და განიუვანეს ეოკელი საქართველო, და წარვიდეს აღმუთის ბრძოლად, და ქართველნი თანა წარიტანეს, და განიუკეს ორად. ნასტყარი ერთსა წელსა, და ნასუკარი: ერთსა წელსა იუჩინან აღმუთის: ხოლო შვიდ წელსა განტრეკელდა ბრძოლა აღმუთისი, რომელსა არან მიპარვით კაცის მუქდელნი, რომელთა შუღლიდად უკომბენ. ამით-უბრძოდეს მრავალ ჟამ ესე ზემო-სსენებულნი ნონისნი. ქარმაღან ²⁾, ჩაღატარ, იოსურ და ბიჭვან, მოუწყინებულად ზაფთარ და ზაფსულ, და მათ-გან გასყოფილნი ქართველნი, თუთოეული სეღდრსა მისსა იხლდინან. ნასუკარნი ერთსა წელსა დადგან, და ნასუკარნი მეორესა. და ამ წესითა იბრძოდიან: დღეს ერთსა წარმოგზავნეს აღმუთელთა მელიდი ერთი, გულგანი, მოვიდა დამით, და მოეპარა მცველთა ჩაღატარ-ნონისისათა, შეკოდა კარავსა მისსა, და მშინარესა განაწონა გულსა მასვილი ერთი, და

¹⁾ ეს მთავრად ქართლისადმი ეხებო, მხოლოდ ასე დასწერეთ. ამ ქართლისადმი ზედა რუსუდანი მეფე, მაჟდარ უარეს უფლის. მის-წარდის ზედად სპეციონი, და არა უკან მთავრად ეხებო. ამ დროს აღმართელის პული დავით მეფე მოვიდა ვაჟს წინაშე, ზედასა იმით-ხათინად, ვიდრე აქით მიპარვებოდა მოუკეს ითინად და ზედად სპეციონი სხელ-გარდაკლეს: Note de mon M-il.

²⁾ T სომელი.

349 მოკლა იგი, რომელ ვერა-ვის ატრქმს: და ვითარ განთენდა, ისილეს კარვის მგველთა ჩაღატარი ¹⁾ - ნოინი მოკლული: იწყეს ტირილად, და ტუებადა და ვაება: და ვითარ ესმა სპით ჩაღატარ-ნოინისათა, მიზნობდეს და ისილეს-რს მათგა მოკლული, იწყეს ვაება და ტირილი, და არც უწყოდეს თუ ვითარ, ანუ ვის მიერ მოკლულ იყო: მაშინ თქვენს ყოველთა, ვითარმედ „ვიათოვან ქართველნი დიდსა ჭირსა და სასჯელსა შინა არიან ჩვენ ²⁾ მიერ, ამის-თვს მოკლეს ქართველთა:“ ამას ყოველნი უდილობით დასტკიცებდეს, თვნიერ ქარმადან³⁾ - ნოინისა კიდე, რამეთუ იგი იტყოდა: „დასწანარდით, კაცნო, რამეთუ არა არიან ნათესავნი ქართველთანი კაცის მკუწელნი, და არც სჯულ უმისი ესე-ვითარისა საქიის ქმნადა“ სოლო ივინი, აღშფოთებულნი, სიკუდილისათვის პატრონისა განძიებულნი, წარმოემართნეს ბანაკისა მიმართ ქართველთასა, რამეთუ მსლობელად ჩაღატარ-ნოინისათა: დაბანაკებულ იუწუნეს: და ვითარ მომართეს, განკრთეს ქართულნი, და უღონოებას მოეცნეს, და არა უწყოდეს რამცა ვეკს: სოლო ზოგნი თამის მიმართ განემსადებოდეს და ზოგნი აყენებდეს, რამეთუ უმცირეს იუწუნეს მათსა: მაშინ გრიგოლ სერამელი, ქართლის ერის-თავი, იტყოდა. „არა არს, მანო, უამი ბრძოლისა, რამეთუ ჩვენ მცირენი ვართ, და ესენი უმრავლესნი არიან. და უკეთუ ბრძოლა ეყოთ, ყოველთა მოგუწევედენ, დიდით მცირემდის, და უკეთუ არა გებრძვით, მე გგონებ ჩვენ უთავადისთა მოგუწევედენ, და ამა ლაშქართა არღარა, და უმჯობესცა არს, რათა ჩვენ ოდენ მთავარნი მოგუწევიდნენ, და არა ყოველი ესე სიმრავლე მოიხრწნენ: გარნა შევრდამა ღვთისა ვერ არს, რამეთუ არა-ვის არს მსხსელი ჩვენი, თვნიერ იესო ქრისტე, მე ღვთისა, და ყოვლად-წმიდა მშობელი მისი, მარადის ქალწული მარიამ, რომელი-იგი მარადის მგველი არს მოსათა მისა მისისათა, და უმეტეს ჩვენ ქართულთა ნათესავისასა: აწ ყოველთა სამ-სამი მუგლი მოკიდრიგოთ, შევრდამითა ყოვლად-წმიდისა ღვთის-მშობელისა მიმართ, და რომელთა უწყით ვთქვათ შესისმა ესე მისი. მოწყალებიზს კარი ჭანგვიდე, კურთხეულა ღვთის-მშობელო, და შემდგომი:“ და ვითარ აღასრულეს ლიტურჯა ესე, სვედრებელი ყოვლად-წმიდისა ღვთის-მშობელისა, მოასლებულ იუწუნეს თათარნი-იგი, უწყალოდ დასაგოცლად ქართულთა: მაშინ გამოვიდა კაცი ერთი ღელწმომანით, რომელსა აქმენდა ლასკარი წღული კელთა, შებღალული ხსხლთით. ლასკარი-იგი აღიკურს სე, და ძლიერად ჭმობდა. „მან ქუსტემ ჩაღატარა:“ რომელ არს ენითა სპარსულთა, „მე მოკალ ჩაღატარა:“ ვითარ ისილეს თათრთა, მკის მიეტყვენეს: სოლო იგი ივლტოდა ღელწმომანთა მიმართვე, სოლო მათ შეუდევს ცეცხლი ღელწამსა, და გამოიყვანეს კაცი-იგი ღელწმით, და მოიყვანეს ქარმადან ⁴⁾, იოსურ და ბიჭვის წისაშე: სოლო რგინი ჭკით-სვიდეს. „ვითარ მოაკვდინე ჩაღატარ-ნოინი:“ სოლო უთსრა. „მე ვარ მუღიდი, მუღიდითა შორის

¹⁾ T écrit toujours ჩაღატ, ou ჩაღატა, qui vaut mieux.

²⁾ T ჩვენ მთავართა-გან, შერთო ქართველთა მიერ მოკლულა,

³⁾ T ნომადან.

⁴⁾ T ნომადან.

საინო. მით მუღიღთა მომცეს ოქრო ფრინდი, წარმოგზავნეს თქვენ ოთხთა-გან ერთისა-რომ-
 ლისასე მოკუდისებად. წარმოკვდ და მოკვდ, ღამით მოკვალ ჩადტარ-ნოინი, და დავიმღე ლელ- 350
 წმოკანთა შინა ჴ:“ და ივინი ეტყოდეს. „რა იყო მიზენა გამოხელისა შენისა და ევიღი
 მღლად, სიკუდელი დიდისა ნოინისა, ვინათ-გან დამალულ იყუ.“ და კვლად მუღიღი მიუტებდა.
 „მე ლელწმოკანთა-მით შინა უგმირესთა რა დამამულ იყუე, მის მოკიდა ვინმე სასითა დედა-კა-
 ცისათა, ხიტურთუ-აღმატებელი, და მრქუა მე. რაუხე ჴქმენ, კაცო: შენ მოკვალ კაცი-იგი, და აწ
 მრავალნი უბრალოსი სუღნი შენ ძლით მოიხრვან: და მე მიუტე შმით. რა ჴქუო, დეოფალო:
 ხოლო მან მრქუა. აღდეგ. და შემომიდეგ მე: და მივედ და ესრეთ თქუ, ვითარმედ მე მოკვალ კა-
 ცი-იგი. და განარსე ურიცხვი სული სიკუდელისა-გან: ხოლო მე მსწრაფლ აღვხდეგ: და შეუდებ
 მას, და მან მომიყუნა თქუწნს წინაშე, და მე ვითარ ემა გვყავ, და თქვენცა მიხილეთ, უჩინო
 აქმისა დედა-კაცი-იგი, და არა უწუი ვინა მოსრულ იყო. და აჰა მე ესე-რა ვარ წინაშე თქვენსა:“
 ხოლო ვითარ ესმით სიტყუა ესე თათართა, კაცისა-მის-გან, ფრინდ განქვირდეს, და კაცი-იგი
 მუღიღი ვრძლითა ორად განქვირეთეს: ესრეთ იცხნა ერი თვხი ყოვლად-წმიდა-მან ღვთის-შობებელ-
 მან უმსჯავრობას-მის-გან სიკუდელისა: ვითარ ოდესმე იცხნა ქალაქი-იგი კოხტანტინოპოლი, რა-
 ვისი-იგი ბარბაროსთა მძვირვარედ გარე-მოკვცა, მკედართ-მოკვრობასა სარვანოსსა Ⴚ. და მივინვა-
 რედ აღდგომასა საღან, სკვითთა მთავრისა, ვითარ დაანთქნა მშობლინი მიხნი ზღვად ქალაქისა
 მისდა მიხდობლისანი: რამეთუ აღდგუნა ზღვა, და განდნა ძივითი ნავისა და დაინთქნეს მძვირვა-
 რედ, შეწყვენიოთ ყოვლად წმიდისა ღვთის-შობებლისათა, და კმელეთსა ჴედა მოთფთა აწვიმა ტეც-
 ხლი, ვითარ მკელ ოდესმე. ხოლომელთა ჴედა: ამით საკვირველებათა არა უდარეს ვგონებ, ვითარ
 აწ აქმნა მსწრაფელი და ანაზღაოთ კხნა ქართუწლთა ყოვლად-წმიდისა ღვთის-შობებლისა მიერ:
 გარსა ვინსე შეჴალოს დიდების მეტყველებისა მიერ სამადლობელი შეხსნა საკვირველებისა ამის-
 თჳს, რომელ დაიგვა ურიცხვი სული ქართუწლთა ნათესავის ყოვლად უბიწო-მან ხიტევისა
 ღვთისა მშობელ-მან, ღვთაუბისა და კაცებისა ერთგუკმად შეხერხებულ-მან ორთა შინა ბუნებათა,
 ღმერთად სრულად და კაცად სრულად, ორითა ბუნებითა და ორითა ნებითა შეურეკნულად:

ხოლო ამის უბიწო-ბა-გან დაგუღნი ქართუწლნი დიდხა ჴირსა შინა იუწეს თათართა-გან.
 რამეთუ მიიღები და მოჴყვიწიებელი ბრძოლა აქუნდათ აღმეთღლთა მიხართ, და ქართველნიცა თანა
 ახლდინან, და ორად გაყოფილნი იუწინან, ვითარცა სემორე ვთქუ, თათოყული ერის მთავარი
 თითოხა სოინსა განესკუთრინან, და მუღამ გეგრდსა იასლნან: მაშინ სემო-გზენი-ბული ეკარხლან,
 კაცი საკვირველი და მკედრობისა ცოდნითა აღხავსე, ესრეთ განდინა კინილა და მიუგობისა სხე-
 ღისა დებადმედ, და ყოველი ქართუწლთა ნათესავსა ბრძანებასა მისსა ჴმოძრინილუბეს, ვითარცა 351

La rédaction de T est plus courte.

შეუეს, და რთ დიდი და პატროსანი შანუ, მინდატურთა-უსუცესი, და კარამ ტატელი, და სხვანი ყოველნი მთავარნი:

მთ ყმთა შინა სხვანიცა ბოროტნი აღმოსცენდეს. ვითარცა ჭსტნებ თურქთა შამს მეოფთა უმეფობა ქართველთა, და ლაშქართა საქართველოსათა აღმოუს ყოფა, და უცალოება ქართველთა, შეკრბა სიმრავლე ფრიადი, ვითარ სამოტი ათასი კაცი, რომელთა მთავრად და პატრონად ჭეკა კაცი ვინმე სასელაანი, სასელით ყარა-სან, და გამოემართნეს საქართველოსა მოსაოკრებლად, და მოაწიგნეს ქვეყანას ვალაშკერტისასა, რომელი მას ყმას ოდენ აქლო შანუეს: დაიწვეს ოკრებლად ვალაშკერტისა, და რაკს იქით ქვეყანათა ვიდრე სურმანადმდე, რომელ იგიცა ოდენ დაქვირა შან-უეს, მინდატურთა-უსუცესსა: ამან ვითარ იხილა ოკრება ქვეყანათა-მთა, უბრძანა სპათა თვსთა და ავჯ ათაბაგისთა, და შეკრბა მეომარი ოც და ათი ათასი რჩეული მეგდარი: განკლეს რკესი, და მივიდეს ვალაშკერტს, სადა-იგი დაეხანგა ყარა-სანს: სოლო ვითარ მიიხსენეს, დააწვეეს რაზმი და მიეტყვენეს ერთმან-ერთსა: სოლო შანუ უპირატეს ყოველთასა მიეტყვა, რომელ-მან ორო-ლითა განჭემისა თურქი ერთი სასელოვანი: იქმნა ომი ძლიერი, და მოსწუდა სიმრავლე ურიცხვი სპათა-გან თურქთასა. სოლო სპათა-გან შანუსთა გეთილად დატულ იქმნეს შეწყენითა ღვითისთა და ქელისა ცხოვრებისთა, რომლისა მიძართ მინდობილ იყო: და ვითარ შენიკეთდა ომი, იძლია ყარა-სან და სპანი მისნი, და ივლტოდეს შეუქვეყნებლად: მამინ ღვენა უკვეს ვიდრე სლათადე, მოსრეს და ტყვე ჭეკეს სიმრავლე ურიცხვი, და აღივსნეს ცხენითა, ჯორითა და აქლამითა, ბარგი-თა და ურიცხვითა ალაფითა: ესრეთ სასელოვანი და გამარჯვებულნი მივიდეს ანისს, სასლსა და ტასტას თვსსა:

გარსა ვინათ-გან განითქმდა ყოველ-გან უმეფობა საქართველოსა, აღიძროდეს ყოველნი ნათესავნი ოკრებლად ქართულთა: მამინ აღიძრნეს საბერძნეთს მეოფნი თურქმანნი, და სულტანი ესენისა, და სხვათა ქალაქთა შინა მეოფნი ამირანი, და შეკრბა სიმრავლე ურიცხვი, და წარმო-ემართნეს საქართველოსა: სოლო ვითარ ცნეს ტაოელთა შაქს-კლარჯა-გოლა-არტან-კარნიფორელ-თა, განჭკრთეს და წარმოავლინეს კაცი სამცხესს, ევარეყარე რისისკარელ-ჯაყელსა თანა, რათა შეეწიობს: სოლო მან მოაწოდა ყოველთა მესსთა ერის-თავთა და ყოველთა სპათა მისთა, და შეკრბა მეგდარი, ვითარ ათი ათასი, და წარმოემართნეს: სოლო ივინი მოსრულ იყუნეს ბანასა და გარე-მოსდგომოდეს, რამეთუ ოლთისნი და ბუღათა-ყურნი მთა აქუნდეს, და ოკრებდეს ტაოს: მამინ წინამძღვარ ექმნა სპათა მესსთა ევარეყარე, და მოვიდეს თავსა კალმასისასა: ვითარ ესმა 352 თურქმანთა მისვლა მესსთა, აღიჭურნეს ივინიცა, რომელთა თავად ჭეკეს ალთუსან და ორსან, აქით მესსნი ჩავიდეს მინდორსა-მას, რომელსა ეწოდების ავინი ვაკე, და შეკრბეს ურთიერთსა, და იქმნა ომი ძლიერი და სასტიკი, და ბერძენნი და თურქმანნი არა გარე-უგუნ-იქცოდეს, მინდო-ბაღნი სიძირავლისა-თვს, და ევრეთვე მესსნი, მინდობილნი სიძინისანი, არა გარე-უგუნ-იქცეს, რამეთუ ძლიერად ბრძოდეს. რამეთუ კარ-მან ვინმე ახსაურ-მან ერთსა კაცსა თურქმანსა მუხარამ:

დაიხსნა თავი ორად გაუშვა და მოკლა: და მეორეს ორსნის მკენითაცხნა ზურგსა უსეოჲს. თუცა ჭაჭვი ვერ გაუკვეთა, არამედ ზურგის მივი დაამტკრია, და ქვე დააკვეთა მუდღარი. და ესრეთ გაგრძელდა ომი, და ორგნითვე მოსწყდა ურიცხვი. იძლიენეს ბერძენნი და თურქმანნი, და იწუეს სიელტოდად: მასინ ქართველთა დევნა უეკეს, და აღიღეს სატყევენი ურიცხვი, და სიმაღარე აურაცხელი და ესრეთ გამარჯვებულნი და სახეინი მოვიდეს სამცხეს, და ეხე-ოდენ განმარჯვით რომელ ესე-კითართა სხვათ შორის არა-ეინ მოიკლა სახელ-დებული ცაცი მესხი: სოლო ამას ომსა უწოდეს ბნის-ვაჟრად, რომელ სიმარჯლის მათისა-თჳს ძლით დაეტივნეს ბანას, ავნი ეაკეს: და კითარ იქმნა ესე, ამან სამცხისა სხასალარამან ევარეკარე წარავლისა მის-წულნი თჳსნი, ივანე, რომელსა ეწოდა პაპა, და უმრწემესი მისი სარგის, რომელნი იუწუნეს მამნი ძლიერნი და მსენნი უმეტეს ეოკვლთა, წეობათა შინა უშიშნი და შემართებულნი: ებრძოდნეს ოლთისთა, და აღიღეს ოლთისნი, და ბუღათა-ეურის ¹⁾ ციხე: ძლიერად განმარჯვებულნი და ნაომარნი ომისა დიდთა შინა, მოიტიეს მშვიდობით, რომელთა არა არს აწ აქ ყმი მისსრობისა: ²⁾

სოლო ამა შფოთათა რა შინა იყო ქვეყანა საქართველოსა, შეკრებს ეოკვლნი მთავარნი ხა-ქართველთასანი თავსა გოსტისსა, იმერნი და აიერნი. შანუე, ევარსლან, დადანი ცოტე, ვარამ გაგელი, ევარეკარე, კუპრო შოთაძე, და ეოკვლნი ჭერკასნი, ქართველნი, ~~თორელი გამრეკელი~~, სარგის თმოგელი, მესხნი და ტაოელნი: ეოკვლნი იტეოდეს. „რამე ვეთო, რამეთუ არდა-რა არს ნათესავი მეფეთა, რათა წინამძღვარ გვექმნას და ებრძოდეთ თათართა. ჩვენ ერთი ერთისაგან განვდგომილავართ, და ვერ ძალატვის წინა-ადგომად თათართა: და იგინი ბოროტად ეკუჭირებენ ჩვენ, და ეოკვლთა წელთა აღმუთს წაგკასხმენ, ეოკვლთა ჭირთა და ბოროტთა შესამთხვეველად. და არა არს ღონე ჩვენი, და ჩვენ უმეფონი ვართ: აწ შეეკრბეთ ეოკვლნი, და ეებრძოდნეთ თათართა.“ და დაპირეს ომი, და დადგეს პეიმანი ქართლს შეყრისა: ამას ზედა განიყარნეს უშორეს მეოფენი აფხაზნი, დადანი ცოტე, ბუღანი, ცაცი ვეთილი და ბრული ეოკვლთა საღმრთოთა და საეცობოთა, და რაჭის ერისთავი: ესენი ეოკვლნი წარვიდეს კაზმად: ესმარა ეხე თათართა, ერთად შეკრება ქართველთა, წარმოვიდეს ბიჳის და ანგურგს, და მოვიდეს გოსტას თეხა, 353 და ესე ეოკვლნი მთავარნი და თავადნი საქართველოსანი მუნვე იუწუნეს გაუერელნი, და ვერეოლაშქარნი არა შეეუბრათ. და ამის-თჳს ვერლარა წინა-ადუდგეს, სიგეროსა ბუღთა: მოუდეს და დაიპურნეს, და წარასხნეს ანისის ქვეყანასა, ადგილსა რომელსა ეწოდების შირაკავანი: სოლო ვითარ მიიწიენეს ქარმლან³⁾-ნიონს წინაშე, ჭრქუა მათ. „რამ არს მიზეზი შეკრებისა თქვენისა, უკეთუ არა განდგომილეს ჩვენი გნებათ:“ სოლო მთავარნი მიუგებდეს. „არა განდგომად თქვენსა შეკვერბით, არამედ რათა განეკათო საქმე თქვენი და სარკი გაციინოთ.“ რომელსა იგინი

¹⁾ T ხალიფურს.

²⁾ T, au lieu du dernier membre de phrase: *მოდელ არა ბოროტი.*

³⁾ T ხალმლან.

უწოდებს სარაჯად: ესმარა ესე ნოინთა, არა სულად ირწმუნეს, და ბრძანა განძრვავა ეოკელთა, და მკართ დავრვა, და შიშველთა, მკარ-დავრულთა, სიცხეთა შინა დასდომია: და ეოკელთა დღეთა ჭკითხვიდეს მიზეზსა შეკრებისასა, და უკეთუ არა აღიბრთ, სიჭედელსა მისცენ ეოკელნი-ესე ზემო-აკნენებულნი მთავარნი: სოლო ივინი დაუტკიცებდეს, „რათა გაუზინონ სარაჯა:“ და ამს უყოფდეს მრავალ დღე: და ამს წინსა და სატანჯველს შინა აუჭიხეს, არცა ირწმუნებდეს სიტყვასა მათსა, და არცა განუტკიცებდეს: სოლო ვითარ მოესალა ზემანი, მოვიდა დადიანიცა ცოტენე, ლაშქრითა, მათდა, ადგილსა რომელ არს რკინის-ფურცრი, შორის სამცხისა და დღაღასა: და ვითარ აუწყეს წარსმმა ეოკელთა მთავართა საქართველოსათა ანისად, და ეოკელთავე ეოფა ბორცოტა სატანჯველთა შინა, მიუხსნე იქმნა უზომოდ, და თვხად სიჭედელიად შეჭრასა საქმე იგი: წარვლისა ლაშქარი თვისი, და ორითა კაცითა წარვიდა ანისად, დამეღები თავისა თვისისა მეგობართა თვხათ-თვხ, მცნებისა-თვხ უფლისა, ვითარცა იტყვიეს უფალი წმიდასა შინა სახარებასა. „ამისა უფროსი სიეგრული არა არს, რათა დაღვას კაც-მან სული თვისი მეგობართა თვხათ-თვხ.“ რომელ ჭეო შატოხასმცა ამან კაც-მან, სათხოება მალელი და საკვირველი, და ეოკელსა ქებისა დირსი: განსულა სამცხე, ჭავჭავთი, და მივიდა ანისს:

მაშინ ზემო-აკნენებულნი ესე ნოინი ქალაქად შესრულ იუწუნეს, და ესე მთავარნი ტყვენი, მკარ-დავრულნი, შიშველნი მოედანს შინა მსხდომარე იუწუნეს: ვითარ იხილნა ესე ცოტენე, წარწიანებულნი ესრეთ უზატიად მსხდომარნი და სიჭედელიად განწირულნი, გარდაჭვდა ჭუნისა-გან, და დაანთა სამოსელი იუსი, განშიშველდა, და შეიკრნა მკარნი, და დაჟდა წარწიანებულთა თანა მიუხსრედ: და ვითარ იხილნეს თათართა, განჭკვირდეს და მსწრაფლ აუწყეს ნოინთა, ვითარმედ „ცოტენე დადიანი მოვიდა, ორითა კაცითა, და განიძარცვა სამოსელი, და შეკრული დაჟდა ქართულთა თანა:“ კეთილად შეცნიერნი იუწუნეს ცოტენესი. რომლისა-თვხ განჭკვირდეს თათარნი, და 354 წინაშე მათსა მიუწოდეს, და ჭკითხვიდეს მიზეზსა მუნ მიხელისა მისისა, და ამას საქმისა ქმნას რომელ მან ჭეო: სოლო გვი ეტყოდა, ვითარმედ „ჩვენ ეოკელნი ამაღ შევეკრებით რათა განგვგოთ სარაჯა თქვენი, და ბრძანება თქვენი ადვანსრულთო, ესე იყო მიხელნი შეკრებისა ჩვენისა: აწ თქვენ მკერის მოქმედად შეტვრაცხესით, და მე ამას ძლით მოვედ წინაშე თქვენსა, რათა გამოვიკითხოთ, და უკეთუ დირსი რამე სიჭედელისა გვიქმნიეს, მეცა მათ თანა მოვედმე. და უკეთუ უბრალნი იუწუნეს, მეცა უბრალად შევირაცხო, და მართალ თქვენ წინაშე, რამეთუ თვნიერ იქმნა არა-რამე უქმნიესთ:“ და ვითარ ესმა ესე ცოტენს-გან ნოინთა-მათ, განჭკვირდეს სათხოებისა-გან მისისა და თქვენს. „ვიინათ-გან სათესვისი ქართულთანი ესე-ოადენ კეთილ არაჲს, და არა ეგრეუბიან ერთი ერთსა, რომე ათსაწყითთი მოვიდა კაცი ესე დიდებული, რათა დაღვას სული თვისი მოყვასთა თვხათ-თვხ, და განწირას სული თვისი სიჭედელად, არა-არს სიგრეუე მათ შორის, და ამის ძლით უბრალად ვმოკვებთ: ამის-თვხ განუტკიცეთ ეოკელნი, და სურდა-რა ვსჯით:“ ჭრქვენს ცოტენეს. „განდგომილება ვგონეთ თქვენ ქართულთა. და აწ ვინათ-გან ჭეუე სათხოება კეთილი, ეოკელთა

ქართულთა შენ მოგანიკებთ, და შენდა მონდობილ ვართ:“ და განუშენეს უოკლები ეხე წარბი-
ნებულნი, და წარვიდეს თეს თესად, და წინააღმდეგომ იქმნეს უროთიერთის:

მაშინ შეკრბეს დიდებულნი ამის სამეფოსანი, რამეთუ ჭრცხვენოდით მთავარ უოკად მათ
ზედა, ეკარსლანისი, არა მათ-გან უგვარანისისა კაცისა. ამის-თჳს შეკრბეს შინაშე, ვარამ გაცე-
ლი, უკრუკარე ვაჟელი, სარგის თმოგველი, კაცი მეცნიერი და ფილასოფოსი, და რტორი ¹⁾,
სურამელი გრიგოლ, ქართლის ერის-თავი. თორელი გამბეკელი, ორბელნი, და მრავალნი ერის
მთავარნი, და ძიება ევეს ლაშას ძისა დავითის-თჳს. რამეთუ ეუწყათ ვიეთგან-მე ვაჭართა, ვითარ-
მედ ჯერეთ ცოცხალ არს. გარსა პერობილი ჯურღმულსა შინა ღრმას, გველთა იანს: და ვითარ
ჭეშმარიტებით ეუწყათ ესე მთავართა საქართველოსათა, წარვიდეს ქარმადან ²⁾, იოსურს, ბიჭვის
და ანგურავს წინაშე, რამეთუ ჯერეთ უყენი არა-რომელი მისრულ იყო ამა ქვეყანასა: არამედ ესე
ზემო-სკესებულნი ნიათისა გააკბდეს ამა ქვეყანასა, და მოასხენეს. „ვითა-გან მეფე ჩვენი ნარინ-
დვით წარავლიეთ უყენს წინაშე, არა უწყით თუ-რა შექმთსია, ღელა მათი რუსუდანი გარდაცვა-
ლა, და არღარა არს სათესავი მეფეთა სენთა, და ჩვენ ურთიერთის დაჟმობილკულ ჩართ, და
არა ეგების თუმიდა დაჟმობილკულთ ვისმე უკეთუ არა იუოს სათესავი მეფეთა: აწ გვანძიეს, თუ
არს შეილი მეფისა ჩველისა ლაშასი, სასკლით დავით, რომელი დაუტკეა მამას დასა თესსა რუ- 355
სუდანს, რათა იგი დაადგინოს მეფედ: სოლო რუსუდანი მეფემან წარავლისა სულტანს თანა,
საბერძნისთს, რათა წარსწყვიდოს: აწ გვანძიეს ვითარმედ ცოცხალ არს, და გველთა თანა პატრიარდ
ჭეკეს: და აწ ტაქედრებით, რათა წარავლინით ერთი ვინმე სასელგოვანი კაცი, და ჩვენიცა თანა
წარვეყნეთ, და მოვიყვანოთ იგი აქა, და ჭეოთ ჩვენს ზედა მეფედ:“ და ვითარ ეხმით ესე სონისა,
განჭკვირდეს საქმისა ამის-თჳს რომელი ექმნა რუსუდანი მეფესა: მსწრაფლ წარავლინეს ანგურავ
ელხანდ, და თანა წარჭეკეს ვარამ გაცელი და სარგის თმოგველი. და მცირედთა დღეთა მთავრეს
სულტანსა წინაშე, და აუწყეს, ვითარმედ „დავითის ძიებად მოვსრულვართ, რათა მოკრეც და
წარვიყვანოთ იგი:“ სოლო იგი არღარა ჭეონებდა სიცოცხლესა მისსა, და ეტოლდა, ვითარმედ
„ერამ დავით წარმოკვლისა მეფესა ქართულთათასა რათა მოვაკულევინი, და მე მამისეუ ხაჭუდილად
მევერ მღვიმესა შინა, გველთა თანა: აწ არს მიერით-გან შედი ჩელი, ვითარდა ეკაცის ცოცხალ
უოფა მისი:“ სოლო მათ აუწყეს, ვითარმედ „ჩვენ უწყით სიცოცხლე მასი ჯურღმულსა შინა
მეოფეი, გველთა თანა:“ რამეთუ მას-ოდენ უყმსა სოსნა მისრულ იყო, და მას ეამოთ ვარამ გაცე-
ლისა, და მის-თანა მეოფეთა თავადთა-თჳს სიცოცხლე დავითისი:

სოლო ვითარ ცნა სულტან-მან, წარავლინა კაცი, და გამოიყვანეს დავით, კნინდა სულეირ
მეფეთი, რამეთუ საკონებელ იყო უსულოდ რადმე განყინულად არუ მეჭედრად, ურთავად მხილველ-

¹⁾ Deux mots ajoutés, T.
²⁾ T. ნ. ლ. დ. ნ.

თა მიერ: ესრეთ უცხო იყო სხილველად, რამეთუ ფერი ჰირისა მისისა დაეკითხებულ იყო, და თამაი ვიდრე კოჭამდე ¹⁾ შთასრულ, და ფრხილნი გრელად წაზრდილ. ისილეს-რა ესე, განჰკვირვებს სიტყვას-სა მისსა, თუ ვითარდა იყო სულიერ: ცრემლვოდეს დიდად ვარამ ცაგელი და სარგის, და სულტანისა ღმობიერ იქმნა: მეის წარიუყანეს ახანოდ, განხანეს და შემოსეს სახატოდ, სამკუფოთა სამოსლითა და სამკაულითა, და მოიყანეს, და სსვცა ფრადნა ნიჭნი და სიმდიდრენი მიანიჭეს. და კვედრებოდა სულტანი შუნდობასა, რათა არა იესინოს ძეიერი მის-თვს, და ესრეთ წარმოავლინა: და ვითარ მოიწივნეს საქართველოს, მიეცებნეს ყოველნი წარნიებულნი საქართველოსანი, შანსე, და ქე მისი ზაქარია ამირ-სპასალარი, კაცი სიკეთითა აღმატებული, ყვარყვარე ჟაუელი, სურამელი გრიგოლ, ქართლისა ერის-თავი, ორბული, გამრეკელი, შოთა კუპრი და ყოველნი მთავარნი, თვნიერ ეტარსლანისა, და წარვიდეს ნოინთა წინაშე: სოლო მათ ისილეს, და 356 განისარჩეს, არამედ მათ მეფობა ვერ დაუმტკიცეს, და წარავლინეს დიდსა ყაენს ბითოს ²⁾ წინაშე, და წარჰყვეს შანსეს ქე ზაქარია, კარამის ქე აღბუდა და სარგის თმოგველი, და წარვიდეს ბითოს წინაშე: და ვითარ მიაწინეს, კეთილად შეიწუნარნა იგინი ბითო: სოლო მან შანსეს ქე ზაქარია და კარამის ქე აღბუდა თვსად დაიმწირნა, და მეფე დავით მანგუ-ყაენს წინ წარავლინა, ყარაყურუმს, და წარჰყვეს თანა სარგის თმოგველი, და სსვკანი მგირენი ვინმე ქართველნი, და მიიწინეს მანგუ-ყაენს წინაშე, რომლისადა მიემცნო ბითოს რათა განისილეს და განბჭოს, და ორთა-გან რომელსაცა სვებოდეს, დავითს და დავითს, მეფობა მან-დაუმტკიცოს: სოლო მირა-იწინეს, დასვდეს მანგუ-ყაენს თანა სარგის-დავით მეფე, ათაბაგი ავაგ, სურამელი, გამრეკელი, ამირჯიბი ბუშქენ. და ესრეთ მრავალ-ჟამ იყოფოდეს სატეთს და ყარაყურუმს:

მაშინ იხებეს თათართა ნოინთა, რომელნი საქართველოს იუწინეს, რათა მათ წინაშე მიიყვანონ სულტანი ვიანდინ, და მოუწოდეს ელჩთა, და მსწრაფად წარავლინეს. მაშინ კერლავარა ურჩ ქმნა ვიანდინ, არამედ წარმოემართა დიდითა სიმდიდრითა თვსითა, და მოიწია წინაშე ნოინთა: ვითარ ისილეს ნოინთა სულტანი სიმდიდრითა უსომოთა და განსაჯრთომელითა, იხებეს მისიდა წარვლენს ყაენს ბითოს თანა, და წარავლინეს იგიცა. და თუ-ხსდა-ვიც იყო კვალ-მიწეფე დამორჩილებული მათი, ბითოს თანა წარავლენდინ, და ბითო მანგუ-ყაენს თანა წარავლენდინ, ვითარ ესე სულტანისა ვიანდინ წარავლინა მანგუ-ყაენს და იყოფოდეს ორნი ესე, უფუ-დავით და ნარინ-დავით: და მივიდა საბერძნეთისა სულტანი ვიანდინცა, და სლათისა სულტანი მუნ იყო, და ავაგ ათაბაგი, და იუწინეს მანგუ-ყაენს წინაშე, სატეთს და ყარაყურუმს, სუთისა წლისა ჟამნი: და ამათ ჟამთა შინა იქმნა საქმე ესე.

რამეთუ მანგუ-ყაენს ორნი ძენი ეხსნეს. უსუტვისისა სსკელი ვუბულ ყაენ ³⁾, და უმრწყე:

¹⁾ T შიხელ პარკამდე.

²⁾ T ბითოს, ici et une ligne plus bas, ainsi qu'habituellement.

³⁾ T უბულ-ყენ.

ხისა ულო, და ქვეზონითა: უემობდეს: ამა უენ-ის მსგუ განაჩინს ეყენად ზირ-მშო ძე თხის ეუბუღ-უენ, და უბრძანს ლაშქრობა დასავლეთით კერძო, ბაბილონისა, რომელ არს ბაღდადი, და ეტეპიტისა, და ეოვლისა დასავლეთისა კერძოთა. ხოლო ულოს უბრძანს წარსლვა ინდოეთს, დიდთა ლაშქრითა: გარსა ორთავე მწელად აღუწნდით, ეუბულს დასავლეთის კერძ, და ულოს ინდოეთის კერძ. მაშინ ეკვდრს ულო მძასა თვისა ეუბულს, რათა ინდოეთის კერძ იგი წარვიდეს, და დასავლეთის კერძო თუთ წარვლინოს, და ესრეთ განსტყვალონ ლაშქრობა. და მოასხსენს მანგუხ, მამასა მათსა, სლადშქრობა განცვალება, რომელსა ნება სცა მსცა, და მოუწოდა მესა თვისა ულოს, 357 და მისცა ლაშქარი ექვის ბუერი მკედარი, დედა-წულთა მათთა, ბარგითა და სვასტავითა, და განაჩინს მკედართ მთავრად, რომელსა იგინი ნოინობით უემობდეს, და აწ ბეგლარბეგ ეწოდებას, სახელით ელვან-ნოინი, სათესავით ჯალარი, კაცი ჰაკობსანი და საინოებანი, და ხიმარდიის მოქმედი: ამს მისცა მკედარი ათი ათასი, სახლითა და დედა-წულთა: და წარვიდა ულო, და მკედართ მთავარი მიხი ელვან-ნოინი. გამოუღეს ერანი, თურანი და ვიონი, მოვიდეს სვარასანს, ერანს, და მოიწინეს აღმუთს: და ვითარ მოადგეს ბრძოლად აღმუთს, მოკუდა უენი მსგუ, და დასვეს მამის მიხის ტასტს ზედა შული მიხი ეუბულ, ეყენად. რამეთუ თუთ მამას მიხის მიხთვს დეგო ეყენობა: და დარჩეს ესე ზემოკსენებულნი კელა-მწიფენი, დავით და დავით, უარაუერუმს, უცალოების-გან თათართას: და ულო მოვიდა დაარბადაგანს, ლაშქრითა სამ-ოცი ათასითა:

და ვითარცა სცნეს ნოინთა, ქარმადან ¹⁾, იოსურ, ბიზის და ანგურაგ, წარემართნეს მიტე-ბუხად ულოსა, და თანს წარიტანეს ეოველნი წარჩინებულნი საქართველოსანი, და უმეტეს კვარსლან, რომელსა უმეტეს მეფისა მორჩილებდეს ეოველნი წარჩინებულნი საქართველოსანი: და მიეგებეს თავრეს, და წარჩინებულნიცა საქართველოსანი ²⁾ მივიდეს ულოს წინაშე: იხილნა და კეთილად შეიწყნარნა ჰაკივითა, და აამკედრნა მათ-თანავე მბრძოლად, და უბრძანს რომელსამე ულდახად, რომელ არს მკერძლე. და რომელსა არტეია კრასლი, და კარსა ზედა დგას, ევდახად და რომელსამე სუქურსად, რომელსა საგრილობელი აქუს შესაკეტელი და განსშელელი, მრგვალი, მალალსა სესა ზედა, ვითარცა ბუნსა დროშისასა განრთისმული იუვის, და მით უყენის თავსა ზედა უგრელობდის, და თუ არა უყენის სათესავი, არა-ვის ღირს იყო სუქურითა დაჩრდილებად: და სსვანი უაწინადა ³⁾, რომელთა აქუნდა ტანის-მობი და ბაშმეყანი ⁴⁾. და ზოგნი კარის მკერედ და ექიად. და ზოგნი ფორხად, რომელთა ქქონდა მშვილდნი და ქარქაშნი: ესე-უითარითა უშკერითა ჰაკივითა ჰაკივ-სცა უენ-მან დიდთა ამთ მთავართა საქართველოსათა:

და წარმოვიდეს და მოვიდეს ადგილსა-მას რომელსა ეწოდების ალტადი, და მოვიდეს ეო-

¹⁾ T ხორმადან . . . ბაბი, ანგურ.

²⁾ T აჯ. უკერძო ორთავე ოთხანი, ზირედ მსგულნი, რაგლით თამიხი ურადეს, ულვან-ნოინი მსგულნი.

³⁾ T უენარად.

⁴⁾ T და ლაქა მსგუ.

ველნი მორჩილნი მათნი უყეს წინაშე. და დაჯდა ტახტსა ზედან საველმწიფოსა, და დალოცეს წესისა-ებრ მათისა: აქა იწყო უყნობა უღოს. რამეთუ პირველ მათ თამბთა ¹⁾ ოთხთა სწინთა მიერ განუგებოდა ქვეყანა საბრძანებელისა მათისა. პირველად რომეკარი, რომელ არს სორასანი, 358 ერაჲი, ადარბადჯანი, მოვაკანი, ბარდავი, შარვანი, საქართურქლო, ყოვეტი სლათი და საბერძნეთი დიდი, ვიდრე ასიადიდე, ამა ოთხთა სწინთა მიერ განუგებოდა, და მათი საურავი იყეს, რომელთა ოქროჩინსობით უკმაბდეს; ვითარცა ძველ ოდესმე იასთა ქვეყანასა და რომს განუგებდეს ოთხნი ჳპატონნი: და ვინათ-გან მოიწია უღაო, და უწყო საურავად ქვეყანათა, და განსაგება წესთა უყენს-ბასათა აღსრულებად:

მათვე ჳმითა წარმოაკლინეს სხვათაცა უყნთა შუღლი მათნი, რომელთა ქოუნ უწოდან. ბიბო ვიდრემე, ტუთარ. და ჩლათ-ნონისნი შუღლ-მან უშან-ყული, და თულის ნათესავისა-გან, ბოლდა, რათა ქვეყანა მათი წილ-სდომითა უყნისი შუღთა დაიპურან, და სარავას იგინი აიღებდენ. და უქუთ-უყნისი შუღის შუღი, ეუბულ-ყანის ძმა უღო, აქა დაჯდა, პირველ მოსრული: და ვითარ ისილნა უღო ხამნი ესე ჳემო-სსენებულნი ქოუნნი, შვიწენარსა და მისცა ქვეყანა სვედრი მათი, და ესრეთ მშვიდობით იყოფებოდა ქვეყანა ესე:

და საუდრისა შესავალნი, მცხეთა და სსუჩანი მონასტერნი, და მისი მიმდგომი სოფელნი და ქვეყანანი არა-ვის-გან იცეპოდეს. რამეთუ წარჩინებულნი ამის სამეფოსანი თვისის ქვეყნისათ-ვს 'სრუნიდეს: ამის-თვს წარვიდა უღოს წინაშე კათალიკოზი ნიკოლოზ, კაცი სულითა მსიღველი, მობაძვირ ანგელოსთა, და მრავალთა მოღუაწებთა შინა საკვირველი, მართლ-მადიდებელი, ძლიერა და თვალ-უსუვად მამხილებელი იყოფთა და მთავართა. რამეთუ იყოცა უმანკო, და არავის თვალ-ასვის: ისილარს უყნ-მან, განჭკვირდა წესსა და სიღვასა შესახადვისა მისისა, რამეთუ არა მერსიერ იყო ნათესავსა ქრისტესანთასა, თვისიერ არქანთა, და ჳტი-სცა ჳტივითა დიდითა, და და-უწერეს იერლავი, რომელ-არს წიგნი შეწყალებისა, და მოხცეს შანა, და შეუქმნეს ვურანი ოქრო-სანი, და შეუქმნა თვალთა მიერ და მარგალიტთა, და უბოძა ერთი, თვთ კათალიკოზსა, ერთი მოძღვარსა კარმიხისასა, რომელი თანა ჳევა კათალიკოზსა. და არგანიცა იგი ოქროთა შეკანძმული მონაწილა კათალიკოზსა ოდენ, ვავრინისი იგიცა. და ესრეთ ჳტივითა წარმოაკლინეს, და დაიცვნა ყოველნი კეკლესიანი და მონასტერნი, მოწყალებითა ღვთისთა:

ხოლო იუწენს ორნივე დავით და დავით ეუბულ-ყანს წინაშე, ყარაყურუმს, და იურვოდეს ²⁾ ორნივე მეფობასა. არაიქდ სარგის თმოგველი ძლიერდ წინა-აღუდგებოდა თვთ ნარინ-დავითს, და რომელნი მის წინაშე მეოფი იუწენს თანა-ზრდილნი ძინნი: რამეთუ ეტუოდეს. „არა ვერ არს რათამცა ნამო-ბ-მან დედა-კაცისა-მან დაიპურას მეფობა, და არა ძე-მან თვთ-ამპერობე-

¹⁾ Sup. თამბთა.

²⁾ T აქობადეს.

ლისა მამა-კაცისა-მან. “სოლო ივინი მიუგებდეს, ვითარმედ „ნარინ-დავით, დალოუ დედა-კაცისა ნაშობი იყო, არამედ მეფევე იყო რუსუდან გურგენოსანის, მისის მისისა გიორგისა-გან დატყვებული, და შეჭმისავე იქ არს ნარინ-დავით.“ და ვითარ განგრძობდა მათ შორის-ცილობა, მაშინ ავგ ათაბაგი წარმოავლინეს, და მისცეს იერლავი შეწყალებისა, და ქალი ქმნულაკეთილი, ნათესავი 359 მეფეთა, სასკლით ესლამო, და ელპი უღოს-უყენს თანა, რათა კეთილად შეიწყნაროს ავგ, და ესრეთ მოიწია უღოს-უყენს წინაშე: სოლო მან ჰატკითო შეიტკობა და წარმოავლინა საქროველონა, მამულსა თვისსა: და ვითარ ცნეს ქართველთა მოსლვა ავგ ამირ-ხვასლარისა, წინა მიუგებინეს უოკვლნი მთავარნი და წარხინებულნი, თუო შანშე და ევარსლან, რომელსა კინდა სასკლ-მეფობისა კუპრა: და ვითარცა მიასლა ავგ, ჰგონებდა ჭუნისა-გან გარდაკდომასა ევარსლანისა-გან, და ეტრე-სილგად: სოლო იგი დიდად განლაღებული იყო, და არა ისემა ჰატკითო სილვა, და ამბორის-ყოფად ავგისა: და ვითარ ისილა ავგ, განიშინდა და თავსა მთრასითა უსოქონ, და უბრძანა მის ქვეშე დაწესებულთა, რათა ცსკისა-გან უზატკიოდ დაამკან ქვეყანად, რომელიცა ეკის ქვეტო, და ჰატკივისა-გან უზატკიო ჭქვეს, და განმრცელი განსიეს, და მიერთ-გან უზატკიო იქნეს და საცინელ. და ესრეთ განაგდეს შანშე და ავგ, და თავადთა საქართველონთა:

სოლო ჩვენი ჰირველივე სიტყუა მოვისსენოთ: და ვითარ ცილობა იყო მეფეთა შორის, და არა-რომელსა განესინეს, ეუბულ-ყაენსა ¹⁾ თუ რომლისა იეოს მეფობა, ამის-თუხ დაშოეს მრავალთა წელთა ვარაუერუმს: სოლო სულტანი ვიხდინ და სლათელი წარმოავლინეს ავგსავე თანა, და მივიდეს სასლად მთდავე სასეფოდ: და ვითარ განგრძობდა ყოფა მათი ვარაუერუმს და ხატკეთს, ოროვე მეფეთა, მაშინ ინება ეუბულ-ყაენს-მან და წარმოავლინა ორივე მეფეთი მისა მისსა უღოს-უყენს თანა, და მიუძინო ესრეთ, რათა უკეთო სთიდეს ოროვე მისცეს მეფობა. რომელ ჰყოცა უღო უკანასკნელ. და ესრეთ მოიწინეს უღოს წინაშე, რომელნი იხილნარა, კეთილად შეიწყნარნა: და ვითარ დაჭქვეს შტირედი ყაბი უღოს-უყენს წინაშე, ოროვე მეფობა და უმტკიცა, და მისცა ეოკელი სამეფო მათი, და წარმოავლინა ქართლს: და ვითარ ესმა ქართველთა მოსლვა მეფეთა მათთა, უზომოთა სისარულთა ადესებელნი, წინა-მეკეპნეს, აღტალს, იყინი და ამერნი წარხინებულსა, და ეო სისარული და მდლობა დვითის მიუთსრობელი. და შეიოვიდეს ტფილისს, სისარულთა დიდითა, და შეკრბეს კათალიკოსის თანა უოკვლნი ვისიკოპოზისნი და უოკვლნი მთავარნი და კრის-თაყნი, და დასხდეს ტახტსა მამათ მათთა, ტფილისს, დავით და ვითო ორნივე:

¹⁾ Les M-its portent ვარ.

მესამეოცდამესამე მეფენი, (ღკ სის) დავით, ძე მეფის ლაშა-ვიორგისა,
და (ღკ) დავით, ძე მეფის რუსუდანიისა, ბაგრატიანნი: 1)

360 2) სოლო დასდეს-რა მეფედ ორნივე დავით და დავით, იუჟნეს მოეჭარულ ერთმანერთისა ესრეთ რამეთუ მრავალი სიგელი იპოეების, და მეცა მინასავს რომელ სიგლისა თავსა სწერია. „მეფენი ბაგრატიანნი, ნებითა ღვთისა, დავით და დავით,“ და გელიცა ორთავესი ჭრთავს. „ჩემ დავითისა-გან მტკიცება, და ჩემ დავითისა-განცა მტკიცება:“ სოლო დასდეს ორნივე მტკიცედ მეფედ, ვითარ ესთქუ, რომლისა-თვს საუკველ იქმნა შანშეს-გან ლაშას ძისა დავითის სიეჭარული, და ავაგის-გან რუსუდანიის ძისა დავითის მიმდგომობა: გარნა ვერ განაცხადებდეს, რამეთუ ორნივე დავით და დავით ურთიერთარს სიეჭარულსა ზედა კენეს და არარას წინა-აღუდგებოდეს ერთმანერთსა, და ესრეთ მსახურებდეს ულო-ყაენს, და სარკას მისცემდეს, და ჰმონებდეს: სოლო უზირატესი პატრიკი და ზემოჰადომი ლაშას ძესა დავითს ეჭურა, ლაშას ძეობისა-თვს, და უხუცესცა იყო: გარნა ვინათ-გან თათარნი არა დამშვიდებოდეს ყოველთა ნათესავთა სრვად და ოკრებად, და თანა მარძალად აქუნდეს ქართულებნი წყობათა შინა, სიმცინისა მათისა-თვს. ამის-თვს დიდსა ჭირსა შინა იუჟნეს მეფენა და ყოველნი შთავარნი, და უცსრობელად ჰბრძოდეს ურთთა და უმეტეს ალმეთს მყოფთა: რამეთუ შეიდასა წლისა ყმითა განგრძელებად ბრძოლისა ყოფა მათი: ამის-თვს წარვლინს ულოცა ნოინი, და მათთანა ძე გიორგისი დავით, ქართულებთა სპითა, რათა ჰბრძოდეს ალმეთს: სოლო იგინი, ამისინი მცნობელნი და მრავალთა ომთა მაერ შეიწრებულნი, ყოველისა ღონისა მიებისა-გან უღონოა ქმნილნი, ივლტოდეს ეკვპტედ, რომელ არს მისირი. რამეთუ აღიდეს დედა-წული, სვასტაგი და ყოველი სიმდიდრე მათი, და მუნ დამკვიდრნა სულტან-მან მისრისა-მან, და აწ რომელ მუღღინი მისრეთით გამოკლეს, იგივე ალმეთელნი არიან, მუნ დამკვიდრებულნი:

და ესრეთ რა კელით-ივლო ულო ალმეთი და ყოველი სვასანსი, იხება აქედრება ყოველთა ნათესავთა თვსთა, და მოსრვიდა კაცთა ესე-ოდენ, რომელ ათორამ-მეტი დღე ოდენ ერთსა სადგურსა ზედა ვერ დაჰყვიან. ამის-თვს რომელ მოკლულთა კაცთა აღეროდლის ადგილი-იგი რომელსცა ზედა დგას: სოლო უმეტეს სწარსთა მოსწყვედის, რამეთუ სასაკელ უნდის რვეული ყოველთა-მით მესულამნთა: სოლო ამას-თანა აქუნდა სამართალი განმკითხველობისა, და აწას

1) La rubrique manque, T; mon M-it, 66^r; R, 62^r.

2) T aj.: სოლო მოწვეულ არს ესეცა სიტყვა რომელ სხვა იმე ყოველთა აწვეული ოცვს ვითმოდ ვარდუროს უღონო ირთივე მეფეთა გეფენა, ესრეთ ეპოა რომე მეფისა ღონს პეს დამტკიცონ და ესრეთ წამოაყვანს, და რუსუდანი სე დავით მამსვე ღვთა-დღელი დღით განიარა და წარვიდა ათსხუთს, და მე არ შეაქუნებდა მისა პარველად უწოდეთ რომელ ვაგისას არა გეფუა და მან განუენი და უღონ მამსა და ორთვე მეფეთა მარტუქუისსა ზედა მან უღღინს მათცა და ქვედა-ყმისსა წამოაყვანს. და მანცა ორთვე და უსტოცე მეფეთა, და ორნი დასდეს ტიტუს ზედა და აწამ რომელ მრავალი სიგელი იპოეების და თვით მე მინასამ რომელ . . .

უღოს-უაენს თანს იუქან მარადინ მფეჳნი ორნივე, დავით და დავით: სოლო იყო ეხე ლაშას ძე დავით ტანათა დად და ხატან, და მხელ, და მოისარი მაგრითა მშვილდითა, უმანკო, წრეელი და მალე მძრჳუნებელი. და შემდგომად ბოროტის მეოფთა: და რუხუდანის ძე დავით იყო ტანი-თა ზომიერ და თხელ, ფერიითა მკრთონ და შენიერ, და თითა თხელ, ფერკითა მალე, მონადირე რჩეული და კვილად მსროლელი ხადო. ენა-ტებულ და სიტყვიერ, უხვა და მდაბალი, ცხენსა ზედა მგნე, და ლაშქრობათ შინს განტევი და სამართლის მოქმედი, და უმეტესობის მოღვაწე: ესენი უმეტესს ვამას უღოს-უაენს წინაშე უგზინა: სოლო უღო ლაშას ძისა დავითის უმეტეს მოყურებელ იყო, და რუხუდანის ძის დავითის მოძღვე: სოლო ვითარ იყო რუხუდანის ძე დავით. ალტადს, უღოს წინაშე, შეიძურეს და წარმოაგონეს სასამირობა ადგილას მთას, ზარ-დავს. და ვითარ მოიწივნეს სასჯევანს, მიერ წარვილტვალა დავით რუხუდანის ძე, ორითა ოდენ გაციითა, რომელი იყო გურკველვი ამირეჳები, და სურამელი ბეჳა, რომელსა თათარნი საღინბე-გობით უემობდეს, ესე იგი არს კარგი ბეჳა: და წარვიდა აფხაზეოს, და მან ესისა ლაშას ძე მეფე დავით ტფილისს იყოფოდა: და ვითარ მოიწია სარინ-დავით ქვეყანად ავტ ათბაგისა, შე-ურაგისთა შესამოსლითა, ისილა იგი მომაკალი ნადირობას მეოფემან ხუშტე მცელმან.

361

რომელი მოწყველას-მას ორბელთასა მეფისა მიერ, ლტოლვილი წარხელდ იყო მკვანას, სასელით ლიპარიტ: ესე მიიწია ქვეყანად ელიგუმისად: სოლო ელიგუმ რა ისილა დარიტ ორბელი, სიჲდ შეიყვანა, და ასული თუხი აქორწინა. რომელ-მან უშენა ორნი ძენი, რომელსა ეწოდეს ერთსა ელიგუმ, და ერთსა სუმბატ. და შეილად მიიყვანა ელიგუმ სუმბატ: ამის სუმბატის შეილის შვილი სუმბატ შეემთხევა დავითს, და წარვიყვანა სასლად თუხსად: სოლო დავით უხდრებოდა სუმბატს, რათა არა განაცხადოს, და წარავლინოს აფხაზეოს, და თჳელიტა-იგი სახე-ლოკანი მისცნა, რომელი წარკეცნებინა დედანა მათსა რუხუდანს, და მან წარმოავლინა უნდოთაჳე შესამოსლითა, შიშისა-თუხ თათართას, და მოიწია თორს, ლიპარიტ თორელისსა, რომელსა დე-ვის-ჴურტა ეწოდებოდა, და მან უძღვნეს ცხენნი და შესამოსელნი, და წარჴვეა ქეთათის: სოლო ვითარ ცნეს აფხაზთა, სჳანთა, დაღანთა, ბეღან-მან, რაჴის ერის-თაჳი-მან და სულად ლისთ-იმერთა, შემოკრბეს სისარულითა დიდითა, და მეფე ჴეჳეს დავით, რუხუდანის ძე, აფხაზთა, ვიდრე ლისთამდე: ესა შინა შეიქმნა სამეფო ესე ორ სამთავროდ, გარნა ეგრეთჳა იუჴუნეს სიუჴარულსა ზედა ერთმან-ერთისსა, დავით და დავით, და დარჩა ლისთაჴითი ლაშას ძესა დავითს, და ლისთ-იმერი რუხუდანის ძეს, და მოიწყო ვოკელი ქვეყანა, და მოიგო სიმდიდრე უზომო ლაშას ძე-მან, და წარბართა სასლი თუხი სამეფო კეთილად, და მოხუცდა უღოს-უაენსა:

მაშინ წარმოავლინა ელჩი დიდ-მან უაენ-მან ბითო, რომელსა ეკურა ეივანყეთი და ოკუოი; საზარეთი, რუხეთი და ბორღალეოი, ვიდრე სერეთამდე, დარუბანამდე და სატაეთამდე. და მო-უწოდა მეფეს დავითს: მაშინ წარვიდა წინაშე ბითოს მეფე დავით, ნიჴითა უზომოთა, და და-უტკჳა განმებულად სასლისა სამეფოსა დედოფალი ჳიგდა-ნათენ და მესტუმრე ჳიქურო. რამეოუ

ესე ვიქური იყო ერთგული მეფეთა, უმეტეს ეოკელთა: კეთილმეტყველს შინა მიისხს სუ-
ლიად სამეფოსა შინა მმარბი და ავაზაცი არა იზოგებოდა, და თუ ვამოხივდეს, ძედს ჩამო-
ჭვიდინს. და სხვისა არარასა ნიკისა მქონებელი: სოლო გუგუნი და მფიხის დავითის მიერ
დიდად, ერთგულობით-ოჯს, და კვლთუდას სამეფოსა და სხვისა თვისსა განგება: და უტყუა
362 ტფილისს, დედოფალს წინაშე, რომელ-მან აღაშენა შინა ზღაპრით, განგებითა ღიდიითა, და ფხო-
ელი მისარგვე და მეფორე ჰქუნს, კაცნი-იგი შეიქმნა მან-მანნი:

და წარვიდა წინაშე ბითოსა მეფე: სოლო-მან მტკიცით შეიწყნარა, და ყოველი სთხოვე-
ლი აღუსრულა. და იყოფოდა მეფე წინაშე ბითოსა ყამთა მრავლთა, და თითოეული თემის-თე-
მისა ადგილი თითოეულსა კაცსა უკედობს. რომლისა-თჱს კასეთიყა მანკელს თორღუას ¹⁾ შე-
კედრა, და ამცო რათა ბრძანებას დედოფლისსა ერჩდეს: სოლო ჰკონს თორღუა-მან არღარა
მოსულა მეფისა, უგუ-დგა უკის ცისეს, და თჱსად დამიჭირა კასეთი, და არღარა ჰმორჩილებდა
დედოფალსა, და არღარა მტკიცებდა ვაქურსა: მაშინ შეიწყალა ეაც-მან ბითო დავით მეფე, და
მოსცა ს ქურდი სჩრდილოდ ლი, რომელი სხვასა არა-ვის აქუნდის, თჱნიერ უყინთა და ნათესავთა
მათთა, და თოუ ცხო უღელს, რათა თჱნიერ უღლოსისა-ნონისა-ზან კიდე ურღოს შესვლასა მეფის
ჩუღათ არა-ვის დადგკობდის. რამეთუ ესე იყო წესი თათართა, რომელ ეაცის წინ ვერ-ვის
დაჰდებოდეს, არცა პერისა ჰამასა შინა: ესრეთ მტკიცეს-სცა მეფესა, და წარმოავლინა ქართლად,
სამეფო: და კითარ მოიწია ჭერეთს, მიეკებნეს ეოკელნი წარჩინებულნი სამეფოსა მისისანი:
სოლო თურღუა ²⁾ შეშისებული უგუ-დგა მანგის, სოლო დავით მეფე მოიწია ტფილისს, და იყო
ყოველი ეოკელთა მკვიდრთა ამის სამეფოსათა: სოლო თურღუას მოუწოდა მეფე-მან, და არა
მოკრდა კარად მეფისა, არამედ უგუ-დგა, შიშისა-თჱს: მრავალ-გზის მოუწოდა, არამედ ვერ კდლო
გულ-პერობაჲ მოსდგად: მაშინ განსზრახეთა ვიქურისა წარვიდა სორნაბუჯელი, და მივიდა თურ-
ღუას სხლესა, რათა მას მიენდობს, ფიციტა მტკიცითა: სოლო თურღუა-მან ჰრქუა ესრეთ. „წარვად
აღაჰკრდეს, წმიდის გიორგის წინაშე. მუნ შემომფიცე. და მიმინდვე მის წინაშე, და წარვიდეს
ორნივე: სოლო თურღუა გამოკება ფესვსა სამოსლისა აღავერდის მთავარ-მოწამისსა, და მივიდა
სორნაბუჯელი, შეჭვიფა და გამოკება ფესვსა სამოსლისსა: სოლო თორღუა-მან ჰრქუა. „რამ-იგი
ჰყო ჩემ-სუდა, ამან წმიდა-მან გიორგი-მ გიეოს შენ. რამეთუ მარტო ვარ, და სიწმინდიითა ჩემი-
თა უმიკვიდრო იქმნების შამული ჩემი. კერუთვე უმიკვიდრო ჰქობ წმიდა-მან ამან მთავარ-მოწამ-მან
სხლი შენი: და წარმოაყვანა სორნაბუჯელ-მან, ფიცთა მიერ მტკიცეთა შეკრულ-მან, და მოიწუა-
ნა ტაბასმელსა, და შეურავს ჰყო აღთქმა და ფიცი-იგი დიდი, და შეიპურა ვიქურ-მან, განსზრ-
ახეთა დედოფლისათა, თჱნიერ მეფისა ცნობისა, და წარვიყანეს კლდე-კართა, და მუნით გარდა-
მოადეს:

¹⁾ T თურღუა, ici et plus bas.
²⁾ T თორღუა.

სოლო ვითარ მივეო ბოროტი სორნაბუველს ალავერდის მთავარ-მოწამის-გან, აღთქმის და ფიცის დაეწეებას-თვს, ისილეთ. რასეთ ეხვა: შული სარნაბუველს, სასკლით შალვაჲ, სიგეუ-ადმტებელი. ამას შალვას ესხნეს შულნი მრავალნი, და მისი დაივინეს, და ამოხწვიდეს, და კერეთ ბერი სორნაბუველი მოკუდა მწუსარებითა. რამეთუ ვითარცა თორღვას, კერეთ ჭსუდავთ უმკვიდრობას სასლის მისისას, და დარსა შული ერთი სასკლით შალვა, რომელი უკანსკენელ თათართა მიერ მოიკლა, და უმკვიდრო იქმნა სასლი მისი; და ესრეთ შურს-იგო ალავერდის მთავარ-მოწამე-მან:

და ვითარ მოიღო დავით მეფე-მან სამეფო თხზი, წარვიდა ულო-ყაენს წინაშე, ძღუნიის და ნიჭითა დადიოთ, რომელი ისილა-რა ულო-ყაენ-მან, ზაკითი შეიწყნარა, და ნიონის თას დააწესა დგომად და ჭდომად, და იარღუხად, რომელ არს განკითხველობად და ბჭობად: ამოჴათა იხუბა ულო-ყაენ-მან ამკედრება ბაბილოვანს ზედა, რომელ არს ბღდადი, და კელიწიყება ბაბილოვანელთას სალიფას ზედა: და მოუწოდა ყოველთა სხვათა მისთა, და წარემართა ბღდადს, ბრძოლისა ყოფად სალიფას: და ვითარცა მივიდა ქვეყანას ბაბილოვანელთას, ვერ წინა-აღუდა სალიფა, არამედ შეივლტოდა ბღდადს: სოლო ყაენი გარე-მოადგა, და მოიგვა იგი ერთ-კერძო, თათ ყაენი მოადგა წყალს აქით, და წყალს იქით ელგან-ნიონი. და ერთ-კერძო დავით მეფე. რამეთუ მის წინაშე იუფინას ყოველნი წარსინებულნი საქართუქლოსანი: და ვითარ ჭბრძოდეს ძლიერად, არა მრავალ-დღე, არამედ ათ-ორ-შეტ დღე, აღიღეს ბღდადი. რამეთუ მეფე-მან დავით უბრძანა ლაშქართა მისთა, რათა ზღუდე შესასარონ ქვე-კერძოჲ, რომელთაც ვებს კერეთ: შესთხარეს და შიგნით შევიდეს ქართუქლნი, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, და მოხრევიდეს სხვათა ბღდადელოთა, რამეთუ შიში ფრიადი აქუნდათ ხმარსთა ქართუქლთა-გან: ესრეთ განუსყენს კარნი ქართუქლთა, და შეიყვანეს თათარნი ქალქად: სოლო ამისი მცნობელი სალიფა, იელტოდა სავითა, წყალს-მას-ზედა რომელი ქალქსა შუა დის: და ვითარცა ისილა ელგონ-ნიონ-მან რომელი იყო წყალს იმიერ კერძო, მოუგდა, და გერღარა ელო სივლტოდა, არამედ უგუნ-იქცა ზალატად თავსად. და ესრეთ ადვილად რა კელი-იგდეს სახელ-კასთქმული-იგი ქალქი ბაბილოვანი, ვინმე მიუთხრნეს განსცდელნი და ჭირნი რომელ მოაწინეს ბღდადს ზედა. რამეთუ მოხრნეს შირითა მასკილისთა ეს-ოდენ, რომელ არს იყო რიცხვი, და სახე იყო ფოლორტი, უბანნი და ხასლნი, მოკლეულითა გაცითა: სოლო სიმიდრისა და ალაფისა მამის ჰაენილოთა ვინმე მიუთხრნეს. რამეთუ აღივსნეს თათარნი და ქართუქლნი ოქროთა, ვეცლითა, თვალთა, მარჯალიტთა, ღარითა და შესამოსლითა ზაკიონსითა, სამსასურებელითა ჭურჭლითა, ოქროსა და ვეცლისხთა, რომელ არა-ვის აიღებდა, თვნიერ ოქროსა და ვეცლისა, თვალთა და მარჯალიტთა, ღართა და შესამოსელთა-გან კიდე. და სხვანი ჭურჭელნი ჩინეთით ¹⁾ და ქაშანით მოსმულნი, და მუნ შე-

¹⁾ Mits წა...

მნილი, სზილენში და რკინა უზატოდ მიძიდაიხნეოდა და ილერწებოდა. რამეთუ ესრეთ აღიხსნეს
 ღაშქარნი, რომელ უნაგერი ცხენავჯარისა, ყოველი შეურაცის სამსახურებელი თვალითა და მარჯა-
 ლიტითა, და წითლითა ოქროთა განტენიან, და ზოგთა კრძალი ვადს ჰირსა მოსტენიან, და
 364 ქარქში ოქროთა ¹⁾ განტენიან, და ზედა ვადა ²⁾ ჩაატან: ზოგთა მკუდარი კაცი ბაღდადელი გა-
 მოწლიან და ოქროთა ³⁾, თვალითა და მარჯალატითა განტენიან, და ვითარცა თუხი მკუდარი განი-
 ყვანიან გარეშე ქაღაქისა: და ესრეთ რა ზოგრებდეს, ჰკოცდეს და ტუეკე ჰყოფდეს, მიიწინეს
 ჰალატად საღაფსა. გამოიყვანეს საღაფა და ძენი მისნი, ცოლნი და ყოველი სიმდიდრე მისნი
 განსაკვირვებელი, და მოიყვანეს საღაფა წინაშე ულოსა: და ვითარცა წარადგინეს წინაშე მისსა
 ეტყოდეს რათა თაყუანისცემს ყანსა. სოლო მან არა თავს-იდვა, არამედ დაადგა და ეტყოდა.
 „ველ-მიწივე ვარ, თუთ მპერობელი, და მონებასა ქვეშე არა-ვისა მყოფი. და უკეთუ განმიტყო
 დაგემოძრვილები, და უკეთუ არა განმიტყო არა-ვისსა მონებასა ქვეშე მოკვჭუდები:“ სოლო ივინი
 აძიულბდეს თაყვანისცემად, გამოუკვნიან ფერგნი, და იგი ჰირ-ადმართ დეცის. და ვითარ არა
 თავს-იდვა, ბრძანა განყენება გარე და წარავლის ელგანოინი, რათა მოკლეს საღაფა და შუღნი
 მისნი: და ჰქრქეს საღაფსა. „ყენ-მან შეიწყადა,“ და იგი მსარული ქმნილი იტყოდა. „ვითარ
 შემიწყალებს, განმიტყოს, და ბაბილოვანსვე მომცეს:“ სოლო ელგონ ჰქრქეს. „არა, არამედ უენი
 თუთ მისითა კრძლითა და კელითა მოკვჭუდინებს, და ყენის შუღი ახადა ⁴⁾ შენსა შუღსა მო-
 ჰკლავს:“ სოლო საღაფა განკვირვებელი ეტყოდა. „უკეთუ მომკლავთ, გენებოს ძაღლ-მან, და
 გენებოს კატ-მან მომკლას:“ და ესრეთ მოიკლეს საღაფა, ყოველით სასლუგულით მისითურთ. და
 შეიწყაღნეს სხვანი დაშობილნი ბაღდადელნი: და კვალად აღშენება ინება, და დაყარნა შანსნი,
 და ესრეთ სხვანი ტყვიითა და აღაფითა მოვიდეს სადგურად მათდა, მიუთხრობელითა სიმდიდრითა:

ამთ ყამთა შინა იქმნა ესეცა, რამეთუ ყენ-მან ბითო, რომელი უდიდეს იყო ყოველთა
 ყანთა, ინება განსწორება ⁵⁾ და აღთვალვა ყოვლისა ქვეყანისა, და ჰპოვა ვინმე კაცი, ნათესავით
 იორიდი, სასულით არღუნ, სმაროლის მოქმედი და ფრიად მართლის მეტყველი, ღრმად გაბოინი
 და განმწრსნი მწიგული: ესე წარავლისა ყოველსა საბრძანებელსა-მას მისსა, რუსეთს, სსზარეთს,
 ოკსეთს, ყივანეთს, ვიდრე ბნელეთამდე, და აღმოსავლეთს ვიდრე ჩრდილოეთამდე და სკატეთა-
 მდე, რათა აღთვალოს და განაწინოს მკუდარი და მელმარი ღაშქარად განმავალი ნოინთა მან-
 დიდთა და მტირთა, ღირსებმსაუბრ მათისა უღუფადა. რომელ არს ძველი მიძავლითა გზად, და
 ქირადა ცხენისა. და საშაღისა: და ვითარ განაწინა და განავო არღუნ-მან საბრძანებულსა ბითო-

¹⁾ T წითლითა;

²⁾ T ნატენი კრძლითა.

³⁾ T წითლითა.

⁴⁾ T აღაღდა.

⁵⁾ Quoique tous les M-its soient d'accord, je pense qu'il faut lire ici ვარა ou აწერა.

ეწინისხა, მიერ წარუღინა ეარუერუმს, ეუბულ-უაენს წინაშე, რათა მანცა ესრეთ განაჩინოს გელს ქვეშე არღუნისხა: და მირაიწა ეუბულ-უაენს წინაშე, ინება მანცა ესრეთ ქმნად, და წარ-
 აუღინა იგივე არღუნს, განტებად საბრძანებელისა მათისა, და განუწესა იგივე წესი, და მივიდა
 ტახტსა ჩადატახსა, და უმანს წინაშე, თურანს, და განაწესა და განაგო მანდაური ყოველი. და
 გამოავლო ვითინი, და მოვიდა სვარასსს, ერასხ და ყოველს რომგვარსა, და განაგო ესრეთვე: და 365
 მოიწია ეაენს უღოს წინაშე, და მანცა პატივით შეიწყინარა, და წარუღინა საქართველოსა, მიუგეს
 დავითს წინაშე, და საბერძნეთად, და ყოველს საბრძანებელსა მისხს ზედა განაჩინა აღწერად და
 განტებად: და ვითარცა მოიწია საქართველოსა, დიდხა ჭირსა მიეტნეს ყოველნი მკვიდრნი ამის
 სამეფოსანი, და იწვეს აღწერად კრთა-გან და პირუტყვთამდე, ეანით ვენაკამდე, და წალკოტით
 ბოხტამდე. და ცხრასა გლეხსა სრულისა მიწისა მქონებულსა ერთი ლაშქარს წარმაკალი კაცი
 შეკვდიან: და გამოკდა სამეფოსა-გან დავითისა ცხრა თემანი მკვდარი, თათართა თანა წარმაკალი,
 რომელ არს ცხრა ბეკრი. და განაწესეს ძველნი სოფლისა-გან, ათახისა მკვდრისა მთავარსა გრავი
 ერთი, და დარჯკანი ერთი. სოლო ბეკრისა მთავარსა, ცხოვარი ერთი, და დარჯკანი ორი, და მი-
 ხდი ცხენისა, თორი ხაში, დღისა ერთისა. და ესრეთ განუწესა, და წარვიდა საბერძნეთს და
 სადღადს, და ყოველგნით:

სოლო ამან არღუნს განაწესა რა-იგი ვერ ტყო ოთხსვეუ საეპროსა შისა, რამეთუ იყო გა-
 ცი ესე ხმამართლის მოქმედი. სოლო სუცხეთა და მონახონთა, და საეკლესიოთა განწესებათა
 არს შეკვდო სასლავი, და არცა ყვანის, კერეთვე შისთა, და დარიშმანათა ¹⁾, და ყოვლისა ქსეუ-
 ლისა კაცნი საღთოდ განსწინილნი სათვისუელსა:

მას ჟამსა ინება ჟენ-მან უღო ამკვდრება ეკუპტეს ზედა, და მოუწოდა მიუგეს დავითს,
 ყოვლითა ხებითა მისითა, და წარვიდა ბრძოლად სულტისა. და მიიწია შუამდინარედ, და იწყო
 ოკრებად ყოვლისა შუამდინარისა და შამისა: და ვითარ ესმა სულტანსა ეკუპტისსა, ამკვდრდა
 იგიცა წინა-განწყობად თათართა, და მოიწია შდინარესა ზედა კეფრატსა, ყოვლით მკვდრებით მი-
 ხით, და მოვიდეს თათარნი და განსვლეს მდინარე. რამეთუ არა მოასლუბულ იყო სულტანი ჰირს
 მდინარისასა, და წინა-მიეგებნეს: მაშინ სულტანი წინა-განწყეო, და იქმნა ომი ძლიერი, სადა-იგი
 დავით მიუგე და ხანისა მისისა წინა-მბრძოლობადეს ძლიერად, და მოსწოდეს ორგნითვე. და ივლტო-
 დეს მკვდრულნი: სოლო უმრავლესი ვერ მოსწედა სულტისსა, და ესრეთ ეაენ-მან დაიბანაკა
 მრავალადვე ჰირსა კეფრატისასა, სადა-იგი იყო ქალაქი მცირე, მდინარესა კეფრატისასა, ძლიერად
 განმაგრებულდი, რომელ ერთ-კერძო გლდე იყო, და ერთ-კერძო, მინდვრისა კერძ, კეფრატისა მიერ
 შეკვდილი. რომელი ისლდა-არა სულტან-მან ²⁾ სიმეტრე ქალაქისა, უღონო იქმნა ბრძოლად: გარსა

¹⁾ T დარჯკანი, aux derviches, ou დარიშმანთა.

²⁾ Il faut lire ეკუპტის, T porte ენაშენ, et écrit toujours ce mot sans que après დავითის მხრე.

366 მოიგონა საქმე საკვირველი. რამეთუ ეტყოდა მის ქვეშე დაწესებულია. „არა არს ღონის ბაება
 პრძოლისა უოფად ქალაქისა მის: მნებავს რათა აღვიკვიროთ და გარემოვიკვათ ქალაქი ესე, და
 ვითა ძაღლთა ვიწოთ ყივილი და ყვირილი.“ და ვითარ ესმით ესე, განჰკვირდნენ და მისი აძე-
 დრდენ, და ვითარ ძაღლთა იყივლეს. და ვითარ მიიწია სმა ესე ქალაქად, იქნა საქმე საკვირველი,
 რამეთუ განსქდა ქალაქი ორ-გან. ნასკვარი წარიტყა კლდითურთ წულისაკენ, და მოისპოა სული
 ურიცხვი. ესრეთ კელთ-იგდო: და წარვიდა შამად, შუა-მდინარედ, და მოკეპნეს ყოველნი მკვი-
 დრნი შუა-მდინარისწინ და შამისანა, საკსენი ურიცხვითა ძღწითა:

367 ხოლო მეფე დავით და წართქმნი იაჲესს ეყენისა-გან წარმოაშლასა, რამეთუ შრავლით
 ესმით-გან იუჲენს დაჰქრობათ შინა: მაშინ ეყენ-მან უღო მასტა თავის-უფლებსა და წარმოემარ-
 თნეს, და ესრეთ საკსენი ურიცხვითა ნიჭითა და ალაფითა განმდიდრებული მეფე დავით და ქარ-
 თქმნილი მოიწივნეს ადრბადგანს, და მოვიდეს მუნით ტფილისად, საკსენი სისარულითა: ამთ
 ესმით შინა მუწხარე იუჲენს წარჩინებულნი მეფისანი, რამეთუ ჯიგდა-სათუნ ¹⁾ არა შუკა შვილი.
 ამის-თჳს ისება მეფე-მან მოაწყინებდა, შვილიერებისა ძლით, ქალი ქმნულ-კეთილი, სასული
 ლითუნ, მეუღლედ თჳსად, აღთქმულ-მან, უკეთუ მიეტეს ერმაწული, არღარა შეიწყნაროს, არამედ
 განუტეოს: და ვითარ წარკდა მცირედი ესმი, მეცლად იღო აღთუნ ძე, და ჰქვა, და უწოდეს სა-
 სულად გიორგი, რომელი აღიქვა და შეიყვანა შვილად დედოფალ-მან ჯიგდა-სათუნ: და შემდგო-
 მად მცირედისა კვალად მიუდგა და ჰქვა ასული, სასულით თამარ: აქა შინა განიშორა საეჭვარდო
 თჳსი აღთუნ, სათესავით თჳსი, რომელ ფრთად ქმნულ-კეთილ იყო: და შემდგომად მცირედისა
 ესმისა გარდაიცვალა დედოფალი ჯიგდა-სათუნ, და წარიდეს სამარსთა მეფეთასა, მცხეთას, და
 დაკმადეს: მას ესმისა წარვიდა მეფე დავით უღო-ყაენს წინაშე, მუღანს. რამეთუ იგი აქმნდა სა-
 დგურად სასამთროდ, და მიერ წარმოაჭყვა სადგურსა სასაფსულთას, და მუნით წარმოაღმისა მეფე
 ქართლად, რათა შჳს იყოს დაჰქრდა ეკუპტუსა, რომელ არს მისრი: და შემოიარა ქვეყანა ავაჯ
 ათაბაგისა, იგნე ათაბაგის მისა: რამეთუ მას ესმისა გარდაცვალებულ იყო ავაჯ, და არა დაშტა
 ერმაწული, არამედ ქალი ერთი, სასულით სავაშა: და მივიდა მეფე ბიჲნის, ტირილად, და ისილა
 ცოლი ავაგისი, კასაბერის ძეთა, რაჴსი ერას-თავთა, სასულით გვარცა, ქმნულ-კეთილი. ეტრფილა,
 და შემდგომად მცირედისა შიიყვანა იგი ცოლად და დედოფლად, და წარმოიყვანა სამეფოდ თჳ-
 სად: ხოლო ქალი-იგი ავაგისი დაუტევა მამულსა თჳსსა სულად, და შეჰკადრ მანკაბერდულსა სა-
 დუნსა, რომელი ფყო კაცი ბრძენი, და გონიერი, და კეთილ-განმზრისი, სიჲსი დიდად, დიდი ტა-
 367 კანი, რომელი წარსდგა წინაშე უღო-ყაენისა, და მეუღლ-მოყრილ-მან ჰქრქვა. „ვიინთ-გან მოგცა
 თქვენ ღმერთ-მან ძღვეა, და ყოველთა კაცთა უმჯობესად გამოგიჩინოს: და აწ აქა არს მეუღარი

¹⁾ T écrit souvent *sans plus* ...

ასი ჟო-ასი, ვინცა მერყინების, ანუ მედგინების, გინა ისარსა განკარგეთ, მზა ვარ:“ და არა-ვინ იპოვა მსგავსი მორჩინალი მისი, და ვინცა იპოვა, ეოკელთა ჰხლოა: ესე შეეკარებულ იქმნა უღოა-ყავის-განს. შეიწუნარა და იწოა განდიდებად მისა, და ტონიერებითა მისითა შეფე-მანცა ზატე-ჰხლო, და შეჰქედარა სასლი ავატისი: სოლო დელოფალი გეანცა მიუდგა, და ჰქუა ერმა, და უწოდეს სასელად დიმიტრი, რომელი შემდგომად დავითისა მეფე იქმნა, რომელი ქვემოთ სი-ტყუა-მან ცხად ჰყოს:

ამის გვანცას დელოფლობა მძიმედ უხნდა მესტუმრესა ვიქურს, რამეთუ მტერ იუტენს. ამის-თვს, განზრახვითა სუმბატ ორბელინათა, შესხსნილ იქმნა, ვითარმედ ვიქურ წარაკლენს ცაცთა არდუხს წინაშე, რათა აუწყოთ ყაენს უღოს სიმიდრე მეფისა, და ეგულებს განდგომა: სოლო ვინათ-გან დავით მეფე უმანგო იყო, რომლისა-თვს უმანგოთა ეოკელი ჰქრჷმან, წარაკლენ-ნა მსწრათლ წინაშე მდგომელნი, და ბრახნა მოუჭანებთა წინაშე მისსა და სასლის მისისა იავარ ეოფად: და ვითარ აღასრულეს მსახურთა მეფისთა, წარადგინეს ვიქური წინაშე მეფისა, დამიო, რამეთუ მეფე ჯდა ისანთა, მსუდეული მტკერისა: არღარა სიტუჷმ ჰყო მის-თანა, არამედ განუ-გიოთხვად ბრძანა შოადებად მტკეჷრას: სოლო ვითარ განთენდა, ისილეს ვიქური რიეხს ზუდა განკლებული წელისა-განს. და განჰქვირდეს ეოკელი მსილკელნი, ანახდათისა სიჭედელისა-თვს, და არა-ვინ იპოვა დამფუკელი მისი, რამეთუ არა ესვა შუღი: და შეკრბეს ეოკელი გლახანი და ქვირკო-ბოლნის და ეკედრეს მეფეს რათა მინაწილს გვამი ვიქურისი, აიდა რომე მრავალი კვილი ექმნა შოა ზუდა: ინმინა დავით და მისცა გუჷმი მისი, და მრავლითა გოდებითა წარილეს ეკედრე-სნანსა წმიდისა ქალწულის ქრისტინასსა, რომელი სვარახმელთა-გან დარღუეული ასლად აღმესე-ბულ იყო, და მის დანჯღუეს დიდითა ზატეითა, რაცა ოდენ გლახათა ძალადუდა:

სოლო შემდგომად ამისა, ინება ეაეს-მან ამკედრება სულტანსა ზუდა მისრეთისსა და შეკრბინა ეოკელი მთავარნი და სპანი მისნი, და მოუწოდა მეფესაცა დავითს და სპას მისსა, წარსლად ეკვბტედ: სოლო შეიწრებულ იყო მეფე და ეოკელი საბრძანებელი მისი აღოვალვისა-გან არდუხისა, და რომელი-იგი განეწესა რაცა განსიეიდებოდაც ტელიისს ახ სთურის¹⁾ ზუდა სამი თუთრი საუკიოდ აღებოდეს. და ამას-ზუდა სოჷა-ანბს ვინი, სათოხვით და ჰსუელითაცა სპარსი, განჩინა, და დაეტეა ტელიისს, რომელ ეს-ოდენ უწესოდ მიიქია, რომელ თუ სამზა-რეულოთა მეფისსა ცხვარი გინა კრავი იხეიდებოდა, მას-ზუდაცა სარაჷა წუღიან, რომელსა-იგი ტადმად უწოდეს: ამის მიერ შეიწრებული მეფე იგონებდა. „უგეთუ წარვიდე ეკვბტედ, ანუ თუ ბახუდუე ეაენსა:“ გარსა ეერას დამტეიცება: ეგრეცა წარუმართ ლაშქრად მისრს. და ვითარ მიიქია 368 ქვეყნად ზავასუოდ, დამტეიცა განდგომად, და მოუწოდა თანა-განმზრასითა მისთა, და ჰქრჷა. „უგეთუ ვინძე ჰნებავჩ, დაუტეკენ მი-მული და წარმოკედინს ჩემ-თანა. და უგეთუ არა ჰნებავს, წარ-

1) T მისსა თუთრის.

კვირ მსახურებად ეყენისა, მისრს, რათა დაიცვას ქვეყანა მისი. რამეთუ ნება გაცდა-გაცდადს ზედა იუწუნედ, და მე არღარა მნებავს მოსება თათართა, მძღავრებისა-თჳს 'ხოჯა-აზიზისა, რომელი დაადგინა ჩემ-სიყდა არღუნ: რამეთუ ვერ თავს-ვიდებს ეს-ოდენსა შეურაცხებასა:“ სოლო წარწინებულნი ამის სამეფოსანი, რომელნიმე დამტკიცებდეს და რომელნიმე არა, გარნა კეროცა დამტკიცებად განდგომილება, და უმრავლესნი წარვიდეს ეყენს წინაშე. შანშეს მე იყანე, და გრიგოლ ხერამელი, ორბელი, და თორელი და ¹⁾ კას, ერის-თავი ასალ-ქადაქისა, თაენი და პირის ქვეყანისანი, წარვიდეს ეყენს უღოს წინაშე, და უმრავლესნი ტურ-კასნი: და ვითარ ჭხცნა მეფე-მან წარხვედა დიდბულთა, მანცა ნება ჭხცა და წარვიდა განდგომად, და მოუწოდა სარგის ჯაყელსა ციხისჯვარელსა, რომელსა აქუნდა პატკიო ხამცხასა სპახალარობისა, და ესრესა რათა განუდგენ ეყენსა: ერჩადა სარგის, და წარმოიყვანა სამცხეს, ხასლსა მისსა, და ფრიადითა პატკიოთა განუსუკენა, უმეტეს წესისა მეფეთისა, და აძლედა ყოველთა ციხე-ქადაქთა და ქვეყანათა მისთა, გამოასწრდელად მეფისა და ლაშქრისა მისისა-თჳს: სოლო მეფე-მან არა ინება, და ჯაყო ზაფხული-იგი, მცირე ერთ-გულითა, რომელნი დაადგურეს ერთგულებასა მისსა ზედა, და ესრეთ იყოფებოდეს სამცხეს: სოლო დედოფალი გვანცა და მე მისი. დიმიტრი დაუტკევა ხასლსა ავაგისსა, ბიჭინისს:

მას ეყმისა შინა მოვიდა ეყენი უღო განმარჯვებული ბრძოლისა-გან სულტნისა მეტეპატკილისა. რამეთუ სოლო მათ და აოტსა, ხადა-იგი მუნ დამხვადართა ქართუჭლთა ძლიერი ბძოლა ჭკუეს: სოლო ვითარ მოიწია სსაფხულოსა სდგურსა თჳსსა, ალტლს და მიერ საქოსა ²⁾, და მერმე წარვიდა სასამთროსა ადგილსა, რომელსა აწ ყარაბაღობით და მუღანობით უკომბეს, იკითხს საქმე დავითისი, და სცნა განდგომილებაჲ მისი: მოუწოდა არღუნს და ორ ასო მთავართა, და აწინა შეკდართ მთავრად, და მისცა შეკდარი ოცი ათასი, და უბრძანა ქართუჭლთა-მათ, რომელნი ერჩიდეს მას, რათა წარჩუენ არღუნ ოარიდეს, და მოვიდენ მეფეს ზედა, სამცხეს, და ბძოლა უეონ: წარმოვიდა არღუნს, შეკდართა ოცი ათასითა, შემოვლო განმა და სომხითი, და მოიწია ტფილისს. და მუნ მოკრისეს ყოველნი ესე სემო-სსენებულნი მთავარნი საქართველოსანი, და წარმოკრისნეს სამცხეს, ბძოლისა ყოფად მეფისა: და ვითარცა ესმა მეფესა დავითს მოსულა არღუნისი და ყოველთა მთავართა ქართლისათა, მოუწოდა მესხთა, შავსკულარჯთა, და ვინცა დ-
 369 დგრომილ იყო ერთგულებასა ზედა მისსა. შეკრისნა მცირენი კაცნი, შეკდარი რვა ათასი, და აწინა შეკდართ მთავრად სარგის ჯაყელი, კაცი მენე და შემმართველი და მრავალ-ჟერ გამოცდილი, და სახელოვან ქმნილი წყოზათა შინა, ტანითა ასოვანი, კელოვანდ მბრძოლი ცხენსა ზედა, მკნე მოისარი, საწინოდ ნადირთა უცთომლად მსროლელი, და მისა მინდობილ იყო მეფე დავით. რამეთუ ერთგულებაცა დიდი აქუნდა მეფისა: და წარავლისა წინა-მიტეუბაჲ და წყოზად არღუნისა, და წარმართისეს და დადგეს კვეთა შინა მტკეჭრისათა: სოლო არღუნ შემოვლო ქართლი, და

¹⁾ T, trois mots omis.

²⁾ T, შახ საქოსა.

დადგა სურამს, და წარმოაღიწინა წინა-მბრძოლნი მედარი ეჭუბი ათასი; და არღუნ დადგა შინ-
დარას, და წინა-მბრძოლნი მიჰაღეს ტახს-კარს, და დადგეს სამდინაროსა-მას-ზედა, რომელ არს
შოლა: სოლო აიყარა სარგის კეთათ და წარაღიწინა წინა-მბრძოლად კაცნი მწველნი და გამო-
ცდილნი წიგნათა შინა, ათას სუთ ახი მედარი: არა უწყოდეს მოასლებს არღუნისი, და წარ-
მართნეს და ეანელეს კიდი ასალ-დაბისა: იყო ეინული და სამთარი, ვითარ წესი არს თვისა
დეკემბრისას: და განვიდეს საევირისა-გან. წინა-მავალნი იხილნეს რაზმი თათართა, და წინა
განუწყენეს ქართველნიცა, და ბეის ზედა მიეტყენეს მესხნი, და პირველსა შეკრებასა აოტნეს
თათარნი, და მოსწყვიდნეს მრავალნი ხასელანსნი, და ესრეთ ძლიერად ჰბრძოდეს თათართა-მით
მესხნი, რომელ მდგომარეობა განერსეს და შეისვენეს რაზმთა შინა არღუნისას, შინდარას გორი-
ხასსა: და ჰსდევნეს და მოსწყვიდეს პირითა მასვალისათა, რამეთუ მედართ მთავარი სარგის და
სხვა მეფისა კერდა-რა მოილოდინეს, ამის-თჳს რომელ თათართა რაზმი მასლბებულად მდგომარე
ყო, და ესრეთ ძლიერათ ხასინთა შემოქცეულნი, მრავალთ ხასელკანთა თათართა თავისა მკო-
ნებულნი, მოკვებნეს სარგის და ლაშქართა: სოლო ვითარ იხილა სარგის განმსიარულება და
უგნებულად დაცვა, განისარა, გარნა მძიმედ აღუჩნდა, რამეთუ ვერ მიესწრა ამსა. რამეთუ იყო კა-
ცი მძლე და შემართებული: კვალად სურველ იყო განწობისა მესხთა: წარმართა არღუნსა ზე-
და, გულითა ქველითა, სოლო არღუნ მოუწოდა სხათა თჳსთა, და კვალად ქართველნი სხანი ზედა
მისრულნი იხილნარა ივლტოდა, გარნა აუკნებდეს ქართველნი წარწინებულნი. სოლო არა უტყ-
ვებდეს სივლტოლად, რომელთა უპირობდა თორელი გახა, და ეტყოდა, ვითარმედ აქართველნი
მეცნიერნი ვართ ომისა მათისანი. ჩვენ გბრძოდეთ თქვენ-წილად:“ და ესრეთ ძლით არწმუნეს, და
დადგა ადგილსა-მას-ზედა რომელსა დაქბანაჲ, და განაწყო მედარნი თჳსნი:

და ვითარ დაქსნდეს ურთიერთარს, ზედა მიეტყენეს მესხნი განლაღებულნი: სოლო სარ-
გის ვაჟელი უპირველეს ეყოლოსა მიუხდა რაზმსა. და უმეხესი მათი ჩნდა ზადური, ოროლითა
ცხენისა-გან ქვეყანად დასცა: და იქმნა ძლიერი ომი, და მრავალნი მოიხრუოდეს არღუნის სხისა-
გან, და სივლტოლად მისდრკეს: პირველსავე მიჯრასა, სძლევეს სხანი მეფისანი, და ვითარ არს 370.
ჩვეულებს თათართა ლტოლვა და გარუ-უგურ-ქცევას, ანაზდად გარუ-უგურ-იქცეს. მშინ სულმოგლე
ქმნილნი სხანი მეფისანი ივლტოდეს მსწრაფლ. ესრეთ განწირულნი და მიმოდანებულნი თათართა
შიერ მოიხრუოდეს, ცოადუნთა ჩვეთა სიმრავლითა, გაჩწირნა ღმერთ-მან და მისცნა კვლთა წარ-
მართთასა: სოლო უწყადოდ ჰყოცდენ, და მრავალნი ხასელანსნი მოხრნეს თათართა, რომელ მდი-
რდენილა ძლით განერსეს, და ხდევნეს ასალ-დაბის კიადმდე, განა უმეტესცა: სოლო ზოგნი
ტყვედ წარუგანებულ იქმნეს, გურგულელი მურჯან და სხვანი მრავალნი, და ესრეთ შეიქცა არღუნი
უანს უღოს წინაშე, გამარჯვებული: სოლო სარგის და მესხნი მივიდეს მეფის წინაშე, აწუკურს,
მეფისთა თჳსთა-თჳს მტირალნი. რამეთუ უმრავლესნი მოკხრნეს, და მდგომარე დაშთომილ იუ-
ნეს. და დაჰყო მეფე-მან სამთარი სასეკარი სამცხეს, და გარდვიდა შავშოს და კლარჯეთს, და

წარვიდა ნიგალის-კეკს: და ვითარ მოიწია თუე მისი, და აღმოხტენდა მდელი, უან-მან იგივე არღუნ დევნად და ბუნად წარმოავლინა, რომელთა თანა იუენეს ქართუჭლნიცა მიმდგომნი უანინნი: და თუეს ივინისა მოვიდა სამცხეს. სოლო მესხნი რომელნიმე მიეგებნეს არღუნს, და რომელნიმე წარჭევეს მეფეს. და ესრეთ იწუო ოკრებად და ტუეკენად სამცხესა, და მოადგა ცისის-ჯვარსა, და უწუო ბრძოლა ძლიერად. რამეთუ არა ზღუდითა მტკიცითა განსრულებულ იყო: სოლო ცისესა მეფენი ძლიერად ჰბრძოდეს, და მრავალი კაცი მოკლეს, და დიდად ავნებდეს გარეთ მეფეთა, დღისით და ღამით განვიდის, და ადგილ-ადგილად მოჭწყუდდის: და ვითარ ისილა სიმტკიცე ცისის-ჯვარისა, რომელ არს ჯვარის-ცისე, აიყარა და წარვიდა. და წიგნიცა მოუვიდა უანინსა, მხწრაფლებული წარსულად, ვინათ-გან უანი თურანისა ქვეყანასა მეფეი ბრძოლად მოსრულ იყო სვარასანს. და ესრეთ იგისა ღირთ-მან ჭირთა-მით-გან ქვეყანა სამცხისა, რომელ ოც დღე ძლით იყო არღუნს სამცხეს:

სოლო მეფე დავით კვალად მოვიდა სამცხეს და შავშეთს. და ვითარ ისილა სამცხე მოკრებულნი, მოუწოდა თანა-მხრასკელთა მისთა, ჰქითსა თუ რა უარ, რამეთუ ომი თათართა აღარ ეგებოდა: მაშინ სარგის ჯაყელ-ცისისჯვარელ-მან მოასხესა, ვითარმედ „სამცხე მცირე არს და არა კეთილი სადგომი მეფეთა. აწ განკარგასკებ რათა წარსვიდე ლისთ-იმერად, რუსუდანიის ძისა დავითის-თანა. რამეთუ სწორად ორთავე არს სამეფო, იგი და ესეცა. და მე დავხდებ თავსა ჩემსა, და საქონელსა ეოკელსა, და ღაშქარსა ჩემსა, შენ-თვს, და ვითარ განებოხ იემარე: და უკეთუ გუთილად გისტუმროხ დავით, კეთილ. და უკეთუ არა, აჭა სიმდიდრე ჩემი მზა არს თქვენ-თვს: და ნუცა შენ სწუალობ საჭურჭლესა შენსა, და გეზრასნეთ თავადთა იმერთა, და განესცეთ საჭურჭლე, და სეენ კერძო დავიენოთ:“ სინდათ ეოკელთა განზრასკე ესე, და წარავლინეს მამიქუელი წინაშე რუსუდანიის ძისა, რათა შეიწყინაროს თათართა-გან მიხრედიბული: სოლო მან აღუთქვა შეწყნარება, და წარვიდეს, და მივიდეს ქუთათის, სადა-იგი წინა მიეკება რუსუდანიის ძე მეფე დავით, და კეთილად ისტუმრა, და დავეს წელიწადი ერთი: გარსა კეთილად თუ ისტუმრებდა რუსუდანიის ძე, ეგრეთა კეთილადვე ღაშას ძესა დავითს, არამედ ვითარცა უცხო ვიღოდა მათ-თანა: მაშინ ეზრასნეს კასპერის ძესა, რაჭის ერის-თავსა კასპერსა, და ქვაბულის ძეთა ფარაჯანისათა სარგის, რათა ღაშას ძე დავით ჰქონ მეფედ. რომელნი ერწდებოდა, და იქმნა განდგომილებად. ლისთ-იმერთოს: და რომელნიმე წარმოუდგეს ღაშას ძესა: დავითს, და რომელნიმე რუსუდანიის ძესა წარს-დავითს. ეგრეთვე დადანი ბუდანი ¹⁾, ჯვანშურის ძე, დაადგურს ერთგულობასა ზედა რუსუდანიის ძისასა. რამეთუ იყო ესე ბუდანი კაცი წარმატებული ეოკლითა სინით, უხვი უმეტეს ეოკელთა გაცოთ, სრული განიერებით: ამან დასწუენს ოდიში ²⁾, რომელ მზარავნი და ძიერის მოქმედნი არა იბო-

¹⁾ T ბუდანი; plus bas ბუდანი.

²⁾ Subaud. აქ.

კუბოდეს. და სხანსა განიუწინეს ორად, გარს არას ანებდეს ურთიერთარს ორნივე, დავით და დავით, დაღატათ ლაშქართა არა ენებთ, ამის-თხს რომელ არა განსტყუეს ორნივე მეფის საჭურჭლესა ლაშქართა სედა: ესრეთ იყო აშლილობა და შეეთით მრავალნი ძმერთის:

მაშინ არღარ იყო ღონე, დაამტკიცეს რათა განსიან სამეფო და საჭურჭლე ორად, და აწინეს თავადნი სამეფოსანი, და განუუქეს ორად, თბილისი ორად და ქუთათისი ორად, და თავადნი და ერას-თავნი ურთიერთა შესწორეს, ნიკოფით დარუბანდამდე: და განჰქვეს სამეფო და საჭურჭლესი ორად. გარს სჰამლისა ქვაბსა რომელი იდვა მტირე რამ გამოიღეს და გაუქეს, და უფროსი ქვაბსავე დაუტკვეს: სოლო ჯაჭვიანი სასელდებელი, ხელმასური, და თვალი-იგი ჰატე-რეძელი, გურდელი, და მარგალიტი-იგი დიდი, რომლისა სწორი არა-ვის-სადა უსიდავი, ესე სამივე რუსუდანი ძესა დავითს მისჲდა: და აქა იქმსა განყოფადა სამეფოსა, და მიერთ-გან შეიქმნა ორ სამეფოდ: მაშინ შემეფო იყო ამიერი საქართველო, დაშალა ლაშქარი და მსახურებაჲ. ათათრთა:

ინება კვლად ეყენ-მან ზავი მეფისა. მოუწოდა არღუნს, რათა წარავლინოს მოციქული მეფის წინაშე, ზავის უთჳდა, და ფიცსა დაუმტკიცებდა უგუნებლობისათა. რამეთუ დედოფალი გეანცა, ავაგის ცოლ ეოფალი, და ძე თვის ერას მტირე დარჩეს კელთა უღოსთა, რომელნი ტყვედ წარისხნეს ურდოსა: ვითარ ეგულებოდა ბოროტის უოფა ერძისა, ნოინის ვისძე ცოლ-მან აღიუქნა და შეიღად მიიუქნა, რამეთუ იყო უშვილო: სოლო თქმულ არს ესეცა, ვითარმედ მიიქვარა ერძა დიმიტრი წიაღთა, მეუკუელად საშო განეღო დედა-კაცსა, და მუცლად იღო, და ჰქმეა ერძა-წული. და ამის ძლით კეთილს უუოფდა ნოინის ცოლი გეანცას და ერძას მისსა, რათა მან წარავლინოს კაცი წინაშე მეფისა, ზავის უთჳდა: და წარმოავლინეს მოციქული ზავისათხს, რათა მისცეს საშეფო მისი უოკელი, და კვლად ეგოს ჰირველსავე ჰატევის დედოფლობისას: სოლო მივი- 372
დეს-რა მეფის წინაშე მოციქულნი ეყენისნი და აუწეს ესრეთ. „მიუმცნო მეუფო-მან ესრეთ, ვითარმედ სოჯავანი იქმს მიწეზი ჩემისა წარმოხელისა და სამეფოსა დატკეპისა: უკეთე ჰქუ-ბავს ეყენსა შეწინარებაჲ ჩემი, ჰირმ-შოს ძესა ჩემსა გიორგის წარმოავლენ წინაშე მათსა, და უბოძოს საშეფო ჩემი, და დედოფალი გეანცა და ძე ჩემი დიმიტრი წარმოავლინეს ჩემდა, და სოჯავანი მამცეს, რათა სიგჳდილითა მისითა შერი-ვიგო ნაქმრთა მისთა, რომელნი ჰქმნა ჩემ-ზედა:“

სოლო ვითარ მიიწინეს ეყენს წინაშე, სთნდა სიტყუა მეფისა, და იოსოკეს ძე მისი გიორგი, და დაუმტკიცეს ფიცთა მიერ, შესჰმითა ოქროსა-საფიცრისათა, რათა უგუნებულად დაიგვას ძე მეფისა, და მისცეს საშეფო მისი: უკეთე დავით მეუფო-მან იხილას ეყენ უღაოჲ, რომელსა ეწრობოდა უწოდდეს, სოჯავანიცა მისცეს კელთა მეფისათა. თუ ესეობს, მოკლას, და თუ გნებობს განუტკოს: ამას შუა შეიოიყვანა ენუქ-არქენ¹⁾. კაცი მართალი და ჰატეოსანი,

1) T ამჟამინი: plus bas, აქვე.

ჭხუელითა ქრისტეს ჯუარისა თაყუანის-მცემული: მან უთავს-დება ეანის რათა არა ეკნოს დავითს და ძეს მისსა გიორგის. თათ მივიდა ესქ დავითს წინაშე, შეჭფტა და წარიყვანა ძე მისი გიორგი, შევიდეს ტფილისს, და მუნ მოკუბესენ ყოველნი მთავარნი და კრის-თავნი საქართვე-ლოსანი, და ბადინი ვინძე, ნათესავით სომეხი, რომელს შეკედრა ტფილისი და თათ მეფობაცა: არღუნ მოიღო ძღვენი ურიცხვი გიორგის წინაშე და დაჭკვეს მცირედი ჟამი ქალაქსა, და მერმე წარვიდეს ექნს წინაშე, და მიიუჭანეს ურდოსა: პირველად მოუვლისა ეკნის ცოლს ტონდულ-სათუნს, რამეთუ იყო იგი მალღისა კელ-მწიფისა კოსტანტინუპოლისა ასული, ჭხუელითა ქრისტესე და მართლ-მადიდებელი. ამის-თვს ზატეგსა უყოფდა ტონდულ-სათუნი ეწუქ-არქუნს, რომელი იგიცა ქრისტესე იყო: ვითარ იხილა ერსა-იგი, შეიყვარა, სიკეთისა მისისა-თვს, და თვითცა ქმნილ-კეთილი იყო, და მერმე წარიუყვანეს ეანის წინაშე, და მანცა კეთილად შეიწყინარა და ზატეგი დადი უყო: და ესრეთ ზატეგ-ცემულ-მან დაყო წელიწადი ერთი, რომელსა მიანიჭა ყოველი სამეფო მისი ეყენ-მან, და წარავლისა მოციქული, რათა მივიდეს მეფე დავით ექნს წინაშე: სილო მეფე მიხეზობდა სოჯა-აზიზის არ მიტყმასა. „უკეთო არა მომცეთ მოსიკუფიდე, არა მოვალ ურდოსა:“ ამის მცნობელი ეყენი, სიტყვითა არღუნისთა, განწერა. რამეთუ მიმედ აღწინდებოდა სიკუფილი სოჯა-აზიზისი: ამის-თვს ეტყოდა ეანის არღუნ, ვითარმედ „მეფე არა მოვალს. მისს-ურებად შენდა, არამედ კვალად ცქუელით გვაშორებს: აწ ამას განგზარასებ, წარსწვიმიდე ძე მეფი-

373 ს, და მე წარმეზავნე ლაშქრად მეფესა ზედა, და შეკრულსა მოვიყვან წინაშე თქვენსა:“

ეანს-მან დაიჯერა, და ეასანისა კაცნი რათა წარსწვიმიდის ძე მეფისა, და ყოველნი რომელ-ნი წარმოვევლისნეს მეფესა მისა მისისა თან: ცნა ესე ენუქ-არქუნ, ადგა და მსწრაფლ მივიდა ტონდულ¹⁾-სათუნს წინაშე, და აუწუა სიტყუა ესე: სილო იგი მსწრაფლ მივიდა ეანის წინაშე, და ენუქ-არქუნ მოასხენა. „დიდო მალღო ეანის, რასა უსამართლოებაწ იგი ბრძანება გავიხსენია, სიკუფილი მეფის მისა-თვს და მსასურთა მასთა: არა უწყდა შენ, რომელ წინასწარმეტყველთა რომელითა ესრასებოდა ღმერთი, ბრწყინვალეთა და სახინოთა გავრთა-გან შთამომავლთა არს: კვალად იხილე, რომელ ფიციტა მოიყვანე იგი, და მე და ენუქ-არქუნ სიკუფილსა აღვირჩიეთ, და აწა თავნი სვენი იყუნენ მეფის მისა-თვს: და ესეცა უწყოდე, რომელ მამა შენი დიდის ეანის-გან ბათის შვილი მრავალსა მოციქულსა უგზავნის, და დიდთა ნიჭთა აძლეკს, რათა მისცეს გზა დარაღმნისა²⁾ და დახველითა, რამეთუ ორივე კელთა შინა მისთა არს: და ამასაცა განგზარას-სებ, ერთისა ბერისა ვაჭრისა სზარსისა-თვს, პირველად რად დიდსა კელ-მწიფესა გასებ შენთა მტერთა ზედა. რამეთუ უკეთო ბათის უღობი და მეფე შეკერისენ, დიდნი შფოთნი აღდებთან:“ ვითარცა ესმ უღობს, განჭკვირდა და მსწრაფლ მოიუჭანა გიორგი, შეიყვანა და ზატეგი უყო, და

¹⁾ T ტუნღე; plus haut ტონ-ეზა; plus bas, ტონდულ.

²⁾ T დარაღმნის; R დარაღმნისა.

შეიძლება შესამოსლათა ბრწყინვალეთა, და მისცა ტონდულ-სათუნს და ენუქ-არქუნს, და ჭრჭუა. „აჲჲ ძე მეფისა, ჩემ-გან მტკიცეა ფიცითა. არას ვაგნებ დავითს, თუნთერ ჰატვიხის: და შენ წარვედ, ენუქ, და ორნივე ძენი შეფისანი, დიმიტრი და დედოფალი გვანცა, ვითარცა ტონდულ-სათუნს და შენ გნუბავს, კერეთ ჰუათ, და მოიყვანეთ დავით:“ ვითარცა ესმით, განისაჩეს და თაყუნიხი-ცის, და მოახსენეს. „თონი ჩემნი იუჭინ ნაცვლად. უკეთუ მოგვეცა სოჯა-ანიზ, და არ მოვი-უწინათ დავით. უკეთუ არ მოგვეცით სოჯა-ანიზს, არ მოვა:“ სოლო დაღათე შიშიდ აღუჩნდა არღუნს, მისცა სოჯა-ანიზ, და წარმოიყვანა ენუქ, და მიუწერა წიგნი ფიცისა ტონდულ (sic T)-სათუნ მეფესა, „არა ეგნოს უანისა-გან. უკეთუ მოვიდეს ურდოსა, ჰატვიხთა დიდითა ჰატვი-სტეს, და სძეფო დაუკლებულად მისცეს:“ წარმოვიდა ენუქ-არქუნ, და მოვიდა ტვილისს, და ორნი ძენი მეფისანი: წარმოუვლინა მოციქული მეფესა, და აუწყა ყოველი. სოლო წარმოვიდა მეფე, და მოვიდა. ქვოშეთის ბოლოს და სურამის შუა დაღჯა: და მოუწოდა ენუქ-არქუნს. მოვიდა და მო-უხსნა შულნი ორნივე, და მოართვა წიგნი ფიცისა, და მოჭკვარა სოჯა-ანიზ: ვითარცა იხილა სოჯა-ანიზ შეფე-მან, ბრძანა თავის მისისა მოკეთა, და მოჭკვეთეს და წარგზავნეს თავი ტვი-ლისს, და აღმართეს ძელი, და მოჭკიდეს თავი სოჯა-ანიზისა: და ესრეთ წარჭკვა მეფე ენუქს, და მიეცებნეს ყოველნი სამეფოსა მასისანი, და წარემართნეს ურდოსა:

სოლო თანა წარჭკვა ხარის ცინისჯვარელი, ვაჟელი, დიდად სამსახური, რომელ-მან ჭქმნა 374 ესტა ხათიოკაჲ, რამეთუ ტვილისს ყოფნასა მეფისასა მოვიდა ელხი ყანისა, ვითარმედ „მეფე-სა მოვიდობ, სოლო ჰპა ხარისს არა მივიდობ:“ და არა ხათიო უჩნდა ბრძანებაჲ ესე სარ-გისს, და ეტყოდა მეფე გარე-უგუნ-ქცევას: სოლო იგი არა უჩნდა, და ეტყოდა. „ნუ იყოფინ ქმნად გეჲ ჩემდა, რათამცა მე შევიძენ შინა: უკეთუ ცოდნათ ჩემთა-გან გვენოს რამეჲ თათროთ-გან, ყოველნი კანნი იტვიან, განზნახეთა ხარისისით განუდგა მეფე თათროთ. აჲ იგი წარვიდა შინა, მეფე წარვლინა, მოაქულად, უანის წინაჲ: სუ ჰყოს გეჲ დემთ-მან, რამეთუ ამით წარჭკად-ბის გუარი ჩემი. არამედ მოათუძლან, ნაცვლად თქვენდა ვიყ: და თუ დავრე, თქვენ-თანა დავრე:“ დაიბადლა ესე მეფე-მან ენომ, რომელ ქვაბულისანი თემი ერთი, სამცხეს, და სეღდარი ტბეთისა, შვეშეთს, სივლითა სამამულოდ მიუბოძა:

და წარემართნეს ურდოსა, და მოვიდეს უანის წინაჲ, ბარდავს; რამეთუ იგი იყო ხაზმდორო ხადგური: და არა უწეოდეს რა გეგულების ყოფად მათ-თვს: და მცირელთა დღეთა მოუწოდა უანის-მან სიღვად მეფისა და მთავართა, და ივითხვიდა რომელის მიხეზისა-თვს განდგა. და ყოველნი ჭკონებდეს მეფისა და წარჩინებულთა მისთა სიკუდილსა, და ევედრებოდეს დემრთსა, და ყოვლად-წმინდასა მეტესათასა და ვედრებისა დვითსამშობელსა, რომელისა მინდობილ იუჭინეს: და შევიდეს უანის წინაჲ: სოლო მან მოსცა თვსითა კელითა დვინო, რამეთუ ესე იყო წესი უანისთა, თასითა დიდითა ოქროსათა. და ვითარ ჯდა მეფე მეუღლ-მოყრილი, და მის-თანა ყოველნი მთავარნი, ჭკითსა უან-მან, ვითარმედ „რად ჭქმენ განდგობა ჩემი, და ბრძანებასა ჩემსა რად უჩნ ქმენ, და

არღუნს შემოეხი: არა დიდნი გუთლინი ექმენ შენ-სედა. დაკარგული და სიყვდილად განწირული გველთა-გან აღმოგიყვანე ჟურღმულით და მეფედ დაგადგინე.“ მამის ვითარ არღა-რა აქმენდა ჰსე-სი მიგებად მეფეს; მოახდინა უკანით კარმო სარგის ჟაჟელისა, ვითარმტა იგი ქმნულ იყო მიხე-სი არღუნის შემობმისა და თათართ მოსრვისა: და ისილა სარგის¹⁾ ბრდღღვისისა ლომისა მსგავსად, მეფე-მან მას ზედა მიუტკეპა საქმე იგი. არა შეშინდა, არამედ უშიშად აღდგა და წარსდგა ეანის წინაშე, გამწირველი თავისა თვისისა მეფისა-თვს, რათა იგი მოკლას მეფისა-წილ და მეგლ-მოყრილი ეტყოდა. „მე ვარ, დიდო ყანო, რომელი შემოგები არღუნს.“ ხოლო მან ჭკითხა. „ზაზა სარგის შენ ხარ.“ რამეთუ ზაზა სარგისს უწოდდეს თათარნი: და მან ჭრქჳ. „იგი ვარ.“ ჭრქჳ მას. „და რასათვს განაყენე მეფე ჩემ-გან, და არღუნს შემოეხი.“ ხოლო სარგის არა მტყნებო იყო ენას მათს: წარმოაყენეს სადუნი თარგმნად, რომელი ფრთად უყვარდა უღოს, და დიდად ჰატყვებდა, რამეთუ იყო კაცი-იგი გონიერი, და ესა-კვილი, სიტყვითა მარჯვე ეანის წინაშე მტყვევლებდა:

375 მამის სარგის მიუყო. „დიდო ყანო, არა იყო სხვა მიზეზი. რამეთუ მან მიიღო მეფე-ზამ დავითს, ქალაქი და სოფელი. მან დაიჭირნა ეკვლესიანი და ტიხენი ყოველნი დაარღვივნა: ბედნიერო ყანო, რათა²⁾ არღარა-ვინ გაუგონებდა უსამართლოებას ამას, შეგარ კარი თქვენი ქრთამითა. ამის მიზეზისა-თვს მე წარგიყვანე მეფე, რათა ბედნიერ-მან ყანი-მან გაიგონოს, და იკითხოს საქმე ესე, ვითარცა აწ ვითავას ღირს მეო: ესეცა უწოდებ, ყანო, რომელ სხარსნი ძველთა-გან მტყრნი არიან ჩვენ ქართულთასი. ამის-თვს არღუნს თანა ვეკვ ბრძოლა და ომი, რამეთუ საქმე და უსამართლოებად მეფის მიმართ სოჯა-აზიზის-გან ვერღა-რა დავსთმენ: აწ, ყანო, მეფე უბრალო არის. მე ვარ რომელ-მან განაყენე მეფე კარისა-გან თქვენისა:“ და განსმრ-ვლდა სიტყუა მთ შორის და მრავალ-გვარად უბნობად, რომელთა არა არს ეპი თქმად და დაწე-რად, და მეფეცა მრავალს რასსე იტყოდა, და ენუქ-არქუენ და დიდი-იგი ნოინი სსდეს შუა და სადუნი-იგი კვილად თარგმნიდა, და ჰკასმევდა თქმულთა მეფისათა. რამეთუ მეფე ენა-მსიმი იყო მტყრედ: მანკებრდელი სადუნი კეთილ-მტყვევლებდა, და ეოკელი მოკლადეს ბოროტის ყოფასა მეფისა-თვს, და სიკუდილსა სარგისისასა:

მამის მოუკლესა ღმერთ-მან წყალობა მოსავთა მისთა, და აწცა დაიწვა, ვითარცა მარადის ჭფარავს: და ვითარ სიტყევას უტებდეს ყანის და მეფე ურთიერთარს, მოვიდა კაცი დარუბანდით, გზის მტკვლთა ყანისთა, რომელთა ყაფულობით უწოდდეს: რამეთუ არღა-რა განსრულებულ იყო სიტყუა, შეკვდა ყანისა კაცი-იგი ურდოსა, ყანის წინაშე, და მოასხენა. „არა არს უამი მტყვე-ვლებად, რამეთუ შეიძრ. უღუსი დიდი დიდისა ყანის ბათოსი, და შევლი მისი, ყანის დიდი ბურ-

¹⁾ T écrit souvent ainsi.

²⁾ Je supplée ce mot.

ქამ მოკლას! გზას დარუბანდისას, უამრავით; დიდად დიდითა დაჰქრითა: „ესმა-რა ვინის, მსწრაფად აწივა სხამ თუხი, და მიეს შემოგრებს მის წინაჲ: მას ვამას წარმოგმართნეს წინა-
 ებნწყოზად. და ვითარ დაქსლნეს ორნივე სხანი ურთიერთარს, მაშინ ეკვდრა მეფე ვინის რათა
 წინა-მბრძოლად ახინოს მეფე და სხამ მისი, და წესადგა არს ქართულთა წინა-მბრძოლობა:“
 ისმინა და აინდა წინამბრძოლად მეფე, მასტბულად მისსა დგომად: სოლო სარგის ვაჟელი თუთ
 წინა დივიესა, და განსინის მარჯვენე და მარცხენე დაჰმყობულ-მან რაზმთა-მასი მიჰმარეს. სოლო
 იქმსა ესეცა რომელ რაზმთა შინს გასლტა შევლი, სადა-იგი სარგის ვაჟელ-მან, ახვარ-ცმეჟელ-მან,
 მოკლა; და მცირედ წარვლეს, და მელი მოკლა; იგიცა სარგის ისრითა. და წაიარეს, და ურდგელი
 მოკლა, და ამა ტამსაჲე მსჯედიცა, ულო-ყაინი, და დიდად აქო სარგის, და კეოფად უოქმიდა
 მრავალს: მაშინ დაქსლნეს სხანი ორნივე ურთიერთარს, და გამოხნდა კაცი ერთი მათ შორის,
 რომელი წარმოვედინა დიდსა ვინის ბერქას რამეთუ ვინი არა წარმოხრულ იყო: ესე მოკლეს 376
 დავითის რომლის-თუხ დიდად შეწყესდეს სხანი მეუვისანი, რამეთუ იყო კაცი ენე დიდი და მარად
 ღვა უცხოობლად მოისრა: სოლო მეფე-მან აღმოვიღო მშვიდი, დაჰჭრა ცხენსა მისსა მკერდრა,
 და დახო და გულსა განვლო: სოლო ქართულთა განსიარულებულთა აღიზანეს და მიეტყვეს.
 იქმსა ძლიერი და ფიცხელი რამი კელსა ზედა მარაბამისას: ძლიერად ჰბრძოდა მეფე და სხანი
 მისნი, სადა-იგი სარგის ვაჟელ-მან სასელთან რამი ჰყო წინაჲ ულოსა, რომელ განჰკვირდა
 ვაინი: და განტრეკლდა ეოველ-გან ომი, და მოხსნდა ორგითვე ურცხვი: ივლტოდა სხამ ბერ-
 ქანი, და დევსა უუკეს ძლიერად: სოლო იქმსა ესეცა. დევსას-მას დაჰქრათას, და მათა ვაინი ულო
 ოთხითა ოდენ კაცითა, მცირესა რასაჲ ბორცუსა ზედა, და ვითარ ისილეს ლტოლვილთა, შვიდნი
 რეჟულნი კაცნი ზედა მოეტყვეს ვაინსა: ისილა ესე მიმავალ-მან სამთა კაცითა სარგის, შეუტო
 შვდთა-მთ კაცითა და შეეპა და ოთხნი ვიდრეჲ დაკოცნეს სარგის და აწნაურთა მისთა, და ხანნი-
 იგი ივლტოლეს: მაშინ ისილა თუჯლითა მისითა სიმენე სარგისისი და ემთა მისთა, განისარა და
 დევსა უქო კვალადსა სხას ბერქასსა, დარუბანდის კარამდის: და განვლეს დარუბანდიცა და საიხ
 დევსა სსკასა დევსა უუკეს: ესრეთ განმარჯვებულნი და სასელოვანი მოვიდეს სადგურსა მათსა,
 ბარდავს: სოლო მეფესა დავითს და სხათა მისთა ფრადითა ჰატეითა ჰატე-ქსცა, და მრავალი
 ნიჭი მიანიჭა. ესე-მთამ, რომელ სარგის ვაჟელსა კარსუქალაქი და მიდგომი მისი ქვეყანს უბო-
 ძა, ურავითა:

მაშინ შეიშურეს სხათა ვითვე მტერთა და მოახსენეს მეფესა. „ჲ შეფობაცა სარგისს
 მიეც, ვაინ-მა ესრე განდიდა, არღარ იქმნების მორჩილი მეფობის თქვენსას:“ მაშინ დივიარ
 მეფე-მან, რამეთუ უკულ უბნყო და მალე-მრწმენი სიტყვათა კეთილთა და ბოროტთა, ორთავე: და
 წარვიდა ღამე ულგონ-სიონის წინაჲ, და მოახსენა. „უშეოთუ ვაინს სარგისს კარსუქალაქს მისცემს“

1) T პირველი; ის. პირველი.

მეფობაც მისცეს:“ განჭკვირდა ელგონ-ნოინი და ჭრქუა. „ეინ-მან შენის მოდგომის-თჳს მისცა, და თუ შენ გიძიმის არღარა მისცემს: თჳკენ ქართუშენი არას კეთილს უყოფთ მენედ მბრძოლ-თა წყობათა შინა: არა უწეი, ეინი სარგის დაარჩინა მტერთა-გან. ძლიერი და სასელოვანი ომი ჭყო:“ წარვიდა ნოინი და მოასხენა ეინის ყოველი-იგი თქმული, და არღარა მოსცეს კარნუქალა-ქი: სენა ესე სარგის, შეიქმნა გულ-კლებით და ქვე-გამსეღვარად ჰატრონის-გან: სოლო მას ზამთარსა დაიშვირა მეფე ბარდავს თავისა. თხისის თანა, და სარგის წარვიდა გულ-კლებული სამცეს:

მას ეამსა გაადგა ულახს ეინის შანშეს ძე ზაქარია ამირან-შასალარი, კაცი ყოვლითა სათნოებითა სრული და სანილო, და იელტოდა ქუთათის, ნარინ-დავითისას. „რამეთუ ბერქას ლა-
377 შქართა გამოხვლა მასმია ჩემ ზედა:“ სოლო მეფე-მან დავით კეთილად შეიწყინარა, დაჭყო ღირვე ეამი, და მერმე ფიციით მოიყვანა ეინ-მან, გარნა არცა ეგრეთ დამშვიდა გული ულოსი: და მოკლა ზაქარია ამირან-შასალარი, კაცი ჰატოისანი და სასელოვანი, და ჰსცნა დიდ-მან შანშე, მამა-მან მის-მან, მწუხარებითა შეწუხებული იგიცა აღსრულდა: სოლო გეანცა დედოფალი, ავაგის ცოლ-უოფალი, მოკლულ იქმნა, თათართა შინა მეოფეი, რომელსა იტყვიან, ვითა ასულსა მისსა სუამაცს, რომელი იყო ცოლი სეკიფარდავისი, სოჯამამშადინისა, მისითა განზრახვითა მოიკლათ: და ვითარ უცოლო იყო მეფე, იქორწინა ცოლი, სასულით ესუქან, დიდისა ჭორმალა-ნოინისა (ასული), და დიდისა სირმა-ნოინისა. და წარვიდა ტფილისს, და ქმნა ქორწილი ჰატოისანი:

ამა ეამთა გარდამოვიდეს ბერქას ეინის-გან ლტოლვილნი ორნი დედა-კაცნი საკვირველნი, სასულით ლიმ აჩვ, და მან მოიტანნა შუღნი მდირენი, ნათესავითა სასარფავაისანი ¹⁾. პირ-მშო ფარეკს, და უმრწემესსა ბაყათარ. და სხვანი თავადნი მრავალნი გამოვიდეს კარი დარუბანდისა, და მოვიდეს მეფეს წინაშე: სოლო მან ჰატოითა ისტუმრნა, და წარავლინა ეინის ულოს წინაშე, და ეინ-მან შეიწყინარნა ფრიად, და უბოძა სარავა, და მოლაშქრედ და თანა-მბრძოლელად გზანახინა. და ესრეთ მეფეს თანაკე წარმოავლინს: სოლო მეფე-მან დასსნა რომელნიმე ქალაქსა, რომელნიმე დამანისსა, და სხვანი ეინვანს:

და ვითარ მოიწია სთველი, წარვიდა ეინი ქვეყანად შარვანს ²⁾, საზღუდართა საქართუშლო-სათა, ადგილსა რომელსა უწოდებენ ხალხ-უხუჩდ, ესე იგი არს თეორი-წყალი: და შეკრეს ობითა წყლის პირი, რომელსა სიბად უწოდეს: რამეთუ ჭკონუბდეს გამოხვლასა ბერქა-ეინისასა. და ამა ეამთა-გან იწყეს სიბასა ზედა დგომად თათართა და ქართუშლთა, სთჳლით-გან გაზაფხულადმდე. და გაზაფხულ წარვიდან საზაფხულოთა ადგილთა: სოლო იქმნა ესეცა, რომელ ეინითა შეიღნი ზემო-სხენებულნი, ულოს-თან წარგზავნილნი, ტუთარ, უული და ბალაჯი, დაიპურა ეინ-მან ულო,

¹⁾ T მხარეყვანნი.

²⁾ T შრევეს; cf. Traduction, p. 453, n. 5.

და მოკლნა ხაშნივე. და დაიპყრა ქვეყანა მათი, და ყოველი სიმიდღერე მათი: და ხცნეს სიკუდილი
 პატრონთა მათთა სასურმისის მდგომთა დედა-წულთა, რომელთა თავადი იყო ალათემურ ვანძე,
 კაცი სახელოვანი. აიყრა ბარგითა და დედა-წულთა, და ივლტოდა. და მომართა სამცხის კერძო:
 ცნეს თათართა უღო-ყანისთა სივლტოლა ალათემურისი, დეკან უეკეს და მოეწივნეს, და ივინი
 დაბრუნდეს და შეეხნეს, და მრავალი კაცი მოკლეს ულოს და შქარის. და რათა არა განგრილდეს
 სიტყუა, ვიდრე გოლის მითათ მოხლადმე ათ-ორ-მეტ-ჟურ მოეწივნეს და ათ-ორ-მეტ-ჟურ შე-
 ეხნენ, და ათ-ორ-მეტ-ჟურევე ალათემურ მოყრია და გააქცივნა. და ესრეთ მოიწივნეს ქვეანა 378
 არტანს, სოფელსა რომელსა ჰქვიათა გლინაჲ: და მუნ დასედა მურჲან გურგელელი, მას უკაცის
 ძე. წინა შეეძისვია, ნადირაბას მიმავალი, რომელი შეიპურეს თათართა, და გინიდა მოაგედისეს:
 სოლო იგი ეკედრა და აღუთქუ ლისთ-იმერით წარუყანება მათი, და ეგრეთ ბერქანს-უანის წინაშე
 წარსხმა: სოლო ივინი მიენდუნეს, წარმოიყვანა, და მოახსნა სამცხეს, და მოახსნა გურგლის ჭა-
 ლას, და ესრეთ განსცნა: წარაღინა კაცი და აშენო სარგის თმოგველსა და შადვას, ბოგოს ქე-
 სსა, და ყოველთა მესხთა, და სარგის ჟაყელის და შქართა, რათა შეკრბენ ერთად, და შეიპურან
 ალათემურ, და მიტკვარონ უღო-ყანის: და წარმოეპირნეს, და ჰსწინა ესე ალათემურ, აიყრა
 ბარგითა და დედა-წულთა, გამოვლო მტკვარი და მომართა ჟავახთით კერძო. შემოიარა ელასის
 შემოდმართი, და მივიდა ოშორას ქვეშეთ, ადგილსა რომელსა ჰქვიათა ლერჯანი: რამეთუ თმოგვე-
 ლი მუნ დაუდგა წინა, რომელნი იხილნარა, მორიდა სარგის და ბოგოს ქე-მ, და და შქარნი ერთ-
 ჟერძო მოხდევდეს, და ტულ-გლეხული მურჲან მართლ კვალს შედგომილი მოხდევდა: და მოეწია
 გურგელელი მგირითა და შქართა, რამეთუ ბოგოს ქე და სარგისის და შქარნი არა მოვიდეს, არც
 შეკლად გურგელის: შეინებს ძლიერად, ჰსძლეს თათართა და მრავალი ტარეული ახსური
 მოკლეს, და ივლტოდა გურგელი: სოლო თათართა განკლეს ჟავახთი და თრიალეთი, და რუს
 თავს მტკვარს გავიდეს, და მრავალგან მიეწივნეს თათარნი, და სომხთარნი და შქარნი, რომელთა
 თუთოეულად არა არს ჟამი მოსთრობად: ყოველ-გან ალათემურ ძმლე ექმნა, და განკლეს გამბე-
 ჩიანი, კასეთი, ჭერეთი, ყოველ-გან ომითა, და წარვიდეს გზას ბელაქისსა: შევიდეს ღუშეთს,
 რამეთუ წინა-განეწო მეფე ღუშეთს, და ჰსძლეს თათართაჲ, და განმარჯვებული მივიდეს ფანის
 წინაშე. და ესრეთ საკირეული საქმე ქმნეს, და ამითანნი, სდაცა დარქეს, აღნარლომობით
 უკმობაჲს, ესე იგი არს უფროსთანი გინა უხუცესთა. და ამის-თვს განსმინებული ბერქა გაიქმნა-
 და გამოხლად: და ამით თითრსა-წელს ყედა ღობე შეკრეს, და მუნ იხამთრან, ვითა მიიქვამს:
 სოლო ვითარ მათ საქმეთა-გან უმარლო არს მეფე-განდიდას ჟეონდიელი ბასილი, და
 უკარმელი, და იწო სურათავცა ქმნად თხნიერ მეფისა კითხვის. და მეფისა იყრით ყოფნას
 შინა დიადი აწეისა ხეფეთა ქვეყანათა, რამეთუ ვითარ თვხთა სედიდა: და სიტყვად ესრეთ იყო,
 ვითარმედ ესუქანს თანა ეყო. ამის-თვს შესმინილ იქმნა ბასილი წინაშე მეფისა, რომელ-მან
 მსწრაფლ მოიყვანა და ბრძანა ძელ-ზე დამოკიდება. და მოჰვიდეს ძელსა, შუა ჭალაქს: რამეთუ

იყო მეფემ მსჯელ-მოწმუნენ და ლიტხინცა და ვითარ მოიწია სთუჯელ, ვეღად წარვიდა უინდ
 სინასა ზედა, და მეფეც მისთანა: მოიწიარა: გაზავსული წარმოვიდა უინი საქოსა ¹⁾); და ქე
 379 მისი თანქუშ წარმოვიდა გელაქუნსა. რამეთუ მას აქუნდა ზავსავსულოდ სადგურად გელაქუნი, და
 მეფე თანა წარმოიტანა, და მუნ იყო: მაშინ ეკვდრა მეფე თანქუშს, რთა უჯრო მამას მისსა
 უინს უღოს წინაშე, რთა განუტეოს სამეფოდ თვხად: სოლო მას იმისსა და წარაკლენს კაცი
 და ვითარ მიიფუნენს საქოდ, უინი უღო აღსრულებულ იყო: მაშინ სათუნთა და ნონთა მიუმცენს
 384 თანქუშს, რთა განუტეონ მეფე სამეფოსა. გამოუშვეს და მოვიდა ტფილისს, და უოველხა ქარ-
 ძღასა და სომხითისა განაგნა საქმენი მანდაურნი: სოლო ნონთა დასვენს ტანტს ზედა უღოს ქე
 უსუტენს, სასულით აბაღა ²⁾), კაცი კეთილი, უსვი, მოწყალე, ტკბილი, მდაბალი, განმეათსეული
 სამართლის მოქმედი, ვლასკთო მოწყალე და შემნდობელი, ესე ზომი რამელა, დაღათუ დიდისა ბო-
 როტის მოქმედი კაცი იყვის, ზრუე მოჭკლევის. რამეთუ ესრეთ იტყოდა: „უოველხა ქეუანის
 მპერობულად დაუღეკნი-ვარო დიერთსა, და რსხვად ვერ მივსტემ, არცათუ წულებ:“ და მრავალ-
 გზის საჭურჭლენი მისნი წარიტანენს მპარეთსა, და არა მოაქედინის, არამედ იტყოდის. „რად
 მაგლს მე საჭურჭლე, სიი წარიღონ გლასკთა. რამეთუ საკლუღეკან არიან, და მის-თჳს იპარენ:“
 ევლად უბორტო და კეთილი გონება აქუნდა: მაშინ აბაღა-მ განსინს მეგდართ მთავრად კაცი
 სანინო წუობთა შმის, და ურდოსა და სასლისა თვისსა მოურავად დაადგინა ზემოსსენებულისა
 კორმალისსა შვილი სირმონ, კაცი განმარჯუებული და სახინო ბრძოლათა შინა: ვინათ-გან
 ქრთამსა მიძიება მიიღებდინ მის წინაშე მდგომნი ყოველნი. გამოარჩია კაცი უკითი, მოწყალე და
 სამართლის მოქმედი, და მძარსველი და მლოცავი, ქეუანათა და ეკვლესიათა ღვთისათა მოსხვთა
 მოყურაუ, სასულით აღუბაღა: ესე განსინს უღონოთა და გლასკთა განმეათსეულად, ზრათუ
 უღოს უჯრისსა ზატევიტემული ნონინი გამოცვალსა, არამედ უმრავლენი აღსრულებულ წყენეს,
 ვითარ ელვან-ნონინი და სხვანი მრავალსა: ^{1) იხილეთ მ. 368-ისა და 369-ისა წიგნი}

ამს აბაღს წინაშე წარვიდა მეფე დავითს, და იფრად ზატევიტს შეიწინარსა. და ზატევიტსა
 და დემორჩილენს აბაღს ყოველნი თათარნი, სპარსანებელი მამის მისის უღონი: მას ეპის
 გამოვიდა დიდი უინის ბერქა გზას დარუბანდისსა, აურაცხელითა ლაშქრითა, შურის-გებად ტუთა-
 რეს, ბაღლას და ყუღის საქმის-თჳს: ცნა ესე აბაღ უინ-მან, და მოუწოდა სპათ თვსთა, და
 შეფესა დავითს, და წარემართა: სოლო ვითარ აგრძის ძლიერება და ხიდადე სპათ ბერქათსა, არღ-
 რა განვიდა მტკვარსა, არამედ შეიარა ნაზირი და განსავალი ყოველი, და აღიღო ზომი ყოველ-
 გან, და დაეუნა ლაშქარი სად შეერბებთან მტკვარი და რაკი, და მუით-გან ვიდრე მცხეთადმდე:
 სოლო ბერქა-მან მოაპურა ქეუანსა შარვანისსა, სერეთთ, და კასეთი და ყოველი იორის ზირი. და

1) T. 1. c. 368 et plus bas.

2) იხილეთ მ. 368-ისა და 369-ისა წიგნი

მოვიდნ დასკარი ტფილისშიდუ, და მრავალი, ხელე ქრისტიანე მისწყვიდეს: სოლომონი ქაჯანი 380
 დღეა მოახა შინა ცარესჯისას. მისინ მოხენა ღმერთისნ წაღობით ქვეყანას ამას და უანისა
 ახალას: შეუდა საღობობა რამდე ბერქას, და მოკუდა: ვითარცა მსიღეს სიკუდილი უანისა მათი-
 სა: სხათს მისთა, წარიდეს მეუღარი, და განუღეს კარი დარუბანდის: ესრეთ დამვიდნ
 ქვეყანს ესე:

სოლო თათართა კუღად აქენდის შიშა მეთქვან ბერქას დასკარის გამოხელისა, და ეოკელთა
 სთველთა წარვიდინ სიბას ზედა: ვითარ მოკასლია ესი სიბას წარსლებსა, მოუწოდა მეფე-მან
 სხათს მისთა და ხარგიც ვაჟელ-ცხსხეარელსა: ვითარ მივიდა ხარგის დავით მეფისა წინაშე
 ტფილისსე ბერქას ხარგისც ფანდგომილებამ, უანის წინაშე, და დავითუა ნამსახურებამ, განსრფ
 ხვითა უკეთუღას კაცია-თხუ: მოუწოდა ზალატად, და შეიპურა შინა, და ტუეე ჰყო საჭურჭლესა
 შინა. ცნეს ესე აზნაურთა თანა-მოელთა ხარგისხითა, ივლტადეს და წარვიდეს უანის წინაშე, და
 მოახსენეს აბაო-ნონისა: რათა მან განსინოს მეფისა-გან დამტირვა ხარგისხი და მოახსენოს
 უანის ახალას, და სთხოვოს ხარგის: იხმინს მხარაულ კედრებამ აზარან-ნონისა, და მოხცა ელით,
 და წარმოავლინეს, და მოიწია ტფილისს, და წარმოიყენას ხარგის, და მიტკარეს აბათან-ნონისა,
 და მტკარით-გან იქმინეს ვაჟკელი მორილილი უღობისხანი კადრე ემათამე მეფეთა შორის ბრწი-
 ნელებისა და სანსისთა დიდის გიორგისთა:

სოლო მეფე ვერეთ არა წარსრულ იყო სიბას, შეუდა საღობობა მეფლისა ძეს მისს
 პირ-მამოსა გიორგის, რომელი სიკეთე-აღმატებითა სავუ იყო. განკრძალდა საღობობა ესე-ზომ,
 რომელ გინდა მეუღარ ხარგისებელ იყო. დარდა უხმად, უმრავად, სულომონი დამომეშვიკელი, და
 მიიღეს ძლით: ამას მწუხარებასა და უღონებასა რა მოეცა მეფე და ეოკელნი მკვიდრნი საქარ-
 თუქლოხანსა მტკისხენს მეფესა დმნისის ღვთის-მშობელი, და წარვიდა წინაშე მისს, და თუ
 წარმოაჩინა. ვითარ ეოკელი ზეზმურითა ფერითა მოტეუებოდეს, და მოტეუებოდეს, მეურვლითა
 ცრემლითა წყალობად მათდა ცღბმრვიდეს: მამინ შეისმინს ვედრება მათი წმიდათა უწმიდების
 ღვთის-მშობელ-მან, და მისს შესუბუხუე თასე, და პირსა ზედა შეისმანს, თულისა ახანა მწარად,
 და ვითარცა უხეხებელი წარმოვიდა: ისიდეს ესე მეფე-მან და ეოკელთა მკვიდრთა საქართუქლოხ-
 თს, განტკვიარდეს უნადათსა ამეს, საკვირველებასა ზედა ეოკელად-წმინდისას, და ადიდებეს
 უფრულნი ღმერთსა:

და კვლად წარვიდა მეფე სიბას ზედა, და მუნ ეოფისა მისსა, ესისა წამოხელისას, დასხე-
 ულად მეფე დავით, მით საღობობითა მეფლისათა, და ვერ განტკვიარდეს მკურნალთა, და წარვიდა
 ცხედრითა, და ვითარ მოკასლია მარტო-მოყოფს, მივიდა საცსა-მას კელით-უქმარსა, რომელი გა-
 მოიხასა ტილოსა, საცხოვს მიერ ფეცსა ზედა: მოეჭმეება ბრძანს მარტო-მოყოფისა საცისა, და 381
 ეკვდრე ცრემლითა, და შეუწრდა, და განტკვიარს ვითარ უფლისა, მიერ განკურნებული ცხედარსა
 სქედა მღვდლარე დასტესრუე მრთელად მოვიდა ზალატად ტფილისსა, და იყო განსტკვიარებას შინა

თვნიერ ამისსა, რამეთუ მთავარნი და ერის-თავნი ვერ ჰსცვალნის, შიშისათჳს უინისა: სოლო-
 თქმულ არს ესეცა. ვითარ ბრძენისა სოლომონის-თჳს წერილ არს, ესმას სიბერისა მისისასა არა
 მართლად ვიდრდა წინაჲ ღვთისა, და მძლავრებისა-გან თათართსა უფლო ქმნილ-მან, იწყო
 შლად საყდართა სეპასკოპოსოთა. რომელი სასატრელთა მეფეოა შესავალნი სოფელნი მიენიგნეს,
 განსცემდა, ეგრეთვე მონასტერთა: ამას თანა სსუანიცა ბოროტნი აღსძირს მტერ-მან, რომელნი
 არა საკმარ არიან თქმად, და მძლავრ სიბერეს შინა, ვითარ სოლომონს. ამის-თჳს ჰსწერთიდა
 ღმერთი, არა ჩვენებითა, არამედ შევნიერებით ძისა მისისათა სიგჳდილისა გლოვითა: ვინათ-გან
 უგუნურებას შინა ვართ ნათესავნი ადამისნი, და გულს-მოდგინედ მიდრევილ არს გული კაცისა
 ბოროტის მიმართ, ვითარცა წერილ არს. „არა იხუბეს შეგონებად, არამედ გარდაჲკედით ცხოვრუ-
 ბას ჩვენსა, და ყოველნი ვართ ამოუებას შინა:“ ვითარ იტყვის ბრძენი ეკელესიასტე. „ამოუება
 ამოუებათა და ყოველივე ამო არს,“ და მსუხს ამას ქვეშე სიღულესა ყოველსა ამოუებას მიხედვს:

სოლო ჩვენ გზას მცირედ გარდამბიჯებულნი, კვლად მოგზაურ ვიქმნეთ: და ვითარ
 მოიწდა მსგეფის სიბას წარსვლისა, წარვიდა მეფე კვლად. სოლო მუნ ყოფნას მისსა დასწეულდა
 ძე მისი გიორგი. რამეთუ დიდა სუტეშინის-ცემს აქენდა მეფეს საბრძანებულს მისსა, და მისვე
 სისხლისა მდინარებისა-გან აღსრულდა, და დაუტყვა მწუხარება მითოსრობელი ყოველთა მკვიდრ-
 თა საქუფოსათა, დიდი-გან მცირეთამდე: სოლო გვაძი ურძისა გიორგისი დასსვენეს საყდარსა
 სიონისასა, რათა მოიგადონ მეფე: და ვითარ მოკასლა ესმი მოხვლისა, და ვითარ წარვიდა ესმი
 მცირედი, მოვიდა მეფე ტფილისს: ვითარ არა-ვინ გაუკება წინა, თვნიერ მცირეთა მოქალაქეთასა,
 ღარ-განკდილი მიისწარფდა ჰალატად, სადა დასვდეს სპანი და კაზირნი დამალულნი და შავითა
 მოსილნი: და ვითარ აუწყეს სიგჳდილი მისა მისისა გიორგისი, მის, ხმესსავე თანა, დაეცა და
 განილა მკუჭარ იქმსა: და ესრეთ შეველეს ჰალატად, კელთა ზედა მქონებელი, და ძლით მოვიდა
 ცნობად. რამეთუ უკეთუ მოიხზოს სული, მისი მოიხზობის ცნობა, და უკეთუ მოიხზოს ცნობა,
 არა თანა მოიხზობის სული სიტყვის მოქმედი: იტყვის, ვინათ-გან ტყვილთა მიერ უსომართა
 მოცუედ იყო, და შევიღობის სიუწარული და კვლად სიტურფე-ადმატბურულბაჲ ჭთარამეტის
 წლისა მეოფისა, სიმენე, სამკედრო ზნეთა-გან განსრულებულობისა, ტკივილნი მრჩობლ ზედა
 დაერთოდაეს: საღმთაბერთა გოდებითა ჰგოდებდა, და სიგჳდილს აღირჩედა თვისა თვისსა,
 382 რა-ყამს იხილდა ალყაებული შევნიერი გუმი მისა მისისა გიორგისი, მკუჭრად, უფერულად მკუ-
 ბარე, რომელსა იგლოვდა ერი, და ვაებით წარიყვანეს მესეთას, და მუნ დაკრძალეს ო და უკმო-
 ყვეცს. მწუხარებითა სავსენი: სოლო ეს-ოდენ განჴმრავლდეს ტკივილნი შჯლისა საუწარელისანი,
 მიერთ-გან არდა-რს აქენდა ღსინებაჲ, და სენთაცა მრავალთა მოიცვეს, და გუმიათა უძღურებდა
 უმრავლესთა ესითა: გარსა ჰმონებდავე უინისა ახადეს, არა იყო სსუა დონე:

ესა შინა იწყო მსაკაბურდელ-მან სადუნ-მან აკადიდებდა, რომელი ჰირველ უღლს შეეწაჲ,
 რკინობისა ძლიერ, და უინ-მა ახადეს მსაკი უყო, და დიდი სიბდაყენი კედდის ყოფად, მით

რომელ ცოდნის მიხისა, ავგის აწულას, ხვაშაქისა, ეკიბობაჲ აქუნდა, და შეეცხა დავითს მი-
უბოძნეს მრავალნი ქვეყანანი:

მათ ჟამთა იქნა განდგომილება თათართა ურთიერთას. რამეთუ განუდგა უანს ახალს
თავუთარ-უანინი, ბარასს მძა უმწიქესა, რომელა იყო ზემო-სსქენებულის ჩინგის-უანინს შვილის
ჩაღატა-უანინს ნათესავი, რომელს ეურა ქვეყანაჲ თურანისა, დიდი თურქეთი: ესე ბარასა-უანინი
იყო თურანსა, და წარმოავლინა მძაჲ თუხი თეგუთარ, რათა სარავა ქვეყანისა, რომელ მას წარ-
კლამოდა, ვითარ ზემო-თქიულ არს, თეგუთარს მისუდებოდაც: ესე მივიდა, ორისა ბეგრისა
დაშქრისა შქინებელი. შეიწყნარა ახალა, და უხისა საფესულის სადგურად ვიდრემე მათნი არარატი-
სანი, და საზამთროდ რაკისსა ჰირი და ნასჯეკანი:

ესრეთ იყოფილა თავუთარ. შემურდა უანობაჲ ახალსი, და მიუგნო მძას თუხსა უანის
ბარასს, ჯეონს იქით მყოფსა, ვითარმედ „რად მივსცემთ უანობასს და ქვეყანას დიდსა ახალს:
აწ წარმოკმართე მანდით შენ, და აქით მე, და ორთავე შევეურთოთ ახალა, და ჩვენი დავიურთოთ
ქვეყანა მისი:“ სოლო მოიუერაჲ ესრეთ. თავი შეშის ისრის აღმოთსნარ, და ძელითა ბილახათა
შეაწყება სამნი ისარნი, და მათ შინა შთადევა წიგნი, ამაღ რომელ უოკელ-გან გზისა ძველინი
განჩენილ იუვნეს თათართა-გან ძველით-გან, და განიკითხონ მგზავრი, და მოციქული: და ვითარ
მივიდა თეგუთარისა მოციქული მძასა მისსა ბარასა-უანის წინაშე, ხონდა სიტყუა და განზრახვამ
თეგუთარისი, და მოუძღნო მსცა ეგრეთ, რათა ჰაჰმანს შეკრუნე ერთად, და დაამკენ ბაღა-უანინი
და დაიპყრან კელძიფიუობაჲ: და მოუწერა განჩინებული დრო ჰაჰმანისა, რომელ მას ჟამსა გამო-
ვიდეს ჯეონსა ბარასს სპათა მისითა: სოლო განუება-მან ზენა-მან განსაკრავ განზრახვა მათი, და
დაიცვა ახალა უმანკობისა-თუხ და სიწრფეობისა, და სიმართლისა-თუხ, და შესცდა მწიგნობარი
მისი, და ორითა მთავრითა დაწერა განდგომა თეგუთარისა. რამეთუ თთუენი მათნი მთავართა
აღრაცხელ არიან: და შთადევა მანცა თავსა შინა ისრისსა წიგნი ესე: და წარმოვიდა მოციქული, და
მოიწია თეგუთარს წინაშე, და მოხტნა ისარნი. და განაღო თავი ისრისა, და ჰოვა დაწერილი მძისა 383
მისისა ბარასსი. და ჟამიდა იგი ჰაჰმანისა მოასლებული ჰპოვა წერილსა-მას შინა. და მიეს აღეკამსა,
ბარგითა და დედა-წულითა, კაცი მებრძოლა ვითარ ბეგრა ერთი და სუთ ახი. რამეთუ სსუა-იგი
ლაშქარი ვერ ესწრა ხისწრფისა-გან, ნუ უჭუწ განცხადნეს საქმე მისი, და ბორბოტი ეუოს აბა-
ღას მიერ: აივარა და მოამართა მათა ლაღოსათა, კარცხელთა და კარისათა, რომელ არს შორის
შავშეთსა და აჭარასა, და დადგა თავსა შავშეთისა, ფიჭეთას, და ესრასა სარგის ჟაუელსა, რათა
მისცეს გზა, უკეთუ უნდეს წარსულა აფხაზეთისა მეუფის დავითს წინაშე, რათა იგი იუოს შუა-
მდგომელ მეფისა და თეგუთარისა. და უკეთუ განუმარჯუდეს, დიდად განადიდოს სარგის:

და ვითარ ამას ზრახვასა შინა იუვნეს, ხონდა სარგისს სიტყუა თეგუთარისი. მოუწოდა
ხპათა მისთა და დიდსა შანშეს, შეიღეს იფანეს შინდატურთა-უსრუესისა, წარმოავლინა დეენად 4)

1) R, T, ლხარ.

თეგუთარისა, და წინა მკედართ მთავრად სირმონ-სონისი 1), შვილი ხორმელისნი, კაცი წყობათა შინა სასელოვანი და შემართებული, და მრავალნი ნონინი სხვანი, და მოწინეს მთავარ ტრანს-
 მათა, და დიბანჯუკს მენ-წალო იქმნა ესტეს საკვირველი ყოველთა ნაშობთა დღათა უმეტესისა, რომელმან ღუთისა სიტყუასა, ქალწულისაგან შობილსა ქრისტესა ღმერთსა ჩვენსა, თხსითა
 გელთა ნათელსება, და ხმა მამისა წყ-ცითა ესმა, და სულე-წმიდასა ხსითა ტრედისათა იხილა,
 და სამებისა წმიდისა ერთი არსებად ცხად ჰყო და გვასწავს, იოანე ნათლის-მცემელმან. ამისი
 უდაბნო შენ არს, და ვარ უცნაურ, მთაფრ შინა დაღვასათა, თხისა, უპირველესი ათ-არ-მეტო
 უდაბნოთა: ამან წმინტ-არს უპირატესი ყოველთა: წინასწარმეტყველოთ: და მოწამეთა, ყოველთა
 უადრესისა ნათლის-მცემელისა იოანეს გორკი-იგი, რომელი არს დაწმუდებულად ქებად ღუთისა
 მხსრულისა, და მამიდუტელებ-წერსადეს უსჯულობებისა: და ესთო უპროფისითა საუწყითა გან-
 შვენებული, და სდმერთოთ გრებულთა აღსჯეს-იგი მამოეთა წმიდის-მცემელისა, და ჰქუმატირ
 თთ თავადისა სმყოფი, ვითარ სიტყუა ცხად ჰყოფს: ესმა-რად სიდიდე უდაბნოსა. აკი-ისისა და
 შეიკობა. მისი უპროფისითა სტოთა, და კანდელთა მიერ აღსჯესებად, იხსნა წარმოებებს მისი, და
 წარმოაქლენს ვითარ ათასი მკედარი, რათა მოაკარინს: ხოლო წარვიდეს მთისა ვახსა, რომელი
 მივალს გარსხალთა გერძო: ვარს არს დახადუსა მსჯავრ-მან სენსამან. რამეთუ ეგო-არსისი წმიდისი
 მამისი რომელ მსჯუდმანს ჰბრწყინებდეს თხისას, სასწავლთა ნიშთა მიერ განბრწყინებული, და
 მინდობილი წიგნსმარებელისა იოანესისი, წარმართთა მიერ მოწუედილი, და გორკი-იგი, დაუფ-
 384 მუტული ღუთისა ქადაგი, არს უპროფისი ჰყო ღმერთ-მან: ამის-თვს დაცვა საყოფი თხსა, და მოუ-
 ვლისა ნისლი და ხისნულე, და ვერღარ ვიდოდეს თერეთისა სასაკელითა. რამეთუ მისაღებულ
 იყუნეს უდაბნოსა, და დადგეს მთისამის მირსა, რომელსა ეწოდებინა მედი, რომელსა შინა შენ
 არს ეგელისი წმინდისა გიორგისი, რომელ არს თხისას, და მამსამარსა: მშინ მოჰქედნა წყ-
 ელობით სმიკვიდრებულსა თხსსა იოანე ნათლის-მცემელმან, მსჯავსად ყოველად უბიწოსა ვლამერ-
 385 ნისსა ღუთისამოებელისა, და მოავლენს ქარი სასტიკი მთისა დაღოს და სორმაკა, სეტყვა და
 წვიმს მთაფრთა, და აღდგეს ღელვანი ვითარცა შუა-სდვისა, და წარმოეკა წყალი მამტრთა, და იქმნა
 მდინარე დიდი, რომელი განსწორდა ვიდრე წვერადიდე მეტისა, რომელი აწესა ისაღებების დიდი-
 იგი ნაღვარევი რომელი მოავლეს მართლ სედა წყალსა შავუურსა: სედა მოეტყვა წყალი და წარ-
 მსუნსა თათარნი სუფიად. აკი და ცხენი არს და შთა, თხსიერ გიდე ერთისა კაცისა, და წარვიდა
 თსრობად თეგუთარისა, ვითარცა იტლის სედა დაღვინისა, ვითარმედ, ესაღი ღუთისა არს ადგილი
 იტო სასლოფი მონათა ღვთისათა ურდენით მუნ მოხვლად:“

იგა მალაღს არსიანის თავსა, მოვიდეს და ჰქუქვს, ვითარმედ მოვიდა ლაშქარი დიდი
 დაღისა, დადგეს მთასა ზრტანისისა, და სედაღ მოხვლად არს აქა: ესმა თეგუთარს, და რა

1) R, T, რომის, que j'ai corrigé.

კათინდა აღყარს ბარგი და დედა-წული თუხი, და უგუნ-აყენს, მთას მკარსა კარისთა, რომელსა წრთ-კერძო შეკვლს გზა, და თუთ ლაშქრითა და მომართა გარდმოიარს არსიანი: აქით სიბრძონს ნამოკლო მთა ყველისა, და მოკვდეს ორნივე თავსა ყველისსა: სიბრძონს წინა-დუღდა, რომელი იყო ბრძოლათა შინა სასელოვანი, ეგრეთვე ძლიერნი მებრძოლნი თეგუთარისნი, ჟოღაქი, აბახს-ნუი ¹). თელქა-დემურ, რომელთა დიდად ძლიერი ომი გარდაიხადეს, და მოსწყდა ორგნითვე ურთიგვი: და განკრძლად ორგნითვე ომი, იღლია თეგუთარ, და იელტოდა დედა-წულითა, კერძო მთასა ლადოსას, ზნაღის თავსა, და მიუღდა უკანა ხარმონ: სოლო თეგუთარ დუღდა, სიმკრესა მითისა მინდობილი. და კვლად იქმნა ძლიერი ომი ორ დღე: ვითარ მისჭირდა თეგუთარს, იელტოდა უგნაურად, რომელიმე აჭარით, და რომელიმე ნივალის-გვეით, რომელი ყოვლად უგულ იყო კაცთა-გან, და არა დასჯურებელ არს კაცთა-განს, უკეთუ ვისმე ესიღვეს მთანი-იგი რომელსამცა წარვლეს: რამეთუ ყოვლად შეუძლებელ არს სწელა კაცისა, არათუ ცსენისა, პირველ სი-მეათერითა, და მერმე ტყვის სიგშირითა, და შეერთა და ეკადთა, რომელსა ბუნწეული ეწოდებოდა, განსთრძელი ბრწამლითა, რომელი სადირთა-განცა უგულ იყო ადგილი რომელი შთავლეს: და იქმნა ესეცა, რომელ განვლეს ტყეხს ერთსა, ქვეშეო კლდანს და წეღო მიწისა მტირისა მქონე-ბელსა, და წედა მოშენებულ იყო ტყე: გაღმართ განმავალთა წარუხტად მთა-იგი, ვითარცა წყავი თოვლისა, კაცსა ვითარ ათ-ასსა, დედა-წულის მქონებულსა, და შთავიდა ეკვს აჭარისა. და დაი- 385
პერსა ცხენი და კაცი, და ყოვლად უზინსა ჭეო, და ესრეთ საწვალბოვლად მოიხრგოდეს: და ჟერო-ცა ადგილსა-მას სთხრისა აჭარელნი, და ჭბოუბენ ხამეულთა დედთასა, ოქროსა და ვეცლისასა: ხაირეს აჭარა, და ნივალის-გვეი: და მერმე შეიარეს გურია, და მივიდეს ქუთათის, მუყვას დავითს წინაშე: სოლო იგი სხარტულით მიეკვება და სერი დიდი გასუმსად, სუთ ახი ზროსა მოხარშე-
ლი დაუღდა, თვნიერ ღორისა და ცხვრისა ვიდე, და ლაშქრისა გამოსაზრდელად მასე დღეს ცხე-
ნი ექვს ახი, სროსა ათ-ას სუთ ახი, ცხვარი ორი ათ-ასი, ღორი ორი ათ-ასი: ესე მს დღესა
მოიღო, თეგუთარს წინაშე, და მან განუყო ლაშქართა. რომელისათვის დიდად განჭკვირდეს თეგუ-
თარ და სჰანი მისნი: სოლო ღვინის ჭმარი არა აყო. მოიღეს ურითა და წურითა, და აღმო-
ახსნიდეს: ესრეთ ყვალად ისტუმარს მეფე-მან, რომელი იყო უსიკი და მდაბალი, და მეგნიერი
ყოვლისა ხამისა, და სასელისა მომხეველი. ესე ვითარცა მოხს დაუღდა წინაშე სამსახურად თე-
გუთარს:

ეგრეთვე დღოთელ-მან, ასულ-მან მადლის გულ-მწიფისა-მან, ჰალილოლოს კოხტანტინუ-ჭოლის შევის ასულ-მან: ამანცა ეგრეთ პატოც-სცა ცოლსა თეგუთარისსა, და გაუშინაურდეს ურთიერთარს, და მიენდუნეს, და წედას-სედა მივიდის დავით მეფე თეგუთარის წინა და განუზი-ნის: ესრეთ იყოფოდა: და ვითარ შეიქცა სიბრძონს გამარჯვებულნი უინის აბაღს წინაშე, მოვიდა

მცხ. R, T

კაცი გზათა შტველთა, სვარახნით, ვითარ შვიძრ დიდი ულუხი თურანისა, და ეანის დიდი ბარახა გამოვიდა ვუოხსა, უმძრავითა დაშქრითა. რამეთუ ბარახა ზემანს გამოხულ იყო, და თუგუთარისკ გარდასუქვა აუქუეს: ვითარცა ესმა აბაღას, განჭკვირდა, მოუწოდა ყრმათა მისთა და ყოველიმ ქართუშლთა. რამეთუ მეფე დავით შვილის სიკუდილითა დაუძღურდა, არამედ უტროკუ წარვიდა, ყოველითა ძალით მისითა: წარვიდეს სვარახნით კერძო, და მივიდეს ტერს, და მიერ მინდორსა ამოხსნას, და ეასდნეს ურთიერთას: წარვიდინეს მეფე და ხვანი მისნი წინათ, რათა დაიგუნენ დაშქარნი მისნი დახსმინას-გან ბარახას, და ულუხი და ხვან მისი განიგადოს. და სხვანიც ნოინნი წარგზავნა წინა წარხვლად, ვითარ ოთხ გინა სუთას მილიონსა: ამცრო რათა ისილოს ხვან ბარახასი, რომელი მათგა შემოუყენა, და გარე-უგუნ-იქნეს: ამათ წინა შორს მდგომთა უარუულად უწოდინ, ერთთა მათითა: და წარვიდა მეფე და ყარაულნი თათართანი აბაღასნი: ვითარ ვლეს ორი დღე, დადგეს და ცინ-კარი მოკასლა: ისილეს მტკური დიდი, ამოხის მინდორსა ამაღლებული, ვითარ ღრუბელი. ცნეს ვითარმედ ბარახასი და ხვანს მისისა არს: აკვანსეს მეფე და სიქადურ:

386 და ენება სიქადურს გარე-უგუნ-ქცევად, შოშინა-ებრ აბათასა, და ჰრქუა მეფესა. „ჩვენ ყარაულნი ვართ, და დაშქართა-გან მიგრედნი, და ავა განვიცდინან-დაშქარნი, და წარვიდეთ ყანის წინაშე, და ვანობოთ მოხვლად მათი:“ სოლო მეფე-მას თქუა. „არა არს წესი ჩვენ ქართუშლთა უეჭვ რათა ვისილთ: მტერი ჩვენ კერძო მომავალი, შეუბმულად ზურგი შემოვაქციოთ, დაღოთ იყოს სიკუდილი:“ ვითარცა ესმა თათართა, განჭკვირდეს და განწირეს, და ზედა მოუგდეს მეფეს, და ეტყუადეს. „არა იგი რახს იქმ, არა გაქუეს ბრძანებამა აბაღასი უმისოდ შემბა დიდისა ყანისისა: თქვენ ქართუშლნი უნობოანი ხართ, და არა იგი თხა სიქე:“ და მისვალსა კვადრებოდას მეფეს და ყოველთა ხვანთა მისთა, და ბოროტის ყოფასხა აქადებდეს აბაღას მიერ, გარსა ვერ არწმუნებ უგუნ-ქცევამ: მასწინ წარვიდინეს მსწრაფელ კაცი ყანის წინაშე: და აცნობეს. „ავა მოვიდა ბარახა დილითა დაშქრითა, და ჩვენ ვსედავთ მტკერსა დიდსა ამოხისა მინდორსა, ხუდიად მტკერითა დაბსილებულსა. და ჩვენ, ბრძანებინა-ებრ თქვენისა, გენებავს გარეშექცევა და წინაშე შესისა მოხვლად, გარსა ქართუშლნი უნობოა ქსილანი, არა მოვლენ ჩვენ-თანა: ამას იტყვიან, ვითარმედ არა გაქუეს ჩვეულებამა რათამცა მტერი თუალითა ვნასოთ, და გარე-შეუქცევთ: აწ არა-თუ შენ ყანისა მოხვლად, და შენ განაგებ, ჩვენ განვიწინავს თავნი ჩვენნი სიკუდილიად. და-იხწრაფე შექვენსად ჩვენდა:“ ვითარ მოიწოთ მოციქული და ესმა მოხვლად ბარახასი, და ყარაულთა-გან არა მორიდებულს განჭკვირდა, და მსწრაფელ აკვადრდა ხვანთა მისითა, და წარისწრავა და მიესწრა რაჴმ-წუთილითა, და მოიყვანა, და ჰრქუა მეფესა:“ ვიგი სიმესე თქვენი ბრძოლითა შინა: თქვენ ქართუშლნი ურხნი ხართ და შმაგნი: უკეთუმცა ნოინს რომელსამცა კვქმს, მომცავალ: ამის-თხზ არა ბრალეულ გეო, რამეთუ უმცდარნი ხართ წესისა ჩვენისანი. აწ დადებ წინათ, დაშქრითა შენითა:“

სოლო მეფე გარდავდა ცხენისა-გან, თაყუანის-ცა და ჰრქუა. „დიდო ყანისო, არა არს ჩვეულებამა ქართუშლისა რათა მტერი ისილოს და ზურგი შემოვაქციოს: აწ ბედნიერ-მას თუად-მან

ყინისა-მან გვიხილოს, რომელ დავდათ ბავი ჩვენი სიჭედილად: “ და წარვიდა მევე, დაწესა წინა-კერძო: სოლო დიდი-იგი და მკენ აბათან-ნოინი, რომელი იყო მკედართ შთავარი, რომელ არს აბორ-სხასლარი მარცხენას მკარეს, სირომნცა დიდი-იგი მარცხენითვე. სიჭადურ, ტონლა-ბუღა, ჟინილის, არღუნ-აღას და ას-ბუღა. მარჯვენით, და სხუენი ნოსებუ გავიკენს მარჯვენით და მარცხენით: კერეთვე რახმ-წყობილი ბარას: მაშინ გამოხნდა კაცი ერთი, სასულით აღიანყ-ახისს კაცის თავადი, და არს საჩინოსა უკარის, არამედ ტანითა დიდი და ასოვანი, ძლიერი ძა-ლითა და უშიში მკნედ, და აღმატებული სიტურფითა, ჰეროვანა და შვენიერი: ამან იოსოვა აბათან-ნოინის-გან, რათა ფარმას მიხტეს წინამბრძოლობისა ოდესცა ხინდეს: და მისცა სთოსოვე. 387

ლი ესე აბათან-ნოინ-მან, და ამას შინა მოკასლხეს ორსივე სხანი ურთიერთარს: და იქმან ომი დიდი და საშიელი: ამან სემო-გახეხებულ-მან აღიანყ წინა შეუტყვა რახმის მათსა, და განაზო და განვიდა რახმის მათსა, ყოვლითა მოყვსითა მისითა: შეკრბა და იყო თქმად აღა-აღასა, და მოიქცა, და კვალად განსეთქა რახმი მათი, და გამოვიდა აქით: და მეორედ კვალად მიმართა, დაფრიწა რახმი და განვიდა, და იქით დაიწყო თქმად აღა-აღასა, ვიდრე სოლო ქართიჭლთა ძლიერად იბრძოლეს. რამეთუ თვთ სეღვიდა ყინი, რომელ წინა-მდგომას მეფე-მან და სხა-მან მის-მან უწინ შეუტყვეს და სივლტოლად მიდრიკეს: კერეთვე აბათან-ნოინ-მან ძლიერად ილვაქა ეს-ოდენ, რომელ ოსჭანსა შინა ომისასა სულიად შეჭურვილა კაცი აღილა უსაგირბისა-გან, და ტასტას თავისსა შემიიდაცა, და აქენდა. სრულსა ომსა შინა კელითა, ვითარცა არწივსა კაკბი: კერეთვე სირომნ ილვაქა ძლიერად, და ყოველი მთიკერძონი სივლტოლად მიდრიკეს: სოლო ბარას-სა-ყინი შეემთხვისა მარჯვენით აბაღასითა, სიჭადურს, ტონლა-ბუღასა, ჟინილის და არღუნ-აღას: ესენი მსწრაფელ სივლტოლად მიჭხდრიკეს ბარასა-მ, ვიდრე მეორე დღე ამათ ჰსდევნიდა, სოლო აბაღა ორ დღე მათ სეღეენიდა. და ვერ ჰსცნეს, რახმისსა სიგრიბის-გან, თურს შეემთხვისა: სოლო ვითარ ჰსცნა ბარასა ტაქევე და ამოწყვეტა სხათა მისთა, დაბრუნდა. სოლო კერეთვე აბაღა, და შეითხვიენეს კვალად ურთიერთარს, და განეწეწეს: სოლო ვითარ იხილა აბათან-ნოინ-მა ბარასა, აღილა შუბი და მარტო-მან მიმართა რახმისსა მათსა: და ვითარ მიხლდა სხა მისი, სეღეეს და მოსწყვიდეს ურთისვი სული, და ტყვე ჰქვეს, და ესრეთ განმარჯვებულნი მოვიდეს ურდოსა მათთა შინა:

სოლო ვითარ იყო ყინი აბაღა სვარასანს, ბრძოლად, ბარას ყინისა-გან, მაშინ შემო-სხსენებულ-მან თეკეთარ წარმოაკლნისსა სმნი მკედართ შთავარნი მისნი, დედა-წულითა და ბარგითა მათითა, სასულით სეგვიბაღდურ, და აბიბასა და თოლაქ-დემურ, და მეთოსე ყოლაქს: წარმოვი-დეს, და მოვიდეს და დადგეს მათსა ზედა რომელი აღმოკლის შტოდ კაკასიისა, რომელ არს ლისი: და ვითარ წარვიღეს დასავლით კერძო, რომელსა უწოდენ ღადოდ, და ამათსა შესაყარხა დემოთბასასა, დადგეს თათარნი ადგილსა რომელსა ეწოდებოდა ღომის-თავი, და მიერ არბევეს ვაკასეთსა ვიდრე ფანავარ-მდე: მაშინ მდგომთა თათართა ჩამოვიღეს გერბი-კევი, და განვიღეს

388 აწევრს ზედა ფონი მტკუნისა, და განვიდეს ჯავახეთს: დასავა ვოტი კას თორელისა, რომელსა აქმნდა ჰატყავა მეჭურჭლეთა-უსხუცხობაჲა. და უერუმის ვისმე ვოტი ათ-ახის თავადისა მეკდრი-
 თავის: ესა უერუმის-ბადურსა, და მოუწოდა კასს თორელსა და ღვეს უეკეს: სოლო იეკეთა-
 რანნი განსრულ იეჟეს მტკუნისა, ხდა მოკროვის წყალი გურელისა. და ესინი მივიდეს ჰირსა
 მტკუნისასა. რამეთუ იყო სიმრავლე თათართა და ქართველთა სხისა, რამეთუ მტრედნი იეჟეს,
 იძიეს დონე: თულაქ-დემურ კანკლო მტკვარი, ოც და ათითა ცხითა, უგრძნულად, და სხვანი
 დაუდგეს ჰირსა მტკუნისასა: თაულაქ-დემურ ავგლო კევი და ავგია ქედსა, და აბაბა ალაში
 რამიე სხვა დროშასა, და მოუტევა სმითა მადლითა: და ვითარ იხილა უერუმის-ბადურ წინით და
 უკანაჲ კერძო, და შქარი ჭტონსა და შემოსებულ იქმნა, და ივლტოდა მსწრაფად, შემოფოტებული,
 ხდა-იგი სიმრავლე მოიკლა ცაცთა კეთილთა. და ორთა კოსტელთა მიიღეს აღსახრული. და ს-
 მისმარი, ცხენ-მოკლული, ცურვით ივლტოდა და აწევრს შევიდა, მკედართ მთავარი თათართა
 უერუმის-ბადურ მიაკლა, და უწესოდ დაბნეულნი, გზისა მეოტის ვერ დაშურობელნი, შეივლტო-
 დეს მთად რუგეთისა, აღმართსა მსელ-სავაღსა, სოფელსა რომელსა ჰრქვიან კვირიკე-წმიდა:
 დაბრუნდეს, და გამაჯრეკულნი მივიდეს ფანის მხისა თეგუთარისა თასა. და აღადებული თეგუ-
 თარ გარდამოვიდა ქართლს, და მთავარებდა ყოველსა ქართლსა:

მაშინ კეკედა ყანის აბაღა მეფეს დავითს, მესა რუსუდანისსა, რათა არღა-რა შეეწიოს, და
 არცა შეეშვას თეგუთარ, და ნიჭთა დიდთა აღუთქმიდა, რამეთუ იჭვიისა მქონებული დალატსა,
 თეგუთარის უმათ-გან განცხადებულად მცნობელი. თვისიერ თეგუთარის გითსვისა ერნდა აბაღას
 დავით მეფე, და შეკრა გზანი, რომელ არღა-რა შეისვლებოდა ცხენითა. სოლო თეგუთარ არა
 უწყოდა: ვითარ ჰსცნა აბაღა რამეთუ არღა-რა შეეწევის მეფე დავით, წარმოაკვანს მკედართ მთა-
 კარი მისი ხირმის-ბადური, და სხვანი მთავარნი ნონისნი, და სხისა სიმრავლე, და მოვიდეს თრი-
 ალეთს, და მოუწოდეს მეფეს დავითს და სპათ მისთა. რამეთუ მეფე სსულეობდა მას ყამად, და
 წარმოაკვანს ყოველნი მთავარნი მისნი ხირმის თასა, და შთავიდა ხირმის ქართლად: და ცნა
 თეგუთარ მოსვლას ხირმისისა, წინა განაწყო სხაჲ მისი, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, და მოსწყდა
 ორგნიოვე ურდისკი, და ესწრა დამე და გაიყარნეს: რა გათენდა, განემზადნეს და განეწეუნეს
 ურთიერთარს ჰირის-ჰირ. იქმნა ბრძოლა ძლიერი, და სხა შეფისა წინა-მბრძოლობდა: და ვითარ
 აღერივნეს ურთიერთარს, ივლტოდა სხა თეგუთარისი, მიმო დაიხივნეს, მოიხრეს და უხინო
 იქნეს: დაწმალა თეგუთარ, და მე მისი მტერი უღლონ იქმნა: მივიდა ხირმის თასა და კეკედა
 389 რათა ყანის აბაღა იხილოს მან და მე-მან მის-მან: ახმინს ხირმის. გარსა დაჭატიმარ, და აღიღო
 ტყვედ დედა-წული მისი და ყოველი სიზღიდრე, და ბარგი და სქონელი, და ვოტი, და მივიდა

1) Je lis: მეკდრის თავადისა.

აბაღას წინაშე, და მიიყვანა თეგუთარ და ძე მისი: სოლო ახალა არა ავრო რა. რამეთუ იყო გიგ მოწყალე და შემნდობელი, ვითარ სემო-ვსოქეთ. და წარჭვწავსა ქვეყნასა კრავისასა, და მისცა აო-ორ-მეტე ¹⁾ გიგ მას, და ძეს მისსა ხასრდელი და შესამოსელი უსვად, ქორ-შავარდნი და ავაზა, და განუჩინა ხასრბოი რომელ არა აქლექს, დამცველი დაუდგინსა, რათა არღარა გაუშვას მამულსა მისსა: და ესრეთ განსვენებით იუთფოდა და აღბრუნდა: და ეან-მა ახალა მრავალი ნიჭნი და ძველი წარავლისა მეფის დავითის წინაშე, და ქართლს მრავალნი სოფელნი, და ატენი და შეიძგომნი სოფელნი მისცნა:

მაშინ წარვიდა ეანის ხიბას, და თანა წარიტანა მეფე დავით. დაჭყო ეამი საშთრისა, და რა საფსუელი მოიწია, წარმოვიდეს, და მგზავრ მომავალსა მიეცა შეეფვა ხალხობა მუცელისა: და ვითარ მკურნალთა ვერ უძლეს კურსებად, მაშინ ევედრა ხატსა მარტო-მოთვისასა, და მივსა მის წინაშე, ვითარ ჩვეულ იყო. რამეთუ პირველ ამის მეცელის სსეულეებითა შეპრობილ იყო, და ვითარ მკურნარი იღვა, უხიტყო, და აღუდგინა ხატსა გორგ-შესამელისა ღვთისა: სოლო აწ არღარა ჭნოვა ღმრისებამ. ამის-თვს რომელ მოავლო ღვთის მსახურებამ, დაიწყო რღვევად საუღარათა დაბღად. ამის-თვს აღიღო ღმერთ-მან კელი წყალბოხის, და პირველ წელთა მოკუდა ძე მისი პირ-მშო გიორგი, სიკეთა-აღმატებული. და აქა მიიგვალა მეფე დავით, შწუსარებითა მის თვისხათა: და ესვა სსვაცა ძე, კეთალ-მოსხენებული, მენე და ქველი, რომელი შეიძგომად მეფე აქმსა: სოლო ამან დავით რა დაასრულა ცხოვრება, ხასმარსოხა მეფეთასა და მარსეს, მცნეთას: თქმულ არს ესეცა, ვითარმედ წამლისა მიერ აღბრუნდა, ცოლისა მისისა ესექანის მიერ მიცემითა წამლისათა, შურის-თვს ბახილი უჯარმელისა, რომელი მოაკუდინა მეფე-მან, უწესობისა-თვს. თანა-ეო ბახილი ესექანს, და არა ჭრიდა ხაწოლსა პატრონისა მიეფისასა: და ჩოკანთა აღიგვად და მთავრობამ მიიტანა. ამის უწესობისა-თვს მოიგლა ბახილი: ვინათ-გან მოიწია შწუსარებამ უნუტემანისცემო ეოკელთა მკვიდრთა ხაქართველოსათა, რამეთუ მიიგვალა მეფე დავით: იგლოჲ კეს წესისა-ებრ, და მრავალი ნიჭი გასცეს ეკვლეხითა, საუღარათა და გლასაკათა, ხასსენებლად მისა: გარნა მწუსარე იუწეს მთავარნი, რამეთუ მეფე დავითი მცარე იყო, და არა ძალ-ეგვა მეფობამ. ამის-თვს უმრავლესნი წარვიდეს და მსახურებდეს ეანისა, რამეთუ ვერცა დავით მეფე მან ხწვართნა ერის-თავნი, შიშისა-თვს ეანისსა:

მაშინ სემო-სსენებული ალაღარ და რაჯის ერის-თავი კასაბერი შეიზრანსეს ურთიერთარს, რათა განუდგეს მეფეს დავითს, რუსუდნის ძესა, და წარვიდეს ეანის აბაღას წინაშე, და ესრა- 390 სსეს აღიყვან-ბაადურს, რომელი იღვის მათთა ვაკასყოლისათა. და მან აცნობა ეანისსა: სოლო მან ნიჭნი დიდნი აღუთქმნა, და წარვიდა ალაღარ, და კასაბერის ძე კასაბერი, რომელი იყო თესლით ბორცო, ვითარ გავაწეებს წიგნი მეფეთა, ბალუშისთა და სათესვთა მისთასა: რამეთუ მოიწიეს

¹⁾ Subaud. ღმრის-?

ეანის წინაშე, შეიწყნარნა, და მოუწოდა სირმონ-ნოინსა, და ჭრქვა. „მეფე დავით ეს-ოდენთა განდგომილებათა იქმს, მისსა არა კმა იყოფს, და ყოველთა განდგომილთა სწებით თანა-შეეწევის, ვითარ თუკუთარს, და აწ იალხურს: სოლო მე ნიჴნი დიდნი და ჰატონი წინა უყვენს, თუკუთარის-თვს, და კვალად იალხურ შეიწყნარნა: აწ მნებავს რათა შური-ვიგოთ მის-სეუდა:“ და ესმა კასაბერსა, წარსდგა და თქვა. „რამეთუ ჴნებავს ეანისა შურის-გებად დავითს მეფეს-სედა, მე მის-თვს მოკნრულ-ვარ: ვიგი გჴანი შესჯალნი, და წარგანსამ დაშქარათა, და გჴტონებ რომელ მეფე კელთ-ვიგლო: და აღაღარცა იგის გჴსა და ძალი ჴეჴეანისა მათისა:“ მაშინ უბრძანა ეანის-მან ახალა სირმონ-ნოინს, ალიყან და თაინოხ, და აბნის, რათა ილაშქრონ მეფესა დავითს სედა. და შეკრებეს სიმრავლე დაშქრისა სამი ბეგრი, და გამოკლეს თრიალეთი, და გარდაკლეს მთა ღისასა, და სედა დაესსნეს ჴუთითის, აბანოხს შინა მეოფესა მეფესა, და ძლით შეესწრა ცხესსა. ერთთა კაბითა მარტო ივლტოდა: სოლო თათართა მოაოგრეს ეგელხანის, და მრავალი სული ჴირსტკანე მოიგდა, და ტყვე იქმნა, და უკნებულად მივიდეს ეანის წინაშე: სოლო მეფე, სპიროველებით დაცველი დიერთისა მიერ, განურა, და ვერ ესწრა მეფე ომისა მათსა. რამეთუ მსწრავლ უკუნ-იქცეს თათარნი:

წელსა მესამესა, ჴვალად წარმოვიდეს სირმონ და ალიყად (sic), ბრძანებითა ახალასათა, შეპერობად მეფისა. რამეთუ დაემსტურა კასაბერსა, და არდა-რა ჴტონებდა მისლვას თათართასა. დაესსნეს კვალად, და მეფე-მან მიჭრიდნა, და მოაოგრეს ჴეჴეანის: და ვითარ ცნეს შუერა, და სე-და მოსლვა მეფისა, ივლტოდეს თათარნი მსწრავლ, მასვე დღესა, ტყვიითა და აღაფითა:

ამით ყამთა სადღისი მანკაბურდელი განდიდებულ ელო, უმეტეს ყოველთა მთავართა მის ყამისათა, რამეთუ შეიპერა ეანის-მა ახალა-მ, და იწყო ურკად საქმეთა საქართველონათა. რამეთუ ახული ჰატონისა მისისა, ავაგ ათაბაგისა, შეეკდრა ხადუნსა, და სვაშაგ-მან ევიბობადა მისცა: მაშინ შეკრებეს თავადნი ქართველნი დიდებულნი, და წარიუჭანეს მეფის ძე დიმიტრი ურდოსა, და მივიდეს შანშეს ძიხა ივანეს თანსა, და მანდატურთა-უსუეცხს თანსა, და წარჴევა იგიცა ურდოს: და მიიყვანეს ეანის წინაშე და ურერეს მეფობაჲ. და ვითარ იხილა ეანის-მან დიმიტრი, შეიწყალა და შეიყვარა. რამეთუ იყო ქმნულ-კეთილი და შჴესიერი სილვაჲ, და მოსცა ყოველი სამეფო, თჴნიერ სარგის ჴაჴელისა, და წარმოატანა თანსა სადუნის, რომელსა უბოძა მეფე-მან დიმიტრი

394 ათაბაგობაჲ. და მივიდეს ტფილისსა, და დასკეს ტასტას სედა მამათ მისთასა, და აღასრულეს წესი კურთსევისა კათალიკოს-მან და ეპისკოპოსთა, და ყოველთა მთავართა საქართველონათა, წერეთი კასეთით, სომსითით, ქართლით და ჴაჴასეთით, და ცაოთ, რომელნი შეკრებულ იყუნეს. და იყო მადლობაჲ დვითისა და სისარელი დიდი, განცნეს გლანსკათა და ობოლთა, დაგრდომილთა სედა, რათა წარეპართოს მეფობაჲ დიმიტრისი, და კეთილად განტებას საქართველონს:

მდ. მესამეტოცდაბეთსე ¹⁾ მეფე ქართლისა, მეორე დიმიტრი, მე დავით მეფისა, ბაგრატიონი:

მთ უამთა იწყო უან-მა ახალ-პ ბრძოლად მეგუპტელთა მთავრსა და სულტანსა მისრის-სა, ფუნდუეადარს, და წარავლისა სპაჲ ძლიერი, და მათ-თან სპაჲ ქართველთა, და აინს მკედართ მთავრად თონდა ვინმე, ნათესავით სლდუხი-ბადურთა, მთავარი გართთ, და წარგზავნეს გზასა საბერძნეთით მიმავლსა შამად: მიუძინო სულტანსა საბერძნეთისასა, სასელით ფარმანსა, რამეთუ უწინარეს ამის უამისა აღსრულებულ იყო სულტანი დადი: საღმუქიანი უიხდინს, და მონასა მისსა ფარმანს მიეტაცა სულტნობაჲ, და ცოლიცა მისი, ასული რუსუდანიისი, გურჯი-სათუნ მიიქვანს ცოლად: და მას აქწინდა ზონტობა, ახია და კახადუგია: ამას მიუძინო უან-მან რათა თანა-შეკვიროს სპათა მისთა: და წარვიდეს სპანი ახალასნი, და მივიდეს ფარვანს თანა, და დაიბასაკეს ეკსაიტს, რომელ არს ასურასტანი: და ვითარცა ესმა სულტანსა ფუნდუეადარს მისელა თათართა, მოუკლა სპათა ეგვიპტისათა, და ზედა დაესსა, უამსა განთიადისასა, და იქმნა ძლიერი ბრძოლა, სადა-იგი მგნელ ბრძოლა უეკეს ქართველთა, რომელ თათარნი განჭკვირდეს: მაშინ თათარი ვინმე არა სახე-ლოვანი, სასელით მორღულ, მიეტყუა მარტო რაზმსა არაბთასა, და განვლო შიგან, და ღერმე გამოკვლო რაზმი, და მომავლსა ცხენსა მისსა უკანა ფერგი მარჯვენა მოჭკვიოთ ვინმე ქვემდებარე-მან კაც-მან, საოღავსა ქანაჩსა ზედა: იქმნა საქმე საკვირველა, ავლტოდა სპა ახალსი, და თანა მოკვლულ იქმნა. წარმოვიდა ესე მორღული უფერეთოს ცხენითა, სამი დღე და სამი დაჲ კლო, ეგრეთ მოკრწდა ცხენი:

ხოლო ვითარ ცნეს ახალ-პ ამოწვეკეტა დაშპართა და უმეტეს ქართველთა, და უმძიმდა დიდად, და შეახმინეს სულტანი საბერძნეთისა, ფარვანა, ვითარმედ განზრახვითა მისითა იქმნა მოსტულა სულტანსა ფუნდუეადარისა. ამის-თვს შეიპერეს ფარვანა. დაღათუ არა ესება უანსა ახალ-სა მოკლვა მისი, არამედ ნოინთა მოკრწდინეს ფარვანა, და აღვიდეს უოკელი სიმიდრე მისი, და აჩინეს საბერძნეთსა ნოინი დიდი, კეთილი, ნათესავით ჰირველთა უანთა, ონსანისა გვარისა, სასე-ლით ერინენი: ამას კელთა-უდკეს მთავრობა საბერძნეთისა, და წარუღეს აწვეერი, სამცხეს, რომელ ჭქონდა ფარმანს ცოლუელთა-გან. და უბოასეს სარგის ჟაყელსა, და მესა მისსა ბერქას: ²⁾

392

ხოლო ვითარცა აღიზარდა მეფე დიმიტრი, და იწყო საურავთა საქმეთა კეთილ განკება, რამეთუ იყო ესე დიმიტრი ტანითა ახოვანი, ფერითა ჰეროვანი, შესახედავად ტურფა, თმითა და წვერითა შწყასარ და შენაიერ, თვალთა გრემი, ბეჭ-ბრტყელ და შეწყობილ სამკედროთა წესითა, სრული ცხენოსანი და მშვილდოსანი რსუელი, უსვი, მოწველ და მდაბლი, გლასკათა, ქჭრითა და

¹⁾ R, T, 63^r mon M-it, 67^r.

²⁾ Lis. კავთარძე თათართა იმედადუცა ითხოვს იმდროის ვერს-სადაც იმეტე უთხარის ვაქ

დავრდომილთა მოწყალე, რომელ არა სმენილ არს ნათესავი მეფეთა გინა სხვათა კაცთა: რამეთუ აქუნდა ჩქეულებამა, აღიდას საფასე და აღდგის ღამე, და მოკლის ქალაქი, და შიისილნი გლასკინი და დავრდომილნი, და ობოლნი, და თვისთა კელითა მისცემის ყოველთა: უწყოდეს მოწყალემა მეფისა, და გლასკინი ღამით ფოლორტოა შინა ვიღოდიან, რათა შექოსხვიუნენ მეფეს: ამისთანა მოკეო მისრეკლობამა, ღამით ღოტეა და შეკელთ ყრს ფრიადი. ათას სუთ ასი მეკელი მოაგდის მდებლად შინასა ზედა: ესრეთ ყოელითურთ განშორებული იყო:

გარსა ესრეთ კელთა შინა სადუნისათა იყო, რამეთუ ფრიად განდიდა სადუნი ვაინ-მან: და იურჯა მეფის დიმატრისა-გან თუფავი და ბელქანი, და მრავალნი ქვეყანანი, და სადუნი კეთილად განაგებდა საქითა საქართველასათა. რამეთუ დღეთა მისთა არა იქმნებოდა თათართა-გან ძალი და უსამართლო, არცა დიდთა ნიინთა-გან, არცა ელხთა-გან. ესრეთ აღშენდა საქართველო, და მოიბრუნა: მეფე-მან დიწყო სიბას წარსვლად, და აღაშენა ქვეყანანი მოაგებულნი: ამანვე აღაშენა შალატსა შინა მონასტერი; ისინთა, სყოფელად, მეტესთა ღვთის-მშობელისა, და შეამკო განკუბითა დიდითა, და შესწირნა სოფელნი და ზვარნი, და განუხინა მონაზონთა სასრდელი და სამოსელი; და განაგო განკუბითა კეთილითა: და წარვიდა ურდოას, და მას შინა ყოფნა მეფისას, სოსოკეს საფასე ურიცხვი მეფეს, განწრსხვითა სადუნისათა; ჰქრქა მეფეს სადუნ-მან. „უკეთუ მომიტე დამისიხი, მე მივეცე საფასე ვინისა:“ ისინთა მეფე-მან, და უნებლიად მისცა დამისიხი და მიმდგომი მისი. და უმეტეს განდიდნა სადუნი: სოლო ჰქმნა კეთილიცა საქმი მონასტერთა და გლასკათა მიმართ, რომელ დღეთა ცხოვრებისა მისისათა, მანცა მისცა უღანი, და მალი აზორ-მეტათა უღანბრთა გარესთვისათა, და განათავისუფლა ქვეყანამა გარესთვისა, და მისხურებდა მეფეს დიმიტრის: განდიდნა დიდად ღაშქრითა და სიმდიდრითა. ოქროსა და ვერცხლისა, და ჯოჯისა და სკასტატისა, არა იყო რიცხვი: რამეთუ იყო კაცი ესე მშეკებული, კეთილად განზრუნე და ბრძენი: რამეთუ ვაინა აბლას ისმენდა სიტუქათა მისთა, და დიდი სიბიდიკანი ავატაბაგისა ამას აქუნდა, და ასული მისი სკაშაქი მოეყვანა ცოლად: ესე განდიდებულ იყო ვაინისა უღოას-გან, და სადუნიცა მის-გან განდიდებულ იყო, და ყოველი საბრძანებელი ვაინისა მისთა კელთა შინა იყო, და ბრძანებდა მისსა ჰქმრობილებდეს: და იუდნა მრავალნი ქვეყანანი, და უბოძეს მეფეთა კარი: და

393 დაჯდა კარსა, და მისი მიმდგომი ქვეყნისა მოაგებდა ახალციხელთა-გან: ასული ახალციხელისა ცოლად მოიყვანა, და საქართველოსა ღაშქრითა საქმი და განკუბამა ვაინ-მან კელთ-უფად, და დარბაისელნი ქართველნი, და სომხითარნი და სერ-კასნი, მეფეს წინაშე იფუნეს:

ათავუ ვამთა შინა განდიდნა სამცხის სპასალარი და მეჭურჭლეთა-ურუგენი სარგის ვაქელი, და მე მისი ბექა, რომელნი მოაგრობდეს სამცხეს: სოლო საქმენი სარგისისნი ზემო აღგიწერიან, და აწ ვასხნოთ მე მისი ბექა: სოლო იყო ესე ბექა ტანითა ახოვან, ფერითა ჭაუროვანთითა და თვლითა გრუმ და შენიერ, ბეჭ-მკერდითა სრულ და ძალითა ძლიერ, ომსა შინა მკენედ მბრძოლ, ცხენსა ზედა, მკენედ მოხარბი სადირთა კელავანი, გონებითა ფრთხილ, მსქენებუ-

ლი ქვეყანათა, ეკლესიათა და მონასტერთა, ღვთის მოხაზთა კანთა შატკვიის-მცემელ, მლოცვი, რომელ არა დააკლდის ცის-კრის ღოცუნთა; სმსრად და მწუსრად, კითარ ტიბიკონი მოხტემად, წყისა ღოცვისსა, ამის-თჳს შატკი-სტა დიერთ-მან: და მეუღლევტა შესგავსებული მონიჭა, ღოცვისა, მარხვისა და გლახეთ მოწყალებისა. მონასტერთა და ხატთა შატკვიის-მოუწურე, ობოლთა და უღონოთა აღმზრდელი: მაშინ ბეჭამან დაიპერა ქვეყანა ტახის-კართან-კარსუქალაქამდის. სამცხე, აჭარა, შავშუი, კლარჯეთი და უმრავლესი ტაო, ვაშლოვანი, სიგალის-კვევი, არტანუჯი, ახორ-მეტნი უდაბნოსი, კოლა, კარსიფოლა და ორნივე არტანისი, და მრავალი სოფელნი ვაკახეთს: ესრეთ დღითი-დღე განდიდებოდავს და მსახურებდეს ყაინსა ახალსა, და მორჩილებდეს მეფეს დიმიტრის: სოლო მეფე დიმიტრი წარმატებოდა ღვთის მსახურებითა და კანთ მოუწურე-ბითა, და ყაინი უმეტეს უმატებდა შატკივს მისსა: დაღათუ კერეთ ყრბა იყო, არამედ ინებეს და წარავლენეს კაცი პონტოდა, მეფისა ბერძენთა კომნიანოსისა, რომელი იყო სათესავად დიდისა კოსტანტინესა, და მაიკუანეს ასული კომნიანოსისა, მეფისა ტრპიზონელისა, დიდებითა და სკურულდითა დიდითა, და ქმნეს ქორწილი სამეფოსა წყისსა-ებრ: და შეიღგომად მღეროდისა ყაბისა მეფლად-აღლო დელოფალ-მან, და ჭშეა ბე, და უწოდეს სასულად დავით, რომელი უყანსკელ მეფე იქმის ქართლს:

ამათ ყაბთა კვლად მოვიდა იგივე არღუნ, რომელსა აღერცხუნეს ყოველნი ხაბრანებულნი ყოველთა ყაინთანი, რათა აღთვალოს ქვეყანა და ჭსენსა ვითარბი ქვეყანა აღშენდა, ცისა აოკრდა. ათჳდა ახლად და ცნა რამეთუ უმრავლესი მოაქრებულ იყო, და უმეტეს წერეთი და კახეთი. რამეთუ ვამეჩის ვაკეინი მოაქრებულ იყო, გამოხლვანს-მან თათართასა, ოდეს გამოვიდა ყაინი დიდი ბერქა: მაშინ ტყვილის ყოფასა არღუნ-არღისსა, ესრასა მეფესა და სთხოვა თამარ, დაამ მისი, რომელი-იგი მსოლო ესვა, და ჭრქვა, ვითარმედ აბეთლად მოგხეწებულ-მან მეფე-მან მამამან შენ-მან მოიდა ასული მისი, დაამ შენი, ხმლად, და ცოლად შეიღის ჩემისა: გარნა იგი კერ ესწრა: აწ ვითხოვ რათა არა უღირს იხინო ვედრებად ჩემი, და მოიქვ დაამ შენი შეიღის-თჳს 394 ჩემისა:“ ვითარ ესმა მეფესა, დაუმომდა და დიდსა ჭმუნვასა შთავარდა, და გულთა ტკიპურელი-თა კიბებდა ღონესა, და სსკდა წარმართისა ქორწინებად დაამ მისი, ქრისტეს აღმსარებელი: გარნა არა იყო ღონე. რამეთუ მამისა მისსა მიეცა, და მისგეს ცოლად შჯლს არღუნისსა, და აღანრუ-ღეს წყის ქორწილისა: და წარვიდა არღუნ ურდოს: სოლო შეიღი მისი დაუტკვა წინაშე მეფისა: მათ ყაბთა კვლად მიუღვა დელოფალი, და ჭშეა ყრბა, და უწოდეს სასული ვასტანტ. და კვლად ამათ უბთა დამშვიდდა ქვეყანამ ლისთ-იბერი: და მოიწყო მეფე-მან დავით, რომელი იყო გრი ჰირველ კეთილი და გონიერი, უხვი, მდაბალი და ჰურად უმჯობეს უწინარესთა მეფეთა. და იყო მრავალსა მშვიდობასა შინა: სოლო რაჭის ერისთავი კასახერი იყო ქართლს, და აქმნდა ქვეყანა ტენისა, და არა შატკი ვურა, არცა ყაინისა, და არცა დიმიტრი მეფისა-გან, ორგულებისა-თჳს მეფეთას: ამის-თჳს შეიწრებული კეადრს მეფესა, რათა შეიწყალოს და უბოძოს მამული მისი:

სიძულე ქვებელ-მან და მოწალე-მან მეფე-მან შეიწულა და შეუნდო ფიცთა მტკიცეთა მიერ, რათა არა აბრალოს პირველი შეცდამა, და ეგონ ერთგულობას ზედა მიხსნა. და მიუბოძა მამული მისი უოკელი, და კვლად ეგო მამულსა მისსა, რაგნას: ღელა ვითარ დაჰყო მცირედი უამი, იწერა მათვე მამურ-შაპურთა კვალთა სვლად, და ვითარ ღორი ისწრფდა მწკირეთა მიმართ და სკორეთა მიმართ, და ვითარ იქედნე გესლისა დათსევად. გვარისა-გან მოაქმნდა ორგულობა: დამეწეებელ-მან ფიცთა საშინელთა-მან, იწერა ღალატად მეფეთა: წარავლისა კაცი და წიგნი ააღიყს (sic) თანა ათ-ასისა თევსა, რომელი დადგის მათთა ვაჟასეთისა და კოლისათა; რათა პირველისა-ებრ დაესხას მეფესა, და ადვილად გელთ-უგდოს მეფე: გარნა უქმ ჰყო ღმერთ-მან საკვირელებათა-მან ზრასკა მისი, ვითარ აქიტოფელისა დაკითხის მიმართ, და სანგარუ იქმნა წიგნი. ამის-თჳს მიეგო მისხეც-ბელი ბორბოტი, და სიგრუჭ მისი თხემსჯ მისსა ზედა დაუგდა: შეიპურა მეფე-მან და პირველ თვალი დასწესა. მეტვე ერთი კელი და ერთი ფერკი მოჰკვეთა, და ორნი შუადნი მისნი მისცნა ექსორიობად, კოსტანტინეპოლად: სოლო კასბერი, მცირე ცხოვრებული, განვიდა ცხოვრებისა-გან და მოკვდა, და მოიხშო უოკელი სათესავი მისი, და აღიყოცა სათესავი მისი:

ამას უამს ინება ეან-მან აღმკვერებამ ქვეყანასა ზედა გილანისსა, რამეთუ იგი დაშობილ იყო კელთ-უგდებულად, და არა ჰმორჩილებდეს, და არცა სარავსა მოსცემდეს: წარავლისა სხამ თათართა და ქართველთა, და მეფე არა წარგზავნა: და აჩინა სხათა უხუცესად სირმონ-ბადური: წარვიდეს და შევიდეს გილანსა, და შეკრბეს გილანელნი, და წინა დაუდგეს სიმაგრეთა შინა: სოლო ქვეყანა მათი განმარტებულ იყო, არს ¹⁾ ერთი-კერძო გლდითა და ტყითა, და გზანი იწრინი, 395 და ერთ-კერძო ზღვითა: ამათ სიმაგრეთა შინა წინა განეწეუნეს, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი გილანელთა: დაასეს ისარი ვითა წვიმა. გარდაჰკვდა სირმონ ცხენისა-გან, და დაჰდა, და ზურგი შეაქცია მბრძოლთა მისთა, და უოკელი სხანი დაქვეითდეს: და ვითარ შეუმცირდათ ისარი, ანელტა სირმონ და მიეტკვა ვითა კეფსვი, და მის-თანა ქართველნი მიეტკვენეს მანად, და აოტეს გილანელნი, და ორნი თათნი მარკეინისა კელისანი დასწრნეს სირმონს, და დარჩეს სხანი თათარნი და ქართველნი უგნებულად: და ვითარ ისილნეს სიმაგრენი ქვეყანისა, რომელ უბრძოლველ იყო, და არა ეგო დაპურობამ, წარვიდეს ეანის აბაღას წინაშე: ესრეთ დამშვიდა ქვეყანა და უოკლით კერძო იწერა მშვიდობამ:

მოჰსედნა ღმერთ-მან წყალბოთი მოსავთა მისთა, და იყო უსოხამა პურისა და ღვინისა, და მეფე დიმიტრი განაკება საშეთთა საქმეთა: ვითარ მოიგდეს მცირედ ჭირთა-გან და განისკვნებდეს, მიდრკეს გზისა-გან საღმრთოსა, იწევს განდგომად. რამეთუ მეფე-მან მოიყვანა სამნი ცოლნი, ეგრეთვე სადუნ-მან მოიყვანა სამნი ცოლნი, და მთავართა იწევს კელის-შესებად ხუდართა და მონასტრეთა, მიტაცებად სოფელთა და ატარეთა, უმეტეს მესსთა ხუდარსა ზედა დიდე:

1) Ce verbe, ou le précédent sont superflus.

ბუნება აწყვერისხსა: დაღათუ ამათ უწყსოებათ დიდად ამსალებდა ნიკოლოზ კათალიკოსი და ნიკოლოზ მაწყვერელი, ჟუნაშვილის ძე, არა-ვის უწრად-იღებდა ღიკუქეთა მათთა: და კვალად ხსენიდა აღმოსავლენდობადეს ბოროტნი. რამეთუ იწყეს ურთიერთაირ მძლავრებად და მინკუჭად, და არა-ვის იზოგებოდა სამართლის მეფეელი: რამეთუ იყო მღუჭელ-სათავარი და მღუჭელი ლაღ-ამხარტავანი, ანგარ, ბოროტის მეფეელი; უწყსო: ვითარ განკამრავლოთ სიტყუა. რამეთუ იუტენე ყოვლით კერძა ბოროტ: მაშინ მოიწია სამართალი სასჯელი ცოღუთა ჩვენთათუხ:

რამეთუ ზემო-სხსენებულა-იგივე არღუნ წარმოემართა სამცხეს, სიღვად სარგის ჟაულისა, რომელი დაბურებულ იყო, და სქათა-გან სიბურისათა დაქსნილ იყო, ყოვლითა სიბურითა და ახოთა მოღებითა მიწყუდეულ იყო: შემოგლო სომხითი, ტფილისი და ქართლი, მეჭდრითა ორითა ბეგრითა, და დიდად აწნებდა ქვეყანათა. დაღათუ არა ბოროტის მეფეელი, არამედ სასრჯელის ძალითა უსომართა დიდად დასტირდა ქვეყანაჲ: და უგრძსეულად მივიდა სამცხეს, დაღა აწყვერს: და ჭსენა სარგის მოსვლა არღუნისი, და მოვიდა მის წინაშე, იგი და ძე მისი ბეჲ: განჭკირდა ორთავე მოსვლასა, და სარგის წარტანა ურდოს, და ბეჲ დაუტევა სამცხეს, რამეთუ იყო მეხუთე გურიავე წმიდათა მარტუთა: და რა წარმოვიდეს სამცხით, მოიწივნეს სომხისთ, და მოიწია ვენებისა კურიავე. და დიდსა ოთს-შაბათსა, შეიძრა მძაფრიად ქვეყანა, სამხილუებულად უხუჯულოებათათუხ: და კვალად ხუთ-შაბათს მღირედ შეიძრა, და არა-ვის გულის-სმა-ჭუთა რათამდა წველობად აღებრათ ღმერთი მოწულად და შემდარბული: და ვითარ მოიწია ზარსაკვი ვენებისა უფლისა, კვალად შეიძრა ქვეყანა, დაუედა, და არღარ იქმნა: და ვითარცა მოიწია შაბათი, და იქმნა სამუამდ დღე, და სვალისა დღე, ჟერ იყო სისარული აღდგომისათუხ უფლისა, და ყოველი მოკლოდეს სისარულას, ეს-ოღენ რისხვით მოჭსუნდა ღმერთ-მან ქვეყანასა, სიმრავლისათუხ უსამართლოებათა ჩვენთათუხ: რამეთუ საფუკელითურთ შეარყია და შეიძრა ქვეყანაჲ, და შეაძწუნა, 396

რომელ დაიქცეს საეფარნი და მონასტერნი, და კველესიანი, ცისენი, სახლნი, ნაშენებნი, მოკარდეს. მათნი და ბორცუნნი მალაღნი დაწულეს, და კლდენი სასუდ მტკერისა დაიშაღუნეს, და მიწა განიწო, და წული მსტაქსი კუბრისა აღმოიჭრა: სენი მალაღნი დაეცინან, და ირეოდიან ძრვასა ქვეყანისასა. რომლისათუხ საეფარი აწყვერისა დაიქცა: რამეთუ ყოვლად-წმიდა აწყვერისა ღვთის-შმობელი, ლიტანიობით შესვენებული. საშუალ საეფარისა ესენსა. გუმბათი ჩამოიჭრა, და ვითარ ქელი გაცისა, ესრეთ თავსა დაურქვა, და დარჩა უგრებულად, ძლიერებითავე მისითა: ესე რისხვა ზეკარდათა სამცხესა ოღენ მოიწია, ვიდრე თვისა ერთისა უმთამდე. გარნა სხვა არა-სდა ევნო: მცხეთას საეფარიც დაიქცა, სამცხეს ურიცხვი სული მოსწულდა, და ყოვლად საეფარი, ქტელესია და ცისე, არ-სად დარჩა დაურღვეველი: იქმნა გლოვა და ტირილი უსომო:

სოლო ზემო-სხსენებული-იგი არღუნ-ალა იყო ეანის წინაშე, და შეეკვა ხენი, რომლისა მიერ მოკუდა. და ვითარ ჭსენა შვილ-მან არღუნისა-მან, წარმოვიდა სასლად ¹⁾ მეფისა, და ცოლი

¹⁾ T aj. 1010.

მის დაუტყვე ტფილის: სოლო იგია და-მან მეყისა-მან თამარ სივლტოლად მოიუღლოს. რამეთუ ჰსსაგდა ვითარ უსჯულო და წარმართი: მამის სადუნ-მან სენს ვითარ არღარა ჰსებას დასა მეფისას ქმარი შვილი არღუნისი, და ევანჯრა ¹⁾ რათა მოჰვიდოს დაამ მეფისა: და ევედრა ყაინს აბაღს, სოლო იგი ერზდა და მოჰვიდა: სოლო მეფე-მან მისცა დაამ თვის სადუნს: ესე უწყსო ქმსა, რომელ სამნი ცოლნი მოიყვანა სადუნ-მან თვსად. ამის-თვს განწყურა კათალიკოზი ნიკოლოზ, კაცი მოსუცებული და მართლ-მგებოელი. ტარსა მძლავრებისა-გან სადუნისა ვერ უძლო განეყნებად, არამედ ფრიად შეასკურებდა:

მათ ყამთა შინა, საქმისა რასა-თვსმე განუდგეს თათართა სარგის და მე მისი ბექა ²⁾. რამეთუ სარგის დაბურებულ იყო სენითა ფერგის ტკაგილისათა, და ბულა-სინის მიერ თვალად წოდებულისა, მძა არუს წარმოგზავნა მოკრებად სამცხისა: და მოვიდა არუსა სპითა ოცი ათასითა: სოლო ბექა-მან მიჰრიდნა მათა, რომელ არინა შუა გურიასა და აჭარასა: და მესხნი შევიდეს ციხეთა, ჭვბთა და ტყუთა: და მოკლო ლაშქარ-მან სამცხე, და კერღარა აწინა. დაჰყუკს ოცი დღე და წარვიდეს, და დარჩა ქვეყანა მშვიდობით:

და ვითარ გარდაცა წელიწადი, ინება ყაინ-მა აბაღამ-მ წარსლვა ევანჯრედ, ანუ დაიპურას, ანუ მოსარგე ჰყოს: მოუწოდა ყოველთა სპითა მისთა, და მეფესა დიმიტრის, და ყოველთა სპითა მისთა, წარსლვად და ბრძოლად ევანჯრისა სულტნისა: რამეთუ მამის ფერდუყად მიტყალბულ იყო, და სსუა დაეყენა, რომელს ეწოდებოდა სსინ-მელი: და მოუწოდა მძასა თვისა უმრწყმესსა, და აწინა მკედარათ მთავრად, და კელთ-უგლო ყოველი სპა მისი, და უბრასა ბრძოლა სულტნისა: მამის მანგუ-დემურ მოუწოდა მთავარსა სამცხისასა ბექასა, რათა წარჰყუკს თანა: სოლო მან **397** ჰრქვა. „მტერთა ჩემთა სიტყვითა განწყურა ჩემ-თვს მძა შენი ყაინი აბაღ, და არუსა წარმოავლისა და მოაკრავა ქვეყანა ჩემი: სოლო მე მოკრიდენ არას შეცოდებისა-თვს, და აწ მეშინის ყაინისა-გან: და თუ შენ ფიციოთა მიმინდობ, არა მამბრალოს, და ქვეყანა ჩემი და მამული მშვიდობით დაიცვას, მოვალ წინაშე შენსა, და შქრითა:“ ვითარცა ესმე მანგუ-დემურს, განისარა და ოქროსა წყლისა შესმითა შეჰფიცა, და ყოველი სიტყვიცე აღუტყა, და მოსცა ბეჭედი, რომელი ეცა ათითა მისსა. რამეთუ ესე იყო მტაციცე საფიცარი: და აუწყეს მოციქულთა ყოველი ბექასა. მვის მოუწოდა ყოველთა შესსთა და წარემართა მანგუ-დემურს თანა, და მივიდა მის წინაშე, და განისარა ფრიად, და პატყენი და ნიჰნი დიდნი უეყნა, და უჩყნა ყაინი აბაღ; რომელ-მან ფრიად პატყ-სცა, და შეიყვარა სიკეთისა მისისა-თვს: და ესრეთ წარვიდეს მისრეთს. და ვლეს მრავალი დღე, და მიიწიესუ კრთსა ქალქსა, რომელსა ერქვა დარბუზავი: გამოვიდეს მოქალაქენი კართი, და იქმნა ომი სსსტყვი, სხად-იგი ბექა-მან და მისთა მოკლოთა მესთთა ძლიერად იღვანეს, უფროს

¹⁾ Mon M-it ანდარ; l'autre leçon se trouve dans deux M-its.
²⁾ Ici encore mon M-it porte აწ; cf. p. 411, n. 2.

მსვითა თათართა, და ქართულთა შიგან ქალაქსა შესთხინენ, და მესხნი უპირატეს მიეტყუეს, და დასცნა ღვაწლი ბრძოლის: მაშინ ზაკივი დიდი უყო ბეჟასა, შესამოსელთა და ცხენთა ხაკარველთა მინიჭებითა. ეგრეთვე დიდებულთა და აზნაურთა ბეჟასთა:

აღუარეს მიერ და წარვიდეს ეკვიპტის კერძო, და მივიდეს ქალაქსა რომელსა ეწოდებინ ამასია და აშა, და დაიბასაკეს მასლობელად ქალაქთა. და ეცნა სულტანსა-ნახირ-მელიქს მოხლვა თათართა, წარმოხულ იყო უოვლითა ძალითა მისითა, და მოვიდა იგიცა: და ვითარ იხილა მანგუ-დეშურ სულტანი და სპა მისი, ამკედრდა და წინა განეწყო: სოლო მეფე დიმიტრი, დაღათუ ჭერეთ ანა სრულ იყო დლითა ბრძოლათა-თჳს, ეკედრა მანგუ-დეშურს რათა წინა-მბრძოლად განაჩინოს იგი და სპა მისი. რომელისა-თჳსცა იხმინა. და იქმნა ბრძოლა სასტიკი და ძლიერი, ოდესვე უოფილთა და გარდასრულთა ბრძოლათა უდიდესი: სოლო ვინათ-გან უწყოდა სულტანს-მან წოხათა შინა მქნედ წინა-დაუდგრომილობა მეფისა და სპათა მისთა, ამის-თჳს რჩეული მექარნი ათ-ორ-მეტი ათ-ასი წინაშე დაიყენა, ორთა თანა მიაჯართა მგნეთა, რათა განმლიერებას და შენივთებას ბრძოლისსა, უგანახნედ მიმტკეპებულთა სძლო და აოტსენ ქართველნი. განსლიერდა ომი და მოხწყდა ორგინითვე ურიცხვი: მაშინ მსწრაფელ წყდა მოეტყუენ მეფესა ყარახონდულ და იაეუბ, ათ-ორ-მეტი ათ-ასითა რჩეულთა მკედრითა: და კვალად იქმნა სასტაკება ენე-ვითარი რომელ ორ ასი მექარნი წინა-მბრძოლად განეწესნეს მეფესა, სულად მოიხრნეს, თჳნიერ მეფისა და სამთა კაცთა, და სამთა ცხენათსა: ეგრეთვე ჭუნე მეფისა მოიკლა ყარახუნდულის მიერ, შუბითა: სოლო მსილველთა ქართველთა იწყეს ბრძოლა მლიერად, და უმრავლესნი ეკვიპტელნი მოიხრნეს და მეფეცა ცხენ-მოკლული მლიერად იბრძოდა: სოლო ვითარ იხილა მეფე სიქანლის ქე-მან, აბაშ-მან, მესი აღსვა მეფე ჭუნესა თჳსსა: ვითარცა იხილეს მეფე ამკედრებული ქართველთა. მაშინ 398 ეოკელნი ამკედრდეს, და მეოტ იქმნეს ყარახუნდულ და იაეუბ, ათ-ორ-მეტი ათ-ასითა თჳსთა თანა: სოლო ლტოლვილ იქმნეს აქათ ზირველ ნოინინ და თათარნი და თჳთ მანგუ-დეშურ უკ-მო-იქცა ლტოლვით, ეოკელთა თანა სპათა მისთა: მაშინ უდონო ქმნილთა ქართველთა სიულტოლა იკუმბეს, განკებითა ზეგარდამითა მეფე დაცულ აქმნა, დაღატათუ უმრავლესნი ქართველნი მოიხრნეს. მოვიდეს მანგუ-დეშურ და მეფე წინაშე აბაღას. სოლო ნადირობის და დაშქართა უოფისა ამბის მომლოდგობისა, აბაღა იხილა თათარი ვინმე ლტოლვილი: სოლო მან, კითხულ-მან, ეოკელივე ლექსთა მიერ შეწყობით წარმოუთხრა, ენითა მათითა, თვითოეულის მთავრის კედრება: აღიყანისა-თჳს თქვა. „ვითარცა მადლით მომაგალი შავარდნი მოუგა:“ და მანგუ-დეშურ ვერძსა მიამსგავსა, სირმონის შვიდი ებაგან მსლტომელსა ვეფსსა, და იას-ბულა მოზკერსა, ბულა გამბეჩსა, სოლო ქართველთა მეფისა-თჳს ესრეთ თქვა, ენითა მათითა. „თჳსარიმეთუ ქურქურბაჲ, ბუღარმეთუ ბუარლაჲ:“ ესე იგი არს, ვითარმედ „ვითა დმერთი გრკესივიდეს, ვითა აქლემი ბუღარობდეს:“ ქართველნი ვითა მოვიდეს ყანის წინაშე, მეფესა ზაკიუსცა, და წარმოაკლნა ხასილ თჳსად: და კვალად ეტუღებოდა აბაღას წარსულად და შურის-გებად სულტანსა ზედა, მოკწდა მძ

მისი მანგუღმურ. და მტრების შემდგომად მოკუნდა სადუნი ათასაგი, და მიუბოძა ძეს მისს ხუტლუ-შას მეფე-მან სამელი მისი, და ხვასუტობის პატვის აღიყვანა.

სოლო შემდგომად მიტრედის კაცის მოკუნდა ახალაჯა და დასკეს ნინინთა ყანად მის ახალსა აქმად, არაჲ ნიჭთა სკელმწიფითა მკონებელი: მაშინ წარვიდა მეფე ურდოსა, აქმდას წინაჲ: სოლო მან პატვისტა და შეიწინარა: მაშინ მუნ ყოფასა მეფისას მისტა ასული თახი რუსუდანიხა. ¹⁾ შევიდს დიდის ბუღასა: რომლისა-თჳს დიდად განრისხებული ნიკოლოზ კათალიკოზი ფრიად აბრლებდა, და ღვთისა სასკელთა ათვალ-უხონსას აქადებდა: რამეთუ მუნ ყოფასა დიმიტრისხა ქმნა ბორჯტი აქმდას ყანი-მან: და მომეწინებულ-მან მისი მისისა ყონღარდას-მან, საბერძნეთით, მოაკუდინა ორნი მისნი, აბუღეთის ტენი, სადუნი-ს-გან ლტოლვილნი, და ყონღარდას თანს მოაკუდინს ხუტლუ-შა, ტე-მან სადუნი-ს-მან მოაკუდინა: ²⁾

აქამოდ მეფე დიმიტრი კეთილად მმართველი, სკიპრათა სამეფოთა შემკობილი, და მოწყალეების და მოსამართლობისა, მონაზონთა და ეკკლესიათა, ყოველთა წესთა საღმრთოთა და კაცობრივთა კეთილად ზედამიწეებით მმართველი, სისრულისა-გან მტრედ მიდრკა, და აღერის წარმართთა. და ისწავლა საქმენი მათნი, უძღებების და სიძვისა: გულის-სიტყვისა უკანა შედგომილ-მან მოიყვანს ცოლნი სამნი: ერთი ბუქს ასული, და სხვა. რომელი დედათა შეტრუნეს; სოლომონის-ებრ: ურიტვთა კეთილთა მიერ აღკსებული მტრედ სიბოროტად მიდრკა, რომლის-თჳსტა ნიკოლოზ კათალიკოზი განრისხებული უთქმიდაჲ და ამსილებდა მრავლად, და ვერ დატრუნეს: დაუტკვა კათალიკოზობაჲ, და კელთა თხსითა აკურთსა ჯვარის მტკირთველი მეფისაჲ ჯბრ: აქმ კათალიკოზად და თოჲ წარვიდა მამულად თჳსად, მოსუტებული, და მუნ იყოფოდა, მრავლთა მოღვაწეობითა, მარსკითა, მღვინარებითა და გლასკით მოწყალეობითა, და სავსე სათნოებითა ტკირითა, უფლისა მიერ მიიღვა ლა:

მათ ყმათა მოიწია მთა-წმდით: კახლარ მონაზონი, სის ეფემიოს კათალიკოზისა, სადმერთოთა წესითა აღსავსე და წინასწარ-გნობისა მადლითა განბრწინებული, მოიწია წინაჲ დიმიტრი მეფისა, გამოგანდებითა უოვლად-წმდისს ღვთის-მშობლისათა: ვითარცა მოციქული, აღიერად ამსილებდა და მონაზღუდგებოდა მეფესა, უწესობა-მის-თჳს ქორწინებისა, და ასწავებდა სიწმიდესა, და მონასტრებდა ტაძარ ღვთისა ყოფასა ჩვენსა, და სხუელთა განუსრწნელობისათა ტაძრისა ღვთისა განუსრწნელებისა საკათა შინს, სასუფუეელისა ღვთისა დამკვიდრებას კეთილთა: მათ დამკვიდრებას ღოცასა, მარხვასა და ცრემლთა, გლასკით მოწყალეებას, და ღმობიერებას და უსკებას, მდინარეთა თანა მწვირინათ და უეინთა ღამშაღთა: არა თანა-შერთვა: მათ ეხუკითარათ სწავლათა ეტყოდა. „უკეთუ დაუტკურეს უწესონი ქორწინებანი, მე თავს-მდებ გექმნა:

1) Je lis 4.უჯანი. Dans Wakhoucht. არაჲ მეფემან მისი ასული თახი რუსუდანიხა ჰვიღა ჰვიღა ჰვიღა ღობა ჰვიღა: cf. p. 401 ზედა მხარესა მეფისა.

2) Ce mot me parait superflu.

რათა კეთილად წარგებართოს შეეფარება შენი!" და მთავართაც ამხილუბდა უწყსოებათა, და უძრავლესთა დაფარულნი გულისხანი მიუთხრნის. ესე-ვითართა სათნოებითა განშვენებულ აიო სანატრელი-იგი მონაზონი: და ვითარ ვერ არწმუნს მეფესა და შეურაცხ-ჭეო სიტყვად მისი, კვლად წარმოუდგა მეფესა და მთავართა მისთა, „უკეთო მე ხეშეებით რახმე ვიტყვი, ვითარცა ცრუ წინასწარმეტყველი, შემატონებელი კაცისა ღვთისა, რომელი მივიღისა რობამისა, მისხ ნაბოტანისხსა, და არა უოვლად-წმიდისა ღვთის-მშობელისა მიერ, წარმოვლინებულ ვარ, ვითარ ცრულ სჯულისა გარდამავალი შემრაცხეთ. და უკეთო უოვლად-წმიდისა ღვთისმშობელისა მიერ მოვლინებულ ვარ, სწავლად შენდა, არა ცრუ იქმნენ ზირველნი საქმენი შენნი, ლოცვა და ცრემლნი შენნი: და უკეთო არა განუკუთო უწყსოთა ქორწილ-შეოფათა, და შეურაცხ-უკენს სიტყვანი ჩემნი, ბოროტად და უხატოად მოიკლა მძლავროთა მიერ, და ოკერ იქმნე სასიფოთსა-გან შენისა, და შვილნი შენნი მიმოფადაიბინებენ და სხვა-მან დაიპყრას შეფობამა შენი, და ივარ ჭეონ სიმდიდრე შენი: აჰა ესე-არა შენ და მთავროთა გეტყვი, და კვსე-უოვლად-წმიდა ღვთის-მშობელსა, რომელ სრულ იქმნეს და აღუსრულოს სიტყვა ჩემი: უკეთო ეგო უწყსოებასა მავას-ზედა, მე აჰა ესე-არა წარვალ!" სოლო მეფემან განკვირვებულ-მან არა მიუგო სიტყუა. რამეთუ იყო წმიდითა კაცთა ჰატვიის-მცემელ:

სოლო ამათუე უამთა ბრწინებდა ჰატვიისანი ჰიმენ სლოსი, რომელი გარუსებით წარმოვიდა და დაემკვიდრა ზელაქანს, ქვაბსა. რასამე, რომელ-მან ნათესავი ლეკთა წარმართობისა-გან მოაქციინა, რომელნი ჭეიან სარწმუნოებასა ზელა ქრისტესა: ამას-თანა ბრწინებდა დიდთა იგი მოღვაწე ანტონი ნაოკრებელის-მე, ნათესავით მესხი:

400

სოლო ჩვენ ზემო-სხსენებულისა აჰმადის მიმართ აღვიდეთ: ვინათ-გან მოაქვდისა აჰმად-მძამ-თუხი უუნდადარ, ისილეს უწყსოება აჰმადისა ნოინთა სვარასანს მდგომთა, განდგეს და დასკეს უაინად მე ახალა-უაინისა, სახელით არღუნ: ვითარ ცნა ესე აჰმად-უაინ-მან, შეკრიბა სხა მისი, და მოუწოდა მეფესა და სხას მისსა, რათა წარუგეს სვარასანს, ბრძოლად არღუნ-უაინისა და წარვიდა მეფე, და თანა წარიტანს უოკელი ძალი მისი, და მანდატურთა-უსუტეხი, დიდისა მანშეს მკაფ იოანე, და სადღესი ძეა სუტლუ-შა ამირ-სხასლარი: წარებართნიც და განკლეს ურუა, და მივიდეს საზღვარს არღუნისს: სოლო ვითარ ისილა არღუნ სიმრავლე ლაშქრისა, ვერ წინა-აღუდგა, არამედ იელტოდა, და შევიდა ცისეს ქალასად წოდებულსა, რომელსა უგანს მიუდგა უაინი აჰმად, და მოიგვა ცისე ქალასა: სოლო ვითარ უღრობა იქმნა არღუნ, კვლარა რათა არა აზარალოს და შეუნდაოს, და მოხტეს ფიცი, და მივიდეს წინაშე მისსა. და ახმინა აჰმად-მე, და მესხა აჰმად-მე ფიცი უეწებლობისა. რამეთუ სხარსთა ჰსჯული აიყო აჰმადს, და გამოვიდა არღუნ ცისით, და მოვიდა ბაბას მისსა-წინაშე, და ესრეთ წარებართნიც: სოლო ვითარ ვიდრადეს სვარასანს, შეკრებს ხმანი კინძო უწყსონი და ცუდნი კაცნი, და მტერნი ქრისტესკანონი, რომელთა ქრისტეანისი კაცის სიკუდილი დიდად ღვაწლად უწინდეს. რამეთუ უღმერთოსა-მის მოჰქმედის მოძღვრება ესრეთ აიყო, რომელი დაეწერა ცუდი სიტყვა კურანს მისსა შინა. ვითარმედ, „უკეთო

მოკლათ ქრისტეანე, სამთხეს შემოსულად ხართ. და უკეთო მათგან მოივლიათ, მშენიც შევლად ხართ. ამისთვის უღმერთოა იგი კრებული შეკრება, და სადაც ჭპობდეს ქართველს ერთსა გინჯ ორსა, მოკლავდიან: ცნა ეს სურამელის ბუკას შვილ-მან რატი-მ. რამეთუ ერთს იყო, წარვრდა სამ-ერთისა კაცთა, და ჭპოვან მთას. რასმე მავრსა შინა მეოფინი კაცი სამ ასი ოდენ, ზედა მო-
 ეტკაჲ, და იქმნა დიდი ფიცხელი: და ზირეულსეუ შეკრებასა მეოტ იქმნეს, და უმრავლესნი მათგანნი მოიხრნეს, და სხვანი მოიყვანნა წინაშე მეფისა, რომელისა-თხსნა დიდად ჰპტივსტა მეფე-მან და მრაველი ნიჭი უბოძა: და მიერ წარმოვიდეს და მოიწინეს ჭერესა და უაზმისა. და უან-მან დი-
 დად დაუძადა მეფეს თანახლებამ სვარსანს, და პატივიც უყო დიდად, და უოკელი მთავარნი საქართველოსანი მოხსნა: და უანი წარვიდა შინა, რათა მივიდეს ცალთა თანა, გამარჯვებულთა მეფე თანა წარმოიტანა: სოლო მის-წული მისი არღუნ დაუტკაჲ ჭერესა, და სოინი უოკელი და-
 უტკაჲ არღუნს თანს, და დავუდარა დიუანს და სხვათა ნოინთა, რათა მტირენი დღენი დაუქან და მერმე მოაგუდინონ არღუნ: და იუწუნეს ნოინნი არღუნს თანა, და ქმნეს განზრახვა დიდა-
 ბუდა-მ და იას-ბუდა-მ; სათესვად იორიდათა მოყარ-მან, რათა ახლას შვილი არღუნს უანდა დასვან, და აჰმად მოაგუდინონ, რომელ ჰქუესტა: მწრაფელ მივიდეს, დამით, და გამოიყვანეს
 401 ალიუანს, კარავსა შინა მოვლი, და მოაგუდინეს. და ვითარ განთქნა, არღუნს უანდა ქადაგეს, და წარმოვიდეს დეჰნად აჰმადისა: სოლო იგი მოვიდა ურდოსა შინა. მისთა, უქანს, და მოეწივნეს, და საბღითა მოაშთეს აჰმად-უანისა.

სოლო მეფეს დიმიტრის ზირეულეუ მიუძინეს; რაჲს განუქნათს აჰმადს, და უოცა მეფე-
 მან და მობრუნდა, და მოვიდა უანის არღუნს წინაშე: სოლო მან კეთილად შეიწყნარა, და მოსტა უოკელი საქმეოთხს და სასლა ავატ ათაბაგისა, რომელ აქნდა სიფიციანს. რამეთუ უანნი
 კელთა შინს ბუღასათა იყო, და ბუღა მოეწარეცა იყო და მხსალი მეფისა. და წარვიდა შინს მშვიდობით, განმარჯვებულნი და წარვიდისა ძე მისი დავით მტირე, ხსლსა ზედა ათაბაგისანს,
 რათა მუნ გზრდებოდეს და აქნედეს საუფლისწულოდ, და ესრეთ დღითი-ადღე წარმატებოდეს მეფობასა მისსა: და კათალიკოსი აბრამაჲ კეთილად ჰმარტობდა საქმითა¹⁾ კათალიკოს კავკასიისა
 თ: რამეთუ დეჰნ-კაცს ესე მართლ-მოქმედი კეთილთა საქმითა, და სურავთა საქმეოთხსა განკე-
 კეთილსა:

სოლო მეფეს დიმიტრის ესსენს შვილინი, დელაფლისა: ტრავიზონელითა ასულსა თანაჲ
 ზირ-შო და ვიფა კასტანე, და მან და მახლელ, და ასული რუსუდანი. სოლო თათრის ასულსა თანა
 ძენი ორნი, ბადურ და იადვარ ასული ვიფადანათონი: სოლო ასულ-მან ბუქანა-მან (სათელ²⁾) უმეჲ
 ძე მხოლო გიორგი, რომელი უკანასკნელ ძმთა მისთა: მესვე იქმნა, და განდიდნა უმეტეს
 შემდგომთა მეფეთა. რამეთუ მარტო იყო ძე დედისა, მარტო ჰქუა დედამისი, რათრცა მარტო:

1) T. სპით.
 2) Lis. სპით. ამინ ამინ ამინოუ ეყუდით თუფე დეჰნელ დელაფლას კაც დიმიტრ მარტო

ტის: თვს თქმულ არს, მარტოება უძველესისა-თვს, კერძოვე გიორვი იზოვა უძველესი უოკელთს
კაცთა მის ეამისთა, არა ოდენ კელ-მწიფეთ, არამედ უოკელთს კაცთა: ხალხო მან დამიტრი მეუ-
მან მოიგო სიმიდრე. რიდად დიდი, სიმიდრესევე სედა რომელ და შთომოდა მამის მისისა-გან,
და მხასურებდა ეიანს არღუნს. რამეთუ, თანა შეეწოდა ნონი დიდი ბუღა, რომელსა პატკუად
ჩინგი-ეიანობა მისცა ეიან-მან, რომელი უოკელთა უმეტეს არს:

მშინ განუდგეს ეიანს დარუბანდელნი, და წარვიდა ეიანი დარუბანდს, მოუწოდა მეფესა
დამიტრისა, და წარჰქვა, და შეეძღვეს დარუბანდს. და ჯერ წინა-აღუდგეს დარუბანდელნი. და
ივლტადეს სიმაგრესა ციისისა, რომელსა ანიყად უწოდეს, და გარე-მოადგეს, და კერა ავანს რა:
მშინ ეიან-მან არღუნ უბჭმან მეფესა რათა ებრძოლოს, რამეთუ იყო ფრიად მატარი: აღიჭურა
მეფე და სხვანი მისნი ჯარე-შეესვივნეს და შეუკდეს ცისესა: რამეთუ ბუღა-შვილი რატი უბრძუ-
ლეს გწვიდა, და წარუღეს ცისე, და თავადნი მისნი დაკოცეს, და წარმოიღეს ტუჭი, და განძი, და
დედა-წული ურიცხვი, და ცისე დაწვეს: უოკელსა ჰსივლიდა ეიანი. თვთ მეფისა აქუნდა მტერობას,
ჰსიხობა ჟაჭვი ხასილოანი, და მსწრაფლ მინაიჭა მეფე-მან, და წარმოიკდეს შინა:

და ვითარცა გარდაჰკდეს ეიანი მრავალნი, და რა-ეამს მოიწია წლის თავი, რომელსა ურდ- 402
ბინგად უწოდდეს, რომელ არს ენათა მათითა, რომელი იქმნების მარტა მეთსუმიტესა, მიაკლი-
ნა ეიან-მან ნონი, დაესხნეს ბუღას, და შეიპურეს, და აღიღეს უოკელი სიმიდრე მისი, და
მოიკვანეს წინაშე ეიანისა, და მან მსწრაფლ ბჭმან განუკითხავად მოკლავა მისი და მის მისისა.
და მოაკუდინეს ბუღა, და უოკელი ხათესაგი (სიქ) მისნი: წარავლინეს უოკელ-გან კაცი, სხვერ-
მეტეს, შამუ და ხვარასანს, და მრავალნი დიდნი ნონინი მოსწიკდნეს, და ესრეთ შეიქმნა კლავა
და მოსწავა ნონითა: და წარმოავლინა ელჩი მეფისად, მეობულ-მან ეიან-მან, და აწია ურდოსა
მეფე: ხალხო ვითარ სცნა სიკუდილი, ბუღასი მეფე-მან, დაუძმინდა დიდად: მოუწოდა მეფე-მან
კათალიკოზისა აბრაჰამს და ეპისკოპოსთა, მონასტერთა და უდაბნოთა გარესების მღვდელ-მონა-
ზონთა, და უოკელთა მთავართა სამეფოთა მისისათა: შემოკრებეს მის წინაშე. დაჟდა და ტახტსა
ზედა დასხდეს უოკელნი, და აღალო პერი თვხი მეფე-მან, და ბჭმანა. „ისინიერთ ჩემი, უოკელთა
კათალიკოზთა და ეპისკოპოსთა, და წარჩინებულთა სამეფოთა ჩემისათა, ვითარმედ შეისვენა მამა-
მან, დაკუთი ერმა მირე, მღვარებასა შინა თავართასა, და ღმერთ-მან უოკელსა მპერობულ-მან,
და უფალ-მან ჩვენ-მან იესო ქრისტე-მან, და უოკელად-წიდა-მან ღვთის-მშობელ-მან, რომლისა
ნაწილადცა ვართ. და ჟარ-მან პატროსან-მან, რომელი მოგვექნა მეფეთა მიერ, დამიცვა და მიმა-
წია ჰასკად სისრულისა, და მომამდლა მეფობად, სკიპტრსა და პორფირი მეფობისა: და თანა-
დგომითა წარემართე მეფობა, და აქამომდე მშვიდობით ჰტოვს სამეფო ჩემი. აწ განჩინებულ
არს ეიანი, და უოკელი მთავარი მისი მოუწიკდინს, და აწ მე მოწოდეს წინაშე მისისა: ეჭვონებ
ბროტის ყოფასა თუ არ წარვიდე ურდოსა. და წარვიდე მთიულეთს, სიმაგრეთა შინა, და დავი-
ცეპოფავი ჩემი და აწ უოკელი სამეფო წინაშე მათსა ძეს: სხილეთ რავლენი ხული ქრისტესნი

სიკუდილსა მიეცემის და ტუკე იქმნების, და ეკლესიასი შვიგინებთან და მოაგრდებთან, საცნი და ჟვარნი დაიძუსრვიან: და უკეთე წარვიდე უანის წინაშე, დასტუორობით უწვი მიამკლავს. და აწ ხობრძნითა თქვენითა განავთ: მე ესრეთ ვჭგონებ. მრავალ მღვლავარე არს საწუთო ესე, დაუღროძ მელ და წარსავალ. დღენი ჩვენსი სიზმირებ და ანრდილებ წარუღეს, და უნებულ და მსწრაველ თანა-გვას წარსლვა სოფლის ამის-გან: რა სარკებელ არს ცსოვრება ჩემი, უკეთე ჩემ-თხს მრავალი სული მოკუდიეს; და მე ტვირთ-მძიმე ცოდვითა განვიდე სოფლის ამის-გან: აწ მნებავს რათა წარვიდე უანის წინაშე, და იუბს ნება დვითის: უკეთე მე მომკლან, ვჭტონებ ქვეყანაჲ უნებულად დაჩჩეს:“

სოლო ვითარ ესმით გათალიგოზისა და ეპისკოპოსთა, და მბძღჭართა და მთავართა, გუნჩ ჰვეირდეს, თუ ვითარ დაღვა შეფე-მან სული ერისა მინისა-თხს, და ესრეთ ვახუსი უტეს. „არა არს სარკებელი შენი, მეუფო. გაშორბს ღმერთ-მან მოკლვა თათართ-გან. მოაგრდეს ქვეყანაჲ, შვილხე შესნი მიმოდანბრვიან. თუ ქვეყანაცა დაშთების, რა არს სარკებელი შენი: აწ გეწრასკებით, რათა 403 წარსვიდეთ სიმაგრეთა მთიულეთისათა, ანუ აფსაზათსა, ვითარ ქმნა მამა-მან შენ-მან, და არა სარკებოთ არს განწირვა სულისა შენისა, შენ-გან: ჩვენ უოკელნი მტკიცედ ვჭტვიეთ ერთგულობასა:“

ვითარცა ესმა მეფესა, თქვა. „თქვენ ერთგულობისჭ და სიუწარულისა ჩემისა-თხს იტვირბს, განსა მეწვალვის უბრადო ერი, ვითარცა ცსოვარნი კლვად უღობო არიან, და არასადა აქენ სუქ გეშინის-ცემს: მე დასჯებ სულსა ჩემსა ერისა-თვის ჩემისა, და არ დავიძლი ურდოს წასვლას:“ მამის განკვირებულნი უოკელნი აღდგეს, და ჰჭრქა აბრჯამ ვათალიგოზ-მან. „არა არს საქმე, მეფეო, განსწირავ სულსა შენსა. რამეთუ მრავალთა მეფეთა მიურიდნია, და დაუტავს სული თხსი: აწ თუ შენ დასჯებ სულსა შენსა ერისა-თვის, ჩვენ უოკელნი ეპისკოპოსნი ვიტკვირთათა ცოდჭით შენთა: არამედ წინაშე დვითის ვწამებთ, მოწამეთა თანა შერაცხილ იქმნი, ვითარცა უფლისა სანსარებასა შინა ბრძანებს. უფროს ამის სიუწარული არა არს, რათა დაღვაჲ გაც-მან სული თხსი მოყუბისა-თხს: და უკეთე ერთისა მოყუბისა (თხს) სულისა დაღვაჲ კითხილი არს, რავდენ ურიტხეთა სულთა ცსოვრებაჲ კვ-ოდენ სარკებელ არს:“

სოლო ვითარცა ესმეს მეფესა ვათალიგოზისა-გან, განისარა და დასჯენსა წარსლვა ურდობსა, დაღითა დიდებითა და საჭურველითა, და თანა წარჭვეა ვათალიგოზი აბრჯამ, და განუჩინა შვილთა საყოფელი. უოკელთა მთავართა რომელნი არა თანა წარჭვენეს შეკედრისა შჯლნი თხსნი, და წარგზავნა რომელნიმე მთიულეთს, და რომელნიმე კასეთს: სოლო ყრბს მცირე გიორგი წარგზავნა ტაობს, აშნის ციხესა, ანზარაქის, და თთ წარვიდა ურდობს: და ვითარ მივიდა ქვეყანასა ავავის ასულის სვაშაქისასა, მუნ დასჯად მე მისი დავით, რომელი იტვი წარიტარა, ამის-თხს რომელ უკჭველ იქმნეს ყინი, და ჰგონბს ერთგულობაჲ მისი: ვითარ ვლეს მცირედ და მივასრენეს ურდობსა, ჰგონა უან-მან მეფისა არ მისლვა: წარმოავლნის ნოინი ერთი, სახელით სი-უქოლ, მე ზემო-სსერებულისა ისბაულასი, რათა მოიყვანბს მეფე: მე ზავრე მიმავალსა მეფესა

წინა დაქმთვითა, რომელ-მან. მისი ადილო ეოკელი ბარგი და სიმიდირე მისა, და მქვე პერობილ ჰყო, და მიიუწის. ეიანს არღუნს წინაჲ: ხოლო მანცა პერობილ ჰყო, და განსიზრსკიდა ეიანი, უკეთუ ბოროტი უეოს მეფესა, არდა-რა-ეინ არს ღირსი მეფობისა. და თუ არს ბოროტი შე-
ბმთვითოს, ვითარ განუტეოს მიმდგომი და მზრასკვი ბუღასი:

ხოლო ჰრქვა სუტლუ-ბუღა ეიანს. „ნუ იურვი მკას, რამეთუ მე მოვიყვანო შეილა ზეხსნათა მეფისა დავითისი, ხსელით ვასტანგ, და მას მიუბოძე მეფობამა, რომელ ორივე სამეფო-
ზრძინებას შენსა ჰმორჩილებდეს.“ ჰსინდა ეიანს სიტყვა ესე, და წარაელისა სუტლუ-ბუღა იმე-
რეთს, დავით მეფისა წინაჲ, უქადა მეს მისსა მეფობამა, და დაჲ მისი ოლჯათ ცოლათ: და ვი-
თარ წარვიდა სუტლუ-ბუღა, ჰკითხეს მეფესა დიმიტრის, რათა აღწეროს უოკელი სიმიდირე მისი,
საჭურჭლე, შროსა და ცხოვარი, და უოკელი საქონელი მისა. რამეთუ პერობილ იყო თათ მეფე
და მთავარი მისნი, თვინიერ აბრამ კათალიკოსისა-გან ვიდე: და არდა-რა ბუღა ღონე, აღწერა დაჲ-
ცა აქუნდა, სიმიდირე სწილადი, წარმოკზავსენს კაცი, და წარიღეს უოკელი. არა-და დაშთა. რამე-
თუ მოქალაქეთცა უწოდას საგანძირნი მეფისნიცა და შისა გამტეველ იქმნეს: ხოლო იტყვიან
ამსცა, სოჯა-აზინის შვილი, რომლისა შამა მოკლა მეფისა დავითს, სუტლუ-ბუღა და იგი,
ღონივე მტერობად შეითქვენს მეფისა: და მივიდა საჭურჭლე მეფისა ეიანს წინაჲ. განჰკვირდა
სიძრავლისა-თვს, და მტერედ დასცნრა გულის-წერომისა-გან, და არდა კერე ჰტონებდა ბოროტის
უოფად: და ვითარ მიღეს ვაზირთა მეფისათა ფლობილად, თქვენს „აჲ თავი შენი კელთა შისა
შენთა არს. დამით მოადგინენ ცხენი მორბენი და წარვედ, და განრე კელთა-გან ამოთა: არს
არს ნაცვალი სულისა შენისა.“ ჰრქვა მეფე-მან. „ისმინეთ ჩემი. პირველვე უწოდი სიგულიდი
ჩემი, ჟარსა დაკხდე თაჲ და სული ჩემი კრისა-თვს ჩემისა: ხოლო აწ, თუ წარვიდე, უბრლო
წრი მოიხრას. რასა-რგებელ არს, უკეთე უოკელი სოფელი შევიძინო, და სულე წარვიწყმიდო.“
და ისმინა ცანზრსკვა მთავართა მისთა:

ხოლო მიიწიარა სუტლუ-ბუღა ღირსი-იმერეთით, და მოასხენს ეიანსა, ვითარმედ დავით მე-
ფე წამოავლეს მეს თვისა შსასურებად შენდა, და სმათა აფსითასა რათა ტმასურებდეს.“ ხო-
ლო ვითარ ცნა ეიან-მან, კვალად დააპტირეს მეფე დიმიტრი: და ვითარ ტარდაჲ ორი დღე,
კვალად შეაქურს მეფე და სე მისი, მტერე ერმა დავით, ცალკე ცალკე და წარჰქვა თანს მიღულელ-
მონაზონი გახდილი მისი, მოსე, და არგნითა ჰსცეს მეფესა, და კვლავ უოკელთა არდა-რა მოკლვა
მეფისა. რამეთუ ქცხად აქუნდათ, რა არგნითა სციან, არდა-რა მოაკუდინიან: გასრა არს დამძვიდსა
გულის-წერომს მისი. წარვიგნეს სამხვავროსა ხსლსა, რომელსა დეჟანსანად უწოდადეს, და ჰკით-
ხნენ უმეოთ თანა: ექამა განზრასკვასნი ქან-ბუღასსა, და კვლავ ბრალი ჰპოვეს: და წარვიდა
ცოლსა ვინმე სითხი ეიანს წინაჲ, რათა არს მოაკუდინოზ მეფე, და კერ აღასრულა საქმელი მისი:

15 T ხობაკელი.

და მოიწივნენ ათორშუტნი შვედარნი უაინისნი, რათა წარიეყანან და სიკუდილსა მისცენ: სოლო კითარ ცნა მეფე-მან სიკუდილი თავისა თვისისა, მსიარულითა შირითა მოიუთხოვდა მთავართა საქართველოსათა: რამეთუ ყოველნი მუნ მოსრულ იუწყეს, ნუგეშინსაგჳმად მეფისა, და სუტლუ-ბულაგა მდგომარე იყო მუნ: ჭრქა მეფე-მან, „უკეთუ ძალ-გძიხ; უაინს წინაშე შემეწიე სიკუდილსა მას შინა, და თუ არა გნებავს, ძე ჩემი მტირე დავით იღვაწე, რათა არა მოიკლას გულის-წერო-მითა აღსავსითა უაინის-გან:“ სოლო მან და ყოველთა მთავართა იწყეს ტირილად, და განვიდეს გარე. ილოცა და ეხიარა კორცხა და ხისხლსა მეუფისა ჩუენისა ქრისტეს ღვთისასა: კერეთ აღსვეს ცხენსა და წარიეყანეს ვითარ მილიონ ერთ. და ევედრა მტარავლთა, რათა ილოცვას მტარულად. და ილოცვიდა ცრემლთა მოღინებითა ქვეყანასა ზედა: მერმე წარუბურა ქედი. აჲჲ დღე საში-სელა, ზარის აღსაგელი, რომელი ეჭადრეს ბილწთა ცხებულსა ზედა ღვთისასა:“ და წარჰკვიდეს

405 მეფეს დიმიტრის თავი:

სოლო გამოჩნდა მასვე უამსა პატვი ღვთისა მიერ ცხებულსა მისსა. რამეთუ მშენ-მან შა-რისანადი თვისი უნისო ჰყო სულიად, სიხსნელე დიდი, და ყოველნი წარმართნი განჰკვირდეს: იუფე უამი მეთუ, და მწუსრამდე შეიშოხა ბნელე, ვიფარ-იგი უოვლისა სოფლისა ცხოვრებისა ენებასა მეუფისასა, კერეთუე ამის ნეტარისა და საქართველოს-თჳს წამებულისა მეუფისასა, რათა სცანსურ იქმნეს, რამეთუ პატვისას არიას ცხებულსა ღვთისანი: სოლო იყო მესამე შაბათი წმიდათა მარ-სხვათა, და მეთორმეტე თვისა ებრავლთა მიერ სისხნად წოდებული, და ჩვენ მეერ მარტად: და აღასრულეს გულის-წერობა, და არაღვე დასცნა გულის-წერობა მათი. რამეთუ შევიპრეს ყრმაცა დავით და ნოისსა ტანარს მიჰგვარეს, რომელსა მეკლართ მთავრობაჲ აქქინდა: მას დამესა მწუს-რებასა გულისასა მოიგვეს ყრმაცა დავით კარავსა შინა მოხიკუდილად: და ვითარ განთენდა, განიპო-რა მოსე მღვდელი, რომელი არა იდეს განემორებოდა დავითს, და შევიდა ტანარს წინაშე, და აუწუა მოკლეა დავითისი: სოლო იგი აღსდგა მსწრათელ, და წარვიდა უაინს წინაშე, და ჭრქა ყრმისა დავითის უბრალოებაჲ. „რად გიკმს მოიკუდრისა ყრმისა მოკლეაჲ, ძე მოამდლე:“ ისმინა, და მოსცა, და წარიეყანა ხასლსა თვისსა, და შეეკდრა სოფლსა თვისსე, რომელი უკანასკნელ ხაბდი-გან იქმნა:

სოლო გუმბა-იგი პატვისანი დიმიტრი მეფისა დაიგვეს მრავალ დღე, რათა არა წარღობ ქართველთა: და ესრეთ სრულ იქმნა წინასწარ-თქმული ბასილი მთაწმიდელისა: სოლო იუწყეს მრავალნი წამინებულნი საქართველოსანი, და ვერა-ვინ იკადრა გამოთხოვად გჳამი მეფისა: მაშინ კათალიკოზ-მან და მოსე იუიდეს კაცნი და მოსე თანსა წარიკვა, და მოიპარეს გჳამი დიმიტრი მეფისა: მაშინ, განგებოთა ზეგარ-ამოთჳ, ამოჩნდეს ტფილისელები, რომელთა აქქინდა თუეზი წარსაღებულად, და თუეზთა თასა იტვირთეს, და მოიღეს მცხეთას, და დამარხეს საქართველოსა მამა-თა მათთას: ვითარცა იქმნა ესე ყოველი, დავით ძე დიმიტრისი შეინახა კეთილად ტაძარ¹სონ-

1) T. კანა.

მან: ხოლო დედოფალი და სხვანი ცოლნი შეიხანთ დამდენს: ხორღლა წარვიდა სხლს მამის მისის, თათარ-ში, ხოლო ასული ბექში წარვიდა მამის მისის თასს, სამცხეს, და ვასტანე იორ მთიულეთს: ხოლო ურმა-მან მისცა დედოფალს ხარხოდ სეორეთის-გევი, და ეახლეს ორნი მცირედნი ძენი, შინაველ და და შ. და ხორღლას წარბეჭეს ორნი შვილი, ბადურ და იედავ, სახლს მამის მისისგან და დარსა ქვეყანა ესე უმყოფად:

შემ-მისდომ: მოუწოდა უაინ-მან სუტლუ-ბუღას და ჭრეკა. „აჰა. მოვესწენ ყოველნი მტერნი ჩემნი, და მტერიცა შენი შევე დიმიტრი“); და აწ შევე არღა-რა. აღმისრულე რომელი აღიბოვე, მოიუვანე მე აფხაზთა შეივსა, და იუოს იგი შევედ. მაშინ მოგივალთ: საქართველო ყოველი, და განაგებდი ვითარ გნებავს, და წარვედ წყნაზეთს.“ და წარვიდა სუტლუ-ბუღა მეფის დავითის წინაშე და ვიჭრ იხილა: სუტლუ-ბუღა მეფე-მან დაჯი, მოუწოდა ჰუბუტ ხუხთა, წარმოეპრთა, და თანა წარმოიტანა მე მისი ვასტანე, აღმდნე მოვიდეს და დადგეს ცაქსის-ცაქსს, ქვეშეთის მინდორსა. აქით მოვიდეს სირმან-ნახინის შვილი ჩუორნბა, აღივანის შვილი: ყურუში, რომელი დგის შთათ: ვაგასეთისათ, რომელი არაწიწი ტანსა და სამცხეს შუა; და ყოველი დედაბული საქართველოსნი შემოკრებს და ჰუბეს ფიფი და სიმტეცე ერთგულობისა. და მოსცა მე მისი მეფე-მან, და მძაფრანი ფაქდნი მისნი თანა წარმოეტანსა, და წარმოვიდეს მსწრაფლ, და შევე დაქმთ შექვეა ქეთონის: ხოლო მოიწინეს-რა. ეახნს არღუნს წინაშე, ისილა უაინ-მან ვასტანე, შეიუვარა, სიკეთის: მისის-თხუ, რამეთუ იუო ტანითა სრულე ჰპრით ჰპროვანს ტუბლი, მოწი-დე სიმართლის მოქმედა უსვი, მდაბლი, ენა-ტუბლი, განმწარასტა? კუბილი, ყოვლისა საქმის მტლდნე: მას ვასტანეს მოსცა შეფხობა მტრისა საქართველოსა. და დაა-ხუხთ ოღვთი ფულად და წარმტეხანა და მოვიდა ატფილისს:

406

მე. მესამეოცდაშეხუთე შევე ქართლისა, ვასტანე, მე დავით იმერელ მეფისა გაბრატონის:

ხოლო ვითარ მოვიდა შევე ვასტანე ქართლს, შემოკრებს ვთალიკონი და ეფხვიკოპონი, დეკნობი და მთავრნი, და დადგეს გვირგვინი მეფობისა თავს მისს, და დახეს ტაცსა საქეთლს, და დასრულეს წესი კურთხევისა, და დააქა ყოველი საქართველო, ნიკოთხით დარუბანდამდე, თხიურ ჭუქელ-ცისხვარელისა ბექსს: და განისრეს ყოველთა მკვიდრთა საქარევი-

1) T აზვარ.
2) T კარსაჲ. peut-êtr pour კარსაჲ.
3) T რ უაჲლ საქართველო.
4) La rubrique manque; T; R, 64; mon M-it 68.

ლონთა: არსიელ მოცუ ნათესავი მეფეთა ჩვეთა, ზატოხანი, დვობისმოუწყვე, ტკბილად და მის
 სამართლუ, ახოვანი და შენუ, და სამეგრეთა სხითა აღსვსე: "ამან აღიყვანს ჰატეგნა ათბავო
 ბიძისა და ამირსპასალარბიძისა, სუტლუ-ბულა, და მიუბოძა ორივე კელი და განკებად სამე
 ფეთა: მხოლო დავით დაშთა ტანარ-ნოიის თანხათათართ მინაჲ ჭირთა და აწრობესა შინა,
 და დედაფალი დედად მითი დაშთა სვორუოს ¹⁾, და სხვანი მძანი მისნი მიმოიბიძგენეს: სოფრ
 იმრწემისძე მისჲ გიორგი, რომელი უშვა ასულ-მან ბექას-მან, წარიყვანა შავა-მან მის-მან
 ბექა-მან და აღზარდა იგი სხლესა შინა ოჯახჲ: რამეთუ იყო დღი უმჯობესი, ყოველთა კცთა,
 ვითარ ქვემოთ სიტყვამან ცხელ უოს:

307
 407
 მის უკრძალვად ებდა ნოინთა წინა, რათა წარუბრნ მიეზობა ვასტანეს ტანჯარა: შეეწოდა
 დავითს, და მოხისა მეფის ძე, ცხსელთი ფარეჲსან ²⁾, იუცა ძლიერად შეეწოდა დავითს. ამის-თჳს
 საბრტოდცა წარსტეს, თუ რომელსა ჰმართებს მეფობა: ხოლო სხვათა მთავართა ქართველთა
 არა ჰხსნიდით მიეზობად დავითის: რამეთუ მტკიცედ დგუნწით უღობასა: ზედა ვასტანისსხ
 ამის-თჳს არა მოსტეს მეფობა და ვითს, და ადგილ-ადგილ სოფელნი და ქვეყანა მოსტეს დავითს:

და ვითარ, განგრძელდნ ოცუარდამო წონსეა, არღუნს ზედა, და სენი-ფი განგრძელდებოდა
 რათისა თვისა ვამთა, განსტყუელა თავით ფერეადმდე, მღუეწინთა ნოინთა შეკრებს და ზედს
 მიეტკენეს, და ვარახსა შინა მოშთობის მიერ სიჭედისა მისტეს, მასვე დღეს და ვამსა, რიც
 სესა თვისასა, მათორმეტესა მარტეს, რომელსა შინა ზატოხანი და სანატრელი ცხებული
 დვობისა, მოწამე ბრწუნივალე დიმიტრი მეფეთ მეფე მოკლა ³⁾: საცნაურ იქმნა, ვითარმედ ამის-
 თჳს მოიწოა სენი ბოროტი არღუნს ზედა, რომელ დასთია სხსელი უბრლო მრავალი

მეკვდა არღუნს, და ყოველნი განმზარსნი მისნი, რომელნი მეკვანს სიჭედისა თანა-შემეწე
 ყოფილ იუნეს, ყოველნი მოისრეს, და მიერთაზან მიეცა ოფლობა დავითს, და სოინსა დავი-
 თისკენ იუნეს: ვერეთა მტკიცედ უზურა მეფობა ვასტანეს:

წარვღუნეს ნოინთა ყავი, და მოიყვანეს უინად ქალთუქოს ძმა არღუნისა და სესე ცან-
 ტეს, და კელთ-უღვეს ყოველი სხვაინთა: ამან შეიყვანა კეთილად ვასტანე, რამეთუ ამის-თჳს ჰკლ
 ნა არღუნს ზედა მიწესად რისხვა იგი ხასტავი და ვითარცა ესე ესროლ იქმნებოდა: მაშინ

1) T სავურუოს.
 2) Mon M-it, წყლისჯი ერთი.
 3) T არღუნს Mon M-it, უბრუნა; cf. p. 377, 408.
 4) T მოკლა.

შეედა მცირე რაჲმე ხენი ვასტანტ მეფეს, რომლისა მიერ შეისვენება, და მოჲკდა მეფე ვასტანტსამ წელ მეფე უოფელი, საღმერთოთა და საკაცობოთა შინა სრული და შემოპილი. რამეთუ აღმწრდელიცა კოილი და მცენიერი ესკა, ფარსმანის შჯლო:

კითარცა ცნა დავით, დიმიტრი მეფის ძე-მან, სიკუდილი ვასტანტისი, განმწარდა, სიკეთისა და სიჭაბუკისა მისის-თეს, და იგლოვა წესის-ებრ, და ფრიად შატვი-სცა, და წარგზავნა გელათს, სმარსოსა მეფეთას: კითარცა ესმა მამას მისსა, შეფესა დავითს, სიკუდილი სასურველისა და უოკლოთა მიერ შეუკარბელისა მისა მისისა ვასტანტისა, უსომიოთა ცკვილითა და მწუნსარებათა მოადგევს. რამეთუ შეუძლებელ არს შიოსრობა თეთათეულისა: კარსა ეს-ადენ მოიგვა მწუნსარებაჲ მან, რომელ კერდა-რა ჰპოვა ლხისება: და შემდგომად მცირედთა წელთა მანცა შეისვენა, შატვი-ოხნითა სიბერთითა აღსავსე: დაუტევა სმანი ქენი. ჰირ-მშო ვიდრეჲმე ვასტანტინე, და მეორე მიქელ, და უმრწემესი აღქვანსდრე, რომელი უშვა დედოფალ-მან, დიდისა ჰალოლოლოსის ასულ-მან, კოსტანტინუპოლისა-მან და საბერძნეთისა მპერობელ-მან: სოლო მიიღო მეუობაჲ კოსტანტინე-მ. ჰირმშოების ძლით, რომლისა მეფობასა წინა-აღუდგა მძა მისა მიქელ, და დაიპურა ქვეყანა რაჭისა და არგეოი, და დღეთა შითთა იშლებოდა ქვეყანა-იგი, რომელთა საქმენი 408 არდა მოსხსენებულ არიან. და არა ეყეს მშვიდობა ვიდრე-არა მიიგვალნეს. რამეთუ რომელსა ემსა დაიხსენიან, მისი შეიძადნიან:

სოლო ხენს ჰირველივე ცნა ავლლოთ, მცირედ კერძო კარდამბიკებულთ: დაჯდა-რა ქელთუქონ ტასტანა ზედა, განდგა ქალაქი საბერძნეთისა, ტუნდუსალი¹⁾, რომელი საბერძნეთით მოხრულ იყო ქელათით, ჰგოსნეს უცხოლოებაჲ ეჯენისა, და განდგეს: მაშინ მოუწოდა უოკლოთა სპათა მისთა, და მეფის დიმიტრის ძესა დავითს, და მთავართა ქართლისთა: სოლო შეკედრა ტასტი და ცოლი მისი და ხათუნსი, ნოისხა ელგოზს. სოლო სუტლუ-ბუდა და სხვანი საქართველოსა მთავარნი დაუტყვნა მუღზს, რამეთუ ემინოდა გამოხლვისა-თვს ბერქანთასა. თვით წარვიდა, და დავით ძეჲ დიმიტრისი თასა წარიტანა: და კითარ მიიწინეს ტუნდუსალია ქალაქსა, გარე-მოადგეს ოთხ თვე, და კერდა-რა აჯენს: და კითარ მისჭირდით, მესეთესა თვესა იწყეს ძლიერად ბრძოლად. რამეთუ დავით და მცირედნი ქართველნი ჰბრძოდეს, წარუღეს ქალაქი და შევიდეს, სადა-იგი ქრისტესწინი ერთხა უურესა შეკრებულ იუშეს, და კედრნეს დავითს რათა შეიწუნდნეს, და ეან-მან არა ბოროტი უუოს: უხმისსა, დამცველსა დაუდგინსა და დაიცვნა, და აღილო სარავა და საჭურჭლე ურიცხვი, და მიერ წარმოვიდეს: სოლო მუნ უოფასა ფარეჲან ოჯხთა მეფისა მისასა, იწყეს ოჯხთა ოჯრებად, კოცად და რბევად, და ტყვენიად ქართლისა, და ქალაქი გორი წარტყვენეს, და თვსად დაიჭინეს ოჯხთა: მაშინ შეკრბეს ქართლისა ერის-თავისა ბუგან წინაშე, მისა ამადანი, უოკელნი ქართველნი, და მოადგეს გორსა: და მთავალ-გზის შეესეს, და

¹⁾ ოტონოზი.

ქალაქის შინა მრავალთ კაცი მოკუნდა, ოსიდა და ქართველებიც. და დაწვეს გორი სულიად: და ვინ
 ლარ მისწირდა ოჯსთა, ცხიდაშინ გარდმოუშვეს საბლით კაცი, და წარავლინეს მუსხარს მდგომთა
 თათართა თანა, რათა შეეწივნენ: ვითარცა ესმით, ჩამოდგეს შუა, შევლა ქმხენ და სავი, და
 შიერიო-გან შეიქმნა მტრობა შორის ქართველთა და ოჯსთა, ვიდრემდის შეფთა შორის ბრწყინ-
 ვალე-მან დიდ-მან სახელ-განთქმულ-მან გიორგი-მ განასხნა და ადგესურნა: ხოლო ვითარ მოაწია
 დავითს და ჭრჭეა. „ვინათ-გან დახდე თავი შენი მსასურებად ჩემ-თს, და ჭსდგასარ ერთგულყო
 ხას ჩემსა ზედა, მომიცემა შეფობა და სამეფო შენი ყოველი:“ და წარმოგზავნა ტფილისს, და
 დასვა ტასტს მამისა მისისას, და თანა წარმოატანნა სხანი საქართველოსანი, შანშე და სუტლუ-
 ბუდა, და ყოველნი დიდებულნი, და მოუწოდეს სამცხით ბექას, და მან არა იხება მოსლავად: რა-
 მეთუ ფრად განდიდებულ იყო, თუთ არღარ წარვიდის, არცა ვინს წინაშე, და არცა მეფეს თა-
 სნა: წარმოუვლინა ქე თუნი ჰირ-შო, სამცხის სხასლარი სარგის, და ყოველი ნამარხევი რომელ
 აქუნდა მეფის დიმიტრისა-გან შეკედრებული, და სარტყელიცა-იგი დიდ-ფასხას: მოვიდა სარგის
 109 და მოილო ყოველივე დაუგლებულად მეფის დავითის წინაშე, და დასვეს მეფე, ტასტს ზედა, და
 80 აკურთხეს კათალიკოზ-მან აბრაჰამ და ეპისკოპოსთა:

დვ. შესამოცდამეექუსე. შეფე ქართლისა, დავით, ქე დიმიტრი მეფისა,
 ბატონტოანი: 1)

ხოლო მოსტა ვან-მან მეფეს დავითს ცოლად დაა თუნი, რომელსა ეწოდებოდა სასუ-
 ლად ოლჯით, რომელ ვანტანგ მეფეს ცოლად ესვა. და დაიპურა ამან დავით ყოველი სამეფო მამ-
 მისა მისის დიმიტრისი, თვინიერ ბექას, სამცხის მხერობელისა: არამედ იგი ვატევისცემად მეფე-
 სს დავითს, მრავალთა ნიჭთა და ძღვენთა წარმოუვლენდის: ხოლო დავით უმეტესთა ვამთა იუფის
 წინაშე ვინისა: დაღათუ ფარეჯან ოჯსთა მთავარი მსასურებდა კეთილად მეფესა, არამედ აქუნდა
 მტრობაჲ ქართველთა, ეს-თადენ კარდაკვიდინა ერთმანერთთა, რომელიცა მძლე კემისს მოკლენს:
 მამან წარვიდეს ქალაქს ოჯსნი, ვანტობად, და მონჭკეს და ისილეს გლასაკო, და მინსენს ქველის
 ხაქმე ოჯსთა, რომელსა უპირველესსა ეწოდა სთისისა. 2), და შეორეს უზურა-ბეგ, და ჭრჭეეს.
 „გლასაკო, კედრე ამერიისა რათა დღეს ჩვენი და სურამელის ბეგას შვილის კრძალ: ერთ-გან
 შეიქარნენ:“ ვითარ წარვლეს მცირედ, დასვდა ჩადირობასა შინა მეოფი რატა, შვირითა ეცითა,
 უსატურველო. შეის ზედა მოეტკენეს, ადილო ფარი და დუღვა აიგაწიქსა წელის ტასავალს, და

1) La rubrique manque, T, R, 65; mon M-it, 69.
 2) T სამცხედ.

პირველ სთოსს უსუოქნა შუხარადსა, განუხო და სიძოგლო, და მოკუდა: მერმე უხურა-ბუგ მო-
უედა, ჰკრა მასცა მკარსს ვაჰვიანსა, გუეკუო მკარი, და სიძოგლო, და ეშათ რატისთა მოკუ-
დინეს: იხილეს სსუათა ოკითა და ივლტოდეს, ამის-თხს იტუეის წინსწარმეტუეელი. „უფალი
ამარტავანთა შუქმესრავს:“ კვლად სსუა ჰკეობს. „აღვოცნის უფალ-მან პავენი მსაკარნი, და
ენა დიდად მეტუეელი:“

სოლო მოვიდა მწოდებელი ეპის თუქალისი წინაშე დავითი მეფისა. და წარვიდა დავით.
რომელი იდგა მათა არარატისთა: ვითარ იხილა თუქალ დავით მეფეა, პატკითა შეიკვარა:
ინება რომელ ფილთა მიერ ქმნა ერთობაა სიუერულისა: დაამტკიცეს ერთობაა, და წარმოვიდა
მეფე შინს: და მოხტა დმანისი, რომელ აქუნდა სუტლე-ბუღს, მასა მსცანასისსა: და ვითარ
გარდაკდა მტირედი ყაბი, წარვიდეს სოინისი რომელი თუქალის ლტოლელი იყუნეს, ვითარ ნავროზ
დიდისა არღუნის შვილი, რომელი იყო კაცი მენე, ძლიერი, ასოვანი, მანქანი, შემმარბეული უბე-
ტესობისა. აღიქანის შვილი ეურეშეში, რომლისა მს ბუდა მოკვლას თუქალს: ესენი მივიდეს სვა-
რასანს, არღუნის შვილს ეახანის 1) თანა, რომელსა აქუნდა მამასა-გან საუფლისწულოდ სვარა-
ხანი: შეიკარნეს და ინებეს რათა ეახან ჰქონ უფლად და ეხინდა: შეკრბეს ესე ეოკვლნი, და
წარმოვიდეს ბრძოლად ბაიდოსსა. და ვითარ ცნა მოხვლას ეახანისა, მოუწოდა მანდა და მჭაროა,
და წარვიდა თუქალცა, სხწარათითა: კვლარ. მივიდეს მესე, აქაცა დაიცვა ღმერთ-მან, რომ არა 410
დასუდა: მიეგუნეს მტირესა ქალქსა ხანგანს. შეკრბეს ურთიერთარს და სწორი ძლევაა იქმნა.
უგედგეს ორნივე და გაიკარნეს. რამეთუ ეახან მენ არა იყო, ნავროზ და სუტლე-ბუღა წარმო-
ვლნისა. ნავროზ კელთ-იგდეს, და ძლიერი ბრძოლა ჰქოა ეალირ-მან, და წარვიდა ეახან სვარასნით:
სოლო ეკვდრა ნავროზ თუქალის, რათა განუტეოს, და ფიციო დაუმტკიცებდა რათა ეახან
შეკრული მოხტეს. ირწმუნა და განუტევა: და ვითარ მივიდა ეახანს თანა, შეკრა ქვაბი სპილენძი-
სა, და წარმოგზავნა თუქალს წინა. რამეთუ ენითა თერქულითა ქვაბსა ეახან ეწოდების: მოვიდა
ქვაბი შეკრული საბლითა, განუკვირდა და დაუმიმიდა თუქალს. რამეთუ მოხრედ იყო არარატსა
მთათა:

მაშინ კვლად წარმოემართა ეახან, უმირველსითა სპითა, უგრძნეულად, და უქანს დაქსს
ბაიდოს. შეიპურეს და მოაშთეკეს, და მის-თანა მრავალნი სოინისი: სოლო აქცა დაიცვა ღმერთ-მან
მეფე: სოლო ვითარ ცნა სიუედილი ბაიდოყანისსა, თუქალ ივლტოდა და მივიდა სამცესს, ბექა-
სსა, რომელი მთავრობდა ცახის-კართი-გან ვიდრე კარნუქალქაქაძე: და შვილი წარგზავნა მეფე
დავაითს წინაშე, და მას შეჰქედრა. და ვითარ მოვიდა ეახან ადარბადაცანს, რომელ არს თავრეფი,
წარმოუედინა მორტყელი მეფესა და ბექასა, რათა მისცენ თუქალი და შვილი მისი, ერთ-გზის და
ორ-გზის. და არა მისცეს, არამედ იურესს რათა შეუნდოს, და მოხტა პარი და ბეჭედი უწინებ-

1) T ვიანს ქურო.

ლობის, და მისცეს თუქალი: ვითარ ცნა ყურუმში-მ წარყვანა თუქალის ურდოს, მოკვება ელხსა
 ყანს უახანისსა, საკიდურს, და წავკარა თუქალი, და მოკლა, სიკუდილისა-თხს ბაიდოსა, მისი
 მისის: და შეფუანს დავით მოხცა შვალი მისი და ყოველი საჭურჭელი, და სიმიდრე ყოველი
 რომელი შეუდრას ოვსთა მთავრის ფარეყანისა, რომელი იდგა ცნისსა ატენისასა. რამეთუ ესე
 დაიბადა უახანს: გარნს მიფუ-მან ვერ გულს-იდგის წარსლვა ურდოსა, შიშისა-თხს რომელ
 ჭქონდა სიუგარული თუქალისი: გვალად სხვადა ეყო შიში ურდოს წარსლვისა. რამეთუ შეუ-
 ნებულა-იგი ნაეროზ, არღუნ-აღას შვილი, მტერი იყო ყოველთა ქრისტესათა, ვინცა ჭტონება
 ჭხუელის დატობასა, დაჭმადიის, და მუსუღმანად მიაქცევდის, თვინიერ ცნობისა უახან-ყანის-
 სს: გვალად რამეუ აქუნდა ბოროტი, ამის-თხს ბოროტად მოკვდა. ვითარ ქვემოთუ სიტყვა-მან
 ცხად ჭყოს:

სოლო ესე ნაეროზ განდიანს. თვინიერ ყანისა განსაკება საქმეთა საურავთა, და აქუნდა
 მტრობაჲ ქრისტესათა, და განკმისდა სულიად დავოტად, დაქცევაჲ ეკლესიათა, თარეყსა და
 ყოველთა ქალაქთა შინა. და მოიყვანს ეპისკოპოსი მარდა ქალაქისა, სათესავით და საწმინდობით
 ნახანსი, რომელი იყო კაცი მოწყალე და ხსიერი, ფრიად სთნობისანი, შირველთა ყანისა-გან
 ჰატევეტემული, და მასად ყანისა-გან სასულ-დებული: ესე შერობილ ჭყო, და მრავალნი გვემანი
 და ბასრბანსი შეამთხვიეს, დატევებისა-თხს ჭხუელისა: სოლო იგი ასოვნად წინა-აღუდგებოდა,
 411 და მოითმუნდა, შეურაცხს ყოფად ჭხუელსა მასმედის მიერ ქადაგებულსა. ამის-თხს ექსორიობად
 დანსავა. რამეთუ აყო ფრიად მოხუცებულ: ამის სედა ესეცა შესისა ბოროტი ნაეროზ. წარმო-
 ავლისა კაცი უკეთური, სათესავი მისი, რათა მთავარსეც ეკლესიანი ყოველსა საქართველასა:
 შირველად მთავაროს საყოფელი ყოვდად უბიწოსა კარმისა ღვთის-მშობელისა საყდარი, და
 ყოველსა საქართველასა რამცა შოოს, და წარმოიღოს რამცა რა შოოს მას შინა სიმიდრე:
 ჭტონება უსომოს სიმიდრეს, ოქროსა და ვეცხლსა, თვალთა და მარჯალიტთა ჰატეოსანთა
 მრავალთა:

1) შირველად უკუწ წარმოკვდა და მოიწის ნახტევანს, იყო რღვევად ეკლესიათა, მოიწის
 რისსეუ ყოვლად-წმიდისა კარმის ღვთის-მშობელისა მას სედა, რომელ მოვიდოდა ანაოერებულად
 კარმის ღვთის-მშობელისა, და ჰატეახნისა ჭურისა დასამობლად. ამის-თხს მეს-დატესილ
 იქმს, და განკალა მეს-მან სულიად, და დაიწვა ძვალთფრთ: ესრეთ საგვირველებითა დაცვა
 სამყოფი თვისი კარმისა ღვთის-მშობელ-მან: ნაეროზ სედაცა მოიწის რისსეუ ღვთისა. რამეთუ
 განურისსდა უახანისყანის უსამართლობისა-თხს და ბოროტთა საქმეთა მისთა-თხს: იყო უახან
 იყრიად-რამე კეთილი, და უბაროტო-გონება, და სიამართლისა მოქმედ, უფროს ყოველთა უწინა-
 რეს ყანისა, ეს-ოღენ, რომელ ვაჭკვი განება ორთა სეთა სედაცა და ივენები მოება მრავლად,

1) T aj ici კარმის წამოვიდა და მოიწის ნახტევანს (sic).

რახა გლასკოში, უდონიანი და უქონელი, ყანის და წინით წინ მისთვის უდონიანი და მოჩინ-
ვარნი, მოვიდოდნენ და შეარქვედნენ სეს და ვაჭებს, და ესოდნენ ყანისა ვაჭევისათა, და ცნას
რომელ სასჯელი უის გლასკოთა და შეურაცხთა კაცთა, რომელი თუთ განიკითხის პირის-პირ: ეს-
რადეს უყვარდა სამართალი, რომელ დღეთა მისთა არა იქმნებოდა ძალი და უსამართლოება, არა
დიდთა და არცა მცირეთა-გან: ამის-თვის რისხვეული სავროზ ივლტოდა სვარასანს, რომელი
დევსა უფო სემო-სსენებულ-მან სუტლუ-შა ¹⁾ სონინ-მან. მიეწია და მოაქუდინა იგი, და შვილი
მისი, და ყოველი სათესვეი მისი, მოისპო ქვეყანით ხასხენებელი მისი, ვითარცა წერილ არს.
„მოისპენ უდმართო, რათა არა იხილოს დიდება ღვთისა:“ და კვლად წარწემდა სასხენებელი მისი,
და კბრეთ დამვიდდეს თათრისი მასნი: იწყო ესან-ყანის-მან განსება ქვეყანისა სიმართლითა და
მსჯერათა კეთილთა:

ამთა ემთა წარმოავლინა მოციქული ესან-ყანის-მან, და იგიო მის წინაშე დავით შეფე.
სოლო იგი მხწრავლად განქობდა, და მოიწია კასეთს და ტერეთს. მივიდეს ტერ-კახნი დიდებულნი
და ასსაურნი დავით მეფის წინაშე. ერის-თავი ხასდავლა, კაცი ყოვლითა სამკედროთა ზნითა
შემკობილი, და მოისარი რწეული, მსგავსი მოსოისოს კობაქლას: და იყო მცირედ ყაბი
ტერეთს, და განსვრახს ვასითა. „უკეთუ წარვიდე ურდოს, მეამისი. ყანის-გან:“ არამედ 412
დაუმტკიცებდეს ვასინი წარსვლას: სოლო მეფეამან არა იხმინა მათი და შეიქცა გარე. რამეთუ
აქუნდა შიში თათართა-გან და ყანის სიღვინს: და მოვიდა მთაულებს, უკვადცა ვინანს, შეკრ
ხაბა, და მცველნი დაუდგინა: სოლო მეფე დავით მთაულებს დეა, და წარავლინა მამ თხი
უმრწემისი ვასტანკ, ელსად დიდის ბათოს შვილის შვილის ყანის: და შექადაცა გამოსლვა
ყანის ზედა, და მან კეთილად შეიწინარა, და შექადა ქვეყანა და საჭურჭლე მრავალი: ვითარ ცნა
დავითის უკრ-დგომა ესან, წარმოგზავნა სუტლუ-შა მკედართ მთავარი, რომელსა იგინი ბეკლარ-
ბეკობით უკობდეს, სპითა დიდითა: მოვიდეს და დადგეს ტფილისს. გაგზავნეს მოციქული
მეფისა დავითის თანა, და თხოვეს კანნი სარწმუნოსი, მისინდობულად. და აძვედეს ზაგს, და
სთხოვდეს ერთგულობას ყანისისსა, და არა მიეცევას მკერთა კერძოა და მან წარმოგზავნა
კათალიკოზი აბრაჰამ, ბურსელი ნიანე და ტფილისის ყადი, და ითხოვნა მკედლნი და ფიცად
მიჰმირდა: სოლო მათ ჭფიეცს განხედის-ებრ მათისა, და მისცეს მკედლად სუტლუ-შას მჯელი
სიბურჩი, ყურუმის მამ არფა, და სსეთა სონითა შვილნი: და მისცეს ბეჭდი ყანისი, და სი-
მტკიცე უწებულობისა. და იგი მოვიდა სასვად მათდა, და აღუთქა წარსლვა ურდოს: სოლო
სუტლუ-შა-მან შეიწყინას პატრონისა და განსუტკეა: სოლო დავით იქცა თხსადე, და მძევალითა
მისცა ნიჭი დიდი და განსუტკენა:

სოლო ვითარ მოიწია არე გახაფსულისა, აწვივეს კვლად მეფე დავით ურდოს, და არა

¹⁾ T écrit souvent ხუტლუ-შა, ici et plus bas, ce qui revient au même.

ინება წარსლად, რამეთუ ქენდა შიში. ამის-თჳს წარავლინა მის თჳსი ბადურ დიდის უანისა
 ოთასსა წინაშე: ვითარ ჳსნა უახა, კვლად წარმოავლინა იკვართ მთავარი სუტლუ-შა, სზითა
 ურციცხეთა: მოვიდეს სამისთს, და კვლადღა აწვიეს მიეუ მისლვად, და აღუთქმიდეს. ნაწით
 დიდთა: და კვლადღა წარავლინა კათალიკოზი აბრაჳმა, უფდი ტვილისისა და ითანე ბურსელი, და
 აღუთქა მისლვად: ჳსტესე თათართა რამეთუ მისეხოზად, შეიპურეს ითანე ბურსელი და მოკლეს:
 კათალიკოზი და უფდი განუტყვეს უესებლად, და მომართეს შესლვად მთიულეთს: მოაკურეს
 სამისთი, ქართლი, თიანეთი, ერწო, და-დაღეს მუნსარს, სერეს, ბახალეთს, ერწოს და თიანეთს,
 და ვერ ეტოლეს სვდომად, და არბევდეს ქართლსა და სემო-სხენებულთა ქვეყანათა. ტყვე ჳქვეს,
 რამდისა არა იყო რიცხვი, და მოსრეს პირითა მსხვილისთა რავენი ჳპოვეს, და მიეცა ქვეყანა
 განსრეკელად, ცოდუნთა ჩვენთა-თჳს: რამეთუ ამს წელსა გამოხნდა ვარსკულავი კვიპტი, ლა-
 სურის სასე, სრდილთი კერძო, და დაღა: ვიდრე ოთს თვედმე, და ყოველთა დამეთა იხილუებოდა
 ვარსკულავი-იგი ლასურის სასე, და იტოლდეს. „ლასურითა მარწუვედასა მოსწავკებს:“

კვლადღა ისებეს თათართა საგის უოფა მეფასა, და გაუტყვეს მოციქული, რათა მეფე-
 მს შჳტვიცოს ერთგულობასა ჲედ უახანისსა, და არა მისცეს გზად ბათოს შვილის შვილსა,
 დიდსა უანისა ოთასსა, და ესრეთ უამად შინა აყოს, მისცეს სამეფო მისი: და ჳქვეს ფიცი და
 413 აღუთქა ურთიერთარს, და წარმოეცაჳსა დედა თჳსი დედოფელი, და მძა მისი უმწეკეხი მანოველ,
 და კათალიკოზი აბრაჳმა. და დედოფალი ცოლი მეფისა, ოღვთ, წარმოავლინა, რათა წარვიდეს
 ურდოსა, და იურფას საქმე მისი: და მოიწიენეს-რა ურდოსა, იხილნა სუტლუ-შა-მან და პატი-
 ვითა შეიწინარსა. მსწრაულ უტე-რიდნა, მოსცა ტვილისი და სამეფო მისი, და წარვიდა ურდო-
 სა, და წარიტანა დედოფალი ოღვთ, და კვლად დამშვიდდა მოაკურებული ქვეყანა:

და ვითარ კარდაჳდა სამთარი-იგი, მოეწურა არე საფსულისა, წარმოავლინეს მოციქული
 მეფისა დავითის წინაშე, რათა ცნას, უკეთო არს ერთგულობასა ჲედ უანისსა, ანუ არა ¹⁾: და
 ცნა კაც-მან მან რომელ ბადურ ²⁾ წარველინა დავითს უანის ოთასსა ოთას, და ცზა ექვდა გამო-
 სლვად: ანლობა უახანს. სოლო იგი განწურა და წარმოავლინა უურუმში, და აღინიკა ³⁾ ვინმე, შინა-
 ური მისი, და შანშე მკარგრელი. და მოუწოდეს მძას დავითისსა მცირესა გიარგის, რომელი
 ეშვა ასულსა ბექსას, და მას აღუხარდა, რომელი მარტო ეშვა დღასა, ვითარცა მარტოარქა.
 რამეთუ ვერ შემძლებელ იყო ბუნება დედათა სსჯათას ეკვ-ვითარსა მრავლთა შობად, ვითარ
 ქვემოთ სიტყვა-მან ცნად ჳქოს: სოლო ესე გიარგამ აყო უახანს ბექსას. რამეთუ-ესე ბექსა

¹⁾ Ici finit un cahier du M-it T, numéroté 'N', et commença le cahier 'N'; ces deux chiffres, 30 + 10, 30 + 11, i. e. 40, 41, sont tout-à-fait insolites en géorgien. Il faudrait 30, 31; mais ce faible détail prouve le peu de science du copiste.

²⁾ T ბადურ.

³⁾ T აღნიკა.

განდრებულ იყო. და აქუნდა ტახის-კართი-გან, ვიდრე ხეწამდე და ვიდრე ზღვამდე. სამცხე, აჭარა, შავშეთი, გლარჯეთი, სიგაღის-კვევი. სოლო ზანეთი სულაად მოხდა ბურჰეს-მან მეყუ-მან კომსანონს-მან ვირ მისილ, და ასული ბექასი ცოლად მიიქუნა: ამის-თჳს აქუნდა უმწველესი ტო, არტანი, კოლა, კარსიფოლა, კარი. ამით შორის ქვეყანანი, ციხესი, არტანუჯი, და უდაბნოსი გლარჯეთისანი, და დიდებულნი და ახსარნი, და მოსახტერნი ყოველნი მას აქუნდეს, და ხარა-ჴას მისცედა ყაზანსა, და დასქირათა შეეწყოდა: ამას ჳხთხოვეს ყრმა გიორგი, რათა მისცეს და მეფე ჴეონ ქართლსა, დავითის-წილ მძისა მისისა. რომელი აღასრულა და მისცა, და თანა წარატანა დასქირი დიდი: სოლო წარიყვანეს ესე გიორგი, და დასხვეს ესე ტფილისს მეფედ, და დრო მეტი იყო, არამედ წინა დაუსახვიდეს უძლეველობასა მეფობისასა, და წინა-მოახწყებდეს:

ა. მესამეოცდამეცხედრე მეფე ქართლისა, გიორგი, მე დიმიტრი მეფისა და მძა დავით მეფისა, ბავრატონი: 1)

სოლო იყო ურსა მტირე გიორგი მეფედ ტფილისისა. და ვითარ მოიწია გასაფხული, კვლად წარმოავლინა უასან-ყაინ-მან იგივე სუტლუ-შა, სპითა ძლიერითა, და მრავალნი ნოინნი სხვანი, და დადეს შემოასხენებულთა ადგილთა, მოაკრეს ქართლი უბოროტესად: სოლო მეფე დავით დადგა კადს. მამის ქვესა-ფლაველი შალვა გამოქცეა მეფესა, აღსხვეს ნიჭთა მიერ მისთა 2), რომელნი მას უამსა მიენიჭეს. არა მოისხენა წყალობა ეგ-ადენი, და მივიდა სუტლუ-შა ნოინს თანა: სოლო მან განხარა და შატყვიათა შეისახა, და წინა-მძღვრად გზისა აწინა: და შევიდეს 415 გზასა სვანაზმის კვეისასა, და განვიდეს მთასა შორის ცხავატსა, და ცხრანზმის კვეთა, რომელ არს ლომისა: და ვითარ ცხა დავით არგულობა შალვა ქვესა-ფლაველისა, შედგა ციკარეს, რამეთუ ციკარე 3) მტერთა-გან უბრძოლველ არს. ხავლო სუტლუ-შა-მან, და განვიდეს კადს, და გარდვიდეს კვესა, და მიმართეს ტყველთს 4). რამეთუ მუნ-მისა ჳტონებდეს მეფესა დავითს: და გარემოდადგეს სტეფან-წმიდა სიაფელსა, და განგებითა დროისთა განსმარდეს, რამეთუ წინა-მავადნი თათართანი იეუნეს ქვესა-ფლაველი შალვა, და ოკსთა მთავარი ბაყათარ, და მუნსარს მდგომი

1) La rubrique manque, T; R, 66'; mon M-it, 70'. ამ გიორგს მეფეს კახუტა-კახუტა-შა უწოდებდნენ. იგივე მეფის შესახებ N. de mon M-it.

2) Mon M-it: ნიჭთა მიერ მისითა; T fait suivre ces trois mots de წყალობა. j'ai donc dû corriger, comme on le voit.

3) T écrit toujours ციკარე.

4) T, ხალის.

თათარი ბასთანდუთ: სოლო ვითარ ცნეს რამეთუ სტეფანს¹⁾-წმინდელთ ვერს ზენებდეს, და ვითარცა ცნეს რამეთუ მეფე მენ არა იყო, ითხოვეს საზრდელი მცირე სტეფან-წმინდელთა-გან. მოა სტეს და აივარნეს, და გარდამოდგეს კადას: სოლო მეფე ციკაროს²⁾ იყო, დაამტკიცეს და დადგეს ერთგულობას მეფისას, სურმიელი აჰმდა და ამირეუბი ახაზას მე ჭილას, და ახსნაურნი ქართველნი³⁾ და სომხითარნი, და დიდი ერთგულობა აჩვენეს:

სოლო ვითარ ცნა სუტლუ-შაშან მეფისა ციკარეს დეომა: განჭყო ლაშქარი, და რომელიმე წარავლინა ცსოტით გზასა, რათა ეგრეთ შეკლონ ციკარსა, რომელი-ესე შეუძლებელ იყო: მაშინ ქვემო შესრულთა ლაშქართა შეკლეს გზაჲ ცსოტისა, და განვიდეს ცსოტს: ვითარ ცნა მეფე-შან და წარავლინა მცირედნი ლაშქარნი, და იქნა ომი ძლიერი, და მოსწყდა თათარი ურიტსუი. რამეთუ შემოსრულ იუწუნეს იწროას გზასა, კაცი მეომე ვითარ სუთ ასი, რომელნი ვერღარა გამოესწრეს, გზისა სივიწროისა-გან: შეიპყრეს სუთ ასივე, რომელიმე მოკლეს, და რომელიმე დარჩეს. მოჭკარეს მეფეს: სოლო სხვანი ივლტოდეს, და ხვანი მეფისანი გამოვიდეს კადას ოაგსა, გორასა რასიმე, რომელ არს ციკარეს შირის-შირ, და იქნა ომი ძლიერი. რამეთუ კითილად ჰბძროდეს შასაურნი მეფისანი, კადელნი, და ზოგნი კვეით მოსრულნი რსუენი, და უშეტეს მოასრვოდეს თათარნი: რამეთუ დიდად აჩენებულს მთიულელნი, იუწუნეს ფერგთა მალე, ცხენოსანი ვერ შევიდოდა სამომად, და ქვეითად იბრძოდეს თათარნი, რომელთა შემწედ ჰქუე ივანეს მე შსშე, და ორნი რომელ სხედს გორს მესსნი ლაშქარნი, რომელნი წარმოვედინნეს სამცხისა მთავარსა ბექას. თორღლნი, თმოგველნი და ტაოელნი: და განგრძელდა ომი ვიდრე მიმწუნსრადიმე, გზათა სივიწროთა არა აღერისსეს ურთიერთარს: გაივარეს და უგუდგეს კადას თათარნი, და უშეკლდა ლმერთ-მან მეფესა. რამეთუ ცსოტით შესრული ლაშქარი ივლტოდა. და ვითარ სუთ ასი ოდენ კაცი შეიკარა, და სუტლუ-შაშა დიდი ივსებოდა: ისილა სიმავრე ქვეყნისა სუტლუ-შა-მან, და ცნა რომელ არა ვეგების შესვლად ციკარეს. აივარა ღამით, გზასა ღომის ოაგისას, დაესხა ქართლს: დაღათუ ვინმე დარსომილ იყო, მონარა და ტყვე ჰყო, და მოაკარეს ქართლი, და წარვიდა ელის ეახსნა წინაშე:

სოლო მოიწიარა არე გასაავსულისა, წარმოემართა ივავე სუტლუ-შა, სიტყვათა ეანისხა-
 415 თა, სზითა უძლიერებისა, და მოიწია ტფილისს, და ეტულებოდა შესვლად მთიულეთს, და ვითარცა ცნეს დიდებულთა ანის სამეფოსათა, განჭკრთეს და ეძიებდეს ღონესა რთამკვა განერსენ შირისა-გან თათართასა, ქვეყანა თულა სადაიმე დაშოთილი-იდა: შეკრბეს მეფეს დავითს წინაშე, და მოასხსენებდეს რათა წარვიდეს ეახსნა წინაშე, და ფიცი და სიმტკიცე ადიღოს უფნებლობისა: ისმინა მეფე-მან, და დაამტკიცა წარსლვა ურღობა: ჰსთსოვა ზავი და ფიცი: სოლო მან დიდად განისარა

1) T სტეფანისა; plus has, სტეფანელა.

2) Ici T, ციკარეს; R, ციკაროს.

3) Mpt aj. par T.

და აღუთქვა უგუნებელ ყოფა მეფისა და დაცვა ქვეყანისა. უკეთო ოდენ ისილოს ეახნი, მიერ წარმოგზავნონ დაცული მშვიდობით: ამას ჰირსა შინა იყო ბურსელი იოანე: აღიღო ჰირი მტკიცე, და მოვიდა-მეფის წინაშე: ისილ-არა ჰირი სიმტკიცისა, განუხარნეს ქართველთა, ტერ-კასთა, და აწვევდეს წარსლვად, და მძკვალთაგა აძლევდეს: „სუტლუ-შა სარწმუნო კაცი არს, და არა ეტრეგებიან ალთქმასა. ვჭტონებ გეთილად შეწუბანასა:“ გარსა მეფე-მან არა ისიბის, რამეთუ შიში აქუნდა თათართა, და დადტეს ბეგლეთს: სოლო ვითარ ისილეს დიდებულთა მოაოგრება, უმრავლესნი წარვიდეს, ვითხვითა მეფისათა, დაცვისათვს ქვეყანისა: სოლო სუტლუ-შა კვილიად შეიწყნარებდა ვინცა მოვიდოდა: კვალად მოაოგრეს ქვეყანას ქართლისა ზემო-სხენებელი, ოვინიერ მთიულეთისა, და წარვიდეს ურდოსა:

სოლო ვითარ მოიწია სიკვდილი, ჩამოდაც ცრასმის ბეგსა მეფე დავით, და აოგრებდა მამულსა შადვა ქვენა-ფლაველისასა, ორგულაობისათვს: მამინ უღონო იქმნა ქვენა-ფლაველი, ვეღარა სურამელსა მისსურთ-უსუტესს, ქართლისა ერის-თავს აჭმადას, რათა იურგოს მეფეს წინაშე: მოასხენა მეფეს და არა იხება ამის-თვს დაჭირვა, არამედ მიუბოძა აჭმადას: გარდაიყარა თავსა ნადართ შადვა-მან, და თქვა. „ესეიცა არს მისაგებელი ორ-გულთა მეფეთასა:“ და შეუნდო მეფე მან შადვას:

ამთა ვამთა წარმოვიდა მამა მეფისა ვასტანე, რამეთუ ივლარ რამე სიყვარული და სიკეთე მამისა თვისისა დავითისა-გან. რამეთუ შეპურობილცა ჰქუე, და ჰატომრული ციხესა ვინანისისასა: გამოიპარა და მოვიდა იოანე ბურსელიისასა, და ჰჭრქუა. „არღარა ბოროტი მიქმნიცი და შეურაცხება წინაშე მამისა ჩემისა: აწ არა წარვალ ურდოსა, მტერთა მისთა თანასა: აწ წარავლინე კაცი წინაშე მეფისა მამისა ჩემისა, და აუწვეე ჩემი შესისა მოსლვა. თუ ჰხებავს, და ფიციტო შემიჭერებს რამელ არა ავი მიეოს და არღარა შემეპურას, მის წინაშე მივალ. მვირე სარმომცა მომცეს:“ სოლო მან წარავლინა კაცი მეფისა დავითისა წინაშე, და მოასხენა ესე ყოველი: სოლო მეფე-მან განისარა და ფიციტო მოამტკიცა, და წარვიყნა მამა თვისი, და კეთილად სედიდა: არამედ კვალად ჰტონებდა განდგომასა, ამის ძლით რამეთუ შადურის მამის ძეული შეიერთო ვასტანე ცოლად. და კვლად-არა თავს-იდვა ვასტანე უპაციოდ ყოფნას, და წარვიდა ურდოს, ვასხისისა წინაშე: სოლო მან ჰატკითა შეიწყნარა და მოსტა მეფობას. და წარმოატკანა სუტლუ-შა სოინი სხათა უღლიერ-ხითა, და მოვიდა ცდილისს. და მუნ შემოიპირნეს ყოველნი თათარნი და ქართველნი, და სამცხის 16 ბატონის ბექის შული, სარგის სხასალარა, ტაოელნი, თორელნი, თიოგველნი და სომხისთარნი, რამეთუ შანსე ჰირველვე იყო მუნ:

დვ. მესამეოცდამეექვსე (his) მეფე ქართლისა, ვასტანგ, მე დიმიტრი მეფისა და მის დავით მეფისა და გიორგი მეფისა, ბაგრატიონი: 1)

სოლო ვითარ ჭნა მეფე-მან დავით რომელ ვასტანგ მეფედ ჰყოფენ, წარმოავლის იგივე ბურსელი წავისა-თხს, და აღუთქვა ურდოს წარსლვა, რათა ფიცითა შეაჯერონ და მოსტეს მიეკავლი: სოლო სუტლუ-შა-მან შეჭვიფა, და უოკელი სათხოველი აღუხრელა. და წარვიდა ბურსელი, და მოვიდა მეფის წინაშე: სოლო მან განისაზრა, და წარმოავლის დედოფალი ოღჯათ და კათალიკოზი აზრანა, და ბურსელი: მოვიდეს მეფანს სუტლუ-შა და სხვანი ნოინი. ბასალეოს წინა-მოკეგებნეს დედოფალს ოღჯათს, და ვითარ უანს ეგრეთ ჰკითხეს, და მოსტეს ფიცის სიმტკიცე, და ბეჭედი უანისის, და კელის მანდალი: რამეთუ ესე აქუნდა სიმტკიცე ფიცის მინდობისა, და აძლიერს სუტლუ-შას შვილი სიბუში მიეკლად: გარს ოღჯათ დაიძვირეს, და არდა-რა წარვლინეს: არამედ კათალიკოზი და უადი, და ბურსელი წარგზავნა, რათა მოიქცინონ მეფე: ვითარ მოვიდეს მეფის წინაშე, ცნა ოღჯათის არდა-რა მოსლვა, მიხეს ჰყო და არდა-რა ინება ნასეს თათართა, დიდი რამე რიდი და შაშა აქუნდა: წარვლინა იგივე კათალიკოზი, და უადი, და ბურსელი, იოსიკა ოღჯათ და დუთქუა სალვა: და ვითარ მოვიდეს სუტლუ-შას თანა, სცნა არს მოსლვა მეფისა, ჰქრქვა ბურსელსა. „ეგრე, სტყუარა 2) რამ არს: მე მტკიცეთა ფიცითა შემიფიცავს, და არს მოვიდა: აჲ მიიღე ტუჩილისა ნაცვალე ჰკითვი:“ და განრისხებულ-მან მოაჭედინა ბურსელი, რომლისა გვაძი ადილო შანშე-მ, და წარგზავნა სამარხისა მისისა: სოლო ვასტანგს დაჟიტიკეს მეფობამ, და ოღჯათ წარვლინეს ურდოს:

და თათარნი კვალად წარვიდეს მთიულეთს, და კარდავიდეს გველეთს 3). რამეთუ მეფე შედგომილ იყო, და დიდად აწიებდა სიამაგრეთა შესრულთა თათართა, გარსა სიდიდითა არს აკლდებოდა: სოლო ვითარ ისილეს სიმტკიცე და უბრძოლველობამ გველეთისა, აიჯარნეს და წარმოვიდეს. რამეთუ ქართლსა მოჭებრეს, და იწყო იკითხუელ-მან მოსლვა: მოესწრნეს მთიულნი, და მრავალი მოკვლეს. ეგრეთვე წანაღუვის-სკვეს შესრულნი თათარნი მრავალნი მოიხრნეს, და შთამოვიდეს ქართლს, და წარვიდეს უასანს წინაშე, და მიჭკვარეს ოღჯათ: და არდა-რა მოსტეს მეფეს დედოფალი ოღჯათი: სოლო ვითარ ცნა მეფე-მან არდა-რა მოსტეს ცოლისა თხსისა ოღჯათისი, იქორწინა ქართლისა ერის-თვის აჭმადას ასული, ფრიად ქმრულ-კეთილი: ამით შფოთთა რა შუა იყო ქვეყანა ქართლისა, რამეთუ არა იყო მათ უმთა შინა თესვა, არცა შენობა უოვლადვე, ვითარ დღეთა აქვს მეფისათა ელიას მიერ სამ წელ და ექვს ოგე, გარსა აქა სეთ წელთა იყო ოკრება: 417 რამეთუ ეს-ოღჯათს ბოროტათს და სიბიწყთა, სოლომურთა ცოდვათა შემოსრულთა-თხს,

1) La rubrique manque à T; R, 67'; mon M-it 71'.

2) R, სტყუარა.

3) T კვლავით, ici et plus bas.

განისხნდა ღმერთი, და ვაჟმწიხით მიცემულ პირველად მღირება ტრეკობას, და მეორედ ბარბაროხთა მიერ სრებას და გოცას, და შესამდ იქმნა ჰურის მოკლება. რამეთუ უოკლად არა იპოვებოდა სასიდილად, არცა დიდითა ფასითა. ეს-ოღონ განსძინდა სიმძლიე რომელ მძარს არა წმინდასა ¹⁾ ჰურიად ჭამდეს. სკესე იეჟეს ჰბანნი და ფოლორინი, გზანი, მინდორნი და ქალაქნი და სოფელნი, მკედრებითა: ურმანი მკერდთა დეათა ძუძუთა ლეშკთა წოვდიან, და უმრავლენი ერი ქართლისა წარვიდეს სამცხეს, ქვეყანად ბქასს, სადა-იგი იპოვებოდა ჰური სასიდილად. ფრიადსა და უსომოხსა მოწყალესას შინა იყო მკულე ბქასი, ვასანი, რომელი იყო უოკლითურთ შემკობილი:

და ვითარცა დამტკიცდა მეფობა ვასტანგისი, რამეთუ ვასან-მან კვლთ-უღვა სამეფო და დიპერს ტფილისი და უოკელი სომხითი, დანისი და სამძილდე. სოლო არა წინა-აღუდგებოდა ძმას თვსსა დავითს, რამეთუ იყო ვასტანგ უოკლითურთ სრულ, სარწმუნოებითა მტკიცე, კმალესითა ჰატევის-მცემელ, მსიდე და მდაბალ, არა მოსურნი, მკუდრო და უშუაოკვლ:

სოლო ამით ვამთა უმეტეს განდიდნა მთავარი სამცხისა ბქა: ამით ვამთა გამონდეს თურქნი სპერსეთს მყოფნი, რომელნი დაემკვიდრნეს სავსეულის მთათა ჰარსლისათა, და ზამთრის მახლობელად ჰონტოსა: და შეკრებს ვითარ სამოცი ათასი, რომელსა თავად იყო ახატ-მოხე, ციდე მენე და ძლიერი: ესე ახატ-მოხე წარმოვიდა უოკლითა ძალითა მისითა, მოიკრებდა უოკლისა საქართველოსა. და ვითარ მოიწია ბასიანსა და ტაოს, იწყო მიჰინგარდ იკრება, გოცა და კლვამ, რომელ ესე-ოღონი სული მოიხრა და ტყვე იქმნა, ვითარმედ შეუძლებელ არს მოთხრობაჲ, ვითარ ბერნი, ურმანი და ჭაბუენი, უწყალოდ მოინსოვდეს, და ჩხვლთა ურმათა დედისა ძუძუთა შუა მოჰკლვიდინ. რამეთუ არა ჰგონებდეს თურქთა გამთიენსა: ამის-თვს უოკელი სოფელი ტაოსა შეურქველად დასვდათ, და ვერა-სადა-ვიც იელტოდა. ამის-თვს ურთისენი მოიხრინეს, და ესე-ხომ მოიკრდა ტაო, რომელ ვაშლოვანი წარსრულნი თურქნი შთავიდეს მკულეს ²⁾ და ნიკაღის-გეგათა, უგაღთა ადგილთა, რომელნი მოიხრინეს კერქელის მეთა ახანურთა-გან: მამის ერის-თავი ტაოსჲ თავა ფანასკერტელი უდარო იყო, სიძროხს-თვს დაჰქრისა, გარსა ეგრეს მტარე წუობა ჰყო, თორთობის ცინისა ძირსა, და დიდად ავიო. გარსა სიდიდის-თვს თურქთასა ქვეყნით მისით კერ განასს. არამედ თურქნი უმეტეს განსძინდეს და მოაოკრებდეს ტაოსს: ხოლო მოიწია ამბავთა მთავარსა თანა ბქასს, რომელის-თვსცა დიდად ტვიენულ იქმნა, ვითარ სვდებოდა გონიერებასა და სიბრძნესა მისსა: და მოწყოდა უოკელთა მის ქვეშე დაწესებულთა, და წარვიძროთა წუობად თურქთა: და ვითარ მოიწია ბასიანსა, ესმა ვითარმედ თურქნი წარვიდეს ხა-ზამთროსა სადგურსა მათხად, კერ ესწრა. შეწუხდა ბქა, მოიკრებინას-თვს ტაოსს. გარსა შეიქცა ხასლად თვსად:

¹⁾ Mon M-it, ი. წინდისა.

²⁾ T მკულეს.

418 ექვინებოდა სულს მისხა მოსლვა ტაოლ: ვითარ ანტაკრად¹⁾ ექვინებოდა სული მის წყობად თურქთა, მოუწოდა ყოველთა წარბინებულთა სამცხისათა, შავშკლარჯთა, შემოჭრიბნს ყოველნი და ჰქრეა. „ისინეთ, მთავარნო საქართველოსნო; შხნო და თანა-მონათესავენო ჩემნო, ხიტყვა ჩემი. რამეთუ დიდ-მან და სსსელოვან-მან, სეიტროსი და ზორფირისი მქონებულთა შორის შემტეს განთქმულ-მან შეფე-მან დავით დასცა და დაამეკა ძლიერებათ თურქთა ნათესავისა, და იოტან სამეფოსა-გან მისისა: მიერ ყამით-გან აქამომდე არღარა ჩენით არიან თურქნი, და აწ ცოდვათა ჩვენთა-თხ კვალად აღიძრნეს მქვინვარედ და მოაკრეს ტაო, და ურიცხვი ზული ტყვე ჰქეეს და მოსწყვიდეს ზირითა მასვილისათა: კვლესიანი დასცეს, და სიწმიდენი შავგინეს, და გვალად განშხადებულ არიან ბოროტის ყოფად ქრისტეანეთა-თხს, და მოაკრებად. კინათ-გან შეფე შემტერებულ არს მძღაერებია-გან ათათროსას, და კვალად შირნი და თავნი საქართველოსნან ბანდგომილან, და არა-ეინ არს წინა-აღმდგომ თურქთა: და აწ ისინიეთ ჩემი, ტომნო და ერთა ნებანო. შეუგრბეთ ყოველითა ძალითა ჩვენითა და მივმართოთ თურქთა, და არა მივსცნეთ თავნი და შვილნი ჩვენნი, და არა განტყვირნეს ღმერთ-მან მონაყნო მისნი და აღმსარებულნი მისნი, და მოაკრეს ძლევა მათ-ზედა, ვითარ მისცა მამათა ჩვენთა ძლევა მათ-ზედა: დაესდავთ თავი ჩვენს ჰსჯულისა შეუგინებულობისა-თხს და მძათა ჩვენთა-თხს: უეჭველად ღმერთი მოგვანსჯის ცხოვრებასა:“

სოლო ვითარ ესმით მთავართა და სმითა ბექასთა, სისარულით მიმოწმენს, და დაპირეს დაშქრობა თურქთა ზედა: მაშინ მცირედ-ეჟმ განიყარეს, და მოიწია არე ზათხულის: კვალად იწეეს თურქთა აღმომართ სლევა, და შეკრბეს სიმრავლე ვითარ ქქესი ბუერი. რამეთუ ყოველთა ქაღაქთა-გან გამოჰქვა კაცი ჰსჯულითა სარგინოზი, კოცად ქრისტეანეთა. და არა თურქნი ოდენ იუენეს, არამედ სპარსნიცა: და ვითარ ცნა ბექა-მან მოსლვა თურქთა, მოუწოდა ყოველთა ჰქს ქვეშე დაწესებულთა, ტანის-კართ-გან ვიდრე ბასიანადმდე. შესთა, შავშთა, კლარჯთა, კოლას არტან-კარნიფორელთა, და უმრავლესთა ტაოელთა. რამეთუ მას აქუნდა ქვეყანა ესე. მათ-თანა თმოგველთა და თორელთა, და შეკრბა სიმრავლე ერთი ბუერი, და ორი ათ-ასი, და მიმართეს თურქთა ზედა: იგინი აღმოსრულ იუენეს მათა პარსლისათა და დაეხანაკათ, და წარველინა: მკედრობად ტყვენივად ვაშლოვინისა, და თუთ ეკულებოდა მოსლვა ქვეყანად ბექასა, სამცხეს, ქართლსა და სომხეთს: სოლო ვითარ მივიდეს თურქნი ვაშლოვანს, კაცი ვითარ ათი ათ-ასი, წინა-განეწეწენეს სპანი ბექასნი, სუთ ასი კაცი, რომელნი წარავლინნეს მველად, და დაუდგეს სიძარგეთა შინა: იქნა ომი ძლიერი, და ივლტადეს თურქნი, და მოსწყვიდეს სიმრავლე ფრიადი, ადგილთა სიძარგითა, და ესრეთ წინა დაუსახვიდა ღმერთი ძლევისა ბექას თურქთა ზედა:

419 სოლო ვითარ ესმა ბექას ვაშლოვანიტ გაქცევა თურქთა განხსარად ფრიად და წარისწრფა,

1) T კატაკრად.

და შიშართა სპერსა და კაბურდს, ხადს იყენეს თურქნი მდგომარე: ვიხირდა იხილეს თურქთა მოწყვედა ხმათ მათთა, შიშართა და მძარბარა-გან, განსკინდეს ფრიად და იღრტუნდეს ვიღოთა მათთა: მხოლოდა მთავარ-მან მათ-მანს აზატ-მოხე-ში ხმათა თურქთას, და გამოირჩია კაცი ოც და ათი ათ-ასი, და წარწართა ვაშლოვანს, ძესად ხიხლათა ხმათა მიხსანს. რამეთუ მისლუა და დახლება ბექასი არა უწყოდა: ოც და ათი ათ-ასი ხსავა წარმოაკლინა ტაოს, და ჭრქუა. „იე წარავად ვაშლოვანს და მოვათურებ, და აღვისლავ ხიხლსა იემისა. და თქვენ მიდით ტაოს, და მოხწყვი-დეთ თუდა ხადმე დარსომილ იუფთ, და დადგით ბანას. და მეცა განმარტვებული შემოვიტრკვი და მოვად ბანახ, და მუნ შეეკრებთ, და მიემართოთ უთკველთა ხაქარაკველთა:“ და ესრეთ წარწართა ვაშლოვანით კერძა:

მამის აღიჭურა მანდვტურთა-უხუტენი ბექა და უოკელი, ხმა მისი, და მიმართეს თურქთაყენ, რამეთუ არა უწყოდა. წარსლავა თურქთა ვაშლოვანს: ხოლო ვითარ წარვლოა მცირე ადგილს, ოთხნი თურქნი მიმავალნი დაიჭერეს და მოუხსნეს ბექას: ხოლო მან ჭკოთას ახავეო ხურქთა, თუ ხდა არინ. და ოთხნივე ცალკე განეშინ, და ოთხნივე ერთსა იტოვად, „წარსლავას თურქთას ვაშლოვანს: გვალად აზატ-მოხე ოც და ათი ათ-ასითა მედრითა წარვიდაო ვაშლოვანს, და ორ-მოდო: ათ-ასი დასტეკა და წარმოავლინა ტაოს, სვალე ასუ მსჯე მოვალსო!“ ირწმუნა ხიტეუა მათი, და ორად განჭეო დასქარი თვისი, რჩეული, და უმრავლები დასქარის მახის მიხცა შეილსა მისსა შირ-მშოთს ხარგისს, რომელი რდენ აღზრდილ იყო ახვრის მტკიართველად, და წარავლინა ვაშლოვანს, აზათ-მოხეს ზედა: ხოლო წარისწრავა ხარგის, და მიეწია ვაშლოვანის მათა ზედა მიმავალთა, თურქთა: და ვითარ იხილეს უკანა კერძო დასქარი, განჭკვირდეს და მოაქციენეს ჭუნე-ნი ხარგისის კერძო: იხილეს-რა ხიმგრო დასქარისა, რამეთუ იყენეს მესხნი სუთ ასი, ხოლო თურქნი ოც და ათი ათ-ასი, განისარეს და ჭტონეს მოწყვედა უოკელთა: მამან მედარნი ხარგი-ხისნი ზედა მოატეკენეს უშიშად: ხოლო თუთ ხარგის წინა განეწეო, და ხმანი მისნი მიეტეკენეს მეხედ, და იქნა ომი ხასტიკი: და შირველსავე შეკრებას მიდრკეს თურქნი ხიჯლოლად, და ამატეს ძლიერად, და ეს-ოდენი მოხსრეს რომელ შექცეულთა აღრიცხეს რახშიოა შინს მკუდარი მდებარე თურქთა, ჰოკეს სუთ ას და ცამეტი, თვნიერ მისსა, რომელი დეკანას შინს მოკუდა. და დეკანეს შინს დახვლითა უამადმე: ხოლო მოჭკედან დმერთ-მან წულობით მოხსეთა კვარისათა, რამეთუ განსაკვირვებულ არს ხენად, რომელ ეგ-ოდენსა წუობას შინს არა მოიკლა ბექას-დას-ჭრისა-გან სუთთა კაცთა-გან კიდე, იგინიდა უხასელო ვისმე: რამეთუ ესრეთ მოხცა ძლევა დმერთ-მან ბექას დასქართა თურქთა-მათ-ზედა: ხოლო ხარგის, დათუთ ურმა-იყო, არამედ მეხედ იმრძოდა, რამეთუ გვარისა-გან მოაქუნდა ხიმგე მამეულ-შაპეულად:

ხოლო ბექა-მან შიშართა თურქთა დედა-წულთაყენ, და მიმავალნი წინა დემოხივინეს, და

1) T. - final manque, ici et plus haut.

420 ისინი-სა თურქთა შორით ჟუსითი ბუქა და სხანი მისნი, მსწრაფლ გარე-შეიქცეს და ივლტო-
 დეს: სოლო დედა-წულთა მათთა მიმართეს მათთა, რამეთუ არაღ-რუკესვიდეს საფასისხი სიძიდრე-
 თთა, არამედ ეოკულსავე დაჰქვიდეს: სოლო ბუქსმან ცდა მხანათა მისთა მსწრაფლ დეენა უიქეს,
 იპურობდეს და ჰგოდდეს, რომელთა არა იყო რიცხვი. და თურქნი ჰცირდენი რამე შეივლტოდეს
 ქალაქსა და ცისესა სპარსისას, და რომელნიმე ნორ-ქალაქს, და მიეწიენს-სხანს ბუქსანი, შესჯრ-
 ნეს. გზათა სივიწროთა და დედა-წულთა სიმრავლითა, არ-სადა წქნდით გზა სივლტოლითა: და
 იჯარისუც თურქნი ვითა ცხვარსა დაჰქვიდეს და ჯოგსა, და ეგრეთ იპურობდეს და ჰგოდდეს: გარნა
 იქმნა ესეცა, რამეთუ შეიღეს მისისა ხარვისის-გან ლტოლვილნი ჯგინი: თურქნი უკან მიეწიენს
 მანდატურთა-უსუტესსა ბუქსასა, სადა იგი მიმართეს მესთა, და კვადად მოსწვიდეს, და გაზრე-
 მოადგეს ქალაქსა სპარსსა. და პირველსავე იმსა აღიდაც ქალაქი, თნიერ ცისისა, და აღწესეს ს-
 ქონლითა, თქროთა, ვეტსლითა, ღარითა და ჯოგითა, ცსქითა და აქლემითა, ძროხითა და ცხვირ-
 თა, ანგარიში ვის-გან ითქმის. და თუთ მათთავე სავედართა ავიდეს, და აღლითა წარმოადეს: ესო მნი-
 ძლევთა მისცა დემურთმან ბუქსს, რომედ მისთა სხათა-გან ერთი კაცი არა დაავლდა:

მოიგვა ბუქს-მან ქალაქი სპარს და თურქნი გაქცეულნი ორ ასნი სხვიდეს შონტო-ს-კერძ:
 და ვითარ განემარტვა სარვისს, ცქვიმართა მამისა-კერძ, და მოავლდა-მან აოგრა ჩორაქალაქი: და
 აღავსნა სხანსა რომელნი იუენეს-ქაქალითა, აღაფითა და ტუეითა, და ესრეთ ძლევა-შემოსილი
 მოვიდა მამის წინაშე: სოლო ვითარ განმდიერდა სპარსელთა გარე-დგომა ბუქსს: მოუგონენა
 მოციქულნი, ვითარმედ „სქენ უახისა უახსნისაჲ ვართ და შალითა გარდასხვეწის შონტოსა-
 კერძ, და აწ ტუეადრები მე მოგვრიდო და უგუ-სადეუ: და უსომო ოქრო და ვეცელი, ვითარ და
 ცხვირნი მოგვტო:“ ისმინა ბუქს-მან, და აღიგო განმი ურიცხვი, სპარსთა და ბაბრდით, და ქალაქსა
 შემოსილი მოპოვნდა. და მოკებუნეს კარნუქალაქით თავადნი, და მთაროვეს მათა ძლევი, აღაფი,
 და არცა-რა მათ ავნო, და ესრეთ ბრწყინვალე ძლევა მიანდეს დემურთ-მან ბუქსს, და მოკვდეს მ-
 ნა, საქონლითა უძლეველითა²⁾: რამეთუ იყო ბუქს-მისანტურთა და ეკვლესათა მსხენებელი, და
 მონაზონთა და სუტესთა, და მოწესეთა კაცთა პეტრის-მეშეული, და არა დაავლდის ეკვლესიასა
 მისსა წესი ლოცვისა. ცის-კარა, სამსრ და მიმწესრი: და ლაშქარი მისი კერ დაავლდებოდადან
 ხამსა ამს ლოცვისა: და ამის-თვს უმარჯულებდა დემურთა: და მოსცა თინაწმანს უახარ კარა და
 მიმდგომი მისი ქვეყანა:

სოლო იქენ პირველსავე სიტყვასა აღვიდეთ: მას ვამხა იწყო-ეკვლესიან თინა-მან აქედრება
 ჰეგვიტელთა ზედა, და მოუწოდა მეფესა ვასტანგს, და მისცა ბუქს-მანდა ლაშქარი მისი რჩეული,
 რომელი სენითა (?) სვლდებოდა: წარემართა ვასან, და შევიდეს ქვეყანასა სსურასტანისსა და შამისას.

2) Fin du M-it. R; il ne reste plus que 3 feuillets du M-it. T, encore sont-ils defectueux, et laissent-ils une lacune: Ce qui suit est la reproduction de mon seul M-it. original. 1861

და მოაზრებდეს რწმყოთა იყო სიმძრულად და შქრისა მისინა თხსამე ბეჭი: და ვითარ ეხმარა 421
 ტანსა მისრისსა, რომელსა სახელად უწოდდეს ჩასარ-მელიქს, შეკრება სპა მისი უიკელი, და
 მოვიდა და დევნად ფანქრო. და იქსი-ომა სასტიკი ესე-ოდენ, რომელ სუტლუ-შა. ნაინი ათ-
 ხითა მკედრითა წინა დაუდგა უაზანს, ამაღ რომელ დიღო მიმართეს უაზანს ზედა, და ათ-ახინა
 კაცისა-გან ექუს ასი დაჰკოცეს, და ოთხ ასიღა დაწა, რომელითა ჰსძლო და იოტსა, რომელსა
 თანა-შემევე ექმნა ჩოფონ სულდური, სუთ ასითა-კაცითა. სადა ვასტანგ და სპანი მისინ მენედ
 ჰბრძოდეს: და ვითარ სწედებოდა ორგნითვე ურიცხვი, იელტოდეს ეგვტელნი, და სულტანი
 სასარ-მელიქი და უკომობრუნდა უაზან დევნისა-გან, და სამ დღე განისვენა, და მოეთხესა დღეს
 დევნა უუკვე: და მიუვიწყეს მგირდნი, და ამოწვეიდნეს. და განისვენეს თათარნი, ტყვეყვად, და
 ეწია ლაშქარ-მან ვიდრე წმიდად ქალაქად იერუსალიმად, და აიგი მრავალ სულ მოისრა ქრისტეანი,
 და უმეტეს სპარსნი: ჩოლო უაზან მიმართა დაიმუშესა სედა, რომელ არს დამასკო. სოლო მათ
 სენარისა მოსოველთა მოსტეს ქალაქი და საქონელი ურიცხვი, და დაამყარა უაზან დამასკო და
 მიმდგომნი მისნი ქალაქნი, დაყო ვითარ ოთხ თვე, და დაუტყვეს მცველნი ქალაქისანი, და წარმო-
 კიდეს სასლად თესად თაგრეზად: და ვითარ მოიწია ზაფხული, განდგეს დამასკელი, და გამო-
 ასსეს მცველნი უაზანისანი: ცნაარა ესე უაზან, მოუწოდა სახანუტეს მისსა სუტლუ-შასა და
 შეეფხა ვასტანგს, და უოველთა მფავართა საქართველოსათა, და წარადინა სულტანსა ზედა ლაშ-
 ქარად. მივიდეს, შევიდეს შამად და დამასკოდ, და ვიკრებდეს დამასკოს, და კვლარ ააღეს: განსულს
 დიდი ანტიოქია, და მივიდეს ვიდრე ლახამდე. და კერ შემართა სულტან-მან ომი მათი, და
 მოკოტრეს ექუს თვე, და მით უკ-მოიქცეს, და მოვიდეს უაზანს წინამე, განმარჯვებულნი:

და ვინათ-გან შევე დავით არა მიენდო თათართა, საფხულ მთიულეთს იყვის, და სამთარ
 ქართლსა. ამის-თვის იშდებოდა ქვეყანა ქართლისა, და მთავარი ბავთარ განდიდებულ იყო, და
 მოკრებდა ქართლსა, თრაღდოსსა; და განასხსმიდა მამულისა-გან აზნაურთა, და იყო ჭირი დიდი
 მკვიდრთა ქართლისათა: და შევე-მან დავით შეკრება მთიულეთ წარვიდა და მივიდა ტფილისს, კ-
 რი ცხენოსანი და მკვითი, ვითარ ათ-სულთ-მეტი ათ-ასი, და მოუკდა ეიქაითა საზაფხულად მო-
 მავალთა: სოლო უკვეყნა ესე რომელინი ქალაქსა ეწინისეს, და სოგნი მტკვრის ზირით იელტოდეს:
 ესე ვასტანგ ცაბა-კემელს მდგომსა, მივიდა მცირითა კაცითა, განსლო კიდი და სასიუღაბელი, და
 განვიდა მასათს. რა-მითუ დავით და ლაშქარი მისი მასათს დგეს, თავსა ქედისსა: და ვასტანგ
 მკვითი მიუდგა, და დადგა, და კერ შემართა სება, სიდიდითა დავითის ლაშქრისათა: მაშინ მც-
 რენი ვინმე ჩამოვიდეს და ამათ მცირენი ვასტანგისანი, მიეკებეს, შეიბნეს, და დავითის კერძნი 422
 გაიქცივნეს, და ორნი მძანი და შვილი დავოტრეს: და ვითარ შენივლოდებოდა ომი, ათ-ასი ეიქაი
 გაქციული შეკრება ვასტანგს თანს, ვარად: მაშინ მოიწია რისხვა დვითის, და იელტოდა, და სპა
 მისი მღიერი უომრად იყო: დავით მოვიდა, და ომისა არა შემართი მიუდგეს უკანს ეიქაენი და
 ქართველნი, და ჰხდევდეს ვიდრე ჯაჭვადმდე, დაკოცეს კაცი ურიცხვი: არა-თუ ვასტანგ მტერი

იყო მძინა, ზრამედ თათართა შაშითა იძულებით შეება: ოტუმუღი რა ცნა-დევით, უძმენივარსად აოკრებდა ბაყთარ ქართლსა, და მიუფი დავით კერ წინა აღუდგებოდა. მით სკნიცა შეეღვა ბორცო-ტო მიგრისი 7), კელთა და ფერკთა, და უგმარ იქმნა, და იყოცა კაცი ურწმუნო და უმეში ღვთისა. ამის-თჳს ბორცოს სენს ზვარდნილი უღონოება, და ბაყთარ აოკრებდა ქვეყანათა, და ჭოკრდ კაცთა: დაღატოუ სურამელი აჰმად და რატი ძლიერად ებრძოდაჲს, მაშინ ბაყთარ წარუღო გამრე-გელსა, გასას ძქესა, ცისე ჰრამისა. ჯნა ესე ბექა-მა, მოუგად დიდითა ჰქროთა: სწლო ბაყთარ, ტისით გამონრულო, წინ-დასკვა წინ-მავალთა რეკასთა. იქმნა ოჲი ფიცხელი, და პირველსეკ შეპმასა გაიქცა ბაყთარ, და შევიდა ცისესა და პითარ განძლიერდა, ითხოვეს ოკსთა შეჯარბი და აღუთქვეს არა წუენსა და ესრეთ მოკვიდა ბექას წინაშე გაუშეებელი, და უგანას მოკუდა გაყატარ

აჲ ვიწყოარ თათართა მოთსრობად: და ვითარ გამოსახნეს შეგვიპეტელთა მგველნი დანსკო-ზნნი, ამის-თჳს გამწურალ-მან ეახან გაგზავნა იგივე სუტლუ-შა, სზითა ძლიერითა, და უმეტანტ, სზითა საქართველასთა. და ვითარ ჰსცნა სულტან-მან მისლვა მათი, მიუკება სულტან-ოჲად, და იქმნა ძლიერი ოჲი, და იგონეს ორგინითე ურცხვი: და მას დღეს სწორი ძლევა არა იქმნა, და ღამე-მან ჯანყარნა: და ვითარ უჭე-დგეს, ჰპოვეს ქედ დიდი თათართა, და შას-ზედა შეძიადგეს სუტლუ-შა ერთითი, უსეინ, სევისჯი. გარნა სიმუზი, სუტლუ-შას (შული) მივიდა მასლობელად სულტნისა, და დადგა ვაჰედ, რომლისა ასლდეს ბექას ღაშქარნი, და ეველ-სა ცხენი კელთა ჰქვა. მოიკლოვნა სულტან-მან, რამეთუ ჩამოუჭვა წყალი უგანს კერძო თათართა, და მას ღამეს ერთი ღამი შეიქმნა: ცხენი და კაცი ორნივე უხინო იქმნიან ღამსა შიგან. და განთენსა, ისილეს თათართა უგანს კერძო ღამი, და წინთა ღაშქრისა სიმძაკლე, უღონო აქმნეს. ჰპოვეს მცირე უგანო ადგილი ღამისა, და მამიგანცა დაიკონეს სიმძაკლე კაცისა და ცხენისა, და რა-ჟამს აღივხო კაციითა და ცხენითა, მეოტ-მან ღაშქარ-მან ზედა განსლვა დაიწყო: დაღათუ მოსწედა ურცხვი თათარი და ქართველნი, და კასტანკ და ნოინნი მშვიდობით დარჩეს და მოკიდეს უგანს წინაშე, რომელი განწერა, საპრობილესა მისცნა უოკელნი ნოინნი, და ეგანზოდა კვლად სულტანსა ზედა: გარნა დასწეულა სენისა მუცლისათა, და მოკუდა, რომელი ზეგლოვა უოკელ-მან კაც-მან, სიმართლისა-თჳს, რომელ ავის მოქმედნი და მეკობრე, და უსამართლო კაცი, აღარ

423 იპოვებოდა სეაენიონს შისს: და ამის-თჳს დაუტევა მწუსარება უოკელთა:

სოლო შემდგომად მისსა დასკეს ტანტას ეანისთას მძა მისი, სასკლად ხარაზანა, რომლისა უგანასტელ ოლჯათ-სულტანსა მისცა, რომელ ერთითა თვალითა არა მკედველ იყო, და ექლო, იპრობდა წესთა მძისა მისისა ეახანისთა, თუ იყო ესეცა კაცი კეთილი: მან მოიწყო უოკელნი ხაზრძანებელი მისი, და ფრიდ კეთილსა უყოფდა ვასტანტას: მან საზარბანა-მან ინება გილანს წარსლვა, და მოუწოდა უოკელთა სზითა თათართა და თუთ მიუეეს ვასტანტან, და ოთხად განწყო

ხმა ზეხი. უმეტესი და უწარმინებულესი ხმა მან დაიჭირა, და მეფე ვასტანგუ და ერთი ნაწილი მისცა სუტლუ-შაზა და ბექას, და შქარი თუ პირველვე მისი იყო: ერთი ნაწილი და შქარი ჯა-ღაიარს მისცა, და ოხნი გორს მსხდომნი: ერთი ნაწილი ხაღდუხსა ჩოფანსა მისცა, და თითო თავადი თვითონს გზას ჩგზავს, და ერთს გზას თუთ უანის სარაბანდა, სადა-იგი წინა-ბრძოლად შეფე ვასტანგ აჩინეს გილანს, უოკლებით: სოლო გილანელი დაღათუ მდირენი იუჭუნეს, არა შე-შინდეს. რამეთუ იუჭუნეს გილანსაცა ოთხნი მთავარნი, რომელთა ხსელები იყო ერქაბაზნ და უბა-ში, როხტან და ასან. ესე თუთ დადგა სამაგრეთა შინა, შეკარ ხარხალი და ერქაბაზნ უანის ხარაბდს დაუდგა წინა და შემოება: იქმს ძლიერი ომი. რამეთუ ვასტანგ წინა-მბრძოლობდა. ქვე-ითნი, გზისა სივირისა-გან და ტუისა სიეშირისა-გან კერა იარებოდეს, და ხადაც მდირე ვაჟე იუვის იგიცა ღამი იუვის: სოლო კითარ განგრძელებდა ომი, პირველ იხრითა და მერმე კრძლითა იბრძოდეს თათარნი და ქართველნი, და ხარაბდ თუთ უჭურეტდა. მდირენი შეეწოდეს, და ხმითა განამკობდეს: კითარ შენივთდა ომი და არა შექცევდა შეფე ვასტანგ 'ზურგსა, და არცა სხანი მისნი, არამედ სივირითა მოიხრებოდეს ეს-თაგან, რომელ ათისა-გან ძლით ორნი ცოცხალ იუ-ნანს: სომხითარნი ახლდეს რა-თაგანცა ითაკებოდეს ცხენსა ზედა მდგომი, და ესეთი მოჭხეუ-ბებს: რამეთუ მრავალნი აზნაურნი უმკვიდრო გასდეს, რამეთუ მამა, შვილი და ძმა, უოკელიც მუნ ახლდეს: გარს რომელნიმე დარჩეს. თუთ ვასტანგ არა გარე-მიაცეცვდა, არამედ მენდ და ძლიერად იბრძოდეს: განჭკვირდეს თათარნი სიმენსა ზედა ქართველთა. რამეთუ ვასტანგ მესე იყო ომის შინა, და მენდ იბრძოდა, და მდირედ დაიკოდა ბარკალსა, და შიდრკა მზე, და მოკალა ღამე, და კანიყარნეს:

სოლო კითარ იხილა უან-მან სამაგრე ქვეყანისა მისისა, ტუითა და კლდითა, ღამე უოკელ წარმოვიდა. ცნეს გილანელთა, და დენსა უეკეს, და რომელთა ეწინეს დიდად აცნეს: სოლო ერთ-კეძო სუტლუ-ბუღას შვილი დაუდგა წინა: სოლო თავად-მან გილანელთა უშიშ-მან შეკარ მანცა სარხალი, და შეაბა კარი ვიწროსა შესავალსა, და დაუდგა სუტლუ-ბუღას¹⁾: სოლო იგი გარდაცა ცხენისა-გან და დაჯდა სკამითა, და უბრანსა ბექას და შქართა ქვეითად შესლავა, და ჭეკეს: შევიდეს ტაძარსა²⁾ და განვიდეს, და შეიქმნა ომი ძლიერი აჟცა, ქართველთა და მესხთა ზედა. არცა ამათ 424 შექცევის ზურგი, არამედ მენდ ჰბრძოდეს, და უფროსნი გილანელი მოიხრებოდეს: ოდეს მამინ ჰსტეორცნა ვინმე ისარი, და ეცა შიშველას თავსა სუტლუ-ბუღა-სოინსა³⁾, და მისი შეჭდარი შთაიჭრა სკამისა-გან: სოლო კითარ იხილა შვილ-მან მისმან სობეში-მამისა სიეჭდილი, მხწარულ ივლტოდა, იგი და ხმა მისი, სოლო მესხნი დარჩეს სარმსა⁴⁾ შინა. მდირენი ივლტოდეს, და

1) T სუტლუ.
 2) T სარკას; cf. p. 424, passage analogue.
 3) T სუტლუ, ici et plus bas.
 4) T სარს ou ტარს.

უმეტესნი მოისრინეს, და მოიწა უზომო რისხვა ღვთისა, თათართა და მესხთა ზედა. რამეთუ უკანით, სადა ზრთვნან დგომილ-იყო ვაკეს შინა, ღამით წყალი ჩაქვდოთ, და ესრეთ ღამა შექნილ იყო რომე კერცა ცხენი და კერცა ქვეითი კერცა გარდა, და იქმნა ამით მოხრევა ძლიერა:

ხოლო ჩოფანსა შემოება რომსტან-მელაქი, ვაკეს ადგილსა. გარსა ჩოფანს ხდოდა და სოტა, და სიმაგრეს შინ არღარა შეჭევა, არამედ წყნარად დაბრუნდა, და ახინს შეკლარნი მისნი უკანა-მავლად: ჭავისნი შეილი ცამრეველი, მკნედ ბრძოდა ომსა-მას, და გარდამოვიდეს მშვიდობით: ეგრეთვე უსენს და ოგთა შუება, და იუსნა, და სწორი ძლევა ბქმნა, და იგინიც გამოქცეულნი ივლტადეს, და შეერბეს უკანს, სარბან-უიანს წინაშე: სულდუსნი ჩოფანს შეკლართ მოავრად განხინეს, მონაცვალედ სუტელუ-ბულა-ნონისის: ხოლო მეფე ვასტანგ ჰატოვარეულ ჭეჭეს, და დიდებულნი მასნი უოკელნი, მკნედ ბრძოლისა-თხს, და ნიჭითა დიდითა წარმოავლინეს შინა:

და ვითარ წარვიდა ვასტანგ, მოუდეს კაცნი ხოდრისეულნი, ჰხვულთა სარგინოსნი, და მტერნი ქრისტეს აღმსარებელნი, და უოკელთა ქრისტეანეთა, და ჭრქვეს სარბდეს. რუგოთ არა უოკელთა ქრისტეანეთა დაატობინო ჰხვული, და ეკლესიანო არა დააქცივნენ. არა განგებარვოს მტერთა ზედა, და არა წარემართოს მეფობაჲ შინი და კელშიფობაჲ: “ხოლო ესე სიბილწე წარმოსთიეს ცუდ-ჰხვულთა, და ამით ძლით იხმინა უინს-მან, და იწყო რუგვად ეკლესიათ. წარმოავლინა ღაშქარი, და ერთი წინათა მთავარი, რათა მოვიდეს საქართველოსა, მეფესა და უოკელთა ქართველთა დაატობინოს ჰხვული და სარგინოსად შექმნას, და უოკელთა საქართველოსა შინა დაარღვევიოს ეკლესიანი: და ეწია ნახჭევასა წარმოსლვასა ვასტანგს ესე წარმოავლინებული ნონი: ხოლო მეფე ვასტანგ არა შეშინდა, არამედ განმკნდა, და უმეტეს მოასხეუბდა სიმკნეთა და ღვაწლთა ქრისტეს ღვთისა-თხს, და ჭრქვეს სხათ თხსთა: „გარსო მძინო და ერთ-ჰხვულნი, და ქრისტეს ღვთისა ჭეშმარიტნი აღმსარებელნი, უწყით სეული მამათა მიერ, და განსიესთ ჰდატება წმიდათა მარცქულთა, და უწყით ღვაწლნი და ასოვნებანი მოწამეთანი, და გისილავნ თვალთა თქვენითა ცამარსა შინს მათსა ურიცხენი სასწაულნი, და განსიესთ სასარგებლსა შინა წერილი უტუველსა ჰირითა, ვითარმედ, რომელ-მან აღმართოს მე წინაშე კაცთა, მეცა აღვიარო იგი წინაშე მამისა ჩემისა ზეცათასა: და გავლად, მოკვდიოთ სეულ უოკელნი მამარბანი და ტყართ-სამი-
425 მენი, და მე განგებინო თქვენი: და აწ სუ შესძრწუნდებით, და წარვადეთ უიანს წინაშე, და დაესხვათ სული ჩემი მას-თხს, რომელ-მან დაღვა სული თხსი ჩემ-თხს: ჰირველად ჩემს მივსენეთ თჳნი ჩემსნი სიგჳდილად, და მერსე იუანს სება ღვთისა, და მან დაიგვას სამწყსო თხსი:“

ხოლო ვითარ ესმით სხათ ვასტანგისათა, სისარულით შეიწყნარეს ბრძანებული მისი, და მისი წარემართეს ურდოსა, და მივიდეს უიანს წინაშე. ხოლო უიანი განჭკვირდა მისლვას მეფისასა, და მივიდეს კარსა უიანისასა, და მეუღლნი დაიდგეს, და ჭრქვა მეფე-მან კითა მალდითა. „იხმინე, მალალო და ძლიერო უიანო, ბრძანება თათთა უოკელთა ქრისტეანეთა დაუტოლო სეული ჩვე-

ნი: აწ იხმინე. ბედნიერთა შაჰთა და მამათა თქვენთა ჰმონა და მსასურა შაჰა-მან და მამა-მან ჩვენ-
მან, ამით ჰსჯუელითა, და არაოდეს გავსმიეს, თუ სჯული ქართველთა ავი არს, არამედ უწარჩინე-
ბულეს ვეოფილ-ვართა ეოკელთა-გან. და სზარსთა ჰსჯული უფუროს საძაგელად შეერაცნა შირველთა
ჟაფნთა. ამას-თესცა იგინი მოსწყვიდნეს. რამეთუ იეჟნეს მწამლველ და მამათა-მავლ და კაცის
მეჭულელ: და აწ თუ სიტყუესა სზარსთასა ისმენ, უაინო, მე გარ მევე ქართველთა, და ეოკელნი
მთავარნი საქართველოსანი შესს წინაშე არიან, და სიკუდილად მე მზა ვარ, სიკუდილად ჰსჯულისა-
თვს ქრისტეანობისა, და მერმე ესე ეოკელნი, შესს წინაშე მეოფნი ქრისტეანენი, თავნი ჩვენნი
წარგვეკეთეს:“ წარუწერა ქედი: და ვითარ ესმა უაინსა სიტყუა ესე, განჰკვირდა და პატყუსცა მე-
ფესა, და სიტყუითა ტკბილითა აღადგინა და შეინანა, და აბრალა რომელთა აქმევისეს:

სოლო იქმნა ესეცა, რომელ არღვევდეს ოაერეეს კეკლესითა, შირველად ოთისსა დღესა ში-
ნა ოთისნი შეიღსა სარანდანსნი დაიკონეს, სასულით ბარტამ (sic) და მას-სულ და ესრეთ წარ-
დგომილ-მან მეფე-მან დაჯსა შერი და შოფთი მომავალი საქართველოსა სულა: სოლო წარმო-
ვიდა ვასტანგ პატყე-რემული, და გარდმოვიდა: მუნვე ნასტყუანს შეეღვა სელმაზა მეტელისა, და
მოკრედა, შემეული გვირგვინითა მეფობისათა, და წარმოიყუანეს და დამარეს დმანისს: და დარჩეს
შვილნი ორნი. დიმიტრი და გიორგი: დიმიტრის დმანისი აქმნდა, და გიორგის სამეფილდე: და
ვითარ კელთა-აუდვეს მედართ მთავრობა თუთ სუტლუ-შახი ჩოფანს, წარმოკმართა ესე ჩოფან,
ერთი ურეცხვითა. შირველად მოვიდა კოლას და არტანს, ვიდრე არხისამდე, და აწვევდა ბექას
რათა უაინი ანუ ჩოფან ნასო. რომელ არა თავს-იღვა ბექა-მან, არამედ შული მისი უმრწყემესი,
სასულით შალვა, წარატანა თანა: წარვიდა და ჩალო ხომხითი, და დანს ქვეყანა ბექასი მშვიდობით:

აქა დაიწყო აღმოცენებულად, მე-მან მეფისა-მან გიორგი: რომელი აღუზარდა შაჰსა მისსა
დიდსა ბექას: სოლო ესე გიორგი იგი არს რომელსა ამ მეფის ვასტანგის უწინ მისცა უაინმა
მეფობა: ესე არს მე დიმიტრი თავ-დადებულისა, და მის დავით მეფისა და ვასტანგ მეფისა:

დჰ. შესამეოცდამეშჯდე ¹⁾ მეფე, გიორგი (ბრწყინვალე), მე დიმიტრი თავ-
დადებულისა, მის მე დიდისა ბექასი, ბავრატონი: ამას-თან დჰ (ter),
მევე გიორგი-მცირე, მე დავითისი, მძიმს-წული გიორგი-ბრწყინვალისა:

სოლო ესე გიორგი წარავლინა ბექა-მან ჩოფანს თანა, და მან მიიყუანა უაინს წინაშე: 426
სოლო მან პატყითა შეიწყარა, და წინათვე დაუსასვიდა ნიშთა მეფობისათა, ამან უაინ-მან წარ-
მოაკვლის მოციქული (დავითს). და ჰსთხოვა შვილი, რათა მეფე ყოს: მაშინ მცირე იყო გიორგი,

¹⁾ Mon M-it, 72^r, pour le commencement de ce roi, v. p. 433.

იტიგა მისცეს, და წარმოგზავნეს ურდოას, და ეაინ-მან მოსტა მეუფობა და ტფილისი, და უჩინა მო-
 ძღვრად ¹⁾ და საქმის მოურავად დიდი ივია, და მივიდეს ტფილისს: და ამას წელს მიიცვალა მთავარი
 სამცხისა ბექა, კაცი წარმატებული ყოველს შინა, სიკეთე-აღმატებული, საღთო სწავლობათა
 საქეთა, და უმეტეს სამართლის მოქმედებითა, ეკვლესიათა და მონასტერთა მასწავლებლობათა,
 სოფლის კეთილად (sic) მოარწმუნოებითა, და გლახკათა და ქვერ-ობოლთა უზომოთა მიტევათა:
 სოლო სავაგარელი შეუდღე მისი იყო გამგებელ ეპისკოპოსთა, მონასტრითა და ყოველთა სამღუდუ-
 ლოთა და საეკლესიოთა სოფელისა, ეს-ოდენ რომელ სადაჲ ესმინის კეთილი და მოღუწაჲ და
 მეტნობრე ეპისკოპოსნი, გინა მონასტრის, წინაჲ მისსა მოუწოდის, და მოიყვანის, და მრავლითა
 სიჭითა და ზეტებითა ამოყვინს. და სავსე იყო სხელი მისი მონასტრითა და სუტითა: ამას აქუნდა
 თანა-შეწესებულად ობოლთა, და ქვერითა და დაურდომილთა: სოლო სასლსა მისსა არა
 დაკვდებოდა სამსამი ღოცუა. და ამის-თხცა წარუმატოვად მტერთ-მან დღენი ცხოვრების მისი-
 ხანი, მტერთა ძლევა, მშვიდობას და დაწესებას: მიიცვალა ვითარ სამე-ოც და ექუსისა
 წლისა, და დაუტევა გლოვა და მწუსარება უზომო მკვიდრთა სამცხისსა:

და დაიპყრეს სამცხე სამთავე მთა მისთა. უხუცეს-მან სარგის, და შედეგ-მან ევარუვარე,
 და უმრწემეს-მან შალვა: სოლო აღესრულა მესამესა წელსა მეფე დავით, გარჯილი სენთა მწართა
 მხერ, და დაჰფლეს სამცხოსას მეფეთას, მტესუას, და დაუტევეს ნაცვლად მისსა ქუე მისი შვირე
 გომრგი, ორ-წელ მეფე ქმნილი:

შემდგომად ამისსა იხუბა ეაინ-მან აიგედრება ქვეყანასა ზუდა შამისსა, ციხესა რომელსა
 ეწოდება რაბაშანი, რომელი აქუნდა სულტანსსა მისრელსა: წარვიდა ყოველითა ძალითა თხსითა, და
 თანა წარიტანს გიორგი, და ²⁾ და შქარი დიდი, და გარე-მოადგა რაბაშანს, სუთ თვე, და კერ
 ავნო რა. და ამის-თხს აიყარა და წარვიდა. და ჰქუა ექუსი არწივი, დამართული სხვათა მფრინველ-
 თა თანა და ავახათ: აქეთ ეს-ოდენ დიდ ეყო ძალი მისი. მოვიდა ეაინი შინა, და მიერთ-გან
 არღა-რას-ნადა განილაშქრა. დღეთა მისთა იყოფოდა მშვიდობით, და სებურად, ოცამეტ წელ
 დამურობელი ეაინობის:

სოლო ამან უღვავთ სულტან-მან წარმოაგლინა მცირე გიორგი მეფედ, და ზაალ მეფიქი
 ვანსე სმარის სვარასნელი, და ასრუნისი, მამის ძეა ჩოფანისა, თანა წარმოატანა, რათა ყოველი
 საქმითეჭლი ერთად შეკრიბონ მეფობასა შინა გიორგისსა ³⁾, და აჩინეს მათ მცარგრძელი შანშე,
 და საქარდა ავაგის ასულის სვამავის წამობა. მივიდეს ვავახეთს, მიერ კოსტის თავსა, და წვევდეს
 427 სარგისს და ევარუვარეს გამოხლვად. და არა იხუბეს გამოხლვად:

სოლო ამით ეამთა შინა იქმნა განდგომილება საერძეთს, და განუდგეს ოღვარე.

¹⁾ M-it T. et le inieq, სწავრო.

²⁾ T omet deux mots.

³⁾ F გ-ისა.

სულტანს ფარმანის შეიღნი და ქალაქი დიდის კონისა: მაშინ წარავლის ეარმანს-ხოფან (და) ხმა მისი საბერძნეთს, და თანა წარატანსა ქართველნი, და წარკუჭა გიორგიცა ჩოფანს: ხოლო გოგაზდა ¹⁾ მალეჲ, შანშე და საქარია არა წარჩუვეს თანა, და აიყარეს, და ტფილისს შევიდეს და წარატანეს თანა მეფე გიორგი საბერძნეთს, და ვერ ²⁾ წინა-გლუდგეს ფარმანისანა დაშართა-მათ ერთ წელს, და ყოველნი მას შინა შეოფენი ქართველნი მოხცა მეფესა გიორგისდა: ახლენს ჭავჭავსნი და თარულნი, რაოდენ ჰქუვეს, და სხადგა ილაშქრიან და შეიბინან ციხეთა ზედა, მუნ შესედ ბრძოლად გამომსდეს მეფე გიორგი, და მის-თანა ყოველნი ქართველნი: და ესრეთ მოამი-რხილენს ყოველნი განდგომილნი და ურხნი მისნი, და მოქცევსა წელწინისა მივიდა შინა ხოლო სთულისა ყმისა ვითარ მივიდა ჩოფანს წინაშე უანისა, და მცირედლა დაჰყო, ვითარ თუგვა ერთი; და მოკუდა უღვანთ-სულტანს, და დაუტევაჲ მე მცირე, ვითარ შეიღისა წლისა, სასელითა მუხათ: ხოლო იგი მიახვერეს და დაჰფელს ქალაქსა მას რომელსა ეწოდებინ უორლოლსტი, რომელი აღა-შენა და განავრცო უქეტეს თავრებისა, და უწოდა სასელად სულ:

ხოლო ესმარა მეფესა გიორგის სიკუდილი უანისა, და მის-წილ დადგინება მუხათისა, წინვიდა ურდოსა და მივიდარა ურდოსა მეფე გიორგი, განისარა ჩოფანს და შეიტკობო სუფურ-ლითა დიდითა, ვითარცა შეილი, და მოხცა ყოველი საქართველო და ყოველნი მთავარნი საქარ-თველთასანი, და შეიღნი დავით მეფისანი, და მესხნი, შეიღნი ბექსნი, და დაწყო მთიებ-მან აღმოჰკვირებდა: ხოლო მე ესა ვერ მიძრავს საკვირველისა და საშინელისა თქმად: ³⁾

შემატება, ცადწერილი ვახუშტის მიერ თსხულისა „ქართლის ცხოვრე-ბად“ცა წოდებულისა წიგნისა გამოა, ესე იგი არს გაგრძელებაჲ მც-მეფისა გიორგი-ბრწყინვალისა მეფობისა:

დაჰდა მეფედ გიორგი, მე დიმიტრი მეფისა თავ-დადებულისა, და დაწყო მთიებ-მან აღმობრწყინებდა, რომელსა ვერ ძალ-მიცხვას ამისდა შესაბამის ქებისა თქმად, კერცა სიტყვად თუ რა-ოდენ შევნიერად და გონიერად განავტო ქვეყანას თუხი, და ჰქმნას ანუ წყობანი და ბრძოლანი, ანუ შემატებანი საშეფთხასანი, არამედ რამცა ძალ-გუგავსა მცირედ ვიტყოდეთ:

¹⁾ T გოგაზდა.

²⁾ La négation que parait superflue, ou il faut lire ვითარ.

³⁾ Ici finit complètement le M-it T. = Sur le mien, qui est une copie de celui du prince Phalawandof, on lit la note suivante: ამ სწავილებას შუის გიორგის უმცროსად ვახუშტი დაწერს მეფე დავითს, ამ გიორგი მეფის შეს. სპეცი-ფიკაციისთვის მეფედ, რომელიც აქამდე ვითარცა და რადგან მას უმცროსისა მეფის გიორგისაგან ცხატვრის თქმულზე შექნადა პატივითა გიორგისა, როგორც მეფის სწავლა მანამდე ვერც, რომელიც უწინვე გიორგიმან ვითარცა წყურთულისა შეს. სწავილებისა, და მის ღვიძლზე გამეზმანს ამის ისინი ესე იგი. v. la Traduction.

რამეთუ ამან ბრწყინვალე-მან გიორგი ¹⁾ დაიპყრა საქართველო, სომხითი, ტერკასნი, ქართლი, მესხნი, ტაო, შუშკალა რუნი, და ვიდრე სპურადმდე და სვლადმდე: გარსა თუმცა ძენი ბექასნი ფრიად განდიდებულ იყვნენ, და დაეპყრათ სრულიად სამცხე, გლარჯეთი, არამედ ვინად-გან მოეგნეს მეფესა გიორგის ეყენისა-გან, ამის-თვს ვერად-არ უნძ ექმნეს სენი ბექასნი. გარსა რამეთუ იყვნენ ბიძის ძენიგა მეფისანი, და ამისისა განმლიერებისა მსურველნი, და მგდელნი ჰირველით-განეკ, და სისარულით მოერთვნენ, და მორჩილებდენ მონებრივითა მსასურებითა: რამეთუ ვინად-გან ურნთა ჩოფან-ნოინის გამო, რომელი შუედ ჭყვა, მრე ექმნებოდა, გარსა უმეტეს თვისისა სიბრძნისა და გონიერებისა-გან და დაიმორჩილებდათ:

მაშინ იჯდა კათოლიკოსად ევთჳმე: არამედ დიდებულნი და ერის-თავნი კერ სცვალნა უმადმდე, რდიით ეყენისათა: სოლო მძღვარობდენ ოჳსნი ქართლს, და დაეპყრათ ადგილ-ადგილთა დაბნები და ცისქინი, არამედ მეფე-მან განასხნა ძლიერებითა თვისითა, და წარუხუნა ცისქინი და დაბნებნი: მერმე შევიდა და შემუსრნა ყაყკსისა შინა მეოფნი, ურნისი მოსრნა და დაიმორჩილნა, და მოხარვე ჭყუნა ყოველნი-იგი, და დაამჳვიდა ქართლი ოჳსთა-გან, ვინად-გან გზანი ყოველნი თვთ დაიპყრნა:

სოლო შემდგომად სიკუდილისა ჩოფან-ნოინისა, იკლეს რამე ნოინთა მუხათა-ეყენისა-გან, სიერმისათვს მისისა: მოაჭკლეს მუხათა-ეყენი, და განდგენს ნოინნი თვს თვსად, და რომელ-თამე დაიპყრეს სზარსეთი, სსტჳ-მან სოარასანი, სსტჳ-მან ერავი, სსტჳ-მან ადრბატანი, სსტჳ-მან საბერძნეთი: მაშინ იცა უამი ბრწყინვალე-მან მეფე-მან გიორგი, და განასხნა თათარნი საქართველოსა-გან, რომელნიმე გონიერებითა, რომელნიმე ბრძოლითა და ძლიერებითა, და მოხრნა ყოველნი საზღვართა-გან თვისთა: მერმე მოიუწყუნა ყოველნი ამის ქვეყნისანი ერის-თავნი და წარჩინებულნი, რეცა დარბაზობად ცივსა ზედა ტერეთისასა, და მოსწვედნს მუნ ურნნი თვისნი, და დაადგინა ყოველთა ადგილთა წარვლინებულნი ერის-თავნი თვისნი მორჩილებასანი, და დაიპყრნა ამათ უმეტეს ყოველნი: მაშინ მიუბოძა სარგისს ჭყველსა ათაბატობა და ამირსპასალარობა: კვალად შემოიკრიბნა სზანი და შევიდა რასს, კერ-ავინ წინა-აღუდგა, და მუნადამ შევიდა შირვანს, და დაიმორჩილნა იგინიგა, და მოხარვე ჭყუნა დარუბანდამდე, ქურდის ლეკითურთ: შემდგომად მოიქცა ტფილისს განმლიერებული:

სოლო იმერეთს, ვითარცა ადგსწერეთ, შეიდგომად ნარინ-დავითის მეფობისა, იყო-შლილ-ობა მათა შორის, მრავალთა წელთა, და ამის მიერ განდიდნენ მოავარნი, და განმკვდრდნეს ერის-თავნი ქვეყნისანი: სოლო შემდგომად მოკუდა მეფე კოსტანტინეცა, და არა დაუტევა მე-არცა ასული, და დასჯდა მის-წილ მეფედ ძმა მისი მიქელ: მოკუდა მიქელცა, და დაუტევა მე ერმა

¹⁾ თუცა ამი ორო გიორგის ცხოვრება სწელი არს. არამედ ცნობის ცხოვრების პირველი, შემდეგ-ეყენისა-გან, ვინეთ ვითარცა ესწერათ: და კვალად გუჯრთა, და ამის-თვრის სიმართლას წიგნისა-სტ.

ბაგრატ : ამან ბაგრატ, ხიერმითა თვლით და დაუძომილებლობითა მოკარითა, ვერ იკადრა მეფობა, რამეთუ არღ-რა მოკერთენ ერის-თავნი: მაშინ ისლა ესე ვითარება იძერთა ბრწყინვალე-მან მეფე-მან გიორგი, და ეზრასა იმერთა: სოლო ამის-თვს სთინო იჩინეს მათგა მეფობა მინი, ვინადგან განძლიერდებოდა: მერმე შემოიკრიბნა სხანი თვნი ძლიერნი, გარდავლო მთა ლისისა, სპითა, და ამისნი მსილგულნი იძერსი ყოველნი მოკეროდენ სისარულთა: სოლო ბაგრატ, ძე მიქელ მეფისა, შეიკანეს აღმზრდელთა და ერთგულთა მისთა ქუთათისს, და განამარეს ციხე: მცნობი გიორგი მეფე, მოადგა ქუთათისს, მაშინ ბაგრატ ვერღ-რა წინააღმდეგობი და შემჭირ-კებული რა-ოდენსამე ყამს, ეკვდარ მეფესა გიორგის რათა არ-რა ავსოს სიკუდილითა, ანუ ზატომრობითა, და მისცეს სარხო იმერეთსავე მეფე-მან, მივიდეს წინაშე მისსა, და მისცეს ყოველნი ციხენიგა იმერეთისანი მეფეს, „ვინადგან მოგრა დმურო-მან ძლევს:“ ამის-მან მსმენელ-მან მეფე-მან, განისარა და აღუიქვა ყოველსავე აღსრულებად საწადელნი მისნი: მსმენელი ზირისა ამის, გამოვიდა ბაგრატ და მოვიდა წინაშე გიორგი მეფისა, და მოსცა ყოველნი ციხე-ქალაქნი და სიმაგრენი იმერეთისანი: სოლო გიორგიამ მეფე-მან ზატოვს-ცა, ვითარცა მასათესავეს თვისსა, და შეიწინარა იგი ფრად ხიეწარულთა, და აღისწინა ყოველნი ციხენი და ქალაქნი, და სიმაგრენი, ბრწყინვალე-მან მეფე-მან გიორგი-მ იმერეთისანი. ქრისტესითი წელს, ქართული იწ. და დასსნა ერის-თავნი თვნი: სოლო ბაგრატს მისცა საყრისთო შორაპანისს, და ჰყო მუნ ერის-თავად: ამისი მსილგული დადანი მაია, და გურიელი და სვანთა ერის-თავი, და აფხაზეთისა შარვაშიე, მოკერთენ სიჭითა დიდითა, და დაულოცეს მეფობა იმერეთისა, და ყოველისა გიორგისა: მერმე შთავიდა ოდიშს, მუნდიამ აფხაზეთს, მუსეხურნა განაგნა, და დაიპურნა ციხენი თვსად. და მისცა ცხომის საყრისთო ბედიელს, ვითარცა ზირველ ცხომისა იყო: უკ-მოიცა, შემოიკლო გურია, გან-აგნა მუნებურნი და მოვიდა სამცხეს: ამა სამცხეს უფავას შინა მეფისსა, მოეჭდა ათაბაგი ხარგის, ქრისტესითი წელს, ქართული ებ: სოლო მეფე-მან მიუბობა ესევე მისსა ყვარვერებს ათაბაგობა, და დასსნა ერის-თავნივე თვნი კლარჯეთს, სპერს, კალმასს, არტანუჯს და სამცხეს: არტანისს და წუნისს, და ამა საყრისთოთა-გან, რომელიმე უბობს ბიბათა, და ბიბის ქუთა ყვარვერე-ათაბაგისთა, და იეწუნს ესენი მოწმილებსა ათაბაგისსა: განაგნა მუნებურნი ვითარცა კეთილ-მან ხეროთ-მოძღვარ-მან ყოველნივე, წარმოვიდა და მოვიდა ტფილისს:

მერმე კვალად განისილა მეფე-მან მთიულთა და კავკასთა საქმენი, რამეთუ მრავალნი უკ-რონი იქმნებოდენ: შემოიკრიბნა სხანი, შევიდა და დაიმორჩილნა ყოველნი უმეტეს ზირველისა, კავკასსა შინა მეოფნი: მუნდიამ ჩამოვლო ცხრა-წმასს ზედა, მოვიდა მუხრანსს და ჩამოიქუნნა მუნ რომელნი კავკასიასა შინა ქრისტესნი იეწუნს თავნი მათნი, და კვიის ბერნი. შემოვიდა ტფილისს და შემოიტანნა იფინიგა, და განუჩინა მათ სამართალი, და წესნი დაუსსნა წიგნითა, რათა ჰყოფდენ წადმართ ეგრეთ:

შეიდგომად მოეჭდა კათალაგოსი ევთჳმე, და დასუა ბასილი: არამედ რომელ-მან წაიხთა-

განამან დაიპურა აღრბაცანი, ამანვე იწყო პერობად სომხითისა, რანისა და მოვაკანისა, და მოვიდა განჯას, რათა დაიმორჩილოს გიორგი მეფე: ამის მცნობელი მეფე, მიეკება სპითა თვსითა; ეწყო, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. გარნა ძალითა ღვთისთა მოხრნა მეფემან ბანაკნი მათნი და ივლტადენ, და მოხწყვედენ სპანი მეფისანი მასვლითა. და შემოიქცა გამარჯვებული, ალაფითა დიდითა:

კვლად კვრეთვე საბერძნეთის სულტან-მან ორსანი ინება რათა დაიპურას კლარჯეთი და მიმდგომნი მისნი: მცნობელ-მან გიორგი მეფემან, მიუვლინა ზავისა პირი. სოლო მან არა ინება: შეკრებული სპითა, მეფე ეწყო სულტანსა, მოსცა დმერთ-მან ძლევა, და მოხრნა ურიცხვნი თურქნი, და ივლტადენ სულტანთურთ: მისირული მეფე, ალაფითა მათითა სავსე, შემოიქცა განმარჯვებული, და მოვიდა კვლად ტფილისს: ამისა შემდგომად შეიტკესად დამორჩილა რანი, მოვაკანი და სომხითი, და მარადის მოხცემდინა ხარკსა, და არცადა იეჭუნენ თათარნი საბრძანებელსა მისსა: სოლო ვინად-გან დაიმორჩილნა და დაიმონნა ყოველი გიორგთა ნებასა შინა თვსსა, და კავკასიანთა მორჩილებასა შინა მისსა იუჭუნენ, ნიკოთხიდიამ დარუბანდამდე. კვლად რანი, მოვაკანი და შარკანში ¹⁾ მოხარკედ აქენდა, და არღარ იყო წინააღმდეგი და ურჩი მისი: შემოიკრიბნა კათალიკოზნი და ეპისკოპოსნი ივერიისანი, და განაახლნეს წესნი საეკლესიონი, განმარინეს და დადგინეს მოწყესნი წესსა ზედა თვსსა, და უწესონი განჭკუონეს:

სოლო კვლად ამისსა მეფობასავე შინა, მოკვდა დაღიანი მამია. და მიუბოძა მეფემან გიორგი ძესა მისსავე გიორგის დაღიანობა, ქრისტესით ჩტმე, ქართული ღღ: სოლო ამის-თვს ეწოდა ამა გიორგი მეფესა ბრწყინვალე, რამეთუ იყო ჭარბოვნებით ფრიად შევნიერ და ახოვნობით უებრო. მოწყალე, უსვი, ობოლთა, ქვრივთა, დაერდომილთა შემოწინარებელი: მეორედ, ვინად-გან იყო აკერია დაფანტული, სამეფოდ, სამთავროდ და საერისთოდ დაყოფილი. ამან სიბრძნე-გონიერებითა და ძლიერებითა თვსითა, კვლად შემოიკრიბნა და დაიმონნა ვითარცა აღმაშენებელ-მან. განავსნა და აღაშენა ქვეყანანი, სჯული და სამოქალაქო წესნი განაბრწყინვა, კვლავისანი დარდვეულნი და მოოსრებულნი აღაშენა, განაახლნა. რანი, შარკანში, და მოვაკანი მოხარკე ჭყო თვსად. სძლო ეოკვლთა, სდა ჯერ იყო, ბრძოლითა და ძლიერებითა. და სდა კამდა, სიბრძნე-გონიერებითა და მცნოერებითა თვსითა დაამშვიდნა, და მეფობდა მეფობითა კეთილითა აკერიასა ზედა ოც და რვა წელი: შემდგომად გარდაიცვალა, ეოვლითა კეთილითა და ღვთის-მსახურებითა აღსავსე, ტფილისს, ქრისტესით ჩტმე, ქართული ღღ:

1345

¹⁾ Lis. 26. 67.

დღ. შესამოცდამერვე მეფე ქართლისა, დავით; მე გიორგი-ბრწყინვა-
ლისა, ბაგრატიონი:

სოლო შემდგომად მეფისა გიორგისა დაჟდა მე მისი დავით მეფედ: შემოკრბუნ კათალი-
კოზნი, ეპისკოპოსნი და დიდებულნი, ნაკოფხიით, სპერით, დარუხანდამდე, და აკურთხეს მეფედ
ამან დავით მეფე-მან დაიპურა ყოველნი საბრძანებელნი ამისა თვისისა, და მატა უმეტეს შენებასა
ეკლესიათა, და ცისე-სიმაგრეთა, რომელნი მოხსრებულ იუვნენ, და დაუშინეს ბრწყინვალეს
მეფესა გიორგის. ვინაღ-გან მოხსნა ღმერთ-მან ეჰინიგა მშვიდობისანი: ამის ყამსა მოკრდა კათა-
ლიკოზი ბასილი, დასვა კათალიკოზად დორათოხ:

ამისვე ყამსა, წელსა ქრისტესით ზტნზ, ქართულსა მე, დაბნელდა მსუ: კვალად ამე დავით
მეფის ნებითა, შეითოთა ბაგრატ ერის-თავ-მან, მიქელ მეფის ქე-მან, ასული ყვარკარი ათაბაგის:
სოლო ამან დავით მეფე-მან იმევა კვილად დღეთა მისთა, მშვიდობით და დკოის-მისასურებით,
ვინაღ-გან მეფესა გიორგის დაემორჩილნეს და დაეშვიდნეს ყოველნი, და მოკლიდა ესე დავით
მეფე სამეფოსა თვისსა ზემო-ქვემოთ, იმიერ-ამიერთუ, განაკებდა, ნადგრობდა და იშკებდა: არამედ
ტკუთს ყოფასა შინა გარდაიცვალა, ქრისტესით ზტგ, ქართული მწ: და დატკვა დედოფალი
ცოლი თვისი, ხინდუხტარ, და მე ბაგრატ: მიიღეს და დამარესსა ტელათს:

კათავდა შემატება:

დთ. შესამოცდამერვე მეფე ქართლისა, ბაგრატ, მე დავითისი, 431
ბაგრატიონი:

დაჟდა მეფედ ბაგრატ, და განაკებდა სამეფოსა ქართლისასა. სოლო მკდომარე იყო წმიდა
კათალიკე ეკლესიისა სარისისა ზედა, და ყამსა მან დამწესიდა კვილად მწეუხიი-გი კეთილი
სანატრელი, და ყოვლად-წმიდა კათალიკოზ-პატრიარხი ელიოზ:

და ამას ყამსა შინა გამიხრდა მღავრი ღანგათემურ, ზირველად ქვეყანასა თურქეთისაწ:
რამეთუ წყოდა სახელად თემური და მკვლახულ იყო, და სპარსთა ესათა მიერ მკვლახულსა ღანგ
წყოდების: სოლო ესე ღანგათემურ გვარ-ტომობით იყო ჩინგის სამარეყანელი: ამის-თხს უწოდენ
ჩინეიზად. რამეთუ ზირველთა ყამთა შინა იყო ვინმე ქვეყანასა თურქეთასა ასული ყირი მდიდრისა
რომლისაჲ, მუნ მკვიდრთაგანისა კაცისა. და იყო ქალი ესე მდიდარ ფრთად, სწავრულეთა და
მანათა სიმრავლითა გარდასრულ, და უფლებდა რომელსაჲ ელსა და სპათა ზედა: ესერი გან-
ტებდა ელსა და სპათა თვისთა ქალი ესე, და არს ესეა ქმარი: სოლო იქმნა მის-ზედა კლოენება

რამე ბელირისა, და მიდგომილება ანტუესტრივი, და ებრთუე ქალი-ივი მიდგომილ იქმნა, თზნიერ ქმრისა და დაწინდებისა: სოლო საცნაურ იქმნა მიდგომილება-ივი მისი ყოველთა მიერ. და მცნობელთა საქმისა ამის სპათა მისთა მიერ, ფრიად შემწობელთა, განსაქიქებულ და საციცხულ უწინდით. რამეთუ დიდათ წარწინებულ იყო მკვიდრთა მის ადგილისათა: სოლო კერლარს თავს იდევს სირცხვილი-ივი მისი სპათა და მონათა მისთა: დღეს ერთსა შეკრებს განად მისსა, მიუგლისეს და ეტეოდეს. „კინათ-გან მთავარ და უფად ქმნილ სარ ჩვენ-ზედა, რასათს ჭეუე საქმე ესე, და შეამოსვიე თავსა შენსა ესე-კითარი სირცხვილი:“ სოლო მან უარ-ყო ფრიად და ეტეოდა მათ. „უკეთუ სარწმუნო სართ სიტყვათა ჩემთა, ესე უწეოდეთ, რამეთუ მე კაცთაგან არა მიდგომილ ვარ. და უკეთუ არა სარწმუნო გინნსთ, დაადგინეთ სრას ამს ჩემსა მსკოკარნი, და მათ ცნან თუ ვინა მოვალს ჩემდა, და მით გულ-სავსე იქმნეთ:“ და მათ ჭეუეს ებრთუე განსწესეს მგველნი, და გამსტრობელთა საქმისა-მის ისილეს მსგავსი ნათლისა მზაკვარება მთავრისა-მის

432 ხნელისა, რომელი კვლავნებთა თვსთა მიერ რეცა ნათლად შეიცვალების, და უფროსად ნების მიყოფელთა თვსთა ზედა ესრეთ ჭმოქმედებს: სოლო მკველთა-მით ცხილეს ნათლისა სახე-ივი, რომელი მივიდა ქალისა-მის-თანა, და მსგავს-მან განსიყენა მსგავსის თანა, და ებრთუე ღამე ყოველ ჭმოქმედება: და აუწეეს მგველთა ცხადად სიღული-ივი მათ მიერ: მამინდა სარწმუნო იქმნეს საქმესა-მის. სოლო მიუდგა ქალი-ივი და ჭმეა ყრმა-წული, და აღიზარდა ივი, და უწოდეს მას მუდ ნათლისად, და შიერთი-გან უწოდეს ჩინიები: და ვითარცა აღიზარდა ივი და იქმნა მეფედ თურქთა ზედა, და მიერთი-გან მეფობდენ მუნ ტომნი მისნი: და ესრეთ ღანკ-თემურ იყო ტომობით თვსთა ჩინიებისა-მის: და იურ-თურქთა-მეთვისა ემა საყვარელი და მკედართ მთავარი, და მინიჭა ქალიცა თვსთა. ამის-თვსტა სოლო განძლიერდა ფრიად, და უფლებდა სპათა თვსთა ზედა, და სხვანიცა მრავალნი მიიმძღვარა, და დიდად სასილოვან და განთქმულ იქმნა მკვიდრობათა მის ადგილისათა: სოლო კვლავნებთა თვსთა მოიპოვა უამი რამე ნებისა თვსთა, და მოკლა მეფე თურქთა, და მკინცა მისნი ყოველნივე მოხრნა პირითა მასვილისათა, და თვთ დაიპყრა სულად ქვეყანა თურქეთისა, და მერსე ინდოეთი და ერანი: და კვლად უმეტესად განძლიერდა, და კერლარ-გინ აღუწინდეს წინა-ადმიდგომად მისა. რამეთუ ვრცელად ცხოვრება მისი წიგნთა შინა სპარსთასა განმარტებით წყნელ არს, და სომესთაცა სხუებრ რადმე აღუწერიით: სოლო ამიერთი-გან უფროსად განძლიერდა ღანკ-თემურ. რამეთუ კინიდა სულად დაიპყრა პირი ყოველისა ქვეყანისა, და ესრეთ წარესრთებოდა საქმე მისი ვითარცა აღქვანდრე მკველნილისა. და ესე არა-თუ კვილ-მოქმედებისა მისისა-თვს, არამედ ესრეთ არს სოფლისა ამის ჩვეულება: და ივი მპერობელი ყოველისა ქვეყანისა აწ ესე-რს ივიცა ნაცარ და მტკერ ქმნილ არს, და სულთა ქვეყნელად მთასრულ არს:

სოლო აწ პირველსავე სიტყვასა მივიდეთ: მამინ დაიპყრა ღანკ-თემურ ყოველივე ქვეყანა ჯამი საკლეთისა, და წარმოვიდა, ძლიერებთა მრავლითა და ხვდა ურცხვითა, რომელი ჭეადრდებდა

ყოველია ველთა ქვეყანისათა და ესრეთ მოიწიარ სომხეთად, და მოიგვა სულად სომხისათა: რამეთუ მოაწია მათ-სჯად ჭირი, სრვა, ტყუენვა, და სულად იავრ ჭყო სომხისთი, ესრეთ ვითა. ცხოვერებას სომეხთას განმარტებით წიროდ არს: სოლო დაიპყრა სულად სომხისთი და მრავალი ტყვე ჭყო, და უმრავლესნი მათნი მოხრნა ჰირითა მასვილისათა, და სხვანი ყოველნივე თვსად მიიმალავრნა, და ჭყო ხაზრასკებულსა ქვეშე თვსსა: და წარვიდა მუნით-გან და დაიპყრა კარი, და აღიღო ყოველნივე ციხენი და სიმაგრენი მათნი: სოლო წინა-აღმდგომნი და ურნნი ყოველნივე მოხრნა ჰირითა მასვილისათა, და დაიხანაკა მუნ სამიარნსა ერთსა. რამეთუ იყო სამთარა ძლიერი და ფიცრული: სოლო წარვიდა ათანავიცა, და მოხრნილ ექმნა მას. რამეთუ ვერ ძალუდვა წინა-აღდგომა მისი, და დიდად პატივსცა ათბავსა: მაშინ წარვიდა შერდიახ-სული ვირშელი, და წარმოუძღვა წინა, ყოველითა სხითა ჩაღწელ-ქვეშეულ-სიყალბელ-ნაღრეოელ-ინდელ-ტახნელითა, და ყოველისა სხარსეთისა და აღმოსავლისა დასქრითა, დიდითა რისხვითა და გულსწარმოათა:

სოლო შემდგომად სამთარისა წარმოემართა ქართლსკა ზედა, ვითარცა დელვანი ზღვისანი განმეინებულნი, რამეთუ წადიერ იყო და მურობად საქართველოსა, და ესრეთ იყო ნება სენიდიხის მისისა: გარდამოვლო აზოცი, წარმოიტყუენველ-მან და სულად იავრ მყოფელ-მან ყოველისა ხანსკებისა-მან: არა ჭყოვან-მუნ, არამედ წარმოვიდა, გარდმოვლო თრიალეთი და სხარათიანსა, ხაშინელებითა და ზარითა დიდითა, ქრისტეს აქეთ, ნეტებ: რამეთუ ვის ძალუდვა წინა-აღმდგომად, მისა: რამეთუ ჭვეა ბანაკი და სიმრავლე სხათა ურიცხვი, რომელსა ვერ იტყუენ მათნი და ველნი, და ყოველნივე არენი და ხანსკები საქართველოსანი, და მოხრნა ყოველნივე თრიალეთი, სხარათიანსა, და გარემონი მკვიდრნი მათ ადგილთანი წარმოჭტყუენა, და შემუხნა ყოველნივე სიმარგერ, ციხენი და გოდოლნი. და არა დაშთა დაბანი, რამელი სულად არა აღაჯრ: რამეთუ არა-ოდე მოწყვესულ არს ჭირნი ესე-ვითარნი საქართველოსა ზედა, რომელი მან მოაწია: მაშინ ჭსტან-რა საქმე ესე მეფე-მან ბაგრატ, მწუსარე იქნა ყრად, და კიებდა ღონეს რასამე საქმისასა: რამეთუ ვერ ძალუდვა წინა-აღდგომა მისი: სოლო შევიდა ციხესა ტფილისისასა. მაშინ გიორგი მეფე წარვიდა და მივიდა სამწკრისს: და ოდეს ესმა მოხლვა ტფილისსა თემურისა, მაშინ აღიყარა მეფე გიორგი ღლისთ-მცურეთით: მაშინ ერისთავი ვირშელი უკუ-დგა ციხესა ბესუმისასა, დედა-წულითა და ვოკითა, და თანა ჭვეა კათალიკოზი ელიახ, ყოველითა სუფრისი შეიღითურთ, და ხაზინითა და ვოკითა, და ცხვრითა, და კაპაჯრად მას შინა: და ვითარცა ესმა საქმე ესე ღანკთემურს, წინა-აღდგომა და სიმარგე, კვრთ ჭკონება თუთ მისლვასა და მოხრნილვასა მეფისა ბაგრატისასა, ვითარცა მოხრნად ექმნა ათბავი, და სხვანიცა მრავალნი: მაშინ ფრთად განრისხნა მძლავრი-იგი სვავი და აშარტკანი. მივიდა და გარე-მოადგა ციხესა ტფილისისასა, და უბრძანა სხსსუკთსა და სხასლართა თვსთა ყოველთავე ბრძოლა ძლიერი, და განწირვა თავთა მათთა: სოლო რომელნიმე დიდებულნი თავადნი ქართლისანი არა იყუნენ ციხესა-მას შინა, მეფისა ბაგრატისა თანა, არამედ წარსრულ აყუნეს თვს-თვსად სხისხარსსა და

სიმაგრეს შინა, და რომელნიმე თანა ჰქუევს ჭრხეულნი ჭაბუკნი, რომელნი სამარადისოდ თანა ჰქუეობდეს მეფეს: სოლო მოიგვა მძლავრ-მან ლანგ-თემურ სულიად გარემონი ტფილისისანი, და უბრძანა სიმრავლეს ბანაკთა თხსთას ალბა ციხისა და შემუსრვა ზღუდეთა ციხისათა: მაშინ მეფე-მან ბაგრატ, დიდად მინდობილ-მან და მსასობელ-მან მოწყალებათა ღვთისათა, განიგულა წინა-განწყობა მათი, მეტყველ-მან ესრეთ. „ფრიად უმჯობეს არს და სანატრელ სიყუდილი სარწმუნოებას ზედა ქრისტესს, ვიდრეღა-რა მორჩილებასა და იძულებით შეპყრობასს მძლავრისა-მის მიერ:“ და ესრეთ შეიჭურა ჟაჭკა-ჭური ქრისტეს სარწმუნოებასა, და გამოვიდა შემთხვევად და 434 ბრძოლად ლანგ-თემურისა:

და მიეტყვნეს ბანაკს მათსა მეფე ბაგრატ და სხვანი ქართველთანი, ესრეთ ვითარცა გაგზი გუნდსა წეროთასა, და ვითარცა ღამა მროწყულსა ზროსთასა: და იქმნა ბრძოლა ძლიერი (იმიერ) და ამიერ, და მოისრა ორ-კერძოვე სიმრავლენი სხათანი. და უფროსდა უმრავლესნი მოსწყდეს სხანი ლანგ-თემურისანი, და კერა უძლეს ოტუბად მთდა, სიმრავლისა-გან ბანაკთასა, და დაშვრეს ფრიად ქართველნი, ფიცსელთა ბრძოლათა მიერ და სრვათა, და მოისრნეს ქართველნიცა მრავალნი: და ესრეთ უკუნ-იქცეს შენვე, ცისკსა ტფილისისასა: ამისა შემდგომად ფრიად განსივნიებულ-მან ლანგ-თემურ, და კერა მიმთხვეულ-მან ნებასა გულის-თქმისასა, მოიპოვა ღონე ესე-ვითარი, და ქმნეს ჩელტები, რკინითა შეკმადებული: ესე აღიფარეს და მიეტყვნეს ცისკსა-მას ტფილისისასა, და ესრეთ მძლავრებით შემუსრეს და აღლეს ცისე-იგი, და იავარ ჰქუევს სულიად შინა-გან მეოფნი ცისკსა-მას შინა: და რომელნიმე მოსრეს, და რომელნიმე ტყვე ეყვნე: მაშინ შეიპყრეს თვით მეფე ბაგრატ, და დედოფალი ანნა, და მისთანა მეოფნი ქართველნი ყოველნივე. და განიხარა ლანგ-თემურ შეპყრობისა მისისათვის, და ჰერობილ ჰქუო მეფე ბაგრატ, და სულიად მისთანა მეოფნი ქართველნიცა, და თვით დაიპყრა ცისე, და შეაყენა მას შინა სხანი თხსნი: სოლო აიძულა მეფეს ბაგრატს ჰსჯული მამხადისა ლანგ-თემურ, და აღუთქმიდა ნიჭთა დიდთა, და პატივსა ძმებრივსა, და კვალადვე მინიჭებასა სამეფოსა თხსისა. ღიქნითა სიტყვათათა მოქმენე იყო ჰერობად ჰსჯულისა მისისა, და არა მორჩილ ექმნა ყოვლადვე. რამეთუ მტკიცედ ეგო სარწმუნოებას თხსსა ზედა მეფე ბაგრატ, და იყო მცირედ-რამე მუნ ლანგ-თემურ: და მერმე აუწყეს ნადირთა სიმრავლე, და შექცნენ ყარაიისა, და წარვიდა ყარაიას შინა. მოინადირეს და შეიქცნეს კეთილად. მოსრეს სიმრავლე ნადირთა, და იშვებდეს უზრუნველად და განსცხრებოდეს: მაშინ განიზრახა წარსლად ყარაბაღს, და აღიარა და წარვიდა, და თანა წარიყვანა მეფე ბაგრატ ჰერობილი: და შთასრულ-მან ყარაბაღს, დაიბანაკა მუნ რა-ოდენითავე ჟამთა, და იგონებდა ბოროტს. რამეთუ საესე იყო შურითა და კლამითა, რომლისა თხლუ არა წარმოიცილებია, და გარდამოცემოდა გესლი ახპიტისა ბაგეთ-გან მისთა. რამეთუ სულიად ეგულვა და მოქმენე იყო იყვარ უოფისათვის საქართველოსა, ვინათ-გან მეფე ბაგრატ პატიმრად ჰქუე, და ხსნა არა-ვინ საეჭველ უნდა წინა-აღმტკობი მისი: განწყება სხასლარი ერთი ვინმე წარჩინებულთა თხსთაგანი, და

მისგან სიმრავლენი სხვათაი ურიტვი, წარმოგზავნა საქართველოს ზედა, და ამცნო სულად მოაკრება და დასრულება ქართლისა, და უმეტესად წმიდათა ეკლესიათათჳს, ციხეთა და შენობათათჳს ეტყოდა. „დაარღვიეთ, დაარღვიეთ მისაფუძველადმე მისა: სოლო მცოცრათა მამათა და დეათა, და უფროსლა სამღუდლოთაჲგან რომელნიცა შეიპყრან მოხრან ყოველნივე ზირითა მასვილისათა, და სხვანი წარტყვიან, და ტყვე ჰყონ. და მოწან ცეცხლითა წმიდანი ეკლესიასი“ 435 და ყოველნივე დაბანი და შენობანი ქართლისანი:“ და ესრეთ ამცნო და განამტკიცნა სარდალნი და ყოველნივე სხანი თჳხნი მძღავრ-მან უწყალო-მან ლანგათემურ: მაშინ წარმოვიდეს და მოიწივნეს მსწრაფელ მისსა შინა არეთა ქართლისათა, ქრისტეს აქეთ, ჩტვტ: 1399.

და ვითარცა მოიწივნეს, მაშინ მოიგვეს ცვილისი და სულად ყოველნივე სხასები ქართლისანი, და სრვიდეს უწყალოდ, ვითარცა ზირველად მეგობრულთა ღვთისა მიერ რისხვით მივლინებულნი იგი მომხრეველი სენი: რამეთუ ესრეთ თქმულ არს. „ორ-გზის უამიდა ადარ მიექცევიო:“ ნანდვილვე ფრიად უბოროტეს უამისა გამოხნდეს იგინი. რამეთუ მომხრეველი იგი ვაზი ზეგარდაშობა ბრძანებითა ყოველად მოწაჲლისა ღვთისათა, მივიღინებო კაცთა ზედა, განსწავლებილთა-თჳს ცოდვითა ჩუწნათა-თჳს და ჰსწრთინის ვითარცა საყუარელსა მესა მამა-იგი მოწაჲლე, რათა შეინაონ და მოექცენ სინანულად: და განცებითა ღვთისათა, მის მიერ აღსრულებული გუჲანი მეჭადრთანი ყოველნივე მღუდელთა მიერ შეიმუხრვის და იმასურებობს, და წმიდათა ეკლესიათა შინა განწყებულ არს სამარხო მათი; ზატყად და საღისნებულად აღსრულებულთა სულთათჳს: და მომხრეველი-იგი ჰქენი ვერ მივსების მღუდელთა რათურით, და ესრეთ განსაიგნოვებულ არს მღუდელნი მომხრეველთა სენთა მიერცა, და წმიდათა ეკლესიათა მიერ ფრიად შიშველ არს, და მძრწოდარე ჭირი-იგი მომხრეველი: არამედ მაშინ ფრიად უბოროტეს გამოხნდეს მომხრეველისა მის-გან უამისა სხანი-იგი ლანგათემურისანი საქართველოს შინა. სოლო არათუ ყოველთა კაცთა სრვა ემა ეყოთ: არამედ წმიდანი ეკლესიასიცა, და მას შინა მეოფენი სამღუდლონი კრებულნი ცეცხლითა დამწვარ იქმნეს მათ მიერ: მაშინ დაუტყვეს ქვეყნრონი-იგი სხასები ქართლისანი, და წარვიდეს ზემოთ-კერძო, შიდა-ქართლად, რომელსა აწ ზემო-ქართლად უწოდეს: რამეთუ ზირველ მათსა დაშობა შიდა-ქართლი წარუტყვესკვლად: მაშინ მივიდეს უსჯულონი-იგი, წმიდა კათოლიკე ეკლესიასა მცხეთას, უფროსლა და უმეტეს საგსენი შურითა მისითა: ემა ვამე დღისა-მის-თჳს და უამისა რომელი მოიწიან ჩვენდა, სიმრავლისათჳს ცოდვითა ჩვენთას: აწ წარმოადგენ ჩვენდა, ცოდვისა მთხველად, ემა ჭრამთა მტირალი საღმერთო, იერემა, მეტყველი ესრეთ. „განიშორა უფალ-მან საკურთხეველი თჳხნი, განაზნა ხიწმიდე თჳხნი, შემუსრა კელითა მტარშისთა ზედჲე ტამართა მისთა. ემა ბრძოლისა მოხდა სასლსა შინა უფლისას, ვითარცა დღესა შინა დღესასწაულისას, და ეკეთნეს ქვეყანასა ზგენი მისნი, წარწმიდნ და შემუსრნა მოქლონი მისნი, მუფე მისი და მთავრნი მისნი, წარმართთა შორის: და არა არს ჰსკული, წინასწარმეტყველთა მისთა არა ზოგნი სიღვა უფლებსა მიერ:“ რამეთუ ესრეთ ხასედ ყოველივე ჭო მძღავრ-მან უწყა-

436 და-მან ღანგ-თემურ საქართველოს შინს: ვითარცა მეფე-მან ზნობილკინისა-მან ნაბუქოდონოსორს მოაწია იერუსალიმს შინს, და უფროსლხ გარდაცა მას: რამეთუ მან არა იკადრს დარღვევა ცაძრისა-მის სოლომონისა; ძნელიერ წარღების მრავალფასისა-მას პატრიოსნთა ჭურჭელთა ცაძრისათათ: არამედ ამან ღანგ-თემურ ესე-ოღენი ბოროტი ჰქმნა, ვითარმედ წარილო სულაიდ პატრიოსნისა ხამკაული და შემკობილებანი, ჭურჭელნი წმიდისა კათოლიკე ეკკლესიისანი: და იგი არა ჭურუნნდა გმა ყოფად. არამედ თვითა შეჰკადრა, და ბილწითა კელითა წარმდებად კელ-ჭეო, დარღვევად და მოაკრებად სვეტისა-ცხოველისა, შინს-გან და გარეთ, ზღუდენი და პალატნი, და ყოველივე შენობანი სულაიდ იავარ ჰქვეს სპათა ღანგ-თემურისათ: ამისა შემდგომად აღიფანეს და წარვიდეს, და სადაცა განკლეს დაწვეს და მოაკრეს დაბანი და შენობანი ზემო-ვერმთათ ხანსებთანი:

და ესე-ვითარითა სიბოროტითა მიიწივნეს ქვაბთა-კვეს; და იგიცა მოიგვეს და წარმოსტკევენეს, და ჰქვეს მრავალი ბოროტი გარეშე წმიდისა ეკკლესიისა, და ინებეს წმიდასა-მის ეკკლესიისა ცეცხლითა დაწვა და დარღვევა. რამეთუ შიგან ცაძრისა-მის შეღატაკული იუნიეს ყოველინივე მუნ ზეოფნი წმიდანი მღვდელნი, დიაკონნი და ფინოხანნი, მღვდელ-მოხანზონნი, გლასანნი და უღონანი, დაჯდომილნი და დედანი მონაზონნი, რომელნი მდგომ იუნიეს ახსნურთა და რავადთა ასულნი, და დედანი: სოლო ესე ყოველივე მონაზონნი გამოიყვანნ და შესახსნა სამეჰ ჩანგო შესახსნელი, და დაჰქიდა ეყვანნი, და ფერკითა დაახევისა; ათამაშა და აძღვრა: და ერთ-მად ვინსე მონაზონ-მა აღმოთქვა. აჟამ ჩუენს დედაბრობას. ეს-რა გეველარუნებანი:“ ამისა შემდგომად რომელნიცა ინებეს წარვიდეს, და რომელთა არა დაუტყვეს ჰსჯული ქრისტესი, და ურწეჟნი მათ, და გლასანნი და დაჯდომილნი იუნიეს. მათ ყოველთა შეუკრეს კელი და ფერკნი; და დაწვეს საშუად ეკკლესიისა: რამეთუ იყო გმა მათი გეზიხა და რკეზიხა ვითარცა ქუხილი ჭისა: სოლო მათ ყოველთა, უკეთურებითა ადხავსეთა, აღკუსეს შიგან და გარეშე ცაძრისა-მის ცეცხლი მსაფრი, და დაწვეს ცაძრისა-იგი ქვაბთა-კვეისა ღვთის-მშობლისა, და მას შინა მყოფნიცა-იგი წმიდანი და სამ-გზის სასატრელინი სამღვდელთათ დახნი, რომელნი მას შინა ცეცხლითა აღესრულეს, და წამებისა ღვაწლითა და გურგურითა შეუკულნ აწ ისარებენ წინაშე ღვთისა, და ჩუენ-თუს ჰყოფენ კედრებას: სოლო დამწვარნი-იგი წმიდათა გუმთა მათთა აწდელინი ვიდრე დღენიდელად აღედმდე, მსგავსად კაცთა სასიედ, ისილეებისა იატკას შინა, შიგან წმიდისა ცაძრისასა, და ესენი სურვილითა წამებისათა და ტრფიალებითა ღესითა სასურველისათა შეთქმულ იქმნეს, რათა ღირს იქმენ იგინი ქრისტეს-თუს სიუდილსა და ცანკვასა. და აჟამ მცირედ

437 მოათინეს, და მუნ საუკუნოდ იშეკებენ და იმოთხვენ, ზე-ცათა შინა, ყუავილთა-მათ დაუჭინებულთა:

სოლო უსჯულთა-მათ მოკლეს გარემონი მათ ადგილთანი, და წარსტკევენეს ყოველნი და ამისა შემდგომად წარვიდეს, და მიიწივნეს რუისს, და დაბანაკეს მუნ. მოიგვეს სულაიდ შიდა-ქართლს, დასწვეს და აღაკრეს, და მოვლეს ყოველივე არენი და სანსებნი შიდა-ქართლი-

სანი, და აღიღეს ცისენი, გოდოლი და სიმაგრენი ეოკელნივე, თუნიერ მითს კავკასიის: მამის ძირითურთ აღმოფხურეს დიდი კველესია-იგი რუისისა, რომელ არს ხყდარი ღვთაებისა, ვიდრე საფუძველითურთ დაარღვიეს, და არა-სადა დაშთა დაბანი და შეხობანი მათ მიერ წარუტყვეპველად: და ესრეთ სრულ ჰქვეს ბრძანებული-იგი ღანგ-თემურისნი სხათა მისთა, ვითარცა პირველ ნაბუ-ზარდან მთავარ-ქონდაქარ-მან მეფისა ნაბუქოდონობორის-მან ჰყო იერუსალიმს შინა, იუდათა ზედა მოქმედ-მან ესუავითარსა უკეთურების-მან, რომელ-მან განასხლნა იერუსალიმთ ბაბი-ლოჯიად იუდაისნი, ძენი სიონისანი, სიტყვისა-ებრ წინასწარმეტყველისა იერემასხსა. „მოვიდაო ნაბუზარდან მთავარ-ქონდაქარი და წინაჲ მდგომი მეფისა ბაბილოჯისა, იერუსალიმად, და და-წვა სახლი უფლისა, და სახლი მეფისა, და ეოკელი სახლნი ქალაქისანი. და ეოკელი სახლი დაიდი მოცეცლად ცეცხლითაო:“ ესე ეოკელივე ნვენდა მოძარტე აღასრულა უწყალო-მან ღანგ-თემურ და სხათა მისთა, რამეთუ სრულ ჰქვეს ეოკელივე ბრძანებული მისი:

ამისა შემდგომად აღიძრეს და წარვიდეს მესით-გან, და ჩაჲლეს კახეთი, იგიცა წარმო-სტყვენეს, და იავარ-ჰქვეს, და მრავალი ტყვე ჰქვეს, და რომელნიმე მოსრეს პირთა მასილისათა, და შენობანი ეოკელნივე მოცეცლნეს. და წარვიდეს ღანგ-თემურისა თანა, მიუღოცეს განმარ-კვება: ხოლო ეამსამას მივიდა ღანგ-თემურ შაქის, და მიერთნეს ეოკელნივე მკვიდრნი მის ადგილისანი, მიიმლაურნა და ვერუის ძალ-ეკეა წინა-აღმდგომად მისა, და ეწნა ეოკელნივე საბრ-ძანებულსა ქვეჲ თუხსა: მამის შემოიკრება და მიერთნეს ეოკელნივე კავკასიანი- და ლეკნი, შირვანელნი და გილან-მასხანდარელნი, და თანა ჰქეა პერობილად მეფე ბაგრატი, და ეოკელნივე მის-თანა მყოფნი ქართველნი. რამეთუ დიდად მოქენე იყო, და ღონე ჰყოფდა ღანგ-თემურ, მიქცეჲად ჰსჯულსა მისსა ზედა მეფისა ბაგრატისსა: აღუთქმიდა მრავალსა ნიჭსა და ზატოხსა დიდ-ძალსა, და კვლად მინიჭებასა საქართველოსას, და „უკეთო არა ხარწმუნო მკქმნა, და არა ისმინო ჩემი, ვბრძანო ბოროტითა სიჭუდილითა სიჭუდილი შენი, და ეოკელთავე ქართველთა რომელნიცა პერობილ არიან ჩემ მიერ:“

ხოლო მეფე-მან ბაგრატი არა-რას მსრუნველ-მან თოვისა თუხისას-მან, და ვითარცა სურვიელ-მან მწარისა სატანჯველისა და სიჭუდილისა-მან, ქრისტეს სარწმუნოებისა-თუხ, არა ინება და არცა სანიო უხნდა მოწინააღმდეგე მათი და დატყვება ჰსჯულისა თუხისა. არამედ გამოკისინა-თუხ ქარ-თველთას, რათა არა მიხეზითა მისითა. აქმნას აღსახრული მათი, მის უწყალოსა მძღაურისა მიერ. 438 ამის-თუხცა მომხრო დონე რამე კელოვნებით, მკინად მათდა, აღმწველ-მან რევა-თუ პირ მოწილ ქმნილ-მან ნებასა მათსა-მან, ხოლო გულისა შორად განშორებულ-მან მცირედსა ეამსა შინა უმჯობესისა საქმისა წარმართებისა-თუხ, რათაცა ეხნილ და განტყვებულ აქმნენ მათ მიერ: და ამის-თუხცა მიჰქეა ნებასა ღანგ-თემურისსა. ხოლო ღანგ-თემურს რა ესმა მოწილად მუფი-სა ბაგრატისა, განისარა სისარულითა დიდითა, და მსწრაფლ წარკვლიან კადი, და თვის-უფლად ჰქო პერობილებისა-გან, და მიიუქნა სახიდ თუხად, და შეიტკმა და დიდად ზატო-ჰსცა, და

კერთვე ქართოველნიცა განათავისუფლეს კრულკბათან : მაშინ მიანიჭა მეფეს ბაგრატს წყალობა, და უბოძა საბოძპარი მრავალი, და მოფენილობა სასლთა, და სარეცელნი და სხვანი მრავალნი საკმარნი, და სამკაულნი ყოველნივე შემსტავსებული სიმდიდრისა-ებრ კელმწიფობისა მისისა. და მრავლითა ნიჭითა და საბოძპართა სიმრავლითა აღუსრულა გული, და უყოფდა ძმებრივსა ჰატევსა და სიყვარულსა უზომოსა, მიტყვესათვხ მისისა ჰსჯულსა მამადისსა: სოლო მეფე ბაგრატ დაღატოუ ჰირითა აღარებდა ჰსჯულსა მათსა, არამედ მტკიცედ გგო გულითა მეურვალითა სარწმუნოებასა ზედა ჰქრისტესსა, და საიდუმლოდ თვსკან ევედრებოდა ღმერთსა, ცრემლითა მდუღართა, რათა განტყვებულ იქმნეს მათ მიერ: მაშინ ქართველთა ყოველთავე დატყვებივს იძულებით ჰსჯული მათი, და მიიტყეს ჰსჯულსა მათსა, და უფროსდა მას-ზედა მწუსარე აყო მეფე ბაგრატ, მიდრევისათვხ და დატყვებისათვხ: ქართველთა ჰსჯულსა ჰქრისტეანობისასა:

და ესმასამს დაღად სათნო უნდა ღანგ-თემურს მეფე ბაგრატ, და უსმენდა და ჰმორჩილებდა სიტყვასა მისსა, და არღარს უფარვიდა საიდუმლოსა სვინიდიისის თვისისასა, და აყო თანაგანმზრბის ღანგ-თემურის: სოლო ესმასამს დაეპურა ყოველივე აღმოსავლეთი ღანგ-თემურს, და არღარ-კინ საუჭველ უნდა წინა-აღმდგომი. ვინათ-გან მეფე ბაგრატ თანს ჰქევა, და სულადა საქართველო საბრძანებულსა მისსა ჰქევე იუენეს და ესრეთ მოქადულ აყო ღაპურობისა-ფრს საქართველოსა, და მეფისა ბაგრატისა, რათამცა კელ-ეწიფა ჰურობად ჰირი ყოვლისა ჰქევა-ნისა. და ამის-თვხ დიდად ჰატე-ცემულ აყო მის მიერ: სოლო დღეს კრთსა, ოდეს იუენეს მსოლოდ თვს-კან თვთ-მპურობული მძღავრი ღანგ-თემურ და მეფე ბაგრატ, და ზრასვიდენ ურთიერთს, მაშინ ჰრქეა მეფე-მან ბაგრატ ღანგ-თემურს, სიტყვითა ღეჩნითა. „ვინათ-გან ესრეთ გცან სიმტკიცე ჰსჯულისა თქვენისა, და აწ მეცა სარწმუნო მიხნს, და ესრეთ მნებავს რათამცა სულადა მორჩილ ვუენე ჰსჯულისა თქვენისა მკვიდრნი საქართველოსანი: და უკეთუ გნებავს მოქცევა მათი ჰსჯულსა თქვენსა ზედა, აწ მომეც სიმრავლენი სმათ თქვენთანი, და მე წარვალ სამეფოსა ჩემსა საქართველოსა, და მე მოვსადა ყოველთავე მკვიდრთა ქართლისათა, დიდადულთა და მღირეთა, მთიულთა, ოვსთა და დვალთა, სვანთა და აფსანთა. ამთ ყოველთავე მე დავარწმუნო ჰსჯული თქვენი, და იგინი ვუენე მოსარკვე და მორჩილ საბრძანებულსა თქვენსა ჰქევე:“

მაშინ ვითარცა ესმ საქმე ესე ღანგ-თემურს, დიდად მსიარულ იქმნა; და სარწმუნო იქმნა განზრასვასა მისსა ზედა, კვლად უმეტესად ჰატე-ცესა, და მიანიჭა საბოძპარი დბდ-ძალი, და განსი და საჭურჭლე საკელმწიფო, და აღამზადა სმანი რჩული, კაცი ათორ-მეტე ათ-ასი, და უჩინა მათ სარდალი და ათ-ასის თაუნი, და ამცნო მათ ღანგ-თემურ, რათა ჰმორჩილებდენ მეფეს ბაგრატს, და არა ურჩე კქმენ სიტყვასა მისსა: სოლო წარმოვიდა მეფე ბაგრატ, და მის-თანს მეოფნი ქართველნიცა, და სმანი ღანგ-თემურისნი ათორ-მეტე ათ-ასი, და ესრეთ იქმნა წინა-უგომი აღრჩევა ესე მეფისა ბაგრატისა, ვითარცა ჰირველ აქიტოფელი ახესლომის-თვხ, და ესე არა-თუ თანს-კანმზრას იქმნა საქმედ სიბილწისა, არამედ შურის-ძებრსათვხ ჰირველთა-მადე

სიბოროტეთს და უკეთუბნობას ღანგ-წიქურისათა, რომელი ჰყო საქართველოს შინა: მამის წარმოკმართა და მოიწია არეთა და მზღვართა საქართველოსათა, და მარჯულებდა ვამს, თუ ვითარძო საბრვე უღვას სხათა ღანგ-თემურისათა: სოლო ვამს-მას დაეპურა სულიად საქართველო გიორგის, ძესა პირ-მშობას ბაგრატიანსა: მამან წინა აღწიკეთა იღუმალ წარავლისა მეფემან ბაგრატ კაცი ერთი შეკდართავანი, სარწმუნო გულისა თვისისა, მალე მსრბოლად, წინაჲ ძისა თვისისა გიორგისა, და მიუწერა ესრეთ. „განვერი საბრებისა-მის-გან ღანგ-თემურისა, ძალითა უოკლად ძლიერისა ღვთისათა, და აჲ მოვალ შურის-გებად და ძიებად ჰირველთა სიბოროტეთა, რომელი ჰყო მან ჩვენ-ზედა და საქართველოსა ზედა. აჲ ეს-რა მომავს სხანს ღანგ-თემურისანსი, კაცი ვითარ თორმეტი ათასნი, დიდად რჩეულნი და წარჩინებულნი მიხსნი, საესენი განძითა და საჭურჭლითა მრავლითა: და ესე იყო წადილი და სურვილი სვინიდისისა ჩემისა ესრეთ:“

და ვითარცა მიუძღნო ძესა თვისსა გიორგისსა, მამის მოკლდა მეფე გიორგი ღვთს-იმერეთით, და ესმა ღვალთა-გან ღლატი ქსანთ ერის-თვისა: განჭრისსნა და განღაჲქარა მათ-ზედა. და შემოკლდა გზასა ანაბეთისასა, და იწყო ტყეუენა და აოკრება მათი, და მოაოკრა სულიად დგოღოთი: მამის მოუწოდა სხათა საქართველოსათა და შემოიკრიბნა უოკელნივე, და წარმოკმართა და მოვიდნენ და დაიბანაჲ ერთსა ვაწროთავანსა, გზასა სიზგრისასა, სადაცა წინასწარ ბირებულ იყო 440 მეფისა ბაგრატიანსა მიერ: სოლო ოდეს მოიწია მეფე ბაგრატ ადგილსა-მას სხად ივინი მზინრად განწოხილ იუენენ, შემქენ წინა-ჟუანსა სხათა ღანგ-თემურისათა. მამის მიეტყვენს ქართველნი ვითარცა სანძირი აღტყინებული, ქართა მიერ განმვინებული, მდელითა ველისათა, ანუ მალნართა შინა: და ვითარცა ხე ცუელითა დგოდნეს ბეჴნი მათნი, და პირითა მსხვილისათა მოხრეს ივინი, და მოიწია მათ-ზედა რისსვა ღვთისა სამინელი, ვითარცა-იგი აღოცა ეზევას მეფემან ღვთის მიმართ, ხენექერემისათ-თვს: და გამოვიდა ანგელისი უფლისა, და მოხრა ბანავისა-მის-გან ახურას-ტანელთასა ან ოთს-მეოც და სუთი ათასნი, კაცთა-გან მოკარათ: ესე-ვითარი რისსვა ღვთისა მოიწია სხათა ზედა ღანგ-თემურისათა, და მიუწევს მათცა საწვალი-იგი რომელ მოუწევს საქართველოს: ვითარცა იტყვის დავით. „ახულო ბაბილონიისო, უბადრეუო, ნეტარ არს რომელ-მან შეატყოს შენ მისაგებელი-იგი რომელ შენ მომეცეს ჩვენ:“ და შემდგომი:

სოლო მოხრეს პირითა მსხვილისათა უოკელნივე სხანს ღანგ-თემურისანი, ვითარ ათ-ორ-მეტი ათასნი, და ერთიდა მთავანი არა განურა, და წარიღეს ქართველთა ნატყვენსვი და იავარი მათი, და იუენენ სისარულით და შკებით განმარჯუებულნი: და უფროხდა მოსარულ იუენენ სილვისათ-თვს მეფისა ბაგრატიანსა და მის-თანსა მეოფთა ქართველთასა. რამეთუ ესრეთ განმარჯუება მისცა ღმერთ-მან ქართველთა, რომე თორმეტის ათასის რჩეულისა ღანგ-თემურისა სხისა მომხრეელთა თორმეტი კაცი არა დააკლდა მათ მიერ საქართველოსა, ამა წეობათა შინა: მამის ვითარცა მიესმა ღანგ-თემურს ამაჲვი ესე, ესრეთ შეუძნდა, ვითარცა სულიად მიღებულ ქმნილ იყო მის-თვს უოკელივე საკლდმითა და განსაგებელი თვისი: იშთკებოდა სულითა, და განისერსებოდა შერთა,

და იმპლაგუნობა ბოროტთა გულისხმიტყუათაგან. მაშინ დაღაიდუმს საქმე იგი, დაიხამთრა მუნეე, შაქის, ბანაკითურთ თვისთა, და იყო მუნ ჟამსა რა-ღღენსამე: და ვითარცა მოიწია თვე მარტისა, შემოკრიბნა სიმრავლენი სზათანი, უმრავლესი ზღვისა ქვიშისა, და უმეტესნი ზირკვლათას: მაშინ მოუწოდა შირკან-შაქს, ბანაკითურთ თვისით, და მოკვიდა იგიცა სზითა ურცვისითა, და წარმოვიდა ლანტ-თემურ, ძალითა მრავლითა. და სსანელებითა, ზარის საკიდელითა, საყვირითა და დაბდაბთა ცემითა, და ბუკთა ტვრციალით: და ესრეთ მოიწია ბარდავს, და მუნ დაუტყვა საჭურჭლენი და ბაჭნი სამიძარი რომელი არა ეკმარებოდა. და დაარსია სზანი მეომარნი, და ესრეთ წარმოკმართა, და მოიწია მდინარესა-მას-სედა მტკვარსა, და გასდვა კიდი ნაკებითა, და განვლეს მას-სედა: რამეთუ მას ჟამსა იყო გასაფხულის ზირი და წვიმა, და მოსთხოკდა ¹⁾ მათთა ჭყაროკნებისაგან, და არღარა ჭყოვნეს მუნ, არამედ მოიხწრათეხს შენობათა შინა:

სოლო მეფე-მან ბაგრატ და ქე-მან მის-მან გიორგი-მ შემოკრიბნა სზანი საქართველოსანი, რომელთა მინდობითა და სარწმუნოებითა ღვთისთა არა ჭრიდეს სიკუდიდ განწირვად თავთა მათთა, დაღატათ უმრავლეს იეუნეს იგინი უმეტეს ასითა ათასითა ზემოითა. არამედ არა შეშინდეს არცა მომედგრდეს: სოლო მეფე-მან ბაგრატ და ქე-მან მის-მან გიორგი-მ, და ერთ-გულთა სზათა მისთა ქართველთა, მკის მიხსწრათეხს მათდა მიმართ: წყ მიხედეთ მაშინდელსა-მას სიჭკუელესა და მკეტ-ქმნისებასა, და ჭკუელისა სიმტკიცესა, მკვიდრო საქართველოსანთ, ხინებულნო და რჩეულნო, და თუ ვითარი ასოვნება და გულს-მოღვიება აჩვენეს უსჯულთა ზედა, არა დაკინებინისა-თვს საქართველოსა. რამეთუ ესრეთ ვერ-უნდათ მაშინ ბრძოლა მათი, ვითარმცა მკეტთა სრვა და შექცევა ფარაიას შინა: მაშინ მივიდეს ქართველნი სდა იგინი დაბანაკებულ იეუნეს ზირველ შემოსლვადმედ მათსა შენობათა შინა ქართლისათა, ესენი მიეტეხნეს წინა, და მიეტეხნეს სზანი ქართველთანი, ვითარცა ღობი ჭოკთა მიმართ განკართასა, და ვითარცა მკელი ფარათა მიმართ თსათას: და ეკვირნეს ურთიერთარს, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი, იმიერ და ამიერ: აჭა მისვდეს რჩეულებსა და ქებულსა ჭაბუკთა ქართველთასა დღე და ჟამი ხინარულისა და განსწრომისა: და ზირველსავე ეკეთებასა ზედა მიდრკეს იგინი და შესანდრეს ურთიერთარს. ვითარცა შავარდესთა მიერ განქრული გუნდი ჭილეკათა, ერთო საგონებულ იეუნეს ბანანი ლანტ-თემურისანი. არამედ, სიმრავლისაგან მათისა, ვერა აკმარეს ბოლოდ კვრმოთა მეოფთა ბანაკთა მისთა ესეუვითარი ძლიერი ბრძოლა თხემსა რაზმთა წუობისა მათისასა: რამეთუ მაშინ ფრიად სახატრელ საგონებულ იყო შორით მტერეტელთა კაცთა მიერ ასალ მოასაკოთ-მათ მოეშეთა ქართველთა ჭაბუკთა სიჭკუელ და მკვირცლ მოარბელობა, რომელი ემა იყო ძველთა-განცა ცოლიათთა და ჭაბუკთა ომად, რომელთა ზედა მათ მიერ შვიდიღადეს სამწყაენი დამკვეთებლნი ისართანი, მკვეთებლნი კრამლთანი და მსეთებლნი ოროლთანი, და უშრომელთაბანი და სიმარკენი მკლავთანი:

¹⁾ Lis. პახიყელა.

და ამას შინა განგრძობდა ომი: სოლო ლანგ-თემურის მიერ ჰირველვე განწყებულ იუწეს მტველნი, რათა არა-ვის უტკუებდენ მელტოლვარეთაგანს. და მაშინდა შეკრებს ზოგად ერთ გუნდათ. რამეთუ სიფიციისაგან ომისა ფრიად შექრწუნებულთა ეკულებოდით სიულტოლად და შეან-ქტევა: სოლო ლანგ-თემურ აღიზნა განწირვა თავისა თვისისა, და ხიგუდილი და არა უკუნ-ქტევა. მაშინ იყადა მსვლილი და თუთ განვიდა წინა განწყობად: აღიზნას კმითა დიდითა სპათა მიმართ თვხთა, და ცხმენდეს სპანიტა მისნი, და მიეტყუენს მიმეოურებასა თანს ომისას: რამეთუ სპანი ქართველთანი ფრიად დამაშურად იუწეს, და დაეუწეს აბჯანის ხომარენი: არამედ კკა- 442
 ლადტა ფიცხლად იბრძოდეს და სრვიდეს სიმარჯლეს მათსა, და დასთხუევს სისხლსა მათსა, რომელ უოკელნივე მეწამულად ისილკებოდეს სპანი ქართველთა, ცხენით კაცითურთ: და მოისრა ორ-კერძოვე ბანკი ურიცხვი, და უფროსდა სეთი ზომას სპანი ლანგ-თემურისნი მოისხნეს. რამეთუ განგრძობას თანს ომისას, კერლარა ძალ-უდგათ ქართველთა წინა განწყობა მათი, დიდისა სიბჰსვრალისა-გან, და არცადა იარალი შენროსოდათ, არცადა ცხენითა მათთა ძალ-უდგა ხრბ: რამეთუ მე კერეთ ვერ ძალ-მიმს აღწერად და შესსმა ქებისა აკოვსებათა მათ ჭაბუკთა ქართველთ-სა, ვითარ-იგი სპარსთა წიგნთა შინა წერილ არს ქება სპათა ქართველთას: მაშინ უკუნ-იქცა მეფე ბაგრატ და ქართველნი, და მიმართეს სიმაგრესა მათათსა, და დევნა უყო უგანს მათსა ლანგ-თემურ და სულად სპათა მისთა: სოლო წინათვე წარსრულ იუწეს სიზანნი საქართველოსანი სიმაგრეთა შინა, რომელნიმე მათთა შინა კუკასიისათ, რომელნიმე სხვათა სიმაგრეთა მიმართ იმერთასა, და არღარაჲსნი დაშთა საქართველოსცა არცა იბოკებოდა სიზანი შესიბათი შინა. ყოველნივე შელტოლვილ იუწეს მათთა მიმართ: 443

სოლო მეფე-მან ბაგრატ და მე-მან მის-მან გიორგიმ მიისწრაფეს სიმაგრეთა შინა, და წარვიდეს ქართველნიცა თვს თვხად: მაშინ შემოვიდა საქართველოსა შინა, რისხვითა დაუპურობ-ლითა. და ვითარ-იუა ჰგონებდა ვერ მიემთხვივა სებასა გულისთქმისა თვისისას, ვერ ჭპოვა სიზანი, და მოკლეს სულად ქართლი, მოაოკრეს და დაწვეს უოკელნივე შენობანი, და უფროსდა წმიდანს ეკკელისანი და მოსასტკერნი დააქციეს და დაწვეს ცტცელითა: ესე მეორე ბორაკი მოაწია წმიდათა ეკკელისათა ზედა. და შემდგომად მტირედისა ჟამისა წარვიდა ლანგ-თემურ, და მიიქცა მუხევი, უარბაძს, და იყო მუნ ხანსა რა-ოდენსამე: სოლო მეფე-მან ბაგრატ კვალად იმურა სამე-ფო თვისი, და განაგებდა კეთილად, და მტირედსა სანსა შინა მიიგვლად, სარწმუნოებასა და სინა-სულსა შინა. მეფე ბაგრატ და დაჲდა მის-წილად მეფედ გიორგი, ძე მისი, ქრისტეს აქეთ.

ამის დათვალის-გან იხილეთ მისი
 ...
 ...
 ...

თა შესამეოცდაძეათე ¹⁾ ამეფე ქართლისა, გიორგი, ძე ბაგრატ მეფისა, ბაგრატონი:

და ამასე კამსა მიიგვალს ჟოვლად სხნატრული კათლიკოსა ნელიძეს და ჯავად მისწოდან ჟონლიკოსად გიორგი: და დაჰყო გლდჳა ღიღი მეფეამან გიორგიამ, და აღასრულეს წესი ღაფლვისა: და შემდგომად ამის დაიპირს მეფეამან გიორგიამ ეოკელიეჲ სქართველო, იმერნი და ამერნი, და შეფობდა ერთობით სულიად სქართველოსა ზედა: და ვითარცა ესმა საქე ესე მძაფრსამას ლანგთეფურს, სიკუდილი მეფისა ბაგრატისა და განსეფება მისა მისისა გიორგისა, ეკლად აღივსო შურითა და რისხვითა დაუჭირებელითა: რამეთუ ესე-ოადენი ბოროტი და უკეთურება არა მოაწქუნა, და არცა დააცხვრო გულის-წერომა თვისი: მაშინ გამაყენა მეწინავეთ სარდა-რი თვისი სასულით ყარალთი და შემდგომად თვითა წარმოვიდა, სპითა ურინგვითა: სოლო გასცა საბოძარი მრავალი სპათა თვისთა ზედა, და დასტაღს საღარონი და საჭურჭლენი თვისნი ეოკელ-ნივე, და ესრეთ დაიერთგულსა სპანი თვისნი, და აღაზრზინს იგინი ვითარცა მკეცნი, განრეუნად ქრისტეს სამწესოთა, და აღრქენდეს შეკინებულთა გბილთა მათთა ქრისტეს შემოხილსა მეფეს ზედა: მაშინდა წარმოემართა და მოაწია ყარაბაღს, სპმინელებითა და დიდ-ძალითა ბანავთა სიმრავლითა. რამეთუ ვერ იტკვად ვერცა ქალაქნი და ვერცაღა დაბანი სპათა მისთა, არამედ სიმრავლისა გან ბანავთა არა იყო რინგვი, და ესრეთ წარმოვიდა გულის-წერომათი, აღძრული და მოციონ მხდვართა სქართველოსთა, და დაიბანაკა მუნ: და წარავლინა ცაცი ერთი, და მიუწერს მეფესა გიორგის ესრეთ, ვითარმედ „მამა-მან შენ-მან, მეფე-მან ბაგრატ, არა სარწმუნო ქმნილ-მან მო-რჩილებსა ჩემისა-მან, ქმნა ბოროტი, და ზეკვეთი განსეთჲ. ზოგა მეფობისა ჩემისა, და ვითარცა ქურციკად ზაბრკით განყრა მასეთა-გან ჩემთა, და მოსრა ჰირითა მასვილისთა სპანი ჩემნი რჩეულნი, რინგვით თორმეტი ათასნი, რომელ ვარცაღათუ ერთი განყრა: და უკეთუ შემდგომად ამისა სარწმუნო აჟუმცა ქმნილ ცყო მორჩილებად ჩემდა, არამცა მეძიებელ ვიკავ შერისა-მის ჰირველინს: არამედ ვენათ-გან აწ შენ დაგებურიან სქართველო თვნიერ ბრძანებისა ჩემისა, რამეთუ ქვეყნსა ესე ყრბლითა ჩემითა დამიპირდეს და საბრძანებულსა ქვეშე ჩემსა არს, აწვე მოკვდ ჩემდა და იუკე მორჩილ ბრძანებისა, ეგრეთ ვითარცა არს წესი მონათა თვისთა უფავლთა ზედა, და მეცა კეთილეს მოქმედ ვიყო შენდა მომართ, და იყო მშვიდობა ურთიერთობაჲ შორისა: სოლო უკეთუ არა ინებო მორჩილება ჩემი: ვუო მრავალი ბოროტი შენ-ზედა და დემითა შენთა ზედა, უძვირეს ჰირველისა, და ესრეთ სულიად იავარ ვუო სამეფო შენი:“

მაშინ ვითარცა ესმა ესე მეფესა გიორგის, განბასარს აშვარტაყენება და ქედ-მადლობა მისი, და შეუთავლა, მეტყველ-მან ესრეთ. „დაღრათუ სარკინოზ სპრ და ბარბაროს ჭსჯულითა, და არა

¹⁾ Suivant mon M-it 75e roi. J'ai donné à cette rubrique la même forme qu'aux autres, pour la régularité.

უწეი წინასწარმეტყველთა მიერ თქმული, თუ ვითარ იტყვიან. უფალი ამპარტავანთა შემუხრავს, ხოლო მდაბალთა მოსვლის მადლი: ესე უწეოდე, რამეთუ მე მეფობისა შენისა არა უმცირეს ვარ, არცა უდარეს: არა უწეოა, რამეთუ ძირითაჲს და ვით წინასწარმეტყველისთა აღმოცენებულ ვართ, და მიხატობა ღვთისა მიერ ცხებით განეგების მეფობა ჩვენ ბაგრატიონთა, და ტომნი ვართ დავით მეფისა და წინასწარმეტყველისა, რომლისათჳს ბრძანა ღმერთ-მან, ვითარმედ ერთგვის კეფევე წმიდასა ჩემსა დავიის, და მე არა ვეგრეთ მას, საყოფისაჲს მუცლისა შენისა დავსჯა. ხაუდართა შენთაო: და ესე დავით იგი არს, რომელ-მან ერთთა შერდულითა მოკლა გოლიათი და შემუსრა ქედ-მადლობა მისი: ამის-თხზება. განეგებითა მრავალ-მოწყულებისა ღვთისათა, მეფედ დამკვიდრებულ ვართ სულიად ხაქრთველოსა ზედა, და ესრეთ განთავსუფლებულ ვართ, და სხვა 444 შეევი არა უფლებულ არს ჩვენს-ზედა, კარსა მეფეუიგი ზეცათა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე: ხოლო მეფობა შენი აქაც მსწრაფელ წარმავლ არს, და უმკვიდრო, და მუნ საუკუნოდ გგუელუბის ცეტსლი უშრეტი, რომელი განმსადებულ არს ეშმაკთა-თჳს, და შენებრ მსახურთა ვოკელთა-თჳსივე, და მხაგვარებითა მაგით, და კელოვნებითა ბელ-ზებულობითა დაგვიპირეს სულიად აღმოსავლეთი, და გუავს სიმრავლე ბუნაკთა, და სპანი ურიცხვნი. და ესე სამეფოს მოხსნულ სარ, და გაყარ გიუოფიეს სამკვიდრებელი ესე სამეფო ჩვენი, და წილ-სდომილი ესე სამეფო წმიდაისა დედოფლისა ჩვენისა ღვთის-მშობლისა: და ესე არა-თუ ძალისა შენისა მოქმედება არს, არამედ ცოდნითა ჩვენთა განმრავლებისა-თჳს სამართლად გეწკაროთუნა ჩვენ ღმერთ-მან: რამეთუ ესე-ოადენი ბორბტი გიუოფიეს. და არა განსქედ სისხლთა ჩვენთაჲს, და კვლად გენავს შექმად კორცთა ჩვენთა, ძვალთა თანა: და აწ, ვინათ-გან ეკუთვითარითა ხილადითა მოქადულ სარ, ჩვენდა მოძირთ მომავალი, მოკედ, თემცა არს სარ სეფე-ქალ და დიაც. და თუ შენ არა მოსვალ, მე მოვალ, ძალითა ღვთისათა, რჩეულითა სპათა ჩემითა: რამეთუ სამეფოს შენცა გიხილავს, და ხიმრავლეთა სპათა შენთათა უწყიან მეტე-ქმნილობა და გამოცდილება ომსა შინა ჭაბუკთა ქართველთას: დაღაც-თუ, სიმრავლითა ძალისა შენისათა, მრავალი ბორბტი გიუოფიეს ჩვენდა მოძირთ, არამედ უკნე-ბელად არცა ჩვენს მიერ წარსრულ სარ:“

და ესრეთ წარგზავნა მოციქული ღანგ-თემურისა: ხოლო მეფე-მან გიორგი-მ მსწრაფელ შემკარბა: სულიად სამეფო თჳხი, სპანი რჩეულნი, იბერნი და აქერნი, და მესხნი და კარნი, და ვოკელნივე სხართველო, და წარმოვიდა: მაშინ მივიდა მოციქული-იგი წინაშე ღანგ-თემურისა, და წარმოაუხოსრა ვოკელივე თქმული მეფისა გიორგისა, და დიდად აქა სიმეგრე და ხიქველი მეფისა გიორგისა და სპათა მისთა: და სიტყვა-სამს ზედა უფროსდა განსძინდა, ვითარცა მკვი ბორბტი, და აღიკრა ხიმრავლითა ძალისა თჳხისათა, და წარმოვიდა იგი: და შეეძთხინეს-რა ურთიერთარს, მაშინ თიგბლად მიეტკვნეს ქართველნი, ვითარცა ცეტსლი თიკათა, და აწ შეიქმნა ომი ძლიერი იმიერ და ამიერ, და დიდად სასელოვნად გამოჩნდეს სპანი ქართველთანი. ხრუდეს და იპერობდეს, და განგრძობდა ომი, და შეაძრწუნეს სპანი ღანგ-თემურისანი, და ხიმრავლისა-

გან ბანაგთა მათათს ძრვა ვერ ძალ-ეღვათ: რამეთუ ესე-რადენს სიწკნე სხათს საქართველოსათა, ვითარმედ შექვიდან ვიხივად შუას შინა რსებით მათათსა, და კერეთ მასვილ-წყდილი სრვიდეს, 445 და განვიდეთ თავით-გან ვიდრე ბოლომდე, და კვალად მათ-გან უჩუბულად უკმოიქცეოდან, შორის ბანაგის-მის იხმაიტკლათს. და ესრეთ სასელოუნად განმარტუებულნი მოვიდნენ ღვთივ კურგუნხისსა მეფისა გიორგის წიხსზე, და მოულოცვედნად განმარტუებას:

მაშინ ფრიად შეწუნს მძღვჭრი ლანგ-თემურ, ესრეთ რომე ამის-თანხ მარცხი და, სიანი მძწ არა-ოდეს შეითხვეია: და ესე-კითართთა სიმენითა, ლამებრებითა, გულითა, შებმა უეეეს, და ურიცხუნი სხანი მოისრნეს პირითა მასვილისათა, ქართველთა მიერ: არამედ სიმძავლისა-გან მათას-არა ავლდებოდათ: სოლო ლანგ-თემურ გამოცდელ იყო, და უწყოდ ქართველთა ომისა სიფიცილედ და ადრე სიმაშურადლე. ამის-თხსა დაღაითმისა ვიდრემდის დიდად დაშერნეს ომისა-გან ქართველნი: სოლო ოდეს მიმოკურდა ომი, და მსეტა მადრეა შათასსულელად, ჭსცნს ლანგ-თემურ ფრიადი სიმაშურადლე და დალაღა შვლავთა, და დალქა ახჟართა საომართა სხათა ქართველთასა, მაშინდა განიწირა თავი თუხი შოსიკუდიდ, და ალუხას კითა დიდითა სხათა თხსთა, და განმეხდეს იგინიცა, და ესრეთ მიეტყუნეს სხათა ქართველთასა, და რაც ოდენ ძალ-ეღვათ კვალად შებმა უეეეს, არამედ ვერლარა ძალ-ეღვათ წინ. დადგრომადა, ფრიადისა სიმაშურალისა და მოკირუებისა-გან: და მაშინდა ჭხლეს ბანაგ-მან იხმაიტკლათა-მან, ლანგ-თემურ და აჯარანთა, და მიდრეკეს ქართველნი, და ივლტოდეს მათთა მიმართ და სიმაგრეთა: მაშინ ლანგ-თემურ წარმოვიდა პირველად და მოადგა ციხესა ტფილისისასა: მაშინ დიდად განმარტებულ იყო ციხე-იგი ტფილისისა, რამეთუ მდგომარე იუქუნეს შინა-გან ციხისა სხანი ქართველთანი, და ბრძოლა უყო ძლიერად, და კერეთვე ძლიერად იბრძოდეს მეციხოვნისი. და მოიკვს ლანგ-თემურ სულად გარემოხი ტფილისისანი, და მაშინდა მძღვარებოთი იხებეს შემუხრეა ციხისა, და უგრეთეს შემუნსნეს ზღუდენი, და სხათა რა-ოდენთამე შინა აღიღეს ციხე-იგი ტფილისისა: და კერეთვე ყოველნივე სამგრეთსი ქართლისანი აღიღეს, და დაიხურა ქართლი, და შეაყენა ციხესა შინა ტფილისისასა სხანი სორასხელნი, და თუთ აღიყარა და წარმოვიდა, და დადგა მუნსარს: და შემუნსნეს კვალად წმიდანი ეკლესიანი და მონასტრები, და შენობანი ყოველნი აღაოკრეს და დაწვეს ცეცხლითა: და მაშინდა მოვიდეს ზოგი რომელიმე ქართველთაგანიცა, რომელთა არა ექუნდათ ძალი სიმაგრისა:

სოლო იყო კანმე მთავარი და დიდად წარმინებუელი ქართლსა შინა, სასულითო უხანაშუკე შმა ჟანბიბეგისა მამულსა ჩაუდგა ლანგ-თემურ, და აღაოკრა; დაწვა და დააქცია, და მოვიდა იგიცა და შეურიგდა, და იყო სანსა რა-ოდენსამე შინა მუნ: და მოვიდეს სულად ქართლი, და 446 შოაოკრეს და დაწვეს, და დიდად ღონე ჰყოფდა, და წადიერ იყო შეპურობად მეფისა გიორგისა, და კერ შეუძლო: სოლო რა-ეჟმს მოვიდა ჟანბიბეგ, აღიყარა და წარვიდა, და მივიდა სადაცა ჭქოხდა ბარგი და სამძიმარი თუხი: სოლო არცაღა მაშინ დასტნსრა ბოროტისა-მის-გან შურისა, და გულის-წყრომისა-გან მეფისა გიორგისა-თხსა რამეთუ ჭტონებდა კვალად შთამოხლავსა

ქართლსა და დაპყრობას. შინს-თავსა გამოაქუნა ამირს-სახლართ სოჯა-მისალი და ამირჯან-შა:
 უხენი წარმოკლნის საქართველოსა ზედა და წარმოატანსა თანა ხანი ურიცხუნი, და უბრძანა
 თვითთუელს თვითობა არსა მტკიცედ დგომა, და სულად მოთარება, დაწვა და დაქცევა უოკელ-
 თაჲ, რათა არღა-რს დაემკვიდრნენ მკვიდრნი საქართველოსანი მუნ: და წარმოვიდენ იგინი, და
 მოვიდეს ქართლსა შინა: კვალად იწიქს უკეთურებად და ბორძტის უოჯად, წვად და ქცევად,
 ტყვეებად და სრვად, და უფროსდა წმიდთა მკვლეხითა ზედა კვს მრავალი ბოროტი: მაშინ
 დიდად წადიერ იქსნეს კელ-გდებად და სეპურობად მეფისა გიორგისა, არამედ ვერ შეუძლეს, და
 ესრეთ მოვლეს დიდთა თარებითა ქართლი: მაშინ შეიპყრეს რომელნიმე შინა-ქმანი მეფისა
 გიორგისანი, და ეთოსვიდეს სადა უოჯას მისხა, და მათ არა უწყოდეს, და კერცადა შემოძლელ
 იქმნეს მათ-გან ცნობასა საქმისხა: სჯლო მაშინდა წარმოვიდენ, და მოვიდენ წინაშე ღანგ-
 თემურისა, და აუწყეს ვერ შეპურობა მეფისა გიორგისა, და მაშინ დატყუენდა და დიდად მწყუხარე
 აქმნა, და შეიდგამად მცირედისა აღიყარა და მივიდა ყარაბაღს, და დიანასაჲ მუნ:

სოლო იყო ვინსე, მუნს კერძოთა არეთასა, სახელით თირს-სულთანს, ქვეყანისა ჯალაისა, და
 ესე რეო ჰსჯულითა მამადიანი. მაშინ ოდეს მოვიდა ღანგ-თემურ ყარაბაღს, ესე თირს-სულთან
 ყრთად წინააღედგა ღანგ-თემურს, და მრავალი ბოროტი შეამთხვია თვით ღანგ-თემურს და
 მხრობისთა, და იყო განდგომილ მათ-გან, და არა ჰმორხილუბდა ღანგ-თემურს, და რა-ოდენ
 ძალ-უღვა: ბრძოდა მათ: სოლო კურღარა შეუძლო წინა-აღმდგომად მისხა, და ესრეთ ცოლველი
 წარმოკვდა, და მოვიდა მეფისა გიორგისა თანსა. სოლო მეფე-მან დიდად ჰატე-სჯა და კეთილად
 ისტუმრნა იგი, და იყო თანა-განსმსრას მისა, და ისმენდა მისხა, და იყო მის-თანა ეამ რა-
 თადენი: და ამას შინა კვალად უფროსად განსმდევრდა ღანგ-თემურ. ჰსცნა ესე მეფე-მან
 გიორგი-მ, და დიდად მოურხიობდა საქმის წარმართებასა საქართველოსხა, და მაშინდა, უმყობე-
 ხისა წარმართებისათხს, ინება მორხილუბად ღანგ-თემურისა, და ჰკითხვიდა დიდებულთა თანა-
 განსმსრასთა თხსთა, და განიტულებს წარგზავნად კაცისა, მშვიდობის უოჯისათხს: მაშინ ჰსცნა-რა
 ესე სულთან თირ, რაც ოდენ ძალ-უღვა, დიდად წადიერ იყო არა ქმნად და დაშლად საქმისა-მის, 417
 რამეთუ არა ენება მორხილუბა ღანგ-თემურისა. არამედ არა უსძინა მეფე-მან, და წარკვლისა კაცი,
 და იქითა პირველ მოსრული-იგი მოციქული, რომელი წარკვლისა ღანგ-თემურს მეფისა გიორგის
 თანსა რამეთუ ესე იყო შემეცნებულ და ცნობილ მეფისა მიერ: ესე იყო ჰსჯულითა მამადიანი,
 სახელით ისხილ, და თანა-განსმსრასი ღანგ-თემურისა, ამას მოუწოდა და წარკვლისა, შერიკებისა-
 თხს და მშვიდობის უოჯისა, წინაშე ღანგ-თემურისა, და შეუთავალა მხიტეკანი მორხილუბისანი:
 სოლო ვითარცა ესა ღანგ-თემურს, განისარა სისარულითა დიდთა, და მართლ-უგუნ ჰქცია იგივე
 მოციქული, და ესრეთ მიუძმნო მეფესა გიორგის, ვითარმედ უფროად კეთილი საქმე აღიწიკე
 თავისა შენისათხს და სამეფოთა შენთა-თხსცა, და ემა არს დანდება-ესე-ოდენისა სიბოროტხა:
 ამერიტი-გან ეკოთა მშვიდობა, და უკეთუ მოსვალ-ზემდა, არცაღამე მოვისისსებ-კარდასრულო-მათ

ჭირთა რომელინი გიქმნიან ჩვენ-ზედა, არამედ, ნაცვლად სიძდაბლისა და მოწილებისა შენისა, მეცა მრავალი ვეო შენ-ზედა, და მიიღო ჩემ მიერ მრავალი საბოძკარი და მძებრივი ჰატვი:“ და ვითარცა წარვლინა კაცი-იგი, მამის განიზრასა თხს-გან, და თქვა. „ესე უწყვი, ვითარმედ ესე ჰაქმე კელაუნებითრე განუზრასავს და ჰნებავს ცთუნება ჩემი, ვითარცა ჰყო ჰირველ მამ-მან მის-მან მეფე-მან ბატრე, და მოასრსა ჰირითა მსხვილისათა რჩეულნი სჰანი ჯორმეტი ჯო-ასი: ესე ჰერ. 1) კეების, და არცა სარწმუნო მიხნს საქმე ესე. არამედ ზაგვით ჰნებავს ცთუნება ჩემი:“

მამის აქმზადა, და წარმოვიდა სჰითა ურიცხვითა, სათაბაგოსა ზედა, ამის-თხს რომე ჰირველსა ომსა შინა ახლდა სჰითა რჩეულთა ჯაბაბე ივანე მეფესა გიორგის, და იუო მოარჩილ მის: ამა ჰირველსავე შურსა იგონებდა მძღაერი-იგი, და წარმოქმართა ძვირის ეოფად ივანე ათა-ბაგსა ზედ, და მიწია, ჩაუდგა შიგან ზემო-ქართლსა, რომელ არს სათაბაგო, და კერცარა წინააღუდგა ათაბაგი, და იელტოდა სიმაგრეთა შინა: მამის მრავალი ბოროტი მამაწია, და მოსრა ჰირითა მსხვილისათა სულნი მრავალნი, მრავალი ტუვე ჰყო, და დაქცინსა წმიდანნი ებკლე-სინნი, და დაწესა ცეცსლითა უოკვლნივე შენობანი, თჳსნი და დაბანი, და სულიად იავარ ჰქუვეს ზემო-ქართლი, და წარმოჭსტუვენსა, და წარიღო მრავალნი საკმარნი წმიდათა კვლესათანი, სატნი და ნაწილნი უოკვლნივე შეიეს და უემარ ჰქუვეს. და რა-ოდენნიცა შეიძენეს კაცნი ქრისტესსნი, რომელნიმე მოკლეს, და რომელიმე დაუტკუვეს ჰსეჴული თხსი. იგინი თანა წარმოიკუანეს: მამის წარმოვიდა მუნით-გან, გარდმოვლო მთა კლარჯეთასა და მოაწია ჰინგლისს, და დაიბანაჲ მუნ თუესა ოარსა: სოლო მოვიდეს კანნი რომელნიცა მსსემ იუქსეს საზღვართა საქართველოსათა, ისმაიტელნი, ჰსეჴულითა მაჰმადიანნი. ესენა მოვიდეს ღახტეთმურის თანა, ძვიინად მეფისა გიორგის და სჰითა საქართველოსათა, მეტუველთა ესრეთ, ვითარმედ „ამიერიო-გან ვკლად-არ ძალ-გვიმს მევიდრ ეოფად საზღვართა საქართველოსათა, არამედ განგვასასლნო სჰვითა ჰქუეანის კერმოთა, და მუნით-გან ვიქმნებთ მოსარე თქვენდა: რა-ოდენიცა ბოროტი თქვენ მიერ ქმნილ არს მათ-ზედა, იგინი უმრავლესისა ბოროტისა მეოფელ არიან ჩვენდა მომართ: და აწცა, რა-უქს წასხვალთ ამიერ, უეჴველად იგინი ჩვენდა მომართ მკლამ არიან, და აღტკუნს ჩუჭნ-ზედა კბილთა თხსა:“ სოლო ვითარცა ესა ესე, შეეწყალა იგინი ღახტეთმურს დადა. მამის უბრძანა აწირ სჰასლარსა თხსსა ამირ შინ-ნურადინს, და წარატანა თანა სჰანი მრავალნი, და უბრძანა სულიად მოოკრება კერმოთა-მათ საქართველოსათა, რომელნიცა იუქნეს მოსაზღვრენი ისმაიტელთანი, და წარავლინა ესენი მათ-ზედა ბოროტის ეოფად: და ვითარცა მივიდა მუნ, ბრძოლა უევეს ურთიერთ არს, და დიდად კარგად შემოქმნეს ქართველნი, და მრავალი მოკლეს და ამოსწევიდნეს: კვლად წარავლინა სხვა ამირ-სჰასლარი თხსა ღახტეთმურ, და გაატანა მრავალნი სჰანი, და მივიდეს იგინიცა, და შეიბნეს და ჰსმღეს სჰითა ღახტეთმურსათა, სიმრავლითა. რამეფე მღიერად წინა-

1) Je lis ainsi, au lieu de ... on-pourrait encore admettre ...

განეწესნეს ქართველნი და იბრძოლეს დღეს სუთსა, და კერლარს დაუდგეს, და აართვეს სიმაგრე-
 ნი და ცხენი: რამეთუ არს იუენეს მუნ სხვანი ქართველნი, არც მუჟუ გიორგი, არამედ ივანი
 სხვადაც რომელნი იუენეს მოხამსდურენი თათართანი, და ივანი უკლებოდეს მთ: ხოლო რა-
 უმის წარვიდეს ივანი სიმაგრეთა შინა, კერცად ჰპოვეს სიხანი, და დაწვეს შენობანი უოკლებივე,
 და მოვიდეს წინაშე ლანგ-თემურისა: და ამას შინა მოვიდა ლანგ-თემურისა თანა ელხი ფრანგისა,
 და მოართვეს ძღვენი საკლდეფიფო: და კვალად ამავე სანთა შინა სპათა მისთა ძღვესა მოკლო ბერ-
 ძენთა ზედა, და მამინ შუკურნთ ძე პირ-მშო კეისრისა, და მოართვეს ძე-იგი კეისრისა ლანგ-
 თემურს, და განხარა დიდად, და უბოძა საბოძვარა მრავალი ხანთა მისთა და რა-ყამს იხილა ძე-
 იგი კეისრისა, იგიცა დიდად შეიუყარა და ითიისა, და შეიწყოლა სიჭაბუკე და შეენიერება მისი,
 მისცა და მანინცა საბოძვარი მრავალი და სამოსელი საკლდეფიფო, და გერუოვე წარგზავნა იგი
 მამყოფსა თუხსა, და მშვიდობით განუტკვა:

ხოლო შემდგომად ორისა თვისა აღიყარა იგიცა მანგლისით, წარვიდა და მივიდა იგი კვეს
 არაგვისხას, და დიპურს იგი, და დამტკრნა, და აღილო ციხენი და სიმაგრენი, და უოკლებივე
 ადგილნი იაკარ ჰეო და მოაოკრა, და სიხანი კერა იპურა: და რამეთუ უოკლებივე შულტოლვილ
 ბუენეს სიმაგრეთა შინა მოათასა, და ამისა შემდგომად წარმოვიდა მუნით-გან, და ხანსა რა-ოდენ-
 სამე უკან განილაშქრა, და დიპურსა ჰვეყანა ხანსა, და სხვინიცა მრავალნი ჰვეყანანი ოჯხად
 მიიძღვარნა, და უოკლებივე მოხარვე ჰქუნა: ამისა შემდგომად კვალად იპურსა მუჟუ-მან გიორგი-მ
 საქართველო, და ვითარცა ესმა ლანგ-თემურს, არავე დახცრნა შურისა: და ბოროტისა გულის-
 წყრამისა-გან: კვალად აღამსადა სხანი ურიცხვნი, და წარმოგზავნა ძენი თუხნი სულთან უხენი,
 ფირ-მაჟმა, ამირ შინ-აბუბეკირ, და სხვანი თავადთა მისთაგანნი, და თემურ-სოჯა, აღბუდა,
 ხეიდ-სოჯა მისალი შვილი, და სხვანი მრავალნი თავადთაგანნი, და სხანი ურიცხვნი: წარმოვიდენ
 და მოკიდენ ურინჯახცს, და შემოადგენენ ციხესა-მას ურინჯახცისასა. რამეთუ მას ჟამსა უკერა იგი
 მუფყნა ქართლისასა, და ბრძოლა უუკვეს ძლიერად მეციხოვნათ-მთი: და პირველად კერა აართვეს
 ციხე, და იუენეს მუნ ხანსა რა-ოდენსამე და შემდგომად ხანსა რა-ოდენსამე აღიღეს, ამით რამე
 არა-გინ ჰქეცა თანა-მწე, და დიდად შეწუხდენ, და თვითვე დასნებეს: გამოვიდენენ მეციხოვნანი და
 ციხის-თავი, და მოაჟე ექმნეს, და მამინ წარმოიქვანეს ციხის თავი, და უფროსნი მეციხოვნისნი,
 და მიტარეს ლანგ-თემურს: ხოლო ძენი ლანგ-თემურისანი წარმოემართნეს საქართველოსა ზედა,
 მივიდეს მანგლისს და დაიბანაკეს მუნ: ხოლო ჰსენა სამე ესე მუჟუ-მან გიორგი-მ, წარგზავნა
 მოტიქოლი და შეუთავლა სიტყვა საჯუო: სიმშვიდისა, ითხოვა მთა-გან მშვიდობა, და აღუთქვა
 მორბილება და ურთიერთარს დაკება: მამინ უხმინეს მათა ლანგ-თემურისათა, და მათ მიუძღვნეს
 და აუწვეს ლანგ-თემურს:

ხოლო ვითარცა ესმა ლანგ-თემურსა-პროზილება მუფყნსა გიორგისა მსინა ინება მშვიდო-
 ბისა უოკვე ურთიერთარს და მიუძღვნა მათა ხოხთა, და იგმრა ივანი ოჯხ-თანა, და წარვიდეს:

მაშინ წარგზავნა ლანგთემურ ძენი თუხნი, ძალით მრავლითა, ბაღდადს ზედა, და მივიდეს და
 აღიღეს ბაღდადი, და დაიპურეს არაბისტანის. მრავალნი თჳსნი დაჴუნა საბრძანებელსა ქვეშე თუხსა,
 და წარმოიღეს მრავალი ნატყუენი: მაშინ იღვა ლანგთემურ თავრიზსა, და წარმოვიდა, რათა-
 მცა იხილოს ტისეატი, რომელი პირველ აღიღეს ძეთა მისთა, ტისეატი რომელსა ეწოდა აღინჯა,
 და წარმოვიდა სპითა ურიცხვითა, სომრავლითა ბარგისათა და კარგებნითა მრავალთაგანითა, და მივი-
 450 და და ნასა ტისეატი აღინჯა, და კვალად განამარცა იგი და წარვიდა, და დადგა ტბასა-მას. ტელა-
 ქუნსა: ჭსენარა ესე მუჴეჴ-მან გიორგი-მ. მაშინ წარმოუგზავნა მას თუხნი და ძღვენი მრავალი, და
 მიუძმნო ესრეთ, ვითარმედ „პირველცა მოგვისსენებია, და აწცა მასვე პირობასა მოგასსენებთ.
 ვითარცა გნებავთ, ეგრეთ მორჩილნი ბრძანებისა თქვენისა, და სადაცა გნებავთ გილაჴრებთ, და
 ამიერთი-გან ვყოფი მშვიდობა, და ურთიერთარს ერთობა, და ამიერთი-გან ვმას არს დაცხრომა
 გულის-წყრომისა, და არღარა მოსსენებად გარდასრულთა-მთი საქმეთა.“ სოლო ლანგთემურცა
 მორჩილ ექმნა და უსმინა, და მიუძმნო. „კინათ-გან სარწმუნოა ქმნილ ხარ მორჩილებასა ჩვენსა,
 არცაღა მე ვისსენებ შურისა პირველისა-მისი საქმისასა, და ამიერთი-გან ნურღარ-ამცა კადრებულ
 არს თქვენს მიერ და სპათა შენთა წყინობად, და კდომად, და რბევად მათდა რომელნიცა არიან
 საზღვართა საქართველოსათა ჭსუჴულითა მაჴმადიანნი, და ვიუჴნეთ მშვიდობის მყოფელ ურთი-
 ერთარს.“ მაშინ აღიყარა და წარვიდა ბარდაცს, და იყო მუნ წელიწადსა ერთსა: მაშინ განსკო-
 ფოველივე საქმი თუხნი ლანგთემურ. და კვალად იჩება წარსლვა ქართლსა ზედა, და წარმოვიდა და
 მოვიდა მუჴეჴ მანკლის: მაშინ იყო ადგილსა-მას, კერძოთა სომხითისათა, თავადი ერთი, რომ-
 ლელსა ეწოდა სახელი ადგილსა-მას მარტინი, სოლო სახელად ეწოდა თავადსა-მას ესაია, და ამას
 მიეცა პირობა ლანგთემურისა-თუხს, მისლვად მის-თანა. და გერღარა მისრულ იყო, და იგონებდა
 ბოროტსა მის-თუხს: სოლო ესმარა თავადსა მას ესაიას, შეწუდა ფრიად: მაშინ წარვიდა, შიშითა
 შეპურობილი, და მივიდა მის თანა ლანგთემურისსა, და ეკვდრებოდა რათამცა თანა-შემწე ექმნას
 მამის მისის თანა, და აღუთქვა ნიჴად ღარნი დიდ-ფანისისნი: მაშინ შეეწუდა ქესა-მას ლანგ-
 თემურისსა შარუსს, და მივიდარა, დიდად შემწე ექმნა, და მიმადლა იგი მას: მაშინ უძღუნა
 ძღვენი მრავალი და ღარნი საკლდჭითონი ლანგთემურს, და მიეჴუნა იგი შარუსს, ძე-მან ლანგ-
 თემურისა-მან, დაეკად მამის თუხისა: იხილარა იგი ლანგთემურს, მიუგო მრისხანებით. „კითარ
 იკადრე წინა-ადგომად და ურჩებად ჩემდა.“ მაშინ ფრიად მოჴყვა იგი წარსლვა წინაშე მისისა, და
 სათნოებისათუხს მისა მისისა მიუტკუა და შეიწუდა, და უბოძა საღათი. რამეთუ ჴეჴა თავადსა-მას
 ესაიას ასული შვენიერი, და რა ჭსენა ძე-მან ლანგთემურისა-მან აბუბეჴირ, ეტრფვილა იგი და
 ჭსოსოჴა ცოლად, და მისცა, და იუჴუნა მხერტ-გან წყალობის მიმნიჴებულ:

კვალად წარვიდა აღბუღას ძე ათაბაგი ივანე, და მივიდა იგიცა ძღვნითა მრავლითა ლანგ-
 451 თემურისა-მან, და შეეწუდა იგიცა, და ჭსენა ზატოეი, და უბოძა საბოძარი მრავალი: და მა-
 ჴვიდენენ ეოკელივე თავადნი სომხითისა, სამცხისა და კარისა. მაშინ ცნა ესე მუჴეჴ-მან გიორგი-მ.

წარავლინა მძა თვის კოხტკანინე, ძღვნითა მრავლითა, და იყო ფრიად მოაჟე მის წინაჲ. და ისმინა მისი, და შეიწყალა იგი, და აღიყარა მუნით-გან და წარვიდა ქვეყანასა-მას ქრისტეანის-სა ¹⁾, და დაიპურა ქუროსტანის: და კვლად აკსესებდა ძვირსა და ბოროტსა საქართველოს-თს, და წადიერ იყო გათათრებისა-თს მეფისა და სულაიდ ქართლის: მასინ წარმოგზავნა მატრონი შირვანისა, ხსელით შიხაბარაჲში, საქართველოსა შინა, რათა მივიღეს და შეიტყოს ყოველივე ბეგარა და გამოხადები ქართლისა. და შემდგომად მცირედისა თოფთა წარმოემართა, და მოვიდა კარსა: და ცნა-რა ესე მეფე-მან გიორგი-მ, წარმოავლინა ესაია, თავადი-იგი სომხითისა: ესე წარავლინა წინაჲ ლანგ-თემურისა, რათამც არა შემოვიდეს იგი ქართლსა შინა. და რამეთუ იყო უამბი მგისა, და მოსავლის ადებისა, შეუთვალნა სიტყუანი საჯაროი ესრეთ. „ვისათ-გან ტეიო-ფიეს ²⁾ ერთობა, მიერთო-გან არა-რა ურქება გვიქმნიან, და არცა ჯერ არს თუო-მეყრობელთა შირვანდელთა-გან განტყნა პირობისა: და აჲ შეიწყალე ქვეყანა ესე, და სულა-რა განსრუქს: რომელ-საც გვიბრძანებთ მცხა ვართ აღსრულებად სამსახურისა და მორჩილებისა თქვენისა.“ წარავლინა და წარატანა თანა ძღვენი მრავალი და ფეშქაში საკლძფიფო: და რა მივიდა ესაია, თავადი-იგი მიეფისა გიორგისა, და მხარეთა ძღვენი და ფეშქაში, მოასხენა სიტყუანი მდებარსი და საჯაროი: სოლო ლანგ-თემურ არა უხმინა, და არცა მიირთვა ძღვენი და ფეშქაში, რამეთუ ფრიად განრი-სხებულ იყო, და სურვიელ იყო მოოგრებისა-თს საქართველოსა: მასინ შეუთვალა მიეფისა გიორგის. „უკეთო ცნებაჲს მშვიდობისა ყოფა და არა იავარ ყოფა საქართველოსი, და სიცოცხლე თავისა შენისა, აწვე მოკედ ჩვენდა და იპურ ჰსჯული ჩვენი, და იყო ჩვენ მიერ დიდად მატო-ცემულ და საუკარელ, და არცა წაუკადენ სამეფოსა შენსა, და არცა დავიღებ სარგსა, და მიიღო ჩემ მიერ ხსავცა მრავალი ნიჲი და საბოძკარი, და იყოს უკუნისამდე მშვიდობა შორის ჩემსა და შორის შენსა: და უკეთო არა მორჩილ მექმნა, მოვაოკრო და გყო სულაიდ უმკვიდრო ქვეყანა-ებე შენი: სოლო უკეთო ჰსჯულისა ჩემისა რწმუნება არა ცნებავს, მოკედ ჩემდა, და დაიდევ სარე რაც ოდენ ძალ-გუადვას, და შემენცებულ ვიქმნნეთ მშვიდობით და კეთილად, და ვითარცა ცნებავს, კერუო წარვედ სამეფოადვე შენდა, ჩვენ მიერ მინიჭებითა სიმწკვლითა ნიჭთა საბოძკართათა: და ვითარცა განუტყვე ძე-იგი გვიხრისა, კერუოვე შენ წარვედ მშვიდობითა:“

და ესრეთ წარავლინა მოც-ქული: და ვითარცა წარვიდა იგი, მასინცა არაჲ დახსტრა საკვი- 452 სა და შურისა-მის-გან ბოროტისა, არამედ იტყოდა. „უკეთო აღიდოს და შეიერიბოს მოსავალი და საზღვრო თვისა მკვიდრთა საქართველოსთა, მიერთო-გან ვარდა-რა შემდლებულ ვარ ვინებდ მათდა. რამეთუ წარვლენ სიმატრეთა შინა:“ და აღიყარა, და წარვიდა, და დადგა მასლოკლად საზღვართა: მასინ ყოველთაჲ ისწრაფეს და აღიდეს მოსავალი თვისი, და ივლტოდეს ხიმურეთა შინა მათათა მკართს: და მივიდა მმლავრიცა ლანგ-თემურ, ხსითა მრავლითა და ურიცხვითა, და

¹⁾ Je lis et traduis ქუროსტანისა.

²⁾ Ici je retranche *et*, qui suppose un mot précédent, omis dans le M-it. *paix et union.*

შეველო ქვემო-ქართლი, დიდითა ოკრებიითა, წვითა, დაქცევითა: და წარვიდა მეფე გიორგი სიმამრეთა შინა, და მივიდა ღანგ-თემურ შიდა-ქართლს, და ჩადა და მოაოკრა ყოველნივე შენობანი, და შემოხსნეს წმიდანი ეკლესიანი. არამედ ვერ ეწივა ბორცოს-მას გულის-თქმასა თვისსა. რამეთუ ენება შეპურება მეფისა გიორგისა, და დატყვება ტყვეთა, და კერცა ერთსა-შემძლებელ იქმნა ჰოგნად:

და იყო სანსა რა-ოდენსამე მუნ, და აღიყარნენ, და წარვიდენ, და მიადგინენ ციხესა ბორთო-ძასა. და იყო იგი დიდად განმარებულა, და იუჟინ შიგან ციხესა-მას შინა ბორთოძასა თავადნი წარხინებულნი საქართველოსანი, რიცხვით ოც და ათი. და იყო ციხის თავად სასულით ნახად, და ხესანი მრავალნი აზნაურნი და მხარეანი საქართველოსანი: სოლო სპანი ღანგ-თემურისანი, შიშით მძროადარნი, ფრიად მკუმენავრე იუჟინს, და უარ-ჰყოფდეს ციხისა-მის ადუასა. რამეთუ მრავალ-გზის ენებულ იუჟინ მათ მიერ, და უწყოდენ ციხისა-მის სამტკიცე და საზრდელთა სიმრავლე, და უფროსდა ციხისათა-მათ მკვე-ქმნილობა და ომსა შინა სიფიცსლე: რამეთუ მრავალი სპანი მოესრათ, და მათ მიერ მრავალნი ჭირნი შემოსევადით ციხისა-მის-გან: ცნა-რა ღანგ-თემურ ესე-ვითარნი სამტკიცე, შემოწუნდა ფრიად, და ჰქითსვიდა თანა-განმზრასთა თხოვა: სოლო დასკვნეს მიდგომა, მტკეველთა ესერა. „არა-სადა დაშოთილ არს სიმარეანი და ციხენი რომელი არა აღგველოს, და იგიცა ადვილ არს თქვენ მიერ.“ მაშინ მიადგეს ციხესამას სიმრავლენი სპათანი, და გამოვიდეს ციხოსანნიცა-იგი, ჭაბუგნი ჭრბულნი, მიეტყვნეს და განეცნეს შიგან, ვითარცა მასვილი ლესულა, ორ-პირად მეკეთელი მძოკონისა რასამე: და მრავალნი ხელნი მოხსნეს პირითა მასვილისათა, და დახსიქაფნეს სარბად სისხლნი, ვითარცა ღვარნი პერად აღძრულნი ფიცხელთა წვიმითა მიერ: და ციხს-რა ესე-ვითარნი მკვე-ქმნილგა სპათა ღანგ-თემურისათა, 453 მისი იემიეს სივლტოლა და უკუნ-იქცეს მუნით. რამეთუ ჰქუა ერთ-კერძო ბანაკი ფარულად, ადგილსა ერთსა, და დევნა უუკეს უკანა მათსა ქართველთა, და შეანარცეს იგინიცა ურთიერთას და ივლტოდეს ორ-კერძოვე განწყობილი სპანი ისპიტელთანი, და ამოსწვიდნეს და უუკეს მრავალი ზიანი. და ესრეთ შემოიქცეს, განმარკვებულნი, და აღესილნი საშოკრითა მრავლითა შვიდეს ციხესა შინა: სოლო სენა-რა ესე ღანგ-თემურ, წარმოვიდა თუთცა, ძალითა მრავლითა, განმეინებულნი გულისათა მრისხანითა, მივიდა და მოიცვა ხულიად გარემოსი ციხისანი: და აღუშენა გარემოს ციხეები, საფრად, და შეაყენა სპანი მრავალნი, და თუთ მიადგა წინა-კერძო ბქესა მის ციხისასა, და მუნცა აღაშენა ციხე, და განავლისა ბრძანება რათა მტკიცედ ბრძოლა უფონ: და მოიგვეს კუთსნი ორ-კერძოვე ციხისანი, და მტკიცედ კენეს შიგან შეცინოსანნი უზრუნველად, და იბრძოლდენ მსგავსად შემდეგისა მათისა. და გამოკდა მსგეფსი ერთი, და გერ შემოდეს ზღუად:

სოლო იყო კლდე ერთი, და მუნით-გან ჰქოვეს მცირე რამე აღსავალი: და იყო ვინმე სპათა შორის ღანგ-თემურისათა კაცი, სასულით ბეკევეს: ესე იყო მეტეპტელი. ამან მოიგლოვნა და შეაპარა დამე შიგან ციხისა-მის, და აღიყანა თანა თან ერთი, და დაკლა შინა-გან ციხისა, და

დაუტყვე იგი; და თუთ წარმოვიდა, ამის-თვის ჰყო საქმე-იგი, რათა საცნაურ ყმნის ციხისა მყოფ-
 თა მიერ კადნიერება მათი: სცნეს-რა ესე შინა-გან მყოფთა ციხისათა, კვალად უფროსად
 განმტკიცდეს და იუწუნენ უშიშრად: ხოლო აუწყეს ღანგ-თემურს აღსავალი-იგი კლდისა-მის:
 მაშინ განისარა ფრად, და უბრძანა ეოკლეთავე შეწინა კიბეთა ბანბისათა, და კვალად წარგზავნეს
 კაცი-იგი შეგვიბტელი აღსაპრომელსა-მას კლდისას, და მთაბა წვერი-იგი დაწულიხსა კიბისა
 თავსა კლდისა-მის მტკიცედ: და მანვე დაიხსა შეუვიდეს თვითოუელად სპანი ღანგ-თემურისანი
 მრავალნი, რომელი ვერა აგრძეს მეცნობასთა: კვალად მიიწივნეს შინათ გამო .ციხისა კარსა, და
 უგრძობულად აღასრუნეს კარნი ციხისა-მის, და ესრეთ მიეტევნეს შინაგანსიგა და გარემოფთი
 თათარნი: და მაშინღა ჰსცნეს ქართველთა, და შეიბნეს ფიცხლად, და ერივნეს ქართველნი, გულთა
 სისხლთა მღვრელთა, და განაჰეს მრავალ-კენი-იგი რაზმი მათი, და მსგავსად ქუსლთა ისილვე-
 ბოდა მსმენელთა-გან ცემისი და კვეთებისი ახვარათსი: და ძლიერად ბრძოლა უუკეს ქართველთა,
 და უმრავლესნი მოხრისეს და დაკვეთეს, და ბოლოს ეგროუვე დაწათ გამარჯვება და ძლიერ
 ღანგ-თემურს, სიმრავლისა-გან სპათას: მაშინ აღიღო ცისე-იგი ბირთვისისა, და მთაროვეს
 შეპერობილნი მრავალნი დიდებულნი, და ახსაურხა კვლ-აშერობილნი, და თუთ ციხის თავი-იგი, 454
 სასულით ნაზარ, პერობილად მოჰკარეს, და ეოკლეთავე წარჰკეთეს თავნი მათნი: და მიხტა ცილი
 ციხის თავისა ნაზალისა სულთისსა შარვანისსა, და სხვათაგ სხვა მიანიჭა წყალობა მრავალი
 სპათა მისთა, და უფროსად მას რომელმან იკვლოვსა ალბა ციხისა-მის: და რომელნიცა იუწუნეს
 ციხესა-მას შინა მრავალნი ამოწვევიდნა, და უმრავლესნი ტყვედ წარიყვანს: მაშინ განაწესა ციხის
 თავად ერთი წარწინებულთა თხთასანი, რომელსა ეწოდა მაჰმად, და მიხტა მას სპანი მრავალნი,
 და შეაყენს იგინი ციხესა-მას შინა ბირთვისისას, და უბრძანა მათ დაწვა და მოკრება მუნ
 მკვიდრთა, და უფროსღა წმიდათა ეკკლესიათა დარღვევა, და თუთ წარვიდა შამხ: ხოლო ტყვე და
 ალაფთა-ეოკლეი გაგზავნა სპარსანს, ქორთიანს ჯ. და მიერით-გან კერდა-რა შემდეგულ იქმნა 146
 კვალად მოხდვად საქართველოს შინა. რომელი ნუშტავა ქმნილ არს მოქცევა მისი, ძალითა დგოი-
 სათა, ვითარ გეოლიის მოქმედ და მოწველე კელის ამჰერობელ იყო წმიდათა ეკკლესიათა და
 ქერივთა და ობილთა-თავს მკვიდრთა. საქართველოსათა: რამეთუ შეიღ-გზის იავარ ჰყო საქართვე-
 ლა ბორბტ-მან და ღვთისა მიერ რისხვეულ-მან, და ამიერთ-გან დაცადა:

ხოლო წარვიდა-რს ღანგ-თემურ, მაშინ მეფე-მან გიორგიმ კვალად იწერს საქართველო
 მოკრებულად, და აწყეს შესაბად. და მას ყამსა წარვიდა მლაკრი ღანგ-თემურ, და დიპურა
 თურქისტანი, ინდოეთი, სპარსეთი, შირაზი, ადრბადაგანი, და შეიპურა ბურსის მკლამი სუანთქარი,
 რომელსა სახელად ეწოდებოდა ბაიზიით: ესე იყო თესლი რსმანის: და შემდგომად კქქს ახისს
 წლისა მაჰმადის გამოჩინებისა, ამს ყამსა შინა გამოჩნდა. კაცი ერთი, სასულით ოხმან 1), და ესე

1) ი. შიფი კორგი კახეთისა და სხვათა მკვლელს იგი ამოწვევიდნა კვირა. N. der mopr. Mitl

.იყო ქსეულთა სუნი: ამან იწყო მეკობრობად, და შემოიერბნა მრავალი სწავნი მეკობრეი და თანა-შემქნი, და განმდიდრებულ იქნა ფრიად, სიმრავლითა ნაკაცბითათა, და დაიპურა სულიად არაბისტანის და ანატოლი, და ტასტად ეპურა ბურსა, და მის-სედა განილაშქრა ლანგ-თემურ: რამეთუ ამა ოსმანის ძეთა ეპურა ბურსა, და ესე ბაიზითდა თესლი აყო ოსმანისა: სოლო ლანგ-თემურ ბრძოლა უყო და სსლო, რამეთუ შეიპურა ბაიზით-სკანთქარი, და ჩასვა რეინისა უფაზაში, და ერეთეუ პატრიმად თანა ჭევა, და დაიპურა ბურსა და სანსეპი მისი: სოლო კისარ-მანცა ჭეო მორნილება მისი, მიართო ძღვენი მრავალი და მისცა სარჯა ლანგ-თემურს: კვლად რუსეთიდა დაიპურა, და ამის შემდგომად წარმოვიდა და მოვიდა თურქისტანს, და მუნ საღმობიერ იქმნა, და ბორატო-იგი ბოროტად წარწყმდა:

455 რამეთუ მშინ განუყო ძეთა თხსთა ქვეყანანი. რომელსამე მისცა ინდოეთი, რომელსამე სორასანი და რომელსამე ადრბადაგანი, და მიერთ-გან კერდა-რა შესინეს ძეთა მისთა მისლვად საქართველოსა შინა. რამეთუ იქმნა მათ შორის შურა და კდომა. და მას ყამს განიხუნა საქართველო-მან და იწუეს შინობად: და მეფობდა მეფე გიორგი, და მიიგვალა: და მოკლეს მეგრელთა მეფე გიორგი იმერეთისა: ამასვე წელს გარდაჭდა დიდი მეფე ბაგრატ იმერეთისა, და დაჯდა მეფედ ძე ბაგრატისა კოსტანტინე და იმეფა შვიდ წელ, და მოკლეს ჩალდას: სოლო ოდეს ლანგ-თემურ მოვიდა, და მშინ შეინახეს დიდოეთს ძე ბაგრატისა და მშა გიორგისა დავით. და ოდეს აღესრულა მეფე გიორგი, მშინ შთამოიყვანეს ქართველთა და კასთა დიდოეთიდაშ, და გააბატონეს ქართლსა და კასეთს:

ოა. მესამეოცდამეთერთმეტე მეფე ქართლისა, დავით, ძე ბაგრატისა, ბაგრატოანის: ობ. მესამეოცდამეთორთმეტე მეფე ქართლისა, გიორგი, ძე ამავე დავითისი:

და მას ყამს ჭმწკნიდა საქართველოსა კათალიკოზი ბასილი. და იმეფა დავით კეთილად და მშვიდობით: და შემდგომად ყამს რა-ოღენსამე შინა მიიგვალა, და დაჯდა მის-წილ მეფედ ძე მისი გიორგი: და ესეც ცოლად ამირ-კვიზიბის ქუენას ასული ნათია: და შვა ძე ხაშნი. ალექსანდრე, ბაგრატ, და გიორგი. და დაჯდა კათალიკოზად ელიოზ, და დაჯდა მიქაელ: და მოკუნა კათალიკოზი მიქაელ, და დაჯდა დავით: სოლო მეფობდა მეფე გიორგი კეთილად და მშვიდობით, და ყამს რა-ოღენსამე შინა მიიგვალა იგიცა, და დაჯდა მის-წილად ძე მისი ალექსანდრე, ქორონიკოზნა რა: ¹⁾

1) იქ კახუტა წყნს. და დავით მს მს გიორგის კოსტანტო: და მემე სპეციფიკოპოპეტად ზედა ოტეოს. და დავით მეფობად კოსტანტინეს მსსწელი მის და ძე გიორგი ზეოსი, ალექსანდრე. N. de mon M-it.

ოვ. მესამეოცდამეათსამეტე მეფე ქართლისა, ალექსანდრე, მე გიორგისი, ბავრატონი:

და იყო უმისაშის კათალიკონი დავით. და მიიგვალა იგი, და დაჯდა ელიოზ. და მიიგვალა ელიოზ, და დაჯდა კათალიკონი თეოდორე. და მოკრულა კათალიკონი თეოდორე, და დაჯდა კათალიკონი შიო:

და ამან მეფე-ისნ გარდამატა სსკათა მეფეთა საქართველოსათა. და იყო კაცი ხასიერი და განსწავლული, ეოკლისსკე საღმერთოსა და სავროსა ზნეობითა: აღსავსე, და გულე უთქმინად გავლად. გახად ზირველსკე სსოშის ზედა მოყვანებად წმიდათა ეგვლეხთათა-თეს და საქართველოსა: რამეორე იყო მამის ეოკელი ესე საქართველო უხუჯულოსა თემურისა-გან უნუგეშინის-ცემოდ განსრული, და სულიად აოკრებული ჯდა-ქალაქი მცხოვ, დიდი წმიდაჲ კათალიკე ეგვლეხი, და ერგოვე ეოკელსივე ეგვლეხიანი, საუღარნი და ცისუნი ეოკელსივე სულიად საოუკველითური დაქცია, და მოყოკრებისა, და ეოკელნი სულნი ქრისტეანენი დედა-წულითურთ ტრეე ექმს: ესე იაკარ ნაქმარ ქართლ-ზე მეფე იქმს: ამის მეფობამდე შედამი ტრეეანა, რევა და მოკრება ჭქონდა ქვეყანასა ჩვენსა. ძალი ქართლისა შემეირებულ იყო მრავლის ტრეეანებისა და რევიისა-გან, და არა-სადათ აღუწინდით სუგეშინის-მეგველი, ვიდრემდის არა მეფე იქმს დიდი ალექსანდრე: ამან იწყო ბრძოლა უხუჯულოთა-მით, და მრავლის ბრძოლითა და ზეგარდამო შექეობითა განსხსნა

141

ეოკელნი უხუჯულონი საზღვართა-გან საქართველოსათა: ქორონიკონსა რბ, მეფე ალექსანდრე, ივანე ათაბაგი, კოსტას შეიბნეს, თურქთა სასლ-გისე ამოსწვიდეს: ამ მეფის ალექსანდრეს აღმზრდელ-მან მრავლის ჭირსახულობითა, ბეზია მის-მან, ქეცს ამირ-ეკიბის მეუღლე, ეოგილ-მან რუსა, ამან იწყო მრავლის ღვაწლითა და გულს-მოღვინებით აღშენებად წმიდისა სკეტის-ცხოველისა: ზირველად გამოკაზმს და იწყო შენებად სკეტას საუღრისათა, და კერლ-არა სრულ ჭყო აღშენება მისი. კერეთ მიიგვალა ამიერ სოფლით, და ვითარ კერელებოდა მეფეს ალექსანდრეს, ერგოთვე იგულა და იგულსმოღვინა. ოც და ოთხისა წლისა მან იწყო აღშენებად სკეტისა-ცხოველისა, და აწ ხალად აღაშენა და განავრცო, და განახრულა, და ეოვლითა მოკარბელობითა შეიპო და განაშენა, და დადგინა ზატრიაქად მიქელ, და მრავალი წმიდანი და ზატოხისანი მონაზონნი, მღუღენი, მგაფოკენი და მოწესენი შეკრბინა, და რომელსინცა ძეკლას-გან გარეგ-ბული შესავლად ჭქონდა, გისა გარიგებულნი აღაზნი და სსკანი საეკვლეხითა სავამრნი ანუ ქვეყ-ნანი ჭქონდეს, მას-ზედა მრავალი შეუმატა, და უფროსად განავრცულა, და კვლად ქართლსა და კასქოსსა, და ზადანცა ეოგილ იყო. მკვიდრი მისი მამულნი რომელსინცა ძეკლას კელაშფიგეთა მამა-შაშათა და დედა-შვილითა გაერევიბინეს და გაესაზღვრნეს, და შეეწირნეს, ერგოთვე ამანცა ჟურ-ინინა, და ეოკელსივე შესწირნა. და ერგოთვე ზადანცა მოკრებულინი აგარანი ჭქონდა, ეოკელსივე აღუშენა, და ეოკელსივე საქართველოს უდაბნონი, მონახტრნი და ეგვლეხისანი, სოფელნი, ავა-

456

რგინი, აზნაურნი და გლეხნი, და განუწყის და შესწირნა: და კვალად აღაშენა მცირე კეკელი მთავარანგელოზისა, მცხეთას, სამარხოდა: ქორნიკონსა რით, შეფუძანა აღექსნდრუ-მ ღორე აღიღო, და კვალად ინება აღშენება ყოველთა საქართველოს ციხეთა და საუღართა: აღაშენა და განაგრენა: მას ყამსა შემოსავალი არ-სათ იყო ხახლისა მისისათჳს, და ამითი საქართველოს კვამლსა ზედა ორ-მოცი თეთრი მალად განაჩინა:

ას ოც და რვა ქორნიკონ-ზე, საქართველოს ციხენი, საუღარნი და მონასტერნი ყოველნივე სულიად ისილა, აღაშენა და შეამკნა, და სულიად მის-გან დადებული მალი ამანვე ამოჭკვეთა, და ყოველნი ქრისტეანენი ფრიადსა მშვიდობასა და მეუღრობასა შინა ამყოფნა. თათართა-გან ცატო შთანსმიდა და დაასახლებდა, და ქვეყანა ესე საქართველო ესრეთ. . . :

ქორნიკონსა რღ, დასვა მეფე ქართლსა და იმერეთს პირველი შვილი ვასტანგ, და შეჭრითა ფანასკერტლისა ქალი, და დაჲ თჳსა ფანასკერტელისა, დედოფალი სითი-სათენ: ხოლო თუთ მეფე-მან აღექსნდრუ-მ სასე მონაზონებისა შეიმოხა, და უწოდეს სახელად ათანესე, და აღაშენა მის-თჳს სენანნი და სასლნი დიდნი ქვეთ-კირისანი, მცხეთას, მის-გან აღშენებულს 457 მთავარანგელოზის კვედარ-თანა. და მუნ დადგა ვიდრემდის ცხოვრებდა, სასოებითა და მოღვაწეობითა:

ოდ. ქესამოცდაძეათოთხმეცე მეფე ქართლისა, ვასტანგ, ძე აღექსნდრუ-ნი, ბაგრატონი:

ხოლო ოდეს დასვა პირველი შვილი ვასტანგ ქართლსა, და იმერეთს მას-თან დააყენა უმრწემესი ძმა მისი დიმიტრი, და დასვა კასეთს, ქორნიკონსა რღგ, მეფედ, უმრწემესი ძმა დიმიტრისი გიორგაჲ და შერთევს ნესტან-დარეჯანს, იმერელ მეფის ქალი: მასინ ოდეს დაიპირა აღექსნდრუ-მ იმერეთი, განაძეს ძე ვასტანტისესი, მეფე იმერეთისა, ბაგრატ:

ხოლო შემდგომად სიკჳდილისა მძღაერისა ლანგ-თემურისა კვალად იპურეს არაბისტანი, ანატოლი, ძეთაჲთ ბაიზით-სკანთქრისათა, და კვალად იპურეს ბურსა ტასტი, და ყოველი სამკვიდრო მამულან მათნი, და უმეტეს განსლიერდენ, და იწეეს ბრძოლა ქრისტეანეთა ზედა, და მცირედ-მცირედ კანდიერ ქმნილთა. მათ-ზედა, ძღვეის-მოქმედებენ ყოველთავე საბრძოლეთსა ზედა: ამისა შემდგომად განიგულეს ბრძოლა დიდისა ტასტისა და სამეფოსა დედა-ქალაქისა ვასტანტი-სუპოლისა, და იყო ურთიერთარს შორის დაუცხადებელი ბრძოლა ძღიერი, და ჭხმლეს ოსმალთა და სვანთქარ-მან სულტან მასჲმად, და მიდრეკეს ბერქენნი, შეაწირეს ფრიად კეისარო, მძინვარედ ზედა-დასხმითა, რომელნი გარემოადგეს ვასტანტინუპოლისს, ქალაქს-მან სამეფოსა, სძლეს და აღიღეს ვასტანტინუპოლი ოსმალთა. ქორნიკონსა რღგ, ქრისტეს ბქეთ, ჩუმიდ¹⁾: და იყო

¹⁾ Mon M-it porte 6-ზე. 445; erreur manifeste que j'ai dû corriger; v. la Traduction.

ჟამსა-მას გეისარი სახელით კოხტანტინე პოლეოლოზოს, და იყო პატრიარქი აღსრულებულ: მაშინ აღახუნეს და დაიპყრეს სულიად საბერძნეთი ოსმალთა: და ოდეს აღიღეს კოხტანტინეზოლი, მას ჟამსა დაბნულდა შუე, რომლისა ამავნი ვრცელად წერილ არს ცხოვრებას ბერძენთასა, და იყო სამარადისოდ ბრძოლა ძლიერი: და კვლავდ იყო შური და კლამა ძეთა შორის ლანჯო თემურისათა, რამეთუ ფრიად მოშურნე იუქნეს იგინი ურთიერთაას შორის: და ჟამსა ამას განთავისუფლებულ იუქნეს მკვიდრნი საქართველოსანი, და იუქნენ მშვიდობით, განსვენებასა შინა:

ამასვე ქორინიკონსა, ვან-შა-ჟაენი ახალ-ციხეს მოუგდა:

ამასვე ქორინიკონსა, ივანე ათაბაგი მიიღვალა:

ქორინიკონსა, რღვ, მეფე-მან ალექსანდრე-მ დასვა კახეთს უმრწემესი მძა დიმიტრისი გიორგი, და მისცა ზემო-გერმონი მთის აღაგნი. მუნით-გან არაკეს გამოღმართი, კუ-მისამადის. გაუოლილი, ღილოს სერამდენ, რა-ოდენი ღილოს სერსა წყალი გასდის, და შეერთვის მარტოფის წყალსა, გაუოლით ვიდრე ამართულადმდე. და ამართულას გაუოლით, ვიდრე მტკვარის შესართავამდე. და მის ქვემოთ მტკვარს გადამართი და შაქისი, ვიდრე შირვანის სამსლვრადმდე: და ზეო მტირე რამე ხანი, და აღესრულა, სახე დღითა: მას ჟამსა იჟდა კათალიკოზი ში-ა:

ოდეს აღესრულა მეფე ალექსანდრე, მამის შთავიდა იმუჟეთს ძე მიერულ მეფის კოხტანტინეზი, მეფე ბაგრატ, გამოამო ძე ალექსანდრე მეფისა, კასტანჯ, და დაიპყრა იმერეთს: 458

ქორინიკონსა რღვ, აღბუღა და უვარეყარე შეიბნეს. მასვე ქორინიკონსა, მეფე კასტანჯ მიიღვალა:

ოე. მესამეოცდამეთხუთმეტე მეფე ქართლისა, დიმიტრი, ძე ალექსანდრე-სი და მძა ვახტანგისი, ბაგრატონისი:

და არა ესა ძე, და დაჟდა მის-წილად უმრწემესი მძა მისი დიმიტრი: და ჰქუა მეუღლედ დეოფალი გულისმარ, და მეფობდა კეთილითა და მშვიდობის მყოფლობისა მეფობითა: და მო-ჰქუა კათალიკოზი შიო, და დაჟდა კათალიკოზად ძე მეფისა ალექსანდრესი დავით:

ქორინიკონსა რმა, მიიღვალა მეფე დიმიტრი, და დაწინა ძე მისი კოხტანტინე: ამისა შემდგომად იქმნა ბრძოლა კახთა უფლისა გიორგისა და ბაგრატს შუა, მეფობისა-თხს ქართლისა: რამეთუ იყო მეფის ალექსანდრეს მძა ბაგრატ, და შეიღი რომელი ზემო კახსენეთ გიორგი, კახთა უფალი. ჰსსლო გიორგი-მ ბაგრატს, და დაჟდა ქართლს მეფედ: და იყო მტირე რამე ხანი, და გაბეეს გიორგი, და დასვეს მძა ალექსანდრე მეფისა, და ძე მეფისა გიორგისა, ბაგრატ: სოლო კახთა უწოდეს მეფედ: ამიერით-გან უწოდენ კახნი კახთა უფალსა მეფედ: სოლო რა-ჟამს იპყრა მეფობა ქართლისა მეფე-მან ბაგრატ, მრამორჩილნა ქართველნი და მესსნი, შეიყრა ლაშქარი. შთავიდა კახეთს, დამორჩილნა კახნი და განამო მძის-წული მისი, და დაიპყრა კახეთი:

459 სახელითა ღვთისათა აწ ვიწყოთ ცხოვრება ბაგრატონიანთა მეფობისა. 1)

ოვ. შესამოცდაძეათეძესმეტე მეფე ქართლისა, ბაგრატ, ძე გიორგისი, ბაგრატონი;

დაჯდა მეფედ ძე გიორგისა ბაგრატ და ძმა მეფისა ალექსანდრისი, და ჰქუანდა ცოლად დე-
ლოფალი ელენე, და ესხნეს ამით მენი, ალექსანდრე და დავით: და იყო მეფობასა შინა მეფეთ
მეფისა ბაგრატისა დიდი მოსვენება ქრისტიანეთა. ამისა უამსა შინა იყო უაენი ასან-ბეკ, მოწმე-
ლი და ორისავე საუაენოსა მპერობელი: არა-ოდეს დარბეულ იყო ქართლი: დიდსა თემურის უგა-
ნის იყო შენება, განსვენება: ამას უამსა შინა არა იყო სარაჯი და არც მალი ქართლსა შინა,
არამედ განთავისუფლდეს უოკელნი სამეფონი და არენი ქართლისანი მონებისა-გან თურქთასა: ესე
მეფე ბაგრატ იყო მოწმეული, სასელოკისი: ამას ჰქონდა ქართლი, სომხითი, და მონებდეს ლო-
რის ჰატისაშინი, კასეთისა, შარვანისა და სამცხისა, და ჰქუენს იმერელნი, ოდიშარნი, გურთელნი,
აფსაზნი, სუანნი, ჯიქნი და მთიულნი, კაკასნი:

ამას შინა უგუ-დგა დადიანი, გურთელნი, და უგუ-იტანნეს ოდიშარნი და აფსაზნი: შეჰქარ-
ნეს ერთად და აღა-რა მსასურეს ბაგრატ მეფესა: იწეინა მეფე-მას და შეიყარა. მივიდა და დადგა
ცხენის-წყალსა ზედა: იქით ისინი მოადგეს. ქნეს რაზმი და შეიბეს: იპრინა ღმერთ-მან და
გაიქცეს დადიანი, ოდიშარნი დაგოცნეს და დასტუშეს, და მოხწყვიდეს. ქართუშლთა მიჰქუენს,
თანა ჩაუდგეს, შინა-გან დაწუშეს და დასტუშეს ცხენი, სიმაგრენი: მობრუნდეს გამარჯვებულნი და
წარმოიტანეს თანა ტუშეს და მძევალი: ამა-ზედა აღა-რა ჰქონდა თავი კელთა მეფესა, ლისთა იქით
იყო და ქართუშლნი თანა იასლეს:

ქორთინკონსა რმდ, შეიყარა უაენი უსუნ-ასან და მოვიდა სომხითს. მოადგეს ბარათიანთა,
და ორბეთისა ძირსა დიდად კარგად დასუდეს ბარათიანნი, და გამაგრდეს, და ვერა უუშეს რა.
მოვიდეს და ტფილისი აიღეს: თვთ უაენი მუსრანს 2) დადგა, აიღესო ქართლი დასტუშითა, მო-
თარდა სრულ ქართლისა ადგილი: იპმნ უაენ-მან ბარათიანსი, მონიდუნაჲ, ნსნაჲ და შეიწყალანა,
მოსცა მრავალნი და აკესნა პირთმადის: ამას ზედა აიყარა უაენი და წარვიდა, და გამოაუშო ბარა-
თიანსი შეწყალებულნი, და უბოძა მრავალნი მისაცემელნი:

ამისა შემდგომად გარდაჯდა წელიწადი. ქორთინკონსა რნ, კვალად უსუნოს-უაენი მოვიდა
სამცხეს, ევარჯვარეს უშეშლად. ჩისორს შეიბეს მეფე ბაგრატ იმერეთისა, და ათაბაგს ევარჯვარეს
გაქმარჯვა:

1) La chronique qui commence ici ne se trouve que dans le M-it Phalawandqf, original du mien.

2) Forme moderne de l'antique მუსრან, sens régulier.

ქორნიონსა რნა, ქართულთ მეფეჲმ ¹⁾ თავრუხს გილაქმა და თემურა ²⁾ ააოგრა:

ქორნიონსა რნგ, მეფე ბატრატ იმერეთის დაჟინს უკარუკარუჲმ ტუჟო, და დაატუჟოჲ
ცისესა შინა:

ქორნიონსა რნგ, ათაბაგი ბაადურ ტარდაციჟალა, წლისა კა. ოკდომბერსა, დასაბაძოთ-გან
ქორნიონსა ექვსი ათას ცხრას ახ ოთხმოც და ორსა:

დასასრული ჰირველის ნაწილის

კ ს კ ო გ ო ა რ ს

შეგელის შოთხრობისა საქართველოდსა;

¹⁾ Il faut lire: მეფე ბატრატ, comme dans les Dates de Wakhoucht.

²⁾ Ajoutez, comme dans les Dates: ქარლ. ხანი და ხაგანე მეფე.

შემატება

მოხსენებულნი 310 გვერდსა, 2) შენიშულებასი:

და თუ იშუბდეს, ისარბდეს, ხადრობდეს და სუფუდეს

ულეშინათა და შუხისა და სუხისა და ბუხისა თამარ და დავით ორთა შულთა ნათელ-მო-
 სილთა და შბრწინვალთა: აწ თქვას მტიკვა-მან ესევე სამხარ და სბრალთა ვინად-გან სბრანედ
 მუცნაურობად ნათესავისა აგარანთასა საქმე გრძნებისა და მოკმოძისა განსწავლილთა იონის ანის-
 გან რომელ ნებროთ იხილა ვიდეას ზუვიასა და კუროჯისა ზე და დროხისა შემდგომითი-შე-
 მდგომად არს მსხაზენი, მწამლეული და ვარის მუოფელინი ღვთისა. აქცა რწმენა ვინმე დიდ-მალ-
 სა ოქროსა ქადებითა ბუბუქარ ათაბაგ უოფელ-მან და ნასკვეანს გარდასკველ-მან მოწამლვა და
 სიკვდილი მძის მისისაჲ ამირ-მირან, და მისცეს წამალი სხიკვინე. დასუელდა და გაკვავეს
 გაცა მცნობელი, და მუნთ დიდითა შიშითა და ხართა ახსიტის-გან გბილი თართახნი ძლივ
 ხადმე მოვიდა მოას კანისა, სანასებსა განძისა, და ცნეს დასტური სიკვდილი: მოვიდა განძისა,
 გავიდეს და შეებნეს უმანი ამირ-მირანისნი, ეულნი, და ზოგნი დახოცეს, და ზოგნი გარდაესკე-
 წნეს. თუთ მოიფიცა განძა და გამავრდა. შიშითა მანდა არა დამოკნელი სანისა, გავიდა ჭერეთ
 უშეცარი ამირ-მირანისა სიკვდილისა, არად მსედვა მცირეთა ეოვლისაჲ, გავიართა და მოვიდა
 შექქურამდა. და მუნთ მოკვებნეს დიდებულნი არა-რისანი მტირადნი და ამსმელნი თავსა სატრი-
 სანი და ჭკადრეს, „უმაღ ალა-რა იქნებისა. სიმაგრეთა ესე წახუხამთ, და ბუბქარ აღარ-სად და-
 უდგან ამას ჭკეანასა:“ მაშინ შემოიქცა მუფე დიდებულთურთ, მოვიდა წინაშე თამარსა, მსკავსად
 ალექსანდრეს-ვით დასდვა ჰატივი დიდ არეს ლესკემისა შინა ჭდომითა, კერეთვე შავითა შემომსა
 ნათელი-იგი პირველი ნათლისცა უბრწინვალესი და დიდითა ცრემლითა მოიტირნა დიდებულნი
 სხსაგანისნი და მონანი ამირ-მირანი ეულნი დიდითა ჰტივითა და სიყვარულითა დაიჭირნეს:

სოლო ივანე მკარგმელი, მკრე და ბრძენი იყო ომთა დაშქრობისა საქმესა შინა: მოჭმარ-
 თა და გავიდა გელაქუნად, მცირედითა დაშქროთა, და დადრს (sic) ვითარცა მან მამზირალ-მან
 ბრჭალსა მტერისასა, ვით ელექუმან ლომისა-მან, მეთა ისრავლისათა მეთა-თუხ ბენიანენისთა: და
 რათა ვინ იხილა თანა-უმთა ფიციკლი. ამას შინა-თუთ ივანე მდგომ-მან მსასურობასა შინა ისილა

დაშქარნი შორის ვეძდათ (sic) გვედ უფროს ლაშქართა მისთას მომავლი განხით და მისავლნი ქვეყანასა დაგნისა (sic) სურმსს მხისის უურიბისა და შიერისის. თუთ ზღსნი გასრდილი ერთ-გუსს ათაბაგისა, ლომი ჭაბუკი, შატროსი დეკნისა და სომიითისა, მსა სურმანელისა სურმანელითა დაშქართა, ალიბური შამი, დიდად შუოფი კატი, მმარჯვე, კერუვი დროშის შატრონი: ვინათ-გან კატი გულ-მეკვი იყო, არ დასედს სამცროსა მათსა და უფროსობასა მტერთა მათთას. და გა-მომგლომ-მას დაფინისა და დაფანსა (sic) ვითა წკროსი ტულრილ-მან, და ვითა ჟოკი განკარისა ლომ-მან. დაკონა, ამოსწუჯდს, და რისხვა ღვთისა მოკლისა თავსა მათსა ზუდა, თუთ ზღსნი (sic) დაშქარნი და დროშანი. მეკედრისა-გან კიდე კატნი ცოცხრალი ოთხი მოიღო: თუთ-მშურობელთა გინამდა გინარნეს დიდად, წვალბათა მიმტეულთა ღმერთსა შესწირვიდეს მადლობა ვერქანი:

შეიკარა მეფე სზით ისურთა და ასურთა, ქვეყანას განისისხა, და თამარ სავიდა, და ვირემდი წინაშე მოვიდა შარეშეთს სამსახურად, და გავსავსა ლაშქარი. შემოქცეული დადგა აგარბა, მო-რჭმითა და ხუფევითა, და მივიდეს კარსა გარისისასა, ამწეკედელთა და მისრულთა არნისათა. დაკვეს კარსა ქალაქისასა დღე ორ და ხუთი. ცალკე ივანეს მსახურთა-უხუტეხი დიდთა ლაშქართა და ური-ცხშეს ალაფთა შინა გამოტყავნელ-მან ხაჩიულენი დიდებულნი მოიტანსა წინაშე მეფისა. რამეთუ განმაქარებულნი არისანი და განძისა, ხსკათა ქალაქთა-გან სარაჟა, ძლეულნი სამეფოდ ძლევა-შემოხინდნი შარვაშეს თანა მომტანულნი. მაშინ უბოძა საბოძკარი და შემოსეს მრავალ მრავალ-ჟურ გავსავსეს შინა, შატკითა, და წარვიდეს ღისთ-იურეთს. შთასრულთა ზღვად შონტოსა მოურევს და მოირჭუსეს დიდად და კარგათ. ვინათ-გან ქვეყანას არტანისა ძანინის-გვევისა, შალაგაგია წავლო თურქთა:

და თამარსა გონებითა და განსხასუსთა ბრძენი და დავიწეებოდა მის უაბოს მკლეული კობ (sic) და მიმუაწია მარბიულ-მან ბასიანძდის, და ყარაბაღშამდი, აჭხილთა დაბასაკეს ხისღისა მე-ცულსა: აწცა იხილვებდა მსხავსადვე მკელ-ოდეკმე თქმულისა და მქონელისა ქვეყანასა და საყოფი მათა ვითარცა ხისსღის მუტელი. ამათ ძლეკითა, გამარჯვებითა, იგი უმაღლოდ იშოებოდა გამმარ-ჯვებლობასა მისის. არამედ დიდ-გურება იყო სავაპატრის მწერობელთა შორის უსახინოეხსათა ესე თამარ: ¹⁾

¹⁾ Ici finit l'addition: le texte qui suit est dans un état déplorable d'altérations et de fautes les plus grossières.

ს ა ძ ი ე ბ ე ლ ი მ ა ტ ი ა ნ ი ს ა :

სესევალი, ვახუშტის მიერ	839 რ
ქართლის ცხოვრება	1
გამოსლევა ხაზართა	15
სემოსლევა ალექსანდრე მაკედონელისა	21
ა. ცხოვრება ფარნავაზისი	26
ბ მეფე საურმაგ, ქართლოსიანი	29
გ. — მირვანოს ა, ნებროთიანი	32
დ. — ფარნავაზომ —	33
ე. — არშაკ ა, არშაკუნიანი	35
ვ. — არტურ —	36
ზ. — ბარტონ ა, —	—
ტ. — მირვან ბ, —	37
თ. — არშაკ ბ, —	38
ი. — აღყრე, ქართლოსიანი	39
ი. მეფენი ბარტამ ბ დ ქართამ, ქართლოსიანნი	47
ი. — ფარსმან ა დ კაოს, —	48
ი. — აზორო დ ამბაგულო	—
ი. — ამბასკ ა დ ღეროკ	54
ი. — ფარსმან ბ (ქველი), დ შირდაც ა, ქართლოსიანნი	52
ი. — მეფე ადამი, ქართლოსიანი	54
ი. — ფარსმან გ, —	—
ი. — ამბასკ ბ, —	—
ი. — რეფე, არშაკუნიანი	56
ი. — ვაჩე, —	—
ი. — ბაკურ ა, —	—
ი. — მირდატ ბ, —	57
ი. — ასუბაგურ, —	—
სემოსლევა სპარსთა ქართლს დ მეფობა მირიანისი	—
მ. — სემოსლევა	60
მ. — ვირიფან, სპარსთაიანი	—
<p>წ. ცხოვრება მირიანისი, ძისა ქაზრე არდაშირისა, სასხელოს.</p>	

	§ 2. მიქცევა მრიან მეფისა და უოვლის ქართლისა, წმიდისა და ნეტარის ღმრთისა ჩვენისა ნინო მოციქულის მიერ.	ბვერლი 65
	§ 3. თქმული აბათარ მღვდლისა, რომელი დემოწაფა წმიდისა და ნეტარს ნინოს.	78
	§ 4. მეორე თქმული მისივე აბათარ მღვდლისა, კვართის-თვს უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესს.	79
	§ 5. თქმული სიღონი ღვთა-კაცისა, რომელი იყო მოწაფე წმიდისა ნინოსი, რომელი ესე იხილა და დაწერა მოქცევა სასწაულითა მრიან მეფისა, და შვერლომა ნინოსი, აღსარების-თვს ქრისტესისა, ჯვარის აღმართებისა-თვს ქრისტესისა, და მს შინა სასწაულითა მისთა.	86
	§ 6. თქმული მისივე, აღშენებისა-თვს ცეკლესიათა.	89
	§ 7. აღმართებისა-თვს პავლიანისა ჯვარისა.	93
	§ 8. წიგნი რომელი მოუწერა პატრიარქ-მან ჰრომისა-მან და ბრანჯთა მეფე-მან ნისოს და მეფეს, და უოველთა ერთა ქართლისთა.	97
ქე.	მეფე ბაქარ ა, ხოსროიანი.	101
ქე.	— მირღატ.	102
ქც.	— ვარაზ-ბაქარ (ბაქარ), ხოსროიანი.	—
ქც.	— თარღატ.	106
ქთ.	— ფარსმან.	107
ლ.	— მირღატ.	—
	ამბავი ვანტანგ-გორგასლისა მშობელთა, და შემდგომად თათ მისი, დიღისა-მის და ღმრთის მსახურისა მეფისა, რომელი უმეტესად კაცთა-გან განთქმულად გამოჩნდა უოველთა მეფეთა ქართველთა.	108
ლა.	მეფე არჩილა ა, ხოსროიანი.	—
ლბ.	— მირღატ.	110
ლგ.	— ვანტანგ ა, (გურგასლ) ხოსროიანი.	111
	§ 1.	—
	§ 2. ლაშქრობის გაპირვა ოცსეთ-ზედ.	115
	§ 3. აქა ვანტანგისი და თარკანის ომი, და მოკლეა ვანტანგის-გან თარკანისი.	117
	§ 4. აქა ვანტანგისი და ბაქათარ ოცის ომი, და მოკლეა ბაქათარისა ვანტანგის-გან.	118
	§ 5. აქა ვანტანგ გორგასლისა-გან საბერძნეთს წასლვა საომრად.	121
	§ 6. აქა ვანტანგ გორგასლისა და პალეკარტოს ბერძნეთს პასპეტის ომზე და მტველა, პალეკარტოსისა ვანტანგის-გან.	131
	§ 7. აქა სპარსთა მოსლვა ქართლს, ვანტანგ გორგასლისა-გან ომრად, და ვანტანგისა-გან მარჯვება მათ-ზედ.	134
	§ 8. აქა ვანტანგ გორგასლისა-გან სპარსთა მეფისა სეელა ჰინდოთა, სინდთა, ანკა-ზედ და ჯორჯანთა ზედა, და უოველთავე ზედა გამარჯვება ვანტანგის-გან.	138
	§ 9. შესლვა ჰინდოთის ვანტანგ გორგასლისა-გან და ვანტანგის-გან გამარჯვება მათ-ზედ.	139
	§ 10. შესლვა სინდის ვანტანგ გორგასლისა-გან და გამარჯვება ვანტანგის-გან.	140
	§ 11. აქა სპარსთა მეფის და ვანტანგ გორგასლისა-გან შესლვა ბაშუის და დამარჯვა აბაშეთის მათ-გან.	143
	§ 12. აქა სპარსთა შესლვა ქართლს, ვანტანგ გორგასლ-ზედ საომრად ვანტანგის-გან სპარსთა მეფისა სეელის ბარტამის მოკლეა.	147

ლღ. მეფე დანი, ხოსროიანი	149
ლღ. — ბაქურ, ბ, ხოსროიანი	150
ლღ. — ფარსმან ე.	—
ლღ. — ფარსმან ე.	151
ლღ. — ბაქურ ტ.	160
ლღ. — გვარამ, კურატპალატი, ბაგრატიანი	161
მ. მთავარი, სტეფანოზ ბ.	165
მა. — ადარნასე, ბ, ხოსროიანი	167
მბ. — სტეფანოზ ბ,	169
მგ. მეფენი მირ ღ ა რჩილ ბ,	173
მღ. — არჩილ ბ,	179
მღ. — წამება წმილი. ღ დიღებულისა. მოწამის არჩილის, რომელთ ესე იყო მეფე ქართლისა.	181
მღ. მთავარი, იოანე ღ ჯვანშერ, ხოსროიანი	183
მღ. კურატპალატი აშოტ, ბაგრატიანი.	186
მზ. — ბაგრატ ბ.	189
მშ. მეფე კურატპალატი დავით ბ	192
მთ. — ადარნასე ბ,	193
მომატება. შთამომავლობა ბაგრატიანთა, T ნამდვილისა-მებრ	198
ნ. მეფე სუმბატ, ბაგრატიანი	201
ნა. — ბაგრატ ბ (რეგენი), ბაგრატიანი	—
ნ. (bis) მეფე კოსტანტინე ბ, მე აფხაზთა მეფისა	—
ნბ. — ბაგრატ ტ, ბაგრატიანი	207
ნგ. — გიორგი ბ,	214
ნღ. — ბაგრატ ღ,	219
ნე. — გიორგი ბ,	234
ნე. ცხოვრება მეფეთ მეფის დავითის (ბ), გიორგის (ბ). მის, რომელი იყო სამეოც დამეთრამეტე შულის შულთავანი დავით წინასწარმეტყველოს, რომელს ეწოდა აღმშენებელი, ბაგრატიანი	236
ნზ. მეფე დიმიტრი ბ, ბაგრატიანი.	263
ნშ. — დავით ტ,	264
ნთ. — გიორგი ტ,	—
ნ. — თამარ,	277
§ 1.	—
§ 2. პირველი ქმარი თამარის	281
§ 3. მეორე ქმრის ამაზე.	291
ნა. — გიორგი დ (ლაშ), ბაგრატიანი.	339
ამაზე ჩინგიზ-ფუნის, თუ ვითარ გამოჩნდეს ქვეყანას აღმოსავლეთისას	342
ნბ. — რუსუდანი, ბაგრატიანი.	349
ნგ. მეფენი დავით დ (ნარინ), ნგ. (bis) დავით ე (ვარამული), ბაგრატიანი.	382
ნღ. მეფე დიმიტრი ბ (თავ-დაღებული), ბაგრატიანი	411
ნე. — ვანტანგ ბ,	425
ნე. — დავით ვ,	428
ნზ. — გიორგი ე (ბრწყინვალე),	433, 445
ნე. (bis) მეფენი ვანტანგ ტ. ნე (ter) გიორგი ვ. ბაგრატიანი	436

	შემაჯება, გაღწერილი ვახუშტის მიერ თხზულისა „ქართლის ცხოვრებად“ ცხ წოდებულისა	გვერდი
	წიგნის გამო. ე. ი. ა. გარკვეუბა აზ მეფის გიორგი ე ბრწყინვალის მეფობის	447
აშ.	მეფე ლავით ზ	451
ათ.	მეფე ბაგრატ ე (ლიდი), ბაგრატიონი	—
ბ.	— გიორგი ზ, ბაგრატიონი	462
ბა.	— ლავით ზ — (მეცობს)	472
	— კოსტანტინე ზ, — (უნდა აქა)	—
ბბ.	გიორგი ზ, — (მეცობს)	—
ბგ.	(ობ) — ალექსანდრე, —	473
ბდ.	(ობ) — ვასტანგ დ, —	474
	— დიმიტრი — (მეცობს)	—
ბე.	(ობ) — გიორგი ზ, — (უნდა)	475
	— ბაგრატ — (მეცობს)	476
ბვ.	(ობ) — კოსტანტინე გ, — (უნდა)	—
	შემაჯება 310 გვერდის	478

№ 22
1862 წ. ანბანი.